LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 1 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3435

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՍԱՆՃԱՔ»ԻՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆ ԱԼ ԱՆՑԱՒ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը մեծ յաջողութիւն մը արձանագրած եղաւ, կարգադրելով Ալէքսանտրէթ-Անտիոքի շրջանին վէճը, որ անստոյգ վիճակ մը կը ներկայացնէր, դեռ անցեալ շաբթու։

Ինչպէս կը հաստատեն վերջին տեղեկութիւնները, Թուրքիոյ ներկայացուցիչը այլեւս աւելորդ համարած է պնդել իր նոր պահանջներուն վրայ — լեզուական հարց եւ սահմանավէճ — եւ Ա. Դ. Խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկած է մշակուած սահմանադրութիւնը։

Ուրեմն, վիճելի շրջանը կը մնայ անվթար իր սահմաններով, իբրեւ ամբողջական մասը Սուրիոյ եւ անոր գերիշխանութեան տակ։ Ազգաժողովին կողմէ պատուիրակ մը — Ֆրանսացի — պիտի հսկէ Սանճաքի հիմնական օրէնքին գործադրութեան։ Պաշտօնական լեզու կը համարուի ինչպէս արաբերէնը, նոյնպէս Թուրքերէնը։ Շրջանը պիտի ունենայ իրեն յատուկ խորհրդարան մը եւ գործադիր իշխանութիւն։ Արտաքին, դրամական, մաքսային յարաբերութիւնները կապուած պիտի մնան Սուրիոյ հետ, որ իր անկախութեան կը տիրանայ 1939 Սեպտեմբերին, համաձայն Ֆրանսայի հետ կնքուած դաշնագրին։ Շրջանը զինուորական կազմակերպութիւն պիտի չունենայ, բայց ներքին բարեկարգութեան եւ ապահովութեան յատկացուած ուժէն (ոստիկանութիւն)։

Միւս մանրամասնութիւնները հրատարակած ենք օրը օրին, եւ տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու, երբ հրատարակուի հիմնական օրէնքին պաշտօնական բնագիրը։

Այսպէս, ուրեմն, կը հանդարտի փոթորիկ մը որ քանի մը անգամ լուրջ մտահոգութեան մատնեց քաղաքական աշխարհը։

Արդարեւ, Թուրքերը այնպիսի ընթացք մը բռնած էին, մանաւանդ անցեալ աշնան, որ շատեր անխուսափելի կը գտնէին արշաւանք մը։

Թուրքերը բազմիցս փորձուած վարպետներ են «կատարուած իրողութիւններ» ստեղծելու արհեստին մէջ, եւ կրնային այս անգամ եւս անակնկալ մը ստեղծել, օգտուելով հողատար իշխանութեան ներքին հոգերէն, Սուրիոյ տկարութենէն եւ միջազգային կացութեան ելեւէջներէն։ Թուրք մամուլն ալ նոյն տրամադրութիւնը կը մշակէր 8-10 ամիսէ ի վեր, նոյնիսկ Հայերը շոյելով, ի հարկին սպառնալիքներ տեղացնելով։

Այնպէս որ, այժմ շատերուն համար զարմանալի կը թուի ներկայ համաձայնութիւնը, — այն ալ երկու օրուան մէջ։ Ճիշդ է որ տեղական թերթերը գոհ կ'երեւային, Լէօն Պլումի եւ Զօր. Իսմէթ Ինէօնիւի սիրալիր տեսակցութենէն (մայիս 8-9)․ բայց Էնկիւրի եւ իր մամուլը անկէ վերջն էր որ դարձեալ ուժգնօրէն կը պնդէին երկու վիճելի հարցերու մասին — լեզու եւ սահմանավէճ։

Ցետոյ, կը յուսացուէր թէ Թուրքիոյ վարչապետը նորէն Փարիզ պիտի հանդիպի, Լոնտոնէն վերադարձին, մինչդեռ ան մէկ շոգեկառքէն միւսը նետուեցաւ, շունչ առնելու համար Աթէնքի մէջ։ Իր շրջուն գործակալն ալ, Թ. Ր. Արաս, ուղղակի Ժընեւ գնաց, առանց Փարիզ հանդիպելու։

Միւս կողմէ, ինչպէս կը տեսնուի հրատարակուած տեղեկութիւններէն, Թուրքիոյ ներկայացուցիչը, որ կը սպառնար փոթորիկ յարուցանել Ազգաժողովին մէջ, նախընտրած է կարճ կապել։

Ի՞նչպէս պատահեցաւ այս բոլորը։ Հոգեփոխութի՞ւն մը կատարուեցաւ Էնկիւրիի մէջ, թէ աւելի զօրաւոր ազդակներ լռել դարձուցին բանականութեան ձայնը։

Օրուան լուրերը կ'ըսեն թէ՝ Ալէքսանտրէթի հարցին կարգադրութեան հետ զուգընթաց, կնքուեցան երկու դաշնագիրներ, մէկը՝ Սանճաքին, միւսը՝ Սուրիոյ սահմանագլուխի ապահովութեան մասին։

Հրատարակելով այս տեղեկութիւնը, տեղական թերթերը անմիջապէս կը շեշտեն Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց սերտացումը եւ ճամբան հարթուած կը նկատեն փոխադարձ աջակցութեան դաշնագրի մը համար։

Այստեղ կը կայանայ անակնկալ համարուած կարգադրութեան գլխաւոր գաղտնիքը։

Թուրքիա, միշտ մտահոգ վաղուան համար, անշուշտ բախտաւոր պիտի նկատէ ինքզինքը, եթէ օր առաջ կնքուի այդպիսի դաշնագիր մը։ Փարիզի մէջ շատեր կան որ կը տրտնջան թէ Թուրքիա երկար ատենէ ի վեր ձեռք երկարած է, բայց Ֆրանսան է որ ընթացք չի տար։ Այս պարագան մասնաւորապէս կը յիշեցնեն ձախակողմեան թերթերը, իսկ «Իւմանիթէ» անոր ձախողումը կամ յետաձգումը կը վերագրէ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ որջացած հին-գլուխներու ...

Տարակոյս չկայ որ, Մեծն Բրիտանիան ալ գործօն դեր կատարած է, իր արտաքին նախարարին միջոցաւ, Թուրքերը չափաւորութեան հրաւիրելու համար։ Լոնտոնի մէջ ապահովաբար յիշեցուցած են իտալական կամ գերմանական սպառնալիք մը, յառաջիկային համար։

Ուշագրաւ է որ խորհրդային մամուլն ալ կամ բարեացակամ չէզոքութիւն պահեց, եւ կամ չափաւորութիւն յորդորեց Թուրքիոյ, միեւնոյն մտահոգութեամբ, — բայց դուրս չձգել երկու ոխերիմ թշնամիներուն, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ առջեւ։

Ու վերջապէս, հաւանական է որ Ֆրանսայի զինուորական նախարարութեան բռնած դիրքն ալ վճռական ազդեցութիւն ունեցաւ պաղ ջուր լեցնելով Թուրքիոյ սաւառնաթեւ տրամադրութեանց վրայ։ Եթէ Էնկիւրի խելք ըրած էր արտակարգ ուժեր կեդրոնացնել ցամաքի վրայ, Փարիզը չէր որ պիտի անճրկէր, օդանաւային կատարելագործութեանց այս շրջանին։

Ամէն պարագայի մէջ, բարեդէպ է ձեռք բերած յաջողութիւնը, այնքան տագնապալի պահու մը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔ ՄԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Երկու օդանաւեր ռմբակոծեցին «Տէօյչլանտ» զրահաւորը

23 ՍՊԱՆԵԱԼ, 83 ՎԻՐԱՒՈՐ

Շաբաթ գիշեր ծանրակշիռ դէպք մը պատահեցաւ սպանիական ջուրերուն մէջ, Պալէարեան կղզիներուն շուրջը, Իպիզայի մօտ։ Երկու կառավարական օդանաւեր ռմբակոծեցին գերմանական «Տէօյչլանտ» զրահաւորը, սպաննելով 23 նաւաստի եւ վիրաւորելով 83 հոգի։

Ինչպէս սա հասարակ, այս անգամ ալ կողմերէն մէկը կ'ամբաստանէ միւսը։ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց դէպքի մասին.—

Այսօր, շաբաթ, իրիկուան ժամը 5ին երկու օդանաւեր հետազօտութիւն կը կատարէին Պալէարեան կղզիներուն վերեւ։ Իպիզայի վերեւ անցած ատեն, ծովեզերքէն 200 մեթր անդին կեցած մարտանաւ մը ծանր ռմբակոծութիւն մը բացաւ մեր օդանաւերուն դէմ, թէեւ անոնք ոչ եւ է յարձակում կատարած չէին այդ մարտանաւին կամ ուրիշ նաւերու վրայ։ Օդանաւերը յարձակման պատասխանեցին 12 ռումբեր ձգելով, որոնց չորսը ինկան նաւուն մէջ, չորս պայթիւններ յառաջ բերելով։ Կը թուի թէ, եւ համաձայն աւելի վերջը հասած անթել հեռագիրներու, յարձակող նաւն էր գերմանական «Տոյչլանտ» մարտանաւը (յետոյ ճշդուեցաւ որ «Տէօյչլանտ»ն է)։ Ինչպէս յայտնի է, հսկողութեան յատկացուած օտար մարտանաւերը իրենց պաշտօնը պէտք է կատարեն ծովեզերքէն առնուազն տասը մղոն հեռու։ Յարձակող նաւը կը գտնուէր Իպիզայի ծոցին մէջ, շատ մօտ քարափէն։ Ասկէ զատ, Իպիզայի հսկողութիւնը յանձնուած է ֆրանսական նաւարաժնին, հետեւաբար գերմանական մարտանաւը օրինական պաշտօն չունէր սպանիական ջուրերուն մէջ»։

Իսկ Պերլինի մէջ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ գերմանական մարտանաւը երբեք տեղի չէր տուած «պոլշեւիկեան օդանաւերու կատարած եղեռնական յարձակումին»։ Կիրակի օրուան թերթերուն առաջին էջերը յատկացուած էին այս դէպքին, սուգի նշաններով, — բան մը որ տեղի չէր ունեցած նոյնիսկ «Հինտէնպուրկ»ի աղէտին առթիւ։ Երբ լուրը Պերլին հասաւ, Հիթլէր եւ արտաքին նախարարը Միւնիխ կը գտնուէին, երկրագործական ցուցահանդէսին բացման առթիւ։ Ծովակալ Ռէտէր Միւնիխ թռաւ օդանաւով, եւ երեքը միասին մայրաքաղաք վերադարձան։ Մարաջախտ Պլոմպէրկ իրենց կը սպասէր վարչապետարանին մէջ ուր խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ անմիջապէս։ Զօր. Կէօրինկ ալ Պերլին սուրաց օդանաւով։

Զարմանալի է որ գերմանական թերթերը դէպքէն 24 ժամ առաջ կ'ազդարարէին սպանիական կառավարութեան՝ թոյլ չտալ որ իր օդանաւերը մօտենան գերմանական մարտանաւերուն։ Ազդարարութիւնը կ'ըսէր.— «Մարտանաւը գրեթէ անպաշտպան է իր վրայ նետուած ռումբերուն դէմ, հետեւաբար ստիպուած է իր յարձակումը ուղղել թշնամիին դէմ երբ ան կը մօտենայ։ Պարզապէս գերման հրամանատարներուն պաշտպանութեան շնորհիւ է որ թնդանօթները լուռ մնացած են մինչեւ հիմա, թէեւ ռումբեր նետուեցան փամփուշտ (?) առջեւ։ Ահա ուրեմն այս անվրէպ ազդարարութիւնները կ'ուղղուին Վալէնսիայի զինուորական իշխանութեան պոլշեւիկ վերակացուներուն»։

Պերլինի պաշտօնական զեկոյցը այսպէս հաղորդեց դէպքը.— «Հրէշային եւ աններեւակայելի դէպք մը․ Սպանիոյ պոլշեւիկեան օդանաւերը առանց ոչ եւ է պատճառի կը ռմբակոծեն գերմանական մարտանաւը որ խարիսխ նետած էր սպանիական ծովափին բացերը։ Քսաներեք արի գերման նաւաստիներ հերոսաբար մեռան։ Գերմանական կառավարութիւնը բացորոշ պատասխան մը պիտի տայ Սպանիոյ ոճրագործներուն այս հրէշային գործութեան»։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, գերմանական կառավարութիւնը Լոնտոն հաղորդած է իր արտակարգ ժողովին որոշումները։ «Տէօյչլանտ» Ճիպրալթար տարաւ մեռեալներն ու վիրաւորները։

Կ'ըսուի թէ սպասելով Հանդերձ Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբին եզրակացութեանց, Գերմանիա եւ Իտալիա այժմէն կը խորհրդակցին, հաւաքական գործողութեամբ մը ապահովելու համար իրենց շահերը։ Երկու երկիրներն ալ մեծապէս ազդուած են այս դէպքէն, որ կրնայ ծանր հետեւանքներու յանգիլ։

*** Կռիւները կը շարունակուին գլխաւոր ճակատներուն վրայ։ Ապստամբները նոր յաջողութիւններ կը կատարեն Պիլպաոյի ճակատէն, հերքելով իրենց նահանջը։ Մատրիտ նորէն ռմբակոծուեցաւ։ Սարագոսայի կրակի մը տակ առնուեցաւ Պարսելոնան ալ։ Ապստամբ օդանաւերը ռումբեր տեղացնելով, սպաննեցին 64 եւ վիրաւորեցին 88 հոգի։

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՎԷՃԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԿԸ ԶՕՐԱՑՆԷ ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒ՜Ը

Երկու դաշնագիրներ ստորագրուեցան երկու երկիրներուն միջեւ

Մայիս 29ին վերջնապէս լուծուեցաւ Ալէքսանտրէթի վէճը, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհրդին առջեւ։ Ֆրանսա զոհացում տուաւ երկու կէտերու մասին որ առկախ կը մնային.— լեզուի խնդիրը (արաբերէն) եւ երեք սահմանամերձ շրջաններու խնդիրը։

Նոյն ատեն ստորագրուեցան երկու դաշնագիրներ, որոնց մէկով Ֆրանսա եւ Թուրքիա կ'երաշխաւորեն Սանճաքին հողային ամբողջութիւնը, իսկ միւսով՝ Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ սահմանագլուխը, 6 — 800 քիլոմեթր։ Այս գործողութենէն վերջը, Ա. Դ. Խորհուրդը ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ վաւերացուց Սանճաքին հիմնական օրէնքը։ Ուրիշ խօսքով, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը նոյնութեամբ ընդունեց խորհուրդին որոշումները, մէջէն ըլլալով արաբերէնի պաշտօնական հանգամանքը եւ մասնագէտներու որոշած սահմանագիծը։ Բոլորովին անսպասելի կը համարուէր այս ելքը, նկատի առնելով երկու երկիրներուն միջեւ տիրող դիւանագիտական ձգտումը՝ վեց ամիսէ ի վեր։

Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ շատ բարեդէպ համարելով

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ գիշեր անսովոր բազմութիւն մը խռնուած էր «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահը, Մայիս 28ի տարեդարձին տօնակատարութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ նախագահութեամբ Ա. Խատիսեանի։ Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին շատ մը ֆրանսացի ականաւոր դէմքեր, Կովկասեան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները, ինչպէս եւ ծանօթներ՝ ազգային շրջանակէ։

Բացումը կատարուեցաւ «Մարսէյլէզ»ով եւ «Մեր հայրենիք»ով, որոնք երգուեցան Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Ա. Պարթեւեանի։ Նախագահին ֆրանսերէն եւ հայերէն բացման ճառէն վերջ, խօսեցաւ ընկեր Հ. Սամուէլ, բացատրելով Մայիս 28ի տօնին իմաստը եւ պարզելով Դաշնակցութեան տեսակէտները՝ օրուան պահանջներու մասին։

Ցայտագրէն դուրս խօսք առին Զօր. Պրէմօն, հրամանատար Պընուա տ'Ազի (գրաւոր), Ադրբէջանի ներկայացուցիչը (գրաւոր), Վրաստանի նախկին նախագահ Պ. Ժորտանիա (գրաւոր), տարագիր Վրացիներու ազգ. միութեան նախագահը, Հիւսիսային Կովկասի ներկայացուցիչը, Ուկրայնայի ներկայացուցիչը։

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի շրջանին ընդհ. քարտուղարը, Շ. Փիվէռ։ Այս բոլորը տեւեցին մինչեւ ժամը 11.30, յետոյ շարունակուեցաւ յայտագրին մնացեալ մասերուն գործադրութիւնը, — արտասանութիւն, երգ եւայլն։ Հանդէսին պաշտօնական մասէն վերջ, սկսան պարերը, իսկ յարակից սրահներուն մէջ, բազմաթիւ հայրենակիցներ սեղաններու շուրջը խմբուած՝ լուսացուցին երգերով եւ հայկական խաղերով։ Այստեղ ալ մինչեւ առտու մնացին խումբ մը Վրացիներ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։ — Հ.

Մայիս 28ը Մարսէյլի մէջ

Մարսէյլէն կը հեռագրեն մեզի.— Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ մեծ յաջողութեամբ եւ խուռն բազմութեամբ, շաբաթ գիշեր, տեւելով մինչեւ լոյս։

Ի՞նչ վիճակի մէջ է զինուորագրութեան խնդիրը

«Յառաջ»ի խմբագրութեան կողմէ տրուած հարցարանի մը համաձայն, ներկայանալով պատերազմական նախարարութեան զինուորագրութեան ճիւղին, հետեւեալ տեղեկութիւնները քաղեցի զինուորագրութեան մասին.—

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Ի՞նչ նոր որոշումներ տրուած են, 1936 դեկտեմբերի պաշտօնական յայտարարութենէն վերջ, որ հայրենազուրկները զինուորագրութեան ենթակայ կը համարէր, համաձայն 1928 մարտ 31ի օրէնքին։

ՊԱՏ.— Ոչ մէկ նոր որոշում։

— Անոնք որ բժշկական քննութեան ենթարկուած եւ ծառայութեան յարմար նկատուած են, պիտի կանչուի՞ն 1937 հոկտեմբերին։

— 20էն 21 տարեկանները պիտի կանչուին 1937 հոկտեմբերին, նախարարական խորհուրդի հրամանագրէն վերջ։

— Ո՞ւր պիտի կատարեն իրենց զինուորութիւնը։

— Տակաւին որոշ չէ, հաւանաբար այնպէս ինչպէս Ֆրանսացիները։ Ամուսնացածները պիտի ծառայեն իրենց բնակած նահանգին շրջականները, միւսները՝ արեւելեան շրջանին մէջ։

— Անոնք որ 21 տարեկանէն վեր են, մինչեւ 33 տարեկան, եւ արձանագրուած, պիտի կանչուի՞ն, թէ իրենց կամքէն կախուած է։

— 21էն վեր եղածներն ալ պիտի հրաւիրուին, ընդհանրապէս անոնք որ հպատակութեան դիմում կատարած են կամ կ'ուզեն փութացնել իրենց հպատակութիւնը։

— Ի՞նչ նոր դիւրութիւններ կ'ընծայուին հպատակութեան համար, բացի օրէնքին տրամադրութիւններէն։

— Ոչ մէկ նոր որոշում այդ մասին։

— Ի՞նչ նպաստ պիտի ստանան զինուորներու ընտանիքները (հայր, մայր, կին, զաւակներ)։

— Մեկնելէ առաջ, պէտք է իրենց շրջանի քաղաքապետութեան յանձնեն անհրաժեշտ փաստաթուղթերը, հաստատելով իրենց ընտանեկան հոգերը։ Այս բոլորը քննուելէ վերջ, պիտի տրուի այն նպաստը ինչ որ կը տրուի Ֆրանսացիներուն։

— Ինչո՞ւ տեղ-տեղ 33 — 49 տարեկաններն ալ կանչուած են։

— Անոնք միայն պիտի արձանագրուին, բայց ոչ զինուորութիւն պիտի կատարեն, ոչ ալ մարզանքի շրջան մը (période).— Հրանուշ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ այցելուներուն թիւը 105,000ի հասած էր կիրակի օր, հակառակ հրակէզ արեւին որ 29 աստիճան կը ցուցնէր շուքին մէջ։ Առաջին անգամ ըլլալով, դուռները բացուած էին ժամը 9էն 21։ Երէկուընէ ի վեր արուեստահանդէսը հասարակութեան առջեւ բաց է ժամը 12.30էն 21։

ԿՈՄՈՒՆԱՅԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ յիշատակը փառաւոր ցոյցերով յարգուեցաւ կիրակի օր։ Այս առթիւ կազմուած թափորը սկսելով ժամը 1ին, տեւեց մինչեւ 20.15։ Ցոյցը միեւնոյն ատեն փառաբանութիւնն էր ժողովրդական Ճակատի յաղթանակին։

ԿԱԶԻՆ ԳԻՆԸ 1.20ի բարձրացաւ երկուշաբթի օրէն սկսեալ։ Նախապէս 1.05 էր։ Մեթրոյի նոր սակացոյցին գործադրութիւնն ալ սկսաւ երէկ, իսկ թերթերը 40 սանթիմի պիտի ծախուին այսօրուընէ սկսեալ (1 յունիս)։

ԱՆԴՐԵՅՈՐԴԱՆԱՆԻ վեհապետը, էմիր Ապտուլլահ, որ Լոնտոն գացած էր թագադրութեան հանդէսներուն առթիւ, Պոլիս հասաւ շաբաթ օր եւ գնաց Էնկիւրի, ուր կարեւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Աթաթիւրքի հետ։

ՇԱԲԱԹԸ 32 ԺԱՄ.— Օրէ օր կը սաստկանան բանուորական խլրտումները՝ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Բլիվլէնտի մետաղագործարաններու բանուորներէն 90,000 հոգի գործադուլ հռչակեցին։ Այս առթիւ կատաղի կռիւներ տեղի ունեցան, ճամբաներ քանդուեցան եւ կառախումբեր գիծէն դուրս հանուեցան։ Ֆորտ, հռչակաւոր գործարանատէրը, որ չի հանդուրժեր արհեստակցական կազմակերպութեանց, նոր անակնկալ մը ստեղծեց․ յայտարարելով թէ շաբաթական աշխատանքը 32 ժամուան կ'իջեցնէ իր 150,000 բանուորներուն համար։ Քսան տարիէ ի վեր վճարովի արձակուրդ ալ հաստատած էր։

24 ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ օդանաւի ութ արկածներ պատահեցան Անգլիոյ մէջ, զանազան փորձերու ընթացքին։ 13 հոգի մեռան, 6 հոգի վիրաւորուեցան։

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ՍԵՒԱՆ-ՀՐԱԶԴԱՆԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Որքան ժամանակ որ Խ. Միութեան մէջ իշխում է ստալինեան խմբակի դիկտատուրան՝ Խ. Հայաստանի սահմանների ընդարձակման ու տարագիրների ազատ վերադարձի արդար պահանջները կը հանդիպին միայն ատամների կճրտոցի: Սակայն պատմութիւնը երկաթուղագծերի վրայ սահող կառախումբ չէ, այլ միմեանց դէմ պայքարող անհամար կամքերի ու ձգտումների հեղեղ, որի ընթացքը երբեք չի նախատեսուել: Իր «արտակարգ դէպքերով» մի օր նա ուրիշ հարցերի հետ գուցէ լուծէ նաեւ Հայաստանի ամբողջացման հարցը:

Մինչ այդ յստակօրէն ըմբռնուած իրական պայմանները բաժանում են դերերը հայրենիքում եւ տարագրութեան մէջ ապրող Հայերի միջեւ: Ներքին պայքարն ազգային զօրացման որքան հնարաւոր է, պատկանում է Հայաստանի աշխատաւորութեան, իսկ քանի նա զուրկ է ազատօրէն արտայայտուելու հնարաւորութիւնից, արտաքին պայքարը նրան իրաւազրկողների դէմ ծանրացած է մեզ վրայ: Արդէն բաց թողեցինք մի յարմար առիթ — սահմանադրութիւն հաստատող խորհուրդների համագումարը՝ բողոքելու Խ. Հայաստանի անդամահատ վիճակի դէմ: Միութեան ապադայ առաջին «ընտրեալ» խորհրդարանի բացումն էլ չի արթնացրել անկազմակերպ ու անգիտակից տարագրութիւնը իր քնից եւ առել տալու պանտպանութեան խօսքը յօգուտ հայրենիքի: Հակառակ այս թերացումներին տարագրութեան յեղափոխական կազմակերպութիւնը չարունակարար ենթակայ է Ամատունիների հայհոյանքին: Եթէ դա հայ բոլշեւիկների վրայ դրուած ազգային պարտականութիւնը յաջողութեամբ կատարելու միջոցներից մէկն է, ներենք, պայմանով որ լեզուի ու գրչի ցնդաբանութիւններին զուգընթաց կատարուի դրական ու շօշափելի գործը, ձեռնարկուած իրենց կողմից իբրեւ «մեծ նպատակասեւեռում» — դարձնել Խ. Հայաստանը բարձր ճարտարարուեստի երկիր: Երբ Հայաստանը դառնայ Կովկասի Պելժիան, իրօք սահմանների հարցը կը կորցնէ այսօրուան իր հիւանդագին բնոյթը եւ կը դառնայ կուտակուած ուժերը դասաւորելու եւ տեղաւորելու օրկանական անհրաժեշտութիւն:

Բայց, մի խոր յուսահատութիւն համակում է մեզ, երբ մենք դիտում ենք Խ. Հայաստանի մանկամիտ առաջնորդների ոչ միայն թոյլ, այլեւ դաւաճանական ընթացքը երկրի շինարարութեան խնդիրներում. Նրանք իրենց ժամանակն ու ուժերը վատնում են տրոցկիստ ու Դաշնակցական որսալու ապուշային հիւանդութեան (Ստալինի սիրած արտայայտութիւն) վրայ, փոխանակ զբաղելու լուրջ աշխատանքով: Մեծամասնական տիրապետութեան տասնեօթը տարիների ընթացքում Հայաստանում շինուած ջրանցքներն ու ելեկտրակայանները կամ Երեւանի ու Լէնինականի շինութիւնները չեն կարող ծածկել բունիրականութիւնը,— Հայաստանը մինչեւ այսօր կրիայի քայլերով է կտրում իր յառաջդիմութեան ուղին: Գիւղը մանաւանդ մնում է մոռացուած ու ժողովրդի հոծ մեծամասնութիւնը՝ գիւղացիները չարունակում են ապրել քսենոփոնեան ժամանակի խարխուլ խրճիթներում, զուրկ տարրական բարեկեցութիւնից, համայնավարական միակողմանի ու սահմանափակ մշակոյթի մարդը այլանդակող մթնոլորտի մէջ:

Դժբախտութիւնը կատարեալ դարձնելու համար, Հայաստանին պահապան են դրել վրացի ազգայնամոլների, որոնք որդերի տպրակը ձեռքերին պտտում են հայկական պարտէզում եւ ուր որ մի պտուղ են տեսնում հասնելու մօտ, իսկոյն որդը մէջն են դնում, որպէսզի ժամանակից առաջ նա գետին ընկնի: Մինչդեռ Խ. Հայաստանը ունի անթիւ առեւալներ արագօրէն թեւակոխելու ընկերվարական ծաղկեալ կենցաղի մի շրջան ու հիմնովին բարեփոխելու իր բնակիչների կենցաղը: Կլիմայական բազմերանգ պայմանները հնարաւորութիւն են տալիս զարգացնել հողատնտեսութեան տարբեր ձեւեր, բամբակի ու ծխախոտի մշակումից մինչեւ արդիւնաբերական անասնապահութիւն, հանքային հարստութիւնները արժէքաւոր են, բայց որ ամենակարեւորն է՝ Հայաստանը օժտուած է ջրային ուժի կամ սպիտակ քարածուխի հսկայական քանակութեամբ, իսկ աժան ու յարմար, այս դէպքում ելեկտրական ուժը՝ ճարտարարուեստի նախապայմանն է ու հիմքը երբ նա դուրս կորզուի իր բնական անպէտ վիճակից ու ծառայութեան լծուի, կեանք կուտայ բարձր ճարտարարուեստին եւ իր վրայ կը քաշէ հարեւան երկիրների հում նիւթերը: Հայաստանի բազմաթիւ արագավազ, գրեթէ ջրվէժային գետերի ուժը կարող է լիովին բաւարարել երկրի ընթացիկ կեանքի պահանջներին, իսկ Սեւան - Հրազդանի ծրագիրը բացում է նոր հեռանկարներ նրա առջեւ. ահա ինչ է գրում նրա մասին «Լը Ժուռնալ տը Մոսկու»:

—«Բնութեան մի քմահաճոյք ստեղծել է լեռների մէջ, ծովի մակերեւոյթից 2000 մեթր բարձրութեան վրայ մի հսկայական աւազան, լեռնային մի իսկական ծով 1500 քառ. քիլոմեթր մակերեւոյթով եւ 58.5 միլիառ խորանարդ մեթր ջրի պարունակութեամբ: Աղմաղանի լեռնաշղթայից, որի գագաթները տեղ տեղ հասնում են 3500 մեթր բարձրութեան, 30 գետեր տարեկան բերում են Սեւանին 700 միլ. խոր. մեթր ջուր, մինչդեռ այնտեղից դուրս է գալիս միայն մի գետ — Հրազդանը տանելով տարեկան միայն 30 միլ. խոր. մեթր ջուր. այս հսկայ տարբերութիւնը տասնեակ տարիների ընթացքում չի փոփոխում լճի մակերեւոյթի բարձրութիւնը: Ջրաբէժանները երկար ուսումնասիրութիւնից յետոյ բացատրել են մօտ 700 միլ. խոր. մեթր ջրի անհետացումը: 55 միլ. խոր. մեթր կորչում է լճը եզերող ժայռերի անցքերով, իսկ 600 միլ. խ. մեթր գոլորշիանում է: Այստեղից ծընում է Սեւան - Հրազդանի ծրագրի հիմնական գաղափարը — իջեցնել լճի մակերեւոյթը 50 մեթրով: Լճը զգալապէս փոքրանալով կը նուազի նաեւ գոլորշիացումով: Լճից ոչ հեռու, 58 մեթր նրա այժմեան մակերեսից ցած կը փորուի մի ջրանցք ու հսկայ խողովակներով կը միացուի լճին, ջուրը կատաղօրէն լցուելով այդ խողովակների մէջ իր ուժը կը փոխանցէ ելեկտրա - արտադրիչներին: Տարեկան մէկ միլիառ խոր. մեթր ջուր կերթայ ոռոգելու Հայաստանի դաշտերը: 60 տարուց յետոյ լճի մակարդակը կ'իջնէ 50 մեթր. գոլորշիացումը կը սահմանափակուի միայն 200 միլ. խոր. մեթրով եւ 30 գետերի ջրերը գրեթէ լիովին կ'օգտագործուեն երկրի համար. ելեկտրականութեան արտադրութիւնը կը հասնի 800.000 քիլովաթի: Մի քանի տասնեակ քիլոմեթր երկարութեամբ ջրանցքներու փապուղիներ կը կտրեն շրջակայ լեռները, հաւաքելու համար ջրերը պահեստի աւազաններում՝ 150 հազարից մինչեւ 150 միլ. խոր. մեթր բովանդակութեամբ, որպէսզի կարելի լինի կանոնաւորել ելեկտրակայանների ջրի հոսանքը:

Դժուար է մի այլ տեղ գտնել այնպիսի յաջող զուգադիպումներ, որպիսիք կան Հայաստանում. տաք կլիմայ, մի հսկայ ջրաւազան երկու քիլոմեթր բարձրութեան վրայ Սեւանը, սրընթաց եւ հզօր հոսանքը Հրազդանի, անսպառ քանակութիւն քիմիական նախանիւթերի:

Սեւանի ջրերը ելեկտրա - արտադրիչները սնուցանելուց յետոյ կ'երթան ոռոգելու հարիւր հազարաւոր հեկտար այսօր անապատ հողեր ու կը դարձնեն Հայաստանի դաշնակցային հանրապետութիւնը մի հարուստ եւ ծաղկեալ ճարտարարուեստի երկիր»:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԱՆՄԻՏ ԵՒ ԱՆԱՐՈՒԵՍՏ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ԳԻՆԻ

Վերջապէ՛ս ...

Բացուեցաւ միջազգային մեծ ցուցահանդէսը: Մոդական հէքեաթաշխարհ մը, ոստան մը հրաշքներու, աստուածային հարսնետուն մը, տօն մը արուեստներու եւ գիտութեան, արդիական դրախտ մը, հանճարներու ուղեղէն ծաղկակերտուած արքայութիւն մը, պար մը պալատներու, պարտէզներու լաբիւրինթոս մը եւ անմահութեան դանձարան մը:

Բացուեցաւ մեծ ցուցահանդէսը հազարումէկ սքանչելիքներով ձեւի, ձայնի, գոյնի, լոյսի, ջուրի եւ գինիի:

Այո՛, գինիի ալ:

Կառուցուած է գեղակերտ աւազան մը՝ որուն կեդրոնէն հիահրաշ եւ ոթերն անգամ դիւթական շատրուան մը պիտի ցայտեցնէ, քանի մը տասնեակ մեթր բարձրութեամբ, անմահական Պոռտոյի գինի:

Մինչեւ հիմակ գինին վար կը հոսէր, ասկից վերջը վեր պիտի հոսի:

Վար հոսի, վեր հոսի, աջ հոսի թէ ձախ հոսի, օրհնեա՛լ է գինին, բիւրիցս օրհնեալ, մեծադոյն գիւտը մարդկութեան, զուարթարար հուր, լուսեղէն նուռ, արեգակի արիւն, գերմարդու աւիւն:

Հեղուկ ճառագայթ է գինին — կ'ուզէք ըսէք ռէօնթկէնեան կամ խայեամական ճառագայթ— որ մտնելով մարդուն մէջ՝ կը ցրուէ ամպերը, կը լուծէ մառախուղը, կը հալածէ տրտմութիւնը, կը զուարթացնէ, կը կենդանացնէ, կը հաշտեցնէ ու մանաւանդ կը լուսաւորէ միտքն ու հոգին:

Բաժակ մը գինի խմելը բաժակ մը գրականութիւն եւ գիտութիւն ըմպելն հաւասար է, նոյնիսկ աւելի:

Առէք համալսարանական մը ու առէք նաեւ կարաս մը գինի խմած մանկանցու մը եւ քննեցէք: Համալսարանականը ցուաղարի մը պէս պիտի կակղէ, պապանձի ու խոնարհի գինեպաշտին առջեւ որ համակ քերթուած է ու փիլիսոփայութիւն, համակ չարժում է ու եռանդ, համակ իմաստութիւն:

Քանի՜ն գովելի է մեծ ցուցահանդէսին մէջ գինեշատրուան մը կառուցանելու հանճարեղ միտքը:

Օ՛, գինին, հազարներով են իր հրաշքները:

Ան վախկոտը հերոս կ'ընէ:

Կծծին շռայլ:

Համրերուն լեզուն կը բանայ:

Կոյրերուն ալ աչքը կը բանայ:

Կաղերը կը շտկէ:

Կուզերը կ'ուղղէ:

Շիտակները կը թիցնէ:

Թիցուցածները կը շտկէ:

Տգեղը գեղեցիկ կը ցուցնէ:

Գեղեցիկը երբեք տգեղ չի ցուցներ:

Մեռելը ոտքի կը հանէ:

Քառասուն տեսակ աղանդները մէկ հոգիի կը կերցնէ:

Քրիստոնեան հեթանոս կ'ընէ ու հեթանոսը կաթոլիկ:

Անխելքը խելացի կը չինէ,

Խելացին իմաստուն,

Ու իմաստունը մարգարէ:

Ամէն մարդու մէջ Խայեամ մը, Հաֆըզ մը, Քրիստոս մը ու Մուհամմէտ մը կը հանդչի:

Գինին, հրաշագործ գինին այդ բոլորը ոտքի կը հանէ:

Ու գինին եօթանասուն ծիծաղներով վեր պիտի հոսի ու ըսէ.

— Ահա ես բարձր եմ բոլորէն: Մինչեւ հիմակ վար կը հոսէի, քանզի կը սիրէի հոգիներու խորութիւնը: Արդ վեր կը հոսիմ, քանզի բարձրութիւնն ալ կը սիրեմ:

Ու գինեպաշտները պիտի բոլորուին այդ շատրուան տաճարին շուրջը, եւ առաջին անգամ ըլլալով աշխարհի մէջ, պիտի աղաղակեն, իրենց ափին մէջ ունենալով մէյ մէկ բաժակ գինի:

— Գինի, հեղուկ աստուածութիւն, մենք մինչեւ հիմա խմեր ենք հազար բանի կենացը, սակայն, երբեք չենք խմեր քու կենացդ: Ահա հիմա կը գոչենք բարձրաղաղակ.— «Կենացդ, գինի»:

Ու վստահ եղէք որ պիտի գտնուին ջերմեռանդ հոգիներ որոնք պիտի ուզեն յաւէտ նուիրուիլ գինիի աստուածութեան՝ նետուելով գինելից աւազանին մէջ:

Եթէ թեւէս չբռնէք, ես ալ պիտի նետուիմ ...

Կամ ինչպէս շատրուանի մը ջուրին վրայ գնդակ մը կը դնեն որ կ'ելեւէջէ, պիտի դնեմ գլուխս գինիի շատրուանին վրայ որ լուացուի եւ օրօրուի անմահօրէն:

ՍԱՓՐՈՂԱԿԱՆ

Սափրիչները ընդհանուր գործադուլ մը սարքեցին: Ձախողեցաւ, սակայն, իրենց փորձը: Պատճառը մնացած էր մութ:

Երէկ դիմացս ելլող առաջին սափրիչին հարցուցի պատճառը ու ահա թէ ի՞նչ պատասխանեց.

— Մեր գործադուլը ձախողեցաւ պարզապէս բանախօսներուն պատճառով:

— Ինչպէ՞ս, տէր, ի՞նչպէս...

— Ողջ ըլլան միջազգային հռետորները, անոնք շաբաթը քանի մը անգամ կ'ածիլեն ժողովուրդը:

— Արդեօք հայ հռետորնե՞րն ալ նոյնը կ'ընեն:

— Տասը առ հարիւրի զրուցեամբ լաւ տախտակի վրայ կ'արդուկեն: Այդ պատճառով է որ արդուկող գործաւորները երբեք պիտի չհամարձակին գործադուլ յայտարարել:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Պատերազմը ընդունուած է իբրեւ ոչնչացնող եւ մահացնող գործողութիւն մը:

Ատիկա իր մէկ երեսն է: Պատերազմը, սակայն, ամէն բանի նման երկերես է: Ան ունի նաեւ ուրիշ երես մը: Ստեղծագործականը:

Գիտեմ որ պիտի ըսէք.

— Ի՞նչեր ծնած են պատերազմէն:

— Ընդհանուր պատերազմէն ծնան բազմաթիւ պետութիւններ. ինչպէս Լեհաստան, Չեխօսլովաքիա, Ֆինլանտիա, Լատվիա, Լիթուանիա: Կովկասի մէջ Ատրպէյճան, Վրաստան, ինչպէս նաեւ Հայաստան: Ասիոյ մէջ Սուրիա, Պաղեստին, Իրաք, Անդրյորդանան եւ արաբական պետութիւններ: Ո՞ր մայրը կրցած է այսքան զաւակ ծնիլ չորս կարճ տարիներու ընթացքին: Ջինեւճափոնական պատերազմէն ծնաւ Մանչուքօն: Իսկ հիմա, սպանիական ներքին պատերազմէն ըսկսած են երկուորեակներ ծնիլ. Քաթալոնիոյ կառավարութիւն, Պասքեան կառավարութիւն, Հանրապետական Սպանիոյ կառավարութիւն, ապստամբներու կառավարութիւն, Անիշխանից կառավարութիւն: Ու վստահ եղէք որ պատերազմին արգանդը ցամքած չէ:

Դեռ ի՛նչեր կան ծնելիք:

Ես ծնրադիր եւ բազկատարած կ'աղօթեմ Արէս աստուծոյ որ ծննդաբերութեան նաեւ Թուրքիոյ մէջ եւ ծնի հետեւեալ զաւակները.

— Մեծ Հայաստան, Կիլիկիա, Քիւրտիստան, Պոնտոս, Բիւթանիա, Լիւդիա, Լիկիա, Պափլագոնիա, Կապադովկիա, Փռիւգիա, Միսիա, Պամֆիլիա, Թրակիա եւ Բիւզանդիոն:

Ես իմ աղօթքիս ու անէծքիս վրայ վստահ եմ:

Պիտի լսուի իմ խնդիրս Արէսէն:

Սովորական զաւակ մը ինը ամիսէն կը ծնի: Ապօրինիներն են որ կանուխ կը ծնին: Թուրքիոյ մէջ ծնելիք զաւակները ըլլալով աւելի քան հարաբաւոտ՝ պիտի ծնին քիչ մը ուշ:

Եւ սակայն պիտի ծնին:

Ողջ մնայինք եւ գինի խմէինք այդ ծննդոց մեծ օրը, ո՛վ տէր:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ

ՏԻԾԱՂ

Ամբակում բաղնիք գնաց երէկ: Լողցաւ, հանգստացաւ եւ դուրս ելաւ ջուրէն: Երբ պիտի հագուէր, նշմարեց որ տաբատը չկայ: Կանչեց բաղնիսպանը, որ ամէն կողմ փնտռելէ վերջ, յուսահատ, հարցուց Ամբակումի.

— Վստա՞հ ես որ, բաղնիք եկած ատենդ, հագած էիր տաբատդ...

*** Աղուոր տղեկ մըն է Պետիկը, 4 տարու: Թուշերը խնձոր դարձած են արդէն: Մօրքուրը շատ կը սիրէր համբուրել այդ խնձորները: Այնքան որ Պետիկ, սրտնեղած, օր մը ըսաւ.

— Ո՛չ, պաչիկ չկայ, այսօր ածիլուած չեմ:

Ցաղազգս ազնուականութեան

— . —

Անցեալ օր գրած էինք թէ երբ Անգլիոյ նախորդ վարչապետը՝ Սթէնլի Պօլտուին կոմսութեան տիտղոս առնայ, իր անդրանիկ որդին, Օլիվըր Պօլտուին ինքնաբերաբար դեր - կոմս պիտի նշանակուի:

Ճշգրտութեան տեղի չտալու համար, ահաւասիկ կարգ մը լուսաբանութիւններ այդ առթիւ.—

Հինգ տարբեր աստիճաններ ունի Անգլիոյ ազնուականութիւնը՝ դուքս, մարքիզ, կոմս, դեր - կոմս եւ պարոն: Իշխանութիւնն ու դքսութիւնը յատուկ են միայն արքայական դերդաստանի անդամներու: Անշուշտ արքայական ընտանիքի չպատկանող դուքսեր ալ կան, բայց անոնք ժառանգած են պարզապէս դարեր առաջ իրենց նախահայրերուն տրուած տիտղոսը: Ուրեմն նոր դքսութիւններ չեն ստեղծուիր հիմա:

Դուքսէն զատ, մնացեալները ընթացիկ լեզուով կը կոչուին «լորտ»: Բոլորն ալ անդամ են լորտերու ժողովին որ Անգլիոյ Ծերակոյտն է մօտաւորապէս: Այս տիտղոսները օրուան վեհապետն է որ կը շնորհէ ծանօթ անձնաւորութեանց ի վարձ «բարւոք ծառայութեանց», բայց միշտ կառավարութեան թելադրութեամբ: Այսինքն, իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութիւնն է որ լորտերու ժողով կը փոխադրէ իր ուզած դէմքերը որպէսզի իր դատը պաշտպանողներ ունենայ այդ մեծափարթամ արիստոկրատին մէջ:

Ասպետական աստիճանը (սըր) ազնուականութեան մաս չի կազմեր: Հինգ տիտղոսներն ալ ժառանգական են: Անդրանիկ որդին է որ կը ստանայ տիտղոսը իր հօրը մահէն յետոյ միայն: Գալով Օլիվըր Պօլտուինի պարագային, պէտք է շեշտել կարեւոր մանրամասնութիւն մը — սովորութիւնը կը պահանջէ որ տիտղոսաւոր անձնաւորութեան մը առաջին զաւակը իր հօրը մահէն առաջ ալ ստանայ պատուակալ տիտղոս մը. այսպէս, դուքսին անդրանիկ զաւակը կը կոչուի մարքիզ, մարքիզին զաւակը՝ կոմս, կոմսին զաւակը դեր - կոմս, իսկ այս վերջինին զաւակը «մեծարոյ»: Այս տիտղոսները որ եւ է իրաւական արժէք չունին եւ բացարձակօրէն անուանական են. ըսել կ'ուզենք թէ անոնք իրաւունք չունին լորտերու ժողովին մասնակցելու: Այդ է պատճառը որ խորհրդարանի 615 անդամներուն մէջ կան նաեւ 7 - 8 «լորտեր»: Եթէ Օլիվըր Պօլտուին երեսփոխան ընտրուի, խորհրդարան կրնայ մտնել «վայքաունթ» անուանական տիտղոսով:

Շահեկան է իմանալ թէ ընկերվարական Օլիվըրը պիտի սիրէ՞ այդ յորջորջումը: Ընկերվարութեան յայտնի տեսաբաններէն Սիտնի Ուէպն ալ տիտղոս ստացաւ Մաքտօնըլտի կառավարութեան օրով (լորտ Փէսֆիլտ), բայց կը նախընտրէ գործածել իր նախորդ անունը:

Օլիվըր Պօլտուին սովորած է նոր մականուն մըն ալ ճարել:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Անյայտ հերոսներու յիշատակին

Արեւը շատոնց մարը մտած, եւ գիշերուան մթութիւնը սկսած էր պաշարել ընդարձակ հովիտին բարձունքները: Իրիկնամուտի այն պահն էր, ուր մթութիւնը հետզհետէ զգալի կը դառնար, միայն վերջալոյսի ամպերը դեռ կը փայլէին արեւի ձգած վերջին նշոյլէն:

Քառորդ ժամ յետոյ աքսորի կարաւանը կանգ առաւ կանաչ սարալանջին փռուած ընդարձակ մարգագետնին վրայ: Այնտեղ գիշերելով, յաջորդ առաւօտ պիտի քալէր սովորականին պէս, անծանօթ ուղղութեամբ:

Մինչեւ այդ օրը կարաւանին մէջ ոչ մէկ արտակարգ դէպք էր պատահած, բացի ընկերացող ոստիկաններու լըպիրշ խօսքերէն, հայհոյանքներէն, եւ բռնաբարումի քանի մը անյաջող փորձերէ:

Կարաւանին մէջ, առաջ անցնողները իրիկուան հացը ուտելով քնանալու պատրաստուած էին, իսկ վերջինները մութին մէջ դեռ նոր էին սկսած տեղաւորուիլ: Անոնք ալ իրենց կարգին իրենց ընտանեկան պարագաներուն հետ բոլորակներ կազմած էին քով քովի սեղմուելով, քանի մը պատառ հաց ուտելու եւ հանգստանալու համար: Քանի մը հիւանդներ չկարենալով տոկալ օրական 10էն 12 ժամ տեւող տաժանելի ճամբորդութեան, արդէն իրենց հոգին կ'աւանդէին:

Երիտասարդ հայս մը, յղութեան վերջին օրերը ըլլալով, տղաբերքի ցաւեր կը զգար: Քանի մը պառաւ մամիկներ իրարու քով գալով բոլորակ մը կազմեցին դժբախտ հարսնուկին շուրջը եւ իրենց կարելին ի գործ դըրին, օգտակար ըլլալու համար այդ խեղճին:

Երկինքի վրայ քանի մը փայլատակումներ տեսնուեցան, լուսինը ամպերուն մէջէն արագօրէն կը քալէր, մերթ ամպի մը տակ ծածկուելով, մերթ դուրս ելլելով եւ խրելով ապառաժի պէս դէմը ցցուող ուրիշ ամպի մը մէջ:

Կէս ժամ վերջը տեսարանը բոլորովին փոխուեցաւ, ամպերը անհետացան, իրենց հետ տանելով կայծակն ու որոտումը, աստղերը հետզհետէ շատցան, վազող լուսինը կանգ առաւ, կարծես ականատես ըլլալու համար կատարուելիք չարագործութեան:

Բլուրին գագաթը կը գտնուէր քիւրտ ու թիւրք խուժանէ կազմուած հարիւրաւոր բազմութիւն մը, որ փոքր ազդանշանի մը կը սպասէր յարձակելու եւ անպաշտպան ժողովուրդը ոչնչացնելու համար:

Այդ վայրկեանը չուշացաւ: Կարաւանին մէջ բոլորը իրարու քով սեղմուած՝ քնացեր էին, երբ յանկարծ հրացանաձգութեան ձայնը լսուեցաւ: Աղմուկ, իրարանցում, լացուկոծ, փախուստ անծանօթ ուղղութեամբ: Գիշերային այդ ժամուն ո՞րու դիմէր դժբախտներու այս բազմութիւնը, ո՞րու աղերսէր: Մարդիկ արդէն գայլ կարելով եկած էին զիրենք յօշոտելու, որսորդի հրացան ու դանակ մը ձեռք ձգողը ինկած էր մէջտեղ, աւար մը աւելի ձեռք ձգելու տենչով:

Քիւրտ ցեղապետ մը յափշտակած աւարներուն հետ միասին որոշած էր հետը տանիլ նաեւ գեղեցիկ հայ աղջիկ մը: Օրհասական այդ ժամուն ո՞վ իրեն արդելք պիտի հանդիսանար: Աւազակը ձիէն վար իջնելով յանձնեց ծառային, մօտեցաւ գեղանի կնոջ մը, եւ հրամայեց որ իրեն հետեւի: Կինը մերժեց: Երկրորդ ազդարարութիւն մը աւելի սպառնական, դարձեալ մերժում: Կինը կը նախնտրէր հոդ մեռնիլ քան թէ հնազանդիլ Քիւրտի հրամանին:

— Կեավուրի աղջիկ, դեռ գիս մերժելու համարձակութի՞ւն ալ ունիս, ըսաւ Քիւրտը եւ բանի թեւէն քաշելով տարաւ:

X

Հաֆիկ հայկական տիպար գիւղ մըն էր 70 տունի մօտ, կապուած Բէֆահէ գաւառին (Կիրճենիս):

Հաֆիկի մէջ կը տիրէր դեռ նահապետական դրութիւնը: Շատ մը տուներու մէջ կարելի էր հաշուել 35էն 40 հոգի, այնպէս որ գիւղին բնակչութիւնը կը հաշուէին մօտաւորապէս 1200 հոգի:

Թուրք աղաներ շատոնց իրենց թաթը գիւղի երակներուն վրայ դրած ըլլալով, կը քամէին գիւղացիներու աշխատանքին արդիւնքը: Խեղճ գիւղացիները տարին 12 ամիս աշխատելով հանդերձ, չէին կրնար փակել իրենց պարտքերը: Այս պատճառաւ շատ մը երիտասարդներ երեսի վրայ ձգելով իրենց ընտանեկան բոյնը, կը բռնէին պանդխտութեան ճամբան, որպէսզի շահած դրամով կարենան պարտքերը վճարել ու ինքնաբաւ դառնալ ...

Այս անտանելի վիճակը թերեւս ատեն մը դեռ շարունակուէր, եթէ 1908ի սահմանադրութիւնը ուշանար: Արդարեւ սահմանադրութենէն վերջ կացութիւնը քիչ մը փոխուեցաւ: Թիւրք աղաները նախկին համարձակութեամբ չէին մօտենար գիւղացիներուն, իրենց պարտքերը պահանջելու համար: Նահապետական դրութեան մէջ ապրող գիւղացիին հոգեբանութեան մէջ ալ փոփոխութիւն մը կատարուեցաւ, վերջապէս հասկցաւ որ իր աշխատութեան արդիւնքը ինք վայելելու իրաւունք ունի:

Գիւղին մէջ գոյութիւն ունէր դըպրոց մը: Ընդհանրապէս դպրոցի աշակերտներուն թիւը ձմեռ ատեն կ'աւելնար, իսկ գարնանային եղանակէն սկսեալ կը պակսէր: Ծնողքները իրենց զաւակներու աշխատանքին պէտք ունենալով, գարնանային եղանակէն սկսեալ դպրոց չէին ղրկեր այլեւս: Բոլոր աշակերտներուն մէջ ամէնէն չարը եւ կռուազանը կը կոչուէր Միքայէլ Շահինեան:

Միքայէլ շատ անգամ դպրոցէն փախուստ տալով, երեք չորս օր մէջտեղ չէր ելլեր, ու իր փախստականի օրերը կ'անցընէր լեռներու մէջ: Տղան լեռնային կեանքին այնքան վարժուած էր եւ դպրոցէն փախուստը այնքան յաճախադէպ էր դարձեր, որ բոլոր գիւղացիները Միքայէլի նկարագրին համապատասխան անուն մըն էին տըւած, զայն կը կոչէին լերան Տղան:

X

Սահմանադրութեան վրայէն հինգ տարի սահած անցած էր: Շատ մը պանդուխտ երիտասարդներ վերադարձեր էին հայրենիք ու նուիրուած գիւղական աշխատանքի:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(1)

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐՏՔԸ ԱՆԳԼԻՈՅ

— • —

Համաձայն ընթացիկ տարուան Հա-մայնքներուն բրիտանական կառավարու-թիւնը հետեւեալ գումարները կը պա-հանջէ բարեկամ կամ դաշնակից պե-տութիւններէն․ –

Պատերազմական պարտքեր

	սթերլին
Ֆրանսա	755,875,000
Իտալիա	252,938,000
Ռումանիա	30,375,000
Փորթուկալ	22,425,000
Սերպիա	31,750,000
Յունաստան	22,375,000
Ռուսիա	1,377,654,000
Վերաշինական պարտքեր	
Պելժիա եւ Քոնկօ	12,600,000
Լեհաստան	3,899,000
Ռումանիա	2,101,000
Սերպիա	1,945,000
Աւստրիա	8,825,000
Զանազանք	
Լաթվիա, Յունաստան, Լեհաստան, Չեխօսլովաքիա, Ռումանիա, Էսթոնիա, Լիթվիա	3,340,000
ՀԱՅԱՍՏԱՆ	
Նպաստ եւ վերաշինութիւն	225,000
Զէնքեր եւ դեղօրայք	1,631,000
Գումար	1,856,000

Ինչպէս կը տեսնէք, տարուէ տարի կ'աճի պարտքը, տոկոսներու բարդու-մով։

Նեւմիր Պոլժիոյ մեջ [?]

— • —

ՊՐԻՒՍԷԼ, 26 մայիս.— Գաղութին ներկայացուցչական ժողովի եռամեայ շրջանը լրացած ըլլալով, կանոնագրի …

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

ՆԻՍ, 26 Մայիս.— Մայիս 15ին, տեղի ունեցաւ Հ. Կ. Խաչի Նիսի մասնաճիւղին երեկոյթը։ Մեր մէջ սովորութիւն եղած է ամենախղճուկ հանդէսն իսկ «աննախընթաց» անուանել։ Թոյլ տուէք որ այս անգամ ալ մենք մեր հանդէսը աննախընթաց կոչենք, որովհետեւ իրապէս Նիս այս տեսակ կանոնաւոր հանդէս մը չէր ունեցած։ Անշուշտ մեր այս յաջողութիւնը կը պարտինք մեր աննման Ռուբէնին եւ իր ազնիւ տիկնոջ աշխատանքին։

Ժամը ճիշդ 9ին ժողովուրդին ծափերուն մէջ սրահ մտաւ հանդէսին հովանաւորողը՝ Պ. Ժան Ժաքօ, քարտուղար Ընկերվ. կուսակցութեան Նիսի մասնաճիւղին եւ դասախօս Լիսէի, իրեն կ'ընկերանային Պ. Մօապօ գանձապահ հպատակութեան գրասենեակի տնօրէնը եւ կարգ մը ուրիշ ընկերներ։

Հանդէսին առաջին մասը յատկացուած էր Տէր եւ Տիկ. Ռուբէնին։ Անոնց …

Խորապէս ոգեւորուած, ինքնաբերաբար բեմ ցատկեց մեր գաղութի եռանդուն երիտասարդներէն Պ. Մոսկոֆեան եւ ֆրանսերէն շնորհակալութիւն յայտնեց յարգելի հիւրերուն։ Ցետոյ Պ. Ահարոն Տիկ. Ռուբէնի դաշնակի ընկերակցութեամբ երգեց մանաւանդ մեծ յաջողութեամբ «Հայ նաւը»ը։ Շատ լաւ պարեցին ժամկոչեան փոքրիկ քոյրերը։ Ապա Սայաթ Նովայէ հատուած մը երգեց մեր Նիսի սոխակը՝ Գեղամը Շէհրէրեան ընկերուհիի մը հետ եւ յետոյ պարեցին։

Հանդէսը վերջացաւ պատկերով մը «Անուշ»էն, զոր մեր Կ. Խ.ի սանուհիները ներկայացուցին զարմանալի յաջողութեամբ։ Մինչեւ հիմա ոչ եւ է միութիւն չէր դիմած Տէր եւ Տիկին Ռուբէնին, անոնց աջակցութիւնը խնդրելու։ Ուրախ ենք որ այնքան օգտուեցանք նիւթապէս եւ մանաւանդ բարոյապէս։

Այս առթիւ Հ. Կ. Խ.ի Նիսի մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ աշխատաւոր դասուն, որ միշտ կը քաջալերէ մեզ, Տիկ. Քէօլէեանին որ 200 Ֆր. ղրկած էր մեզ քաջալերելու համար։ Բոլոր դերակա- …

… արժանացած մտաւորական բջիջ մը։ Այս տեսակէտէն Թուրք մտայնութիւնը կը նմանի տխեղծ տղու մը որ տարիքին անհամապատասխան մեծ ու անբնական մարմին մը ունի։

Այդ է պատճառը, որ հանրութիւնը անհաղորդ է մտաւորականներու գործունէութեան։

Օրինա՞կ կ'ուզէք։ Ահա Հալքէվինները։

Հալքէվինները մեր երկրին մէջ այն առաջին կազմակերպութիւններն են որոնք պէտք է աշխատին ժողովուրդին քով իջնելու։ Մինչեւ այժմու կազմակերպութիւնները կը մնային բարձրը ու չէին չահագրգռուիր հանրութեան ցաւերովն ու պահանջներովը։ Այդ պատճառաւ ժողովուրդը զանոնք օտար կը նկատէր, անոնց չէր մօտենար։ Հալքէվինները չեն ուզեր բարձրը մնալ։ Եւ կ'ուզեն հասարակութիւնը իրենց մէջ առնել։ Ատոր համար ալ, Հալքէվիններուն մէջ անջատ անջատ կազմակերպութիւններ կը հիմնուին եւ ճիւղեր կը թափուին։ Կարգ մը տեղեր կը յաջողին, իսկ կարգ մը տեղեր ալ չեն յաջողիր։ Պատճառը …

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՐԿԷ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՄՕՏԵՆԱԼ

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 մայիս)․

— «Քանի մը ամիսէն ճիշդ տասնըհինգ տարի անցած պիտի ըլլայ այն Թուականէն ասդին, երբ Փոքր Ասիայէն եւ այլ շրջաններէ փախստական հայ գաղթականութեան որոշ մէկ համրանքը ապաստանեցաւ Յունաստանի սահմաններէն ներս եւ տունտեղ ըլլալով այս հողերուն վրայ, դարձաւ յունահայ գաղութ։ Այդ համրանքին մէջ կարեւոր համեմատութիւն մը ներկայացուցին այսպէս կոչուած անցորդները, այսինքն գաղթականութեան այն մասը, որ քանի մը տարիներ Յունաստան բնակելէ վերջ, զանազան պատճառներով գաղթեց Հայաստան եւ այլ երկիրներ։ Այսպէսով նօսրացաւ գաղութը եւ իջաւ իր այս օրուան թիւին, որ այլ եւս կը ներկայանէ վերջնական կերպով հոս հաստատուած գաղութ, քանի որ առաջուան պէս ուրիշ երկիրներ երթալու հնարաւորութիւն չունի, …

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ [?]

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐՕՐԸ (288)

ՋԱՐԹՈՆՔ

այս լուծումը, կ'ըսեն թէ բոլորն ալ շահեցան գոյացած համաձայնութենէն: Սուրիա շահեցաւ իր ընդարձակ սահմանագլուխին ապահովութիւնը, Թուրքիա՝ «իր ծաւալումը նոր նահանգի մը մէջ», իսկ Ֆրանսա՝ աքանչելի մթնոլորտ մը, որուն շնորհիւ շատ չանցած կարելի պիտի ըլլայ բանակցութիւններ վարել, աւելի լուրջ եւ աւելի ընդարձակ համաձայնութիւններ կնքելու համար Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Շատեր հիմակուընէ կը կարծեն թէ արդէն կնքուած համաձայնութիւնները նախաբանը կը կազմեն ֆրանքօ-թրքական փոխադարձ աջակցութեան դաշինքի մը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ:

Փառաբանական ճառեր համաձայնութեան առթիւ

Գոյացած համաձայնութեան առթիւ, շնորհաւորելով ձեռք բերուած յաջողութիւնը, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը ըսաւ.

— «Ալէքսանտրէթի խնդիրը մասնաւորապէս փափուկ հանգամանք մը կը ներկայացնէր: Հարկ էր լուծել վէճ մը որ ծագած էր Ազգաժողովին երկու անդամներուն միջեւ, երկու բարեկամ պետութեանց միջեւ. վէճ մը որուն մէջ մէկը եւ միւսը ինկած էին ոչ թէ իրենց յատուկ շահով մը, այլ բուն իսկ Ազգաժողովին կողմէ տրուած պաշտօնով մը: Միշտ ուշադիր՝ յարգելու այդ պաշտօնին (հոգատարութեան) պայմանները եւ ապահովելու իր խնամակալութեան տակ դրուած պետութեան շահերուն պաշտպանութիւնը, ֆրանսական կառավարութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մեթոտներուն մէջ գտաւ անաչառ կարգադրութեան մը երաշխաւորութիւնը: Այսպէս Ազգաժողովը անգամ մը եւս պսակեց մեր յոյսերը»:

Պ. Իվօն Տէլպոս յոյս յայտնեց թէ Ալէքսանտրէթի կազմական կանոնագրին եւ հիմնական օրէնքին շնորհիւ, Սանճաքին զանազան բնակչութիւնները պիտի կրնան շարունակել այն ներդաշնակ զարգացումը որուն նուիրուած են հոգատար իշխանութեան ջանքերը՝ 17 տարիէ ի վեր: Գալով նոյն օրն իսկ ստորագրուած դաշնագիրներուն, արտաքին նախարարը բացատրեց թէ անոնց շնորհիւ հաստատուեցաւ որ Ֆրանսա եւ Թուրքիա նոյն տեսակէտներն ունին Սուրիոյ եւ Լիբանանի անկախութեան մասին: Այդ համաձայնութիւնները միեւնոյն ատեն կը զօրացնեն բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, եւ կը նուիրագործեն երկու երկիրներուն սահմանագլուխը՝ Ֆրանսայի երաշխաւորութեամբ: Պ. Տէլպոս շարունակեց.

— «Ուրեմն զուր չանցան մեր ջանքերը: Ոչ միայն վէճ մը կարգադրուեցաւ, այլեւ այդ կարգադրութեան շնորհիւ Ֆրանսա եւ Թուրքիա պատեհութիւն կ'ունենան անգամ մը եւս սեղմելու բարեկամութեան կապերը եւ հաստատելու իրենց ուղղամիտ գործակցութիւնը ընդհանուր Ազգերու Դաշնակցութեան: Արդարեւ, կնքուած համաձայնութեանց տարողութիւնը կ'անցնի բուն հարցին սահմանը: Ընդունելով Եգիպտոսը Ազգաժողովին մէջ, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը աջի օր ըսաւ թէ իր երկիրը ինչպէս փարած է Միջերկրականի զոյավիճակին: Ալէքսանտրէթի Սանճաքի հարցին կարգադրութիւնը այսօր Թուրքիան կը կապէ Մօտաւոր Արեւելքի խաղաղութեան համար եւ այսպէս կը լրացնէ այն գործը զոր ստանձնեց ֆրանսական կառավարութիւնը՝ ֆրանքօ-սուրիական եւ ֆրանքօ-լիբանանեան դաշնագիրներուն ստորագրութեան ատեն: Միաժամանակ կապուած՝ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ, պատրաստակամ՝ օգնելու անոնց իրենց շահերը հաշտեցնելու, Ֆրանսա ուրախութեամբ կը հաստատէ որ Ազգաժողովին իրաւարարութեան դիմելով, արդիւնաւորապէս ապահովեց տակաւին իր խնամակալութեան ենթակայ երկրին շահերը, միեւնոյն ատեն դրական աջակցութիւն մը բերելով Ազգաժողովի հետապնդած խաղաղութեան»:

Յետոյ խօսք առաւ Թ. Ր. Արաս, իր կատարեալ համամտութիւնը յայտնելով Պ. Իվօն Տէլպոսի: Շնորհակալութիւն յայտնեց տեղեկաբեր Պ. Սանտլէրի եւ միւսներուն եւ ըսաւ թէ վէճէն «դուրս կ'ելլենք բարեկամութեան կապերը աւելի սեղմուած եւ համաձայնութեամբ մը որ մեծապէս պիտի նպաստէ Միջերկրականի զոյավիճակին պահպանման»:

Անգլիոյ արտաքին նախարարն ալ խօսք առնելով, իր կարգին յոյս յայտնեց թէ այս համաձայնութիւնը յօժարակամ պիտի ընդունուի Սանճաքի եւ շրջականներու բնակչութեանց կողմէ:

Պ. Լիթվինով շնորհակալութիւն յայտնեց գոյացած համաձայնութեան համար, որ յաջողութիւն մը կը կազմէ խաղաղութեան համար եւ ըսաւ թէ իր երկիրը մասնաւորապէս բարեկամական յարաբերութիւններով կապուած է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ հետ: Տեղեկաբեր Պ. Սանտլէր իր ջերմ յարգանքը յայտնեց երկու կողմերուն հաշտարար տրամադրութեանց առթիւ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց: Ա. Դ. Խորհուրդին նախագահը յայտարարեց թէ տեղեկագիրը եւ բանաձեւը ընդունուած են: Այն ատեն Պ. Իվօն Տէլպոս յայտարարեց թէ Ֆրանսա եղած կարգադրութիւնը կ'ընդունի իբրեւ հարցին վերջնական լուծումը եւ կը ստանձնէ իրեն ինկած բոլոր պատասխանատուութիւնները: Թ. Ր. Արաս ալ յարեւնման յայտարարութիւններ ըրաւ:

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ՄԻՄԱՌՆԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)

Գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Melkonian, Restaurant Burdigala 66 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie H. Samuel 51 rue Mr. le Prince, Paris.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 3 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանի վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատետրներով:

ԱՆԹԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 3 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՅԻՍ 28

կազմակերպուած Պանեօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի կողմէ

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ,

Քաշանի քաղաքապետարանին նորակառոյց շէնքին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

կը խօսին ֆրանսացի ընկերվարական ԹԱՆԿԻ ՓՐԻԺԱՆ

եւ ընկ. Խ. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ

մուտք 3 ֆր.:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ — ԿԸ ԽՕՍԻ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 6ԻՆ »

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ »

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 5ԻՆ

ՅԱՌԱՋ.— կը խնդրուի փութացնել մանրամասնութիւնները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՅՇ»ներ

Ա. Շարք, Երեք երգ. դաշնակի բաժինով:

1.— ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք:

Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:
H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ

Երգահանդէս Տիկ. Արփիկ Արդութեանի

4 յունիս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին
Salle de Concert de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ
78, Ռիւ Քարտինէ եւ 114պիս Պուլ. Մալզէրպ:

Յայտագրին մաս կը կազմեն Gluckի, Կապրիէլ Ֆօրի, Տիւփարքի, Շուպէրթի, Քլինկի, Պօրօտինի, Մուսորկսկիի, Զերեփնինի, Ֆօրի կտորները ինչպէս նաեւ Ռ. Մելիքեանի եւ Գ. Ալէմշահի գործերը. դաշնակով կ'ընկերանայ ռուսական օփերայի շէֆ տ'օրքէսթր A. LABINSKY

Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 եւ 7 ֆր., կարելի է գտնել Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ:

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԵՒ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ վարժարաններու հարիւրամեակ Յոբելեանը պիտի կատարուի Յունիս 6ի կիրակի օրը ժամը 15ին, Սեւրի Մուրատեան Վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, Նախագահութեամբ Գեր. ՍՐԱՊԻՈՆ Վ. ՈՒԼՈՒՀՕՃԵԱՆի, ընդհ. Աբբայ Մխիթարեան Միաբանութեան.

մուտքը մասնաւոր հրաւիրագիրով:

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
ի նպաստ Սպանիացի տարագիր մանուկներու.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի:

5 յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 142 rue Villeneuve:

գիներ՝ 5, 3 եւ մանուկներու 1 ֆր.:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիօն առլ կարող գործաւորուհիներ: Տեւական գործ: Դիմել Յ. ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆի, 2 Rue Pierre Mareel Gentilly, Seine. Հաղ. միջ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 125 թիւ օթօպիւսը (1 թիքէ):

ԱՍԹՈՐԻԱ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՀԻՒՐԱՆՈՑԸ

Նոր բացուած, նախկին Լոնտոն օթէլի փոխան
Պաղտատի գլխաւոր Էլ-Ռաշիտ պողոտային վրայ
Տէր եւ Տնօրէն՝ Յ. ՍՈՒԼԹԱՆԵԱՆ

40 սենեակներ տաք ու պաղ ջուրով, բաղնիքով, 3 մեծ սալօններ՝ բոլորովին նոր կահաւորումով: Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ: Արագ եւ կանոնաւոր սպասարկութիւն: Տեղական լեզուին ու պայմաններուն անծանօթ հիւրերուն համար կ'ընծայուի ամէն տեսակ ծառայութիւն: Téléphone No. 98

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլաւաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, Թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն. համար: Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

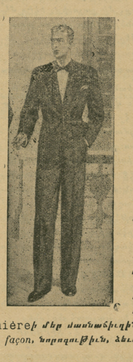
Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Studio PHÉBUS

23 Bld. Bonne Nouvelle, Paris

Tél. Louvre 69-83

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ — ԽՂՃԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԱՆ

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թէլէֆօն Montmartre 69-70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր եւ տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատ կ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստա ալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վերցամսեայ բաժանորդագրուի ցառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել ցառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըրթունաժ:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Դ.

Ո՞վ մերկացրեց Ազեւին:

Ասում են, որ յայտնի է այն հինգ կանանց անունները, «որոնց ձեռների վրայ մեռաւ Շոփէնը»: Ես չեմ յանկանում որ դրանով մեծ մատնիչի մերկացումը նման մի վէճի առիթ տայ: Բայց եթէ ապագայ պատմագիրը ձեռնամուխ լինի պարզելու, թէ արդեօք ի՛նչպէս ո՞ւմն է պատկանում այդ պատուի իրաւունքը, նա հարկադրուած պիտի լինի ընտրելու առնուազն տասը անուններ:

Մեր ձեռքի տակ կան տեղեկութիւններ, ըստ որոնց Ազեւի ուսուցիչներից մէկը արտայայտուելով Ազեւի մասին, նրան «լրտես» է անուանել: Դժբախտաբար չկարողացայ այդ դերմանացի ուսուցչի անունը իմանալ, որ յեղափոխականներից եւ ոստիկանութիւնից աւելի մաքի թափանցողութիւն է ունեցել:

1905ի ամառը, Պետերբուրգի յայտնի սոց. յեղափոխական Ռաստովսկին իր պաշտօնատեղիում մի անստորագիր նամակ ստացաւ, որի մէջ նրան հաղորդում էին, որ կուսակցութեան մէջ կան «լուրջ լրտեսներ», «նախկին աքսորական ոմն Թ. եւ ինչ որ հրեայ ճարտարապետ՝ Ազեւ»:

Երբ Ռաստովսկին գործից տուն վերադարձաւ, նրա մօտ հիւր էր եկել «Իվան Նիկոլայեւիչ» անուան տակ իրենց ծանօթ կարեւոր մի հիւր՝ Ազեւը: Առանց երկար մտածելու, Ռաստովսկին ցոյց տուեց Ազեւին իր ստացած նամակը: «Իվան Նիկոլայեւիչը» կարդաց եւ ասաց. «Թ. այդ Թաթարովն է, իսկ Ազեւը՝ այդ ես եմ, Ազեւը»:

Թէ Ռաստովսկին եւ թէ կուսակցութեան միւս առաջնորդները ուշադրութիւն չդարձրին այդ անստորագիր նամակի վրայ: Բայց ինչպիսի ինքնազսպում եւ ինչպիսի ջղեր պիտի ունենար մարդ, որպէսզի ոչնչով չմատնէր իրեն այդպիսի անակնկալ դէպքի ժամանակ եւ բաւականանար միայն հեգնական խօսքերով՝ «Ազեւը, այդ ես եմ, Ազեւը»:

Նման մի դէպք էլ տեղի ունեցաւ Ժընեւում, նոր տարւայ գիշերը (1905 թ.): Հաւաքուել էին ռուսական գաղութի բոլոր յեղափոխականները: «Խօսուեցին հրաշունչ եւ յանդուգն ճառեր, խմբուած երիտասարդութիւնը երգում էր եւ պարում հսկայ սրահում»: Ազեւը ման էր գալիս սրահում եւ հրճըւում երիտասարդութեամբ: Երբ ճառերը, երգերն ու պարերը ձանձրացին, ստեցին ««փոստ» խաղալու, որին հակառակ չէր եւ Ազեւը: Նա «ինքնավստահ եւ ներողամիտ» կերպով բաց արեց եւ կամացուկ կերպով կարդաց իրեն ուղղուած նամակը, որի մէջ նրան անուանել էին սրիկայ, անպիտան եւ մատնիչ:

Տարբեր ժամանակներում Ազեւի դէմ կասկածներ յայտնեցին Կրեստեանինովը, Մելնիկովը, Մորտիմերը, Դեւեսկին, Ագաֆոնովը, Տիւտչեւը, Տրաուբերգը: Կուսակցութեան ղեկավարները, սկսած Գերշունիից եւ Գոցից մինչեւ Չերնովն ու Սաւինկովը, արհամարհանքով էին վերաբերւում դէպի այդ կասկածները եւ դրա հետեւանքով էլ իրենց վարկաբեկում էին յեղափոխական եւ ոչ-յեղափոխական շրջաններում: «Լաւ կուսակցութիւն է, որտեղ նման անհատներ կարողանում են գոյութիւն ունենալ 16 տարի շարունակ», ասել է Լոպուխինի պաշտպան Պասովերը:

Այժմ, անաչառ կերպով մօտենալով այդ խնդրին, կարելի է ասել, որ այդ ժամանակ բոլորն էլ անզգոյշ էին եւ դիւրահաւան: Անզգոյշ էր եւ ոստիկանութիւնը, մի հիմնարկութիւն, որ շատ հեռու է դիւրահաւան լինելուց:

Բայց ուրիշի հոգին՝ մի մութ անդունդ է եւ ոչ ոք չի կարող կարդալ ուրիշի հոգին: Ուրեմն եւ չի կարելի մեղադրել եւ յեղափոխականներին նրա համար, որ նրանք չը կարողացան Ազեւի մէջ տեսնել մատնիչին:

(Շար.)

Բացուած է

ԲԱՑՈՒԱԾ է (Մարսէյլ) Սէն-Պաւլ փողոցին մէջ թիւ 53 նպարավաճառի խանութ մը, կայարանին մօտ, հոն պիտի գտնէք ամէն տեսակ նպարեղէններ, հրապարակի գինէն միշտ աժան: Մէկ քառ. սուրճ 4.50 ֆր. 100 հատ կանանչ դրօշմանիշով: Դրօշմանիշը կը տրուի գնուած բոլոր ապրանքներուն համար: Այցելեցէք եւ պիտի համոզուիք:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe LYON.

Dancing-Cigale, պարահանդէսամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibald

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փոքրիկ եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ
[illegible]

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ յունիս 1ին երեքշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ Բարեգործականի տան մէջ, Մեթրօ Կար տիւ Նօռ կամ Փուասոնիէռ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Վարչութեան ընտրութիւն եւ տարեկան հաշուետուութիւն:

Կը խնդրուի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր արհեստակիցներէն ներկայ գտնուիլ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Զառայի Տօնիկ էֆէնտի ճուկեանի աղջկան հօրեղբօր աղջիկները՝ Մէսիմիա եւ Արմենուհի էֆ. ճուկնեանները: 1924ին Յունաստանէն որբերու հետ միասին Եգիպտոս մեկնած են: Իմացնել Մարիամ Ղուկասեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulineaux, Seine, France: Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 2 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3436

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԻԿՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՅԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ...

Շուտով կը լրանայ սպանիական եղբայրասպանութեան առաջին տարին,— եւ դեռ անորոշ է ամէն բան: Ոչ միայն անորոշ, այլ եւ չարաշուք :

Արդարեւ, քանի կ'երկարաձգուի այս ահռելի սպանդը, որ չատ կը յիշեցնէ ռուսականը, այնքան կը մթագնի հորիզոնը, նորանոր, նորանշան ամպերով :

Ահա վերջին դէպքը.— կրակ գերմանական մարտանաւի մը վրայ, փոխադարձաբար կրակ՝ սպանիական քաղաքի մը դէմ: Ջոհեր երկու կողմէն ալ, եւ ականներու կծկոտոց մը որ չես գիտեր ո՛ւր կրնայ յանգիլ :

Ո՞վ է պատասխանատուն այս նոր դէպքերուն :

Մինչեւ հիմա կրցա՞ծ են ճշդել թէ ո՛վ էր պատասխանատուն աշխարհաւեր սպանդին, 1914ի պատերազմին...

Պոլիտիկոններու համար՝ «մանրամասնութիւններ» են ինչպէս պատասխանատուները, նոյնպէս պատահած դէպքերուն զոհերը :

Տեսէք, օրուան վարիչները կը գոհանան ցաւ յայտնելով երկու դէպքերուն համար, եւ կ'ազդարարեն, երբեմն ալ կը պաղատին, որպէսզի նորէն տասնկ բաներ չպատահին: «Զգուշացէք, ի սէր Աստուծոյ. արդէն կրակի վրայ նստեր ենք, նոր փորձանքներ մի հանէք»...

Եւ ի՛նչ կրակ: Ամէն մէկը կայծ մը, դիւրավառ նիւթ մը, վառելափայտ կամ քարիւղ նետած է հնոցին մէջ, եւ հեռուէն կը դիտէ, մինչ ամբողջ ժողովուրդ մը կը կոտորուի մէկ տարիէ ի վեր, քաղաքներ կը փլին, վաստակներ կ'ոչնչանան, որբերու եւ այրիներու բազմութիւնները արդէն կը հաւասարին բանակներու :

Անչուշտ միջոցներ ձեռք առնուած են պատերազմը սահմանափակելու, այլ եւ «մարդավարի» վիճակի մը վերածելու համար:

Այսպէս, արգիլեցին զէնքի եւ ռազմանիւթի առաքումը, մինչդեռ պէտք եղածէն աւելի ամբարուած էր արդէն, երկու կողմերուն համար ալ :

Արգիլեցին կամաւորներու առաքումը,— երբ արդէն բանակի մը չափ ուժ կը ներկայացնեն անոնք, դարձեալ երկու ճակատներուն վրայ :

Եւ, ժողով ժողովի վրայ գումարելով, առաձգական բանաձեւ մը մշակեցին,— ոչ - միջամտութիւն: Մինչդեռ, միջամտութեան ձեւ չմնաց որ կատարուած չըլլար, երկարաձգելու համար քաղաքացիական պատերազմը:

Եւ հիմա մանուկներ ու կիներ կը հաւաքեն, անոնց համար ուտեստ ճարելու միջոցներ կը փորձեն:

Ճիշդ ինչպէս հայաջինջ սարսափներու շրջանին:

Այն ատեն հաւաքական գործողութիւն մը պիտի բաւէր խափանելու ե՛ւ ջարդը ե՛ւ աւարը, մնացեալ ահ ու սարսափով: Այսօր ալ, կրնային սկիզբէն իսկ, եթէ ոչ խափանել, գոնէ սահմանափակել սպանիական արհաւիրքը :

Բայց ոչ. շահեր կան անջատ եւ հակամարտ: Ծրագիրներ գոյնզգոյն: Ո՞ւր պիտի գտնեն այսքան բեղուն ռազմադաշտ մը,— Սպանիան ինքն իր մէջ պառակտուած, երկու - երեք ճակատի բաժնուած, մէկը միւսը զգետնելու երդումով զինուած :

Եւ արիւնը կը հոսի, դաւերն ալ իրարու կը յաջորդեն: Միայն մէկ բանի մէջ համաձայն են, իրար կը դիմաւորեն աջն ու ձախը, կարմիրն ու դեղինը,— չըլլա՛յ թէ մեր երդիքն ալ բռնկի ...

Այս է որ կը կոչուի պահպանել խաղաղութիւնը :

Վեց ամիսէ ի վեր, այնպէս կը կարծուէր թէ վճռական շրջանի մը հասած է սպանիական սպանդը:

Եւ սակայն, քանի կ'երկարաձգուի կռիւը, այնքան կը բարդանայ կացութիւնը:

Երկու կողմերն ալ, հանրապետականներն ու ազգայնականները, իրենց կռնակն ունին հսկայական ուժեր եւ նոյն ուժգնութեամբ կը շարունակեն փոխադարձ յօշոտումը :

Ապստամբները չկրցան գրաւել ոչ Մատրիտը, ոչ ալ Պիլպաօն: Երկու քաղաքներուն մէջ ալ վճռական դեր կը կատարեն օտար մասնագէտները, ինչպէս ազգայնական ճակատին վրայ :

Գաղտնիք չէ որ եթէ Սպանիացիները ուզեն իսկ, պիտի չկրնան դադրեցնել պատերազմը եւ միջին ճամբայ մը գտնել: Ինչպէս իրենց զէնն ու դրահը, նոյնպէս ներշնչումը դուրսէն ըլլալով, հանրապետականներն ու այսպէս կոչուած Փաշականները ազատ չեն վճիռներ արձակելու իրենց հայեցողութեամբ: Եւ արդէն չատ ուշ է ատոր համար:

Սպանիական սպանդը կրնայ դադրիլ այն ատեն, երբ խորտակուի կամ նահանջէ արտաքին ազդակներէն մէկը,— խորհրդային կամ Փաշականը: Ուրիշ խօսքով, երբ երկու կողմերը համոզուին թէ մինակ են:

Այդպիսի հեռանկար չի տեսնուիր այժմ, եւ դժուար թէ տեսնուի այսուհետեւ :

Պայքարը հասած է իր սաստկագոյն, ճակատագրական աստիճանին: Մէկ օրէնմիւսը պատահած դէպքերն ալ միջապատրուակներ կ'ընծայեն մէկ եւ միւս կողմին — արտաքին ազդակներուն — աւելի վճռական դեր կատարելու համար:

Նոր ճիգ մըն է որ կը փորձուի յանուն խաղաղութեան, երբ սպանիական կրակը արդէն կ'ոստոստէ ծովերուն վրայ, սպառնալով կասկածելի ախորժակներ :

Խաղաղութիւնը փրկելու այս փորձերուն հետ զուգընթաց կ'երթայ չափուելու ճիգը, երեւութապէս վարդապետական, բայց իրականին մէջ քաղաքական գետնի վրայ,— Միջերկրակա՛ն:

Ազդեցութեան նոյն պայքարը, երբեմն արեւելքէն, երբեմն արեւմուտքէն :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՎՐԷԺ ԼՈՒԾԵՑ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼՈՎ ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔ ՄԸ

Գերմանիա եւ Իտալիա կը խուսին Չէզոքութեան յանձնախումբէն եւ միջազգային հսկողութենէ

Իբրեւ հետեւանք գերմանական «Տէօյչլանտ» մարտանաւուն ռմբակոծութեան, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, գերմանական հինգ մարտանաւեր երկուշաբթի առտու ռմբակոծեցին Սպանիոյ Ալմերիա քաղաքը, առանց նախապէս լուր տալու: Նաւահանգիստին շինութիւնները քանդելէ եւ մարտկոցները լռութեան դատապարտելէ վերջ, գերմանական մարտանաւերը դադրեցուցին ռմբակոծութիւնը, ինչպէս կ'ըսէ պաշտօնական զեկոյցը: Ուրիշ գերմանական մարտանաւեր անմիջապէս ճամբայ ելան, զօրացնելու համար սպանիական ջուրերու գերմանական տորմիղը:

Այս գործողութեան հետ զուգընթաց, Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին գերման ներկայացուցիչը հրահանգ ստացաւ նախագահին յանձնել գերմանական մարտանաւին դէմ կատարուած յարձակման տեղեկագիրը եւ յայտնել թէ գերմանական կառավարութիւնը որոշած է չմասնակցիլ միջազգային հսկողութեան կամ ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին խորհրդակցութեանց, ցորչափ բացարձակ երաշխիքներ չեն տրուիր թէ նմանօրինակ դէպքեր պիտի չկրկնուին: Գերմանական կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել Վալենցիայի կառավարութեան դէմ :

Իտալական կառավարութիւնն ալ նկատի առնելով որ չարունակ յարձակումներ կը կատարուին իտալական եւ գերմանական նաւերու դէմ, որոշեց քաշուիլ միջազգ. հսկողութեան շրջանակէն եւ ետ կանչել իր ներկայացուցիչը՝ Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբէն, մինչեւ որ յանձնախումբը ինք անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնէ, խափանելու համար «այսպիսի եղեռնական յարձակումները»: Այս որոշումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Լոնտոնի յանձնախումբին :

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ գերմանական հինգ մարտանաւեր մօտ 200 ռումբ արձակած են Ալմերիայի վրայ: Սպաննուած են առնուազն 19 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 60 հոգի: Քարուքանդ եղած են 35 շէնքեր եւ ամրութիւններ :

Գերմանական կառավարութիւնը հրամայեց երեք օր սուգ պահել, «Տէօյչլանտ»ի զոհերուն համար :

Սպանիական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, Գերմանիան ամբաստանելով իբրեւ նախայարձակ :

Սպանիական «Պարսելոնա» շոգենաւը ընկղմեցաւ Քաթալոնիոյ բացերը, սուզանաւի մը յարձակման հետեւանքով: Ցիսուն հոգի խեղդուեցան: Կ'ըսուի թէ սուզանաւը իտալական էր: Ընկղմեցաւ նաեւ «Կրընատա» նաւը, իսկ ուրիշ նաւի վրայ թորփիլ արձակուեցաւ, առանց վնասելու :

«Տէօյչլանտ»ի դէպքը, Ալմերիայի ռմբակոծութիւնը եւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հրաժարումը խոր տպաւորութիւն գործեցին Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբին մէջ, որ արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ: Լոնտոն, Փարիզ եւ Ուաշինկթըն լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին:

Դէպքին ազդեցութիւնը երկիրէ երկիր

Ալմերիայի զինուորական հրամանատարը հետեւեալ կերպով կը պատմէ քաղաքին ռմբակոծութիւնը .—

Այսօր, երկուշաբթի, առտուան ժամը 5.45ին գերմանական զրահաւոր մը եւ չորս թորփիլահալածներ նշմարուեցան սպանիական ծովեզերքին բացերը, կառավարական հետազօտիչներու կողմէ: Հինգ մարտանաւերը ռազմական դիրք բռնեցին Ալմերիայէն 12ուկէս մղոն անդին եւ 7ուկէս մղոն հեռուէն կրակ բացին քաղաքին վրայ, առանց ազդարարութեան: Մարտանաւերը որոշ նպատակէտ մը չունէին, բացի բուն քաղաքէն: Իբր 200 ռումբեր ինկան Ալմերիայի վրայ: Ծովեզերեայ մարտկոցները պատասխանեցին մօտ 70 ռումբեր արձակելով եւ կը թուէր թէ թորփիլահալածներէն մէկը զարնուեցաւ: Ժամը 6.50ին ռմբակոծութիւնը դադրեցաւ և մարտանաւերը անհետացան ծուխի վարագոյրի մը տակ: Թշնամին կրակ բացաւ նաեւ կառավարութեան ականահաւաք նաւերուն վրայ որ կը բանէին նաւահանգիստին մէջ :

*** Պ. Իտըն, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, իրիկուան դէմ ունկնդրութեան ընդունելով Լոնտոնի գերմ. դեսպանը, երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ: Դեսպանը հաստատած է թէ իր կառավարութիւնը ուրիշ գործողութիւններ պիտի չկատարէ Սպանիոյ դէմ: Պ. Իտըն ցաւ յայտնեց թէ Ալմերիայի եւ թէ «Տէօյչլանտ»ի ռմբակոծութեան համար. եւ ուշ ատեն, Փարիզի հետ համաձայնող խորհրդակցելէ վերջ, հեռագիր մը ուղղեց Վալենցիա, դիտել տալով թէ միջազգային խաղաղութիւնը կրնայ վտանգուիլ, եթէ կրկնուին «Տէօյչլանտ»ի նման դէպքեր :

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ հարցումներ ուղղուեցան երկու դէպքերու մասին: Պ. Իտըն պատասխանելով յայտարարեց թէ գերմանական կառավարութեան իմացուցած է պէտք եղածը: Անգլիա կը յուսայ թէ Գերմանիա պիտի զգուշանայ որ եւ է քայլէ որ կրնայ աւելի ծանրացնել կացութիւնը :

Երկու դէպքերը մեծ յուզում պատճառեցին նաեւ Փարիզի մէջ: Պ. Լէօն Պլում ունկնդրութեան ընդունեց անգլիական դեսպանը, խորհրդային գործակատարը եւ յետոյ սպանիական դեսպանը: Վարչապետը եւ արտաքին նախարար Պ. Տէլպոս ազդարարեցին սպանիական դեսպանին թէ միջազգային բարդութիւններ կրնան ծագիլ, եթէ կրկնուին «Տէօյչլանտ»ի ռմբակոծման նման դէպքեր : Արտաքին նախարարը միեւնոյն առթիւ տեսակցութիւններ ունեցաւ նաեւ լեհական, պելժիական եւ գերմանական դեսպաններուն, ինչպէս եւ արտաքին գործերու յանձնաժողովի նախագահին հետ: Ցաւ յայտնելով երկու դէպքերուն առթիւ, նախարարը բացատրեց գերմանական դեսպանին թէ դժուար է չէզոքութեան յանձնախումբէն պահանջել երաշխաւորութիւն մը որ չի կրնար տալ եւ թէ Գերմանիան քաշուելով զօրացուցած չըլլար յանձնախումբին դիրքը: Ցետոյ աւելցուց թէ համախորհուրդ՝ Պ. Իտընի հետ, պիտի ջանայ պաշտպանութեան եղանակ մը գտնել օտար նաւերու համար:

*** Գերմանական մամուլը կը շարունակէ կրակ տեղալ Մոսկուայի դըլխուն, ամբաստանելով իբրեւ հրձիգ : Բոլոր յարձակումներուն միտքը կարելի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԴԱՐ ՏՐՏՈՒՆՋ ՄԸ

Նորէն դէզ մը նամակներ Ցառաջի, հարցի մը առթիւ որ իսկապէս «հրատապ» հանգամանք ունի, քանի որ կապուած է ամրան տաքին եւ արձակուրդին հետ :

Երկու հատ հրատարակեր էինք արդէն, բայց շարքը չէ դադրած:

Ահա վերջինը, Վիէնէն (30 մայիս).

— «Անցեալ տարի երբ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը քուէարկեց վճարովի արձակուրդի օրէնքը, երկաթուղիներու վարչութիւնը կարեւոր զեղչ մը կատարեց, որպէսզի արձակուրդ ստացող բանուորները կարենան աժան ճամբորդել իրենց ուզած վայրերը: Դժբախտաբար Հայ բանուորները չօգտուեցան այս առիթէն, ինչ որ իրենց ալ արդար իրաւունքն էր, քանի որ հաւասարապէս օգտուեցան վճարովի արձակուրդէն :

Անցեալ տարուան անարդարութիւնը չատ ալ ցաւ չպատճառեց Հայ բանուորներուն: Օրէնքը նոր էր եւ բոլորն ալ այն յոյսը ունէին թէ յառաջիկայ տարի խտրութիւնը կը վերցուի եւ Հայ բանուորներն ալ պիտի կրնան վայելել նոյն իրաւունքները :

Արդ, այս տարի ալ աւելի խստութեամբ կը մերժեն այդ իրաւունքը Հայ բանուորներուն: Անցեալ օր մեր աշխատած կօշիկի գործարանի հաշուապահը երբ երկաթուղիներու զեղչի տոմսակները կը ցրուէր տեղացի եւ ուրիշ ազգի բանուորներուն, ես ալ ուզեցի այդ տոմսակէն հատ մը ունենալ, բայց անմիջապէս մերժուեցայ : Պաշտօնեան յայտարարեց թէ դժբախտաբար Հայերը յիշուած չեն այս խնդրին մէջ եւ վերէն վար չարեց այն ազգերը որ նշանակուած են:

Ինչպէս կը տեսնուի, այս տարի ալ Հայ աշխատաւորները զրկուած են այս իրաւունքէն: Իմ կարծիքով, այս պարզան հետեւանք է մեր պաշտօնական մարմիններու անճարակութեան, եթէ ոչ այդքան բազմաթիւ ազգերու կողքին միայն Հայերս անտեսուած պիտի չըլլայինք: Քանի ուշ չէ, մեր այդ իրաւասու մարմինները պէտք է լուրջ դիմումներ կատարեն առ որ անկ է »:

Նոյն պատմութիւնը՝ Լա Պոմպէն.

— «Ի՞նչ տեսակ արդարութիւն է այս. զինուորութեան կը հրաւիրեն մեզ, ժընեւի մէջ ալ կ'որոշեն ամէն դիւրութիւն ընծայել Հայ եւ ռուս գաղթականներուն, բայց տարրական իրաւունք մը կը զրկեն մեզ: Երբ այսպէս կը խօսէի Ֆրանսացիներու հետ, կը խնդային միամտութեանս վրայ: Պաշտօնեան, որ ազնիւ մարդ մըն էր, ըսաւ թէ դուք վարիչ մարմին չունի՞ք, գրեցէք, թող դիմումներ կատարեն »:

Այս ալ Փարիզէն, համառօտելով.

— «Սիրելի «Ցառաջ», ես ալ մեր կայարանը ներկայացայ զեղչեալ տոմսակ առնելու համար. բայց պատասխանեցին թէ իրաւունք չունիմ օգտուելու: Ճարահատ ցոյց տուի քաղաքապետութենէն կնքուած թուղթս, որ կը հաստատէր թէ 1936ի դասուն կը պատկանիմ. պաշտօնեան նկատի չառաւ եւ պատասխանեց որ հպատակութեան վկայական մը բերեմ: Մենք Հայ երիտասարդներս, որ ուշ - կանուխ զինուոր պիտի երթանք, ինչո՞ւ համար մեր ընտանիքներով չօգտուինք այս դիւրութիւններէն : Մեր գոյդ Օֆիսները որ եւ է ատեն զբաղա՞ծ են այս հարցով »:

Ամբողջ հարցը ներկայացուցած ենք այդ:

Դարմա՞նը.— անշուշտ Օֆիսներուն կ'իյնայ մտածել: Արդէն չատ ուշ մնացած են:

Անհրաժե՞շտ էր յիշեցնել:

ՎԱՀԷ

Ց. Գ.— Հ. Հ. Օֆիսէն մեզի կը հաղորդեն թէ անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարուած են :

«Մենք թուրք ենք, ոչ թէ փոքրամասնութիւն»

Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովին մէջ, կրթական ելմտացոյցին վիճաբանութեան առթիւ, յոյն երեսփոխան Սթամաթ Եօզտամար խօսք առնելով հետեւեալ չնաշխարհիկ ճառը խօսեր է. (այս թշուառականն ալ Փախա Էֆթիմի կուսակիցներէն է, «քրիստոնեայ Թուրք», ինչպէս կ'ըսեն.

— «Ընկերներ, ձեր թոյլտուութեամբ կ'ուզեմ ձայնս բարձրացնել եւ բոլորիդ ուշադրութիւնը հրաւիրել: «Փոքրամասնութիւն» բառը չատ դէշ կ'ազդէ ազգային մոլեռանդութեանս, հայրենասիրական մտածումիս եւ զգացումներուս: Շատ կը ջղայնանամ : Ի՞նչ ըսել է ասիկա: Ան որ թուրք դրօշին կ'ապաւինի, թուրք մշակոյթը կ'իւրացնէ, իր հոգին, սիրտը թուրք հայրենիքէն կը ներշնչուի: Ամէն թուրք հայրենակից, ինչ կրօնք ալ ունենայ, պետութեան կազմուածքին մէջ ամբողջական վիճակով անբաժանելի թուրք անդամ մըն է: Փոքրամասնութիւն, եւ ասոր յարակից փոքրամասնութեանց իրաւունքներ եւ քաղաքական ուխտեր բացարձակապէս ոչ մէկ իմաստ եւ տեղ կրնան ունենալ: Այսպիսի մտածումներ, որոնք ինկած հոգիներու յատուկ են եւ երկրին պահանջներուն չեն պատշաճիր, միայն ու միայն թուրք չեղող եւ իսկապէս փոքրամասնութեան գաղափարը կրող օտարներուն քով պէտք է փնտռել : Ընկերներ, ինչպէս անցեալ տարի, հիմա ալ խիստ բացայայտ ճշմարտութիւն մը կը կրկնեմ .— Լեզուն մեծ ազդեցութիւն ունի զգացումին վրայ եւ այս պատճառաւ է որ ամէն ազգ ու պետութիւն մեծ նախանձախնդրութիւն ցոյց կուտայ իր մայր լեզուին հանդէպ: Բնական եւ չատ տեղին է որ մենք, Թուրքերս ալ կ'ուզենք որ մեր այս հայրենակիցներուն տղաքը հաւաքաբար թուրք դպրոցները ուսանին, եւ երբ կը պնդենք այս մասին, նկատելով որ մեր ազգային մէկ իրաւունքին իրագործումը կը պահանջենք, երբեք չենք քաշուիր, այլ հաճոյք կը զգանք : Թուրք եմ, երանի ինծի »:

Այս եղանակը երգեցին եւ դեռ կ'երգեն խումբ մը Հայ սրիկաներ ալ, «Թիւրք Կրէկորիէն» միութիւն մը կազմելով, ինչպէս գրած ենք ժամանակին: Թուրքերը պատկերալից բացատրութիւն մը ունին այսպիսիներու հանդէպ, — «ալչա՛ք»...

ՀԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆԵՑ ուրիշ Հայ մը, 50 փրանք առնելիքի մը համար, Իթալիի պողոտային վրայ: Մարդասպանն է Պաղտասար Պետիկեան, 31 տարեկան, զոհը՝ Սողոմոն Քայարով, 29 տարեկան: Պաղտասար առնելիքը գանձելու գացած էր եւ բանավէճէն կատղելով, դանակը քաշեց եւ երեք տեղէ վիրաւորեց: Ոճրագործը ձերբակալուեցաւ:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ տեղի ունեցան Շիքակոյի մէջ, 1500 բանթողներու եւ 200 ոստիկաններու միջեւ: Չորս հոգի մեռան, 88 հոգի վիրաւորուեցան, 7ը ծանրապէս: 4 — 500 գնդակ պարպուեցաւ քանի մը վայրկեանի մէջ: Գործադուլ հռչակած են 75,000 բանուորներ :

« ՏԷՕՅՉԼԱՆՏ » ԶՐԱՀԱՒՈՐԸ, որ կրակի բռնուեցաւ Սպանիացիներուն կողմէ, շինուած էր 1931ին, 3,750,000 անգլ. ոսկի ծախքով: Առաջինն էր այն մանրանկար զրահաւորներէն զոր շինելու արտօնութիւն ստացաւ Գերմանիա, համաձայն Վերսայլի դաշնագրին: Հակառակ սահմանափակ տարողութեան, օժտուած է բոլոր կատարելագործութիւններով, շնորհիւ ճարտարագիտական նրբութեանց :

Ո՞Վ ԿԸ ՓՈՐԷ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՀԻՄԵՐԸ

Ինչպէս կ'իմանանք Քալիֆորնիայէն եկած տեղեկութիւններէն, Գարեգին արքեպ. Յովսէփեան կարգալոյծ ընելու սպառնալիքով յաջողած է Ֆրեզնոյի Ս. Երրորդութեան եկեղեցիի ժողովուրդէն հեռացնել անոր հովիւը՝ Գեղամ վարդապետը: Եւ, ինչ որ ոչ նուազ յատկանշական է, ան նոյն սպառնալիքը կ'ընէ այժմ այդ եկեղեցիի ժողովուրդին ու հոգաբարձութեան կողմէ հրաւիրուած նոր հովիւին զայն եւս հեռացնելու, չէզոքացնելու համար, եթէ ան յանդգնի չենթարկուիլ իր հրամաններուն :

Գարեգին Սրբազան, որքան ալ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցիչ ըլլայ, իրաւունք չունի, սակայն, կամայական կերպով, առանց բաւարար ու միանգամայն արդարացուցիչ հիմերու, կարգալոյծ ընելու կամ սպառնալ կարգալոյծ ընելու այն բոլոր քահանաները, որոնք չեն կրնար կամ չեն ուզեր ենթարկուիլ իր քմահաճ եւ աչառու կարգադրութիւններուն: Հարկաւ, էջմիածին իրաւունք ունի կարգալոյծ ընելու այս կամ այն հոգեւորականը կրօնական, դաւանական եւ բարոյական ծանր սայթաքումներու, թերացումներու կամ յանցանքներու համար: Բայց էջմիածին, եթէ իրաւունք ունի իսկ, պէտք չէ երբեք թոյլ տայ իրեն կարգալոյծ ընելու այս կամ այն հոգեւորականը զուտ կարգապահական թերացումներու համար: Մինչդեռ, ինչպէս Հայր Մարդուկէսեանի եւ Նշան քահանայ Փափազեանի օրինակն ալ ցոյց տուաւ, էջմիածին ի չարը կը գործածէ կարգալոյծ ընելու իր իրաւունքը: Իսկ այսօր էջմիածինէն ալ շատ աւելի առաջ կ'երթայ Գարեգին Սրբազանը :

Սակայն, էջմիածին եւ անոր կողմէ խօսող Գարեգին Սրբազան, որ զուտ կարգապահական թերացումներու համար այնքան դիւրութեամբ ու այնքան անխնայ ու անիրաւ կերպով կարգալոյծ կ'ընեն կամ կարգալոյծ ընելու սպառնալիքներ կ'ուղղեն աջ ու ձախ, ապշեցուցիչ եւ բացարձակապէս դատապարտելի ներողամտութիւն եւ նոյնիսկ քաջալերութիւն ցոյց տուած են յարդ եւ այժմ ալ ցոյց կուտան բազմաթիւ հոգեւորականներու հանդէպ, որոնք բարոյական կամ կրօնական ամենածանր յանցանքները գործած են :

Օրինակ, էջմիածին մինչեւ այժմ չուզեց կամ չկրցաւ պատժել Թուրէն եպ. Մանասեանը, որ վարդապետ եղած ատեն Մանչուրիա գացած էր եւ հոն, Խարբին քաղաքին մէջ, փորձած էր բռնաբարել 18 տարեկան ճափոնացի աղջիկ մը, — դայթակղալից արարք մը, որու մասին տեղական հայ համայնքը բուռն բողոք ներկայացուց եւ տեղական թերթերն ալ արձագանգ տուին: էջմիածին, զայն կարգալոյծ ընելու փոխարէն, եպիսկոպոս ձեռնադրեց եւ Պաղտատ իբր Առաջնորդ ղրկեց :

էջմիածին չկրցաւ կամ չուզեց յարդ պատժել նաեւ այն հոգեւորականները, որոնք տարիներէ ի վեր ամէն սրբիկայութիւն կ'ընեն Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ՝ ոչ միայն նսեմացնելով հայ եկեղեցին, այլ եւ բարոյապէս քանդելով անոր հիմերը :

էջմիածին չփորձեց կարգալոյծ ընել նոյնիսկ Բենիկ վարդապետի նման հոգեւորականները, որոնք կրօնական ու դաւանական ծանր յանցանքներ գործեցին՝ բացարձակ ըմբոստութեան դրօշ պարզելով Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի դէմ եւ բոլշեւիկներու դրդումով առաջ բերին «Ազատ Եկեղեցի» անունը կրող պառակտիչ շարժումը :

էջմիածին չուզեց պատժել մինչեւ անգամ տխրահռչակ Գուսան վարդապետը, որ իր ծանրօրէն դայթակղեցուցիչ վարք ու բարքին համար կարգալոյծ էր եղած արդէն Պոլսոյ Հայոց կրօնական ժողովին կողմէ: Ընդհակառակն, էջմիածնի ներկայ Գերագոյն Խորհուրդը անոր վերադարձուց կարգը :

Իսկ այժմ, ինչպէս կ'իմանանք Քալիֆորնիոյ թերթերէն, էջմիածնի լիազօր ներկայացուցիչ Գարեգին Սրբազանը վերահաստատած է կարգը Հըմայեակ (վարդ.) Պաղտասարեանի, որ կարգալոյծ էր եղած ասկէ առաջ, բարոյական ծանր յանցանքներու համար :

Այս տարօրինակ եւ այնքան վրդովեցուցիչ վերաբերումին գաղտնիքը դժուար չէ գտնել: Բարոյական եւ կրօնական ամէն յանցանք ու սրբիկայութիւն կատարող հոգեւորականները չեն պատժուիր էջմիածնի կողմէն, որովհետեւ անոնք Խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան հովանաւորեալներն են: Մինչդեռ էջմիածին եւ իր ներկայացուցիչ Գարեգին Սրբազան դաժան ու աններող են բոլոր այն քահանաներուն հանդէպ, որոնք թէեւ բարոյական եւ կրօնական կամ դաւանական ո եւ է յանցանք չեն գործած, բայց, անսալով իրենց խղճի թելադրութեանց, կարգապահական անհնազանդութիւն ցոյց կուտան Խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ հովանաւորուած անձերու կամ մարմիններու հանդէպ :

×

Սակայն, կայ ուրիշ ծանրակշիռ պարագայ մը եւս, զոր անհրաժեշտ կը նկատենք յանձնել հայ հասարակութեան մասնաւոր եւ շատ լուրջ ուշադրութեան :

Ինչպէս էջմիածնի Հոգեւոր Գերագոյն Խորհուրդը, այնպէս ալ իր ներկայացուցիչ Գարեգին արք. Յովսէփեան կը հետեւին քաղաքականութեան մը, որ բացարձակապէս հակառակ է հայ եկեղեցիի դարաւոր ժողովրդապետական սկզբունքներուն, կանոններուն եւ աւանդութիւններուն: Եթէ պահ մը ընդունինք նոյնիսկ, թէ էջմիածին անսահման իրաւունք ունի կամայականօրէն կարգալոյծ ընելու ո եւ է քահանայ, մինչեւ անգամ շատ աննշան կարգապահական թերացման համար, սակայն էջմիածին ոչ մէկ իրաւունք ունի զրկելու հաւատացեալ ժողովուրդը կամ անոր ո եւ է կարեւոր մասը իր սեփական հովիւն ազատօրէն ընտրելու իրաւունքէն: Առաքելական հայ եկեղեցիին պատկանող անդամներու կամ ժողովուրդի անքննարկելի ու դարերով նուիրագործուած իրաւունքն է ընտրել իր հովիւը: Մինչդեռ էջմիածին վերջին տարիներու ընթացքին, բոլշեւիկեան բռնակալութեան ճնշման տակ, յամառ փորձեր կ'ընէ անտեսելու, ոտնակոխ ընելու այդ իրաւունքը կամ անկարելի դարձնելու այդ իրաւունքի գործածութիւնը :

Եթէ էջմիածին (կամ իր ներկայացուցիչ Գարեգին Սրբազան) անյարմար կամ անարժան կը գտնէ հովիւ մը եւ հայ եկեղեցիի շահերու տեսակէտով անհրաժեշտ կը նկատէ զայն հեռացնել կամ կարգալոյծ ընել, այդ չի նշանակեր երբեք, թէ էջմիածին իրաւունք ունի նաեւ ստիպելու ժողովուրդը որ հրաւիրէ այնպիսի նոր հովիւ մը, որուն ինք (ժողովուրդը) հակառակ է, բայց որ հաճելի է էջմիածնին :

Օրինակ, եթէ Գարեգին Սրբազան պէտք է տեսած Ֆրեզնոյի եկեղեցիէն հեռացնելու Գեղամ վարդապետը, ան ոչ մէկ իրաւունք ունի սպառնալու Ֆրեզնոյի հայութեան, թէ պիտի զրկէ զայն իր հրաւիրած նոր հովիւէն ալ, եթէ վերջինս չենթարկուի իր նախասիրած անձերուն :

Գարեգին Սրբազան Ամերիկա եկած է իբր Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ներկայացուցիչ եւ ամէնէն աւելի պարտականութիւն ունի յարգելու հայ եկեղեցիի դարաւոր ժողովրդապետական սկզբունքները, կանոններն ու աւանդութիւնները: Մինչդեռ իր Ամերիկա գալէն ի վեր, ան թոյլ կուտայ իրեն բացարձակօրէն խախտելու մէկը հայ եկեղեցիի այդ կանոններէն ու աւանդութիւններէն, որով հաւատացեալ ժողովուրդի անքննարկելի իրաւունքն է ընտրելու իր հովիւները, իսկ էջմիածին պարտական է ընդունիլ այդ հովիւները, եթէ անոնք բարոյական, կրօնական կամ դաւանական ծանր մեղք մը գործած չեն :

Փառք Աստուծոյ, ոչ Միջին դարերու մէջ կ'ապրինք եւ ոչ ալ Խորհրդային բռնակալ լուծին տակ: Հետեւաբար ամերիկահայ գաղութը պէտք չունի երբեք հրաժարելու իր դարաւոր անքննարկելի իրաւունքն է ընտրելու իր հովիւները, իսկ էջմիածին պարտական է ընդունիլ այդ հովիւները, եթէ անոնք բարոյական, կրօնական կամ դաւանական ծանր մեղք մը գործած չեն :

Փառք Աստուծոյ, ոչ Միջին դարերու մէջ կ'ապրինք եւ ոչ ալ Խորհրդային բռնակալ լուծին տակ: Հետեւաբար ամերիկահայ գաղութը պէտք չունի երբեք հրաժարելու իր դարաւոր անքննարկելի իրաւունքէն եւ պէտք չէ նաեւ թոյլ տայ, որ հայ եկեղեցիի շահերն ու կանոնները պաշտպանելու կոչուած բարձր հոգեւորական մը քմահաճօրէն ոտնակոխ ընէ հայ եկեղեցիի ժողովրդապետական ամէնէն թանկագին մէկ օրէնքն ու աւանդութիւնը :

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՄԻՇՏ ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

Համբերատարութեան բառը մեր լեզուին ամէնէն շատ չարչրկուած բառերէն մին եղաւ: Տեղի անտեղի գործածեցինք զայն: Շատ անգամ մենք ալ համոզուած էինք որ, ձմռան ձիւնապատ ծառէն պտուղ սպասելու պէս անհնարին եւ աներնական բան մըն էր մեր ուզածը: Բայց, մեր համեստ, միամիտ ժողովուրդին՝ համբերատասէր, սրտցաւ, գիտակից, հայրենասէր, ազգասէր երեւալու համար, անդադար յեղյեղեցինք զայն: Եւ ի հարկէ գտնուեցան շատեր որ հաւանեցան ասոր կամ անոր :

— «Տեսա՞ր, մարդը համբերատարութիւն կը քարոզէ, միանանք կ'ըսէ, ազգին եւ հայրենիքին շահը կը պահանջէ որ ձեռք ձեռքի գործենք, կ'ըսէ: Այսքան ջարդուելէ յետոյ, այսքան վնասներէ վերջ, ալ ինչո՞ւ մէկ սիրտ մէկ հոգի չըլլանք, կ'ըսէ: Շիտակը, մարդը իսկական Հայ եւ հայրենասէր է, եւն., եւն.» :

Եւ մեր ժողովուրդի խոշոր մէկ մասը մնաց միշտ միամիտ: Խօսքէն դատեց մարդը կամ կուսակցութիւնը, փոխանակ անոր գործէն դատելու: Խօսքին հաւատաց եւ անոր գործունէութիւնը անտեսեց: Իսկ մեր մէջ, յաճախ պատահեցաւ որ, մարդ կամ կուսակցութիւն՝ ճիշդ իր խօսածին հակառակը գործէ: Հնչակեանը ես համայնավար չեմ ըսաւ, բայց համայնավարներուն միացաւ: Ռամկավարը ազգին վիճակը ողբաց եւ կուրծքը հեծեց, բայց միշտ աշխատեցաւ որ ազգը բաժան բաժան մնայ: Հայ բոլշեւիկը «Հօկ»ը հայրենիքի օգնութեան մարմին է ըսաւ, բայց Հօկին մէջ իր կարմիր մանածը ներկեց: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ինքզինքը միշտ դտաւ «Միացեալ ճակատ»ներու առջեւ եւ ի զուր վտանգի չփորը հնչեցուց որ մարդիկ քիչ մը ցնցուին եւ ուշքի գան :

Լայն համբերատարութեան մը հաւատացողներէն չենք: Բայց կարգ մը կենսական կէտեր կան, որոնց շուրջ չհասկցուիլն ալ ոճիր է մեր ներկային, եւ ապագային դէմ : Կուսակցական անհասկացողութիւնն ու պայքարը յայտնի է որ պիտի շարունակուին: Բայց երբ հարցը յաւիտենական մեր հայրենիքին եւ մեր ցեղին գոյութեան համար է, ինչո՞ւ դարձեալ պիտի յամառինք ու կռուոչ կռուոչի պիտի զանք: Մենք անցաւոր անհատներ ենք ցեղի եւ հայրենիքի յաւիտենական ճանապարհին: Մենք մահկանացուներս ինչո՞ւ անմահ եւ յաւերժական ցեղին կեանքը եւ հայրենիքին գոյութիւնը պիտի վտանգենք մեր անտարբերութեամբ, մեր ներքին անաքանդ պայքարներով: Վերջ ի վերջոյ մենք իրաւունք չունինք խաղալու ցեղի մը ճակատագրին հետ, որ չորս հազար տարի ապրեր է, հուրի եւ սուրի մէջէն անցնելով:

Երբ գիտակցինք որ ամէն մէկս, առաջնորդէն մինչեւ յետին զինուորը, մէկ կոչում ունինք միայն, մէկ պաշտօն, մէկ նպատակ՝ ծառայել մեր սուրբ ցեղին եւ մեր թանկագին հայրենիքին, այն ատեն մեր մէջ դիւրին կ'ըլլայ լուծել եսը, եւ չուշանար մեր ցրուած ոյժերու կեդրոնացումն ու գործի ներդաշնակութիւնը :

Չէ, մենք աշխարհ չենք եկեր խաղաղ կեանքի համար, հարստութիւն դիզելու համար, անցաւոր եւ մեղաւոր բաներով զբաղելու համար: Եկեր ենք յաւերժական ցեղէն, որուն ժամանակով մը անոր օգտակար ըլլալու եւ, մեր պաշտօնի կատարումէն յետոյ, մեռնելու համար :

Մեր ժողովուրդը պիտի չխաբուի, պիտի չզբաղի առօրեայով, անցաւոր բաներով, փոքրոգի եսերով, մարդկային սնոտի քմայքներով եւ տկարութիւններով: Պիտի զբաղի, պիտի աշխատի, պիտի ճգնի,, պիտի զոհաբերէ յաւիտենականին համար, որուն ճանապարհին մենք ոչինչ ենք, մենք հիւլէ ենք:

Այս գիտակցութեան տիրացումը մի զուգէ մեզ պիտի փրկէ ապագայ պատմագրին տալիք վճռէն եւ մանաւանդ պիտի փրկէ մեր գոյութեան հիմերը, որոնք դժբախտաբար, սպառնալիքի տակ են եւ մենք չենք ուզեր դատապարտելի կերպով հասկնալ ատիկա :

Երբ մենք մեր այսօրուան կեանքին կը նայինք, եւ միւս կողմէ ուրիշ ժողովուրդներու, մանաւանդ Թուրքին, պատրաստութիւններն աչքի առջեւ կ'ունենանք, արդեօք չե՞նք խռովիր, արդեօ՞ք մենք մեզ ապահով կը զգանք :

Մեր կեանքը բաւական անիմաստ, անհոգ՝ օրը իրիկուն ընել մը չդարձա՞ւ արտասահմանի մէջ : Երեկոյթ մը, հանդէս մը կամ պզտիկ ձեռնարկներ մեզի ինչո՞ւ բաւարարութիւն տուին եւ մենք խանդավառուեցանք այն բաներով, որոնք մեր ճակատագրին, մեր քաղաքական նպատակներուն եւ մեր ծրագիրներուն հետ կապ չունէին :

Ճիշդ է, մեր այսօրուան պայմաններն ու միջավայրը թոյլատու չեն ազատ գործունէութեան, բայց պէտք է խոստովանիլ թէ, շատ բան կարելի էր ընել ամէն ճակատի վրայ եւ մենք զբաղեցանք ներքին վէճերով եւ մանր գործերով :

Ժողովուրդը ապրուստին ետեւէն ինկաւ: Օրուան հացը շահիլը եւ անօթի չմեռնիլը նպատակ դարձաւ : Ո՞վ կը մերժէ բնական պահանջը: Միայն իրողութիւնը կը մատնանշենք որ մխիթարական չէ մեզ համար : Ժողովուրդ մը երբ ստիպուած է, օտարութեան մէջ, միայն իր հացը մտածել եւ ակամայ մոռացութեան տալ իր գոյութեան ապահովութիւնն ու իր հայրենիքին հարցը, այդ ժողովուրդը, չենք գիտեր, տեղ կրնա՞յ ունենալ այս աշխարհի վրայ, երբ այնքան դժուար է եւ այնքան մեծ ոյժ կը պահանջէ իր ազատ ու անկախ գոյութեան պարտադրութիւնը կամ պահպանումը :

Գաղութներու մէջ մենք այսօր ի՞նչ ոյժ ունինք, վաղը, հայրենիքը վտանգի մէջ եղած ժամանակ անոր փրկութեան փութալու համար :

Այս մղձաւանջը, այս ծանր հարցը, այս էապէս մտահոգիչ խնդիրը միայն Հ. Յ. Դաշնակցութեա՞ն կը պատկանի: Մեր վաղուան մասին մտածելը, անսպասելի եւ աննպաստ դէպքերու հետեւանքով ծագելիք ճակատագրական բարդութիւնները, միայն Հ. Յ. Դաշնակցութի՞ւնը պէտք է մտալլկեն :

Հսկայ պետութիւններ, իրենց ահաւոր ոյժերով, վախի մէջ են ու ինքզինքնին վտանգուած կը զգան եւ ամէն ժամ կը պատրաստուին դիմագրաւելու ամէն հաւանական դէպք: Միայն մե՞նք ենք ամենաերջանիկ ժողովուրդը աշխարհի վրայ, որու փոքրիկ հայրենիքը շրջապատուած է ամեհի թշնամիներով, եւ որուն կէսը՝ ցրիւ է եկած աշխարհի չորս ծագերուն, բայց ոչ վախ ունի, ոչ մտահոգութիւն եւ ոչ ալ այդ ուղղութեամբ մտածելու առաքինութիւն :

Մեր ցեղի գոյութեան եւ հայրենիքի անկախութեան հարցն է որ մեզ տէրտղի է ըրեր, ժողովուրդ Հայոց : Պլպուլ ենք դարձեր, մոռցած մեր անհատական անթիւ հոգերն ու անսպառ նեղութիւնները, քու հաւաքական գոյութեանդ եւ ապահովութեան ցաւը կ'երգենք օտարութեան փուշը մեր կուրծքին սեղմած: Ու դարձեալ բարեկամդ ու թշնամիդ չես կրնար ջոկել: Արդարութի՞ւն է այս, իմ շուար ժողովուրդ: Տեսա՞ծ ես որ ռամկավարը, հնչակեանը, համայնավարը քու ներկայով եւ ապագայով զբաղին:

Թերթեր կը լեցնեն, գիրքեր կը տպեն, բայց տող մը հանդիպա՞ծ ես որ մտահոգութիւն մը յայտնեն քու մասին, յաւերժական ապահովութեան համար աշխատին, ծրագիր մը մշակեն, տեսակէտ մը յայտնեն եւ ուղղութիւն մը ցոյց տան: Ու երբ այնքան պերճախօս փաստերով, այնքան աղաղակող ճշմարտութիւններով, պատմական փորձառութեամբ ձեզի ցոյց կուտանք վտանգն ու մեր հոգերը, դատապարտելով միւսներուն մեղաւոր լռութիւնը, մեռելային անշարժութիւնը եւ ստրկամիտ հոգեբանութիւնը, որ խունկ ծխել կուտայ անոնց օրուան տէրերուն առջեւ, ձայն ծպտուն չես հաներ, ամէնը մէկ կը դասես, ու այնքան անյիշաչարօրէն կը չփացնես զանոնք քու ներողամիտ լռութեամբդ :

Չենք գիտեր թէ հնչակեան ու ռամկավար «կուսակցութիւն»ը ինչո՞ւ համար գոյութիւն ունի, ի՞նչ է անոնց տեսակէտն ու ծրագիրը: Երբ Դաշնակցական մամուլը բիւրաւոր յօդուածներով ու Դաշնակցական գործիչները բեմերէն եւ գիրքերով, մեր դատը կը պաշտպանեն, մեր շուրջ հիւսուող վտանգի օղակները ցոյց կուտան, ռամկավարն ու հնչակեանը, երջանիկ անհոգութեամբ, «մենք դատ չունինք բան մըն ալ չկայ, իսկ եթէ ըլլայ, Ռուսը մեր կռնակն է», կ'ըսեն ու կը գոհանան: Իսկ այսօրուան Հայաստանի իշխանութիւնը չի կրնար մտածել մեր վաղուան համար որ անորոշ է եւ անակնկալներով յղի: Չի կրնար կ'ըսենք, որովհետեւ եթէ նոյնիսկ ուզէ թոյլ չի տրուիր իրեն, քանի որ մեր մեծագոյն թշնամին Թուրքն է, եւ Թուրքն ալ Ռուսիոյ ամենամօտիկ դաշնակիցն է: Ի՞նչ կը մնայ ընել մեզի արտասահմանի մէջ: Քանի որ ռամկավարն ու հնչակեանը բոլշեւիկեան քնաբեր օրօրը պիտի երգեն մեր գլխուն, եւ զոնէ արտաքին թշնամիին եւ վտանգին շուրջ պիտի չուզեն հասկցուիլ, մենք պիտի ջանանք Դաշնակցական զանգուածը եւ անոր համակիր ժողովուրդը դարձնել կարգապահ բանակ, ոյժ յարձակողական հոգեբանութեամբ դաստիարակուած եւ միշտ պատրաստ ուխտուածներ ցեղի եւ հայրենիքի գաղափարին համար մեռնելու:

Այսօր, դարձեալ Դաշնակցութիւնն է կեցած պատնէշի վրայ ու պիտի մնայ հոն մինչեւ որ իր համահայկական գաղափարները իրականանան :

Մեր պատնէշէն ճերմակ դրօշ պիտի չպարզուի երբեք: Մենք եռագոյնին պիտի չդաւաճանենք :

Ուրիշներ կրնան աժան ազգասիրութիւն ծախել քաղցր խօսքերով: Ուրիշներ կրնան իրենց կեանքին վրայ դողդողալ եւ փառուժ զգալ իրենքզիրենք, պատնէշի վրայ կանգուն մնալու պարտականութենէն զրկուած ըլլալով, բայց Դաշնակցութիւնը պատնէշի վրայ է ու կը մնայ հոն, առանց իր ազգ. քաղաքականութենէն մազաչափ շեղում մը ընելու եւ առանց համայնավարութեան հետ հաշտուելու փորձութիւնը ունենալու :

Միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ քաղաքական տեսակէտներ ու առաջադրութիւններ ունի: Ան է որ Հայկական դատի գոյութիւնը կ'ընդունի: Ան է որ Հայաստանի բռնագրաւուած հողամասերու մասին պայքար ունի եւ մտահոգութիւն, ուխտ՝ ցրուած հայութիւնը Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան փոխադրելու :

ՄԱԼԿԱՐԱՑԻ

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Գիւղին տնտեսական վիճակը քիչ մը բարւոքուած կ'երեւէր, դպրոցի աշակերտներուն թիւը աւելցած էր, քանի մը աշակերտներ դպրոցէն ելած էին իբրեւ չափահասներ, որոնք պէտք է ընտանիք կազմելու մասին խորհէին : Ամէն ատեն Հայաստանի գաւառներուն մէջ սովորութիւն դարձած էր զաւակները փոքր տարիքին մէջ ամուսնացնել : Քիչ մը հասակ ունեցողը ամուսնութեան մասին կը մտածէր, իսկ ամուսնանալ ուզող մը ինչպէ՞ս կրնայ դպրոցը շարունակել ...

Այդ շրջանը թեւակոխած էր նաեւ Լերան Տղան, Միքայէլ Շահինեան :

Տարիներուն հետ փոխուած էր նաեւ Միքայէլի բնաւորութիւնը, նախկին կռուազան, ըմբոստ, անհանդարտ բնութիւնը չէիք գտներ իր վրայ, սակայն նոյն Լերան Տղան էր: Ամէնէն շատ սիրած զբաղումն էր ուսուցչութիւնը: Լեռներու ազատութիւնը Միքայէլի սրտին մէջ դրած էին ազատ ապրելու եւ շնչելու գաղափարը : Ստրուկի վիճակին վարժուած գիւղացիներու կենցաղը աներնական կը գտնէր, սակայն մինակը ի՞նչ կրնար ընել, ո՞րու կրնար բացատրել միտքը : Երիտասարդութիւն մը կար գիւղին մէջ, սակայն մարզել պէտք էր, ո՞վ պիտի համարձակէր այդպիսի պատասխանատու պաշտօն մը ստանձնել:

Դրացի կիներ Միքայէլի մելամաղձոտ վիճակին տարբեր մեկնութիւններ կուտային, իբրեւ թէ սիրահարած ըլլայ այսինչին աղջկան: Քանի մը հոգի ինքնաբերաբար յանձն առին Միքայէլի միտքը շօշափել:

Մամիկներու անակնկալ առաջարկէն վերջ, Միքայէլի միտքը սկսաւ չարչարուիլ երկու ուղղութեամբ : Վերջապէս ինքն ալ երիտասարդ էր, պէտք էր ամուսնանար, տուն տեղ ըլլար, զաւակներու տէր ըլլար :

Նախ քան վերջնական հաւանութիւն տալը, որոշեց աղջկան հետ առանձին տեսնուիլ ու կարծիքի փոխանակութիւն մը ունենալ :

Առիթը օր մը ինքնին ներկայացաւ :

Օրուան աշխատանքը լրացնելէ վերջ, իրիկուան դէմ սկսած էր ման գալ փողոցները: Այսպէս թարթափուն եւ մտազբաղ ինքզինքը գտաւ գիւղէն դուրս, դէպի այգիները երկարող խորտուբորդ ճամբաներուն մէջ: Ջախինտը քիչ մը եւս քալելով, կանգ առաւ դարերու պատմութիւն ունեցող հսկայ ծառի մը տակ, եւ ակնարկը ուղղեց գիւղին կողմը: Գարնանային եղանակին ինչքան գեղեցիկ էր իրենց գիւղը, ամէն կողմ ծառ ու ծաղկաստան, գիւղը կորսուած էր կարծես կանաչութեան մէջ :

Եաուղեւ մը պառկած էր գիւղին ամէն կողմը, իրիկնամուտի այդ պահուն ամէն կողմէ ոչխարներու բառաչներ, եզներու ձայներ կը լսուէին: Գեղջուկները օրուան գործը լրացնելով գիւղ կը վերադառնային :

Յանկարծ ոտնաձայն մը հասաւ ականջին, անցորդը մօտերէն անցնող մէկը պէտք էր ըլլար, անշուշտ հասարակ բանուոր մը, մշակ մը: Նախազգացում մը ունեցաւ ետին նայելու, եւ ահա իր ետին տեսաւ այն աղջիկը որու մասին խօսուած էր: Յանցանքի վրայ բռնուողներու պէս կարմրեցան երկուքն ալ, իրենց ակնարկները դարձուցին իրարու, յետոյ ուղղուեցան գետին ... Լուռ ակնարկներով սիրոյ առաջին սարսուռը անցաւ երկու երիտասարդ էակներու սիրտերէն ...

— Թոյլ կուտա՞ս քեզի քանի մը հարցումներ ուղղեմ, ըսաւ Միքայէլ :

Աղջիկը ոտքէն մինչեւ գլուխը ցնցուեցաւ առանց պատասխանելու :

— Կը տեսնե՞ս Նազելի, մինչեւ այսօր իրարու հետ շատ անգամներ խօսած ենք առանց ո եւ է նպատակի, բայց այսօրուան իմ խօսակցութեան նիւթը գաղտնիք մը պէտք չէ ըլլայ նաեւ քեզի համար, մեր երկուքին ճակատագիրը իրար կապելու զրոյցներու մասին պիտի խօսիմ, իսկ իմ վերջնական հաւանութիւնս կախում ունի ինծի տալիք պատասխաններէդ :

Դրացի մամիկներ բնաւորութեանս մէջ փոփոխութիւն մը տեսնելով, զայն վերագրեցին սիրահարութեան ու այդ կարծեցեալ սիրահարն ալ ներկայացուցին քեզ... Ամուսնութեան մասին մինչեւ այսօր ոչ մէկ օր մտածած եմ, իմ ամբողջ խորհուրդս, մտատանջութիւնս արդիւնք է մեր ներկայ անտանելի կացութեան: Ես իբրեւ Հայ, իբրեւ երիտասարդ, չեմ կրնար հանդուրժել վայրենի բնազդով սնած ազգի մը սադրանքներուն, ինչո՞վ ենք մեղաւոր մենք որ տարեկան աշխատանքի արդիւնքին մեծ մասը տանինք ու լեցնենք մեզ շահագործողներուն ամբարները: Կը տեսնե՞ս, Նազելի, գիւղի երիտասարդութեան աչքը դուրսն է, պանդուխտ պէտք է երթան օրուան հոգերը մոռնալու, տունին վրայ ծանրացող պարտքերէն ազատելու յոյսով: Եթէ մեր պապերը կրցած են ստրկութեան լուծը տանիլ մինչեւ այսօր, ներկայ երիտասարդութիւնը պէտք է սթափի ...

«Իմ մտատանջութեան գլխաւոր նիւթը այս էր, իսկ մամիկները տարբեր նկատումներու վերագրելով, ինծի այս առաջարկութիւնը ըրին, որ այլապէս սկսաւ տանջել զիս: Չէի կրնար վերջնական որոշումս յայտնել առանց քեզի հետ խօսելու: Դուն գիտես որ ես լեռները մեծցած մէկն եմ, պիտի կրնա՞ս համակերպիլ մինակութեան կեանքին, եթէ մեր ամուսնութենէն վերջ, օրին մէկը տարբեր նպատակներով լեռ բարձրանալու ստիպուիմ» :

Այս խօսակցութենէն Նազելի այնքան ազդուած էր որ, քիչ առաջուան մելամաղձոտ ու ամօթխած աղջիկը մէկէն փոխուեցաւ Միքայէլի աչքին :

—Որքան ճիշդ խօսեցար, գիշեր ցորեկ աշխատէ ծոյլ ու ինքնակոչ Թուրք աղաներուն քսակը պարարտացնելու համար: Ախ, հրաշք պիտի ըլլար եթէ բոլոր երիտասարդներն ալ քեզի պէս մտածէին, իսկ եթէ ճակատագիրը սահմանուած է մեզ իրար կապել, կ'երդնում որ, ոչ թէ պիտի համակերպիմ մինակութեան կեանքին, այլ քեզի նման պիտի բարձրանամ լեռները: Եթէ դուն լերան տղան ես, ես ալ պիտի ըլլամ լերան աղջիկը :

— Տուր ձեռքդ, Նազելի,

— Ահա շրթներս, Միքայէլ ...

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(2)

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ Ի ՀԱՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻ ԲԱՆԱԿԷՆ

— • —

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Ապահովութեան կազմակերպութեան օրինագիծը Ազգ. Մեծ Ժողովի օրակարգը անցած է: Օրինագծին Ա. յօդուածը կ'ըսէ.—

1. Ներքին գործավարը պատասխանատու է երկրին ընդհ. ապահովութեան եւ անդորրութեան գործերուն համար: Ան կրնայ օգտուիլ այս գործերուն վերաբերեալ օրէնքներուն սահմանին մէջ գործող ընդհ. ապահովութեան տեսչութենէն, ընդհ. ոստիկան զօրքի հրամանատարութենէն եւ ի հարկին գործավարներու Խորհուրդի որոշումով բանակի ուժերէն:

2. Ներքին գործավարին նախագահութեան տակ կը կազմուի «Ապահովութեան Յանձնաժողով» մը, որուն կ'անդամակցին Մեծ Սպայակոյտի մէկ ներկայացուցիչը, ընդհ. ապահովութեան տնօրէնը, ոստիկան-զօրքի, մաքսային եւ անտառային հսկիչ ընդհանուր հրամանատարները, գործավարութեան կողմէ ընտրուած երկու ընդհ. քննիչ եւ հինգ կուսակալներ: Այս յանձնաժողովին էնկիւրի գտնըւած անդամները ամիսը անգամ մը, եւ ընդհ. յանձնաժողովը առ նուազն տարին անգամ մը — ներքին գործավարին պէտք տեսած առեններ — կը գումարուի եւ ընդհ. ապահովութեան գործերը քննելով, կը յայտնէ իր խորհրդակցական կարծիքը:

Օրինագծին մէջ, զինեալ եւ անզէն ըլլալով երկուքի բաժնուած է ընդհ. ոստիկ. կազմակերպութիւնը: Զինեալ բաժինը կը կազմեն ոստիկանները եւ ոստիկան-զօրքերը, ինչպէս նաեւ մասնաւոր զինեալ ոստիկ. ուժերը, իսկ անզէն բաժինը՝ տեղեկատուութեանց եւ գործառնութեանց պաշտօնեաները, ինչպէս նաեւ մասնաւոր անզէն ոստիկ. պաշտօնեաները:

Ոստիկանութիւնը որ կը բաղկանայ զինեալ գործադիր եւ կարգապահական ուժէ, համազգեստաւոր եւ քաղաքական երկու մաս ունի: Այս մասերը առանձինն թէքնիք բաժանումներ պիտի ունենան:

Ցերեկոյթ

— o —

Հայ Արծիւ Ակումբի անդրանիկ ցերեկոյթ պարահանդէսը տեղի ունեցաւ մայիս 23ին, կիրակի օր: Ժամը 16ին ոգեւորութիւնը սկսած էր, գեղեցիկ սրահներուն մէջ որ կը պատկանին իշխանուհի տը Փոմփատուրի: Մինչեւ ժամը 21 նուագախումբը անընդհատ նուագեց, 21ին սկսաւ գեղարուեստական մասը: Ակումբի երկսեռ անդամներու կողմէ երգուեցաւ Հայ Արծիւի քայլերգը զոր դաշնաւորած է Պ. Ռ. Քէչէճեան եւ յօրինած: Ա. Ահարոնեանէ արտասանեց Գ. Էլմասեան, Պ. Պարսամեան ջութակի վրայ նուագեց ակրէնատ տը Շոփէն, որուն դաշնակով ընկերացաւ Օր. Ֆօնթունաթօ, Պ. Ռ. Քէչէճեան երգեց խալերէն ու հայերէն ներկաներուն փափաքին համաձայն: Պարերը դարձեալ սկսան ու շարունակուեցան մինչեւ 23.30:

Տ. Ն. Կ.

Անգլիոյ դիրքը

— • —

Լոնտոնէն Վիէննա շատ կարեւոր հեռագիր մը ղրկուած է.— Հոն գումարուած գաղթային ժողովը ընդհ. կերպով փափաք յայտներ է որ Մեծն Բրիտանիա շատ զգուշութեամբ չարժի միջազգային խնդիրներու մէջ: Հապէշիստանի մասին Նոր Զելանտա եւ Հարաւ. Ափրիկէի գաղութը միայն կարծիք յայտներ են որ Անգլիա կարելի եղածին չափ տակաւին չճանչնէ Հապէշիստանի վերջնական ջնջումը իբրեւ անկախ պետութիւն: Բայց միւսները տարբեր կարծիք յայտներ են եւ այս է անշուշտ պատճառը որ Անգլիա այսօր փաղը այլ եւս բնաւ նկատի պիտի չառնէ Հապէշը: Գալով բուն եւրոպական գործերուն, գաղթային պատուիրակութիւնները պնդեր են որ Անգլիա Իտալիոյ հետ իր յարաբերութիւնները խաղաղիկ միջոցներով ճշդէ, խորամուխ չըլլայ եւրոպական ցամաքի գործերուն, որոնցմէ պէտք է կարելի եղածին չափ հեռի մնայ: Այս տեսակէտը ամէնէն աւելի առաջ քշողը եղած է Գանատա, որ մինչեւ իսկ կը յայտարարէ որ եթէ խաղաղութիւնը մը ծագի Եւրոպայի մէջ եւ Անգլիա եւս միջամուխ ըլլայ, Գանատա կրնայ մինչեւ իսկ չէզոք մնալ:

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ.— Լոնտոնէն կը հեռագրուի, թէ վերջերս հոն տեղի ունեցած դիւանագիտական խօսակցութիւններուն առանցքը կը կազմէր, Մեծ Պետութիւններուն շրջանակէն դուրս, ընել այնպիսի կարգադրութիւն մը, որուն համեմատ Փոքր Պետութիւնները չպարտաւորուին Մեծերուն որոշումներուն համաձայն շարժիլ անպատճառ: Այդ պետութիւններուն խորհրդակցութիւններուն մէջ մեծ դեր խաղացին Չեխօսլովաքիոյ վարչապետ Տոքթ. Հօճա եւ Լեհաստանի արտաքին նախարար Պէք, որոնք առաջարկեցին եւ ջատագովեցին չէզոք պետութիւններու ցանց մը, որ Պալթիկ ծովէն տարածուի մինչեւ Սեւ ծով.— Միութիւն երկու տեսակ, Պալթիկեան եւ Սկանտինաւեան, եւ երկրորդ՝ Միջին Եւրոպական: Բացէ ի բաց փափաք յայտնուեցաւ սերտ գործակցութեան, որպէսզի Մեծ Պետութիւններուն ազդեցութեան շրջագիծէն դուրս կարելի ըլլայ պահպանել եւրոպական խաղաղութիւնը:

Անգլիա մասնաւորապէս ոյժ կուտայ այսպիսի դիւանագիտութեան մը, երբ միւս մեծերը այնքան խանդավառ չեն թուիր:

ՀՐԷԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Հրէական համաժողովին վարչական Խորհուրդը հանդիսաւոր նիստ մը գումարեց Վիէննա: Համաշխարհային հրէական ժողովին այս վարչութիւնը 1936 օգոստ.ին առաջին անգամ ըլլալով գումարուեցաւ Ժընեւի մէջ: Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ բնակող ու ցրուած Հրեաներուն ընդհանուր կացութիւնը նկատի առաւ, եւ կարգ մը կարեւոր որոշումներ տրուեցան պաշտպանելու համար Հրեաները ուր որ անոնց դէմ հալածանք կամ աննպաստ կացութիւն մը ստեղծուած է: Մասնաւորապէս նկատի առնուեցաւ փոքրամասնութեանց իրաւունքը: Թէեւ տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին, բայց մասնաւորապէս այսօր Թուրքիոյ մէջ է որ բոլորովին զանց առնուած է այդ իրաւունքը եւ հոն ճնշում կը բանեցնեն՝ որպէսզի Հայերը — Հրեաները օրինակին հետեւելով ... թուրքերէն խօսին: Այդ հարստահարող երկրին իշխանութիւններուն վրայ պէտք է ճնշում բանեցնէ Ազգաժողովը, իր կարգին, որ իր չափը ճանչնայ եւ կրօնքով տարբեր ու քաղաքականութեամբ շատ տարբեր այդ երկիրը — Թուրքիա — դադրի հալածելէ Հայ եւ Հրեայ համայնքները եւ չպարտաւորէ զանոնք իրենց դպրոցները թրքութեան ժանտ վառարաններու դարձնել: Արդեօք Լոնտոնի մէջ յարգապատիւ լորտ Պօլտուինը, դեռ երէկ վարչապետ, այս մասին մէկ երկու խօսք չըսա՞ւ Ինէօնիւին ականջին:

ՖԻԶՈՒԼԻԻ ՄԱՍԻՆ

— • —

Թուրիանն Թասն կը գրէ «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ.—

Թէրզիպաշեանի Հայերէն գործը, որ կը կրէ Ֆիզուլիի անունը, սկսած է արժէքաւոր հանքի մը հանգամանքը ստանալ: Մենք, ընդունելով հանդերձ անոր արժէքը, բնաւ թէ ան կը նկատուի շատոնց երեւան հանուած եւ օգտագործուած հանք մը, որուն տեսակէն ուրիշ հանքեր կան եւ թէ ոչ ոք իրաւունք ունի զայն գտնողի իրաւունք տալ իրեն: (Կ'ակնարկէ ուրիշ Թուրք թերթի մը):

Բաց գիտնալով թէ ինչպէս պէտք է վերաբերուիլ անանուն աղմուկներուն հանդէպ, հարկ է որ խնդանք ու անցնինք, բայց ճշմարտութիւնը ոտքի տակ կ'երթայ ահա: Այդ պատճառաւ, այս սիւնակին մէջ անգամ մը եւս այդ նիւթին կ'անդրադառնամ:

Հայերէն Ֆիզուլիի գործը իրենց երեւան հաներ են, կ'ըսեն: Ձեռք ձգուած այդ հանքը ոչ միայն գտնողները չեն իրենք, այլ այդ հանքին տեսակին ալ ծանօթ չեն: Եթէ այդպէս չըլլային, տեսած պիտի ըլլային թէ 1929ին տպագրուած երկրորդ հատորին գլուխը տպուած են, կարգով, այն գրահատանքները, որոնք երեւցան Պոլսոյ թերթերուն մէջ՝ առաջին հատորի տպագրութեան առթիւ: Եւ, հետեւաբար, չէին իյնար ծիծաղելի վիճակի մէջ, ըսելով թէ այդ գործը առաջին անգամ իրենք տեսած են: Երկին երկրորդ հատորին գրութիւններուն միջեւ Վազըքէն եւ Ֆրանսերէն Խաքանը թերթէն քաղուածքներ կան: Աւելի տարօրինակն ըսեմ,— հինգ տարի առաջ ես գրութիւն մը ստորագրած եմ այդ գիրքի մասին. ու այդ գրութիւնս երեւցած է այն թերթին մէջ որ այսօր կը պարծենայ թէ նոր է երեւան հանուած գիրքը՝ իր կողմէ ... Ասկէ իսկ լուր չունին անոնք որ կը հպարտանան թէ շատոնց գտնուած հանք մը երեւան հանած են ...

Այժմ կ'անցնիմ Թէրզիպաշեանի գործին: Առաջին հատորը կը սկսի Ֆիզուլիին կենսագրութեամբ: Այդ բաժնին մէջ, պատմական յարաբերութեամբ մը, Քանունի Սիւլէյմանի, Իպրահիմ փաշայի կեանքին, եւ անոնց ու Ֆիզուլիի ... մասին երկար էջեր կան: Ցեաոյ, Իրաքի, Հիլլէի, Պաղտատի, Քէրպէլայի, Նէճէֆի ճամբու գեղեցիկ վերլուծումները, Ֆիզուլիին՝ Ալիապայի հանդէպ սնուցած սիրոյ մասին վերլուծումներ. աւելի յետոյ բանաստեղծին տղայութիւնն ու երիտասարդութիւնը, յետոյ՝ գործերը, լեզուն եւ ոճը, Ֆիզուլիի եւ իրեն տարեկից Թուրք բանաստեղծները (Պաքի եւ ուրիշներ): Իսկ ամէնէն վերջ՝ Ֆիզուլիի եւ Փեթրարքայի միջեւ բաղդատութիւն մը:

Երկրորդ հատորին մէջ իւրամութեան հայեցողութեամբ բնագրեցութիւն, սէր, գինի եւն. երկարօրէն բացատրուած են եւ բացուած է, թէ Ֆիզուլի ինչ ձեւով մօտեցած է այդ նիւթերուն: Թէրզիպաշեան, այս Թուրք մեծ բանաստեղծը լաւ բացատրած ըլլալու համար, Մէջլանան, Հաֆըզը, Սաատին, Փեթրարքան, Փասքալը, Վիրգիլիոսը, Ովիտիոսը, Տանթէն, Միլտոնը աչքէ անցընելէն ու Ֆիզուլիին ու անոնց միջեւ մտածումի եւ զգացողութեան նմանութիւնը — առանց նկատի առնելու ժամանակի եւ վայրի տարբերութիւնը — փնտռած ըլլալը կը յիշէ իր գիրքին վերջաւորութեան:

Իմ այս կարճ խօսքերէս կը հասկցուի որ Թէրզիպաշեանի գործը ոչ միայն նոր մէջտեղ հանուած չէ, այլ եւ մեզի լայնօրէն ծանօթ է: Աւելին,— այդ գործը, քանի մը բարեկամներու կողմէ, դարձեալ երեք չորս տարի առաջ, կրթական գործավարներէն Ճէմալ Հիւսնիի ցոյց տրուած է, ինչպէս նաեւ Քէօփրիւլու Ֆուատին:

Այդ պարագային՝ ի՞նչ իմաստ ունի «մենք գտանք, դուք մեզմէ տեղեկացաք» պոռալը: Մենք շատ առաջ երբ այդ գործը տեսանք եւ իր արժէքը գրութեամբ մը հաստատեցինք, երբեք այդպէս չվերաբերուեցանք ու հեռացող հանգամանքը մենք մեզի չվերապահեցինք: Որովհետեւ, մենք այդ հանգամանքին չէինք կարօտիր: Մենք, Ֆիզուլին — արաբերէն ու պարսկերէն գործերովը — բառ բառ կարդացած ենք:

Բայց, Հայերէն Ֆիզուլին արդիւնքն է մեծ աշխատանքի մը, ու գրուած է բանաստեղծին հանդէպ սրտագին խանդավառութեամբ մը: Գիտական արժէք ունի: Այդ պատճառաւ, օգտակար կը գտնենք զայն Թուրքերէնի թարգմանել:

ԾԻԾԱՂ

— Պարոն տնօրէն, համեցէք ամսականիս վրայ յաւելում մը ընել, Աստուած հինգերորդ զաւակ մըն ալ շնորհեց:

— Այդ մասին ձեզ հետ պայման չունինք, այս անգամ ալ զաւակ շնորհողին դիմեցէք:

×

ՓԱՐԻԶՑԻՆ.— Այդ ձեր ըրած պատմութեան հաւատալ կարելի չէ, արդէն Մարսիլիացիները շատ սուտ կը խօսին:

ՄԱՐՍԻԼԻԱՑԻՆ.— Ոչ թէ կը խօսին այլեւ կը ստեղծեն, ինչ որ Փարիզցին չի կրնար ընել:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

Արէեքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 մայիս).

— «Ազգային վիպասան Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը հանդիսաւորապէս տօնելու համար, Փարիզի մէջ կազմուած կեդրոնական Յանձնախումբին կոչը հրատարակեցինք անցեալ օր:

Րաֆֆին համազգային դէմք է մեր մէջ, մեր գրականութեան ռոմանթիկ վարպետներէն մին, որ կնիքը դրած է մեր ազգային — քաղաքական վերջին յետին տարուան շարժումներուն վրայ:

Անոր շունչով ու ոգիով սերունդներ պատրաստուեցան, անոր գրչին ազդեցութիւնով պղը աչքերը բացաւ նոր հորիզոններու, անոր գիրքերը եղան օրօրոցը հայ յեղափոխութեան եւ ազգային զաղափարաբանութեան:

Րաֆֆի մեր ժողովուրդին առջեւ բացաւ նոր աշխարհ մը, ցոյց տուաւ նոր ճամբաներ, յեղաշրջեց հին ու նոր մտայնութիւնները, ուզեց ստեղծել նոր Հայը, արի, գիտակից ու կռուող Հայը, անոր մէջ բորբոքելով հայրենասիրութեան կայծը եւ զարթնելով դիմադրական ոգին:

Այս հայեցակէտէն դիտելով, մեր ազգային գրողներուն մէջ Րաֆֆի հոյակապ եւ պատկառելի դէմք մըն է, որուն կատարած մեծ գործը երախտագիտանք կը պարտադրէ ժողովուրդին:

Խանդուած քով դիրազանցապէս յեղափոխական, այս մեծ վիպասանը մէկ օրէն միւսը դարձաւ ժողովրդական ու փնտռուած գրող, մը ինչ որ խորհիլ կուտայ թէ անոր արտայայտած գաղափարները առանց դժուարութեան կը մարսուէին ընդունուածներուն կողմէ, համապատասխանելով անոնց ձգտումներուն եւ ցանկութիւններուն:

Ձկայ Հայ մը, որ կարդացած չըլլայ Րաֆֆին, չկայ հայ երիտասարդ մը, որ ոգեւորուած չըլլայ անոր շունչով: Մեծ ու պզտիկ, յափշտակուած են անոր վէպերէն, տարուած են անոր երազներով, երեւակայական հերոսութիւններով, եւ հայրենասիրութեան վսեմ գաղափարներով:

Հոս է գաղտնիքը այն համակրանքին ու պաշտամունքին, որ հայ ժողովուրդը ունի իր տաղանդաւոր զաւկին հանդէպ: Անոր գործերը արժանացած են քանի մը տպագրութիւններու, իսկ թերթօն թերթերու էջերէն հրամցուած են ընթերցողներու: Ոչ մէկ հայ գրող այնքան տպաւորութիւն թողած չէ ժողովուրդին վրայ, որքան Րաֆֆին, որ նոյնացած, ձուլուած եւ տարուած է ժողովուրդին հետ:

Ան արժանի է ցեղին յարգանքին եւ պաշտամունքին: Ուրախալի է որ Փարիզի հայ մտաւորականները պահ մը մոռցած իրենց հատուածական վէճերն ու տարակարծութիւնները, քով քովի եկած են մեր համազգային վիպասանին յիշատակը պանծացնելու եւ անոր փառքը տարփողելու հանդէսներով ու հրատարակութիւններով:

Տխուր է միայն արձանագրել թէ եռախտագիտական այս արտայայտութեան մասնակցութիւն չի բերեր Հայաստանը: Մինչ Մոսկուան՝ Պուշկիններու, Տոլթոյեւսկիներու եւ Թոլսթոյներու փառքը կ'ողեկոչէ, մեծ հանդիսութիւններ կազմակերպելով, անդին, Երեւան՝ ուրացումի ճամբան կը բռնէ, Հայութեան արժանաւոր զաւկին գլխանալով երախտագիտական ցոյց մը, որ կրնար ուրախութեամբ համակերպել բոլոր հայ սրտերը:

Րաֆֆին կուսակցութիւններուն չի պատկանիր, ան սեփականութիւնն է ժողովուրդին ու Հայաստանին: Երեւան արդարացում չունի անդորձ մնալու, մանաւանդ որ Րաֆֆիի գրականութեան մէջ տարբեր կան, որոնք սիրելի պէտք է ըլլան Երեւանի:

Պիտի փափաքէինք որ Կեդր. Յանձնախումբը պաշտօնապէս դիմէր Երեւանի կառավարութեան, մասնակցութիւն ապահովելու համար Րաֆֆիի հարիւրամեակի տօնախմբութեան»:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

— . —

Շնորհակալութեամբ ստացանք Հ. Յ. Դ. Թանգարանի համար.—

Տիկ Ա. եւ Ն. Գէորգեաններէ, Իշխանի (Արզութեան) հեռագրատակը, մեծադիր նկարը եւ ակնոցները:

Տիկ. Արմ. Գեւոնեանէ, Մշոյ Գեղամի, Գիւլիզարի եւ Ս. Կարապետի պատմ. վանքի մեծադիր նկարները:

Յով. Թաղէոսեանէ (Թէհրան) Քրիստափորի 1903ին գրած բացիկը:

Սարհատէն, Քրիստափորի արծաթէ ջրի գաւաթը, որ նուիրել է իրեն 1902ին:

Ստ. Եսայեանէ (Գահիրէ) խմբագրութիւն «Հայկ» թերթը, լոյս տեսած Կեսարիա, 5 մայիս 1912ին:

Զ. Ռ. Մ.ի վարչութենէն Միօրեայ թերթը, որ լոյս տեսած է օգոստ. 2ին (1920) Հայաստանի անկախութեան փոխառութեան առթիւ, Թիֆլիս:

Պ. Գորգիկեանէ, Վարդանի, Քեռիի եւ Համազասպի մեծադիր խմբանկարը:

Հր. Սամուէլէն Ալիշանի մեծադիր նկարը:

Արշակ Արզուեանէ ուլունքաւոր ձեռագործ գործուած Իգմիրի ընկերներէն Գասպար Տէմիրճեանի ձեռքով, Իգմիրի գաւառի բանտին մէջ:

Երուանդ Հմայեակեանի մեծադիր նկարը (շրջանակով ու ապակիով) որ կը ներկայացնէ եռագոյն դրօշը եւ Հ. Յ. Դ. զինանշանը:

Հր. Բալուեանէ, «Զուարթնոց» տաբեգիրքը:

Աստմ Պէրպէրեանէ (Գահիրէ) Դաշնակցութեան ծրագրի արաբերէն տպագրուած հրատարակութիւնները եւ մէկ օրինակ Հայաստանի Հանրապետութեան փոխառութեան առթիւ հրատարակուած կոչը, տպագրուած Աղեքսանդրիա, 28 սեպտ. 1920ին:

Գ. ԱՐՑԱԽԵԱՆ
(Վարիչ Թանգարանի)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (289)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Երեսն ի վար պառկած ձիւնի վրայ, առանց իր պաղարիւնը կորսնցնելու, ան կը մտածէր այդ վտանգաւոր տեղէն հեռանալու մասին: Պարզ էր, որ Ճօջ Աղայի տան խուզարկութիւնը երեւան պիտի բերէր իր փախուստը:

Բնականաբար, շրջակայ այգիներն ու տները պիտի ենթարկուէին մանրակրկիտ խուզարկութեան մը: Այդ պայմաններու մէջ, լաւագոյն թաքստոցը կրնար լինել հեռաւոր թաղ մը, Այգեստանի հակառակ կողմը: Պէտք էր ուրեմն, շատ շուտով հեռանալ, քանի դեռ իր փախուստը չէր յայտնուած: Բայց ինչպէս:

Տատամսելու ժամանակ չէր. հարկաւոր էր վճռական որոշում մը տալ: Ամէն վտանգ աչք առած՝ Լեւոնը փորսող տալով սկսաւ առաջ շարժուիլ: Բայց այնքան զգուշութեամբ եւ կամաց կ'առաջանար, որ երբ թումբի ծայրը հասաւ, հազիւ քանի քայլ տարածութիւն մը կտրած էր: Եթէ այդպէս շարունակելու լինէր, երկար ժամանակ պիտի առնէր մինչեւ դիմացի պատը հասնելը. մինչ ամէն վայրկեան իր փախուստը կրնար յայտնուիլ:

Լեւոնը պառկած տեղէն գլուխը բարձրացուց եւ առջին փռուած տարածութիւնը ուշադրութեամբ աչքէ անցուց: Այգիի կէսը հասած էր, բայց յաջորդ այգին, որու պատը բոլորովին քանդուած էր, ինչ որ սովորական երեւոյթ մըն էր, աւելի ընդարձակ՝ գրեթէ շարունակութիւնը կը կազմէր իր գտնուած այգիին: Եթէ միայն կարողանար հասնիլ մինչեւ հեռաւոր պատը, անկէ անդին հեռքը կորսնելը հեշտ կը լինէր: Պէտք էր փորձել:

Լեւոնը ծունկերուն վրայ բարձրացաւ, մրցումի համար վազողներու ձեւը առնելով, ու յանկարծ վեր ցատկելով սաստիկ արագութեամբ ըսկսաւ վազել, առանց ուշադրութիւն դարձնելու, որթատունկերու ձիւնէն դուրս ինկած ճիւղերուն, որոնք դէմքն ու ձեռքերը կը մորակէին:

—— Քաչար, օլան, թութըն (փախաւ, ծօ, բռնեցէք), —— ձայն ձայնի տուին զինուորները, որոնք յանկարծակիի եկան, երբ ձիւնի վրայէն խելայարի նման փախչող ստուերը տեսան:

Առանց գիտնալու, թէ փախչողը Լեւոնը կրնայ լինիլ, որ իրենց կարծիքով Ճօջ Աղայի տան մէջ պաշարուած էր, զինուորներէն տասնեակ մը, երիտասարդ սպայի մը առաջնորդութեամբ, սկսան հետապնդել փախստականը, մինչ քանի մը զինուորներ ծունկերնին գետին դրած՝ իրարու ետեւէ կրակեցին փախստականի ուղղութեամբ:

Այգիէ այգի հետապնդուելով, Լեւոնը հասաւ տներու երկար շարքին մօտ, որոնք Նորաշէն փողոցը կը զատէին այգիներէն: Ետ դառնալ չէր կրնար, իսկ փողոց ելլել՝ առանց այդ տներէն մէկը մտնելու նոյնպէս չէր կրնար: Առաջին հանդիպած տան այգիի դուռը փորձեց բանալ: Դուռը պինդ գոցուած էր ներսէն, երկրորդ տան դուռը՝ նոյնպէս: Զինք հալածողներու հայհոյանքները մօտէն կը լսուէին:

Առաջին անգամ լինելով՝ ծանր թախիծ մը, յուսալքում մը պատեց Լեւոնի հոգին, անտառի երէի նման հալածական, բոլորովին մինակ զգաց, տարաձանակը պինդ սեղմեց ափին մէջ եւ գլուխը բարձրացուցած՝ նայեցաւ տներու շարքին, որոնք պարիսպի նման ճամբան գոցած էին:

Կեցած տեղէն երկու տուն վար, երկյարկանի տներու շարքին մէջ, միայարկ խեղճուկ տուն մը կար: Այդ տան տեսքը նոր յոյսով լեցուց Լեւոնի սիրտը, նոր կորով ու աշխոյժ տըւաւ անոր յոգնած մարմնին: Լեւոնը դէպի այդ տունը սկսաւ վազել: Ցանկարծ բարտիներու շարքի մը ետեւէն՝ դուրս նետուեցան երեք զինուորներ, որոնք զինք հալածող զինուորներէն էին եւ փախստականը երկու կողմէն պաշարելու մտադրութեամբ այգիի միւս կողմէն անոր ճամբան կտրած՝ ծառերու ետին պահուած էին: Զինուորներէն մէկը, որ հազիւ վեց եօթը քայլ հեռու էր Լեւոնէն, սուինաւոր հրացանը հորիզոնական դիրքով բռնած՝ պոռաց.

, Թեսլիմ օլ, Թեսլիմ (անձնատուր եղիր, անձնատուր):

Առանց վազելը դադրեցնելու, Լեւոնը տարաձանակը բարձրացնելով կը րակեց: Զինուորը սարսափելի աղաղակ մը արձակելով փռուեցաւ գետին, հաւի ճուտի նման թփրտալով, մինչ ընկերները առանց ետ նայելու փախան:

Լեւոնը վազելով հասաւ ցած կտուրով տանը, կայծակի դիւրութեամբ եւ արագութեամբ մագլցելով, բարձրացաւ տանիքի վրայ: Մէկէն բազմաթիւ հրացաններու որոտը լսուեցաւ, ու քանի մը գնդակներ վզզալով անցան Լեւոնի քովէն:

Այգեստանի մէջ ապրած երեք տարիներու ընթացքին, Լեւոնը վարժըւած էր պատերը մագլցիլ, ինչ որ ամէն յեղափոխական քիչ թէ շատ յաջողութեամբ կրնար ընել: Սակայն, եր ընկերներէն ոչ ոք կրնար գերազանցել Լեւոնը, որ արտակարգ ուժի հետ զարմանալիօրէն ճկուն մարմին ունէր ու արագ շարժումներ:

Լեւոնի տանիք բարձրանալը ու փողոց ցատկելը մէկ եղաւ: Նորաշէն փողոցի մէջ էր: Մինչեւ որ զինքը հետապնդողները փողոց ելլէին, անոր առջեւ քանի մը բոպէ պիտի անցնէր: Լեւոնը անմիջապէս սկսաւ վազել փողոցով դէպի վեր, դէպի Նորաշէնի եկեղեցիի կողմը:

Ձախ թեւին վրայ կը բացուէր Պուռնազի նեղ փողոցը: Հոն հասնելուն՝ վազքը դադրեցուց: Պուռնազի փողոցի վերէն, պահակախումբ մը, հրացաններու ձայները լսած, դէպի Նորաշէնի փողոցը կը վազէր: Լեւոնը՝ ինքզինք երկու փողոցներու անկիւնը նետելով՝ անմիջապէս սկսաւ կրակել պահակախումբի ուղղութեամբ, զանոնք շփոթեցնելու եւ անոնց վազքը կասեցնելու համար, ու առանց սպասելու նորէն առաջ նետուեցաւ Նորաշէն փողոցով:

Դեռ Սօսոյի փողոցը չհասած՝ Նորաշէնի վրայ, ձախ թեւի ուղղութեամբ, անկիւնը կարճ փողոց մը կը բացուէր: Լեւոնը լաւ ուսումնասիրած էր այդ փողոցներու կազմութիւնը: Գիտէր, որ եկեղեցին քիչ անցած՝ պահականոց մը կար. եւ եւս կողմէն պահակախումբը քանի մը բոպէ վերջ Նորաշէն ելլելով, երկու կրակի մէջ պիտի առնէին զինք: Լեւոնը վճռեց անել փողոց մտնել:

Շատ անգամ այդ տեղով ինք ու իր ընկերները անցած էին: Փողոցի խորքը այգիի դուռ մը կար: Լեւոնը այդ դռնը հասնելով՝ կռնակը կրթնցուց անոր, ու գերմարդկային ուժով սկսաւ հրել, ոտքերը պրկած, երկաթի ձողերու նման: Փայտէ փականքի լեզուակը, Լեւոնի ճնշումին չդիմանալով կոտրուեցաւ եւ դուռը կռնակի վրայ բացուեցաւ: Լեւոնը ներս ցատկեց ու անմիջապէս դուռը վրայ բերաւ:

Դրան արտաքին սկսաւ դիտել: Պահակախումբը զգուշաւոր քալուածքով վեր կը բարձրանար Նորաշէնի փողոցով: Զինուորները պահ մը կանգ առին անել փողոցի առջեւ ու ապա շարունակեցին իրենց ճամբան: Լեւոնը հանդարտ քալուածքով հեռացաւ դըրան քովէն ու ինքզինքը գտաւ այգիներու նոր ցանցի մը մէջ:

Ցաջորդաբար երկու այգի անցնելով՝ Լեւոնը հասաւ Թէրլէմեզենց ընդարձակ այգին, որու կեդրոնը շինութիւն մը կար: Տեղացիք քէօշկ անունը տուած էին այդ շինութեանը, թէեւ քէօշկի նմանութիւն չունէր: Լեւոնը սաստիկ յոգնած՝ ծանր ծանր կը հեւար, ու հակառակ սաստիկ ցուրտին՝ արխին քրտինք մտած էր: Մէջքը կը թնցուց քէօշկի պատին ու նստաւ, քանի մը բոպէ հանգստանալու համար:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

է խօսացնել այսպէս .— «Կոմինտէրնը կը ջանայ կրակի տալ Եւրոպան, գոհացնելու համար համայնավարութեան ամենագլխաւոր պահանջը .— բոլոր կարելի եւ երեւակայելի միջոցներով խրախուսել համաշխարհային յեղափոխութիւնը » :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ ԿՆՔՈՒԱԾ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս հաղորդած էինք, շաբաթ օր երկու համաձայնութիւններ կնքուեցան Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Ալէքսանտրէթի Սանճաքին եւ Սուրիոյ սահմաններու մասին :

Դաշնագիրներէն մէկը, որ կ'ապահովէ Սանճաքին հողային ամբողջութիւնը, կը նախատեսէ երկու պայմանադրոյններուն գործակցութիւնը, ի հարկին հաւաքական գործողութիւն մը կատարելու համար : Դաշնագիրը կը դնէ նաեւ այն պայմանները որոնց մէջ երկու պետութիւնները պիտի գործակցին, եթէ վտանգուի Սանճաքին իրաւական վիճակը :

Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմանագլուխին վերաբերեալ համաձայնութիւնը կը հաստատէ այդ սահմանագլուխին վերջնական հանգամանքը եւ կ'երաշխաւորէ անոր անբռնաբարելիութիւնը : Ասկէ զատ երկու պետութիւնները յանձն կ'առնեն թրքական եւ սուրիական հողի վրայ արգիլել որ եւ է գործունէութիւն միւս երկրի կարգուսարքին եւ ապահովութեան դէմ :

Մասնաւոր յօդուած մը կը ճշդէ թէ սահմանագլուխին ֆրանսական երաշխաւորութիւնը պիտի պահպանուի հոգատարութենէն վերջն ալ : Այս կէտին մէջ Ֆրանսայի ստորագրութիւնը յանձնառութեան տակ կը դնէ թէ Ֆրանսան եւ թէ Սուրիան : Ֆրանսական եւ թրքական կառավարութիւնները այժմէն յանձն կ'առնեն որ Սուրիան ալ ստորագրէ այս դաշնագիրը :

Այս երկու համաձայնութեանց կցուած են հաւաքական յայտարարութիւն մը, առենագրութիւն մը եւ նամակներու փոխանակութիւն մը : Յայտարարութիւնը կը հաստատէ ֆրանսական եւ թրքական քաղաքականութեանց համերաշխութիւնը, Լօզանի դաշնագրով հաստատուած հողային կարգ ու սարքի պահպանումը, խաղաղութեան ամրապնդումը, այդ նպատակով գործակցութիւն՝ Ազգաժողովի ծոցին մէջ եւ ապահովութեան ամրապնդումը արեւելեան Միջերկրականի մէջ : Այս սկզբունքներէն ներշնչուելով յանձն կ'առնեն յարգել Սուրիական եւ Լիբանանեան հողին ամբողջութիւնը եւ աջակցիլ Սուրիոյ եւ Լիբանանի ազատագրութեան, համաձայն Ազգաժողովի կանոններուն եւ ֆրանքեւսուրիական եւ ֆրանքեւլիբանանեան համաձայնութեանց տրամադրութեան :

Առենագրութիւնը կը ճշդէ երկու պետութեանց յանձնառութիւնը՝ Սուրիոյ փոխանցելու համար զանազան պարտաւորութիւններ որ կը բխին հոգատար իշխանութեան կողմէ իր անունով եւ իր հաշւոյն կնքուած համաձայնութիւններէ : Իսկ նամակներու փոխանակութիւնը կը կարգադրէ հպատակութեանց փոփոխութեան խնդիրը, որ առկախ կը մնայ տարիներէ ի վեր :

Տեղական թերթերը նորէն կը շեշտեն թէ բանակցութեանց բարեյաջող ելքը պիտի նպաստէ անգամ մը եւս ամրապնդելու Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ բարեկամական յարաբերութիւնները եւ կարգադրելու որ եւ է խնդիր որ կապ ունի Թուրքեւսուրիական յարաբերութեանց հետ :

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ վերջերս կարգ մը յայտարարութիւններ ուղղելով ամերիկեան թերթի մը, յայտնած էր թէ կարելի է համաձայնիլ սպառազինութեանց կրճատման մասին, եթէ ժողովի մը նախաձեռնութիւն ստանձնէ Մ. Նահանգներու նախագահը : Այս առթիւ «Առաջնորդ»ը կարելի կը գտնէր գործակցութիւն մը՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ : Միջազգային մամուլը կրկին կ'արծարծէ այս հարցը, հետեւողութեամբ իտալական մամուլին :

ՍԵԼԱՆԻԿԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ ՎԱՌԵՑԱՒ, կայծակ իյնալով բլլալով շէնքին վրայ, ահռելի փոթորիկէ մը վերջ : Կարելի եղաւ ժամանակին պարպել 450 հիւանդները :

ՀԱՄԱՐԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ կազմուեցաւ Վիէննայի մէջ, ոչ միայն Աւստրիոյ, այլեւ բովանդակ աշխարհի արիական տարրերուն միջեւ գործակցութիւն հաստատելու համար, թէ մտաւոր եւ թէ մնտեսական գետնի վրայ : Միութեան նախագահն է գործարանատէր մը : Կասկածողներ կան թէ այս կազմակերպութիւնը նախկին գերման ժողովրդական միութիւնն է, շեշտուած ազգայական քաղաքականութիւն մը վարելու համար :

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ կը շարունակուի Թուրքիոյ մէջ : Հանրօգուտ շինութեանց գործավարը յայտնեց թէ 17 միլիոն ոսկի ծախսած ենայս տարի : Սըվազէն Տիվրիկ պիտի վերջանայ սեպտեմբերին : Կը յուսան գիծը Երզնկա հասցնել 1938 սեպտեմբերին, իսկ 1939 սեպտեմբերին ալ Կարին : Ծրագրուած է նաեւ Տիարպէքիրը միացնել Մուսուլի :

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՆՈՐ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ պիտի հաստատուի Տէսիէի մէջ, ուր պիտի համդիպին Մասուայի եւ Ասապի (Էրիթրէա) ճամբաները : Զանազան պետութեանց հիւպատոսութիւնները Տէսիէ պիտի փոխադրուին, իսկ Ատտիս-Ապէպա պիտի մնայ առեւտրական մայրաքաղաք : Այս տեղափոխութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ կարելի չէ երկաթուղիով միացնել Ասապը, Տէսիէն եւ Ատտիս-Ապէպան :

Փառք

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 3 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանի վերնայարկը : Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատեարներով :

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 3 ցունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՅԻՍ 28

կազմակերպուած Պանթէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի կողմէ
5 ցունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Քաշանի քաղաքապետարանին նորակառոյց շէնքին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

կը խօսին ֆրանսացի ընկերվարական ԹԱՆԿԻ ՓՐԻԺԱՆ
(ֆրանսացի ամենաերիտասարդ երեսփոխանը)
եւ ընկ. Ե. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Պ. Պ. Գ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ, ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ (երգ), ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ, ընկեր ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ (արտասանութիւն):
Հայկական պարեր «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախումբի անդամներուն կողմէ:
Պ. ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ (թառ):
կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր առաջնորդութեամբ Gario Canti յայտնի նուագախումբի:
ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ:
մուտք 3 ֆր.:
ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն FI օթօպիւսը, Շաթլէյէն եւ Սէն Միշէլէն 93 օթօպիւսը, իջնել՝ Մէռի տը Քաշան:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի կողմէ :
5 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԵՒ S. F. I. O.Ի ԿՈՂՄԷ ԸՆԿ. BORDAT

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ,

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին կողմէ
5 ցունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պետ. Թատերասրահին վերնայարկը
Foyer de Théâtre
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ե. ԳԱՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ. ՅՈՒՆԻՍ 6ԻՆ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ,Յ ՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

Ընկերահամակրական խնջոյք Մայիս 28ի առթիւ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի կողմէ
5 ցունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ,
Բիւ տը լա Տէֆանս, Իսի:
Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, արտասանութիւն եւլն
կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆ:
Մուտք 5 ֆրանք:

Ընտանեկան դաշտահանդէս

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ս. Անթուանի ենթամասնաճիւղի կողմէ
Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
6 ցունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Նաճարեանի ագարակը, Գամբանեւ Ռօզէրի լէ Բէն տը Պասթիտ, Ծառախիտ եւ օդասուն պարտէզին մէջ, Ս. Անթուան:
կը խօսի Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին, խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, կենդանի պատկերներ, հայկական պարեր եւ անակնկալներ Սէնթ Անթուանի սանուհիներու կողմէ:
Ազամեան թատերախումբը կը ներկայացնէ զաւեշտ մը:
Մուտք 3 ֆր.:
ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փլաս տ'Էքսէն առնել Թիւ 26 ճանրակառքը եւ իջնել Օքթրուա Սէնթ Անթուանէն մէկ կայարան վեր:

Թատերական ներկայացում Տէսինի մէջ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ
6 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:
կը ներկայացուի « ՎԱՆԱԿԱՆԻՆ » շարունակութիւնը՝
Աւազակապետը եւ Թիապարտը
(6 արար)

Երգահանդէս Տիկ. Արփիկ Արղութեանի

4 յունիս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին
Salle de Concert de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ
78, Ռիւ Քարտինէ եւ 114պիս Պուլ. Մալզէրպ:
Յայտագրին մաս կը կազմեն Gluckի, Կապրիէլ Ֆօրի Տիպարքի, Շուպէրթի, Բլինկի, Պօրօտինի, Մուսորկսկիի, Չերեփնինի, Ֆօրի կտորները ինչպէս նաեւ Ռ. Մելիքեանի եւ Գ. Ալէմշահի գործերը. դաշնակով կ'ընկերանայ ռուսական օփերայի շէֆ տ'օրքէսթր **A. LABINSKY**
Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 եւ 7 ֆր., կարելի է գտնել Գրատուն Հրանտ Սամուէլ:

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Մամնաճիւղին կողմէ
ի նպաստ Սպանիացի տարագիր մանուկներու.
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ
Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ:
[illegible] 8.30ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 142 rue Villeneuve:
գիներ՝ 5, 3 եւ մանուկներու 1 ֆր.:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ քոնֆէքսիոն առլ կարող գործաւորուհիներ: Տեղական գործ: Դիմել Յ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ, 2 Rue Pierre Mareel Gentilly, Seine. Հաղ. միջ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 125 թիւ օթօպիւսը (1 թիքէ)

Champs Elysée-ի մօտ
ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ
ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԱՄԱՆՕԹ
Մ. ՀԱՅԿ
Restaurant LE LORD
Paris
9 rue Lord Byron
à l'angle de la rue Balzac
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՄԱՔՈՒՐ, ԹԱՐՄ, ՀԱՄՈՎ. ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Աշակերտները ժամադրութեամբ:

Agence de Voyage et de Tourisme
OCEANIA
Paris — 4 Rue de Castellane — Tel. Anjou 22-24, 22-25
Marseille — 54 Rue de la République — Tel. Colbert 09-42
Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով: Գաղթականական գրասենեակ, վաւերացուած կառավարութենէն: Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները Հարաւային եւ Կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար :

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD — **48 rue de la République** — Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51
ORIENT LLOYD — **7 rue Auber, Paris** — Tél. Opéra 67-77 67-78
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Դելեւսկին բաւականաչափ փաստեր հաւաքեց Ազեւի դէմ. բայց փաստերը, ինչքան էլ նրանք լուրջ լինեն, երբեմն տարբեր կերպով են բացատրւում : Այդ ժամանակներում, չարամտութիւնից եւ թեթեւամտութիւնից դրդուած, անհիմն լուրեր էին տարածւում ամենայայտնի մարդկանց հասցէին անգամ : Մի անգամ Գոցը Պլեխանովին յայտնեց, որ կուսակցութեան մէջ Ազեւի դէմ լուրեր են պտտւում : Պլեխանովը անհոգ կերպով պատասխանեց. « Իմ եւ Լաւրովի մասին էլ նոյն բաներն էին ասում » :

Այն ժամանակ Ազեւը մի անհասանելի հերոս էր, մեծ համարումով առաջնորդ եւ համարեա մի սուրբ՝ իր կուսակիցների համար :

V.

Ազեւին մերկացրեց Բուրցեւը : Որպէս «բամբասողի» պատւոյ դատարանում նրան ոչ ոք ձեռք չը տուեց : 17րդ նիստից յետոյ, այսինքն համարեա դատի վերջում (ընդամէնը 18 նիստ տեղի ունեցաւ), Վերա Ֆիգները ասաց Բուրցեւին, « Դուք սարսափելի մարդ էք, դուք բամբասեցիք հերոսին, ձեզ մնում է միայն անձնասպան լինել » : Բուրցեւը պատասխանեց. « Ես անձնասպան կը լինեմ, եթէ պարզուի, որ Ազեւը մատնիչ չէ » :

1906 թւի մայիսին «Անցեալ» թերթի խմբագիր Բուրցեւին գաղտնի կերպով ներկայացաւ մի անծանօթ երիտասարդ եւ ինքն իրեն յանձնարարեց բաւական անսպասելիօրէն. «Ըստ իս եւ էս - էր եմ, իսկ ծառայում եմ Ոստիկանութեան մէջ » :

Այս ձեւի յանձնարարութիւնը այնքան էլ յաջողութիւն չէր խոստանում երիտասարդին : Նրա կեղծ անունն էր «Միխայլովսկի» : Բուրցեւի տեղ ուրիշը երեւի կը խնդրէր «Միխայլովսկուն» հեռանալ : Բայց Բուրցեւը վարուեց այնպէս, ինչպէս թելադրեց իրեն իր խելացիութիւնը : Նա սրտաբաց կերպով մօտեցաւ Ոստիկանութեան պաշտօնեային : Մարդ - Բուրցեւը ընդունեց Մարդ - Միխայլովսկուն. եւ լաւ արեց : Պարզուեց, որ Ոստիկանութեան պաշտօնեայ սոց. յեղափոխականը ուղղամիտ եւ արժէքաւոր լրատու է : Նա բազմաթիւ հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուեց, որոնցից անհամեմատ ամենահետաքրքրականը այն էր, որ սոց. յեղափոխական կուսակցութեան մէջ կայ շատից դուրս կարեւոր մի լրտես, որ յայտնի է Ոստիկանութեան մէջ «Ռասկին» կեղծ անւամբ :

Բուրցեւը շատ լաւ էր ճանաչում սոց. - յեղափոխական կուսակցութեան պարագլուխներին : Նա սկսեց մտածել, թէ ո՞վ կարող է լինել այդ « Ռասկինը » : Բայց ոչ մի եզրակացութեան չը յանգեց :

Սարսափելի ժամանակ էր՝ 1906 թիւը : Բուրցեւին հետեւում էին : Նա նըկատել էր այդ, բայց առանձին նշանակութիւն չէր տալիս, որովհետեւ նա այնքան էլ մեծ յանցանքներ չունէր :

Մի անգամ ամառը, Բուրցեւը դուրս եկաւ զբօսանքի : « Այդ անգամ ես նոյնիսկ մոռացայ նայելու, թէ արդեօք ինձ հետեւո՞ւմ են, թէ ոչ » : Յանկարծ նրա աչքին ընկան ծանօթ դէմքեր՝ կառքի մէջ. Ազէֆն էր իր կնոջ հետ :

Բուրցեւը գիտէր, որ Ազեւը լինելով մարտական կազմակերպութեան ղեկավարը, հետեւաբար Ռուսաստանի ամենավտանգաւոր յեղափոխականն էր : Նրա կինը շարքային սոցիալիստ էր : 1906 թուին ահաբեկիչների առաջնորդի հետ ունեցած ծանօթութիւնը կարող էր շատ անցանկալի հետեւանքներ ունենալ, մանաւանդ որ Բուրցեւի յետեւից ամենայն հաւանականութեամբ լրտեսներ էին ման գալիս : « Ազեւի կնոջ հետ ես լաւ ծանօթ էի եւ ինձ սարսափեցնում էր այն միտքը, որ կարող է պատահել նա ինձ բարեւի » :

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER YACOPIAN
17, Rue Dessesse PARIS (1)

ՍԻՆԷՄԱ
3 ցունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse
կը ներկայացուի ԱՒՕԱԶԱԿԱՊԵՏԸ (հայերէն տառերով)
եւ ՇԱՌԼՕ (գաւմէնի դերին մէջ)
Մուտք՝ 1.50 ֆր., փոքրերու 0.75:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը, հինգշաբթի 3 Յունիս ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
փարիզի եւ Մարսէյլի Յառաջի ցրուիչ
Գ. ԱԼԻՔ ՏԷՐ...ԵՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Զառացի Տօնիկ էվճուկեանի աղջկան հօրեղբօր աղջիկները՝ Մէսիմիա եւ Արմենուհի էվճուկեանները: 1924ին Յունաստանէն որբերու հետ միասին Եգիպտոս մեկնած են : Իմացնել Մարիամ Ղուկասեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulineaux, Seine, France: Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe LYON.
Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
3
ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI
3 JUIN
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3437

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅ-ԱՐԱԲԱԿԱՆ

Թերեւս ոչ մէկատեն այնքան բան գրուեցաւ հայ-արաբական յարաբերութեանց մասին, որքան Ալէքսանտրէթի տագնապին առթիւ :

Երբ տագնապը սուր հանգամանք չէր առած տակաւին, Սուրիոյ Արաբները վերապահ, թերեւս ալ կասկածոտ դիրք մը բռնած էին հայ գաղթականութեան հանդէպ : Եւ անախորժ դէպքեր ալ պատահեցան ինչպէս Պէյրութի, նոյնպէս Հալէպի մէջ :

Սակայն, երբ Թուրքերը հետզհետէ փրփրեցան, եւ Հայերու անունն ալ խառնեցին վրան - բաց խեղկատակութեամբ, ամէնէն նախապաշարուած Արաբն ալ զգաց թէ որքան ծուռ գաղափար կազմած է իր հիւրընկալած ժողովուրդի մասին : Իսկ աչքերն ու միտքերը աւելի բացուեցան, երբ թուրք թղթակիցներն ու գործակալները քնարեր սուտերու ցուցահանդէս մը սարքեցին, երկու ժողովուրդները իրար ձգելու համար :

Այդ օրերու պատմութիւնը չէ որ պիտի պատմենք : Բոլորդ ալ գիտէք որ ինչպէս Ալէքսանտրէթ - Անտիոքի, նոյնպէս ամբողջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ եւ այլուր հայ ժողովուրդը պահեց իր պաղարիւնը, զգուշացաւ թրքական դաւերէն եւ միշտ մնաց Արաբին հետ :

Մնաց որ, արդարութիւնն ալ այն կողմն էր : Թուրքիա ի զուր կը փորձէր պղտորել ջուրերը, իրարու դէմ հանելու համար երկու ժողովուրդներ որոնք դեռ նոր ազատած էին իր ժանիքներէն :

Հիմա որ դատը շահուած է, կարելի առաւելութիւններով, եւ այլեւս պատմական «Սանճաք»ը վերջնապէս մաս կը կազմէ սուրիական պետութեան, նորէն սեղանի վրայ կուգայ հայ-արաբական յարաբերութեանց խնդիրը :

Ալէքսանտրէթի խնդիրը միջադէպ մըն էր : Անդին կայ բուն հարցը — Սուրիոյ անկախութեան հռչակումը, որ իրականութիւն պիտի դառնայ մինչեւ երեք տարի :

Արդ, մենք ալ, մեր կարգին, անհրաժեշտ աշխատանքներուն ձեռնարկա՞ծ ենք, նոր կացութեան պահանջները դիմաւորելու համար :

Այս հարցումը կ՚ուղղենք անոր համար որ, մենք վարժուած ենք, ընդհանրապէս, եւանդ սպասել տագնապալի կամ հանդիսաւոր օրերու մէջ, յետոյ բախտին ձգել ամէն բան : Եւ այս՝ քիչ մը ամէն տեղ :

Արդ, այս օրերս ուշագրաւ աշխուժացում մը կը նկատուի հայկական մամուլին մէջ, նորէն իբրեւ հետեւանք զանազան դէպքերու :

Տեսակցութիւններ, հանդիպումներ, հաւաստիքներ :

Քանի մը շաբաթ առաջ, Գահիրէի ռամկավար օրկանը տեսակցութիւն մը ունեցած էր Տոքթ. Շահպէնտէրի հետ, որ դեռ նոր վերադարձաւ իր հայրենիքը, տասնամեայ աքսորէ մը վերջ : Արաբ ղեկավարը, որ այսօր - վաղը կրնայ նախարար դառնալ, ուրախութիւն յայտնելով հայ - արաբական յարաբերութեանց բարելաւման առթիւ, հետեւեալ թելադրութիւնն ըրած էր .

— « Բարեկամական պատգամս ըլլայ ձեր հայրենակիցներուն . միշտ եղէք համարաբական շարժումին հետ . ձեր լաւ ըմբռնուած շահը այդ կը պահանջէ » :

Մայիսի վերջերը Պէյրութի « Ազդակ »ն ալ տեսակցութիւն մը կ՚ունենայ Տոքթ. Շահպէնտէրի հետ, որ կը յայտարարէ .

— « Մենք շատ գոհ ենք Հայերու դիրքէն թէ՛ Սուրիոյ եւ թէ՛ Սանճաքին մէջ : Հայերու հանդէպ մեր ունեցած վստահութիւնն ու համակրանքը աւելի ամրացան վերջերս, տեսնելով որ անոնք համարաբական շարժման կողմնակից են եւ կ՚ուզեն արաբական երկիրներու միացումն ու ուժեղացումը : Եգիպտոսի մէջ ալ Հայերու մօտ տեսայ այդ զգացումը : Սուրիոյ անկախացման համար Հայերը համակրանք ցոյց տուին . շատ շնորհակալ ենք : Մենք ամէն տեղ Հայերը կը նկատենք մեր բարեկամները եւ վստահ ենք որ անոնք որ եւ է առանձին քաղաքական նպատակներ չեն հետապնդեր մեր երկրին մէջ եւ իրենց ձգտումներն ու իտէալները միացուցած են մերինին հետ » :

Մայիս 23ին, Դամասկոսի մէջ կը սարքուի հայ - արաբական մարզահանդէս մը, հովանաւորութեամբ Տոքթ. Շահպէնտէրի : Մրցումին կը մասնակցին արաբական «Ֆէյհա» խումբը եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին խումբը : Ուժերը անհաւասար ըլլալով, հայկական խումբը կը շահի մրցումը, 5 — 1 :

Բայց բուն հարցը այս գնդախաղի մրցումը չէ, այլ անոր բարոյական արժէքը : Մրցումը կը դառնայ փայլուն ցոյց մը հայ - արաբական եղբայրութեան : Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներէն երիտասարդ մը արաբերէն բանախօսութեամբ մը ողջունելով Սուրիոյ ազգային հերոսը, կ՚ըսէ .

— « Մենք, Հայերս, իբրեւ Սուրիացի քաղաքացիներ, միշտ ձեզի հետ ենք, ոչ միայն մարզադաշտին վրայ, այլ եւ դուրսը՝ արտաքին աշխարհին մէջ » :

Փոխադարձ « կեցցէ »ներ կը թնդացնեն օդը, ընդհանուր խանդավառութեան մէջ :

Արձանագրելով այս բարենշան երեւոյթները, կ՚ուզէինք հաւատալ թէ անոնք նախաբանը կը կազմեն ծրագրեալ եւ տեւական աշխատանքի մը : Բարեկամութիւններն անգամ գիտակից աշխատանք, մշակում եւ օդ ու ջուր կը պահանջեն :

Որ եւ է մեղրալուսին ի վերջոյ կը դառնայ յիշատակ մը ինչպէս անհատական, նոյնպէս քաղաքական կեանքի մէջ : Հարկ է պայմանաւորութիւնները, առօրեայ տեսութիւնները հաշտեցնել իրական պահանջներուն հետ :

Այդ հոգը ունինք մասնաւորապէս արեւելքի մէջ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՃԻԳԵՐԸ ՆՈՐ ԲԱՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՆԽԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նոր մարտանաւեր սպանիական ջուրերուն մէջ

Ալմերիայի ռմբակոծութեան խնդիրը լարած է մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դիւանագիտական մեքենան, որ երկու օրէ ի վեր կը բանի անընդհատ : Երկու կառավարութիւններն ալ արտակարգ ճիգեր կը թափեն, որպէսզի Գերմանիա եւ Իտալիա ետ առնեն իրենց որոշումը եւ շարունակեն մասնակցիլ չէզոքութեան յանձնախումբին աշխատանքներուն, ինչպէս եւ Սպանիոյ միջազգային հսկողութեան : Գերմանիա երաշխաւորութիւններ պահանջած ըլլալով, ծրագիր մը կ՚որոճան Լոնտոնի մէջ, ապահովութեան գօտիներ հաստատելու համար : Սպանիոյ հանրապետական եւ ապստամբ կառավարութեանց պիտի առաջարկուի ընդունիլ այս ծրագիրը : Կը կարծուի թէ Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբը հաւաքական գործողութիւն պիտի կատարէ, եթէ ապահովութեան գօտին բռնաբարուի այս կամ այն կառավարութեան կողմէ :

Զայրը խափանելու համար ձեռնարկներ կը կատարէ նաեւ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը : Պերլինի ամերիկեան դեսպանը երեքշաբթի օր Գերմանիոյ արտաքին նախարարին ներկայանալով, 15 վայրկեան խօսեցաւ եւ բացատրեց կացութեան վտանգները : Միեւնոյն ատեն ցանկալի գտաւ որ ետ կանչուին օտար կամաւորները, որպէսզի ճամբան հարթուի խաղաղ լուծման մը համար :

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարն ալ խոստովանեցաւ թէ խնդրած է Գերմանիայէն եւ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութենէն որ ամէն միջոց ձեռք առնեն, բարեկամաբար լուծելու համար վերջին տագնապը : Նախարարը տեղեկութիւններ քաղելով երկու երկիրներու դեսպաններէն, բացատրած է թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը չէզոք մնալով հանդերձ, հարկադրուած է թելադրութիւններ ուղղել այս բացառիկ հանգամանքներուն մէջ :

Մինչ այս մինչ այն, շահակից պետութիւնները կը շարունակեն զգուշական միջոցներ ձեռք առնել : Գերմանական « Լայփցիկ » յածանաւը երեքշաբթի օր ճամբայ ելաւ դէպի Սպանիա : Ուրիշ մարտանաւեր ալ պիտի երթան քանի մը օրէն : Հիթլէր հրամայեց Գերմանիա փոխադրել «Տէօյչլանտ»ի 24 նահատակները :

Մուսոլինի, որ օդափոխութեան գացած էր, Ալմերիայի ռմբակոծութենէն անմիջապէս վերջը Հռոմ վերադարձաւ օդանաւով : Այս առթիւ, նկատելով որ Գերմանիոյ պատերազմական նախարարն ալ Հռոմ եկած է, իտալական թերթերը թելադրեցին գերմանեւիտալական պատժական արշաւանք մը կազմակերպել «կարմիր Սպանիոյ դէմ» : Այսպէս, «Իլ Փիքքոլօ» թերթը Վալենցիայի կառավարութիւնը համարելով «խամաճիկ մը օտար անպատասխանատու ձեռքերու մէջ», կը գրէ .— « Անհրաժեշտ պիտի ըլլայ զայն ոչնչացնել նոյնիսկ պատժական արշաւանքի մը միջոցաւ, եթէ կ՚ուզենք լրջօրէն կանխել նոր հրդեհ մը » :

Ուրիշ թերթեր ալ կը չեշտեն թէ իտալեւգերման գործակցութիւնը ազդակ մըն է խաղաղութեան համար, որովհետեւ կրնայ գործել արագ եւ ազդու, միացեալ ճակատով, ընդդէմ համայնավարութեան, « որ ոչ միայն կը սպառնայ Փաշական իշխանութեանց, այլ եւ Եւրոպայի քաղաքակրթութեան հիմերուն » :

Ուրիշ նշանակալից պարագայ մը,— Ճափոնի մէջ ծրագիր մը կ՚որոճան, Իտալիոյ հետ ալ կնքելու դաշնագիր մը, յար եւ նման գերմանեւճափոնականին եւ ուղղուած համայնավարութեան, ուրիշ խօսքով Խ. Միութեան դէմ : Այս առաջադրութեամբ մօտերս Հռոմ կը սպասուի երեւելի մը, իշխան Շէյեպու :

Հետեւելով Գերմանիոյ օրինակին, Անգլիա եւ Ֆրանսա եւս նոր մարտանաւեր ղրկեցին սպանիական ջուրերը : Իտալիա թէեւ չի մասնակցիր միջազգային հսկողութեան, բայց մտադրութիւն չունի սպանիական ջուրերէն ետ քաշելու իր մարտանաւերը, ընդհակառակն նորեր պիտի ղրկէ :

**** Գերմանական մարտանաւերը հրաման ստացան զարնել, եթէ սպանիական օդանաւեր կամ ռազմանաւեր փորձեն մօտենալ :*

**** Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը պարզելով դէպքին ծագումը, կ՚ըսէ թէ գերմանական կառավարութիւնը «պատրուակներ կը փնտռէ մեր երկիրը արշաւելու համար» : Այս առթիւ կը կրկնէ թէ կառավարութիւնը որոշած է անսասան պաշտպանել իր հայրենիքին ազատութիւնն ու անկախութիւնը :*

**** Իտալացի մը, Քամփէլլի, փորձեց օդը հանել Սպանիան Ֆրանսայի միացնող փապուղին, դժոխային մեքենայ մը դնելով . սակայն ձերբակալուեցաւ : Կալանաւորը 55 տարեկան մարդ մըն է, իտալական անցագրով :*

Բոլորն ալ խաղաղութեան մասին կը ճառեն

Գերմանական թերթերը խօսելով Ալմերիայի ռմբակոծութեան մասին, կը յայտարարեն թէ Գերմանիա այդ գործողութեամբ նպաստեց խաղաղութեան պահպանման : « Ալկէմայնէ Ցայթունկ» կը գրէ .— « Գերմանիա եւ Իտալիա ետ պիտի մղեն որ եւ է յարձակում : Ճիշդ այս ընթացքն է որ պիտի պահպանէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը : Ազատ ասպարէզ ձգել ոճիրին՝ կը նշանակէ Եւրոպայի մնացեալ մասին վրայ տարածել սպանիական խառնաշփոթութիւնները » :

« Լօքալ Անցայկըր » աւելի բաց կը խօսի .— «Գերմանական տորփիլին արընթաց գործողութիւնը մաքրեց մթնոլորտը : Գերմանիա եւ Իտալիա յեղափոխականներ կը նկատեն պոլշեւիկները : Անոնք կը չէզոքացնեն գրգռութիւնները . անոնք Եւրոպայի խաղաղութիւնը իրենց թնդանօթներուն պաշտպանութեան տակ կ՚առնեն ընդդէմ այն ոճիրներուն որոնք ուրիշներ կ՚արձակեն : Գերմանիա եւ Իտալիա առ այժմ չեն մասնակցիր միջազգային հսկողութեան : Այս ալ ծառայութիւն մըն է զոր կը մատուցանեն խաղաղութեան : Երանի՜ թէ ըմբռնէին եւ օգտուէին » :

« Պէրլինէր Թակպլաթ» եւս նոյն տեսակէտները պարզելով, կ՚ըսէ թէ «պոլշեւիկները այնքան յանդգնութիւն ստացած պիտի չըլլային, եթէ չքաջալերուէին անհաւատալի ներողամտութեամբ մը » :

Մէկ խօսքով, բոլոր թերթերը գոհ են կատարուած գործողութենէն : «Մեր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ամէնուն ծանօթ աղի մասին է խօսքը :

Ֆրանսերէն թերթի մը մէջ, յօդուածագիր մը վրդովեր է իմանալով որ Հայերը աղ կը ցանեն նոր ծնած երեխաներուն վրայ :

Ֆրանսացիին վրդովումը մէկ կողմ, իմ միտքս ինկան աղի զանազան գործածութիւններ :

Նախ ժամանակին, աղի գին կը վճարուէր Հռովմայեցի զինուորներուն, (ահա թէ ինչու «*սալէր*» կը կոչուի աշխատավարձը ֆրանսերէնի մէջ) :

Յետոյ, իբրեւ նուիրական ընծայաբերութիւն՝ հին Արեւելքի ժողովուրդները աղ կը մատուցանէին իրենց աստուածներուն :

Աղը խորհրդանշան մըն է բարեկամութեան եւ ասպնջականութեան, — այսպէս աղ ու հացով կը դիմաւորուին, արեւելքցի ժողովուրդներու մէջ, երկրին մեծամեծները :

Աղը խորհրդանշան մըն է նաեւ անմահութեան, եւ երբ Յիսուս «աշխարհի աղը» կ՚անուանէր իր աշակերտները, ըսել կ՚ուզէ թէ անոնք կը ներկայացնեն քրիստոնէական սկզբունքներուն պահպանումը :

Աղը, վերջապէս, համն է մեր սնունդին,— մարդկային մարմինը չի կրնար տոկալ առանց աղի : Կը հիւանդանայ, կը ծիւրի, կը հիւծի մարմինը, երբ աղը կը պակսի : Եւ կենդանիները ի՜նչ ագահութեամբ կ՚ուտեն խոտը, երբ քիչ մը աղ կը խառնէք մէջը : Աղը, սակայն, երբ շատ կը գործածուի, դուռ կը բանայ դարձեալ հիւանդութիւններու : Մի՛ մոռնաք որ աղը հականեխական է, մանրէն չապրիր աղին մէջ :

Բայց հականեխելո՞ւ համար է արդեօք, որ Հայերը աղի մէջ կը դնեն նոր ծնած երեխաները : Թող Ֆրանսացին չվրդովի այդքան, — ճիշդ է որ հականեխելու եղանակ մը չէ այդ : Արեւելքցի բազմաթիւ ժողովուրդներ կան, որոնք աղի մէջ կը դնեն երեխան որ կը ծնի, այն հաւատքով կամ նախապաշարումով թէ չար ոգիներէ զերծ կը մնայ *աղած երեխան* :

Բայց մեր ժողովուրդը խօսք մը ունի .

— Աղեմ որ չհոտիս :

Եւ ես ո՜րքան կ՚ուզէի բացագանչել մեր նախապաշարումներէն վրդովուած սա Եւրոպացիներուն .

— Աղեմ որ չհոտիք :

Արդարեւ տեսանք որ հոտեցան ու նեխեցան Եւրոպացիներուն մեզի ծախած սկզբունքները, բարոյական թէ ընկերային, մարդկային թէ քաղաքակրթական :

Երեւի աղը պակաս էր այդ սկզբունքներուն վրայ,— ինչպէս փորձով հասկցանք մենք՝ եւրոպական հոտած սկզբունքներու հաւատարիմ յանախորդներս :

ԱՐԱԶ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մոնփէլիէի Իրերօգնութեան միութենէն	250
Մայիս 28ի գումարը	5238
Ընդհ. գումար	5488

ԽՄԲ.— Այս նորակազմ երիտասարդական Միութիւնը իր անդամներուն մէջ հաւաքած է 500 ֆրանք, 250ը յատկացնելով յուշարձանին, 250 ալ Րաֆֆիի հարիւրամեակի տօնակատարութեան : Մանրամասնութիւնները վաղուան թիւով :

Կարմիր գործավար մը անձնասպան

Երկուշաբթի գիշեր Մոսկուայի մէջ հրատարակուեցաւ կարճ զեկոյց մը որ կը ծանուցանէր թէ Կեդր. Կոմիտէի նախկին անդամներէն Կամարնիք, օգնական գործավար ազգային պաշտպանութեան, հակախորհրդային յարաբերութիւններ ունեցած ըլլալով եւ մերկացումէ վախնալով անձնասպան եղած է :

Պ. Կամարնիք տարիներէ ի վեր օգնական գործավար էր, 43 տարեկան : Կուսակցութեան անդամ էր 22 տարեկանէն ի վեր : Քաղաքացիական պատերազմի ատեն բանակներու լիազօր եղաւ . յետոյ բարձր պաշտօններ վարեց կուսակցական կազմակերպութեան մէջ Օտէսա, Քիեւ եւ Ծայր. Արեւելք : 1928ի սկիզբը, 15րդ համագումարին կողմէ անդամ ընտրուեցաւ Կեդր. Կոմիտէի : 1931էն ի վեր Վորոշիլովի առաջին օգնականն էր : Ինչպէս կը յիշուի, պաշտօնանկ եղաւ միւս օգնականն ալ, մարաջախտ Թուխաչեւսկի :

Կամարնիքի պարագան շատ կը յիշեցնէ Թոմսկիի անձնասպանութիւնը 1936 սեպտեմբերին : Դէպքը անակնկալ մը եղաւ մանաւանդ անոր համար որ Կամարնիքի անունը երբեք արտասանուած չէր որ եւ է քաղաքական ընդդիմութեան առթիւ :

**** Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ Կամարնիք անձնասպան եղաւ ճիշդ այն պահուն երբ Չեկային պաշտօնեաները իր յարկաբաժինը կը մտնէին, զինքը ձերբակալելու համար : Կ՚ըսուի թէ Կամարնիք մեղսակից է Մոսկուայի պահակազօրքին մէջ գործող թրոցքիական դաւադրութեան մը՝ ընդդէմ Սթալինի, Մոլոթովի եւ Վորոշիլովի : Այս դաւին յայտնութեան եւ Կամարնիքի անձնասպանութեան հետեւանքով, Սթալին հրամայեց ազդու մաքրագործումներ կատարել կարմիր բանակի քաղաքական վարիչներուն միջեւ :*

**** Սթալինկրատի սովետը արտակարգ նիստ գումարելով, վտարեց իր նախագահը՝ Շթուտենկօֆին եւ փոխ - նախագահը՝ Եգորովը, իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ : Նոր նախագահ նշանակուեցաւ Ստեփանովով, որ մասնակցած է քաղաքացիական պատերազմին եւ Կարմիր Դրօշի պատուանշան ստացած : Ժողովը հաստատեց թէ Սթալինկրատի Սովետը լեցուած է թրոցքիական եւ ուրիշ վնասակար տարրերով եւ երկու տարի որ եւ է հաշիւ չէ տուած իր ընտրողներուն :*

**** «Փրավտա» Կամարնիքի անձնասպանութիւնը կը հաղորդէ երկտող լուրով մը (ինչպէս Ա. Խանջեանի պարագային) : Կամարնիք առաջին կարգի հրամանատարի աստիճան ունէր կարմիր բանակին մէջ : Մինչեւ Թուխաչեւսկիի պաշտօնանկութիւնը ազգային պաշտպանութեան գործավարութեան առաջին օգնականն էր, վարիչը՝ կարմիր բանակի քաղաքական բաժնին, մէկ խօսքով՝ գլուխը բանակին քաղաքական կազմակերպութեան : Տարբեր բացատրութեամբ կուսակցութեան արթուն աչքն էր բանակին վրայ եւ պատասխանատուն անոր հաւատարմութեան, այսինքն Սթալինեան գծին :*

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒ կռիւին առթիւ, սխալ մը սպրդած էր երէկ : Վիրաւորը ոչ թէ Սողոմոն Ղազարովն է, այլ Պաղտասար Պետիկեան : Դանակը այս վերջինը քաշած է, սակայն Ղազարոս ձեռքէն խլելով, խրած է անոր վիզին, ուսին եւ փորին : Վիրաւորը կը դարմանուի հիւանդանոցին մէջ :

ՈՒԻՆՋԸՐԻ ԴՈՒՔՍԸ (նախկին Էտուըրտ Ը.) կ՚ամուսնանայ այսօր, իր սիրած կնոջը հետ, Քանտէի դղեակին մէջ : Արարողութեան մասնակցելու արտօնութիւն ստացած են միայն հինգ թղթակիցներ, երեք լուսանկարիչներ եւ շարժանկարիչ մը :

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 6րդ շարքին վիճակահանութիւնը կը կատարուի շաբաթ, 5 յունիս, Բլէրմոն Ֆէռանի մէջ :

ԶԳՈ՛ՅՇ, ԶԳՈ՛ՅՇ ՕՏԱՐԻՆ ԱՐԵՒԷՆ...

—o—

Հայ զաւակներ վառ վառ ծաղիկներ։ Հայ զաւակներ ջերմիկ փարթամ [illegible], Հայ զաւակներ գրգիռ ու գգուող սիրունակ ազեր։ Հայ զաւակներ բրաբիոն անուշ երգեր, երբ անոնց ծաղիկները Հայ արեւուն տակ կը բացուին, երբ անոնց շրթունք որդանդամբերով կը կարմրին, երբ այդ երգեր [illegible] թուպ կը հնչեն հայրենիքի մարգերուն [illegible]։

Օտարին հարս գացող Հայ հարսը կ'ողբար.—

Ես հօրս ու մօրս ի՞նչ ասեմ՝
Ինձ տուին օտար տղի ...

Հայ աղջիկ թէ հարսուս ես, աղքատ Հայ պատանի մը գտիր, նշան տուր անոր, նշան առ անկէ, սրտով անոր հետ կապուէ, պսակի անկողինդ Նարեկին աղօթքով օրհնէ։

Հայ պարմանի թէ հարուստ ես, աղքատ Հայ աղջիկ գտիր, սիրտդ անոր սրտէն անբաժան ըրէ, ու սրսկապանէն ներս մտիր ու երգէ անոր.

Աղջի, ի՞նչ լաւ մազ ունիս,—
Սոխակի փարւազ ունիս ...

Ան խօսքիդ ջուղապ կուտայ, շատ նազ չընէր, քեզ պաչիկ կուտայ ու տունդ դրախտ կը դարձնէ։

X

Հայ զարուն սրտեր՝ թէ կը հեռանան Հայ անկողինէն, թէ պսակի բաժակը չի լեցուիր Հայ այգիներու գինիով, օտար թաղարներու մէջ շուտով կը թառամին այդ զարուն ծաղիկները։

Պատիւ չէ քեզ Հայ ծնողք՝ օտարին գրկին մէջ նետել քո զաւակ։ Պատիւ չէ Հայ հարուստ՝ օտար բուրաստանի մէջ փնտռել ծաղիկ քո ծաղկամանին համար. մի՞թէ քո տղուն յարմար կը պակսին մեր երկրին մէջ աչքերով հալ-հալ հարսնցու աղջիկներ։

X

Հայ աղջիկներ, իրենց հօր ծառին ոսկի պտուղներ, չար բախտով օտարին նետ կը զարնէ այդ սրտեր. օտարին տունը անոնք կ'ուզեն հարս երթալ, ու եթէ օտարը փող կ'ուզէ, փող կուտան անոնք, եթէ հող կ'ուզէ, հող ալ կուտան անոնք, իսկ եթէ առով ալ գոհ չի մնար օտար պարմանին, Հայ աղջիկը հոգին ալ կը հանէ փոխ կուտայ անոր։

Հայ հարսնցուներ, մի ըլլաք հողմահոծ ալիքներու նման օտարամոլութեան բուռն հոսանքէն մղուած, մի խեղդամահ մնաք օտար ամուսնի ձեռք։ Եղկելի օրինակներէն օրինակ առէք եւ առանց տարուբերուելու, օտարին ձեռք տալէն եւ խօսքկապ ընելէն զգուշացէք։ Խորթ ազգէն ծնած խանդակաթ զաւակ չի լուար Արաքսի մեր մաքուր ջուրը։

Հայ հարուստ ծնողք,սնափառ կրքէն մղուած, ինչո՞ւ կ'ուզես ուրանալ քու ազգ, չես ընթանար հօրդ ու պապերուդ շաւղէն եւ կ'ուզես խորթացնել գերդաստանդ, դուրս հանելով դայն լոյս Լուսաւորչի աւազանէն օրհնեալ։

X

Հայ պարմանի, Հայ օրիորդ, ինչո՞ւ օտարին ձեռք կուտաք, եւ կ'ուրանաք ձեր ազգին անունը։ Առուակին կաթիլ մը ջուրին պէս ինչո՞ւ ովկիանոսին մէջ կ'ուզէք կորսնցնել ձեր ցեղին վեհապանծ նկարագիրը։

Հայ երիտասարդ, հայրենիքի պէտք չէ ըլլալ խորթ զաւակ, Հայ բուրաստանէն քաղած մեղրը անուշ, ինչո՞ւ օտար փեթակին մէջ կ'ամբարես։

[illegible]

X

Հայ օրիորդ, կոյս գեղեցիկ, հայ արեւով սնած հասած, հայ բուրաստանին մէջ կուրծքիդ զարդ ծաղիկ մ'ի՞նչ կը պակսի, զու՛ կ'այցելես օտարներու պարտէզն ներս։ [illegible]

∴

Սէր, սէր, մի կապեր աչքերը Հայ աղջկան, [illegible] տղուն, զարկ զուռը անոր խղճին, հասկցուր անոր որ սիրտը Հայ կոյսին մաքուր է Տրապիզոնի կըլկլ ջուրին պէս. եւ անկողինն անոր՝ հաւատարմութեան առաքինութիւնով ուժգին պարսպուած։

Մի՛, մի՛ Հայ օրիորդ դուն քու պապերուդ ցանկապատէն դուրս նետուիր. զուր տեղը մի փնտռեր օտար աւազանին վրայ ցեղիդ պարկեշտութեան ոսկի ծորակը։

Ազգասիրութի՛ւն դուն առաջնորդէ հարս փնտռող, մանչ փնտռող երիտասարդներուն, մտիր անոնց սրտէն ներս, զուցէ անոնց աչքերը որ չխարուին օտարներուն նենգ ու պատիր ժպիտներով։Զգացուր անոնց հեշտանքը անուշ՝ Հայ անկողինին։

X

Դուն Հայ օրիորդ, օտարին հետ ամուսնութիւն կնքելով շախաղ մի փորձեր, մի տար քո կամքով կեանքիդ բոլոր օրերը թունաւորել լեղի արցունքով. օտար ամուսինին վառ վառ համբոյրներուն տակ յիշէ՛, մի՛ մոռնար, Փաուստի սառ սիրտն է ծածկուած։

Դուն, Հայ օրիորդ, յիշէ մի մոռնար, որ երբ աղուորներուն աղուոր անուշ Մարգարիտն ինքն իր կամքով Մեֆիստոֆէլի գիրկը նետուեցաւ, հրեշտակները գինք ետ չքաշեցին։

Հայ հարուստ աղջիկ, թէ քաղաքիդ մէջ չգտար սրտիդ սիրելի Հայ մէկ պարմանի, նախընտրէ երթալ գիւղ, ապրէ հօտաղներու հետ, գեղջուկներուն սէրը կոշնակին պղինձ բերնով է օրհնուած, նախընտրէ հայ մաճկալին սէրը օրհնած, այդ սիրոյ մէջ ապահով դուն կրնաս գտնել ամուսնութեան քո բախտ։

X

Մայր իմ, մայր իմ, ինչե՛ր ունիմ քեզ ըսելու, սիրտս դող, լեզուս կարկամ, բայց կ'ուզեմ խօսիլ, պատմել քեզի, քեզ ուրացող զաւակներուդ պատմութիւնը։

Դահիճը հասաւ իր վերջին նպատակին, ան ոտքերդ կապեց, ան աչքերդ փորեց, ան գլխուդ զարկաւ, դուն կաթուածահար անկենդան մնացիր։ Դուն անկարող շարժելու, դուն անկարող տեսնելու, դուն անկարող մտածելու։

Դուն զգացիր որ վշտերով ուռած սրտիդ կախ զաւակներդ՝ այլ եւս յուսահատ, հեռացան քովէդ։

Դաւաճան զաւակներդ՝ բոլորովին անհաւատ, մահէն վերջը վերածնունդի յոյս չունեցան բնաւ։

Վա՛խ այդ անմիտներուն, անոնք չուզեցին գիտնալ թէ մեծ վիշտերուն ետեւէն մեծ յաջողութիւններ կը հասնին։

Քեզի մայր, սաղմոս քաղող զառամ ծերեր, արիւնիդ մէջ մկրտուած երիտասարդ ռազմիկներ, փառքիդ ջահակիր քաղցած, հինցած անձնուէր մըտաւորականներ, օրօրոցէն մինչեւ գերեզմանի խաչքարը՝ քեզի մայր հաւատարիմ մնացին։

Մա՛յր, մա՛յր, օրհնէ կեանքը զաւակներուդ որ քու քղանցքէդ անբաժան կը մնան փառքի օրերուդ, քու խաչուած ժամերուդ։

Օրհնէ նոյնպէս օրերը քեզ ուրացող զաւակներուդ, որ օտարութեան մէջ, արծաթին տաք սէրը չհալեցնէ իրենց ճակտին քսուած միւռոնը Լուսաւորչի սուրբ աւազանին։

Մայր, ներէ, հազար անգամ ներէ, գի օրը մարդուն արդ դարձած է դառնութիւն, երբ դրօշ ունեցողը մերկ կը զգայ, չունեցողին վիճակը ի՞նչ կ'ըլլայ։

Սէրը հայրենիքին դարման է ամէն չարիքի, օտարութեան մէջ կարելի է ապրիլ առանց արեւի, բայց կարելի չէ ապրիլ առանց հայրենիքը սիրելու։

Գաղթական Հայ, սիրէ հայրենիքդ, գի անոր արեւը միայն կրնայ հալեցնել սրտիդ վրայ եղած օտարամոլութեան ցօղը։ Սիրէ հայրենիքդ, գի այդ սէրը միայն կրնայ հալեցնել սրտիդ վրայ սառ կապած ազգաւերութիւնդ զգուելի։ Սիրէ հայրենիքդ, գի այդ սէրը փոթորկելով կը վանէ սրտէդ ազգդ ուրանալու անամօթ մշուշը։

Տարագրեալ Հայ, յիշէ մայրդ մարտիրոս, զգոյշ, զգոյշ օտարին արեւէն, մի, մի երբեք հաւատար. պանդուխտը ուր որ ըլլայ, արեւէն զրկուած՝ տառապանքի, զրկանքի, ու հալածանքի մէջ սահմանուած է ապրելու։ Ձեզ ուզեր նկատի առնել բացառութիւն կազմող խարխափ մոլորեալները՝ որոնք դժոխքին շուքին տակ իրենց ուրացումով երջանիկներ կը համարուին։

Մայր, մայր քու սէրդ մեզի պէս պանդուխտ զաւակներուդ համար, թէեւ կապարի նման ծանրանայ, սակայն քու ամէնէն ծանր խաչդ մենք մեր ուսին առած, շատ թեթեւ կը զգանք, գի քու օրհնութիւնդ կը թեթեւցնէ ամէն ծանրաբեռն ծանրութիւն. մենք օտարութեան մէջ քու բեռներուդ բեռնակիր, քու խաչերուդ խաչակիր մնալով կրցած ենք Հայ ապրիլ։

Լսեցէք։

Արարական դրախտին հաւերուն փետուրները ոչ մէկ ատեն պիտի դոցեն ճաղատ գլուխը այն կրեսոս Հայերուն՝ որ օտարին առջեւ Հայ կոչուիլը իրենց համար համարած են նախատինք։

Դուք ձեր մայրը ուրացող դաւաճան օտարամոլ Հայեր,որքան գլխապտոյտ կը պատճառէք, երբ դուք վսեմաշուք քաղաքակրթութեան հովեր առած, բարեւ չէք տար այն մարդուն, որ բախտով կրցած է Հայ ծնիլ ու Հայ մնալ նաեւ խաչին վրայ, կրակի ու սուրերու մէջ։

Ես ձեզ կը հարցնեմ, Հայուն աւետարանը ուրացողներ, Հայուն լեզուն ծաղրողներ, Հայուն արժանիքները անարգողներ, մի՞թէ հողին տակ նոյն որդերը չեն որ աղճատ Հայուն ուղեղը կրծելէն վերջը, ձեր սրտի ճարպերուն վրայ պիտի խուժեն առանց խտիր դնելու։

Հայրենիք, դուն որո՞ւն հետ կը խօսիս, ես որո՞ւն հետ կը խօսիմ։ Քեզ ուրացողները իմ լեզուս չեն հասկնար գի ես քու լեզուդ կը խօսիմ։

Քեզ ուրացող զաւակներդ իմ երգս չեն լսեր, գի ես քու ողբերդ կ'երգեմ, գի ես քու բողոքներուդ արձագանգը կ'ըլլամ։

Քեզ ուրացողները՝ եղէգէ սրինգը չեն սիրեր, անոնք միսռւէն եկած, պալատներու մէջ մեծցած, նաչխուն եղունգ մատներով այլ եւս չեն դարձներ Նարեկի էջերը, անոնք Հայ պառունակներն են որ կը խորշին, կը նետուին օտար գայլերու գիրկը։

Այս իմ գրածներս, մայր իմ, պիտի մտնե՞ն արդեօք քեզ ուրացողներու պալատներէն ներս, քանի որ անոնք անկրթութիւն կը համարին Հայթերթի մը գրուիլ բաժանորդ, քանի որ անոնց համար նախատինք մեծ է ձեռք առնել հայերէն մէկ օրաթերթ, կամ մէկ գիրք։

Մա՛յր, մա՛յր, Հայ հայրենիքի մեր այրի մայր, մի՛, մի շատ ցաւիր, քեզ ուրացողները արժանի չեն անունդ կրելու, անոնց ուրացումը քու անտարբերութեանդ խոր փոսին մէջ թաղէ. թող որ անոնք իրենց պատիւին ոսկի սափորը կոտրեն աղնուապետական անառականոցներու մարմար յատակին վրայ։

Մա՛յր, մա՛յր, օրհնէ դուն այն զաւակներդ որ արիւն քրտինք կը թափին ամէն գնով ու կ'ուզեն մշակել Հայ բարբառդ ոսկի եւ Հայ նկարագիրդ ադամանդ։

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏ ՄԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

—o—

ԽՄԲ.— Վրաց սոց. դեմոկրատ կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Բրձոլիս Խմա» թերթը հետեւեալ գրութիւնը հրատարակած է ապրիլի թիւին մէջ, առանց ստորագրութեան.—

Երկար ժամանակ է, որ հայկական «Դաշնակցութիւն» կուսակցութիւնը իր հրատարակութիւններուն մէջ պայքար կը վարէ վրաց սոց. դեմոկրատ կուսակցութեան դէմ։ Մենք չէինք պատասխանած, ընթերցողներու ուշադրութիւնը չէինք ուզած հրաւիրել այդ արշաւին վրայ։ Սակայն ախորժակը ուտելով կը բացուի։ Արշաւը մեզի դէմ իրենց անուշ եկաւ, անոնք խանդավառուած, պայքարը վերջացուցին անով, ինչպէս բնականօրէն պիտի վերջանար, որ յարձակեցան ամբողջ վրաց ազգի վրայ։ Մեզի դէմ մղուած պայքարը պայքար է միեւնոյն ժամանակ Վրաստանի դէմ, ամբողջ վրաց ժողովուրդին դէմ, որուն ղեկավարութիւնը պատմութիւնը վիճակած է մեր կուսակցութեան։ Հասկնալի է այդ պատճառով թէ ինչու Վրաստանի բոլոր թշնամիները կը ձգտին առաջին առթիւ կոտրել անոր գլխաւոր քաղաքական ողնաշարը, անոր ամենազօրաւոր, զոհաբերող խմբակցութիւնը, ցանկալով դիւրացնել ջախջախումը մեր ազգային կազմին։ Հայերը նոյնպէս կը մտածեն որ մենք բաւարար չափով ծեծուած ենք, ուրեմն ժամանակ է հարուածելու Վրաստանը։ Այստեղ լռելը արդէն հաւասար է ոճիրի։

Դաշնակները առաջին առթիւ մեծամասնութիւն կ'ուզղեն «Կովկաս» թերթին եւ անոր ղեկավար Պամատին, ըսելով թէ «գլխաւոր հարցի մը մէջ համաձայն ենք. թէ սխալ եւ կործանարար է փոքրամասնականներու (մենշեւիկ) դիրքը, թէ այդ կուսակցութիւնը, ժորդանիայի գլխաւորութեամբ արժանի չէ Վրաստանի անցեալին եւ զուրկ է Կովկասի ընդհանուր աշխարհագրական շահերու հասկացողութենէն»։

Այն տպաւորութիւնը կը ստացուի թէ մեր (սոց. դեմոկրատ) բանաձեւումը հետեւեալն է. «Մի մօտենաք հայկական կործանող նաւին» կամ «Հայերուն եւ Հայաստանին մահուան դատավճիռը տրուած է, հեռու անոնցմէ»։ (Տես «Յուսաբեր», 22—27 յունուար 1937)։ Այդ բոլորէն կը հետեւի որ մենք դէմ ենք Կովկասի ամբողջականութեան, կողմնակիցներ ենք Հայերու մեկուսացման, եւ իրենք կողմնակից են Կովկասին եւ դէմ են իրենց մեկուսացման։ Իրականին մէջ բոլորովին հակառակն է անոնց առաջադրութիւնը։ Վրաստանի անկախութեան հռչակումէն մինչեւ հիմա Հայերը եւ ղեկավար շրջանակները ժխտական դիրք են ցոյց տուած մօտենալու եւ կապեր հաստատելու մեզի եւ մեր կովկասեան հարեւաններուն հետ եւ այդ գիծը կը շարունակեն վարել մինչեւ հիմա։ Մերձենալու կովկասեան ոչ մէկ կոչ անոնք չընդունեցին, այսինքն կամաւոր կերպով ուզեցին դուրս մնալ կովկասեան ճակատէն, իսկ հիմա այդ բոլորը մեր վրայ կը ձգեն։ Եթէ ճիշդ է, որ անոնք կը հաւատան «կովկասեան աշխարհագրութեան», իրականին մէջ ինչո՞վ պէտք է բացատրել յաւիտենական անոր խախտումը կամ անկէ դուրս մնալը։ Բացատրութիւնը մէկ է, անոնք չունին կովկասեան ուղղութիւն եւ այդ կը վարագուրեն բանավէճով։ Անոնք կը գրեն.— «Բոլոր պրոմէթէական Վրացիները եւ համաձայնութիւնները կ'ընդունին, որ Կովկասի համար միակ չարիքը Ռուսաստանն է, անոր հակառակորդներէն (?) մէկը պիտի ըլլայ Թուրքիան։ Այս տեսակէտը մենք լրջօրէն չենք կրնար ընդունիլ» (Տես նոյն տեղը)(*)։

Այդ յստակ է։ Ռուսաստանը գրաւած է Կովկասը եւ ոչ թէ Թուրքիան։ Մեր նպատակն է ազատել այդ գերին Ռուսաստանի գերիշխանութենէն։ Այդ իրական վիճակը, այդ տրամաբանութիւնը Դաշնակներու համար չէ գրուած, անոնք այդ չեն ընդունիր, ընդհակառակը «Թուրքիան եւս վտանգ է Կովկասի անկախութեան համար ինչպէս Ռուսաստանը»։ Հոս իրական եւ հաւանական վտանգները միեւնոյն գծին վրայ դրուած են եւ պայքարը հողմաղացներու դէմ ցոյց կը տրուի իբրեւ իրական քաղաքականութիւն։ Մենք բնաւ չենք ժխտած, թէ Թուրքիան կրնայ դառնալ թշնամի ազատագրուած Կովկասին, նոյն դիրքը կրնան ընդունիլ եւ ուրիշ աշխարհակալ երկիրներ։ Նուաճել ուրիշները, այդ իրենց բնութիւնն է եւ ահա ատոր համար է, որ մենք կողմնակից ենք Կովկասեան համադաշնակցութեան, Ռուսաստանի ճնշուած ժողովուրդներու համախմբումին, որպէս գի կարենանք պատնէշներ դնել բոլոր արտաքին եւ ներքին վտանգներու առջեւ, որ կողմէն ալ գալու ըլլան։Դաշնակները կը մերժեն բոլոր այդ խմբակցութիւնները, կը խուսափին դանել ընդհ. լեզու, այսինքն կը խուսափին միաւորել բոլոր ուժերը եւ կը գերադասեն մնալ մեկուսացած եւ մերթ ընդ մերթ մեզ կը հիւրասիրեն բառախաղերով։ Իրականին մէջ անոնք Ռուսաստանը չեն հաշուեր թշնամի Կովկասին, ինչ որ պարզ կ'ըսէ իրենց մէկ ուրիշ թերթը՝ «Հայրենիք»ը։ «Ինչո՞ւ մենք պիտի չմտածենք, թէ ուշ - կանուխ Ռուսաստանը պիտի ազատագրուի» կարմիր բռնակալութենէն եւ պիտի դառնայ ժողովրդավար երկիր, ինչպէս են Անգլիան կամ Ամերիկան։ Այդ ժամանակ ինչո՞ւ չկարծել թէ ազատ եւ ժողովրդավար Ռուսաստանը պիտի չունենայ ուրիշ դիրք կովկասեան ժողովուրդներու հանդէպ, տալով անոնց ազատութիւն եւ անկախութիւն, ինչպէս բրիտանական կայսրութեան մէջ» (Տես 25—12 — 1936)։

Հիմա դիրքերը պարզ են, Ռուսաստանը կ'ըլլայ բարեկամ,իսկ Թուրքիան կը մնայ յաւերժական թշնամի։ Դաշնակը կը մնայ հոն, ուր յաւիտեան եղած է. ռուսական ուղղութիւնը (օրիանթասիոն) իրենց հաւատոյ հանգանակն է։ Իրենց տեղեկութեանց համաձայն, նոյն ճամբուն վրայ է այսպէս կոչուած «Հայ - վրացական միութիւնը»։«Ան նման չէ կովկասեան ժողովուրդներու այն միութեանց, որոնք ունին հակախորհրդային բնոյթ. ոչ, Հայ - վրացական Միութիւնը կը կրէ գլխաւորաբար հակաթուրք բնոյթ» (Տես 28—1—1937)։ Այսպէսով դաշնակ կուսակցութիւնը պէտք չէ հակամոսկովեան ճակատ կազմէ, այլ հակաթուրք եւ այդ գծով ան կը փնտռէ դաշնակիցներ Վրացիներու մէջ։ Կարելի էր սպասել, որ իր որոնումներու մէջ ան (Դաշնակ.) խնայէր Վրաստանը եւ իր բարկութիւնը ուրիշ կողմ դարձնէր, սակայն այդ կուսակցութիւնը ե՞րբ է ունեցած բաց, անկեղծ քաղաքականութիւն իր հարեւաններու հանդէպ, որ երեւան բերէր հիմա։ Իրենց մամուլին մէջ կան կարգ մը յօդուածներ, որոնցմէ կը պարզուի թէ անոնք խորհրդային իշխանութեան հետ գաղտնի աշխատանքներ են վարած, կերպով մը Ախալքալաքի գաւառը պոկել Վրաստանէն եւ միացնել Հայաստանին, ատոր համար մինչեւ իսկ գրկուած էր գործակալ մը այստեղէն, ոմն Զօպանեան, որ Պ. Ս. Վրացեանի խօսքերու համաձայն ունեցեր է «քաղաքական քաջութիւն խորհրդային իշխանութեան առջեւ դնելու իրական հայկական պահանջները»։ Այդ փորձը, ինչպէս կ'երեւի վերջացած է անյաջողութեամբ։ Ստալին, ինչպէս կը յայտարարէ նոյն հեղինակը «արհամարհանք է ունեցած դէպի հայկական ցանկութիւնները։ Նոր սահմանադրութեան համաձայն, Հայկական սահմանները մնացեր են անփոփոխ։ Ղարաբաղը եւ Նախիջեւանը Ազրբէջանին, Ախալքալաքը Վրաստանին» («Յառաջ», 24—12—1936)։

Մէկ խօսքով, Հայ տարագիրները եւ Հայ մեծամասնականները այդ նպատակով միացեր են, որ գաղտագողի իրենց հաշիւները մաքրեն հարեւաններուն հետ, դողնան անոնցմէ հողեր եւ վերին հրամանով միացնեն Երեւանին, չհարցնելով համաձայնութիւնը չահագրգռուած ժողովուրդներուն։

Խորհրդային բռնատիրութեան մէջ ներքին սահմանները կորսնցուցած են իրենց քաղաքական կամ տնտեսական նշանակութիւնը։ Միայն այդ բռնակալութեան անկումէն եւ ժողովուրդներու ազատութենէն յետոյ, սահմանները կը ստանան իրենց նշանակութիւնը։ Այդ դէպքին առթիւ, Համադաշնակցութեան դաշինքին մէջ պարզ ը[illegible] ուած է թէ բոլոր վիճելի հողային խն[illegible]

(*) (Վերի նախադասութիւնը վրացական թարգմանութեան մէջ բացարձակապէս անհասկնալի է մնացած)։

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

—o—

Երբ 1914ի ընդհ. պատերազմը ծագեցաւ, երկու բարեկեցիկ ընտանիքներու զաւակները, Միքայէլ ու Նազելի, մէկ տարուան ամուսնացածներ էին։ Կառավարութիւնը արդէն ծուռ կը նայէր Հայերուն։ Շատ անգամ տասնեակ մը ոստիկաններ գիւղ իջնելով, կը նեղէին գիւղացիները կամ ո եւ է յայտնի մարդ, զարմանազան պատմութիւններ հիւսելով։Աքսորի հրամանէն մէկ ամիս առաջ, մօտ 50 ոստիկաններ գիւղ մտնելով, երկու Հայ զինուորներ պահանջեցին, իբրեւ փախստական, մինչդեռ պահանջուած երկու զինուորներուն մահուան գոյժը եկած էր պատերազմի ճակատէն, դեռ մէկ շաբաթ առաջ։ Խեղճերուն ծնողքները սուգի մէջ էին, դեռ իրենց աչքին արցունքները չչորցած, յիսնապետը խորոտ կերպով ցցուեցաւ դրան առջեւ եւ սպառնական շեշտով մը պահանջեց որ փախստական զինուորները իրենց յանձնեն։ Տունին ամենածեր մամիկը, 80ի մօտ, գաւազանի օգնութեամբ մօտեցաւ յիսնապետին ակամայ ժպիտ մը կեղծելով, եւ հազիւ հասկնալի թուրքերէնով մը հասկցուց թէ իր թոռնիկին մահուան լուրը առեր են դեռ մէկ շաբաթ առաջ, հետեւաբար ի՞նչպէս կրնան պատերազմի մէջ մեռած զինուոր մը տուն բերելով ողջ վիճակի մէջ իրենց յանձնել։ Յիսնապետը գրպանէն թուղթ մը հանելով կարդաց պարունակութիւնը որ «փախստական» զինուորի մասին որոշումներ կը պարունակէր եւ կրկին սպառնական ոճով մը աւելցուց թէ մահուան լուրը սուտ էր, հետեւաբար, պէտք է անմիջապէս փախստականը յանձնեն։ Այս կացութեան առջեւ մամիկը շուարած մնաց, մեռած մէկը ի՞նչպէս կարելի էր ողջցնել, դոնէ մարմինը իրենց մօտ ըլլար»։

Յիսնապետը ձեռքին մտրակով անխնայ հարուածեց խեղճ կինը,մինչեւ որ ուժաթափ գետին տապալեց։ Այս ողբալի տեսարանը դեռ պիտի շարունակուէր անեցի միւս անդամներուն գլխուն, եթէ տասնեակ մը ոսկիներ սահեցուցած չըլլային յիսնապետին գրպանը։ Թուրք ոստիկանները գացած էին եկամուտի անսպառ աղբիւրը, երբ իրենց գրպանին դրամը կը պակսէր, երեւակայական սուտեր յօրինելով կը սկսէին նեղել գիւղացիները, մինչեւ որ քանի մը ոսկի ապահովէին։

Այս անտանելի վիճակը երթալով ծանրացաւ, կառավարութիւնը ոչ թէ կը պաշտպանէր այս կարգի թշուառները, այլ ինք եւս նախաձեռնարկ կ'ըլլար ու կը կազմակերպէր նման չտեսնուած դաւեր։

Այս չփոթ կացութեան շրջանին աքսորի շշուկներ սկսան շրջան ընել, իսկ շաբաթ մը վերջ փոքր կարաւան մը եկաւ ու անցաւ Կարնոյ շրջանէն։

Կառավարութիւնը իր ծրագրած դաւադրութեան մասին կասկած չարթնցնելու համար, այս փոքր կարաւանը ճամբայ հանած էր բաւական հանգիստ պայմաններու մէջ։ Աքսորականները կը ճամբորդէին ձիերով, կառքերով, ամէն տեսակ ուտելիք, դրամ, նոյն իսկ շատեր զինուած վիճակի մէջ։ Կարաւանը մինչեւ Մալաթիա ճամբորդեց առանց որ եւ է դէպքի, իսկ Մալաթիոյ կուսակալը դաւադրաբար հաւաքեց զէնքերը, եւ բոլորը մէկէն սպաննել տուաւ։ Առաջին կարաւանին յաջորդեցին, երկրորդը, երրորդը, եւ շարանը սկսաւ ամէն կողմէ։ Ամէն օր նորանոր կարաւաններ զանազան շրջաններէ ճամբայ կը հանուէին հարիւրներով, հազարներով ...

Կարգը եկած էր Րիֆահիյէ գաւառին. Հօռփիլ գիւղն ալ խիստ հրաման ստացաւ քանի մը օրուան մէջ պատրաստուելու եւ շրջաններէն հաւաքուած աքսորի կարաւաններուն միանալու համար։

Մէկ շաբթուան մէջ ամբողջ գաւառին Հայերը հաւաքուած եւ աքսորի ճամբան բռնած կը քալէին առանց գիտնալու թէ ինչ վախճան կը սպասէ իրենց, քանի մը օր վերջ։

Երիտասարդ ուժերէ զրկուած գաղթականներու այս բազմութիւնը իր ճակատագրին համակերպելէ զատ, ուրիշ ի՞նչ կրնար ընել. երեք չորս օր վերջ կարաւանը ստուարացաւ ուրիշ շրջաններէ եկած նորեկներով։ Կը քալէին անընդհատ, առտուն արեւուն հետ ճամբայ կ'ելլէին ու կը քալէին մինչեւ արեւմուտ։ 15 օր անընդհատ քալելէ վերջ, Աղճատաղ կոչուած լեռնային ու քարաբնակ վայրերու մէջ կանգ առին, գիշերը անցընելու համար։

Այս այն կարաւանն էր որ գիշերային մթութեան մէջ յարձակում կրեց քիւրտ ու թուրք խառն խուժանէ մը, եւ ուր քիւրտ աղան սպաննեց Հայ կին մը առեւանգել։ Այդ կինը ուրիշ մէկը չէր, եթէ ոչ Միքայէլ Շահինեանի կինը՝ Նազելին։

Հակառակ Քիւրտի սպառնալիքին, Նազելի ամէն միջոց կը փորձէր գարշելի մարդուն ճիրաններէն ազատելու համար։ Նազելի այդ միջոցին նոր ուրացուած վագրի մը կատաղութեամբ կը դիմադրէր, կ'ընդդիմախօսէր իր թեւերէն բռնած Քիւրտերուն որոնք առանց ականջ կախելու անոր պոռչտուքներուն, մօտեցուցին մասնաւոր պատրաստուած ձիու մը եւ ուզեցին վրան առնելով անհետացնել։

Նազելի վտանգը այլ եւս անխուսափելի կը գտնէր։ Աչքին առջեւ պատկերացուց Քիւրտերու վայրի կենցաղը, հարէմը եւ ուրիշ տառապանքներ։Եթէ առեւանգումը յաջողէր, զոհերէն մէկն ալ ինք պիտի ըլլար, բայց ինք կը նախընտրէր մեռնիլ քան թէ այդպիսի կեանք մը ունենալ։ Ցանկարծ բոլոր ուժովը պոռաց.

— Միքայէլ, ո՞ր ժամուն կը սպասես, հասիր, եւ սպաննէ զիս ...։

Անակնկալ պատահարները եւ մանաւանդ Նազելիի առեւանգումը Միքայէլը ապշած վիճակի մը մէջ դրած էին, թերեւս դեռ ատեն մը քարէ արձանի նման անշարժ սպասէր, եթէ Նազելիի աղիողորմ ճիչը իրեն օգնութեան չհասնէր։ Այո, երազ չէին աչքին առջեւ կատարուածները։ Նազելիի աղաչանքը կը ցանկար մահուան գնով։ Բայց ի՞նչպէս կրնար սպաննել իր հոգեհատորը, ոճրագո՞րծ դառնար իր սիրական կնոջ հանդէպ։ Ձեռքը տարբեր տարաձայնակին, որուն մէջ փամփուշտները միշտ պատրաստ կը սպասէին, քիչ մը վարանեցաւ դուրս քաշելու, քանի մը քայլ առաւ դէպի յառաջ, ու ականջին նորէն հասաւ նոյն աղիողորմ ճիչը,— Միքայէլ, սպաննէ զիս, վայրկեան մը վերջ շատ ուշ է ...

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(3)

(Շար.)

լերները պիտի լուծուին պարտադիր կրաարարութեամբ, կը նշանակէ թէ հայկական յաւակնութիւններուն համար զոց չեն դռները: Սակայն անոնք կը մերժեն այդ դաշինքը, չեն ատորժեր եւ սահմաններու խնդիրը կը փորձեն լուծել կովկասեան ժողովուրդներէն դուրս, Մոսկուայի օժանդակութեամբ: Վրացիներու դէմ առաջ պահանջներ կը ներկայացնեն Վրացիները սորկացնողներու անոր զաւակներու մօտ եւ այդ բոլորը զաղզաղի, Թաքուն ճամբաներով: Անոնք, Դաշնակները, աւելի հեռուն ալ կ՚երթան, անոնք Վրացի համայնավարները կը շփոթեն բոլոր Վրացիներու (ժողովրդի) հետ եւ անոնց (Վրաց համայնավար) քայլերը կը համարեն Վրաստանի քայլերը: Այդ նպատակով, անոնք հնարած են նաեւ հէքեաթ մը եւս, որ իբր թէ Վրացի մեծամասնականները Վրաստանին կցած են նաեւ նոր հողեր եւ այս հէքեաթը փոխադրած են ռուս մամուլէն («Պոլէտնիա Նովոստի», 13—14 մարտ 1937):

Իրականին մէջ մեծամասնականները Արտահանի եւ Արդուինի շրջանները կցած են Վրաստանէն եւ յանձնած Թուրքիոյ, իսկ Բորչալուի գաւառին մէկ մասը, որ կը մտնէր հանրապետութեան սահմաններուն մէջ, տուած են Հայաստանին: Այսպէս գլխիվայր դարձուցած են ճշմարտութիւնը իրենց հակավրացական քարոզութեան համար: Անոնք կը գրեն — «Երեւանի համայնավար Թերթի մէջ տպուած է ճառը Վրացի հայրենամոլներու անուղղելի լաքէյին՝ Ամատունիի»: Այդ առթիւ ին չի տար ամբողջ պատկերը այն յարձակումներուն զորս Վրացի «պզպայնամոլ»ները կը կատարեն Հայաստանի եւ անոր մշակոյթի վրայ: Եթէ Հայերը այսօր կը հանդուրժեն բռնատիրկութեանց, այդ միայն անոր համար է, որ Վրացի Ստալինը, Օրժոնիկիձէ, Էլիավան, Բերիան եւ միւսները անհրաժեշտ գտան կլլել Հայկական հողերը, Թուլցնելու համար հայկական տարրը եւ կ՚իրագործեն վրաց պզպայնականներու խաղերը,— իրագործել Վրաստանի գերիշխանութիւնը Կովկասի մէջ: Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը անոնք լուծեցին եւ Հայկական հողերը դարձուցին աւար Վրաց պզպայնականներու անկուշտ ախորժակներուն («Հայրենիք», 14, 15, 16 յունուար 1937):

Մէկ խօսքով Վրացիները կը Թալանեն Հայերը, ուրեմն զարկէք: Այդ խորդարար ելոյթները կը հիմնաւորեն [illegible] տեղեկութիւններու հիման վրայ: Հայերու բանտարկութիւններ կը կատարուին Վրացիներու դրդումով, կարծես Թէ ուրիշ ժողովուրդներու զաւակները, առաջին հերթին Վրացիներէն ոչ ոք չէ ձերբակալուած, գնդակահարուած, Թալանուած: Մեծամասնական դաւադիր քաղաքականութիւնը կը յայտարարուի վրաց ժողովրդի ազգային խաղալ, իսկ մեծամասնականները՝ դրօշակիրները Վրաց ժողովրդին: Մէկ խօսքով բացարձակապէս առանց ամօթի, հակառակ իրականութեան կը վառեն վրաց - հայկական ատելութեան խարոյկը: Հիմա հասկնալի կը դառնայ այն անցանկալի հակառակութիւնը որ պատահեցաւ Թիֆլիսի մէջ, Հայերու եւ Վրացիներու միջեւ եւ ինչպէս յանկարծակի խանդավառուեցան բարի դրացիական յարաբերութիւնները: Թիֆլիսի ելոյթները Թելադրուած էին Դաշնակներու կողմէ, սերմանելու համար ատելութիւնը երկու ժողովուրդներու միջեւ եւ քանդելու կամուրջները անոնց միջեւ:

Կը բաւէ, Դաշնակցութեան դէմքը պարզուեցաւ, անոր հակավրացական հողերանութիւնը յստակ է այլ եւս:

ԽՄԲ.— Պիտի անդրադառնանք այս յօդուածին:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Ամէն անգամ որ մեր արուեստագէտներէն մէկն ու մէկուն յամառ եւ տոկուն աշխատանքին արդիւնքը ներկայացնող հանդէսի մը նախօրեակին կը գտնուիմ, յուզումով եւ խանդաղատանքով կը լեցուի հոգիս: Արուեստագէտին սրահը եւս տպաւորիչ կը դառնայ իր բովանդակութեամբ, երբ կ՚ուզես տեսնել քու հասարակութիւնդ զայն գնահատելու, անկէ համ զգալու որոշ գիտակցութեան եւ ճաշակին հասած:

Եւ ինչ խորհրդածութիւններու կը տարուիմ Տիկին Արփիկ Արզումեանի երգահանդէսին, յայտագիրը ձեռքս բռնած:

Ամէն բարձրութեան դժուար է հասնիլ այս ծով քաղաքին մէջ, որ արդար Թէ չափազանցուած համբաւով մը նըկատուած է աշխարհի մայրաքաղաքը, մտքի լուսատու ջահը, արուեստի տաճարը, գեղեցկութիւններու կիզը: Բայց դժուար է հասնիլ մասնաւորաբար երաժշտական բարձրութեան: Եթէ զանդուածով «ընտրեալ» մը չենք, գոնէ կրնանք ընտրեալներ նուիրել նոյնիսկ միջազգային արուեստի տաճարին. Հոգ չէ Թէ մարդիկ այնքան պղտիկ ըլլան որ ուզեն զանոնք դասաւորել «մեծ» ժողովուրդներու չարքին ու անոնց անունով կոչել զանոնք, մէկը դարձնելով պարսիկ, միւսը ռուս երրորդը անգլիացի, չորրորդը բնաւ չյիշելով ու այսպէս խումբ խումբ:

Թողունք օտարին կիցը,— Ո՞րն է մեր գնահատութիւնը, մեր չափը, մեր տուրքը հայ արուեստագէտին, գրեթէ ոչինչ: Նախ մենէ անկախ պատճառներով, ինչպէս օրինակ մեր «պըղտիկ» եւ «անտէր» ըլլալու մեղքը, արուեստի մասին մեր ունեցած Թերի ըմբռնումը եւայլն: Կարծես այդքանը չէր բաւեր, ահա եւ սնոտիմը, անպատճառ մերիններ չհաւնելու եւ օտարինը գնահատելու մոլութեամբ: Ամէն բան «հայկական է»ի նման անճոռնի բառով մը հեգնելու ոխութեամբ: Ի՞նչ ըսել արուեստագէտին, որ աքնէլէ, տոկալէ, զրկուելէ, չարաչար տուժելէ վերջ երբ կը հասնի որոշ տեղ մը, նախ կը փորձէ մեր արդէն իսկ նիհար գնահատման չափը, յուսախաբ կ՚ըլլայ եւ կը սկսի օտար դուռներ ափ առնել, փորձել բախտը, նոյն իսկ հաց ճարելու մտահոգութեամբ: Եւ եթէ երբեմն հայրենաբաղձութեան ախտէն բռնուի եւ ուզէ որ զինքը ծափահարող ձեռքերը իր միսէն ու արիւնէն ըլլան, կարծես ոճրագործ եղած ըլլար, պաղ նայուածք մը կ՚ըլլայ մենէ ստացածը:

Ահա այդ հայրենաբաղձներէն մէկը, տիկին Արփիկ Արզումեան որ տարիներու յամառ եւ լուրջ աշխատանքէ մը վերջ, հասաւ տեղ մը, «պատուոյ տեղ մը»: Ռուսական օփերայի խումբին մէջ տարիներ շարունակ գնահատելի բաժին մը ունենալէ վերջ, ան վերջերս մասնակցեցաւ քօնսէր Լամուրէօյի նման դժուարամատչելի նուագախումբի մը, իբրեւ մեներգող, բացառիկ յաջողութիւն մը որ մեր համակրելի արուեստագիտուհին կը պարտի ոչ միայն իր ձայնին անուշ, սրտագրաւ եւ տպաւորիչ շեշտին, այլեւ իր տարիներու լուրջ, յարատեւ եւ բացառիկ նուիրումով տարած աշխատանքին:

Իր առաջին երգահանդէսը մեր տունին մէջ, վստահ ենք որ նոր յաջողութիւն մը պիտի ըլլայ իրեն համար եւ իրական վայելք մը մեզի:

Մեր բոլոր արուեստագէտները համեստ են նիւթական ակնկալութիւններու համար, շատ եւ դժբախտաբար խիստ շատ անգամ բարոյական յաղթանակ մը միայն կը պսակէ իրենց ջանքերը եւ յոյսերը:

Մի յուսահատիք, սիրելի նուիրեալներ, կըմաղթեմ որ օր մը յաջողիք մեր հասարակութիւնը ձեզի մօտեցնելու, բարձրացնելու ձեր ճիգերուն մէջ, մինչ այդ աւելի յաճախ եկէք մեր տան դուռը ափ առնել: Մեր պարզուկ աղն ու հացն ալ իր համն ու հոտը ունի:

Ա. ԱԶԱՏ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԻՐՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

Թուրքերէն Թան կը գրէ.—

Ներքին գործավար ու կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Շիւքրի Քայա մեր գրագէտներուն ուղղած է մէյմէկ նամակներ, ու զանոնք հրաւիրած է ժողովուրդին համար երկեր գրելու: Այս ձեռնարկը պէտք է նկատենք մշակութային վերելքի մը սկիզբը:

Գիւղական վարժարաններու դրութիւնը, զոր սկսած է կիրարկել կրթական գործավարութիւնը, քիչ ատենէն պիտի ստուարացնէ գրել - կարդալ գիտցողներուն Թիւը: Ի՞նչ պիտի կարդացնենք ժողովրդ. այն զանգուածներուն, որոնք, այդ ձեւով, իրենց աչքերը պիտի բանան մտաւոր կեանքին վրայ:

Այս հարցումը տեղին է, որովհետեւ վաղը աւելի շատ պիտի ըլլայ կարդացողներուն Թիւը:

Մամուլի ընդհ. տեսչութիւնը, որ քննութիւն մը կատարած է իմանալու համար Թէ հանրութիւնը ինչքան կը կարդայ եւ ինչ կը կարդայ, եկած է այն եզրակացութեան Թէ մեր գիւղերուն մէջ գիրքը կը ծախուին . մեծ տառերով եւ 10.000—15.000 տպագրութեամբ մէկ երկու պրակնոց գիրքեր: Ասոր հակառակ մտաւորականներուն համար ու ամէնէն անուանի գրողներուն կողմէ գրուած գիրքերուն տպագրութիւնը 1000—2000էն աւելի չէ: Խոստովանինք որ ժողովուրդի լայն խաւերուն կողմէ կարդացուած գործերը լեզուի, ոճի եւ նիւթի տեսակէտէն կը պատկանին մէկ քանի դար առաջուան: Այսպէս, — Քէրպէլայի զոհերը, Հազրէթը Ալիի կռիւը, Հայպէրի բերդը են.:

Այն միակ միջոցը, որ նման գիրքերուն գիւղերուն ու քաղաքներուն մէջ տարածման արգելքը կրնայ ըլլալ, աւելի լաւերուն — եւ Թերեւս աւելի աժաններուն — տպագրութիւնն է: Ներքին գործավարն ալ իր նամակով այդ է որ կը պահանջէ: Առաջին շարքը պիտի բաղկանայ տասը գիրքերէ ու այդ տասը գիրքերը պիտի ըլլան հանրութեան ծանօթ երկեր.— Աշըք Կարիպ, Քէօրօղլու, Լէյլա վէ Մէճնուն եւայլն: Անոնք պիտի գրուին, նիւթի տեսակէտէ, այսօրուան պահանջներուն համաձայն:

Կ՚ընդունինք որ դիւրին չէ այն ինչ որ կ՚ուզուի մեր գրագէտներէն: Ու ճիշդ ատոր համար ալ, վստահ ենք Թէ մեր գրագէտները պիտի ըմբռնեն Թէ գործին դժուարութեան համար իրենց դիմուած է: Եթէ ուզուի՝ Նասրէտտին հոճան չի՞ կրնար խօսիլ, ամենապարզ իր լեզուովը, ածուխէն կամ ճարտարարուեստական վերելքէն:

Հարցը հետեւեալն է,— Թուրք յեղափոխութիւնը, ժողովուրդին ուղղուած գիրքերու միջոցաւ, իւրացնել տալ մեր գիւղերուն ու քաղաքներուն լայն զանգուածին կողմէ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՄԱՆ.— Կ. Խաչի մասնաճիւղը օգտուելով Տիկ. Էլ. Բիւզանդի ճամբորդութենէն, սարքեց դասախօսական ժողով մը, որ տեղի ունեցաւ ընկերվարականներու սրահին մէջ: Ներկայ էին 25 հոգի: Խաչուհիները խմբերգով մը բացին դասախօսութիւնը եւ ապա հրաւիրուեցաւ մեր սիրելի ընկերուհին, որ խօսեցաւ ճիշդ երկու ժամ, նիւթ ունենալով Հայ հերոսներ: Իր խօսքերով այնքան ոգեւորեց ներկաները որ անոնք պահ մը մոռցան Թէ օտար ափերու վրայ կը գտնըւին եւ սկսան երգել դասախօսութեան մէջ յիշուած երգերը: Երանի Թէ այսպիսի դասախօսութիւններ գոնէ տարին երկու երեք անգամ տեղի ունենային գաւառի մէջ, երբ կ՚ուզենք որ Հայը Հայ մնայ, մանաւանդ նոր սերունդը:

Ցետոյ տրուեցան հարցեր ներկաներու կողմէ, որոնց պատասխանեց ընկերուհին: Դասախօսութիւնը վերջացաւ կէս գիշերին եւ ներկաները հեռացան շատ գոհ տպաւորութեան տակ: Այդ պահուն ի՞նչ կը բանէին հայ երիտասարդները Ռոմանի մայթերուն վրայ, կամ պարահանդէսներու եւ սինեմաներու մէջ:

Աստղիկ

ԾԻԾԱՂ

Փիէռ, որ դեռ նոր ամուսնացեր էր Տիկ. Ժանէթին հետ, որուն երկրորդ ամուսինը կ՚ըլլար, ըսաւ սրտնեղած.

— Ալ ձանձրացայ լսելով առաջին ամուսնոյդ գովեստը:

— Լաւ, ըսաւ Ժանէթ, կ՚ուզես որ երրորդ ամուսնոյս գովե՞ստը ընեմ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՒՂԱՒԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ հիւղաւաններու քանդումին առթիւ, որ վերջնական հանգամանք ստացած է ինչպէս Յունաստանի, նոյնպէս Սուրիոյ մէջ (22 մայիս).

— «Գրած էինք Քարանթինայի շրջանին մէջ մնացած պարագները քանդելու կառավարական որոշման մասին: Քանի մը օրուան մէջ արդէն քանդուեցան արդէն մօտ 70 պարագներ, անպատսպար ու անպաշտպան Թողելով 70 ընտանիքներ, որոնք մէկ կողմէ կը պայքարին անգործութեան պարտադրած անողոք Թշուառութեան դէմ, միւս կողմէ ալ վատառողջ բնակարաններու պատճառած հիւանդութեանց դէմ:

Այժմ այդ բոլորին վրայ կը ծանրանայ նաեւ արեւի ու անձրեւի տակ անօթեւան մնալու սպառնալիքը: Շատ քիչերը անոնցմէ կրցած են իրենց հեռաւոր կամ մօտաւոր ազգականներու խրճիթներուն մէկ անկիւնը ապաստանիլ, քանի մը օր վերջ կրկին արժանանալու համար նախկին դժբախտ վիճակին: Շատ ողբերգական եւ սրտաճմլիկ է պարզուած տեսարանը. ծերեր ու երախաներ, հիւանդներ ու անկարներ բոլորն ալ մնացած են գետնի վըրայ, բաց երկնքի տակ եւ ոչ ոք կը հետաքրքրուի անոնց վիճակով: Առժամեայ ապաստարան մը հայթայթելու մտահոգութիւնը կը պակսի բոլորի մօտ: Բարեգործականը, որուն պարտականութիւնն էր նման դժբախտ պարագաներուն օգնութեան փութալ եւ մեղմացնել մեր խեղճ հայրենակիցներու դժբախտութիւնները, կը մնայ անհետաքրքիր:

Ասկէ առաջ, մօտ տասը հազար Հայեր որոնք հիւղակներու եւ վրաններու ներքեւ կը բնակէին, տեղաւորուեցան եւ տուն տեղ եղան: Վստահ ենք, կը տեղաւորուին նաեւ մնացածները, որոնք համեմատաբար աննշան Թիւ մը կը ներկայացնեն: Սակայն, անհրաժեշտ է ցոյց տալ անոնց ապաստարան եւ հնարաւորութիւն: Ցառաջացող տնտեսական տագնապին եւ անգործութեան պատասխանատուները, ամէն պարագայի մեր հայրենակիցները չեն: Պէտք է դիւրութիւններ տալ ցարդ հիւղակներու մէջ մնալու դատապարտուող մեր անոք եւ անճար հայրենակիցներուն, որոնք կը վայելեն նաեւ Տեղաւորման Գրասենեակի օժանդակութիւնը: Այս ուղղութեամբ փրկարար դեր մը կրնայ կատարել Բարեգործականը, եթէ մօտէն տեղեակ դառնայ տիրող Թշուառութեանը

Ինչպէս ըսած էինք, պիտի քանդուին Պէյրութի շրջաններուն եւ Անդր-Նահրի մէջ մնացած պարագները: Քարանթինայի շրջանի պարագներուն համար, երկար դիմումներէ եւ աշխատանքներէ վերջ հազիւ կարելի եղաւ 20 օր պայմանաժամ ստանալ: Եւ այդ երկարաձգումը ներքին նախարարի ուղղակի միջամտութեան շնորհիւ: Քսան օր վերջ պիտի սկսին քանդումի գործողութիւնները ոչ միայն նախապէս մատնանշուած շրջաններու մէջ, այլ, համաձայն քաղաքապետութեան վերջին հրահանգին, մնացած բոլոր հիւղաւաններու եւ «պարագ»է Թաղերու մէջ: Քաղաքապետը դեռ երէկ, պաշտօնապէս Առաջնորդին հաղորդեց այդ որոշումը, որպէսզի, վերջը, դիմումներ չկատարուին երկարաձգելու խնդրանքով: Փորձն ալ արդէն ցոյց տուաւ որ անհետեւանք պիտի մնան դիմումները, քանի որ կառավարութեան որոշումը վճռական է եւ անյետաձգելի: Նոյն իսկ, քաղաքապետութիւնը մասնաւոր կարգադրութեամբ առանձին մասերու բաժնած է մնացած պարագները եւ իւրաքանչիւր բաժանումին համար յատկացուած մասնաւոր Թուական մը: Այդ հաշուով մինչեւ յառաջիկայ օգոստ. 5 քանդուած պիտի ըլլան բոլոր հիւղաւաններն ալ:

Արդ, այդ գիտակցութեամբ, առանց վայրկեան կորսնցնելու գործի պէտք է լծուին մեր հայրենակիցները եւ հողեր ապահովեն յատկացնելու համար իրենց տեղաւորման: Վերջապէս ինչ որ անհրաժեշտ է պէտք է կատարուի այժմէն եւ շուտով, որպէսզի Քարանթինայի մեր հայրենակիցներու դժբախտ ճակատագրին չենթարկուին միւս հայրենակիցներն ալ:

Տեղաւորման գործին ցարդ յաջողութիւնը կը պարտինք գլխաւորաբար Նանսէնեան Օֆիսի ներկայացուցչութեան լայն օժանդակութեան: Մեր այն բոլոր հայրենակիցները որոնք տուն տեղ եղած են եւ առանձին Թաղեր հաստատած, վայելած են անվերապահ աջակցութիւնը այդ հաստատութեան: Ներկայիս ալ, վստահ ենք, Պ. Պրիւնէն իր զուրգուրանքին պիտի արժանացնէ հիւղակներու ներքեւ կամ անպատսպար մնացած մեր հայրենակիցները:

Արդ, իբրեւ ամփոփում կը կրկնենք: Մինչեւ յառաջիկայ Օգոստոս 5, այսինքն երկուք եւ կէս ամսուան ընթացքին պիտի քանդուին մայրաքաղաքիս շրջականներուն եւ Անդր - Նահրի շրջանին մէջ գտնուող բոլոր պարագները: Կառավարութիւնը հաստատապէս որոշած է նոր պայմանաժամեր չշնորհել: Մեր հայրենակիցները, խուճապի չենթարկուելու համար այժմէն պէտք է աշխատանքի լծուին, որպէսզի վերջին րոպէին անպատսպար չի մնան: Քաղաքապետութիւնը, Առաջնորդ. Սրբազանին կարուկ կերպով հաղորդեց քանդումի որոշումը »:

ՍԿՈՎՏԱՑԻ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ ՄԸ, Սըր Ա. Կրէնթ, որ մեռաւ վերջերս 4ուկէս միլիոն Փրանք կտակած է նախկին վարչապետ Մաքտօնըլտի, անոր եկամուտը ապրելու համար (տարեկան 150,000 Փրանք): Ողջ եղած ատեն ալ կարեւոր գումարներ տրամադրած եւ ինքնաշարժ մը նուիրած էր երբեմնի ընկերվարական վարիչին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Սովորաբար խաղաղ Այգեստանը այդ երեկուն արտակարգ կերպով կենդանացած էր: Հեռուէն հեռու կը լսուէին զինուորական չափորններու ձայները, հաւ ու կտոր հրացանի բամբիւններ, որոնք հեռուէն կուգային: «Անշուշտ հիմա Այգեստանի ամբողջ փողոցները զինուորներով բռնուած են», մտածեց Լեւոնը, դէմքի քրտինքը սրբելով: Հիմա ո՞ւր պիտի երթար, ո՞վ տեղ կուտար իրեն նման վըտանգաւոր փախստականի մը, որու գլուխը կառավարութեան կողմէ հաւր սակով գնահատուած էր: Եթէ առաջ Լեւոնը յոյս մը ունէր ընկերներու մօտ Թաքնուելու, Ջոջ Աղայի դաւաճանութենէն վերջ, այդ յոյսն ալ ծեծապէս աղօտեցաւ: Իսկ զինուորներու այդ գիշերուան շարժումը, հրացաններու ձայները, անշուշտ փակած պիտի լինէին ամէն յոյսի դուռ, ամէն բարեբաղդութիւն: Եթէ միայն կարողանար ինքզինքը կրկին Փաշի փողոցը նետել, այդ հեռաւոր ծայրամասը, ուր աղքատ ընտանիքներ, համեստ արհեստաւորներ կ՚ապրէին, Թաքնուելու տեղ մը գտնելը անհնար չէր: Բայց մինչեւ հոն հասնելու համար հարկաւոր էր եկած ճանապարհով անցնիլ, որ այլ եւս անկարելիութիւն մըն էր:

Լեւոնը կրակած փամփուշտներու տեղ նորերով լեցուց ատրճանակը ու բարձրացաւ տեղէն: Աւետիսեանի երկյարկանի տունը բռնած էր այգիի ամբողջ ճակատը: Այդ կողմով դուրս չէր կրնար գալ: Անցաւ անոր առջեւէն ու անկէ երկու երեք տուն վարը գտնուող այգիի դուռ մը մեղմօրէն ծեծեց:

Կարծես Թէ մէկը դրան ետեւ կը սպասէր: Հազիւ Թխկոցի արձագանգը տան մէջ մեռած՝ Թոյլ ձայն մը լսուեցաւ դրան ետեւէն.

— Էն վո՞վ ի...

— Մարէ, դուռը բաց, փողոց պիտի ելլեմ:

Դուռը անմիջապէս բացուեցաւ, ու դրան մէջ երեւցաւ պառաւ կին մը, որ չոր մը նետած ուսերուն՝ մէկ կողմ քաշուեցաւ, Լեւոնին ճամբայ տալու համար:

— Վա՛խ, քօռնամ ես... արի՛, արի Թոնրատունը... ձեռք ու ոտքդ տաքցուր... դուն վո՞վ իս...

Լեւոնը չուզեց կամ չկրցաւ խաբել պառաւը, որ այնքա՛ն անձնուիրաբար իր տան դուռը բացեր էր փախստականի մը առջեւ: Ցայտնեց, որ ինք Լեւոնն է, որ անմիջապէս փողոցի միւս կողմը պիտի անցնի:

— Վայ խազար բալով... Աստուած քէ քէօմէկ էղնի... արի, արի Թոնրատունը... չուն Թուրքի օճախը քանդուի... մեղ էս օրին ձգեց... արի տաքցիր... քէ մատաղ, դուրս մի ելլեր... հոս կեցիր... դուրսը տէվրիյէները...

Լեւոնը կանգնած բակի մէջտեղը, գլուխը կախած՝ կը լսէր պառաւի փսփսոցը: Անհնարին յուզումով լեցուեցաւ սիրտը: Խեղճ անկար կին մը սրտին հետ տունը կը բանար իր առջեւ:

— Չէ մարէ՛,— սաստիկ զգածուած խօսեցաւ Լեւոնը,— շատ շնորհակալ եմ, բայց ժամանակ չունիմ տաքնալու, մէկ դուռը բաց՝ փողոց ելլեմ...

— Քօռնամ ես... զաւակս, դուրսը տէվրիյէ... մեղք ես... հոս կեցիր ... Աստուծով...

Լեւոնը, առանց պատասխանելու, պահ մը մտածեց: Պէտք էր այդ շրջանէն հեռանալ, որքան որ հնարաւոր էր: Գլուխը բացասաբար շարժեց ու մէկ երկու քայլ առաւ դէպի դուռը: Պառաւը ճամբան կտրեց.

— Որ պիտի երթաս... կեցիր մէկ ես դուռը բանամ... Դուն դուրս մի՛ գար,— շշնջաց պառաւը,— ես դիմացի տան դուռը բանալ տամ...:

Փողոցը վեր ու վար քննելով՝ պառաւը փողոցը լայնքէն կտրեց ու ըսկսաւ դուռ մը ծեծել: Լեւոնը սեմին վրայ կանգնած՝ կը հետեւէր պառաւի շարժումներուն:

Վերջապէս դուռ մը բացուեցաւ: Լեւոնը անմիջապէս Խամուր Քէսէնը կտրելով՝ անցաւ դիմացի տունը, որու տանտէրը, տարիքը առած մարդ մը, անմիջապէս որ Լեւոնը ներս մըտաւ, դուռը վրայէն գոցեց:

Լեւոնը սաստիկ ափսոսաց որ պառաւին շնորհակալութիւն յայտնելու ժամանակ իսկ չունեցաւ: Տանտէրը, Լեւոնի ներկայութենէն ազատելու համար անմիջապէս այգիի դուռը բացաւ: Այնքանն ալ բաւական էր, որ իր տան դուռը բացած էր վտանգաւոր մարդու մը առջեւ: Լեւոնին ուրիշ բան չէր մնար ընել՝ եթէ ոչ անմիջապէս դուրս գալ այգին:

Շուտով կէս գիշեր կը լինէր: Թաքստոց մը գտնելու փորձերը չէին յաջողած: Որքան ալ որ Լեւոնը բնաւորութեամբ սառնարիւն, յամառ նկարագիր մը ունէր, բայց երկու օրերու Փիզիքական յոգնութիւնը, ապրած հոգեկան դառնութիւնները ջլատած էին անոր դիմադրական կարողութիւնը, հոգեկան Թափը: Անգամ մը վտանգէն ատժամաբար ազատուած՝ ան ծանր քայլերով սկսաւ այգիէ այգի անցնիլ այնքան անհոգ զանդաղութեամբ, որ կարծես զբօսանքի ելած էր ուշ գիշերով:

Ցուսահատ՝ այլ եւս ճիգ ալ չէր ըներ Թաքստոց մը գտնելու համար: Պիտի պատահէր՝ ինչ որ պիտի պատահէր. կ՚արժէ՞ր որ պայքարը շարունակէր անկարելիութեան դէմ: Քանդուած պատի մը մօտ նստաւ, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած: Շատ երիտասարդ էր մեռնելու համար, բայց վերջին շաբաթներուն իրարու յաջորդող դժբախտութիւնները, խորտակած էին վառ արշալոյս մը, մարած՝ յոյսերու վառ ջահը, այնպէս որ Լեւոնի աչքին, իր կեանքը այնքան ալ արժէքաւոր բան մը չէր այլ եւս: Ապրած անյոյս վիճակը, կեանքին հաւանական վերջաւորութեան մօտիկութիւնը անոր մտքի ուղղութիւնը փոխեցին դէպի անցած օրերը, եւ վառ գոյներով վերակենդանացաւ անցեալը: Անհուն քնքշանքով յիշեց մայրը, հայրը, Նուբինէն... Ցանկարծ՝ Լեւոնը ոտքի ցատկեց:

— Սոնիա՛, Սոնիա՛, Սոնիա՛,— ըսելի ձայնով մրմնջեց, Թեւերը առաջ պարզած, կարծես աղջիկը մօտը կանգնած լինէր...— Սոնիա, անգինս...

Ի՞նչպէս մինչեւ այդ րոպէն չէր մտածած Սոնիայի մասին. անշուշտ անոր քով ապահով Թաքստոց մը կրնար գտնել, մանաւանդ որ հոն էր Ուրանցի Ցակոբը, մարտական ընկեր մը, որուն բացարձակապէս կրնար վստահիլ:

Սոնիան՝ Թեւաւոր աստղ մը եղաւ Լեւոնի յուսալքուած տրամադրութիւնը բարձրացնող: Տեսակ մը փրկութեան խարիսխ՝ նոր եռանդ ու վճռականութիւն ներշնչող: Դեռ ապրելու, գործելու եւ պայքարելու ցանկութիւնը զօրացուց իր հոգին, պրկեց իր ջիղերը: Երկաթի ծանրութեամբ ոտքերը իջեցնելով սառած գետնի վրայ, Լեւոնը քայլերը ուղղեց դէպի Վարադայ սարի ուղղութեամբ: Մեծ Քէնարչի վրայ բացուող նեղ փողոց մը կը զատէր զինք այն շրջանէն, ուր Սոնիան Համուտ Աղի զօրանոցի դիմաց, տուն մը վարձած էր: Բայց այդ տունը երթալ, պիտի նշանակէր երթալ՝ ու Թշնամիի փէշերուն տակ Թաքնըւիլ: Այս գաղափարը զուարթացուց Լեւոնը, որ անգիտակցօրէն սկսաւ երգ մը մրմռալ ու քայլերը արագացուց:

Մեծ Քէնարչիի հրապարակին քիչ վերօք, դէպի Սղեայի Ջաղ. տանող փողոցէն՝ պէտք էր անցնէր: Առանց դժուարութեան փողոց նայող պատին վրայ բարձրացաւ: Մարդ մարդասանք չկար: Վար նետուեցաւ, ու դիմացի այգիի պատը բարձրացաւ, որ երկու տներու արանքը կը գտնուէր: Լեւոնը այդ շրջանին մէջ երբեք չէր գտնըւած:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

կառավարութիւնը գերման նաւազներու սպանութեան պատասխանեց ոչ թէ ծանուցագիրներով, այլ գործքով»: Այս առթիւ կը յիշեն թէ 1900ին միջազգային արշաւազունդ մը ղրկուեցաւ Չինաստան, երբ Պոքսըրները սպառնալով սպաննեցին գերմանական դեսպանը :

Ռմբակոծութեան հետեւանքները

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, գերմանական տորմիղին ռմբակոծութիւնը կործանած է Ալմերիայի գրեթէ բոլոր կարեւոր շէնքերը: Գերմանական մարտանաւերը մօտ 300 ռումբ արձակած են մէկուկէս ժամուան ընթացքին: Մայր եկեղեցին, որ կառավարական ապարանքին դիմացը կը գտնուի, զարնուած է ռումբի մը: Ս. Սեբաստիանոս եկեղեցին ալ վնասուած է: Մեքսիկայի հիւպատոսարանը ամբողջովին քանդուած է, ինչպէս եւ օգնութեան կայան մը: Վիրաւորներուն մէջ կը գտնուին երկու Ամերիկացիներ: Զոհերուն թիւն է 20 մեռեալ եւ 150 վիրաւոր: Այս վերջիններուն մէջ կը գտնուին շատ մը կիներ եւ մանուկներ: Ռումբերը քանդած են կարգ մը հեռաձայնի գիծեր, կազի, ջուրի եւ ելեկտրականութեան խողովակներ: Քաղաքը լքուած է եւ մարդիկ խարխափելով կը քալեն աւերակներուն մէջ: Շատեր գիւղերը ապաստանած են, վախնալով նոր ռմբակոծութիւններէ :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ԿՈՒՏԱՅ ՎԱՏԻԿԱՆԻ

Գերմանական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց Վատիկանի, պահանջելով ներողութիւն խնդրել կարտինալ Մունտէլայնի անարգանքներուն համար որոնք ուղղուած էին Հիթլէրի դէմ. այլապէս յարաբերութիւնները պիտի խզուին: Ուրեմն տեսակ մը վերջնագիր է որ կ'ուղղուի: Իրականին մէջ, դիւանագիտական յարաբերութիւնները արդէն դադրած են երկու պետութեանց միջեւ եւ պիտի վերահաստատուին, երբ Գերմանիա գոհացում ստանայ :

Պերլինի պապական նուիրակը ետ կանչուեցաւ, իսկ Վատիկանի գերմանական դեսպանը, որ լրացուցած է տարիքի սահմանը, արձակուրդ ստացաւ: Կ'ըսուի թէ նոր դեսպան պիտի չնշանակուի իր տեղը: Առ այժմ երկու կողմն ալ գործակատարներ ձգած են: Վատիկանի մէջ լուրջ մտահոգութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ կաթոլիկներու կացութեան մասին: Եթէ կացութիւնը աւելի ծանրանայ, բնականաբար չեղեալ պիտի համարուի երկու երկիրներուն միջեւ կնքուած դաշնագիրը :

*** «Ալ ձանձրացանք հովուական թուղթերէն: Ա՛լ չենք ուզեր տեսնել գանոնք, ոչ ալ պապական կոնդակներ»: Այս ազդարարութիւնն ուղղեց Տոքթ. Ֆրիք, Գերմանիոյ ներքին նախարարը, կուսակցական ժողովի մը մէջ: Եթէ հռոմէական կաթոլիկ եկեղեցին կ'ուզէ պատերազմ հռչակել մեզի դէմ, կ'ընդունինք պայքարը: Ամբողջ գերմանական մամուլը ընդհատական խմբագրականներ կը հրատարակէ այս ճառին, ինչպէս եւ Տոքթ. Կէօպէլսի արտայայտութեանց առթիւ:— Պերլինի մասնաւոր ատեանը 4 — 18 ամիս բանտարկութեան դատապարտեց Աստուածաշունչի ուսանողներու ընկերութեան 42 անդամներ, ամբաստանելով թէ «քաղաքական մութ գործերով կը զբաղին, կրօնական դիմակի տակ »:

Գրագէտ Կուպրին Ռուսաստան վերադարձաւ

«Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն :—

Պ. Ալէքսանդր Կուպրին, ռուս ծանօթ գրագէտը, որ արտասահման կ'ապրէր յեղափոխութենէն ի վեր, Մոսկուա հասաւ: Խորհրդային իշխանութիւնները չընդդիմացան իր վերադարձին, թէեւ Կուպրին, նախկին սպայ, երկար ատեն թշնամի համարուած է խորհրդային իշխանութեան :

Ուշադրութեան արժանի է «Աղջիկներու փոս»ի հեղինակին այս վերադարձը եւ կրնայ հետեւորդներ ունենալ: Մինչեւ հիմա Ռուսաստան վերադարձած են քանի մը տարագիրներ անհատական հանգամանքով: Այժմ շարժումը կը հեշտուի եւ կը թուի թէ խորհրդային իշխանութիւնը սկզբունքով հակառակ չէ: Անկարելի չէ որ օր մը ականատես ըլլանք խմբական վերադարձներու: Կուպրինէն առաջ Մոսկուա վերադարձած էր ուրիշ ռուս գրագէտ մը, Միրսկի: Խորհրդային մամուլը համակրութեամբ կ'արձանագրէ Կուպրինի վերադարձը «դէպի իր հայրենիքը», առանց խորհրդածութիւններ կատարելու:

*** Կուպրինի գործերէն «Սուլամիթ»ը հայերէնի թարգմանուեցաւ Պոլսոյ մէջ, «Ճակատամարտ»ի միջոցաւ :

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒ ՄԸ պիտի հաստատուի Զուիցերիոյ մէջ. — Ռոմանշերէնը: Դաշնակցային խորհուրդը առաջարկ մը պիտի ներկայացնէ այս մասին: Այժմ պաշտօնական կը համարուին Ֆրանսերէնը, Գերմաներէնը եւ Իտալերէնը :

«ԷՔՕ ՏԸ ՓԱՌԻ» վարչական խորհուրդին եւ խմբագրութեան միջեւ վէճեր ծագած ըլլալով, տնօրէն - խմբագրապետը՝ Պ. Անրի Սիմոն հրաժարեցաւ խմբագիրներուն եւ աշխատակիցներուն հետ եւ յունիս 9էն սկսեալ նոր թերթ մը պիտի հրատարակէ, «Լ'Էփօք»: Իրեն հետ են գրեթէ բոլոր աշխատակիցները :

Երգահանդէս Տիկ. Արփիկ Արդութեանի

4 յունիս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին
Salle de Concert de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ
78, Ռիւ Քարտինէ եւ 114պիս Պուլ. Մալզէրպ:

Յայտագրին մաս կը կազմեն Gluckի, Կապրիէլ Ֆօրի Տիփարքի, Շուպէրթի, Քլինկի, Պօրօտինի, Մուսորկսկիի, Չերեփնինի, Ֆօսի կտորները ինչպէս նաեւ Ռ. Մելիքեանի եւ Գ. Ալէմշահի գործերը. դաշնակով կ'ընկերանայ ռուսական օփերայի շէֆ տ'օրքէսթր **A. LABINSKY**

Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 եւ 7 ֆր., կարելի է գտնել Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ:

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Հ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
ի նպաստ Սպանիացի տարագիր մանուկներու.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ:

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 142 rue Villeneuve:
գիներ՝ 5, 3 եւ մանուկներու 1 ֆր.:

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ յարկաբաժիններ, ամէն յարմարութիւններով tout confort), մէկ սենեակ խոհանոցը մէջը՝ 1300 եւ 1600 ֆր. (շարժ եւ շոգեժ մէջը ըլլալով): Դիմել 13 rue de la Vistule մեթրօ Maison Blanche:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dareau. PARIS (14)

Բացուած է

ԲԱՑՈՒԱԾ է (Մարսէյլ) Սէն - Պագիլ փողոցին մէջ թիւ 53 նպարավաճառի խանութ մը, կայարանին մօտ, հոն պիտի գտնէք ամէն տեսակ նպարեղէններ, հրապարակի գինէն միշտ աժան: Մէկ քառ. սուրճ 4.50 ֆր. 100 հատ կանանչ դրոշմանիշով: Դրոշմանիշը կը տրուի գնուած բոլոր ապրանքներուն համար: Այցելեցէք եւ պիտի համոզուիք :

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 3 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանի վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատետրներով:

ԱՆԻԷՌ-ԴՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԲԻ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 3 յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

ՄԱՅԻՍ 28

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԷԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին
Քաշանի քաղաքապետարանին նորակառոյց շէնքին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԹԱՆԿԻ ՓՐԷԺԱՆ

(ֆրանսացի ամենաերիտասարդ երեսփոխանը)

ԵՒ ԸՆԿ. Ե. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Պ. Պ. Գ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ, ԷՖ. ՍԷՐՃԵԱՆ (երգ), ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ, ընկեր ԶԱՐԷՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ (արտասանութիւն):

Հայկական պարեր «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի անդամներուն կողմէ:

Պ. ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ (թառ):

կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր առաջնորդութեամբ Gario Canti յայտնի նուագախումբի:

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ:

Մուտք 3 ֆր.:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն FI օթօպիւսը, Շաթլէյէն եւ Սէն Միշէլէն 93 օթօպիւսը, իջնել՝ մէռի տը Քաշան:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի կողմէ :

5 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ե. ՄՈՄՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ S. F. I. O.Ի ԿՈՂՄԷ ԸՆԿ. BORDAT

Օտար արուեստագէտներէ բաղկացած ընտիր նուագախումբ մը պիտի նուագէ հայկական եւ եւրոպական կտորներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ՏԻԿ. Պ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, ՕՐ. Ծ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ և Պ. Ա. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (մեներգ). կ'արտասանէ՝ Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, Պ. Զ. ՄՈՍԿՈՖԵԱՆ (շավայեան կիթառ):

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆր.:

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ,

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին կողմէ

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պետ. Թատերասրահին վերնայարկը

Foyer du Théâtre

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Ե. ԳԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՄԻՀՐԱՆ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. Օտէթ Միքայէլեան (դաշնակ), կը մեներգեն՝ Տիկիններ Վեհանուշ Մարգարեան եւ Տիկ. Մարգարեան, կ'արտասանեն՝ Մ. Պըլըղեան, Մ. Դաւիթեան, Ա. Մարգարեան, Ա. Խաչիկեան, Մ. Ճէվահիրճեան, Թ. Եղիկեան:

Մուտք 1 ֆր.:

— o —

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 6ԻՆ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

Ընկերահամակրական խնջոյք Մայիս 28ի առթիւ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի կողմէ

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, արտասանութիւն եւլն.

Կը նուագէ ԹԱՈՒՍ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Մուտք 5 ֆրանք:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պօմօնի Զաւարեան ենթակոմիտէի մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի

6 յունիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, վարանդեան սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Ալիս Քրլըճեան, Տիկ. Արաքսի Սարգիսեան, ընկ. Մարտիրոս Դաւիթեան, Պ. Պ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան, Վարդգէս Քէչէճեան, Սիմոն Շիշմանեան, Վարդգէս Տէրտէրեան:

Մուտքը ազատ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի

6 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն 8, Bois des Condosի մէջ:

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Արտասանութիւն, երգ եւլն.: Հայկական եւ եւրոպական պարեր, ընտիր ճաշ, ճոխ պիւֆէ:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆօն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն.ի համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

«ՇԻՐԱԿ»

Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի ճիւթով՝ Հայ աւանդական սեղանին զարդը

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68–02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիօնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մեթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*
Թէլէֆօն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գդակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մեր տակարգ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարած ըլլայ բաժանորդագրուի յառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթուածք:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի 3 Յունիս ժամը 21ին, Ecole des Langues Orientalesի մէջ, 2 rue de Lille, Paris.

Դասախօս՝ Պ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Նիւթ՝ գաւառի գրականութեան յատկանիշը (Թլկատինցին)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ
CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe LYON

Dancing-Cigale, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3էն, իսկ գիշերները ժամը 8.30ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Զառացի Տօնիկ Էֆ. Ճուկեանի աղջկան հօրեղբօր աղջիկները՝ Մէսիմիա եւ Արմենուհի Էֆ. Ճուկնեանները: 1924ին Յունաստանէն որբերու հետ միասին Եգիպտոս ղրկուած են: Իմացնել Մարիամ Ղուկասեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulineaux, Seine, France: Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
CinémaREXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 4 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3438

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Այսօր, 4 յունիս, առաջին տարելիցն է Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան: Շրջան մը, որ կոչուած է խոր հետքեր ձգելու այս երկրին պատմութեան մէջ: Մասնաւորապէս ընկերային եւ տնտեսական գետնի վրայ:

Արդարեւ, ինչ որ տեղի ունեցաւ 1936 յունիս 4էն մինչեւ այսօր, կրնայ աննախընթաց համարուիլ: Ե՛ւ իբրեւ ծրագիր, ե՛ւ իբրեւ գործ:

Առաջին անգամ չէ որ ձախակողմեան տարրեր միացեալ ճակատ կը կազմեն Ֆրանսայի մէջ:

Տարիներ առաջ այս երկիրը ունեցաւ հռչակաւոր «Քարթէլ»ը, ձախակողմեան տարրերու խմբակցութիւնը, առաջնորդութեամբ արմատական կուսակցութեան: Եւ անոր դէմ ճակատեցան աջերը, որոնք շատ աւելի խայտաբղէտ պատկեր մը կը ներկայացնեն, մինչեւ այսօր:

Բայց, տարբերութիւնը շատ մեծ է այդ ձախակողմեան խմբակցութեան եւ այսօրուան Ժողովրդական Ճակատին միջեւ:

Այն ատեն, հոսանքին վարիչ ոգին կը կազմէր արմատական կուսակցութիւնը, աւելի չափաւոր տարրերու հետ: Ընկերվարականները յաճախ բացասական դիրք մը կը բռնէին, երբեմն ալ աջակցութիւն կը խոստանային որոշ պայմաններով: Այս կամ այն հարցին մէջ, միշտ պահելով իրենց անկախութիւնը:

Իսկ համայնավարները զանցառելի քանակութիւն մը կը կազմէին երեսփ. ժողովին մէջ, 7–10 ներկայացուցիչներով: Դուրսն ալ այնքան ծաւալած չէր իրենց ազդեցութիւնը: Կը համարուէին խառնելի տարր: Մանաւանդ որ, անճառնի խաչակրութիւն մը բացած էին ընկերվարութեան դէմ, իբրեւ քայքայեն դարձած գինի: Իրենց ամէնէն թեթեւ լուտանքն էր «սոցիալ-դաւաճանը», Մոսկուայէն արձակուած «փաղաքշանքներով»: Պայքարը յորդած էր թերթերէն եւ ժողովներէն դուրս, եւ յաճախ ընդհարումներ կը պատահէին փողոցներու մէջ:

Երբ կարմիրները այսքան լարուած էին ընկերվարականներուն դէմ, աւելորդ է բացատրել թէ ի՛նչ կը խորհէին արմատականներու հովանաւորած «Քարթէլ»ի մասին:

Յետոյ, «Քարթէլ»ը չունէր մանրամասնօրէն ուսումնասիրուած եւ յստակ, պարտաւորիչ ծրագիր:

Իր առաջադրութիւնները կը բխէին ընթացիկ հոգերէ եւ պատահական հանդիպումներէ: Կարելի է ըսել թէ աւելի շատ զբաղած էր արտաքին, քան ներքին հոգերով:

Մինչ դուրսը, Ֆրանսայի սահմանին վրայ խլրտումներ, յեղաշրջումներ կը կատարուէին, Ֆրանսա լճացած վիճակ մը կը ներկայացնէր, հետզհետէ բարձրացնելով աջակողմեան հոսանքներու տապաստները:

Գաղտնիք չէ թէ ի՛նչ բանի կը ձգտէր, օրինակ, Տումէրկի դահլիճը, ճամբայ բանալով դէպի սահմանադրութեան վերաքննութիւնը:

Ու վերջապէս, օրէ օր անտանելի կը դառնար երկրին տնտեսական կեանքը, մանաւանդ աշխատաւոր բազմութեանց վիճակը, իբրեւ հետեւանք յարաճուն տագնապի մը:

Ոչ միայն անչնչելի դարձած էր աշխատանքի չուկան, մօտ կէս միլիոն գործազուրկներով, այլեւ Ֆրանսա միլիոններ կը կորսնցնէր, արտածումներու նուազումով եւ դրամագլուխի փախուստով:

Այս բոլոր պարագաները եւ արտաքին վտանգներ նպաստեցին մերձեցում հաստատելու ձախակողմեան երեք թեւերուն միջեւ:

Նախ ընկերվարականներն ու համայնավարները տաժանելի աշխատանքի մը լծուեցան, թիւրիմացութիւնները հարթելու եւ միացեալ ճակատ կազմելու համար: Յետոյ տեղի ունեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերուն միացումը (1936 յունուար 28), որ վաւերացուեցաւ Թուլուզի մէջ, 1936 մարտ 2-5ին:

Այս յաջողութեան առջեւ, արմատականները չէին որ բացասական դիրք պիտի բռնէին: Միացեալ ցոյցեր, ժողովրդական համախմբումներ,— ու վերջապէս Ժողովրդական Ճակատ, նուազագոյն ծրագրով մը, որ ճիշդ ժամանակին կը հասնէր:

Երեք թեւերն ալ շատ լաւ կազմակերպուած էին երեսփոխանական ընտրութեանց համար, այնպէս որ յաղթանակը անվիճելի կը համարուէր ընտրութիւններէն ամիսներ առաջ:

Յաղթանակին մեծագոյն անակնկալը կազմեց համայնավար երեսփոխաններուն բազմութիւնը,— 72 հոգի, փոխան տասնի, երկու ալ ծերակուտական: Ընկերվարականները շահած էին 146 աթոռ, իսկ արմատականները՝ 116 (փոխան 159ի), ուրիշ ձախակողմեան խմբակներ ալ՝ 44, որով Ժողովրդական Ճակատը կ՚ունենար 378 երեսփոխան, իսկ աջակողմն ու կեդրոնը՝ միայն 240:

Եւ ընկերվարական կուսակցութիւնը որոշեց ստանձնել իշխանութիւնը, հրաւիրելով նաեւ միւս երկու կազմակերպութիւնները:

Արմատականները արդէն պատրաստ էին, իսկ համայնավարները մերժեցին դահլիճին մէջ մտնել, իրենց յատուկ ռազմավարութեամբ մը: Անոնք չէին ուզեր վարկաբեկուիլ, պատասխանատուութիւններ ստանձնել: Կ՚ուզէին «արթուն պահակ»ի, աչքի դեր կատարել դահլիճին վրայ, միշտ յիշեցնելով, խրախուսելով կամ ճնշելով: «Զանգուածներու նախարարութիւն», ինչպէս կ՚ըսեն իրենք:

Ուրիշ նոր ազդակ մը, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, նոյնպէս դարձաւ անպաշտօն նախարարութիւն:

Եւ ահաւասիկ տարին կը լրանայ արդիւնքով մը որ իսկապէս աննախընթաց է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ՊԼՈՄՊԵՐԿ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Միշտ նոր մարտանաւեր դէպի Սպանիա

Չորեքշաբթի օր օդանաւով Հռոմ հասաւ մարաջախտ Պլոմպէրկ, Գերմանիոյ զինուորական նախարարը: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, նոյն օրն իսկ իտալական մամուլը կը թելադրէր որ Անգլիա եւ Ֆրանսա օգնեն փաշական պետութեանց, խորտակելու համար համայնավարութիւնը Սպանիոյ մէջ: Հռոմի մէջ այն համոզումը կը տիրէ թէ ներկայ տագնապին մէջ, մանաւանդ Ամերիայի ռմբակոծութենէն վերջ, ամէն բան կախում ունի Անգլիոյ բռնելիք դիրքէն: «Հարցը այն չէ թէ ինչ երաշխաւորութիւններ պիտի տրուին հսկողութեան յանձնուած մարտանաւերու ապահովութեան համար. այլ թէ Սպանիոյ կարմիրներուն թոյլ պիտի տրուի՞ որ պատերազմի մղեն Եւրոպայի մեծ պետութիւնները: Խնդիրը շատ պարզ է եւ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի կ՚իյնայ լուծել զայն: Մենք արդէն լուծած ենք»:

Ուրիշ նշանակալից խօսութիւն մը,— կարեւոր թերթ մը, «Ռեճիմա Ֆաշիստա» կը գրէ.— «Սպանիոյ կարմիրներուն համար, նկատի առնելով ազգայնականներուն յամր այլ անողոք յառաջխաղացութիւնը, որուն չուտով օգնութեան պիտի հասնին բազմաթիւ նոր զինուորներ, փրկութեան միակ ելքը կը կազմէ եւրոպական պատերազմ մը յարուցանել»:

Մուսոլինի եւ մարաջախտ Պլոմպէրկ զօրահանդէսէ մը վերջ, ամբողջ մէկ ժամ խորհրդակցեցան ոչ միայն Սպանիոյ, այլեւ ընդհանուր կացութեան եւ երկու երկիրներու զինուորական գործակցութեան մասին: Առ այժմ հաւանական չի համարուիր զինակցութիւն մը: Մարաջախտը յետոյ այցելեց Իտալիոյ թագաւորին: Այսօր, ուրբաթ, ռազմափորձեր պիտի կատարուին ի պատիւ գերման հիւրին, իսկ երկուշաբթի օր՝ նաւահանդէս մը:

Ինչպէս կ՚երեւայ, երկու պետութիւնները կ՚ուզեն ի լուր աշխարհի պանծացնել իրենց ուժերուն կարեւորութիւնը, Եւրոպայի սա տագնապալի կացութեան մէջ:

*** Գերմանական չորս սուզանաւեր ճամբայ ելան դէպի սպանիական ջուրերը: Իտալական նաւեր ալ կը սպասուին:

Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին, ապահովութեան ձեւ մը գտնելու համար: Այսպէս, պիտի առաջարկուի ընդարձակել հսկողութեան շրջանակը եւ պարտադրել որ Սպանիոյ երկու ճակատները յարգեն միւս պետութեանց դրօշները: Միեւնոյն ատեն ծրագիր մը կ՚ուսումնասիրուի, օտար կամաւորները ետ կանչելու համար: Փորթուկալ վերապահ դիրք մը բռնած է, Գերմանիա կը շարունակէ երաշխաւորութիւն պահանջել, իսկ Իտալիա կը սպասէ դէպքերու ընթացքին:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը եւ մասնաւորապէս նախագահ Ռուզվէլթ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին եւ թէ անոնց դիրքը մեծապէս ազդած է Գերմանիոյ վրայ:

Զօր. Կամարնիկի անձնասպանութեան շուրջ

Կարմիր բանակի փոխ-գործավարին անձնասպանութիւնը կը շարունակէ յուզել միտքերը, թէեւ խորհրդային մամուլը գոհացաւ միայն չոր լուրը հաղորդելով: Կ՚ըսուի թէ անձնասպանութեան գաղափարը ներշնչած է Վորոշիլով, նախապէս լուր տալով ձերբակալութեան մասին: Արդէն իսկ ձերբակալուած են խումբ մը կարմիր սպաներ, բայց յայտնի չէ թէ Կամարնիք ինչպէս կամ ի՛նչ աստիճան մասնակցած է դաւադրութեան: Հաւանաբար իրեն դէմ եղած յայտնութեանց հետեւանքով էր որ վերջերս քաղաքական քննիչներ նշանակուեցան կարմիր բանակին համար, բացառիկ լիազօրութիւններով:

*** Իրազեկ մը կը պատմէ.— Կամարնիք միշտ բացայայտ հակառակորդ մը եղած էր Թրոցքիի եւ Ստալինի գլխաւոր աջակիցներէն մէկը եղաւ, կարմիր բանակին մաքրագործման համար: Այն բաժինը որուն վարիչն էր —կարմիր բանակին քաղաքական տեսչութիւնը— կուսակցութեան հաւատարիմ եւ անձուէր աչքը եղած էր բանակին վրայ: Միւս կողմէ Կամարնիք անդամ ըլլալով Կեդր. Կոմիտէին, կը մասնակցէր նաեւ Քաղաքական բիւրոյին: Հակառակ իր մատուցած գնահատելի ծառայութեանց, Կամարնիք զոհ գնաց «երիտասարդական սխալի մը»: 1919ին, քաղաքացիական պատերազմի ամէնէն թաժ շրջանին, ծանր վէճ մը ծագեցաւ իրեն եւ Վորոշիլովի միջեւ որ այն ատեն հրամանատարն էր Ուկրայնայի կարմիր բանակին: Այս վէճէն ծնած հակառակութիւնը, որուն վրայ կ՚աւելնար Վորոշիլովի հանրածանօթ հակահրէականութիւնը, երթալով սաստկացաւ: (Կամարնիք հրեայ է, Քիեւէն, երբեմն անդամ հրէական Բունդին): Վորոշիլով օգտագործեց կազմալուծում մը որ երեւան հանուած էր վերջերս: Հետեւանքը պիտի ըլլար Կամարնիքի կատարեալ շնորհազրկութիւնը, մինչեւ կուսակցութենէ վտարում: Ուստի ամբաստանեալը նախընտրեց անձնասպան ըլլալ:

*** «Փոփիւլէռ»ի աշխատակիցը խօսելով այս անձնասպանութեան մասին, դիտել կուտայ թէ դէպքը սովորական ոճիր-արկած մը չէ: Ընդհակառակն: «Այն մարդը որ վերջ տուաւ իր կեանքին, բաւական խորհրդաւոր պարագաներու մէջ, կը պատկանէր խորհրդային վարիչներու խիստ սահմանափակ շրջանակին: Մինչեւ իր մահը ան աջ բազուկն էր Վորոշիլովի եւ Թուխաչեւսկիի հետ կը բաժնէր կարմիր բանակին գերագոյն հրամանատարութիւնը: Մինչ Թուխաչեւսկի զինուորական հրամանատարութիւնը կը վարէր, Կամարնիք կը գրաւէր զօրքին բարոյականով: Կը հսկէր անոր հոգեկան վիճակին վրայ: Կը հսկէր սպաներուն եւ անոնց հաւատարմութեան վրայ: Մէկ խօսքով ահարկու իշխանութիւն մը ունէր: Բայց հոդ չի սահմանափակուիր այս երիտասարդ զօրավարին գործունէութիւնը (մեռաւ 43 տարեկան): Ինքն էր վարիչը կարմիր բանակին նիւթական եւ բարոյական վերափոխութեան: Ինք վարեց բանակին մեքենաշարժ կազմակերպութիւնը: Եւ ինքն էր որ խորհրդային բանակին տուաւ այն ազգային նկարագիրը որ կը տեսնուի ատենէ մը ի վեր»:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը յետոյ յիշելով զանազան զրոյցներ, կը գրէ.— Կ՚ըսուի թէ Եժով՝ Չեկային ներկայ վարիչն է որ ահաբեկելով Ստա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐԴԸ ԵԿԱՒ ԱԿԱՆՋՆԵՐԸ ԹՐՔԱՑՆԵԼՈՒ

Պոլսոյ «Ժամհուրիյէթ»ը ամենօրեայ ֆրոնիկագիր մը ունի, «Չէքիճ» (Մուրճ),— նոյնինքն խմբագրական քարտուղարը, Ապէտին Տավէր, որ պարբերաբար մուրճի հարուածներ կ՚իջեցնէ փոքրամասնութեանց գլխուն:

Թրու ազգայնական, ինչպէս օրուան վարիչներն ու գրիչները, յօդուածագիրը այս անգամ ալ ոչ-Թուրքերուն... ականջներէն բռնած է:

Կարդացէք եւ իմացէք. (29 մայիս).

— «Վերջերս Պիւյիւքատէրէէն կուգայի. շոգենաւին մէջ երիտասարդ հայ հայրենակիցներէ բաղկացած խումբ մը կար: Կ՚երեւայ եկեղեցիի մը այցելութենէ կը դառնային: Շոգենաւին մէջ երգեցին, կատակեցին, խնդացին, զուարճացան:

Իրենց խօսքերն ու երգերը գրեթէ ամբողջութեամբ հայերէն էին: Թուրքերէն ըլլալով Տասնամեակի քայլերգը եւ Նէճիպ Ճէլալի «Սունա Թանկօ»ն երգեցին միայն: Այս երկու թուրքերէն երգերուն փոխարէն շարք մը հայերէն երգեր... Մինչդեռ ժամանակ մը թուրք երաժշտութիւնը Հայերուն ալ երաժշտութիւնն էր. Զուհաճեան, Գրիգոր Զուլհաճեան եւ Պիմէնի նման շատ մը հայ արժէքաւոր դաշնաւորող եւ արուեստագէտներ թուրքերէն դաշնաւորած եւ երգած են բոլոր գործերը:

Այս պարագան խորհելով, նեղուեցայ երբ տեսայ որ այդ օրը շոգենաւը գտնուող հայ երիտասարդները այնքան անտարբեր են թուրքերէնի եւ թուրք երաժշտութեան հանդէպ:

Դարձեալ այսպիսի պտոյտէ մը վերադարձող յոյն դպրոցի մը աշակերտներն ալ տեսայ որ բացի միակ դըպրոցին երգէն, թուրք երաժշտութենէ բան մը չերգեցին: Կը հետեւի որ երաժշտութեան ուսուցիչները այս աշակերտներուն թուրքերէն երգեր չեն սորվեցուցած: Եթէ գիտնային, անշուշտ կ՚երգէին»:

Ապէտին Տավէրի «քէյֆ»ը տեղը պահեր են միայն հրեայ մանչերն ու աղջիկները.

— «Ուշադրութիւնս գրաւեց մանաւանդ սա պարագան որ նախապէս ֆրանսերէնէ եւ «խասքէօյերէն»է տարբեր բան չգիտցող հրեայ աղջիկները շատ մը թուրքերէն երգեր սորվեր են եւ հաճոյքով կ՚երգեն»:

Եզրակացութիւն,— «Փոքրամասնութեանց եւ օտար դպրոցներուն մէջ երաժշտութիւնը պէտք է դասաւանդուի թուրք մշակոյթով հասած թըրքացուած ուսուցիչներու կողմէ»:

—«Ցեղով թուրք չեղող թուրք հայրենակիցներու տղայոց մէջ մշակոյթը պէտք է թափանցէ ականջներն ալ»:

Քանի որ փողոցէ փողոց, մինչեւ իսկ խրճարաններու եւ շոգենաւերու մէջ հետապնդել սկսան, վաղը կրնան սպահակ դնել տուներու առջեւ, իմանալու համար թէ ի՛նչ լեզու կը խօսին ներսը կամ ի՛նչ կ՚երգեն:

Բայց կ՚արժէ՞ այսքան իրարանցում:

Ապէտին Տավէր նամբու ծախք չունի՞.— թող քիչ մը դուրս ելլէ իր երկրին սահմաններէն, դէպի Սուրիա, Պալքաններ կամ Ֆրանսա, եւ ուրախութենէն պիտի խենդենայ:

Պիտի տեսնէ որ թուրք մշակոյթը շատո՜նց տեղաւորուած է հայկական ականջներուն մէջ, այլ մանաւանդ երիտասարդակա՛ն շրթունքներու վըրայ:

Ես գրաւ կը դնեմ որ «Իւսկիւտարա կիտէր իքէն»ը կամ «Գոնեալը»ն եւ «Ատանալը»ն շատ աւելի... թրքավարի կ՚երգեն հոս, Փարիզի մէջ, «ցեղով թուրք չեղող թուրք հայրենակիցներ», քան ի ծնէ Թուրքեր Թուրքիոյ մէջ:

ՎԱՀԷ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի Chèque - postalի թիւն է Paris 1678 - 63, ինչպէս կ՚երեւայ ճակատը:

Ի՞ՆՉ ԵՂԱԾ ԵՆ Ս. ԿԱՍԵԱՆ ԵՒ Պ. ՄԱԿԻՆՑԵԱՆ

Կրկին աչքէ անցընելով Երեւանի թերթերը, միջանկեալ կը հանդիպինք բացատրութիւններու որոնք պարզապէս ... մերկացումներ են:

Այսպէս, «Խ. Հայաստան»ի ապրիլ 18ի թիւին մէջ, Ե. Զուրար ուսումնասիրութիւն մը հրատարակելով, կը սահեցնէ հետեւեալ տողերը.—

«Պատահական չէ նաեւ այն որ, Ս. Կասեանը — ՈՐԸ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԻՑ ՀԵՌԱՑՈՒԱԾ է հակայեղափոխական տրոցկիստներին 1927 թւին աջակցած լինելու համար»— եւայլն:

Դարձեալ «Խորհրդային Արուեստ»ի ապրիլ 16 թիւին մէջ, Ալեքսանդր Ծատուրեանի մասին հրատարակուած գրութեան մը մէջ, հեղինակը դիտել կուտայ թէ բանաստեղծը հալածուած է քաղքենի քննադատներու կողմէ: Եւ կը շեշտէ,— «Պատահական չէ որ այդ հալածանքն սկսել են ՀԱԿԱՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՏՐՈՑԿԻՍՏ ՆԱՑԻՈՆԱԼԻՍՏ Պ. ՄԱԿԻՆՑԵԱՆ ու դաշնակ Նիկոլ Աղբալեանը»:

Ինչպէս յայտնի է, Ս. Կասեան Հայաստանի առաջին «վարչապետ»ն էր եւ իր օրով ծագեցաւ փետրուարեան ապստամբութիւնը, իսկ Մակինցեան քանիցս եղած է անդամ կառավարութեան, ինչպէս եւ ներկայացուցիչ՝ Պոլսոյ եւ Իտալիոյ մէջ:

Թիֆլիսի օփերայի տնօրէնը սպաննուած

Մոսկուայէն կը հեռագրեն երեքշաբթի օրուան թուականով.— Այսօր հաղորդուեցաւ Թիֆլիսի օփերայի տնօրէնին՝ ականաւոր վրացի բոլշեւիկ Զքոնիայի սպանութիւնը: Մանրամասնութիւններ չկան Թիֆլիսի լուրին մէջ, որ կ՚ըսէ թէ մայիս 29ին Զքոնիա «սպաննուեցաւ ժողովուրդի թշնամիի մը կողմէ»: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երէկ: Ներկայ էին հազարաւոր քաղաքացիներ որոնք նախապէս իրենց յարգանքը մատուցած էին, երբ մարմինը ցուցադրուեցաւ թատրոնին մէջ:

Գողպատի գործարանին վարիչն ալ ձերբակալուած

Խորհրդային մամուլը դըրդադին յայտնութիւններ կը հրատարակէ պողպատի հռչակաւոր գործարանին՝ Մակիյեւկայի տնօրէն Զախարիայի դէմ, որ երբեմն հրաշագործ յեղափոխական մը կը համարուէր եւ հիմա գետնէ գետին կը զարնուի իբրեւ թրոցքիական եւ խափանարար: Տանր ճարտարագործութեան օրկանը կը գրէ թէ ամբաստանեալը կը գործէր առաջնորդութեամբ Փիաթոքովի որ գնդակահարուեցաւ անցեալ յունուարին եւ թէ յաջողած էր ջլատել աշխատանքները, գիտակցօրէն խանգարելով զանոնք: Յետոյ խարդախութիւններ կատարած է հաշիւներուն մէջ, աւետելով թէ հաստատութիւնը 1,000,000 անգլ. ոսկի շահ ունեցած է 1935ին, մինչդեռ իրականին մէջ ծանր կորուստներ կրած էր: Եւ վերջապէս 1932էն ի վեր մսխուած է 50,000,000 ոսկի, որ յատկացուած էր շինութեանց: Մակիյեւկա կը գտնուի Ուկրայնայի մէջ եւ Խ. Միութեան պողպատին 10 առ հարիւրը կ՚արտադրէ: Թերթերու հրատարակութիւններէն կ՚երեւայ որ ուրիշ մետաղագործական հաստատութեանց մէջ ալ խափանարար աշխատանքներ կատարուած են ղեկավարներու կողմէ:

ԿԱՐՄԻՐ ՀԱՒԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ոչ միջնադարեանը, սպանիական դաժան հաւատաքննութիւնը. ոչ կրօնականը:

Այլ քաղաքականը, մտաւորականը, ընկերայինը, մարդկայինը, եթէ կ'ուզէք, մինչեւ իր ուղն ու ծուծը քրքրող:

Կարմիր, այսպէս կոչուած՝ յեղափոխական հաւատաքննութիւնը:

Եւ ոչ թէ Ֆրանսայի, Իտալիոյ կամ դժբախտ Սպանիոյ մէջ, այլ մեր ծեծուած ու ծուատուած հայրենիքին մէջ: ο

Հոն՝ ուր եղերերգութիւնը դարձած է առօրեայ երեւոյթ:

Ալեկոծութիւն կայ նորէն Երեւանի մէջ:

Ամբողջ ժողովուրդ մը նետուած է կրակին մէջ, ու կը խորովուի:

Երէկ քաղաքական ճակատն էր որ կը ծեծուէր ու կը ջախջախուէր. կ'այրուէր դաժանօրէն այն, ինչ որ պաշտուեցաւ տարիներով: Խանջեանի աքիլեաթաթաւ դիակը եկաւ վերջ տալու պանծացումին ու հանդէսը վերածելու ողբերգութեան:

Ու դիակին հետ՝ գանգուածներ հալածանքի տակ, կենդանի դիակներու վերածուած: Մաքրագործում դաժան միջոցներով եւ բոլոր ճակատներուն վրայ:

Այսօր, ամիսներէ ի վեր, մահացու խորշակը կը փչէ գրականութեան ճակատին վրայ:

Հաւաքուեր են բոլոր գրողները, — կը պատմէ մեզ Երեւանի «Գրական Թերթ»ը (23 ապրիլ) եւ յաջորդական ժողովներու մէջ քններ են «հիմնական խնդիրներ» ...

Ժողովին ներկայ եղած են բոլոր նշանաւորները, եւ ներկայ եղած է նաեւ Մոսկուայի աչքը՝ «ընկ.» Վ. Կիրպոտին, անշուշտ գրականագէտ ...

Ու բոլորը կ'արթննան յանկարծ, կը սթափին ու կը դառնան «դդօն» ...

Կ'այրուին երէկ պաշտուածները. անկցի «լրտես Սիմոնեանը, Բակունցը, Թոթովենցը ու նրանց շայկան» (յեղուզակախումբ), «հակայեղափոխական», «նացիոնալիստ», «տրոցկիստ» ...

Բարեկամները, «հովանաւորեալ»ները «յերկերեանի տրոցկիստ-նացիոնալիստ հակայեղափոխական Խանջեանի»...

Անկցի՜ն:

Այսինքն՝ անոնք որ խորհրդային Հայաստանի նոր գրականութիւնը կը ներկայացնէին, աւելի քան տասնամեակ մը:

Այդ գրականութեան ներկան ու ապագան:

Ու կեցցէ Աղայեանը, Պռօշեանը, Սունդուկեանը, Նալբանդեանը, «անտեսուած», վարկաբեկուած» եւ «ցըպարտուած» ... եւ միջնադարի «մեր ըմբոստ բանաստեղծ Ֆրիկը»...

Այսինքն՝ անոնք որ անցեալը, հինը եւ երէկը կը ներկայացնէին:

Ի՞նչ յուզիչ վերահաստատո՜ւմ, արդարութի՜ւն եւ արուեստի ու գրականութեան սէր:

Սուտ, խաբէութիւն եւ գլխիվայր իրականութիւն:

Անտեսուածներ, մոռցուածներ ու այրուածներ տարիներ իբրեւ «փտած» ու «հակայեղափոխական», ու այսօր պանծացումի առարկայ ...

Փտած է Խանջեանի դիակը եւ կեղր. Կոմիտէն որոշեր է փրկե՜լ հին արժէքները:

Մարդը՝ իր է, առարկայ, քար ու փայտ, կենդանի ու անասուն խորհր. կարգի տակ, կ'որոշէ Կ. Կոմիտէն ու դէմքերը կը տապալին. գրականութիւն ու արուեստ կը փլչին. ու նորէն կ'որոշէ եւ ահա նոր շէնքեր կը շինուին, նոր դէմքեր կը ծնին ու նոր գրականութիւն կը ծաղկի ...

Ի՞նչ է պատահեր: Շատ բան, ու ահա շատերէն մէկը:

Տեսնուեր է որ «բթացում» կայ եւ «զգօնութեան» պակաս գրողներու շարքերուն մէջ:

Գրողները շեղեր են, դաւեր, տրոցկիստ-հակայեղափոխական եւ դաշնակ «ակէնտ» դարձեր եւ իրենք լո՜ւր չունին. ճիշդ «յերկերեանի» Խանջեանի պէս:

Խելքի պէտք է բերել: Աւազակներու մէկ խումբը՝ «շայկան» քշուած է արդէն, բայց դեռ կան ուրիշներ. քիչ մը խոշորկեկ, ճետերու կարգին. — Իսահակեանը, Զ. Եսայեանը, Զարենցը եւ ուրիշներ:

Հարկ է որ խոստովանին իրենց «շեղում»ները, սխալները, մեղքերը:

Խոստովանեցան ուրիշներ Մոսկուայի մէջ, իրենց գլուխներու գինով:

Պէտք է խոստովանին Երեւանի մէջ ալ, գրական ճակատին վրայ:

Պէտք է մեղայի գան:

Եւ կուգան:

Նախ՝ Իսահակեանը. այս քամելէոնը: Մարդը ներկայ եղեր է շուրջ քառասուն գրողներու «ելոյթ»ներուն եւ յետոյ «հիւանդացեր» ու տունը մնացեր է, գրաւոր ղրկելու համար իր խոստովանագիրը:

Գիտէ գրել, գիտէ ճկիլ, շողմել, խոստովանիլ ու ... փրկել իր մորթը:

«Շատ» յուզուեր է «շատ յարգելի ընկեր Կիրպոտինի» «գեղեցիկ ելոյթ»էն, իր գրականութեան մասին:

Ու իր կենսագրութիւնը տուեր է. — Սոց. դեմոկրատ, անիշխանական, պեսիմիստ, բուտտայական, դաշնակցական «ոչ երկրորդական գործիչ» եւ վերջապէս երկար պայքարներէ ետք «ազատ կամքով ու համոզմունքով», այրելով բոլոր նաւերը, անվերադարձ» դարձեր է ընկերվարական, այսինքն եկեր է այն աշխարհը, ուր «հոյակապ գործ» կը կատարուի ...

Եւ խօսելէ ետք իր սերունդի երազներէն, «ոչ երկրորդական գործիչը» կը բացագանչէ.

«Ո՞վ կարող էր երեւակայել, որ մեր իղձերը այսպէս շռայլօրէն կարող էին իրականանալ»: Շնորհիւ անշուշտ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան եւ Լէնին-Ստալինի ...:

«Մենք ունենք հիմա հող մեր ոտների տակ,— կ'ըսէ ան,— մենք ունենք կազմակերպուած, կոմպակտ ազգաբնակութիւն, ունենք մեր պետութիւնը՝ հաւասար անդամը 11 հանրապետութիւնների ... եւն. եւն. «շռայլօրէն» ըսուած խօսքեր, որոնք կը փախչին իրականութենէն, Լէնին-Ստալինի շուքին առջեւ երբ իբրեւ «ոչ երկրորդական գործիչ»ը ծնրադրելով, լաւ գիտէ թէ չարաշուք ինչ դեր ունեցաւ այդ ստուերը ...

Ու ան, դեռ խորհուրդ կուտայ երիտասարդներուն ուսումնասիրել — ինչպէս ինքը ուսումնասիրե՞ր է — Մարքսը, Էնգէլսը, Լէնին-Ստալինը

... «Այրուել մեծ հարցերով — համամիութենական, համամարդկային, դուրս գալ իր ցանկապատից, ազատագրուել շովինիստական թոյնից, ազգային ատելութիւնից »...

Պէտք են այս բոլորը երիտասարդներուն համար, ու իրեն համար, որպէսզի խոստովանի իր մեղքերը արտասահմանի մէջ, 7 տարուան շրջանին:

«Իմ անվերապահ նուիրուածութիւնը Հայաստանի հանդէպ բազմիցս փորձուած է, սակայն, ես, անշուշտ, շատ սխալներ գործած կարող եմ լինել, որոնք վերագրելի են այն հանգամանքին, որ ես հազար քիլոմեթրներով հեռու եմ եղել մեր իրականութիւնից: Եւ հետեւապէս չէի կարող իրազեկ լինել:

Ինձ շատ մեծ վիշտ պատճառեց նաեւ մի քանի գրողների ձերբակալութիւնները, որոնց մէջ ունէի անձնական ընկերներ, բայց երբ վերադարձայ Երեւան եւ հնար եղածի չափ ծանօթացայ իրերի եւ իրադարձութիւնների հետ, տեսայ որ մեր կառավարութիւնը (որին անպայման վստահում ենք) եւ ժողովուրդը ուրիշ կերպ չէին կարող վարուել նրանց հետ:

Որովհետեւ նրանք շեղուել են ուղիղ, տրամաբանական ճանապարհից եւ ընթացել են մի դատապարտելի ճանապարհով, որ միայն վնաս է բերում մեր բազմաչարչար ժողովուրդին:

Որովհետեւ, «դրանք շեղուել են ուղիղ, տրամաբանական ճանապարհից», ահա թէ ինչու արժանի էին հարուածուելու:

Հայոց բանաստեղծ եւ «ոչ երկրորդական գործիչ», որ կը վաւերացնէ հայ գրագէտներու խոշտանգումը, ճզմումը եւ արիւնոտ ճակատագիրը, իր ճակատագիրը եւ իր մորթը փրկելու համար:

Փտած փորի վրայ՝ հայ բանաստեղծը կ'ըսէ առանց կարմրելու.

«Տեսայ որ մեր կառավարութիւնը (որին անպայման վստահում ենք) եւ ժողովուրդը, ուրիշ կերպ չէին կարող վարուել նրանց հետ»:

Կառավարութեան հետ «ժողովուրդը» ալ:

Բայց այդ ժողովուրդը խօսք ունի բոլոր Իսահակեաններուն հետ եւ դատն ու անողոք խօսք:

Կարմիր հաւատաքննութիւնը գոհ չէ դեռ սակայն. նոր զոհեր կը պահանջէ, եւ կարգը կուգայ Եսայեանին ու Զարենցին:

(Խմբագրական «ՑՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՋՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՌՈՒՍ ԶՕՐԱՎԱՐԻ ՄԸ ԽՕՍՔԵՐԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՍԻՆՁԻՆ (Մանչուրիա), 10 մայիս. — Ռուս տարագիր բարձրաստիճան սպայ մը, ըսելով, որ թէ մեծ պատերազմէն առաջ եւ թէ պատերազմի ընթացքին ծառայած է կովկասեան բանակին մէջ, անհատական խօսակցութեան ժամանակ շատ շահեկան յայտարարութիւններ ըրաւ հայկական սպատօնի առթիւ եւ իր կարծիքը յայտնեց ռուս քաղաքականութեան մասին հանդէպ կովկասեան ազգերու եւ Հայերու: Կ'ամփոփեմ իր խօսքերը.

— Հայեր, դուք պարտաւոր էք սրգալ, ձեր վիշտը շատ խոր է եւ սպիները անջնջելի: Քսաներորդ դարուն ամբողջ քաղաքակիրթ մարդկութեան առջեւ, ձեր ազգին հանդէպ գործուեցաւ ոճիր մը որ իր զարհուրանքով գերազանցեց մարդկային գազանութեան ամենաքստմնելին: Մանաւանդ որ այդ ոճիրը կատարուեցաւ ոչ անհատ աւազակներու վայրենական կրքի ազդեցութեան տակ, այլ կազմակերպուած կառավարութեան մը քաղաքակիրթ ճանչցուած նախարարներու հրամանով: Անոնք պատրաստուած ծրագրով վճռեցին ձեր ազգը ջնջել աշխարհի երեսէն: Ազգ մը որ քանի մը հազար տարուան պատմութիւն ունի, ազգ մը որ Փոքր Ասիոյ եւ կովկասեան ազգերու մէջ ամէնէն լուսաւորեալ եւ քաղաքակիրթ քաղաքավարներէն մին եղած է: Հայեր, դուք ոչ միայն պէտք է ողբաք, այլ եւ բողոքէք կատարուած ոճիրին դէմ եւ զգուանքով, արդահատանքով լեցուիք ձեր դահիճներուն եւ անոնց ընչաքաղց պաշտպան բարեկամներուն դէմ:

Ափսոս որ կայ մութ կէտ մը որ մինչեւ հիմա չէ լուսաբանուած: Լսած ենք խուլ լուր-լսածներ որոնք ուղղակի կ'ամբաստանեն նախկին ռուսական կառավարութիւնը եւ մանաւանդ կովկասեան բանակի հրամանատարութիւնը թէ անուղղակի պատասխանատու է հայկական կոտորածներու, իբրեւ թէ Ռուսաստանը կ'ուզէր Հայաստանը գրաւեց առանց Հայու եւ ատոր համար ալ իր արշաւանքը դիտմամբ յետաձգեց, որով Թուրքը ժամանակ ունեցաւ, իր գազանային հայաջինջ ծրագիրը իրագործելու: Պարոններ այդ ամբաստանութիւնը սխալ է եւ կարծիքները անհիմն: (ԽՄԲ.— Դժբախտաբար փաստերը ճիշդ հակառակը կ'ապացուցանեն):

Ես զինուորական եմ, լաւ գիտցէք որ ոչ մէկ զինուորական արշաւախումբի համար ձեռնտու չէ գրաւել ամայի երկիրներ: Բացարձակապէս սըխալ է այն կարծիքը թէ ռուս կառավարութիւնը եւ կամ ռուս ժողովուրդը հայատեաց են: Ընդհակառակն, լայնատարած ռուս կայսրութեան մէջ բազմաթիւ այլազան ցեղերու մէջ Հայերը միշտ ամէնէն հաւատարիմ եւ հարազատ բարեկամներն եղած են ռուս կառավարութեան, բոլոր հիմնարկութիւնները իրենց դռները լայն բացած էին հայ քաղաքացիներու առջեւ: Ես հազարաւոր Հայեր գիտեմ որոնք թէ քաղաքական եւ թէ զինուորական ասպարէզին մէջ ամէնէն պատասխանատու պաշտօնները վարած են:

Իրաւ է որ եղած են բարձրաստիճան պաշտօնեաներ որոնք Հայերու հանդէպ բացասական դիրք բռնած եւ շատ մը անախորժութիւններու տեղի տըւած են, բայց ատոնք մասնակի դէպքեր են եւ կարճ ժամանակի մէջ դարմանուած: Երբեք արդար չէ անհատներու սխալը ռուս ազգին կամ կառավարութեան վերագրել: (ԽՄԲ. — Մենք երբեք ռուս ժողովուրդին վերագրած չենք կառավարութեան մեղքերը, ինչպէս ցարական, նոյնպէս բոլշեւիկեան իշխանութեան օրով): Հազիւ մէկ դար է Ռուսերը գրաւած են Կովկասը եւ այդ շրջանին Հայերը թէ նիւթապէս եւ թէ ֆիզիքական բարգաւաճած են. Ռուսահայաստանի մէջ մէկ դարու ընթացքին Հայերու թիւը կրկնապատկուած է, մինչ նոյն շրջանին Թրքահայաստանը կէս առ կէս կորսնցուցած է իր հայ բնակչութիւնը:

Թուրքերը իրենք զիրենք կ'արդարացնեն թէ Հայերը յարեցան մեզի, կամաւորներ տուին, ուստի իրենք հարկադրուեցան վրէժ լուծել Հայերը աքսորելով եւ ջարդելով: Ամօթ է նոյն իսկ այդ տեսակ արդարացում: Զինուորական տեսակէտով Թուրքերուն ըրածը յիմարութիւն էր, իրենց հպատակ Հայերու պէս աշխատասէր շինարար ժողովուրդ մը փճացնելով՝ իրենք իրենց ձեռքով իրենց երկիրը աւերակ դարձուցին: Քաղաքակիրթ ազգ մը որ կառավարութիւն ունի, օրէնք եւ դատարան ունի, դայրանալով քանի մը հարիւր ապստամբներուն դէմ, ամբողջ ազգ մը իր անմեղ երեխաներով, կիներով եւ ծերերով կը կոտորէ՞:

Եթէ կառավարութեան դէմ դաւաճանող մարդոց կինն ու երեխան պատժել պէտք է, Կովկասի մէջ մենք մէկ հատ Թուրք, Թաթար թողուցած պիտի չըլլայինք: Մեր ամբողջ տիրապետութեան շրջանին եւ մանաւանդ պատերազմի ընթացքին Թուրքերու աւազակութեանց, դաւաճանութեանց չափ սահման չկար, բայց մենք խաղաղ ազգաբնակչութեան չդպանք, այլ աշխատեցանք ձերբակալել, դատել եւ պատժել միայն մեղաւորները:

Բայց ինչո՞ւ հեռուն կ'երթանք եւ հայկական կոտորածներու պատանիքը կը փնտռենք: Մեր ձեռքին տակ կան հարիւրաւոր փաստաթուղթեր: Թուրք կառավարութիւնը եւ անոր ղեկավար կուսակցութիւնը նկատի ունենալով որ ռուս. կայսրութիւնը իր եւրոպական կալուածները կորսնցուց եւ հոն քրիստոնեայ, ոչ թուրք ազգաբնակչութիւնը մեծամասնութիւն կազմած է, առիթէն օգտուեցաւ եւ կոտորեց Հայերը, որպէսզի ապատի հայկական հարցէն. ոչնչացուց Հայերը որպէսզի տիրանայ անոնց ստացուածքին եւ հողերուն: Թուրքը միայն կրնայ այս տեսակ գազանային ծրագիր որոճալ, կողոպուտը, ոճիրը մարդասպանութիւնը հայրենասիրութիւն նըկատել:

Պէտք է խոստովանիլ որ մենք կովկասեան ճակատին վրայ շատ դանդաղ շարժեցանք: Մենք չէինք հաւատար որ յոգնած քայքայուած օսմ. կառավարութիւնը մեզի դէմ պատերազմ կը յայտարարէ: Թշնամութիւնները սկսելէ վերջն ալ Սարըղամիշի մէջ Էնվէր փաշայի բանակը ոչնչացնելով, մենք շատ քիչ կը մտածէինք թրքական ճակատի մասին: Մեր ամբողջ ուշադրութիւնը յառած էինք գերմանական եւ աւստրիական ճակատի վըրայ, մանաւանդ որ Ռումանիան ալ տատանումներու մէջ էր, եւ միայն մեր դէպի Կարպատեան լեռները յառաջացումը Ռումանիան հակեց մեր կողմը: Այն ատեն մենք այնքան ջըղայնացած էինք որ Հայաստանի մասին շատ անտարբեր գտնուեցանք: Անշուշտ մեր անտարբերութենէն Հայերը վնասուեցան, բայց չէ՞ որ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան նախօրեակին աւելի անտարբեր գտնուեցանք մեզի հանդէպ: Մեզի համար ներելի՞ է որ մեծամասնական ցանցառ ուժերը յափշտակեն մեր կառավարութիւնը եւ պատերազմի ընթացքին յոգնած զինուորները եւ գիւղացի դժգոհ տարրերը կազմակերպելով հակայ Ռուսաստանին տիրէին եւ քար ու քանդ ընէին մեր երկիրը: Մեր անտարբերութենէն դուք ալ տուժեցիք, բայց մենք աւելի տասնապատիկ աւելի տուժեցինք. դեռ հիմակ ալ մեր երկիրը կը գտնուի կազմակերպուած աւազակախումբի մը ձեռքը որ ժողովուրդը խաբելով երկրին տէր դարձաւ: Արդէն քանի տարուան մէջ տասնեակ միլիոն զոհեր եղլեցին, այժմ ուրիշ զոհեր փնտռելով իրար կը գզեն: Պատմութիւն ընելով մենք մեր սխալները չենք կրնար ուղղել: Այժմ մեր ճակատագիրը գրեթէ միեւնոյնն է. այլ եւս չկան ջարդարար Թալէաթներ եւ Էնվէրներ, չկան նաեւ Լէնիններ եւ Թրոցքիներ, բայց անոնց յաջորդած են Քէմալն ու Իսմէթը, Ստալինն ու Մոլոթովները, որոնք հայ կամ ռուս ազգայնականութեան ոխերիմ թշնամիներն են եւ իրարու դաշնակից: Թէեւ այդ թշնամիները ներկայիս ուժեղ են, բայց անյաղթելի չեն, անոնց իշխանութիւնը հիմնուած է բռնի ուժի վրայ: Պատմութիւնը մեզի կ'ըսէ թէ որ եւ է իշխանութիւն որ հիմնուած է բռնի ուժի վրայ, ուշ կանուխ իրմէ աւելի բռնի ուժերու պիտի հանդիպի եւ վերջ ի վերջոյ արդարութիւնը, ժողովրդապետութիւնը պիտի յաղթեն:

Հայեր, միշտ արթուն գտնուեցէք, համերաշխեցէք իրարու հետ, համերաշխեցէք ձեր հարեւան ժողովուրդներուն հետ, մի հաւատաք ոչ քէմալական քաղաքակրթութեան եւ ոչ ալ ստալինեան կեղծ սահմանադրութեան: Անհատներու կեանքը տարիներով կը հաշուեն, իսկ ազգերը դարերով կ'ապրին: Մի յուսահատիք, շուտով կուգայ ժամանակը երբ մենք մեր երկրին տէրը կը դառնանք, ձեր իրական հովանաւորները, բնական դաշնակիցները մենք Ռուսերս ենք, դուք Ռուսեր չէք, բայց հաւատարիմ Ռուսաստանցիներ էք, առանց մեզի դուք ձեզ չէք կրնար պաշտպանել Թուրք-Թուրանական հորդաներու առջեւ: Բայց դուք արժանի էք մեր դաշնակիցը դառնալու եւ ազատ ինքնավարութիւն ունենալու. դուք մեր բնական յառաջապահներն էք:

Անկցին ոճրագործ Թուրքն ու Թուրանականութիւնը եւ անոր պաշտպան եւ դաշնակից հայրենադաւ համայնավարութիւնը: Բոլշեւիկները յանուն հարստահարուած ազգերու կը խաբեն աշխարհի բանուորութիւնը. փաստ՝ մեր առջեւն է աշխարհի ամէնէն հալածական քաղաքակիրթ ազգերէն մէկը՝ դուք, բայց, ձեր երկիրը ձեր դահիճներուն նուիրեցին, ազատուած Թրքահայաստանը մէկ գրչածայրով Թուրքին բարեկամութեան զոհեցին, այդ քիչ էր, երկու նահանգ ալ Ռուսահայաստանէն տուին. վկայ՝ ներկայ խորհ. Հայաստանի սահմանները, վկայ՝ Պրէսթ-Լիթովսկի դաշնագիրը: Ձեր թշնամին Թուրքն է, իսկ անոր պաշտպանը բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը, ուրեմն ձեր եւ մեր թշնամին միեւնոյնն են: Զյուսահատինք, այլ միանանք եւ գործենք, այսօր չըկայ ռուս կառավարութիւնը, բայց կայ մեծ Ռուսաստանը եւ Ռուս ու Ռուսաստանցի ժողովուրդ, որ կ'ապրի եւ շուտով ի վիճակի պիտի ըլլայ Պրէսթ-Լիթովսքիի պէս դաշնագիրները քուրջի վերածելու:

ՍԴԱԿԻՐ ՄԸ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Կարաւանին մէջ շարունակ հրացանաձգութիւն տեղի կ'ունենար, այնպէս որ ոչ մէկ կասկածի տեղի տուաւ, երբ Միքայէլ վերսկսաւ տարճանակը կրկին լեցնել, մէջի պարունակութիւնը պարպելէ վերջ:

Իրմէ տասը քայլ հեռու գետին փռուած էին երեք դիակներ, որոնց երկուքը Նազելին առեւանգող Քիւրտերն էին, իսկ երրորդը ... Նազելին էր, կուրծքէն զարնուած:

Աշխարհ մը փլաւ կարծես Միքայէլի գլխուն, քիչ առաջուան քարացած տըղան կատղած գազան դարձաւ: Նորէն մտաւ կարաւանին մէջ օգնութեան հասնելու համար Նազելիի վիճակին ենթարկուող դժբախտներուն, բայց մութին մէջ ի՞նչ կարելի էր զանազանել, ամէն կողմէ աղաղակ, լաց, պոռչտուք, հրացանաձգութիւն, ամէն կողմ շարժում, բոլորն ալ իրար խառնուած:

Միլիոնաւոր աստղերուն հետ լուսինը միայն համդարտ ու անխռով կեցած, իր աղօտ լոյսով կը լուսաւորէր այս զարհուրելի տեսարանը:

Միքայէլ արագ քայլերով սկսաւ շրջագայիլ Սոդոմ Գոմորի տեսարանը պարզող կարաւանին մէջ, ի՞նչ կը մըտածէր, ո՞վ կը փնտռէր, Նազելի՞ն ... Նազելին այլեւս յանձնուած էր յաւիտենականութեան ... իսկ ինք երազի մը տպաւորութեան տակ թաղուած մնաց, երբ անցեալէն մինչեւ այդ օրը ստուերի մը պէս պատկերացաւ աչքին առջեւ: «Ես ի՞նչով կը տարբերիմ այս կոտորածը կազմակերպող ոճրագործներէն, ես ալ ձեռքս արիւնով ներկեցի, իմ պաշտելի Նազելիիս արիւնովը ... Այո, պէտք է երթամ ներողութիւն խնդրեմ, եթէ կը ներուի ինծի պէս ոճրագործի մը»: Շտապով սկսաւ քալել Նազելիի կողմը, ու տասը քայլ հեռուէն ծնրադիր վիճակով սկսաւ մօտենալ նահատակուած պաշտելի արարածին որուն կուրծքէն հոսող արիւնը դեռ չէր դադրած:

Զգուշութեամբ վերցուց գլուխը, առաւ գիրկին մէջ, ու սկսաւ մանուկի պէս արտասուել, անհասկնալի բառեր մրմնջելով:

Նազելիի սրտի բաբախումը դեռ չէր դադրած, քանի մը վայրկեան անցնելէ վերջ, աչքերը կէս մը բացաւ ու գոցեց, նորէն բացաւ, կարծես մէկը կը փնտռէր:

— Միքայէլ ... դո՞ւն ...

— Այո, ես եմ, սիրելիս, ես թշուառականս:

— Լսէ ... Մի...քայէլ ... ինչ որ ... ըրիր, մի ցաւիր ...այս մա...հը.. ես .... ես ցանկացի ... ուրիշ էակի.. մը ... գոյութիւնը զգայի ...մէջս ... ցաւէ ... միայն .. անոր վրայ .. ես ինչ որ եղայ ... եղայ, դուն ... փախիր ...ու հոգիդ ազատէ ... եթէ ... ողջ մնաս մեր արդար ... վրէժը.. չմոռնաս ... չմոռնաս ... չմոռնաս...

Վերջին ակնարկ մըն ալ Միքայէլի վրայ ձգելով Նազելի վերջնականօրէն փակեց աչքերը ... ...

Միքայէլ վերջին համբոյրը դրոշմելով Նազելիի սառած շրթներուն վրայ, մեքենաբար ոտքի ելաւ ու սկսաւ չորս կողմը դիտել: Ցարմար վայր մը կը փնտռէր Նազելիի դիակը թաղելու համար ...

Կարաւանին մէջ կոտորածն ու աւարը նոյն թափով կը շարունակուէին, ժողովուրդին մէկ մասը լեռները ապաստանելով մէկ մասը կոտորուելով գզալապէս նուազած էր: Կատղած խուժանը դեռ գործի վրայ էր: Ուրիշ բան չգտնելով սկսած էին վիրաւոր կամ մեռելներու գրպանները խուզարկել, հագուստները յօշոտել, թանկագին աւարներ ձեռք ձգելու յոյսով: Թուրք հարիւրապետը անխռով ու հանդիստ կը դիտէր դժոխային տեսարանը, ու իր ստորադաս պաշտօնեաներուն հետ շարունակ զարշելի կատակներ կ'ընէր: Միքայէլ ուսերուն վրայ առնելով Նազելիի մարմինը, սկսաւ յառաջանալ մթութեան մէջ: Հազիւ հարիւր քայլ առած էր, երբ քանի մը ոստիկաններ զինք կեցուցին, ու սկսան տեղի անտեղի հարցումներով նեղել:

— Խնդրեմ, էֆէնտիներ, թոյլ տըւէք պահ մը, կինս քիչ առաջ սպաննուեցաւ, կ'ուզեմ սա մօտերը տեղ մը թաղել, յետոյ կը պատասխանեմ ձեր հարցումներուն.

— Դուն կինդ պիտի թաղես, հապա քեզ ո՞վ պիտի թաղէ, սկսաւ գոռհոբէն կատակել ոստիկան մը:

— Թող փոսը քիչ մը խորունկ փորէ, ըսաւ ուրիշ մը:

Երրորդ մը դիակին մօտենալով — գեղեցիկ կին ալ է եղեր, մեղք որ սպաննուած է ...

Միքայէլ առանց պատասխանելու ուզեց յառաջանալ, սակայն սուինաւոր ոստիկան մը դէմը կանգնելով հրամայեց որ դիակը գետին նետէ եւ ունեցած դրամը իրենց յանձնէ, եթէ կ'ուզէ ողջ մնալ:

— Ճշմարիտ կ'ըսեմ, էֆէնտիներ, քովս դրամ չմնաց, ինչ որ ունէինք կողոպտեցին տարին, ի՞նչ կ'ուզէք որ ձեզի տամ:

Առանց ուրիշ հարցում ընելու, ոստիկանին մէկը զօրաւոր ապտակ մը իջեցուց Միքայէլի երեսին, իսկ ընկերները դիակը առնելով գետին նետեցին, եւ ուզեցին գրպանները խուզարկել:

Միքայէլ աջ ձեռքը միշտ գրպանը ըլլալով դրամ պարունակող քսակի մը կասկածը արթնցուցած էր ոստիկաններուն մէջ, իսկ դրամի փոխարէն ատրճանակը ուղղուեցաւ իրենց դէմքին: Ազատելու ժամանակ այլ եւս չունեցան իրենցմէ երկուքը փռուեցան գետին, իսկ երրորդը փախելով սկսաւ օգնութիւն աղաղակել:

Միքայէլ ուզեց Նազելիի դիակը վերցնել ու տանիլ: Հազիւ գետին ծըռած էր, չորս հոգի միատեղ վրան թափեցան եւ ուզեցին զինաթափ ընել կատղած Հայորդին, վերջը իրենց ուզած ձեւով չարչարելու, եւ իրենց սպաննուած ընկերներուն վրէժը լուծելու համար:

Պահեր կան, որ մարդ ինքզինք օժտուած կը զգայ արտակարգ ուժով: Միքայէլ որ բնականէն ուժով էր, կրկնապատկուած զգաց իր ուժը: Այդ միջոցին կատաղի վաղր մը դժուար թէ յաղթէր Միքայէլի: Ոստիկանները այդ կարգի դիմադրութիւն չէին յուսար իրենց հակառակորդէն: Իրենց կերած բռունցքները եւ երեսի վրայ մէկ սկրթուքները մոռնալով բոլորը ապշած մնացին, երբ նշմարեցին Միքայէլի անհետանալը:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(4)

(Շար.)

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Պաղտատէն (1 յունիս) —

Դամասկոսէն Պաղտատ:

Ժամանակին, — հազիւ տասնամեակ մը կայ դեռ, — Օսմանեան հին մայրաքաղաքը Աբբասեան մայրաքաղաքին կը միանար կարաւանային ճամբով մը, 800 քիլոմեթր երկար, որ կ'անցնէր, անհունօրէն միապաղաղ գիծով մը, սուրիական անապատին մէջէն, սկիզբէն մինչեւ վերջը անջրդի եւ անհիւրընկալ: Այսօր այդ ուղին, ապահով եւ կանոնաւոր, կարելի է կտրել 20 ժամուան մէջ՝ անդրանապատային հսկայ ինքնաշարժներով, կամ 250 վայրկեանի մէջ՝ լաւ կահաւորուած եւ արագաթռիչ օդանաւերով, որոնք կը պատկանին տեղական եւ գաղթային (Մարսէյլ-Սայկոն) օդագնացութեան երկու սպասարկութեանց:

Բրիտանական, հոլանտական եւ ֆրանսական օդային ու ցամաքային հաղորդակցութեանց գիծերու նոր ստեղծումով եւ ընդարձակումով, — այդ գիծերը բոլորն ալ կ'անցնին Պաղտատէն եւ քանի մը ժամուան մէջ իրար կը կապեն Սուրիոյ, Իրաքի, Պաղեստինի, Եգիպտոսի եւ Իրանի մայրաքաղաքները, — այնքան կերպարանափոխուած են Արեւելքի քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւնները, որ քանի մը տարուան մէջ արաբական աշխարհի այս երկրամասը, դարերէ ի վեր խոր թմրութեան մէջ եւ գրեթէ ընդհանուր մեկուսացումի մը մէջ ընդարմացած, — յանկարծ իր դուռները բացաւ Արեւմուտքի թափանցումին, գաղափարներուն, ձգտումներուն եւ վաճառականութեան:

Այս երկար թմրութենէն վերջ Պաղտատ կը վերածնի արագօրէն: Քաղաքական բախտաւոր պայմաններու եւ պարագաներու բերումով, — Ֆէյսալի թագաւորելը, արժանաւոր վեհապետ եւ ճարտար պետական մարդ, ինչպէս եւ բրիտանական ապատամբութինը հոգատարութեան սկզբունքներուն մէջ, — Իրաք կրցաւ, օսմ. կայսրութեան բոլոր հին նահանգներուն մէջէն առաջինն ըլլալով, ստանալ իր անկախութիւնը, պատիւ օտար քաղաքական խնամակալութենէն եւ մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Որով զարմանալու բան չկայ, եթէ, արաբական այս աշխարհին մէջ, որ պատերազմէն ի վեր խռովայոյզ վիճակ մը կը պարզէր իր կատաղի կռիւներով, Պաղտատ կրցաւ արագօրէն գրաւել կարեւոր դիրք մը, հակառակ ներքին արիւնհեղութիւններուն: Իբրեւ արեւելեան քաղաքականութեան կեդրոն, իբրեւ համարաբական շարժումին անվիճելի մայրաքաղաքը, Աբբասեան խալիֆաներուն այս հին ոստանը չդադրեցաւ, անցած տարիներու ընթացքին, բախտորոշ դեր մը խաղալէ Մերձաւոր Արեւելքի ամբողջ բարեշրջութեան մէջ: Հաշըմեան վեհապետը, — որ վաղաժամ մեռաւ 8 սեպտ. 1933ին, եւ զոր կը ճանչնային Յորդանանի եզերքներէն մինչեւ Եփրատի եւ Որոնդէսի ափերը՝ բոլոր Արաբները, իբրեւ իրենց ազգային ցանկութիւններուն ընտրեալ պաշտպանը, — իր գործունէութեամբ, նախարարական խումբի մը (Եասին փաշա եւ Հաշիմի, Նուրի փաշա եւ Սայիտ, Ճաֆար փաշա եւ Ասքերի) — պատերազմէն ասդին շարունակաբար իշխանութեան գլուխ մնալը, բրիտանական հոգատարութեան արագօրէն վերջ դնելը, վերջապէս անգլեւիրաքեան դաշինքին կնքումը Իրաքի պարգեւեցին անփոփոխ կառավարութիւն մը, որ նպաստեց արաբ ժողովուրդներու մէջ իր հեղինակութեան ճառագայթումին եւ իր ներքին բարեշրջութեան:

Արաբական կայսրութեան ռահվիրաները, — այդ կայսրութեան իրականացումը, որ ծրագրուած էր նոյնիսկ պատերազմէն առաջ, Սուրիոյ մէջ, ընտրանիի մը կողմէ, որ այլ եւս յոգնած էր օսմանեան լուծը կրելէն, «ազգայնական ընկերութեամբ մը» շօշափելի ձեւ առաւ 1916ին եւ մեծ խոստումներ կը ներկայացնէր, — Իրաքի անկախութեան, Ֆէյսալի բախտաւոր գործունէութեան մէջ կը տեսնէին իրենց համարաբական ծրագիրներուն ստոյգ յաղթանակին առաջին հանգրուանը:

Դամասկոս, Երուսաղէմ եւ Ամման ինչպէս եւ քանիցս եգիպտացի ազգայնականները գաղափարի եւ գործի միութիւն մը ցոյց կուտային Իրաքի վարիչներուն գործունէութեան հետ, կը հետեւէին անոնց հրահանգներուն, իրենց բաժինը կը բերէին անոնց ճիգերուն:

Ֆէյսալ Թագաւորին անակնկալ մահով համարաբական շարժումը կը զրկուէր իր գործունեայ ստեղծիչէն եւ անխոնջ առաջնորդէն: Այդ դէպքը խորապէս եւ անկեղծօրէն յուզեց բովանդակ Սուրիան եւ արաբական Պաղեստինը, — բոլորը անդարմանելի կը գտնէին կորուստը: Երիտասարդ Թագաւորը, Կազի, հօրը գծած ուղիին հետեւելու ջանադրութեամբ, պահեց բոլոր նախարարները, որոնք մեռած վեհապետին հետ՝ աշխատած էին Իրաքի անկախութեան համար:

Աւելի քան երեք տարի, ամենայն յարատեւութեամբ շարունակեցին իրագործել Ֆէյսալեան ծրագիրները պալատէն ներս եւ կառավարութեան մէջ, — Ասորիներու, Քաղդէացիներու եւ Քիւրտերու կրած խռովութիւններէն վերջ խաղաղութիւն կը տիրէ երկրին մէջ, սահմանադրական վարչաձեւը ամրացած կը թուի, ու մինչ Արեւելքի մէջ խռովութիւնը կը տարածուի, Իրաք այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ խաղաղօրէն կ'ընթանայ դէպի իր ապագան:

*** Թղթակիցը յետոյ տեղեկութիւններ հաղորդելով վերջին պետական հարուածի մասին, կը գրէ թէ նոր վարչապետը, Հիքմէթ պէյ Սիւլէյման, եղբայրն է հռչակաւոր Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի: Հիքմէթ պէյ պարզելով Իրաքի արտաքին եւ ներքին քաղաքականութիւնը, գոհունակութեամբ յայտնած է թէ մօտերս պիտի ստորագրուի ասիական դաշինքը՝ Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ: Գալով ներքին քաղաքականութեան, կառավարութիւնը ձեռնարկած է նոր բնակիչներ տեղաւորելու աւերեալ շրջաններուն մէջ, պետական ծախքով: Արքունի հողերը պիտի բաժնուին գիւղացիներուն, հանրօգուտ շինութիւններ պիտի կատարուին, ինչպէս Մուսուլի երկաթուղին, վաչկատուն ցեղերը տունտեղ պիտի ըլլան եւն.: Բոլոր Իրաքցիները կը համարուին հաւասար, առանց կրօնի կամ ցեղի խտրութեան: Առաջին քաղաքական կուսակցութիւնը որ կազմուած է կառավարութեան աջակցութեամբ, կը կոչուի «ազգ. բարենորոգման կուսակցութիւն» եւ կը բաղկանայ բոլոր ցեղերու եւ դաւանանքներու ներկայացուցիչներէն, դանազան փոքրամասնութիւններէ:

ՀԱՅ ՆՈՒԱԳԸ ՅԱՂԹԱՆԱԿԵՑ

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ. — Մեր փոքրաթիւ գաղութն ալ վայելեց Ռուբէնը, մայիս 23ին: Իր հրաշագործ կոնտոցին առաջին հարուածներով իսկ «քէմանչէ»ն տիրեց ամբողջ սրահին, մինչ իր «Ցուցք Հայաստան»ին յուշիկ յուշիկ կը թափանցէր հայրենակարօտ սրտերէ ներս: Հոգիէ հոգի միայն եւ ըղձացումի ճամբով տեղի ունեցող սիրահարական մտերմիկ ասուլիս մըն էր «Ուստի կուգաս զարիբ պլպուլ»ը, որ հռչակաւոր Սայաթ Նովայի հին հին օրերէն եկեր էր թառիլ Ռուբէնի նրբին թելերուն վրայ: Ահա թէ ինչու լեզուի կուգար հայջութակը եւ հոգի առնող բառերով:

Ռուբէնի նուագահանդէսը կատարեալ յաղթանակ մը եղաւ: Խորունկ յուզումով լսեցինք հայ երգի ու նուագի վարպետներէն Կոմիտասի, Տիգրանեանի, Ռ. Մելիքեանի, Գ. Սիւնիի, Ա. Սպենդիարեանի եւ դժբախտ Մակաբովի գլուխ-գործոցները: Եւ օտարներ իսկ խանդավառ արտայայտութիւններ ցոյց տուին գործնապէս: Ֆրբէժիւէն ու Սէն Ռաֆայէլէն ալ հայրենակիցներ սիրով փութացեր էին լսելու մեծ վարպետը: Եւ սրահը կը թնդար ծափերու մէջ:

Կեանքի ու գաղափարի իր շնորհալի ընկերուհին ալ արուեստի գեղեցիկ համադրութիւն մը կազմած է իր ամուսնոյն հետ: Տիկինը իր ճարտար մատներով դաշնակի վրայ կատարեալ յաջողութեամբ կը հետեւէր նուագի բոլոր նրբութիւններուն: Հայ հովիւին սրինգը մանաւանդ, իր շատ մը հեղինակութիւններէն մէկը, հոգեկան բարձրագոյն վայելք մը եղաւ: Ճերմակ սիրուն ու անմեղ գառնուկներու մէ՜յ, մէ՜յն կ'արձագանգէր կարծես հայրենի մարմանդներու ծոցը, զուլալ ջուրերու եզերքը, ուրկէ յանկարծ ետ կը դառնային անոնք հմայուած իրենց արի ու բարի հովիւին դիւթական սրինգէն: Հրաշալի էին նաեւ Ռ. Քորսաքով եւ քանի մը օտար կտորներ:

Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն բոլորովին նուիրուած իրենց կոչումին, շրջիկ դեսպանութիւն մը կազմած եւ նուիրական առաքելութիւնը ստանձնած են ծառայելու մեր մշակոյթին, հայ նուագը ծանօթացնելով արար աշխարհին:

Երգը աւելի տարէց քան բառն ու բանաստեղծութիւնը՝ անհուն դեր ունի անշուշտ ազգապահպան կենսական գործին մէջ: Ներկայ պայմաններուն մէջ, գանձով ու սրտով քիչ շատ հարուստ ո եւ է մեկենաս կամ Հ. Բ. Ը. Մ.ը հայկական մշակոյթի զարգացման պատմութեան ոսկեգրքին մէջ լաւագոյն գործը արձանագրած պիտի ըլլար, եթէ տպագրութեան յանձնէր Ռուբէնի բազմաթիւ գործերը, որպէսզի այս պատուական ամոլը մտամփոփ նուիրուէր նորանոր ստեղծագործութիւններու:

Երուանդ Ա. Թէրզեան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի իրիկուն տեղի ունեցաւ Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի Գ. դասախօսութիւնը: Դասախօսն էր Հ. Սահակ Տ. Մովսէսեան, նիւթը՝ «Հայ կնոջ դերը ընկերութեան մէջ»: Դժբախտաբար ցանցառ թիւ մը կը կազմէին ներկաները, անշուշտ անոր համար որ ... պար չկար: Հ. Սահակ շատ գեղեցիկ կերպով բացատրեց իգական սեռին բարերար ազդեցութիւնը թէ ընտանիքի եւ թէ ընկերութեան մէջ: Յիշեց օրինակներ անցեալի պատմութիւններէն, Մամիկոնեաններու օրերէն: Քաջ Վարդանի դուստրը՝ Շուշանիկ ուզեց մինչեւ իսկ պատերազմի մասնակցիլ: Կնոջ եւ մանաւանդ մայրերու դերը շատ աւելի պատասխանատու ու ծանր պաշտօն մըն է, որովհետեւ մանուկին առաջին հայերէն բառը ինքն է որ պիտի սորվեցնէ ու զաւակի դաստիարակութեան հոգը մեծ մասամբ ծանրացած է մօր վրայ: Մայրերը պէտք է ամէն ջանք թափեն որպէսզի մանուկը նախ սորվի մաքուր հայերէն խօսիլ եւ ոչ թէ խառնուրդ մը Ֆրանսերէնի եւ Թուրքերէնի: Մեր հայերէնի նման գեղեցիկ ու ճոխ լեզու չկայ, եթէ գործածուի այնպէս ինչպէս որ է: Դասախօսը ծանրացաւ այլասերման պարագաներու վրայ եւ թուեց իրենք զիրենք բարձր դաս համարող ընտանիքներ որոնք իրենց զաւակներուն հետ անգամ հայերէն խօսիլ չեն ուզեր, կարծելով թէ այդպէսով եւրոպականացած կ'ըլլան եւ իրենց կապերը բոլորովին կը խզեն խոնարհ դասակարգին հետ: Իր կարծիքով, աշխատելու է աղջիկներու համար եւս ունենալ բարձրագոյն վարժարան մը, ինչպէս որ մանչերուն համար կայ Մուրատեանը:

Այս բովանդակալից դասախօսութենէն վերջ, վարչութեան կողմէ Պ. Մասիս Սայլանճեան շնորհակալութիւն յայտնելով Հ. Սահակի՝ խնդրեց որ ուրիշ անգամ եւս մեզ տայ այդ տեսակ օգտակար դասախօսութիւններ: Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Ներկայ մը

ՍՏԱՑԱՆՔ

La Question d'Alexandrette et les Arménien. Ed. «Azdak», Beyrouth, 1937.

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԸ, ձայնագրեալ պատկերազարդ երգարան: 46 հատընտիր երգեր ծանօթ հեղինակներէ, իւրաքանչիւրին եղանակներով, ինչպէս եւ կենսագրական տեղեկութիւններ: Կոմիտաս Մատենաշար թիւ 2: Խմբագրեց եւ հրատարակեց Գէորգ Աճէմեան, Տպ. Դպրեվանուց, Անթիլիաս: Գին 7 ֆրանք: Հասցէ.— Catholicossat Arménien, Antélias (Liban).

ՄԱՄՈՒԼ

... ԲԱՅՑ ԱՓՍՈ՜Ս ՈՐ ԵՐԱԶ Է

Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը նորէն անդրադառնալով աշխարհի սպառնացող փոթորիկներուն, մտահոգութիւն կը յայտնէ նաեւ մեր հայրենիքի մասին եւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ իր վերջին խմբագրականին մէջ (29 մայիս).

— «Այս պայմաններուն մէջ ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վիճակը եթէ արտաքին կամ ներքին կռիւի մը բռնկումով յանկարծ ինքզինքնիս գտնենք ինքնապաշտպանութեան ահաւոր հարցին առջեւ:

Ինչ որ պատահեցաւ 1917ին եւ 1920ին կրնայ անգամ մը եւս պատահիլ, հայ ազգը մինակ ձգելով իր դժբախտ ճակատագրին հետ:

Թէ արտաքին եւ թէ ներքին պատերազմներու ատեն ծայրագաւառները միշտ աւելի տուժողներն են երբ կայ դրացի պետութիւն մը որ քաղաքական կռուաններ կը փնտռէ իր անմիջական սահմաններէն դուրս:

Հայ բանակը կազմող կտրիճներուն զոհաբերութեան ոգին ցեղային աւանդութիւն մըն է որուն վրայ ոչ մէկ կասկած ունինք: Բայց ոչ թէ մեր այլ մեզմէ աւելի ամուր զինուորական աւանդութիւններ ունեցող ազգերու մէջ իսկ տեսնուած է որ երբ կառավարութիւնը ժողովուրդէն չէ ծնած, այլ պարտադրուած է անոր, երբ բանակը ազգային պաշտպանութենէ աւելի վարչաձեւի պաշտպանութեան համար կազմակերպուած է, ան որ եւ է լուրջ եւ յամառ կռիւի ատակ չէ:

Հեռուները պէտք չէ երթալ օրինակներ փնտռելու համար:

1920ի Կարսի անփառունակ պարտութիւնը ամէնէն փաստացի օրինակն է այս ճշմարտութեան եւ շատ դժբախտ բան պիտի ըլլար որ մեր սերունդին ամէնէն մօտիկ պատմական դասէն մենք իսկ չօգտուէինք:

Չենք փափաքիր, չենք ալ մաղթեր որ Ռուսիա ոչ արտաքին պատերազմի մը մէջ պարտուի եւ ոչ ալ ներքին յեղափոխութեան մը նշաւակը ըլլայ:

Վարդապետական համոզումներէ վեր մենք այն անկեղծ համոզումը ունինք, որ ընկերվարական-սովետական հանրապետութիւններու համադաշնակցութեան մաս կազմող տասն եւ մէկ պետութիւններէն ամէնէն աւելի այդ դաշնակցութեան պէտք ունեցողը հայ ազգն է:

Բայց երբ ազգ. անհրաժեշտ է խորհիլ նաեւ այն ամէն հաւանականութիւններուն վրայ որոնք կրնան իրականանալ անկախաբար կամ հակառակ մեր կամքին:

Արտաքին դժբախտ պատերազմի մը մէջ ռուսական ներքին յեղափոխութիւն մը անխուսափելի է: Ներքին յեղափոխութեան մը պարագային, արտաքին պատերազմ մը անվրէպ հետեւանք մըն է:

Երկու պարագաներուն ալ իբր ծայրագաւառի ազգաբնակչութիւն, անպայման պիտի գտնուինք ինքնապաշտպանութեան հարցին առջեւ, հարց՝ որ ալ աւելի պիտի դժուարանայ, երբ խորհինք որ շատ հաւանաբար անոնք որ, ներկայիս այդ պաշտպանութեան պատասխանատուութիւնը ունին, ներքին, յանկարծական տագնապին պատճառով, ճգնաժամային պահուն չկարենան իրենց հրամանատարութեան դիրքին վրայ գտնուիլ:

Պէ՞տք է որ այս հաւանականութեան վրայ խորհինք ազդովին: Այո:

Որովհետեւ ազգ. պաշտպանութիւնը կուսակցական հարց չէ. ան մէկն է այն սակաւաթիւ բայց հիմնական պարտականութիւններէն որոնց առջեւ ժողովուրդ մը պէտք է ներկայանայ մէկ ազգ՝ առաջնորդ ունենալով իր կազմակերպուած հօսանքները:

Ուրեմն Հայաստանի վարիչներուն, կամ աւելի ճիշդ վարիչին կ'իյնայ խորհիլ յաջորդութեան վրայ:

Ինչպէս անհատ մը նոյնպէս ալ կառավարութիւն մը — որուն գլխաւոր պարտականութիւնն է կանխատեսութիւնը, պէտք է մտածէ թէ ի՞նչ դրութիւն պիտի ձգէ երբ ինք այլեւս գոյութիւն չունենայ, քանի որ ոչ մէկ երեւոյթ այս աշխարհի մէջ տեւական չէ:

Ասոր համար ալ պէտք է դադրին ներկայիս Հայաստանի մէջ գործադրուած նողկալի հաւատաքննութիւնները, եւ արտասահմանի կազմակերպութիւններուն դէմ մղուած կոյր խաչակրութիւնները:

Ինչ որ ալ ըլլայ ներքին կուսակցական թաքթիքի անհրաժեշտութիւնը որ ատեն ատեն կը մղէ Հայաստանի վարիչները անբացատրելի բռնութեամբ յարձակումներ գործելու Ռ. Ազատականութեան դէմ. ինչ որ ալ ըլլան պատճառները — փետրուարեան ապստամբութիւն — սխալմամբ խափանարար ընդդիմութիւն — որոնք իրարմէ կը բաժնեն Դաշնակցութիւնը եւ Հայաստանի կառավարութիւնը, նորէն ասոր իրական պետին — ըլլայ ան Ամատունի, կամ ուրիշ մը — կ'իյնայ նախաձեռնարկ ըլլալ հաշտեցողութեան մը համար վերոյիշեալ հոսանքներու լիդերներու հետ հիմ ունենալով միակ նպատակ մը՝ ազգային ինքնապաշտպանութիւնը ամէն հաւանականութեան դէմ:

Պէտք չէ ըսել որ Հայաստանի վարիչները անկախ չեն, թէ Մոսկուա չի կրնար նոյնիսկ ընդունիլ այդպիսի բանակցութեան մը սկզբունքը:

Տրամաբանական անհրաժեշտութիւն է որ Ազգ. պաշտպանութեան հոգը ըլլայ ազգային եւ ոչ թէ կուսակցական, այդ պարագային կարելի է գտնել այդ գործակցութեան ճամբան որուն օրինակները կուտայ պատմութիւնը:

Գիտենք որ շատերու կողմէ մեր գաղափարը պիտի նկատուի յախուռն եւ անիրականալի:

Ամէն գաղափար որ անակնկալօրէն կը նետուի բորբոքած մտքերու մէջ, պէտք է սպասէ այսպիսի ընդունելութեան մը:

Բայց եթէ գաղափարը ճիշդ է, պէտք է շինէ իր ճամբան:

Կարսը չմոռնանք, նոր Կարսի աղէտ մը կրնայ վերջին էջը դառնալ Հայոց պատմութեան»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Զօրանոցին եւ պահակատան մօտ գտնուելուն, յեղափոխականները կը զգուշանային այդ շրջանը գալէ: Լեւոնը Գարեգինէն լսած էր այդ տան վարձուելու, տեղի եւ դիրքի մասին, բայց այդքան միայն: Անգամ մը այգիներու մէջ ինկած, Լեւոնը ընդհանուր ուղղութիւն մը բռնած սկսաւ քալել, բայց շուտով զգաց, որ ուղղութիւնը կորսնցուցած է: Այգիներու մէջէն, ան ալ գիշերով, դժուար էր գտնել անկիւնի տունը:

Երկար թափառելէ վերջ, Լեւոնը ենթադրաբար մօտեցաւ տան մը, որ իրեն կը թուէր թէ՝ անկիւնի տուն մըն է: Եթէ միայն կարողանար բարձրանալ այդ տան տանիքը, տեսնէր փողոցը, այն ժամանակ հաստատ կը գիտնար ուր գտնուիլը: Երկյարկանի տուն մըն էր այդ, ընդարձակ բակով, որու մէկ կողմը կը գտնուէր թոնրատունը: Դժուարութեամբ՝ բայց վերջապէս յաջողեցաւ բարձրանալ թոնրատան տանիքը, Լեւոնը ինքն ալ չգիտցաւ, թէ ի՞նչպէս ոտքը առաւ տանիքի ջրթողին, ու փայտէ խողովակը աղմուկով ինկաւ բակը: Այդ պատահական դէպքուածը պատճառ եղաւ, որ բակի մէջ շղթայուած շունը կատաղօրէն հաջելով արթնցնէ ոչ միայն այդ տան մէջ գտնուողները, այլ եւ դրացիները: Թէեւ Լեւոնը անմիջապէս երեսն ի վար տափեցաւ թոնրատան երդիքի վրայ, բայց անպիտան շունը փոխանակ հանդարտելու, ալ աւելի պայրացած, շղթան կտրել կը փորձէր:

Լեւոնը թէեւ պառկած տեղէն չէր տեսներ, բայց լսեց, որ թոնրատան դուռը բացուեցաւ, ու մէկը սաստեց շունը: Կասկած չկար, որ այդ Ուրանցի Յակոբի ձայնն էր: Լեւոնը ուրախացած կը պատրաստուէր բարձրանալով բակը ցատկել, երբ տան արտաքին դուռը դրսէն սկսան ծեծել:

— Նէ օլմուշ, քափուի աչըն (ի՞նչ է պատահած, դուռը բացէք):

Դուռը բացուեցաւ ու Լեւոնը բազմաթիւ ոտնաձայներ լսեց բակին մէջ:

— Ի՞նչ է եղեր, — մէկը Թուրքերէն կը հարցնէր, — սակէ կ'անցնէինք, զալմաղալ լսելով եկանք, ըսինք տեսնենք ի՞նչ պատահեր է խանում տօքթորի տունը:

Այդ պահուն Լեւոնը պառկած տեղէն տեսաւ, որ երկրորդ յարկի պատուհանը բացուեցաւ, ու կանացի գլուխ մը վայրկեան մը դուրս կախուեցաւ: Լեւոնը կասկած չունէր որ վերէն նայողը Սոնիան էր ու զինք տեսած լինելու էր: Հապա՞ եթէ յանկարծ կարծելով թէ սովորական գող մըն է տանիքի վրայ պառկողը, Սոնիան աղմուկ բարձրացնէր, կամ յայտնէր պահակախումբին տանիքի վրայ պառկող օտարականի մասին ...

Լեւոնը, որու սիրտը մուրճի նման կը զարնէր, մեծապէս հանդստացաւ, երբ կանացի գլուխը ներս քաշուելով պատուհանը գոցուեցաւ:

Պատուհանէն նայողը իրօք Սոնիան էր: Շան արտակարգ հաջոցը արթնցուցեր էր Սոնիան, որ կարծելով թէ տան մէջ օտարական մը մտեր է, անկողնէն ցատկելով վազած էր պատուհանի մօտ ճիշդ այն պահուն, երբ տանիքի վրայ Լեւոնը փայտէ խողովակի անկումէն ու շան հաջոցէն վախնալով պառկեր էր:

Սոնիան պատուհանը բացած՝ կ'ուզէր այդ մասին ձայն տալ Յակոբին, երբ անցնող պահակախումբը կարծելով թէ բան մը պատահած է օտարական խանումի տան մէջ, որ կուսակալի հովանաւորութիւնը կը վայելէր, բակէն ներս կը մտնէր եղելութիւնը իմանալու:

Սոնիան արթնամտութիւնն ունեցաւ լռելու, ու վրան խալաթ մը նետելով՝ աճապարեց վար իջնել: Մեր նախածանօթ Ուրանցի Յակոբը, որ Վահէի յանձնարարութեամբ Սոնիայի մօտ մտած էր, անճրկած՝ չէր կրնար պահակախումբի առաջնորդ ոստիկանին բացատրել շան կատաղութեան պատճառը:

— Էֆէնտիմ, չեմ գիտեր ի՞նչ պատահեցաւ, այնպէս կատղած կը հաջէր ... կարծես գող մտած լինի մեր տունը ...

— Մենք հիմա կը փնտռենք ...

Այդ պահուն Սոնիան դուրս եկաւ բակը ու շնորհալի ժպիտով մը բարեւեց ոստիկանը:

— Խանում էֆէնտի, — քաղաքավարութեամբ մօտեցաւ ոստիկանը ու թէմեննահ մը ըրաւ, — փողոցով կ'անցնէինք, ձեր տունէն զալմաղալ լսելով եկանք ... ձեզ օգնել ...

— Բա՛ն չկայ, — որպէս թէ բոլորովին անհոգ, Սոնիան ծիծաղիլ սկսաւ, — իմ Շէյթանս (շան անունը Շէյթան էր), գրեթէ ամէն գիշեր այսպիսի օյիններ կը խաղայ մեր գլխուն, մանաւանդ լուսնակ գիշերները ... շատ շնորհակալ եմ ձեր ուշադրութեան համար ... Յակոբ եղբայր, անմիջապէս Շէյթանը թոնրատուն տար ու կապէ ... Հա, ձեր անունը ի՞նչպէս է:

— Ձեր ծառան, փոլիս Օսման:

— Շնորհակալ եմ, Օսման էֆէնտի, վաղը կուսակալինց երթալուս ձեր ուշադիր վերաբերմունքի մասին պիտի խօսիմ կուսակալին ... անպիտան Շէյթանը բոլորս ալ անհանգստացուց ... Գիշեր բարի ձեզ: Յակոբ եղբայր, դուռը բաց էֆէնտիներուն համար ... երթաք բարով:

Փոլիսն ու զինուորներու մէկ մասը, որոնք ներս մտած էին, թէմէննահ ընելով դուրս ելան: Յակոբը դուռը ամրացուց ու կ'ուզէր իր գետնայարկի վրայ գտնուող սենեակը մտնել, երբ վերի յարկէն լսեց Սոնիայի ձայնը:

— Յակոբ եղբայր, վայրկեան մը վեր եկէք:

Սոնիան ճրագը վառած՝ անկողնին մէջ նստած՝ ամբողջ մարմնով կը դողար:

— Աստուծու սիրուն, օրիորդ Սոնիա՛, ձեզ ի՞նչ պատահեցաւ, — օրիորդը այդ վիճակին մէջ տեսնելով վախցած՝ հարցուց Յակոբը, — ինչպէս դեղներ էք ու կը դողաք. բան չկայ, հանդստացէք ...

— Բան կայ, բան կայ ... Յակոբ եղբայր, մեր թոնրատան տանիքի վրայ ...

— Տանիքի՞ն վրայ ... ի՞նչ կայ որ:

— Մարդ մը կայ ... օտարական մը ... շունը որ հաջել սկսաւ, տեսայ որ մարդ մը մեռածի նման փռուեցաւ տանիքին վրայ — Թերեւս հիմա փախած լինի ... սիրտս այնպէս թունդ ելաւ ... սարսափելի մարդ մը կ'երեւէր ... բարձրահասակ ...

— Երանի ոստիկանին ըսէինք ... ինչ որ է ... ես հիմա կը ստուգեմ:

Յակոբը պատուհանին մօտեցաւ: Իրօք, տանիքի վրայ մարդ մը անշարժ պառկած էր: Եթէ հասարակ գող մը լինէր այդ մարդը, մտածեց Յակոբը, հիմա շատոնց փախած կը լինէր: Յանկարծ փայլակի նման արագ, գաղափար մը լուսաւորեց միտքը, թերեւս յեղափոխական փախստական մըն է. չէ՞ որ վերջերս Այգեստանի մէջ այնքան բազմացեր էին կառավարական հետապնդումներէ խուսափող փախստականները: Յակոբը յիշեց այդ գիշերուան Այգեստանի արտակարգ շարժումը, զինուորական շեփորներու ձայները, հրացաններու տրաքոցը: Որքան որ կրնար՝ հանդստացուց Սոնիան ու վար իջաւ:

Սոնիան անմիջապէս ճրագը մարելով՝ վազեց պատուհանի մօտ: Յակոբը սանդուղը կրթնցուցած թոնրատան պատին, կէս մէջքէն վեր բարձրացաւ կտուրէն վեր: Սոնիան մէկ ալ տեսաւ որ դիակի նման ինկած մարդը շարժեցաւ, կուզէ կուզ մօտեցաւ տանիքի եզրին, ու Յակոբէն վերջ վար իջաւ բակը: Սոնիան ուշադրութեամբ կը դիտէր բակի մէջ կատարուածը: Երբ անծանօթը սկսաւ վար իջնել, Յակոբը ձեռքի ահագին լախտը օտարականի գլխուն զարնելու պատրաստ վիճակի մէջ պահած էր: Սոնիան քիչ մնաց սոսկումէն պիտի ճչար: Մէկ ալ զարմանքէն ապշած մնաց Սոնիան, անկարող աչքերուն հաւատալու: Յակոբը ձեռքէն փայտը մէկդի նետեց, վրայ վազեց ու բարձրահասակ օտարականը գրկելով՝ սկսաւ զայն համբուրել:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

լինը, ամէն տեղ հետզհետէ ընդարձակ եւ համարձակ դաւադրութիւններ «երեւան հանելով», զայն կը մղէ մահացումներով «մաքրագործել» իր ամէնէն մօտիկ աշխատակիցները: Եւ այսպէս պարապութիւն մը կը բացուի Սթալինի չուրջը:

Գրագէտ Կուպրինի վերադարձը

Մոսկուայէն կը գրեն.— Գրագէտ Ալեքսանդր Կուպրին, որուն վերադարձը հաղորդեցինք երէկ, Մոսկուայի մէջ ընդունուեցաւ Գրողներու Միութեան քարտուղարին եւ խումբ մը գրագէտներու կողմէ: Կուպրին ուրախութիւն յայտնեց որ բախտ կ'ունենայ իր հայրենիքը վերադառնալու: «Այս վերջին օրերս այնքան անհամբեր էի որ պատրաստ էի քալելով Մոսկուա գալու: Անհունապէս երախտապարտ եմ խորհրդային կառավարութեան որ հնարաւորութիւն ընծայեց իմերկիրս վերադառնալու: Ո՛րքան տառապեցայ հայրենիքէն հեռու գտնուելուս համար: Երջանիկ եմ որ ռուսերէն լեզուն կը լսեմ չուրջս: Շատոնց կ'երազէի տեսնել նոր Ռուսաստանը եւ անոր նոր սերունդները, գրականութիւնս չարունակելու համար»: Ներկաները ջերմ ընդունելութիւն մը կատարելով, ծաղիկներ մատուցին Տիկին Կուպրինի:

Թիարաններու կը ջնջուին

Արդէն խսկ երեկի. ժողովի սեղանին վրայ կը գտնուի օրինագիծ մը, որուն համաձայն պիտի ջնջուին Կույանայի հռչակաւոր Թիարանները, Սատանայի կղզին եւն.: Այս արմատական բարենորոգումը գլուխ հանելու համար եռանդով աշխատանքի լծուած է մեր բարեկամը՝ գաղթային նախարար Պ. Մութէ, աջակցութեամբ դատական նախարար Պ. Ռիւքարի: Որոշուած է այլ եւս նոր դատապարտեալներ չղրկել ծանօթ աքսորավայրերը, մինչեւ որ վերջնական որոշում տրուի:

Հրաժարեալ արքան պսակուեցաւ

Երէկ, հինգշաբթի, տեղի ունեցաւ Անգլիոյ հրաժարեալ թագաւորին՝ Էտուըրտ Ը.ի ամուսնութիւնը, Քանտէի պատմական ղղեակին մէջ: Առտուն ժամը 11.30ին կատարուեցաւ քաղաքային արարողութիւնը, որուն ներկայ եղան միայն հինգ հոգի: Կէս օրին տեղի ունեցաւ կրօնական պսակը, որուն ներկայ ըլլալու արտօնութիւն ստացած էին միայն 48 հոգի, մէջն ըլլալով հինգ թղթակիցներ, 15 ծառաներ եւ սպասաւորներ, Ոչ մէկ ներկայացուցիչ՝ Անգլիոյ արքունիքէն կամ ազնուականութենէն: Անկլիքան եկեղեցին ալ արգիլած էր որ եւ է կղերականի մասնակցութիւնը, բայց անկախ կրօնաւոր մը, Հ. Ճարտին, ինքնաբերաբար յանձն առաւ կատարել պսակադրութիւնը, անսալով իր խղճին: «Ոչ արտօնութիւն խնդրած եմ եկեղեցական իշխանութենէն, ոչ ալ ստացած: Միայն իմ խղճիհարցուցի: Գիտեմ թէ դուքս եւ տիկինը ջերմապէս կ'ուզէին որ կրօնական արարողութիւն ալ կատարուի: Ես ինքնաբերաբար առաջարկեցի եւ ընդունեցին»:

Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին արտօնութեամբ, եպիսկոպոս մը, որուն իրաւասութեան տակ է Ֆրանսայի անկլիքան եկեղեցին, գեկոյց մը հրատարակեց եւ յայտարարեց թէ Հ. Ճարտին ստանձնած է պսակը կատարել «առանց իր հաւանութեան կամ նոյնիսկ գիտութեան»:

Տըրհէմի Թեմակալ եպիսկոպոսն ալ յայտարարեց թէ պսակադիր եկեղեցականը իրաւունք չունի որ եւ է արարողութիւն կատարելու իր թեմէն դուրս:

Պսակադրութենէն վերջ, սեղան մը սարքուեցաւ, յետոյ նորապսակ ամոլը Սէնփըլոնի ճեպընթացը նստելով, գնաց Հարաւային Աւստրիա, ուր պիտի անցընէ մեղրալուսինը: Անգլիական արքունիքը մերժած ըլլալով «Նորին Արքայական Բարձրութիւն» տիտղոսը շնորհել հարսին, Ամերիկացի տիկինը, այժմ դքսուհի Ուինզըրի, պիտի կոչուի «Շնորհափայլ»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՇԻ Խասգիւղացի Եղիշէ Մովսէսեան ապրիլ 30ի առտուն սպաննուած գտնուեր է Կրանիթ Սիթի (Մ. Նահանգներ), իր գարեջրատան եռեւի մասին մէջ: Քանի մը օր յետոյ ձերբակալուած է Բալուի Արթխան գիւղացի Սարգիս Եափալըմեան, իբրեւ կասկածելի: Իր սենեակին մէջ գտնուած են զոհին երկու ժամացոյցները եւ չորս արծաթ տոլարներ:

ՀԱՍԱՐԱԿԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, որուն կը մասնակցին 16 երկիրներ, իր 11րդ ժողովը գումարեց Ժընեւի մէջ: Նոր միջոցներ պիտի ծրագրէն, համայնավարութեան դէմ կռուելու համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփոխաններուն տարեթոշակը 400էն 600 ոսկիի պիտի բարձրանայ դահլիճին առաջարկութեամբ, քանի որ յաւելում եղաւ նախարարներու թոշակին վրայ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Պելկրատ, Սոֆիա եւ Փէշթա պիտի երթայ յառաջիկայ շաբթու:

Երգահանդէս Տիկ. Արփիկ Արղութեանի

4 յունիս ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին

Salle de Concert de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ

78, Ռիւ Քարտինէ եւ 114պիս Պուլ. Մալզէրպ:

Յայտագրին մաս կը կազմեն Gluckի, Կապրիէլ Ֆօրի Տիփարքի, Շուպէրթի, Քլինկի, Պօրօտինի, Մուսորկսկիի, Ջերեփնինի, Ֆօրի կտորները ինչպէս նաեւ Ռ. Մելիքեանի եւ Գ. Ալէմշահի գործերը. դաշնակով կ'ընկերանայ ռուսական օփերայի շէֆ տ'օրքէսթր A. LABINSKY

Տոմսերու գինն է 20, 15, 10 եւ 7 ֆր., կարելի է գտնել Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ:

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ

ի նպաստ Սպանիացի տարագիր մանուկներու.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ**

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ:

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 142 rue Villeneuve:

գիներ՝ 5, 3 եւ մանուկներու 1 ֆր.:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 5էն սկսեալ ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2 — 4: իրաւագէտ-փաստաբան Պ. ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ պիտի գտնուի միութեանս կեդրոնատեղին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ (10), իրաւագիտական խորհուրդներ եւ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ (տուրքի, վաճառականական, վարչական եւն.) ձրի տալու, միութեանս անդամներուն եւ համակիրներուն:

10րդ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, ՍԷՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, **Salle Gaveau**ի մէջ **45 Rue La Boëtie**, մեթրօ **Miromesnil**

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Daguerre. PARIS (13)

Գիւղաւ

ԼԻՈՆԻ վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette.

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկեր կարօ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին, կը դասախօսէ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան խումբը կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները 6 յունիս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՅԻՍ 28

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Քաշանի քաղաքապետարանին նորակառոյց շէնքին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Լ. ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ **ԹԱՆԿԻ ՓՐԷԺԱՆ**

(ֆրանսացի ամենաերիտասարդ երեսփոխանը)

ԵՒ ԸՆԿ. **Ե. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Պ. Պ. Գ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ, ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ (երգ), ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ, ընկեր ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ (արտասանութիւն):

Հայկական պարեր «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի անդամներուն կողմէ:

Պ. ԺՕՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ (թառ):

Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր առաջնորդութեամբ Gario Canti յայտնի նուագախումբի:

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ.

մուտք 3 ֆր.:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'օրլէանէն FI օթօպիւսը, Շաթլէյէն եւ Սէն Միշելէն 93 օթօպիւսը, իջնել՝ Մէռի տը Քաշան:

Ընկերահամախմբական խնջոյք Մայիս 28ի առթիւ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի կողմէ

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, արտասանութիւն եւլն.

Կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆ.

Մուտք 5 ֆրանք:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ,

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի կողմէ:

5 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Պ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԵՒ S. F. I. O.ի ԿՈՂՄԷ ԸՆԿ. **BORDAT**

Օտար արուեստագէտներէ բաղկացած ընտիր նուագախումբ մը պիտի նուագէ հայկական եւ եւրոպական կտորներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. Պ. ՍԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, ՕՐ. Ծ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ եւ Պ. Ա. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (մեներգ). կ'արտասանէ՝ Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, Պ. Զ. ՄՈՍԿՈՖԵԱՆ (Հավայեան կիթառ).

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆր.:

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ,

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին կողմէ

5 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, գետ. Թատերասրահին վերնայարկը

Foyer du Théâtre

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ե. ՓԱՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. Օտէթ Միքայէլեան (դաշնակ), կը մեներգեն՝ Տիկիններ Վեհանուշ Մարգարեան եւ Տիկ. Մարգարեան, կ'արտասանեն՝ Մ. Պըլըգեան, Մ. Դաւիթեան, Ա. Մարգարեան, Ա. Խաչիկեան, Մ. Ճէվահիրճեան, Թ. Եղիկեան:

Մուտք 1 ֆր.:

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ.

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի

6 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Արժօնի տը Սէնթ'էթիէն»ի սրահին մէջ (Սինէմա Ռոյեալի մօտ).

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՇԱԿ ՊՈՂԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.:

Տիկ. ԼԻԼԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ֆրանսուհի) պիտի երգէ հայկական կտորներ:

Կը ներկայացուի «Էլ Մի ԱՂՕԹԻՐ»ը

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ, (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի

6 յունիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Ալիս Քըլըճեան, Տիկ. Արաքսի Սարգիսեան, ընկ. Մարտիրոս Դաւիթեան, Պ. Պ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան, Վարդգէս Քէչէճեան, Սիմոն Շիշմանեան, Վարդգէս Տէրտէրեան:

Մուտքը ազատ է:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է Առնուվիլի «Վարդան» կոմիտէի Յունիս 6ի դաշտահանդէսը:

Բացուած է

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ Mairie d'Issyի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7.

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Champs Elyséesի մօտ

ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԻ ԾԱՆՕԹ

Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris

9 rue Lord Byron

à l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԻՐԱՆ

ՔԻԱՖԻՔ, ՔԻՒՖԹԷ, ՀԻՄԻՎ, ՊԱՍՏԸՐՄԱՅԻ ԵՒՆ,

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքներ կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելէֆօն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր զեղչեր իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մաշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակաւոր Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վերցնել բաժանորդագրուի ցառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել ցառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բըթուռնաժ:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD — 48 rue de la République, Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD — 7 rue Auber, Paris, Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Թատերական ներկայացում Տէսինի մէջ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ

6 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Կը ներկայացուի «ՎԱՆԱԿԱՆԻՆ» չարունակութիւնը՝

Աւազակապետը եւ Թիապարտը

(6 արար)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է չաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ, իր կեդրոնատեղին, 22 րիւ Րիշէ, Փարիզ: 5 յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21 — 22.30, կը դասախօսէ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ:

Դասախօսութենէն վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերանի Համագային Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, 6 յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Խաչի Ակումբին մէջ, 52 rue Gustave Courbet, պանծօ՝ խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով: Փորթ տ'օրլէանէն առնել 88 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Grange Ory.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 5 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 5 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3439

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԸ.— ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամիսներու հակասական լուրերէն, խժալուր աղմուկներէն եւ ժողովներէն վերջ, տարագիրներու զինուորագրութեան խնդիրը այսօր կը գտնուի նոյնքան անորոշ վիճակի մը մէջ, որքան վեց ամիս առաջ :

Մինչ այս մինչ այն, ահա իրարանցումի մատնուած են 22—37 տարեկանները, նոր անակնկալի մը առջեւ գտնելով իրենք զիրենք :

Անոնք ստացած են կամ հետզհետէ կը ստանան տոմսեր՝ իրենց շրջանին զինուորագրութեան գրասենեակէն, «սախրողական» մակագրութեամբ եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ .

— Բժշկական քննութեան խորհուրդը ձեզ յարմար նկատած է զինուորական ծառայութեան, համաձայն պատերազմական նախարարութեան 1937 փետրուար 4 (24?) թուակիր շրջաբերականին: Դուք ենթակայ չէք որ եւ է գործօն ծառայութեան : Սակայն եթէ կ'ուզէք ծառայել, օրինակի համար հպատակութեան ստացման ձեւակերպութիւնները փութացնելու համար, կրնաք դրօշի տակ առնուիլ 1937 հոկտեմբերին, կատարելու համար գործօն ծառայութեան այն շրջանը որ պարտաւորիչ է ձեր դասու ֆրանսացիներուն համար (18 ամիս) :

Իւրաքանչիւր ազդարարութեան վրայ նշանակուած է պայմանաժամ մը (մեր տեսածները՝ յունիս 5 կամ 6), պատասխանելու համար այո կամ ոչ :

Կը յիշուի թէ մօտաւորապէս այս իմաստով ազդարարութիւն մըն ալ ուղղուած էր Սէնթ Էթիէնի տարագիրներուն, անցեալ ապրիլ 29ին: Անշուշտ ուրիշ տեղերու մէջ ալ կատարուած է կամ պիտի կատարուի նոյն գործողութիւնը :

Արդ, անոնք որ ներկայացած են այս քանի մը օրերու ընթացքին, Փարիզի այս կամ այն թաղին մէջ, կը գտնուին անորոշ տպաւորութեան մը տակ :

Անձկութիւն մը համակած է բոլորը: Եւ իրաւամբ :

Երթա՞ն թէ չերթան: Կարելի՞ է մէկ անգամէն որոշում տալ այսքան կարճ պայմանաժամի մը մէջ:

Երթալով, հպատակութիւն եւ ուրիշ առաւելութիւններ պիտի շահին. իսկ եթէ չերթան, սեւ նիշ մը ստացած չե՞ն ըլլար, ապագային համար ... Փիտնալով հանդերձ որ ըստ օրէնի ենթակայ չեն զինուորութեան, ինչպէս կ'ըսէ ազդարարագիրն ալ:

Շատերը որ կանչուած են, փորձեր են գիտնալ թէ անպատեհութիւններ կրնա՞ն ծագիլ, եթէ իրենց պատասխանը ժխտական ըլլայ, բայց չեն կրցեր աւելի բան հասկնալ: Անշուշտ գրասենեակի պաշտօնեաներուն չի յնար լուսաբանել այսպիսի հարցերը: Մանաւանդ որ, իրենք եւս լրիւ ծանօթութիւններ չունին շատ մը հարցերու մասին :

Արդ, ունի՞նք ուրիշ աղբիւրներ կամ հիմքեր, հարցը ամբողջովին լուսաբանելու համար :

Դժբախտաբար ոչ, գոնէ առ այժմ :

Դեռ անցեալ օր թղթակից մը ղրկած էինք պատերազմական նախարարութեան պաշտօնատունը, շարք մը հարցումներով, եւ պատասխաններն ալ հրատարակեցինք :

Ինչպէս կը հաստատուէր անգամ մը եւս, շատ մը կէտերու մասին վերջնական որոշումներ չեն տրուած տակաւին, եւ կամ եթէ տրուած են, չեն յայտնուիր :

Այնպէս որ, մեզի կը մնայ տրամաբանական եզրակացութիւններ հանել, մինչեւ հիմա քաղուած տեղեկութեանց հիման վրայ :

Առաջին եզրակացութիւնը այն է որ, ամենայն հաւանականութեամբ յառաջիկայ հոկտեմբերին պիտի կանչուին 20—21 տարեկանները, իրենց ֆրանսացի դասակիցներուն հետ :

Երկրորդ.— որ եւ է փոփոխութիւն չէ կատարուած հպատակութեան օրէնքին մէջ: Ուրիշ խօսքով, կառավարութիւնը չընդունիր որ զինուորցուները հպատակ համարուին զօրանոց մտած օրէն իսկ, ինչպէս խնդրուած էր զինուորցուներու ժողովներով եւ ազերսագիրներով: Կ'երթաս կը ծառայես, յետոյ կը դառնաս հպատակ: Անշուշտ աւելի շուտ եւ դիւրին քան սովորական խնդրարկուները :

Այս պարագան կը հաստատէ, նաեւ 21-33 տարեկաններուն ուղղուած ազդարարագիրը :

«Ըստ օրէնի զինուոր չես», կ'ըսեն. բայց եթէ կ'ուզես դիւրացնել հպատակութեան գործողութիւնները ...

Ուրեմն, եթէ կ'ուզես օր առաջ հպատակ դառնալ, վճարէ գինը,— ծառայէ քու ֆրանսացի դասակիցներուդ պէս, 18 ամիս:

Այստեղ է որ կը ծագի բուն անձկութիւնը, ինչպէս բացատրեցինք :

Անշուշտ ոչ մէկը կ'ուզէ խուսափիլ զինուորութենէ: Ծառայութեան տեւողութիւնը, 18 ամիսն է որ մտահոգութիւն կը պատճառէ շատ շատերուն, իբրեւ ընտանիքի եւ գործի տէր :

Հիմնուելով մեր տեսած գրաւոր ազդարարութեանց վրայ, կը կարծենք թէ որ եւ է անպատեհութիւն չի կրնար ծագիլ, եթէ կանչուածներ բացատրեն թէ ինչո՛ւ ի վիճակի չեն հաստատական պատասխան տալու :

Շատ-շատ, հպատակութեան ստացումը կրնայ ձգձգուիլ, այսինքն մնալ այն վիճակին մէջ ուր կը գտնուինք ամէնքս ալ, առանց զինուոր երթալու :

Կը թուի թէ այս նոր ստուգումով ալ — կ'ուզե՞ս ծառայել — զինուորական իշխանութիւնը կ'ուզէ իմանալ թէ ի վերջոյ ո՛րքան տրամադրելի զինուորցուներ կան հայ կամ ռուս տարագիրներուն մէջ, անոր համեմատ կազմակերպելու համար ամբողջ գործը :

Ամէն պարագայի մէջ, իւրաքանչիւր երիտասարդ ինքն է իր ճակատագրին տէրը: Իսկ իրաւասու մարմիններուն կ'իյնայ օր առաջ կարելի լուսաբանութիւններն ստանալ այս մասին, փարատելու համար զանազան մտավախութիւններ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

Ալեքսանտրէթի համաձայնութեան դէմ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն յունիս 3 թուականով :— Ընդհ. գործադուլ մը ծագեցաւ եւ օրէ օր կ'աճի, իբրեւ բողոք Ալէքսանտրէթի մասին կնքուած համաձայնութեան: Դպրոցները փակուած են, ինչպէս եւ խանութները, մէջն ըլլալով նպարեղէնի խանութներն ալ: Ուսանողները ցոյցեր կատարեցին: Սանճաքի պաշտպան Կոմիտէն կը խրախուսէ ընդհանուր գործադուլը :

ԶՕՐ. ՄՈԼԱ ՋԱՐԴՈՒՓՇՈՒՐ ԵՂԱՒ

Օդանաւային արկածի մը հետեւանքով

Զօր. Էմիլիօ Մոլա, Սպանիոյ ապստամբներու հիւսիսային շրջանի հրամանատարը, որ ամիսներէ ի վեր կը գործէ Պիլպաոյի դէմ, մեռաւ հինգշաբթի առտու, օդանաւային արկածի մը հետեւանքով, երբ հետազօտութիւն կը կատարէր: Պաշտօնական զեկոյց մը լուրը հաստատելով հանդերձ, մանրամասնութիւններ չի հաղորդեր: Անպաշտօն լուրերու համաձայն, օդանաւը գերմանական էր, ինչպէս եւ երկու վարիչները Գերմանացիներ էին: Զօրավարէն զատ սպաննուած են իր թիկնապահը, երկու բարձրաստիճան սպաներ եւ երկու վարիչները: Օդանաւը ջարդուփշուր եղած էր, իսկ զօրավար Մոլայի մարմինը 25 նարտա անդին նետուած: Այնքան անճանաչելի դարձած էր որ կարելի եղաւ ճանչնալ միայն պատառուած վերարկուէն եւ մետաքս գօտիէն: Կը կարծուի թէ օդանաւը լերան մը կատարին զարնուած է, թանձր մշուշին մէջ: Օդը այնքան ամպոտ էր որ, հետազօտութիւնը թէ դժուար էր եւ թէ վտանգաւոր: Զօրավարին մարմինը Պուրկոս փոխադրուելով, զետեղուեցաւ հեծելազօրքի զօրանոցին մէջ, որպէսզի ժողովուրդը կարենայ իր յարգանքը յայտնել :

Այս արկածին հետ զուգընթաց, Պասքերը կատաղի յարձակողական մը ձեռնարկելով, յաջողեցան ետ առնել Լեմոնայի լեռնաշղթան: Ապստամբները հարկադրուեցան արագօրէն նահանջել վեց մղոն տարածութեան վրայ :

Զօր. Մոլա 50 տարեկան էր, ծնած՝ Քուպա: Հայրը Սպանիացի էր, իսկ մայրը Քուպացի: Արագօրէն բարձրացաւ զինուորական ասպարէզին մէջ, Մարոքի կռիւներուն շնորհիւ: 1930ին, միապետական դիկտատուրայի շրջանին Սպանիոյ ոստիկանութեան ընդհ. վերատեսուչն էր եւ այդ առթիւ հանրապետականներուն ատելութիւնը գրգռեց, անոնց դասերը երեւան հանելով եւ հեղինակները բանտարկելով: Երբ հանրապետութիւն հաստատուեցաւ, Մոլա ձերբակալուելով հանգստեան կոչուեցաւ: Այդ օրէն մինչեւ 1935 մեկուսացած էր, եւ հակահանրապետական գիրքեր կը գրէր: Երբ, 1935ին, յետադիմական Ժիլ Ռօպլէս պատերազմական նախարար եղաւ, Մոլա հրամանատար նշանակուեցաւ Սպանիական Մարոքի բանակին: Ժողովրդական Ճակատի յաղթանակէն վերջը Սպանիա կանչուելով հրամանատար նշանակուեցաւ հիւսիսային շրջանին մէջ. իսկ 1936 յուլիս 18ին, երբ ապստամբութիւնը պայթեցաւ, ստանձնեց հիւսիսային ճակատին հրամանատարութիւնը: Հակառակ բոլոր դժուարութեանց, յաջողեցաւ կապ հաստատել Զօր. Ֆրանքոյի բանակին հետ, որ հարաւէն կը յառաջանար, եւ կարեւոր դեր կատարեց Մատրիտի յարձակումներուն մէջ: Վերջին վեց ամիսներու ընթացքին իր գլխաւոր նպատակն էր գրաւել Պիլպաօն կամ քար քարի վրայ չձգել: Բազմաթիւ քաղաքներ կործանեցան իր յառաջխաղացութեան ճամբուն վրայ :

ՍՊԱՆԻՈՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Անգլիա եւ Ֆրանսա նոր ծրագիրներ կ'որոճան

Պ. Տէլ Վայօ, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան նախորդ արտաքին նախարարը, Փարիզ եկած է, կարեւոր պաշտօնով մը: Առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ եւ գոհ կ'երեւայ արդիւնքէն: Կ'ըսուի թէ սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է, օտար կամաւորները ետ կանչելու համար :

Անգլիական կառավարութիւնը Փարիզ, Պերլին եւ Հռոմ ղրկեց երկու ծրագիրներ, որոնց նպատակն է դիւրացնել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վերադարձը՝ չէզոքութեան յանձնախումբին մէջ, ինչպէս եւ անոնց մասնակցութիւնը միջազգային հսկողութեան: Առաջին ծրագիրը կը տրամադրէ ընդարձակել ապահովութեան գօտիները՝ օտար մարտանաւերուն համար, Սպանիոյ զանազան նաւահանգիստներուն մէջ: Դիմումներ պիտի կատարուին Սպանիոյ հանրապետական եւ ազգայնական իշխանութեանց, որպէսզի երաշխաւորեն այդ գօտիներուն ապահովութիւնը: Երկրորդ ծրագրին համաձայն, օտար պետութեանց տորմիղները պիտի գործակցին, եթէ մէկն ու մէկը յարձակում կրէ: Այդ գործակցութենէն առաջ խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի հրամանատարներուն միջեւ :

Ինչպէս կ'երեւայ, Անգլիոյ նպատակն է ամէն գնով կանգուն պահել ոչ-միջամտութիւն քաղաքականութիւնը՝ այնպէս կարելի չէ նախատեսել հետեւանքները: Ֆրանսա եւս նոյն տեսակէտն ունի: Իտալիա տրամադիր կ'երեւայ նորէն մասնակցելու չէզոքութեան յանձնախումբին, եթէ սպանիական կառավարութիւնը երաշխաւորէ թէ նոր դէպքեր պիտի չպատահին: Գալով Գերմանիոյ, առ այժմ զբաղած է նոր մարտանաւեր ղրկելով սպանիական ջուրերը:

*** Կարգ մը թերթեր զարմանազան պատմութիւններ կը պատմեն «Տէօյչլանտ»ի ռմբակոծման մասին, գրելով թէ յարձակումը ծրագրուած էր Մոսկուայի մէջ եւ գործադրուած՝ խորհրդային օդանաւորդներու միջոցաւ: Ուրիշ պատմութեան մը համաձայն, ռմբակոծութիւնը հետեւանք է սխալի մը :

Օտարականներ Ռօնի նահանգին մէջ

Պաշտօնաթերթը Բշ. օրուան թիւով կը հրատարակէ քանի մը որոշումներ, որոնց համեմատ կը սահմանափակուի օտար գործաւորներուն աշխատութիւնը Ռօնի (Լիոն) նահանգին ներկարարներու (թէնթիւրըրի) եւ հիւսուածեղէններու եւ թելերու դրոշմաւորման ճարտարարուեստներու մէջ:(Ցայտնի է թէ այդ գործերով զբաղող գործարաններուն մէջ բազմաթիւ հայ գործաւորներ կ'աշխատէին կամ կ'աշխատէին եւ հիմա անգործ են » :

ԹՈՒՐՔ ԱՌԱՋԻՆ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻՆ, Սապիհա Կէօքչէն, ականակուռ շքանշան մը ստացաւ Էնկիւրիի մէջ, արտակարգ հանդիսաւորութեամբ : Վարչապետը ինք աղջկան կուրծքին անցուց շքանշանը, կրակոտ ճառ մը խօսելով եւ շեշտելով օդագնացութեան կարեւորութիւնը :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵԾ ՄԱՅՐԻԿԸ ԱԿՌԱՅ ՀԱՆԵՐ Է...

Այս միջոցին մէկը միւսէն համով բաներ կը կարդամ ռամկավար թերթերուն մէջ :

Խեղճերը այնքան աքացի կերան աջէն եւ ձախէն, մինչեւ անգամ իրենց երախտաւորներէն որ, այժմ սկսեր են ակռայ ցուցնել ամէնուն դէմ : Եւ ցցուիլ, ցցուի՜լ, մազերը հովին տուած :

Տեսէք ինչե՛ր կը ծամէ «Արեւ» մամիկս, իր նորաբոյս ակռաներով. (19 մայիս).

— «Մեզմէ շատեր կ'ըսեն թէ Թուրքիոյ Հայութիւնը չէր ունենար վերջին պատերազմի ահաւոր կորուստները, եթէ ...: Կ'ըսեն թէ՝ Հայաստանի նորագատ Հանրապետութիւնը իր խանձարուրքին մէջ չէր խեղդուեր, եթէ .: Կ'ըսեն թէ Կիլիկիան չէր պարպուեր, եթէ ...:

Կը պատմուի թէ Կիլիկիոյ ժողովուրդին վերջին յուսահատ մարտնչումներու շրջանին հայաշատ կեդրոնի մը մէջ կ'ապրէր հարուստ Հայ մը, որ անտարբեր կը դիտէր իր շուրջը անցած դարձածները եւ ինքնապաշտպանութեան համար ո եւ է զոհողութիւն չէր ուզեր ընել, ըսելով. «Եթէ ... գան, ծանրութեանս չափով ոսկի կը վճարեմ եւ ինքզինքս կը փրկեմ»: «Անոնք» եկան, այդ հարուստ Հայուն ծանրութեան կրկին ու եռապատիկ ոսկիները գրաւեցին եւ իրեն ալ չխնայեցին: Եթէ այդ հարուստ Հայը հաւանած ըլլար, աղէտը հասնելէն առաջ, «իր ծանրութեան» կէսին կամ քառորդին չափ ոսկի տալ հայ կամաւորներու զէնք եւ պարէն հայթայթելու համար, թերեւս ոչ այդ քաղաքին հայութիւնը կը ջարդուէր, ոչ ալ ինքը կը խողխողուէր »:

Այսքան սրտեւ եւ խորատես օրկան մը անշուշտ վտանգը կանխելու միջոցներն ալ գիտէ:

— «Միջոցներ՝ որոնք միայն զէնքը եւ սովորական իմաստով «ինքնապաշտպանութիւնը» չեն, այլ «քաղաքականութիւնը», — այն քաղաքականութիւնը որմէ խորշելով կը խորշինք — յարաբերութիւններ մշակելը, բարեկամներ ճարելը, ու թշնամիին ակնածանք — եւ ինչո՞ւ չէ—վախ ալ ներշնչելն է: Այս բոլորը կամ ասոնց մէ մէկն անգամ չի կրնար ընել Եկեղեցին, որ կրօնական հաստատութիւն է, Դպրոցը որ մշակութային հիմնարկութիւն մըն է, Բարեգործականը, որ վերաշինութեան, ներգաղթի եւ մշակոյթի ծրագիրը ունի միայն, Վերաշինացները, որոնք Հայաստանի մէջ նոր աւաններ կը շինեն եւ այլն »:

Ուրեմն որո՞ւ ապաւինինք, ի սէր Ալլահի, շուտ ըսէ:

Ո՞րն է այն միակ ուժը որ կրնայ կատարել այդ բոլոր գործերը:

Հանգստացէք, մամիկս կէս ճամբան մնացողներէն չէ.

— «Միայն մէկ կազմակերպութիւն գոյութիւն ունի մեր մէջ, որուն նպատակն ու գործունէութիւնը կ'ընդգրկեն մեր ժողովուրդին գոյութեան եւ ինքնապահպանման հետ կապ ունեցող բոլոր հարցերը, մէջն ըլլալով ինքնապաշտպանութիւնը, Եկեղեցին, Դպրոցը, Բարեգործականը, Վերաշինացները եւայլն, եւ անիկա կը կոչուի ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ »:

Կը կարծեմ թէ լայն շունչ մը առած եղաք:

Ի՞նչ պիտի ընէիք, եթէ, փոխանակ բացէ ի բաց յայտնելու հրաշագործ գաղտնիքը, իրեն պահէր եւ ձեզ ձգէր շփոթութեան մէջ ...

Պարապ տեղը չէ որ ռամկավար նոր քայլերգը կը սկսի այսպէս.

Զինուոր ենք ռամկավար եւ ազատ,
Հայ ցեղի զաւակներ հարազատ :
Զրահուած հայրենեաց հաւատքով,
Կը քալենք անվեհեր քովէ քով :

Պզտիկ հարցում մը, եթէ կը ներէք:

Այս «կը քալենք անվեհեր» եւ մանաւանդ «քովէ քով»ը Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի Արանց եւ Կանանց Ակումբներու անձնախնդիրթա՜ց պարահանդէսներէն առա՞ջ ալ գիտէին, թէ վերջը սորվեցան:

Այս մանրամասնութիւնը շատ կարեւոր է, դիրք ճշդելու համար :

ՎԱՀԷ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Միջազգային մամուլը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին նոր ճամբորդութեան: Ֆօն Նէօրաթ ճամբայ պիտի ելլէ այսօր, շաբաթ, նախ Պելկրատ երթալով, յետոյ անցնելով Սոֆիա եւ Փեշթա : Պերլինի թերթերը չեն ծածկեր թէ Գերմանիա մեծապէս շահագրգռուած է Պալքաններու եւ Դանուբեան շրջանի խնդիրներով: Պերլինի դիւանագիտական շրջանակներուն մէջ ալ մեծ նշանակութիւն կուտան այս ճամբորդութեան :

Փարիզի մէջ եւս ուշադրութեամբ կը հետեւին այս ճամբորդութեան: Կ'ըսուի թէ Ֆօն Նէօրաթ Եուկոսլավիոյ տրամադրութիւնները պիտի շօշափէ, ճամբայ մը գտնելու համար Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ վերազինման: Արդարեւ, այդ երկու երկիրները մինչեւ հիմա կաշկանդուած կը մնան հաշտութեան դաշնագիրներով, մինչդեռ ուրիշներ անընդհատ կը վերազինուին :

Միւս կողմէ, առեւտրական փոխանակութիւնները մեծապէս աւելցած են Եուկոսլավիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ : Քրուփի զինագործարանը նոր վերջացուց հսկայ մետաղագործարան մը որ իր տեսակով ամենամեծն է Եուկոսլավիոյ մէջ :

Գերմանիա սկիզբէն ի վեր կ'աշխատէր Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մերձեցման համար որ յանգեցաւ Պելկրատի համաձայնութեան: Իրազեկներու կարծիքով, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ շահերը իրարու հակառակ չեն Պալքաններուն մէջ: Այժմ հարց է, թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը ո՛ր աստիճան պիտի յաջողի հակաբոլշեւիկ ճակատին կապել Եուկոսլաւիան, Հունգարիան եւ Պուլկարիան: Առաջին երկու երկիրները յաճախ ցոյց տուած են իրենց թշնամութիւնը խորհրդային Ռուսաստանի հանդէպ: Պուլկարիա միշտ աւելի վերապահ եղած է:

10,000 տոլար հարսնիքին նկարագրութեան համար

Երէկուան թերթերը սիւնակներով մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Անգլիոյ հրաժարեալ թագաւորին ամուսնութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ հինգշաբթի օր, Քոնտէի դղեակին մէջ: Բուն արարողական մասէն աւելի հետաքրքրական են կողմնակի մանրամասնութիւնները :

Դղեակը խիստ հսկողութեան տակ առնուած էր իր շրջականերով: Աւելի քան 200 թղթակիցներ եւ լուսանկարիչներ փութացած էին աշխարհի բոլոր մասերէն, բայց դղեակէն ներս մտնելու արտօնութիւն ստացան միայն հինգ թղթակիցներ: Դղեակին ճամբան բռնած էին 120 ոստիկան-զինուորներ եւ շրջուն պահակներ եւ մարդ չէին ձգեր առանց մասնաւոր արտօնագրի:

Տոքթ. Շարլ Մէօսիէ, Մոնի քաղաքապետը, որ կատարեց քաղաքային արարողութիւնը, ամուսնութեան նկարագրութիւնը գրած եւ ծախած էր անգլիական գործակալութեան մը, 10,000 տոլարի. բայց ներքին նախարարը արգիլեց :

*** Անգլիոյ հանրային կարծիքը սկսաւ ըմբոստանալ, եկեղեցական իշխանութեանց բռնած դիրքին պատճառով: Ինչպէս գրած էինք երէկ, Անկլիքան եկեղեցին արգիլած էր ո եւ է կրօնաւորի մասնակցութիւնը, բայց երէց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ԽՕՍՈՒԱԾ ՃԱՌԵՐՈՒՆ ԱՄՓՈՓՈՒՄԸ

Ինչպէս գրած էինք, Մայիս 28ի տարեդարձը տօնուեցաւ շաբաթ գիշեր խուռներամ բազմութեամբ։

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին շատ մը ֆրանսացի եւ կովկասեան ներկայացուցիչներ, երեք Մխիթարեան վարդապետներ, Տոքթ. Թորգոմեան, Պ. Տիրան Թէքէեան՝ հաշմանդամ զինուորի մը հետ եւն.։ Նախագահ ընկ. Ա. Խատիսեան, հայերէն եւ ֆրանսերէն բացման ճառէն վերջ, կարդաց շարք մը նամակներ ու հեռագիրներ գաղթային նախարար Մ. Մութէէ, Ժ. Կոտառէ, Լ. Հիւսէյէ եւ ուրիշ ծանօթ բարեկամներէ։ Օրուան բանախօսն էր ընկ. Հր. Սամուէլ, որ պարզելով Մայիս 28ի նշանակութիւնը, ըսաւ։

— Այն Հայաստանը որ այսօր կայ, կը պարտինք 1918 Մայիս 28ին, առանց այդ թուականին թափուած արիւնին, մենք երբեք պիտի չունենայինք անկախութիւն։ Փաստն այն է որ ներկայ վարիչները 17 տարիէ ի վեր թիզ մըն ալ չկրցան աւելցնել եղածին վրայ։ Ընդհակառակն Մոսկուան թոյլ տուաւ որ Հայաստանը անդամահատուի ներքին եւ արտաքին սահմաններով։ Հայկ. դատը մեզի համար լուծուած չէ դեռ եւ կը մնայ կենդանի, որքան ատեն որ օտար աստղերու տակ կը տառապին հարիւր հազարաւոր անտէր ու հայրենազուրկ հայմաթլըս Հայեր։ Հ. Յ. Դ. կը մնայ աննկուն ախոյեանը հայկ. դատին եւ երբեք վար պիտի չդնէ դրօշը, մինչեւ որ այս ժողովուրդին տայ ազատ եւ անկախ հայրենիք մը։ Այսօրուան Հայաստանը կորիզն է միացեալ եւ անկախ Հայաստանին։ Մենք կը սիրենք զայն եւ ուժ կուտանք անոր վերելքին, առանց նկատի առնելու այնտեղ տիրող վարչաձեւը։

Վարչաձեւերը եւ սահմանները տեւական չեն։ Աշխարհ կրկին կը փոթորկի, ազգերը հեւիհեւ կը սպառազինուին եւ զինակիցներ կը փնտռեն։

Իսկ մենք տասը ճակատի բաժնուած իրարու դէմ կռիւ կը մղենք, մեր ուժերը կը ջլատենք, փոխանակ միացեալ եւ համազգային ճակատ մը կազմելու՝ մեր ազգային գերագոյն գաղափարներուն շուրջ։ Գաղութներու մէջ այն գաղափարը կար թէ ներկայ Հայաստանը կը գոհացնէ մեզ, բայց մէկ տարիէ ի վեր Հայաստանի մէջ պատահած դէպքերը, սահմանային խնդրին մէջ նոր սահմանադրութեամբ մեզի եղած անիրաւութիւնը, ազգ. շահեր հետապնդող վարիչներու եւ դրագէտներու ձերբակալութիւնն ու բանտարկութիւնը, բանտարկութիւնները եւ սեւացրէքեան աշխատանքները այլ եւս ամէնէն բարեմիտներն իսկ այն համոզումին բերած են, որ տարագիր ժողովուրդը մեծ յոյս չի կրնար ունենալ Հայաստանէն եւ պէտք է ազգ. ինքնապաշտպանութեան ճակատ պատրաստէ արտասահմանի մէջ, որպէսզի այս ժողովուրդը չձուլուի եւ չհօսրանայ։ Այդ է որ կը պահանջէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տարիներէ ի վեր, եւ հայ ժողովուրդը անոր մէջ համախմբուելով եւ զօրավիգ հանդիսանալով պէտք է իրագործէ այդ ծրագիրը։ Միայն ներքին ճակատին վրայ հայութեան բոլոր դրական ու շինարար ուժերուն համախմբումովն է որ մենք կրնանք դիմադրել վաղուան վտանգներուն։

Իսկ արտաքին ճակատին վրայ նոյնպէս պէտք է զինակից ու բարեկամներ փնտռենք մեզի համար։ Մեր ուժերը անբաւական են։ Անգլիան անգամ դաշնակիցներ կը փնտռէ, իսկ Ֆրանսա եւ Իտալիա իրարու ձեռքէ կը խլեն պզտիկ ազգերը։ Մեր հարեւաններուն պէտք չէ արհամարհենք եւ անոնց հետ համագործակցինք, որպէսզի երբ ժամը հնչէ փոխանակ թշնամիի, բարեկամներով շրջապատուած ըլլանք։

Բանախօս ընկերը վերջացուց ամփոփելով Դաշնակցութեան տեսակէտները.—

Ա.—Հայկ. դատը չէ լուծուած դեռ մեզի համար եւ ոչ մէկ գնով կը հրաժարինք անկախութեան գաղափարէն։ Բ.— Ներկայ Հայաստանը կը նկատենք կորիզ եւ կ'աջակցինք անոր վերելքին. Գ.— Սփիւռքի հայութեան ինքնապաշտպանութեան համար կը պահանջենք բոլոր ուժերու համախմբում եւ ազգային գործերու շուրջ համերաշխութիւն, Դ.— Արտաքին ճակատին վրայ, բարեկամութիւն հարեւան ժողովուրդներու հետ։ Ե.— Անսասան հաւատք հայութեան ապագային մասին։ Անպայման պիտի գայ ժամանակը, երբ արդարութիւն պիտի գործուի այս ժողովուրդին համար եւ ի վերջոյ բոլորս ալ պիտի երթանք մեր ցանկալի հայրենիքը։

Ընկ. Հր. Սամուէլի ճառէն վերջ բեմ բարձրացաւ Զօր. Պրէմոն։ Կիլիկիոյ նախկին կառավարիչը յայտնեց թէ ուրախ է որ կրկին կը գտնուի Հայերու մէջ, որոնք տարուէ տարի աւելի կենսունակ կ'երեւին իրեն՝ ինչպէս անտառը՝ կանանչ կը փայլի փոթորիկէն վերջ։ «Մնացէք Հայ, պահեցէք հայ լեզուն եւ մշակոյթը, եղէք լաւ քաղաքացիներ։ Ի սրտէ կը ցանկամ ձեզ ազատ եւ անկախ հայրենիք, ժողովրդավար հանրապետութիւն մը, որ քոյրն ըլլայ Ֆրանս. հանրապետութեան»։

Հրամանատար Պռնուա Տ'Աղի գրաւոր ճառով մը ոգեկոչեց հայ ժողովուրդի ապրելու կամքը, թրքական բռնակալութեան սարքած ջարդերն ու տարագրութիւնը, Ճէպէլ-Մուսան, Թալէաթի սպանութիւնը, աշխարհակալ պետութեանց վարած շահասիրական քաղաքականութիւնը եւ շեշտեց.—

«Արիւնոտ փորձութեանց բովէն անցած հայ ժողովուրդը, կը հաւատամ, պիտի տիրանայ օր մը իր հայրենիքին եւ իր անկախութեան։ Կեցցէ Ֆրանսան եւ կեցցէ Հայաստանը»։

Յետոյ արտայայտուեցան կովկասեան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները։ Ազրբէջանի կողմէ գրաւոր ճառ մը կարդաց Ալիպէկով, ցոյց տալով կովկասեան ժողովուրդներու ճակատագրի եւ պատմութեան նոյնութիւնը, ցարական բռնութիւնն ու անոր ցանած առելծուած սերմերը, փոխադարձ թշնամութիւններն ու կիրքերը, պայքարներն ու կռիւները, անկախութեան իրականացումը, կովկասեան ժողովուրդներու դատի արդարութիւնը եւ բացագանչեց.— Կեցցէ՛ անկախ Հայաստանը, կեցցէ՛ անկախ Ազրբէջանը»։

Խօսք առաւ նաեւ Վրաստանի նախկին անկախ կառավարութեան նախագահ Ն. Ժորտանիա։ Իր գրաւոր ճառը կ'ոգեկոչէր անցեալի հայ-վրացական բարեկամական յարաբերութիւնները, միացեալ պայքարը բռնութեանց եւ հալածանքներու դէմ, ազատութեան սէրը, անկախութեան համար մղուած պայքարները, սեփական ազգային պետութեան վերստեղծումը, կովկասեան ժողովուրդներու համերաշխ գործելու անհրաժեշտութիւնը։ Ապա բանախօսը շեշտեց.— «Ինչպէս անցեալին մէջ հայ եւ վրացի ժողովուրդները կողք-կողքի պայքարեցան յանուն ազատութեան, այսօր անկախութեան այս տարեդարձը խորհրդանիշ մը թող ըլլայ անցեալէն ներշնչուելու եւ նոյն ոգիով գործելու մինչեւ վերջնական իրականացումը Վրաստանի եւ Հայաստանի անկախութեան»։

Բժ. Ղամբաշիձէ, վրաց Ազգ. Կեդրոնի նախագահը, խօսեցաւ Սեւ եւ Կասպից ծովերու միջեւ տարածուող կովկասեան նեղուցի միջազգային դերի մասին, ցոյց տուաւ կովկասեան ժողովուրդներու միակամ ըլլալու անհրաժեշտութիւնը, ոգեկոչեց անկախութեան խանդավառ օրերը եւ յարեց.— «Ազգերու պարտէզին մէջ, որքան ալ փոքր ըլլանք, կը գիտակցինք մենք մեզի ինկած պարտականութեանց կարեւորութեան եւ ձեռք ձեռքի, ինչպէս անցեալին, նոյնպէս եւ այժմ, պիտի աշխատինք որ Հայաստանն ու Վրաստանը ձեռք բերեն իրենց անկախութիւնը։ «Կեցցէ՛ Հայաստան» (Այս վերջին երկու խօսքը հայերէն արտասանեց)։

Հիւսիսային Կովկասի ներկայացուցիչը ըսաւ թէ իր երկիրը թէեւ հեռու է Հայաստանէն եւ սահմաններու շփում չունի, բայց ամէնքս ալ կովկասեան ընտանիքի զաւակներն ենք, ըլլանք հեռու թէ մօտ։ Եւ ջերմ խօսքերով ողջունեց Հայաստանի եւ կովկասեան միւս ժողովուրդներու անկախութիւնը։

Նոյն զգացումներով ողջոյնի խօսքեր ըրաւ Ուկրայնայի ազգ. կեդր. մարմնի ներկայացուցիչը՝ Պ. Պրոկոպով։

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի նահանգի դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարներէն քաղաքացի Շառլ Փիվէր։

Ընկ. Փիվէր ջերմ ու խանդավառ շեշտով կանգ առաւ ժողովրդապետութեան բարիքներու, խաղաղութեան եւ ազատութեան անհրաժեշտութեան վրայ եւ բացատրելով Լ. Պլումի կառավարութեան փրկարար դերը, ըսաւ.

— «Ժողովրդապետական կարգերու եւ միջազգային եղբայրութեան ուժով միայն Հայաստանը եւ ճնշուած ժողովուրդները կրնան տիրանալ իրենց ճակատագրին։ Ինքնորոշման արդար իրաւունքը պէտք չէ զլացուի որ եւ է ազատատենչ ժողովուրդի։ Մեր մեծ կուսակցութեան ողջոյնը կը բերեմ ես Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին եւ կը մաղթեմ անկախ եւ ազատ Հայաստան»։

** Ընկ. Խատիսեան իր ֆրանսերէն ճառին մէջ ջերմապէս ողջունեց Ֆրանսան, «ախոյեանը անհատական եւ ազգային ազատութեանց», ինչպէս եւ Ազրբէջանի, Վրաստանի, Հիւս. Կովկասի, Ուկրայնայի, Ազատ Խազախներու եւ Թուրքեստանի ժողովուրդներու ներկայացուցիչները։ Ապա մեծարեց յիշատակը այն հերոսներուն եւ մարտիրոսներուն որ ինկան հայրենիքի ազատութեան համար։ Ողջոյն մըն ալ ուղղեց Հայաստանի ժողովուրդին, «որ չի կրնար ազատօրէն արտայայտել իր զգացումները»։ Եւ եզրակացուց.— «Ազատ եւ անկախ Հայաստանի իտէալը չէ փոխուած։ Ներկայ հանրապետութեան սահմաններուն ընդարձակումով, ջերմապէս կը մաղթենք որ վերջապէս ներս առնուին իր բոլոր զաւակները եւ կարելի ըլլայ վարել տնտեսական եւ քաղաքական կեանք մը՝ ժողովրդապետական կարգերով ինչպէս ազատ Ֆրանսայի մէջ»։

Յիշեց ընկ. Ա. Ահարոնեանի անունը եւ բարեմաղթութիւններ ըրաւ։

** Գեղարուեստական բաժինն ալ ճոխ էր։ Բացի Սփիւռ-Կոմիտաս երգչախումբէն, որ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց հայրենասիրական եւ ժողովրդական երգերով, ծանօթ երգիչ Ա. Խաչիկեան յաջողութեամբ երգեց երկու կտորներ, «Հայ եմ» եւ «Հայաստան», իսկ Տիկ. Արզումեան՝ «Ալ վարդը» եւ «Իմ երգը», ջերմ ծափերու մէջ։ Բանաստեղծ Ժան Էքսանի «Հայաստան»ը արտասանեց Պ. Պերճ Կարապետեան, իսկ Օր. Բանժէլեան՝ իր ինքնագիր մէկ բանաստեղծութիւնը։

Կէս գիշերը անցած էր արդէն, երբ վերջացաւ հանդէսին պաշտօնական մասը եւ սկսան պարերն ու կերուխումը։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԻՆՉՈ՞Ի ԿԸ ՆՈՒԱԶԻ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ անգամ տուինք Տոքթ. Փիրոնոյի ուսումնասիրութիւնը այս հարցին մասին։ Կ'երեւի թէ ֆրանսացի բժիշկները վերջերս մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը ցոյց կուտան ապածնութեան հարցին մասին։ Բժիշկները մօտիկ յարաբերութիւն ունին ընտանիքներու հետ, այնպէս որ դիւրին էր անոնց համար հետաքրքրուիլ այս հարցով։

Արդ, բժիշկներու կատարած հարցաքննութիւններէն այնպէս կը թուի որ ապածնութիւնը արդիւնք է որքան տնտեսական դէշ պայմաններու, նոյնքան բարոյական տագնապի։ Երեւան եկած է ախտաւոր անհատապաշտութիւն մը, եսասիրութիւն մը,— ամէն ամուսնացող կին կամ այր կը նախընտրէ վայելել ազատութիւնը, կեանքի հաճոյքները, ճամբորդել կամ սինէմա երթալ, եւ զաւակն է միայն որ արգելք կ'ըլլայ իրեն։ Ուրեմն ... պակաս ըլլայ զաւակը։ Դարու ոգին կը մատնուի նաեւ հետեւեալ իրողութեան մէջ.— Վերջերս մայր մը կ'ուզէր ամուսնացնել իր աղջիկը եւ 20.000 Ֆր. դրամօժիտ կը խոստանար իր ապագայ փեսային, այն պայմանով որ զաւակ չունենան որպէսզի մեծ-մայրիկի տեղ չանցնի ինք։

Կարեւոր ազդեցութիւն մը կը թողու նաեւ կրօնական զգացումին իջումը։ Այդ էր որ բարոյական տագնապ ստեղծեց, հիւանդագին անհատապաշտութիւն մը ծնոյց զանգուածին մէջ։ Ասկէ զատ հոգեբանական նոր մտայնութիւն մը թուլցուց ընտանեկան կապերը։ Ոմանք կը գոհանան մէկ զաւակով, իսկ ուրիշներ չեն ալ մտածեր ընտանիք կազմելու մասին։ Ընտանիքը դպրոց մըն է ճիգի եւ կամքի, բայց հիմա շատեր կը խուսափին ճիգ ընելէ։

Այսպէս ստեղծուած է հաւաքական կամազրկութիւն մը (aboulie), որ վարակիչ է։ Սակայն այս երեւոյթը կը կազմէ հոգեկան անբնականութիւն մը, քաղաքակրթութեան անկումին ախտանշանը։ Կամազրկութիւնն է, դարձեալ, որ հոգեկան անկարողութեան, հայրութենէ վախ կը պատճառէ չափահասները,— այնպիսիները, երբ զաւակ ալ ունենան, չափազանցութեան կը տանին իրենց խնամքը, կը խենթենան իրենց մէկ հատիկին վրայ։ Որդեսիրութենէ աւելի հոգեկան տկարութենէ, տարօրինակ վախէ մը կը ծնի այդ հոգածութիւնը։

Արդ, պէտք է տալ այնպիսի դաստիարակութիւն մը, որ առողջ դեռին պատրաստէ, ծնունդները դառնան վարձատրութեան մը նման ցանկալի, ընտանեկան կապերը զօրանան նահապետական աւանդութիւններով։

Այս խորհրդածութիւններէն վերջ, Տոքթ. Փիրոնօ կ'առնէ Լա Ռոշէլի բնակչութիւնը, որուն աճումը կը քննէ ըստ դասակարգի.—

1. Բանուորական դասը, որ կ'ապրի օրը օրին, իր աշխատավարձով՝ համեստ, միշտ անբաւական, միջին հաշուով 3.5 զաւակ ունի տուն գլուխ։ Բանուորական ընտանիքներու մէջ, հազուադէպ չէ տեսնել ընտանիքներ, որոնք տասնէ աւելի զաւակ ունին։

2. Պաշտօնեաներու եւ արհեստաւորներու ընտանիքը, որ կ'ապրի սահմանափակ այլ բաւարար աշխատավարձով մը եւ որուն ապագան ապահովուած է, միջին հաշուով 1.7 զաւակ ունի տուն գլուխ։

3. Վաճառականներու եւ խանութպաններու ընտանիքը, որ բարեկեցիկ է միշտ, միջին հաշուով 1.9 զաւակ ունի տուն գլուխ։

4. Ազատ ասպարէզներու հետեւորդներու (բժիշկ, փաստաբան եւն.) ընտանիքը միջին հաշուով ունի 2.8 զաւակ տուն գլուխ։

5. Քաղքենի բարձր դասու ընտանիքը, (հաստատուներու, սեփականատէրերու, ճարտարարուեստի վարիչներու դասը), տուն գլուխ ունի միջին հաշուով 3.4 զաւակ,— այս դասակարգի ընտանիքներուն մէջ եւս հազուադէպ չէ տեսնել մինչեւ 10 զաւակ ունեցող օջախներ։

Ինչպէս կը տեսնուի, երկու ծայրերն են,— մէկ կողմէ աղքատ, միւս կողմէ հարուստ դասակարգերը,— որոնք բազմանդամ ընտանիք կազմած են։ Միջին դասակարգը, ընդհակառակն, կը նուազի հետզհետէ։ Այս այն դասակարգն է, որ ընչազրկութենէն, ընկերային ամէնէն դժբախտ պայմաններէն վեր է բարձրացած շնորհիւ իր ճիգերուն, կեանքի պայքարի իր ընդունակութեան, իր «հերոսութեան», բայց պէտք է գիտնալ որ ճիգը սահման մը ունի եւ ամէն մարդ օժտուած չէ ճիգի, եռանդի, ուժի, կամքի արտայայտութեամբ։ Պէտք է զօրացնել կամքը միջին դասակարգին մէջ, որովհետեւ ամէն պետութիւն կը կռթնի միջին դասակարգին, նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւններով՝ դիւրացնելու համար օջախ կազմելու, աճելու եւ բազմանալու անոր ճիգերը։ Ասիկա անշուշտ գործն է պետութեան, որ պարտաւոր է միջոցներ ստեղծել, որպէսզի ոչ միայն չանհետանայ միջին դասակարգը, պետութեան ողնասիւնը, այլ եւ աճի ու զօրանայ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի **Chèque - postal**ի թիւն է **Paris 1678 - 63**, ինչպէս կ'երեւայ ճակատը։

«ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐԸ»

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տօնական օր մըն էր Մայիս 23ը, կազմակերպուած հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Ճիւղ. Վարչութեան կողմէ, Սէնթ Անտրէի օդաւոր եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ, ներկայութեամբ բազմահարիւր հաւատաւոր հանդիսականներու։

Լեցուած էր հանդիսավայրը, լեցուն էին նաեւ երկու կողմի բակերը։

Շատերը առաւօտ կանուխէն եկեր ու տեղ բռներ էին սեղաններու շուրջ։

Հանդիսականներու մեծամասնութիւնը կը բաղկանար երիտասարդներէ։ Դիւցազնամարտի մը, Սարդարապատի հերոսամարտին 20րդ տարեդարձն էր որ կը տօնուէր։ Ներկայ էին նաեւ բաւական թիւով Ասորիներ, Ուրմիոյ եւ Սալմաստի շրջաններէն։

Բեմին երկու կողմը կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական դրօշները։ Երբ Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղին սանուհիներու երգչախումբը ղեկավարութեամբ Տիկ. Քն. Արզումանեանի սկսաւ երգել «Մեր Հայրենիք»ը, հանդիսականները մէկ մարդու նման ոտքի կանգնեցան, իրենց երախտագիտութեան ու պաշտամունքի պարտքը կատարելու հանդէպ անոնց որ ինկան պատնէշին վրայ ու հերոսական մահով փրկեցին եօթանասուն հազարէ աւելի Հայ եւ Ասորի բախտակից բազմութիւնները։

Ապա հանդէսը բացուած յայտարարուեցաւ եւ ընկ. Աղբին Մարտիրոսեան խօսեցաւ աւուր պատշաճի ճառը։ Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի երգչախումբը նորէն երգեց հայրենասիրական երգեր։ Կ. Թիւթէլեան, Պ. Վարոնեան, Ն. Մանուկեան, Ս. Բրուտեան, օրիորդներ՝ Մառի Հացագործեան եւ Անտոնեան արտասանեցին ընտիր քերթուածներ։

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Միութեան նախագահ գնդ. Տ. Բաղդասարեան, որ խանդավառ բանախօսութեամբ մը վերլուծեց նախապատերազմեան շրջանի հայկական կեանքի զանազան երեւոյթները, թուեց Թուրքիոյ դաւադրական ծրագիրները, ապա տեղահանութիւնը։ Մատնանշեց զէնքով դիմադրելու եւ այդ միջոցով միայն փրկուելու կարելիութիւնները եւ իբր փաստ, յիշեց Վասպուրականի, Շ. Գարահիսարի, Ուրֆայի, Մուսա լերան, Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Ատրպատականի հերոսամարտները։ Ու չմոռցաւ յիշատակել նաեւ այն մեծ դերը զոր կատարած են հայ քաղաքական կուսակցութիւնները, դարաւոր ստրկութենէն սթափեցնելով հայ ժողովուրդը ու զայն առաջնորդելով մինչեւ ինքնապաշտպանութիւն, ըմբոստութիւն։ Կամաւորական գունդերու կազմակերպութիւնը եւ ի վերջոյ նաեւ հերոսամարտը եւ Հայաստանի հանրապետութեան հիմնադրութիւնը։

Բանախօսը յուզուած շեշտով մը նկարագրեց հայութենէ կտրուած ու վեց ամիս շարունակ Ատրպատականի մէջ պաշարուած Վասպուրականցի եւ տեղացի Հայերու ինչպէս նաեւ Ասորիներու վիճակը, այդ երկու բախտակից ազգերու բեկորներուն սպառնացող բնաջնջումի պարագաները։ Յայտնեց թէ երկու Թուրք փաշաներ, Ալի Իհսան եւ Նուրի բազմահազար զօրքով, համիտիէ Քիւրտերով եւ Թու-

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Միքայէլ հրաշքով, կամ աւելի ճիշդը քաջութեամբ ազատուելով ոստիկաններու ճանկերէն, հեռացաւ ու անհետացաւ մթութեան մէջ։

Բաւական մը քալելէ վերջ, տաքութիւն մը զգաց սրունքներէն վար։ Կանգ առաւ քարի մը տակ, բացաւ սրունքները ու զարմանքով տեսաւ որ ամբողջութեամբ արիւնով է ներկուած։ Ոստիկաններուն հետ կռուած ժամանակ բնաւ չէր զգացեր վիրաւորուիլը։ Արդարեւ Միքայէլ դանակի բաւական ծանր հարուած մը ստացեր էր փորէն, ուրկէ արիւնը անընդհատ կը հոսէր։ Ուժաթափութիւն մը զգաց, ոտքերը սկսան դողդողալ, մարմինը դող մը պատեց։ Ի՞նչպէս պիտի բուժէր վէրքերը։ Չկարենալով երկար քալել, նստաւ լեռնային ամայութեան մէջ մինակը, ապառաժի մը տակ։ Հինգ տասը վայրկեան այդ վիճակով սպասելէ վերջ, մէկը նշմարեց որ իր կողմը կուգար։ Անծանօթը փոխեց իր ուղղութիւնը, երբ քարին տակ պառկող մարդը տեսաւ, մինչ վիրաւորը պաղատագին կ'աղաչէր որ իրեն մօտենայ եւ դարման մը ընէ իր վէրքին։

Միքայէլին կողմը եկողը լեռնցի մօտ հայ կին մըն էր, որ ջարդի մէջէն փախչելով սարն ի վեր կը բարձրանար։ Երբ լսեց անծանօթին պաղատանքը, չկրցաւ համբերել, բոլոր վախերը սրտէն ելան, ու կարեկցութեամբ մօտենալով հարցուց.

— Ի՞նչ ունիս, զաւակս։

— Վիրաւորուած եմ, մայրիկ։

— Ո՞ր կողմէդ։

— Ահաւասիկ, փորէս։

Միքայէլ ցոյց տուաւ փորին վրայ բացուած վէրքը, որ այդ արիւնաթաթախ վիճակին մէջ սոսկում պատճառեց մօտեցող կնոջ։

— Մեծ բան մը չէ ... կ'անցնի, զաւակս, միայն թէ քիչ մը արիւն կորսնցուցած ես.

— Եւ պիտի կորսնցնեմ դեռ։

— Չէ, հիմա ճարը կը նայինք ... Հոգ մի ըներ։

Վիրաւոր երիտասարդը քաջալերելու համար՝ պառաւական մայրիկը ստիպուած էր մխիթարական խօսքեր ըսել, այնպէս ինքն ալ գիտէր թէ օրհասական այդ ժամուն ի՞նչպէս կարելի էր օգնել վիրաւորին։

— Քիչ մը ջուր, մայրիկ։

— Հա, տղաս, նախ վէրքդ կապեմ։

— Ինչո՞վ պիտի կապես ...

— Հիմա կը տեսնես ...

Կինը հանեց իր շալիկը, պատռեց քանի մը անգամ եւ իրարու ծայր կապելով երկար բարակ կտոր մը շինեց։ Յետոյ մօտեցաւ վիրաւորին, հանեց անոր ալ շալիկը ու սկսաւ մաքրել վէրքին շուրջ բոլորուած արիւնը։

— Ցաւի կը դիմանա՞ս, տղաս։

— Ի՞նչ պիտի ընես, մայրիկ։

— Ասեղով փորդ պիտի կարեմ, պիտի տեսնես որ 15 օրէն պիտի առողջանաս։

— Այո, պիտի դիմանամ ...

Քանի մը վայրկեանէն վիրաւորին փորը կարուած էր, իսկ արիւնը դեռ չէր դադրած, պէտք էր անոր ալ միջոցը գտնէր ...

— Տեսա՞ր տղաս, փորդ կարուեցաւ, հիմա արիւնահոսութիւնն ալ պիտի դադրեցնեմ։

Քանի մը քայլ հեռու քաշուելով, քովը գտնուող գաւաթի մը մէջ միզեց եւ այդ մէզով սկսաւ լուալ վիրաւորին վէրքը ...

Հինգ-տասը վայրկեան ալ այս գործողութիւնը տեւեց, եւ իսկապէս դադրեցաւ արիւնահոսութիւնը։ Հիւանդապահուհին յաջողած էր իր դերին մէջ։

Գիշերը սահեցաւ, յաջորդ առաւօտ արեւը սովորականին պէս ժպտելով դուրս ելաւ սարի մը կատարէն։ Քրտական հօտեր երեւցան զանազան կողմերէ, սրինգներու ձայներ կը լսուէին ամէն կողմէ, շուները սկսան հաչել, թռչունները երգել։

Քարայրի ձեւ առած ապառաժին տակ մեզի ծանօթ երկու անձերը իրարու քով կծկուեր նստեր էին, համարձակութիւն չունէին իրենց տեղերէն շարժելու, որպէսզի մարդու չերեւան։ Այս վիճակով թէեւ յաջողեցան քանի մը ժամ պահուած մնալ, սակայն հովիւներու անպիտան շուները իրենց հոտառութեամբ եկան կանգ առին երկու դժբախտ փախստականներուն առջեւ, ու իրենց անընդհատ հաչոցներով ուշադրութիւն հրաւիրել տուին հովիւներուն, որոնցմէ երկու հոգի շատ չանցած եկան եւ կանգ առին քարայրին առջեւ։

— Ո՞վ էք դուք, հարցուց մէկը կարեկցօրէն։

Կինը բաւական քիւրտերէն գիտնալով նկարագրեց երէկ գիշերուան ջարդը, ու Միքայէլի արիւնաթաթախ շալիկը ցուցնելով ըսաւ թէ ծանրապէս վիրաւորուած է փորէն։

Հովիւը մեղքնալով մօտեցաւ վիրաւորին, քակեց վէրքը, պայուսակը վար առաւ, մէջէն տուփ մը հանեց, եւ անոր մէջ եղած դեղը սկսաւ քսել վէրքին վրայ, շուրջը հաւաքուած արիւնը մաքրելէ վերջ։ Ընդհանրապէս բոլոր հովիւներն ալ շատ մը անհրաժեշտ բաներ միասին կը պտտցնեն, հաւանական արկածներ նկատի առնելով։ Քիւրտին դեղը կազմուած էր նոր ծնած մուկի ձագերէ, որ մեծ օգուտներ ունի։

Կէս ժամուան չափ դեղը սաստիկ ցաւ պատճառեց վիրաւորին, բայց հետզհետէ ցաւը սկսաւ մեղմանալ։ Վիրաւորին վրայ տաքութիւն մը եկաւ, յետոյ քրտինք մը պատեց ամբողջ մարմինը։ Միքայէլ քնացած էր։ Երբ աչքերը բացաւ, արեւը սկսած էր մայրամուտին մօտենալ, չորս կողմը ամայութիւն, լռութիւն, իր հաւատարիմ հիւանդապահուհին զատ ո՛չ ոք մնացած էր քովը։

— Ախ, ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ երկար ատեն այսպէս քնացած մնայի։

— Հիմա նորէն պիտի քնանաս, եւ քանի մը օրէն լաւ մը պիտի առողջանաս։

— Այո, պիտի առողջանամ քանի մը օրէն ... Այս ամայի քարայրին մէջ վիրաւոր, անօթի, առանց վերմակի, գիշերները վայրի կենդանիներէն վախցիր, ցերեկները մարդ գազաններէն, եթէ ողջ իսկ մնանք ո՞ւր պիտի երթանք, ո՞ւր քով, ո՞ւր ..., ըսէ ինծի, մայր, ո՞ւր ...

— Դուն հիմա հանգիստ ըրէ, տղաս, մի խորհիր վաղուան կամ գալիքին վրայ, մէկ մը առողջացիր, յետոյ կը խորհինք մեր ընելիքին մասին։

Այս խօսակցութեան մէջ ոտքի ձայն մը լսեցին։

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(5)

թար վիճակներով, ուժեղ հրետանիներու օժանդակութեամբ, հրաման ստացած էին ոչնչացնել Ատրպատականի 75.000 քրիստոնեաները, բնաջնջել Արարատեան դաշտին մէջ եղած հայութիւնը, թաղելով ընդմիշտ հայկական հարցն ու հայ ժողովուրդը, հասնիլ Բագու եւ տէր դառնալ հարուստ նաւթահորերուն: Թուրք փաշաները սակայն չհասան իրենց նպատակին, վասնզի, Ատրպատականի քրիստոնեաները կրցան միանալ, կազմակերպուիլ եւ կռուիլ, ձախողութեան մատնելով թրքական ծրագիրները եւ փրկելով իրենց կեանքն ու պատիւը:

Գնդապետը տուաւ նաեւ տեղեկութիւններ հերոսամարտի ղեկավարութեան, կազմակերպական ձեւերու եւ յաջողութեանց մասին: Ի վերջոյ, թելադրեց կազմակերպուիլ, միանալ եւ միշտ գործել համերաշխութեամբ, գիտակցիլ սեփական ուժի կարեւորութեան եւ յոյս չդնել օտարներու վրայ (Բուռն ծափեր):

Այս ճառէն վերջ Կ. Խաչի Լա Վիլեթի սանուհիներու կողմէ երգուեցաւ Յովհ. Թումանեանի «Աղթամար»ը, որուն մէկ մասը արտասանուեցաւ սանուհիի մը կողմէ, նուագի ընկերակցութեամբ:

Նոյն սանուհիներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Համբարձման վիճակ»ի աւանդական արարողութիւնը ղեկավարութեամբ տիկ. Մանուշ Տահմիրեանի: Հայկական տարազով զարդարուն, պճլտուն աչքերով սանուհիները, զուարթ եւ աշխոյժ կատարեցին իրենց դերերը, հանդիսականներու յիշողութիւնները թարմացնելով եւ զանոնք հայրենի բնաշխարհին ծոցը առաջնորդելով:

Տարեցները ընկղմած էին անուշ յիշատակներու ծովերուն մէջ, երիտասարդները հաճոյքով ու հետաքրքրութեամբ կը դիտէին հայրենի սովորութիւններէն իրենց հրամցուած այդ փշրանքները եւ ակներեւ էր նաեւ անոնց գոհունակութիւնը: Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի եւ Լա Վիլեթի սանուհիները մեզի տուին նաեւ հայ ազգային եւ ժողովրդական երգերէն գեղեցիկ փունջ մը, որ պզտիկներու երգչախումբին կողմէ երգուեցաւ յաջողութեամբ:

Երրորդ բանախօսն էր Մարսէյլի հայ լեգէոնականներու նախագահ Պ. Տիրան Թէքէեան, որ մօտ կէս ժամ տեւող իր հայերէն բանախօսութեամբ գնահատեց Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը, իր համակրանքը յայտնեց գնդ. Բաղտասարեանի հանդէպ: Ցարգելի բանախօսը նոյնպէս չեշտեց միութեան, համերաշխութեան անհրաժեշտութիւնը եւ կարգ մը խիստ կարեւոր թելադրանքներ ըրաւ ներկաներուն: Իր բանախօսութիւնը քանիցս ընդհատուեցաւ բուռն ծափերով:

Երգերէ, պարերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, բեմ ելաւ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Պ. Յովհաննէս Հացագործեան, որ կարդաց Հայր. Մարզական Երիտ. եւ ուրիշ միութեանց կողմէ ղրկուած ուղերձներ եւ քաջալերական նամակներ, որոնցմէ իբր նմոյշ եւ երիտասարդական անկեղծ արտայայտութիւն կ'ընդօրինակենք «Զարասնճաղ» Երիտ. Միութեան գրութիւնը.—

«Մեր Երիտ. Միութիւնը բաղկացած թրքական արհաւիրքի օրերէն վերապրող սերունդէն, կը խոնարհի Ատրպատականի մէջ զոհուած այն բոլոր հերոսներու առջեւ, որոնք ինկան մեր ժողովուրդի ազատութեան փշոտ ճանապարհին, հայ տառապակոծ ցեղին փրկութիւնը կերտելու համար:

Ուրիշ խօսք չունինք: Սրտաբուխ կերպով կ'ոգեկոչենք այն բոլոր մարտիրոսները, որոնք կուրծք տուին թշնամիին դէմ, Հայոց աշխարհի ազատութեան համար: Մենք բոլորս լիաթոք կ'աղաղակենք՝ կեցցեն մեր բոլոր նահատակները, կեցցեն Ատրպատականի հերոսամարտը մղողները, եւ կեցցէ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, որ այսպէս պարբերաբար հայ ժողովուրդի մէջ կ'արծարծէ ատենական ոգին եւ ազատութեան հաւատամքը»:

Ուղերձներ եւ քաջալերական նամակներ ղրկած էին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Տարօն Տուրուբերանի Նահանգ. Հայրենակցականը, Քղիի Հայրենակցականը, Հայ Լեգէոն. Միութիւնը, Սալնոյ Զորի Հայրենակցականը, Վասպուրականի հայրենակցականը, «Զարթօնք» հայ երիտասարդական եւ այլ բազմաթիւ միութիւններ, որոնց ինչպէս նաեւ Պ. Տ. Թէքէեանի, Կ. Խաչի մասնաճիւղերուն (Պուլվար Օտտոյի եւ Լա Վիլեթի), բանախօսներուն, հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերած անձերուն եւ հանդիսականներուն հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնուեցաւ:

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 6ին: Բայց ստեղծուած մթնոլորտէն գինովցած հանդիսականները բոլորուած աւանդական առատ սեղաններու շուրջ, շարունակեցին ուրախութիւնը մինչեւ ուշ ատեն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆՎԵՐՋ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դժուար է ամբողջական գաղափար մը կազմել այն աւերին մասին, զոր ստալինեան խորշակը պատճառեց Հայաստան աշխարհին մէջ, գէթ Խանջեանի սպանութենէն ասդին: Օրը օրին արձանագրեցինք գրական եւ քաղաքական դէմքերու ձերբակալութիւնները, որ կատարուեցան Հայաստանի մէջ,— այժմ պէտք է ըսել թէ ծանօթ մտաւորական չմնաց այլ եւս, բոլորը գացին բանտ կամ Սիպերիա:

Սակայն ծանօթ դէմքերէն զատ, ձերբակալուած են նաեւ անծանօթ կամ նորահաս մտաւորականներ:

Գաղափար մը տալու համար, քաղուածք մը կատարենք Խորհ. Հայաստան թերթէն, որ ձերբակալուածներու մասին լուր չուզեր տալ, բայց յօդուածի մը մէջ, թղթակցութեան մը մէջ, բանաձեւի մը մէջ յանկարծ անուններ կուտայ՝ խոստովանելով անոնց ձերբակալութիւնը:

Մեր այսօրուան քաղուածքը հազիւ մէկ քանիերորդը կը կազմէ ձերբակալուածներուն.—

Ձերբակալուած են

Երեւանի քաղաքային խորհուրդի պաշտօնէութենէն՝ Կ. Սահակեան եւ Ա. Գրիգորեան, աւելորդ է ըսել՝ իբրեւ տրոցկիստ, հակայեղափոխական, եւն.:

Երեւանի համալսարանի դասախօսներէն՝ Բոխեան, Մ. Խաչատրեան, Ենգիբարեան, Վ. Կոստանեան:

Պարենաւորման վարչութեան պաշտօնեաներէն՝ Յովակիմեան, Հայկ Աբրահամեան, Խաչիկ Մարգարեան, Թորնիկ Գրիգորեան, Ս. Գալուստով, Գառնիկ Իսահակեան, Պ. Սամբուլցեան:

Սեւան - Զանգի գծին շինութեանց ճարտարագէտներէն՝ Տիգրան Մակարեան, Տիգրան Ցարութիւնեան, Ծատուրեան, Գրիգորեան, Քումարջեան, Տրդատեան, Մկրտչեան, Թուխիկեան, Արտաւազդ Հայրապետեան, Մկրտումեան, Գուրգէն Բակունց (գրագէտ Ակսել Բակունցի եղբայրը):

Հողային գործավարութեան պաշտօնէութենէն՝ Ա. Մելայեան, Ա. Բաղրամեան, Խ. Ավդալբէկեան, Ա. Բամ Մելքումեան, (ասոնց ամբաստանագրին բանաձեւը կ'ըսէ. «Ճապոն գերմանական ֆաշիզմի ագենտուրա հանդիսացող հակայեղափոխական - տրոցկիստական - դաշնակցական վիժուածքներ, որոնք նախատեսելով ոչնչացնել մեծ քանակութեամբ խաղողի այգիներ, պտղատու ծառեր, կրճատել բամպակի համար պիտանի հողերի տարածութիւնները, խճճել են սերմնարածութեան գործը՝ նպատակ ունենալով դժգոհութիւն ստեղծել խորհ. իշխանութեան եւ կոմունիստ կուսակցութեան հանդէպ»):

Հայաստանի խճուղիներու վարչութենէն Հ. Զարգարեան, Մարօ Խաչատրեան, Մարկոսեան եւ «ուրիշներ»:

Գորիսէն՝ Արշակ Շալունց, (իր եղբայրը Լ. Շալունց եւս ամբաստանութեան տակ կը գտնուի կապ պահած ըլլալով Արշակ Շալունցի հետ):

Սնունդի արդիւնաբերութեան վարչութենէն՝ Խ. Դէմիրճեան, Պ. Ղազարեան, Վ. Դարադեան, Վ. Պետրոսեան, Քամալեան, Սանթուրեան:

Առ այժմ այսքան, նմոյշի համար: Կարելի չէ յիշատակել բոլորը: Խորհ. Հայաստան (24 ապրիլ) կը հրատարակէ երկար ցանկ մը կուսակցութենէն վտարուածներու, որոնց ճակատագիրը ոչ մեզի յայտնի է, ոչ ալ ... իրենց անշուշտ:

ՇՐՋՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՆ

ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԻԷՆ, 31 մայիս (Յառաջ).— Մօտաւորապէս մէկ տարի կ'ըլլայ որ Վիէնի մէջ կազմուած է Հայ. Կամ. եւ Մարտիկներու մասնաճիւղ մը, քանի մը նախկին կամաւորներէ որ պատերազմի ժամանակ կռուած են զանազան ճակատներու վրայ: Իրենց կազմութենէն ի վեր որ եւ է հրապարակային ձեռնարկ չէին ըրած, միշտ սպասելով պատեհ առիթի մը: Այդ առիթը ներկայացաւ անցեալ կիրակի, 30 մայիս: Նախապէս համաձայնած ըլլալով Վասպուրականցի հայրենակիցներու հետ, իրենց բացման հանդէսը կատարեցին Վանի հերոսամարտի տարեդարձով, ռամկավարներու սրահին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Օրուան նախագահ Հայր Կ. Տէրմոյեանի բացման խօսքէն վերջ, երգուեցաւ «Հերոս մնչեց» խմբերգը: Ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգեցին հերոսներու յիշատակը, յետոյ կարգով արտասանեցին Պ. Պ. Յակոբ Մաթոսեան (Արփենոտ տասնամեակը), Մեսրոպ Ճիկէրճեան (Ապրելու տենչը), Մուշեղ Մուրատեան երգեց «Մի լար բլբուլը» եւ Վանայ «Կիւթանը»:

Փոքրիկն Սիլվարդ Մաթոսեան այս անգամ ալ յաջողապէս արտասանեց «Հայաստան»ը եւ «Հայ դրօշին», որ հպարտութեամբ կը ծածանէր բեմին աջ կողմը: Գեղեցիկ արտասանութիւն մը ըրաւ նաեւ Օր. Ատրինէ Յակոբովիչ: Օրուան բանախօսն էր գնդ. Տ. Բաղտասարեան որ ամէնէն վերջը բեմ հրաւիրուելով փաստացի ներկայացուց ոչ միայն Վասպուրականի 1896—915ի երկու պատմական հերոսամարտերը, այլ եւ յիշեց այն բոլոր հերոսամարտերը որոնք մղած են հայ ժողովուրդի անձնուէր զաւակները յանուն հայրենիքի ազատութեան: «Սիրելի հայրենակիցներ, մի կարծէք թէ այս բոլոր հերոսամարտերը պարապ տեղը մղուած են, այս օրուան Հայաստանը որուն վրայ ներկայիս կ'ապրին մէկ միլիոն Հայեր, նաեւ կէս միլիոն ալ անմիջապէս Հայաստանի սահմանակից հողերու վրայ, արդիւնքն են այդ կռիւներուն»: Ցետոյ անցնելով Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, համառօտակի բացատրեց իրենց կազմակերպութեան նպատակը եւ ըսաւ.— Թէեւ չարախօսներ տարբեր անունով կ'որակեն մեզ, բայց ես բացէ ի բաց կը յայտարարեմ ձեզ որ մեր կազմակերպութիւնը որ եւ է քաղաքական հոսանքի չի պատկանիր: Մենք Հայ ենք եւ հայկական քաղաքականութեան դատը կը հետապնդենք, մեր պատգամը ազգային հերոս Անդրանիկի պատգամն է.— «Գործս կէս մնաց»: Մեր հայրենի ժառանգութեան մեծագոյն մասը պարապ է, մեր դաւադիր եւ վատ թշնամին զանազան միջոցներու դիմեց այդ պարապութիւնը լցնելու համար, բայց չյաջողեցաւ. եւ պիտի չյաջողի: Ինչպէս որ մէկ կլիմայի տունկը ուրիշ կլիմայի մը մէջ չի բուսնիր, այնպէս ալ բացի հայ ժողովուրդէն ուրիշ ոչ մէկ ժողովուրդ կրնայ հաստատուիլ մեր հայրենի ժառանգութեան վրայ: Այս խօսքերը վերջացան ջերմ ծափերով:

Նոյն օրը երեկոյեան Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու մասնաճիւղը խնջոյք մը սարքած էր որուն սեղաններուն շուրջ համախմբուած էին քանի մը տասնեակ երիտասարդներ եւ նախկին կամաւորներ: Մինչեւ գիշերուան ուշ ատեն սրահը կը թնդար ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Այս խնջոյքին մէջ ալ գնդ. Տ. Բաղտասարեան քանի մը տեղեկութիւններ հաղորդեց Ֆրանսահայ երիտասարդներու զինուորութեան մասին, որմէ յետոյ ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Գարունի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԵՐՋԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՖՈՒԹՊՈԼ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի պահեստի խումբը մայիսի վերջի կիրակի օրուան կիզիչ արեւուն տակ մրցեցաւ Ֆ. Ք. Պալանքուրի Ա. խումբին դէմ որուն վրայ տարած 2ի դէմ 0 յաղթանակով փակեց իր ֆութպոլի եղանակը:

** Ֆրանս. ֆութպոլի ֆէտէրասիոնը 1937 ցուցահանդէսի առթիւ կազմակերպեց միջազգային շատ հետաքրքրաշարժ թուռնուա մը, հրաւիրելով եօթը ազգերու ախոյեան կամ ազգային բաժակ շահող խումբերը (Ֆրանսաերէն Auto մարզական թերթի տնօրէնութիւնը կը նուիրէ շահող խումբին արժէքաւոր բաժակ մը):

Այս գեղեցիկ մարզահանդէսին մէկ չորրորդ ֆինալը տեղի ունեցաւ կիրակի 30 մայիս Ֆրանսայի չորս կարեւոր քաղաքներու մէջ.

Ա) Սթատ տը Քօլոմպի մէջ ութ հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան Պօլոնեը իր ճկուն ու արագ խաղարկութեամբ ջախջախիչ պարտութեան մատնեց Ֆ. Ք. Սօշոն 4—1ով:

Բ) Հավրի մէջ Օսթրիա տը Վիէնը իր գիտական եւ նուրբ խաղարկութեամբ յաղթեց Լայպցիկի 2—0ով, եօթը հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան:

Գ) Սթրազպուրկի մէջ, Սլավիա տը Պրաք դժուարաւ յաղթեց Ֆէօպիւս տը Պուտափէշտի 2—1ով:

Դ) Ժուան լէ Փէնի մէջ Օլէմփիք տը Մարսէյլ եւ Լոնտոնի Շէլզան հաւասար մնացին 1—1ով, նոյն իսկ խաղի երկարաձգութենէն վերջ: Անգլիական խումբը թէեւ բաւական յոգնած, կեդրոնական Եւրոպայի մէջ իր կատարած քանի մը կարեւոր մրցումներէն, սակայն եւ այնպէս ամէն ճիգ թափեց եւ չթողուց որ իր հակառակորդը յաղթանակը խլէ: Ըստ թուռնուայի կազմակերպութեան կանոնագրին, այս երկու խումբերուն յաղթանակը որոշուեցաւ քուէարկութեամբ եւ բախտը ժպտեցաւ անգլիական խումբին: Անգլիացիները համաշխարհային ֆութպոլի վարպետները՝ սկզբունքով հակառակ են իրենց լաւագոյն կազմով մրցիլ օտար երկիրներու մէջ:

ՀԵԾԱՆԻՒ.— Կիրակի տեղի ունեցաւ 43րդ Պորտօ - Փարիզ (572 քիլ.) հեծելանիւի (շարժանիւի հետեւէ) մեծ մրցումը: Այս անտանելի եւ դժուարին մրցումը վիճակուած էր երիտասարդներու, կը մասնակցէին միայն ինը ախոյեաններ որոնց եօթը Ֆրանսացի եւ երկուքը Պելժիացի:

Առաջին հանդիսացաւ 20 տարեկան Ժօզէֆ Սօմէրս պելժիացի վազողն երիտասարդը որ 572 քիլ. վազեց 12 ժամ. 46 վայր. 57 երկվ. որ միջին հաշուով կ'ընէ 44 քիլ. 745: Մեծապէս գնահատելի է այս երիտասարդին յաջողութիւնը:

Երկրորդ՝ Լուի Թիէթառ Ֆրանսացի 12 ժ. 48 վրկ., այս վերջինը վազքի ընթացքին մայրաքաղաքէն 100 քիլ. առաջ 26 վայրկեան ուշ մնացած էր իր հակառակորդէն, բայց շնորհիւ իր յամառ կամքին երկու վայրկ. միայն ուշ հասաւ Փարիզ առաջինէն: Նոյն իսկ պիտի կրնար առաջնութիւնը շահիլ, եթէ Սէն Քլուի բարձունքին վրայ չիյնար: Երրորդ՝ Պէնուա Ֆօռ, 13 ժ. 54 վ. 4րդ, Տրպէն 14 ժ. 48 վ. մնացեալ հինգ ախոյեանները հեղձուցիչ տաքին չդիմանալով ստիպուեցան լքել կէս ճամբան:

ԹԷՆԻՍ.— Ֆրանսայի 1937 արական թէնիսի ախոյեան հանդիսացաւ գերմանացի Հէնքէլ, յաղթելով անգլիացի նշանաւոր Օսթէնի 6—1, 6—4, 6—3: Իգական ախոյենութիւնը շահեցաւ տանըմարքացի Տիկ. Սփէրլինկ յաղթելով Ֆրանսուհի տիկ. Ս. Մաթիէօի 6—2, 6—4:

ՁՈՂՈՎ ԲԱՐՁՐՈՒԹԻՒՆ.— Լօս Անճէլոսի մէջ երկու Ամերիկացիներ, Պիլ Սիֆթըն եւ Էրլ Միտօուզ աշխարհի մրցանիշը կոտրեցին 4 մ. 54 ցատկելով, նախկին մրցանիշը կրկին իրենց կը պատկանէր 4 մ. 48ով: Արդեօք մինչեւ ո՞ւր պիտի բարձրանան:

Միսաք Երանեան

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԵՒ ՐԱՖՖԻԻ ՅՈՒՇԱԿԱՆԻՆ

ՄՈՆՓԷԼԻԷ, 31 մայիս (Յառաջ).— Ապրիլ 15ին, Մոնփէլիէ բնակող խումբ մը Հայերս քով քովի գալով կազմեցինք իրերօգնութեան միութիւն մը, որ արձանագրուեցաւ կառավարութեան մօտ մայիս 18ին: Միութեան նպատակն է Հայը Հայ պահել ու պատրաստել լաւագոյն զաւակներ հայրենիքին համար: Միութեանս նպատակն է դարձեալ աջակցիլ ամէն ազգօգուտ ձեռնարկներու: Եւ ահա մեր առաջին քայլը եղաւ պատասխանել Անդրանիկի եւ Րաֆֆիի յանձնախումբերու կոչերուն:

Միութիւնս իր անդամները ընդհ. ժողովի հրաւիրելով առաջարկեց հանգանակութիւն մը կատարել ի նպաստ վերոյիշեալ երկու նպատակներուն: Ամէնքն ալ սիրով ընդունեցին առաջարկը եւ հաւաքուեցաւ 500 ֆր.: Ահա մանրամասնութիւնները.— Ղուկասեան եղբայրներ՝ 90ֆր., Ցարութիւն Թահմազեան 20, Տիգրան Փէչէքճեան 20, Աւետիս Պետոյեան 20, Օհաննէս Յակոբեան 15, Արիստակէս Քոչոյեան 10, Սարգիս Գասապեան 25, Արմենակ Մարգարեան 50, Մկրտիչ Ճուհարիկեան 55, Գրիգոր Պաճաքիդեան 50, Սուրէն Քոչոյեան 70, Արա Տ. Վարդանեան 50, Միութեան դանձէն 25, ընդհ. գումար 500 ֆր.:

Ցարգելի խմբագիր, բարի եղէք յանձնել 250 ֆր. Անդրանիկի յուշարձանի յանձնախումբին, իսկ 250 ֆր. ալ Րաֆֆիի յանձնախումբին:

(Կնիք)

ԽՄԲ.— Տես «Յառաջ» 3 յունիս:

ԾԻԾԱՂ

Հայկակ շատ կը սիրէ տրամաբանել: Մայրը բացատրեց իրեն, երբ կեռաս կ'ուտէր, թէ կեռասը ուտելէ վերջ կուտը որ հողին մէջ թաղես, կեռասենի մը կը բուսնի:

Օր մըն ալ, երբ ճագարի միս կ'ուտէին, կապար մը գտնուեցաւ միսին մէջէն, ճիշդ կուտի պէս:

— Այս կուտն ալ որ տնկենք, ճագար կը բուսնի՞, մայրիկ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (292)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Թէ բակի մէջ գտնուողները ի՞նչ խօսեցան, Սոնիան ի հարկէ չլսեց, բայց տեսաւ, որ Յակոբը անծանօթի թեւը մտած՝ առաջնորդեց իր սենեակը: Սոնիային այնպէս թուեցաւ, որ օտարականի քալուածքը իրեն ծանօթ էր, տեղ մը տեսած էր մէկը, որ այդպէս ձախ ոտքէն կաղալով կը քալէր, բայց թէ ո՞րտեղ, ո՞վ էր այդ մարդը, Սոնիան չկրցաւ յիշել:

Քիչ առաջուան Սոնիայի սարսափը տեղի տուած էր անզսպելի հետաքրքրութեան առջեւ: Ո՞վ էր այդ անծանօթը: Ի՞նչու Յակոբը վեր չէր գար այդ մարդու մասին տեղեկութիւն տալու: Դժուարութեամբ ծանրացած կոպերը բաց պահելով՝ Սոնիան երկար սպասեց, բայց Յակոբը վեր չեկաւ: Երկու անգամ անկողնէն ելաւ, բակի մէջ գտնուող Յակոբի սենեակը դիտեց: Պատուհանը աղօտ կերպով լուսաւորուած էր: Վերջապէս սպասելէ յոգնած, քնատ աչքերը փակեց ու դեռ այդ գիշերուան յուզումներու ազդեցութեան տակ անհանգիստ քնով՝ քնացաւ:

— . —

ՍՈՆԻԱՅԻ ՄՕՏ

— Խօսէ՛, պարոն Լեւոն, աչքիս լոյսը,— ընկերոջ ձեռքերը հանելուն օգնելով կ'ըսէր Յակոբը՝ ուրախութենէն ինքն իրմէ ելած,— երկնքէ՞ն ինջար, ես ինչ հալի մէջ ... Աղջի տունը քանդուեցաւ, քանդողի տունը քանդուի ... Որ գիտնաս թէ ի՛նչ վիճակի մէջ է քաղաքը ... անշուշտ լսած կը լինիս ... Կեցցանի Արդուլլահ բէկի դէպքը լսեցինք ... Խե՛ղճ Պետրոս ... փառք Աստուծու, որ սաղ սալամաթ եկար ... շատ գործ կայ կատարելու, դաւաճան շունը ... Երբ կը մտածեմ, որ եթէ առաջ չգիտնայի տանիքի վրայ գտնուիլդ, կրնայի ոստիկանին յայտնել ... մեղա՛յ, մեղա՛յ, մեղա՛յ ... արիւնդ պիտի մնէի ... Բայց ո՞վ կը սպասէր ... Կէս գիշերէն վերջը պարոն Լեւոնս տանիքի վրայ ... Աստուած օրհնէ մեր օրիորդը, հակառակ սարսափին ի՛նչ ալ սառնարիւն կերպով գլխէն ցանեց ոստիկանը ... Վեր ելլեմ տեսնեմ՝ տերեւի նման կը դողայ ... տանիքի վրայ մէկը կայ կ'ըսէ ... բայց ի՞նչպէս գիտցաւ ըսել ... Խելօք աղջիկ է, նմանը չկայ ...

Լեւոնը երկնցած Յակոբի անկողնին վրայ՝ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր անոր խօսքերուն: Ընկերոջ մօտ, ապահով տեղ մը գտնուելու գաղափարը, զարմանալի կերպով անդրադարձաւ իր մինչ այդ պրկուած ջիղերուն վրայ, յանկարծ սաստիկ յոգնած զգաց՝ գրեթէ շարժելու անկարող վիճակի մէջ: Բայց հակառակ Յակոբի թախանձանքին, որ քնի ու հանգստանայ, նորէն մինչեւ լոյս նստած՝ խօսեցաւ ընկերոջը հետ, աւելի շիտակ, խօսեցուց Յակոբը, վերջին շաբաթներուն քաղաքի անցուդարձերը պատմել տալով:

Լոյսը վաղուց բացուած էր: Յակոբը ճրագը մարած՝ կը շարունակէր տեղեկութիւններ տալ փախստական ընկերներու՝ բանտը գտնուող ընկերներու մասին:

— Երկու անգամ Սաթենիկը քովս եկաւ,— շարունակեց Ուրանցի Յակոբը,— քու մասին լուր մը կը հարցնէր. վերջէն կայծակը որ եկաւ՝ անոր քովը գնաց ... Ափսոս կայծակը. Սաթենիկի մօրաքրոջ տունը պահուած էր, կառավարութիւնը բոլորովին պատահական կերպով այդ թաղը շրջապատեց ... Ափսոս, շատ ափսոս եղաւ կայծակին ... Քու մասին կ'ըսէին, Գաւաշի կողմերն ես ... շատ զօրք գնաց այն շրջանը: Կը պատմեն թէ՝ Բաղէշէն ալ զօրք կ'երթայ Կառկառի վրայ, կ'ըսեն Գէորգը Կառկառ անցեր է ...

— Ցակո՛բ,— ընկերոջ խօսքը ընդմիջեց Լեւոնը,— կրնա՞ս Սաթենիկը մօտս կանչել, կամ մեր պատանեկական խմբի տղաքներէն մէկուն հետ յարաբերութեան մէջ մտնել ...

— Կրնալը՝ կրնամ, բայց աւելի լաւ է, մէկ օրիորդին յայտնել քու հոս գտնուելուդ մասին: Քիչ վերջը տան բակը կը լեցուի հիւանդ կիներով, աղջիկներով ... Հայն ալ կուգայ, Թուրքն ալ, Քիւրտն ալ, իսկական վանքի տուն դարձեր է մեր տունը ...

Օրիորդն ըսես, ոչ ոքի խաթրին չի դպչիր, հիւանդներուն դեղ կուտայ, աղքատներուն դրամով կ'օգնէ ... Շատերը կը խաբեն, «աղքատ ենք» ըսելով դրամ կը փրցնեն օրիորդէն, ան ալ առանց ձայն հանելու կուտայ: «Օրիորդ» կ'ըսեմ, «էդոնց բոլոր խօսքերուն մի հաւատար»: Բայց որո՞ւ կ'ըսես. ժպտելով դէմքիս կը նայի: «Վնաս չունի, Յակոբ եղբայր», կ'ըսէ, «երբ որ կրնամ, ինչո՞ւ չօգնեմ. ամբողջ եկողներն ալ խաբեբաներ չեն, շատերը կտոր մը հաց չունին ուտելու»: Խօսք չի հասկնար: Կ'ըսեմ. «Լաւ, որ պիտի օգնես, գէթ միայն Հայերուն օգնէ, Քիւրտին, Թուրքին ինչո՞ւ կուտաս»: Աչքերը խոշոր խոշոր բացած՝ բարեսրտաբար կը ժպտի: Ալ ի՞նչ կրնամ ըսել. նորէն իր գիտցածին պէս կ'ընէ: Հա, օրիորդին յայտնեմ քու հոս գտնուիլդ ... մէկ ալ որ շատ մարդիկ կուգան այցելութեան. կուսակալի կինը ամէն շաբաթ այցելութեան կուգայ, Ռուսաց քոնսուլը, Հայտարանցի Քրտերու աղան՝ Հիւսէյին բէկը, մանաւանդ կինը ամէն օր հոս է, ան ալ Կովկասի կողմերէն է, Չէրքէզ ...

— Իսկ Սոնիան ... օրիորդը ըսել կ'ուզեմ,— անմիջապէս ինքզինք ուղղեց Լեւոնը,— կասկածուած չէ՞, կառավարութիւնը ի՞նչ վերաբերմունք ցոյց կուտայ անոր հանդէպ ...

— Առաջ մեր տունը հսկողութեան տակ էր, օրիորդի ամէն մէկ քայլին կը հետեւէին, նոյն իսկ, երբ ընդհ. խուզարկութիւնը սկսաւ, որպէս թէ առանց կուսակալի գիտութեան, մեր տունը պաշարեցին, երբ օրիորդը դուրսը կը գտնուէր: Ամէն ծակ ու ծուկ խուզարկելով, օրիորդի բոլոր նամակները առին ու հեռացան: Իրիկուան կողմ, փոլիս քոմիսարը կուսակալի կողմէ ներկայացաւ ու ներողութիւն խնդրեց ցաւալի պատահարի համար: Անշուշտ նամակները աչքէ անցուցած էին, որոնց մէջ կասկածելի բան մը չկար: Թիֆլիսի թրքական քոնսուլէն ալ շատ նպաստաւոր տեղեկութիւն ստացած են Ասլանովներու մասին, որ անոնք հայկական շրջաններէ կտրուած մեծահարուստ ընտանիք մըն են, որ մեր օրիորդը ռուս իշխանի մը հետ նշանուած ու յետոյ նշանը եւ եղած լինելուն՝ աշխարհէն ձեռք քաշեր է ու ինքզինքը տուեր է բարեգործութիւններու ... Ասկէ վերջ մեր տան վրայէն հսկողութիւնը վերցաւ: Օրիորդն ալ շատ խելօք վարուեցողութիւն մը ունի ... Հա՛, պարոն Լեւոն, իրա՞ւ որ մեր օրիորդը ռուս իշխանի մը նշանուեր է ...

Լեւոնը ուսերը վեր քաշեց, բանէ տեղեկութիւն չունեցողի նման եւ տարակուսանքով նայեցաւ ընկերոջը, որպէս թէ ըսել ուզէր. «Ես ալ նոր ճանչցայ օրիորդը, ի՞նչ գիտնամ թէ որու նշանուած է»:

Այդ պահուն յանկարծ դուռը բացուեցաւ ու սեմին վրայ երեւցաւ Սոնիան, որ կիսախաւար սենեակին մէջ եղողները յստակօրէն տեսնելու համար՝ վիզը քիչ առաջ ծռած, աչքերը լարած կը նայէր:

— Ահա օրիորդը,— Յակոբը տեղէն բարձրանալով մօտեցաւ Սոնիային,— ես ալ հիմա վեր պիտի գայի լուր տալու ... գիշերուան անծանօթ մարդը պարոն Լեւոնն է ...

— Պարոն Լեւո՞նը,— զարմացած, քիչ մըն ալ վախցած հարցուց Սոնիան՝ ակամայ քայլ մը ընկրկելով,— պարոն Լեւոնը հո՞ս ...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

մը, «աղքատներուն հոգեւոր հովիւը», կատարեց դուքսին պսակը, անսալով իր խղճի ձայնին:

Երեսփ. Ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, աշխատաւորական ե-րեսփոխան մը վարչապետին հարցուց թէ կառավարութիւնը շնորհաւորու-թեան հեռագիր մը ուղղա՞ծ է կամ պիտի ուղղէ՞ Ուինզըրի դուքսին ամուսնու-թեան առթիւ:

Մահաշունչ լռութիւն մը կը տիրէր ամբողջ սրահին մէջ: Վարչապետը չպատասխանեց, իսկ ատենապետը յայտարարեց.— Անցնինք օրակարգին:

ՀԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՑ ԱՄՍՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ երկարաձգուեցան Մաթինեօնի համաձայնութիւն-ները եւ պարտաւորիչ իրաւարարութեան օրէնքը, երեսփ. ժողովին վաւերա-ցումով:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՕՐԷՆՔԻՆ քննութեան առթիւ, Ծերակոյտը շարք մը առար-կութիւններ բանաձեւած ըլլալով, անջի օր վարչապետը ժողովին ներկայացաւ եւ ուժգին ճառ մը խօսեցաւ: «Ես ալ օրագրող էի երէկ եւ նորէն պիտի ըլլամ վաղը չէ միւս օր... Ես օրէնք մը կ'առաջարկեմ զրպարտութեան, դրամական ուժերու տիրապետութեան դէմ: Ծերակոյտը կ'ընդունի՞ թէ անհրաժեշտ է զսպել հանրային մարդոց դէմ եղած զրպարտութիւնները: Հանրային մարդոց պատիւը մաս կը կազմէ ազգային ժառանգութեան»:

51 ԵՐԿԻՐՆԵՐԷ 415 պատգամաւորներ կը մասնակցին Աշխատանքի միջազ-գային խորհրդաժողովին, որ բացուեցաւ Ժընեւի մէջ, հինգշաբթի օր: Օրա-կարգի գլխաւոր հարցերէն մէկն է շաբաթական 40 ժամուան օրէնքին ընդհան-րացումը:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ Թերթերը առաջին անգամ ըլլալով սկսան ցանկեր հրատարա-կել Սպանիոյ իտալական կորուստներու մասին: Առաջին ցանկը առնուած է Մալակայի ճակատամարտէն, 64 սպաննեալներու անուններով: Ցանկերու հրա-տարակութիւնը պիտի շարունակուի:

ԱՆԳԼԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՆ բոլոր գաղթավայրերու մէջ տարածելու համար նոր աշխատանքներ պիտի կատարէ գաղթային նախարարութիւնը: Այս առթիւ բա-ցորոշ յայտարարութիւններ ըրաւ գաղթային նախարարը, երեսփ. ժողովին մէջ, եւ բացատրեց թէ Մալթայի, Կիպրոսի մէջ եւ այլուր այլեւս փարատած են անգլերէնի մասին տիրող նախապաշարումները:

ՀԻՆԳ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՄԵՌԱՒ Պուլվառ տէ զ'Իթալիէնի վրայ, սր-ճարանի մը առջեւ, երբ շէնքին հինգերորդ յարկին տանիքէն քարի կտոր մը փրթելով ինկաւ գետին: Ուրիշ երեք յաճախորդներ ալ վիրաւորուեցան:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի ցամքմնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ու-նենայ 8 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Գիւան

ՊԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան խումբը կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները 6 Յունիս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Ընկերահամակրական խնջոյք Մայիս 28ի առթիւ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահին մէջ, Րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՍԵՐԺ ԹՈՐՈՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, արտասանութիւն եւլն:

Կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Մուտք 5 ֆրանք:

Թատերական Ներկայացում Տէսինի մէջ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ

6 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

Կը ներկայացուի «ՎԱՆԱԿԱՆԻՆ» շարունակութիւնը՝

Աւազակապետը եւ Թիապարտը

(6 արար)

Թատերական Ներկայացում

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, ի Նպաստ Սպանիացի տարագիր մանուկներու.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ**

Ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ:

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, 142 rue Villeneuve:

Գիներ՝ 5, 3 եւ մանուկներու 1 ֆր.:

ՄԱՅԻՍ 28

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԷԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐՄԻԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

քաշանի քաղաքապետարանին նորակառոյց շէնքին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Լ. ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ **ԹԱՆԿԻ ՓՐԷԺԱՆ**

(ֆրանսացի ամենաերիտասարդ երեսփոխանը)

ԵՒ ԸՆԿ. **Ե. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Պ. Պ. Գ. ՄԷՀՏԷՐԵԱՆ, ԷՔ-ՍԷՐՃԵԱՆ (երգ), ՕՐ. Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ, ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ, ընկեր ԶԱՐԷՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ (արտասանութիւն):

Հայկական պարեր «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի անդամներուն կողմէ:

Պ. ԺՈՐԺ ՇԱՀՊԱՐՈՆԵԱՆ (թառ):

Կէս գիշերէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր առաջնորդութեամբ Gario Canti յայտնի նուագախումբի:

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ:

Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները:

Մուտք 3 ֆր.:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն FI օթօպիւսը, Շաթլէյէն եւ Սէն Միշէլէն 93 օթօպիւսը, իջնել՝ Մէրի տը քաշան:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ,

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի կողմէ:

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Պ. Ն. ՄՈՄՃԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԵՒ S. F. I. O.ի ԿՈՂՄԷ ԸՆԿ. **BORDAT**

Օտար արուեստագէտներէ բաղկացած ընտիր նուագախումբ մը պիտի նուագէ հայկական եւ եւրոպական կտորներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ՏԻԿ. Պ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, ՕՐ. Ծ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ եւ Պ. Ա. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ (մեներգ). կ'արտասանէ՝ Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, Պ. Զ. ՄՈՍԿՈՖԵԱՆ (Հավայեան կիթառ):

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 1 ֆր.:

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ,

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին կողմէ

Այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Թատերասրահին վերնայարկը

Foyer du Théâtre

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Ե. ԳԱՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՄԱՀԱԿ ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. Օտէթ Միքայէլեան (դաշնակ), կը մեներգեն՝ Տիկիններ Վեհանուշ Մարգարեան եւ Տիկ. Մարգարեան, կ'արտասանեն՝ Մ. Պըլըզեան, Մ. Դաւիթեան, Ա. Մարգարեան, Ա. Խաչիկեան, Մ. Ճէվահիրճեան, Թ. Եղիկեան:

Մուտք 1 ֆր.:

ՍԷՆԹ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ.

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի

6 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Արմօնի տը Սէնթ'էթիէն»ի սրահին մէջ (Սինէմա Ռոյեալի մօտ):

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՇԱԿ ՊՈՂԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.:

ՏԻԿ. ԼԻԼԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ֆրանսուհի) պիտի երգէ հայկական կտորներ:

Կը ներկայացուի «ԷՆ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»ը

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ, (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պօմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի

6 Յունիս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Յ. ՊՕՂԻԿԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Ալիս Քըլըճեան, Տիկ. Արաքսի Սարգիսեան, ընկ. Մարտիրոս Դաւիթեան, Պ. Պ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան, Վարդգէս Քէչէճեան, Սիմոն Շիշմանեան, Վարդգէս Տէրտէրեան:

Մուտքը ազատ է:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ, ՅՈՒՆԻՍ 13ԻՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մէթրօ **Pelletier** կամ **Cadet**

Ազանդներներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով:

Մասնաւոր սրահ հացկերոյթի եւ հարսանիքի համար:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւլն. համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ. **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՅՇ»էն

Ա. Շարք, Երեք երգ դաշնակի բաժինով:

1. ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք:

Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:
H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 5էն սկսեալ ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2 — 4: Իրաւագէտ-փաստաբան Պ. ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ պիտի գտնուի միութեանս կեդրոնատեղին, 8, Rue Bossuet, Փարիզ (10), իրաւագիտական խորհուրդներ եւ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ (տուրքի, վաճառականական, վարչական եւն.) տալու, միութեանս անդամներուն եւ համակիրներուն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ գործ նորոգող վարժ եւ լաւ գործաւորուհիներ իրենց բնակարանին մէջ աշխատելու համար: Տեւական գործ: Դիմել Օսման-ճեանի, 24 Rue de Passy, մէթրօ Passy.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Հայ Արծիւ» ակումբը իր անդամներուն զարգացման համար կազմակերպած է շաբաթական դասախօսութիւններ ծանօթ մտաւորականներու կողմէ, իր կեդրոնատեղին, 22 րիւ Րիշէ, Փարիզ: 5 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21 — 22.30, կը դասախօսէ Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ:

Դասախօսութենէն վերջ պար մինչեւ կէս գիշեր:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Յարօն Յուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհանդամական ժողովը, 6 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Կ-խաչի Ակումբին մէջ, 52 rue Gustave Courbet, Պանթէօ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով: փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Grange Ory:

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Բայց ամէն ինչ լաւ անցաւ: Ազեւի կինը չբարեւեց Բուրցեւին: «Ես չարունակեցի քայլել փողոցներով, ուրախանալով, որ այդ հանդիպումը, որը կարող էր շատ ծանր հետեւանքներ ունենալ, յաջող ելք ունեցաւ»:

Եւ յանկարծ Բուրցեւի գլխում ծագեց մի սարսափելի միտք, մի անորոշ եւ անբացատրելի կապ՝ յայտնի մատնիչ «Ռասկինի» եւ սոց. յեղափոխական կուսակցութեան մարտական կազմակերպութեան առաջնորդի միջեւ:

Այդ միտքը այնքան տարօրինակ էր եւ անհնարին, որ Բուրցեւը չը կարողացաւ իր գլխում որոշ կերպով ձեւակերպել այն: Նա մտածում էր, որ եթէ գրասենեակային մի մարդ, ինչպիսին է «Անցեալ»ի խմբագիր Բուրցեւը, շրջապատուած է լրտեսներով, ապա ինչպէս է, որ Ռուսաստանի ամենավտանգաւոր ահաբեկիչը առանց ծպտուելու ազատ զբօսնում է փողոցնե-րում:

Ճիշդ է, յեղափոխականները աւելի յանդուգն գործեր էին կատարում: Օրինակ, դրանից մի քանի տարի առաջ, Գերշունին, որին ամբողջ Ռուսաստանում ցերեկ ու գիշեր հալածում էին լրտեսներ էին փնտռում, անպատիժ կերպով երեք օր ապրեց Պետերբուրգում, իր սեփական անունը ստորագրելով քաղաքամասի ոստիկանատանը: Գերման Լոպատինը իր ժամանակին գնում էր Ալեքսանդրեան թատրոնը, իր մօտ ունենալով իր համախոհների բազմաթիւ հասցէներ: Բայց չը նայած այդ բոլորին, Բուրցեւն աշխատեց աւելի խորանալ այդ մտքի մէջ: Ոստիկանութիւնը չի ձերբակալում Ազեւին, նշանակում է այդ բանը նրան առայժմ ձեռնտու չէ, նշանակում է ոստիկանութեան մօտ կայ ինչ որ մատնիչ (Ռասկին), որից նրանք կարեւոր տեղեկութիւններ են ստանում, նշանակում է պէտք է զգուշացնել Ազեւին սպառնացող վտանգի մասին: Բուրցեւն այդպէս էլ արեց: Խնդրեց յայտնել Ազեւին իր օգտակար նախազգուշացումը:

«Չի գիտեմ ինչպէս եղաւ, մի օր ես ինքս ինձ հարց տուեցի, թէ նա ինքը չի՞ արդեօք այդ Ռասկինը: Բայց այդ ենթադրութիւնը այնքան հրէշային եւ անմիտ թուաց ինձ, որ ես սարսափեցի այդ մտքից: Ես լաւ գիտէի, որ Ազեւը Մարտական կազմակերպութեան ղեկավարն է եւ Պլեւէյի, մեծ իշխանի եւ ուրիշների սպանութիւնների կազմակերպիչը, ես աշխատեցի նոյնիսկ կանգ չառնել այդ ենթադրութեան վրայ: Բայց այդ ժամանակից սկսած ես չը կարողացայ հեռացնել ինձնից այդ միտքը, որը որպէս մի անբաժանելի գաղափար ամէն տեղ հետապնդում էր ինձ...»:

Ազեւը, մասնաւորապէս «նախազգուշացումից» յետոյ, սկսեց հսկել, իմանալու համար թէ արդեօք իրեն հետեւո՞ւմ են, թէ ոչ: Բայց չուտով իրերի դրութիւնը պարզեց նրա համար եւ նա արեց այն, ինչ որ պիտի անէր ըստ Դոստոյեւսկու: Ազեւը եկաւ Բուրցեւի մօտ որպէս հիւր: Տեսարանը իսկապէս որ տարօրինակ էր: Բուրցեւը գիտէր, որ Ազեւը մատնիչ է: Ազեւն էլ գիտէր, որ Բուրցեւը այդ գիտէ եւ հետախուզելու եւ կամ էլ «հոտ առնելու» համար էր եկել: Նրա հոտառութիւնը բաւական լաւ էր: Բայց այս դէպքում բաւական չեղաւ:

«Ազեւը ուրախ տեսքով, հաստատ քայլերով եւ մտերմաբար մօտեցաւ ինձ, ըստ երեւոյթին կամենալով դրկախառնուել եւ համբուրուել ինձ հետ: Բայց ես անգիտակցաբար ձեռքիս մէջ եղած թղթերը հաւաքեցի, իսկ աջով բարեւեցի Ազեւին եւ ապա նստեցրի նրան իմ դիմաց դրուած բազկաթոռի վրայ»:

Նրանց խօսակցութիւնը խաղաղ էր. խօսեցին ամէն տեսակ նիւթերի մասին, բացի մատնութիւնից: Բուրցեւը իսկական ապացոյցներ չունէր. Ազեւը այդ շատ լաւ գիտէր: Ես այդ այցելութեան մասին յիշատակեցի, որովհետեւ այդ շատ յատկանշական է: Ազեւի անամօթութիւնն էլ նոյնքան անչափ էր, ինչքան նրա ինքնավստահութիւնը: Բացի այդ, նրա գործունէութեան սարսափելի ասպարէզը վարժեցրել էր նրան յանդգնութեան:

(Շար.)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

22 Մայիս - 3 Յունիս

ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 200:
ՊԷԼԻՆԵԷՕ, Անդ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տ. Ս.— 140:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 1055,40:
ԼԱ ՊՕԼ, Պարզ.— 50:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, ՍԱ. Մար.— 25:
ՇԱԼԷԹ, Պ.— 20:
ՔԱՎԱՅԵՈՆ, Ման.— 40:
ԱԹԷՋԱՆ, Ալթ.— 90:
ՓԱՐԻԶ (11), Օ. Ս.— 35:
ՎԵԶԻՆ, Յ. Պ.— 70:
ՕՊԸՆԱ, Բիւզ.— 100:
ՊՈՒՔՐԷՇ, Ման.— 206:
ԼԻՈՆ, Տ. Պ.— 140:
ԼԻՈՆ, Օր. Մ. Աճ.— 280:
ՎԻՎԻԷ, Ե. Խ.— 50:
ՊՕՐՏՕ, Շ. Ս.— 140:
ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, Գործ.— 150:
ԼԱՑՐԷԹ, Նաճ.— 35:
ՖՐԷՕԶՕ, Յ. Ա.— 70:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ս. Զ.— 35:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 323:
ՑՐԷԺԻՒՍ, Ս. Բ.— 70:
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 202.05:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է
ԱՇԽԱՐՀԱԳԱՑՏ
(Եղեռնի դրուագներ
Անդրէասի եւ շրջանի)

Անդրէասի եւ շրջանի հայրենակիցներուն կը յայտնեմ, ի պատասխան բազմաթիւ նամակներուն թէ «Աշխարհագաղթ»ը մամուլի տակ է եւ մօտերս լոյս պիտի տեսնէ: Բազմաթիւ նկարներով եւ Անդրէասի ու շրջանի բոլոր հայրենակիցներու ճոխ անուանացանկով: Գիրքը լոյս պիտի տեսնէ սահմանափակ քանակութեամբ:

Յարութիւն Ա. Քէֆէլեան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Զառայի Տօնիկ էլ Ճուկեանի աղջկան հօրեղբօր աղջիկները՝ Մէսիմիա եւ Արմենուհի էլ Ճուկնեանները: 1924ին Յունաստանէն որբերու հետ միասին Եգիպտոս մեկնած են: Իմացնել Մարիամ Ղուկասեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulineaux, Seine, France: Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

Le Gérant: H STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17, Rue [illegible] PARIS (11)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 6 JUIN 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3440

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՄԸ

Այսօր Սէվրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին մէջ հանդիսաւորապէս կը տօնուի Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին հարիւրամեայ յոբելեանը, ներկայութեամբ Մխիթարեանց Աբբահօր եւ հայ ու օտար հրաւիրեալներու :

Անցեալ օգոստոսին նոյն յոբելեանը տօնուեցաւ Վենետիկի մէջ, աւելի մեծ հանդէսներով, որ օրեր տեւեցին : Շուտով Ֆրանսայի Կաճառի շէնքին մէջ պաշտօնական հանդէս մը տեղի պիտի ունենայ՝ նոյն առիթով:

Այս երբեակ մեծ հանդէսներով հայութիւնը իր երախտագիտութեան տուրքը կը հատուցանէ կրթական հաստատութեան մը, որ ամբողջ դար մը սերունդ հասցուցած է :

Եթէ չենք սխալիր, առաջին անգամն է որ հայ վարժարանի մը հարիւրամեակը կը տօնուի : Ունեցած ենք մշակոյթի ուրիշ վառարաններ ալ, Պոլսոյ Կեդրոնականն ու Պէրպէրեանը, Կարնոյ Սանասարեանը, Թիֆլիզի Ներսէսեանը, Էջմիածնի Գէորգեան եւ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանները, Արմաշի դպրեվանքը եւայլն, սակայն անոնցմէ եւ ոչ մէկը արժանացած է հարիւրամեայ յոբելեանի : Բոլորն ալ — բացի Կեդրոնականէն որ հոգեվարքի օրեր կ'ապրի — իսպառ անհետացած են հայկական կեանքէն, զոհուելով Մեծ Պատերազմին եւ անոր յաջորդող յեղափոխութեանց եւ քաղաքական վերիվայրումներուն :

Հայկական մշակոյթի այս ընդհանուր տխուր պատկերին առջեւ ո՛րքան ախորժարար է տեսնել կրթական հիմնարկութիւն մը, որ հարիւր տարի կրցած է կուրծք տալ ամէն կարգի դժուարութեանց դէմ եւ այսօր հանրութեան կը ներկայանայ՝ դափնիներով զարդարուած, իր ետեւ ձգելով բեղուն գործունէութեան փառաւոր անցեալ մը :

Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը հայութեան տուած է մտաւորականներու փաղանգ մը — բանաստեղծներ, դրագէտներ, ուսուցիչներ, բժիշկներ, պետական դէմքեր, որոնք պատիւ բերած են իրենց պատկանած ազգին, ծառայելով անոր իրենց կարողութեան չափով :

Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան մը եւ Դանիէլ Վարուժան մը հասցուցած ըլլալը միայն բաւական պիտի ըլլար անոր փառքը կերտելու : Մինչդեռ անոնց կողքին, Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանը տուած է ուրիշ բազմաթիւ դէմքեր, որոնց անուններուն յիշատակութիւնը երկար պիտի ըլլար: Պէշիկթաշլեանի եւ Վարուժանի շունչը դեռ մեր օրերուն իսկ կը խանդավառէ հայրենասէր երիտասարդութեան հոգին :

Հայութիւնը ընդմիշտ երախտապարտ է երկու բարերարներուն, որոնք գիտցան իրենց յիշատակը յաւերժացնել անխորտակելի կոթողներով, Եւրոպայի լուսաւորութեան կեդրոններուն մէջ կանգնելով զոյգ մը վարժարաններ — Լոյսի վառարաններ, Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեանը (1836) եւ Փարիզի Սամուէլ Մուրատեանը (հիմնուած նախ՝ Փատուա 1834ին, յետոյ փոխադրուած Փարիզ 1846 — 1870, վերաբացուած Սէվրի մէջ 1929ին) :

Եդուարդ Ռափայէլ Ղարամեանց՝ Նոր Ջուղայեցի, Սամուէլ Մկրտիչ Մուրատեան՝ Եւդոկիա ծնած Ջուղայեցի ծնողքէ՝ իսպառ անծանօթ անուններ պիտի մնային հայութեան համար եւ իրենց հարստութիւններն ալ պիտի փճանային անարժան ժառանգորդներու կողմէ, եթէ կարեւոր գումարներ կտակած չըլլային Մխիթարեան միաբանութեան (Եդուարդ Ռափայէլ՝ 65,000 ֆրանք ոսկեդրամ, Սամուէլ Մուրատեան՝ 1,815,100 ֆրանք ոսկեդրամ) :

Դիւրին չեղաւ սակայն այս կտակուած գումարները գանձել : Տասնեակ տարիներ տքնաջան աշխատանք թափեցին Մխիթարեան հայրերը՝ քանիցս Վենետիկէն Հնդկաստան, անկէ Լոնտոն երթալ գալով, անարգանքներու ենթարկուելով, նոյնիսկ բանտ նստելով: Ի վերջոյ սակայն յաջողեցան կտակուած գումարները գանձել դատարանի վճիռով եւ լրիւ փոխադրել Վենետիկ :

Ի պատիւ Մխիթարեան Միաբանութեան, պէտք է ըսել որ անիկա իր կոչումին բարձրութեան վրայ մնացած է, կտակի տրամադրութիւնները գործադրելով անշեղ եւ հակառակ հարիւր տարուան ընթացքին իրեն դէմ ցցուած հարիւրաւոր դժուարութեանց, Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանը սերունդէ սերունդ փոխանցելով՝ բերած հասցուցած է մինչեւ մեր օրերը :

Անուրանալի է Մխիթարեան զոյգ միաբանութեանց կատարած անհուն ծառայութիւնը Հայոց պատմութեան, լեզուի եւ բանասիրութեան մարզերուն մէջ: Առանց Եւրոպայի խաղաղ ու ապահով ոստաններուն մէջ խարիսխ նետած մեր գիտնական վարդապետներուն, հայ մշակոյթը այսօր զրկուած պիտի ըլլար բազմաթիւ անգին գանձերէ :

Խօսելով Վենետիկի Մխիթարեանց մասին, կրթական մարզին մէջ եւս անոնց գործունէութեան դաշտը եղած է բաւական ընդարձակ, Վենետիկէն մինչեւ Պոլիս, Տրապիզոն ու Կովկաս, Փարիզէն մինչեւ Եգիպտոս ու Սուրիա : Անոնք անձնուիր ու անշահախնդիր մինչեւ այսօր կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը, ամենուրեք արժանանալով հայ ժողովուրդի անվերապահ գնահատանքին :

Այսօր ալ Փարիզի մէջ պահելով Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը, անոնք թանկագին ծառայութիւն մը կը մատուցանեն Ֆրանսայի հայ գաղութին: Պայմանները թոյլ չեն տար անշուշտ որ աւելի մեծ թիւով հայորդիներ, մանաւանդ չքաւոր ընտանիքի զաւակներ ուսում առնեն այդ երկրորդական վարժարանին մէջ : Փափաքելի էր որ բախտէն նպաստաւորուած հայրենակիցներ իրենց նիւթական օժանդակութեամբ այդ պատեհութիւնը ստեղծէին :

Ողջունելով Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի հարիւրամեայ յոբելեանը, Մխիթարեան հայրերուն կը ցանկանք նորանոր նուաճումներ հայ մշակոյթի զանազան մարզերուն մէջ :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԾՐԱԳԻՐԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ԿՌԻՒՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

Ոչ մէկ համաձայնութիւն տակաւին

Հակակշռել Սպանիոյ ծովեզերքները՝ արգիլելու համար որ եւ է արտաքին միջամտութիւն Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներուն մէջ, ծրագիր մըն է որ ... խեչեփառի ոտքեր ունի : Անգլիա պատասխանի կը սպասէ իր վերջին ծրագրին, որով կ'աշխատի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին վերադարձնել Իտալիան եւ Գերմանիան: Անգլիական ծրագիրը կը կայանայ ապահովութեան նոր գօտիներ ստեղծել հակակշռող նաւատորմին համար, հրաւիրելով Սպանիոյ կռուող կողմերը, որ յարգեն ապահովութեան գօտիներու անբռնաբարելիութիւնը :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՃՇԴԵԼ ՊԱՏԺԱՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Տակաւին հասած չեն պաշտօնական պատասխանները: Սակայն կիսապաշտօնական շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիա գոհացուցիչ չի գտներ անգլիական ծրագիրը, ու կը պահանջէ որ առաջուընէ ճշդուին նաեւ պատժամիջոցները, որոնք պիտի գործադրուին՝ երբ ապահովութեան գօտին բռնաբարուի կամ «Տէօյչլանտ»ի դէպքին նման յարձակումներ կատարուին: Միւս կողմէ Պերլինեան թերթ մը գիտել կու տայ թէ անգլիական ծրագրին պատասխանը խմբագրելու համար անհրաժեշտ է երկար ժամանակ :

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՎԱԽՆԱՅ ՈՐ ՆՈՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐ ԿԸ ՂՐԿՈՒԻՆ

Այս տպաւորութիւնը կը թողու, արդէն, Պերլինի կառավարութեան դանդաղաշարժութիւնը այս հարցին մէջ, ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ: Բրիտանական արտաքին գործ - նախարարը, խորհրդարանին մէջ իր մէկ յայտարարութեամբ, գիտել տուաւ թէ պէտք է աճապարել, որպէսզի նոր կամաւորներ չղրկուին սպանիական ծովեզերքներու հսկողութեան նոր ծրագիրը չընդունուած :

(« Փըթի Ժուրնալ» կ'իմանայ թէ 40 հազար Իտալացի կամաւորներ կը պատրաստուին Սպանիա մեկնելու) :

ՖՐԱՆՍԱ ԴԷՄ Է ՉՈՐՍԵՐՈՒ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ֆրանսական կառավարութիւնը համաձայն է անգլիական ծրագրին, միայն թէ գիտել կու տայ որ Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովին կը մասնակցին 27 պետութիւններ, բայց միայն 4 պետութիւններու կը յանձնուի Սպանիոյ ծովեզերքներուն հսկողութեան պաշտօնը, ինչ որ պիտի ստեղծէր տեսակ մը « Չորսերու համաձայնութիւն», դուրս թողլով, օրինակ, Ռուսիան :

Յետոյ Ֆրանսա կը փափաքի որ չէզոք «դիտողներ» դրուին անգլիական, ֆրանսական, իտալական, գերմանական հսկիչ մարտանաւերուն մէջ :

ԻՏԱԼԻԱ, ի զարմանս իր դաշնակիցին, աւելի տրամադիր կը թուի համաձայնութեան մը գալու :

ԻՍԿ ՎԱԼԵՆՑԻԱ ԵՐԱՇԽԻՔ Կ'ՈՒԶԷ

Միւս կողմէ, Վալենցիայի կառավարութիւնը բողոքագիր մը ղրկած է Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան, բարբարոսութիւն անուանելով Ալմերիա քաղաքին ռմբակոծութիւնը :Նոյն բողոքագիրը կ'աւելցնէ թէ կատարուած ռմբակոծութիւնը բռնաբարում մըն է Սպանիոյ վեհապետական իրաւունքներու եւ նախատինք մը երկրին պատւոյն դէմ : Իրեն վերապահելով հանդերձ ամէն իրաւունք բարոյական եւ նիւթական վնասուց հատուցում պահանջելու համար, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը կը սպասէ որ իրեն ամէն ապահովութիւն տրուի ոչ - միջամտութեան յանձնախումբի անդամ պետութեանց կողմէ՝ չկրկնուելու համար նման յարձակումներ իր ջուրերուն եւ հողերուն վրայ :

…Մինչդեռ կը վիճին, արիւնը կը հոսի

Անգլիոյ ծրագրին շուրջ դիւանագիտական խօսակցութիւնները մինչ կը շարունակուին այսպէս, եւ երբ Պերլինի եւ Վալենցիայի թերթերը իրար կ'ամբաստանեն, — Գերմանացիները կը պնդեն թէ Մոսկուայի մէջ սարքուած դաւ մըն էր «Տէօյչլանտ»ի ռմբակոծումը համեւրոպական պատերազմի վերածելու համար Սպանիոյ ներքին կռիւները, այլապէս կրնային 36 ժամ չանցած ներողութիւն խնդրել, մինչ Վալենցիոյ թերթերը կը պնդեն թէ Գերմանացիները առաջին անգամ չէ որ յարձակման ենթարկուողի դիրքին մէջ կը դնեն իրենք զիրենք, վկայ Նուրըմպէրկի դէպքը, պատերազմէն առաջ, — անդին սակայն կը շարունակուին կռիւները :

Մատրիտէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, հանրապետականները կը պատրաստուին ընդհ. յարձակողականի մը, որ պիտի տարածուի Արակոնի, Կորտուայի, Ավիլայի ճակատներուն վրայ :

Իսկ Զօր. Ֆրանքօ զբաղած է իր բանակներուն վերակազմութեամբ: Հիւս. բանակներու ընդհ. հրամանատար նշանակուեցաւ, Զօր. Մոլայի տեղ, Զօր. Տավիլա, այժմ 64 տարեկան :

Զրոյց կը շրջի թէ Զօր. Մոլա զոհ գացած է դաւադրութեան մը: Իր թռիչք կատարած շրջանին մէջ ոչ մէկ լեռ կայ, որուն զարնուած ըլլար: Կ'ըսուի թէ օդանաւին մէջ գաղտնապէս զետեղուած էր ժամացոյցով ուժանակ մը: Բզիկ բզիկ եղած իր մարմինն իսկ կը վկայէ որ ուժանակի զոհ գացած է :

Պլոմպէրկ կը քննէ իտալական բանակը

Մարաջախտ Պլոմպէրկ, որ այս միջոցիս Հռոմ կը գտնուի, աչքէ կ'անցընէ իտալական ցամաքային, օդային եւ ծովային բանակը :

Հռոմի դռներուն առջեւ, առջի օր կատարուեցան սքանչելի ռազմախաղեր, ամբողջ 3 ժամ մայր - հայրենիքին եւ գաղութներուն հեծելազօրքը, թեթեւ հրասայլերը, ինքնաշարժ զնդացիրները իրարու հետ կը մրցէին ռազմարուեստի զանազան խաղերով: Դուչէն, որ մարաջախտ Պլոմպէրկի կողքին կը հետեւէր այս ռազմախաղերուն, հրճուանքէն կը ճառագայթէր՝ լսելով գերման զօրավարին գնահատականը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն գահաժառանգի մը ծնունդին: Թագուհին Վրանիայի դղեակը փոխադրուած է : Պուլկարական սահմանադրութեամբ միայն ուղղակի թագաւորին արու զաւակը կրնայ յաջորդել գահուն: Ներկայիս յաջորդ չկայ. նոյնիսկ եթէ սահմանադրութիւնը փոխուի, թագաւորին եղբայրը՝ Իշխան Կիրիլ կրնայ յաջորդել միայն անմիջական ա -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՄԵԼՈՒ ՋՈՒՐԻ ՄԱՍԻՆ

— o —

Այս տաքերուն՝ կ'արժէ խմբագրական մը գրել խմելու ջուրի մասին, — մամուլի փրոթոքոլի դէ՞մ է կ'ըսէք, բայց խնդրեմ, *Թայմզ* թերթն անգամ խմբագրական գրեց··· մլուկներու մասին :

Եւ յետոյ այնքան ալ դժուար չէ գրել պաղ - ջուրին, որքան մլուկին մասին: Հին հելլէն ճարտասանները մրցանակ կուտային անոր որ կրնար գովեստ հիւսել փայտոջիլին, — այնքան դժուար էր այդ : Ընդհակառակն, նախակրթարանի աշակերտն անգամ կրնայ պանծացնել պաղ - ջուրը, նոյն իսկ վէպ մը գրել լուս - աղբիւրներուն եւ կուժով ջուր առնելու գացող աղջիկներուն վրայօք՝ եթէ *խաթրը* չմնայ մեր նոր գրողներուն, հիմա Փարիզէն դարձած :

Ի՞նչ կ'ուզեն թող ըսեն, — ամբողջ պատմութիւն մը կ'արժէ մեր գիւղական աղբիւրներուն նկարագրութիւնը: Այդ աղբիւրներուն եզրով կը սկսի մեր աղջիկներուն հովուերգութիւնը, հայրենի գիւղերուն կեանքը եւ մամիկներուն հանգիստի պահը, կարկաչուն գուռին առջեւ :

Առանց աղբիւրի հայկական գի՞ւղ կ'ըլլայ :

Զարմանալի է, սակայն: Ամէն անգամ որ *Խորհ. Հայաստան* թերթը կը կարդամ, աչքիս կը զարնէ լուր մը թէ Այնալու գիւղին խմելու ջուր բերեր են, Զահրումար գիւղին պաղ - ջուր բերեր են: Եւ դեռ ուրիշ չհաւատալիք բաներ, — թէ տարիներէ ի վեր այսինչ կամ այնինչ գիւղը խմելու ջուր չունէր, առուի ջուր կը խմէր :

Տարօրինա՛կ, տարօրինա՛կ : Ասանկ ալ Հայաստա՞ն կ'ըլլայ : Մեր գիտցածը այն էր որ միայն Հայաստանի մէջ կարելի է խմել ջուրը՝ ծաղիկի պէս պայծառ, ձիւնի պէս զով եւ համե՜ղ, համե՜ղ, — չոր հացդ զա՛րկ ժայռին, պատառ մը ծամէ եւ ումպ մը ջուր խմէ վրայէն, այնպէս մը կը կշտանաս որ կարծես թագաւորական սեղանէ ելլէիր: Եւ յետոյ ջուր բառդ Հայաստանի բանաստեղծութիւնն իսկ է, — ի՞նչ աղուոր անուններ ունէինք աղբիւրներու համար: Մարդոց անուններն այնքան աղուոր չէին որքան մեր աղբիւրներուն անունները, — Լուս - աղբիւր, Խաչ - աղբիւր, Խատուտիկ - աղբիւր (որուն ջուրը, գունէն գոյն - զգոյն խիճերուն պատճառով՝ ծաղկի պէս խատուտիկ կ'ըլլար), եւայլն : Վերջապէս աղբիւրներ ունէինք որ շարական կ'երգէին կամ տէրտէրի ձայնով կ'օրհնէին անցորդները, աղբիւրներ՝ որ սրինգ կ'ածէին, կամ լեզու առած՝ «աղջի Մարիամ, ե'կ ջուր տամ» կը կրկնէին առտու - իրիկուն: Եզներն անգամ ջուր որ խմէին, դունչը գուռին վրայ կախած՝ պահ մը մտիկ կ'ընէին աղբիւրին ձայնին :

Աղուո՛ր, աղուո՛ր Հայաստան: Բայց այս ի՞նչ Հայաստան է որ խմելու ջուր չունի: Մեր պզտիկ գիւղին մէջ ութ աղբիւր կար, ալ չեմ յիշեր ակերը: Եւ աղբիւր շինելը ժամ մը շինելու չափ մեծ բարեգործութիւն էր ունեւոր գիւղացիին համար :

Այդ ի՞նչ ցար է եղեր, որ աղբիւր մը անգամ չէ շիներ վերին Հայաստանին մէջ: Այդ ի՞նչ խաչապաշտ Ռուս է եղեր, որ պաղ - ջուր մը անգամ չէ խմցուցեր հայ գիւղացիին :

Ի՞նչպէս չըսել հայ գիւղացիին հետ. — Գետինն անցնիք դուք, բոլոր դիկտատորներդ, որ գինտօներ կը սարքէք ձեր ծըմբերուն, բայց պաղ ջուրն անգամ կը զլանաք խեղճ գիւղացիին :

ԱՐԱԶ

ՏԻԿ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

— . —

Մասնաւոր նամակէ մը կը քաղենք այս տխուր լուրը :— Տիկին Հայաստան Գէորգեան ոչ եւս է···

Անողոք հիւանդութիւնը ամենուրեք միշտ կը հնձէ···

Տակաւին նոր էր, որ երիտասարդ գրագիտուհին մուտք գործեց մեր գրական անդաստանէն ներս իր «Վիշապների Աշխարհ» զգայուն հատորով: Վերջերս եկած էր Փարիզ: Անդադար կը պրպտէր, որոնումներ ու ուսումնասիրութիւններ կը կատարէր մեծ խանդավառութեամբ: Պատրաստած էր *Վիշապների Աշխարհի* երկրորդ հատորը եւ ձեռնարկած էր երրորդին:

Կենսուրախ էր եւ խիստ հաճելի պատմող: Կը տառապէր հայրենի կարօտով եւ կ'երազէր երկիր վերադառնալ: Յաճախ կը յիշէր իր ծերունի հայրը, եղբայրները եւ քոյրերը, որ Հայաստան կը գտնուին: Մայրը շատոնց կորսնցուցած էր:

Փոթորկալից կեանք մը ապրեցաւ տարաբախտ գրագիտուհին օտարութեան մէջ: Անսահման սիրով կապուած էր հայ ժողովուրդին եւ անոր համար որ եւ է քաղաքական հոսանքի սահմաններուն մէջ չէր կրնար տեղաւորուիլ:

1915ին եղած էր կամաւոր: **1917 — 18**ի ճակատագրական կռիւներուն Կարին էր, Դ. գունդի մէջ: Նախանցի արերուն վիրաւորուած եւ արժանացած էր Ս. Գէորգի խաչին:

Իր ետեւ կը ձգէ երկու որբեր եւ վշտահար ամուսինը՝ Հանս Վինքլէր, գիտնական եւ համալսարանի դասախօս:

Մեր խոր ցաւակցութիւնները իր բոլոր պարագաներուն եւ բարեկամներուն:

Շուտով կ'անդրադառնանք իր եղերաբախտ կեանքին:

ՎԱՀԱՆ

ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Դեռ ոեւէ բան որոշուած չէ

Ինչպէս երէկուան մեր խմբագրականին մէջ կ'արձանագրէինք, որոշ մտահոգութեան մը մատնուած են ֆրանսաբնակ հայ երիտասարդները, որոնք տպագրուած հարցարաններ ստացած են՝ ճշդելու համար թէ կ'ուզե՞ն զինուորագրուիլ, « փութացնելու համար ֆրանսահպատակութեան իրաւունքներու ստացումը » :

ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան կողմէ, երկրորդ անգամ ըլլալով Օր. Հրանոյշ ներկայացաւ պատերազմական նախարարութեան զինուորագրութեան ճիւղին՝ լուսաբանութիւն խնդրելու համար :

ՊԱՏԱՍԽԱՆ — ա) Տպագրուած այդ հարցարաններուն առաքումը պարզ ձեւակերպութիւն է, տրուելիք պատասխաններէն կախում չունի նախարարութեան որոշումը: բ) Հայրենազուրկ երիտասարդութենէն հաւանական է որ զինուոր չերթան անոնք որ 30 տարեկանէն վեր են : գ) Իսկ անոնք, 20 — 30 տարեկանները, որ զինուոր պիտի երթան, պիտի կրնան ընտրել այն զօրաբաժինը ուր կ'ուզեն կատարել իրենց զինուորական ծառայութիւնը: դ) Զին. ծառայութեան շրջանը վերջնապէս ճշդուած չէ տակաւին :

— o —

ՀԱԿԱՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ լուրեր եւ ճառեր կը տարածէր խորհրդային ձայնասփիւռ մը, Ֆրանքօ-գերմանական սահմանագլուխին վրայ: Քննութեանց հետեւանքով ձերբակալուեցաւ գերման տարագիր մը եւ երեւան հանուեցաւ հզօր գործիք մը որ զետեղուած էր ծառերու տակ պահուած կառքի մը մէջ:

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ նոր խռովութիւններ ծագած են քաղաքին մէջ :

ԻԼԻԱ ՃԱՎՃԱՎԱՁԷԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

ԽՄԲ.— Այս տարի հոկտեմբերին կը լրանայ վրացի հռչակաւոր գրագէտին՝ Իլիա Ճավճավաձէի ծննդեան հարիւրամեակը: Մինչ Երեւանցիները կը դղրդան Րաֆֆիի անունը արտասանած ատեն, նոյնքան կարմիր վրացիները փառաւոր տօնակատարութիւն մը սարքած են, այս առթիւ: Յոբելեանի հանդէսները սկսան Մայիս 29ին, եւ պիտի շարունակուին մինչեւ յունիս 15: «Գրական Թերթ»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ Ճավճավաձէի կեանքի եւ գործի մասին.—

Իլիա Ճավճավաձէն մէկն է 19րդ դարու վրացի մեծագոյն գրողներէն, որ իր բանաստեղծութիւններով եւ պատմուածքներով հանդէս է եկած ազնուական-ճորտատիրական բռնութիւններու եւ դաժանութիւններու դէմ եւ իր գրուածքներուն մէջ իրապաշտօրէն վերարտադրեր է ճնշուածներու եւ շահագործուողներու վիճակը: Ըլլալով մեծ արուեստագէտ, ան հանդէս է եկեր եւ իբրեւ խոշոր հանրային գործիչ:

Իլիա Ճավճավաձէն ծնած է 1837 հոկտեմբեր 27ին, Ղվարելի մէջ (Կախեթ): Անոր հայրը՝ Գրիգորը՝ միջին ազնուական տոհմէն էր եւ կը ծառայէր Նիժնի Նովկորոտի մէջ իբրեւ սպայ: Հրաժարելով բանակի աշխատանքէն կը վերադառնայ գիւղ եւ մինչեւ մահը կը մնայ հոն:

Իլիայի մայրը՝ Մագդան վրացահայ էր, եւ լրիւ ծանօթ իր ժամանակի վրացական գրականութեան: Ան ամուսնացած էր 14 տարեկան հասակին եւ ունեցած վեց երեխայ:

Մագդան շատ հոգատար մայր էր: «Երեկոները իր շուրջը կը նստեցնէր, կ'ըսէ Իլիան,— եւ կը կարդար մեզ համար պատմուածքներ ու լուրեր: Կարդալէն վերջ կը պատմէր անոնց բովանդակութիւնը եւ երկրորդ օրուան երեկոն կը հարցնէր թէ մեզմէ ո՞ր բառերը լաւ իւրացուցած է իր կարդացածները: Եւ մեզմէ ան որ աւելի լաւ կը պատմէր, կը գուրգուրար եւ կը գովէր զայն:

Իլիան ութը տարեկան հասակին կը զրկուի մօրմէն. անկէ վերջ ան կը դաստիարակուի հօրաքրոջ քով: Գիւղին մէջ գրել-կարդալ սորվելէ վերջ 1848ին կ'երթայ Թիֆլիս եւ կ'ընդունուի Եանիշեւի եւ Հակէյի գիշերօթիկ դպրոցը, որտեղ Ճավճավաձէն շատ չի մնար եւ 1850ին կը մտնէ Թիֆլիսի գիմնազիան: 1856ին աւարտելով գիմնազիան, մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ Փեթերպուրկի համալսարանը մտնելու, որովհետեւ այն ատեն գոյութիւն չունէր երկաթուղի: 1857 յունիս 20ին, Ի. Ճավճավաձէն կը մտնէ Փեթերպուրկի համալսարանի իրաւաբանական բաժինը:

Փեթերպուրկի օդը կ'ազդէ Իլիայի առողջութեան վրայ: Անոր թոքերէն արիւնահոսութիւն մը կը սկսի: Իր նամակներէն մէկուն մէջ կը գրէ.— «Շատ ուրախութիւն կայ, բայց ինծի համար ոչինչ է ատիկա, անոր համար որ ամէն վայրկեան եւ ամէն բոպէ գրպանիս հետ խռոված եմ եւ ահա այս խռովութեան պատճառով մարդ քայլ մը իսկ չի կրնար ընել»:

Համալսարան կը յաճախէ մինչեւ 1863 հոկտ. 12 եւ համաձայն իր դիմումին կ'ազատուի 4րդ (վերջին) դասընթացքէն: Ուսանողութեան ատեն Ի. Ճավճավաձէն կը հետաքրքրուի իր ժամանակի քաղաքական հարցերով: Առանձնապէս զինք կը հետաքրքրէ ազգային յեղափոխական շարժումը: Եղաւ ատեն մը, երբ ան կը պատրաստուէր Իտալիոյ նշանաւոր ազատագրող Կարիպալտիի խումբը մտնել: Կարիպալտին այն ատենուան արմատական երիտասարդութեան հերոսն էր եւ ահա Իլիան ոգեւորուած կը գրէ.—

Ձայն եմ լսում, ձայն ցանկալի,
Ձայն կապանքից ազատութեան:
Խալխի արդար ձայնն է գալիս՝
Վերջ կեղծիքին ու ճորտութեան:
Եւ այդ ձայնով տարւում եմ ես,
Յոյսն է սրտիս խորքում վառվում,
Աստուա՛ծ, Աստուած, այս ձայնը վէս
Ինձ լսել տուր իմ աշխարհում:

1867ին մեծ յոյսերով Ճավճավաձէն կը վերադառնայ Վրաստան: Սկիզբէն ան կասկածի մէջ էր ինկած.— «Կարո՞ղ եմ արդեօք հայրենիքիս համար ազատ խօսքեր ըսել, որ այդ խօսքով անճարին ճար ընեմ, լաց եղողի արցունքները սրբեմ, մշակի աշխատանքը դիւրացնեմ», իսկ վերջը ան հաստատօրէն կ'ըսէ՝ «Կարող եմ»:

60ական թուականները նշանաւոր են ինչպէս Ռուսաստանի, այնպէս ալ Վրաստանի կեանքի մէջ: Ռուսաստանի պարտութիւնը Խրիմի պատերազմին մէջ վերջնապէս երեւան բերաւ ցարական ռէժիմի փտած ըլլալը: Այս բանը արդէն կը տեսնէին ազնուական դասի առաջաւոր տարրերը: Ծաւալեցան նաեւ գիւղացիական ապստամբութիւնները, որոնց հետեւանքով ցարական Ռուսաստանի մէջ մտցուեցան 1861ի բարենորոգումները: 1861ին Ռուսաստանի, իսկ 1864—66ին Վրաստանի ճորտատիրութիւնը վերցաւ: Վրաստանի ազնուականներէն կոմիտէ մը ստեղծուեցաւ, որ պէտք է հաստատէր թէ ի՛նչպէս պիտի տեղի ունենար բարենորոգումներու իրագործումը: Երբ կոմիտէն աշխատանքները վերջացուց, ազնուականութեան ընդհանուր ժողով հրաւիրեցին: Այս ժողովին ներկայ էր նոյնպէս Իլիան: Ճավճավաձէն հոն իր ելոյթին մէջ կը պահանջէ, որ «գիւղացիներուն հող պէտք է տրուի»: Այս խօսքերէն կը յուզուին ժողովականները եւ ազնուականներէն մէկը դաշոյնը ձեռքը հայհոյելով կը դիմէ դէպի Իլիան եւ կը բացագանչէ.— «Թողէք, Թողէք, այս բոպէիս պէտք է սպաննեմ զայն»: Իլիա Ճավճավաձէն այս վայրենի յարձակումէն կ'ազատի: Ազնուականներու երկրորդ ժողովին արդէն կը խօսի Զօր. Մուխրանսկին եւ կը յայտարարէ. «Առանց հող տալու, գիւղացիներու ազատագրման կողմնակից են բոլոր ազնուականները, իսկ հողով ազատագրելու կողմնակից են քանի մը մարդուկ»: Ի. Ճավճավաձէն հռետորը կը բռնէ, կը քաշէ իր կողմը եւ կը հարցնէ, թէ ո՞վ են այդ «մարդուկ»-ները: Մուխրանսկին կը պատասխանէ թէ ինք սխալած է եւ քանի մը մարդուկի փոխարէն մարդ պէտք է ըսէր: Ի հարկէ, ինչպէս սպասելի էր, Իլիայի թշնամիներու խօսքն անցաւ եւ գիւղացիները Վրաստանի մէջ «ազատեցան» առանց հողի:

Ի. Ճավճավաձէի խմբագրութեամբ 1863ին լոյս կը տեսնէ «Սաքարթվելօս Մոամբէ» թերթը: Հակառակ մէկ տարուան գոյութեան, Վրաստանի մէջ մեծ աշխատանք է կատարած այդ թերթը, որուն մէջ կը տպագրուէին Բելինսկիի եւ Դոբրոլուբովի յօդուածներու թարգմանութիւնները, նամակներ Ամերիկայի ստրուկներու մասին, Փրուտոնի «Աղքատութիւնը», յօդուածներ երկրի ներքին կեանքէն, եւն.: Ի վերջոյ թերթին մէջ տպուեցաւ ազնուականութեան մասին երգիծանք մը, ինչպիսին է Ի. Ճավճավաձէի «Կացիս Ադամիանին»:

1864 ապրիլ 10ին փոխարքայի հրամանով Ի. Ճավճավաձէն կը մեկնի Դուշէթի մարզը, պաշտօն ունենալով ազնուականներու եւ գիւղացիներու յարաբերութեանց պարզաբանումը: Անկէ վերջ Դուշէթի մէջ կը կատարէ այլ աշխատանքներ: 1872ին Դուշէթէն իր ընկերոջ գրած նամակներէն մէկուն մէջ Ի. Ճավճավաձէն կ'ըսէ.— «Հիմակուան իմ անիծուած կացութիւնս այնպէս է, որ գրելու ժամանակ իսկ չունիմ եւ ատոր համար անիմաստ եւ անօգուտ կ'անցնի իմ կարճ կեանքը: Շատ կը տանջուիմ այս կացութենէն, բայց որ եւ է տեղէ օգնութեան յոյս չունիմ: Կը մտածեմ աշխատանքը ձգել, բայց ինչով ապրիմ, իսկ եթէ աշխատանքը ձգեցի, գիտեմ որ նորէն ժամանակ պիտի չգտնեմ, որովհետեւ պիտի իյնամ կտոր մը հացի ետեւէն»:

1874ին Իլիա Դուշէթէն կը տեղափոխուի Թիֆլիս եւ հոն կը մտնէ դրամատան մը մէջ ծառայութեան: Թիֆլիսի մէջ Ճավճավաձէն մեծ հնարաւորութիւն ունեցաւ մասնակցելու գրական կեանքին:

50ական թուականներէն Ի. Ճավճավաձէն կանոնաւորապէս կը գրէ բանաստեղծութիւններ եւ կը զբաղի թարգմանութիւններով: 1850—56ին, կը գրէ ինը բանաստեղծութիւններ, 1857—61ին կուտայ 86 կտոր գրուածքներ, որոնց մէջ կը մտնեն Ուրուականը, Վրացիին մայրը, Կակօ աւազակը եւ 62 բանաստեղծութիւններ ու 20 թարգմանութիւններ: 1861—94ին՝ 22 գրուածք եւն.:

Ճավճավաձէն իբրեւ նշանաւոր անձնաւորութիւն մասնակցած է 900-ական թուականներուն յեղափոխական Գուրիա ուղարկուած զօրքը ետ կանչելու գործին մէջ: Այսպէսով Գուրիան ժամանակաւորապէս կ'ազատի աւերումէն: Ի. Ճավճավաձէն յամառօրէն կը պաշտպանէր այն գործը, որ իրեն ճիշդ կը թուէր: Ան թոյլ չէր տար դէմ դուրս գալ իր դէմ ոչ ոքի. այդ պատճառով քանի մը անգամ մենամարտի է կանչուած զօր. Մուխրանսկիի, զօր. Սումբաթաշվիլիի, Մ. Նիկոլաձէի եւ ուրիշներու կողմէ:

Ի. Ճավճավաձէն իր կեանքի վերջին տարիներուն կ'ապրէր Սագուրամայում (Վրաստան): 1907 օգոստ. 30ին, երբ ան կը վերադառնար իր կնոջ հետ Թիֆլիսէն Սագուրամա, ճամբան չորս աւազակներ կը յարձակին եւ կը սպաննեն զայն թալանելու նպատակով:

ԳԱՐՈՒՆ
(Իլիա Ճավճավաձէ)

— . —

Կանաչ է ճորից,
Ծիծառը երգում,
Վազը հրրճուանքից
Լալիս է այգում:

Հովիտ ու լերինք
Ծաղկել են պէս-պէս,—
Իսկ դո՛ւ, հայրենի՛ք,
Ե՞րբ պիտի ծաղկես ...

Թարգմ. ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Ժողովուրդներու երկինքին վրայ յաճախ համաստեղութիւններ կը ծընին: Երիտասարդ գրագէտներու այն սերունդը որ կը հասնի համիտեան վերջին տարիներէն մինչեւ մեծ եղեռնը, ինծի կուտայ պայծառ ու հզօր փայլատակումի մը պահը: Հոն է որ կը ներկայանայ կատարեալ արտայայտութիւնը հայ հոգիին, *գրականութեան եւ արուեստի պրիսմակներէն լուսարձակուած:*

Արուեստագէտ ու յեղափոխական այս երիտասարդութիւնը, որ դարաւոր նուաստութեան եւ ստրկութեան լուծը կ'ուզէր թօթափել ի խնդիր հոգիներու մեծութեան, արդարութեան տիրապետումին եւ ի վերջոյ հայ հանճարի վերածնունդին՝ արդէն կ'արտայայտէր իր ներքին փոթորկող անձկութիւնները, ու կը բանակէր խանդավառ բարձունքին վրայ արուեստին:

Մինչ Ռուբէն Զարդարեան կ'արթնցնէր մարդոց հոգիներուն մէջ սուլթաններու ու Վարուժան հսկայ սերմնացանի մը նման ղեկեցկութեան հունտերը կը նետէր հայ հոգիներու անդաստաններուն վրայ,— փաղանգին մէջ արուեստի այդ նուիրեալներուն՝ կը տեսնենք երիտասարդ դիմագիծը քերթողի մը, որ պիտի ըլլար ցեղային հանճարին ու նոր Մեսիային երգիչը — Գեղամ Բարսեղեան:

Համաստեղութիւնը արդէն տիրական էր հայ գրականութեան վրայ ու կը բանար նոր անկիւնադարձը: Կը կանգնէր մեհեանը նոր հեթանոսութեան եւ սրբազան խնկութեան:

Ու յաղթական վստահութեամբ մը գգուող այս գաղափարապաշտութիւնը, հերոսական արարքներու բուռն կարօտը՝ մագնիսական այդ ուժն է որ կարմիր լոյսի մը պէս կ'երկարի, կը գալարուի Բարսեղեանի գրականութեան մէջ: Այդ գրականութիւնը՝ արտաքին ձեւի ու արտայայտութեան բոլոր խստարիր կանոններէն մերկացած, բծախնդրութեամբ ու կարգապահական խստութեամբ կը յառաջանայ արուեստի արահետէն, կը բախէ ցեղային դամբարանին դռները, կը ցնցէ բոլոր պահակները ընդոստ, կը հրամայէ, կը մօտենայ, կը մտերմանայ եւ ապա կը մտրակէ իր զգայնութիւնը՝ յառաջանալու համար համամարդկային սահմաններուն՝ պահելով հայկեան բարձրաքանդակ ասպարը ի ձեռին:

×

Ուրեմն, ամփոփումով մը, Բարսեղեանի ստեղծագործութիւնը կրնանք բաժնել երկու գլխաւոր շրջանի: Առաջինը՝ մինչեւ 1908ի վերջերը համիտեան գրաքննութեան շրջան: Երկրորդը՝ 1909էն մինչեւ 1914, հինգ տարուան կարճատեւ **շրջան մը՝ սահմ.** *նադրական Թուրքիոյ ազատութիւններուն մէջ:*

Առաջին շրջանին մէջ կը տեսնենք թարթափումներու եւ սկզբնաւորութեան Գեղամը, իրար խաչաձեւող ազդեցութիւններու տակ:

Ու երկրորդին մէջ ի յայտ կուգան արդէն իր կազմութեան հիմերն ու վերջնական ձգտումները: Գրողին չափ հոն կը չէչոտուի պայքարողը: Տիրական գիծ՝ ոխ ամէն կաշկանդումի եւ բռնութեան դէմ: Ազատագրութեան տենչ՝ քաղաքական թէ գրական դետնի վրայ: Յեղափոխական ամէն տեսակէտով: Ազգային ազատագրումին առընթեր չէր հետաքրքրութիւն եւ հակում դէպի ընկերվարական անիշխանական շարժումները: Այս երկու հակամարտ հոսանքները, աւելի ուշ,— սահմանադրական շրջան— դէմ դիմաց պիտի գան իր մէջ, եւ ապագայնական վտանգի մը որ եւ է մէկ նախազգացումը (Վանեցի երիտասարդներու նոր սերնդական շարժում, օրինակ, որ Պոլսոյ մէջ ալ իր ջատագովները կ'ունենար) իր մէջ խախտել պիտի տայ պահ մը ազգային ու համամարդկային երկու նժարներուն հաւասարակշռութիւնը՝ թերեւս ի նպաստ առաջինին ծանրութեան, սակայն իր արդարութեան ծարաւի հոգին երբեք պիտի չկրնայ իրեն անտես առնել տալ համամարդկային տենչանքները, ազգային անիրաւութեանց դարմանումը, այն նկատելով իր կարգին, տիեզերական երջանկութեան մէկ մասնիկին իրագործումը:

1904*էն* 1909*ի յաւակնիչները՝ գրական եղբայրակցութիւն մը, նոյն ձգտումներով տողորուած երիտասարդներու,— Մեծարենց, Շ. Միսաքեան, Վահրամ Թաթուլ եւն.: Շաւարշ Միսաքեան արուեստագէտ՝ աւելի շատ իրապաշտ հակումներով՝ թերեւս գրական որոշ հեռաւորութեան մը վրայ կը կանգնէր, իր ջղուտ գրիչը խրելով մանաւանդ ազգային յեղափոխական գործին:*

Գեղամ Բարսեղեան, Մեծարենց եւ իր ընկերները սէնոփլիստ հակումներով ալ շաղախուած էին իրարու ու կը կազմէին տեսակ մը ազգային գրական դպրոց, որ Հայրենիքի գրական շարժումէն վերջ, հակառակ իր տկար տարածութեան ու դեռանդօր շունչին՝ նոր թարմութիւն մը կը զգացնէր Պոլսոյ կապարէ մթնոլորտին մէջ:

×

Հետաքրքրական է: Մինչ արեւմտահայ ժամանակակից գրականութիւնը կը յառաջանար իր նախնական ինքնագոհութեան գիւղին ճամբաներէն, մենք պէտք է կենանք ըմբռնելու համար հիանալի այն խոյանքը որ կը մեկնէր զգայական ու իմացական բարձր մակարդակէ մը՝ արեւմտահայ այդ սերունդին հոգիէն:

×

Այնպէս՝ ինչպէս որ է՝ Գեղամ Բարսեղեան կը գրաւէ իւրայատուկ տեղ մը մեր գրականութեան մէջ: Իր տեսիլքը՝ հրեղէն այն հերոսին պատկերն է, որ կը մեկնի սպառազէն, ի խնդիր ստոյգ յաղթութիւններու: Սակայն, դժբախտ ճակատագիր, մենք կը տեսնենք այդ հերոսը դաւաճան ձեռքէ մը մահացած՝ ճանապարհի կէսին:

Ես այստեղ ձեռնհասութիւնը չունիմ խօսելու Բարսեղեանի անձին ու մտերմական կեանքին մասին, այն լաւ[illegible]

ԳԻՒՂԻ ՍԻՐԵՐ, ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

ՄԵՐ ԳԻՒՂԻ ԲՈԼՈՐ ՋԻՒՄՊԻԼԻՆԵՐՈՒՆ

Հարսնիք ունիմ մա՛րխ բերէ՛ք, լուսնակն ալ հե՛տը ցաթէ,
Եօթը լեռնէն անդին լոյսն երթայ եարուկս արծարթէ.
Մարխը կարմիր համբոյր տայ՝ վարդով ծաղկող գիւղակին,
Լուսնակն արծաթ ննջոյզ տայ՝ ինծի եկող հարսնուկին:

Բարձըր լեռնէ՛ն ճաղեցէք, մարխն աստղերէ՛ն վառեցէք,
Մարխը վառի չըհատնի, սըրտիկս իրե՛ն զուգեցէք.
Եօթը լեռ, եօ՛թը տըկնոր, լերան հոգին կը վառի,
Եարս ելեր տա՛ւնըս կուգայ, նամբու ոսկին չըմարի:

Վեց լեռն անցայ, եօթն եկայ, մարխին դէմ շանթն է զարկեր,
Եօթն աղբիւրէն ջո՛ւր տարէ՛ք, եարըս հիւանդ է պառկեր,
Ճերմակ-կարմիր նարօտով թիկունքին վարս է հիւսեր,
Եօթը լերան վրայ փեսան՝ լուսընկան հարս է կարծեր:

×

Պիտի կանգնեմ աշտարակ, բարձր, ա՛յնչափ բարձր աշտարակ,
Մարմար քարով աշտարակ պիտի շինեմ լերան տակ.
Պիտի չըլլայ պատուհան,— լուսընկան ներս կը մըտնէ,
Եւ ոչ ալ դուռ,— հովն իբրեւ մուրացկան ներս կը մըտնէ:

Ներսը պըզտիկ ոսկի լոյս, պըզտիկ ճըրագ մը վառի,
Արծաթ ճըրագ մը վառի, լոյսն ալ բարակ չըմարի:
Ներսը ոգին ճըրագիս, դուրսը ճոճին լըճակիս,
Ջիւմպի՛լ, իրար փաթթըւած՝ մէջտեղ ճօճին երկուքիս:

Ջիւմպի՛լ, ճերմակ նաւակով, ճերմակ եարուկս որ բերենք՝
Աշտարակին մէջ անդուռ քառասուն օր չարչարենք.
Աշտարակին մէջ թո՛ղ լայ, Աստուած իրեն չըգըթայ,
Տե՛ս, լուսընկան մանչու պէս եկեր վերէն կը խընդայ:

Ջիւմպի՛լ, եարս որ բանտարկենք, ո՞ր փակ դռնէն դուրս ելլենք,
Ներսը դըժոխք վառեցի, ո՞ր տաք փուռէն դուրս ելլենք.
Ջիւմպի՛լ, ես քեզ խաբեցի, սիրտս աշտարակ շինեցի,
Սիրտս աշտարակ, քեզ ալ ներսն արծաթ ճըրագ վառեցի:

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԽՄԲ.— Տարիներէ ի վեր իր պատեանին մէջ ամփոփուած, բանաստեղծ Ահարոն կը շարունակէ երկնել ու մշակել, խոկալ ու քերթել: Ուրախութեամբ կը հաղորդենք թէ արդէն իսկ տպագրութեան յանձնած է իր բանաստեղծութեանց առաջին հատորը, «ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ»:

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՅԱՂԱԳՍ ՊԱԿԱՍՈՒԹԵԱՆ

Անտես առնուած յատկութիւն մըն է պակասութիւնը:

Զըմբռնուած, չգնահատուած շնորհ մըն է պակասութիւնը:

Մարդիկ կատարելութեան կը ձգտին՝ չգործածելով առաջացնող խըթանը որ պակասութիւնն է:

Ինչպէս չկայ լեցունը առանց պարապին՝ այնպէս ալ չկայ ամբողջը առանց պակասին:

Կեանքի մէջ յաջողելու համար մարդ պարտի ունենալ պակասակողմ մը: (Ժողովրդականօրէն խօսելով, մէկ կողմը պակաս ըլլալու է):

Պակասութիւնը պէտք է ըլլայ կամ մարմնական, կամ մտային եւ կամ հոգեկան: Կրնայ երեքը մէկ ալ ըլլալ: Վերջապէս պակաս մը:

Ձեռքը ոտքը տեղը եղողները շատ անգամ անօթի մնացած են: Կրնա՞ք գտնել, սակայն, մէկ ձեռք կամ բնաւ ձեռք չունեցող մը որ անօթի մնացած ըլլայ: Ձեռքով գրողներուն ապագան՝ յաճախ թշուառութիւնն է. ոտքով գրող մը, սակայն, իր յաջորդ սերունդըն ալ կրնայ ապահովել նիւթապէս:

Կեանքի նաւակը աւելի հեշտ կը տանի ա՛ն որ պակասաւոր է:

Շատ անգամ կ'ըսենք տխմարաբար.

— Այդ խենթին ի՞նչը սիրեր է...

Բայց այդ խենթին պակասութիւնն է որ սիրուած է:

Ակնարկ մը արձակեցէք ձեր շուրջը ու պիտի տեսնէք որ բոլոր երանելիները եւ երջանկութեան դրացիները պակասաւորներ են:

Քննեցէք մեծահարուստները ու պիտի տեսնէք որ կարեւոր պակաս մը կայ անոնց մէջ: Հոգիի պակաս, խիղճի պակաս, սիրտի պակաս, գութի պակաս, զգացման պակաս, սիրոյ պակաս, արդարամտութեան պակաս կամ խելքի պակաս:

Մի՞թէ կարելի՞ է հարստանալ առանց այդ պակասներէն մէկուն.— Ո՛չ:

Ուրեմն ով որ հարստութեան, փառքի, բարձունքի կը ձգտի՝ անհրաժեշտ է որ ունենայ պակասութիւն մը:

Չէ՞ որ առածի կարգ անցած խօսք է հետեւեալը.— «Մեծ մարդիկ՝ մեծ պակասութիւններ կ'ունենան»:

Ու մի՛ երբեք կարծէքթէ դիւրին բան է միշտ պակասաւոր ըլլալը: Ամբողջ փիլիսոփայութեան մը գործադրութիւնն է ան: Ջի-Կա-Ջօ ճենաչգի գիտունը ըսած է.— «Դժուարը կեանքի մէջ՝ ըլլալն է պակասաձեւ»: Ի՞նչ կը նշանակէ վերջին բառը, որուն «սակաւաձեւ» ալ կրնանք ըսել. մէկ բան ըսել է ան.— Չափաւոր: Ու պարզաբանելով չափաւորութիւնը, կ'ունենանք իմաստուն եւ զգաստ սանձահարումը, պակասութիւնը կիրքի, պակասութիւնը գթասրտութեան, պակասութիւնը զգացածն ու մտածածը արտայայտելու, պակասութիւնը անկեղծութեան, մէկ խօսքով՝ պակասութիւնը լաւագոյն կամ յոռեգոյն յատկութիւններու:

Եթէ կան տխմար պակասաւորներ, ճող ուրեմն չամչնան այսուհետեւ:

Պակասաւորն է պսակաւորը:

Պակասաւորն է հանճարեղը, հարուստը, գեղեցիկը, երկարակեացը, դիւրակեացը, սուրբը:

Բոլոր «Թուղթը պակաս» կոչուածները աչագին թղթադրամ ունին:

Բոլոր «բամպակը պակաս» մականուանեալները մետաքսներու եւ ոնդուններու վրայ են:

Բոլոր «տախտակը պակաս» եղողները՝ բազկաթոռներու վրայ նստած են:

Բոլոր «կուտը պակաս» եղողները կուտի շտեմարաններ ունին:

Ու բոլոր պակասամիտները տէրն են աշխարհին:

Գանք առողջութեան մարմնական:

Ամէն մարդ ալ գիտէ որ այրերը աւելի ուժեղ են եւ առողջ քան կիները, որոնք միշտ պակաս բան մը ունին իրենց առողջութեան մէջ:

Ո՞վ որը կը թաղէ սակայն. այսինքն ո՞վ է որ երկար կ'ապրի: Կինն է որ հոգատարութեամբ կը թաղէ իր ամուսինը եւ երկրորդի մը ձեռք կը դարնէ...

Նոյնն է պարագան ազգերու կեանքին մէջ: (Ըսել չենք ուզեր որ ապրողները էգ ազգերն են):

Կ'ապրի, կը տեւէ այն ազգը որ պակաս բան մը ունի: Հիթիթները, Խալտերը, Սումերները, Փղշտացիները, Մարերը, Փիւնիկեցիները, Կարքեդոնացիները չկան, որովհետեւ անպակաս ազգեր էին: Մեր ազգը, սակայն, հակառակ իր սիրոյ պակասին՝ գոյութեան հանդէպ, հակառակ պակասին իրերօգնութեան, հակառակ իր բախտի պակասին՝ ապրեր է դարերով: Ապրեր է ուրեմն շնորհիւ իր պակասներուն: Հիմակ է որ մեծագոյն վտանգը գոյութիւն ունի իր կեանքին համար քանզի հիմակ է որ եւրոպական եւ ամերիկեան քաղաքակրթութեանց մէջ սկսած է կատարելագործուիլ, այսինքն պակաս ըլլալէ դադրիլ՝ որով ձուլուիլ, մեռնիլ:

Նոյնն է պատկերը ամէն ժամանակ, ամէն տեղ, ամէն բանի մէջ:

Բազմահազար անդամներ, կազմակերպական ոգի, գաղափարական զօրաւոր ուղեգիծ, կարկառուն դէմքեր եւ ժողովրդական լայն համակրութիւն ունեցող կուսակցութիւններ կրնան յանկարծ, դէպքերու բերումով, քշուիլ հրապարակէն ու մահանալ:

Կա՞յ, սակայն, մէկ հատիկ մարդ, ամբողջ երկրագունդիս վրայ, որ կարծէ թէ օր մը նոյնը կրնայ պատահիլ հայ ռամկավար կամ սոցիալ դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութիւններուն համար: Ո՛չ: Ի՞նչ է պատճառը անոնց անմահութեան: Այն է պարզապէս որ այս երկու կուսակցութիւնները լաւ ըմբռնած են ապրելու, յարատեւելու գաղտնիքը որ պակասութիւնն է: Եւ իրենք ունին պակասութիւն գաղափարի, պակասութիւն գործիչի, պակասութիւն քաղաքացիական քաջութեան ու պակասութիւն անդամի:

Եթէ նոյն իսկ աշխարհիս վրայ մընայ մէկ Վահան անունով փաշա, պէյ, էֆէնտի, տէր, տասըհազարեանց բաւական է ապրեցնելու համար ռամկավար-ազատական պատկառելի կուսակցութիւնը: Գալով «յեղափոխութեան ձայնատու» Հնչակին, ան ոչ միայն պիտի ապրի, այլ ուրիշ երկուորեակներ ալ պիտի ծնի՝ քանի որ պակասութիւնն իսկ է:

Իբրեւ եզրակացութիւն ըսենք որ մարդկութեան տառապանքին մեծ մասը կուգայ պակասութեան պակասէն:

Շատ անգամ գլուխը չորս հարիւր տրամ խելք ունեցող մը՝ չորս հարիւր տրամ հացին ետեւէն կը վազէ անդադար, հազիւ հասնելով:

Այս աշխարհի մէջ մէկ պակաս կայ միայն՝ ցաւալի, սոսկալի, սարսափելի, զարհուրելի, քաւմնելի, խղճալի, ողբալի, եղկելի, արդահատելի, աններելի, անքաւելի,— դրամի պակասը:

Եւ որպէսզի չնեղուիք այդ անտանելի պակասէն՝ պակսեցուցէք ձեր ճշմարտասիրութենէն, արդարամտութենէն, առատաձեռնութենէն, մարդասիրութենէն ... եթէ անշուշտ պակաս ունիք:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ու մրրկոտ տղուն, տրուած ըլլալով որ իր անմիջական ընկերներն իսկ, լաւագոյնս պիտի ընէին աւելիա, որոնց հեգնական եղբայրակցութեան մէջ ալ չափաւորուած էր իր պայծառ հոգին:

Հետեւելով նորագոյն քննադատութեան տարրալուծական մէկ ձեւին, հեղինակին գործածած բառերն իսկ կը բաւեն լիովին տալու համար հոգեբանական գոյավիճակը որով կլանուած է ան:

Փոքրիկ հատուած մը իր «Վաղուան Հայերը»էն.—«Միրանի փառքեր կ'անցնին, մեծաթափօր, արիւնոտ Յորդանաններու մէջէն, հողին մէջէն, դէպի վար երթալու համար եւ կը լսեմ տաղերը որոնցմով անոնք հանդիպակաց եղերքներուն վրայ կը գոյացնեն գեղեցկութեան տիրապետութիւնը ուժի եւ գերմարդու կրօնքին ...»:

Ու ցեղային եւ համամարդկային այդ միթնոլորտը արդէն տիրական է ամենուրեք: Ուրիշ էջի մը մէջ կ'ըսէ.— «... Երթալ որպէս հեծելասպետ ուխտաւոր, դէպի արկածախնդրութիւնը նորատեսիլ վէպերուն, անցնիլ անտառներու գիրկընդխառն եւ մոլեգին կոխներուն մէջէն, որոնց փոթորիկները կը հրամայեն, մեծ քաղաքներու յորձանապատոյտ վերիվայրումներուն մէջէն, որ կը պառնցեն. Հրդեհներու չարաչուք լոյսերուն մէջէն զօրս վիրաթեւ երազներու տանջանքն ու աբինը կ'արծարծեն, փութալ դէպի հորիզոնները մթնամած ու լուսաւոր, որ նոր գիշերներն ու նորանոր անաւոտները պիտի բանան իմ առջեւ, արհամարհելով, ճամբուս վրայ, բոլոր սատերը որ պիտի պղղարաբեն. «Սպասէ» ...: Ա՛լ չեմ սպասեր»:

X

Դիւցազնական քաղցրութիւն մը ունի Գեղամ Բարսեղեանի հոգին: Ուժի եւ գեղեցկութեան պաշտամունքը կը բաբախէ իր ամէն մէկ էջին վրայ, մատնելով՝ այսպէս՝ հեղինակին ներքին ու խորունկ անձկութիւնը՝ կեցած՝ դէմ յանդիման կեանքին եւ անոր քաոսներուն:

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Գարնան տխուր

Գարնան պէտք է մեռնիմ, երբ անտըրտում
Կ'ուզեմ մեռնիլ, երբ մարգերը ծաղկայեն
Խայտախարիւ կը պերճանան ոսկեվարս,
Եւ իրեն նոր բոյն կը շինէ ծիծեռնակ:

Բայց իրիկուան, երբ ասմաղուն է երկինք
Եւ կ'երազեն մօտերդ ալ, ու փոքրիկ այն
Շնորհալի մեխակները կը ննջեն:
Քնացէ՛ք: Ես ալ կ'ուզեմ Տիրոջ վրատահիլ:
Հոգիս զըւարթ, թեթեւ, անոր կը դառնայ,
Կարծես թռչնակ մը, որ տես վանդակէն
Կը սահի դուրս ու կը սուրայ:—Բա՛խտ հեշտին:
Հրաժեշտ կուտայ գեղգեղանքով մը հեզնոտ
Այս աշխարհին, իր վանդակին, կերոցին:
Այն առեն բո՛ւն կեանքը կ'ապրիմ, թէ մեռնիմ:

Թարգմ. գերմ. ԵՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕԳՏԱԳՈՐԾԵՆՔ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ռոմէր Սատուլ նորօրինակ եւ հետաքրքրական ձեռնարկի մը լծուած է,— ստեղծել մտաւորական գիւղեր: Հեռաւոր գաւառի մը մէջ՝ հիմնել գիւղ մը, ուր պիտի հաւաքուին երիտասարդ գրողներ եւ արուեստագէտներ, նուիրուելու համար հողային եւ մտաւորական աշխատանքներու:

Հարցը ունի զանազան երեսներ:

Նախ, Ֆրանսա (ինչպէս եւ բոլոր ճարտարարուեստական երկիրները, որոնք համաստանէն կեանք ստեղծած են) ցաւով կը դիտէ որ կը պարպուին գիւղերը,— այսպէս կը մեռնի ընկերային ամէնէն անուշ կեանքը, զոր հողագործ մարդկութիւնը ստեղծած էր քաղաքակրթութեան առաջին օրերէն սկսեալ:

Երկրորդ, մտաւորական զանգուածը կ'աճի տարածութեամբ (բայց ոչ խորութեամբ),— Վերածնունդին՝ այնքան շատ չէին մտաւորականները, որքան հիմա: Այժմ ամէն երիտասարդ մտաւորական քիչ թէ շատ պաշար մը ունի, թէեւ ոչ այնքան խոր: Եւ ասկէ՝ տագնապ մը: Կարելի չէ գոհացնել կամ վարձատրել բոլոր մտաւորականները: Ու չվարձատրուած մտաւորականը կը դժգոհի, կը դառնանայ, կը դալէ, կը չարչէ այլ դասակարգերու դժգոհութիւնը, կը խմորէ եւ ըմբոստութեան կը վերածէ:

Մտաւորական գիւղեր հիմնելու ծրագիրը, ըստ նախաձեռնարկ մտաւորականներուն, դարման մըն է այդ ցաւերուն: Եւ դեռ ունի այլ առաւելութիւններ ալ:

Արուեստագէտը, մտաւորական գիւղին մէջ գտնելով ապրուստի բոլոր պայմանները, հանդարտ միջավայր կրնայ նուիրուիլ ստեղծագործութեան, որուն պիտի նպաստէին խաղաղութիւնը, ներշնչող լռութիւնը, գեղեցիկ հորիզոնները: Փոխադարձաբար աշխարհի նոր ձեւ մը,— արուեստագէտը միջոց կ'ունենայ ինքնամփոփուելու, հասարակ կեանքի պայմաններէն անջատուելու, եւ փոխանակ մեզի բրապաշտութեան անունին տակ՝ ամլութեան տրամախօսութիւններ եւ գռեհիկ պատկերներ ներկայացնելու, կուտայ ազնուական աշխատանքներ: Ձեռնարկը բոլորովին նորութիւն մը չէ անշուշտ,— տարիներ առաջ, Ժորժ Տիւհամէլ եւ իր ընկերները Քրէթէյի մէջ հիմնած էին մտաւորական աբբայարան մը, արուեստագէտներուն ընծայելով ժամանակ եւ պայման խորհրդածելու խաղաղութեան մէջ, պղտոր պարտէզի մը խորը, ջուրին եզերքը, հերկելով հողը եւ մշակելով միտքը:

Խնդրոյ ժամու, ողջունելով այս ձեռնարկը, կը հարցնէ թէ կարելիութիւն կա՞յ, սակայն, որ ֆիզիքական յոգնութենէ մը վերջ արուեստագէտին հոգին աշխատի եւ ստեղծագործէ: Իր կարծիքով, մտաւորական աշխատանքը երկու շրջան ունի,— խորհրդածութեան շրջան (ըսէք՝ պատրաստութեան, ներշնչումի պահ) եւ արտայայտութեան շրջան: Ամէն արուեստագէտ պահեր ունի, զորս անգործ կամ անշարժ կ'անցընէ,— այդ պահուն, հոգւոյն ներսը, կը վառի մտաւորական ճրագը, ձեւ կ'առնէ ստեղծագործութիւնը, մինչեւ որ յորդի եւ սկսի արտայայտութիւնը: Մտաւորական գիւղին բնակիչն ալ, հողային աշխատանքով զբաղած պահուն՝ հազար ու մէկ մանրամասնութիւններու զննութեամբ կը լեցնէ իր հոգին, ներթափանցական աշխարհին մէջ կը խորասուզէ շարունակ,— մտաւորական աշխատանքը կը կատարուի թաքուն կերպով մը, կը հասուննայ խմորի պէս, մինչեւ որ գայ արտայայտութեան պահը:

Հետեւաբար, Խնդրոյ Ժամու անկարելի չէր գտներ ձեռնարկին յաջողութիւնը: Փոխանակ փղոսկրեայ աշտարակներ շինելու հին ձեւով, (ամէն մէկ մտաւորական իր խցակին մէջ ծածկուելու եղանակ մը պիտի ըլլար այդ), հիմնել մտաւորականներու հասարակական ինքնամփոփումի պայմաններ,— արուեստագէտներու աբբայարաններ կամ մտաւորական գիւղակներ: Ի՛նչպէս չյիշել, այս առթիւ, Զ. Ռ. Միութեան հանգանակը,— գիւղատնտեսական միաբանութիւնը, մտաւորական ագարակը ...:

ՔԻՓԼԻՆԿԻ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Լոնտոնի մէջ լոյս տեսաւ Ռըտեարտ Քիփլինկի կարճ այլ շատ հետաքրքրական ինքնակենսագրութիւնը,— Քիչ մը իմ մասին:

Այս յուշերուն ընթերցումով կը հասկցուի, որ Եղէգնուտին գիրքը (Le livre de la jungle) գրողը դժնդակ մանկութիւն մը ապրած է: Հնդկաստանի մէջ, հայրը զինք կը դնէ «վարպետ լինել: Բայց բորբոքած աւելի՝ վարժարանը», գիշերօթիկ: Բոլորս կը հոտէր այս վարժարանը, կ'ըսէ Քիփլինկ: Բայց Բոլորածէն աւելի՝ վարժուհիին կրօնամոլութիւնն էր, որ ամէնէն աւելի անհանդուրժելի կը դարձնէր իր կեանքը: Հայրը կը յորդորէր որ շուտով սորվի գրել-կարդալը, որպէսզի նամակ գրէր իրեն, մինչ վարժուհին կը խօսէր Աստուծոյ եւ Ս. Հոգւոյն մասին: Անոնց դժոխքին նկարագրութիւնը լսելով, Քիփլինկ արդէն ծանօթացեր էր դժոխքին,— այնքան անտանելի էր այն «սուրբ կինը»:

Վարժուհին զաւակ մըն ալ ունէր, 13 տարեկան, մօրը նմանակ, թերեւս աւելի: Ցեխոտով խնծղած թշնամաներ: Քիփլինկ միասին նոյն սենեակը կը պառկէր վարժուհիին տղուն հետ, որ մօրը պէս ձգածը կը լրացնէր եղբօրը: Ցերեկը մայրը, գիշերը՝ տղան, կարծես առաքելութիւնն ունենային կասկարայի վրայ խորովելու պատիժ վլիպասանը: Երբ քննանալու ժամը կը հասնէր եւ կոչերը կը ծանրանային, վարժուհիին տղան կը բակէր հարցաքննութիւնը,— ի հեճուկս՝ հակառակ պատասխաններ կու տար Քիփլինկ, բայց յաջորդ առտուն փառաւոր «դաս» մը կը սորվէր վարժուհիէն, որ պատիժը կը հիմնաւորէր գիշերուան մէջերէն Քիփլինկի տուած պատասխաններուն վրայ: Այսպէս կը քաշէր իր չգործած մեղքերը: Սակայն, կ'ըսէ Քիփլինկ, հոդ էր որ սորվեցայ սուտ խօսիլը, սուտը որ անհրաժեշտ էր իր փրկութեան համար, սուտը որ յետոյ, ինչպէս ամէն գրական գործի մէջ, անհրաժեշտ պիտի դառնար իր ստեղծագործութիւններուն հենքին:

Մեծէն վախնալով՝ ճիգ կ'ընէ նաեւ կարդալ սորվելու: Եւ օր մը, յանկարծ, զգաց թէ ընթերցումը չի ծառայեր միայն կրկնելու «կատուն կը քնանայ սեղանին տակ», այլ եւ տեսնելու կախարդական աշխարհ մը: Եւ ահա կը սկսի կարդալ ինչ որ կ'իյնայ ձեռքը: Սակայն կարելի՞ էր որ մեղքըան թողուր կարդալ ամէն գիրք, բացի Ս. Գիրքէն: Ի՞նչ փոյթ, Քիփլինկ գաղտօրէն եւ անօթի պէս գիրք կը ճարէ կարդալու համար, որպէսզի օր մը գրէր իր կախարդական վէպերը:

ՀԱԶԱՐՈՒՄԷԿ ԱՌԱԿԱՒՈՐ ԲԱՆՔ

Նետը թըռաւ աղեղէն,
Նա չը դառնար՝ ա՛յ եղբայր,
Խօսքը թըռաւ քո բերնէն,
Նա դարձընել չես կրնար:

X

Փողին սուտը՝ պակասը
Տիրոջն է, ֆեզ ի՞նչ վընաս,
Խօսքին սուտը՝ պակասը
Տիրոջն է, ֆեզ ի՞նչ վընաս:

X

Խօսքը կտրընին կէսն է,
Ուժ ու զէնքը միւս կէսն է.
Այս կէսը ծախի պէս է,
Աջն աւելի գործ տեսնէ:

X

Ուրիշի չըւնով թէ իջնես հորը,
Կէս ճամբան չեկած՝ անկանես խորը.
Օտարի խօսքով գործի ձեռք զարնես,
Գործը կէս չարած՝ փընտրես նորը:

X

Փրտտած յարդը առողջ եզին
Վընաս չանէր ամենեւին.
Անխելք մարդը խելօք մարդուն
Վընաս չանէր ամենեւին:

X

Կուզը ե՞րբ կը շըտկուի,
— Երբ ի գերեզման մըտնի.
Չարը ե՞րբ կը շըտկուի,
— Երբոր զաւազան ուտի:

X

Ինչ որ անես՝ զայն կը գըտնես,
Ինչ որ ցանես՝ զայն կը հընձես.
Աշխարհիս բանն այս է, խիկար,
Թէ հոս չառիր՝ հոն կը գըտնես:

X

Բարձրահասակ թանձրամօրուս՝
Ցիմար կ'ըլլի անտարակոյս:
Կարճահասակ՝ կըռնակը կո՞ւզ,
Թող մայրն սաէ, վա՛յ իմ գըլխուս:

***

Մատնիքըդ մատիտ պահիր՝
Թէ չուզես որ կորընչին.
Գաղտնիքըդ սըրտիդ պահիր,
Մի՛ թըղուր բերնէդ թըռչին:

X

Անբանին սանձէն
Բանականին լեզուէն
Կը բռնեն մարդիկ՝ եղբայր,
Ըզգուշացիր ծուռ խօսքէն:

X

Թուրին ասաց՝ կեր, յետոյ խօսէ,
Հային ասաց՝ համ կեր համ խօսէ,
Քուրտն ասաց՝ թող ես ուտեմ,
Դուն ո՛րքան ուզես՝ խօսէ:

X

Հարբստին ծոցը փող կայ,
Աչքերուն վըրայ քօղ կայ.
Կը նայի՝ բայց չը տեսներ
Թէ իր տանը մէջ գող կայ:

ԳԱԲ. ԱՐՔ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

Վիշտ ու ժպիտ

Երնէ՜կ բակի մեր հաւերուն,
Ունին հազուստ-փետուր փայլուն,
Կը կտկտան պատու իրկուն,
Ոչ դաս ունին ոչ մտածում,
Ոչ ալ ինծի պէս օրն ի բուն
Բանտարկուին դպրոցէն տուն.
Ճուտիկ մ'ըլլայի
Նստէի չուխին,
Ճանճեր որսայի
Ջուարճանայի:
Երնէ՜կ երկնի թռչուններուն,
Օդանաւին կ'ընեն մրցում,
Արգելք չունին, կ'երթան հեռուն
Որ կարօտ չեն անոնք մէկուն,
Որ չեն սորվիր մեծ գիտութիւն,
Բայց միշտ ունին իրենց կեր, բոյն:
Ծիտիկ մ'ըլլայի,
Ծառին թառէի,
Ծաղկի ու բոյրի
Կարօտս առնէի:
Երնէ՜կ ան մեծ արտի ծառին,
Երնէկ վճիտ հոսուն ջրին,
Ծաղիկ ծամող երմակ զառին,
Ու սուրացող մեղմ հովիկին,
Որ պէտք չունին գրքին, գրչին,
Վարժապետին ու հայրիկին:
Ծաղիկ մ'ըլլայի,
Առուի եզերքին
Լողանք առնէի,
Զկնիկ դառնայի:
Դեռ շատ փոքրիկ, ինձ դրացի
Նիհար դալուկ խե՛ղճ Արսէնի
Սրտէն թռչող իր բողոքի
Այս խօսքերը երբ լսեցի,
Գուրգուրանքով իր մօտ գացի,
Դեռ կ'երազէր դաշտ ու այգի:
Պզտիկ տղայ, սիրուն քէքուշ,
Ի՞նչ կ'երազես, ըսի, անոյշ
Կեանքի սեմին եղիր զգոյշ,
Ու մի տխրիր այդպէս անյոյս,
Մի շփոթեր պատրանքն ու լոյս,
Կեանքը ատ չէ անտարակոյս,
Հանոյք երազ շուտ կուտան խոյս,
Ըլլան անոնք ոսկի, սնդուս:

Խ. ԱՐԱՄԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

Շուտով լոյս կը տեսնէ, Մոսկուայի մէջ, Խորհրդային Միութեան Ժողովուրդներու Ստեղծագործութեանց Տարեգիրքը, որուն Բ. հատորին մէջ կը մտնեն, Հայաստանի Գրողներու Ընկերակցութեան վիզայով, Ա. Իսահակեանի, Դ. Դէմիրճեանի, Զ. Եսայեանի, Արազիի, Վշտունիի, Ն. Զարեանի, Սիրասի, Գ. Սարեանի, Ամիրէ - Ավզալի գործերէն նմոյշներ:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԱԶԵՐԻ ԼԵԶՈՒՈՎ

Ազրբէջանի Պետհրատը կը պատրաստուի հրատարակելու ժողովածու մը ազերի լեզուով, Հայաստանի գրողներու գործերէն: Այդ ժողովածուին մէջ կը մտնեն, միշտ Խորհ. Գրողներու Ընկերակցութեան վիզայով, Ա. Իսահակեանի, Դ. Դէմիրճեանի, Զ. Եսայեանի, Ս. Զօրեանի, Մանուէլեանի, Սիրասի, Արաքսի գործերը: Առանձին գիրքերով պիտի հրատարակուին Ն. Զարեանի, Վշտունիի, Գ. Սարեանի բանաստեղծութիւնները:

Արդէն լոյս տեսած են Շիրվանզադէի Նամուսը, Մ. Արմէնի Սկաուտ թիւ 89ը, Դէմիրճեանի Ռաշիդը:

ՕՐ. ՄԱՐԻ ՊՈՒՋԱԴՃԵԱՆ
ԵՒ
ՕՀԱՆՆԷՍ ՆՈՐԿԱՆՃԵԱՆ
Նշանուած
Կնքահայրութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռ. Բ. Նէմէթճեանի (Jalline (Isère)):
29 Մայիս 1937

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Թաթարական Պետական Հրատարակչականը խնդրած ըլլալով նմոյշներ տալ հայ գրողներու ստեղծագործութիւններէն՝ թաթարերէնի թարգմանելու եւ հրատարակելու համար ժողովածուով մը, Հայաստանի Գրողներու Ընկերակցութիւնը ներկայացուց վերը յիշուած գրողներու գործերը:

ՔԱՄԻԷԼ ՖԼԱՄԱՐԻՈՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նշանաւոր աստեղագէտ եւ հայասէր Քամիլ Ֆլամարիոնի մահուան 12րդ տարեդարձին առթիւ յունիս 3ին ուխտագնացութիւն մը կատարուեցաւ իր դամբարանին, Ժիւվիզիի գերեզմանատան մէջ: Ներկայ էին Տիկ. Ֆլամարիոն, ֆրանսացի աստեղագէտներ ու համակիրներ, ինչպէս նաեւ Հայ Գաղթականաց յանձնաժողովէն Պ. Արամ Ինճէճեան, աստեղագէտ Պ. Լեւոն Աստուրեան եւ երեք հայ սկաուտներ, Պ. Պ. Յակոբ Սահակեան, Պետրոս Զըրկանեան եւ Էմիլ Այվանեան, որոնք ծաղկեփունջեր դրին հանգուցեալին շիրիմին վրայ:

Պ. Լեւոն Աստուրեան որ մարմարեայ փոքրիկ յիշատակարան մը զետեղեց ֆրանսացի վարպետին դամբարանին վրայ, քանի մը խօսք արտասանեց յայտնելով թէ այս ուխտագնացութիւնը աւելի ջերմ եւ աւելի յուզիչ նկարագիր մը կը ստանայ, որովհետեւ «ժամանակին ու Ցիշատակին հակընդդէմ պայքարէն Քամիլ Ֆլամարիոն յաղթական դուրս կուգայ որուն ապացոյցն է մեր ներկայութիւնը հոս: Կը խոնարհիմ դամբանին վրայ այն անձին որ գիտցաւ նոր հորիզոններ բանալ դէպի աստեղագիտութիւն, հաւատարիմ իր յիշատակին եւ հաւատարիմ իր փառքին»:

Ուխտագնացութիւնը վերջացաւ ցաւակցութիւն յայտնելով հանգուցեալին արժանաւոր այրիին:

Ց.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի Chèque - postalի թիւն է Paris 1678 - 63, ինչպէս կ'երեւայ ճակատը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (293)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Լեւոնը անկողնին մէջ նստած լուռ, ակնապիշ կը նայէր Սոնիային: Ահա որպէս փախստական, այդ պայմաններու մէջ երկրորդ անգամ լինելով՝ կը հանդիպէր վաղուցուան պաշտած աղջկանը: Եթէ Վարագի վանքի հանդիպումէն կրցած էր շուտով փախչիլ, այժմ սակայն, երբ տեղ չունէր երթալու, կամայ ակամայ մէկ երկու օր պիտի մնար հոդ, անխուսափելի կերպով շփման մէջ գալով Սոնիայի հետ:

— Այո, ես եմ, օրիորդ Սոնիա,— յուզումը զսպելով խօսեցաւ Լեւոնը,— պարագաները այնպէս դասաւորուեցան, որ ակամայ այստեղ ապաստանեցայ ... Գիտեմ, որ ձեզ համար ես վտանգաւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ հոս գտնուիլս ... կ'աշխատիմ այս երեկոյ ուրիշ տեղ մը ճարել ...

— Ո՛, չէ,— արդէն սեմէն ներս մտնելով ջերմօրէն խօսեցաւ Սոնիան,— մանաւանդ ներկայիս ձեր ներկայութիւնը քաղաքի մէջ անհրաժեշտ է ... Կը խնդրեմ չմտածել զիս վտանգելու մասին ... Բայց դուք այս սենեակին մէջ չէք կրնար մնալ, շուտով այստեղ կը լեցուի հիւանդներով ... Յակոբ եղբայր, տան մէջ ո՞րտեղ կրնանք պահել պարոն Լեւոնը ...

— Եթէ սենեակին դուռը գոցենք,— տարակուսած ըսաւ Յակոբը:

— Չէ, աւելի լաւ կը լինի, եթէ պարոն Լեւոնը վերի յարկը բարձրացնենք,— վայրկեան մը մտածելէ վերջ ըսաւ Սոնիան,— հոն բացի հիւրերէն, մարդ չի բարձրանար: Իմ սենեակի կողքի դատարկ սենեակը ըսել կ'ուզեմ, Յակոբ եղբայր, հոն անկողին մը փռեցէք ... Դուք պէտք է կազդուրուիք, պարոն Լեւոն, շատ նիհարցած կ'երեւիք, ձեզի կարեւոր նորութիւններ ունիմ հաղորդելիք: Դժբախտաբար հիմա երկու հին հիւանդներուս պիտի այցելեմ: Յակոբ եղբայրը ձեր հանգստութեան հոգ կը տանի: Բոլորովին անհոգ եղէք, այստեղ այնքան մութ է, որ հազիւ իրար կարելի է տեսնել: Կ'աշխատիմ շուտով վերադառնալ:

Սոնիան թէեւ քանի մը քայլ առաւ դէպի դուռը, բայց անմիջապէս վերադառնալով, խօսքը ուղղեց Յակոբին.

— Յակոբ եղբայր, եթէ Խաթիճէ հանումը գայ, կ'ըսէք որ վերադարձիս սպասէ,— ու Սոնիան սենեակէն դուրս գալով պայուսակը վերցուց ու մեկնեցաւ:

Լեւոնը ապշանքով մտիկ ըրած էր Սոնիային: Որքա՜ն փոխուած էր: Ո՛ւր այն հպարտ աղջիկը, որ հազիւ կը հանդուրժէր ուրիշի հետ խօսիլ, մանաւանդ երբ ան լինէր իր դասէն դուրս մէկը, եւ ո՛ւր ներկայի Սոնիան, որ այնքան ջերմօրէն Յակոբ եղբայր կը կանչէր Ուրանցի գեղջուկ մը: Բայց ատկէ աւելի Լեւոնին ապշեցուց Սոնիայի ինքնավստահ խօսելաձեւը, ծանր պայմաններ դիմագրաւելու վճռականութիւնը: Դառն ժպիտ մը գծագրուեցաւ Լեւոնի դէմքին: Պատանեկութեանը կ'երազէր Սոնիային հետ նուիրուիլ հանրային աշխատանքի, անոր հետ միասին ծառայել ազգին: Ահա իր երազը իրականացած կը տեսնէր, բայց ի՛նչ պայմաններու մէջ: Կեանքը անանցանելի անդունդ մը բացած էր երկուքի միջեւ: Լեւոնը բնազդօրէն ձեռքը այլանդակուած դէմքին տանելով՝ շօշափեց զայն ու դառնութեամբ լեցուն հայեացքը ինկաւ հաշմուած ձեռքին վրայ: Իրօք, Վարդանը մեռած էր ու տեղը կը մնար անճանաչելի մարդ մը, հաշմանդամ Լեւոն մը, որուն հետ Սոնիան կը գործակցէր, որպէս օտարական երիտասարդի մը:

Այդ գիտակցութիւնը դառնութեամբ լեցուց Լեւոնի սիրտը, թէեւ կը զգար որ այդ պայմաններու մէջ աղէկ աւելին պահանջելու իրաւունք չունի. ինք պարզապէս անծանօթ պարոն Լեւոն մըն է Սոնիային համար, յեղափոխական ղեկավար մը:

Ո՞վ գիտէ, թերեւս լաւ որ ինք պարզապէս անծանօթ երիտասարդ մըն է Սոնիայի համար, մտածեց Լեւոնը: Եթէ յանկարծ աղջիկը իմանար իրողութիւնը, Լեւոնը կասկած չունէր որ այդ սարսափելի հարուած մը պիտի լինէր Սոնիայի համար, պիտի խորտակուէր անոր սիրտը: Աննկարագրելի յուսահատութեամբ Լեւոնը ատամները սեղմեց, հաստատ որոշած, որ իր ինքնութեան մասին կասկածելու առիթ պիտի չտայ, որ միշտ զգուշաւոր պիտի մնայ Սոնիայի հետ, մինչեւ որ մէկ երկու օրէն հեռանայ այդ տեղէն:

Յակոբը վերի սենեակը պատրաստելէ վերջ, օգնեց Լեւոնին երկրորդ յարկը բարձրանալու: Վերմակով զայն ծածկելէ վերջ, երբ կը պատրաստուէր սենեակէն դուրս գալու, Լեւոնը գլուխը բարձրացնելով ըսաւ.

— Յակո՛բ, աշխատէ Սաթենիկին հետ յարաբերութեան մտնել, պէտք ունիմ անոր. մէկ ալ տես, կրնա՞ս Մելքոյի ուր լինելը իմանալ, շատ կարեւոր է. յետոյ կը բացատրեմ քեզի ... աչքերս չեմ կրնար բաց պահել ...

Հազիւ Լեւոնի վրայէն դուռը կղպած էր Յակոբը, երբ Լեւոնը երեք օրերու անքնութենէ կսկծացող աչքերը խփելուն պէս՝ մեռելի նման քնացաւ:

Կէս օր չեղած՝ Սոնիան վերադարձաւ հիւանդները այցելելէ: Տան բակին մէջ հիւանդներու սովորական բազմութիւն մը հաւաքուած էր արդէն: Մինչեւ ժամը երեքը, Սոնիան հիւանդներով զբաղեցաւ:

Յակոբը մէկ երկու անգամ մտաւ Լեւոնի սենեակը, կէս օրուան ճաշը տանելու համար, բայց այնպէս խոր քունով մը քնացած գտաւ զայն, որ սիրտ չըրաւ արթնցնելու: Ուտելէն աւելի լաւ է, մտածեց ան, Լեւոնի քնանալն ու հանգստանալը:

Երեկոյեան կողմ, երբ Հիւսէյին բէկի կինը՝ մեր նախածանօթ Խաթիճէն եկաւ այցելութեան, Սոնիան գործը նոր վերջացուցած քաշուեր էր իր սենեակը: Երկու բարեկամուհիները առանձին ջերմութեամբ դիմաւորեցին իրարու հետ: Երկուքն ալ որպէս մէկ երկրացի, օտարութեան մէջ շատ շուտով բարեկամացեր էին իրարու: Ասկէ զատ, կար այն, որ Վահէն, Խաթիճէի հետ ունեցած տեսակցութեան ժամանակ, յանձնարարած էր անոր, որ բարեկամանայ Սոնիայի հետ:

Լեռնականի պարզ բնաւորութեան տէր՝ Խաթիճէն շուտով բարեկամացեր էր Սոնիային, մանաւանդ Վահէի ձերբակալումէն վերջ: Ցաւէն խելագարուած Խաթիճէի համար, Սոնիան այդ անծանօթ քաղաքին մէջ միակ մխիթարութիւնն էր: Ամէն վերապահում մէկդի դրած՝ Ջէրքէզուհին պատմած էր Սոնիային Վահէի հետ ունեցած հանդիպումը Թադէոս Առաքեալի վանքին մէջ, իրենց փոխադարձ սէրը: Դառնօրէն արտասուելով՝ գրկած էր Սոնիան, ու խոստովանած, որ իր զաւկին՝ Ալիի հայրը Վահէն էր: Այս հանգամանքը ալ աւելի իրարու մօտեցուց երկու կիները:

Վահէի ձերբակալումէն վերջ, գրեթէ ամէն օր Խաթիճէն կ'այցելէր Սոնիային: Ժամերով կողք կողքի կը նստէին: Խաթիճէն սիրտը կը բանար. արտասուելով կը պատմէր իր դժնդակ կեանքէն, կը խօսէր իր անբախտ սէրէն ու այն սարսափելի տառապանքէն, որ Վահէի ձերբակալուելով՝ իրեն բաժին ինկած էր: Սոնիան մեծ քրոջ նման, կ'աշխատէր մխիթարել մանկամարդ կինը, անորոշ յոյսերով, որոնց պատրանք լինելը ինքն ալ շատ լաւ գիտէր:

Երկու օր առաջ Խաթիճէն եկած էր Սոնիայի մօտ բոլորովին այլայլած ու գունաթափ դէմքով: Հազիւ թէ երկու ընկերուհիները առանձնացած էին, երբ Խաթիճէն այլ եւս ինքզինք պահելու անկարող՝ հեկեկալով ինկած էր Սոնիայի գիրկը: Լալով պատմած էր, որ Վահէի մասին առանձին հրահանգ եկած է Պոլսէն, որ անոր կեանքին լուրջ վտանգ կը սպառնայ եւ որ այդ լուրը լսած է, երբ կուսակալի օգնականը Հիւսէյին բէկի մօտ գալով՝ պատմած էր Պոլսէն եկած նոր կարգադրութեան մասին:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

պաշտպանելու համար, քանի որ ամուսնացած չէ: Վրանկայի դղեակը ուղղակի հեռախօսով կապուած է ոչ միայն արքունի նախարարին պաշտօնատան եւ անհատական բնակարանին հետ, այլեւ Սոֆիայի զօրանոցին հետ, ուր 101 թնդանօթ պիտի արձակեն, եթէ նորածինը մանչ ըլլայ եւ 21 հարուած՝ եթէ աղջիկ ըլլայ:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ, ինչպէս կը հաղորդէ ծիպրալթարէն հասած հեռագիր մը, յեղափոխութիւն է ծագած:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի ցանցնախումբի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ 8 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ ճաւաքատեղին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ:

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Բացուած է

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւնները:

կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7:

10րդ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, ՍԷՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, **Salle Gaveau**ի մէջ

45 Rue La Boëtie, մէթրօ **Miromesnil**

Ժողովուրդի ընդհ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ Նահատակներու յիշատակին ձօնուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳԷՈՆԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ, ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր:

տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր.: կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince, Paris (6):

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի Հայաւ. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին

Յունիս 13ի կիրակին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր, Ռոպէնսոն, **Grand Arbre, Maison Fiquet**ի մէջ.

(ամպրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ

(Երկրորդ անգամ ըլլալով, բազմաթիւ խնդրանքներու իբր գոհացում)

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ»

կատակերգութիւնը մէկ գործողութեամբ:

Ներկայացումը կը սկսի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին:

ԽՄԲԵՐԳ ԵՒ ՄԵՆԵՐԳ — ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՂԵԿ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊՈՒՖԷ

գին 3 ֆրանք:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Թէրմինիւս:

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (Ջութակահար)

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, **Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris (8)**

Մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

Փաքրիկն Անժէլ պիտի նուագէ կտորներ՝ ՊԱԽԷՆ, ՊԷԹՀՈՎԷՆԷՆ, ՄՈՑԱՐԹԷՆ, ՇՈՒՄԷՆԷՆ, ՇՈՊԷՆԷՆ, ՉԱՅՔՈՎՍՔԻԷՆ, ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԷ, ԱԼՊԷՆԻԶԷՆ, ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգները:

Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.,

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

25 Յուլիս, կիրակի

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Ամսագրին 5րդ թիւը (Մայիս), պատկերազարդ եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ Խմբագրին Յուշատետրը: ԱՐ. ՍՐԱՊԵԱՆ՝ Գիշեր մը աստղերուն հետ: ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ՝ Արուեստ ու Մարդերը: ԿՐՕՆ ՉԱԼԸԳԵԱՆ՝ Գրականութիւն, Արուեստ եւ Գիտութիւն (Փարիզի մէջ Ցուցահանդէսին բացման առթիւ): ՀՐ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ՝ Հայաստանի աստղաձեւ եկեղեցիները: Ա. ԱՐԱՉԵԱՆ՝ Գիրքեր եւ Դէմքեր: ՉԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ՝ Պատասխան մը: Այս թիւին մէջ կան նկարներ՝ Եղիշէ Չարենցի, Աւ. Իսահակեանի, Արամայիս Սրապեանի, չորս յատակագիծ Մասթարայի եկեղեցիին, եւ երկու նկար՝ Փարիզի մէջ Ցուցահանդէսէն:

Խմբագրութիւնը նպաստաւոր պայմաններով գործակալներ կը փնտռէ հետեւեալ քաղաքներուն համար, Լիոն, Պէյրութ, Հալէպ, Դամասկոս, Երուսաղէմ, Աղեքսանդրիա, Պրիւքսէլ, Անվերս եւ Պարսկաստանի հայաշատ գլխաւոր քաղաքները:

Բաժնեգին Ֆրանսայի համար 30 ֆր., արտասահման՝ 40 ֆրանք:

Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

CIGALE CINÉMA

60 Avenue de Saxe. LYON

4 — 10 Յունիս

Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին

3 Artilleurs au Pensionnat avec Larquey, Raymond Cordy. Roland Toutain

Գիներ 5 եւ 7 ֆր. location gratuite.

Dancing-Cigale avec five Boy's ehrcoesrt Jazz-Cigals, պարահանդէս ամէն շաբաթ գիշեր ժամը 8,30ին եւ կիրակի ցերեկները ժամը 3ին, իսկ գիշերները ժամը 8,30ին:

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

4 — 10 Յունիս

Երեկոյները ժամը 8.30

իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Dorville dans Sans Famille

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՑՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42-69

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թէլէֆօն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատ կ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժէքով 2 *imitation martre*, պայմանաւ որ գնորդը վճարէ բաժանորդագրութ ցառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել ցառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnière ի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով *à façon*, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըրթուռնած:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԵՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէնները անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքը երը կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի ճիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդը

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիօնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ԾԻԾԱՌՆԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)

գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Mélkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie H. Samuel 51 rue Mr. le Prince, Paris.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ գորգ նորոգող վարժ եւ լաւ գործաւորուհիներ իրենց բնակարանին մէջ աշխատելու համար: Տեւական գործ: Դիմել Օսմանեանի, 24 Rue de Passy, մէթրօ Passy.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան ընդհ. ամդամական ժողովը, 6 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Կ. Խաչի Ակումբին մէջ, 52 rue Gustave Courbet, Պանթէօ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով: Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Grange Ory.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի լէ Մուլինոյի «Գրօշակ» գրադարանը փոխադրուած է Պ. Զ. Միրզաեանի (Գարակէօզեան) սրահը, 45 rue de la Défense, բացի հինգշաբթի երեկոներէ ժամը 8—10:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17 Rue Duperré, PARIS (18)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Champs Elyséesի ՄՕՏ

ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris

9 rue Lord Byron

à l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ, ՔԵՊԱՊ, ՇԻՇ, ՏՕԼՄԱ, ՓԻԼԱՒ ...

Agence de Voyage et de Tourisme

OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	54 Rue de la République
Tel. Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-12

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով: Գաղթականական գրասենեակ, վաւերացուած կառավարութենէն: Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները Հարաւային եւ Կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ.

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մէթրօ **Pelletier** կամ **Cadet**

Աղանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով:

Մասնաւոր սրահ ճաշկերոյթի եւ հարսանիքի համար:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Studio PHÉBUS

23 Bld. Bonne Nouvelle, Paris

Tél. Louvre 69-83

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ — ԽՂՃԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton : 52 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

RAKI «PHENIX» d'Alger

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋԻՆ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇԸ

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

75 տարիէ ի վեր ամէնուն կողմէ գնահատուած

ՌԱՔԻ ՖԷՆԻՔՍ

ՈՐ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ Է ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՆԻՍՈՆԷ

PHENIX օղին թորուած է մասնաւոր խնամքով եւ ան չպարունակեր ոչ մէկ քիմիական նիւթ: Իր կազդուրիչ եւ ախորժաբեր յատկութիւնները հաստատուած են ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ:

Օղիի սիրահարները հաստատած են որ ՖԷՆԻՔՍ օղին կը գերազանցէ Արեւելքի ամէնէն լաւ օղիները:

ALBERT BACRI, Agent général

19 Rue Turbigo, Paris (2), Tél. Central 83-17

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒՆԻՍ MARDI 8 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3441

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ «ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ»Ը

Թուխաչեւսքի, Գամարնիկ եւ ուրիշներ ձերբակալուած (՞)

Կրեմլի պալատին տաղնապը վերջ չէ գտած տակաւին, ու թերեւս երբեք վերջ չգտնէ: Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին: Վերջին լուրերու համաձայն, ձերբակալուած է մարաջախտ Թուխաչեւսքի, ինչպէս նաեւ Քրեսթինսքի, որ ժամանակ մը դեսպան նշանակուած էր Պերլին, յետոյ՝ արտաքին փոխ-գործավար, ապա դատական փոխ-գործավար: Ձերբակալուած են նոյնպէս Գրուբեւիչ, ծանր ճարտարարուեստի փոխ-գործավար, Եվլիավա, թեթեւ ճարտարարուեստի փոխ-գործավար, Բուպնով, Քաղաքական Բիւրոյի փոխ-անդամ: Զրոյց կը շրջի թէ նոյն ճակատագրին ենթարկուած է մարաջախտ Պլիւխէր, ընդհ. հրամանատար Ծայր. Արեւելքի կարմիր բանակնե-րուն:

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած են նոյնպէս Գարախան եւ Ռոզենկոլց,— առաջինը եղած է արտաքին փոխ-գործավար, դեսպան Փէքինի եւ Էնկիւրիի, դեռ վերջերս էր որ ետ կանչուեցաւ Թուրքիոյ մայրաքաղաքէն: Երկրորդը եղած է խորհրդական Փարիզի ռուսական դեսպանատան, իսկ 1936-ին՝ Մատրիտի դեսպան:

Հաւաս կը հեռագրէ Մոսկուայէն թէ անունդի արդիւնաբերութեան փոխ-գործավարը, Լեվիտին, պաշտօնանկ եղաւ եւ դատի յանձնուեցաւ:

Աւելորդ է ըսել թէ Մոսկուայի պաշտօնական շրջանակները կը հերքեն այս լուրերը դիւանագիտական բանաձեւով մը: Մինչ Վարշաւայէն հասած հեռագիր մը կը պնդէ թէ ճիշդ է որ ձերբակալուած է մարաջախտ Թուխաչեւսքի, որուն ձերբակալութիւնը կատարուած է յունիս 1ին, իսկ Գարախանի ձերբակալութիւնը աւելի քան 15 օր առաջ: Հաւաս հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ, հակառակ հերքումներուն, ստոյգ է որ «մաքրագործում»ը կը շարունակուի կուսակցական թէ պետական կազմակերպութիւններու մէջ: Այսպէս, պաշտօնանկ եղած է Օստրովսքի, սովխոզներու փոխ-գործավարը, որուն տեղ պաշտօնի կոչուած է Թեմնիկ: Պաշտօնանկ եղած է նոյնպէս Կոմպա, սովխոզներու չեկային պետը, որուն տեղ պաշտօնի կոչուած է Կուարխավցեւ:

«Փրավտա», խօսելով Գամարնիկի մասին, ազգ. պաշտպանութեան փոխ գործավար, որ անձնասպան եղաւ՝ ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ տրոցկիստ-հակայեղափոխական, կրակ կը ժայթքէ դաւաճաններու դէմ, որոնք, ինչպէս երեւան եկաւ Ռադէկի դատավարութեան ընթացքին, երկաթուղիի արկածներ կը սարքէին ոճրապարտ կամ դաւադրական նպատակներով, կամ, ինչպէս ազգ. պաշտպանութեան փոխ-գործավարը, գերմանական եւ ճափոնական պետութեանց կը ծախէին զինուորական գաղտնիքներ: Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, յետոյ, սպառնալից կը յայտարարէ. «Պրոլետարական դիկտատուրային սուրը ո՛չ բթացած է, ո՛չ ալ ժանգոտած»: «Փրավտա» կը թելադրէ չգթալ ու չներել տրոցկիստներուն, ինչպէս եւ «աջ թեքում» ցոյց տուողներուն, Ռիկովի եւ Բուխարինի հետեւորդներուն, զորս հաւասարապէս կ՚ամբաստանէ իբրեւ «լրտես» եւ «տէրորիստ»:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Թուրքիա կ՚ուզէ Կովկասը անջատել...

«Զնամիա Ռոսիի» պարբերականը, որ կը հրատարակուի Փրակայի մէջ Ս. Ս. Մասլովի խմբագրութեամբ, կը գրէ.—

— Կոմունիստ կուսակցութեան մաքրագործումի ալիքը կը տարածուի ամբողջ Ռուսիոյ մէջ: Վնասարարներ, լրտեսներ եւ տրոցկիստներ կը նկատուին մանաւանդ հին ու վաստակաւոր պոլշեւիկները, զորս կը ձերբակալեն ու կ՚աքսորեն: Արդէն մեծ չափերու հասած են ձերբակալութիւնները Անդրկովկասեան հանրապետութեանց մէջ: Գործավարութեանց նախկին նախագահներ, նախկին գործավարներ, կուսակցական ամէնէն մեծ դէմքերը, հասարակական գիւղատնտեսութեան պատասխանատու գործիչները կը ձերբակալուին խումբ առ խումբ: Ձերբակալութիւնները ոչ թէ կը նուազին, այլ ընդհակառակն կը ծաւալին: Այսպէս, Վրաստանի մէջ ձերբակալուած են՝ Մդիվանիէն վերջ, Ճափարիձէ, Քիփիանիձէ, Ճաքոպիա, Ռուխաձէ եւ ուրիշներ: Ատրպէյճանի մէջ՝ Աղավէրտիեւ, Թաղիեւ, Բունիաթզատէ, Շախուսովա, Կաղիմով, Խան — Շիրվանսքի, Մելքումով, Փէթէրսոն: Հայաստանի մէջ՝ Կավարեան, Աւագով, Սիսոյեան, Տոքեան, Աւետիսով եւայլն: (ԽՄԲ.— Այս հայկական անունները, եթէ աղաւաղուած չեն, մեզի անծանօթ կը մնան):

Ձերբակալութեանց ընդհանուր պատճառ կը նկատուի, ինչպէս ամբողջ երկրին մէջ, ձերբակալեալներուն փաստականկամկասկածեալ կապը վարչաձեւի ընդդիմադիր հոսանքին: Բայց, կայ նաեւ ուրիշ հիմք մը, որ ծնունդ կ՚առնէ Անդրկովկասի մերձաւորութենէն Թուրքիոյ եւ Իրանի սահմաններուն:

Սովետ իշխանութեան յարաբերութիւնները, այդ պետութիւններուն հետ, որոշ առենէ մը ի վեր, արագօրէն վատթարացան: Ապագային՝ միջազգային կացութեան զարգացումով, նոյնիսկ եթէ պատերազմ տեղի չունենայ, Թուրքիա եւ Իրան կրնան փոխել ճակատը եւ մտնել հակաբոլշեւիկ պետութեանց շարքին մէջ: Այդ պատճառաւ, այժմէն կը մեկուսացուին անոնք, որոնք կասկածելի են իբրեւ անջատողականներ եւ թրքասէրներ, իսկ ամէնէն ազդեցիկ ու հեղինակաւոր բոլշեւիկները, թրքասէր կամ անջատողական համարումով, կը ձերբակալուին իբրեւ տրոցկիստներ: Սովետական իշխանութիւնը կը վախնայ, որ յանձին անոնց՝ կրնայ ամենադէչ թշնամիներն ունենալ, որոնք ընդունակ ըլլան նոյնիսկ զէնքով գործակցելու դրացի պետութեան մը հետ:

Հարկ է ըսել թէ իրապէս կայ վտանգը Անդրկովկասեան հանրապետութիւններու սովետական միութենէն անջատելու կողմէ: Թուրք գործակալներ կորովի կերպով կ՚աշխատին եւ գետին շահած են նոյնիսկ Անդրկովկասեան հանրապետութեանց պատասխանատու դիրքերուն մէջ: Թուրքերը կ՚առաջարկեն, որոշ պայմաններով, իրենց օժանդակութիւնը բերել՝ Կովկասը ազատագրելու համար սովետական իշխանութենէն, երաշխաւորելով անջատ պետութեանց անկախութիւնները: Անոնք ամէնէն նպաստաւոր տրամադրութիւնը կը գտնեն Ատրպէյճանի մէկ քանի ղեկավարներուն մօտ, իսկ անկէ վերջ՝ Վրաստանի մէջ: Աւելի դժուար է Հայերու պարագան, քանի որ վերջինները կը տածեն դարաւոր թշնամութիւն եւ անվստահութիւն հանդէպ Թուրքերուն: Եւ նըկատի ունենալով այս պարագան, Թուրք գործակալները բանակցութիւններ կը կատարեն Հայերուն հետ՝ ոչ թէ ուղղակի, այլ պարսիկ եւ վրացի իրենց համակիրներուն միջոցաւ: Երաշխաւորելով Հայաստանի ամբողջական անձեռնմխելիութիւնը իր սահմաններուն մէջ, Թուրք գործակալները կը յայտարարեն թէ իրենց խոստումները կրնան ապահովել եւրոպական-արեւմտեան մէկ քանի պետութեանց երաշխաւորութեամբ:

Նախատեսելով այս բոլորը եւ չվստահելով Անդրկովկասի համայնավարներուն, Մոսկուա կը դիմէ ինքնապաշտպանութեան: Անշուշտ, բոլոր ձերբակալութիւնները միջազգային բովանդակութիւն չունին: Ներքին կացութիւնը կը պրկուի նաեւ կեդրոնական իշխանութեան ազգային քաղաքականութեանը պատճառաւ: Վտանգը կուգայ նաեւ անկէ որ ներքին դժգոհութիւնը միջազգային գիծերու վրայ կը նետուի ու շատ մըհամայնավարներ — Անդրկովկասի ազգային գործիչներէն — իրենց աչքերը կ՚ուղղեն դէպի արտասահման:

Պերլին եւ Հռոմ զին. դաշի՞նք կը կնքեն

Անգլիական թերթ մը արձագանգ կուտայ զրոյցի մը թէ Հռոմ եւ Պերլին զինուորական գաղտնի դաշնագիր մը կնքած են մարաջախտ Պլոմպէրկի Հռոմ այցելութեան առթիւ:

Այս զրոյցը յուզում պատճառեց անգլիական քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Կ՚ըսուի թէ Իտըն «բարեկամական ազդարարութիւն» մը ուղղած է Գերմանիոյ՝ հիմ բռնելով շրջան ընող այդ զրոյցները: Եւ երբ Ֆոն Ռիպպընթրոփ կիրակի օր օդանաւով Պերլին մեկնեցաւ, Սպանիոյ հարցին մասին անգլիական ծրագիրը ներկայացնելու Հիթլէրի, նոյն թերթը կ՚աւելցնէ թէ Իտըն խնդրած է որ Հիթլէր հերքէ գերման եւ իտալական զինուորական գաղտնի դաշնագրի մը մասին շրջան ընող զրոյցները:

ՍՊԱՆԻՈ՞ ՔԱՂ. ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒ՞ ԵՐԸ

Չէզոքութեան ապահովման համար

Անգլիական կառավարութիւնը ստացած է արդէն իտալական եւ գերմանական պատասխանները ոչ-միջամտութեան իր ծրագրին մասին: Թէեւ մամուլին չեն հաղորդուած այդ պատասխանները, սակայն Պերլինի թերթերուն արտայայտութիւններէն կարելի է հետեւցնել, որ գերման կառավարութիւնը սկզբունքով համաձայն է անգլիական տեսակէտին, միայն թէ իրեն կը վերապահէ փոխադարձելու եւ պատժական անօրէնութիւններու իրաւունքը՝ երբ յարձակում կը կրէ իր նաւատորմը:

Բրիտանական կառավարութիւնը չի ժխտեր օրինական ինքնապաշտպանութեան իրաւունքը, սակայն առիթ պատճառ մը չէ որ հսկողութեան մարմնի ամէն անդամ ինքնագլուխ պատժական կարգադրութիւններու ձեռնարկէ: Յարձակումի ենթարկուած մարտանաւ մը կրնայ ետ մղել այդ յարձակումը փոխադարձելով կրակին, բայց չի կրնար աւելի յառաջ երթալ՝ առանց խորհրդակցելու միւս պետութեանց հետ:

Այս տեսակէտները անգամ մը եւս պարզելու համար բրիտանական կառավարութիւնը նոր գիր մը ուղղեց գերմանական կառավարութեան:

«Սրնտէյ Տայմզ» թերթին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, անմիջապէս որ Գերմանիա վերադառնայ ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին մէջ, բրիտանական կառավարութիւնը ամէն ճիգ պիտի թափէ, որպէսզի Սպանիայէն ետ կանչուին կամաւորները, եւ կնքուի արեւմտեան դաշնագիր մը: Այդ դաշնագրին յաջողութեան համար առաջին քայլը առնուած պիտի ըլլայ այն ատեն, երբ Գերմանիա մտնէ անգլիական-պելժիական-ֆրանսական համաձայնութեան մէջ, որ հիմնուած է Պելժիոյ չէզոքութեան ապահովութեան վրայ:

Այս բանակցութիւնները կը թուի թէ հաճոյք չեն պատճառեր Մոսկուայի, որ կը տրտնջայ եւ ցաւ կը յայտնէ թէ ինչո՛ւ խօսակցութիւնները կը կատարուին միայն արեւմտեան չորս պետութիւններու միջեւ, բայց կարծիք չեն հարցներ Ռուսիոյ, որ նոյնպէս անդամ է ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին:

Կռիւը կը շարունակուի

Վալենսիայէն կը հեռագրեն թէ քաթալան ծովեզերքին բացերը հանրապետական ջրամբար — նաւ մը յարձակում կրեց անծանօթ սուզանաւի մը կողմէ: Նաւը թէեւ չընկղմեցաւ, բայց մեծ վնաս կրեց: Այս չորրորդ նաւն է որ յարձակում կը կրէ անծանօթ սուզանաւերու կողմէ: Այնպէս որ Վալենսիայի կառավարութիւնը մտահոգութիւն կը յայտնէ, թէ եւրոպական պետութիւն մը սուզանաւային պատերազմի մը ձեռնարկած է ընդդէմ հանրապետական կառավարութեան, ի հաշիւ ազգայնականներուն:

Ազգայնականներու պատերազմական զեկոյցէն կը տեղեկանանք որ հիւսիսային ռազմաճակատին վրայ յառաջխաղացութիւն մը կատարած են եւ գրաւած՝ Լեմոնայի լերան բարձունքները, զորս քանի մը օր առաջ լքած էին:

Ժողովրդական ճակատին տարեդարձը

Կիրակի, Լիւնա - Փարքի մէջ տեղի ունեցաւ Ժող. Ճակատի տարեդարձը փառաւոր հանդէսով մը: Պարտէզը զարդարուած էր դրօշներով եւ արձանագրութիւններով, ինչպէս. «Ընկերվարական կուսակցութիւնը դէպի յաղթանակ կ՚առաջնորդէ Ժող. Ճակատը»: Հազարումէկ խաղերէ վերջ, Մանոնի ներկայացումէն ետքը, բազմահազար երիտասարդներու խանդավառ ցոյցերուն մէջ, բեմ բարձրացաւ վարչապետ Լէօն Պլում եւ պատմականն ըրաւ Ժող. Ճակատի կառավարութեան առաքելութեան: Յիշեց իր մէկ տեսակցութիւնը Մակտոնալտի հետ, որ կ՚ըսէր. «Գիտեմ թէ ի՛նչ վտանգներ կը սպառնան մեզի, գիտեմ որ մեծ բան մը պիտի չկարենանք ընել, բայց ուզեցինք կազմել աշխատաւորական կառավարութիւն մը, հասկցնելու համար թէ կարելի է ունենալ նման կառավարութիւն մը, որու կազմութեան հետեւանքով կայծակ չիյնար քաղաքներուն վրայ, հողը չի պատռիր եւ բրիտանական կղզիները չեն ընկղմիր»: Մենք, ըսաւ Պլում, կառավարութիւնը ստանձնեցինք՝ ցոյց տալու համար թէ ընկերվարականները եւս գիտեն կառավարել: Եւ ընկերվարականները գիտեն կառավարել տարբեր ձեւով քան ուրիշներ: Մենք առիթ ցոյց տուինք առանց դուրս ելլելու սահմանադրութենէն, եւ հաւատարիմ՝ Ժող. Ճակատի հանգանակին:

Ժող. Ճակատի կառավարութիւնը փոխեց երկրին դիմագիծը, եւ տարուան մը նուաճումներէ վերջ ոչ կառավարութեան ծոցին, ոչ ալ Խորհրդարանի մեծամասնութեան մէջ ոչ մէկ տարակարծութիւն ունինք: Ֆրանսայի մէջ տեսնուած չէ կառավարութիւն մը, որ այսքան համերաշխ, միաձոյլ զանգուած մը ներկայացնէր, մտերմօրէն իրարու կապուած:

Եթէ այս կառավարութիւնը իյնայ, շատ ծանր պիտի ըլլար այդ՝ երկրին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՌԱՒ ԵՒՐՈՊԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀԻՒԱՆԴ ՋԻՂԵՐԸ

Ալպեան ձիւնապատ բարձրութեանց վրայ ծանօթ է Սէն - Պէռնարի վանքը, որ կառուցուած է 982 թուականին, հին մեհեանի մը հիմերուն վրայ: Այստեղ կ՚ապրին խումբ մը վանականներ, որոնք Սէն - Պէռնար կոչուած շուներու օգնութեամբ՝ ամէն ձմեռ փրկչական հրեշտակի դեր կը կատարեն ձիւնին մէջ կորսուած մարդոց համար: Կ՚ըսեն թէ այս շուներուն վիզէն կախուած է քոնեակի շիշ մը, զոր ձիւնին մէջ կորսուած, արդէն սառելու մօտ, ճամբորդը կ՚առնէ եւ կը խըմէ: Երբ բոլորովին սառած է, շունը կը խածնէ անոր զգեստներէն եւ քաշելով կը տանի վանք: Կամ կը հաչէ, օգնութեան կը կանչէ իր ցեղակիցները եւ վանականները:

Քանինե՞ր ազատած են այս շուներուն շնորհիւ:

Անցեալ շաբաթ, աղջնակ մը իր ծընողքին հետ կ՚այցելէ Սէն - Պէռնարի վանքը, ճիշդ այն պահուն՝ երբ կ՚արձակէին շուները: Աղջնակը կը սարսափի տեսնելով շուներուն ցատկրտուքը իր շուրջ: Վախին մէջ, երբ շուները զինք կը հոտոտեն՝ կը կորսնցնէ հաւասարակշռութիւնը եւ գետին կ՚իյնայ կռնակի վրայ, ու գանկը կը ջախջախուի: Այն ատեն շուները, իրենց սովորական առաքելութիւնը կատարելու բնազդով, կը խածնեն զգեստներէն եւ կը քաշքշեն դէպի վանքին դուռը:

Լրագրողները նի՛ւթ գտան,— նկարագրութեամբ մը, այնքան ողբերգական որքան ընել կրնային, ըսին թէ շուներէն մէկը կատղած էր, թէ կատղած շունը խածաւ աղջնակը, եւն., եւն.: Լինին «Փրոկրէ»ն անգամ փիլիսոփայական եւ մարդկայնական խոր-հրդածութիւններ փորձեց այս դէպքին առթիւ,— այսօր, մեր աշխատակիցը, վերթերականներէն մին հայ հրապարակագրութեան, թարգմանելով այդ խորհրդածութիւնները, անոնց քիչ մը աւելի համ կուտայ իր հեգնական դարձուածքներով, դաս մըն ալ՝ Փրոկրէին: Այս դէպքը խորհրդածութեան մղած է նաեւ ակադեմական էտմոն ժալուն,— քաջահմուտ գրագէտը եւ հոգեբանը:

Էտմոն Ժալու դիտել կուտայ, որ ներկայ օրերուն մէջ հետզհետէ կը զարգանայ զգացումներու տարբնականութիւն մը (perversité),— ինչպէս կան այլասերած մարդիկ, այնպէս ալ կան այլասերած յուզումներ: Շատեր կը սիրեն զգալ ոչ թէ բնական յուզում մը կամ գեղեցկագիտական դող մը, այլ աներնական ապրում մը կամ ախտագին սարսուռ մը: Պատերազմի՞ արդիւնք,— բայց պատերազմէն առաջ, կը յիշեմ կարդացած ըլլալ որ մեծահարուստ Ամերիկացի մը, ուզելով զգալ այն վախը, զոր կ՚ունենայ ամէն մարդ՝ երբ դէմ առ դէմ կուգայ աւազակի մը, կը նստի արեւելեան նեպընթացին մէջ, որ Պալքաններէն անցած ատեն յաճախ կ՚ենթարկուէր յարձակումներու՝ զողերու կողմէ:

Մեծ յուզումներ պատճառելու, սիրտը թունդ հանող պատմութիւններ ստեղծելու մէջ՝ պէտք է նախ ամբաստանել պոլլվարեան թերթերը, որոնք տարօրինակ հաճոյք մը կը զգան ոճիրարկածները նկարագրելու ժամանակ, նոյնիսկ քիչ մըն ալ իրենք վրայ կը դնեն, աւելի եղերական կը դարձնեն, — ճիշդ ինչպէս Սէն Պէռնարի շուներուն պատմութիւնը: Զգայացունց լուրեր տալու հիւանդագին նաշակով՝ առաջին թղթակիցը դէպքին եղերականութիւն մը տուաւ, թերթերն իրար անցան, չէ՞ որ ընթերցողներու մէջ շատեր կան երեւակայութենէ դուրս սարսռալի արկածներու սիրահար:

Յետոյ կուգան սինէմաները,— մանաւանդ ամերիկեան ժապաւէնները, աւազակներու կողմէ առեւանգումի եւ սպանութեան տեսարաններով, կամ կէս-քաղաքական դաւերով՝ երբ օդը կը հանուին մարտանաւերը եւ օտար հիւպատոսարանները:

Ինծի կը թուի թէ սարսռալի դէպքերու եւ աներեւակայելի վայրագութեանց իրենց ծարաւը անցընելու համար էր, որ Եւրոպացիները, ժամանակ մը, հետաքրքրուեցան հայկական ջարդերով: Պէտք էր որ թունդ ելլէին ջիղերը, ապրէ՜ին, ապրէ՜ին, զօսացած զգայարանքները բանէին, ժանգոտած սիրտերը բաբախէին: Եւ որովհետեւ հոգեկան ախտէ վարակուածները միշտ փոփոխութիւն, նորութիւն կ՚ուզեն, շուտով մոռցան մեզ եւ իրենց ուշադրութիւնը դարձուցին... Եթովպացիներուն, իբրեւ զոհ չտեսնուա՛ծ բարբարոսութեանց (sic):

Գուրը չէ՞ր որ մեզմով, մեր դըժբախտութեամբ եւ նակատագրով հետաքրքրելու կը մղէր հիւանդ Եւրոպան, այլապէս կա՞յ աւելի յուզիչ եւ գթաշարժ տեսարան քան հայ ժողովուրդին ներկայ վիճակը, հովին վրայ տարուբեր, ոչ երդիք ունի, ոչ հող, եւ ոչ ալ ... անուն:

Ի՞նչ է կարծիքը ակադեմական էտմոն ժալուի:

ԱՐԱՉ

Հայ գաղթականներու կրնան օգտուիլ Ազգ. խնամատարութենէն

Առողջ. նախարարութեան 8 մայիս 1937 թուակիր շրջաբերականով, Ֆրանսայի բոլոր նահանգապետներուն հրահանգ կը տրուի հայ գաղթականներուն եւս շնորհել ազգ. խնամատարութեան բարիքները (հիւանդանոց, սանաթորիոմ), Ֆրանսացիներուն հետ հաւասար:

Ահաւասիկ այդ շրջաբերականը (ամփոփ).—

13 Յունուար 1937 թուակիր շրջաբերականով, ի կատարումն 20 հոկտեմբեր 1936 թուակիր օրէնքին եւ 16 նոյեմբեր թուակիր հրովարտակին, ձեզի հրահանգ տուի որպէսզի ռուս, հայ, ասորի, քաղդէացի, թուրք գաղթականները եւ Սարի տարագիրները եւս օգտուին ազգ. խնամատարութեան մասին ընդունուած օրէնքներէն, պայմանով որ Նանսէնեան ինքնութեան վկայագիր ներկայացնեն:

Արդ, ինծի հաղորդուեցաւ քանիցս որ նման վկայագիրներ ստանալու համար գաղթականները կ՚ենթարկուին կարգ մը դժուարութիւններու եւ ծախքերու: Այս պատճառով, որոշեցի որ այսուհետեւ բաւական նկատուի իրենց ինքնութեան թուղթը, որուն վրայ արդէն նշանակուած է ինչ որ անհրաժեշտ է:

Հարկ կը տեսնեմ յիշեցնելու ձեզի, որ 7 մայիս 1934 թուակիր օրէնքին եւ անոր գործադրութեան հրովարտակներուն, մանաւանդ 16 յուլիս 1934 թուակիր հրովարտակին, յետոյ բարեփոխուած 29 եւ 30 յուլիս 1936 թուակիր հրովարտակին տրամադրութիւններուն համաձայն, գաղթականներու ինքնութեան թուղթերուն վրայ Նանսէնեան դրոշմաթուղթ կը փակցուի, իսկ այդ դրոշմաթուղթի ծախքը վճարելէ ազատ կացուցուած գաղթականներուն ինքնութեան թուղթին վրայ մասնաւոր արձանագրութիւն մը կը գրուի:

Այդ դրոշմաթուղթը կամ արձանագրութիւնը կրնայ ճշդել թէ որո՛նք են Նանսէնեան գաղթականները:

Իսկ երբ, բացառիկ պարագաներու մէջ, ինքնութեան թուղթ չկարենան ներկայացնել ազգ. խնամատարութեան դիմող գաղթականները, այն ատեն պէտք է պահանջել որ վկայագիր մը բերեն Գաղթականաց Օֆիսներէն, որոնք կը գտնուին Ֆրանսայի մէջ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչին հովանաւորութեան տակ, համաձայն 30 յունիս 1928 թուակիր համաձայնութեան, որ հրատարակուած է պաշտօնաթերթին մէջ 17 յունուար 1930ի թիւով:

Փարիզի մէջ՝ Օֆիսին հասցէն է 71 Ave. Kléber, Մարսիլիոյ մէջ՝ 37, Rue du Tapis - Vert:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԵՒ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մայիս 29ին Պրէսպան Մարսէյլի ընդարձակ սրահը նորէն լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ մը:

Հանդէսին մասնակցելու հրաւիրուած էին Մարսէյլի բոլոր հայրենակցական, երիտասարդական եւ մարմնակրթական միութիւնները :

Բեմը զարդարուած էր Ֆրանսական եւ Հայ եռագոյններով, պատշաճ նըկարներով: Բեմին երկու կողմը, պահակ կեցած էին հայ արիները:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ապա երգուեցաւ նաեւ «Մարսէյէզ» եւ «Բամ Փորոտան»:

Հանդէսին բացումը կատարեց ընկ. Հ. Սէրէնկիւլեան, որ շեշտեց թէ «անկախութիւնը պատմութիւն մըն է եւ Հայերս չենք կրնար չտօնել մեր անկախութիւնը, երբ նկատի ունենանք մեր նախկին վիճակը:

Հայ ժողովուրդը ամէնէն աւելի մեծ զոհողութիւններ յայտաբերած է անկախութեան համար:

Եւ Հայաստանի անկախութեան համար մեծ է կամաւորական գունդերու կատարած աշխատանքներուն արժէքը, մեծ է նաեւ մեր մայրերու, քոյրերու կատարած դերը: Առաւել չափով այդ անկախութեան կապուած է հայ ժողովուրդի մշակոյթը: Առէք որ եւ է ազգէ իր անկախութիւնն ու տեսէք թէ ինչ կ'ըլլան այդ ազգին պատկանող հոսանքներն ու զանգուածները: Այսօր հայ ժողովուրդի մէկ մասը իր դէմ կը գտնէ՝ ոչ միայն իր դարաւոր թշնամիները, այլ եւ իր ազգին այն մասը, որ կը յամառի չմասնակցիլ մեր անկախութեան տօնին, բայց կը մասնակցին այնպիսի տօներու, որոնք Հայաստանի անկախութեան տօներ կարելի չէ համարել: Հայ ժողովուրդի օրացոյցէն սակայն կարելի չէ վերցնել իր անկախութեան տօնը:

Արդի Հայաստանը եղբայրադաւ հալածանքներու շրջան մը կը բոլորէ: Ոչ ոք կուտայ մեզի մեր իրաւունքը: Ուստի, պէտք է որ մեր յոյսը մեր վըրայ դնենք: Իսկ տօնը մենք պիտի տօնենք մեզի համար, մեր պատանիներուն եւ երիտասարդներուն համար:

Եթէ հայ գիտակից տարրը զէնք չվերցնէր անկախութեան համար, մենք չէինք ունենար ոչ այսօրուան կոբիկ Հայաստանը, ոչ ալ այս եռագոյնը:

Պէտք է համախմբուիք մեր շուրջը: Պէտք է ուժ ստեղծել: Եկէք մեզի: Եթէ ոչ, մենք կը շարունակենք մեր պայքարը առանց ձեզի»... (Ծափեր):

Բացման խօսքէն ետք, Օր. Մառի Սիմոնեան երգեց «Աղջի անատուած», «Եկէք քոյրեր» եւ «Զինչ ու գինչը»: Եւ ջերմ ծափերու արժանացաւ: Պ. Հայկ Թիւթիւնճեան նուագեց «Հայաստան» եւ ուրիշ եղանակներ: Իսկ Օր. Ռոզա Թուղլաճեան արտասանեց «Ափ մը մոխիր»ը, նոյնպէս ջերմ ծափեր խլելով:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Ս. Վրացեան, որ խօսեցաւ մօտաւորապէս հետեւեալ ճառը.—

«Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը կը տօնուի այսօր: Տասնըինը տարի է որ Հայը տարին անգամ մը իր յարգանքի եւ հիացումի տուրքը կուտայ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծման: Անցեալին հայրենի հողին վրայ եւ ապա տարագրութեան մէջ ցանուցիր Հայերը նոյն յուզումով եւ նոյն յոյսերով կը տօնեն անկախութեան տարեդարձը:

Փոյթ չէ թէ շատեր կան, որոնք մեզի հետ չեն այսօր, որովհետեւ չունին այս տօնին անհրաժեշտ գիտակցութիւնը, կամ այնպիսի պայմաններու մէջ դրուած են որ չեն կրնար կամ չեն ուզեր հասկնալ անոր նշանակութիւնը: Բայց եւ այնպէս այսօրուան տօնը նուիրական է: Որովհետեւ, եթէ շատերու համար քաղաքական պայքարի ծառայող պատրուակ կը համարուի եւ կրնայ տարակարծութիւններ յառաջ բերել, միւս կողմէ, պէտք չէ մոռնալ որ հանրապետութեան ստեղծումը քաղաքական դէպք է, ոչ ոք կրնայ ուրանալ: Միեւնոյն ատեն, հանրապետութեան ստեղծումը ոչ միայն պատմական դէպք մըն է որ կը մնայ իբրեւ յիշատակ եւ խորհուրդ գալիք սերունդներուն համար, այլ եւ գաղափարական դրօշակ է, որուն շուրջը բոլորուած են բազմահազարներ եւ այդ գաղափարի իրականացումով միայն հայրենի հողին վրայ կը հաւաքուին բոլորը: Պէտք է ամփոփուինք մենք մեր մէջ, անդրադառնանք քաղաքական խորհուրդներուն, պարզենք քաղաքական կարելիութիւնները եւ գտնենք այն ճամբան, որ անհրաժեշտ է հասնելու համար Մայիս 28ի մեզ համար գծած հանգրուանին: Այդ պատճառաւ թոյլ տուէք խօսիլ այսօրուան անցքերու մասին: Պատմութիւնը արժէք է այն չափով, որչափ կարեւոր է գալիքը ըմբռնելու եւ անոր հասնելու համար:

Եթէ այսօրուան կացութեան վրայ խորհինք, կը տեսնենք որ ամբողջ աշխարհը անհանդարտ վիճակի մէջ կը գտնուի: Մարդկութիւնը բռնուած է հիւանդագին տենդով մը, ջղային մթնոլորտ ստեղծուած է երկրագունդի վըրայ:

Շատերը երազեցին թէ մարդկութեան հանդիստի եւ երջանկութեան միջոցն է խաղաղութիւնը: Այսօր կը տեսնենք որ չկայ այդ խաղաղութիւնը: Ազգերու մէջ չկայ սէր, խաղաղութիւն, վստահութիւն: Այլ կը տիրէ անստոյգ, ջղային վիճակ մը, որմէ բռնուած է մարդկութիւնը եւ ի զուր կը փորձէ ազատիլ այդ կացութենէն:

Մարդկութիւնը բաժնուած է երկու հակադիր խմբակցութիւններու, երկու թշնամի բանակներու, որոնք կանգնած են դէմ դիմաց ու կը պատրաստուին շարունակ:

Երկու մեծ խմբակցութիւններ, ե՛ւ պետական սկզբունքներու եւ գաղափարական եւ քաղաքական շահերու տեսակէտէն:

Մէկ կողմէն կ'ուզեն խաղաղութիւն, միջոցներ կը փնտռեն չխանգարելու խաղաղութիւնը:

Մեծ պատերազմին յաղթական համարուածները իրենց նուաճումները կ'ուզեն օգտագործել: Պարտուածները ներքին կամ արտաքին պատճառներով կը հետապնդեն խաղաղութիւնը:

Այդ երկու հակառակ բանակները թէեւ գործելակերպով կը զանազանուին իրարմէ, բայց յաճախ կ'ըմթանան իրարու հետ:

Այսպէս ուրեմն կան ազգեր, որոնք կ'ուզեն պահպանել եղածը,— պահպանողական ազգեր:

Միւս կողմէ կան ազգեր ալ, ինչպէս Գերմանները, որ կ'ուզեն փոխել դաշնագիրները, ստանալ ինչ որ իրենց իրաւունք կը կարծեն: Կ'ուզեն փոխել ազգերու հաւասարակշռութիւնը, իրենց ձգտումներով յեղափոխել ազգերը եւ փոփոխել եղածը:

Երկու մասերուն ձգտումն է իրենց շահը: Տարբեր քաղաքականութիւն ունեցող ազգեր, տարբեր պետականութեան, իշխանութեան նոր սկզբունքներ կ'ուզեն ստեղծել:

Հիները կ'ուզեն հին գաղափարաբանութիւնը պահել, անոնցմէ են Անգլիան եւ Ֆրանսան:

Հիներու, պահպանողականներու կողքին է այսօր եւ Խորհ. Ռուսիան, որ իր պետական կազմակերպութեան ձեւով, պէտք է գտնուէր Ֆաշականներու կողքին, բայց միացած է առաջիններուն խմբակցութեան հետ, պահելու համար այն կարգերը որ ըստ իր կարծիքին արդար են. բայց իր պետական շահերը զինք կը միացնեն առաջիններուն, պահպանողականներուն:

Թուրքիա նոյնպէս միացած է այս կազմին եւ կը ջանայ պահել ցարդ իր ստացածները:

Ֆաշական կողմն ալ կան դժգոհներ, նոր փոփոխութիւն կատարելու կողմնակիցներ:

Ճափոնեւգերման եւ այլ պետութեանց միութիւն մը կայ, որ իր ուրոյն շահերը կը հետապնդէ:

Ինչպէս միշտ այժմ ալ կան շահակից եւ հակամարտ պետութեանց խմբաւորումներ, զանազան գաղափարներու եւ դրօշներու շուրջ բոլորուած:

Խաղաղութեան գաղափարը Ազգերու Դաշնակցութեան դրօշին տակ սըրնանկ դուրս եկաւ:

Փոխանակ ժողովրդապետական գաղափարներու, երեւան եկաւ միահեծանութիւնը իբր հետեւանք ազգերու միջեւ եղած հակամարտութեանց, տուիքներ ստեղծելով համաշխարհային նոր փլուզումի:

Երկու տարի առաջ այս բեմէն ես կարգ մը խնդիրներ մատնանշեցի, այսօր ալ կը կրկնեմ նոյնը՝ որ շատ հեռու ենք խաղաղութենէն: Կը լինի՞ պատերազմը, ե՞րբ եւ ի՞նչպէս, չգիտենք: Բայց ճիշդ է որ այսօր աւելի մօտիկ կը գտնուինք պատերազմին:

Այն վախն ու զարշանքը չունի մարդկութիւնը այժմ, ինչ որ կար մեծ պատերազմէն անմիջապէս ետքը:

Նոր սերունդը անծանօթ է պատերազմի արհաւիրքին:

Հին սերունդի մէջ կ'արթննան պատերազմի տրամադրութիւնները: Ամէն մարդ պէտք է գիտակցի որ ազգերը քայլ առ քայլ, բայց հաստատուն կերպով կը քալեն դէպի համաշխարհային փլուզում: Ամէն ազգ կը մտածէ թէ պատերազմի պարագային ինչ կրնայ ըլլալ:

Եթէ դիտէք ձեր շուրջը, կը տեսնէք որ ամէն ազգ կը պատրաստուի: Մամուլ, տնտեսական յարաբերութիւններ, ամէն բան կը դառնայ մէկ մտավախութեան շուրջ,— Ի՞նչ ընել պաշտպանուելու համար:

Չկան գաղափարական մարդասիրական խօսքեր, որոնք առաջ գոյութիւն ունէին եւ ըստ որոնց, մեծ ազգերը պիտի օգնէին փոքրերուն: Անասնական պայքարը իր բովանդակ մերկութեամբ կը գործէ մարդկութեան մէջ:

Ծուատուած է Հապէշիստանը: Ու հիմա կը մտածեն թէ ինչպէս ընեն որ բազէին ծուատուած այդ թոյլ թռչունը կեր դառնայ բազէին այնպէս, որ ուրիշներ չզգան թէ ինչպէս կ'ուտուի:

Սպանիա կ'ուզէ ինքնիշխան ապրիլ: Դուրսէն եկած երկու կողմի ուժերը քարուքանդ կ'ընեն երկիրը: Ժընեւի մէջ կը մտածեն պատերազմի ձեւերը մեղմացնել, մինչ Սպանիա կը քանդուի: Անհրաժեշտ է պատերազմի համար նախափորձեր կատարել եւ կը կատարեն: Զինուորական մասնագէտները կը մատնանշեն գործածուած զէնքերու առաւելութիւններն ու թերութիւնները: Այսօր չկայ իտէալ եւ իտէալիստ: Կան շահ եւ ուժի տիրապետութիւն: Ոչ մէկ ազգ տրամադրութիւն, շահ եւ ժամանակ ունի մըտածելու համար ուրիշ ազգի մասին:

Մենք, Հայերս ոչ ոքի անհանդստութիւն չենք պատճառեր: Հետաքրքրութիւն եւ արժէք չենք ներկայացներ որ մեզմով զբաղողներ ունենանք: Պէտք է որ մենք զբաղինք մեզմով, պարտաւոր ենք իբր անհատ, ժողովուրդ ու հաւաքականութիւն, քննել մեր վիճակը եւ հաշուի առնել գալիքը:

Այս է այսօրուան մեզի եղած հարկադրանքը:

Հայ ժողովուրդը երկու մասի բաժնուած է, Հայաստանի մէջ եւ գաղութները:

Այսօր փաստ է որ արտասահմանի եւ Հայաստանի Հայերը իրարմէ կտրուած են: Հայաստանը իր սահմաններու մէջ, իսկ արտասահմանի Հայը ցրուած եւ զուրկ շարք մը իրաւունքներէ:

Հայաստանի գոյութիւնը, արժէքը կամ մասնակցութիւնը չենք զգար մեր կեանքին մէջ:

Հայաստանի ղեկավարութիւնը, որ Հայաստանը կրնար ներկայացնել, չըկայ, գոյութիւն չունի: Հայաստանէն քշուած են ղեկավարները, թէեւ անոնք համայնավարներ էին:

Որոշ փորձառութիւն եւ պատրաստութիւն ունեցող ղեկավարներէ զուրկ է Հայաստան եւ ան ձգուած է անպատրաստ մարդոց .վերէն նշանակուած իշխանութիւն է:

Արտասահմանի հայութեան տեսակէտով այդ ղեկավարութիւնը հնարաւորութիւն չունի արտասահմանի հայութեան խնդրով զբաղելու:

Հօկը արտասահմանի հայութիւնը Հայաստանի համար օգտագործելու կազմակերպութիւն չեղաւ եւ սնանկացաւ:

Եւ արտասահմանի հայութեան նիւթական ու բարոյական ուժերը օգտագործելու տեսակէտէն ալ անկարող հանդիսացաւ:

Վերաշինացները նոյն ծրագրով կը գործեն եւ նոյն վախճանին պիտի յանգին:

Հայաստանի ղեկավարութիւնը վերէն նշանակուած է եւ միամտութիւն է անկէ որ եւ է արդիւնք սպասել, մանաւանդ որ արտասահմանի եւ Հայաստանի յարաբերութիւնները դեռ կը մնան միեւնոյնը: Արտասահմանի Հայերու ճակատագրով զբաղող չկայ եւ ինքն է որ պէտք է զբաղի իր ճակատագրով, իր կամքին, ուժին եւ ինքնապաշտպանութեան բնազդին ապաւինելով: Հայաստանը չի կրնար զբաղիլ մեզմով, Խ. Ռուսիան ալ պարտաւոր չէ: Շատոնց է որ կը խորհուի ազգային ընդհանուր ինքնապաշտպանութեան մասին, բայց գաղթահայութիւնը դեռ ի վիճակի չէ ըմբռնելու իր կացութիւնը եւ զայն բարուքելու միջոցներու մասին գիտակցելու: Եթէ անգամ խորհի, չի կրնար տէր դառնալ իր իրաւունքին, եթէ չունենայ իր հայրենիքը:

Հայը պահելու եւ հայ ժողովուրդի գոյութեան եւ զարգացման ընթացքը որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել, Հայաստանը իբրեւ ուժ պէտք է տարածուի նաեւ գաղութներու վրայ, որ երբ դռները բանայ, Հայաստանը դառնայ ամենայն Հայոց Հայաստան եւ իշխանութիւնը ամենայն Հայոց իշխանութիւն:

Եթէ ամէն պատմական դէպք պէտք է ծառայէ իբրեւ դաս ապագային համար եւ եթէ կարենանք ըմբռնել հանրապետութեան տարեդարձը, կը տեսնենք մեր առջեւ մեր ապագան: Ու մեր ապագան պէտք է ներկայանայ հետեւեալ ձեւով.—

Պէտք է համոզուիլ որ արտաքին ոչ մէկ ուժ կրնայ օգնել մեզ երբ հարկ ըլլայ:

Հայաստան եւս չի կրնար օգնել հասկնալի պատճառներով:

Պէտք է ըլլալ իրատես, հեռատես, արթուն եւ իւրացնել բոլոր լաւագոյն ազդակները եւ պատեհութիւնները:

Պէտք է կազմակերպուիլ, միանալ եւ պահպանել հայութիւնը արտասահմանի մէջ, պատրաստուիլ եւ ջանալ ստեղծել մէկ միացեալ Հայաստան»: (Բուռն ծափեր):

Ընկերոջ բանախօսութիւնը ելեկտրականացուց սրահը, եւ անոր խորհուրդներն ու թելադրանքները խոր տպաւորութիւն գործեցին ներկաներուն վրայ:

Ընկեր նախագահը կարդաց աւուր պատշաճի ուղերձներ եւ քաջալերական նամակներ իրենց մասնակցութիւնը բերելու հրաւէր ստացած հայրենակցական, մարմնակրթական, մշակութային, երիտասարդական եւ այլ միութեանց կողմէ: Հրաւիրուած միութեանց ցանկը «Յառաջ»ի մէջ յայտարարուած ըլլալով դանց կ'առնենք անոնց կրկնութիւնը:

Գեղարուեստական բաժնի վերջաւորութեան, դերասան Ղազարեանի խումբը ներկայացուց «Այ քեզ միջնորդութիւն» կատակերգութիւնը:

Կէս գիշերին, սկսան եւրոպական պարերը, մինչ քովընտի մեծ սրահին շուրջը հաւաքուած ընկերները, համակիրները եւ բազմաթիւ չէզոքները գիշերը լուսցուցին երգերով, պարերով, արտասանութիւններով եւ սրտաուռչ խօսքերով, անօրինակ խանդավառութեան մը մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԾԻԾԱՂ

ԿԻՆԸ.— Սիրելի ամուսինս, այսօր այս մանեակը տեսայ եւ հաւնեցայ, պայմանով առի որ տեսնէք, երկու հազար գին դրած է, աժանութենէն կասկածեցայ որ կեղծ ըլլայ:

ԱՅՐԸ.— Սիրելիս, կը նախընտրեմ ձեր սքանչելի մարմինը տեսնել առանց կեղծ քարերու:

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ
ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ (15 ԳԻՒՂ)

ԽՄԲ.— Ամերիկեան «Քրիսչըն Սայէնս» թերթին թղթակիցը հետեւեալ շահեկան տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Ասորիներու տեղաւորման մասին.—

Մինչ ազգաժողով Խորհուրդը մնայուն հայրենիք մը կը փնտռէ Ասորիներուն համար, այս վերջիններու ժամանակաւոր տեղաւորումը յառաջդիմութիւն կ'ընէ Վերին գետին եզերքը:

Աւելի քան 8500 Ասորի ապաստանեալներ այժմ հաստատուած են հիւսիս արեւելեան Սուրիոյ անկիւնը:

Անոնք կը բնակին բոլորովին նորաշէն 15 գիւղերու մէջ, որոնց կառուցման ծախքերը առնուած են Իրաքի, Անգլիոյ եւ Ազգաժողովի ճարած գումարներէն: Գիւղերէն 11ը կը գտնուին Խապուր գետի ձախ ափին եւ 4 գիւղերն ալ աջ ափին վրայ:

Այդ շրջանի կլիման տաք է եւ կը յարմարի Ասորիներուն, թէեւ անոնք սկզբնապէս լեռնականներ էին:

Ապրիլէն մինչեւ Հոկտեմբեր գրեթէ անձրեւ չի տեղար, հետեւաբար շրջանի հողերուն ոռոգումը էական կը դառնայ: Այս ոռոգումը կը կատարուի ջուր հանող երեք կայաններով եւ հօթը ինքնաշարժ ջրակայաններով: Ոռոգման գլխաւոր ջրանցքներն այժմ կը սպասարկեն աւելի քան 23.000 ոտք երկարութեան վրայ: Ջրհան կայանները շարժման մէջ կը դնեն նաեւ երեք ջրաղացներ, որոնք ալիւր կը հայթայթեն Ասորիներուն:

Խապուր լայն գետ մըն է, որուն մէջ կը թափին բազմաթիւ աղբիւրներ Թաւիլ Ային գաւառէն: Ջուրը ըմպելի է ո եւ է եղանակի, առանց քամելու:

Համաձայն տեղական սովորութեան, գիւղերը շինուած են ցեխաղիւսէ եւ տանիքները ծածկուած են նոյն նիւթով, փայտի առաղձ շատ քիչ կայ այդ կողմերը: Միայն դուռներն ու պատուհանները փայտէ են: Իւրաքանչիւր ընտանիքի համար շինուած տանիքներու կամ գմբէթներու թիւը կը զանազանի ըստ տունին մեծութեան: Սկիզբները շինուած գիւղերուն մէջ չորս անձի համար գմբէթ մը շինուած էր: Խոհանոցները տունէն դուրս կը գտնըւին:

Եւ որպէսզի ներդաշնակութիւն ըլլայ շրջապատին հետ, գրեթէ բոլոր վարչական շէնքերը ցեխաղիւսով կառուցուած են եւ տուներու նման ճարտարապետական ոճով:

Հին գիւղերու մեծ մասն ունին իրենց եկեղեցիները, մատուռները եւ դպրոցները:

Գիւղախումբին մայրաքաղաքն է Թէլ Թամեր, որ վարչական կեդրոն ալ է: Հոս բնակող բարձր պաշտօնէութիւնը կը բաղկանայ երկրագործական ճարտարագէտէ մը, հաշուակալէ մը, ընդհանուր վերակացուէ մը եւ գլխաւոր մեքենագէտէ մը: Այս փոքր գիւղն ունի նաեւ երկրագործական մեքենաներու խանութ մը եւ քանի մը հատ մեքենայ նորոգող խանութներ:

Գետին երկու կողմերու հողերը անհրապոյր եւ կաւոտ տեսակէն են, յարմար արմտիքի մշակութեան, եթէ ոռոգուին: Բանջարեղէնի որոշ տեսակներու արտադրութեան համար հողը պէտք ունի աւելի աւազի եւ պարարտացուցիչներու:

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Քանի մը վայրկեան վերջ մեզի ծանօթ քիւրտ հովիւը բարի ժպիտով մը մօտեցաւ տաղաւարին մէջ զանազան ուտելիքներով լեցուն, ու տուաւ իւրաքանչիւրին մէկ մէկ հատ ծածկոց, գիշերուան ցուրտէն պատսպարուելու համար: Ինք ձեռքով փռեց ծածկոցները, բերած ուտելիքը ամբողջութեամբ հոն ձգեց մօտեցաւ վիրաւորին, վիճակը հարցուց եւ ըսաւ որ ուտելիքի մասին բնաւ հոգ չընեն, ինք ամէն օր այցելելով պէտք եղած խնամքը պիտի տանի:

Հրա՛շք, երբ անդին ուրիշ Քիւրտեր ջարդով եւ թալանով զբաղած էին:

Բարի Քիւրտը քանի օրուան միջոցին չթողուց որ երկու ապաստանեալները անօթութեան համար նեղութիւն քաշեն: Ինք ամէն օր որոշեալ ժամուն գալով կը ձգէր բերած ուտելիքները եւ փորձէր մխիթարել. իսկ երեք օրը անգամ մը կը փոխէր վիրաւորին վիրակապը:

Շնորհիւ տարուած խնամքին, վիրաւորին վէրքը բաւական բուժուեցաւ, այլ եւս վտանգ չէր տեսներ: Միքայէլ կամաց կամաց սկսաւ գտնել նախկին ուժը:

Այդ երեկոյ Քիւրտը տխուր երեւցաւ, յայտնի էր բան մը ըսել կ'ուզէր, բայց համարձակութիւնը կը պակսէր:

— Ի՞նչ կայ, ինչո՞ւ այսօր տխուր ես, յարեց Մամիկը ակամայ ժպտելով:

— Ձեզի դժբախտ լուր մը պիտի տամ, բայց պէտք չէ վախնաք:

— Վախը մեր սիրտերէն անհետացած է, ինչ որ կայ ըսէ, առանց քաշուելու:

— Վաղը գիշեր ուրիշ կարաւան մը պիտի հասնի այստեղ, եւ ձեզի պատահած դժբախտութիւնը պիտի պատահի նաեւ անոնց:

— Ինչէ՞ն գիտես:

— Քանի մը Թուրք ոստիկաններ գիւղ գալով գիւղապետին հետ տեսնուեցան եւ պատուիրեցին որ այս գիշերուան համար պատրաստ ըլլան... բոլոր գիւղացիները արդէն գիտեն այս գիշերուան պատահելիքը, որպէսզի դուք աղէտի վայրէն հեռու մնաք, պէտք է աւելի ապահով տեղ մը փոխադրեմ ձեզ այս երեկոյ:

— Նորէ՞ն ջարդ, նորէ՞ն աւարառութիւն, ո՞վ գիտէ որքան Նազլիններ պիտի առեւանգուին, պիտի սպաննուին կամ անպաշտպան պիտի մնան, ո՞վ գիտէ որքան մանուկներ պիտի որբանան կամ մայրեր իրենց զաւակներէն զրկուին:

Եթէ վիրաւորուած չըլլար, Միքայէլ դժուար թէ Քիւրտին առաջարկը ընդունէր, որ եւ է միջոցով մը պիտի մտնէր կարաւանին մէջ, ձեռքէն եկած օգնութիւնը տալու համար զոհերուն... Միքայէլ Քիւրտին ըսաւ թէ ամենամեծ բարիքը ըրած պիտի ըլլայ եթէ իրեն քրտական հագուստ մը բերէր:

Քիւրտը գիւղ վերադարձաւ եւ հագուստը ճարելով բերաւ հագցուց Միքայէլի: «Քիւրտ օղլու Քիւրտ եղար, ըսաւ, այլ եւս վախնալու պատճառ մը չունիս»:

Արեւը մայր մտնելէն մէկ ժամ վերջ, երեքը միասին ճամբայ ելան, երկու ժամ անընդհատ քալեցին զանազան ուղղութեամբ միշտ խոյս տալով գլխաւոր ճամբաներէն:

— Դեռ շատ պիտի քալե՞նք, ոտքերուս վրայ ուժ չմնաց, յարեց Մամիկը:

— Մինչեւ այս բլուրին գագաթը պիտի բարձրանանք:

Իսկապէս բլուրին գագաթը ապառաժուտ քարերու կողքին քարայր մը կը գտնուէր, որ միայն լեռնային թափառաշրջիկներն ու հովիւները կրնային գիտնալ:

— Հոս պէտք է ատեն մը մնաք շարունակեց Քիւրտը, կը յուսամ որ այս աղէտը երկար չի տեւեր, եւ դուք ալ ձեր գիւղերը վերադառնալով, առաջուան պէս հանգիստ կ'ընէք... Հիմա անօթի չէ՞ք, քիչ մը հաց կը բերեմ, այս առաւօտ ալ բան մը չկերաք:

— Անօթի եմ, բայց ախորժակ չունիմ, չեմ գիտեր երկու օրէ ի վեր ինծի ինչ եղած է, պատասխանեց Մամիկը:

Քիւրտը քակեց տոպրակը, մէջէն հաց ու քրտական պանիր հանելով հրաւիրեց որ նստին ուտեն:

Հազիւ ճաշի նստած էին, երբ հրացանաձգութեան ձայներ սկսան լսուիլ: Արձագանգը մէկ սարէն միւսը զարնուելով ահռելի որոտումներու տպաւորութիւնը կը ձգէր գիշերային լռութեան մէջ:

Միքայէլի բերանէն կը թափէր, աչքերը մթագնեցան, սարսուռ մը պատեց ամբողջ մարմինը ու գլխի զանազան շարժումներ ընելով սկսաւ բաներ մը կմկմալ:

Օրհասական այդ ժամուն իր ազգակիցներուն օգնութեան չկարենալ հասնելուն համար նուաստացած զգաց ինքզինքը:

Մամիկը նոյնպէս, հացի պատառը բերանը առած ակնապիշ, կռնակը քարին տալով անշարժ նստած էր:

Քիւրտին աչքերուն մէջ արցունքի քանի մը կաթիլներ տեսնուեցան: Իսկ հրացանաձգութիւնը կէս ժամի չափ տեւելէ վերջ դադրեցաւ:

... ...

— Կոտորածը իր վախճանին հասած ըլլալու է, յարեց Միքայէլ...

— Դուն շատ պէտք չէ մտածես, դեռ հիւանդ ես, կրնաս աւելի տկարանալ, շարունակէ, քանի մը պատառ հաց կեր, աւելցուց Քիւրտը:

— Այո, կերակուր ուտենք, ինչ ախորժակով կերակուր ուտենք...

— Իսկ Մամիկ, դուն անոր մի նայիր, դունէ քանի մը պատառ կեր:

Մամիկը դեռ նոյն վիճակին մէջ անշարժ կը սպասէր...

Այո, քանի մը պատառ կեր դունէ, մօտեցաւ Միքայէլ, քանի մը խօսք ալ ինք աւելցնելով:

— Ի՞նչ, ինչո՞ւ չես պատասխաներ:

Ծռեցաւ նայելու համար, ու յանկարծ սարսափած, ա՜խ, դուն ... դուն ... մեռա՞ծ, ինչո՞ւ համար դուն մեռար, սիրելի մամիկ, չէ՞ որ մենք իրարու պէտք էինք, ասկէ վերջ ո՞վ պիտի մնայ քովս, ո՞վ պիտի մխիթարէ զիս ...

Ու չանթահարի նման անշարժ կեցաւ քովը, առանց կարենալ ուրիշ խօսք արտասանելու: Մամիկը [illegible] պէս մեռած էր հացի պատառը բերնին մէջ:

— Այս գիշերուան ջարդի զոհերէն մէկն ալ այս է, այս խեղճը, որովհետեւ միշտ կ'ըսէր թէ իր դերդաստանի անդամներուն մնացեալ կէսը մաս պիտի կազմէ այս կարաւանին:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Շար.)

Միւս կողմէ, արօտներն ընդարձակ են եւ բոլորովին կը բաւարարեն Ասորիներու հօտերուն, զորս իրենց հետ բերած են անոնք Իրաքէն :

Ասորիներն հոս ունին 7992 գլուխ կենդանի.— 3502 ոչխար, 3991 այծ, 177 կով, 144 հորթ, 134 գոմէշ, 14 ձի եւ 30 էշ:

Առաջին տարին ցանքը ուշ եղաւ, վասնզի հողը փորող մեքենաները (թրաքթոր) ուշ յանձնուեցան եւ այս պատճառաւ ալ արմտիքի բերքը վնասուեցաւ: Բայց ուր որ ցանքը յարմար եղանակին կատարուեցաւ, բերքերը եղան «գերազանց, հաստատելով հողի տեսակէն եղած ակնկալութիւնները»:

Բանջարանոցներն ալ լաւ դուրս եկան: Սեխերու, ձմերուկներու, սոխի եւ սխտորի վաճառումէն լաւ շահ գոյացաւ: Երկու գիւղեր փաթաթեխի շատ լաւ բերք ունեցան: Այս շրջանին մէջ փաթաթէխը հազիւ կը մշակուի :

Տեղաւորման այս շրջանի առաջին արդիւնքները պէտք չէ շատ քննադատօրէն դատել, յիշելով որ Ասորիները երկար ատենէ ի վեր լեռնական հովիւներու ցեղ մը եղած են: Անկէ զատ, անոնցմէ շատերը կը յուսային փոխադրուիլ Ղապի շրջանը (Աւեվինեու երկիր) եւ զուցէ այնքան եռանդով գործի չփարեցան, որքան որ կըրնային փարիլ :

Ազգ. Լիկը վերջնապէս լքեց Ղապի ծրագիրը, նկատի ունենալով որ կըրնայ բախում առաջ գալ քրիստոնեայ Սուրիացիներու եւ իրենց հիւրընկալ խալմներու միջեւ՝ այն ատեն երբ Սուրիա երեք տարի ետք կը ստանայ իր ամբողջական անկախութիւնը եւ վերջ կը գտնէ Ֆրանսական հոգատարութիւնը: Այսուհանդերձ Խապուրի գաղթականութիւնը սուրիական սահմաններուն մէջ պիտի մնայ, եւ շատ մօտ Թուրքիոյ եւ Իրաքի, որոնցմէ երկար ատեն հալածական Ասորիները փախած անցեալին մէջ: Խապուրի ուրիշ մէկ անպատեհութիւնը իր հեռաւորութիւնն է :

Այս ներհակ գործօնները նկատի ունենալով է որ Ազգ. Լիկը այլեւս չի թոյլատրեր նոր գաղթականներու տեղափոխութիւնը Իրաքէն, ուր դեռ կը սպասեն 12,000 Ասորիներ: Խնդիրը սխալողական է, վասնզի Իրաքի Ասորիները տակաւին խռոված են գաղթակայանները եւ ուրախութեամբ պիտի ուզէին Իրաքէն դուրս ելլել, ինչպէս որ նոյնը պիտի ուզէին իրենց այժմու հիւրընկալները:

Ասորիները դեռ կը հաւատան ջերմօրէն թէ Ազգաժողովը նորէն պիտի արծարծէ հարցը անոնց համար մնայուն բնակավայր մը գտնելու, եթէ ոչ մեծ պատերազմի ատեն դաշնակիցներու եւ յատկապէս Բրիտանիոյ դատին հանդէպ Ասորիներու ցոյց տուած հաւատարմութեան սիրոյն, գոնէ Թերեւս Միջազգայնական հանդարտութեան համար ընդհանրապէս :

Մինչ այդ, Խապուրի վրայ մէկ տարուան փորձառութիւնը ցոյց կու տայ որ հոն հաստատուած գաղթականութիւնը կարելի է պահել լաւ արդիւնքներով, առանց անցնելու սկզբնական գնահատումները: Սակայն կը թուի որ բաղձալի պիտի ըլլար լքել այժմու համայնական մշակութեան սխալ մը, որ չի յարմարիր ասորական նկարագրին: Կ'առաջարկուի նոյնպէս սահմանափակել արմտիքի յատկացուած հողերը նուազագոյնի՝ ապահովելով խուրաքանչիւր ընտանիքի սնուցման պահանջները, եւ նոյն համեմատութեամբ աւելցնել բանջարամշակութեան հողերը :

Կենդանաբուծութիւնն ալ պէտք է քաջալերել, մանաւանդ ոչխարաբուծութիւնը, վասնզի կը թուի որ Ասորիներն ամէնէն աւելի վարժ են այդ ճիւղին եւ հողն ալ շատ յարմար է ատոր: Ասոնցմէ զատ, ոչխարները ծախելու գերազանց պատեհութիւններ կան: Իրաքի միայն Մուսուլի շրջանը ամէն տարի 350,000 ոչխար կը ներածէ Սուրիայէն :

Այսպիսի ծրագիր մը կը պահանջէ մեծամեծ ծախքեր մաքիներ գնելու համար, վասնզի բազմաթիւ ընտանիքներ կան, որոնք այծ մը անգամ չունին :

«ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄ ՇՈՒՆԵՐԸ»

Այս է ճշգիւ վերնագիրը Ֆրանսական թերթի մը քրոնիկին: Ընդհանուր իմաստը այն է թէ ամէն բան փոխուած է աշխարհի մէջ, նոյնիսկ շուները իրենց բնազդներուն հակառակ կը շարժին, գութ, գորով չունին հիմա բնաւ, ինչ որ ունէին ասկից առաջ: Եւ ֆրանսերէն թերթը ցաւ կը յայտնէ «մեր բարեկամ շուներ»ուն խառնուածքի այս փոփոխութեան վրայ: Մեր կարծիքով, քանի որ մենք ալ, եթէ քրոնիկագիր չենք, գոնէ թարգմանիչ ենք, կ'երեւի թէ շուներուն հին բնազդները — գութի, գորովի, կարեկցութեան բնազդները — մարդոց փոխանցուած են, եւ իրենց մնացած է վայրենութիւնը, որով կը խածնեն, կը պատառեն:

Բայց խօսքը տանք «Մեր Բարեկամ Շուները» վերնագրող Ֆրանսերէն «Փօկրէ» թերթին.—

Ի՞նչ կ'ըլլանք այսպէս հետզհետէ : Մեր ամէնէն հին ու նուիրական ըմբռնումները այսպէս մի առ մի հիմնայատա՞կ պիտի ըլլան արդեօք : Այս աշխարհը այլեւս ոչ գլուխ եւ ոչ պոչ պիտի չունենա՞յ արդեօք: Ոչ պոչ ոչ գլուխ, — պէտք է առաջ պոչը ըսենք, քանի որ հոս հիմա շուներուն վրայ պիտի ընենք մեր խորհրդածութիւնները, որոնք յոռետես են:

Կ'իմանանք թէ Ս. Պէրնառ (նշանաւոր կերպով ուշիմ եւ պարկեշտ եւ արգահատող) շուն մը տասը տարեկան աղջնակի մը վրայ յարձակելով պատառեր է զայն եւ խածեր է անգթօրէն: Հէք աղջնակը մեռեր է վէրքերուն վրայ: Այս վերջին օրերս ալ, յարկարաժինի փոքրիկ շուն մը — շընիկ — օրօրոցի երեխային հետ մինակ մնացած, յարձակեր պատռեր է անոր ականջները...: Ուրեմն, պէ՞տք է արդեօք որ փոխենք մեր գաղափարները շնական ազգին հաւատարմութեան, բարութեան եւ քաղցրաբարոյութեան մասին, եւ պէ՞տք է արդեօք մանուկներուն սահմանուած ընթերցարաններէն ջնջել այն պատկերները, որոնք Ս. Պէրնառեան խոշոր շուները, լերան այդ բարի շուները կը ներկայացնեն, երբ անոնք օգնութիւն կը հասցնեն ճամբայ կորսնցնող ուղեւորներուն, ձիւնակոյտերու վտանգին տակ շուարած մարդոց, եւ կամ առաջնորդ կը ծառայեն կոյրերուն, չորքոտանի այդ բարիները երկոտանիներուն առաջնորդ: «Մեր բարեկամ շուները»: Այս անունով գիրք մըն ալ հրատարակուած է, ուր ցոյց կը տրուի շունը իբրեւ անխարդախ բարեացակամ աղքատին ու հարուստին, մուրացկաներուն եւ միլիառատէրին: Վերջերս մեռնող Ճօն Րաքֆէլլըրի ամէնէն հաւատարիմ եւ անշահախնդիր բարեկամը իր շունն էր: Բայց հիմա այլեւս պէտք չէ՞, արդեօք վստահիլ այդ բարի կենդանիներուն այնքան արտայայտիչ նայուածքներուն, զոր երբեմն մինչեւ իսկ մարդկային կ'անուանէինք :

Մինչեւ հոս գովեստ վասն շան: «Փօկրէ» անմիջապէս եւ բացարձակ անկեղծութեամբ կը հարցնէ թէ մա՞րդը ինչպէս կը վարուի մարդուն հետ որ ելեր գութ գորով կը պահանջենք շուներէն: Եւ կը ներկայացնէ մարդոց գիրար պատառելու համար իրարու դէմ անհատաբար կամ խմբական յարձակումները, գոնէ, կ'ըսէ, շուներու ազգեր ուրիշ շուներու ազգերու դէմ պատերազմ չեն հռչակեր եւ հազարներով գիրար չեն պատառեր: Շուները դատապարտելէ առաջ, կ'ըսէ Լիոնի մեծ օրաթերթը, մենք մեզ նայինք, եւ արտօրուխ կարեկցութեամբ կը մեղադրէ մարդոց իրարու հանդէպ մնուցած հաւաքական ատելութիւնները եւ անոնց կատարած սպանութիւնները: Մինչեւ իսկ կը համարձակի — ո՜վ ճշմարտախօսութիւն, որ հաղուադէպ .. կենդանի մըն ես, դուն ալ — այո, «Փօկրէ» մինչեւ իսկ կը համարձակի ըսել — եթէ շիտակը կ'ուզէք, շուները մարդոցմէ աւելի կ'արժեն : Ապացոյցը այն է որ, կ'ըսէ, պատերազմներուն մէջ մարդիկ զիրար կ'ուտեն, իսկ շուները վիրաւորները կը փնտռեն եւ կը հոգան...

Ֆրանսական թերթին այս հոմանիշ-գութիւնը քիչ անգամ այսքան կորովով եւ այսպիսի ձեւով կը ներկայացուի լրագրութեան մէջ: Ամէն պարագայի մէջ մարդասիրական ճանճ մը կը թուի խայթած ըլլալ մեր Լիոնի պաշտօնակիցը: Միայն վերացական այս ու այս տեսակ հոմանիշութիւններով գործ չի լմննար : Պէտք է մատը դնել բուն վէրքին վրայ: Երբ այդ փափուկ ու քնքուշ խօսքերէն վերջ յանկարծ հարկ ըլլայ քաղաքականութեան կնճռոտ, փշոտ, կամ յայտնապէս բարբարոսական անցեալի մը յիշատակութիւնը ընել, «Մեր բարեկամ շուները» կը սկսինք գովել, փառաբանել, եւ ո եւ է գութ կամ կարեկցութիւն ցոյց չենք տար «Մեր բարեկամ շուներ»ուն զոհերուն համար :

Ահա հոգեբանութիւնը կամ, աւելի, հոգեկան սխտը կամ ալտը եւրոպական միջազգային մամուլին, որուն գլխաւոր աշխատակիցներն են «պետական մարդիկ» կոչուած հին նախարարներ, որոնք կամ հանգստեան կոչուած են, կամ բարի բախտի մը հարուածին կը սպասեն նոր բարձերու բազմական ըլլալու համար :

**

Յ« Ճ Ո Վ Ո Ց »
ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՆՏԱՌՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

— · —

Թուրքերէն Ճումհուրիէթի մէջ Եռնուս Նատի կը գրէ.—

Տեղեակ ենք թէ՝ մեր անտառներու պահպանումին համար ձեռք առնուած են միջոցներ, որոնք մեծ գոհողութիւններ կը պահանջեն: Եթէ չարունակենք խորհիլ թէ անտառներու պահպանումը այսինչ գործավարութեան յատուկ պարտականութիւն մըն է, իրաւունք պիտի չունենանք ակնկալելու գոհողութեանց համապատասխան արդիւնքներ: Ասիկա կ'ըսենք դեռ գործի սկզբնաւորութեանն իսկ : Որովհետեւ այդպէս հիւանդ մտայնութիւն մը կայ գլուխը այն ազդակներուն, որոնք կը փճացնեն մեր անտառները: Մեր երկրին մէջ այն մտայնութիւնը կը տիրէ թէ անտառները պահպանելը պաշտօնն է երկրագործական գործավարութեան պաշտօնեաներէն մէկ մասին: Մեզմէ ոչ ոք բաւարար չափով մտահոգութիւն ցոյց կու տայ մեր անտառներու պահպանումին համար: Նոյն իսկ, ինչ որ ամենադառն է, ամէնքս ալ մեզի համար ներելի կը նկատենք փճացնել մեր անտառները՝ որքան որ կրնանք: Երկրի մը մէջ, հանրային անտառներու մասին գոյութիւն ունեցող մտաւոր չհասկցողութիւնը եթէ այսպէս ըլլայ, այդ երկրին անտառներուն պահպանումին ու նոր անտառներուն աճումի գործին յաջողութեանց համար իրապէս անկարելի կ'ըլլայ հնարաւորութիւններ գտնել:

Անկեղծօրէն կը շնորհաւորենք երկրագործական գործավարութիւնը, որ անտառային գործերուն համար կարգ կանոն մը ուզած է հաստատել: Երբ կ'ըսուի թէ անտառ պէտք չէ հատանել, ասիկա չի նշանակեր թէ անտառը երբեք պիտի չկտրուի: Եթէ մեր որոշումները տրամաբանական չըլլան, զուրկ կը մնան կիրարկելու հնարաւորութեննէն: Ենկլիզիի մէջ փախստական ատաղձ կը վաճառուի, ու մեզմէ ոչ ոք կ'անդրադառնայ: Այդ փախստական ատաղձները գնողներուն միջեւ կան անշուշտ պետական պաշտօնեաներ ալ: Անկարելի է գայրոյթէն չդողալ եւ զարմանքէն շառիլ, ի տես փախստական ատաղձի կամ անտառի փճացումին հանդէպ այս անտարբերութեան:

Շատ տարօրինակ ու շատ դէշ մտայնութիւն մըն է պետական ուրիշ պաշտօնեաներու եւ ազգային անհատներու այն կարծիքը թէ անտառային գործերը կը շահագրգռեն միայն անտառային պաշտօնեաները: Այնքան ատեն որ այս վիճակը կը շարունակուի, մենք անկարող կ'ըլլանք այս խնդիրը լուծել մեր ուզած ձեւով, եթէ նոյն իսկ ամէն ծառի տակ մէյմէկ պահապան կարգենք: Պետական ու ազգային մեր մեծագոյն խնդիրներէն մէկն է մեր անտառներուն պահպանումն ու նորերու աճումը: Սա կէտը լաւ գիտնանք որ մարդ մը սպաննող ոճրագործէն բնաւ տարբերութիւն չունի այն անձը, որ անտեղի ու վնասակար ձեւով ծառ մը կը կտրէ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

— · —

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մայիս).

— «Այն — Ջալթայի մերձ, Սոֆաքին քառորդ ժամ ինքնաշարժով դէպի աջ՝ Ագունիյէ եւ Այն — Տարա գիւղերու մէջտեղ օդասուն եւ արեւոտ վայրի մը վրայ արդէն իսկ կը զարնուին բրինձի առաջին հարուածները հողին՝ բարձրացնելու համար նոր ու շքեղ ազգային դարմանատուն մը, ուր պիտի փոխադրուին Մամըլթէնի մեր թոքախտաւոր հայրենակիցները: Համաձայն, խնամակալ մարմնի կոչին, Մամըլթէյնը իր ներկայ կազմուածքով ու պայմաններով ի վիճակի չէր պահանջուած դարմանումը տալու հիւանդներուն: Ասոր իբրեւ պատճառ ցոյց կը տրուի արդի բուժարանին աննպաստ վայրն ու օդը եւ թէքնիք յարմարութիւններու պակասը զոր կարելի պիտի ըլլայ լրացնել նորակառոյց շէնքին մէջ :

Խնամատար մարմինը երկար քննութենէ ետք կանգ կ'առնէ ահա նոր սանաթօրիոմի կառուցման որոշումին վրայ, ու 1700 օսմ. ոսկի կարեւոր գումար մը ապահովելէ վերջ՝ կ'անցնի գործնական աշխատանքի:

Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան համար արդիական դարմանատուն մը ունի առաջնակարգ նշանակութիւն:

Դարմանատուն մը իր անունը կ'արդարացնէ այն ժամանակ երբ իր պատսպարած հիւանդները իրապէս կը խնամէ ու կը բուժէ: Մամըլթէյնը ցարդ եղաւ աւելի կայան մը քան խնամական դարմանատուն մը: Այժմ խնամակալ մարմինը հանրութեան ձեռնտուութեամբ պիտի օժտէ մեր դաւութը հաստատութեամբ մը, որ թոքախտաւոր հայրենակիցներուն լուրջ դարմանումին ի նպաստ ոչ մէկ ջանք պիտի չխնայէ:

Այս բոլոր բացատրութիւններէն յետոյ պարզ է այլ եւս կարեւորութիւնը նոր ձեռնարկին, որ կոչուած է իրական բարիք մը ըլլալու մեր շրջապատին համար:

Ծրագրուած շէնքը կառուցանելու համար կը նախատեսուի 2500 օսմ. ոսկիի ծախք մը. կը պակսի ուրեմն 800 օսմ. ոսկի, որուն համար խնամատար մարմինը մեր եւ քոյր գաղութներու մօտ պիտի կատարէ հարկ եղած դիմումը՝ ձեռնարկը աւարտելու համար:

Քաղաքական եւ տնտեսական լաւագոյն պայմաններու մէջ իսկ հայութիւնը Պոլսոյ եւ Իզմիրի պէս մեծ քաղաքներու մէջ պահեց ազգային սեփական հիւանդանոցներ. այսօր երբ թշուառութիւնն ու աղէտը հարուածած են մեր արենակիցները, պերճանք մը չէ բնաւ թոքախտաւորներու հայկական սանաթօրիոմ մը, ուր կարելի պիտի ըլլայ մինչեւ 64 անկողին զետեղել եւ պատսպարել ու դարմանել հիւանդներ: Մնաց որ նախատեսուած ծախքին երկու երրորդը արդէն պատրաստ է:

Գովելի նուիրումով մը ու լաւ մնջիկ՝ խնամակալ մարմինը տարիներէ ի վեր լծուած է գործի ու շնորհիւ իր կատարած աշխատանքին՝ այս պահուս կառուցուելիք շէնքին համար նախատեսուած գումարին մեծագոյն մասը ապահովուած է:

Շինութեան սախողականութիւնը կը շեշտուի անով մանաւանդ երբ անկարելի կը դառնայ Մամըլթէյնի արդի դարմանատան մէջ ապաստան տալ 30է աւելի հիւանդներու, մինչդեռ այս պահուս օտար հիւանդանոցներու մէջ կան թոքախտէ վարակուած շատ մը Հայեր. ուրիշներ նիւթական անկարողութեան պատճառով կը մնան իրենց ընտանիքին մօտ ու պատճառ կը դառնան իրենց սրտահատորներուն վարակման:

Կառուցուելիք սանաթօրիոմը պիտի բաւարարէ մեր շրջապատի պահանջը, ու պիտի առնէ առաջքը շատ մը անպատեհութեանց ու վտանգներու, որոնք կը սպառնան ֆիզիքապէս քայքայել հայ բազմաթիւ ընտանիքներ:

Խնամակալ մարմինը իր ծրագրի մէջ անցուցած է նաեւ դարմանատունը կարելի եղածին չափ շատ օժտել հիւանդութեանց սխտաճանաչութիւնը դիւրացնող գիտական նորագոյն գործիքներով, ինչ որ ամէն յոյս կը ներշնչէ տիպար դարմանատուն մը ունենալու տեսակէտով»:

ԳԻՒՂՈՒԹԷ ԳԻՒՂՈՒԹ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՓՐԱԿ ՑԻ ՄԷՋ

— · —

ՓՐԱԿԱ, 28 մայիս (Յառաջ).—Մայիս 27ին Չեխօսլովաքիոյ հայ փոքրիկ գաղութը ինչպէս միշտ, նոյնպէս եւ այս տարի տօնեց Հայաստանի անկախութեան 19րդ տարեդարձը: Նոյն իսկ հեռաւոր շրջաններէ հայրենակիցներ փութացեր էին ներկայ ըլլալ պատմական այդ մեծ տօնին: Նախագահ Պ. Բարիկեան հանդէսը բանալով քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին նշանակութիւնը եւ բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկ. Բաղալեան: Ընկերը պատկերալից ձեւով ներկայացուց Մայիս 28ի պատմութիւնը եւ այսօրուան Հայաստանին վիճակը: Յետոյ խօսք առաւ ընկ. Ն. Պարսամեան, որ ոգեկոչեց մեր ազատագրական պայքարը եւ վաղուան Հայաստանը: Ընկ. Իսահակեան նկարագրեց հայ-թրքական պայքարը եւ յաղթանակները 1918ին, բացատրելով միաժամանակ, որ մայիս 28ը ստեղծուեցաւ բացառաբար հայ ժողովուրդի պայքարի շնորհիւ: Յետոյ յանկայս յորդուեցաւ ազատութեան ճամբուն ինկած ռազմիկներու յիշատակը: Պաշտօնական մասէն վերջը, մտերմական մթնոլորտի մէջ երգուեցան հայրենաշունչ երգեր եւ հաւաքոյթը փակուեցաւ «Մեր հայրենիք» խմբերգով ուշ գիշերին:

Ամբողջ Չեխօսլովաքիոյ մէջ մօտ 50 Հայեր կան, որոնց մէկ երրորդը Փրակայէն դուրս ցրուած են զանազան շրջաններ:

Ա.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի **Chèque - postal**ի թիւն է **Paris 1678 - 63**, ինչպէս կ'երեւայ նակատը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (294)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

«Պէտք է, պէտք է կերպով մը ազատել Վահէն», մտածելով լացեր էր Խաթիճէն. «Սոնիա՛, հրեշտակս, դուն ես. հիւպատոսին մօտ բարեկամ ես... կերպով մը պէտք է ազատել Վահէն. չէ՞ որ ան ալ ռուսահպատակ է»: Սոնիան խոստացեր էր անպատճառ տեսնել հիւպատոսը: Այդօրը Խաթիճէն եկած էր լուր մը առնելու համար:

Երկու ընկերուհիները մէկ երկու բոպէ լուռ մնացին: Խաթիճէի աչքերը լալէն կարմրած՝ արտասուոր կերպով կը փայլէին. լեռնականի անդուսպ կատաղութիւն մը կը վառէր անոնց մէջ: Սոնիան ինքնամփոփ՝ տխրութեամբ կը նայէր ընկերուհիին: Ի՞նչ ըսէր: Հիւպատոսը վճռապէս մերժած էր որ եւ է միջամտութիւն, քանի որ Վահէն չէր խոստովանած ռուսահպատակ ըլլալը, թէեւ այդ ալ մեծ տարբերութիւն պիտի չընէր հիւպատոսին կարծիքով, որովհետեւ ձերբակալուելու պահուն՝ Վահէն դիմադրելով սպաննած էր քամիսէր մը եւ երկու ոստիկաններ ու վիրաւորած ուրիշ երկուքը, որոնցմէ մէկը հիւանդանոցի մէջ մեռած էր:

— Գիտեմ,— շրթները սեղմած ըսաւ խօսիլ Խաթիճէն,— լաւ լուրեր չունիս... բայց... ի սէր Աստուծու, ի՞նչ կ'ընեն ձեր այդ յեղափոխականները, պիտի ձգե՞ն, որ իրենց ընկերը անարգ ոճրագործի նման շուանէ մը կախուի ..Ձեւ մը, միջոց մը պէտք է գտնել, ահա՛, Սոնիա՛, ինչ ունիմ չունիմ...

Խաթիճէն ծոցէն փոքր կապոց մը հանեց ու բանալով դրաւ Սոնիայի առջեւ: Բազմաթիւ մատաններ կային կապոցին մէջ, ապարանջաններ, օղեր, ոսկի շղթայ եւ ժամացոյց: Հարեւանցիական մը նետելով կապոցի բովանդակութեան վրայ՝ Սոնիան հարցական հայեացքը ուղղեց ընկերուհիի տառապանքէ երկարած դէմքին:

— Ծախենք, Սոնիա, հրեշտակս, ծախենք ... թերեւս կարելի ըլլի կաշառել դատաւորները ...

— Բայց չէ՞ որ ամուսինդ կրնայ կասկածիլ, երբ զարդերդ չտեսնէ,— հարցուց Սոնիան:

— Հոգ չէ,— ուսերը թօթուելով պատասխանեց Խաթիճէն,— բաւական է որ Վահէն ազատի ... իմ մասին մտածելու ժամանակը չէ, Սոնիա՛, դըրամով ...

Սոնիան ծրարը վրայ բերելով՝ երկարեց Խաթիճէին:

— Վերցուր, սիրելիս, եթէ խնդիրը հնարաւոր ըլլի դրամով կարգադրել, դրամ գտնելը հեշտ է, ես ուրիշ նորութիւն մը ունիմ քեզի յայտնելու ...

— Ի՞նչ նորութիւն,— եւ Խաթիճէի յուսալից աչքերը սկսան կայծկլտալ:

— Պարոն Լեւոնը քաղաք եկած է, լսած ես անշուշտ:

— Ես ալ քեզի պիտի խօսէի այդ մասին: Երէկ գիշեր զինուոր մը ըսպաններ է: Այս գիշեր ընդհանուր խուզարկութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Այգեստանի մէջ:

— Խուզարկութիւնը իր կարգին ... Անշուշտ գիտես, Պարոն Լեւոնը Վահէի ամենամօտ ընկերն է...

— Ո՞ւր է, ո՞ւր, կ'ուզեմ զայն տեսնել ... հիմա՛, անմիջապէս անոր քով կ'երթամ, Սոնիա, հրեշտակս, ո՞ւր է պարոն Լեւոնը ...

Սոնիան առանց պատասխանելու բոպէ մը մտածեց: Արդեօք իրաւունք ունէ՞ր Խաթիճէին յայտնելու գաղտնիք մը, որ ոչ ոք պիտի չգիտնար. կրնա՞ր վստահիլ անոր գաղտնապահութեան: Խաթիճէն, սիրտը աչքերուն մէջ, կախուած էր Սոնիայի դէմքէն:

— Խաթիճէ, մտիկ ըրէ, սիրելիս, — մեղմօրէն սկսաւ խօսիլ Սոնիան,— դուն գիտես գիտես որպէս միջոցներու տէր մանկաբարձուհի մը, որ այս հեռաւոր քաղաքը եկած է ժողովուրդին ծառայելու համար ...

Խաթիճէն շունչը բռնած մտիկ կ'ընէր:

— Այդ թէեւ ճշմարտութիւն մըն է, բայց ամբողջը չէ ...

Աչքերը մեծ մեծ բացած՝ Խաթիճէն զարմանքով կը նայէր ընկերուհիին, կարծես առաջին անգամն էր որ զայն կը տեսնէր:

— Սոնիա՛, Սոնիա՛:

— Սիրելիս, ես ալ պարոն Լեւոնի, Վահէի գաղափարակից ընկերներէն մէկն եմ, միեւնոյն մեծ նպատակին նուիրուած ...

— Դո՛ւ, դո՛ւ Սոնիա,— ու այլ եւս անկարող շարունակելու՝ Խաթիճէն գրկեց Սոնիան, ինչպէս մէկը կը գրկէ մայրը ու գլուխը անոր կրծքին դըրած՝ սկսաւ հեկեկալով արտասուել :

— Սոնիա, հրեշտակս, պէտք է ազատենք Վահէն ... Ես կը զգայի որ դուն մեծ կին մըն ես, հրեշտակ մը ... երանի քեզի, Սոնիա, որ կեանքդ զոհած ես ազգիդ ... Ա՜խ, ե՛ս, ես Թըրքի մը կինն եմ ... Սոնիա, հրեշտակս, պէտք է ազատել Վահէն ...

— Այդ մասին պէտք է խորհրդակցիլ պարոն Լեւոնի հետ ... Եթէ բան մը կարելի է ընել, ան լաւագոյնը կ'ընէ ... Անշուշտ քաղաք գալու նըպատակներէն մէկն ալ Վահէի մասին է:

— Բայց ո՞ւր է. երթանք, Սոնիա, ժամանակ չկորսնցնենք, երթանք անոր քով ...

Սոնիան առանց պատասխանելու ցուցամատը բարձրացնելով՝ ուղղեց դէպի կողքի սենեակի դուռը:

— Հո՞ն ...

Խաթիճէն ակամայ ցնցուեցաւ: Մտքէն իսկ չէր կրնար անցընել, որ Սոնիան կրնար իր տան մէջ տեղ տալ հռչակաւոր յեղափոխականի մը, որու մասին այնքա՜ն սարսափելի բաներ լսած էր ինք: Ու ինչե՜ր ըսես չէին պատմեր այդ մարդու մասին քրտական շրջաններու մէջ:

Երբ մութը կոխելուն՝ Խաթիճէն կառքով կը վերադառնար տուն, բազմոցի անկիւնը սեղմուած կը մտածէր Լեւոնի բառերուն մասին: Անոր յուսադրիչ խօսքերը կը դառնային մտքին մէջ, ու չարաթներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, յոյսի փոքր շողք մը լուսաւորած էր սիրտը: Ազգային այնքան ալ խաւար չէր երեւնար Խաթիճէին, ինչպէս առաջ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԿՈՉ ՄԸ ԵՒ ԳՈՒՄԱՐ ՄԸ

ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

— • —

Դայրէնի (Մանչուրիա) մեր թղթակիցներուն միջոցաւ ստացած եւ համապատասխան մարմնին յանձնած ենք 3030 (երեք հազար երեսուն ֆր.), յանուն ինքնապաշտպանութեան: Այս առթիւ մեր հայրենակիցները սրտառուչ կոչ մըն ալ ղրկած են, հրատարակութեան համար, բայց առ այժմ կը վերապահենք, ջերմապէս շնորհաւորելով իրենց հայրենասիրութիւնը :

Հանգանակութեան մասնակցած են հետեւեալ հայրենակիցները. — Վ. Գարոյեան 900 ֆրանք, Ա. Ցարուքթիւնեան 300, Կ. Ասլեանեան 1200, Վ. Ծիծաղեան 30, Ա. Մամինեան 120, բժ. Գէորգեան 36, Կ. Ղազարեան 30 ֆր., Գ. Կիստոստուրեան 60, Ոմն 54, Մ. Շարոյեան 300, գումար 3030 ֆրանք:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով :

համար ։

Բայց Լէոն Պլում յայտարարեց թէ համոզուած է որ պիտի չպատահի այդպէս ։ Ու վերջացուց ․

— Գալ տարուան համար ժամադրութիւն կուտամ ձեզի այստեղ, խօսելու ձեզի նոյն հաւատքով ։

Տալաթիէ եւ Ժուհօ կը խօսին

Տալաթիէ, ազգ․ պաշտպանութեան զօրծավարը, կիրակի օր ճառ մը խօսելով Սէն - Կոտանի մէջ, փառաբանեց Ժող․ Ճակատի կառավարութեան կատարած նուաճումները ։

Ժուհօ, խօսելով Քլէրմոն - Ֆէրրանի մէջ, Աշխատանքի Ընդհ․ Դաշնակցութեան վստահութիւնը յայտնեց օրուան կառավարութեան, եւ ըսաւ թէ, ինչ ալ պատահի, Աշխատանքի Ընդհ․ Դաշնակցութիւնը պիտի կանգնի կառավարութեան կողքին՝ իբրեւ անոր յենարան, առանց որ եւ է մենաշնորհ պահանջելու իրեն համար ։

93ին Ֆրանսայի ժողովուրդը հիմնեց քաղաքական ժողովրդապետութիւն մը, 1935ին՝ ընկերային ժողովրդապետութիւն մը, սահմանելով աշխատանքի իրաւունքներ բանուոր դասակարգին համար ։

Ֆրանսայի Ազգ. Պարգեւախաղը

Ազգ․ պարգեւախաղին 6րդ շերտին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ, շաբաթ կէսօրէ վերջ, Քլէրմոն - Ֆէրրանի մէջ ։

3 միլիոնի պարգեւը շահեցաւ 0,241,746 թուակիր տոմսը, որ ծախուած էր Թուլոնի մէջ ։ 59 տոմսեր, որոնք մէկ թուանշանով կը տարբերին շահող թիւէն, կը շահին 30,000ական փրանք ։

Հետեւեալ 4 թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի մէկ միլիոն․— 0,778,842, 0,799,899, 1,167,972, 1,122,525 ։ Իսկ 236 տոմսեր, որոնք մէկ թուանշանով կը տարբերին շահող 4 թիւերէն, կը շահին 10,000ական փրանք ։

Հետեւեալ 6 թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի կէս միլիոն․— 0,029,545, 0,674,529, 1,107,443, 1,443,664, 1,128,428, 0.309.074 ։ Իսկ 354 տոմսեր, որոնք մէկ թուանշանով կը տարբերին շահող 6 թիւերէն, կը շահին 5000ական փր․ ։

38.671 եւ 08.538 վերջացող թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի 120.000 փր․ ։

0.352 վերջացող թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի 50.000 փրանք ։

930 վերջացող թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի 10,000 եւ 5000 փրանք (ուրեմն 15,000 փրանք, 930 թիւը 2 անգամ ելաւ) ։

47 վերջացող թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի 1000 փրանք ։

28 վերջացող թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի 500 փրանք ։

7 վերջացող թիւերէն իւրաքանչիւրը կը շահի 120 փրանք ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՈՆԻՆԵՐՈՒ պատրիարքը Փարիզ եկաւ, ֆրանսական կառավարութեան հրաւէրով ։ Շաբաթ օր ներկայացաւ հանրապետութեան նախագահին ։

ՍՊԱՍԱՊԱՐԳԵՒԻ (pourboire) սովորութիւնը ջնջելու համար, ֆրանս․ կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուց Երեսփ․ Ժողովին ։ Օրինագիծը ընդունուեցաւ, այժմ Ծերակոյտն է որ պիտի քննէ զայն ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ, Ֆրանսայի մէջ, այս տարի պիտի սկսի 25 յուլիսին եւ պիտի վերջանայ 30 սեպտեմբերին ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի ցօրինած «ԱՆՈՒՇ»էն

Ա․ Շարք. Երեք երգ դաշնակի բաժինով։

1.— ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ

2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ

3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 փրանք։

Գրատուն Հ․ Ցամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ։

H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՆԻՋԱՄԵԱՆԻ (Գեղարուեստական) ՀԱՆԴԷՍԸ

Նուագահանդէսը տեղի կ՚ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, **Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris (8)**

Մասնակցութեամբ գաշնակահարուհի ՕՐ. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

Փաքրիկն ԱՆԺԷԼ պիտի նուագէ կտորներ՝ ՊԱԽԷՆ, ՊԷԹՀՈՎԷՆԷՆ, ՄՕՑԱՐԹԷՆ, ՇՈՒՄԷՆԷՆ, ՇՈՊԷՆԷՆ, ՉԱՅՔՈՎՍՔԻԷՆ, ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԷ, ԱԼՊԷՆԻԶԷՆ, ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգները։

Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.,

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

25 Յուլիս, կիրակի

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ Ն գործ նորոգող վարժ եւ լաւ գործաւորուհիներ իրենց բնակարանին մէջ աշխատելու համար։ Տեւական գործ։ Դիմել Օսմանճեանի, 24 Rue de Passy, մէթրօ Passy.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Գրօպականտի ցանցախմբի դասախօսական ժողովը տեղի կ՚ունենայ 8 յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ․ ժողովը 11 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Աւընիւ տ՚իթալիի սրճարանին վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատետրով։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

ՍԷՐ-ԲԼԸ ԿԱԹՈԼԻԿ սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՂԵՒՈՆԴ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

18 փոքրիկներու կողմէ ժապաւէն հիւսելու պարը՝ խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.։

Տղաքներու համար մուտք՝ 1 ֆր.։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻ Ն

Հ․ Յ․ Դ․ Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը․—

Մ․ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ․ Յ․ Դ․ Պատմութիւն I հատ․	30 փրանք
» Հոսանքներ	10 »
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ․ միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ․	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	3 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց․ շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե․ ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն․ ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ․Կ․Ս․) Ընկ․ Միջազգ․ եւ Ճնշ․ ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ Ժողովրդ․ ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ․ ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք․ մտքի զարգ․ եւ Հ․ Յ․ Դ․ը	5 »
ՋԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ․ ՈՒՍ․ ՄԻՈՒԹ․ Փետրուարի 18	4 »
Լ․ ՊԼՈՒՄ (Թարգ․ Լ․ Զ․) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հոգեվարքի եւ Յոյսի ջահեր	3 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ․ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ․ ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ․Յ․Դ․(հրատ․)Յեղափոխականներ (Վ․Փափազեան եւ Յ․ Ազրիպասեան)	2 »
Հ․ Յ․ Դ․ (հրատ) Մայիսի 28	4 »
Հ․ Յ․ Դ․ (հրատ․) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ․ Դատի մասին	3 »
ՄԱՌ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ․ ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց․ Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ․ ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա․ Զ․՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿՐԹ. ԹԵՐՈՒԹԻՒՆԵՐԸ	1 »
ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։

Դիմել հետեւեալ հասցէին․— «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ ։

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի եւ շրջականներու եկեղց․ վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ կիրակի 13 յունիս Շավիլի Ս․ Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան անուան տարեդարձին առթիւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գեր․ Տ․ Հմայեակ վարդապետ Պաղտասարեան հանդերձեալ է Ս․ պատարագ մատուցանել եւ իր քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները ։

Այս առթիւ զաղութիս հին եւ նոր ննջեցելոց յիշատակին հանդստեան պաշտօն եւ մատաղի բաշխում պիտի կատարուի ։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30 - ին, պատարագ ժամը 10.30ին ։

ԱՍԹՕՐԻԱ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՀԻՒՐԱՆՈՑԸ

Նոր բացուած, նախկին Լոնտոն օթէլի փոխան

Պաղտատի գլխաւոր էլ-Ռաշիտ պողոտային վրայ

Տէր եւ Տնօրէն՝ Յ. ՍՈՒԼԹԱՆԵԱՆ

40 սենեակներ տաք ու պաղ ջուրով, բաղնիքով, 3 մեծ սալոններ՝ բոլորովին նոր կահաւորումով։ Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ։ Արագ եւ կանոնաւոր սպասարկութիւն։ Ցեղական լեզուին ու պայմաններուն անծանօթ հիւրերուն համար կ՚ընծայուի ամէն տեսակ ծառայութիւն: Télephone No. 98

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue, Chaville

Աչքի, երախաներու եւ ներքին հիւանդութիւններ։

Կ՚ընդունի առաւօտները 10—12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ։

ԻՐԱՒԱԳԷՏ — ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

122 Bld. Murat, Paris (16), Tél. Jasmin 52—69

մէթրօ Բօրթ տը Սէն Քլու ելքը, Աւընիւ տը Վէրսայլի կողմէն։

Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, օրկածի, առնելիքի եւ գործի համար։ Գիները չափաւոր։

10—12, 6,30—8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլաւաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի համար։

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով։

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրատպագրիչի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ՚ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին 5րդ թիւը (Մայիս), պատկերազարդ եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ ․—

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ Խմբագրին Յուշատետրը ։ ԱՐ․ ՍՐԱՊԵԱՆ՝ Գիշեր մը աստղերուն հետ ։ ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ՝ Արուեստն ու Մարդերը ։ ԿՐՕՆ ՁԱԼԸԳԵԱՆ՝ Գրականութիւն, Արուեստ եւ Գիտութիւն (Փարիզի մէջ Ցուցահանդէսին բացման առթիւ) ։ ՀՐ․ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ՝ Հայաստանի աստղաձեւ եկեղեցիները ։ Ա․ ԱՐԱՋԵԱՆ՝ Գիրքեր եւ Դէմքեր ։ ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ՝ Պատմուածք մը ։ Այս թիւին մէջ կան նկարներ՝ Եղիշէ Զարենցի, Աւ․ Իսահակեանի, Արամայիս Սրապեանի, չորս յատակագիծ Մասթարայի եկեղեցիին, եւ երկու նկար՝ Փարիզի մէջ Ցուցահանդէսէն ։

Խմբագրութիւնը նպաստաւոր պայմաններով գործակալներ կը փնտռէ հետեւեալ քաղաքներուն համար, Լիոն, Պէյրութ, Հալէպ, Դամասկոս, Երուսաղէմ, Աղեքսանդրիա, Պրիւքսէլ, Անվերս եւ Պարսկաստանի հայաշատ գլխաւոր քաղաքները ։

Բաժնեգին Ֆրանսայի համար 30 ֆր․, արտասահման՝ 40 փրանք ։

Դիմել՝ Մ․ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9) ։

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գիրքեր։

Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

51, Rue Mr. le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88.65

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) [illegible] PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ - ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ․ Ա․ ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Ազեւի բնաւորութեան այդ գիծը աւելի լուսաբանելու համար յիշեմ մի ուրիշ դէպք, որ մինչեւ հիմա դեռ չի հրատարակուել ։ Դուրնովոյի դէմ մահափորձ կազմակերպուելու ժամանակ Ազեւը անսպասելի կերպով այցելեց Պ․ Ն․ Միլիւկովին (նրանք մինչ այդ իրար հանդիպել էին միայն մի անգամ Փարիզի Միջազգային կոնֆերանսում, որին մասնակցում էր Միլիւկովը Ստրուվէյի եւ իշխան Դոլգորուկի հետ) ։ Ազեւը զործով էր եկել ․ նա խնդրեց ձեռք բերել իր համար Դուրնովոյի նկարը ։ Այդ այցելութիւնը շատ տարօրինակ էր թէ իր նպատակով եւ թէ իր պատրուակով ։ Դուրնովոյի նկարը կարելի էր գտնել ամէն մի թերթի մէջ ։ Բայց դա Ազեւի ձեւն էր ։ Հարիւր անգամներ նա այդ ձեւով ցանցի մէջ էր գցել երիտասարդներին ։ Այս անգամ էլ մտածեց, որ մի զուգէ յաջողուի եւ այդպէս «ռունել» Միլիւկովին ։ Հին խաղանենդի ստորութիւն, որ չը գիտես ինչի՞ վրայ յենուած է այդ քայլն անում ։ Մարդ - Միլիւկովը վռնտեց մարդ - Ազեւին ․ եւ հաւկնալի է, որ նոյնպէս լաւ արեց ։ Դէպքերը տարբեր էին ։ Ամէն մի մեթոդ իր առաւելութիւններն ու պակասութիւններն ունի ։

VI

Բուրցեւի մտքում ծագած այդ գաղափարը չարագուշակ փաստերով աստիճանաբար աճեց ․ բայց Ազեւի դէմ եղած այդ ուղղակի եւ անուղղակի փաստերը ոչինչ չէին յանգի եւ նոյնիսկ կարող էր պատահել, որ ժամանակին ոչնչացնելով որոշ անցանկալի թղթեր, որոնք գտնւում էին Ֆոնտանկայում եւ Մոխովայում, Ազեւը յեղափոխութիւնից յետոյ լինէր աչքի ընկնող նախարար, եթէ այդ գործին չը խառնուէր, հակառակ իր կամքին, մի ուրիշ մարդ ։ Դա Ա․ Ա․ Լապուխինն էր ։

Լապուխինի բնաւորութեան եւ գործունէութեան մէջ շատ բան անըմբռնելի է ։ Նրա հետ ունեցած հարեւանցի ծանօթութեան դէպքում երկու յատկանշական բան աչքի էր խփում ։ Մըտաւոր պատրաստութեամբ եւ շրջապատով նա պատամիտ էր, իսկ ծագումով, արտաքինով եւ սովորութիւններով՝ արիստոկրատ ։ Եւ այս յատկանշական երկու գծերը նրա բարդ նկարագրի մէջ խիստ եւ նշանակալից կերպով իրար չէին բախւում ։

Ռուս ազատամիտները լաւ անգամ չէին ցանկանում Ոստիկանութեան մասին, իսկ ռուս արիստոկրատները այս հիմնարկութեան հանդէպ զզուշ վերաբերմունք ունէին, թողնելով նրա մէջ պաշտօնավարելու աննշան ծագումով մարդկանց ։ Լապուխինը, որ շատ առաջադէմ հայեացքների տէր եւ Ռուսաստանի մէջ ամենայայտնի մարդկանցից մէկն էր, ոստիկանութեան տեսուչն էր, այն էլ ամենայետադէմ ժամանակում՝ Պլեւէյի օրօք ։ Ինչով բացատրել այդ երեւոյթը, չը գիտեմ ։ Կարծում եմ, որ նա գնահատում էր յայտնի նախարարի իմացականութիւնը եւ անձնապէս երախտապարտ էր նրան հանդէպ ։ Պլեւէն առաջինը եղաւ, որ իշխանութեան բարձր դասին պատկանող մարդկանց մէջ նկատեց Լապուխինի աչքի ընկնող ընդունակութիւնները ։ Բայց սա, ի հարկէ, բաւարար բացատրութիւն չէ ։ Աւելացնեմ, որ նրանք ոչ թէ հայեացքներով, այլ եւ երկրի քաղաքական դրութեան մասին ունեցած իրենց կարծիքներով տարբերւում էին իրարից ։ Լապուխինը ռուսական յեղափոխութեան ուժերը շատ լուրջ էր համարում յաղթանակի համար ։ Պլեւէն, միակը հին սերունդի մեծ ներկայացուցիչներից, չէր հաւատում, որ Ռուսաստանում ամուր իշխանութեան ժամանակ կարող է յեղափոխութիւն առաջ գալ ։

Պլեւէն երբեմն ունենում էր եւ մըտքի լուսաւոր բոպէներ ։ Ըստ երեւոյթին այսպիսի մի բոպէի էլ նա առաջարկեց Լապուխինին Ոստիկանութեան տեսչի պաշտօնը ։ Այդ ժամանակ Լապուխինը արդարադատութեան նախարարութեան մէջ բարձր պաշտօն էր վարում ։ Նրա ասպարէզըշատ փայլուն էր ․ 38 տարեկան հասակում նա արդէն Խարկովի դատական պալատի դատախազ էր ։ Այնտեղ, պաշտօնի բերմամբ կատարած իր ճամբորդութեան ժամանակ, հանդիպեց Պլեւէյին, որի հետ քաղաքական խնդիրների շուրջ խօսակցութիւն ունեցաւ ։ «Լսելով ինձ, գրում է Լապուխինը 1917 թւին, իր արծարծած խնդիրների շուրջ Պլեւէն իր կարծիքը յայտնեց նոյն խօսքերով, ինչպէս նա արտայայտել էր Թագաւորի մօտ՝ ներքին գործոց նախարարի ընտրութեան ժամանակ ․ «Եթէ, ասաց Պլեւէն, քանի տարի առաջ, երբ Ոստիկանութեան տեսուչ էի, ինձ ասէին, որ Ռուսաստանում հնարաւոր է յեղափոխութիւնը, ես կը ծիծաղէի ․ իսկ այժմ մենք յեղափոխութեան նախօրեակին ենք գտնւում » ։ Համաձայն Լապուխինի խօսքերի, Պլեւէն այն ժամանակ յաճախ էր մտածում Լորիս - Մելիքեան սահմանադրութեան մասին ։ Հանդիպելով անվստահութեան եւ կասկածոտ վերաբերմունքի, նա «այդ անյաջողութեան եւ յեղափոխական աճերեկչութեան առաջանալու պղծեցութեան տակ, իր քաղաքականութիւնը շուռ տուեց դէպի աւելի բռնութիւն » ։ Աւելացնեմ, որ Լապուխինը մինչեւ իր վերջին օրերն էլ Պլեւէյին համարում էր անըմբռնելի մի անձնաւորութիւն ։ «Նրա հետ լինում էր աշխատել », ասում էր նա ․ « խելօք մարդկանց հետ միշտ էլ հաճելի է գործ ունենալ, թէկուզ նրանք տարբեր հայեացքների տէր մարդիկ էլ լինեն » ։

Լապուխինը իր պաշտօնի բերմամբ ճանաչում էր թէ յեղափոխականներին եւ թէ գաղտնի գործակալներին ։

(Շար․)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ հինգշաբթի 10 Յունիս, ժամը 21ին, Sociétés Savantesի մէջ, Դ. յարկ, 28 rue Serpente, Փարիզ։

Դասախօս՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ Հայ յեղափոխական կուսակցութիւնները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՌՈՒՍ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ (52 rue Regnault, Paris 13) կը ծանուցանէ թէ Միջազգային Ցուցահանդէսի միջոցին վարձու կուտայ իր հանրակացարանին մէջ, մէկ հոգիի համար մէկ անկողին հետեւեալ պայմաններով —

1 օրուան համար	10 ֆր.
Շաբաթը	60 ֆր.
Երկու շաբաթը	110 ֆր.

Կը տրուի նաեւ աժան ճաշ 4.50 փրանք։

Ճաշարանի տնօրէն

Շպվերնէք

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 9 JUIN 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3442

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅ ՄՆԱՑԷ՛Ք...»

Անցեալ օր, Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած հանդէսին մէջ, Կիլիկիոյ նախկին կառավարիչ զօրավար Պրէմոն, քանի մը խօսք ըսելու հրաւիրուելով, հետեւեալ պատգամն արձակեց «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահին մէջ խռնուած հազարաւոր բազմութեան.

— Հայ մնացէ՛ք. պահեցէք ձեր լեզուն եւ մշակոյթը, եղէք լաւ քաղաքացիներ :

Քանի մը տարի առաջ, Սէվրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին մէջ, ծերակուտական Պ. Ժիւմէն - Կոտար բանախօսութեան մը ընթացքին սա խօսքերն ըսաւ.

— Դուք զաւակներն էք հին ցեղի մը, որ դարեր առաջ ազգային մշակոյթ ունեցած է: Ֆրանսա ո՛չ մէկ շահ ունի այս երկրին մէջ ապրող շուրջ 75,000 հայութիւնը ձուլելէն: Դուք պէտք է պահէք ձեր ազգութիւնը, ձեր լեզուն ու տոհմային բարքերը եւ ըլլաք բարեկամ Ֆրանսայի: Այն ատեն Ֆրանսա աւելի շատ պիտի օգտուի ձեզմէ: Փոքր ազգերու բարեկամութիւնը շատ սիրելի է իրեն: Մի՛ մոռնաք որ վաղը ձեր հայրենիքը պիտի վերադառնաք:

Կը թուի թէ պարբերաբար օտարներու նման պատգամները անհրաժեշտ են՝ ցնցելու համար Ֆրանսահայութիւնը, որուն մէկ մասին մէջ այլասերման ու ձուլումի որդը սկսած է արդէն աւեր-ներ գործել :

Քանի՛ կ'երկարի մեր պանդուխտի կեանքը այս օտար երկին-քին տակ, այնքան զգալի կը դառնայ գործուած աւերը :

Մէկէ աւելի պատճառներ կան անշուշտ այս երեւոյթին մէջ : Նիւթական ու տնտեսական հոգերը արհամարհելի դեր մը չէ որ կը խաղան: Մարդ ամէն բանէ առաջ իր ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանելու ստիպուած ըլլալով, պարտաւոր է փնտռել իր հացի ճամբան: Ու այդ ճամբուն վրայ յաճախ կը ստիպուի զոհել զանազան սկզբունքներ, որոնք «փոր չեն կշտացներ»:

Բայց ազխտութիւնը աւելի մեծ դեր կը խաղայ այս գետնին վրայ :

Յաճախ գրուած է հայերէն խօսելու անհրաժեշտութեան մասին: Նոր սերունդը կը նախընտրէ ֆրանսերէն խօսիլ, աւելի դիւրին գտնելով արտայայտուիլ այդ լեզուով: Անշուշտ հայ նախակրթարաններու պակասը գլխաւոր պատճառն է ասոր: Մանաւանդ աշխատաւոր ընտանիքներ կանուխէն պարտաւորուած ըլլալով դըպրոց ղրկել իրենց պզտիկները, այս վերջինները ժամանակ չեն ունենար բաւարար կամքով սորվելու հայերէնը :

Բայց ծնողքներու ազխտութիւնը շատ դէշ անդրադարձում կ'ունենայ այս մարզին մէջ: Մայրեր կան, որ կը կարծեն թէ տան մէջ հայերէն խօսելով, տղան լաւ չի կրնար սորվիլ ֆրանսերէնը : Ուրիշներ՝ իրենց գործին պատճառով կը քաշուին հայերէն խօսելէ տան մէջ եւ կը պարտադրեն իրենց զաւակներն ալ ֆրանսերէն խօսելու :

Անոնք կը մոռնան որ այս երկրին մէջ ծնող եւ հասակ նետող փոքրիկները, դեռ դպրոց չգացած, փողոցի դրացիներէն կը սորվին տեղական լեզուն : Իսկ դպրոցին մէջ պարտաւոր են սորվելու զայն՝ մայրենի լեզուի պէս: Յաճախ տեսնուած է որ հայ աշակերտներ ֆրանսերէն լեզուի մէջ աւելի յաջող են քան իրենց ֆրանսացի ընկերները եւ մրցանակ կը ստանան: Ուրեմն այս կողմէն ո եւ է վախ չկայ : Ընդհակառակն եթէ մայր մը կ'ուզէ որ իր տղան մաքուր ֆրանսերէն սորվի, բերանը պէտք չէ բանայ անոր առջեւ՝ իր սխալ շեշտով եւ աղքատ շարադասութիւնով լեզու մը խօսելու համար անոր հետ : Ծնողքը միայն հայերէն պէտք է խօսի տան մէջ իր զաւակներուն հետ :

Գալով գործի պատճառաւ տան մէջ ֆրանսերէն խօսելու պատրուակին, այդ ալ քննադատութեան չի դիմանար: Երբ ֆրանսացին հայ դերձակի մը կամ կարուհիի մը կը դիմէ հագուստ շինել տալու համար, գիտէ արդէն անոր օտարական ըլլալը: Եթէ ուրիշ ո եւ է փաստ գոյութիւն չունենայ, ֆրանսերէն խօսելու իր շեշտը առաջին նախադասութենէն իսկ կը մատնէ զինքը:

Զուր մտավախութիւններ են ասոնք: Կարելի է ըսել թէ որոշ տրկամտութիւն կայ այս երեւոյթին մէջ: Շատեր ֆրանսական անուններ տուած են իրենց զաւակներուն եւ ֆրանսական քաղաքացի արձանագրած զանոնք, օգտուելու համար զանազան առաւելութիւններէ: Վերջին պարագան հասկնալի է :

Անիկա սակայն պատճառ պէտք չէ ըլլայ բոլորովին այլասերելու: Շատեր ֆրանսական քաղաքացի դառնալով, կը կարծեն թէ այլեւս կրնան ամէն կապ կտրել հայութեան հետ: Հո՛ս է որ ազխտութիւնը աւերներ կը գործէ :

Մանուկներու դաստիարակութեան հիմը կը դրուի տան մէջ: Իւրաքանչիւր հայ ծնողք պատասխանատու է իր տղուն կրթութենէն: Մանաւանդ մեծ է մայրերուն դերը: Անոնք պէտք է մանկան սիրցնեն հայութիւնը, տոգորեն զայն ազգային զգացումներով, սորվեցնեն մեր ազգային պատմութիւնը, մեր դարաւոր քաղաքակրթութիւնը, Ոսկեդարը, մեր տառապանքներն ու ազատատենչ մարտնչումները, մեր հաւատքն ու յոյսերը ապագային մասին : Մէկ խօսքով՝ անոր ներշնչեց հայ ծնած ըլլալու հպարտութիւնը :

Դէպքերու բերումով նետուած ենք այս օտար հողերուն վրայ : Պէտք է գիտակցինք մեզի բաժին ինկած պարտականութեան, այն է՝ Հայը Հայ պահել օտարութեան մէջ, թոյլ չտալ որ անիկա լուծուի օտար աւելի բարձր քաղաքակրթութեան մը հալոցին մէջ :

Իսկ այլասերման ճամբան բռնողներուն, ամէն վայրկեան պէտք է յիշեցնենք մեր օտար բարեկամներուն պատգամը.

— Հայ մնացէ՛ք, պահեցէք ձեր լեզուն եւ մշակոյթը :

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԷՋ

Ընդհարում Թուրքերու եւ Արաբներու միջեւ

Թուրքիա կը սպառնայ ձայնասփիւռով

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պէյրութէն թէ պատերազմական վիճակ յայտարարուած է Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ, այն ծանր բախումներուն հետեւանքով որոնք տեղի ունեցած են Ուրֆաթ եւ Շարաթ, Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ, Թուրքերու եւ Արաբներու միջեւ: Այս բախումներուն ընթացքին՝ Անտիոքի մէջ ծանրապէս վիրաւորուած են 15 հոգի, Ալեքսանտրէթի մէջ 17 հոգի: Զօրքը միջամտելով կարելի եղաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը:

«Թայմզ»ի թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ, այս խռովութիւններէն վերջ, Թուրքիա ձայնասփիւռով կը հաղորդէր որ երկու թրքական զօրաբաժին հրահանգ ստացած են յառաջանալ դէպի սուրիական սահմանագլուխ : Այս լուրը ծանր տպաւորութիւն գործեց Սուրիոյ մէջ:

Դամասկոսի մէջ Արաբները բազմաթիւ միթինկներ կազմակերպեցին, ազգայնական կուսակցութեանց վարիչները իրենց կրակոտ ճառերով խրախուսեցին ժողովուրդը բողոքել Ալեքսանտրէթի համաձայնութեան դէմ, զոր վաւերացուց Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Սուրիական բազմաթիւ քաղաքներու մէջ ճարտարարուեստական եւ առեւտրական հաստատութիւններ փակեցին իրենց դուռները ի նշան բողոքի :

«Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Անտիոքէն .—

Գրգռութիւնը, որ յառաջ եկաւ իբրեւ հետեւանք Ալեքսանտրէթի համաձայնութեան, կը շարունակուի Սանճաքին մէջ : Ուրբաթ օր տեղի ունեցան բախումներ, որոնց ընթացքին վիրաւորուեցան 4 հոգի, մէկը ծանրապէս : Թուրք պաշտօնէութեան դիրքը շատ փափուկ է, շատեր նախատինքներու են-թարկուեցան ու խոշտանգուեցան :

Կիրակի առաւօտ, Անտիոքի կառավարչատան մէջ տեղի ունեցաւ խորհրդակցութիւն մը, իրերամարտ տարրերը հաշտեցնելու մասին: Այդ խորհրդակցութեան կը մասնակցէին Տիւրիէօ, մարզպանութեան ներկայացուցիչը, ինչպէս նաեւ թրքական եւ արաբական կուսակցութեանց առաջնորդները :

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՆ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒՆ

«Գուրուն» թուրքերէն թերթը կը գանգատի թէ Պուլկարիոյ մէջ վրէժխնդրական ոգիով լեցուած կարգ մը մարդիկ գրգռութիւններ կատարած են Թուրքիոյ դէմ: Յօդուածագիրը ըսելով որ միայն Թրակիոյ մէջ գտնուած թրքական ուժը բաւական է հանդիստ քնացնելու Թուրքիան, կ'աւելցնէ. «Պուլկարիոյ մէջ պայթող փոթորիկին չարժաւիթը ինչ որ ալ ըլլայ, մենք մատերնիս ըլթակին վրայ կեցած ենք: Թուրք հայրենիքին վրայ յարձակողները իրենց դիակները կը թողուն սա նուիրական հողերուն վրայ իբր աղբ ծառայելու համար: Անոնք որ կ'ուզեն թափանցել Մարիցայէն դէպի Արշիպեղագոս, պէտք չէ մոռնան որ այդ ճամբով Տէտէ Ազաճի ծովեզերքը ոչ թէ իբր պուլկարական սահմանագլուխ կրնայ գծուիլ, այլ այնտեղ պուլկար արիւն կրնայ հոսիլ : Մենք արի, կորովի, իր խօսքին տէրը եւ կուշտ աչք դրացի մըն ենք: Ոչ մէկուն հողին չենք ուզերդաչիլ, բայց չենք կրնար ներել որ ուրիշները թակարդ լարեն միջա: Պալքանները չեն կրնար հանդուրժել ամէնուն անհանդստութեան պատճառող «փորձանք»ի: Անիկա պէտք չէ մոռնալ»:

Ֆոն Նէօրաթ Պելկրատ հասաւ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը օդանաւով Պելկրատ հասաւ երկուշաբթի առաւօտ :

Օդանաւէն իջած ատեն ընդունուեցաւ սերպ վարչապետին, պատերազմական նախարարին, Գերման, Հունգար եւ պուլկար դեսպաններուն կողմէ : Սթոյատինովիչ ջերմ բառերով բարի գալուստ մաղթեց: Պելկրատի գերմանական դպրոցին աշակերտները երեք անգամ «Հայլ» բացագանչեցին եւ Հիթլերեան ողջոյն տուին: Ֆոն Նէօրաթ իջաւ Պելկրատի ամէնէն շքեղ հիւրանոցը: Մայրաքաղաքը ամբողջովին զարդարուած է գերմանական եւ սերպիական դրօշներով :

Ֆոն Նէօրաթ նման ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ նաեւ Հունգարիոյ մայրաքաղաքին մէջ, նախ քան Պելկրատ հասնիլը: Եուկոսլավիոյ մայրաքաղաքին մէջ իր տեսակցութիւնները կատարելէ վերջ օդանաւով պիտի մեկնի Սոֆիա :

Մարտանաւերու տողանցքը ի պատիւ մարաջախտ Պլոմպէրկի

Ի պատիւ մարաջախտ Պլոմպէրկի, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարին, ցամաքային եւ օդային բանակի տողանցքէն վերջ՝ Դուչէն հրամայեց ծովային բանակի տողանցք մը եւս կատարել, երկուշաբթի օր :

Կաէթօ պատերազմական նաւահանգիստին մէջ, որ սքանչելապէս ամրացուած է պաշտպանելու համար նաւատորմը որ պիտի պաշտպանէ Հռոմը եւ Նափոլին ընդդէմ թշնամիին յարձակումներուն, տատուն կանուխ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին հիւրերուն :

Ժամը 8ին հասաւ վիթխարի ջրօդանաւ մը, ուրկէ վար իջան Դուչէն եւ իր նախարարները եւ շարժանաւով գացին բարձրացան այն զրահաւորը, ուր կը գտնուէր ծովակալ Թաօն տէ Ռէվէլ, չինացի ծովակալին հետ: Քիչ վերջ ջրօդանաւով մը կը հասնի նաեւ մարաջախտ Ֆոն Պլոմպէրկ իր հետեւորդներով: Մուսոլինի զանոնք կ'ընդունի պատիւներով :

Ու կը սկսի նաւամարտը, որուն կը մասնակցին 130 մարտանաւեր: Կատարուեցան զանազան ռազմափորձեր: Կէս օրէ վերջ Մուսոլինի հացկերոյթ մը տուաւ ծովակալին զրահաւորին մէջ, յետոյ մարտանաւերը տողանցք մը կատարեցին :

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԶԵԿՈՅՑԸ ՖՐԱՆՍԱ ԱՊՐՈՂ ԵՒ ՈՉ ՄԷԿ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆ ԱՐԴԱՐԱՑՆՈՂ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարին այս զեկոյցին ֆրանս. բնագիրը լոյս կը տեսնէ միաժամանակ «Թան» ի այսօրուան թիւին մէջ.—

1.— Այն պահուն, երբ ընթացք է տրուած զինուորագրութեան օրէնքի տրամադրութիւններէն մէկուն եւ կառավարութիւնը սկսած է զինուորագրել արդէն Ֆրանսա ապրող եւ ոչ մէկ ազգութիւն արդարացնող երիտասարդները, անհրաժեշտ է տալ այս օրէնքի իմաստի, կարեւորութեան եւ գործադրութեան վերաբերեալ կարգ մը լուսաբանութիւններ:

1928 Մարտ 31ի օրէնքի 3րդ յօդուածի գործադրութիւնը, որ մինչեւ այս տարի յետաձգուած էր պատշաճագոյն կարգադրութիւն մը ընելու կարեւորութենէն մղուած, ինչպէս գիտէք, կ'ըսէր,— «Ֆրանսա ապրող եւ ոչ մէկ ազգութիւն արդարացնող երիտասարդները դրօշի տակ կանչուած են իրենց դասակիցներուն հետ»: Այս կարգադրութեան ենթականերէն ոմանք յուզումի մատնուեցան այս բացատրութենէն, աններդաշնակ գտնելով օրէնքը իրենց ազգային հաւաքականութեան մը պատկանելու գիտակցութեան հետ: Փարատելու համար այս թիւրիմացութիւնը, նախ եւ առաջ ճշդենք որ «ոչ մէկ ազգութիւն կ'արդարացնէ» բացատրութեան գործածութեամբ ֆրանսական օրէնքը կ'ուզէ բնորոշել փաստական կացութիւն մը եւ վարչական արդի իրողութիւն մը: Եւ ատով բնաւ յաւակնութիւն չէ ունեցած լուծելու ազգութեան հարցը, քանի որ իր ձեռնհասութեան սահմաններուն մէջ ալ չէ արդէն:

Զօրակոչի ենթակայ այն երիտասարդները, որ պիտի չկարողանան իրենց ազգութեան վերաբերեալ ապացոյց մը ունենալ՝ ճանչցուած օտար կառավարութեան մը կողմէ, այդպիսիները Ֆրանսայի կողմէն որ եւ է ձեւով պիտի չնկատուին իրենց սկզբնական ազգութիւնը զրժողներ եւ յետագային անոնց հնարաւորութիւն պիտի տրուի վերստանալու իրենց ազգութիւնը:

Հակառակ ատոր ֆրանսական կառավարութիւնը զանոնք Ֆրանսացիներ ալ չի կրնար նկատել, որովհետեւ ֆրանսահպատակութիւնը շնորհ մըն է եւ միայն ազատ կամքով կարելի է ստանալ: Հպատակութեան դիւրութիւններ պիտի ընծայուին անոնց, որոնք կը կատարեն իրենց զինուորական պարտականութիւնը: Բայց, որպէսզի զինուորեալները ընտրութեան բացարձակ ազատութիւն ունենան, ֆրանսական կառավարութիւնը համաձայն է որ այդպիսիները իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարեն, սակայն պահեն իրենց սկզբնական ազգութիւնը, քանի որ շօշափելի առաւելութիւններ եւ շահեր ունին:

2.— Այն պատճառները որ, ֆրանսական Խորհրդարանը մղեցին երիտասարդներէն խնդրելու վերեւ տրուած լուսաբանութեանց համաձայն զինուորական ծառայութիւն կատարել, եւ որ ուրիշ օտարականներէ չի պահանջուիր, կը բխի անոնց Ֆրանսայի մէջ ունեցած խիստ մասնաւոր կացութենէն:

Տարագիրներու վերաբերեալ ընդհանուր համաձայնութիւններու գործադրութիւնները, որուն Ֆրանսան ազատ կամքով ընդունած ու մասնակցած է, եւ որոնց շնորհիւ տարագիրները կը վայելեն զանազան հարցերու մէջ (խնամակալութիւն, ընկերային նախատեսութիւն, կրթութիւն, աշխատանք եւն.) իրաւունքներ եւ առաւելութիւններ, գէթ ա՛յն օտարականներուն համահաւասար, որոնք կ'օգտուին աւելի նպաստաւորեալ ազգի պայմաններէն, եւ որոնք չեն գործադրուիր օտար երկիր ապրող Ֆրանսացիներուն վերաբերմամբ, եւ Ֆրանսայի բրած ծախքերը օտար եկիրներու հետ հաշուեյարդարի չեն ենթարկուիր ու չեն հատուցուիր. եւ վերջապէս, այս իրաւունքներն ու առաւելութիւնները չեն վերաքննուիր ու ջնջուիր Ֆրանսայի եւ օտար պետութեանց միջեւ կնքուած դաշնագիրներու մերժման եւ կամ պայմանաժամի լրացման պատճառով, կը ստեղծեն կայուն վիճակ մը եւ փոխադարձութեան բացակայութիւն մը, որ իրենց կացութիւնը կը մօտեցնէ աւելի ճիշդ Ֆրանսացիներուն քան օտարականներուն, ի հարկէ, այս պայմաններուն մէջ օրէնսդիր մարմինը բնական կը համարի Ֆրանսացիներէն քիչ տարբերութեամբ առաւելութիւններ վայելող օտարականներէն՝ ստանձնել Ֆրանսայի հանրային պարտականութիւններէն մաս մը, երբ որ իրենց հայրենի կառավարութեան հետ յարաբերութեանց չգոյութիւնը, — գէթ ժամանակաւորապէս— չի հարկադրեր զիրենք օրինական կնճիռներու մէջ մխրճելու:

Այս նկատումներով, օրէնքի պարտադրութիւնները պէտք է որ նկատուին ենթականերուն համար բնակութեան իրաւունքի արդար եւ պատուաւոր փոխադարձութիւն մը, որ ֆրանսական կառավարութիւնը ջանացած է լայնօրէն ընծայել:

3.— Պարտականութիւններու եւ իրաւունքներու հաւասարակշռութիւնը արդարօրէն յարգելու մտահոգութեամբ, ֆրանսական կառավարութիւնը չուզեց որ զինուորական ծառայութիւն պարտադրուի նաեւ անոնց, որոնց Ֆրանսա բնակութիւն հաստատելու պարագան չի ներկայացներ մնայուն եւ յօժար հանգամանք մը: Օրէնքի միանգամայն ազատ մեկնութեամբ ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց «ֆրանսաբնակ» չնկատել եւ զինուորական պարտաւորութեան չենթարկել այն երիտասարդները, որոնք մտադրութիւն ունին Ֆրանսայէն դուրս հաստատուելու: Այդպիսիներու վերաբերմամբ, իրենց ընելիք յայտարարութեանց եւ Ֆրանսան որոշ պայմանաժամերու մէջ թողելու պա-

(Յաջորդ շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

Սթալին կ'ամուսնանայ

Տրոցկիստներու եւ բոլոր ընդդիմադիրներու արեան բաղնիքէն վերջ, ի՛նչ լաւ առիթ ամուսնանալու, Սթալինի համար: «Տէյլի Էքսփրէս»ի թղթակիցը Վարշաւայէն կը հեռագրէ թէ Սթալին մտադիր է ամուսնանալու այս աշնան:

Երրորդ ամուսնութիւնն է այս: Նշանածը կը կոչուի Տիկ. Սերկովա, կարմիր բանակի հրամանատարներէն մէկուն այրին, որ կը գործէ ծանր ճարտարարուեստի գործավարութեան մէջ: 4 տարի առաջ, երբ Տիկին Սերկովա ծանր ճարտարարուեստի վերաբերեալ բարդ հարցի մը մասին զեկոյց մը ներկայացուց Սթալինի, կարմիր ցարը հիացաւ այն խոր իմացականութեան վրայ, որով օժտուած է Տիկին Սերկովա: Այդ օրէն ի վեր Տիկին Սերկովա ծանր ճարտարարուեստի գործավարութեան տեղեկարերը դարձաւ Կրեմլի պալատին մէջ :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը, անցեալ շաբթու, «վիճաբանութեան ենթարկեց» նոր ելմտացոյցը:

Զակերտեցինք բառը, պարզ այն պատճառաւ որ երեսփոխաններու արտայայտութիւնները իրապէս խորհրդարանական վիճաբանութիւններու ձեւ չունին ու չեն ալ կրնար ունենալ ընկլէրիլմէջ: Հակառակատը, սակայն, անոնց արտայայտութիւններէն կարելի է հանել եզրակացութիւններ, որոնք յաճախ կը քօղարկուին Թուրք կառավարութեան կողմէ:

Ելմտացոյցի թողած առաջին տպաւորութիւնը այն է, որ այս տարի 20 միլիոն 150.000 ոսկիի յաւելում մը եղած է: Այսպէս, մինչ անցեալ տարուան պիւտճէն շուրջ 210 միլիոն էր, այս տարի բարձրացած է 231,017,776ի: Ելմտական նախարարութիւնը նախապէս ներկայացուցած էր աւելի պակաս պիւտճէ մը՝ ելմտացոյցի յանձնաժողովին: Ցետոյ, սակայն, «երբ ի ձեռին ունեցած է անցեալ տարուան 11 ամիսներու եկամուտները, կարելի նկատած է աւելցնել պիւտճէն»:

Կը յիշուի, այսհովարար, որ տարիներ առաջ ալ Թուրքիա իր պիւտճէն բարձրացուց մինչեւ 230 միլիոն: Ցետոյ, սակայն, ստիպուեցաւ իջեցնել մինչեւ նոյն իսկ 150 միլիոն, որովհետեւ տնտեսական տագնապը չափազանց նուազեցուցած էր հասոյթները: Կը թուի թէ 1935ը եւ մասնաւորապէս 1936ը տնտեսական բարւոքման տարիներ եղան Թուրքիոյ համար, միշտ անտես չառնելով, անշուշտ, եւ տուրքերու յաւելումէն գոյացող բացառիկ հասոյթները: Բաղդատելով, ուրեմն նախորդ տարիներուն, Թուրքիա, իր արդի ելմտացոյցով, տնտեսական-ելմտական բարելաւումի մը ապացոյցը կուտայ: Եւ սակայն, երբեք պէտք չէ անտես առնել այն պարագան թէ, Թուրքիոյ տարածութեամբ ու բնակչութեամբ երկրի մը համար 230 միլիոնը իբրեւ պիւտճէ՝ շատ փոքր գումար մըն է:

Համաձայն այս ելմտական նախարարին յայտարարութեան, 20 միլիոնի տարբերութեան 6 միլիոնը դրուած է Հանրային Պարտուց պիւտճէին մէջ, փոխան այն պարտքերուն, որոնք գոյացած են արտակարգ հասոյթներէ՝ «իբրեւ հետեւանք կարգ մը ծրագիրներու կիրարկումին, որով ելմտացոյցին մէջ տեղ գտած չեն»: 3.200.000 յատկացուած է բանակին նոր կցուած սպաներուն ամսաթոշակներուն: 2.400 հազար ոսկի ազգային պաշտպանութեան համար եղած գնումներու մասնակի հատուցումին:

Ուշագրաւ է որ կրթական պիւտճէին վրայ եղած յաւելումը կրկին շատ քիչ է: Այսպէս, աւելցուած է միայն 2.275.000 ոսկի: Թուրք թերթերը մասնաւոր կերպով կ'ընդգծեն այս յաւելումը, նպատակ ունենալով, անշուշտ, ցոյց տալ թէ հանրապետական կառավարութիւնը մեծ հոգածութիւն ցոյց կուտայ դէպի կրթական գործը: Հանրային շինութեանց պիւտճէին մէջ դրուած է 664.000 ոսկի՝ կրթական գործին յատուկ շինութեանց համար: Բարդելով նաեւ այս գումարը, կ'ունենանք որպէս կրթական պիւտճէ, 12.886.000 ոսկի: Ուրեմն ընդհանուր պիւտճէին շուրջ մէկ քսաներորդը:

Ճիշդ է, որ դարձեալ ինքն իր հետ բաղդատելով, կրթական պիւտճէն եւս ընդհանուր պիւտճէին նման, աւելցած է: Նոյն իսկ տարիներու ընթացքին, կրկնապատկուած է, 6 միլիոնէն հասնելով մինչեւ 12 միլիոնի: Բայց, այս կրթ. պիւտճէն Թուրքիոյ նման յետամնաց ու ագէտ երկրի մը համար, չափազանց անբաւարար ու քիչ է: Հարկ չկայ պարզելու թէ դպրոցական գործը որքան թշուառ վիճակ մը ունի Քամալի երկրին մէջ: Շէնքի, ուսուցչի, կազմածներու պակաս: «Պարտադիր կրթութեան» օրէնքը անիմաստ դարձած է անկարելիութեան առջեւ: Այս տարի կրկին կուսակալութեանց ու գաւառային թաղապետութեանց թողուած են դպրոցներու կառուցման գործերը: Անլոյծ կը մնայ գաւառային դպրոցները երեք թէ հինգ կարգ ընելու խնդիրը: Իսկ առ հասարակ դպրոցի չգոյութիւնը անդարմանելի ցաւ մը կը շարունակէ ըլլալ Թուրքիոյ համար: Կրթական գործավարը, Սաֆֆէթ Արըքան, իր զեկուցումին մէջ կ'ըսէր թէ «անցեալ տարի ուսման տարիքը ունեցող տղոց թիւն էր 680.000, իսկ այս տարի 730.000ի բարձրացած է»: Անորոշ կը մնայ թէ գործավարը «ուսման տարիք ունեցող» ըսելով որո՞նք կը հասկնայ,— առ հասարակ ամբողջ Թուրքիոյ տղա՞քը, թէ միայն անոնք որ դպրոց կը յաճախեն: Եթէ առաջին պարագան է, ապա ուրեմն համապատասխան չէ «18 միլիոն» բնակչութեան: Իսկ եթէ երկրորդն է՝ ճիշդ չէ, քանի որ գիւղերուն մեծ մասը դպրոցէ զուրկ են: Վասնզի, գործավարը իր նոյն ճառով կ'ընէր հետեւեալ խոստովանութիւնը.

— «Ընկերներ, հիմնական գործը գիւղի ուսումի խնդիրն է: Ձեր բոլորին ներկայացուած է թուղթ մը ուր ցոյց կը տրուի թէ մեր բնակչութեան 3.799.000ը գիւղաքաղաքներու եւ քաղաքներու մէջ կը բնակին: 2.388.000ը՝ աւելի քան 200 բնակիչ ունեցող գիւղերու մէջ, 3.173.000ը՝ 400—800 բնակիչ ունեցող գիւղերու մէջ, իսկ 3000 գիւղերու մէջ, որոնց բնակիչները 400էն աւելի են՝ 6.836.000 հոգի: Մեր նպատակն է 5 դասարանով վարժարաններ հիմնել 800էն վեր բնակիչ ունեցող գիւղերու դպրոցներուն մէջ, իսկ 400—800 բնակիչ ունեցող գիւղերու 2 — 3ին համար հասարակաց վարժարաններ հիմնելու միջոցները կը փնտռենք»:

Անորոշ կը մնայ թէ այդ փնտռտուքը ե՞րբ պիտի վերջանայ: Տասը տարի է Թուրքիա ուսուցիչ հայթայթելու միջոցներ կը փնտռէ: Կը փնտռէ պիւտճէ: Բայց, միշտ ալ երկրին մեծ մասը զուրկ կը մնայ դպրոցներէ: Կրթական պիւտճէի քուէարկումի առթիւ, երեսփոխան մը կը գանգատէր թէ «30,- հազար գիւղեր առանց դպրոցի մնացած են»: Իսկ ուրիշ մը կը դժգոհէր դպրոցներու շինութիւնը կուսակալութեանց թողելու սիստեմին դէմ, «որովհետեւ, կ'ըսէր, մեր գիւղաքաղաքին դպրոցին յատակագիծը պատրաստուեցաւ, պիւտճէն քուէարկուեցաւ, հիմը դրուեցաւ, բայց վեց տարիէ ի վեր շէնքը չի լրանար ...»:

Ծանրաբեռնուած՝ պաշտպանութեան յատուկ հոգերով ու ծախքերով, Թուրքիա հարկադրաբար կ'անտեսէ կրթական գործը, որ հիմնական է, անշուշտ, «վերականգնող» ու «յեղափոխուող» երկրի մը համար, երբ մանաւանդ այդ վերականգնումին ու այդ յեղափոխութեան աշխատանքը կը շարունակէ բախիլ թանձրացած մտայնութիւններու: «Յեղափոխութիւնը գիւղ տանելու» ծրագիրը, այս անբաւարար պիւտճէով, կրկին պիտի մնայ պատրանք մը կամ բաղձանք մը:

Նոր պիւտճէի ելքի դրիչներէն մին կը կազմէ հանքերու յատկացուած գումարը: Մէկ միլիոն ոսկի տրամադրուած է ստորերկրեայ հարստութիւնները պրպտելու գործին: 200 հազար ոսկի՝ ելեկտրականութեան քննական ձեռնարկներու: Իսկ կէս միլիոն ոսկի՝ «աշխատանքի օրէնքի» կիրարկումի եմ., որու մասին պիտի խօսինք առանձին:

Տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայարի տուած ծանօթութիւններուն համաձայն, Մարտինի մէջ, առաջին պրպտումին, որոշ արդիւնք մը ձեռք ձգուած չէ՝ քարիւղի ակերու մասին: Գտած են օդային կազ՝ մեծ քանակութեամբ: Միւրէֆթէի մէջ վեց հորեր բացուած են: Միայն մէկ հորին մէջ ջրախառն քարիւղ գտնուած է: Ատանայի մէջ կատարուած պրպտումները յուսադրիչ են եղած: Ճօրախի պղինձի հանքերու մասին կատարուած պրպտումները բերած են այն եզրակացութեան թէ տարեկան 5—10 հազար թոն պղինձ կարելի պիտի ըլլայ արտահանել անկէ:

Իսկ Քրոմի արտադրութեան մէջ համաշխարհային մրցանիշը ունինք ու պիտի պահենք»:

Հաւանելի է թէ քուէարկուած այդ փոքր գումարով անկարելի է բոլոր այդ հանքերը պրպտել կամ շահագործել: Ընկլէրի իր համեստ պիւտճէին հակառակ՝ մեծ ծրագիրներ կը հետապնդէ: Ու, խոստովանինք, յամառօրէն կը ջանայ գլուխ հանել զանոնք:

Տնտեսական գործավարի ընդարձակ զեկոյցէն կը պարզուի նաեւ որ Թուրքիա շատ կը նեղուի նաւահանգիստներու չգոյութենէն: «Նաւահանգիստի պակասէն դառն դառն խօսեցաւ» կը խոստովանին Թերթերը: «Սեւ ծով կ'երթան, յաճախ, նաւերը, ու ճամբորդ կամ ապրանք չհանած կը վերադառնան: Զօնկուլտաք ածուխ առնելու գացող նաւերը երբեմն օրերով կը սպասեն: Մերսինի առջեւ, փոթորիկը ամէն ինչ կը ջախջախէ»:

Ճէլալ Պայարի ճառին մէջ ուշագրաւ էր նաեւ այն հատուածը որ կը վերաբերի պետականացումի դրութեան:

«Մեր առեւտրական եւ ճարտարարուեստական հաստատութիւններուն մէջ, բաւ ան, հսկողութիւն գոյութիւն չունի, կը գանգատէին ոմանք: Ճիշդ է: Բայց պատճառը այն է որ ձեռնարկներու խճողեալ շրջանի մը մէջ ենք: Այն նիւթական հաստատութիւնները որոնք պետական դրամագլուխով են հիմնուած, պէ՞տք է ենթարկուին դիւանին հսկողութեան: Այս դարը ամբողջ աշխարհի դարն է: Ես իբրեւ տնտեսական գործավար, ամէնքէն աւելի կը ցանկամ վերոյիշեալ հաստատութեանց վրայ հսկողութիւնը: Ես չեմ աշխատողը: Իսկ եթէ աշխատողները սխալին, պատասխանատու եմ ես: Այս մեծ բեռէն ազատելու համար, պէտք է որ ամէնքէն աւելի ես պահանջեմ հսկողութիւնը: Բայց, այն հսկողութիւնը զոր կ'ուզեմ՝ այն հսկողութիւնը չէ, որ գոյութիւն ունի պետական շէնքին մէջ եւ որ նեղ է, խիստ եւ նախաձեռնութեան ուժը կը կոտրէ: Իմ ուզածս հաստատութեանց սեփական - ներքին հսկողութիւնն է: Թղթածրար մը հաւաքեցի այն մասին թէ ուրիշ երկիրներ ինչ ուղղութեամբ կ'ընթանան: Կարգ մը ընկերներ ըսին թէ կ'ընթացուի դէպի հաշուական դիւան: Ընդգրկուած ուղղութիւնը ատոր ճիշդ հակառակն է: Իսկ ատիկա բնական է: Մարդկութիւնը դէպի պետական դրութիւն կ'ընթանայ: Այդ գործերուն յաջողութեան համար հարկ է բաւարարուիլ թէքնիք հսկողութեամբ: Աշխարհի ամէն կողմը, նիւթական բոլոր հաստատութիւնները այդ ձեւով կ'աշխատին: Մէկ կողմ ձգենք այլ երկիրները: Մեր ամենամեծին բաժնին համաձայն, մենք մեզի կը նմանինք: Մեր կուսակցական ծրագրին մէջ եւս, հսկողութեան այս ձեւը անհրաժեշտ նկատուած է»:

Շարունակենք հետեւիլ կատարուած վիճաբանութիւններուն:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՅՈՐԴԱՆԱՆԷՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ԱՊԱԳԱՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 1 յունիս.— Անցեալ տարի սկսած արաբական շարժումը փութացուց Պաղեստինի հագնելիք քաղաքական նոր տարազը: Այս պահուս հրեայ եւ արաբ քաղաքական շրջանակները իրենց ականջները սրած կը սպասեն Լոնտոնի արքայական յանձնախումբի վճիռին:

1937 Ապրիլ 19ի արաբական ընդհ. գործադուլը, յարակից ցոյցերով ու դէպքերով, տեւեց մօտ վեց ամիս: Արաբները կը պահանջէին ամբողջ Պաղեստինը դարձնել արաբ ինքնավար պետութեան մը տունը:

Հրեաները սակայն պարապ չկեցան, Լոնտոնի իրենց ներկայացուցիչները աշխուժութեամբ պաշտպանեցին տրուած խոստումը հրէական օճախի կազմութեան մասին, թէեւ պահ մը կարծուեցաւ թէ օդը կ'եղէ Պալֆուրեան հանդիսաւոր յայտարարութիւնը: Արքայական Ցանձնաժողովը, որ այս ձմեռ Երուսաղէմի մէջ լսեց կողմերը, մեկնեցաւ Լոնտոն իր զեկոյցը ներկայացնելու համար գաղթային նախարարութեան:

Անգլիական մամուլը ցարդ բաւական միտք պատրաստեց Պաղեստինի հագնելիք քաղաքական նոր տարազին համար: Տրուած լուրերուն եթէ նայինք, ինչ որ հաւանական կը թուի ըստ Պաղեստինի միջազգային պատասխանատու անձերու արտայայտութեան, ամբողջ ծովեզերքը, բացի Հայֆայէն, պիտի կազմէ հրէական օճախը, ինչպէս Աքեայ, Եաֆա, Թէլ-Ավիվ, Գազա եւն.: Երուսաղէմ իր շրջակայքով պիտի դառնայ առանձին շրջան մը բրիտանական վարչութեան ներքեւ, Հայֆա չէզոք գօտի՝ դարձեալ Լոնտոնի շունչին տակ, իսկ Պաղեստինի մնացեալ մասը՝ արաբական շրջան: Կը կարծուի թէ այս վերջին մասն ալ պիտի միացուի Ամմանի էմիր Ապտուլլահի իշխանութեան, բայց բրիտ. հոգատարութեան տակ: Ուրեմն Պաղեստին նոր վարչաձեւով կը դառնայ տեսակ մը զուիցերական քանթոններու միութիւն մը:

Արաբ շրջանակները, հարկաւ դժգոհ նման կարգադրութենէ մը, բողոքեցին. բողոքեցին նաեւ անջատուելիք Պաղեստինի մասը էմիր Ապտուլլահի թագաւորութեան ենթարկելու ծրագրին դէմ: Զօրաւոր հոսանք մը, Լոնտոնի իր ներկայացուցչին բերնով, Լոնտոնի գաղթային նախարարութեան յիշեցուց որ «եթէ Անգլիա որոշած է անպատճառ բաժնել Պաղեստինը, արաբական մասին թագաւոր հռչակուի Երուսաղէմի մեծ միւֆթին, Հաճ Էմին էֆէնտի էլ Հիւսէյնին»: Էմիր Ապտուլլահն ալ հարկաւ պարապ չի նստիր, իր բաղձանքն է ընդարձակել Անդրյորդանանի իր թագաւորութեան հողամասը: Էմիրը իր կուսակիցները ունի նաեւ Պաղեստինի մէջ:

Իսկ համայնավար Հրեաներ ձուկ որսալ կ'ուզեն պղտոր ջուրի մէջ: Անոնք ալ պարապ չեն նստած, Մոսկուայի ծառայելու համար կողմերու մէջ գրգռութիւն սերմանելու ջանք ու ճիգ կը թափեն շարունակ: Սիոնական Հրեաներու մօտ լուրջ քննադատութեան կ'ենթարկուի Տոքթ. Հայիմ Վայզման, որ «Թոյլ քաղաքականութիւն» վարեց եւ չկրցաւ իւրացնել ամբողջ Պաղեստինը: Վայզման, որուն կը վերագրուի դիւանագիտական անվիճելի ճկունութիւն, կ'երթայ-կուգայ, օդանաւով քանիցս ճամբորդեց Լոնտոնէն Պաղեստին եւ ահա դարձեալ Բրիտանիոյ մայրաքաղաքը: Հրեաները շատ բան կը պարտին Լոնտոնի անգլիացի իրենց ցեղակիցներուն, որոնք տիրացած են բարձր դիրքերու եւ դայեակը կը հանդիսանան ծնելիք հրէական Տունին:

** Երկրին տնտեսական կեանքը կ'ընթանայ քայքայուած վիճակի մէջ: Անգործները, մանաւանդ Հրեաներու մէջ, օրէ օր կ'աւելնան, իսկ կեանքը, բաղդատելով դրացի երկիրներու հետ, շատ սուղ է:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՓԱՐԱՒՈՆՆԵՐՈՒ ՎՐԷԺԸ

Վերջերս եւրոպական մամուլը արձագանգ եղաւ տարօրինակ լուրի մը, որ մեզի կը յիշեցնէ աւելի տասը տարի առաջ փարաւոններու վրէժխնդրութեան մասին տարածայնուած դէպքերը:

Անցեալ տարի, Ալեքսանդր Սըթըն ու իր կինը պտոյտի համար Եգիպտոս կը մեկնին, ու հոն կ'այցելեն փարաւոններու գերեզմանները: Այդ առթիւ երբ յիշատակ իրենց հետ Անգլիա կը տանին ոսկորի կտոր մը, զոր յաջողած էին ձեռք ձգել արաբ ուղեցոյցի մը միջոցաւ: Երբ Անգլիա կը վերադառնան, այդ ոսկորին կտորը կը դնեն բիւրեղէ պզտիկ տուփի մը մէջ:

Ամիս մը վերջ, ամուսինը կը հիւանդանայ, իսկ կինը տեւական անհանգստութիւն մը կը զգայ: Գիշեր մը, երբ իրենց մօտիկ մէկ ազգականը հիւր եկած էր եւ բաղնիքի սենեակին մէջ լոգանք կ'առնէր, յանկարծ սուր ճիչ մը կ'արձակէ ու կը սկսի բարձրաձայն հեծկլտալ: Ցետոյ վազելով հիւրասրահ կուգայ եւ կը պատմէ թէ մարդու կերպարանքով մէկը տեսած էր, որ պատին մէջէն դանդաղօրէն կը յառաջանար եւ դէպի ներս կ'ուղղէր իր քայլերը: Ուրիշ օր մը այդ միեւնոյն կերպարանքով մարդը այցելու ուրիշ բարեկամուհիի մը կ'երեւայ:

Մարտ ամսուն, երբ այր ու կին նստած հիւրի մը հետ թղթախաղով կը զուարճանային, յանկարծ երեքն ալ թաքուն ու խորհրդաւոր զօրութեան մը ներգործութիւնը կը կրեն: Ցաջորդ օրը ամուսինը կրկին կը հիւանդանայ, իսկ կինը ծանր տագնապի մը կը մատնուի: Տունին սպասուհին, ինչպէս նաեւ ծծկեր մանուկը իրենց կարգին կը հիւանդանան: Այս յաջորդական հիւանդութեանց մասին բժիշկները չեն կրցած որ եւ է բացատրութիւն տալ:

Ի վերջոյ, այր ու կին որոշում կուտան առժամապէս ազգականի մը տունը բնակիլ: Բարեկամներ եւ ծանօթներ խորհուրդ կուտան Եգիպտոս դրկել այդ աղետաբեր ոսկորը, միանգամ ընդ միշտ ազատելու համար անոր չարագէտ ազդեցութենէն: Ամուսինը տուն կուգայ, ծրարի մը մէջ կը փաթթէ ոսկորը եւ զայն կը դնէ աշխատութեան սեղանին վրայ: Ցաջորդ օրը երբ տուն կը վերադառնայ ծրարը նամակատուն տանելու համար, զարմացումով կը տեսնէ թէ ծրարը քակուած ու պատռած էր, սակայն տունին մէջ ոչ մարդ կար եւ ոչ ալ որ եւ է կենդանի:

Այն ատեն անոնք կ'որոշեն ոսկորը կրկին դնել բիւրեղէ ամանին մէջ, եւ աւելի յարգալիր վերաբերում մը ունենալ անոր հանդէպ:

Այս առթիւ տեղին է վերյիշել Թութանխամոնի վրէժխնդրութեան մասին պատմուած քանի մը դէպքեր, որոնք ժամանակին բաւական աղմուկ հանեցին եւրոպական մամուլին մէջ:

1922ին, անգլիացի միլիոնատէր Քառնարվըն Եգիպտոսի մէջ երեւան հանեց Թութանխամոնի արքայական դամբարանը, լեցուն հնութիւններով եւ արժէքաւոր գանձերով: Անգլիացի լորտը միասին տարած էր իր սիրական դեղձանիկը, եւ պեղումներու ատեն զայն կախած էր ներքնոցի մուտքին վրայ: Ցանկարծ բարակ սեւ օձ մը վանդակէն ներս սողոսկելով, կ'ոլորուի թռչնիկին վրայ եւ վայրկենապէս խեղդամահ կ'ընէ զայն: Ուրիշ օր մը մժեղ մը կը խայթէ Քառնարվընի վիզը: Երկու օր ետք, խայթուած տեղին վրայ նորօրինակ ուռեցք մը (եւլյանճըղ) երեւան կուգայ: Լորտը 15 օր շարունակ կը տառապի այդ ժանտաբոյր ախտէն, որ իր մարմինին մէջ տարածուելով, կը մահացնէ զինքը:

Անոր մահէն քիչ յետոյ, գիտական առաքելութեան ուրիշ կարեւոր մէկ անդամը, Քառթըր կը մեռնի Ֆրանսայի մէջ խորհրդաւոր ջերմի մը հետեւանքով:

Ժորժ Ժէյ-Կուլտ անունով ամերիկացի ուրիշ միլիոնատէր մը փարաւոններու գերեզմաններուն մէջ պեղումներ կատարած ժամանակ, ժանտախտի մանրէէն կը վարակուի եւ Քառնարվընի բախտին կ'արժանանայ: Ուրիշ միլիոնատէր մը եւս միեւնոյն պայմաններու մէջ վերջ կուտայ իր կեանքին:

Ի՞նչ բանի վերագրելի են այս յաջորդական մահերը:

Դարերէ ի վեր ստորերկրեայ մթին ու խոնաւ դամբարաններուն մէջ պահուած են կենդանիներու մորթեր, զգեստեղէններ, կերակուրներ եւ ուտելիքի վերաբերեալ ամէն տեսակ նիւթեր, զորս Եգիպտացիք սովորութիւն ունէին իբր նուէր մեռելներուն հետ թաղելու, որպէսզի երբ վերացած աշխարհ դառնան, իրենց քով պատրաստ գտնուին պէտք եղած հագուստներն ու

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Ով գիտէ ինչեր խորհած ըլլալու է հրացանաձգութեան ժամանակ ... Բայց ըսէ ինծի, ո՛վ բարի քիրվա, ինչո՞ւ համար դուն այսքան բարեխիղճ ես ու կ'ուզես օգնել մեզի պէս թշուառներուն, երբ կրնայիր դուն ալ միւսներուն պէս առիթէն օգտուիլ եւ հարստանալ. չէ՞ որ բոլոր Քիւրտերը Թուրքերուն հետ ձեռք ձեռքի տուած, կը ջանան աւար մը աւելի յափշտակել, մարդ մը աւելի սպաննել:

— Կը կարծես որ բոլոր Քիւրտերը կողմնակի՞ց են այս կացութեան:

— Հապա ինչո՞ւ Թուրք ոստիկաններու ձեռքը խաղալիկ կը դառնաք:

— Կը հաւատա՞ս, երբ ըսեմ որ Թուրք ոստիկաններու տուած այս զզուելի հրահանգը շատ մը ընտանիքներու հանդիսան է խառուած, որովհետեւ այդ կիներէն շատեր մեզի կը պատմէին որ իրենց մեծ հայրերը Հայ են եղած ... Իսկ մենք մեզի ծանօթ Հայերուն հետ այնքան սիրով էինք, ինչպէս կրնայինք մէկ օրէն միւսը մոռնալ այս բոլորը եւ զէնք բարձրացնել անոնց վրայ: Դժբախտաբար մեզ Քիւրտերուս մէջ հազար ու մէկ տեսակ մարդեր կան, որոնք կողոպուտն ու ջարդը սովորական գործ մը կը նկատեն: Այս մոլութիւնը ընդհանրացած է մեծամասնութեան մէջ եւ Թուրք կառավարութենէն եկած ջարդի կամ թալանի հրամանին ի հարկէ սիրով պիտի պատասխանեն, եւ շան պէս պիտի հնազանդին անոնց հրամանին: Եթէ քիչ մը տեղեակ ըլլան իրենց պատմութեան, Քիւրտերը դժուար թէ խաղալիկ դառնան կառավարութեան ձեռքը:

— Հիմա դուն կ'ընդունի՞ս որ քու մեծ հայրերդ Հայեր են եղած:

— Այո, կ'ընդունիմ, եւ ճիշդ ատոր համար չեմ ուզեր Հայերուն դէշութիւն ընել:

Ժամերը սահեր անցեր էին, վերջապէս յիշեցին որ լոյսը ծագելէն առաջ պարտականութիւն մը ունէին կատարելիք,— մամիկը թաղել ...

Երկուքը մէկէն փոս մը պատրաստեցին ու դժբախտ կինը թաղեցին մէջը: Թաղումէն վերջ Քիւրտը ըսաւ թէ մեր գիւղին մէջ հաց պատրաստելու համար երբ խմորը պատրաստեն, վրան այսպէս խաչաձեւ գիծ մը կը քաշեն: Եւ նոյն խաչաձեւ գիծը քաշեց նաեւ հողակոյտին վրայ, եւ երկուքը մէկ լռելեայն իրենց աղօթքը ըսելով քաշուեցան քարայրին մէջ:

— Աւելի լաւ չըլլա՞ր, քիրվա, որ զիս փոխադրես ուրիշ տեղ մը:

— Այո, հիմա իսկ պիտի մեկնինք, ես հովիւ եմ, դուն ալ ինծի պէս հովիւ պիտի ըլլաս, այս հագուստով քեզ ոչ ոք չի ճանչնար:

Միքայէլ քիւրտ հովիւ դարձաւ, բայց հազիւ մէկ ամիս անցած, քանի մը հակառակորդ Քիւրտեր հասկնալով իր Հայ ըլլալը, գիշեր մը քիչ մնաց պիտի սպաննէին, եթէ իր պաշտպան Քիւրտը օգնութեան չհասնէր:

Այս դէպքէն վերջ Միքայէլ որոշեց ձգել հեռանալ: Իր նպատակը յայտնեց պաշտպան Քիւրտին որ ամէն հաւատիք տուաւ թէ բան չի պատահիր որքան ատեն որ իր քովն է: Սակայն Միքայէլի միտքը փոխուած էր, ամէն գնով ուզեց հեռանալ:

Երկու օր վերջ, առտուն կանուխէն պատրաստուելով մօտեցաւ ընկերոջ հրաժեշտ առնելու: Միքայէլի դէմքին վրայ փոփոխութիւն մը կը նշմարուէր: Ինքն ալ չէր գիտեր թէ ի՞նչ բառերով հրաժեշտ պէտք էր ուղէր: Վերջապէս Քիւրտը մտամբ մը կեանքն էր փրկած էր, եղբայրական օգնութիւն էր ընծայած:

— Ուրեմն վերջնապէս որոշած ես հեռանա՞լ, հարցուց ընկերը:

— Այո, պէտք է երթամ:

— Ո՞ւր:

— Ես ալ չեմ գիտեր ...

— Չե՞ս կարծեր որ Հայ ըլլալդ մատնեն եւ քեզի վտանգ մը պատահի:

— Ճակտիս ինչ որ գրուած է թող պատահի, ի՞նչ ընենք:

Երկու մտերիմ ընկերները երեք անգամ համբուրուեցան, ու իրարմէ բաժնուեցան տխուր յիշատակի մը տպաւորութեամբ:

Միքայէլ հանդիպակաց բլրակը դառնալէ առաջ ետին դարձաւ վերջին ակնարկ մը նետելու համար: Ամէն ինչ խաղաղ էր եւ բնական, իսկ ընկերը նոյն քարին վրայ անշարժ կեցած, առանց տեղէն շարժելու, վերջին հրաժեշտ մը, բարեւ մը կը սպասէր Միքայէլէն, որ թաշկինակը քանի մը անգամ շարժեց ու անհետացաւ:

Լերան տղան առանց դադար առնելու քալեց խորտուբորտ ճամբաներէ: Կարելի եղածին չափ կը զգուշանար չնշմարուելու համար: Երկու շաբաթ թափառեցաւ լեռներու ամայութեան մէջ: Ուտելիքը սպառած էր, իսկ վայրի պտուղներով կարելի չէր ամէն օր սնանիլ: Ի՞նչ պիտի ընէր, վերադառնա՞ր Քիւրտին քով: Ոչ այդ անկարելի էր, արժանապատուութիւնը չէր ներեր: Այդ գիշեր անցուց առանց բան մը ուտելու:

Ցաջորդ առաւօտ, երբ արեւը սովորականին պէս կը ժպտէր եւ թռչունները կը ճռուողէին, հանդիպեցաւ նորէն վայրի պտուղներու, որոնք դեռ չէին հասած: Պարապ ստամոքսին մէջ բան մը լեցնելու ու ծարաւը յագեցնելու համար, սկսաւ ագահօրէն ուտել: Որքան ալ անուշ են եղեր, ու շարունակեց ուտել, քիչ մըն ալ պայուսակին մէջ լեցուց յաջորդ օրուան համար: Վերջապէս ուտելու բան մը գըտած էր: Քիչ հեռուն գտնուող ծառի մը տակ գնաց նստաւ, յոգնութիւնը առնելու համար:

Ցանկարծ երկինքը ինքն իր վրայ սկսաւ դառնալ, ծառերը, լեռները, արեւը իրենց գոյնը փոխեցին, աշխարհ հը կարծես խաւարով պատեցաւ: Միքայէլ ինքզինքը իր գիւղին մէջ կը տեսնէր, ահա մայրը, բակին մէջ տնօրեակ գործերը կը կատարէ, գիւղացիները խումբ առ խումբ գործի կ'երթան, փողոցներու մէջ իրար խառնուելով ամէն կողմ եռուզեռ, ամէն կողմ երգի ձայներ, ահա վերջապէս Նազելին քովը նստած եկած կեցած Միքայէլին քով, անոր հետ կատակել կ'ուզէ, կը ժպտի, եւ եւ քանի ձեռքը քայլ կ'առնէ, նորէն կուգայ, ձեռքը անոր կ'երկարէ ու կը սկսի խօսիլ: Ախ, Միքայէլ, գիտես թէ որքա՞ն կը սիրեմ քեզ ...

Միքայէլ քնացած էր ...

Երբ աչքերը բացաւ եւ ուշքի եկաւ, արեւը նոր ծագած էր եւ երկինքի վրայ ամպի քանի մը կտորներ կ'երեւային:

ՄԱՄՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Տար.)

(7)

ՄԱՅԻՍ 28

— • —

Կիլիկեան Թագաւորութեան կործանումէն առաջին մօտ վեց դարեր (1375—1918), իսկ Բագրատունեաց Հայաստանի կործանումէն մօտ ինը երկար դարեր (1080—1918) անցած էին եւ հայ ժողովուրդը ապրած էր իբրեւ ստրուկ, անիրաւուած եւ անարգուած։

1918 մայիս 28ին հայ ժողովուրդը տէր դարձաւ իր ճակատագրին եւ Հայաստան, որ մինչ այդ աշխարհագրական անուն մըն էր լոկ, դարձաւ պետութիւն մը ճանչցուած դրացի եւ հեռաւոր պետութիւններէն։

Հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարը նոր չէ։ Դեռ 17րդ դարու վերջերը, երիտասարդ Իսրայէլ Օրիի օրերէն սկսած, գիտակից ձգտում մը կար հայ ազգին համար վերստեղծելու ազատ ապրելու իրաւունք, ազատ պետութիւն։ Պայքարը շարունակուեցաւ Դաւիթ Բէկի ժամանակ եւ զանազան հանգրուաններէ վերջ հասաւ մինչեւ մեր օրերը։

Հայ ազգը, իրաւ է, օտար լուծի ենթարկուած եւ հալածուած էր, սակայն իր մէջ չէջտուած կը մնար մշակութային ինքնուրոյնութիւնը եւ չէր մեռած ազատութեան ոգին։ Ազատութեան եւ անկախութեան սիրոյ կայծը չէր մարած երբեք Հայոց մէջ, ընդհակառակն աւելի հրահրեցաւ 19րդ դարու սկիզբէն ասդին։

Ներսէս Աշտարակեցիի շարժումներէն ետք ահա Խաչատուր Աբովեան։ Այդ հայ ցեղի խիզախ զաւակը իր «Վէրք Հայաստանի»ի եւ «Վաթան»ի երգերուն մէջ կ'երգէ Հայաստանի անցեալ փառքը եւ կը գոչէ այն մարդուն համար, որ օր մը պիտի գայ ազատելու Հայաստանը.

Ա՛խ, ես էն ձեռին կեանքս դուրբան կ'անեմ,
Էն կոխած հողին երեսս կը քսեմ,
Ապրեմ իմ արիւնս նրան մատաղ կ'անեմ,
Մեռնեմ՝ հողիցն էլ միշտ նրան կ'օրհնեմ։

Աբովեանէն երկու տասնեակ տարի ետք Միքայէլ Նալբանդեանն է, որ կը պատկերացնէ հայ ցեղին ոգին.

Ամենայն տեղը մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ' մեռնի,
Բայց երանի որ իւր ազգի
Ազատութեան կը զոհուի։

Աhա այս շունչն էր որ ցնցեց անգամ մըն ալ հայ մարդը, ցեղին այս կոչն էր որ արձագանգ գտաւ ամէն հայ սրտի մէջ եւ նախապատրաստեց Մայիս 28ը։

Ահա եւ «Հիմի՞ էլ լռենք»ը.—

Հիմի՞ էլ լռենք, եղբարք, հիմի՞ էլ,
Երբ մեր թշնամին իր սուրն է դրել,
Իր օրհասական սուրը մեր կրծքին՝
Ականջ չի դնում մեր լացու կոծին,
Ասացէք, եղբարք, Հայեր, ի՞նչ անենք,
Հիմի՞ էլ լռենք…
…Թող լռէ մունջը, անդամալոյծը
Կամ որոյ քաղցր է թշնամու լուծը,
Բայց մենք որ ունինք հոգի եւ սիրտ քաջ,
Եկ, անվախ ելնենք թշնամու առաջ,
Գոնէ՛ մեր փառքը մահով ետ խլենք
Եւ այնպէս մեռնենք։

Իսկ հայ գիւղացին, որ դարերէ ի վեր զէնք ու սուր չէր տեսած, դաշտը ձգեց, սուր-հրացան բահի տեղ առաւ։ «Հայ տիկինը աղաչելով կը խնդրէր երթալ իր ամուսինին հետ կռուելու թշնամիին դէմ, վէրք տալու, վէրք ստանալու»։ Մինչ «Հայ ծերունին, ցուպը ձեռքին, լալով կը խնդրէր հայրենիքի ազատութիւնը տեսնել եւ ապա մեռնիլ»։

Վառած էր ազատութեան հուրը ամէն գիտակից Հայու սրտին մէջ եւ սոսկալի հալածանքներն անգամ չէին կրնար հանել հայ սրտերէն ազգին վերածնունդին հաւատքը։ Հայրենասիրական երգ մը երգած ըլլալուն կամ իր տունէն հայերէն գիրք մը գտնուած ըլլալուն համար մինչեւ կախաղան կը տանէին Հայը, բայց «կախաղանէն, խեղդուկ ձայնով, ան կը գոչէր, «Ա՛խ, Հայաստան»։

1915ի ապրիլեան արհաւիրքէն եւ դժնդակ օրերուն իսկ ի յայտ եկաւ հայ ցեղի հերոսականութիւնը։ Մենք տեսանք Վասպուրականի վճռական ինքնապաշտպանութիւնը եւ Հայաստանի հանրապետութեան հռչակումի նախօրեակին՝ Արարատեան աշխարհին մէջ մղուած օրհասական եւ հերոսական կռիւները։

Հսկայական զոհողութիւններով, հայ ժողովուրդի արիւնով եւ դառն արցունքներով շաղախուեցան Հայաստանի նոր պետականութեան հիմերը։

Այն ազգը, որ չի գիտեր զոհաբերել չի կրնար ազատ ըլլալ։ Իսկ հայ ազգը զոհաբերեց եւ տիրացաւ իր հայրենիքին, եթէ ոչ ամբողջին, գոնէ անոր մէկ մասին։

Իր ցեղին մեծութեան հաւատքը եւ լուսաւոր ապագային յոյսն էր, որ մղեց հայ մարդը քաջութեան եւ հերոսութեան, արդիւնքը եղաւ Մայիս 28ը։

Այսօր օտար հիւրընկալ հողերու վրայ, կը տօնենք մեր անկախութեան օրը, յոյս ունինք սակայն որ ուշ չէ այն օրը, երբ մենք սրբազան Արարատի հովանիին տակ դոհ եւ երջանիկ պիտի տօնենք այս մեծ տօնը։

Ցոյսը, սակայն, առանձին՝ վիպականութիւն է, եթէ անոր կռնակ չէ կեցած երկաթեայ կամք, հոն ուր կամք կայ, հոն յաջողութիւն կայ։ Հայ ազգը ունի յոյս եւ կամք։ Ատոր համար ալ անպայման պիտի յաջողի իր նպատակներուն մէջ։

Ինչպէս անհատական կեանքը, նոյնպէս ալ ազգերու կեանքը շարունակական պայքար մըն է։ Ազգի մը ամէն մէկ անդամը մաս մը ունի տանելու այդ պայքարէն իր ազգին եւ հայրենիքին բարօրութեան եւ բարգաւաճումին համար։ Ամէն հայ մարդ պէտք է գիտակցի իր այդ պարտականութեան։

Ստեղծուած պայմանները մեզ կը ստիպեն համախմբուիլ եւ գործակցիլ ամէն առթիւ, պահել հայ գաղթական ժողովուրդը օտարութեան մէջ իր բարձր ցեղին եւ մշակոյթին հաւատարիմ՝ մէկդի նետելով կրաւորական ազգասիրութիւնը եւ դառնալ գործունեայ (աքթիվ) հայկական պետութեան եւ հայ ազգին օգտին համար։

Ինչպէս որ դարերու տրկութիւնը չկրցաւ մեռցնել Հայուն մէջ ցեղային բարձր ձիրքերը, ինչպէս որ ցեղը ընտեղծեց մշակոյթի եւ զէնքի կարկառուն հերոսներ, այնպէս ալ նոյն ցեղը նորէն պիտի պարգեւէ ազգին նոր նոր հերոսներ։

Թող անմոռաց մնայ յիշատակը ծանօթ եւ անծանօթ հայ զինուորներուն, որոնք կերտեցին Մայիս 28ը։

Տ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ուսեալքները։ Նեխումի ենթակայ այդ զանազան նիւթերը դոց միջավայրի մէջ մնալով, դամբարաններուն օդը անբարեւակայելի ապականուած եւ ծնունդ տուած են ախտային մանրաճճիներու, ժահտային մանրէներու, մնասակար ու վարակիչ հիւանդութեանց մանրէներու, թունաւոր որդերու, ճճիներու, թրթուրներու, ժժեղներու, սողուններու, որոնք անթիւ ու անհամար բազմութեամբ կը վխտան ստորերկրեայ այդ փատտաղոյց նկուղներուն մէջ։

Եթէ վերոյիշեալ ձեռնարկուները հականեխական ամէն միջոց եւ նախազգուշութիւն ձեռք առած ըլլային, ապահովաբար զոհ պիտի չերթային իրենց անխոհեմութեան։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 Յունիս.— Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Պուլվար Օտտոյի Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէին նախաձեռնութեամբ մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Հ. Հանրապետութեան 19րդ տարեդարձը։

Ժամանակէն շատ առաջ արմենական ցեղի արի զաւակները եկած էին ապրելու մեծ հերոսամարտներու պանծալի յաղթանակով, եւ ազատագրութեան պայքարի դիւցազնապաշտ մարտական Հ. Յ. Դաշնակցութեան շունչով։

Հանդէսը բացուեցաւ Կ. Խաչի սանուհիներու «Մեր հայրենիք» խմբերգով։ Օրուան նախագահ ընկեր Արամ Մայիս 28ի պատմականն ընելով դատափետեց բոլոր անոնք, որոնց ժամանակ մը կարելի էր մասամբ հանդուրժել, բայց երբ 19 տարի է անցեր, համաշխարհային համբաւ ունեցող զօրավարներ՝ Լուտենտորֆ յայտարարեր են, որ եթէ չըլլար հայ ժողովուրդը եւ Բաքուն իր հերոսամարտով՝ Գերմանները եւ իրենց զինակիցները 2 տարի եւս պիտի շարունակէին պատերազմը, եւ սակայն ունինք խմբագիրներ որ չամչնալով կ'ըսեն թէ Թուրքին շնորհած Մայիս 28ն է այս տօնը։ Բայց կ'արժէ՞ զբաղիլ այս բոշաներով։ Ցետոյ բեմ բարձրացաւ ընկ. Ս. Վրացեան, որ խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ։ Դժուար թէ կարենամ տալ ընկ. Վրացեանի կուռ բանախօսութիւնը, այսքանը ըսեմ որ ժողովուրդի մէջ մեծ խանդավառութիւն տիրած էր եւ կը խնդրէին անգամ մը եւս հրաւիրել ընկ. Վրացեանը խօսելու, անոր տաք խօսքերուն կարօտով։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Տիկ. Արզումանեան, ընկեր Գ. Քէնտիրեան, Օր. Է. Տէրոյեան, Պ. Պ. Ս. Բրուտեան եւ Ս. Տէր Նազարէթեան, ինչպէս նաեւ Կ. Խաչի սանուհիները, որոնք իրենց խմբերգներով բացառիկ փայլ մը տուին հանդէսին, գեղավարութեամբ տիկին Բ. Արզումանեանի։

Ա. Արմաղանեան

ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐԸ

— • —

Ֆուզուլիի մասին Թէրզիպաշեան գերապայծառի գրի առած աշխատասիրութեան առթիւ, «Պուրուն», կը հրատարակէ Հասան Ճէմի Թուրքալի հեռաւոր յօդուածը, միաժամանակ հրատարակելով Թէրզիպաշեանի լուսանկարը։

Այսպիսի գործի մը տպագրութիւնը պէտք եղած կարեւորութեամբ դիմաւորուեցաւ Թուրք մտաւորականներու կողմէ։ Թէրզիպաշեանի մասին զգացումները կը փոխուին անոնց մօտ որոնք գիտեն թէ, եթէ ոչ Թէրզիպաշեանի պէս, բայց Ֆուզուլիի «կաղէլ»ներու նման մեծ «սիխան»ներ կաղ-մէլու ստացման եւ Թուրք աշուղներու նման երբեմն «տէչխան» բաղդ, երբեմն «զօշմա»ներ պատրաստող եւ «սազ» ի ձեռին հոս հոն ման եկող հարիւրաւոր հայ աշուղներ կային։

Մենք, եթէ այսօր չգրենք ու չճանչնանք այս բանաստեղծներուն կենսագրութիւնը, ինչպէս որ չենք կրնար այսօր զանազանել քանի մը դար առաջ պետական արձանագրութեանց մէջ իրենց անուններէ յիշատակուած հայ բնանիքները, անոնք ալ չպիտի կրնան այս բանաստեղծները զանազանել միւս Թուրք բանաստեղծներէն։

Եթէ գրաւոր ըլլայի վերջին դարու արձանագրութիւններով, հիմա պիտի կրնայի յիշել թէ Թէրզիպաշեանի մեծ հայրերէն մէկուն անունը Տօղան, հօրեղբայրներէն ոմանց անունը Դուրթլու, ոմանց Պալի եւ կամ Մուրթլու են։ Անոնք որ տեսած են Անգարայի 3—4 դար առաջուան արձանագրութիւնները, լսած են կէս դար առաջուան հարսանիքի երգերը, չեն վարանիր յայտնելու թէ, այսպիսի օրօրներով մեծցող մէկը, երբ Թէրզիպաշեանի նման իր կատարելութեանը հասնի, իբր օսմանեան գիտուն մը, պիտի կրնայ նման գործ մը տալ։ Օրինակ, 997ին (1619), Անգարայի մէջ բռնուած դատարանական արձանագրութեան մը մէջ կը տեսնենք.— Մանիկի աղջիկ Սըրմա, Գըլլարալէյի աղջիկ Աղէէ, Իսքէնտէրի աղջիկ Դուրթլու Մելէք անունները։ Այս հայ բնանիքին ոչ-իսլամ ըլլալը Մանիկ անունի միջոցաւ է որ կը հասկնանք։

Նոյնպէս տեսնենք միեւնոյն թուականին գրուած հետեւեալ անունները.— Դուրթլուի որդի Սէֆրիս, Արսլանի որդի Սինան, Սինանի որդի Դայա, Խաչատուրի որդի Իսքէնտէր եւն.։

Հազարաւորներ կան այս օրինակներէն. Գայսէրիի, Գոնիայի, Սվազի, Անգարայի կուսակալութեանց մէջ կատարած մեր քննութեանց ընթացքին կը հանդիպինք որքան յատկանըշանական անուններու, որոնք իսլամ Թուրքերու միջոցաւ մինչեւ մեզի չեն կրցած հասնիլ։

Մասնաւոր անթիւ են բնութենէն առնուած Գարեաղար, Կիւմուշուշի նման անուններ։ Իսկ անոնք որ կը լսեն Թէմուրի աղջիկ Հաթուն փաշայի անունները, այնպէս կը կարծեն թէ միջին Ասիայէն նոր եկած բնանիքի մը անունը կը լսէ։

«Սազ»ի հայ բանաստեղծներուն (աշուղ) գործերը հայերէն գիրերով գրուած ըլլալով, կը դիւրանայ հին Թուրքերէն բառերուն ճիշդ ընթերցումը։ 1858 թուականներուն, Գայսէրիի Հայերուն վերաբերեալ հարսանեկան երգերը գրի առած է Գէորգ անուն քահանայ մը, որմէ ընդօրինակած է Պ. Աճէմ։

Պաշտօն. արձանագրութիւններով կը հաստատուի թէ, Մունճուսուն գիւղի Հայերուն մէջ կային Գարափէչէլի Թուրքեր որոնք ընդունած են լուսաւորչական կրօնքը։

Ցօղուածագիրը տալով կարգ մը հարսանեկան երգեր կը շարունակէ.—

Այս երգերուն մէջ ցոյց կը տրուի հարսանիքի համար կառավարութեան մօտ կատարուած դիմումը, քահանաներու տրուած արտօնագրերուն օրինակը եւ այլ հարսանեկան սովորութիւնները, պատրաստութիւնները՝ մինչեւ փեսին ածիլուիլը։

Մտաւորական մը որ իր օրօրները այս խօսքերով եւ եղանակներով կը լսէ ու կը մեծնայ, երբ կատարելութեան հասնի, Անգարացի Թէրզիպաշեանի նման պտուղներ կուտայ։

ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի խմբագրական մասնախումբի քարտուղարութիւնը կը փութայ յայտնել շահագրգռուողներուն, թէ նկատի ունենալով հեռաւոր երկիրներու մէջ գտնուող աշխատակիցներու պարագան, Րաֆֆիի կեանքին ու գրականութեան նուիրուելիք հատորին համար աշխատակցութեան վերջին պայմանաժամ նշանակուած է յուլիս 31ը, փոխանակ յունիս 30ի, (մէկ ամիս աւելի ուշ)։

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել այս կոչը։

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Տաղանդաւոր հայ ջութակահար Նալբանդեան, որ յեղափոխութենէն առաջ իր մասնակցութեամբ փայլ կուտար Փեթերպուրկի եւ Մոսկուայի հայ ուսանողական երեկոյթներուն եւ մեր գաղութներու պարծանքն էր իբրեւ Ռուսաստանի առաջնակարգ ջութակահարներէն մէկը, այժմ ուսուցչապետ է Լէնինկրատի Երաժշտանոցին մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՕՐ. ԱՍՏՂԻԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
եւ
ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ
Նշանուած
Փարիզ յա Ռէն 6 յունիս 1937 Փարիզ

ՄԱՄՈՒԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՊՂԾՈՂՆԵՐԸ

— • —

Այս խորագրին տակ «Հայրենիք» կը գրէ (20 մայիս).

—«Ուոթըրթաունի մէջ Հայ Առաքելական եկեղեցիին ռամկավար-հնչակ-Հօկեան հոգաբարձութիւնը, ինչպէս կ'երեւի հրատարակուած ծանուցումներէն, եկեղեցիի ներքնասրահը տրամադրած է «Արչին Մալ Ալան» թատերական օփէրէթի ներկայացման համար։

Ամէն մարդ գիտէ, թէ «Արչին Մալ Ալան»ը վաւաշոտ արեւելեան սիրախաղ մըն է, որ ոչ մէկ պարագայի տակ կրնայ յարմար նկատուիլ որ եւ է եկեղեցիի յարկին տակ խաղցուելու համար։

Ի՞նչպէս չզարմանալ եւ չվրդովուիլ, երբ ռամկավար-հնչակ-Հօկեան այդ պարոնները դեռ երէկ անթոյլատրելի կը նկատէին, որ Հայոց ազգային դրօշակը համեստ հանդէսներու առեն ցուցադրուէր հայ եկեղեցիներու ներքնասրահներուն մէջ, մինչեւ այժմ չեն ամչնար հիւրընկալելու «Արչին Մալ Ալան»ի նման թեթեւ թատերական սիրախաղերու ներկայացումը։ Դեռ երէկ այդ մարդիկ եկեղեցիի վեհութիւնը խախտուած կը նկատէին, երբ կը տեսնէին Հայոց ազգային եռագոյն դրօշակը, իսկ այսօր խղճի ամենայն հանգստութեամբ անոնք կը հանդուրժեն, որ հայ եկեղեցիի սրահին մենութիւնը լեցուի արեւելեան սիրերգներով եւ անպատշաճ պարերով։

Տարիներ առաջ ռամկավարները ահագին վայնասուն բարձրացուցին այն պատճառով միայն, որ Դաշնակցութիւնը Թուրքիոյ զաւառական քաղաքներու կամ գիւղերու մէջ կ'ուզէր օգտուիլ հայ եկեղեցիներու սրահներէն՝ հրապարակային կամ դասախօսական ժողովներ սարքելու համար։ Իսկ այսօր ռամկավարները չնախանօրէն իրենց եկեղեցիին սրահը կը տրամադրեն վաւաշոտ թատերական օփէրէթի մը ներկայացման եւ իրենց քահանաներուն ալ թոյլ կը տրուի ներկայ գտնուելու։

Եւ խորհիլ, թէ այս մարդիկն են որ կը վայելեն էջմիածնի լիազօր Գարեգին սրբազանի վստահութիւնը։ Եւ խորհիլ, թէ այսպիսիներու ձեռքն է որ ան կ'աշխատի ամէն գնով յանձնել ամերիկահայ գաղութի բոլոր եկեղեցիները, Ֆիլատելֆիայէն սկսած մինչեւ Ֆրէզնօ։ Եւ խորհիլ թէ ասոնց նըմանները են որ կը կոչուին բարձր պահելու հայ եկեղեցիին վարկը Ամերիկայի մէջ։

Սակայն, պէտք չէ զարմանալ երբեք։ Մարդիկ, որ ընդունակ եղան պղծելու Հայոց ազգային նուիրական դրօշը, ինչո՞ւ ընդունակ պիտի չըլլան նաեւ պղծելու հայ եկեղեցին»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (295)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Առաջին անգամ, զարմանալի կերպով ճնշող տպաւորութիւն էր ձգած Լեւոնը Խաժինէի վրայ։ Երբ Սոնիայի հետ մտած էին անոր վարագուրուած սենեակը, հսկայ երիտասարդ մը տեղէն բարձրացած՝ թեթեւ մը կաղալով մօտեցեր էր իրեն։ Ձախ այտի տեղ պալարներով ծածկուած փոս մը, աջ դէմքի հարիւրաւոր կապտագոյն ըսպիները, սարսափեցնող տպաւորութիւն մը ձգած էին Խաժինէի վրայ։ Մի՞թէ այդ էր Լեւոնը, Հայերու պարոն Լեւոնը, որու քաջութեան մասին Քրտերը այնքա՜ն առասպելական պատմութիւններ կը պատմէին, որու կռիւներու մասին այնքան քրտական երգեր կային, որոնցմէ մէկ երկուքը գիտէր Խաժինէն։

Այդ երիտասարդը, կուռքի նման անշարժ, գլուխը կախած լսած էր Սոնիան, որ երկու խօսքով ծանօթացուցեր էր Խաժինէն։ Միայն անգամ մը, երբ Սոնիան կմկմալով կը բացատրէր Խաժինէի Վահէի մասին ունեցած հետաքրքրութեան պատճառը, ներողամիտ ժպիտի նման բան մը ուրուագծուեր էր Լեւոնի դաժան դէմքի վրայ։ Խաժինէն խօսած էր այնպէս, ինչպէս սիրող կին մը կրնայ խօսիլ, մղկտալով լացեր էր ու յայտներ Լեւոնին, որ ինչ ունի չունի պատրաստ է զոհելու Վահէի համար, եթէ կարելի ըլլայ նոյն իսկ կեանքը, միայն թէ Վահէն ազատէր վերահաս վտանգէն։ Սոնիան ալ պատմեր էր հիւպատոսի հետ ունեցած խօսակցութիւնը, անոր տուած մերժողական պատասխանը։ Լեւոնի անշարժ նստուածքը, դէմքի դաժան արտայայտութիւնը ու քարէ արձանի նման պահած լռութիւնը փոթորկեր էր Խաժինէի հոգին։ Ինչո՞ւ եկած էին այդ մարդու մօտ, զաղանութեամբ մտածեց Խաժինէն, որ թերեւս չէր ալ լսեր իրենց խօսքերը, ու դեռ, որպէս թէ Վահէի ամենամօտ ընկերն էր այդ մարդը։ Ի՜նչ ընկեր, երբ երկու խօսք չէր գտներ խօսելու համար, ճիգ մը չէր ըներ՝ ընկերը փրկելու։

Բայց երբ Լեւոնը երկու կիները լըսելով, քանի մը բոպէ մտածելէ վերջ սկսաւ խօսիլ, Խաժինէին այնպէս թըւեցաւ որ յանկարծ կերպարանափոխուած՝ նոր մարդ մըն էր խօսողը, Վահէի մօտ հարազատը։ Թաւ կրծքի ձայնով մը կը խօսէր Լեւոնը ու ձայնին մէջ նկատելի յուզում մը կար, թէեւ դէմքը դիմակի նման սառն՝ չէր փոխուած։ Բացատրեց, որ եթէ հրամանը Պոլսէն կուգար, հազիւ թէ տեղական դատաւորը կաշառելը օգուտ մը ունենար եւ որ Վահէի կեանքը փրկելու համար՝ տարբեր միջոցներու դիմելու է։ Բայց այդ միջոցներու մասին բացատրութիւն մը չըտուաւ։

Երբ Խաժինէն Սոնիայի հետ դուրս ելաւ Լեւոնի մօտէն, արդէն այն համոզումը գոյացեր էր իր մէջ, որ եթէ Վահէին օգնող մը կրնայ ըլլալ, այդ միայն Լեւոնը կրնար ըլլալ։ Այդ իրիկուան ընդհանուր խուզարկութիւնը Սոնիային կրկին անգամ յիշեցնելով՝ մեկնեցաւ Խաժինէն։

Սոնիան դէպի բակը նայող պատուհանին առջեւ նստած՝ կը մտածէր։ Որքան ալ վստահ էր որ ընդհանուր խուզարկութենէ ազատ էր իր տունը, բայց կառավարութիւնը, առջի անգամուան նման կրնար խաղ մը խաղալ, եւ վերջէն, թրքական «թիւրիմացութեամբ» կատարուած խուզարկութեան համար ցաւ յայտնել։ Սոնիան խոհեմաբար խուզարկութեան մասին բան մը չէր ըսած Լեւոնին՝ վախնալով որ վերջինս կրնայ զէնք չվտանգելու մտահոգութեամբ հեռանալ եւ վտանգել ինքզինքը։ Սոնիայի համար պարզ էր, որ Լեւոնը պահել՝ կը նշանակէ փրկել շարժումը վերջնական փլուզումէ։ Հետեւաբար պէտք էր ամէն միջոցի դիմել իր տունը խուզարկէ ազատ պահելու համար։

Արմուկը պատուհանի շրջանակին՝ գլուխը յենած ձեռքին, Սոնիան ելք մը կը մտածէր, երբ դէմքին վրայ հեղնական չարաճճի ժպիտ մը գծագրուեցաւ։ Անշուշտ այդպէս պէտք էր ընել։ Սոնիան անմիջապէս նստաւ, երկու տոմսակներ գրեց ու Յակոբի հետ ճամբեց, ու վար իջնելով կարգադրեց որ Մարիամը՝ խոհարար ըսպասուհին, որ ցերեկները կ'աշխատէր, այդ գիշեր մնայ իր մօտ։

— Այս երեկոյ հիւրեր պիտի ունենամ,— ըսաւ Սոնիան Մարիամին,— կ'ուզեմ որ ճոխ ընթրիք մը պատրաստես։

— Շատ լաւ։ Օրիորդ, ի՞նչ կ'ուզէք որ պատրաստեմ։

— Սիրելիս, ինչ որ կ'ուզես, միայն աճապարէ։

Մինչ Մարիամը թեւերը սոթտած՝ գործի սկսաւ, Սոնիան բարձրացաւ իր սենեակը զոհունակօրէն ժպտելով։ Կէս ժամ վերջը, Յակոբը վերադառնալով՝ կ'օգնէր սպասուհիին։

Սկսած էր մթնել։ Սոնիան ճրագը վառեց, ու կողքի սենեակը թխկացնելով՝ ներս մտաւ Լեւոնի մօտ։

— Պարոն Լեւոն, կը ցաւիմ, որ այս գիշեր ձեզ խաւարի մէջ ձգել ըստիպուած եմ,— անհոգօրէն խօսեցաւ Սոնիան,— հիւրեր պիտի ունենամ, բոլորովին անխռով՝ հանգստացէք. թէեւ կը վախնամ որ մեր խօսակցութիւնը ձեզ խանգարէ…

— Վնաս չունի, օրիորդ Սոնիա, ես խաւարի մէջ ալ տեսնելու վարժըւած եմ… միայն թէ Յակոբին պատուիրած էի, այս գիշեր Սաթենիկը…

— Գիտեմ,— վրայ բերաւ Սոնիան,— բայց հազիւ թէ այս գիշեր Սաթենիկը յաջողի գալ… Վաղը գիշեր, անպատճառ… Հիմա կը ներէք, որ ձեզ խաւարի մէջ ձգեմ,— ու Սոնիան դուռը գոցելով՝ բանալին զգեստի աւանքէն, կուրծքին վրայ պահեց։

Սոնիայի մեկնելէն վերջ, Լեւոնը անկողնին վրայ երկնցած՝ կը մտածէր ըներլիքներուն մասին։ Նախ՝ պէտք էր մնացած ուժերը համախմբել, դեռ կառավարութեան ձեռքը չանցած պահեստները ապահով տեղեր փոխադրել, անտիրական մնացած զաւառներու հետ կապ հաստատել։ Բայց ատոնցմէ ամենակարեւորը, Վահէի վիճակն էր։ Պարզ էր, որ Թուրք կառավարութիւնը սարսափեցնելու համար ժողովուրդը, ջլատելու համար յեղափոխական շարժումը՝ Վահէի հանդէպ ամենախիստ վճիռ մը պիտի տար։ Պաղ սարդուռ մը անցաւ Լեւոնի մարմնէն։ Գիտէր պատահելիքը։

Սոնիայի սենեակէն հետզհետէ բարձրացող խօսակցութեան բազմաթիւ ձայներ կուգային պնակներու աղմուկին հետ։ Լեւոնը լսողութիւնը սրած՝ սկսաւ ուշադրութեամբ մտիկ ընել։ Ինչ որ զարմացուց զինք՝ կողքի սենեակէն լսուող բազմալեզուեան խօսակցութիւնն էր։

Երբեմն ռուսերէն, երբեմն հայերէն, իսկ ընդհանրապէս ֆրանսերէն կը տարուէր խօսակցութիւնը։ Լեւոնը որոշապէս կը լսէր ձայները մէկէ աւելի կիներու, որոնք քրքջալով, երբեմն խօսքի կը խառնուէին։

Ատեն մը կողքի սենեակէն լսուող խօսակցութեան հետեւելէ վերջ, Լեւոնը անձնատուր եղաւ միտքը չարչարող խորհուրդներուն։ Թէ որքան ատեն անցաւ, ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր, երբ դրսէն ելեւէջաւոր շեփորի ձայն մը լսուեցաւ։ Վայրի կատուի արագութեամբ ցատկեց անկողնէն՝ ձեռքը ատրճանակին նետած։ Մոռցաւ, որ ինք Սոնիայի տունը կը գտնուի, Համուտ Աղի զօրանոցի դէմն ու դէմը։

Այս պայմանադրական շեփորին անմիջապէս արձագանգ տուին Այգեստանի բազմաթիւ կէտերէն։ Լեւոնը ականջները սրեց, անպատճառ դուրսը արտակարգ բան մը կը կատարուէր, բայց թէ ի՛նչ, ի հարկէ հասկնալի չէր։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

բացան չուտով մասնաւոր կարգադրութեան մը առարկայ պիտի ըլլայ եւ պիտի ծանուցուի հրապարակաւ :

4.— Ֆրանսական կառավարութիւնը զինուորագրութեան օրէնքի ճշգրիտ գործադրութեան վերաբերող եւ ի նպաստ տարագիրներուն՝ երկու կէտեր եւս բարեփոխած է․

Առաջին առթիւ որոշած է՝

1.— Գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ կանչել այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 Յունուար 1էն առաջ։ Բայց, եթէ անոնց մէջ կան այնպիսիները, որ կ'ուզեն հպատակութիւն առնել եւ իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուին այն շրջանին, որ պարտաւորիչ է իրենց դասու Ֆրանսացիներուն համար եւ նոյնքան տեւողութեամբ։

2.— 1937 Հոկտեմբերին զօրակոչի պիտի ենթարկուին մէկ տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 Յունուար 1ի և 1916 Փետրուար 28ի միջեւ։ Ասոնք կանոնաւորապէս կանչուած պիտի ըլլային 1936 Հոկտեմբերին երկու տարուան ծառայութեան համար։

3.— 1937 Հոկտեմբերէն սկսած պիտի կանչուին երկու տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1916 Մարտ 1ին։

Երկրորդ՝ որոշած է

Այն երիտասարդները որ օտար զօրամասերու մէջ կ'ուզեն կատարել իրենց զինուորական պարտականութիւնը, պիտի մտնեն այդ կարգի զօրագունդերու մէջ։ Իսկ չուզողները՝ Ֆրանսացիներուն հետ ֆրանսական զօրամասերու մէջ պիտի ծառայեն։ Պիտի հաստատուի միայն մէկ ցուցակ, ուր Ֆրանսացիներն ու օտարականները, հաւասարապէս խառն, պիտի բաժնուին։ Եւ իրենց զօրամասերու յառկացումներն ալ պիտի կատարուին համաձայն ընդհանուր կանոններուն։

Այն երիտասարդները որ զինուորական տարրական գիտելիքներու վերաբերեալ վկայագիր ունին, Ֆրանսացիներուն համահաւասար պիտի վայելեն առաւելութիւններ, ինչպիսին են մասնաւոր զօրագունդերու (*) մասնակցութիւն, պահակազօրք եւ պիտի ստանան աստիճանի բարձրացում։

Զինուորական ծառայութեան պահուն, այս երիտասարդներուն պիտի տրուին պահեստի ենթասպայութեան աստիճաններ, Ֆրանսացիներուն համար սահմանուած պայմաններուն մէջ։ Իսկ այնպիսիները, որ կ'ուզեն զինուորական ասպարէզն որդեգրել, պիտի կրնան արձանագրուիլ եւ ծառայութենէն վերջ նորոգել իրենց պայմանաժամը ճիշդ Ֆրանսացիներուն պէս։

Այն երիտասարդները որ ընտանիքի նեցուկ են եւ դրօշի տակ եղած ատեն կը մտահոգուին իրենց պարագաներով, ֆրանսական կառավարութիւնը այդպիսիներուն համար որոշած է Ֆրանսացիներուն յատուկ պայմանները գործադրել․ այսինքն Ֆրանսա բնակող իրենց ընտանիքներուն պիտի տայ այն օժանդակութիւնները, ինչ օժանդակութիւն որ կը ստանան Ֆրանսացիները։

Արդ, այս կարգադրութեանց ամբողջութիւնը թոյլ պիտի տայ զինուորական գործօն ծառայութեանց մէջ գտնուող երիտասարդներուն Ֆրանսացիներուն համահաւասար կացութիւն մը ունենալու։

5.— Այն պարագային երբ զինուորցուները ցանկութիւն կը յայտնեն ֆրանսահպատակ ըլլալու, հարկ եղած բոլոր միջոցները պիտի գործադրուին, որպէսզի իրենց գործօն ծառայութենէն վերջ ստանան այդ շնորհը։ Իրենց խնդրագիրներու քննութիւնը պիտի ըլլայ շատ բարեհաճօրէն երբ դրօշի տակ են, եւ անոնց թոյլ պիտի տայ զինուորական պարտաւորութեան լրացումէն յետոյ հպատակ ըլլալու։ Սակայն, ինչպէս ըսինք, ենթակաները բոլորովին ազատ են հպատակութիւն ուզելու կամ չուզելու։ Վերջին պարագային (չուզելու ատեն), որոշուած է անոնց գործօն ծառայութեան եւ օտարականի հանգամանքը պահելու պարագան ճշդող ինքնութեան թուղթ մը, որպէսզի աշխատանքի վերաբերեալ օրէնքներուն առջեւ օտարականին յատուկ տարբերութիւնը չգործադրուի։

Կը յուսանք թէ վերեւ տրուած բացատրութիւններու լոյսին տակ, զինուորական ծառայութեան ենթակայ երիտասարդներու մտավախութիւնները բոլորովին պիտի փարատին եւ սիրով պիտի կատարեն զիրենք հիւրընկալող երկրին հանդէպ այն պարտականութիւնները, որ զիրենք աւելի սերտօրէն պիտի կապէ Ֆրանսական մեծ ընտանիքին հետ։

(*) 1923 Ապրիլ 1ի օրէնքով նախատեսուած եւ 18 տարեկանէն վար երիտասարդներուն համար։

Այրի Տիկին Պ. Պետիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Անտոն Պետիկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օզիմեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մելքոնեան եւ բոլոր պարագաները դառն կսկիծով կը ծանուցանեն մահը՝ իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

որ 31 տարեկան երիտասարդ հասակին զոհ գնաց եղերական ոճիրի մը, յունիս 3, հինգշաբթի օր։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, 9 Յունիս, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ **1.30**ին, **Institut Médico - Légale**ի մէջ, **Quai de la Rappée, Pont d'Austerlitz**, ուրկէ թափօրը պիտի երթայ Փարիզի հայ եկեղեցին եւ արարողութենէն յետոյ մարմինը պիտի ամփոփուի Ժանթիյիի գերեզմանատունը։

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այն նկատել։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

—.—

Էլլէն Բիւզանդ եւ Տոքթ. Յ. Կիլիկեցի իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն M. H. Winkler*ի* եւ պարագաներուն՝ Տիկին ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՎԻՆՔԼԷՐի զառնալէս մահուան առթիւ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ հինգշաբթի 10 Յունիս, ժամը 21ին, Sociétes Savantes*ի* մէջ, Դ. յարկ, 28 rue Serpente, Փարիզ։

Դասախօս՝ Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ յեղափոխական կուսակցութիւնները։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՆ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Dantor : 52 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Studio PHÉBUS

23 Bld. Bonne Nouvelle, Paris

Tél. Louvre 69-83

ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ — ԽՂՃԱՄԻՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 11 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատետրով։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

ՍԷՐ-ԲԼԸ ԿԱԹՈԼԻԿ սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

18 փոքրիկներու կողմէ ժապաւէն հիւսելու պար։

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.

Տախքերու համար մուտք՝ 1 ֆր.։

ԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի Արզումեան խումբին կողմէ

12 յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ,

Շավիլ, rue Carnot*ի* սրահին մէջ,

(rue Carnot*ի* եւ rue Coteau*ի* անկիւնը)։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ Զ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Հ. ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ եւ ԱՐԻՍ, ՕՐ. ԱՎՃԵԱՆ եւ տեղական ուժեր։ Կէս գիշերէն յետոյ պարեր։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Մուտք 4 ֆր.։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Առնել 1 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Puits sans vin, Սէն Լազարէն շոգեկառք, իջնել Շավիլ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Համազգային»ի Փարիզի Վարչութեան կողմէ

11 յունիս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին,

Café Voltaire*ի* սրահին մէջ, 1 Place de l'Odéon, մեթրօ Օտէօն։

Կը նախագահէ ՏՕՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կը խօսի ՓՐՕՖ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

Նիւթ ունենալով «Լէօնն որպէս այլ՛բին նկարագրի ազդակ»։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Պ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (արտաս.)

Մուտք 2 ֆր.։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի Հայաս. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին

յունիս 13ի կիրակին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր,

Րօպէնսոն, **Grand Arbre, Maison Fiquet***ի* մէջ.

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ

(Երկրորդ անգամ ըլլալով, բազմաթիւ խնդրանքներու իբր գոհացում)

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՀԻՒԱՆԴՏԵՍ»

կատակերգութիւնը մէկ գործողութեամբ։

Ներկայացումը կը սկսի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին։

ԽՄԲԵՐԳ ԵՒ ՄԵՆԵՐԳ — ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ NICHO-BICHA

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊՈՒՖԷ

գին 3 ֆրանք։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Թէրմինիւս։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ց. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին կողմէ

ի նպաստ իր դպրոցին

13 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին,

Սեվրի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ,

26 Rue Troyon, Sèvres, մեթրօ Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի դերասանական խումբին

եւ ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ։

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Սալնոյձորի Հայր. Միութեան կողմէ

13 յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Սէն Թ ան տրէի պարտէզը։

Կը խօսի ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ

Նիւթ՝ Սալնոյձորի հերոսները։

Կը ներկայացուի՝ ՄԱՇԴԻ ԻՊԱՏ

Մանրամասնութիւնները ազդերուն վրայ։

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (Յաւելեալ)

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, **Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris (8)**

Մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

Փոքրիկն ԱՆԺԷԼ պիտի նուագէ կտորներ՝ ՊԱԽԷՆ, ՊԷԹՀՈՎԷՆԷՆ, ՄՕՑԱՐԹԷՆ, ՇՈՒՄԷՆԷՆ, ՇՈՊԷՆԷՆ, ՉԱՅՔՈՎՍՔԻԷՆ, ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԷ, ԱԼՊԷՆԻԶԷՆ, ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգները։

Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Ասաւօտները ժամադրութեամբ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»էն

Ա. Տարբ.— Երեք երգ դաշնակի բաժինով։

1.— ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ

2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ

3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք։

Գրատուն Հ. Յամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ։

H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ։

Champs Elyséesի ՄՕՏ

ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris

9 rue Lord Byron

à l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՐԱՔՈՒԻ, ԹՂԹ, ՀԱՄՈՎ։ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մեթրօ **Pelletier** կամ **Cadet**

Աղանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով։

Մասնաւոր սրահ հայկերոյթի եւ հարսանիքի համար։

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

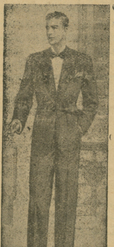
29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եղած ապսպրանքներ կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

մեթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թելէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14։

ՄՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿ ԱՆԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեա 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատ կ գեղեցիկ մուշտակ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստա ալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարման բաժանորդագրուի յառաջէն։ Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել յառաջի կտրօնը։ Rue la Charbonnière*ի* մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթունած։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 10 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3443

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԸ

Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ֆոն Նոյրաթ պտոյտի ելած է Պալքանեան մայրաքաղաքները, մասնաւորաբար կարեւոր չքախումբով մը։ Պելկրատէն ու Սոֆիայէն վերջ պիտի այցելէ նաեւ Փէշթա։

Անցեալ նոյեմբերին Գերմանիոյ ազգային տնտեսութեան նախարար եւ Ռայխսպանքի տնօրէն Տօքթ. Շախթ նման այցելութիւն մը տուած էր յիշեալ երկիրները։

Ուրեմն Գերմանիա սկսած է լրջօրէն հետաքրքրուիլ Պալքաններով եւ Դանուբեան աւազանով։ Կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի այս երկիրներուն կարեւորութիւնը Գերմանիոյ համար՝ անուրանալի է։

Գերմանիա միայն առեւտրական-տնտեսական շահեր չէ որ կը հետապնդէ այնտեղ։ Տօքթոր Շախթի պաշտօնն էր առեւտրական փոխանակութեանց շահաւոր խայծին շնորհիւ այդ երկիրները կապել Գերմանիոյ։ Եւ իր պաշտօնին մէջ յաջողեցաւ որոշ չափով։ Այսօր ո՛չ միայն Թուրքիա, այլ եւ Պուլկարիա, Եուկոսլաւիա, նոյնիսկ Յունաստան իրենց արտածման գլխաւոր շուկան դարձուցած են Գերմանիան։

Տենդագին նուիրուած սպառազինութեան, Հիթլերի երկիրը իրեն անհրաժեշտ զանազան նախանիւթերն ու արմտիքը կը գնէ յիշեալ երկիրներէն, փոխարէն անոնց հայթայթելով առաւելապէս զէնք եւ ռազմանիւթ։

Մեծ պատերազմի պարտեալներէն միայն Թուրքիան էր որ սպառազինուելու եւ բանակ պահելու մասին սեղմումներու չենթարկուեցաւ։ Լորտ Քըրզընի Անգլիան այդ բացառիկ շնորհը ըրաւ Լօզանի մէջ Թուրքիոյ առաջին պատուիրակ զօրավար Իսմէթի, որուն, ինչպէս նաեւ Աթաթիւրքին համար՝ իբրեւ զինուորականներու՝ մեծագոյն յաղթանակը կը նկատուէր անիկա։ Այդ շնորհին փոխարէն Քըրզըն կ'ապահովէր մէկ կողմէն Մուսուլի քարիւղները, միւս կողմէն Նեղուցներու բանալին։

Գերմանիա եւ Աւստրիա պատռեցին Վերսայլի եւ Սէն-Ժէրմէնի դաշնագիրները, պարտադիր զինուորութիւն հաստատելով եւ սպառազինուելով։ Կարգը եկած է այժմ Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ, որոնք այլեւս ո եւ է պատճառ չունին յարգելու իրենց պարտադրուած դաշնագիրները։

Ուրեմն Հունգարիա եւ Պուլկարիա եւս պիտի սկսին շուտով սպառազինուելու։

Գերմանիա հետաքրքրուած է այս խնդրով, ոչ միայն զէնք ու ռազմանիւթ ծախելու համար այդ երկու երկիրներուն, այլ եւ զանոնք օգտագործելու՝ իր քաղաքական նպատակներուն։

Տարակոյս չկայ որ, ինչպէս անցեալին մէջ, ներկայիս ալ մրցում կայ մեծ պետութեանց միջեւ՝ իրենց ազդեցութեան ենթարկելու փոքր երկիրները, մանաւանդ Պալքանեան պետութիւնները։ Առաջ Ռուսիան եւ Աւստրօ-Հունգարիան կը կազմէին մեծ մրցակիցները։ Այժմ այդ երկու հանգուցեալ կայսրութեանց տեղը բռնած են Ֆրանսա եւ Իտալիա՝ որուն կը գործակցի Գերմանիա։ Իտալիոյ հետ դաշնակցելով, Գերմանիա կը ջանայ ֆրանսական ազդեցութիւնը տկարացնել Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ։

Վերջին ամիսներու դէպքերը ցոյց կուտան թէ՝ այս ծրագիրը որոշ չափով յաջողելու յոյսեր կը ներշնչէ։

Փոքր Համաձայնութիւնը այսօր այլեւս այն համախումբ ուժը չի ներկայացներ ինչպէս քանի մը տարի առաջ։ Կարեւոր ճեղքուածքներ բացուած են արդէն անոր կազմին մէջ։

Պալքանեան Համաձայնութիւնը, որ առաջինին լրացուցիչ մասը կազմելու կոչուած էր, նոյնպէս ներկայիս իր նախկին դիրքին վրայ չի մնար։

Այն օրէն ի վեր որ Գերմանիան՝ արեւմտեան ճակատին վրայ Հռենոսեան գիծը ամրացնելէ վերջ, ձեռքերը ազատ զգաց Դանուբեան աւազանով եւ Պալքաններով զբաղելու, բաւական փոփոխութիւններ առաջ եկան այդ շրջանին մէջ։

Իտալիոյ հետ սերտ գործակցութեան դաշինք կնքելէ վերջ, Գերմանիա մղեց զայն նախ հաշտուելու Եուկոսլաւիոյ հետ, որ իր անմիջական դրացին է եւ որուն հետ հակամարտ շահեր ունի Ադրիականի մէջ։ Եուկոսլաւիոյ թշնամութիւնը միշտ վտանգ մըն է Իտալիոյ համար։ Թուրքիա զինակցութիւն կնքեց Եուկոսլաւիոյ հետ, պարզապէս աջակից մը ունենալու համար իրեն՝ Իտալացիին դէմ։ Եթէ եթովպական պատերազմը երկարէր եւ Իտալիա ձախողութեան ենթարկուէր, տարակոյս չկայ թէ՝ Անգլիա պիտի դրդէր Եուկոսլաւիան, Թուրքիան ու Յունաստանը՝ կռուիլ Իտալիոյ դէմ։

Գծելով գործունէութեան նոր ծրագիր մը Եւրոպայի ամէնէն փափուկ մասին մէջ, Գերմանիոյ առաջին գործն եղաւ ուրեմն հաշտեցնել Իտալիան եւ Եուկոսլաւիան։ Երկրորդ քայլը պիտի ըլլայ այս երկիրը բոլորովին ձերբազատել ֆրանսական ազդեցութենէն։

Գերմանիա նոյն աշխատանքը կը տանի նաեւ Ռումանիոյ մէջ, ուր Ֆրանսասէր Թիթուլէսքուն չէ այլեւս արտաքին քաղաքականութեան ուղղութիւն տուողը։

Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ մերձեցումը, գերմանեւիտալական ծրագրին ուրիշ մէկ երեսն է։

Քաղաքական շփումներ անպակաս են նաեւ Չեխոսլովաքիոյ, Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ։ Այս վերջնոյն Հանրապետութեան նախագահին Պուքրէշ այցելութիւնը նո՛յնքան յատկանշական է։

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ՝ Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ նոր խմորումներ տեղի կ'ունենան։ Գերմանիա եւ Իտալիա կը ջանան իրենց կողմը շահիլ այդ երկիրները, ի հեճուկս Ֆրանսայի եւ անոր դաշնակից Խորհրդային Միութեան։

Այսօր ալ, ինչպէս երէկ, Պալքանները կարեւոր ազդակ մըն են Եւրոպայի եւ ամբողջ աշխարհի ներդաշնակութեան ու խաղաղութեան համար։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Մատրիտ եւ Պիլպաօ ռմբակոծուած

Երկուշաբթի գիշեր ազգայնականները սաստիկ ռմբակոծութեան մը ենթարկեցին Մատրիտը։ Նախ փորձ մը կատարեցին ճեղքելու Քարապանշէլի դիրքերը, երբ անյաջողութեան մատնուեցան, հրետանին 3 ժամ անընդհատ ռմբակոծեց մայրաքաղաքը։ Ռմբակոծութիւնը այնքան արագ կատարուեցաւ որ ռումբերու տեղատարափի մը ենթարկուեցաւ Մատրիտ։ Վնասուեցան գլխաւորաբար Քուաթրօ Քամինոս եւ Պարրիատա թաղերը, Մոնթէրա փողոցը, Համալսարանին շրջակայքը։ Բազմաթիւ անձեր սպաննուեցան իրենց անկողիններուն կամ փողոցներուն մէջ՝ ապաստան մը փնտռած ժամանակ։ Զոհերուն թիւը կը հաշուեն 200, մեծ մասը կիներ։

Նոյն գիշերը սաստիկ ռմբակոծութեան մը ենթարկուեցաւ նաեւ Պիլպաօ քաղաքը։ Բազմաթիւ զոհեր կան։ Այս ռմբակոծութիւնը կը թուի թէ նախանշան մըն է նոր յարձակողականի մը, ամէն գնով գրաւելու համար Պասք մայրաքաղաքը։ Ազգայնական հետեւակազօրքը, կազմ եւ պատրաստ դիրք բռնած Պիլպաոյէն 12 քիլոմեթր հեռու, կը սպասէ որ հրետանին ճեղք մը բանայ քաղաքին արտաքին պաշտպանութեան ճակատին վրայ։ Այդ նպատակով օդանաւերը սաստիկ ռմբակոծութեան մը ենթարկեցին Կալտաքանօ գիւղը, որ կը գտնուի Պիլպաոյի արեւելքը, 7 քիլոմեթր հեռու, աշխատելով այս կողմէն խորտակել պաշտպանութեան գիծերը։ Գիւղին վրայ նետուած է աւելի քան 100 ռումբ։

Հանրապետական զօրքը ստիպուեցաւ պարպել Օրտունա քաղաքը, որ ռմբակոծութենէն վնասուած էր եւ պաշարման վտանգին տակ կը գտնուէր։

Համաձայնութիւն ոչ-միջամտութեան ծրագրին մասին

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Սպանիոյ ծովեզերքներուն հսկողութեան յանձնուած մարտանաւերու ապահովութեան մասին անգլիական ծրագիրը ընդունուած է սկզբունքով։ Վերջնական համաձայնութիւնը կարելի կ'ըլլայ կնքել այսօր վաղը։

Համաձայնութեան վերջնական խմբագրութիւնը պիտի կատարուի այս շաբթու Լոնտոնի մէջ։

Ըստ այդ համաձայնութեան,

1.— Ապահովութեան գօտիները կ'ընդարձակուին։

2.— Սպանիոյ կռուող կողմերուն կողմէ ապահովութիւն կը տրուի թէ ոչ եւ է յարձակում պիտի չփորձուի ծովեզերքներուն վրայ հսկող մարտանաւերուն դէմ։

3.— Այն պարագային երբ միջադէպեր ստեղծուին, պատժական միջոցներու մասին խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի չորս պետութեանց միջեւ։

Փարիզեան թերթ մը կ'ենթադրէ թէ պիտի առաջարկուի նաեւ մարտանաւերուն տեղ, որոնք սուղի կը նստին իրենց կառավարութիւններուն, հսկողութեան յանձնել սպառազինուած մասնաւոր նաւեր։

Ցոյցեր դէպի Տանցիկ

«Էօվր»ը կը գրէ թէ Տանցիկ կը գտնուի նոր անակնկալներու նախօրեակին։ Գերմանիա ամէն ճնշում կը բանեցնէ գետին պատրաստելով ալպալայ յառաջխաղացումի մը։ Տանցիկի ընդդիմադիր ծերակուտականները բանտարկելով, (պարտադրելու համար որ հրաժարին ծերակոյտի իրենց աթոռներէն), ընդդիմադիր մամուլը ճնշելով ու լռեցնելով, կ'աշխատի ընդունիլ տալ նացի սահմանադրութիւնը։ Այնուհետեւ «ազատ քաղաքը» ինքնաբերաբար կը յանձնուի Գերմանիոյ։

Միշտ «Էօվր»ի տեղեկութեանց համաձայն, Յունիս 15ին, Հիթլերի գործակիցներէ 600 հոգի պիտի հաւաքուին Պերլինի մէջ։ Տօքթ. Կէօպէլս յանուն կառավարութեան բարիգալուստ մաղթելէ վերջ՝ անոնց պիտի ներկայացնէ արշաւի ծրագիր մը։ Այդ արշաւը, որ տեղի պիտի ունենայ դէպի Տանցիկ, պիտի կատարուի Ռուտոլֆ Հէսի առաջնորդութեամբ։ Արշաւախումբը ճամբայ ելած ատեն, ջահակիրներու թափօր մը պիտի հետեւի անոնց՝ մինչեւ կայարան։ Այս «խորհրդանշական արշաւ»էն վերջ, Տանցիկի մէջ տեղի պիտի ունենան հրախաղութիւններ, ճառախօսութիւններ, տօնահանդէսներ։ Յետոյ արշաւախումբը պիտի վերադառնայ արեւելեան Փրուսիայէն, ուր զինուորական ցոյցեր պիտի կատարուին «պանծացնելու համար Գերմանիոյ արեւելեան սահմանները»։

Գերմանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ յարաբերութիւնները

Երկուշաբթի երեկոյ, Եուկոսլաւիոյ վարչապետը, Ստոյատինովիչ, ճաշկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Ֆոն Նէօրաթի, Գերմանիոյ արտաքին նախարարին։ Ճաշկերոյթին ներկայ էին կառավարութեան անդամները եւ Պելկրատի դիւանագիտական մարմինը։

Ստոյատինովիչ, իր բաժակը պարպելով Ֆոն Նէօրաթի կենաց, ըսաւ.

— «Անհունապէս ուրախ եմ որ պատիւը կ'ունենամ ողջունելու, Եուկոսլաւիոյ մայրաքաղաքին մէջ, շատ սիրելի հիւր մը։ Արքայական կառավարութիւնը, ինչպէս եւ Եուկոսլաւ ժողովուրդը, ձեր այցելութեան մէջ կը տեսնէ նուիրագործումը այն բարեկամական յարաբերութիւններուն, որոնք կը կապեն մեր երկու երկիրները իրար եւ այն յոյսը կը ներշնչեն թէ այդ կապերը աւելի եւս պիտի ամրանան, աւելի եւս պիտի զարգանան։ Միջազգային ներկայ կացութիւնը չափազանց բարդ է եւ կնճռոտ, այնքան հարուստ իր հրապարակ դրած հարցերով, որքան աղքատ անոնց տուած լուծումով։ Իրերու այս վիճակին մէջ, արքայական կառավարութիւնը, համախորհուրդ իր բարեկամներուն հետ, անհրաժեշտ կը գտնէ ստեղծել եւ զարգացնել համագործակցութիւն մը այն երկիրներուն հետ, որոնց հետ կարելի եւ օգտակար է գործակցութիւնը։ Նման գործակցութեան մը փայլուն օրինակներէն մին է, ի շահ ոչ միայն մեր երկու երկիրներուն, այլ եւ ընդհ. խաղաղութեան, գործակցութիւնը որ տարիներէ ի վեր կը միացնէ մեր պետութիւնը մեծ Գերմանիոյ հետ, որ իր առաջնորդին հովանաւորութեան տակ կը յառաջդիմէ վստահաքայլ։ Մեր փափաքն է շարունակել եւ զարգացնել այդ գործակցութիւնը, ինչպէս եւ մշակութային ու տնտեսական յարաբերութիւնները, խաղաղութեան եւ միջազգային յանձնառութեանց ներդաշնակ կատարման ուղիով»։

Այս բաժակաճառին պատասխանեց Ֆոն Նէօրաթ, ըսելով.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԻՄ ԹԵՐԹՍ»

Ռոքֆէլլըր, քարիւղի թագաւորը որ մեռաւ վերջերս, իր անձնական թերթն ունէր։ Բժիշկը արգիլած էր կարդալ ամէնուն թերթը, որ կրնար լեարդին մէջ արեան խուժում յառաջացնել ծանր արկածի մը նկարագրութեամբ, սիրտը պայթեցնել նաւթահանքերու հրդեհի մը լուրով։ Երեւակայեցէք, ուրեմն, որ մահկանացուներս ի՛նչ ծանր վտանգներու ենթակայ ենք ամէն օր, կարդալով օրուան թերթերը եւ լուրերուն բոլոր տեսակները։

Ամէն առտու, Ռոքֆէլլըր կ'ելլէր անկողինէն, քիչ մը կոլֆ կը խաղար, յետոյ երբ կարգով սուրճը կը բերէին իր առջեւ՝ լոյս կը տեսնէր իր անձնական թերթը, որ կը խմբագրուէր յատկապէս պաշտօնի կոչուած գրողներու կողմէ ու կը տպուէր սեփական տպարանի մէջ։ Բժիշկին յանձնարարութեամբ, օրուան լուրերը մաղէ անցընելով՝ կը տրուէին այն լուրերը միայն, որոնք ոչ պաղ են, ոչ ալ տաք։ Եւ յետոյ պէտք էր որ զուարթութիւն մը շողար ոճին մէջ, որպէսզի լեարդը կամ փայծաղը չյոգնէին աւելորդ յուզումի մը պատճառած արիւնախռնումով։

Այսպէս է որ այս կրեսոսը ապրեցաւ 98 տարի։ Իր դեղը, ուրեմն, զուարթութիւնն էր,— հաճելի լուրեր, որ հոգին շոյէին, երգիծական տողեր, որ փորը բռնէր ու խնդար։

Մարդ ակամայ կը խորհի,— ի՛նչ դժբախտ եմ, որ ամէն առաւօտ թերթը բանալով՝ ստիպուած եմ կարդալ թէ մեթրոյին մէջ գեղանի աղջիկ մը սպաննած են, դանակը խօթելով վիզէն, թէ գերմանական մարտանաւերը այս պահուս կը ռմբակոծեն սպանիական քաղաքները եւ քաղաքակ. կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ մէկ վայրկեանէն միւսը կրնայ համեւրոպական պատերազմ մը սկսիլ, եւայլն։

Բայց միայն Ռոքֆէլլըրը չէր որ անձնական թերթ ունէր, Հայոց մէջ ալ ունինք նման թագաւորներ, որոնք չեն հաճիր կարդալ մահկանացուներուս թերթը, ունին իրենց անձնական թերթերը, զորս յաճախ իրենք ալ չեն կարդար, այլ կարդացնել կուտան։ Ի՛նչ լաւ է, անձնական թերթդ կուտաս անձնական ընթերցողիդ եւ դուն մտիկ կ'ընես՝ քիթդ տնկած առաստաղին։ Օրինակ, կ'ըսեն թէ Մալէզեանն ալ ունի անձնական թերթ, որ չի տպուիր, այլ (իր «անձնական ընթերցողը» ճարտար խմբագիր մը ըլլալուն համար) օրուան թերթերու մէջէն քաղուածքներով կը հրամցուի Հայոց թագաւորին, որպէսզի չըլլա՛յ թէ Մալէզեանի լեարդը բորբոքի, կամ փայծաղը ճաթի մահկանացուներուս յատուկ վտանգաւոր լուր մը առնելով։

Այսպէ՛ս կ'ապրին կրեսոսները, զուարթ եւ անխռով, իրենց ջիղերը փաթթած՝ բամպակներու մէջ եւ հոգին՝ թաւիշներու մէջ։

Ամէն մարդու տրուած չէ կրեսոս ըլլալ։ Եթէ Ռոքֆէլլըր աշխարհի քարիւղի թագաւորն է, Մալէզեանն ալ հայկական արցունքի թագաւորն է։

ԱՐԱԶ

Հայ գաղթականներու աշխատանքի իրաւունքին եւ արձակուրդի դիւրութեանց մասին

Գաղթականաց գրասենեակի նախագահ Պ. Խատիսեան մեզի ղրկած է պատճէնը այն նամակին, որով Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Լիկին ընդհ. քարտուղարը կ'իմացնէ թէ դիմած է Աշխատանքի նախարարութեան, որպէսզի Ֆրանսայի մէջ աշխատող հայ գործաւորները տառացի կերպով չենթարկուին հարիւրին 10ի օրէնքին խստութեանց։ Նախարարը կը պատասխանէ թէ 10 օգոստոս 1932ի օրէնքը որ եւ է թոյլտուութեան տրամադրութիւն չունի, այսուհանդերձ Աշխատանքի նախարարութիւնը պիտի աշխատի ցոյց տալ կարելի բարեացակամութիւնը։

*** Դարձեալ Պ. Խատիսեան մեզի կը հաղորդէ թէ, ի պատասխան իր կատարած դիմումին, պատկան մարմինները հրահանգ տուած են որ Նանսէնեան անցագրով հայ գործաւորներն ալ օգտուին արձակուրդի առթիւ շոգեկառքի հարիւրին 40ի զեղչէն։

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԸ ԽԱՂԱՂԱԾ

Պէյրութէն կը հեռագրեն «Փըթի Փարիզիէն»ի.—

Այն լուրերը, որ հրատարակուեցան արտասահմանի մէջ Ալեքսանտրէթի խռովութեանց մասին, չափազանցուած են։ Ծանրակշիռ հանգամանք չունէին խռովութիւնները, որոնց արձագանգ տրուեցաւ։ Կարգ մը խանութներու փակումին հետեւանքով բախումներ տեղի ունեցան Ալեքսանտրէթի եւ Անտիոքի մէջ,— զոհերուն թիւն է մէկ մեռեալ եւ տասնեակ մը վիրաւոր։ Սակայն խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ շուտով։ Կարելի է ըսել թէ սանճաքին խռովութիւնները վերջ գտած են։

Եռագոյն Դրօշ եւ «Էնթէրնասիոնալ»

Ֆրանսական ծերակոյտին մէջ, երեքշաբթի, Շարլ Ռէպէլ հարցապնդում մը ըրաւ, քննադատելով կառավարութիւնը որ թոյլ կուտայ կարմիր դրօշ պարզելու ցուցահանդէսին մէջ, «Էնթէրնասիոնալ» երգելու Օփերա - Քոմիքին մէջ։

Լէօն Պլում հեգնական արտայայտութեամբ մը պատասխանեց թէ ցուցահանդէսին մէջ Թունիզի դրօշ ալ պարզուած է, կարմիր պաստառի վրայ ճերմակ մահիկով։ Իսկ եթէ Օփերա-Քոմիքին մէջ «Էնթէրնասիոնալ» են երգած, պատճառն այն է որ այդ օրը Օփերա - Քոմիքը վարձուած էր ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ։

— Ճիշդ է որ, շարունակեց Լէօն Պլում, Ֆրանսա ունի միայն մէկ դրօշ, եռագոյնը, եւ մէկ ազգային քայլերգ՝ «Մարսէյեզ»ը, որ երբեմն խռովարարներու քայլերգ կը համարուէր։ Կան և կուսակցութիւններ, որ ունին իրենց դրօշը եւ քայլերգը, ինչպէս իմ կուսակցութիւնս իրեն խորհրդանշան ընտրած է կարմիր դրօշը եւ կ'երգէ «Էնթէրնասիոնալ»ը։ Իսկ եթէ երբեք, կառավարութեան անդամներէն մէկն ու միւսը ընդունուած են «Էնթէրնասիոնալ»ով, նորութիւն մը չէ անիկա, քանի որ նոյն երգով ընդունուած են նաեւ Վալտէք — Ռուսօ, Քոմպ եւ ուրիշներ։ Աւելցնեմ որ յեղափոխական կուսակցութիւնները հիմա կ'երգեն «Մարսէյեզ»ին հետ «Էնթէրնասիոնալ»ն ալ, ինչ որ համերաշխութեան նշան մըն է։

Ծերակոյտը այս «հրատապ հարցէն» վերջ ուրիշ վիճաբանութիւն չունեցաւ, կը գրէ «Փոփիւլէր»։

*** Դահլիճը, երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ որոշեց շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի ծրագիրը գործադրել նաեւ Ալճերիոյ մէջ։

Արտաքին նախարարը ներկայացուց քաղաքական ընդհ. կացութիւնը։

Հրատարակչական տուներու տագնապին առթիւ որոշուեցաւ քննութիւն մը կատարել եւ տագնապը դարմանելու միջոց մը գտնել։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Բ.

1937 տարուան յաւելեալ ելմտացոյցէն 900.000 ոսկի յատկացուած է անտառներու: Ազգ. Ժողովը անկէ առաջ քուէարկեց անտառներու համար նոր օրինագիծ մը, որ «անտառային գործերու մէջ անկիւնադարձ մը պիտի կազմէր»: Ցարդ 2 միլիոն 450.000 ոսկի կը յատկացուէր անտառներու ընդհ. տնօրէնութեան: Այդ գումարին 1.850.000ը կը տրուէր պաշտօնէութեան պաշտօնէութեան: Կը մնար 600.000, որ բարդուելով 900 հազարին, 1.500.000ի գումար մը յատկացուած կ'ըլլայ անտառներու գործին:

Երեք միլիոն ոսկի յատկացուած է երկրագործական ֆոմպինաներու: Երկու ամիս առաջ քուէարկուեցաւ օրէնք մը, որուն համաձայն, յառաջիկայ ամառէն սկսած, կը կազմուին երկրագործական ֆոմպինաներ: Առհասարակ գիւղացիութեան հանդէպ մասնաւոր ուշադրութիւն մը կ'ուզեն ընծայել: Քուէարկուեցաւ նաեւ օրէնք մը գիւղացիներու պարտքերու մասին: Վճարումի երկար պայմանաժամ է տրուած՝ «գիւղացիներու նիւթական աննախանձելի վիճակը նկատի առնելով», եւ, ի հարկին, կրկին պիտի երկարաձգուի:

Ելմտացոյցի քուէարկումի առեն եւս երեսփոխաններ գանգատեցան գիւղի ծանր պայմաններէն:

Վիճաբանութեանց ընթացքին երեսփոխանները կրկնակի անգամներ անդրադարձան երկրի ներքին ապահովութեան: Պերճ Թիւրքէր (Քէրէսթէճեան) օրինակ, ըսելէ վերջ թէ «սահմանային հրոսակները ջախջախուած են եւ ժողովուրդը անդորր կեանք մը կ'ապրի հիմա», շարունակեց.

— «Մասնաւորապէս մեր սահմաններուն վրայ հարկ է, որ կատարեալ ընդհ. ապահովութիւն մը հաստատենք, հոն սպասողներուն ամասթուշակներէն զատ յատկացումներ ընելու է»: Նոր պիւտճէին մէջ, ներքին ապահովութեան յատուկ գլուխին վրայ աւելցած է 1.500.000 ոսկի: Ամէն տարի այս գումարը կը բարձրանայ, թէեւ ամէն տարի ներքին գործավարը կը խօսի ներքին անդորրութենէն: Համաձայն տրուած ծանօթութիւններուն «արեւելքի մէջ» (Հայկական նահանգներ) նոր հինգ գաւառակներ պիտի հաստատուին: Կը թուի թէ անդորրութեան կամ «թրքացումի» որոշ ծրագրի մը արդիւնք է եւ այս որոշումը, քանի որ տարուած կապուած է ... ոստիկան-զօրաց պիւտճէին հետ:

Պիւտճէն նախատեսած է, անշուշտ, հանրային շինութիւններ ալ: Արդէն, Թուրքիոյ ելմտացոյցը երկու գլխաւոր նպատակներու յատկացուած է,— պաշտպանութիւն եւ շինարարութիւն: Այս վերջինն ալ, անշուշտ, միշտ պաշտպանութեան նախատեսութիւններով:

Երկաթուղիներու շինութեան համար պիւտճէին մէջ գոյութիւն ունի 9 միլիոնի մօտ գումար մը: Այս տարի պիտի հայթայթուի նաեւ Սեբաստիա-Կարին գիծին փոխառութեան 4րդ մասը, որ 4.5 միլիոն ոսկի է: «Արտակարգ ապրիւրներէ» գոյացուած է 4.320.000 ոսկի: Այս ձեւով «1937ի շինարարական ծրագիրը ամբողջովին իրականացնել կարելի պիտի ըլլայ»: Երկաթուղային ծրագիրը կ'իրականացուի միեւնոյն թափով: Մասնաւորապէս Սեբաստիա-Կարին գիծը դրուած է Էնկիւրիի ուշադրութիւնը, այդ գիծը նկատելով «հայրենիքին մայր երակը»: Ծանօթ է որ Սեբաստիա-Չէթինքայա գիծը բացուած է արդէն: Չէթինքայայէն Տիվրիկ կը մընայ մօտաւորապէս 70 քիլոմեթր տարածութիւն մը: Մինչեւ յառաջիկայ սեպտեմբեր պիտի լրանայ եւ այդ մասը: Այս տարուան ընթացքին է դարձեալ որ գիծը պիտի հասնի մինչեւ Իլիճ, իսկ անկէ անդին՝ մինչեւ Երզնկա: Չէթինքայայէն մինչեւ Մալաթիա գիծը լրացած է: Այս կերպով Էնկիւրի-Սեբաստիա-Մալաթիա-Տիգրանակերտ գծին, Պոլսոյ կողմէն առնելու պայմանաւ, 200 քիլոմեթր ճամբայ կը շահուի: Պիտի շինուի նաեւ Զաթալաղըէն Զօնկուլտաք երկարող փապուղիին կարճրմաւը մինչեւ սեպտեմբեր: Սկսուած գիծերը երկու մասի կը բաժնուին,— Աֆիոնէն Անթալիա գիծին Պուրտուրէն Անթալիա երկարող մասը, իսկ միւսը՝ Երզնկայէն Էրէյլի երկարող մասը: Այս գիծերուն համար, նոր ելմտացոյցին մէջ որ եւ է գումար դրուած չէ: Բայց, հանրօգուտ շինութեանց գործավարին տուած ծանօթութեան համաձայն, «անոնց համար գումար մը պիտի հայթայթուի եւ անպատճառ պիտի սկսուի անոնց շինութեան»: Ծրագրուած է նաեւ մինչեւ Մուսուլ գիծի մը շինութիւնը, սկսելով Տիգրանակերտէն: Տիգրանակերտէն մինչեւ Իրաքի սահմանը 300 քիլոմեթր է: Թուրքիոյ եւ Իրաքի միջեւ գոյացած է համաձայնութիւն մը, ըստ որուն Թուրքիա պիտի շինէ մինչեւ սահմանը երկարող մասը, իսկ Իրաք՝ իրը: Ու երկու մասերն ալ պիտի սկսին միաժամանակ: Ուսումնասիրութեան պիտի ձեռնարկուի այս տարի: Թուրքիա մեծ օգուտներ կ'ակնկալէ այս գիծէն:

Նախատեսուած է նաեւ կարգ մը ցամաքային ճամբաներու եւ կամուրջներու շինութիւնը: Թուրքիոյ կամուրջներու թիւը հասած է 73ի, որոնցմէ 16ը 1936ին շինուեցան: 17 հատ պիտի շինուին 1937ին:

Հանրային շինութեանց ծրագրին մաս կը կազմէ ոռոգելու գործը: Գործավարը յայտնեց թէ «այս գործը եւս դոհացուցիչ ձեւով յառաջ կը տարուի»: Այս մասին բաւական դժգոհութիւններ եղան: Էսքիշէհիրի երեսփոխանը՝ Պայան Ֆաթմա գանգատեցաւ թէ ոչինչ կը կատարուի Սաքարիա գետին յորդումներուն դէմ: Խըրշէհիրի երեսփոխանը խմին Սաչաք աւելի կըծու եղաւ.

— Ճամբու տուրք մը կը գանձենք, բայց վայելի պէտքին ինքնաշարժին կը ծախսենք: Մինչդեռ իբրեւ ճամբու տուրք գանձուած դրամը պէտք է ճամբու յատկացուի: Աւոր հակառակ շարժում մը կը վայլէ՞ այս կառավարութեան ու ժողովին:

Մէհմէտ Սօնէր (Քէօթահիա).— Էնկիւրիի մէջ երիտասարդաց պարտէզ մը պիտի շինուէր: Գումար ալ յատկացուեցաւ, ինչո՞ւ չշինուեցաւ ցարդ: Այդ դրամը ուրի՞շ նպատակի ծախսուեցաւ:

Նոր պիւտճէն նախատեսած է նաեւ ներդաղթի եւ տեղաւորումի գործը: Եւ սակայն, այդ գործին յատկացուած է միայն 2.500.000 ոսկի, գումար մը, որ երբեք չի համապատասխաներ մեծ թիւով գաղթականներ բերելու ծրագրին: Այսքանը՝ ծախքի բաժնին համար: Հասոյթներու ընդհանուր գումար նախատեսուած է 231.020.000 ոսկի: Նախորդ տարուան 11 ամսուան ընթացքին, ընդհանուր հասոյթը եղած է 219.500.000 ոսկի: Այսինքն՝ 22 միլիոն ոսկի աւելի՝ քան 1935ի 11 ամիսներու հասոյթը: Եկամուտներու այս յաւելումը արդիւնք է գլխաւորաբար մաքսերու եւ կալուածային տուրքերու յաւելումին: Այս տարի՝ մաքսերէն կը սպասուի 100 միլ. 238 հազար ոսկի. 36.825.000 ոսկի եկամուտներու եւ հարստութեանց տուրքերը: 37.959.000 ոսկի, մենաշնորհներէ, իսկ 50 միլիոն ոսկի զանազան եկամուտներէ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին եղան արտայայտութիւններ, տուրքերու թեթեւացման կամ վերացման մասին: Մասնաւորապէս հաւասարչութեան տուրքի մասին հարցումներ եղան: Վարչապետը անկէ առաջ պաշտօնապէս յայտարարած էր թէ պիտի վերցուի: Երեսփոխան մը համարձակեցաւ յիշեցնել:

1936ի վերջաւորութեան, ոսկի պլոքին ցրւումը եւ Ֆրանսայի, Զուիցերիոյ, Հոլանտայի եւ Իտալիոյ դրամներուն արժեզրկումը որ եւ է ազդեցութիւն գործած չէ Թուրքիոյ դրամին վրայ: Կեդրոնական դրամատան ոսկիի պահեստը անցեալ տարուան մայիսի սկզբնաւորութեան 30 միլիոն թրքական ոսկիի հասած էր, այժմ՝ 36.700.000 ոսկի է:

Վերջացնելէ առաջ ելմտացոյցի թըւական բաժինը, մէջբերումներ ընենք երեսփոխաններու արտայայտութիւններէն:

Այսպէս, Կալիպ Փէքէլ ըսաւ.

— Կուսակալութեանց եւ գաւառակներու մէջ այնպէս շէնքեր ունինք, որոնցմէ ներս մտնել կը վարանի մարդ: Սրտի ցաւով կ'ուզեմ խոստովանիլ որ շատ մը տեղեր պաշտօնաները քարիւղի սնտուկներէն սեղան ու աթոռ են շինած»:

Նէսիմ Աթալա իր ճառին մէջ անդրադարձաւ ընթերցումի գործին.

—«Անոնք որոնք կրնան գրել բանել այնպէս մը կը գրեն որ միայն իրենք կը հասկնան: Զարգացածին ձեռքը ընթեռնլի գիրք տրուած չունի: Այսօրուան թերթերուն լեզուն պալատի լեզու է: Մեր երաժշտութիւնը պալատի երաժշտութիւն է տակաւին: Մեր շատ մը գրողները սանդուղին վերի աստիճանին են կեցած ու ժողովուրդը կը կանչեն հոն: Պէտք է վար իջնեն եւ հանրութեան ձեռքէն բռնեն»:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԿԱՐՕՏԱԿԷԶ ՆԱՄԱԿ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ԱՍՏՓԱՇԱՐՑԻԻ ՄԸ

Կը փափաքիմ որ այս նամակս ստացողը Ուղուն-Զարաւէն Վարդերես Ախպար մը, կամ Ղարա-Ղայըլէն Վարդանուշ քուրիկ մը ըլլայ: Ձեզ ուղեր մտաւորականի հետ տեսնուիլ այս պահուս, որպէսզի ստիպուած չըլլամ ոճիս դիմակ անցընել կամ կարմիր քսել նախադասութիւններուս: Կ'ուզեմ անկաշկանդ ըլլալ Մելքսեդեկենց գոմէշներուն պէս, որպէսզի ամբողջ ձմեռը գոմերու կիսատուերին մէջ անցընելէ ետք, գարնան առեւշատ առաւօտ մը գոմին դուռը բաց գտնելով՝ ծայրապոչի մաղախուրձը դէպի երկինք՝ խենդեցած վազեմ դաշտերը, բարձունքները ձիւնաշատ: Այս կերպով աւելի անկեղծ կ'ըլլամ ու ինքզինքս աւելի լաւ կրնամ բացատրել:

Այս նամակս երբ ստանաս, կ'ուզեմ որ Աստափադարի մէջ գտնուիս, որ եւ է կէտի մը վրայ: Գարեգինի «գէյ-վէ»ն, Սոխճի Պազարը, Ղարա Ակոբին փուռին առջեւ, Ս. Կարապետի ժամին «աւլուն», Հայր Արթինին Խնծորլուխը, Զարխին Քէնէրը, Հաճի Սիրականին Ախպուրին քով, վերջապէս ուր որ կը փափաքիս: Ձեռքիդ մէկը գրպանդ, միւսը գօտիիդ արան, տէտտին կռնակդ, չորապ հիւսած վայրկեանիդ, վաթսունըվէց խաղացած պահուդ, բրախին բէֆը կոնծած առենդ, հողին, արեւին, մըջիւնին, դատաստանին, ճրագին, քփրած վայրկեանիդ: Ինչ դիրքի մէջ կ'ուզես եղիր, ինծի համար Մարուքէ ճղնաւորէն աւելի արդար ես, Մծբնայ Հայրապետէն աւելի սուրբ ես: Սա վայրկեանիս հոգիդ կրծելս կուզայ ..., դրտե՛ս ինչո՞ւ:

Անցեալ օր լաւ գործէ մը վերջ գոհունակ սրտով՝ պատուհանէն դուրս կը նայէի, երբ թէ ինծի պէս դարտակուրախ մարդու մը հանդիպելու համար ամբոխին մէջ: Ձեզ գիտեր ի՞նչ պէս, յանկարծ հին, դրեթէ մոռցուած երգ մը վերյիշեցի.— « Տալդա տալդա կ'ըլլայ Իզմիտին ծովը,— Ի՜նչ անուշ կը փչէ Աստային հովը»· ·· Ա՜խ, Վարդերես Ախպար կամ Վարդանուշ քուրիկ, ցնդեցաւ դարտակ-ուրախութիւնս պղպջակի մը պէս, ինկաւ կարօտին կրակը հոգիիս խորը եւ ... փափաքեցայ որ, գտնուած տեղս Էյֆէլի աշտարակին գագաթը ըլլայ, Զարխին «գէյէլի գէյվէ»ն բռածիս նման՝ գլխիվայր սուզելու համար պարապին մէջ: Ահա թէ ինչու խորհեցայ այս գիրը գրել քեզի: Որպէսզի դուն ալ գիտնաս թէ այս շուն-շանորդի օտար երկիրներուն մէջ հոգիս ինչպէս կը ճզմուի Կոկոենց Կարապետ Ախպարին փրգոլաններուն պէս: Իզմիտին ծովը ··· Աստային հովը ··· եւ անոր կարօտը հոգիիս խորը:

Սիրելի Վարդերես Ախպարս, նորէն առաջուան պէս չարաթակենդ առնելէդ ետքը, Ղարղըճին տակը Մանոյին ծովը կ'երթա՞ս, տէրտերդ մոռնալու համար քանի մը բէֆ կոնծելու ··· Իզմիտէն բազէ ուսկումբրու կուգա՞յ դարձեալ: Չէօպէլէխենց Արթինը կը շարունակէ՞ պալամուտ ձուկ ծախել: Օխան քանի՞: Այս բաներուն մասին մտածելս անգամ չէր գար այն առեններ, հիմա կ'ուզեմ ամենաչնչին մանրամասնութիւնն իսկ գիտնալ կամ վերյիշել օրերով: Ի՞նչ եղաւ Կեդրոնական մը շինելու ծրագիրը: Գլուխ պիտի կրնա՞ն հանել: Ստեփաննոս առաջնորդը հանդստակութիւնը սկսա՞ւ, Սուքիասեան Գիրգոր Էֆէնտին իր պատմական ճառը արտասանե՞ց: Քանի որ Կեդրոնականի խօսք բացուեցաւ, չըմոռցած ըսեմ: Գնա Տոնես Աբրահամ Ախպարը անգամ մը տես եւ ըսէ որ, աչքը թող չորս բանայ, ինչու որ Միֆէտտիշին տղան, Միհրանը, գաղտադողի տնօրէնին սենեակը պիտի մտնէ՝ իր ընկերներուն դէքօները ինքի կամ տասնի վերածելու համար: Քանի որ զահմէթը յանձն առիր, խնդրեմ, սա մեր Զօհինց Պերեսս Ախպարին ըսէ, որ փուրմային պուռիչները Զաքըրին փուռը չտանի, աղջիկը բոբոտի է տուած: Սարը Ակոբին փուռը թէ նոր, թէ Լուսաւորչականի է: Հոն ալ տէզգէհտար Մալթըը կայ, ուշադրութիւն թող ընէ ճիկարա մը փաթթելու համար ծխատուփը հրամցուցած առեն, ինչու որ այդ չարաճճին, ամէն անգամ Զարխ երթալուն, Ջուրի պոյիկ օձ մը կը բռնէ եւ ծխախոտին տուփին մէջ կը բանտարկէ, միամիտներ սարսափեցնելու համար: Ղարըրճին Տակի Հաճի Կարպիսին բարեւս տար, եւ հարցուր թէ այս տարի Վաչվաքենց քարտանձին ծառը պտուղը հասունցա՞ւ առաջ ծախու տալու թէ վերջը: Նորէն Կոկոյին հետ սուրբ հոգինին կը ցօղուե՞ն Քիւփճինենց Արթինին անմահական բրախիով եւ Վօյվօտին ճէրրօշներով: Ֆախիրին տապկած ձուկին հոտը Պեօրէկճինենց Հաճի Մարին քթին կը բուրէ՞: Դողիկը ո՞ղջ է, Հալիպը ձին ծախե՞ց, դրամով բրախի կոնծելու համար:

Այս հարցումներուս պատասխանել օխտը երես թուղթի վրայ: Եթէ դուն գիր չես գիտեր, գնա մեր ժամուն լուսարար Կարապետ Ախպարը գտիր, իմ կողմէս բարեւ խօսէ եւ պատասխանդ գրել տուր: Այս առիթով հարցուր իրեն՝ թէ, տօնամային իրիկունը հէքիմէքին պարտէզը երթալու համար փէսին փիւսկիւլ մը ճարե՞ց: Թող շատ չվիճաբանի Խուլ Դիմոյինց Գէորգ Ախպարին հետ, թէ օրթայի խորանին մոմերը վառելու համար թուղթի մը շամալին ծայրը վառած մոմի կը կրտոր երկարելն է միակ միջոցը: Այսօր գիտութիւնը այնքան է յառաջացած, որ կոճակի մը վրայ կոխելը բաւական է ամէն ինչ կրակի տալու համար: Ըլեկտրիկի զօրութիւնով: Ըսէ իրեն նաեւ որ, եթէ անգամ մըն ալ յարութեան մեղեդին «Այսօր»ին վրայ ձայնը չխառցնէ Տաւտենց Մաքբիկին պորտին պէս, Տէր Գրիգորը պիտի կատղի բարկութենէն: Քանի որ ժամին «աւլուն» ես, սա մեր գիւղաց դասու անդամներուն այցելութիւն մը տուր: Ս. Ստեփաննոսի տօնին առթիւ Տանկուլտուրախենց Մնացականն ալ պիտի հրաւիրե՞ս, ձայնը սքանչելի է, անոր սէպէպին՝ Ալաճինենց Մարիամ Ալլան տեսիլքին մէջ Եղիա մարգարէին ձեռքը պագաւ:

Հիմա այլ եւս եկեղեցիի բակէն դուրս ելիր, օխտը երես նամակդ զոհիդ արան: Անցիր Ճէրէմէճինենց տան առջեւէն, Կամիթենց Գիրգորին խանութին տակէն, բարեւ մը տուր Ճրճրենց Հոռոփսիմային, ջուր մը խմէ Մրոյին «գէյվէ»էն, Փուլճի-Աղապային հալը հարցուր եւ մտիր Կոմիկենց արալըխէն ներս: Հոն Մաթթենց պղտի-մարին հարցուր թէ, Սախարին ճէնէրի Բլէրլէն Սիրանու-չին հետ կարդուեցա՞ւ, բէնէֆէճի Խալարը ճիրաղներուն պըղպզները լմնցո՞ւց: Այս բաները գիտնալ շատ կը փափաքիմ: Մի նեղուիր, սիրելի Վարդերես Ախպարս: Զահմէթիդ փոխարէն եկող տարի եթէ Արմաշ գաս՝ կանծային մէխսանէն ուղածիդ չափ օղի պիտի խմցնեմ քեզի: Կը յիշե՞ս, Զիֆլիկին ձուկերը, թազէ-թազէ, տաքուկ տաքուկ, տասը փարայի հաց, քանի փարայի ձուկ, չէշէ մըն ալ օղի, առանց չաքըը քէֆ կ'ըլլայիր տէ, «Համոզուած ենք, որ միայն շողով կայ Հայոց փրկութիւն» երգը դռացուցած առենդ, Գաւանիկ Ալլային թութերը գետին կը թափէին բլբլերով: Կը յիշե՞ս: Ես այս վայրկեանիս այդ բոլոր անցեալը կ'ապրիմ իր մանրամասնութիւններով: Դեռ երէկուան պէս կը յիշեմ քեզ, Վարդանուշ քուրիկը, Փառթիկենց էշը, գերեզմանին պահապան Սալընճախը, բոլը, լըռը, Քիւսկին, Լէլէճիկենց Մարիամասն, Զօնկուլենց Եւլինէն, Ճերմակ հաւենց Եասւը, Ջուրճի Ուսկուկ Ալլան, Ուռուսենց Արապ անունով շունը, Բէֆճէնենց ածան հաւը, Ցախին կոլոն, Եանիճին ճուվալը ···:

Ալ չեմ կրնար երկար գրել, սիրելի Վարդերես ախպար, ինչու որ, եթէ իբրաքանչիւր յիշած անունիս հետ սիրտէս եւ ուղեղէս թէլ մը փրթի, վաղ առտու կանուխ Տաճատին եւ Կալկին հետ ինքզինքս փրկիչ կը գտնեմ:

Համբոյրներ ճակատիդ, երեսներուդ, օխտը զուլաճ գօտիիդ, փէշիդ փիւսկիւլին:

Ընդօրինակեց Վ. ԵՂԻՇԷ

Յ. Գ.— Զմոռնաս յիշած երգս օրական ութ հարիւր քառասունը օխտը անգամ կրկնել.—

Տալդա տալդա կ'ըլլայ Իզմիտին ծովը
Ինչ անուշ կը փչէ Աստային հովը
Հայրենիքիս բոցակէզ կարօտով
Կը տառապիմ անդադար Թունունզին խոզը

ՆՈՅՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Գրաբարի դերբայը կը թողունք արձակուրդի այս տաք օրերուն, եւ միջամուխ կ'ըլլանք աւելի թեթեւ, աւելի ··· բանասիրական գիտելիքներու, որոնք, հետաքրքրութեան չափ, սթափում եւ զրօսանք կը պատճառեն մեզի եւ մեր հետեւողներուն, որոնց մէջ, կը թուի, շատ լուրջ մարդիկ ալ կան:

Բայց կը խնդրեմ որ, այժմէն, պարտաւորութեանատակ զնեսզիս՝ Խորենացիէն արտագրելու անոր նշանաւոր ողբը, իր ժամանակի իշխաններուն, աղնուականներուն, հոգեւորականներուն եւ ընկերային ամէն դասակարգի մարդոց հասցէին.— Ողբամ զքեզ, Հայոց աշխա՛րհ: Օր մը:

Երբ հարցումներով կ'ողողուիս, յաճախ շատ դժուար է ջուրերէն գլուխ վերցնել եւ, ըստ պատեհի, պատասխաններ տալ կամ գտնել: — Այսպէս՝ քու իսկ միջնորդութեամբ հաղորդուած հարցարանին այն կէտը, թէ «յառաջիկային կը կազմուի», « Երեւան այս տարի կ'ունենայ », եւ այս կարգի սահմանական ներկայ ժամանակով նախադասութիւններ կարելի՞ է գործածել արդեօք, փոխանակ ապառնի ժամանակի ձեւին, թէ յառաջիկային պիտի կազմուի, Երեւան այս տարի պիտի ունենայ: Անշուշտ որ սխալ

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

— Ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար եթէ 12 ժամ եւս քնանայի, գոնէ օր մը եւս անցած կ'ըլլար, բայց չէ՞ որ մէկ օր վերջն ալ անպատճառ պիտի ուզէի բան մը ընել ···

Նորէն սկսաւ թափառիլ. անօթութիւնը գլխուն ցաւ մը տուած էր, կը սասանար: Հեռուէն մշակի մը արտ հերկելը նշմարեց: Ամէն վտանգ աչքին առնելով որոշեց մօտենալ եւ քիչ մը ուտելիք ուզել: Եւ սկսաւ արագօրէն քալել, կէս ժամ յետոյ մշակին քովն էր, անոր հագած հագուստն ու դիմագիծը կասկած չէին ձգեր իր թրքութեան մասին: Միքայէլ թուրքերէն բարեւով մը մօտեցաւ եւ մօտակայ քաղաքի մը մասին ծանօթութիւն ուզեց:

Թուրքը ուղղութիւն մը ցոյց տալով ըսաւ որ այս ճամբով չորս ժամէն Խարբերդ կրնաս հասնիլ:

— Ուրեմն Խարբերդի մօտե՞ն եմ:

— Այո, այս կողմն ալ Տէրսիմի նահանգն է:

Խարբերդ ու Տէրսիմ, ո՞ր կողմը երթալ. մէկ կողմը Թուրք, միւսը՝ Քիւրտ: Որո՞ն մարդասիրութեան կարելի է վստահիլ եւ գութ ակնկալել, երկու ազգերն ալ իրարմէ վայրենի, երկուքն ալ Հայուն թշնամի:

— Ներողութիւն, էֆէնտի, դուք զինուորական փախստակա՞ն էք, վերսկսաւ հարցնել Թուրքը:

— Այո, պատերազմին մէջ վիրաւորուեցայ, դեռ լաւ մը չբուժուած նորէն ճակատ ղրկել ուզեցին, երկու ընկերներով որոշեցինք փախիլ, ընկերս մեռաւ 15 օր առաջ, իսկ ես մինակ մնացի, հինգ օրէ ի վեր բան մը կերած չեմ եւ անօթութեան հետեւանքով չեմ կրնար քալել. կրնա՞յ ինծի պատառ մը հաց տալ:

— Ի՞նչ է ձեր անունը:

— Անունս Բիզա է:

— Ո՞ր տեղացի ես:

— Տրապիզոնի նահանգէն եմ:

— Թո՞ւրք ես թէ Լազ:

—Մայրս Լազ է, իսկ հայրս Թուրք:

— Ես ալ Լազի թոռ եմ. մեծ հայրս ժամանակին հոս հաստատուելով դընած է այս կալուածները, երեք եղբայր ենք, գիւղին մէջ առանձին տուներ ունինք, ընտանիք, զաւակներ ունինք:

— Աստուած աւելին պարգեւէ:

— Գիտե՞ս, այս միջոցին ամբողջ կեաւուրները պիտի մաքրուին:

Միքայէլը ոտքէն մինչեւ գլուխը ցնցուեցաւ. պահ մը մտածեց բռնել իր դիմացինին կոկորդէն, սակայն չան սատակ ընել, սակայն խոհեմութիւն սեպեց պաղարիւն մնալ: Իր մազը ողէտ մէկու մը վրայ թափելով ի՞նչ պիտի շահէր: Իսկ Թուրքը այնքան էր խանդավառուած որ, ընաւ բան մը չհասկցաւ դէմը կեցող երիտասարդին հոգեկան խռովութենէն:

— Այո, առանց բաներ մը լսեցի, բայց չեմ գիտեր թէ ո՞ր կողմի Հայերն են որ պիտի աքսորուին:

— Բոլոր Հայերն ալ առանց խտրութեան պիտի աքսորուին: Խարբերդի մէջ Հայերուն մեծերը հաւաքելով բանտերը լեցուցին, որոնք մօտ ատենէն պիտի մաքրուին, երիտասարդները զինուոր են, իսկ իրենց քով դտնուած հրացաններն ալ սկսան հաւաքել, անանկ որ եթէ ըմբոստութիւն փորձեն, իրենք զիրենք պաշտպանելու անկարող վիճակի մէջ պիտի գտնեն:

—Կարծեմ յանցաւորները պիտի զատեն, իսկ մնացեալները հանգիստ պիտի ձգեն:

— Կեաւուրին լաւը կամ գէշը կ'ըլլա՞յ, ամբողջը մաքրել պէտք է, որպէսզի մեր օճիքը ազատենք:

— Այս մարդիկը ի՞նչ յանցանք գործած են, ընդհակառակն մինչեւ վերջը պետական պիւտճէն լեցնողները, արհեստաւորները, առեւտրականները, գիտունները, բժիշկները, եւ ամէնէն խելացի մարդիկը Հայերն են, չէ՞ք կարծեր որ անոնց ոչնչացմամբ վերջը երկիրը պիտի տուժէ:

— Երկի՞րը կը տուժէ, կառավարութի՞ւնը կը տուժէ թէ մենք կը տուժենք, այդքանին խելքս չի հասնիր, քանի որ կեաւուր են, պէտք է մաքրուին, անհետանան:

— Դուն ալ կեաւուր ջարդելու պիտի երթա՞ս, հարցուց Միքայէլ:

— Պիտի ջանամ ուրիշ միջոցներով օգտուիլ, ջարդուելու գացողներուն վրայ գրեթէ բան ձգած չունին, միակ մարդուն ի՞նչը պիտի առնես:

—Ի՞նչ միջոցներով պիտի օգտուիս:

Երիտասարդի միամտութեան վրայ Թուրքը քթին տակէն խնդալէ վերջ շարունակեց.

— Այս զոյգ մը եզները կը տեսնե՞ս. առանք ինծի դրացի Հայէ մը փոխ առած եմ, որ այլ եւս առանց չուքը անգամ չի կրնար տեսնել, եթէ պահանջէ պատասխանը շատ դիւրութեամբ կը ստանայ, իսկ մէկ երկու շաբաթէն մեր գիւղի Հայերը ամբողջութեամբ պիտի աքսորուին, թանկագին առիթ մը պիտի ներկայանայ մեզի, որմէ եթէ չկարենանք օգտուիլ, այլ եւս թող իբրեւ մարդ չապրինք աշխարհի վրայ:

— Այս ··· իրաւունք ունիս ··· ու քիչ մը կենալէ վերջ —պատառ մը հաց ունի՞ս, աղա, շատ անօթի եմ, գլուխս քանի մը օրէ ի վեր ցաւ մը կայ:

— Հա, կեցիր քեզի քիչ մը հաց տամ: Եւ տոպրակը բանալով կտոր մը հաց եւ պանիր երկարեց Միքայէլին:

— Հիմա ո՞ր կողմը պիտի երթաս ..

— Կը խորհիմ գիւղերը գործ մը ճարել ու կենալ, քաղաքները վտանգաւոր կրնան ըլլալ:

— Եթէ մեր գիւղը ոստիկաններու կողմէ վտանգաւոր չըլլար, կ'ուզէի քիչ մեր գիւղը տանիլ, մանաւանդ սա Հայերու աքսորի խնդիրը մէջտեղ իյնալէն ի վեր ոստիկանները գիւղէն պակաս չեն, մինչեւ տուն զինուորական փախստականներու համար ալ շատ խիստ են:

— Շնորհակալ եմ, աղա քու մարդասիրութենէդ. քանի մը օր ալ այսպէս անցընենք, հարկաւ ճար մը կը խորհինք:

Երկու ժամէ ի վեր մեղմ հով մը փըչելով հետզհետէ սկսած ձանձրանալի դառնալ: Ճամբաները խեղդուած էին փոշիներուն մէջ: «Այսօր պատճառ հովին պիտի յանձնեմ» ըսելով Միքայէլ սկսաւ քալել հովին դարձած ուղղութեամբ: Արեւը մարը մտնելէ առաջ ապահով տեղ մը պէտք էր գտնել: Բարձրացաւ բլրակի մը գագաթը, ու սկսաւ զբօսաշրջիկի մը պէս չորս կողմը դիտել: Բնութեան շնորհած գեղեցիկ տեսարանները, ծառերը, ծաղիկները, արեւը, կապոյտ ջինջ երկինքը ի՞նչ արժէք կրնային ունենալ իրեն համար: Ինք գիշերուան համար ապահով ապաստանէ մը աւելի ուրիշ ոչ մէկ բանի արժէք կուտար:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(8)

չէ ներկայ ձեւով գործածութիւնը։ Անգլիացին եւ Գերմանացին ալ նոյն ձեւով կը գործածեն յաճախ, եւ Ֆրանսերէնի մէջ եւս անծանօթ չէ, թէեւ տարբեր գործածութեամբ, բայց ներկայ ժամանակով. ինչպէս՝ Va avoir (կ'ունենայ կամ, ինչ որ նոյնն է, պիտի ունենայ։ «Հիմա ունիմ»ի խնդիր չկայ։ Գրաբարի մէջ աւելի կ'անցնի ներկան ապառնիի տեղ այս ձեւը, որովհետեւ կը չկայ։ Այդ կը ձեւն է որ բուն ներկայ ժամանակի (հիմա, այս միջոցիս) անմիջական իմաստը կուտայ։ Այլապէս, թէ՛ գրաբարին եւ թէ ռամկօրէնին մէջ ներկայով ապագայ հասկնալու բային ձեւը սխալ չէ, եւ միշտ ալ գործածուած, ճիշդ է որ շատ աւելի՝ Թուրքահայերուն մէջ։

Արհեստ (métier), ուր գործ կը տեսնեն ձեռքն ու վարժութիւնը, կամ սովորական զբաղումներ՝ որոնց մէջ միտքէն աւելի ձեռքը կամ սովորամոլութիւնը կը գործէ։ Արուեստ (art), ուր միտքը կը գործէ աւելի, ուր մինչեւ իսկ բանաստեղծութիւն կայ, գիւտ եւ հնարք կայ, եւ ուր կը յաջողին մասնաւոր կարողութիւններով օժտուածներ։ — Նկարչութիւն, երաժշտութիւն, ճարտարապետութիւն, իրենց միջակ սահմաններով կամ բարձրաթռիչ հանգամանքով արուեստ են, համառօտագրելու համար։ Ցեխիւրածոյ (չինծու), մտացածին պատկերներ արուեստ են, պատ ծեփելու վարժութիւնը՝ արհեստ, այլովքն հանդերձ։ Կ'ըսենք արհեստաւոր, միւսին՝ արուեստագէտ։ Այս առիթով դիտեցէք հայերէնի մէջ իմաստի կարեւոր փոփոխութեան ծառայող երկու ձեւերուն (հ եւ ու) տարբերութիւնը, չէ՞։ Ու ինկած է, եւ փոխանակ ըլլալու արեստ, շունչ մը (հ) դրուեր, եղեր է արհեստ։ Եթէ կրկնել հարկ ըլլար, պիտի ներկայացնէինք ողի — հողի, շունչ - հունչ, ար - հար եւ այս կարգի ուրիշ ձեւեր, որոնց յաճախ ակնարկած ենք։

Սիրելի Արամ, թոյլ տուր որ essence-ի մասին կարծիք մը յայտնեմ, ինչ որ կը հետաքրքրէ նաեւ շատերը, քանի որ այդ բառին գործածութիւնը երթալով կը ծաւալի կ'ընդհանրանայ։ էութիւն, իսկութիւն է բովանդակիչ իմաստով։ Իմաստասիրական ասութիւններու մէջ կը գործածուի հայերէնով էութիւն, իսկութիւն։ Բայց աւելի չէք գտնե՞ր աղեկ որ նոյն բառը, երբ կը գործածուի ծանօթ հեղուկներուն համար, հայերէն ըլլայ հեղանիւթ, այսինքն՝ հեղուկ նիւթ, որ գրական ալ բառ է։ Եւ աւելի ամփոփելով զայն՝ ըսենք հիւթ, նիւթը պահելով վերացական բառերու (այսինչ նիւթը, եւն.) եւ հաստատուն առարկաներու համար։ Այս առիթով, դարձեալ հրաշալի չէ՞ք գտներ հեղ արմատին հ գիրը՝ դրուած նիւթին ն գիրին տեղ — Նիւթ — Հիւթ (երկրորդը միշտ հեղուկ, կամ գրեթէ)։ Այս բանասիրական ... զրօսանքը մեզ կը մղէ ենթադրելու թէ նիւթին, հիւթին արմատական ձեւն է ուրեմն իւթ, չէ՞։

Բոլոր, ամէն, ամբողջ.— Պերլինի մեր ուշիմ հետաքրքիրը գիս ու քեզ կը դնէ «այս կամ ոչ» կտրուկ հրամականին (impératif catégorique) առջեւ։ Չէ՞ որ Քանթի հայրենիքին մէջ կ'ապրի երջանիկ հետաքրքիրը։ — Համանիշ բառերու գործածութեան համար Քանթին պահանջած կտրուկ սահմանը չենք կրնար — կարելի չէ — գծել։ Առ աւելն, ընդհանուր միտք, սովորութիւնը իրրեւ կանոն կրնանք յայտնել։ Այսպէս՝ ընդհանրական իմաստով կ'առնուի ամէնը, որուն տեղը չեն կրնար բռնել ոչ ամբողջը ոչ բոլորը։ Պարզէն սկսելով՝ ամէն օր չի կրնար փոխանակուիլ բոլոր կամ ամբողջով։ Ամէնը ամէն է ամէն պարագայի եւ ամէն երկիրներու մէջ։ Ամէնը ամէն է ամէն մարդու եւ ամէն դասակարգերու համար։ Ամէնին նշանակածը ընդհանրական իմաստ ունի, ուրեմն։ Բայց սովորութիւն է ճշդիւ ըսել — մարդուն բոլոր կարողութիւնները (գումարը ամբողջ առնելով)։ Այս փոքրիկ օրինակներէն իսկ դիւրաւ կը հասկցուի, թէ ամէն ընդհանրականին պատկանող մասնաւոր ամբողջութիւններ են բոլորն ալ, ամբողջն ալ։ Ասկէց անկէց մասնաւոր թիւեր իրարու տակ կը դրենք, կը գումարենք եւ ամբողջը կը գտնենք (այդ թիւերուն ամբողջը), կ'ըսենք բոլոր պարունակին շրջանը ըրի։ Պարունակը հոս ամբողջութիւն մըն է, իր կարգին։ Բայց կ'ըսենք եւ պէտք է ըսենք — Ամէն պարունակ իր մասնաւոր գեղեցկութիւնը ունի։ Պերլինի մեր զգաստ եւ պատուական հեռաւորին հետաքրքրութիւնը ո՛րքան գովելի է։

Իսկ հեռաւոր Մոնթէվիտոյէն ատենուս զեփիւռներու դիրդ թեւերով ժամանած հարցումին, թէ ինչո՞ւ Մեծն Բրիտանիա եւ ոչ Մեծ Բրիտանիա,— յաջորդով։

Բայց ի՞նչ կարեւորութիւն ունի սա մեր այլապէս ծանօթ Բրիտանիային նով կամ առանց նի մեծ ըլլալը։ Մենք հրճուինք որ այդ անդրովկիանեան մարդերուն մէջ Հայկեան բարբառը իր արձագանգը կը տանի Յառաջի թեւերով ու շունչով, կուռ եւ շեշտ։

ՏԱՐԱԶ

ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

— . —

Կիրակի օր Սէվրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններու հարիւրամեայ յոբելեանը։ Կը նախագահէ Մխիթարեան Միաբանութեան ընդհանրական Աբբայ Սրապեան վրդ. Ուլուհօճեան, երկու կողմերն ունենալով Վռամշապուհ եպիսկ.ն ու Պահապանեան դերապայծառը։ Ներկայ էին հրաւիրեալներ՝ ամէն դասակարգէ։

Բացումը կատարուեցաւ դպրոցի աշակերտներուն խմբերգով, որմէ վերջ վարժարանին տեսուչ Հ. Սահակ վրդ. Տէր Մովսէսեան պատմականն ըրաւ Մուրատ եւ Ռափայէլի կտակներուն, վեր հանելով երկու բարերարներու գործին նշանակութիւնը։ Բացատրեց Մխիթարեան միաբանութեան կատարած դերը, մանաւանդ Հ. Սարգիս վրդ. Թէոդորեանի հաստատակամ աշխատանքը՝ կտակուած գումարները գտնելու մասին։

Մուրատ - Ռափայէլեան նախկին Աշակերտաց Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Կարօ Խուպլիկեան, շեշտելով կրթական մարզին մէջ հարիւր տարիէ ի վեր Մխիթարեան միաբանութեան տարած աշխատանքը, յիշատակեց կարգ մը թիւեր եւ թուականներ՝ 18րդ դարէն ի վեր Մխիթարեանց բացած դպրոցներուն մասին, ըսաւ թէ անոնց վիճակուած է աշխատիլ միայն գաղութներու մէջ, պատրաստելու համար հայրենասէր Հայեր, ու Միութեան անկեղծ զգացումներուն թարգմանը հանդիսացաւ։

Պ. Վ. Մալէզեան խօսեցաւ Մուրատ Ռափայէլեան գրական եւ քաղաքական գլխաւոր դէմքերու մասին (Մ. Պէշիկթաշլեան, Թ. Թէրզեան, Մ. Աճէմեան, Ա. Արփիարեան, Հիսարեան, Մ. Մամուրեան, Դ. Վարուժան, Միքայէլ Փորթուգալ փաշա, Յովհ. Սադըղ, Գ. Սինապեան, Մ. Տամատեան եւայլն)։ Տիկին Ա. Բուդաղեան ալ երախտագիտական քանի մը խօսք ըրաւ։

Ամէնէն վերջ աբբահայրը շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, վեր հանեց զոյգ բարերարներու եւ անոնց կտակին գործադրիչ Մխիթարեան Միաբանութեան կատարած աշխատանքը, Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններու հասցուցած սերունդին դերը եւ ըսաւ թէ ներկայ հարիւրամեակը առաջին հանգրուան մըն է, այսուհետեւ կրթական գործը աւելի եռանդով առաջ պիտի տարուի։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Իրիս Պիլպիլեան եւ Պ. Ժ. Վարդանեան (երգ), Պ. Պ. Ժ. Տէր - Թովմասեան, Հ. Քէօսէեան, Հ. Տարօնեան եւ Ն. Մարգարեան (արտասանութիւն)։ Հանդէսը վերջացաւ վարժարանին քայլերգով։

Յունիսի ընթացքին նոր հանդէսներ տեղի պիտի ունենան Փարիզի մէջ հարիւրամեակին առթիւ, մասնաւորաբար Ֆրանսացիներու համար։

Գ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ա. ԸՍԻՆՔ, ՀԱՐԿ Է ԸՍԵԼ ՆԱԵՒ Բ.

Թուրքերէն Թան հետեւեալ խմբագրականը հրատարակած է.—

Մեր երկիրը յանկարծ մտաւ մեքենայի շրջանին մէջ։ Այն երկաթ զօրքերը, զորս արտասահմանէն բերինք, մեր երկրին շատ մը վայրերուն մէջ սկսած են բանիլ։ Գիշեր ցերեկ կը բանին։ Անոնց մեծ մասը ասոր կամ անոր չեն պատկանիր։ Մեր բոլորին սեփականութիւնն են։

Ծանր մաքսերու հովանաւորութեամբը պիտի բարգաւաճի ծանր ճարտարարուեստը։ Եթէ անիկա մասնաւորներու սեփականութիւնը ըլլար, ճնշումը անպայման պիտի զգայինք։ Այս ճարտարարուեստը կը գտնուի ազգային դրամատներուն ձեռքը։ Ուրեմն, վաստակներնիս անգամ մը եւս կը հարստացնեն եւ կը ճարտարարուեստականացնեն երկիրը։ Բայց, այս իրողութիւնը կը ներկայացնէ ուրիշ մտահոգութիւն մը։ Կը դողանք մեր ապրանքներուն վրայ։ Մեզ բոլորս կը չարչարէ այն մտածումը թէ, «մեր այդ մեքենաները լաւ կը խնամուի՞ն. իրական արդիւնքը ձեռք կը ձգուի՞»։

Անշուշտ ոչ մարդ մտքէն կ'անցընէ անխնամ թողուլ զանոնք եւ համամիտ ըլլալ քիչ արդիւնք ձեռք ձգելու։ Կասկած չունինք ազգային դրամատուներու բարեացակամութեան ու շահագրգռութեան մասին։ Անշուշտ, կը գնահատուի ամենանոր ու ամենալաւ կերպով գործածելու սկզբունքը։

Կան կարգ մը թերիներ, որոնք ծնունդ կ'առնեն մեր ընկերային գոյավիճակէն։ Մեր բոլորին պարտականութիւնն է անոնց մասին միջոցներ խորհիլ եւ երբ ընդհանրական խնդիր վիճարանութեան ենթարկել զանոնք։

Իբրեւ օրինակ՝ այսօր երկու կէտերու վրայ կանգ պիտի առնենք։ Մեր գործարանները, իրենց առաջին քայլերուն մէջ, շատ անփորձ գործաւորներ կ'աշխատցնեն։ Անոնցմէ քիչ արտադրութիւն կը ստանան։ Նպատակն է քիչ ու ընտիր գործաւորներ աշխատցնել, շատ արտադրութիւն ձեռք ձգելով արժէքինը իջեցնել։ Միւս կողմէ ալ՝ վարպետ գործաւորին տալ այնպիսի օրական մը որ մարդավարի կարենայ ապրիլ։ Դէպի այս նպատակը ընթանալու համար, հարկ է երկրին մէջ ստեղծել, գործարաններուն կարողութենէն ու տարողութենէն դուրս, կարգ մը ընկերային կազմակերպութիւններ եւ հաստատութիւններ։

Գերմանացիները խօսք մը ունին,— «Մարդ երբ Ա. կ'ըսէ, պէտք է կարենայ Բ.ը ըսել»։ Ճարտարարուեստական կեանքին մէջ մտնելէ վերջ, եթէ այդ հաստատութիւնները մէջտեղ չբերենք, անկարող պիտի ըլլանք պահել այն առաձգականութիւնը որ անհրաժեշտ կը դարձնէ դէպի կատարեալը ընթացող բարգաւաճումը։ Մեր գործը կէս կը մնայ։

Ըսենք թէ գործաւորներուն միջեւ վարպետներ հասան։ Անոնցմէ մէկը երեք կամ չորս անփորձ գործաւորի գործը կը տեսնէ։ Որպէսզի գործարանը աւելի շատ արտադրելու ձեւով աշխատի, հարկ է հետզհետէ գործաւորներու թիւը իջեցնել եւ արժէքինը նուազեցնել։ Ապա թէ գործարանը պիտի օգտուի եւ թէ սպառողները։ Բայց այդ ընելու համար պէտք է գործաւորներ դուրս ձգել ... իսկ ազգային գործարանի մը համար դժուար բան է ատիկա։ Եթէ աւելորդ գործաւորները դուրս ձգէ, թշուառութիւնը ծայր պիտի տայ, իսկ եթէ պահէ, պիտի չկարենայ բարգաւաճումի պայմաններուն համաձայն ընթանալ ...

Երկիրը կը կարօտի բազուկի ուժի։ Ոչ ոք բացը կը մնայ, անպայման գործ մը կը գտնէ։ Բայց, մենք չունինք միջնորդող հաստատութիւններ եւ ժամանակաւոր կամ տեւական տեղափոխութեանց յատուկ կազմակերպութիւններ, որոնք շատ անհրաժեշտ են յանկարծ ճարտարարուեստացումի ճամբուն մէջ մտնող երկրի մը եւ բացը մնացող բանուորին գործ ապահովելու համար։

Երկրորդ կէտն է գործաւորին ու մեքենային յարաբերութեան ստեղծումը։ Այսօր մենք կամայ ակամայ անփորձ ձեռքերուն ենք յանձնած այնքան սուղ արժող մեքենաները։ Անոնք հազիւ կրնան մեքենաները քիչ շատ աշխատցնել։ Ծանօթ չեն թէ մեքենաները ի՞նչպէս պէտք է խնամել ու չեն սիրեր իրենց այդ ամենօրեայ ու անլեզու ընկերները։

Ամէնէն լաւագոյն տարրը այն է որ աշկերտութենէ յառաջ պիտի գայ։ Բոլոր գործարաններն ալ կ'աշխատին աշկերտներ հասցնել։ Բայց այդ գործը տակաւին ձեռք առնուած չէ որպէս ձեռնարկ մը որ երկրի ճարտարարուեստին յատուկ է։ Հարկ է, այդ մարզին մէջ, նախակրթարանին հետ գործակցութիւն մը հաստատել։ Ցետոյ, գործաւոր հասցնելը քիչ մըն ալ հոգեբանական լապորաթուարի գործ է։ Մեր գործերը պատահականութենէ կը փրկենք, եթէ օգտուինք հոգեբանական լապորաթուարներու, վերջին դրութեամբ պրպտումի մեթոտներէն։ Համալսարանի այդ ճիւղը, որ կը ղեկավարուի աշխարհի ամէնէն անուանի մասնագէտներէն մէկուն կողմէ, շատ կարեւոր ռահվիրայ մը կրնար ըլլալ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱԿԱԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ «ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ»Ը ՁԵՂՔՈՒԱԾ

— . —

Սոփիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 յունիս).

— Նիւ Եորքի հայ համայնավար «Բանուոր» թերթը վերջերս հրատարակած էր պաշտօնական այն նամակները, զորս իրարու մէջ փոխանակած են Ամերիկայի հայ համայնավարները եւ ռամկավարները՝ միացեալ ուժերով կամ ճակատով գործելու խնդրի մասին։

Ինչպէս յայտնի է, համայնավարները, քաջալերուած ռամկավարներու հետ միասին Դուրեանի դիակը շահագործելու «յաջողութիւններէն», եռանդուն եւ յամառ ջանքեր կ'ընեն տեւականօրէն իրենց կառքին լծելու ռամկավարները, ինչպէս որ կրցին լծել հնչակեանները։ Այդ նպատակին համար անոնք նոյնիսկ կազմած են «Ամերիկահայ Ժողովրդական Համագործակցութիւն» անունը կրող մարմին մը, որ ծածկելով իր համայնավար ըլլալը՝ կը ձգտի աւելի մարսելի դառնալ ռամկավարներուն համար։

Ամերիկայի մէջ անցեալ տարի համայնավարները յաջողեցան իրենց սարքած թակարդին մէջ ձգել ռամկավարները եւ անոնց հետ միասին տօնել նոյնիսկ Հայաստանի «խորհրդայնացման», այսինքն՝ ստրկացման օրը, իբրեւ ազգային տօն մը։ Սակայն ռամկավարները կ'երեւի թէ գոհ չեն մնացած իրենց գործակցութենէն համայնավարներուն հետ եւ այժմ նահանջի ճամբան կը բռնեն։ 16 մարտ 1937 թուակիր նամակով մը, ռամկավարներու կեդր. վարչութիւնը կը հաղորդէ համայնավարներուն, թէ իր կուսակցութիւնը ի վիճակի չէ այլեւս մասնակցելու համագործակցութեան մարմնին։

Ռամկավարները հակառակ են գործակցութեան, պատճառաբանելով նաեւ թէ այսօր ամերիկահայ գաղութին մէջ կը պակսին հոգեբանական որոշ եւ նպաստաւոր պայմաններ համագործակցութեան համար։

Բայց իրականին մէջ, կը թուի թէ, վարագոյրներու ետեւ փոխուեր է ռամկավարներու «հոգեբանութիւնը»՝ համայնավարներու հետ միացեալ ճակատով գործելու նպատակայարմարութեան եւ արդիւնաւորութեան մասին։

Հարկաւ միամտութիւն պիտի ըլլար ենթադրել, թէ ռամկավարները այլեւս չեն ուզեր պայքար մղել Դաշնակցութեան դէմ կամ կը հրաժարին խորհրդային կառավարութեան ի նպաստ պրոպագանտ ընելէ։ Այդ տեսակէտէն ոչինչ փոխուած է ռամկավարներու հոգեբանութեան մէջ, դէթ դատելով իրենց տխուր գործերէն եւ մամուլի գրգռիչ արտայայտութիւններէն։ Սակայն, ռամկավարները իրենց պայքարը այժմ կը նախընտրեն մղել առանձինն եւ ոչ համայնավարներու հետ կողք կողքի։ Եւ այդ կ'ընեն՝ ըստ երեւոյթին, երկու պատճառներով.—

Նախ որ՝ ռամկավարները դառն փորձով կը հասկնան այժմ, որ համայնավարներու հետ սերտ գործակցութիւնը թանձր ստուեր մը կը ձգէ իրենց վրայ, բոլորովին կը խառնէ զիրենք համայնավարներուն հետ, իրենց ձեռքէն կը խլէ իրենց նոր սերունդը, կը չէզոքացնէ իրենց Բարեգործականը, կը քայքայէ իրենց շարքերը եւ կը վարկաբեկէ զիրենք յաչս հայ հանրութեան եւ օտարներու։

Երկրորդ՝ համայնավարներէն անջատ գործելով՝ ռամկավարները կրնան ժամանակ մը եւս քնացնել իրենց հետեւորդներէն կամ համակիրներէն անոնք, որ հակառակ են համայնավարներուն։ Ըստ երեւոյթին, այսպիսիները վերջերս սկսած են աւելի զգալի դարձնել իրենց դիրքն եւ ուժը ու ստիպել ռամկավար ղեկավարները, որ աւելի հեռու կենան համայնավարներէն, երբեմն երբեմն նոյն իսկ հակահամայնավարական «ելոյթներ» ընեն, որպէսզի անարգել կարողանան շարունակել իրենց մոլեգին հակադաշնակցական եւ խորհրդայնասիրական ընթացքը»։

Ո՞ՐՔԱՆ ԲԺԻՇԿԻ ՊԷՏՔ ԿԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

Թուրքիոյ մէջ ընդամէնը 2900 բժիշկ կայ։ Բնակչութեան համեմատ առնուազն 2 հազար հոգիի համար մէկ բժիշկ կ'իյնայ։ Տակաւին 8500 բժիշկի պահանջ կայ։ Այս պահանջը գոհացնելու համար, յառաջիկայ կրթ. տարեշրջանին Անգարայի մէջ բժշկ. ֆակիւլթէ մը պիտի բացուի, որուն համար 8 ու կէս միլիոն ոսկիի պէտք կայ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Յառաջ»ի **Chèque - postal**ի թիւն է **Paris 1678 - 63**, ինչպէս կ'երեւայ ճակատը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (296)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Սոնիայի սենեակէն լսուող ուրախ ձայները, չփորահարութեան հետեւանքով պահ մը լռած, ալ աւելի աղմուկով վերսկսան։ Լեւոնը ոտքի մատներուն վրայ քալելով մօտեցաւ ու ականջը դրաւ դրան փեղկին։

— Այո,— թաւ ձայնով տղամարդ մըն էր ֆրանսերէն խօսողը,— վերջին պահուն ինծ իմացուցին թէ ընդհանուր խուզարկութիւն մը տեղի պիտի ունենայ այս գիշեր։

— Ինծ ալ քիչ առաջ միայն լուր տուին,— լսուեցաւ երկրորդ ձայն մը,— տիկիններուն հետ կը պատրաստուէինք կառք նստիլ, երբ ոստիկան մը կուսակալի նամակը բերաւ ...

— Բայց ինչո՞ւ համար նորէն այս խուզարկութիւնը,— Լեւոնը որոշապէս ճանչցաւ Սոնիայի ձայնը.— այս երկրին մէջ կ'երեւի խուզարկութիւնները վերջ չունին ... այս անգամուան խուզարկութիւնը ինչո՞ւ համար է։

— Սիրելի Սոֆիա Պետրովնա,— լսուեցաւ թաւ ձայնով տղամարդու ձայնը, որ այս անգամ ռուսերէն պատասխանեց.— կառավարութիւնը հաստատ լուր ունի, որ յայտնի յեղափոխական Լեւոնը քաղաք մտած է։ Առջի գիշեր զօրքին հանդիպելով՝ զինուորներէն մէկը սպաննած է եւ ոտքով գլխով աներեւութացած ... Կառավարութիւնը ամբողջ Այգեստանը զինուորական ցանցի տակ առաւ ու հիմա տակն ու վրայ պիտի դարձնէ թաղերը։ Վստահ եմ, որ այս անգամ մեռած կամ ողջ ձեռք պիտի անցնի այդ մարդը ...

— Եթէ այդքան վտանգաւոր մարդ մըն է այդ Լեւոնը, յաջողութիւն կը ցանկամ կառավարութեան,— Սոնիայի քրքջան ձայնն էր պատասխանողը։

— Բայց ես, շիտակը շատ պիտի ցաւիմ,— լսուեցաւ կանացի մեղմ ձայն մը,— ժողովուրդը ուղղակի կը պաշտէ այդ մարդը ... Ես խորապէս պիտի ցաւիմ ...

— Ատոր համար ալ ես քեզի կ'ըսեմ, որ դուն շատ սանթիմանթալ ես,— պատասխանեց ուրիշ տղամարդու մը յանդիմանական ձայնը.— դուն երբեք պիտի չկրնաս մոռնալ հայ ծնողքներէ սերած ըլլալդ ...

— Յարգելի հիւպատոսը պիտի գիտնայ, որ մեր ամենամեծ առաքինութիւնը սանթիմանթալ ըլլալն է,— Սոնիան էր խօսողը,— եթէ մենք ալ ձեզ՝ տղամարդոցդ նման չոր եւ տրամաբանող ըլլայինք, հաւատացէք, որ մեր դրաւչութենէն շատ բան կը կորսուէր ... Չէ՞, տիկին, դուք ի՞նչ կ'ըսէք ...

— Անշուշտ այդպէս է,— լսուեցաւ նախկին խօսող կնոջ ձայնը,— յամենայն դէպս սարսափելի է մտածել, որ այս բոպէիս մարդ էակ մը վայրի գազանի նման կը հալածուի իր նմաններուն կողմէն եւ որ այս պահուս կամ սպաննուած է եւ կամ սպաննուելու մօտ վիճակի մը մէջ։

— Գիտէ՞ք ինչ, յարգելի տիկին,— կրկին թաւ ձայնով մարդու ձայնը լսուեցաւ,— աւելի լաւ կը լինի, որ մեր այս ուրախ սեղանը չախրեցնենք նման հարցերու մասին խօսելով։ Մեր Ռուսաստանի մէջ ալ այս յեղափոխական խելագարներէն շատ ունինք, անոնց ինչ պատուհաս ըլլալը ինծ յայտնի է։ Չարժեր անոնց մասին մտածել ... Այսօր մեր սիրելի հիւրընկալի ծննդեան տարեդարձն է, խնդրեմ բաժակները լեցնել ... Ձեր կենացը, յարգելի Սոֆիա Պետրովնա ... երջանիկ տարիներ ...

— Երջանիկ տարիներ ... շատ տարիներ,— լսուեցան ուրիշ ձայներ եւ բաժակներու չխկոց։

Լեւոնը դրան մօտ յօնքերը կիտած՝ սկսաւ մտածել։ Այս ի՞նչ նորութիւն էր, մարդ տարուան մէջ քանի՞ անգամ ծննդեան օր կ'ունենայ։ Սոնիայի ծննդեան օրը Լեւոնը գիտէր որ յունիսի տասներկուքին է։ Ինչո՞ւ այս խաղը։ Յանկարծ գաղափար մը միտքը լուսաւորեց. Սոնիան՝ Լեւոնի թաքստոցը ապահովելու համար՝ հնարած էր այդ ծննդեան նոր թուականը եւ անշուշտ իտալական եւ ռուսական հիւպատոսներն էին իրենց տիկիններով կոչունքի կանչուած հիւրերը։ Լեւոնը անձայն սկսաւ ծիծաղիլ ու կուրծքը հպարտութեամբ ուռեցաւ։ Չէ՛, Սոնիան շրջահայեաց, խելօք աղջիկ մըն էր ամէն մէկ քայլը հաշուող, ու գիտէր թէ ի՛նչ կ'ընէր։ Լեւոնը չորեքթաթ մօտեցաւ անկողնին, առանց հանուելու երկնցաւ մահճակալի վրայ ու փորձեց քնել, վստահ որ դուրսը պահապան հրեշտակ մը կը հսկէ իր ապահովութեան վրայ։

Թէեւ Լեւոնը քնեց, եւ կամ մտային այն վիճակին մէջ էր, երբ գիտակցութիւնը կը նուաղի ու մարդ կէս քուն կէս արթուն վիճակ մը կ'ունենայ։ Մէկ ալ տան դրան աղմուկը ընդոստ արթնցուց զինքը։ Լեւոնը անմիջապէս ոտքի ցատկեց եւ զգուշութեամբ այգին նայող վարագոյրի ծայրը վեր բարձրացուց։ Այգիին կողմէն ոչ թէ միայն Սոնիայի, այլ եւ շուրջի տները շրջապատուած էին զինուորներու շղթայով մը, որոնք ձեան սպիտակութեան վրայ ետ ու առաջ կը շարժէին։ Ապահովաբար այդ պահուն այգիի դուռն էր որ կը ծեծէին։ Լեւոնը ոտքի մատներուն վրայ քալելով՝ մօտեցաւ կողքի սենեակի դրանը։

Սոնիայի հիւրասենեակը գտնուող կոչնականները այնքան ցած ձայնով կը խօսակցէին, որ Լեւոնը անորոշ աղմուկէ զատ բան մը չկրցաւ լսել։ Լեւոնը կը պատրաստուէր նորէն պատուհանին մօտենալ, երբ դէպի Սոնիայի սենեակը բարձրացող սանդուխին վրայ ծանր ոտնաձայներ լսուեցան, ու մէկ ալ սենեակի դուռը շնդալով բացուեցաւ այնքան ուժեղ կերպով, որ Լեւոնի կրթնած դուռը տեղէն երերաց։

Կողքի սենեակին մէջ խօսակցութեան շշուկը յանկարծ դադրեցաւ։

— Հազար ներողութիւն,— լսուեցաւ նոր ձայն մը. ապահովաբար դուռը բացողի ձայնն էր, որ թուրքերէն կը խօսէր,— ձեր վսեմութեան ներողամտութիւնը կը խնդրեմ ... Գիտէք, որ այգիներու կողմէն դժուար է ճշդորոշել թէ ո՞ր տունը որո՞ւ կը պատկանի ... Անշուշտ, եթէ գիտնայինք, որ տոքթոր հանըմին տունն է, Աստուած չընէ, որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր նեղութիւն պատճառել։ Արդէն կուսակալ պէյն ալ այդ մասին մասնաւորաբար կարգադրած էր ... Կը խնդրեմ որ ներէք այսպէս յանկարծ ներս մտնելուս համար։ Եթէ գիտնայի ...

— Քոմիսէր էֆէնտի,— լսուեցաւ թաւ ձայնով մարդու բարկացոտ ձայնը,— դուք պիտի չմոռնայիք որ բացի կուսակալի հրամանէն, տոքթոր հանըմը ռուսահպատակ է, ու առանց իմ համաձայնութեան դուք իրաւունք չունէիք դռնէն ներս մտնելու։ Կ'երեւի, Վանի մէջ այնքան ալ բարակը չէք փնտռեր. ես պիտի բողոքեմ ուր որ անկ է ... խնդրեմ անմիջապէս դուրս ելլէք ...

Կասկած չկար որ խօսողը Ռուսաց հիւպատոսն էր, մեծ ազդեցութեան տէր անձնաւորութիւն մը։ Լեւոնը դրան կողքին կծկուած՝ բաւականութեամբ ինքն իրեն կը ժպտէր։ Սոնիայի խորամանկութեան շնորհիւ Ռուսաց հիւպատոսն էր որ կը թեւարկէր յեղափոխական փախստականը, զոր ձերբակալելու համար այդ պահուն Այգեստանը տակն ու վրայ կ'ընէին։

— Հազար ներողութիւն կը խնդրեմ ... եթէ միայն գիտնայի,— կմկմոտ ձայնը կը լսուէր քօմիսէրին,— խնդրեմ, ներէք, հանըմ էֆէնտի...

— Վայրկեան մը խնդրեմ,— լսուեցաւ Սոնիայի սիրալիր ձայնը,— պարոն հիւպատոսը ներողամիտ պիտի գտնուի, եթէ ըսեմ իրեն, թէ դուք ինծ նկատմամբ միշտ ուշադիր գտնուած էք ... ի՞նչպէս կ'երթայ ձեր խուզարկութիւնը, յաջողութիւն ունեցա՞ք։

— Հանըմ էֆէնտի, դժուար, շատ դժուար ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

— « Եուկոսլաւիոյ եւ Գերմանիոյ գործակցութիւնը, որ որոշապէս կ'արտայայտուի իմ այս այցելութեամբս, մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ ներկայ ընդհ. կացութեան մէջ: Այս գործակցութիւնը ազդակ մըն է, որ կրնայ դիւրացնել եւ փութացնել գոյութիւն ունեցող դժուարութիւններու լուծումը »:

Մամուլին արտայայտութիւնները

Պելկրատի կիսապաշտօնական թերթը, «Սամուփրաւա», կը գրէ այս առթիւ.—

« Գերմանիոյ արտաքին նախարարը մեզի այցելութեան կուգայ իր հեղինակութեան ամէնէն փայլուն շրջանին, Հիթլէրի ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան շարք մը յաղթանակներէն վերջ:

Եւրոպակա ձախ մամուլը անմիջապէս ահազանգ կը հնչեցնէ, երբ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը կ'այցելէ հարեւան երկիր մը, կարծես թէ գերման ժողովուրդին ներկայացուցիչները իրաւունք չունենային քաղաքավարական այցելութիւններ տալու, իրենց համակրանքը յայտնելու այն ժողովուրդներուն, որոնք կ'ուզեն ապրիլ գերման ժողովուրդին հետ խաղաղ եւ համերաշխ:

Պելկրատի ժողովուրդը, որ 1915ին, տխուր պարագաներու տակ, այցելութիւնն ընդունեց Գերմաններուն, այսօր յարգանքով կ'ընդունի զանոնք իբրեւ խաղաղութեան աւետաբեր »:

Պերլինի մամուլը, ըստ «Իւմանիթէ»ի տեղեկութեանց, կը ցնծայ տեսնելով որ Եուկոսլավիա եւս, Լեհաստանի նման, կը յարի «հակաբոլշեւիկեան պետութեանց ճակատին»: Գերման թերթ մը բացէ ի բաց կը յայտարարէ. «Դանուբեան աւազանին մէջ կարելի է հետեւիլ միայն մէկ քաղաքականութեան,— Գերմանիոյ հետ, եւ երբե՛ք Գերմանիոյ դէմ»: Ուրիշ թերթ մը յոյս կը յայտնէ որ շուտով Ռումանիան ալ պիտի ճշդէ իր դիրքը, յարելով նոյն ճակատին:

*** Ֆոն Նէօրաթ, յանուն Հիթլէրի, գերմանական արծիւի շքանշանով պատուեց Սթոյատինովիչը: Իսկ սերպ վարչապետը սպիտակ արծիւի պատուանշան տուաւ Ֆոն Նէօրաթի:

Ֆոն Նէօրաթ երեքշաբթի մեկնեցաւ Սոֆիա:

Կ'ըսուի թէ Սթոյատինովիչ, իր կարգին, Փարիզ պիտի գայ, բացատրութի՞ւն տալու թէ բարեկամական դաշինքը վերանորոգելու, յայտնի չէ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ հետեւեալներուն, որոնք նուէրներ ըրին Մայիս 28ի վիճակախաղի եւ պիւֆէին համար:

Տիկիններ՝ Սաթենիկ Մալխասեան, Փարթամ, Արտաշամ Ասլանեան, Աղնիւ Թիրոյեան, Զուարթ, Մաննա Կարապետեան, Արուսեակ Պետրոսեան, Ալեք Իւրջանեան, Անահիտ Զորմիսեան, Անգին Եափուճեան, Լենա Թորոսեան, Բնարիկ Մուրատեան, Խաֆէեան, Հայկանուշ Աւետեան, Սոֆիկ Սմբատեան, Մելքէ Գրիգորեան, Ցակոբեան, Աղնիւ Սմբատեան, Լիա Արծրունի, Արմենուհի Ցակոբեան, Հեքիբեան, Մարի Բուլուրեան, Աւետիսեան, Մարթա Նէյսէսեան, Մարօ Ցակոբեան, Տիկին Զրուանդեան, Մուանէնեան, Իրդրանեան, Աղաւնի Աղլամանեան, Ցոլհաննէսեան, Իսահակեան, Քիսեան, Գարակէօզեան, Թեւանեան, Տէր եւ տիկին Երամջեան, Աճէմեան, Աղաւնի Խաչիկեան, Սարաջեան, Օտապաշեան, Մարկոսեան, Քոսէեան, Ընծայում Նորիկեան, Նետիլեան, Զաքարեան, Տիգրանուհի Թեւանեան, Նուարդ Զատէեան, Տէր եւ Տիկին Շիրինեան, Արշակ խան եւ տիկինը:

Օրիորդներ՝ Տակաւեան, Խանչակեան, Տէրտէրեան, Օհանեան, Մեծատուրեան, Ջամալեան, Ալիքսանեան, Անահիտ Գեւոնեան, Գազազեան, Օսմանճեան, Տեմիրճեան:

Պարոններ՝ Համբարձումեան, Քիւրքճեան, Տօնիկեան, Շիտիկեան, Նալպանտեան, Արամայիս, Ցակոբեան, Հաւեան, Պայրքճեան, Գորգիկեան, Զատէեան, Գեւորգ Փափազեան, Փանոսեան եղբայրներ, Էֆէյեան, Վարժապետեան, Ցոլակ, Հ. Սամուէլ, Զաքարեան, Եղիազարեան, Վարդանեան, Թորոսեան, Տամլամեան, Ուզունեան, Մարուքեան:

Նպարավաճառներ՝ Անի, Սեւան, Հրաչեան, Թիւթիւնճեան, Հալեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 12 Յունիս. շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, բարեգործականի տան մէջ, 8 rue Bossuet փարիզ:

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվար Օտոփի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները 12 Յունիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ազգային վարժարանի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Թատերական ներկայացում Պոմոնի մէջ

ՊՈՄՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Վարանդեան Ակումբը

Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ **ՄՇԱԿԻ ԽԵՂՃԸ** (ՕՓԵՐԷԹ 3 ԱՐԱՐ)

ԵՒ **ՏԻԿԻՆ ԵՄ, ՏԻԿԻՆ** (ՎՈՒԷՇՏ)

Մուտք 4 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2 — 4: Իրաւագէտ-փաստաբան Պ. ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ պիտի գտնուի միութեանս կեդրոնատեղին, 8 րիւ Պօսիւէ, Փարիզ (10), իրաւագիտական խորհուրդներ եւ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ (տուրքի, վաճառականական, վարչական եւն.) ձրի տալու, միութեանս անդամներուն եւ համակիրներուն:

10րդ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ,

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ՄԱՆՈՒԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, **Salle Gaveau**ի մէջ

45 Rue La Boëtie, մէթրօ **Miromesnil**

Ժողովուրդի ընդհ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ հանճարներու յիշատակին ձօնուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԸ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳԷՈՆԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ,

ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր:

Տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր.: Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince, Paris (6):

Բացուած է

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7:

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 11 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատետրով:

Վիեննա

ՎԻԷՆՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ Վռամեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Զարդարեան գրադարանը, 181 Cours Lafayette: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՈԼԻԿ սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական խնամուած բաժին:

18 փոքրիկներու կողմէ ժապաւէն հիւսելու պարը:

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.:

Ծախքերու համար մուտք՝ 1 ֆր.:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.—12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական ձոխ բաժին:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի Արզումեան խումբին կողմէ

12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Շավիլի, rue Carnotի սրահին մէջ, (rue Carnotի եւ rue Coteauի անկիւնը):

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ Զ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Հ. ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ եւ ԱՐԻՍ, ՕՐ. ԱՎՃԵԱՆ եւ տեղական ուժեր: Կէս գիշերէն յետոյ պարահանդէս: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք 4 ֆր.:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Առնել 1 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Puits sans vin. մէկ կայարանէն շոգեկառք իջնել Շավիլ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան Ենթակոմիտէի

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ 7.30

Սալ կալմանի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Արտասանութիւն, երգ եւլն.: Հայկական եւ եւրոպական պարեր,

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ընկեր Կարօ Ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի:

13 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին:

Պ. ՆԱՃԱՐԵԱՆի ագարակը, ՇԱՄԲԱՆԵԼ ՌՕԶԷՐԻ, ԼԸ ՓԷՆ ՏԸ ՊԱՍՏԻԴ, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ:

ՇԱՆԹ թատերախումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ ընկ. Կ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆի՝

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

Հաղորդ. միջ.— Փլաս տ'Էքսէն առնել 26 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Օքթրուա, Սէնթ Անթուանէն մէկ կայարան վեր:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Համազգային»ի Փարիզի Վարչութեան կողմէ

11 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին,

Café Voltaireի սրահին մէջ, 1 Place de l'Odéon, մէթրօ Օտէոն:

Կը նախագահէ ՏՕՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՓՐՕՖ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

Նիւթ ունենալով «Լեզուն որպէս ազգային նկարագրի ազդակ»:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Պ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (արտաս.)

Մուտք 2 ֆր.:

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի եւ շրջականներու եկեղց. վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ կիրակի 13 Յունիս Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան անուան տարեդարձին առթիւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գեր. Տ. Հմայեակ վարդապետ Պաղտասարեան հանդերձեալ է Ս. պատարագ մատուցանել եւ իր քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները:

Այս առթիւ զաղութիս հին եւ նոր ննջեցելոց յիշատակին հանդստեան պաշտօն եւ մատաղի բաշխում պիտի կատարուի:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30-ին, պատարագ ժամը 10.30ին:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ [illegible]

Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

— • —

Առնուվիլ-լէ-կոնէսի Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղս հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տօքթ. Տիգրան Մէսթճեանի, որ երկու անգամով մեծաքանակ դեղօրայք նուիրած է բուժարանիս եւ խոստացած է յետայսու եւս նպաստել մեր բուժարանին:

50 մէթր հեռու ԻՍԻի կայարանէն եւ 23 թիւ օթօպիւսի կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիեսնոց մեծ խոհանոցով 2000 ֆր., 2 փիէս խոհանոց 2400 ֆր.: Շոգեկառք միասին:

Աժան գինով երկու խանութ: Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72-74 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հարաւ. Շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին,

Յունիս 13ի կիրակին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր,

Րօպէնսոն, **Grand Arbre, Maison Fiquet**ի մէջ.

(Մեծ բեւեկի պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ

(Երկրորդ անգամ ըլլալով, բազմաթիւ խնդրանքներու իբր պատասխան)

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «ՀԻՒՍՆԴՏԵՍ»

կատակերգութիւնը մէկ գործողութեամբ:

Ներկայացումը կը սկսի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին,

ԽՄԲԵՐԳ ԵՒ ՄԵՆԵՐԳ,

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՀԱՆԵԱՆի

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ

Գին 3 ֆրանք:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Թերմինիւս:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 Յունիս, կիրակի օր, Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցին

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին,

Սեվրի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ,

26 Rue Troyon, Sèvres. Մէթրօ Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՂԱՐԱՊԱՂԻ ԱՇԻԿՆԵՐԸ**

Մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի դերասանական խումբին եւ ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի:

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութեանս տարեկան Ցերեկոյթ—Պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ 27 Յունիսին, իր կեդրոնատեղին, **8 Rue Bossuet, Paris (10)**

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (9ամեակ)

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, **Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris (8)**

Մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի

Փոքրիկն Անժէլ պիտի նուագէ կտորներ՝ ՊԱԽԷՆ, ՊԷԹՀՕՎԷՆԷՆ, ՄՕՑԱՐԹԷՆ, ՇՈՒՄԷՆԷՆ, ՇՈՊԷՆԷՆ, ՉԱՅԲՕՎՍՔԻԷՆ, ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԷ, ԱԼՊԷՆԻԶԷՆ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգները:

Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.,

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Սալոնյծորի Հայր. Միութեան կողմէ

13 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Սէնթ Անտրէի պարտէզը:

Կը խօսի ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ

Նիւթ՝ Սալոնյծոր ի ծննդեանէ:

Կը ներկայացուի՝ ՄԱՇԴԻ ԻԳԱՍ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ,

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Բէօթահիոյ Հայրենակցական Երկս. Միութեան կողմէ

13 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, իգնօեան եղբարց ագարակին մէջ, Traverse Roi de Pique, Trais Lucs:

Պարերը կը սկսին ժամը 3էն սկսեալ: Ընտիր ճաշ: Անակնկալներ: Գօտեքուռ ալ Պուլ: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Առնել 7 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջնաբեր կայարանը:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2-7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

“ՇԻՐԱԿ„ Արեւելքի միակ իսկական օղին է

Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր

պատրաստուած զուտ չամիչի գինիով: Հայ աւանդական սեղանին զարդը

Agence de Voyage et de Tourisme

OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	54 Rue de la République
Tel. Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-12

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով: Գաղթականական դրամանենակ, վաւերացուած կառավարութենէն: Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները հարաւային եւ կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար:

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ՏԽՄԱՐՆԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑի (Մելքոնեան)

Գին՝ (փոսթի ծախքով) 15 ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Melkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie H. Samuel 51 rue Mr. le Prince, Paris.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Damesme PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 11 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3444

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱՆՃԱՔԻ ԹՆՃՈՒԿԸ

Ծանրակշիռ լուրեր կը հասնին դարձեալ Սուրիայէն:

Արդէն քանի մը շաբաթէ ի վեր Պէյրութի եւ Հալէպի թերթերը մանրամասնութիւններ կուտային այն հոգեկան ծանր կացութեան մասին, որուն ենթարկուած էին տեղացի ժողովուրդները՝ Սանճաքի խնդրին Ժընեւի մէջ քննուած օրերուն:

Հիմա այլեւս մթնոլորտը բոլորովին ելեկտրականացեր է եւ ջղագրգռուած մարդիկ խօսքէն գործի անցեր են: Իսքէնտէրունի եւ Անտիոքի մէջ Արաբներն ու Թուրքերը ընդհարեր են, երկուստեք քանի մը տասնեակ վիրաւորներ կան:

Խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար, հոգատար պետութիւնը ստիպուեր է պաշտպան միջոցներու դիմել յայտարարել եւ զինուորներ միջամտած են՝ ընդհարումներուն վերջ տալու համար:

Կը տեսնուի ուրեմն որ Ժընեւի արհեստագործ փոխանակ լուծելու Սանճաքի խնդիրը, զայն վերածեց թնճուկի մը: Բարեմիտներ կը յուսային թէ Իսքէնտէրուն - Անտիոքի հարցը Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ հանելով, ամէն ինչ կը կարգադրուի: Մինչդեռ հակառակը պատահեցաւ: Թուրքերը յաղթանակ պոռացին: Իսկ Սուրիացիները՝ որոնց համար կենսական է Իսքէնտէրունի նաւահանգիստն ու ներքնամասը, իրար անցան եւ Սանճաքէն մինչեւ Հալէպ, անկէ մինչեւ Համա, Հոմս եւ Դամասկոս բոլոր փակեցին խանութներն ու դպրոցները իբր բողոքի նշան: Տեսակ մը ընդհանուր գործադուլ: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն ցոյցերը դադրած են եւ անդորրութիւնը վերահաստատուած:

Կը տեսնուի, ուրեմն, որ Սուրիացիները դժգոհ են՝ հակառակ Ժընեւի պոլիտիկոններու խմբագրած գեղեցիկ բանաձեւերուն, որոնց համաձայն Սանճաքը ամբողջական մասը կը կազմէ Սուրիական անկախ պետութեան, սուրիական դրօշը պիտի ծածանի Անտիոքի եւ Իսքէնտէրունի մէջ, արաբերէնը պաշտօնական լեզու պիտի ըլլայ թուրքերէնին հետ միասին, Ֆրանսա եւ Թուրքիա պիտի պաշտպանեն Սուրիոյ հողային ամբողջութիւնը, վիճելի երկու գաւառակները Սուրիոյ պիտի մնան եւայլն:

Այս անմեղ բանաձեւերուն ետեւ տեղացիները բան մը կը ըղձան, խաղ մը կը նախատեսեն անշուշտ՝ որ այսպէս իրարանցումի մատնուած են եւ ազմկալի ու հրապարակային ցոյցերով կը յայտնեն իրենց դժգոհութիւնը: Ջղագրգռութիւնը իր գագաթնակէտին հասած է, երբ թրքական անթելի կայանէն հաղորդուած է թէ թրքական բանակէն երկու զօրաբաժիններ ղրկուած են՝ Սուրիոյ սահմանագլուխը:

Սուրիա՝ ցարդ հոգատարութեան ենթակայ երկիր՝ սեփական բանակ չունի ճակատելու համար թուրք ուժերուն դէմ: Ֆրանսան ստանձնած է Սուրիոյ սահմաններուն պաշտպանութիւնը՝ իբրեւ հոգատար պետութիւն. իսկ անցեալ Սեպտեմբեր 9ին Փարիզի մէջ կնքուած ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրով, դարձեալ Ֆրանսան է որ կը ստանձնէ Սուրիոյ հողային ամբողջութեան պաշտպանութիւնը արտաքին բոլոր յարձակումներու դէմ:

Ներկայ պարագային մէջ ալ, եթէ Թուրքերը փորձեն զինուորութեամբ գրաւել իրենց «Ալզաս – Լօրէն»ը, Ֆրանսայի կը վիճակի անոնց դասը տալու պարտականութիւնը:

Սուրիոյ Խորհրդարանը մայիս 31ի նիստին մէջ, զբաղելով Սանճաքի հարցով, միաձայնութեամբ տուած է կարգ մը որոշումներ, որոնք բացայայտօրէն կ'արտայայտեն ամբողջ երկրին միահամուռ զգացումները հանդէպ Իսքէնտէրուն - Անտիոքի շրջանին, որ անբաժան մասը կը կազմէ Սուրիոյ: Խորհրդարանը որոշած է չընդունիլ այն բոլոր կարգադրութիւնները, որոնք կը բռնաբարեն Սուրիոյ միութիւնն ու ամբողջականութիւնը:

Հիմա որ ընդհանուր ներումին հետեւանքով, Սուրիա վերադարձած են ազգայնական յայտնի վարիչներ Տոքթ. Շահպէնտէր, Սուլթան Աթրաշ, Էմիր Շէքիպ Արսլան եւ Իհսան Ճապրի, թունդ հայրենասիրական շունչ մը վարակած է բոլորը: Ներկայ ցոյցերը կազմակերպուած են Ազգային Պլոքին կողմէ, որ ընդդիմադիր է կառավարութեան: Այդ ցոյցերը այնպիսի համազգային բնոյթ ստացած են ամբողջ Սուրիոյ մէջ, որ կառավարութիւնը չի համարձակիր վաւերացնելու Ժընեւի մէջ ընդունուած կարգադրութիւնները Սանճաքին մասին:

Այս հարցը Ժընեւ տարուեցաւ արդէն՝ առանց խորհուրդ հարցնելու բուն շահակից կողմին՝ Սուրիոյ: Թուրքը չուզելու ներկայ ընդհանուր քաղաքականութիւնը անտեսել տուաւ սուրիական նորագոյն պետութիւնը, որ առանց Սանճաքին՝ դժուար թէ կարենայ ընչել:

Փարիզի մէջ կնքուած ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրով ամէն ինչ կարգադրուած էր, մէջն ըլլալով Սանճաքի հարցը եւ Սուրիոյ խորհրդարանը մեծ խանդավառութեամբ վաւերացուցած էր այդ դաշնագիրը, որ երեք տարիէն բոլորովին անկախ կը դարձնէր Սուրիան:

Ֆրանսական խորհրդարանը ուշացուց անոր վաւերացումը եւ թնճուկը առկէ ծնաւ:

Նոյնը պատահած էր Սէվրի դաշնագրին համար, զոր ուշացան վաւերացնել մե՛ծ դաշնակիցները, պատճառ դառնալով նահատակ ժողովուրդի մը կրկին մարտիրոսացման:

Սուրիական դատը արդար է. վստահ ենք թէ անիկա պիտի յաղթանակէ ի վերջոյ, իր առաջին քայլերուն մէջ ոգեւորելով նորագոյն պետութիւնը:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱՐԱՋԱԽՏ ԹՈՒԽԱՉԵՒՍՔԻ ՓԱԽԱ՞Ւ (?)

Բազմաթիւ ռուս զինուորական հրամանատարներ պաշտօնանկ

« Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Վարշաւայէն թէ մարաջախտ Թուխաչեւսքի անհետացած է:

Թուխաչեւսքի, որ ազգային պաշտպանութեան փոխ - գործավար էր, վերջերս չնորհազրկուելով ղրկուեցաւ Վոլկայի շրջանը, իբրեւ զինուորական կառավարիչ: Երկու շաբաթ չանցած՝ լուր կը հասնի թէ մարաջախտը փախած է: Ազգ. Պաշտպանութեան գործավարութիւնը, փախուստին մասին առանց որ եւ է ակնարկ ընելու, կը հաղորդէ թէ մարաջախտ Թուխաչեւսքի պաշտօնանկ եղած է: Թուխաչեւսքիի տեղ, Վոլկայի շրջանի զինուորական կառավարիչ եւ զինուորական Սովետի անդամ նշանակուեցաւ Զօր. Էֆրէմով:

Թուխաչեւսքիի փախուստի զրոյցը որոշ մտահոգութիւն է ստեղծած Մոսկուայի մէջ, որովհետեւ կ'ըսուի թէ մարաջախտը զինուորական դաւադրութեան մը հիմերը դնելէ վերջ անհետացած է: Ահա թէ ինչո՛ւ Կրեմլի պալատը տագնապով որոշումներ կուտայ եւ իրարու ետեւէ պաշտօնանկ կ'ընէ բանակին հրամանատարները: Այն համոզումը կը տիրէ թէ Սովետներու կառավարութիւնը քաղաքական իր մեծագոյն տագնապը կ'ապրի ներկայիս: Հակառակ գրաքննութեան եւ Զեկայի սարսափին, զրոյց կը շրջի թէ զինուորական դաւադրութիւն մը սարքուած է Մոսկուայի մէջ: Թուխաչեւսքի, Վոլկայի շրջանի զինուորական կառավարիչ նշանակուելէն վերջն անգամ, երկար ատեն չհեռացաւ մայրաքաղաքէն, եւ ահա յանկարծ կորսուած է հետքը,— ոմանք կը պնդեն թէ մարաջախտը Մոսկուայի մէջ գաղտնի տեսակցած է բարձրաստիճան սպաներու հետ եւ իր ծրագրին մասին կարմիր բանակին հրամանատարներուն համաձայնութիւնը առնելէ վերջ անհետացած է:

Զինուորական դաւադրութեան այդ սարսափին տակ է որ Կրեմլ իրարու ետեւէ պաշտօնանկ ըրաւ բազմաթիւ հրամանատարներ:

Այսպէս պաշտօնանկ եղաւ Զօր. Եաքիր, Լէնինկրատի զինուորական կառավարիչը, որուն տեղը անցաւ Զօր. Դիբէնկօ:

Այս զօրավարը առկէ առաջ կառավարիչն էր Քիեւի շրջանին, ուրկէ փոխադրուեցաւ Լէնինկրատ՝ կասկածի մը վրայ:

Պաշտօնանկ եղաւ նոյնպէս Սպիտակ Ռուսիոյ զինուորական կառավարիչը, Զօր. Ուբորեւիչ:

Մոսկուայի շրջանի զինուորական կառավարիչ եւ զինուորական Սովետի անդամ նշանակուեցաւ հեծելազօրաց բանակի քննիչ Պուտիէննի:

Պաշտօնանկ եղաւ Անդրկովկասեան շրջանի զինուորական կառավարիչ Զօր. Լեւանդովսքի:

Զօր. Բելով, որ նախապէս հրամանատարն էր Մոսկուայի պահակազօրքին, հրամանատար նշանակուեցաւ Սպիտակ Ռուսիոյ պահակազօրաց:

Դէպի զինուորական դիկտատուրա

Հավաս հեռագրական գործակալութեան քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Ստալին կը խորհի քաղաքական դիկտատուրայի փոխարէն հաստատել զինուորական դիկտատուրա: Կը նշանակէ թէ բանակը եւս վարակուած է ընդդիմադրութեամբ, ու Կրեմլ ներկայիս իր ամբողջ ուշադրութիւնը դարձուցած է բանակէն ներս անցած - դարձածին: Արժմ սկսած է նոյն խիստ «մաքրագործում»ը բանակին մէջ, ինչպէս երէկ վարչական մեքենային մէջ:

Զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած են Զօր. Այտէման, վարիչ քիմիական պատերազմի կազմակերպութեան, Զօր. Կորկ, հրամանատար Մոսկուայի պահակազօրքին, Զօր. Վոլայլ, պետ Մոսկուայի ոստիկանութեան: Ձերբակալուած են նոյնպէս մէկ քանի անդամներ Կէփէուէն:

Ձերբակալուած է Բալիցկի, Ուկրայնայի Կէփէուին պետը, որ այդ պաշտօնը կը վարէր 12 տարիէ ի վեր եւ մտերիմ բարեկամն էր Եակոտայի: Ամբաստանուած է թէ Ստալինի դէմ պայքար կը մղէր:

Ձերբակալուած են նաեւ ուկրէն կոմունիստ կուսակցութեան կարեւոր անդամներէն 52 հոգի:

Ասոնց ձերբակալութիւնը եթէ պաշտօնապէս չի հաստատուիր, խորհրդային մամուլը կը հրատարակէ ցանկ մը, որ կը թուէ Արեւելեան Ռուսիոյ մէջ ձերբակալուած տասնեակ մը բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ հակայեղափոխական եւ լրտես՝ ի հաշիւ օտար պետութեանց:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Պիլպաօ դարձեալ ռմբակոծուած

60 օդանաւեր երեքշաբթի թռիչք մը կատարելով Պիլպաոյի վրայ, ռմբակոծեցին քաղաքը: Ռմբակոծութենէն մասնաւորաբար վնասուեցաւ ջուրի ցանցը: Ազգայնականները ռմբակոծեցին նաեւ Պիլպաոյի պաշտպանութեան արտաքին գիծերը, որոնք կը կոչուին «երկաթէ գօտի»: Այսպէս Լեմոնայի եւ Կալտաքանոյի վրայ անընդհատ ռումբ տեղացին:

Հանրապետական կառավարութեան ազգ. պաշտպանութեան նախարարին յայտարարութիւններուն համաձայն, հանրապետական բանակը կը պատրաստուի ընդհ. յարձակողականի մը: Նախարարը կ'ընդունի, որ թուապէս քիչ են հանրապետական ուժերը, բայց լաւ կազմակերպուած: Մեծ թափով յառաջ կը տարուի բանակին կազմակերպութիւնը, շուտով կէս միլիոնի պիտի հասցուի զինուորներուն թիւը: Մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք ճարուած է: Մասնաւոր դպրոցներ կազմուած են՝ պատրաստելու համար օդանաւորդներ, հրետաձիգներ, հեռագրողներ, եւն.:

Մօտ օրէն յարձակում մը պիտի սկսի օգնելու համար Պիլպաոյի եւ «օդ-տալու համար» Մատրիտի:

ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Չորեքշաբթիի թիւով հրատարակած էինք Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութեան ընդարձակ զեկոյցը օտար զինուորցու երիտասարդներու պարտաւորութեանց մասին: Այդ զեկոյցին մէջ կարեւոր վրիպակ մը սպրդած է:

Զեկոյցին մէջ կ'ըսուի.— Որոշուած է գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ չկանչել (վրիպակով մը՝ գրուած է կանչել, ինչ որ սխալ է) այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 Յունուար 1էն առաջ: Բայց եթէ ասոնց մէջ կան այնպիսիները, որ կ'ուզեն հպատակութիւն ստանալ եւ իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուին այն շրջանին, որ պարտաւորիչ է իրենց դասու Ֆրանսացիներուն համար եւ նոյնքան տեւողութեամբ:

Ամբողջական զեկոյցը կարդալ ՅԱՌԱՋ, 9 Յունիս:

Պէտք է ետ կանչել կամաւորները

Պելժ խորհրդարանին մէջ, երեքշաբթի, ընկերվարական երեսփոխան մը հարցապնդում ուղղեց կառավարութեան՝ Սպանիոյ դէպքերուն մասին: Յանուն կառավարութեան, Սփաաք պատասխանեց.

— Կ'ուզենք որ վերջ դնենք ոչ - միջամտութեան հսկողութեան: Ընդհակառակն, մեր կարծիքն այն է թէ պէտք է զօրացնել հսկողութիւնը, ոչ միայն վերջ դնելու համար օտար կամաւորներու առաքումին, այլեւ աշխատելու համար որ ետ կանչուին անոնք: Մեր փափաքն է որ օտար կամաւորները հեռանան Սպանիայէն, թողլով որ Սպանիացիները իրենք իրենց մէջ կարգադրեն իրենց վէճերը: Կարեւորը արգիլելն է ընդհ. պատերազմը: Եւ կանխարգիլելու համար այդ մեծ աղէտը, պէտք է պարպուիլ անձնական համակրանքէ: Պէտք չէ թոյլ տալ որ Պելժիան անդամ մը եւս նետուի պատերազմի մէջ:

Անգլիա վերջերս Իտալիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ կ'առաջարկէր քննութիւն կատարել Սպանիոյ մէջ կատարուած վայրագութեանց մասին: Երկու կառավարութիւններ պատասխանեցին թէ անկարելի է այդ: Պելժիոյ միակ անելիքն է ուժ տալ իր մարդկայնական ձեռնարկներուն, ի նպաստ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին զոհերուն: Կը թուի թէ աշխարհ անտարբեր է այդ տառապանքներուն: Թերեւս անոր համար որ կը վախնայ բարդութիւններէ: Բայց այդ վախը չի կրնար անդամալուծել մեզ որ հրաժարինք ամոքելէ դժբախտ եւ վիրաւոր Սպանիոյ ցաւերը:

Ստալինի մայրը մեռաւ

«Զարիա Վոստոկա» թերթը կը հաղորդէ թէ Ստալինի մայրը, Տիկին Եկատէրինա Գէորգիեւնա Ճուղաշվիլի, մեռաւ երեքշաբթի:

*** Տիկին Ուլիանովա, Լէնինի քոյրը, ուղեղային արիւնահոսութեան մը հետեւանքով անդամալուծուած է,— Լէնին եւս մեռաւ ուղեղային արիւնահոսութեան հետեւանքով:

Թորէզի ճառը Ժող. Ճակատի մասին

Չորեքշաբթի երեկոյ, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը մեծ հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր Փարիզի ամէնէն մեծ սրահներէն՝ Միւթիւալիթէի մէջ, որ լեցուած էր յորդախուռն բազմութեամբ: Առաջ անցնելիք տեղ անգամ չկար: Սրահին պատշգամէն կախուած էր վերտառութիւն մը,— Սպանիոյ համար, խաղաղութեան համար, Միջազգային միութիւն:

Բեմը զարդարուած էր եռագոյն եւ կարմիր դրօշներով: Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին համայնավար կուսակցութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերը:

Մորիս Թորէզ, որուն մուտքը ողջունեցին «Էնթէրնասիոնալ»ով եւ ծափահարութիւններով, բեմ բարձրանալով՝ բարձրախօսին առջեւ կանգնեցաւ, բարեւեց կուսակցութեան առաջաւոր դէմքերը եւ սկսաւ իր ճառը, որ պատկերացումն էր Ժող. Ճակատի տարեկան գործունէութեան, համայնավարական ակնոցով.— Ֆրանսա ներկայիս այն երկիրն է, որ ճանչցաւ ուրախութիւնը եւ երջանկութիւնը: Դրամատիրական կազմակերպութիւնները թշնամութեամբ եւ նախանձով կը դիտեն Ժող. Ճակատին քաղաքականութեան բարիքները, միաժամանակ կը փորձեն հակայարձակում մը կատարել ընկերային օրէնքներուն դէմ, բանուորներու ազատութեան դէմ, գիւղացիներու եւ մանր առեւտրականներու յատուկ նպաստաւոր ծրագրի մը իրականացումին դէմ:

Ժող. Ճակատի կառավարութիւնը կը շարունակէ իր առաքելութիւնը աշխատաւորներու բարօրութեան ուղղութեամբ: Ներկայիս կը մշակուի լայնածաւալ շինութեանց ծրագիր մը, ինչպէս եւ օրինագիծ մը հանգստեան թոշակ սահմանելու համար ծերացած եւ անկարող բանուորներուն:

Անշուշտ այս ամէն ծրագիրներուն յաջողութեան համար անհրաժեշտ են նիւթական աղբիւրներ: Համայնավար կուսակցութիւնը մէկ միջոց միայն գիտէ հայթայթելու համար այդ աղբիւրները,— զանձել հարուստներէն, պէտք է որ հարուստնե՛րը վճարեն, եւ պետութեան հայթայթեն անհրաժեշտ դրամը: Ժող. Ճակատի կառավարութիւնը եթէ չյաջողի իր միջոցներով գտնել այդ դրամը, կը մնայ մէկ միջոց,— քննել համայնավար կուսակցութեան տեսակէտը, բացառիկ տուրքերու ենթարկել մեծ դրամագլուխները: Կարելի է քննութեան առնել նաեւ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան տեսակէտը, զոր պարզած է Ժուհօ,— ազգայնացնել Ապահովագրութիւնը:

Մորիս Թորէզ յետոյ ակնարկ մը նետելով քաղաքական կացութեան վրայ, յայտարարեց թէ համայնավար կուսակցութիւնը աշխատած է եւ պիտի աշխատի որ անսասան մնայ օրուան կառավարութիւնը, միաժամանակ նպաստելով Ժող. Ճակատի ազդեցութեան տարածումին:

— Ժող. Ճակատը, ըսաւ Թորէզ, վերանորոգեց ժողովրդապետութիւնը, թարմացուց խորհրդարանը: Եթէ վաղը, սակայն, ձախողի օրուան կառավարութիւնը, այդ ձախողութեան պատասխանատուութիւնը չիյնար Ժող. Ճակատի վրայ:

Ներքին նուաճումներէն զատ, Ժող. Ճակատը պարտաւոր է աշխատիլ նաեւ միջազգային գետնի վրայ: Ֆրանսա, համաձայն Ժող. Ճակատի հանգանակին, պէտք է կանգնի խաղաղութեան դատին քաղաքական կազմակերպութեան գլուխը:

Յաճախ մեզ կ'ամբաստանեն, վարկաբեկելու համար համայնավար կուսակցութիւնը, թէ կը փափաքինք միջամտել Սպանիոյ դէպքերուն՝ պատերազմ մը պայթեցնելու յետին միտքով, ո՛չ, մենք կը կռուինք կեղծ - չէզոքութեան դէմ, որ յարձակողն ու զոհը կը դնէ հաւասար գծի վրայ, Մենք կը բողոքենք պաշարման քաղաքականութեան դէմ, եւ չենք ուզեր որ եղերական սխալի մը դարմանումին համար սպանիացի պրոլետարիատը թափէ իր արիւնը:

ՏԻԿ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆՄՈՌԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1937 Մայիս 28ին, Ժընեւի մէջ, հոգին աւանդեց Տիկ. Հայաստան Գէորգեան:

Տարագիր թարմ հողաթումբ մըն ալ աւելցաւ մեր այնքան բեկեալ սրտերուն վրայ:

Ո՞վ էր այս արտակարգ խառնուածքով երիտասարդ հայ կինը:

Հայաստան ծնած է 1901 Յունուար 5ին, Շիրակի արգաւանդ դաշտի Դահարլի գիւղը: Անիի եւ Ղօշավանքի պատմական յիշատակարանները, Արագածի քամիները, Ախուրեանի ծըփանքները, Մանթաշի եւ Արգինի խորհրդաւոր մեղեդիները օրօրոցն եղած են իր մանկութեան:

Ղօշավանքի մէջ ալ մկրտուած եւ ստացած է Հայաստան անունը:

Մանուկ հասակին կորսնցուցած է իր մայրը եւ փոքրիկներու հոգը ծանրացած իր հօր՝ Թադէոս վարժապետի վրայ:

Գիւղի տարրականն դպրոց աւարտելէ յետոյ իր ուսումը կը շարունակէ Կարսի աղջկանց գիմնազիոնը: Դպրոցին մէջ, աստիճանաբար ի յայտ կուգայ իր բնաւորութեան հիմնական գիծերէն մին, — ըմբոստ ոգին: Ռուսուցչուհիներու փոփոխութեան առթիւ դասադուլներ կը սարքուին, խռովութիւններ կը ծագին, որոնց մէջ մեծ դեր կը ստանձնէ Հայաստան, իր բոցավառ խառնուածքի պատճառով: Մէկ ամսով գիմնազիոնէն կը հեռացնեն զայն, ապա վերստին կ'ընդունին: Գիմնազիոնը աւարտելէ վերջ, հակառակ իր հօր ընդդիմութեան կ'անցնի Թիֆլիս, հոն շարունակելու համար իր ուսումը: Սակայն հոն ալ երկար չի մնար եւ կը վերադառնայ Դահարլի, կրկին նոր ծրագիրներ որոճալով:

Համաշխարհային պատերազմը կը բռնկի: Կամաւորական գունդեր կը կազմուին: Հայութիւնը անօրինակ եռուզեռի մէջ է: Հայաստան կ'ուզէ ինք ալ կամաւոր արձանագրուիլ: Առանց հօր թոյլտուութիւնն ստանալու, փախուստի կը դիմէ: Հայրը փնտռելով կը գտնէ զայն եւ կ'արգիլէ: Բեկեալ տուն կը դառնայ: բայց հանգիստ չի կրնար մնալ: Այս անգամ կը ծրագրէ Մոսկուա անցնիլ իր ուսումը շարունակելու: Հայրը դարձեալ կ'ընդդիմանայ, նկատի ունենալով երկրի պատերազմական վիճակը: Բայց Հայաստան կը մեկնի եւ Մոսկուայի մէջ ուսանողական ծանր օրեր կ'անցընէ: Հօր թախանձանքներուն վրայ վերջապէս կը վերադառնայ եւ Ջալալ-Օղլուի տարրական դպրոցին ուսուցչուհի կը կարգուի, 1917ին:

Կովկասեան ճակատի տագնապալի օրերն էին: Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն վերջ ռուս զինուորները տուն կը վերադառնային: Վասպուրականէն, Երզնկայէն, Կարինէն անդադար սրտառուչ կոչեր կ'ըլլային, զինուոր ու մարդ կ'ուզէին:

Եւ ահա Հայաստան կը ձգէ դպրոցը եւ կ'ուզէ Կարին մեկնիլ: Գաղտագողի կուգայ Կարս, ապա Սարիղամիշ: Զինուորական մթերանոցէն զինուորի հագուստներ ու զէնքեր կ'առնէ, կը ձգէ իր կանացի զգեստները եւ կը նստի գուգուշկան (երկաթուղի) ու ձիւն-ձմրան օրով, օրիորդներ Սօլաքեանի եւ Արէշեանի հետ կը հասնի Կարին: Նախ առողջապահական բաժնին մէջ կը մտնէ, բայց իր հոգին ու թռիչքներուն գոհացում չի գտներ հոն: Երզնկայի եւ Բաբերդի մեր նահանջող զօրամասերը արդէն Իլիջա հասած էին: Կ'որոշէ ռազմադաշտ մեկնիլ եւ գիշերով կը բռնէ Իլիջայի ուղղութիւնը: Ճամբան չի գիտեր: Ցուրտ-ձմեռ, մութ գիշեր է: Եւ սակայն կը քալէ քափ-քրտինքի մէջ: Հեռուն լոյսեր կ'երեւան: Կը յուսադրուի, սակայն չի գիտեր թէ հայկական զօրամասերո՞ւ թէ թրքական գիւղերու լոյսերն են: Կը յառաջանայ: Ճամբան երկու զինուոր կը պատահին: Կը հարցնէ եւ իր ուղղութիւնը կը ճշդէ: Արդէն Իլիջա է: Կրակի ճարճատող բոցերուն շուրջ զինուորները բոլորուած են: Հայաստան կը մօտենայ, կը խօսի անոնց հետ եւ զինուորները բնաւ չեն կասկածիր որ այդ նիհար երիտասարդը ծպտուած օրիորդ մըն է:

— Խօխա՛ (երեխայ), ե՛կ տաքցիր, կ'ըսեն:

Յետոյ կ'երթայ Զօր. Սեպուհի կայանը: Սեպուհ մէկ ակնարկով իսկոյն կը հասկնայ որ փոքրիկ օրիորդ մըն է: Հայրական հոգածութեամբ կը պատուիրէ զինուորներուն կերակրել եւ պառկելու տեղ տալ անոր:

Յաջորդ օրն արդէն Հայաստան Ա. գունդի գնդացիրներու մէջն է: Այդտեղէն կը սկսի իրեն համար կատարեալ տառապանք մը, իր վտիտ ուժերէն շատ վեր: Սակայն, չի յուսահատիր: Զինուորի յատուկ բոլոր պարտականութիւնները կը կատարէ: Ե՛ւ պահակ է, ե՛ւ կռուող է եւ չարաչար ցեխեր մագլցող: Նահանջի խուճապային օրերը կը սկսին: Հայաստան միշտ Ա. գունդի մէջ է: Ահռելի չարչարանքներով կը հասնի մինչեւ Սարիղամիշ: Հայկական բանակը կը սկսի կորովի կերպով դիմադրել: Ա. գունդը Բէգլի-Ահմէտի մօտ մեծ կորուստներու կ'ենթարկուի: Հայաստան գնդացիրներու, թնդանօթներու եւ հրացաններու դիւային որոտին մէջ է իր ընկերակիցներուն հետ: Կռուի պահուն թրքական կրակի տակէն իր փափուկ ուսերուն վրայ գնդացիր մը կը փախցնէ թշնամի դիրքերէն եւ կը յանձնէ իր գունդի հրամանատարութեան: Քիչ վերջ թնդանօթի ռումբ մը կը պայթի իրմէն քիչ մը հեռու եւ քարի խոշոր փշրանքներ կը նետէ իր ոտքին: Ոտքը չի կրնար շարժել: Ընդարմացած վիճակի մէջ կը մնայ: Ինքզինք կը հաւաքէ, գերագոյն ճիգեր գործ կը դնէ եւ կրակի գիծէն քաշքշուելով կը հեռանայ: Հազիւ տանելի կերպով կազդուրուած դարձեալ կը նետուի կռուի մէջ: Հայկական կռուայատուկ Ժան տ'Արք մըն էր դարձած Հայաստան: Իր քնքոյշ հոգւոյն մէջ այդ օրերու ճակատագրական կռիւները խոր ակօսներ էին փորած: Մոլեռանդ հայրենապաշտ մըն էր:

Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ-Ապարանի կռիւները սկսած էին արդէն: Իրենց գունդը կը բռնէ Ղարաքիլիսէ-Դիլիջան գիծը:

Զինադադար է: Մայիս 28ին Հայաստանն անկախ է արդէն (այսինքն՝ ճիշդ այն օրը՝ երբ Տիկ. Հայաստան կը վախճանի):

Հայաստան այդ կռիւներէն յետոյ, կը ձգէ բանակը եւ կը վերադառնայ տուն, իր կուրծքը զարդարած Ս. Գէորգի 4րդ աստիճանի խաչով:

Այժմ ալ ուրիշ մտահոգութիւններ կը պաշարեն զինք: Կ'որոշէ արտասահման անցնիլ եւ իր ուսումը շարունակել: Հայրը կ'ընդդիմանայ եւ կ'ըսէ. — «Բալա՛ս, ո՞ւր կ'երթաս, Թուրքը մեր դրանն է, եթէ պիտի մեռնինք, գէթ միասին մեռնինք»... Հայաստան անդրդուելի է: Իր ըրածի գիտակցութիւնն ունի: Ճարահատ կը փախչի եւ Ալեքսանդրապոլէն Թիֆլիս մեկնող շոգեկառքին մէջ թաքստոց մը կը մտնէ: Հայրը ի զուր հարց ու փորձ կ'ընէ աջ ու ձախ... Գնացքը կը շարժի եւ կը հասնի Թիֆլիս: Երկու օր վերջ հայրն ալ ետեւէն Թիֆլիս կը մեկնի: Կը գտնէ Հայաստանը: Յանդիմանութիւն, բարկութիւն. ոչինչ կ'ազդէ: Հայաստան Թիֆլիսէն կը մեկնի Եգիպտոս: Հոն խանդավառ հրապարակային դասախօսութիւն կը կարդայ Հայաստանի դէպքերու մասին: Եգիպտոսէն կուգայ Փարիզ եւ Սորպոնի մէջ կը հետեւի գրականութեան: Մեր 1920—23ի ուսանողական ժողովներուն յաճախ կը հանդիպէինք անոր: Նոյնն էր: Վառվռուն, կենսուրախ, խանդավառ եւ քաջասիրտ: Կատարեալ հերոսուհի մը:

1923ին գնաց Գերմանիա եւ ամուսնացաւ Պ. Հանց Վիքլէրի հետ: Գերմանացի աքանչելի երիտասարդ մը, որ Թիւպինկէնի համալսարանի դասախօս կարգուեցաւ յետոյ: Հայաստան ինք ալ ռուս գրականութեան դասախօս էր նոյն համալսարանին մէջ: Այդ օրերուն կը պրպտէ Թիւպինկէնի համալսարանի դիւանը եւ հոն կը գտնէ նախկին հայ ուսանողներու անուններ, որոնք ծանօթ դէմքեր էին դարձած արդէն մեր իրականութեան մէջ, ինչպէս Դադրաշեան եւ ուրիշներ:

1927ին իր ամուսնոյն եւ փոքրիկ Հայկոյի հետ Փարիզ էին: Ամուսնոյն եւ երկու զաւակներուն հայերէն էր սորվեցուցած:

Ամէն ազգէ բազմաթիւ ծանօթներ ու բարեկամներ ունէր: Բժ. Արարեան իրաւամբ կ'ըսէ թէ «ոչ ոք այնքան սիրեց խեղճ հայութիւնը, որքան Հայաստան. եւ ոչ ոք իր կեանքով այնքան սիրել տուաւ Հայը օտարին, որքան Հայաստան»: Ջերմ սիրով կապուած էր մեր ժողովուրդին եւ հայկական գործօն ուժերու համադրութեան համոզուած պաշտպան մըն էր:

1927ին, հայրենիքի եւ ծնողներու կարօտէն մղուած կը մեկնի Հայաստան եւ ամիսներ վերջ կը վերադառնայ: 1934ին կը հրատարակէ իր «Վիշապների աշխարհում» վէպերէն հատորը, որու մասին արդէն խօսած ենք իր ժամանակին: 1936ի վերջերը Փարիզ էր եկած: Անվերջ կ'ուսումնասիրէր, կը պրպտէր ու կը գրէր, հակառակ իր փխրուն առողջութեան: Պատրաստած էր արդէն «Վիշապների աշխարհում»ի երկրորդ հատորը եւ ձեռնարկած երրորդին: Իր եղերաբախտ մահով իր աշխատանքները կէս մնացին:

Հայաստանի յիշատակը սիրող բարեկամներու նուիրական պարտականութիւնն է նախ տարածել իր առաջին հատորը, որ դժբախտաբար քիչ է տարածուած, եւ ապա հրատարակել իր ձեռագիրները, իբրեւ թանկագին կոթող մը անոր տարագիր շիրմին:

Հողը թեթեւ, սիրելի Հայաստան: Այս քանի մը տողերը թող ծաղկեփունջ մը կազմեն շիրմիդ վրայ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԴԻՆԱՄԻՏԻ ՁՈՐԵՐԸ

ԽՄԲ.— Կ'արտատպենք շնորհալի այլ տարաբախտ գրագիտուհի Տիկ. Հայաստան Գէորգեանի «Վիշապների Աշխարհում» գիրքէն այս գլուխը, որ զգայուն գրչով կը պատկերացնէ յեղափոխական մարտիկներու անձնուրացութիւնը:

Տանջալի՜ց գիշերներ: Անսահման երկա՜ր գիշերներ, երբ դեռ փոքր ես, վախենում ես եւ միշտ տխրութիւն ու հոգս ես տեսնում չորս կողմդ: Նորից պառկած էի ես մօրս մօտ, լայն բաց արած աչքերով, երբ յանկարծ լուսամուտը կամացուկ խփեցին: Առանց ճրագը վառելու մայրս հարցրեց. — «Ո՞վ է»: «Բոյրի՛կ, աչքդ լո՜յս, վարժապետը եկել է, նա առողջ է, բայց դժբախտութիւն է պատահել, նա ուզում է քեզ տեսնել»: Մօրս չտեսայ, բայց զգացի նրա դողոցը: Նա շտապ շտապ հագնուեց եւ դուրս եկաւ: Մայրս այնքան յուզուած էր, որ ինձ չէր նկատում, չէր լսում, ինչպէս ես ոտաբոբիկ եւ միայն մի շապիկով թեթեւ քայլերով գնում էի նրա յետեւից: Սարսափից լուռ էի: Դուրսը կանգնած էր Թեմանը: Մայրս ոչինչ չհարցրեց, Թեմանը ցած ձայնով ինչ որ պատմում էր նրան: Փոխանակ դէպի գիւղը գնալու, նրանք իսկոյն դէպի գերեզմանոց շտապեցին: Ես մրսում էի, ոտքերս քարերին էին դիպչում եւ ցաւում էին: Այն գիշեր ես չէի համարձակւում մօրս ձեռքից բռնել: Մենք եկանք գերեզմանատուն: Մի քանի ստուերներ, ցած, զսպուած ձայներ: Լուսին չկար, շատ մութ էր եւ չէի կարողանում տեսնել թէ ո՞վ էին ստուերները: Մայրս բարեւեց եւ կանգ առաւ: Ստուերներից մէկը մօտեցաւ մեզ. «Լաւ է, որ եկար Լուսիկ ջան, սկզբում չէի ուզում քեզ արթնացնել, բայց չհամբերեցի, այնքան կարօտել եմ քեզ, ինչպէս ես»...

«Հայրիկ ջան, սիրելի հայրիկ», կտրեցի ես նրա խօսքերը եւ փաթաթուեցի նրա ոտքերին:

«Բալի՛կ ջան, դու այստե՞ղ. ի՜նչ անզգուշութիւն» ու նա գրկեց ինձ գուրգուրանքով, փաթաթեց վերարկուի մէջ: Ես այնքան երջանիկ էի եւ ամէն ինչ ինձ երազ էր թւում: «Սիրելի հայրիկ, ես քո դէմքը չեմ տեսնում, սպիտա՞կ ես թէ սեւ»: Բոլորը ծիծաղեցին:

«Ճերմակ, ճերմակ, միշտ բամպակի քուլա, յիմարիկ, էդ ո՞րտեղից եկար» հարցրեց մայրիկս բախտաւոր: Այդ րոպէին ուրիշ ստուերներ էլ մօտեցան: «Բարեւ, տէրտէր ջան, լաւ է որ եկար, ասաց կամացուկ հայրս, ե՛կ, թաղիր էս խեղճ ընկերներին: Նրանք ազնիւ եւ քաջ տղաներ էին. իրենց շինած դինամիտը անզգուշութեան հետեւանքով տրաքուել է եւ սպաննել երկուսին էլ. հազիւ կարողացանք այրուած մարմինները փրկել»: Տէրտէրը ոչինչ չպատասխանեց: Գերեզմանը փորուած էր: Մարդիկ վերցրին երկու արկղ սայլի վրայից եւ իջեցրին փոսի մէջ ու հողով ծածկեցին: Մէկը հեկեկաց. «Ա՜խ, Ակօ ջան, է՞սպէս պէտք է մեռնէիր»: Տէրտէրը թաղման արարողութիւնը վերջացրեց: Հայրս դարձաւ նրան. «Տէրտէր ջան, այս հինգ հոգիները, որ գտնւում են այստեղ, կուսակցութեան մարդիկ են, մեր տղերքից են նրանք, եւ հետներս եկած կառապանները մեռելի նման կը լռեն այս անցքի մասին: Կուսակցութեան աչքերը բաց են, նրա ականջները սուր, վա՜յ նրան, ով դաւաճանէ մեզ. Թեմանին ես հաւատում եմ ինչպէս ինձ, լաւ է որ գիւղի մօտերքը նրա՛ն պատահեցի եւ ոչ ուրիշի. չնայած քահանայ ես, բայց ժամանակները վատ են, եկ երդուիր ձեռքիդ խաչի վրայ, որ այս գաղտնիքը քեզնից դուրս ոչ ոք չպէտք է իմանայ»: «Էդ ինչե՞ր ես ասում, վարժապետ ջան, ես քահանայ եմ եւ իմ պարտականութիւնն է լռել»: «Թող այդպէս լինի, տէրտէր ջան, բայց դու երդուիր»: «Իսկ այս աղջի՞կը. երեխան գաղտնիք կը պահի՞»: «Կը պահի տէրտէր ջան, նա իմ աղջիկն է, իսկ եթէ չպահեց, լեզուն կը կտրեմ: Լըսիր ուրեմն, տղերքը այս գիշեր այս գերեզմանի վրայ մեծ քար կը դնեն, եւ ոչ ոքի մտքով չի անցնի, թէ նրա տակ նոր մեռելներ են թաղուած: Գերեզմանը նման կը լինի շատերի գերեզմաններին, ոչ տապանագիր եւ ոչ խաչ կ'ունենայ նա: Մեր գիւղացիք էլ խօմ միայն մեռելոցին են գալիս այստեղ, իսկ այդ ժամանակը դեռ հեռու է: Մենք պէտք է այս գործը այնքան ժամանակ գաղտնի պահենք, մինչեւ ոստիկանութիւնը մոռանայ ամէն ինչ. ուրեմն երդուիր»: Տէրտէրը երդուեց խաչի վրայ եւ վիրաւորուած, սառնօրէն «բարի գիշեր» մաղթեց ու տուն գնաց:

«Տղերք ջան, ասաց հայրս միւսներին, ի հարկէ մենք չենք կարող երկար ժամանակ գաղտնի պահել այս գերեզմանը: Ես ուզեցի միայն տէրտէրին եւ նրա բարեկամներին, որոնք կուսակցութեան դէմ են, զգուշացնել: Թող գիտնան թէ ո՞ւմ հետ գործ ունեն: Գիւղը մեզ չմատնի: Տղերք ջան, շատ կ'ուզէի պատուել ձեզ, բայց պէտք է զգոյշ լինենք, քարը գերեզմանի վրայ դնելուց յետոյ, նստէք կառքերը եւ հեռացէք, Թեմանը ամէն ինչում կ'օգնի ձեզ»: Եւ հայրս ծնրադրեց գերեզմանի վրայ, համբուրեց թարմ հողը, յետոյ վեր կացաւ ասելով. «Բարի գիշեր, տղերք ջան, բարի ճանապարհ»: Նա բռնեց մօրս ձեռքը եւ ինձ ամուր կրծքին սեղմած ծանր քայլերով վերադարձանք տուն: Կէս քուն, կէս արթուն ես մնացի հօրս թեւերի մէջ: Ես չէի ուզում հեռանալ նրանից եւ մի ականջով լսում էի այն, ինչ որ հացի ժամանակ նա շշուկով պատմում էր մօրս:

«Կուսակցութիւնը ինձ շատ աշխատանք էր տուել, դրա համար այսքան ուշացայ: Երեք օր առաջ եկայ մեր քաղաքը, յաջողութեամբ զէնքերը եւ թղթերը Բիւրոյին յանձնեցի եւ ուզում էի կառք նստել ու գալ տուն: Երբ անցնում էի Միքայէլեան փողոցով, յանկարծ պայթիւն լսեցի. ամբողջ փողոցը դղրդաց, մարդիկ սարսափահար տներից եւ խանութներից դուրս փախան, շատերը վազեցին դէպի այն կողմը, որտեղից պայթիւնի ձայն էր եկել: Ես էլ վազեցի, ճանապարհին պատահեցի մի ընկերոջ. «Անպայման մեր դինամիտի արհեստանոցն է պայթել» ասաց նա: Երբ մօտեցանք պայթիւնի տեղը, բանը բանից անցել էր. երկու տուն բոցերի մէջ էին, ռումբերը դեռ շարունակում էին պայթել, կանանց եւ երեխաների լացն ու կոծը աշխարհ էր բռնել: Մըտնում էր միջոցներ ձեռք առնել, որ նախ քան ոստիկանութեան գալը, ինչ որ դեռ կարելի էր ազատել՝ ազատէինք: Մեր տղաներից մի քանիսը, մահը աչքերին առած, չնայած բոցերին եւ պայթումներին՝ մտան տների մէջ եւ դուրս բերին մեր ընկերների դիակները: Միւսները անցան փողոցի երկու ծայրերը, որպէսզի ոստիկանների գալուն՝ նրանց այնքան զբաղեցնեն, մինչեւ տղերքը ամէն ինչ պահեն, պարտկեն: Ես էլ կանգնեցի փողոցի ծայրում: Քիչ անցած եկաւ ոստիկանապետը շրջապատուած մի խումբ ոստիկաններով: Բայց դու գիտես թէ, որքա՜ն վախկոտ են այդ մարդիկ այս օրերին: Մեր քաջ ահաբեկիչների գնդակները այնքան են ազդել նրանց վրայ, որ նրանք նոյնիսկ վախենում են խուզարկութիւն կատարել: Անորոշ կանգնեցին անկիւնը, առանց համարձակելու մօտենալ այրուող տներին: Ես բարեւեցի ոստիկանապետին եւ իբր թէ բանից տեղեկութիւն չունեմ՝ ուսադիրներս շտկելով, մանրամասնութիւններ հարցրի պատահարի մասին: «Ես ինքս էլ չգիտեմ գործի եղելութիւնը, ասաց նա ուսերը թափահարելով, էդ անպիտան հայ սրիկաների գործերը կը լինեն, գնդակահարել պէտք է նրանց»: Միամիտ դէմքով, հանեցի գրպանիցս ծխատուփս եւ առաջարկեցի նրան ծխել: Մինչ այս, մինչ այն, նրան շարունակ նոր հարցերով զբաղեցրի, իսկ մեր տղերքը դիակները դրել էին արկղների մէջ եւ չգիտէին ի՞նչ անել: Փողոցը երկու կողմից շրջապատուած էր, ոչ կառք կարող էր անցնել, ոչ էլ մարդ: Յանկարծ մի կին մօտենում է նրան եւ ասում. — Թող դիակները բերեն դիմացի տունը եւ կարպետի դազգեահի տակ պահեն: Եւ իրապէս դիմացի դրան մէջ մի պառաւ է կանգնած լինում եւ արտասուքը աչքերին ձեռքով է անում: Տղերքը իսկոյն պառկեցնում են արկղները դազգեահի տակ, թելի կծիկներով ծածկում, ծածկոց քաշում վրան: Պառաւը նստում է կարպետի դիմաց, ոտքերը դընում արկղների վրայ եւ կարպետ գործում: Դիմացի դուռը եւ լուսամուտները բաց են թողնում, որ դրսից անցնողը տեսնի ներսում կատարուածը: Ոստիկանները եկան, ամէն տեղ խուզարկեցին, սրա նրա վրայ կասկածեցին, երկու-երեք անմեղ մարդկանց ձերբակալեցին, բայց ոչինչ գտան. ամէն ինչ ծածկուած, պահուած էր, միայն տուներն էին շարունակում այրուել: Նրանք պտոյտ արին ամբողջ փողոցը, մտան եւ պառաւի տունը, որ հանգիստ նստած իր գործն էր շարունակում. Նրա տունն էլ տակն ու վրայ արեցին, բայց դազգեահի տակը, ուր դիակներն էին պահուած, չնայեցին: Երեք օր նրանք փողոցը շրջապատուած պահեցին եւ երեք օր խեղճ պառաւը վախից ու վշտից դողալով, ոտքերը միշտ դիակների վրայ պահած գործեց ու գործեց: Ոստիկանութիւնը նրա վրայ ոչ մի կասկած չտարաւ. Ի՜նչքան պառաւ եւ ջահել կանայք կան Հայաստանում, որոնք կարպետ են գործում: Այսօր նըրանք յոյսը կտրած հեռացան: Իսկ Բիւրոյում արդէն վճռել էին որ մեռածներին ես վերցնեմ եւ քաղաքից հեռու, մեր գիւղում թաղեմ: Երբ ամէն ինչ հանդարտեցաւ, այս գիշեր հինգ հաւատարիմ ընկերներով մտանք պառաւի տունը, վերցրինք դիակները եւ եկանք»:

«Աստուած հայ յեղափոխականների հետ է, ասաց մայրիկս, իսկ խեղճ պառա՞ւը»:

«Պառաւը, Լուսիկ, էն խեղճ պառաւը... հօրս ձայնը դողաց, պառաւը, Լուսիկ ջան, ա՜խ, մեռնողներից մէկի մայրն էր»...

«Մա՜յրը, Միհրան»...

«Այո, մա՜յրը. իր միակ որդին էր...»:

Երբ աչքերս բացի, առաւօտ էր: Ես պառկած էի իմ անկողնում: Սենեակում ոչ ոք չկար: «Մայրի՛կ, մայրի՛կ», կանչեցի ես:

«Ի՞նչ է բալիկս»: Հայրս էր. կռացաւ, համբուրեց աչքերս:

«Բալիկ ջան, այս գիշերից դու ոչինչ գիտես, լսեցի՞ր. ոչինչ չես տեսել, ոչինչ լսել. բոլորը երազ էր. դու իմ անուշ բալիկն ես, չէ՞»...

«Հայրիկ ջան, ոչինչ չեմ տեսել, ոչինչ լսել. ամէնը մի վատ երազ էր»:

«Երդուի՛ր»:

«Քո արեւը ինձ վկայ, հայրիկ ջան»:

Հայրս ասաց. «Ա՜խ, բալիկ ջան, ինչո՞ւ դու աղջիկ ծնուեցիր: Եթէ դու տղայ լինէի՜ր»...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Գրասեղանիս վրայ ծռած աշխատութեան մը պահուն կ'ընդունիմ այցելութիւնը Հայաստան Գէորգեանի, որուն հետ շուտով կ'ընտելանամ: Իմ հարցիս՝ կը պատմէ, թէ ծնած է Անիի մօտիկ Ղօշավանքի (Հոռոմոսի Վանք) մօտիկ Դահարլու գիւղը, 1901 Յունուար 5—18ին: Աւարտած է Կարսի գիմնազիոնը, եւ 1917 նոյեմբերին մըտած է (իբրեւ «երիտասարդ») հայկական կամաւորական բանակին մէջ: Նախապէս եղած է թէլէֆոնիստ զինուոր, եւ յետոյ՝ Առաջին Հայկական Հրացանաձիգ գնդի միթրայէօր: 1918 փետրուար 26ին՝ Ըլըջայի կռուին մէջ ստացած է, 16 տարեկանին, Ս. Գէորգի խաչի 4րդ աստիճանը:

Իրեն բանակի ընկեր եղած են նաեւ (ծպտուած) Աստղինէ Սօլաքեան, որ այժմ Փարիզ կ'ապրի, եւ Գայեանէ Արէշեան, ծնած Թիֆլիսի գաւառին մէջ, 1899ին. Գայեանէ իբրեւ զինուոր մտած էր հայկական առաջին հրացանաձիգ գնդի մէջ, որպէս առողջապահական զինուոր, 1918 յունուարին, եւ արժանացած Ս. Գէորգի խաչի չորրորդ աստիճանին:

Հայաստան Գէորգեան երբ իր «Վիշապների Աշխարհում» գիրքը հրատարակեց, ուզեցի՝ իր գրքի մասին գրախօսական գրած ժամանակս՝ իր այս կարճ կենսագրականն ալ գրել, բայց նա մերժեց, չուզելով իր անուան շուրջ աղմուկ հանել: Իր այս նամակը գլուխ գործոց մըն է, եւ կը խոստանամ հրատարակել:

Իր պատուական ամուսինը փրոֆ. Հանց Վինքլէր, հայերէն նամակ մը գրած է ինձ: Թերեւս այս նամակն ալ հրատարակեմ օր մը:

Ունին սիրուն մանչուկ մը, որուն անունը դրած են ՀԱՅԿ, եւ աղջնակ մը, ի հեճուկս մեր ժաք, ժան եւ այլ օտար անուններու:

Հանգի՜ստ ոսկորներուդ, սիրելի աղջիկս, ինչպէս կ'անուանէի զինք: Ցաւակցութիւններս սգաւոր ամուսինին:

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ԻՐԱՆԻ ԲԱՐԱՆԴՈՒԶ ԳԱՒԱՌԻՆ ՄԷՋ

Թէհրանի Ալիքը կը գրէ.—

Արեւմտեան Ատրպատականի Ռէզայէ քաղաքի հարաւային կողմը, 30 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ բուրումնաւէտ այգեշատ եւ դրախտանման դաշտում նազելի հարսի պէս նստած են մի տասնեակ գիւղեր, որոնցից հինգը հայաբնակ են: Ռէզայէից դէպի Սուլդուզ-Ուշանդուզ երկարող ճամբէն ճեղքում անցնում է սոյն գաւառի գեղեցիկ սիրտը:

Բարանդուզ գաւառի արեւմտեան կողմում հրաշալի տեղաւորուած են երկու քոյրեր՝ Մարգաւառ եւ Թարգաւառ կոչուած ծաղկաւէտ հրաշագեղ սարերը, որոնք հեռուից դիտողի վրայ թողնում են շատ խոր տպաւորութիւն: Գեղեցիկ եւ չքնաղ է տեսարանը այս գաւառի, շրջապատուած լեռնաշղթաներով, որ գարնան քաղցր եղանակին, պճնւում է ինչպէս նորահարս: Զուգւում ու զարդարւում է բազմաթիւ հոտաւէտ ու բուրումնաւէտ ծաղիկներով, նման եդեմական դրախտի: Բազմաթիւ են քաղցրահամ աղբիւրները, որոնք գլգլալով հոսում են սարն ի վար՝ եւ միախառնուելով իրար կազմում են մեծ գետը՝ Բարանդուզ անունով:

Այս գետի առատահոս ջուրը համարւում է աստուածային մի մեծ բարիք՝ գաւառի համար: Բարանդուզ գետը հպարտ ու անվախ ճեղքելով անցնում թափւում է Ուրմիոյ պատմական կապուտակ լիճը:

Քաղցր է ձմեռը վերոյիշեալ գաւառի, երբ սպիտակ սաւանով ծածկըւում են շրջակայ սարերը, տերեւաթափ այգիները, ծառերն ու դաշտերը: Հիւրասէր գիւղացիք խմբեր կազմած շրջագայում են տները, ուտում եւ խմում կարմիր գինին:

Նրանց սեղանի զարդն է կախած խաղողը, բազմաթիւ տեսակի թթուներ եւ օրհնուած գինին: Հրապուրիչ է տեսարանը գարնան քաղցր եղանակին, երբ զուգւում ու զարդարւում են այգիները եւ բազմատեսակ պտղատու ծառերը:

Կենդանութիւն է տիրում ամէն տեղ, մեծից փոքր, կին թէ տղամարդ հեղեղի նման թափւում են այգիները, լծւում աշխատանքի՝ ինչպէս ժրաջան մրջիւն: Սոխակները քաղցր ձայնով լցւում են այգիները եւ հրճւում լսողի հոգին: Գեղջուկ կանանց մեղմիկ ու միալար ձայները միախառնուելով սոխակի անուշիկ դայլայլին՝ կազմում են մի կատարեալ խմբական յուզիչ ու տպաւորիչ երգ, մէկ խօսքով՝ Բարանդուզ գաւառը ցնծում ու հրճւում է գարնան զարթօնքից:

Սոյն գաւառը արտադրում է բազմաթիւ տեսակի խաղող եւ զանազան քաղցրահամ պտուղներ: Ձմերուկն ու սեխը գովելի են իրենց բարձր որակով: Կեռաս, սալոր, ծիրան, տանձ ու խնձոր առատ է:

Բարանդուզ գաւառն ունի 5 հայաբնակ գիւղեր: Ամենամեծ Բարանդուզ գիւղը զուտ հայաբնակ, ունի 61 ընտանիք՝ 257 շունչ: Ունի եւ եկեղեցի Ս. Աստուածածին անունով: Մօտիկ Սարդարու գիւղն ունի 25 տուն հայ ընտանիք՝ 95 շունչով եւ հին Իրանցի հարեւան ժողովուրդ: Բաբառու գիւղը զուտ հայաբնակ է եւ ունի 40 ընտանիք՝ 180 շունչ. եկեղեցի՝ Ս. Յովհաննէս անունով: Բալանիշ գիւղն ունի 25 տուն հայ ընտանիք, որոնք հաշտ ապրում են իրենց հարեւանների հետ, ունին եկեղեցի՝ Ս. Գէորգ անունով: Դիզաթաքա՝ խառն Ասորիների հետ ապրում են 24 տուն հայ ընտանիք, ունին իրենց փառաւոր եկեղեցին՝ Ս. Սարգիս անունով: Խորսաւ, Մորոքար, Լէյլին եւ Արդելայ գիւղերում էլ ապրում են Հայեր: Վերոյիշեալ գաւառում ապրում են մօտաւորապէս 205 հայ ընտանիք՝ 700 շունչով: Սոյն օրհնուած գաւառի հայ ժողովուրդը թէեւ մեծ մասամբ թրքախօս են, սակայն արդար է ասել, որ նրանք [illegible] րին աստիճանի հետեւող են իրենց նախնեաց աւանդութեանց:

Հայի մաքուր եւ անբիծ հոգին վառ է սոյն գաւառի բարեպաշտ եւ հաւատացեալ ժողովրդի մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible] թանաքի եւ մելանով:

ՖՐԱՆՍԱԲՆԱԿ ՀԱՅ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Գաղթականաց Կեդր. Ցանձնաժողովը պատիւ ունի հաղորդակցութեան հասցնելու Ֆրանսայի հայ զինուորացու տարագիրներուն գործին մասին իր քաղած նորագոյն տեղեկութիւնները պաշտօնական աղբիւրէ.—

20 եւ 21 տարեկանէն վեր եւ մինչեւ 33 տարեկան տարագիրները (այսինքն 1904 յունուար 1էն մինչեւ 1915 մայիս 31 ծնածները) վերջերս Թղթատարի միջոցաւ ստացած են հետեւեալ զեկուցումը.—

«1936ին զինուորագրութեան մարդահամարին արձանագրուեցաք (այսինչ Թաղապետարանը) եւ զինուորական ծառայութեան (զինեալ) յարմար գտնուեցաք: Պատերազմական նախարարութեան 1937 փետրուար 24 թուակիր մէկ շրջաբերականին համաձայն, դուք զինուորական որ եւ է զօրծօն ծառայութեան ենթակայ չէք: Սակայն, եթէ ուզելու ըլլաք, օրինակի համար, ձեր ֆրանսական հպատակ դառնալու ձեւակերպութիւնները փութացնելու նպատակով, կրնաք 1937 հոկտեմբերին զինուոր երթալ՝ ձեր տարիքի դասուն Ֆրանսացիներուն պարտադրուած զինուորական զօրծօն ծառայութեան տեւողութեամբ (18 ամիս): Ստորեւ ինծ յայտնեցէք, ներկայ քարթը ինձ վերադարձնելով Թղթատարով, թէ կ'ուզէ՞ք զինուոր երթալ: Այս քարթը պէտք է վերադարձնել 1937 յունիս 5էն առաջ»:

Ինչպէս այս զեկուցումէն ակնյայտ է, զինուորացուներուն ազատ կամքին թողուած է որոշել թէ կ'ուզե՞ն զինուոր երթալ թէ ոչ: Այս մասին որ եւ է հարկադրանք չկայ: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ տիրող տեսութեան համաձայն, մերժողական պատասխան տալը ենթակային համար անպատեհութեանց կամ պատասխանատուութեան աղբիւր չի կրնար ըլլալ: Անոնք սակայն որ կ'ուզեն ժամ առաջ Ֆրանսացի դառնալ, կրնան օգտուիլ իրենց ընծայուած այս պատեհութենէն: Բանակին մէջ ժամանակ մը ծառայելէ յետոյ իրենց պետերուն կողմէ տրուած լաւ վկայական մը անկասկած պիտի դիւրացնէ ֆրանսական քաղաքացիութիւն ընդունելու ձեւակերպութիւնները, որոնք ընդհանրապէս երկար տարիներ կը տեւեն:

Պետական շրջանակներուն մէջ տիրող փափաքն այն է որ այդ զինուորական ծառայութիւնը հայ տարագիրներուն կողմէ ընդունուի իբր պարտականութիւն մը իրենց հիւրընկալութիւն տուող երկրին նկատմամբ: Միանգամայն, այս ծառայութիւնը պէտք է նկատուի ոչ միայն իբր պատիւ մը, այլ նաեւ իբր օգուտ:

Գալով 20 եւ 21 տարեկան հայ զինուորացուներուն, անոնք յառաջիկայ հոկտեմբերին զինուորական ծառայութեան պիտի կոչուին հետեւեալ պայմանաժամներով.—

1. Այն 20 տարեկան տարագիրները (1915 յունիս 1էն ետքը ծնածները) որոնք 1935ին արձանագրուեցան բայց զինուորական ծառայութեան չկանչուեցան, մէկ տարի միայն զինուորութիւն պիտի ընեն:

(Ասիկա մանաւորապէս կը վերաբերի Թուսերուն, որովհետեւ, ինչպէս յայտնի է, 1935ին Հայերը ընդհանրապէս զինուորական արձանագրութեան չկանչուեցան):

2.— 21 տարեկանները (1916 մարտ 1էն մինչեւ 1917 յունիս 30 ծնածները), որոնք արձանագրուած եւ բժշկական քննութենէ անցած են, զինուոր պիտի կանչուին յառաջիկայ հոկտեմբերին, երկու տարուան համար:

3.— 1937 յուլիս 1էն մինչեւ 1917 դեկտեմբեր 31 ծնածները, որոնք արձանագրուած եւ զինուորական քննութենէ անցած են, 1938ին միայն զինուոր պիտի երթան:

Պէտք է գիտնալ որ զինուորական արձանագրութենէ եւ բժշկական քննութենէ անցած են, 1938ին միայն զինուոր պիտի երթան:

Պէտք է գիտնալ որ զինուորական արձանագրութենէ եւ բժշկական քննութենէ անցած հայ զինուորացուները իրաւունք ունին փրէֆէքթիւրներէն խնդրելու, որ իրենց վկայական մը տրուի այս մասին: Այսպիսի վկայական մը կրնայ միշտ օգտակար ըլլալ իրենց:

Փարիզ, 4 յունիս 1937

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք այս զեկոյցը (որ, հակառակ իր հաւաստիքին, նորութիւն չի բերեր՝ շաբաթ առաջ մեր խմբագրականէն եւ Ազգ. Պաշտպանութեան նախարարութեան երէկ այստեղ հրատարակուած զեկոյցէն վերջ), թելադրելու համար միաժամանակ որ խմբագրողը պարտաւոր է յիշատակել, ամէն անգամ, «պաշտօնական աղբիւրին» անունը, քիչ մը աւելի պաշտօնականութիւն եւ արժէք տալու համար զեկոյցին, որովհետեւ զեկոյցը ա՛յդպէս միայն կը դառնայ վաւերաթուղթ մը, որուն կռթնած՝ մեր զինուորացուները պիտի կարենային հետապնդել իրենց իրաւունքները: Եւ յետոյ վաւերաթուղթի քովանդակութիւն տալէ վերջ միայն իրենց զեկոյցներուն, «ազգին համար աշխատողները» կը հաստատեն իրենց աշխատանքը: Մեր երիտասարդ թերթը, երբ աշխուժութիւն կը պահանջէ ամէնէն, նոր օրերու ոգիով, կը փափաքի որ «փոփոխութիւն մը ըլլայ արեւմտեան ճակատին վրայ»:

Եկեղեցիին պնակներու դրամն ալ կ'ուզեն

Պոլսոյ պատժական Ա. ատեանին առջեւ շարունակուեցաւ Զատկի առտուան՝ Կէտիկփաշայի եկեղեցիին մէջ Ազգ. Հիւանդանոցի, բանտարկելոց եւ լուսաւորեայի առթիւ շրջագայած պնակներուն համար Գուրգէն քահանայի եւ լուսարարին ու ժամկոչին դէմ բացուած դատը: Իրենց պաշտպան փաստաբանը՝ Խաչիկ Մարգարեան թէ գրաւոր եւ թէ բանաւոր իր պաշտպանողականը ըսաւ, բացատրելով որ հանգանակութեան ոչ մէկ հանգամանք ունի եկեղեցին մէջ ներկաներուն կամաւոր կերպով վճարած 10—20 փարայով հաւաքուած դրամը: Օրինակ, տաղաւարի առթիւ, ներկայ մը չէր կրնար իր 1—2 ղրշ. դրամը երթալ անձամբ տալ այդ կարօտ բանտարկեալներուն, իսկ պնակը այդ լումաները նոյն կարօտեալներուն փութացնելու միջոց մըն է լոկ: Իսկ հիւանդանոցի եւ Լուսաւորեայի (մոմի) հասոյթները արդէն ուղղակի եկեղեցին ներկայացուած մատակարարութեանց մաս կը կազմեն, եւ որոնց **վրայ** 100ին 5 նոտական տուրք կը վճարուի Էվգաֆին: Նախագահը յայտնեց թէ մէկ երկու օրէն պիտի հաղորդուի վճիռը:

«ՍԱՆՃԱՔԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈՐ ԴԱՌՆԱՅ»

Թուրք մամուլի ընդհանուր վարիչին օգնական Պիւրհան Պէլէ, որ Պէյրութի ճամբով մեկնեցաւ Սուրիոյ մայրաքաղաքը, Թուրքիա վերադառնալէ առաջ հետեւեալ ուշագրաւ յայտարարութիւնն ըրաւ «Արաբական գործակալութեան», Դամասկոսի մէջ.

— «Թուրքիա կ'ուզէ իր յարաբերութիւնները կարգադրուած տեսնել Սուրիոյ հետ, Ալեքսանտրէթի խնդրին առթիւ, որ անցողական վէճ մըն է: Մեր տեսակէտը, այս խնդրին մէջ, պայծառօրէն պարզուած է մեր վարչապետին Իսմէթ Ինէօնիւի կողմէ, Ազգային մեծ Ժողովին մէջ: Սանճաքը Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ պէտք է ըլլայ գործակցութեան հիմք մը եւ ոչ թէ կռուախնձոր մը ...»:

Խօսելով Սուրիայէն ստացած իր տպաւորութեանց մասին.

«Սուրիացիք տոգորուած են շատ բուռն հայրենասիրութեամբ մը որ արտայայտուեցաւ ազատօրէն, մասնաւորապէս քաղաքական աքսորականներու վերադարձին առթիւ: Եթէ այդ հայրենասիրութեան միանայ նաեւ շինարար իրապաշտութիւն մը, Սուրիա մեծ յաջողութիւններ կրնայ ունենալ եւ արդարացնել իր առաքելութիւնը մերձաւոր Արեւելքի արաբական երկիրներու մէջ»:

Անդրադառնալով Թուրքիոյ յարաբերութեանց դրացի երկիրներու հետ, Թուրք մամուլի վարիչը յայտարարեց.

«Թուրքիա ամէնէն անկեղծ համակրանքը կը տածէ իր դրացիներուն հանդէպ: Յատկապէս Իրաքի հետ մշակած մեր բարեկամական յարաբերութիւնները կը շարունակուին ու հետզհետէ կ'ամրապնդուին 12 տարիէ ի վեր:

Ո եւ է արգելք չկայ որ յարեւնման բարեկամական յարաբերութիւններ մշակենք նաեւ Սուրիոյ եւ արաբական միւս երկիրներուն հետ:

Թուրքիա պիտի ջանայ ոչ միայն լաւ ապրիլ իր դրացիներուն հետ, այլ եւ գործակցիլ անոնց, միասնաբար բոլորին օգտակար գործեր կատարելու համար:

Կը յուսանք թէ այս ուղղութեամբ պիտի ընթանան մեր ապագայ յարաբերութիւնները Սուրիոյ հետ, եւ այդ պիտի չուշանայ»...

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28

ԼԻՈՆ, 7 յունիս.— Հայաստանի Անկախութեան 19րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ երեկոյ, Երրորդ Թաղ. սրահին մէջ, առաւելաբար երիտասարդ տարրերէ բաղկացած բազմութեան մը ներկայութեան, որ հանդէսին կը հետեւէր լուռ ու կարգապահ:

Սրահին բեմին վրայ շինուած էր կամար մը, թարմ ճիւղերով եւ ծաղիկներով պճնազարդուած, որուն աջ ու ձախ կողմերը զետեղուած էին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները: Ճակատը կը կարդացուէր «Կեցցէ Մայիս 28»:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյեզ»ով եւ «Մեր Հայրենիք»ով, ընկերակցութեամբ դաշնակի եւ ջութակի: Նախագահ Պ. Մոմճեան օրուան պատշաճ քանի մը խօսք ընելով, հրաւիրեց ժողովուրդը մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը յայտնի եւ անյայտ հերոսներուն, որոնք ինկան փառքի ճամբուն վրայ:

Գեղարուեստական բաժնի ընթացքին նուագախումբը մէջ ընդ մէջ գեղեցիկ եղանակներ կը նուագէր: Տիկ. Պ. Ահարոնեան երգեց «Հայաստան»ը, ծափեր խլելով: Ալէմշահ եւ Ոսկեհունեան արտասանեցին, առաջինը՝ Ահարոնեանի «Արաքս»ը, երկրորդը՝ Վարուժանի «Գործաւորուհին», զգայուն շեշտերով: Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ տեղւոյս S.F.I.O.ի ներկայացուցիչը՝ քաղաքացի Պոսսա, համակրելի երիտասարդ մը, որ հայութեան մասին շատ գաղափար չունենալուն համար իր ցաւը յայտնելէ վերջ իր եղբայրական ողջոյնները հաղորդեց S. F. I. O.ի, եւ մաղթանքներ ըրաւ Հայաստանի ամբողջական ազատագրման համար: Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան երգեց «Հէ՛յ, ձեզ եմ երգում» եւ հանդիսականներու բուռն փափաքին վրայ՝ «Հօյ Նար»ը: Օր. Ծովինարի մասին խօսիլ այլեւս աւելորդ է. ան մեր հանդէսներուն զարդը կը կազմէ եւ հետզհետէ կը դիմէ դէպի կատարելութիւն: Գեղարուեստական բաժինը լրացած ըլլալով Պ. Նախագահը բեմ հրաւիրեց ընկ. Շաւարշ Միսաքեանը, որ գրեթէ մէկ ժամ տեւող կուռ բանախօսութիւն մը ըրաւ, որուն հետ ի հետ կը հետեւէր ժողովուրդը: Իր ճառը յաճախ կ'ընդմիջուէր ծափահարութիւններով:

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 11ին, անկէ վերջ ժողովուրդը դիմեց Հ. Յ. Դ. Գրադարանի սրահը, որ ծայրէ ծայր լեցուած էր, ուրախանալու եւ ոգեւորութիւնը շարունակելու համար:

Խնջոյքին «Թամատա» նշանակուեցաւ Պ. Ա. Կիւլպէնկեան, որ ինքնաբուխ եւ գեղեցիկ ճառով մը ոգեկոչեց Մայիս 28ի պատմական արժէքը, ձաղկելով ուրացողներն ու թերահաւատները: Յետոյ երգեցին, ճառեցին, արտասանեցին, գրեթէ բոլոր ներկաները: Խանդավառութիւն մը որ կը պոռթկար: Հոս եւս խօսեցան ընկ. Միսաքեան եւ քաղաքացի Պոսսա, որ մնաց մեզ հետ, ոգեւորուած մեր երգերէն եւ ուրախութենէն, մինչեւ առաւօտուն ժամը 2, երբ վերջ գտաւ խնջոյքը:

Ա.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉ

Սելանիկի Հորիզոնը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (5 յունիս).

— «Հայ Գթութեան Խաչի Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանի 6րդ պատգամաւորական ժողովը վերջացուց իր աշխատանքները, անցեալ գիշեր: Մամուլին հաղորդուած տեղեկութիւններէն ընթերցողը իմացաւ, որ Հ. Գ. Խաչը, այս վերջացած տարեշրջանին ալ բոլորած էր արդիւնաւոր գործունէութիւն մը: Մասնաճիւղերը, իրենց պայմաններուն ներած չափով եւ հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ տարած են գնահատելի աշխատանք, վայելելով շարքերու անվերապահ նուիրումն ու համակիր ժողովուրդի բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը:

Եթէ նպատակի մը համար հաւաքուած դրամին քանակութիւնը այդ նպատակին հանդէպ նուիրատու հանրութեան ցոյց տուած հետաքրքրութեան չափանիշն է, ապա ուրեմն պիտի եզրակացնենք, որ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանի վեց հայաշատ քաղաքներուն մէջ, Հայ Գթութեան Խաչի նկատմամբ հայ ժողովուրդին ի յայտ բերած հետաքրքրութիւնը գտնուած է իր արժանի բարձրութեան վրայ եւ արտայայտուած է լաւագոյն արդիւնքներով: Այդպէս եզրակացուց նաեւ պատգամաւորական ժողովը, երբ հաշուեկշիռները թիւեր շարեցին իր առջեւ: Եւ այդ թիւերէն երեւան եկաւ, որ կազմակերպութեան նիւթական ակնկալութիւնները իրականացած են նաեւ վերջացած տարեշրջանի ընթացքին:

Տանք խօսքը այդ թիւերուն, որպէսզի աւելի որոշ ըլլայ պատկերը ընթերցողի մտքին մէջ.—

Թեսաղոնիկէի մասնաճիւղը զուտ հասոյթ ունեցած է 28.595 դրախմի:

Գավալայի մասնաճիւղը՝ 14,710:

Ալեքսանդրուպոլսոյ մասնաճիւղը՝ 12,090:

Քսանթիի մասնաճիւղը՝ 10,912:

Քոմոթինիի մասնաճիւղը՝ 7960:

Տրամայի մասնաճիւղը՝ 3910:

Այլ խօսքով, Հ. Գ. Խաչը, իբրեւ կազմակերպութիւն, այս շրջանին մէջ եւ մէկ տարուան ընթացքին ապահոված է 78,177 դրախմիի գումար մը:

Աւելցնենք նաեւ, որ ինչպէս ուրիշ տարիներ, այս վերջացած տարեշրջանին ալ, Հայ Կարմիր Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը (Ամերիկա) Հ. Գ. Խաչի Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ շրջանին օժանդակած է 27,701 դրախմիի (250 տոլար) գումարով մը: Հետեւաբար, մէկ տարուան ընթացքին, Հ. Գ. Խաչի գանձը մտած կ'ըլլայ այսպէսով 105-878 դրախմիի կարեւոր գումար մը, որ, աւելի քան 85 առ հարիւր համեմատութեամբ յատկացուած է շրջանիս կրթական եւ խնամատարական կարիքներուն:

Այսինքն, Հ. Գ. Խաչը, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ հայ ժողովուրդէն, ինչպէս նաեւ Ամերիկայի իր բարեկամներէն ձախ ձեռքով ստացած գումարները, աջ ձեռքով եւ գրեթէ ամբողջութեամբ տրամադրած է Հ. Գ. Խաչի առաջադրած նպատակներուն եւ համայնքին կարիքներուն, որոնք այնքան սուր կերպով դրուած են իր առջեւ:

Կ'ակնկալուի, որ նոր սկսած տարեշրջանին, մինչեւ 100,000 դրախմիի կը բարձրանան Հ. Գ. Խաչի հասոյթները այս շրջանին մէջ, նկատի ունենալով որ կրթական կարիքները մանաւանդ կրկնապատկուած են այսօր եւ հետեւաբար, մասնաճիւղերը բացառիկ ճիգ պիտի թափեն, որպէսզի կարենան իրականացնել իրենց համար գծուած նախահաշիւները:

Հայ Գթութեան Խաչը տարած գեղաղանցապէս հայօգուտ եւ մարդասիրական գործին այսպէս ծանօթանալէ վերջ, կազմակերպութեան անդամ-անդամուհիներուն եւ երկսեռ համակիրներուն կը մնայ նոյնպէս կրկնապատկել իրենց նուիրման թափը, որպէսզի լաւագոյնս պսակուին ընթացիկ տարեշրջանին համար գոյութիւն ունեցող ակնկալութիւնները:

Վերջին վեց տարուան փորձառութիւնն ու ձեռք ձգուած արդիւնքները, լաւատես ըլլալու իրաւունքը կուտան մեզի: Հայ ժողովուրդը սիրեց Հայ Գթութեան Խաչը: Որովհետեւ նկատեց այն հանրային կ'արօտութեանց նուիրուած օգտակար, գործունեայ եւ սրտցաւ կազմակերպութիւն մը: Որովհետեւ գործնական արդիւնքներով եւ դրական, անժխտելի ապացոյցներով տեսաւ, որ անիկա, միլիմէթրի մը հետեւողութեամբ իսկ չշեղեցաւ ցարդ իր ճամբէն, ամէնուն ծանօթ իր ուղղութենէն: Չպիտի շեղի նաեւ այսուհետեւ: Որովհետեւ Հ. Գ. Խաչը իր առաքելութեան եւ կոչման խոր գիտակցութիւնը ունեցող կազմակերպութիւն է: Ստեղծուած է ան ժողովուրդին համար եւ կը գործէ՝ նոյն այդ ժողովուրդին տրամադրած միջոցներով: Անոր ժրաջան անդամուհիները իրենց ուժին առաւելագոյն թափը նետուած են ասպարէզ, բարի գործ մը տեսնելու համար: Կաթիլ կաթիլ հաւաքուած գումարներով կեանքեր փրկած և դպրոցներ կանգուն պահած են: Եւ յաջողած են իրենց ճիգերուն մէջ: Այլեցուցած են Հ. Գ. Խաչը եւ դարձուցած են զայն ժիր կազմակերպութիւն մը:

Հ. Գ. Խաչը պիտի ապրի նաեւ ասկէ վերջ: Ու պիտի յառաջանայ՝ ամէն օր նորանոր նուաճումներ արձանագրելով: Անիկա լայնօրէն տարածած է արդէն իր արմատները եւ այլեւս ցնցումէ չի վախնար: Էականը աշխատելու տրամադրութիւնն է, ինչ որ կայ ուղղուածին չափ:

Պատիւ՝ ուրեմն, բոլոր աշխատողներուն:

Ու պատիւ՝ այս աշխատանքին սատարողներուն»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (297)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Ուրեմն, դեռ ձեռք չձգեցի՞ք այդ մարդը ...

— Ձեռք ձգուելիք պարո՞ն է որ, կատարեալ դեւ մը: Կ'ըսեն կապիկի նման պատերէն վեր կը մագլցի, որպէս թէ գետնի վրայ կը քալէ ...բայց այս անգամ ձեռքերնէս չի կրնար պրծնիլ, ամբողջ թաղերը շրջապատած ենք ...

— Ցաջողութիւն կը ցանկամ ձեզ,— լսուեցաւ Սոնիայի անհոգ ձայնը:

Սանդուղէն իջնող քայլերու ձայնը մարեցաւ: Լեւոնը վերադառնալով անկողնի մօտ՝ երկնցաւ անկողնի վրայ ու աչքերը գոցեց:

ԵՐԲ ՍՈՆԻԱՆ ԵՒ ԼԵՒՈՆԸ ՄԻԱՍԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Ցաջորդ օրը, երբ Սոնիան սովորական հիւանդները ընդունելէ վերջ վեր բարձրացաւ ընդունարանը, մօտեցաւ Լեւոնի սենեակին ու կամաց մը դուռը թխկացուց: Անմիջապէս դրան սեմին վրայ երեւցաւ Լեւոնը: Երկուքը միասին տեղաւորուեցան բազմոցի վըրայ: Նախ՝ Լեւոնը սկսաւ խօսիլ:

— Կը շնորհաւորեմ ձեզ, օրիորդ. հիանալի կերպով սարքած էիք ձեր երէկուան ծննդեան տարեդարձի խնջոյքը ...

— Ճի՞շդը կ'ուզէ՞ք իմանալ, երէկ իմ ծննդեան տարեդարձը չէր ...բայց չարժեր այդ մասին խօսիլ: Խօսինք գործէն: Ձեր քաղաք մտնելը ինքնին շատ վտանգաւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ...

— Գիտեմ: Ոչ միայն ինծ համար, այլ եւ ուրիշներու: Այդ մասին կ'ուզէի խօսիլ: Ձեզ չվտանգելու համար ես այս գիշեր պէտք է մեկնիմ այստեղէն ...

— Գիտէք, պարոն Լեւոն, մենք նախ գործի մասին պիտի մտածենք ու ապա մեր մասին: Անշուշտ, կը խոստովանիմ, որ ձեր այստեղ գտնուիլը որոշ չափով մը կրնայ վտանգել իմ գործը: Բայց այս պահուս ամբողջ Այգեստանի մէջ իմ տնէն աւելի յարմարաւոր թաքստոց մը չկայ ձեզ համար: Հետեւաբար, գործի շահը ի նկատի ունենալով՝ անձնական նկատումները պատճառ պիտի չլլան, որ ձգէք եւ երթաք, երբ վստահ չէք, թէ տեղ մը պիտի կրնաք գտնել պատսպարուելու համար: Ուրեմն այս մասին այսքան:

Ես կարեւոր տեղեկութիւններ ունիմ ձեզ հաղորդելիք: Իտալական հիւպատոսի կինը, ինչպէս գիտէք, Հայուհի մըն է: Երէկ գիշեր պատրուակ մը գտնելով՝ ան վայրկեան մը ննջասենեակս մտաւ ու գաղտնաբար յայտնեց որ մասնաւորապէս Վահէի նկատմամբ Պոլսոյ կեդրոնական կառավարութիւնը հրամայած է անմիջապէս ձեւականօրէն դատել եւ վճիռ տալ, մինչեւ երկու շաբաթ, այսինքն՝ գործադրել Պոլսի մէջ տրուած վճիռը ...

— Իսկ այդ վճի՞ռը,— հարցուց Լեւոնը, որուն դէմքը անմիջապէս քարացած արտայայտութիւն մը ստացաւ ու ձայնը սառոյցի նման ու չոր դուրս եկաւ կոկորդէն:

Սոնիան ակամայ սարսռաց ու քովնտի նայեցաւ քովի նստողին, որ այնքան անտարբեր կերպով հարցուցած էր վճիռի մասին, որպէս թէ սովորական բան մը ըլլէր ըսածը: Սոնիան չփոթած քանի մը վայրկեան լռելէ վերջ, շրթունքները սեղմած՝ պատասխանեց.

— Կախաղան:

Երկար ատեն ոչ մէկը խօսեցաւ: Սոնիան հոգիին մէջ պաղ կը զգար ու անոր կը թուէր, թէ ահաւոր սառոյցէ պատնէշ մը զինքը կը զատէր Լեւոնէն:

Երբ Լեւոնը սկսաւ խօսիլ գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, Սոնիան զարմանքով նշմարեց, որ անոր դէմքը մահատիպ գունատութիւն մը ստացեր էր, երեսի պալարները կը դողային ու հաշմուած թեւը սաէպ կծկումներ կ'ունենար, թէեւ իր արձանային դիրքը չէր փոխած, եւ ոչ ալ ձայնը իր մետաղական չորութիւնը:

— Այդպէս ալ սպասելի էր,— խօսեցաւ Լեւոնը միօրինակ ձայնով մը, աւելի շուտ բարձրաձայն խորհրդածելով,— կառավարութիւնը կ'աշխատի անվերջ խուզարկութիւններով, բանտարկութիւններով յուսալքել հայ ժողովուրդը: Հիմա ալ կախաղանի սիւն մը կ'ուզէ տնկել հրապարակի վըրայ ... Գէշ հաշիւ չէ. սարսափը ամէնէն ազդու միջոցն է բարոյալքելու երերուն հոգիները: Գիտէի, որ դատաւորները կաշառելու միջոցով բան պիտի չշահէինք ... անոնք պարզ խամաճիկներ են, Պոլսէն թելը կը քաշեն, անոնք հոս պարտաւոր են անոնց եղանակով պարել: Կը մնայ որ ...

Սոնիան ամբողջովին ուշադրութիւնը լարած՝ մտիկ կ'ընէր: Բայց Լեւոնը առանց նախադասութիւնը վերջացնելու՝ լռեց.

— Իսկ չըսի՞ք թէ ի՞նչ պէտք է ընել,— անհամբերձակ հարցուց Սոնիան, որ ինքզինքը սաստիկ շփոթած կը զգար այս օտարոտի բնաւորութեան տէր երիտասարդի հետ խօսած ժամանակ:

Րոպէ մը երկուք՝ Լեւոնը լուռ մնաց, ապա ձեռքերը գլխէն վար առնելով՝ կրթնեցաւ բազմոցի յենարանին ու վճռականօրէն ըսաւ.

— Այս երեկոյ պէտք է դուրս գամ, թէկուզ նոյն իսկ երկու ժամուան համար ...

— Բայց գիտէ՞ք որ այդ անկարելիութիւն է. մի՞թէ Ցակոբը կամ ես չենք կրնար օգնել:

— Դժբախտաբար, ո՛չ: Ես պէտք է տեսնուիմ Մելոյի հետ: Ցակոբը այս առտու լուր բերաւ որ Մելօն իր տանը մէջ թաքնուած է: Ես պէտք է իր մօտ երթամ:

— Բայց այդ անկարելի է ...

— Օրիորդ Սոնիա,— Լեւոնի ձայնը կտրուկ ու չոր արտայայտութիւն մը ստացաւ,— մեզի համար անկարելիութիւն գոյութիւն չունի: Ամէն գնով պէտք է փորձել:

— Չէ՞ք ուզեր ինծ յայտնել ձեր ծրագիրը ...

— Ա՛, չէ՛, ինչո՞ւ համար ձեզմէ ծածկել: Թէեւ երրորդ անգամն է որ կը հանդիպիմ ձեզ, բայց այդքանը բաւական եղաւ համոզուելու համար, որ դուք խելօք եւ անձնուէր ընկեր մըն էք ... Չէ, մի՛ սխալիք, ես հաճոյախօսութիւն չեմ ըներ: Ինչ որ է: Ըսի, որ պէտք է Մելօն տեսնեմ, ան բազմաթիւ անդամներ բանտարկուած է, բանտի ծակ ու ծուկին ծանօթ է, բացի այդ ...

— Այո՛:

— Մելօն անցեալի մէջ նշանաւոր գող մըն էր, առաջնակարգ հօր փորող մը, մաքսանենգ մը, պատ ծակող մը.. Շնորհալի յատկութիւններ չեն, բայց ներկայ պարագաներուն մէջ աւելի քան անհրաժեշտ: Առ այժմ որոշ բան մը չեմ կրնար ըսել ծրագրիս մասին: Ինծ համար ալ շատ պարզ չէ: Անգամ մը պէտք է Մելօն տեսնել ... Եթէ պիտի ընենք բան մը, պէտք է անմիջապէս ձեռնարկել, ժամանակ չունինք կորսնցնելու:

— Ուրեմն, անհրաժեշտ է որ դուք երթաք Մելոյի մօտ:

— Ինչպէս կը տեսնէք. քանի որ ան չի կրնար այստեղ գալ ...

— Լաւ, ես լաւագոյն միջոցը ցոյց տամ,— Սոնիան առեն մը մտածելէ վերջ Լեւոնի կողմը դառնալով՝ ըսաւ.— Ես ձեզ հետ կուգամ, կամ աւելի ճիշդը, դուք Ցակոբի զգեստները կը հագնիք, ու որպէս ծառայ լապտերը բռնած՝ առջեւէս կ'երթաք: Եթէ բան է, ճամբան տէվրիէյի հանդիպինք, ես գիտեմ անոնց հետ խօսելու կերպը ... Այգեստանի գրեթէ բոլոր ոստիկանները զիս կը ճանչնան ...

— Լաւ միջոց է, բայց ձեզ համար վտանգաւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ:

— Բայց քիչ առաջ դուք ըսիք, որ մեզ համար ...

— Իրաւունք ունիք, օրիորդ,— Սոնիայի խօսքը կտրեց Լեւոնը,— երբ խնդիրը Վահէն ազատելու կը վերաբերի, պէտք է ամէն միջոց փորձել: Ուրեմն, ես իջնեմ վար ու պատրաստուիմ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Այսօր, ժողնեւի մէջ մեռաւ սիրելի կինս

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՎԻՆՔԼԷՐ
(ԾՆԱԾ ԳԷՈՐԳԵԱՆ)

հեռու իր կարօտեալ հայրենիքի լեռներէն, երջանիկ օրերու իմ ջերմ ու վառվռուն ընկերը, վատ օրերու ճաչասիրտ իմ նեցուկը, այս մեծ ու ազնիւ սիրտը:

Բարեկամներէս կը խնդրեմ յիշել զինքը եւ աղօթել:

ՀԱՆՑ ՎԻՆՔԼԷՐ եւ զաւակները՝ *ՀԱՅԿՕ ԵՒ ՊՐԻՆՀԻԼՏ*

28 *Մայիս* 1937

Կիւլեան, Աթանեան, Քէնտիրեան, Խարխըղեան, Պօղոսեան, ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի մօր, քրոջ, եղբօր, կնոջ, զօքանչմօր, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԻՍԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ յունիս 6ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան: Թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ, 7 յունիս երկուշաբթի, առաւօտեան ժամը 9.30ին:

Մարսէյլ 8 *Յունիս* 937

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Սալնոյ Զորի հայրենակցական միութիւնը, իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ այրի տիկին Ն. Պետիկեանի, Տէր եւ Տիկին Անտոն Պետիկեանի եւ իրենց զաւակներուն ու պարագաներուն հայրենակից՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ:

×

Արմենակ Յակոբեան եւ իր ընտանիքը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իրենց հայրենակից՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ իր կնոջ, եւ իր եղբօր՝ Անտոն Պետիկեանի եւ զաւակներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամութիւնները *12* յունիս. շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը *4*ին, Բարեգործականի տան մէջ, 8 rue Bossuet փարիզ:

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները 12 յունիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ազգային վարժարանի մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը *14* յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը *8,30*ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'էքիքս, Մարսէյլ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղս հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Թ. Հերոյեանի որ իր երկու տարուան պաշտօնավարութեան ընթացքին աշխատած է Հայերէն դասաւանդութիւն տալ դպրոց յաճախող պզտիկներուն: Պարտք կը համարենք յայտարարել որ յունիս 1էն սկսեալ դպրոցի ուսուցչութեան պաշտօնին կոչուած է Պ. Նուպար Գազազեան: Կը խնդրենք Տեսինի հայ բոլոր ծնողքներէն որ հեռու չի պահել իրենց զաւակները դպրոցէն: Վասն պահելու համար անոնց մէջ հայ ոգին եւ հայերէն դաստիարակութիւնը:

Նաեւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք Պ. Պ. Վահան Հաղվէրտեանի՝ Կիւլպէնկ Երիմեանի, Մանուկ Համբարձումեանի, Գասպար Աբրահամեանի եւ ամէն անոնց որոնք ձմեռուան եղանակին դպրոցի ջերմութեան համար նուիրեցին 50ական քիլօ ածուխ:

Դպրոցը բատ առաջնոյն բաց է ամէն օր եւ բաց պիտի մնայ ֆրանսական դպրոցներու ընդհ. արձակուրդի միջոցին:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը ստանձնեմ յարկաբաժիններու եւ սենեակներու ամէն տեսակ նորոգութիւն եւ փոփոխութիւն (Թուղթ, ներկ, ելեկտրական ջեռուցում), կահկարասիներու նորոգութիւն եւլն.: Մատչելի գին: Դիմել՝ **Daniel**ի, 49 **rue Labat,** *Փարիզ* (18): *Հեռ.* Montmartre 87-82:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի Հարաւ. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին

յունիս 13ի կիրակին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր,

Բոպէնեօն, **Grand Arbre, Maison Fiquet**ի *մէջ.*

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ

(*Երկրորդ անգամ ըլլալով. բազմաթիւ խնդրանքներու վրայ զոհացում*

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ «*ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ*»

կատակերգութիւնը մէկ գործողութեամբ:

Ներկայացումը կը սկսի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին:

ԽՄԲԵՐԳ ԵՒ ՄԵՆԵՐԳ.

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՀԱՆԵԱՆի

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊՈՒՖԷ

Գին 3 ֆրանք:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել *128* օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցին

13 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը *2,30*ին,

Սեվրի Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ,

26 Rue Troyon, Sèvres, *մէթրօ* Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ *ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ*

Մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի դերասանական խումբին եւ ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի:

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում

Ֆ. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ

12 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Ճայկական սրահին մէջ,

13 rue Boucherie (հիւանդանոցին կից):

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՄԱՅՐԸ

Մուտք՝ 4 եւ 3 ֆր.:

Թատերական Ներկայացում Պօմոնի մէջ

ՊՕՄՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Վարանդեան Ակումբը

Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ *ՄԱՆԴԻ ԻՔԱԴ* (ՕՓԵՐԷԹ 3 ԱՐԱՐ)

ԵՒ *ՏԻԿԻՆ ԵՄ, ՏԻԿԻՆ* (ՋԱՒԵՇՏ)

Մուտք 4 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆրանք

Կ'ՈՒԶՈՒԻ *լաւ գործաւորուհիներ գոնֆէքսիոն ռապ կարող:*
Դիմել՝ Պ. Անանիկեանի, 3 Rue Nicolas Roret, Paris (13):

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Հրազդան» խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը *11* յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը *9*ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանին վերնայարկը: Պարտաւորիչ ներկայութիւն անդամատետրով:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ընկերահամակրական ժողովը *14* յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը *9*ին, Գարակէօզեանի սրահը, *45* րիւ տը լա ցէֆանս: Կը խօսի ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ (*շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան*):

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը, շաբաթ երեկոյ ժամը *8*ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 11 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը *8.30*ին, Զարդարեան գրադարանը, *181* Cours Lafayette: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.—

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 *Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը* 3*ին,*

ՍԷՐՔԸԼ ԿԱԹՈԼԻԿ սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. *ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ*

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

18 փոքրիկներու կողմէ ժապաւէն հիւսելու պարը:

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.:

Տախկերու համար մուտք՝ *1* ֆր.:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.—12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ *ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ*

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.—

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէի, մասնակցութեամբ Սէն Մարկրիթի Հոմարասայ խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի,

13 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

ընկ Լ. Եօթնեղբայրեանի օդասուն ագարակին մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Վ. ԽՈՐԷՆի Թատերախումբը, Պատ. Միութիւնը եւ Կ. Խաչի սանուհիները:

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ *ՄԱՆԴԻ ԻՔԱԴ*

Խաղի ընթացքին կը նուագէ ջութակահար Պ. ՍԻՄՈՆ:

Հանդիսավայրը բաց է առաւօտէն սկսեալ: Փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել:

Տախկերու մասնակցութեան համար մուտք *3* ֆր. փոքրիկներու 1 ֆր.:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի Արցութեան խումբին կողմէ

12 յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ,

Շավիլ, rue Carnotի սրահին մէջ,

(rue Carnotի եւ rue Coteauի անկիւնը):

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. *ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ*

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. *Ե. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ*

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ Զ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Հ. ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ եւ ԱՐԻՍ, ՕՐ. ԱՎՃԵԱՆ եւ տեղական ուժեր: Կէս գիշերէն յետոյ պարեր: Դիւրամատչելի պիւֆէ:

Մուտք *4* ֆր.:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Առնել 1 Թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Puits sans vin, Սէն Լազարէն շոգեկառք. իջնել Շավիլ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի

13 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը *2.30*էն մինչեւ 7.30

Սալ կալժանի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Արտասանութիւն, երգ եւլն.: Հայկական եւ եւրոպական պարեր,

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի:

13 *Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին:*

Պ. ՆԱՃԱՐԵԱՆի ագարակը, ԳԱՄԲԱՆԵԼ ՌՕՋԷՐԻ, ԼԸ ՓԷՆ ՏԸ ՊԱՍՏԻԹ, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ:

ՇԱՆԹ թատրախումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ ընկ. Կ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆի՝

ՊՕՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

Հաղորդ. միջ.— Փլաս տ'Էքսէն առնել 26 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Օքթրուա, Սէնթ Անթուանէն մէկ կայարան վեր:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

«Համազգային»ի Փարիզի Վարչութեան կողմէ

11 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին,

Café Voltaire*ի սրահին մէջ,* 1 Place de l'Odéon, *մէթրօ Օտէոն:*

Կը նախագահէ ՏՕՔԹ. Վ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՓՐՕՖ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

Նիւթ ունենալով «Լեզուն որպէս ազգային նկարագրի ազդակ»:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Պ. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (արտաս.)

Մուտք 2 ֆր.:

ԱՄԷՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Մամուլի տակ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ Guide մը, յատկապէս պատրաստուած Փարիզ բնակող օտարականներու համար:

GUIDE DES ETRANGERS

Որ կը պարունակէ Փարիզի օտար բոլոր հաստատութիւններու, հիմնարկութիւններու, *կազմակերպութիւններու, հիւպատոսարաններու, օփիսներու, նաւային, ճամբորդական եւ հեռագրական գործակալութիւններու, ճաշարաններու, ակումբներու, եկեղեցիներու, զբաղմանատներու, գրադարաններու, գրամատուններու, առեւտրական գրասենեակներու, թերթերու, երգիչներու, թարգմաններու, միջազգային կազմակերպութիւններու, ըմպարան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հասցէներ,* դասաւորուած երկիրներու եւ նիւթերու կարգով:

Guideը *կը պարունակէ նաեւ Փարիզի ֆրանսական բոլոր պաշտօնատուններու եւ բազմաթիւ օգտակար հասցէներ:*

Guideը *ունի յատուկ բաժին մը՝ յատկացուած օտար գրօսաշրջիկներու, որոնք հոն պիտի գտնեն իրենց հետաքրքրող անհրաժեշտ հասցէները:*

ԳԻՆ՝ 6 ՖՐԱՆՔ

Մինչեւ Յունիս 20 *եղած ապսպրանքներու առաքման ծախքը մեր վրայ: Ղրկել 6 ֆրանքի նամականիշ, հետեւեալ հասցէին.*— «Guide des Etrangers», 13, Rue de la Colonie, Paris (13), Tél. Gobelins 11-40:

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (*Գտարեկան*)

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, **Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris (8)**

Մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի

Փոքրիկն ԱՆԺԷԼ պիտի նուագէ կտորներ՝ ՊԱԽԷՆ, ՊԷԹՀՈՎԷՆ, ՄՈՑԱՐԹԷՆ, ՇՈՒՄԷՆԷՆ, ՇՈՊԷՆԷՆ, ՉԱՅՔՕՎՍՔԻԷՆ, ԲԱՐԽՈՒԹԱՐԵԱՆԷ, ԱՀՊԷՆԻՋԷՆ, ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգները:

Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.,

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Բէօթահիոյ Հայրենակցական Երկս. Միութեան կողմէ

13 յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Իգնօեան եղբարց ագարակին մէջ, Traverse Roi de Pique, Trais Lucs:

Պարերը կը սկսին ժամը 3*էն սկսեալ: Ընտիր ճաշ: Անակնկալներ: Գօնքուռ տը Պոլ: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:*

Տախկերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Առնել 7 Թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջնակէտ կայարանը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Սալնոյձորի Հայր. Միութեան կողմէ

13 յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Սէնթ Անտրէի պարտէզը:

Կը խօսի ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ

Նիւթ՝ Սալնոյձորի հերոսները:

Կը ներկայացուի՝ ՄԱՇԴԻ ԻՊԱՏ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Champs Elyséesի ՄՕՏ

ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris

9 rue Lord Byron

à l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՔՈՒՐ, ԹԱՐՄ, ՀԱՄՈՎ: ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

• *Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով:*

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլաւաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւլն. համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood *եւ* Royal *գիրամփոփագրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.*

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գինները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Dameseme, PARIS (13e)

Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15 - 70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ — Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԲՐԹԻՒՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 12 ՅՈՒՆԻՍ — SAMEDI 12 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3445 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱԾ

Ֆրանսայի Ազգային Պաշտպանութեան նախարարութեան զեկոյցը, որ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի 9 յունիսի թիւին մէջ, վերջապէ՛ս յստակ կերպով կը լուսաբանէ «Հայրենազուրկ» օտարականներու զինուորագրութեան խնդիրը, որուն շուրջ ա՛յնքան աղմուկ բարձրացաւ վերջին վեց ամսուան ընթացքին՝ մամուլի էջերէն եւ սրահներու բեմերէն :

Ցարդ կը պակսէին ստոյգ տեղեկութիւններ: Բուն խել աղբիւրէն կարելի չէր ըլլար որոշ բան իմանալ: Ու դեռ տասը օր առաջ «զինուորցու»ներուն զրկուած հրաւէրը տարբեր բան կ'ըսէր: կը նշանակէ թէ պատկան իշխանութիւններն ալ որոշ բան չէին գիտեր եւ Ազգային Պաշտպանութեան նախարարութիւնը նոր է որ յանգած է վերջնական եզրակացութեանց :

Զեկոյցը կուգայ փարատել բոլոր թիւրիմացութիւնները: վերլուծելով զայն, կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը ·

1.— Համաձայն 1928 մարտ 31ի օրէնքին 3րդ յօդուածին, որ ցարդ չէր գործադրուած, զինուոր պիտի առնուին այն օտարականները, որոնք չեն կրնար ապացուցանել թէ հպատակ են ո եւ է ճանչցուած կառավարութեան մը: «Նանսէնեան» Հայերը այս դասակարգին կը պատկանին :

2.— Ֆրանսական կառավարութիւնը երբեւիցէ չի նկատեր որ այս կարգի օտարականները վերջնականապէս կը դժեն իրենց սկզբնական հպատակութիւնը: Ընդհակառակն հնարաւորութիւն պիտի տրուի անոնց յառաջիկային վերստանալու իրենց նախկին հպատակութիւնը: Այսինքն եթէ վաղը վերահաստատուի Հայաստանի Հանրապետութիւնը, անոնք պիտի կրնան Հայաստանի քաղաքացի դառնալ:

3.— Ֆրանսական կառավարութիւնը չի կրնար ֆրանսական քաղաքացի նկատել զանոնք, պարզ այն պատճառաւ որ ֆրանս. քաղաքացիութիւնը շնորհ մըն է եւ միայն ազատ կամքով կարելի է ստանալ: Այսպէսով բոլորովին ջուրը կ'իյնայ «հաւաքական հպատակութեան» առասպելը, որուն շուրջ այնքան աղմուկ բարձրացուցին աժան ազգասիրութեան առեւտրականները :

4.— Ֆրանսական հպատակութեան դիւրութիւններ պիտի տրուին անոնց որոնք զինուորութիւն կ'ընեն: Քաղաքացիութեան շնորհը պիտի տրուի միայն զինուորական ծառայութիւնը լրացնելէ վերջ :

5.— Անհայրենիք օտարականներէն զինուորական ծառայութեան զոհողութիւնը կը պահանջուի իբրեւ արդար եւ պատուաւոր փոխադարձութիւն մը այն առաւելութիւններուն՝ զորս անոնք կը վայելեն Ֆրանսայի մէջ (բժշկական ձրի խնամք, գործազրկութեան նպաստ, ձրի դպրոց, բնակութեան եւ աշխատանքի իրաւունք եւայլն): Եթէ ուրիշ օտարականներ նման առաւելութիւններ կը վայելեն, Ֆրանսա մասնաւոր պայմանագրութիւններ կնքած է անոնց պատկանած պետութեանց հետ, որոնց հետ կը հաշուէ այդ առթիւ իր ըրած ծախքերը :

6.— Զինուորական ծառայութեան չպիտի ենթարկուին այն անհայրենիք օտարականները, որոնք մնայուն բնակութիւն չեն ուզեր հաստատել Ֆրանսայի մէջ: Այդպիսիներուն որոշ պայմանաժամ մը պիտի տրուի Ֆրանսայէն մեկնելու: Այլ խօսքով, զինուորական տարիք ունեցող այն երիտասարդները, որ պիտի մերժեն զինուորութիւն ընել, պիտի հրաւիրուին ֆրանսական սահմանէն դուրս ելլելու: Այս մասին շուտով հրահանգ մը պիտի հրատարակուի :

7.— Զինուորական գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ չպիտի կանչուին 1914 յունուար 1էն առաջ ծնածները, այսինքն 22ուկէս տարեկանէն վեր եղողները: Բայց եթէ աւելի վեր տարիք ունեցողներէն մէկը հպատակութիւն ստանալու համար, կ'ուզէ զինուորական ծառայութիւն կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուի իրեն դասակարգի Ֆրանսացիներուն համար պարտաւորիչ ժամանակամիջոցով: Օրէնքին ամէնէն կարեւոր կէտն է այս: Շնորհիւ ատոր, կը փարատի շատերուն վրայ ծանրացող մղձաւանջը :

8.— 1937 հոկտեմբերին մէկ տարուան համար զօրակոչի պիտի ենթարկուին այն երիտասարդները, որ ծնած են 1915 յունուար 1ի եւ 1916 փետրուար 28ի միջեւ, այսինքն 21ուկէսէն 22ուկէս տարեկանները:

9.— 1937 հոկտեմբերէն սկսեալ երկու տարուան ծառայութեան համար դրօշի տակ պիտի առնուին անոնք որ ծնած են 1916 մարտին: Ու անկէ վերջ այլեւս ամէն տարի Ֆրանսացիներու նման զէնքի տակ պիտի կանչուին 20 — 21 տարեկանները :

10.— Զինուորցուները ազատ են ընտրելու իրենց զօրագունդերը: Օտար զօրագունդերու մէջ պիտի առնուին միայն անոնք որ այդ փափաքը կը յայտնեն: Միւսները պիտի մտնեն ֆրանս. զօրագունդերու մէջ:

11.— Զինուորական նախակրթարաններէ վկայուածները պիտի կրնան աստիճանի բարձրացում ունենալ եւ պահեստի ենթասպայ ըլլալ :

12.— Կառավարութիւնը՝ Ֆրանսացիներու համար ըրածին պէս՝ նպաստ պիտի յատկացնէ այն ընտանիքներուն, որոնց նեցուկը զէնքի տակ կոչուած է, պայմանաւ որ անոնք Ֆրանսա բնակին:

13.— Զինուորական գործօն ծառայութիւն կատարող օտարականը Ֆրանսացիի մը համահաւասար իրաւունքներ պիտի վայելէ :

14.— Հպատակութիւն չունեցող երիտասարդը, գործօն ծառայութեան շրջանը աւարտելէ վերջ, պիտի ստանայ մասնաւոր ինքնութեան թուղթ մը, որով աշխատանքի վերաբերեալ խնդիրներու մէջ իբրեւ օտարական պիտի չնկատուի :

Ահա՛ ամփոփ տողերու մէջ այն գլխաւոր կէտերը, որոնք հիմը կը կազմեն Ազգային Պաշտպանութեան նախարարութեան զեկոյցին :

Տարակոյս չկայ թէ մեր զինուորցու հայրենակիցները գոհունակութեամբ պիտի տեղեկանան այս կարգադրութեան, որ վերջ կը դնէ ամիսներէ ի վեր տեւող անստոյգ կացութեան եւ միտքերու մէջ առաջ եկած շփոթին:

Զինուորցուն այլեւս պարտաւոր չէ հպատակ դառնալու, Ֆրանսացիին յատուկ առաւելութիւնները վայելելու համար: Մեր երիտասարդները աւելի շատ այս կէտին վրայ կը պնդէին : Ֆրանսական կառավարութիւնը ամէն տեսակէտով գոհացում կու տայ իրենց պահանջներուն, որոնք խիստ արդար ու բանաւոր էին :

Հ.Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԵՂԱՒ ԹՈՒԽԱՉԵՒՍՔԻ

Փախա՞ւ, գնդակահարուեցա՞ւ, անձնասպա՞ն եղաւ

Եւրոպական մամուլը միաձայն կ'ենթադրէ թէ Խորհրդային Միութիւնը կը գտնուի անակնկալ դէպքերու նախօրեակին: Թուխաչեւսքիի անյայտացումը աւելի եւս կը զօրացնէ այդ ենթադրութիւնը: Զանազան զրոյցներ կը շրջին «Կարմիր Նափոլէոն»ին ճակատագրին մասին,— կ'ըսեն թէ գնդակահարուած է առանց դատ ու դատաստանի, կ'ըսեն նաեւ թէ անձնասպան եղած է, բայց յամառ զրոյց մը կ'ենթադրէ թէ մարաջախտը փախած է դէպի Սիպերիա, հաղորդակցութեան մէջ մտնելու համար մարաջախտ Պլիւխէրի հետ, որ նոյնպէս կասկածելի կը համարուի յաչս Մոսկուայի: Եթէ երկու մարաջախտները հասկացողութեան մը գան, Պլիւխէր, իբրեւ հրամանատար Ծայր. Արեւելքի բանակներուն, կրնայ շարժման մէջ դնել 250,000 զինուոր, ինչպէս եւ սիպերիական բանակները, քալելու համար Մոսկուայի վրայ :

Մոսկուայի մէջ զրոյց կը շրջի աեւ թէ Զօր. Եաքիր, որ ինչպէս Թուխաչեւսքի, պաշտօնանկ եղած էր վերջերս եւ անյայտացած, «Կարմիր Նափոլէոն»ին հետ կը գտնուին Կէյիէւուին բանտը :

Այսպէս կամ այնպէս, մարաջախտ Պուտիէննի, որ հայդուկային կռիւներու իր մասնագիտութեամբ հասաւ զինուորական բարձրագոյն աստիճաններու, երբ զինուորական հրամանատար կը նշանակուի Մոսկուայի շրջանին, կը նշանակէ թէ Ստալին լուրջ վախեր ունի: Նոր խռովութիւններու այդ վախը կը հաստատուի դարձեալ, երբ ազգ. պաշտպանութեան գործավարութիւնը Լենինկրատի շրջանի զինուորական հրամանատար կը նշանակէ Զօր. Դիբէնկօն, որով հարկ կը դառնայ ենթադրելու որ Ստալին կ'ուզէ ապահովել Քրոնշթատի նաւազներուն հաւատարմութիւնը, արդարեւ, Զօր. Դիբէնկօ շատ սիրուած է Քրոնշթատի նաւազներէն անոր համար որ 1917ին, այդ նաւազներուն գլուխն անցած, գրոհ տուաւ Ձմեռնային Պալատին վրայ եւ գրաւեց :

Միաժամանակ կը տեսնուի, որ Վորոշիլոֆ հետզհետէ հրամանատարութենէն կը հրաժարեցնէ այն բարձրաստիճան սպաները որ պատրաստուած են զինուորական վարժարաններու մէջ, փոխարինելով զանոնք, իրեն նման, բանակային սպաներով :

ԹՈՒԽԱՉԵՒՍՔԻ ԵՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ ԳԵՐ. ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

«Թաս» հեռագրական գործակալութիւնը Մոսկուայէն կը հաղորդէր վերջին ժամուն թէ ներքին գործավարին հրամանագիրով ձերբակալուած են Թուխաչեւսքի, Եաքիր, Ուբորեվիչ, Կորկ, Այտէման, Ֆէլտման, Պրիմակով, Պուտնա, այն ամբաստանութեամբ թէ դրժած են իրենց զինուորական պարտականութեան, դաւաճանած են հայրենիքին, Խորհ. Միութեան ժողովուրդներուն եւ կարմիր բանակին դէմ, ի հաշիւ օտար պետութեանց, որոնք բարեկամութիւն չեն տածեր Խորհ. Միութեան:

Երէկ, Գեր. Ատեանը սկսաւ դատել զանոնք :

48 ժամուան մէջ 200 սպայ ձերբակալուած

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ 48 ժամուան մէջ Մոսկուայի կառավարութիւնը ձերբակալած է 200 բարձրաստիճան սպաներ, այս ձեւով կարմիր բանակին գլխաւոր հրամանատարները կը փոխուին: Բազմաթիւ սպաներ ձերբակալուած են նաեւ գաւառներու մէջ: Սահմանագլուխի վրայ գտնուած բանակներու հրամանատարները պաշտօնանկ եղած են գրեթէ առանց բացառութեան: Հրամանատարութեան կոչուած են այն սպաները միայն, որոնք կը վայելեն Վորոշիլոֆի վստահութիւնը :

Ստալին, չափազանց զգածուած իր մօրը մահուամբ, քանի մը օրէ ի վեր դուրս ելած չունի Կրեմլի պալատին իր յարկաբաժինէն: Ոչ ոք կ'ընդունի, միայն Վորոշիլոֆն է որ կ'այցելէ իրեն՝ զինք հաղորդակից դարձնելու համար վերջին դէպքերուն :

Կ'ըսուի թէ ազգ. պաշտպանութեան գործավար Վորոշիլոֆի ազդեցութիւնը հետզհետէ կ'աւելնայ, այնքան որ բանակներու հրամանատարութեան վերջին փոփոխութիւնները կատարուած են իր ցանկութեամբ եւ հրահանգներով միայն :

Մոսկուայի օտար շրջանակներուն մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Վորոշիլոֆ իր ազդեցութեան տակ առած է նաեւ Ստալինը, եւ իր ազդեցութիւնն է որ կը տիրապետէ ոչ միայն բանակին, այլեւ Խորհ. Միութեան արտաքին քաղաքականութեան վրայ :

«Մորնինկ Փոսթ» կը հաստատէ նաեւ այն լուրը, զոր քանի մը օր առաջ տուած էինք, թէ նոյնպէս ձերբակալուած են Գամառնիկ, Ռոզէնկօլց, Քրեսթինսքի, Գուրեվիչ :

(Նոյնատու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀՆՈՒՑ Ի ՎԵՐ ՎԻՐԱԲՈՅԺ

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը, իր վերջին նիստին մէջ, ողջունեց թրքական բժշկութեան նուաճումները: Անատոլուի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ բազմաթիւ երեսփոխաններ խօսք առին՝ յիշատակելու համար այն նպաստը, զոր թուրք գիտունները ընծայած են բժշկութեան զարգացման՝ Արեւելքի մէջ :

Շէվքէ Ուլուտաղ ըսաւ թէ եօթը դար առաջ, Թուրքերը Փոքր Ասիոյ իւրաքանչիւր նահանգի մէջ հիմնած էին հիւանդանոցներ, ուր թուրք բժիշկներ ի գործ կը դնէին իրենց արհեստը եւ այսօր անոնց բժշկագիտական արժանիքներուն հետքերը գոյութիւն ունին դրացի երկիրներու մէջ,— Եգիպտոս, Սուրիա, որոնք երբեմն կցուած էին թրքական կայսրութեան:

Երեսփոխանուհի Ֆարմա Մէմիք եւ Հուրիէ Էօնիզ շեշտեցին բժշկութեան զարգացումը Թուրքիոյ հանրապետական վարչաձեւին տակ, եւ յիշատակեցին թուրք կնոջ նուիրումը բժշկական գիտութեան :

Այս ամէնը՝ որոշելու համար որ բր. բժշկական վարժարան մը հիմնուի Էնկիւրիի մէջ :

Աչք չունիմ,— Թուրքերը կրնան իրապէս մեծ բժիշկներ տուած ըլլալ բժշկութեան պատմութեան, թէեւս թուրք բժիշկները եղած ըլլան բժշկութեան հայրը: Օսման Շէվքէ 1925ին հատոր մը հրատարակեց, *Թիւրք Թէպապէթի Թարիխի*, ուր առանց մեծ նիգի կը հաստատուի թէ մեծ բժիշկներու օրրանը կը գտնուի թիւրք օջախներու մէջ, նոյնիսկ ծաղկախտի դէմ պատուաստն ալ Թուրքերն են կատարած առաջին անգամ: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, դարերու կայսրութիւն մը ստեղծելէ վերջ երբ մէկ հատիկ բժշկական վարժարան մը հիմներ են (Պոլիս), ան ալ Հայու մը նախաձեռնութեամբ, ատիկա չի նշանակեր թէ բժիշկներ չունէին անկէ առաջ: Անպայման պէտք է բժշկատո՞ւն եղած ըլլալ, մեծն մայրս ալ քիչ թէ շատ բժիշկ էր: Հետեւաբար Անատոլուի մէջ, դարեր, առաջ, եթէ Թուրքերը այնքան շատ բժիշկներ ունէին որքան հիմա չունին, մեծն - մայրիկս ալ գիտէ:

Երկրորդ, ի՞նչպէս ուրանալ թուրք բժշկութեան գերազանցութիւնը, երբ մէջտեղն են Հայերը:

«Կեսարեան գործողութիւն» կը կոչուի վիրաբուժական եղանակ մը, որով մանկաբարձ բժիշկը կը ճեղքէ յղի կնոջ փորը եւ արգանդէն կ'առնէ զաւակը, երբ կարելիութիւն չկայ բնական ճամբով առնելու :

Արդ, այս գործողութիւնը Թուրքերը են հնարած, եւ ի՛նչ ճարտար են այդ գործողութեան մէջ: Ո եւ է Թուրք պէտք չունի բժշկական վարժարան երթալու եւ վիրաբուժութիւն սորվելու,— ի ծնէ գիտէ արդէն: Ընդհ. պատերազմին՝ քանի՞ քանի՛ Հայուհիներու արգանդը ճեղքելով զաւակ առին Թուրքերը :

Տրապիզոնի թրքական հիւանդանոցին բժիշկները ի՛նչ ապշեցուցիչ փորձեր կատարած են հայ երիտասարդներու վրայ,— թունաւորելով զանոնք՝ ուսումնասիրեցին զանազան հիւանդութիւններու զարգացման ընթացքը:

Վայլահի - պիլլահի - թիլլահի, մենք Հայերս կը վկայենք որ Թուրքերը լաւ վիրաբոյժներ են, թող ոչ ոք ուրանայ Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէջ: Թուրքերը անգերազանցելի են վիրաբուժութեան մէջ, որովհետեւ ի ծնէ վիրաբոյժ են,— նախանձորդներն են միայն որ կը յամառին թրքական վիրաբուժութիւնը նմանցնել մսավաճառութեան :

ԱՐԱԶ

Մոսկուայի մէջ ձերբակալուած են 22 գերման կոմունիստներ

«Փոփիւլէր»ի մէջ կը կարդանք ·—

Զինուորական ու քաղաքական բարձրաստիճան բազմաթիւ անձնաւորութեանց պաշտօնանկութենէն զատ, ոմանք բանտարկուած, ոմանք ալ գնդակահարուած, կը թուի թէ զտիչ շարժումը ուղղուած է նաեւ բազմաթիւ օտար (գերման, լեհ, աւստրիացի) համայնավարներու դէմ, որոնք արտասահմանի փաշական հալածանքներէն նեղուած՝ ապաստան գտած էին Խորհ. Միութեան մէջ :

Այսպէս, «Տէյլի Հէրըլտ»ի Մոսկուայի թղթակիցը կը գրէ թէ բազմաթիւ տարագիր համայնավարներ վտարուած են Ռուսիայէն: Իսկ 22 գերման համայնավարներ՝ բանտարկուած: Այդ բանտարկուածներուն մէջ կը գտնուին Հայնց Նոյման, որ ընդհ. քարտուղարն էր գերման համայնավար կուսակցութեան, 1929 — 1933: 1934ին կը գտնուէր Ցուրիխ, ուր բանտարկուեցաւ պահ մը: Հիթլէր պահանջեց զայն յանձնել գերման իշխանութեան, բայց Զուիցերիա մերժեց: Նոյման Զուիցերիայէն անցաւ Մոսկուա :

Բանտարկուածներուն մէջ են նաեւ Հերման Ռէմմէլէ, գերման նախկին երեսփոխան, Վիլլի Լէով, նախկին նախագահ գերման համայնավար երիտասարդութեան,— այս վերջինը ձերբակալուած է Վոլկայի շրջանին մէջ, ամբաստանուելով իբրեւ «լրտես»: Բանտարկուած են նոյնպէս Հէրման Շուպէրթ, նախկին երեսփոխան, Մոսկուայի մէջ ծանօթ՝ Ռիխթէր անունով, եւ Ֆրից Շթամպէրկէր, աւստրիացի համայնավար :

«Տէյլի Հէրըլտ», խօսելով օտար եւ ռուս համայնավարներու ձերբակալութեանց մասին, որոնք սովորաբար կ'ամբաստանուին իբրեւ լրտես ի հաշիւ գերման եւ ճափոն պետութեանց, կը գրէ ·—

Եթէ հաւատք ընծայենք պաշտօնական բացատրութիւններուն, պէտք է կարծել որ բազմաթիւ համայնավարներ, անոնց կարգին՝ հին պոլշեւիկ ղեկավարներ, զիջած են այն աստիճան որ դրամի փոխարէն ծառայեր են Գերմանիոյ եւ Ճափոնի, ընդդէմ Խորհ. Միութեան :

Անհաւատալի չէ: Սակայն եթէ ճիշդ է, եթէ ուրեմն այս է կոմունիստ կառավարութեան մը 20 տարիներու արդիւնքը կամ ազդեցութիւնը համայնավար փորձուած ղեկավարներու վրայ, պիտի կասկածէինք որ համայնավարութիւնը ապատադրութեան կ'առաջնորդէ մարդկութիւնը: Աշխատաւորական շարժումը, այս փաստէն մեկնելով, կը կարծէ թէ իրաւունք ունէր երբ մերժեց «ընկերվարութիւն կառուցանել»Մոսկուայի ճամբով: Իրաւունք ունինք այժմ կարծելու թէ Ռուսիոյ մէջ ոչ ազատութիւն կայ, ոչ ալ ժողովրդապետութիւն, ինչպէս իր ղեկավարներուն միջեւ՝ ոչ արդարութիւն, ոչ ալ խիղճ: Իրաւունք ունինք այժմ մտածելու որ, տնտեսական եւ քաղաքական դժուարութեանց առջեւ նեղն ինկած ու տագնապի մատնուած սակաւապետութիւն մը կ'ուզէ ինքզինք արդարացնել դասական եղանակով մը,— իր ձախողութիւնը վերագրելով իր հակառակորդներուն, անոնց ուղղելով ժողովուրդին դժգոհութիւնը :

*** Հավասի հեռագրական գործակալութիւնը կը հեռագրէ Մոսկուայէն թէ արդիւնաբերական, ճարտարարուեստական բազմաթիւ ձեռնարկներու վարիչներ դատի յանձնուած են այն ամբաստանութեամբ թէ չեն իրագործած «փլան»ները :

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Գ.

Ջանացինք խտացած ձեւով մը տալ մանրամասնութիւնները նոր ելմտացոյցի գլխաւոր գլուխներուն։

Անտեղի չէ, կը խորհինք, ընդհանուր բնորոշումներ ընել, տրուած ըլլալով որ երկրի մը ելմտացոյցը հայելին է նոյն երկրի տնտեսական ու ելմտական կեանքին, տիրող պայմաններուն ու նոյն իսկ հիմնական ձգտումներուն։

Այս տեսակէտէն մեկնելով, մեր առաջին եզրակացութիւնը այն է, որ Թուրքիոյ տնտեսական - ելմտական կեանքին մէջ փոփոխութիւն մը կայ դէպի լաւը։ Ճշդում մը, սակայն։ Մեր այս եզրակացութիւնը չենք փորձուիր հիմնել ելմտացոյցի ընդհանուր գումարին յաւելեալ ըլլալու իրողութեան վրայ։ Համաձայն տրուած պաշտօնական ծանօթութեանց, այդ յաւելումը եղած է վերջին օրերուն, երբ «ստուգուած է որ այս տարուան հասոյթները աւելի շատ են քան նախորդ տարուանը»։ Այս բացատրութիւնը շատ ալ ընդունելի պէտք չէ նկատել, քանի որ պիւտճէի պատրաստութեան առեն առաջին ու հիմնական կէտը, զոր սովորուած է նկատի ունենալ պատկան մարմինը, ձեռք ձգուած շօշափելի հասոյթներն են։ Անմերժելի ու անհաւատալի է որ Թուրքիոյ ելմտական գործավարութիւնը մետասաներորդ ժամուն ստուգած ըլլայ թէ անցնող ելմտական տարուան հասոյթները քսան միլիոնի չափ աւելի գումար մը ապահոված են գանձին։ Անկախ ասկէ, անհաւատալի է, դարձեալ որ իրապէս այդքան յաւելեալ հասոյթ գոյանայ, երբ բացորոշ է որ բնակչութեան ճնշիչ տոկոսը, որ գիւղացիներէ կը բաղկանայ, նիւթական - տնտեսական շատ աննպաստ պայմաններու մէջ կը գտնուի։ Անոր անժխտելի ապացոյցն ալ այն է, որ ելմտացոյցի քուէարկումէն քանի մը օր առաջ Ազգ. Ժողովը կը քուէարկէր օրէնք մը՝ գիւղացիներու պարտքերուն վճարումները թեթեւցնելու մասին, հատուցման համար հինգ երկարատեւ պայմանաժամներ ճշդելով։

Հարկ է եզրակացնել, ուրեմն, որ Էնկիւրի գտած է ուրիշ ձեւի հասոյթ մը։ Մեր այս ենթադրութիւնը կը հիմնաւորուի, կարծէք, նաեւ այն կողմնակի յայտարարութեամբ, զոր ըրաւ, իր ճառին մէջ, Հանրօգուտ շինութեանց գործավարը՝ Ալի Չէթինքայա, կարգ մը գիծերու եւ ձեռնարկներու աւարտումի մասին հաւաստիք տալով եւ յայտնելով թէ որ եւէ ձեւով պիտի ապահովէ անհրաժեշտ գումարները՝ զանոնք լրացնելու համար։

Եթէ այս բոլորին կցենք նաեւ «երկրին ապահովութեան» մասին ըլլալիք նոր կարգադրութիւնները եւ մասնաւորապէս հարաւային սահմաններու մասին վերջերս ցոյց տրուած հարկադրական կամ ծրագրային շեշտուած շահագրգռութիւնը, կը տարուինք խորհելու թէ ելմտացոյցի այդ յաւելումը ապահովաբար արդիւնք է վճռական ձեռնարկներու՝ հարաւային սահմաններուն վրայ, ուրկէ անդին կը սկսի Իրաքը։ Հիմա, պահ մը անդրադարձէք նաեւ Իրաքի եւ Անգլիոյ յարաբերութեան, ինչպէս նաեւ վերջերս Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ հետզհետէ աւելի սերտացող կապին ու նոյն իսկ զինական գործակցութեան, եւ թերեւս անհիմն չգտնենք թէ երկաթի ու պողպատի — այսինքն պաշտպանութեան ճարտարարուեստի — յատուկ գործարանի շինութիւնը ստանձնող Անգլիան, վերջին օրերուն՝ համաձայնեցաւ վերջ Թուրքիոյ հետ՝ անոր տրամադրել նաեւ գումար մը՝ երկրին պաշտպանութեան գործին եւ մասնաւորաբար քրտական այդ շրջանի մաքրագործումին համար։

Ընթերցողին անձնական հայեցողութեան յանձնելէ վերջ մեր այս անցողակի մտածումը, կ'ուզենք շեշտել թէ Թուրքիոյ ելմտացոյցը մեզ կը մղէ մեր ընդհանուր ակնարկին համար ունենալ երկու չափանիշներ։

Առաջինը այն է, որ Թուրքիա, համեմատած իր պահանջներուն, իր թերիներուն, իր ծաւալին եւ իր խէջալական ծրագիրներուն, մասնաւորապէս վերջին տասնամեակի ընթացքին կատարած է շատ անբաւարար նուաճումներ։ Իր դիրքը, իր յաւակնութիւնը, իր արտաքին պայմանները եւ իր յարաբերութիւնները կը պարտադրեն Թուրքիա մը որ ըլլայ կրկնապէս զօրաւոր, մշակուած բնակչութեամբ, առնուազն կրկին պիւտճէով, երկաթուղիի կրկին ցանցով եւ նորաշէն։

Բայց, եթէ նկատի ունենանք որ Քեմալի վարչաձեւը սկսաւ ամէն տեսակէտէ քայքայուած վիճակի մը մէջ, 1922—1937, տասնըհինգ տարուան ընթացքին կատարածը անպայման որ շօշափելի ու անժխտելի արդիւնք մըն է։

Այսուհանդերձ, հարկ է ընդգծել որ Թուրքիոյ մէջ նուաճումը կամ վերականգնումը չընթանար համեմատական չափերով։ Ըսել կ'ուզենք, քամալական Թուրքիան իր յառաջընթացը կը կատարէ նախասիրութիւններով, որոնք, անշուշտ, ծնունդ են պարագաներու եւ հարկադրանքներու։ Եթէ ապահովութիւն է՝ երկրի գոյութեան տեսակէտէն, գերախտութիւն է, միանգամայն, որ Թուրքիա իր պիւտճէին շուրջ 70 տոկոսը կը յատկացնէ, առաջին իսկ օրէն, պաշտպանութեան գործին։ Մարդէ մարդ, ուրեմն, ինքնին կը ստեղծուի անջրպետ մը որ պետական արդի գոյութեան համար երբեք նախընտրելի չէ։ Ունենալ բանակ մը որ ժամանակակից թէքնիքի բոլոր նորութիւններով կը ջանայ օժտուիլ, եւ ունենալ բնակչութիւն մը, որուն երեք չորրորդը անգրագէտ է..

Երկրորդ ուշագրաւ պարագան այն է, որ Թուրքիա ի մասնաւոր - մշակութային վերելքին մէջ եւս համեմատական ձեւով չընթանար։ Օրինակ, այդ երկրին մէջ աւելի քան երեսուն հազար գիւղեր դպրոց չունին։ Բայց, Իզմիրը, Պոլիսն ու Էնկիւրին օժտուած են բարձրագոյն կամ զանազան ձեւի երկրորդական վարժարաններով։ Ներկայ ելմտացոյցի առթիւ եւս, կրթական գործավարը աւետեց, ծափերու մէջ, թէքնիք կամ այլ վարժարաններու բացման ծրագիրը (Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ մէջ) ու իմէ տասը վայրկեան յետոյ երեսփոխաններն եկան, դառն լռութեան մը մէջ, դժուելու թէ Անատոլուն զրկուած է նոյն իսկ 2—3 բաժանումներով վարժարաններէ ...

Եւ որովհետեւ այս աննպաստ իրողութիւնը պիտի շարունակուի նոյն իսկ Էնկիւրիի կամքէն անկախ, արդիւնքը այն պիտի ըլլայ, որ գլուխին ու մարմինին միջեւ պիտի ստեղծուի անկամրջելի տարբերութիւն մը, ինչ որ երբեք նպաստաւոր չէ։ Երեւակայել որ այս տարի 35 միլիոն ոսկի աւելի կը յատկացուի երկրի պաշտպանութեան եւ երկաթուղիի կամ կամուրջներու շինութեան ...

Երրորդ պարագան այն է, որ Թուրքիան, հակառակ այն ընդգծուած յայտարարութեանց թէ հասոյթները աւելցած են, բացառիկ տուրքերը չի նուազեցներ։ Օրինակ՝ հաւասարակշռութեան տուրքը, որ արդիւնք էր լոկ ելմտացոյցին բացը գոցելու անհրաժեշտութեան, տուրք մը որու վերացման մասին խօսումներ եղան պաշտօնապէս եւ որմէ այնքան մեծ դժգոհութիւն կայ, կը պահուի, հակառակ անոր որ վերջին պահուն հաստատուած է թէ հասոյթները յաւելում են ունեցած։ Արդ, ի՞նչ է այս հակասութիւնը։ Եթէ հասոյթի յաւելում կայ,— ինչո՞ւ պահել պիւտճէի բացին համար հաստատուած տուրքը։ Հաւասարակշռութեան ու տագնապի տուրքերը, որոնք երկուքն ալ նոր ու բացառիկ տուրքեր են, կը ճնշեն երկրին բոլոր տարրերը։ Մինչեւ իսկ պաշտօնեաները, որոնք իրենց ամսաթոշակներուն նկատելի մէկ տոկոսը կը թողուն գանձին։ Այս երկու տուրքերը ոչ միայն անհատական ու նիւթական հոգեր են, այլ եւ դգալիօրէն կ'ազդեն երկրին առեւտրական կեանքին ու շունչ առնել չեն տար բնակչութեան։

Թուրքիա, անցնող տարուան ընթացքին, նպաստաւորուեցաւ ֆրանսական ֆրանքի անկումէն։ Հանրային պարտուց վարչութեամբ արտասահմանին վճարուելիք պարտքին տարին 3.200.000 չահ մը կ'ապահովէ ան։

Ելմտացոյցի առթիւ տրուած պաշտօնական ծանօթութիւնները քիչ մը տարօրինակ թիւեր ցոյց տուին ներածումի եւ արտածումի քանակի մասին։

Այսպէս, անցեալ տարի ներածումի ընդհանուր գումարը 101 միլիոն ոսկի աւելի էր արտածումի ընդհանուր գումարէն։

Համաձայն վերջին տարուան արձանագրութեանց, կ'երեւի թէ այս տարուան ներածումը 25 միլիոն ոսկի աւելի է եղած արտածումէն։

Նկատի ունենալով այս բոլորը, կը տարուինք ենթադրելու թէ Թուրքիա կը շարունակէ կամայական թիւերով պիւտճէ մը ցոյց տալ, առաջնորդուած, անշուշտ, ներքին թէ արտաքին նկատումներէ։

Անջատ ասկէ, ճշդուած գլուխներու օրինականութիւնը երբեք չի պահուիր եւ Էնկիւրի իր ծախքերը կ'ընէ իր առօրեայ պահանջումներուն համաձայն, մէկ մարզին յատկացուած գումարը ծախսելով ուրիշ ձեռնարկի մը համար, ինչպէս երեւան եկաւ վիճաբանութեանց առեն երեսփոխաններու վերապահ, բայց մտահոգ արտայայտութիւններէն։

Կրթական գործին նման, անդարմանելի պիտի ըլլայ նաեւ առողջապահական հոգը։ Գործավարին տուած ծանօթութիւններէն կը պարզուէր որ Թուրքիոյ մէջ 14.500 հոգիին մէկ բժիշկ կ'իյնայ, թիւ մը որ սարսափելի է ազդէ, անկախ այն իրողութենէն որ համեմատաբար քիչ այդ բժիշկները ըստ կամս ցրուած են ու վայրեր կան ուր բժիշկ բնաւ չկայ։ «Մեր նպատակն է, կ'ըսէր, երկրի հիւանդներու հարիւրին երկուքին անկողին ապահովել»... իսկ «Թան» գիտել կուտար թէ «այդ նպատակին քայլ առ քայլ մօտենալու ստիպուած ենք»։

Թէեւ, ռազմական գետնի վրայ, Թուրքիա քառամբակ կ'ընթանայ։ Քեազիմ Էօզալփ, ազգային պաշտպանութեան գործավարը, «գոհունակութեամբ կը յայտարարէր» թէ «մենք այս մարզին մէջ որ եւ է մտատանջութիւն չունինք, եւ, մինչ մէկ կողմէ համաշխարհային դէպքերու զարգացման կը հետեւինք լաւութեամբ, միւս կողմէ կը շարունակենք մեր պատրաստութիւնները։ Մեր պատերազմական ճարտարարուեստի յատուկ հաստատութիւնները եւս լրացած են։ Թնդանօթ, զէնք, վառօդ, ռազմանիւթ, օդանաւ եւն. մեր երկրին մէջ շինելու հնարաւորութիւնները ձեռք ձգած ենք։ Կրնաք վստահ ըլլալ որ մեր բանակը ամէն րոպէ եւ ամէն ձեւով արժանաւորապէս պիտի պաշտպանէ մեր ազգին բոլոր իրաւունքները եւ բարձր շահերը։ Ասիկա հպարտութեամբ կ'ըսեմ»։

Այսպէս կամ այնպէս, Թուրքիա ելմտական իր նոր տարին կը թեւակոխէ միեւնոյն կորովով ու միեւնոյն թափով, ինչ կորովով ու թափով որ տասնըհինգ տարի անընդհատ քալեց, երկաթեայ ցանցով մը երկար տարածութիւններ իրարու կապելով, զինակցութեանց կամ բարեկամութեանց շնորհիւ գումարներ ապահովելով, իր բանակը օր օրի զօրացնելով, հոս ու հոն՝ թէեւ անբաւարար՝ բայց միշտ նոր ճարտարարուեստական ձեռնարկներ գլուխ հանելով։

Արդիւնքներ, որոնք, կը կրկնենք, բաղդատելով հինին, շօշափելի են ու անժխտելի, բայց դեռ շատ անբաւարար՝ երկրին համար։ Ու շատ անհամեմատական մանաւանդ։

Այս պարագան կը խոստովանի եւ Ահմէտ Էմին Եալման, գրելով թէ՝ «մեր գործերէն ամէնքին մէջ ալ միեւնոյն յաջողութիւնը ցոյց չտուինք։ Կան գործեր, որոնք ընդհանուր չափին չեն յարմարիր»...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԻ ԳՐԷՔ
ՍԱԼՈՆԻՔ ԱՅԼ ԹԵՍԱԼՈՆԻՔԻ

— • —

Յունաստանի թղթատարական ընդհ. տնօրէնութիւնը Թղթատարական Միջազգային Միութեան ուղղուած պաշտօնագրով մը կ'իմացնէ թէ արտասահմանէն ղրկուած թղթատարական պարկերու վրայ այսուհետեւ պէտք չէ գրել «Սալոնիք», այլ, բոլոր լեզուներու մէջ պէտք է գործածել Մակեդոնիոյ մայրաքաղաքին հին հելլենական անունը, որ ԹԵՍԱԼՈՆԻՔԻ է։

Քաղաքին անունին կրած այս փոփոխութիւնը ուշադրութեան կը յանձնենք արտասահմանէն ղրկուած նամակներու, հեռագիրներու կամ ծրարներու տէրերուն, որպէսզի մոռնան այլեւս «Սալօնիք»ը կամ «Սելանիկ»ը եւ գրեն միայն ԹԵՍԱԼՈՆԻՔԻ (Thessaloniki)։

ՈՒԿՐԱՅՆԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ուկրայնան Խորհ. Միութեան մէջ մտնող հանրապետութիւններէն ամէնէն մեծն է (Ռուսիայէն զատ)։ Ունի մօտ 30—35 միլիոն բնակչութիւն, իսկ երկիրը օժտուած է բնական բազմատեսակ հարստութիւններով։

Այսօր Ուկրայնական խնդիրը դարձած է միջազգային խնդիր, որու մասին մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան թէ բարեկամները եւ թէ թշնամիները։

Մոսկուան ամէն գնով կ'ուզէ ամուր պահել իր ձեռքերու մէջ այս ապստամբ եւ տաղանդաւոր ժողովուրդը, վարելով անոր հանդէպ կատարեալ դաղթային քաղաքականութիւն մը, որ ուժասպառ կը դարձնէ երկիրը, թուլցնելով ժողովուրդին զինադրական կորովը։

Չկայ ռուսական կուսակցութիւն, որ հաշտուի Ուկրայնայի անկախ գոյութեան հետ։ Շատ քիչ ռուս կուսակցութիւններ կան տարադրութեան մէջ, որ կ'ընդունին ուկրայնական ժողովրդի առանձին գոյութիւնն իսկ։ Ռուսերու մեծամասնութիւնը Ուկրայնացիները կ'ընդունին իբրեւ մէկ մասը «ռուս մեծ ժողովրդին» եւ անոնց լեզուն կ'անուանեն ռուս լեզուի «գաւառաբարբառը»։

Ուկրայնան, դեռ Թ. եւ Ժ. դարերուն անկախ պետութիւն էր եւ կը կոչուէր «Ռուսիա»։ Քրիստոնէութիւնը ընդունելէն վերջ, ստեղծեց հոյակապ մշակոյթ, որ մանաւոր փայլ բացուեց մայրաքաղաք Քիեւի մէջ։ Մոսկովեան պետութիւն կազմող Վելիկո-ռուսները (Ֆին - Թաթ. ծագումով) որ եւ է առնչութիւն չեն ունեցած ուկրէն ժողովուրդին հետ, որուն գլխաւոր տարրը կը կազմեն սլաւ ցեղերը (մինչդեռ Վելիկոռուսները շատ ընչին խառնուրդ մը կը կրեն Սլաւներէն)։

Դարերու ընթացքին Ուկրայնան եւ Մոսկուան դարձան զատ զատ պետութիւններ, եւ Մոսկուայի հին պատմագիրները բազմաթիւ անգամ կը յիշեն ուկրէն պատգամաւորներու բանակցութիւնները մոսկով կառավարութեան հետ։

ԺԷ. դարու Ուկրայնան (այլ անուամբ նաեւ բանակ Զափորոժեան), երկարատեւ պայքարներէ վերջ ինկաւ Լեհաստանի իշխանութեան տակ։ Սակայն պայքարը չդադրեցաւ եւ ԺԸ. դարու կէսուն տեղի ունեցաւ ընդհանուր ապստամբութիւն, ղեկավարութեամբ Բողտան Խմելնիցկիի, որով Ուկրայնա նորէն վերհաստատեց իր քաղաքական անկախութիւնը։ Բողտան Խմելնիցկի, ազատելէ վերջ երկիրը լեհական վտանգէն, սկսաւ դաշնակիցներ որոնել։ Այդ առթիւ բանակցութիւններ կատարուեցան Մոսկուայի Ցարին եւ Թուրքիոյ Սուլթանին հետ։ Վերջ ի վերջոյ, Բողտան Խմելնիցկի, իբրեւ Ուկրայնայի հեթմանը (պետութեան գլուխը) միջազգային հողի վրայ դաշնագիր կնքեց մոսկովեան պետութեան հետ, որով Ուկրայնան պահելով հանդերձ իր անկախութիւնը եւ իր հեթմանը, կը մտնէր մոսկով ցարին հովանաւորութեան տակ։ Հեթմանը կը խոստանար Մոսկուայի Ցարին հաւատարմութիւն, իսկ Մոսկուա կը համաձայնէր օգնելով իբրեւ դաշնակից պետութեան՝ Ուկրայնացիներուն ընդդէմ Լեհերուն, որոնք կ'ուզէին ամէն կերպով, Ուկրայնացիները կաթոլիկ դարձնել։

Դաշնագիրը կնքելէ վերջ, Մոսկովները սկսան իրենք զիրենք եւս Ռուս անուանել, նոյն իսկ ստեղծեցին երկու անուն՝ «Փոքր Ռուսեր» (Ուկրայնացիներ) եւ «Մեծ Ռուսեր» (Մոսկովներ)։ Մոսկուայի ցարերը կը կրճատէին հեթմաններու իրաւունքները եւ Ուկրայնայի անկախութեան սահմանները։ Կ'օգտագործէին նաեւ ուկրայնական մշակութային ուժերը, շատ անգամ բռնի տեղափոխելով, Քիեւէն Մոսկուա, նշանաւոր դրագէտներ, գիտնականներ, նկարիչներ, եւն.։ Երկու ժողովուրդներու յարաբերութիւնները կը սկսին լարուիլ, ի վերջոյ, Պետրոս Մեծի օրօք, ռուս - շուէտական պատերազմի ժամանակ, ԺԸ. դարու սկիզբը, Ուկրայնան կ'ապստամբի Մոսկուայի դէմ, ջանալով վերահաստատել իր անկախութիւնը եւ ազատութիւնը։ Հեթման Մազեպա իր զօրքերով անցաւ Շուէտներու կողմը եւ հերոսաբար կռուեցաւ Պետրոս Մեծի բանակին դէմ։ Սակայն պատերազմը վերջացաւ Մոսկուայի յաղթանակով եւ ռուսական կայսրութեան ստեղծումով։ Պետրոս Մեծը սարսափի եւ աւերի մատնեց ամբողջ Ուկրայնան, ոչնչացնելով քաղաքներ եւ գիւղեր, աքսորելով եւ մահուան պատժի ենթարկելով ժողովուրդին ղեկավարները։

Պետրոս Մեծէն ետքը, Ուկրայնան աստիճանաբար զրկուեցաւ իր բոլոր քաղաքական եւ մշակութային իրաւունքներէն։ Ուկրայնական ժողովուրդի մեծագոյն հանճարը, Շեւչենկօ, աքսորուեցաւ։ Ցարը տուաւ նաեւ յըրացուցիչ դաժան պատիժ,— բանաստեղծը եւ նկարիչը իրաւունք չունէր գրելու, ոչ ալ նկարելու։ Հալածանքի ենթարկուեցաւ ուկրայնական լեզուն։ Ռուսական կայսրութեան ներքին գործոց նախարար Վալուեւ յայտարարեց.— «Ուկրայնական լեզու ոչ եղեր է, ոչ կայ, եւ ոչ ալ կրնայ ըլլալ»։ Ուկրաներէն լեզուով հրատարակուած գիրքերը կը բռնագրաւուէին։ Ցեռոյ արգիլուեցաւ գործածել ուկրայնական տառերը, որոնք նման չէին ռուսականին։ Արագ քայլերով առաջ կ'երթար ռուսացումը։ Ուկրայնական մտաւորականութեան մէկ մասը ռուսացաւ, շատ անգամ ցոյց տալով երկուութիւն (օրինակ, Գոգոլ, հանճարեղ գրագէտը, գրած է ռուսերէն լեզուով, սակայն գրուածքներու ներքին իմաստը, կեանքի ըմբռնումը, կը մատնէ ուկրայնական հոգին)։ Մտաւորականութեան միւս մասը լծուեցաւ յեղափոխական ստորերկրեայ աշխատանքներու, ջանալով ռուս յեղափոխականներու հետ միասին տապալել ցարական իշխանութիւնը եւ ազատագրել Ուկրայնան։ Վերջապէս մը մտաւորականութեան մէկ մասն ալ անցաւ, Աւստրիոյ տիրապետութեան տակ, Գալիցիա (այժմ Լեհաստան), ուր բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմէին Ուկրայնացիները, որոնք ունէին որոշ ինքնավարութիւն, եւ ուր կը զարգանար ուկրայնական մշակոյթը։

Ռուսական առաջին յեղափոխութիւնը սարսեց ռուսական տիրապետութեան հիմերը եւ 1905—1907 թուականները եղան ուկրայնական վերածնունդի տարիներ։ Սակայն վրայ հասաւ Ստոլիփինեան ռէժիմը եւ նորէն Ռուսերու բռունցքին տակ առնուեցաւ ուկրայնական մշակոյթը։

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Իր չոր հողին իսկ կարծես բեռ մը եղած ըլլար մարմնին վրայ։

Մշակներ, հովիւներ, ու բոլոր դաշտի աշխատաւորները, իրենց առօրեայ գործերը լրացնելով կամաց կամաց տուն կը վերադառնային։ Ամայութիւնը եւ լռութիւնը պատեցին ամէն կողմ։ Առեն առեն շուներու հաջոցի ձայներ կը լսուէին հեռուէն։

Իրրեւ գիշերային ապաստարան, Միքայէլ փռուեցաւ արտի մը շուրջ խիտ կերպով իրար գրկած մացառներուն մէջ։ Անօթութիւնը արդէն կ'ըլլար քնանալուն, միեւնոյն առեն ծարաւէն կը նեղուէր։ Փորին վէրքը առեն առեն կը ցաւէր, գոնէ քովը մէկը ըլլար, խօսելով ժամանակը աւելի շուտ կ'անցնէր։

Խուլ ձայն մը հասաւ ականջին։ Քանի մը վայրկեան վերջ ձայնը աւելի մօտէն լսուեցաւ։ Միքայէլ բոլոր ուշադրութիւնը լարեց դէպի ձայնին եկած կողմը, շունչը բռնեց եւ պառկած տեղէն ելլելով վազքի մրցումի մասնակցող մէկու մը կերպարանքով ոտքերուն վրայ նստաւ։

Վերջապէս լուսնի լոյսով կրցաւ նշմարել հեռուէն երկու հոգիի մօտենալը։

Եկողները կանգ առին արտին մէջ գտնուող ծառի մը տակ, որմէ 15—20 քայլ հեռու մացառներու մէջ պահուած էր Միքայէլ։ Գաղտնիքը շուտով պարզուեցաւ։ Թուրք գիւղացի մը հայ աղջիկ մը առեւանգելով իրենց տունը տանիլ կ'ուզէր կնութեան առնելու համար, իսկ աղջիկը ամէն գնով կ'ընդդիմանար, հակառակ եղած ըսպառնալիքներուն։

— Տակաւին հաւատալ չե՞ս ուզեր, երբ կ'ըսեմ թէ բոլոր Հայերը պիտի աքսորուին ու պիտի ջարդուին, ես քեզ հինուց ճանչնալուս ուզեցի քեզի բարիք մը ընել. մեր տունը շատ հանգիստ կեանք մը պիտի ունենաս, ամէն ինչ քու հրամանովդ պիտի շարժի, պատույս վրայ կ'երդնում որ քեզի ոչ մէկ չարիք պիտի պատահի։

— Ես ոչ հանգստութիւն կ'ուզեմ, ոչ փառք, ոչ քու կինդ կրնամ ըլլալ, եւ ոչ ալ ձեր տունը ոտք կը կոխեմ։ Եթէ ծնողքս պիտի սպաննուին, ես ալ անոնց հետ թող սպաննուիմ։

Թուրքը ամէն միջոց փորձեց Հայուհին համոզելու. երբեմն աղու ա՜, կ'աղաչէր. երբեմն պատիւներ խոստանալով բարուք ապագայի մը հեռանկարը կը պարզէր. երբեմն կը սպառնար կատղած գազանի նման, ու խեղճ աղջկան գլխուն հազար ու մէկ լուտանքներ կը տեղացնէր։ Միայն այս վերջի դերին մէջ Թուրքը կարելի էր իր իսկական կերպարանքով տեսնել։

Ամէն միջոց անօգուտ եղաւ, Հայուհին նախընտրեց մահը քան թէ Թուրքին առաջարկը։ Սակայն մարդը յուսահատիլ չէր գիտեր։ Այս անգամ ալ ուրիշ միջոցներով ուզեց մօտենալ։ Գազանային գաղափար մը ծագեցաւ մաքին մէջ, զարշելի ժպիտով մը փորձեց աղջկան երեսները, ստինքները շոյել։ — Նորէ՞ն ընդդիմութիւն։

— Այո, գիս մեռցուր ու դիակիս հետ վարուէ այնպէս ինչպէս որ կ'ուզես։

Միքայէլ պառկած տեղը գազան էր կտրած։ Անօթութիւնը մաքէն շատոնց ելած, եւ վէրքն ալ ցաւելէ դադրած էր։ Նազելիի մահուան եղերական պարագաները յիշեց, անոր վերջին խօսքը պատգամ էր իրեն համար,—«Եթէ ողջ մնաս, մեր վրէժը չմոռնաս»։ «Այո, պիտի չմոռնամ սիրելի Նազելիս, գուն որ հիմա ուրուականի կերպարանքով աչքիս առջեւ կեցեր ես, կը տեսնե՞ս այս դաշոյնը որ քիչ վերջը արդարութիւն մը պիտի գործէ»։

Միքայէլ դաշոյնը պատրաստած ձեռքին մէջ յարմար րոպէին կը սպասէր Թուրքին հաշիւը մաքրելու համար։ Իսկ Թուրքը քանի մը վայրկեան եւս սպասելէ վերջ, երբ տեսաւ որ Հայուհին համոզել անկարելի է, ուժգին ապտակ մը իջեցուց երեսին, մէկ երկու բռունցք եւս տալով բանից կոկորդէն ու ամուր մը սարսեց։ Խեղճ ուժաթափ գետին ինկաւ։

— Հա, կեավուրի աղջիկ, քեզի հետ այս ձեւով վարուելու է, անուշ լեզուն քեզի օգուտ չըներ եղեր. քիչ վերջը կը տեսնենք թէ յամառութիւնը մարդս դեռ ի՜նչ փորձանքներու կը տանի։

Թուրքը բորենիի նման կատղած, միեւնոյն առեն գազանային տափանքին գոհացում տալու համար կը ջանար ոտքերուն տակ փռուած անպաշտպան աղջիկը պղծել։ Աղջիկը ուշքի կանգնեցուց, գիմացը անցնելով բոլոր թեւերէն, խռոխ ձայնով մը ըսկաւ.

— Աչքերուս մէջ նայէ, կեավուրի աղջիկ, աչքերուս մէջ, հիմա հեռդ միասին հաշիւի պիտի նստինք։

Կրկին ձգեց թեւերը, եւ հագուստին օձիքէն բռնելով վերէն վար պատռեց։

Հայուհին մերկութիւնը պաշտպանելու ջանք մը փորձեց։

— Դեռ ձեռքէս ազատելու յո՞յս ալ ունիս, հիմա ես քու հաշիւդ պիտի ...

Զկրցաւ շարունակել եւ ոչ ալ ճիչ մը արձակելու ժամանակ ունենալ։ Փոխանակ Հայուհիին, իր հաշիւն էր որ մաքրուեցաւ եւ շնաստակ մարմինը փռուեցաւ ոտքերու տակ։

Այս անակնկալ պատահարէն խեղճ աղջիկը շուարած եւ ակնապիշ Միքայէլին կը նայէր։ Փրկարա՞ր մը, թէ ոչ նոր պատուհաս մը գլխուն, փախչիլ ազատելու փո՞րձ մը ընէր, թէ շնորհակալ ըլլար այս անծանօթին, ո՞վ էր այս երիտասարդը։

— Մի վախնար, քոյրիկ, ես ալ քեզի պէս Հայ եմ, ըսաւ Միքայէլ, երբ աղջկան դէմքի այլայլիլն ու վախին դողալը նշմարեց։

— Դուն Հա՞յ։

— Այո, Հայ։

— Ազատէ, հեռացուր զիս այս տեղէն, աղնիւ երիտասարդ, քու հասակիդ մատաղ, ա՜խ, զիս մօրս վերադարձուր, ան կը մեռնի երբ այս վիճակս տեսնէ։ Շուտ, պարոն, շուտ փախինք ու երթանք աւելի հեռու, ապահով աշխարհ մը, այս գայլերուն հետ մենք չենք կրնար ապրիլ, գայլին դէմ պէտք է գայլ ըլլաս, որպէսզի կարենաս ինքզինքդ պաշտպանել։

— Ի՞նչպէս այս մարդուն ձեռքը ինկաք։

Խեղճ աղջիկը չկրցաւ մէկէն պատասխանել։ Խօսած ժամանակ յուզուելով սկսաւ լալ։ Եթէ հայ երիտասարդը չըլլար, ի՞նչ պիտի ըլլար իր վիճակը, իսկ հիմա ի՞նչ պիտի ընէ, ո՞ւր պիտի երթայ ...

— Ես Խարբերդցի եմ, շարունակեց աղջիկը։ Հայրս քաղաքին մէջ վաճառական է. իսկ գիւղն ալ կալուածներ ունի։

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(9)

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

(Տեղեկութիւններ թրք. թերթերէ)

— • —

Արտաքին գործոց նախարարութեան քաղաքական խորհրդական Նուման Մէնէմէնճիօղլու, Ժընեւէն վերադարձին, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ Պոլսոյ լրագրողներուն, Սանճաքին շուրջ գոյացած համաձայնութեան մասին։

— Կատարելապէս անկախ Հաթայ մը հիմնուեցաւ։ Թուրքերէնը իբր պաշտօնական լեզու ճանչցուեցաւ Սանճաքին մէջ։ Այսուհանդերձ, կարգ մը պայմաններու տակ, արաբերէնն ալ պիտի կրնայ նոյն ձեւով գործածուիլ։

Մարդկօրէն ինչ որ կարելի է ըրինք, որպէսզի Պայիրի եւ Պուճաքի գաւառակները եւս Սանճաքի կցուին։ Դժբախտաբար չկրցինք ձեռք բերել ատիկա, որովհետեւ յիշեալ գաւառակները 1921ին արդէն իսկ Լաթաքիոյ կցուած էին։

Սակայն Պայիրի եւ Պուճաքի, ինչպէս նաեւ Սուրիոյ զանազան շրջաններուն մէջ մեծամասնութիւն կազմող Թուրքերը կատարեալ ազատութիւն ունին Թուրք լեզուն գործածելու։

Ամէն գատ Թուրքերէնի ուսուցումը պարտաւորիչ պիտի ըլլայ եւ նախապատուութիւն պիտի ունենայ միւս լեզուներուն վրայ։ Ո եւ է Թուրքի դատ դատարանին առջեւ Թուրքերէն պիտի տեսնուի։

Սանճաքին նոր սահմանադրութիւնը նոյեմբերին ի զօրու պիտի դառնայ, իսկ ընտրութիւնները պիտի կատարուին 1938ին։

Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստին մէջ, Եւկօսլաւներուն Սելանիկի մէջ ունեցածին նման Թրքական գօտի մը պիտի հաստատուի։ Այդ գօտին երկու թաղերծով պիտի կապուի Փալասի երկու թաղերծին։

Թրքական ապրանքները Ալեքսանտրէթէն Թրանզիթ պիտի ըլլան Թրքական հակակշռի տակ եւ այդ հակակշիռը յառաջիկային պիտի տարածուի նաեւ Իրաքի եւ Հարաւային Իրանի արտադրութեանց վրայ։

Այս մասին համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Թուրքիոյ եւ Սանճաքի կառավարութեանց միջեւ։ Թուրքիա անհրաժեշտ արտածումները պիտի կատարէ դէպի Ալեքսանտրէթ։

Սանճաքին խորհրդարանը պաշտօնական անուն մը պիտի որոշէ երկրին համար։ Տարակոյս չունիմ թէ այդ անունը պիտի ըլլայ Հաթայ։

Ֆրանսայի հետ զանազան համաձայնութիւններ կնքեցինք Սանճաքի մասին, որուն տրուած անկախութիւնը նոր շրջան մը կը բանայ Թուրքօ-սուրիական յարաբերութեանց մէջ։

Ես անձնապէս գոհ եմ ձեռք բերուած արդիւնքէն»։

ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԱԿՑԻՆ, Կ'ԸՍԵՆ

«Սօն Փոսթա» խմբագրականով մը աչքէ կ'անցընէ Ալեքսանտրէթի սանճաքին փոքրամասնութիւնները, եւ անոնց ապագայ դիրքը սանճաքին անկախ Թուրք կառավարութեան հանդէպ։ «Այս փոքրամասնութիւնները կը բաղկանան Արաբներէ, Ալեւիներէ (արաբախօս Թուրք բնակչութիւն մը, որ պէքթաշիութեան նմանող իսլամական տարբեր աղանդի մը կը պատկանի, ըստ Թրքական թերթին), Չէրքէզներէ եւ Հայերէ։

Այս տարրերը որ եւ է խոչընդոտ պիտի չհանեն նոր կառավարութեան դէմ, որովհետեւ ճանչցուած են իրենց իրաւունքները։ Արաբները պիտի համակերպին նոր կացութեան եւ որ եւ է դժգոհութիւն պիտի չյայտնեն։ Ալեւիները իրենց Թուրք ծագումին պիտի գիտակցին եւ Թուրք մշակոյթը իւրացնելու փափաք պիտի յայտնեն։

Չէրքէզները թէեւ սուլթանութեան վերջին տարիներու դրդումներու հետեւանքով Թրքութեան դէմ դիրք բռնեցին, բայց իրենց պարագլուխները անհետացած եւ ցրուած ըլլալով՝ Թուրքերու հետ ունեցած վաղեմի բարեկամութիւնը վերահաստատեցին եւ սիրով կը կենակցին Թուրքերուն հետ։

Գալով Հայերուն, անոնք ալ նոր կառավարութեան հետ պիտի գործակցին առանց խոչընդոտ հանելու։

Խոչընդոտներ հանել պիտի փորձեն միայն Սուրիոյ Վաթանի կուսակցութիւնը եւ Հայ Դաշնակները։ Վաթանիները Սուրիացի ծայրայեղ ազգայնականներն են, որոնք արաբական ցլացումներէ տարուած, բնաւ չեն հանդուրժեր որ իրենց կողմէ արաբական հողամաս նկատուած վայր մը անջատուի արաբական մարմինէն, որով երբեք մարսած չեն Հաթայի անկախութեան մասին Ժընեւի տուած որոշումը։

Գալով Դաշնակներուն, անոնք ալ պիտի աշխատին Հայ միտքերը պղտորելու եւ արգելք ըլլալու Հայ-Թուրք բարւոք յարաբերութեանց»։

ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

— • —

Լոնտոն հրատարակուող անգլ. հանդէս մը, «Թուրքեւանգլիական բարեկամութեան իմաստը» խորագրին տակ, կը գրէ.—

«Զանաքքալէն է այն ճակատը, ուր դէմ յանդիման կուգան անգլ. եւ գերմանական շահերը։ Գերման ազդեցութեան մինչեւ այս ճակատը ընդլայնումին՝ կրնանք դիտողի դիրքին մէջ մնալ, առանց անօգուտ կասկածներ ունենալու եւ երկիւղներու մէջ իյնալու։ Գերմանիա, անուանական տեսակէտէն երբ ընդարձակուելու կարելիութիւնը չգտնէ, պայթելու սախլուած պիտի ըլլայ։ Բայց Բրիտ. կայսրութեան համար, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ախոյեանի դիրք խաղալիք պետութեան մը գոյութիւնը նախ քան պատերազմեան շրջանը շատ աւելի մեծ կարեւորութիւն ունի եւ նոյն իսկ կենաց-մահու հարց մըն է։

Անգլիա ոչ մէկ ատեն աչք չի կրնար գոցել Պերլին-Պաղտատ երկաթուղիի նախագծի նման գործի մը վերակենդանանալուն։ Ահա թէ ինչու մասնաւորապէս արձանագրութեան արժանի է եւ մեծ կարեւորութիւն ունի Իտընի վերջերս Թուրքիոյ վարչապետին հետ ունեցած տեսակցութիւնը։ Բրիտ. կայսրութեան վաճառականութիւնն ու ապահովութիւնը՝ Իտալիայէն շատ աւելի կախում ունի Թուրքիոյ բռնելիք ընթացքէն։

Հանրապետական Թուրքիոյ նախագահ Քեմալ Աթաթիւրք իր անձին մէջ կը կրէ այն թանկագին յատկութիւնները, զորս ուրիշ պետերու մօտ տեսնել չենք վարժուած.— Համեստութիւն, արժանաւորութիւն, յաջողութիւն։ Աթաթիւրք, առանց ձայնի ու շշուկի, առանց որ եւ է ցուցամոլութենէ տարուելու, Եւրոպայի «հիւանդ մարդ»էն զօրաւոր Նոր Թուրքիա մը մէջտեղ բերած է։ Ան եռեւեփող ազգայնականութիւն մը եւ միաժամանակ յառաջադէմ բնոյթ մը տուած է այս երկրին որ նախասահմանուած է Մերձ. Արեւելքի փոքր պետութեանց առաջնորդողը ըլլալ։ Անոր խաղաղասէր եւ յարձակողական ձգտումներէ զերծ արտաքին քաղաքականութիւնը, որ կարեւոր ազդակ մը եղած է պալքանեան համաձայնութեան կազմութեան, Արեւելքի մէջ ալ Իրանի եւ Իրաքի հետ համաձայնութիւններ առաջ բերած է։

Ինչպէս կ'երեւի, Թուրքիա կոչուած է կազմէ զօրաւոր չէզոք խմբակցութեան մը։ Բացարձակ է որ, ինչպէս Թրքական բարեկամութիւնը ապահովութեան մէջ պիտի դնէ Անգլիոյ կենսական փոխադրութեանց գիծերը, նոյնպէս ալ Թուրքիա, Անգլիոյ հետ ունեցած այս բարւոք յարաբերութիւններէն ոչ թէ վնաս, այլ օգուտ պիտի տեսնէ։

Լաւատեղեակ աղբիւրներէ գոհութեամբ առած մեր տեղեկութեանց համաձայն, Իտընի եւ վարչապետ Ինէօնիւի միջեւ տեղի ունեցած տեսակցութիւնը վերջին ծայր անկեղծ մթնոլորտի մը մէջ կատարուած է եւ այս առթիւ երեւան եկած է որ Թուրքիա ալ կը փափաքի Անգլիոյ հետ սերտ եւ տեւական համաձայնութիւն մը կնքել։ «Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի վերջերս ըրած հետեւեալ հարցումը, շատ մը անձեր մեծ շահագրգռութեամբ մը կը կրկնեն.

— Արդեօք մօտ օրէն պիտի տեսնե՞նք այն զինակցութիւնը որուն հիմերը անցեալ տարի դրաւ Էտուըրտ Ը. Թագաւոր։

Մայիս 28

— • —

ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն յունիս 5ին շաբաթ երեկոյ Քաշանի նորակառոյց քաղաքապետարանի սրահին մէջ տօնեց 19րդ տարեդարձը մեր անկախութեան։ Իր կոչին պատասխանած էին մօտաւորապէս 250 հոգի, որոնց մէջ Ֆրանսացի ընկերվարականներ։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Այդ օրուան նախագահը ընկ. Լ. Զօրմիսեան, նախ հայերէն բացատրեց օրուան տօնին իմաստը, յետոյ ֆրանսերէն լեզուով՝ ի պատիւ մեր հիւրերուն։ Ընկ. Զօրմիսեան կարդաց նաեւ ֆրանսացի երեսփոխան Փրէժանի մէկ նամակը, որով ներողութիւն կը խնդրէր իր բացակայութեան համար, հեռացած ըլլալով Փարիզէն։ Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ճանկէօզեան, որ գեղեցիկ ճառով մը ներկայացուց մայիս 28ի իմաստն ու արժէքը (ԽՄԲ.— Այդ ճառը պիտի հրատարակուի առանձին)։ Պանթէօյի ընկերվարականներուն կողմէ ներկայ էր ընկ. Պաշէր, որ հակիրճ եւ բովանդակալից բանախօսութեամբ մը խրախուսեց աստիճանաբար աւելի զարգացնել գործակցութիւնը մեր եւ իրենց միջեւ։ Ընկերը իր բանախօսութեան ընթացքին քանիցս յիշեց մեր տարաբախտ ընկերը՝ Սեդրակ Սասունին։

Օր. Հրանուշ Գազազեան շատ գեղեցիկ շունչով մը արտասանեց Լիւսիէն Ռոժէի Լը ըըրըւը, մինչ Պ. Ժորժ Շահ-Պարոնեան իր կախարդական թառով կը մագնիսացնէր հանդիսականները։ Պուա Քոլոմպի մեր ընկերներէն Զ. Ղարիպեան արտասանեց «Մասիս»ը՝ Ա. Ահարոնեանի եւ Ե. Զարենցի «Հայաստանին»ը։ Պ. Մէհտէրեան Թառիւ Ժորժի ընկերակցութեամբ երգեց «Անուշ»էն, ընկ. Ս. Նաւասարդեան եւս իր բաժինը բերաւ։

Ամէնէն վերջ խօսք տրուեցաւ Քաշանի ընկերվարական Սէքսիոնի քարտուղար ընկ. Լըմուանի, որ ըսաւ. «Յանուն իր մասնաճիւղի 150 ընկերներուն կուգայ ողջունել Հայոց ազատագրութեան տարեդարձը»։ Ազդուած ընկ. Զօրմիսեանի մէկ նախադասութենէն, որ կ'ըսէր. «Հայ ժողովուրդը, հակառակ իր բազմակողմանի կարողութիւններուն, այսօր հայմաթլըս է, երբ երկրէ մը հալածուի, ուրիշ ապաստան չի գտներ»։ Ըսաւ որ՝ «ընկերվարականները միշտ գրկաբաց տեղ ունին հայ ընչազուրկներու համար։ Կը տեսնե՞ք այս տունը, — ընկերվարականներուս կը պատկանի, հետեւաբար ձերը։ Որ եւ է նեղութեան պարագային մենք ձեր կողքին ենք»։

«Սիփան»ական քանի մը երիտասարդներ պարեցին հայկական տարազով, ինչ որ շատ հաճելի տպաւորութիւն գործեց գաղղիացի բարեկամներուն վրայ որոնք փափաք յայտնեցին իրենց հանդէսներու մէջ տեսնել զայն։ Քանի մը խօսք եւս տեղւոյս մեր կազմին եւ ընկերվարականներու յարաբերութեանց մասին։ Շնորհիւ ընկ. Զօրմիսեանի աշխատանքին, այսօր Ֆրանսան վարող կուսակցութեան տեղւոյս մասնաճիւղին հետ, մէկ մարմին ըլլալու աստիճան մեր յարաբերութիւնները սիրալիր են։ Փափաքելի էր որ նման յարաբերութիւններ ստեղծուէին ամէն շրջանի մէջ ինչ որ առիթ պիտի դառնար մեզ լաւագոյնս ծանօթացնելու, մեր իրաւունքները պաշտպանելու։

Կէս գիշերին հանդէսը վերջացաւ եւ սկսան պարերը, որոնք տեւեցին մինչեւ լոյս։

Լեւոն Տօնիկեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

Մայիս 28

— . —

Հայ Սպայից Միութիւնը, կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ կատարել տուաւ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի, Բաշ-Ապարանի պատմական կռիւներուն մէջ ինկած սպաներուն եւ զինուորներուն եւ Հայաստանի սպարապետ զօրավար Թովմաս Նազարբէգեանի յիշատակին։ Ներկայ էին Սպայից Միութեան անդամները ամբողջ կազմով, Միութեան նախագահ Զօր. Կորգանեանի գլխաւորութեամբ։ Նոյն օրը կէսօրէ վերջ ճաշկերոյթ տրուեցաւ, որուն հրաւիրուած էին նաեւ հիւրեր եւ երիտասարդական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները։ Դժբախտաբար երիտասարդներէն արձագանգ տուած էին հրաւէրին միայն Հայ Արիներու ներկայացուցիչ ընդհանուր պետ Տօքթ. Գ. Մեծատուրեան եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբի ներկայացուցիչ Պ. Աֆանասեան։ Իբրեւ հիւրեր ներկայ էին Լեւոն քահանան, Պ. Բալայեան (պատուիրակութեան ներկայացուցիչ), Պ. Պ. Զօպանեան, Բաշալեան, Ա. Համբարձումեան, Ղուկասեան եւ Տ. Թէքէեան։ Ճաշկերոյթը անցաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ։ Սպայից Միութեան կողմէ ճառեր արտասանեցին գնդ. Շահխաթունի եւ Բժ. Գէորգեան, որոնք մանրամասնօրէն կանգ առին պատմական դէպքերուն վրայ, տալով անմոռանալի կռիւներու գնահատութիւնը։ Սեղանի կառավարիչ Պ. Բալայեան հերթով խօսք կուտար ներկաներուն։ Բոլորն ալ իրենց յարգանքի տուրքը տուին Սարտարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ Ապարանի հերոսներու յիշատակին։ Ամէնէն վերջ Լեւոն քահանան յոտնկայս ներկաներու խոր լռութեան մէջ աղօթք կարդաց հերոս մեռելներու յիշատակին։ Փակելով հանդէսը Պ. Բալայեան կոչ ըրաւ միշտ համախմբուած մնալ մեր հերոսներու յիշատակին շուրջ եւ ծափերու տակ առաջարկեց խմել Հայ ժողովուրդին կենացը։ Խօսեցան Պ. Բաշալեան եւ Զօպանեան, որոնք շեշտեցին այս պատմական կռիւներու նշանակութիւնը հայ ժողովուրդի համար։

Երիտասարդներու կողմէ Պ. Մեծատուրեան եւ Պ. Աֆանասեան արտայայտուեցան նոյն իմաստով, շեշտելով յատկապէս հայ երիտասարդներու անելիքը։ Պ. Թէքէեան երկարօրէն կանգ առաւ Մուսա-Լերան, Կիլիկիոյ կռիւներուն վրայ, իբրեւ արտայայտութիւն հայ ազնական եւ հերոսական ոգիի, որ միշտ հանդէս կուգայ ճակատագրական վայրկեաններուն՝ Հայոց մէջ։

Ս. Ա.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱԲԱՐԲԱՌ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, գրեց Հ. Պօղոս Էսապալեան, տպ. Վիեննա, Մխիթարեան տպարան, 1927, գին 1 զ. փ.։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28

— • —

ՎԱԼԱՆՍ, 8 Յունիս (Յառաջ).— Անկախութեան 19րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ 5 յունիս Շաբաթ երեկոյեան Վալանսի պետական Թատերասրահին վերնայարկը, ի ներկայութեան կոկիկ բազմութեան մը։ Ինչպէս միշտ, մեր անարժան հակառակորդները, այս անգամ եւս խաչաձեւեցին, վիրաւորելով ազատատենչ եւ հայրենասէր հայութեան սիրտը, ոմն Տրդատ Նշանեանի յոբելեան մը սարքելով։

Նախագահը ընկ. Ե. Գասեան հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ փառաբանեց Երզնկայէն մինչեւ Սարտարապատ ու Ղարաքիլիսէ ինկած նահատակները։

Ու երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը յոտնկայս։ Տիկին Օտէթ Միքայէլեան դաշնակի վրայ նուագեց «Մարսէյէզ»ը։ Հանդիսականները դարձեալ ոտքի էին։ Երկիւղածութեամբ մտիկ ըրին Մեծն Ֆրանսայի ազգային քայլերգը։ Յաջորդաբար արտասանեցին Մկրտիչ Դուրթեան, Արմէն Խաչիկեան, Անդրանիկ Մարգարեան, պատանիներ Թոմա Եղիկեան եւ Զ. Գասեան, առաջինը Զարենցի «Հայաստան»ը, երկրորդը «Հայրենի գարուն»ը։ Մեներգեցին Տիկիններ Վեհանուշ Մարգարեան եւ Զարուհի Մարգարեան։ Ժողովուրդին խնդրանքով Տիկ. Վեհանուշ կրկին բեմ բարձրացաւ եւ երգեց «Ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիան»։ Լուռ էր սրահը, հանդիսականները մտիկ կ'ընէին ականջ կտրած, իսկ Կիլիկիան տեսնողները պահ մը փոխադրուեցան, երգին հետ, Տաւրոսեան լեռները, զսպուած արցունքի կաթիլներ սահեցան հայրենակարօտ աչքերէ։ Յաջորդաբար դաշնակի վրայ նուագեց ազնիւ Ֆրանուհին «Լուսին չկար»ը, «Մայր Արաքսի»ն եւլն.։ Տիկին Օտէթ Միքայէլեանը հայերէն կը խօսի, այս պատճառաւ մեզի հետ կը բաժնէ մեր տխրութիւնները եւ ուրախութիւնները, ներկայ ըլլալով մեր բոլոր հանդէսներուն։ Յաճախ ֆրանսական ընկերվարական թերթերու մէջ յօդուածներ կը գրէ մեր մասին։ Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը վերջացած ըլլալով բեմ ելաւ օրուան ատենախօսը, ընկ. Ս. Տ. Թովմասեան,— ընկերը խօսեցաւ 50 վայրկեան, յիշեց հայ ազգային-կրօնական ռահվիրաները, Հայր Ալիշանը, Խրիմեան Հայրիկը, Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանը, որոնք, նախ քան Յեղ. կուսակցութիւնները, արծարծեցին հայրենիքի սէրը եւ ինքնապաշտպանութեան մղեցին թմրած ժողովուրդը զայն բերելով Մայիս 28ի յաղթանակին։ Ընկերը ցաւ յայտնեց որ ժամանակակից կղերը բոլորովին հակառակ կը գործէ։

Յետոյ կանգ առաւ Սուէտիոյ, Ուրֆայի, Շապին Գարահիսարի, Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն վրայ, ներկայացուց մանուկ Հայաստանի հանրապետութեան ծնունդը։

Նախագահին փակման խօսքէն վերջ երգեցինք «Յառաջ նահատակ»ը եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ անկախութեան անուշ բոյը հոգւոյն մէջ։

Սուրիանդակ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (298)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Կէս ժամ վերջ երբ կարգին մթնած էր, Սոնիան եւ Լեւոնը փողոց դուրս ելան, եւ ուղղուեցան Խաչ Փողոցով դէպի Շան Թաղ, Թրքախառն փողոցը, որու ամենահեռաւոր ծայրը, Ցանկոյններու գետակի մօտ կը գտնուէր Մելոյի խարխլած խրճիթը։

Խոշոր լապտեր մը ձեռքը ու որպէս թէ ցրտէն պաշտպանուելու համար գլուխը լաւ մը փաթթած՝ երկու երեք քայլ առջեւէն կը քալէր Լեւոնը, ինչպէս սովորաբար կ'ընեն ծառաները։ Բարեբախտաբար, Մելոյի տունը հեռուն չէր գտնուեր։ Հոն, ուր Խաչ փողոցէն Շան Թաղ պիտի ծռէին, վարէն վեր եկող աճփրէ մը դէմերնին ելաւ։

— Քի՞մ օ, (ո՞վ է ան),— պոռաց աճփրէի առջեւէն քալող ոստիկանը։

— Կեցի՛ր, Յակոր եղբայր, ձայնեց Սոնիան ու անխռով սպասեց, որ ոստիկանը մօտենայ։

— Տօքթոր հանում, — բարեւելով մօտեցաւ ոստիկանը,— գիշեր ատեն այս ցրտին ...

— Հիւանդը ցրտին չի նայիր, փոխ էֆէնտի։ Դուք ալ այս ցուրտին ժամերով կը պտտիք փողոցները։

— Մեր գործը տարբեր է, հանըմ էֆէնտի, պարտականութիւն ... ձեզ բարի ճանապարհ։

— Ձեզ ալ բարի ճանապարհ։

Ոստիկանը, առանց ուշադրութիւն դարձնելու Լեւոնի վրայ, որ երկու երեք քայլ հեռուն պատկառոտ դիրքով մը կայներ էր, ճամբան շարունակեց։ Սոնիան ու Լեւոնը, առանց շտապելու, հանդարտ քայլերով բարձրացան Շան Թաղի վերի ծայրը, ուր փողոցը կը վերջանայ արդէն, եւ անկիւնի մօտ բակը մտան, որու դուռը գոցուած ալ չէր։

Բակի մէկ կողմը ցածկեկ Թոնրատուն մը կար, կուշտը քանդուած ախոռ մը, որու տանիքի մէկ մասը փլած էր, ու անդուռ յարդանոց մը։ Լեւոնը մօտենալով՝ Թոնրատան դուռը ծեծեց։

— Էն վո՞վ ի,— լսուեցաւ ներսէն կինոջ մը խռպոտ ձայնը։

— Ես եմ, բա՛ց,— հազիւ լսելի ձայնով մը պատասխանեց Լեւոնը։

— Դուն վո՞վ իս ...

Լեւոնը դժուարացաւ պատասխանել, բայց Սոնիան անմիջապէս մօտենալով դրան, ըսաւ.

— Ես եմ, Ռուսաստանցի բժշկուհին՝ Ակոբի՝ հիւանդի մօտէն կուգամ ... ճամբան ցրտէն սառեցայ ... դուռը բաց, քոյրիկ, քիչ մը տաքնամ..

— Հա էդ որ դու ես ... հիմա, հիմա բանամ։

Լեւոնը այնքան մօտ կանգնած էր դրանը, որ յստակօրէն կը լսէր թոնրատան մէջ ինչ որ խորհրդաւոր շարժումի մը շշուկը։ Վերջէն շշուկը դադրեցաւ, ու մէկը մօտենալով դրան՝ փականքի լեզուակը քաշեց։

Լեւոնն ու Սոնիան ներս մտան։ Թոնիրի մօտ կեղտոտ աթոռակի մը վրայ ձէթի ճրագ մը հազիւ կէս խաւար կը լուսաւորէր Թոնրատունը։ Թաղիքի ողորմելի կտորի մը վրայ փոքր աղջնակ մը կը քնանար։ Դուռը բացող կինը չորս կողմը նայեցաւ որպէս թէ աթոռներ գտնելու համար ու բաւականացաւ աղտոտ Թաղիքի կտոր մը նետելով Թոնիրի ոտքին։

— Նստէք, Թոնիրի մէջ դեռ տաքութիւն կայ ...

— Քոյրիկ,— սկսաւ խօսիլ Սոնիան՝ հրաժարելով նստիլ,— ես եկած եմ շատ կարեւոր խնդրի մը համար Մելօն տեսնելու ...

— Մելօ՞ն, վա՛յ քոռանամ ես, էս քանի մը ամիս եղաւ, մարդուս երեսը տեսած չունիմ ...

— Բայց ես լսեցի, տուն եկած է. ինծմէ մի ծածկէք, կարեւոր խօսելիք ունիմ հետը, շատ կարեւոր ...

— Վայ պապանձուի էդ սուտ խապար տուողը. ես անոր պատանքը կարեմ։ Սուտ է քուրիկս, էն ժամ պատարագ։ Էս երեք ամիս կայ, Մելոյի երեսը տեսած չեմ։

Սոնիան շփոթած՝ Լեւոնին նայեցաւ։ Անշուշտ Յակոբի տուած լուրը սխալ պէտք է ըլլար. խեղճ կինը այնպէս սրտանց կ'անիծէր, երկիւղածութեամբ երեսը կը խաչակնքէր, որ Սոնիան կասկած չունեցաւ, թէ Մելօն իրօք ամիսներէ ի վեր տունը ոտք կոխած չէր։

— Հը՞, Զարուկ, ուրեմն Մելօն տունը չէ՞,— հեգնական կերպով հարցուց Լեւոնը՝ գլխի փաթթոցը կամաց կամաց արձակելով։

— Տիրամէրը աչքս քոռցնէ ... Մելոյէն խապար չկայ, երեք ամիս եղաւ տան սեմէն ներս մտած չունի ... Վա՛յ, ես քու տղայը ղուրպան էղնիմ, պարոն Լեւոն, էստեղ է, Մելօն էստեղ է ... քա վո՛ւյ, էնպէս ալ գլուխը փաթթած ... հէչ երեսը կ'երեւա՞ր որ ... Նստի՛ր, նստի՛ր, քէ մեռնիմ ... Հիմա, հիմա կանչեմ ...

Մելոյի կինը կչկչան հաւի նման Լեւոնի շուրջը կը դառնար՝ ուրախութենէն ձեռքերը շփելով։ Բոլորովին մոռցած էր որ ամուսինը պիտի կանչէր։

— Լաւ, լաւ, քուրուկ, մէկ Մելոյին ձայն տուր։

Թոնրատան ետեւի պատին մօտենալով՝ Զարուկը կիսաքանդ բուխերիկէն վեր երկնցուց գլուխը եւ պոռաց.

— Քա, մարդ, վար իջիր։

Քիչ անցած, բուխերիկին մէջ կախուեցան զոյգ մը ոտքեր, յետոյ իրան մը, ու ապա մրոտած դէմք մը երեւցաւ աղուէսի դունչի նման երկար։ Կկզելով՝ մարդը դուրս եկաւ բուխերիկէն։

— Հը՛, Մելօ, նորէն հին արհեստի՞դ դարձար,— ժպտալով Լեւոնը տեղ ցուցուց ընկերոջը, որ տեղաւորուեցաւ Թոնիրի կողքին։

— Է՛հ, երբեմն պէտք կուգայ ... ի՞նչ խապար, պարոն Լեւոն,— ու Մելօն կասկածոտ հայեացքը դարձուց Սոնիայի կողմը։

— Խապա՞ր, վատ խապար Մելօ ... կառավարութիւնը որոշած է երկու չարաթէն Վահէն ...

Կարծես բան մը դէմ տուաւ Լեւոնի կոկորդին ու ձայնը խղդելով՝ չկրցաւ շարունակել։ Մելօն աւելի շուտ բնազդօրէն հասկցաւ իմաստը չըսուած բառին եւ հոգոց հանելով գլուխը կախեց։

— Մելօ՛, մտիկ ըրէ, ինչ գնով լինի պէտք է Վահէն ազատել,— զսպուած ձայնով սկսաւ խօսիլ Լեւոնը,— պէտք է կերպ մը գտնել Վահէն փախցնելու..

— Աղջի Զարուկ, դուրս գնա ու աչքդ չորս բաց ... հասկցա՞ր,— մինչ կինը դանէն դուրս անհետացաւ, Մելօն դարձաւ Լեւոնին.— քանի որ կ'ուզես խանումին քով խօսիլ, շատ լաւ։ Մէկ օր ժամանակ տուր ինձ խորհելու, ես Զարուկի միջոցով խապար կը ճամբեմ ...

— Մելօ՛, բայց մենք երկար ժամանակ չունինք ...

— Ես այս իրիկուն իսկ գործի պիտի սկսիմ, դուն ինծի ձգէ. Զարուկը ո՞ւր կրնայ քեզ գտնել։

Լեւոնը գլխով Սոնիան ցուցուց։ Մելօն թէեւ զարմացած, բայց գլխով հաւանութեան նշան մը ընելով բաւականացաւ։ Եթէ պարոն Լեւոնը այդպէս կը կարգադրէր, այլ եւս իրեն խօսք չէր մնար ըսելիք։ Անկէ վերջ Լեւոնն ու Մելօն ցած ձայնով շարունակեցին խօսակցութիւնը։

Սոնիան առանց խօսքի խառնուելու կը դիտէր կողք կողքի նստած ընկերները։ Կատարեալ հակապատկերներ էին այդ երկու մարդիկը։ Մելօն, որուն ընթերցողը հանդիպած է, երբ Գէորգի խումբը կ'առաջնորդէր դէպի Գործոթ, տարիքը առած, նիհար մարդ մըն էր, դէմքը կնճիռներով ակօսուած։ Ինչ որ անմիջապէս Սոնիայի ուշադրութիւնը գրաւեց, այդ՝ Մելոյի յարաշարժ աչքերն էին, փոքր, խորամանկ աչքերը սատանի հոլի նման իրենց բունին մէջ դարձող։

Սոնիային սաստիկ զարմացուց Լեւոնի վերաբերմունքը։ Այդ երիտասարդը, որու դէմքին, կարծես երբեք ծիծաղ չէր ծաթեր, ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Մելոյի խօսքերուն, երբեմն միայն միամաձայն ընդդիմախօսելով։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Գերման արտաքին նախարարը Սոֆիայի մէջ

Պելկրատէն օդանաւ նստելով, գերման արտաքին նախարարը, Ֆոն Նէօ-րաթ, Սոֆիա հասաւ Զորեքշաբթի երեկոյ։

Սոֆիայի թերթերը դրուատալից յօդուածներ նուիրեցին գերման արտաքին նախարարին, իր այս այցելութեան առթիւ։ «Այս այցելութիւնը, կ՚ըսեն պուլկար թերթերը, պիտի բարձրացնէ Պուլկարիոյ հեղինակութիւնը եւրոպական բեմին վրայ»։ «Դնես» թերթը խմբագրականով մը կը ներկայացնէ երկու երկիրներու բարեկամական կապերը.—

«Գերմանիա շատ մօտ է պուլկար նիւթական եւ իմացական մշակոյթին, որովհետեւ, Պուլկարիոյ ազատագրութեան յաջորդող տարիներուն, մեր ժողովուրդը իր պաշարը կը ստանար գերման գիտութենէն։

Ֆոն Նէօրաթի այցելութիւնը մեզի համար քաղաքական նշանակութիւն մը ունի։ Պատերազմէն վերջ, Պուլկարիա վերածուած էր զանցառելի քանակութեան մը։ Այսօր, բարեկամ Գերմանիան, մեր մօտ ղրկելով իր արտաքին նախարարը, ցոյց կուտայ այն փոփոխութիւնը, որ առեղծուած է մեր երկրին միջազգային կացութեան մէջ։ Պուլկարիա չի կրնար անտարբեր մնալ հանդէպ Գերմանիոյ այս շարժումին։ Մենք այժմ կրկնապատիկ ուրախութեամբ կ՚ողջունենք գերման մեծանուն ներկայացուցիչը, որովհետեւ ան ալ մէկն է Գերմանիոյ առաջնորդներէն, որոնք յարատեւութեամբ աշխատեցան Գերմանիոյ վերականգնումին եւ յաջողեցան գայն դնել եւրոպական մեծ պետութեանց շարքը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍ. ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ, հինգշաբթի, բուռն վիճաբանութեան տեղի տուաւ կառավարութեան մէկ ծրագիրը, որով լիազօրութիւն կ՚ուզէր մաքսային դրութիւնը փոփոխելու,— կը նախատեսուի մաքսային տուրքերու յաւելում, պայքարելու համար վաճառամարտին (տըմփինկ) դէմ։

ԳԵՐՄԱՆ ԵՒ ԼԵՀԱԿԱՆ սահմանագլուխին վրայ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ գերման եւ լեհ գիւղացիներու միջեւ։ 5 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան։

ՀԻՒՍ. ՍՈՒՐԻՈՅ մէջ, «Ազդակ»ի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, «մորթային հիւանդութեան համաճարակ» մը մեծ աւերներ կը գործէ վրանաբնակներուն մէջ։ 10 հոգի մեռան մէկ գիշերուան մէջ։

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, երէկ բրիտանական, գերմանական, ֆրանսական եւ իտալական ներկայացուցիչները զբաղեցան ոչ-միջամտութեան նոր ծրագրին խմբագրութեամբ։ Ռուսիա բողոքեց որ ոչ-միջամտութեան կոմիտէին չներկայացուեցան այն խորհրդակցութիւնները, զորս Իտըն կատարեց՝ Գերմանիան եւ Իտալիան վերադարձնելու համար ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին մէջ։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

կազմակերպուած Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի Արամ ենթակոմիտէի կողմէ վաղը, կիրակի։

ընկերներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամը 2—2.30 Արժանթէօյի կայարանը։

Թատերական ներկայացում Պօմոնի մէջ

ՊՕՄՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Վարանդեան Ակումբը

Ղեկավարութեամբ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ **ՄԱՇԴԻ ԻԲԱԴ** (ՕՓԵՐԷԹ 3 ԱՐԱՐ)

ԵՒ **ՏԻԿԻՆ ԵՄ, ՏԻԿԻՆ** (ՎԱՒԵՇՏ)

Մուտք 4 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆրանք

Թէյասեղան

Փարիզի եւ շրջանի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները ներկայ գտնուիլ Միութեանս կազմակերպած թէյասեղանին, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի, 20 Յունիս, ժամը 2էն մինչեւ 8, Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահներուն մէջ 8 rue Bossuet, Paris (9), մէթրօ Gare du Nord եւ Poissonnière

Գեղարուեստական բաժնին կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆ։

Տախքերու համար կը գանձուի 5 ֆր. փոքրիկներու 2 ֆր. 50։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ մասնագէտ գործաւորուհիներ Լաքոսթ (Lacoste) եւ Սան Րէմօ (San-Remo) շըմիզներ կարելու համար (մաշին փլաթով)։ Լաւ վճարում, տեւական գործ։ Դիմել՝ A. KRANCZERի, 2 Rue d'Enghien, Paris (10).

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ լաւ գործաւորուհիներ գոնֆէքսիոն առալ կարող։ Դիմել՝ Պ. Անանիկեանի, 3 Rue Nicolas Roret, Paris (13)։

ՎԱՐՁՈՒ Է Փարիզի մօտիկ եւ հայաշատ կեդրոնի մէջ, շատ աժան գինով մէկ սենեակ եւ խոհանոց մը։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, պտղատու ծառերով պարտէզ եւ բանջարանոց։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Բիւզանդ Անէմեանի, 43 Rue Surmelin, Փարիզ (20). հեռաձայն Ménilmontant 78—41.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով։ Շատ նպաստաւոր գին։ Դիմել Պ. JACQUESի, 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

ԻՐԱՒԱԳԷՏ — ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

122 Bld. Murat, Paris (16), Tél. Jasmin 52—69

մէթրօ Բօրթ տը Սէն Քլու եւյը, Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն,

Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, արկածի, առնելիքի եւ գործի համար։ Գիները չափաւոր։

10—12, 6,30—8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն։

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ընկերահաւաքական ժողովը 14 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահը, 45 բիւ տը լա ցէֆանս։ կը խօսի ընկ. Ա. ԳԻԻԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ (շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան)։

Գաւառ

Վիէնի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.—

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՈԼԻԿ սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

18 փոքրիկներու կողմէ ժապաւէն հիւսելու պարը։

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.։

Տախքերու համար մուտք՝ 1 ֆր.։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.—12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին՝ Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ **ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.—

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սէն Լուի Ակնունի ենթակոմիտէի,

մասնակցութեամբ Սէն Մարկրիթի Համազասպ խումբի

եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի,

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին,

ընկ Լ. Խօթնեղքայրեանի օդասուն ագարակին մէջ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Վ. Խորէնի թատերախումբը, Պատ. Միութիւնը եւ Կ. Խաչի սանուհիները։

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՄԱՇԴԻ ԻԲԱԴ**

Խաղի ընթացքին կը նուագէ ջութակահար Պ. ՍԻՄՈՆ։

Հանդիսավայրը բաց է առաւօտէն սկսեալ։ փափաքողները կրնան ճաշերնին միասին բերել։

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆր. փոքրիկներու 1 ֆր.։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Շավիլի Արցունեան խումբին կողմէ

12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ,

Շավիլ, rue Carnotի սրահին մէջ.

(rue Carnotի եւ rue Coteauի անկիւնը)։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ե. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ Զ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Հ. ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ եւ ԱՐԻՍ, ՕՐ. ԱՎՃԵԱՆ եւ տեղական ուժեր։ Կէս գիշերէն յետոյ պարեր։ Դիւրամատչելի պիւֆէ։

Մուտք 4 ֆր.։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Առնել 1 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Puits sans vin, Սէն Լազարէն շոգեկառք, իջնել Շավիլ։

ՄՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ 7.30

Սալ կալմանի սրահին մէջ։

կը նախագահէ ընկ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Արտասանութիւն, երգ եւլն.։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր,

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի։

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին։

Պ. ՆԱՃԱՐԵԱՆԻ ագարակը, ԳԱՄԲԱՆԵԸ ՌՕԶԷՐԻ, ԼԸ ՓԷՆ ՏԸ ՊԱՍՏԻԴ, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ։

ՇԱՆԹ թատերախումբը կը ներկայացնէ ղեկավարութեամբ ընկ. Կ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ՝

ՊՕՂՔՈՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

Հաղորդ. միջ.— Փլաս տ՚Էքսէն առնել 26 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Օքթրուա, Սէնթ Անթուանէն մէկ կայարան վեր։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի Հարաւ. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին

Յունիս 13ի կիրակին, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր,

Րօպէնսոն, **Grand Arbre, Maison Fiquet**ի մէջ.

(Ընծրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

կը ներկայացուի աշակերտութեան կողմէ

(Երկրորդ անգամ ըլլալով, բազմաթիւ խնդրանքներու վրայ զոհացում

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ **«ՀԻՒԱՆԴԿԵՍ»**

կատակերգութիւնը մէկ գործողութեամբ։

Ներկայացումը կը սկսի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին։

ԽՄԲԵՐԳ ԵՒ ՄԵՆԵՐԳ,

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ

Գին 3 ֆրանք։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ՚Օրլէանէն առնել 128 օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ց. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցին

13 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին,

Սեվրի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ,

26 Rue Troyon, Sèvres, մէթրօ Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ**

Մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի դերասանական խումբին

եւ ղեկավարութեամբ դերասան ՌԻԶՈՒԽԵԱՆԻ։

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Սալնոյձորի Հայր. Միութեան կողմէ

13 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Սէնթ Անտրէի պարտէզը։

կը խօսի ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ

Նիւթ՝ Սալնոյձորի հերոսները։

կը ներկայացուի՝ ՄԱՇԴԻ ԻՊԱՏ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ,

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ԱՆԺԷԼ ՆԻԶԱՄԵԱՆԻ (Դասերգութ.)

Նուագահանդէսը տեղի կ՚ունենայ 12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, **Maison Caveau, 45 Rue La Boëtie, Paris (8)**

Մասնակցութեամբ դաշնակահարուհի ՕՐ. ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի

Փոքրիկն Անժիլ պիտի նուագէ կտորներ՝ ՊԱԽԷՆ, ՊԷԹՀՈՎԷՆԷ, ՄՈՑԱՐԹԷ, ՇՈՒՄԷՆԷ, ՇՈՊԷՆԷՆ, ՉԱՅՔՈՎՍՔԻԷՆ, ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆԷ, ԱԼՊԷՆԻԶԷՆ, ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԷ եւ իր յօրինած երեք պարերգներ։

Մուտք՝ 15 եւ 10 ֆր.,

Թատերական ներկայացում

Ց. Կ. Խաչի Վալանսի Մասնաճիւղին կողմէ

12 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, հայկական սրահին մէջ,

13 rue Boucherie (հիւանդանոցին կից)։

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՈՐԴԵՍՊԱՆ ՄԱՅՐԸ

Մուտք՝ 4 եւ 3 ֆր.։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2 — 4։ Իրաւագէտ-փաստաբան Պ. ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ պիտի գտնուի Միութեանս կեդրոնատեղին, 8 րիւ Պօսիէ, Փարիզ (10), իրաւաբանական խորհուրդներ եւ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ (տուրքի, վաճառականական, վարչական եւն.) ձրի տալու, Միութեանս անդամներուն եւ համակիրներուն։

“ՇԻՐԱԿ„ Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով՝ Հայ աւանդական սեղանին զարդը

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ՝

Յոմսակներ՝ ամէն տեղի համար՝ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն՝ չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Շավիլի եւ շրջականներու եկեղց. վարչութիւնը ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ կիրակի 13 յունիս Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան անուան տարեդարձին առթիւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Գեր. Տ. Հմայեակ վարդապետ Պաղտասարեան հանդերձեալ է Ս. պատարագ մատուցանել եւ իր քարոզութեամբ մխիթարել հաւատացեալները։

Այս առթիւ զաղութիս հին եւ նոր ննջեցելոց յիշատակին հանդստեան պաշտօն եւ մատաղի բաշխում պիտի կատարուի։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30-ին, պատարագ ժամը 10.30ին։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ց. Կ. Խաչի փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 12 Յունիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Բարեգործականի տան մէջ, 8 rue Bossuet Փարիզ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 14 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին, Շահրիկեանի սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ՚Էքլիզ, Մարսէյլ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

4 — 10 Յունիս

ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ, Ա. Զաւ.— 35։
ՓԱՐԻԶ (18), Օր. Պ. —35։
ՎԷՐՆՈՆ, Մ. Եարկ.— 55։
ԿՐԷՍԷԼԻ, Հ. Նոտ. եղբ.— 35։
ՊԷՍԷԺ, Մ. Տ.— 105։
ՓՈՆ Տ՚ՕՊՆԱ, Յ. Կ.— 70։
ՍԱՐՍԷԼ, Ղ. Ն.— 70։
ՎԻՎԻԷ, Ա. Ա.— 35։
ՇԱՄՊԷՐԻ, Ս. Գ.— 140։
ՇԱՄՊԷՐԻ, Հ. Ա. —70։
ՇԱՄՊԷՐԻ, Գ. Թ.— 70։
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Զօր.— 35։
ՊՕՄՈՆ, Գործ. — 200։
ՇԱՎԻԼ, Հ. Ե. Վարչ.— 20։
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕ, Գործ.— 476։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 760։
ՊԼԻՍԱ, Պ. Ա.—425։ Կարգադրեցինք։
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 200։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ **ԱՐԱՄ ԹՈՒՐԱՊԵԱՆ**

Ստանալու համար ուղղակի դիմել հեղինակին՝ փոխարժէքէն զատ փոստի ծախքերուն համար ղրկել 1 ֆր. Ֆրանսայի համար եւ 2 ֆր. արտասահմանի համար։ Գին 12 ֆր. Ֆրանսայի համար, 17 ֆր. արտասահմանի համար։ Հեղինակին հասցէն M. Aram Turabian, 3 rue Lémon, Paris (20), France.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue D[illegible] PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՍՐԹՆԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 13 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3446
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԴՊՐՈՑԻ ՕՐ»

Քանի՛ կ'երկարի մեր տարագրի կեանքը հայրենիքէն հեռու, ա՛յնքան պէտք է բազմապատկենք մեր ճիգերը «Հայը Հայ պահելու» համար :

Ինքնապաշտպանութեան բնազդին հետեւանքով է որ այս վերջին տասնամեակին գաղութներու մէջ ծնունդ առին զանազան «Օր»եր — «Դաշնակցութեան Օր», «Անկախութեան Օր», «Նահատակներու Օր», «Մշակոյթի Օր», «Կ. Խաչի Օր», «Հայ Երգի Օր», «Մարտիկներու Օր», «Երիտասարդի Օր» եւայլն:

Բոլոր այս «Օր»երուն նպատակն է ազգային ոգին վառ պահել մեր մէջ, նոր սերունդին սիրցնել հայ հայրենիքը, հայ մշակոյթը, հայ երգը, անոր յիշեցնել իր պայքարները, նահատակները, ազգային իտէալները, անոր ներշնչել հաւատք եւ յոյս՝ ապագայ լաւագոյն օրերու համար :

Բայց որպէսզի նոր սերունդը հասկնայ այս բոլոր «Օր»երուն նշանակութիւնը, անհրաժեշտ է ամէն բանէ առաջ անոր սորվեցնել իր մայրենի լեզուն, ազգային պատմութիւնը, տոհմիկ գրականութիւնը եւ անցեալի փառքերը :

Իսկ այդ կարելի է միայն հայկական դպրոցներով :

Կան գաղութներ, ուր նիւթապէս եւ օրինապէս հնարաւոր է բանալ ազգային նախակրթարաններ: Այդ տեղերուն մէջ այլասերելու եւ կորսուելու վտանգը համեմատաբար պզտիկ է :

Բայց կան վայրեր, ուր ո՛չ պայմանները, ո՛չ ալ տեղական օրէնքները թոյլատու են նման դպրոցներ բանալու :

Մեր գուրգուրանքին առարկայ պէտք է դառնան այդ վայրերուն մէջ ապրող մանուկները, որոնք իրենց աչքերը կը բանան օտար երկինքներու տակ եւ հասակ կը նետեն օտար միջավայրի մէջ:

Փարիզի մէջ նախակրթարաններ բանալու անկարելիութեան առջեւ, զանազան կազմակերպութիւններ կը գոհանան շաբաթական դասընթացքներ հաստատելով (հինգշաբթի, երբեմն ալ կիրակի):

Ջափահաս Որբերն էին որ յղացան եւ գործադրեցին այս գաղափարը, որ ետքէն բարի նախանձով մը փոխանցուեցաւ Ֆրանսահայ Կ. Խաչին, Բարեգործականի Փարիզի մասնաժողովին եւ այլ Միութեանց :

Առ ի չգոյէ լաւագոյնին, այս դրութիւնը որոշ չափով լաւ արդիւնք կուտայ: Մասնաւորաբար Փարիզի արուարձաններուն մէջ հարիւրաւոր մանուկներ հայերէն գրել - կարդալ եւ ազգային պատմութիւն կը սորվին :

Դժբախտաբար այս դասընթացքները չեն քաջալերուիր պէտք եղածին պէս: Ծնողքներ կան որ անտարբեր են իրենց զաւակներու կրթութեան հանդէպ եւ կը դժկամակին նոյնիսկ շաբաթական 2 ֆրանքի զոհողութիւն ընել այդ նպատակով: Մինչդեռ անոնք չեն վարանիր ամէն օր սոյն գումարին քառապատիկը ծախսելու սրճարաններու մէջ՝ իրենց հաճոյքին համար: Այսպիսիները երբ եւ իցէ պիտի զգա՞ն արդեօք թէ՝ ո՛րքան պատասխանատու են պատմութեան առջեւ :

Այս տխուր պատկերին քով բարեբախտաբար կան մխիթարական երեւոյթներ ալ: Անոնց շարքէն է Փարիզի Հարաւային Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց Միութիւնը, որ ութ տարիէ ի վեր շաբաթական դպրոց կը պահէ՝ ժողովուրդին լումաներով: Ամէն տարի 80 — 120 աշակերտներ կը յաճախեն հոն: Ծախքերը ծայրը ծայրին կը գոցուին անդամավճարներով եւ դպրոցական հանդէսներով, որոնք ջերմ ընդունելութիւն կը գտնեն ամէն անգամուն ալ :

«Յառաջդիմասիրաց»ը այսօր կուտայ իր տարեկան դաշտահանդէսը՝ ի նպաստ իր դպրոցին: Քաջալերական պարագայ մը որ կայ, այս Միութեան կ'անդամակցին բոլոր հոսանքներէ հայրենակիցներ, որոնք կրթական գետնին վրայ ձեռք ձեռքի տուած կ'աշխատին: Թերեւս իրենց յաջողութեան գաղտնիքն ալ հոս է: Միւս արուարձանները օրինակ պէտք է առնեն անկէ :

Այս առթիւ պիտի թելադրէինք, որ տարին մէկ անգամ, «Դպրոցի Օր» տօնուի բոլոր այն վայրերուն մէջ, ուր նման դասընթացքներ հաստատուած են: Ներկայ եղանակը ամէնէն յարմարն է այսպիսի տօնակատարութեան մը համար: Դպրոցական շրջանի վերջաւորութեան, աշակերտները տարուան ընթացքին իրենց սորվածներուն տեսակ մը քննութիւնը կ'անցընեն այդ առթիւ, քանի որ չկան Մրցանակաբաշխութեան հանդէսներ: Ու ժողովուրդը «Դպրոցի Օր»ուան առթիւ բացառիկ նուիրատուութիւններ կ'ընէ՝ վարժարանին բացը գոցելու եւ նոր տարեշրջանին դրամագլուխ ունենալու համար:

Ինչպէս ըսինք, մեր տօնած բոլոր «Օր»երը պիտի կրնանք կենդանի ու տեւական դարձնել միայն շնորհիւ «Դպրոցի Օր» — ուան:

Քաջալերե՛նք մեր հայերէնի դասընթացքները: Գիտակցի՛նք անոնց կարեւորութեան: Մատաղ հասակէն մեր զաւակներուն մէջ ազգային ոգի ներշնչենք անոնց: Հին սերունդը կը մեռնի հետզհետէ: Նորը պէտք է յաջորդէ անոր՝ տոգորուած հայ հոգիով :

Հ. Ս.

ՖՐԱՆՔԸ նոր արժեզրկումի մը ենթարկելու մասին զրոյցներ շրջած ըլլալով, Ելմտական նախարարը զանոնք կը հերքէ :

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ Միջազգ. Խորհրդաժողովին մէջ, որ գումարուած է Ժընեւի մէջ, Ֆրանսայի աշխատանքի նախարարը կոչ մը ուղղեց աշխարհի բոլոր կառավարութիւններուն, որ իրենք եւս գործադրեն շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի ծրագիրը, տեղի չտալու համար մրցակցութեան եւ նպաստելու համար աշխատաւորներու ֆիզիքական եւ իմացական զարգացման :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒԽԱՉԵՒՍՔԻ ԵՒ ԵՕԹԸ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ

«ԲՈՎԱՆԴԱԿ ՌՈՒՍԻԱ ԿԸ ԴՈՂԱՅ...»

Մոսկուայի մէջ 100,000 զինուոր համախմբուած

Սթալին եռապետութիւն կազմեց

«Թաս» հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.—

Խորհ. Միութեան Գեր. Ատեանը որոշեց բոլոր ամբաստանեալները զրկել իրենց զինուորական աստիճաններէն, ինչպէս Թուխաչեւսքի՝ մարաջախտութենէ :

Բոլոր ամբաստանեալները դատապարտուեցան գնդակահարութեան :

ԽՄԲ.— Գեր. Ատեանի դատավճիռը, համաձայն 1 Դեկտեմբեր 1934ին խմբագրուած խորհրդային պատժական օրինագրքին, կը գործադրուի վճիռը տրուելէն անմիջապէս վերջ: Այդ վճիռը անբեկանելի է, ներում չի շնորհուիր: Այնպէս որ ոչ մէկ կասկած թէ ռուսական բանակին ամենամեծ հրամանատարները գնդակահարուած են արդէն այս պահուս :

Դէպքին կարեւորութեան պատճառով, ստորեւ կուտանք մահավճիռէն առաջ հասած հեռագրական տեղեկութիւնները.—

Ինչպէս երէկ, վերջին ժամուն, կը հաղորդէինք, մարաջախտ Թուխաչեւսքի եւ 7 բարձրաստիճան հրամանատարներ յանձնուած են Գերագոյն Ատեանին, այն ամբաստանութեամբ թէ անձնասպան Գամարնիկի հետ դաւադրութեան մը ձեռնարկելով՝ «կապ հաստատած էին օտար թշնամի պետութեան մը զինուորական մարմիններուն հետ»: Յետոյ ամբաստանագիրը կ'աւելցնէ թէ «Թուխաչեւսքի եւ իր ընկերները զինուորական մատնութիւն կ'ընէին ի հաշիւ այդ պետութեան, կանոնաւորաբար հաղորդելով կարմիր բանակին գաղտնիքները, եւ միաժամանակ կ'աշխատէին տկարացնել Խորհրդային Միութեան զինուորական ուժերը, ինչպէս եւ Խորհ. Միութիւնը յարձակումի ենթարկուած ժամանակ՝ յանձն առած էին կարմիր բանակը նահանջի մղել, որպէսզի տապալի խորհ. կառավարութիւնը՝ անոր տեղ հաստատելու համար մեծ հողատէրներու եւ դրամատէրներու իշխանութիւն մը»:

Ահա ձուլածոյ պաշտօնական ամբաստանութիւնը: Այժմ յայտնի կը դառնայ որ Թուխաչեւսքի ձերբակալուած էր տակաւին Վոլկայի շրջանը չմեկնած, յետոյ ձերբակալուեցաւ Եաքիր, սակայն լուրը գաղտնի պահուեցաւ մինչեւ միւսներուն ձերբակալութիւնը: Ասոր համար է որ պահ մը զրոյց շրջեցաւ Մոսկուայի մէջ թէ Թուխաչեւսքի եւ Եաքիր փախած են:

Այս ութ բարձրաստիճան հրամանատարներուն դատավարութիւնը սկսաւ ուրբաթ առաւօտ ժամը 11ին, գաղտնի, Գերագոյն Ատեանի Զին. Դատարանին առջեւ: Դատարանին նախագահն էր Ուլրիխ, դատական կազմը կը բաղկանար հետեւեալներէն.— Եկորով (ազգ. պաշտպանութեան փոխ - գործավար), Պուտիէննի (օդային բանակի հրամանատար), մարաջախտ Պլիւխէր, Շապոշնիկով (կարմիր բանակի ընդհ. սպայակոյտի պետ), Բելով (Բելոռուսիոյ շրջանին զինուորական ուժերու հրամանատար), Դիբէնկօ (Լէնինկրատի շրջանին զինուորական ուժերուն հրամատար), Կաշիրին (Հիւս. Կովկասի զինուորական ուժերուն հրամանատար), Գորիաչեւ (խաղաղ հեծելազօրաց 6րդ բանակին հրամանատար):

Ամբաստանեալները դատուեցան համաձայն Արտակարգ Դատարանի օրէնքներուն, որոնք խմբագրուած են 1 Դեկտեմբեր 1934ին, Կիրովի սպանութեան առթիւ: Համաձայն այդ օրէնքներուն, հարցաքննութիւնը պէտք է աւարտել առաւելագոյն 10 օրուան մէջ, ամբաստանագիրը խմբագրել եւ յանձնել դատավարութիւնը սկսելէն 24 ժամ առաջ: Ամբաստանեալները իրաւունք չունին պաշտպան փաստաբան նշանակելու: Դատավճիռը անբեկանելի է եւ ներում չի շնորհուիր: Դատավճիռը կը գործադրուի անմիջապէս որ տրուի:

1 Դեկտեմբեր 1934ի այս օրէնքը մշակուած է յատկապէս պետական դէմքերու դէմ կազմակերպուած ահաբեկումի հեղինակներուն եւ յեղափոխութեան դէմ ոճիրի կազմակերպիչներուն համար: Դատավճիռը միշտ մահապատիժ է — ահա թէ ինչո՛ւ յոյս չկայ որ Թուխաչեւսքի եւ ընկերները ազատին: Կազմուած Գերագոյն Ատեանին կարեւորութիւնն իսկ կը մատնէ թէ ի՛նչ արտակարգ դէպք մըն է որ տեղի կ'ունենայ, եւ Կրեմլի պալատին բնակիչներուն համար կը կազմէ ամենամեծ վտանգը:

«Տէյլի Էքսփրէս» կը գրէ.—

Բովանդակ Ռուսիան կը դողայ այսօր՝ իմանալով նոր մաքրագործումին լուրը: Ապահովաբար այս անգամ մաքրագործումը վերջ պիտի չգտնէ մինչեւ վերջին հակառակորդին ջախջախումը:

Նոր հասած լուրերու համաձայն, շարունակ Մոսկուա կը հասնին կարմիր բանակին ամէնէն ընտիր եւ հաւատարիմ զօրագունդերը, ի պաշտպանութիւն Կրեմլի պալատին: Կառավարութիւնը մինչեւ այժմ Մոսկուայի շուրջ համախմբած է մօտ 100,000 զինուոր :

Սթալին կազմած է եռապետութիւն մը, որուն մէջ կը մտնեն Վորոշիլով, Եկորով եւ Եժով: Եռապետութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, առաջին իսկ ժամուն զսպելու համար ամէն ըմբոստութիւն որ ծագի Ռուսիոյ մէջ :

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, ամբաստանեալները արդէն խոստովանած են իրենց «ոճրային նպատակները»:

ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ ԿԵԱՆՔԸ

Մարաջախտ Թուխաչեւսքի ծնած է 1893ին, ասպարէզով զինուորական է: Հազիւ աւարտած էր սպայից վարժարանը, ընդհ. պատերազմ ծագեցաւ: Արեւմտեան ճակատին վրայ գերի ինկաւ Գերմանացիներուն ձեռքը: Քանիցս փախուստի փորձ ըրաւ, բերդարգելութեան դատապարտուեցաւ, այսուհանդերձ փախաւ եւ Ռուսիա անցաւ: 1920ին, երբ դեռ 27 տարեկան էր, հրամանատար նշանակուեցաւ Լեհաստանի դէմ արշաւող ռուսական բանակներուն : 1921ին զսպեց Քրոնշթատի նաւազներուն ըմբոստութիւնը: Վերջերս ազգ. պաշտպանութեան փոխ - գործավար նշանակուած էր :

Զօր. Եաքիր ծնած է 1896ին: Հրեայ է, 1917ին համայնավար կուսակցութեան շարքերը մտած: Կազմակերպիչն է կարմիր պահակազօրքին: Կռուած է Զօր. Դէնիկինի դէմ: Ընդհ. հրամանատար էր Ուկրայնիոյ զինուորական ուժերուն: Երեք անգամ Կարմիր Դրօշի պատուանշանը ստացած է:

Զօր. Ուբորեվիչ ծնած է 1896ին: Գիւղացի: Ցարական սպայ: Ընդհ. պատերազմին գերի ինկած է Գերմանացիներուն ձեռքը : Փախած եւ Ռուսիա անցնելով հրամանատար նշանակուած Վրանկէլի եւ Դէնիկինի դէմ կռուող բանակներուն: 1920ին, երբ հրամանատարն էր Ծայր. Արեւելքի բանակներուն, Ճափոնցիները դուրս քշեց ռուսական հողերէն: Վերջերս հրամանատար նշանակուած էր Սպիտակ Ռուսիոյ զինուորական ուժերուն :

Զօր. Այտէման, ծագումով Գերման (Ռիկայէն), ծնած է 1895ին: Կազմակերպիչն է Սիպերիոյ յեղափոխութեան: Ջախջախած է Իրկուտսքի, Մախնոյի, Ղրիմի ըմբոստութիւնները, վարած է արեւմտեան Սիպերիոյ նաւատորմը եւ Կրասնովի դէմ զրկուած բանակը: Վերջերս տնօրէնն էր օդային պատերազմի դէմ պաշտպանութեան կազմակերպութեան, որ ունի 13 միլիոն անդամ :

Զօր. Փութնա ծանօթ է իբրեւ Լոնտոնի ռուս. դեսպանատան զին. կցորդ:

Ինչպէս կը տեսնուի, առաջնակարգ զօրավարներ են որ ամբաստանութեան տակ կը դրուին: Գնդակահարել զանոնք, կը նշանակէ գլխատել ռուսական բանակը: Արդարեւ ծանր հետեւանքներ կը նախատեսուին այս հրամանատարներուն մահով, ոչ միայն անոր համար որ շատ սիրուած էին կարմիր բանակին մէջ, այլեւ անոր համար որ Ռուսիա կը տկարանայ զինուորական տեսակէտով: Եւ Ռուսիոյ տկարացումով կը խանգարուի նաեւ Եւրոպայի քաղաքական հաւասարակշռութիւնը :

Կրասնայա Զվեզտա, կարմիր բանակին պաշտօնաթերթը կը գրէ.—

Ֆաշական լրտեսներու կորիզը ջախջախուեցաւ: Քաղքենի պետութեանց լրտեսական ձեռնարկը ձախողեցաւ, թշնամին խարուեցաւ: Կարմիր բանակը կը մնայ անպարտելի եւ Վորոշիլովի առաջնորդութեամբ պիտի քալէ դէպի նորանոր յաղթանակներ: Անէ՛ծք դաւաճաններուն: Ոչ մէկ գթութիւն դաւաճաններուն եւ լրտեսներուն :

«Փրավտա», պատասխանելով գերմանական թերթերուն, որոնք ռուս մեծ հրամանատարներուն ձերբակալութեան մէջ կը տեսնեն խորհրդային կառավարութեան քաղաքական տագնապը, կ'ըսէ թէ այդ ձերբակալութեան մէջ պէտք է տեսնել օտար լրտեսական կազմակերպութեան ձախողութիւնը եւ կ'աւելցնէ թէ խորհ. լրտեսական կազմակերպութիւնը հետզհետէ կը զարգանայ եւ կը զօրանայ :

Մոսկուայի թերթերը սկսած են հրատարակել յօդուածաշարքեր, պատմելով օտար երկիրներու լրտեսական կազմակերպութեանց ձեռնարկները:

Կ'ըսեն թէ Սթալին կը տառապի սրտի կծկումէ եւ կը դարմանուի փրոֆ. Հանս Էփփինկէրի կողմէ: Երբեք դուրս չելլեր Կրեմլի պալատին ձախ թեւի իր յարկաբաժինէն, որ տեսակ մը բերդ է: Ոչ իսկ մօրը յուղարկաւորութեան ուզեց ներկայ գտնուիլ: Վորոշիլով եւս շրջապատուած է զինուորներով եւ չեկիստներով :

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, զսպելու համար որ եւ է ըմբոստութիւն կամ ցոյց անոնց կողմէ որոնք համակրութիւն ունին Թուխաչեւսքիի :

Թուխաչեւսքի չեկիստներուն ձեռքն ինկաւ իր մէկ տկարութեամբ,— Տօն Ժուանի պէս շատ կը սիրէր կիները: Իր մէկ բարեկամուհին, որ կը գործէր ի հաշիւ օտար լրտեսական գործակալութեանց, ձերբակալուեցաւ եւ մատնեց Թուխաչեւսքին: Դատավարութիւնը թէեւ տեղի ունեցաւ գաղտնի, սակայն կ'ըսուի թէ վկայութեան կանչուած են նաեւ Թուխաչեւսքիի եւ Փութնայի կիները, որոնք վախնալով որ սովետներու իշխանութեան վրէժխնդրութեան կ'ենթարկուին իրենց զաւակները, խոստովանած են որ Թուխաչեւսքի եւ իր ընկերները որոշած էին տապալել կառավարութիւնը :

Դատարան տարուած ատեն, արդէն Թուխաչեւսքի եւ ընկերները զրկուած էին իրենց զինուորական աստիճաններէն: Անգլիական թերթերը կ'ենթադրեն որ Թուխաչեւսքի իրապէս կ'աշխատէր տապալել Սթալինը:

Ժամանակէ մը ի վեր հոտը ելած էր արդէն: Արտակարգ եռուզեռ մը կը տեսնուէր Մոսկուայի իշխանութեան մէջ: Ամէն մարդ կարծես կը վախնար խօսիլ: Այդ օրերուն Լոնտոնէն Մոսկուա հեռախօսն անգամ փակուեցաւ, իբր թէ «խանգարումի մը հետեւանքով»:

Տարօրինակ վախ մը պաշարած էր իշխանաւորն ալ, սովորական քաղաքացին ալ,— բոլորը անակնկալ եւ մեծ դէպքեր կը նախատեսէին:

Եւ այդ անակնկալները տակաւին վերջացած չեն :

Նոր բախումներ Աղեքսանտրէթի մէջ

Անտիոքէն կը հեռագրեն «Թան»ի 10 յունիս թուականով.—

Բախում մը տեղի ունեցաւ, Սուրիոյ սահմանին վրայ, Քարպիազ գիւղին մէջ: Կռուողները Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ համակիր Թուրքեր են: Վիրաւորեալներուն թիւն է 8, բայց մէկը ծանրապէս է վիրաւորուած :

Սանճաքին այլ վայրերուն մէջ խաղաղութիւն կը տիրէ: Այստեղ ցաւ կը յայտնեն, որ Մերձ. Արեւելքի (ԽՄԲ.— Ըսել կ'ուզէ Թուրքիոյ) մամուլը անհիմն լուրեր կը տարածէ, ուզելով ցոյց տալ որ Սանճաքին մէջ խառնութիւնները անպակաս են :

Մարզպանը այսօր Սուրիոյ եւ Լիբանանի բոլոր թերթերուն մէջ հրատարակել տուաւ յայտարարութիւն մը, հերքելով այդ լուրերը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍ. ՏԵՐԱԿՈՑԻՆ մէջ, ուրբաթ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան կառավարական ծրագրին մասին, որ կը տրամադրէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքը պարտադրել նաեւ պանդոկապետներուն: Սակայն պանդոկապետներուն բերնով՝ կարգ մը աջակողմեան ծերակուտականներ բուռն յարձակում մը գործեցին կառավարութեան վրայ, զայն ամբաստանելով որ կը խափանէ զբօսաշրջիկներու հոսանքը Ֆրանսայէն ներս: Ընդդիմութիւնը այնքան խիստ եւ կազմակերպուած ձեւով ցոյց տրուեցաւ որ «Էօվր» կ'ըսէ թէ Ժող. Ճակատի թշնամիները յարձակողականի անցած են, ինչպէս Օփերայի կողմը գաղտնի հաւաքոյթի մը մէջ որոշած էին:

ԻՏԱԼԱՑԻ երկու օրագրողներ, հակաֆաշական, սպաննուած գտնուեցան Պանեոլ - տը - լ'Օռնի անտառին մէջ: Սպանութիւնը հետեւանք է քաղաքական վրէժխնդրութեան :

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ տոմսակներուն գինը բարձրացնելու մասին խորհրդակցելու համար Փարիզի Քաղաքապետական Խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է 21 յունիսին: Կը նախատեսուի իւրաքանչիւր տոմսակի վրայ 5 սանթիմի յաւելում ընել :

ՆՈՐ ԼՈՔԱՐՆՕ մը ստեղծելու ծրագրին մասին ֆրանսական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ղրկեց Լոնտոն: Պելժ կառավարութեան կարծիքով վտանգաւոր է տակաւին մտածել այդ մասին, երբ արեւմտեան Եւրոպայի կացութիւնը անստոյգ է :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Ռումէն ականաւոր գիտնական, փրոֆ. Վլատ Պրնցեանու, Պուքրէշի Տալլէս սրահին մէջ մայիս 23ին բանախօսութիւն մը ըրաւ հայ հին մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան մասին։

Ստորեւ մեր ընթերցողներուն կը ներկայացնենք ռումէն փրոֆէսէօրին ուշագրաւ բանախօսութեան ամփոփումը ։—

Հայկական մշակոյթը, գոնէ այն ձեւով որ ծանօթ է մեզի, ինքն իսկ շարունակութիւն մըն է։ Ան տեսակ մը համադրութիւնն է հին եւ նոր մշակոյթներու, որուն կազմութեան մէջ դեր ունեցած են դարեր եւ օտար ազդեր։ Մեզի ծանօթ հայկական պատմութիւնը Քրիստոսէ առաջ Զ. դարէն կը սկսի։ Այդ շրջանին է որ Արմէնները առաջին անգամ կը յիշատակուին Դարեհ Վշտասպեանի արձանագրութիւններուն մէջ։ Բայց հայ քաղաքակրթութիւնն ու մշակոյթը ըմբռնելու համար պէտք է որոնել նաեւ Արմէններուն եկած ճամբան։

Բարեբախտաբար հին օտար պատմիչները, ինչպէս Հերոդոտոս, Եւդոքսս, Ստրաբոն, Քսենոփոն, եւն., մեզի կը մատնանշեն Արմէններու ցեղակցութիւնը Փռիւգիացիներուն հետ, եւ անոնց իբրեւ նախնական հայրենիք ցոյց կուտան Թրակիան։ Ու աւելցնեմ այս առթիւ որ հոս ի յայտ կուգայ նաեւ մեր արեան կապը հայ ժողովուրդին հետ՝ մեր նախահայրերը Դակերը եւս ծագած ըլլալով Թրակեան ցեղէն։

Կը մնայ փնտռել Թուականը Արմէններու խուժումին դէպի իրենց ապագայ հայրենիքը։ Ոմանք Քրիստոսէ հազարամեակ մը առաջ կը դնեն այդ արշաւանքը, իսկ ուրիշներ մէկ կամ երկու դար աւելի կանուխ, երբ հնդեւրոպական Փռիւգիացիներն ու Արմէնները, Կիմմերներէն ու Թրակիացիներէն քշուելով, Վոսփորը անցան, ու եկան Փոքր Ասիա հաստատուիլ։ Այդ վայրկեանէն կը սկսի իրենց շփումը երբեմնի մեծ կայսրութեան՝ Հիթիթներուն հետ, ու նաեւ առաջին շփումը երկու տարբեր քաղաքակրթութեանց միջեւ։

Ինչպէս Փրոֆ. Եորկա ալ կը նկատէ՝ Արմէնները չկրցան մնալ Փոքր Ասիոյ իրենց առաջին կայքը, ու քշուեցան դէպի այսօրուան հայկական բարձրաւանդակը, որ երբեմն ծանօթ էր Ուրարտու կամ Նայիրի անունով։ Ու աճա պատահեցաւ երկրորդ մեծ համադրութիւնը։ Եկուոր Արմէնները ձուլուեցան իրենց մշակոյթով ալ, — Արմէնները անոնց պարտադրելով իրենց մշակոյթէն բազմաթիւ տարրեր, մանաւանդ լեզուն, եւ տեղացիները իրենց քաղաքակրթական տարրեր գիծերը, որովհետեւ մանաւանդ նիւթական քաղաքակրթութեան տեսակէտով յառաջադէմ երկիր մը եղած էր Ուրարտու։ Հիւպշման կը նկատէ որ Հայաստանի յետագայ գաւառներուն եւ քաղաքներուն անունները ուրարտական շրջանէն մնացած են, իսկ Լեհման Հաուփթ դմայլանքով կը խօսի հին Ուրարտուէն մնացած ոռոգման միջոցներուն, կամուրջներուն, փապուղիներուն մասին, թէքնիք ձեռնարկներ որոնք ներկայ 20րդ դարուն մէջ տիրամիթի միջամտութեան եւ հանճարեղ ճարտարագէտներու կը կարօտին։ Վանը, այդ տեսակէտով, պատմագէտներուն կը ներկայացնէ յուռթի թատր մը վաղեմի քաղաքակրթութեան մը մնացորդներուն։

Ուրարտուն բարեբախտաբար իր անցեալը պարզեց որոշ չափով մը՝ շնորհիւ Վանեան եւ Ասորեստանեան արձանագրութեանց, որոնք կարդացուեցան գիտնականներէն եւ որոնք բաւական են անցեալ մը վերաշինելու իր ընդհանուր գիծերուն մէջ։ Կը հանդիպինք անոնց մէջ անուանը Արամէի, զոր Հայոց աւանդական պատմութիւնը Արամի վերածած է իբրեւ Հայկազանց շրջանի նահապետ, եւ Մենուաի որուն կը պարտի Վան իր հիմնարկութիւնը։ Ան է որ շինած է Վանի բերդերը, ջրանցքները, ոռոգման ճամբաները, զորս աւանդութիւնը սխալմամբ կը վերագրէ Շամիրամի։ Ցիշենք այս առթիւ, որ Ուրարտու ոչ միայն թէքնիք կատարելութեան մը հասցուցած էր իր քաղաքակրթութիւնը, այլ եւ յառաջադէմ էր զանազան ասպարէզներու, ինչպէս ձիաբուծութեան մէջ։ Համբաւաւոր էին Նայիրիի օտարներուն հայթայթած ձիերը։

Պէտք է ըսել որ հայկական աւանդութիւնները խառնուած են երբեմնի Ուրարտուի պատմութեան հետ, չփոթ կացութեան մը մատնելով հայկական նախապատմութիւնը՝ իր դէմքերով ու Թուականներով։ Այսպէս առասպելներու մէջէն մեզի կուգան Տիգրանն ու Աժդահակը, Վահագնը, որ կիսաստուած պիտի դառնար յետոյ, եւ Վահէն՝ որ իբր թէ զուգադիպած է Մեծն Աղեքսանդրի օրերուն։ Ու Վահէի հետ կը վերջանայ արդէն առասպելներուն շրջանը, ու իրական պատմութիւնը կը սկսի, ուր հայ պատմիչներու յիշատակութիւններ եւ պատմագիրներու փաստեր գիրար կը գտնեն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

** Մարդուն չիրածը Աստուծոյ չիրածէն աւելի է։

** Մարդ կայ լեզուով է որ կ'իյնայ, մարդ ալ կայ՝ ձեռքով։

** Արթուն եղողը քնացողի եւեր թող չկենայ։

** Օձը որ օձ է, երբ ջուր կը խմէ, չեն սպաններ։

** Օրը կ'անցնի, չարը չանցնիր։

** Հաջող չունը տիրոջը հիւր կը բերէ։

** Կօշիկը մարդուս քալել կը սորվեցնէ, իսկ դրամը՝ խօսիլ։

** Հեռուէն մարդուն քար չի դպիր, անպատճառ՝ մօտէն։

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՋՈՒՐ ԽՄԵԼՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

Շաւարշ Նարդունի ՀԱՅ-ԲՈՅԺի մէջ բժշկականօրէն եւ ՅԱՌԱՋի մէջ բանաստեղծօրէն քանի մը անգամ գըրեց ջուր խմելու արուեստին ու ջրապաշտութեան մասին։

Ես ի ծնէ ջրապաշտ մը ըլլալով եւ ջրապաշտութիւնը կրօնքի մը եւ աստուածաբանութեան մը բարձրացուցած ըլլալով՝ կուզամ իբրեւ մասնագէտ ընել քանի մը խօսք։

Ժողովուրդներ կան որոնք գիտեն ջուր խմելու արուեստը։ Հայ ժողովուրդը անոնցմէ է։ Անհատներ կան որոնք գիտեն ջուր խմել։ Ես անոնցմէ եմ։ Հայ ժողովուրդը ինչեր կերած է անոյշ, կծու, թթու, աղի, լեղի եւ անոնց վրայէն ի՛նչ պաղ ջուրեր խմած է։ Ես ալ, շատերու կողմէ, ի՛նչ պաղ ջուրեր խմած եմ։ Եւ ապերախտ չըկոչուելու համար, ես ալ իմ կարգիս, ուրիշներու պաղ ջուրեր խմցուցած եմ։

Կ'ըսեն թէ Սպանիացիները մասնագէտ ջուր խմողներ են։ Առ աղբիւրէ մը գաւաթ մը ջուր եւ հրամցուր ծերունի Սպանիացիի մը։ Անիկա քանի մը կաթիլ բերանը դնելով պիտի ըսէ թէ ո՛ր գաւառին, ո՛ր աղբիւրին կը պատկանի այդ ջուրը եւ զայն ինչպէս պէտք է խմել։ Ոսկի՞, նստա՞ծ, ոտքի՞, ո՛ւմպ թէ մէկէն։ Իւրաքանչիւր ջուրի համար արարողութիւն մը կայ այդ երկրին մէջ։

Ու չէ՞ք կարծեր որ Սպանիոյ ներքին կռիւներէն վերջը, բոլոր կողմերը ամէն բան պիտի վերջացնեն մէկ մէկ գաւաթ ջուր խմելով մասնագիտօրէն։

Սպանիա գեղեցկութեան եւ կռուազանութեան երկիր է։ Այդ երկու յատկութեանց աստուածութիւնները — Աստղիկ ու Վահագն — ջրածին են։ Սպանիացին ջուր խմելով կ'ըլլայ Աստղիկն ու Վահագնը։

X

Դպրոցական եղած շրջանիս, դասընկերներս լաւ կը յիշեն, դասը կ'ընդհատուէր եթէ ուսուցիչը «Ջուր» բառը արտասանէր։ Անմիջապէս կը պապակէի, կը բռնուէի սաստիկ ծարաւէ ու ցուցամատս, ինչպէս նաեւ լեզուս, վեր կը հանէի։

Կրօնագիտութեան ուսուցիչը, օր մը պատմած միջոցին ըսաւ.

— Եւ Յիսուս մօտեցաւ ջրհորին քով կանգնած Սամարացի կնոջ ու ըսաւ. «Տուր որ խմեմ կուժիդ ջուրէն»։

— Միսիւ, ձայնեցի ...։

— Ի՞նչ է ...

— Թոյլ կուտա՞ք որ երթամ ջուր մը խմեմ, շատ ծարաւ եմ։

— Կորսուէ՛։

Աշխարհագրութեան ուսուցիչը, անգամ մը, կը խօսէր Հայաստանի մասին.

— Թուրքերէն «Պինկէօլ» ու հայերէն «Բիւրակն» կը կոչուի այս վայրը, քանզի ունի բազմաթիւ ակեր որոնցմէ կը հոսին զուլալ, ականակիտ, վճիտ, անապակ եւ անմահական ջուրեր ...

— Միսի՛ւ, միսի՛ւ ...

— Ի՞նչ կայ, շուտ ըսէ ...

— Ծարաւի եմ։ Ջուր մը կրնա՞մ խմել ...

— Ժամանա՞կը գտար ...

Ուրիշ աշակերտներ ձայնեցին.

— Ճիշդ ժամանակն է, միսիւ։ Մենք ալ ծարաւցանք։ Ա՛հ, Բիւրակն..

Դասը շարունակել կարելի չեղաւ։

Ուրիշ հեղ մը, Թուաբանութեան ուսուցիչը գիս հանած էր գրատախտակին առջեւ ըսելով.

— Եթէ մէկ տակառաչափ ջուրէն ..

— Բան մը կրնա՞մ ըսել, միսիւ ...

— Խօսէ՛ ...

— Հրաման տայիք, խնդիրը լուծելէ առաջ պաղ ջուր մը խմել ...

Աշակերտութիւնը սկսաւ խնդալ։

Ուսուցիչը բարկացաւ ու ես պաղ ջուրի տեղ տաք տաք զէրօ մը ստացայ։

Անշուշտ շատ ազատօրէն, շատ ջուրեր խմեցի, դպրոցէն ելլելէս վերջը, Ամէն ջուր խմելուս սակայն, նորավէպ մըն ալ հետը կը խմէի։ Բացատրեմ։ Շատ ծարաւ եղած ատենս երբ գաւաթ մը ջուրը ձեռքս առնէի, կ'ենթադրէի որ երկու օրէ ի վեր կորսուած եմ Սահարայի անապատին մէջ ու անտանելի կերպով կը տանջուիմ ծարաւէն։ Ընդունած եմ արեւին բոլոր կիզիչ հարուածները եւ ոտքերուս մէջ կաթիլ մը ոյժ չկայ քալելու ովկէան մը աւազներուն վրայէն։ Եւ յանկարծ, կ'երեւի արմաւենիներու դիւթական ածու մը։ Գերմարդկային ճիգով մը կը հասնիմ։ Ովասիս մըն է։ Ի՛նչ երանութիւն։ Ցողնաբեկ եւ ծարաւահար կը մտնեմ այդ դալար ապաստէն ներս։ Դրախտ մը ուր ծառերը իրենց վարսերը կախած են, եղեմական ծոց մը ուր աղբիւր մը կը գլգլայ արծաթ մեղեդիով մը, ուր ոսկի զորդերու վրայ կանգնած են անապատի դեգուհիներ։

— Ջո՛ւր, կը հեծեծեմ ու կ'իյնամ անոնց ոտքերուն առջեւ։

Ամէնէն գեղեցիկը անոնցմէ ջուրով լի, բիւրեղ ու սպացիկ բաժակ մը ձեռքը, կը մօտենայ ինծի։ Անհուն շնորհակալութեան նայուածքով մը կ'առնեմ բաժակը ու հեթանոս հեշտանքով կ'ըմպեմ։ Գետով մը սառնորակ՝ կը պաղշէ հոգիս եւ ներաշխարհիս մէջի թրքշմած բուրաստանը կը թարմանայ. բաժակ մը եւս, սկիհ մը եւս, քնար մը եւս, — կրնամ մինչեւ քանըհինգ գաւաթ խմել — կը կազմուի մէջս արծաթեղէն լճակ մը հաճոյքի, հանդարտութեան։

Երբեմն ալ կ'երազեմ վայրենաբեկ լեռ մը, ծոցը անդունդներով, որուն ապառաժուտ մէկ կողին վրայէն յամրաբար կը հոսի աղբերակ մը, վիհի մը մէջ։ Մահուան քաւելով միայն կարելի է ստանալ իր ջուրը, որ սակայն համակ կեանք է, կազմուած սառի կաթիլներէ։ Կէս ժամ պէտք է կահոյր մը լեցնելու համար։ Եւ կահոյրը բերնէ բերան լի է, եւ սափորին պատերն անգամ սառած են։ Եւ երկնային «կըլ, կըլ, կըլ, կըլ...»ով մը լերան ամբողջ զովութիւնը, առողջութիւնը, հանճարը մէջս կը հոսի, անխորտակելի երանութիւնով։ Այդ վայրկեանը չեմ փոխեր ոչ մէկ թագաւորութեան, նոյն իսկ Անգլիոյ թագին հետ։

ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ, ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Եարս է պառկեր ծառին տակ, Զիւմպիւ՛լ, ծիծերն է բացեր,
Զիւուր քաջ կըտըրճին ճամբուն գիծերն է գըծեր։
— Ա՛յ ձիաւոր, ի՛նչ կուլաս, ձիէդ մերկ թուր ես կախեր,
Թուրդ ինչո՞ւ ես ջախջախեր, թշնամիդ ո՞ւր է փախեր։

— Ա՛յ մարդ, ծաղկած ծառին տակ ես ձիս կապած թողուցի,
Ծառին տակ եարս է պառկեր, ծիծերը բաց կարծեցի.
Ծիծերուն մէջ մեծ ծառէն բարակ տերեւ մ'է ինկեր,
Տերեւին գոյնն ոսկիով՝ պորտին վերեւ է ծագեր։

— Ա՛յ ձիաւոր, ձիդ թամբէ՛, ջախջախուած թուրդ ե՛լ շինէ,
Ծառն իր շուքով կուրծքն ի վար սէրըդ թել թել կը գըրէ.
Շուքին մէջ եարդ այն ատեն արծաթ առուակ կը դառնայ,
Առուակն արծաթ կօշիկով քեզ հետեւակ կը դառնայ։

— Ա՛յ մարդ, ես ձիս թամբեցի, կոտրած թուրս ալ շինեցի,
Եարիս ծոցէն դուրս ցաթած լուսնակին դո՛ւռըս բացի,
Ծառին տակէն եարս առի, թամբին վըրայ գիրկս առի,
Զիս լեռնէն վեր քըշեցի, ծաղկած ծառէն միրգս առի։

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Շատ երկար պիտի ըլլար — հատոր մը կարելի է գրել եւ ջրատել ուղեղները— մի առ մի ըսելու համար թէ ամէն անգամ ինչ տեսիլով կը խմեմ ջուրը։

Ըսեմ միայն որ օրուան վիճակիս կամ աշխարհի վիճակին համաձայն՝ կը փոխուի երեւակայութիւնը։

Իտալեւհապէշական պատերազմի ընթացքին, շատ անգամ, հետեւեալ ձեւով ջուր խմած եմ։

Կ'ենթադրէի որ կը գտնուիմ Եթովպիա, զօրավար Կրացիանիի մէկ զուռմարտակին մէջ, պաշարուած, կատաղի դիմադրութեան մը մէջ, սակայն աւա՛ղ, զրկուած ջուրէ, օրերէ ի վեր։ Անտանելի վիճակ։ Զուռմարտակին հըրամանատարը անթելով ջուր կը խնդրէ երեսուն ժամէ ի վեր։ Բոլոր զինուորները կը զայրուին ջերմութեան տակ պապակած։ Վերջապէս օդանաւ մը կ'երեւի մեր վերեւ։ Հապէշները թնդանօթները կ'ուղղեն երկինք։ Որոտում եւ երկրաշարժ։ Մեր հոգին օդանաւուն մէջն է։ Օդանաւը կը ձգնի վար իջնել։ Վերջապէս կը յաջողի։ Անկէ դուրս կը հանեն քանի մը տակառ ջուր։ Մեծ է զինուորներուն ուրախութիւնը։ Ջուրը հաւասարապէս պիտի բաժնուի բոլորին։ Տակառներուն պարունակութիւնը եւ զինուորներուն քանակը ստուգելէ վերջ կը հաշուեն որ իւրաքանչիւրին կ'իյնայ երկուքական բաժակ ջուր եւ մէկ գաւաթ ջուր ալ կ'աւելնայ։ Ո՞վ պիտի խմէ երեք գաւաթ, այսինքն մէկ գաւաթ աւելի ջուրը։ Հրամանատարը կ'ըսէ վճռականօրէն.

— Նկատելով որ հերոսի պէս կռուած եւ իբրեւ ջրապաշտ ջուրի չգոյութենէն ամէնէն աւելի տառապած է Նշանօ Պէշիկի, մեր զէնքի ընկերը՝ անոր պէտք է տալ գաւաթ մը աւելցող ջուրը։

Ու կը խմեմ — կարծես հիւսիսէն սառ գետ մը կ'իջնէ մէջս, հաբէշական արեւուն տակ, երեք գաւաթ ջուր, երեք գաւաթ կեանք, երեք գաւաթ հով։

X

Ջուր խմել կը սիրէ ան՝ որ ունի իր հոգիին մէջ խանդավառութեան ջերմութիւնը եւ տարուչանքներու կրակը։

Ջուր խմել կը սիրէ ան՝ որ ունի իր հոգիին մէջ աստուածավառ հուր ու բոց։

Ջուր խմել կը սիրէ ան՝ որ ունի իր հոգիին մէջ սրտ մը, ծաղկաստան մը, պարզաստան մը, այգի մը եւ սուլթան մը։

Իսկ «կենաց ջուր» խմել կը սիրէ ան՝ որ ունի իր հոգիին մէջ լո՛յս, ջերմութի՛ւն, սրբ՛ւ արեգակ։

Կրակապաշտութիւնը եւ Ջրապաշտութիւնը յաւիտենական երկու քոյր կրօնքներ են ու անոնց միութիւնն է Օգին։

X

Օ՛, հրաշքը ջուրերուն ...

Երբեմն կը խորհիմ որ եթէ ծնած օրէս մինչեւ հիմակ խմած ջուրերս հնար ըլլար ի մի հաւաքել՝ անոնցմով ի՛նչ բարիքներ պիտի կարենայի կատարել։

Կարդ մը գրիչ բռնող դաճաններու ոտքերը ջուրը պիտի դնէի որպէսզի բուսնի իրենց հասակը։

Շատ մը փրկիչներու պիտի ընծայէի պաղ ջրի լոգանք։

Աշխարհի վիճակի հոգամասերը ծովու պիտի վերածէի որպէսզի ազգերը հանդարտին։

Իսկ եթէ այդ ալ չօգնէր՝ օրերով ու գիշերներով, ամբողջ Եւրոպայի վըրայ, ջրհեղեղ պիտի ընէի՝ մինչեւ որ կենդանիներով լեցուն տապանէ մը դուրս ելլէր խաղաղութեան աղաւնին։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՊՈԼՍՈՅ ԳԱՂՏՆԻՔԸ»

ՅԱՌԱՋի Լոնտոնի աշխատակիցը, ժամանակին, մանրամասն գրած էր այս գիրքին մասին։ Հարկ չկայ ծանրանալու անգամ մը եւս։ Միայն ներկայացնենք շարժանկարը այնպէս ինչպէս կը ներկայացուի այժմ Փարիզի սինէմաներուն մէջ։

Գիրքին եւ ժապաւէնին մէջ, եթէ բաղդատութեան դնենք, անշուշտ մեծ փոփոխութիւններ կան։ Նախ եւ առաջ ըսենք որ մասնաւորաբար Հայերու մասին որ եւ է ակնարկ չկայ։ Նիւթը կը դառնայ Պոլսոյ մէջ։ Կը հանդիպինք զանազան ազգի տիպարներու եւ կը լսենք միաժամանակ անոնց լեզուով արտասանուած խօսակցութիւններ։ Թուրքերէնն ալ տեղ կը գրաւէ։

Ժապաւէնը անգլիական է, ուստի խօսակցութիւնն ալ ընդհանուր առմամբ կը դառնայ անգլիերէն, բացառութիւնը ֆրանսերէնով։

Արդեօք այդ ժապաւէնը պահած չէ՞ իր բնագրի հարազատութիւնը։ Անշուշտ ամէն գիրք որ ժապաւէնի կը վերածուի, որոշ փոփոխութիւններ կը կրէ, սակայն ակամայ կը մղուինք հարցնելու թէ ո՞ւր է թրքասիրական գոյն կրող այդ գրքին բովանդակութիւնը, մանաւանդ որ ինչպէս հեղինակը կ'ըսէր, կարդ մը տեսարաններ եւ անցքեր Պոլիս դարձուած ըլլալով՝ աւելի թրքասիրական հովեր պիտի տրուէին ժապաւէնին։ Բայց ոչ թէ թրքասիրական, այլ ընդհակառակն Թուրքերը նսեմացնող որոշ անցքերու կը հանդիպինք ժապաւէնին մէջ։ Այսպէս խաղի հերոս անգլիացի էմթիմի ձերբակալութեան ժամանակ, Պոլսոյ մէջ, ոստիկանապետը երբ կը հարցնէ թէ ի՛նչ կը լուսանկարէ այդ փոքրիկ պատկերահան գործիքով, հերոսը ամենայն պարզութեամբ կը պատասխանէ. «էշեր եւ մուրացկաններ»։

Ահաւասիկ առաջին անկեղծ պատկերացումը Բիւզանդիոնի արդի աէրերուն։ Իսկ իբր ընդհանուր եզրակացութիւն, դիտողին միտքին մէջ այնպէս կը տպաւորուի թէ Թուրքերը, հակառակ իրենց վերջին տարիներու յեղաշրջումին, կը մնան նոյնը, անոնց մօտ ֆէսի տեղ գլխարկ գործածելով հանդերձ կը տիրէ նոյն յետադէմ ոգին, մէկ խօսքով Թուրքը այն է ինչ որ էր առաջ, ոչ մէկ փոփոխութիւն հոգեկան եւ մտային գետնի վրայ։

Բռնակալութեան դէմ ընդվզումի տանող ժապաւէններու ճիշդ հակապատկերն է այս։ Եթէ յեղափոխական ժապաւէններու մէջ սովորութիւն է պայքարի լծել գաղտնի կազմակերպութիւնները ազատութեան համար, այս ֆիլմին մէջ թրքական հին հոգեբանութեամբ գաղտնի կազմակերպութիւններ են որ կը ձգտին վերահաստատել նախկին կարգ ու սարքը, ֆէսն ու չարշաֆը։

Թրքական բնագիծն է որ կը շարժի այս ֆիլմին մէջ։

Ճիշդ է որ ոստիկանապետը, Քասըմ պէյ, խիղճով հերքի մը դիմակին տակ կը ներկայացուի։ Գիրքին մէջ ինչպէս կ'ըսէր «Յառաջ»ի աշխատակիցը, հեղինակը իբրեւ Հայ կը ներկայացնէ զայն, բայց ժապաւէնին մէջ, չենք տեսներ որ եւ է ակնարկութիւն Հայու ծագման մասին։ Գաղտնի կազմակերպութեան ղեկավարները, որոնք անծանօթ կը մնան ժողովուրդին, թրքական կառավարական բարձր անձնաւորութիւններ են, օրինակ Ալի փաշան որ կ'երազէ դառնալ Սուլթան։ Ահա նիւթը, ըստ ժապաւէնին.—

Նախ պաստառին վրայ կը տեսնենք Ալի փաշան, որ Անգլիոյ մէջ, պարահանդէս է եկած։ Այնտեղ է խաղին հերոսը, անգլիացի գնդապետ էմթիմ (դերակատարութեամբ գրագէտ-դերասան Ֆրանք Վոսփէրի), որ բռունցքի հարուածով մը գետին կը տապալէ Նորին Վսեմութիւն Ալի փաշան, երբ այս վերջինը բռնի կը փորձէ համբուրել Սըր Ճորճի աղջիկը՝ Տիանան։

Այդ պզտիկ միջադէպին պատճառաւ, էմթիմ եւ իր մտերիմ ընկերը, երբ կը խորհրդակցէին՝ նախատեսելով իրենց պաշտօնանկութիւնը իբրեւ հետեւանք երկու երկիրներու դիւանագիտական յարաբերութեանց վրայ գործելիք ազդեցութեան, Սըր Ճորճ ձեւով մը առեւտրական գործով կ'ուղէ էմթիմը ղրկել Պոլիս, տնօրէն կարգելով իր ծխախոտի գործարանին։ Եւ ահա գնդապետ էմթիմը մակոյկի մը մէջ, Վոսփորի վրայ։

Խաղը այլեւս մինչեւ վերջ կը դառնայ Պոլսոյ մէջ։ Երիտասարդ տնօրէնը երեւան կը հանէ գաղտնի կազմակերպութեան մը դաւադրական աշխատանքները։

Ծխախոտի գործարանը կեդրոնատեղին է այդ կազմակերպութեան, իսկ ոստիկանապետ Քասըմ պէյ՝ պարագլուխներէն մին։

Կազմակերպութեան զինանշանն է զոյգ մահիկը։ Ծխախոտի սնտուկներուն տեղ զէնքերն ու փամփուշտները խնամքով զետեղուած են գործարանին գետնայարկը։

էմթիմ աշխատանոցի քարտուղար Րէուֆի հետ յարաբերութիւն կը մշակէ եւ կը յաջողի անոր վստահութիւնը վայելել, Քասըմ պէյ սակայն կը հետեւի անոնց քայլերուն։

Րէուֆ չի ճանչնար իր պատկանած կազմակերպութեան պարագլուխները։ Անոնք գիշերները կը հաւաքուին սաւնիքի մը վրայ, ուր կ'այրին թրքական մթնոլորտի մը մէջ, իրենց պաշտելի ֆէսերը գլուխնին դրած։ Այդտեղ քանի մը ժամ կ'այրին հին յիշատակներով, եթէ դրացիի բարձրախօս ռատիօն եւրոպական խանդավառ եղանակներով չխանգարէ զիրենք։ Այդտեղ է նոյնպէս այդ գիշեր էմթիմը, Րէուֆի մօտ նստած։ Ցանկարծ ներս կը մտնէ էմթիմի բարեկամուհին, ուսւ նախկին իշխանուհի՝ Թանիան, զոր Քասըմ պէյի հրահանգով կը լրտեսէ երիտասարդ Անգլիացին։

Թանիա սակայն համակրութիւն մը ունենալով այդ երիտասարդին հանդէպ, կը թելադրէ մեկնիլ այդ վայրէն։ Մութին մէջ սակայն երկու խորհրդաւոր աչքեր կը հետեւին անցուդարձին ...։ Ցանկարծ կը յայտնուի ոստիկանութիւնը։ Իրար անցած՝ ներկաները իրենց ֆէսերը կը պահեն, Րէուֆ ժամանակ չունենար եւ հագուստին տակ կը պահէ ֆէսը։ Ոստիկանութիւնը կը սկսի խուզարկութեան եւ կը գտնէ Րէուֆի ֆէսը։ Խորհրդաւոր զոյգ աչքերը կը գայթակղին, Քասըմ պէյն է, որ ոստիկաններուն ձեռքէն կ'առնէ իր կազմակերպութեան անդամ Րէուֆը։ Արդէն ժամանակին անուղղակի ազդարարութիւն մը ըրած էր, թէ շատախօսներուն եւ դաւաճաններուն կեանքը շուտ կը վերջանայ։ Մինթէ Րէուֆ բաւական շատախօսած չէ՞ր Անգլիացիին հետ։ Ալ Րէուֆին չենք հանդիպիր անգամ մը եւս, քոյրն ու եղբայրը կը հասկնան եւ ամէն գնով կ'ուխտեն վրէժ լուծել։

Անգլիացի երիտասարդին հետ զործի կը լծուին։ Քասըմ պէյ ծուղակը ձգել կուտայ Անգլիացին, ուսւ իշխանուհին կը կասկէ, գիտէ Քասըմ պէյի մտադրութիւնը եւ տեղեակ՝ անոր սպաննել կամ անհետացնել տալու մէկ ձեւին, — ծովամոյն։ Թանիա կը յաջողի կէս խեղդուած Անգլիացին ազատել եւ փոխադրել իր բնակարանը։

Անգլիացին ուշքի գալով, առաջին գործը կ'ըլլայ մեծ վէգիրին հաղորդել գաղտնի զոյգ մահիկաւորներու կազմակերպութեան աշխատանքները։

Սակայն երեւան կուգայ որ վէզիրն ալ այդ կազմակերպութենէն է, ինչպէս ծանօթ Ալի փաշան։

Որոշուած է ըմբոստութիւն յառաջ բերել, զէնքերն ու փամփուշտները կը փոխադրուին պալատ։ Անգլիացին ընկերը կը յաջողի ոստիկանութեան լուր տալ։ Կը սկսի կռիւը։ Թեթեւ կերպով կը վիրաւորուի Անգլիացին։ Կը մեռնին Ալի փաշան եւ կողմնակիցները, իսկ Քասըմ պէյ փախած ժամանակ խեղդամահ կ'ըլլայ։ Րէուֆի եղբայրը յաջողած էր իր վրէժը լուծել։

Պալատին աւերակներուն մօտ կանգնած վիրաւոր Անգլիացին եւ ուսւ իշխանուհին կը մտածեն միասին փախչիլ այդ քաղաքէն ...

Եւ այսպէս կը վերջանայ «Պոլսոյ գաղտնիքը»։

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԴԸ ՄԱՐԴՈՒՆ ՄԷՋ

Բժիշկ էր, բայց զայն «Կոմս» կ՚անուանէին այն աննկարագրելի, ժանտի գոյնփոքրիկ բերդինհամար զոր ունէր գաճաւլէժի մը վրայ: Մեծ չարութիւն մը աչքերուն մէջ, վայրի կատուի մը յատուկ պեխեր, զոյգ մը կօշիկ միշտ ցեխոտ՝ նոյն իսկ ամառը, լայնեզր գլխարկ մը եւ գաւազան մը զոր կը բռնէր այդպէս, ինչպէս իր նախահայրերը պիտի բռնէին դեղարդը: Սանթա Մարիայի բժիշկը: Դուք ալ անոր մասին խօսուիլը լսած ըլլալու էք: Ան իր զաւակը կը լացնէր կալին վրայ գլխարկի հարուածներով եւ կամիթներով:

— Ի՞նչ ունի իր զաւակը որ կուլայ, պարոն Կոմս:

— Խնդրեմ, լուռ կեցէք: Այս պզտիկ աքաղաղին սիրահարուեր է, եւ զայն կ՚ուզէ տուն տանիլ, անառակը:

— Ո՛հ, խեղճը:

Ու գիւղացիները աքաղաղը կը հալածեն՝ զայն բժիշկին տղուն նուիրելու համար:

Իբրեւ բժիշկ, գէշ չէ: Փաստ որ Սանթա Մարիայի բնակիչներէն անոնք որ երկու թեւ ունին, փայտէ սրունք մըն ալ ունին:

Դիւցազնական սերունդէ սերած, վերջին շառաւիղը ցեղի մը, որ ըստ պատմածին, Իտալիոյ կէսը աւարի եւ կրակի տուած էր, վարձկան բժիշկ էր: Միջին դարու պատերազմիկի մը նման՝ կամ կը սպաննէր, կամ կ՚ուէն դուրս կը քշէր: Իր Սանթա Մարիա պաշտօնավարութեան երեսուն տարիներու ընթացքին չգիտեմ որքան պատերազմներու յաղթած էր, ամբողջ երեսնամեայ պատերազմը:

Իրիկուն մը, Ֆրուզայլիոյ կէս ճամբուն վրայ, այն երրորդական պանդոկներէն մէկուն մէջ, կարմրագոյն եւ դուրսի ծեփերը թափած, գարշուրելի երկինքներուն տակ, ուր բաղերը այնքան կ՚ախորժին, հին ժամանակի մը բայով կը խօսէր:

— Ես պիտի փափաքէի իմ մէկ պապուս նման ըլլալ եւ ապրիլ այնպէս, ինչպէս կը մղէին այն կուռները, որ նկարուած են շրջանակներու մէջ, ուրովհետեւ իմ մէջս կ՚արձագանգէ դեռ ամբողջ անցեալ մը փառքի եւ արիւնի, պապերուս փառքը եւ թշնամիներուն արիւնը: Մինչդեռ սրբութեան ժամանակներու մէջ կ՚ապրինք, առանց զառնութեան, առանց համբաւի, առանց վտանգի: Արդ ո՞ւր են շրջիկ դէնուղարդերը, դեղեցիկ ամրոցները, եւ աբեղաները որ պատարագ կ՚ընեն թուրի մը շողիւնով պարեգօտն ի վար: Պէտք չեն զանգակատուներ, այլ աշտարակներ: Մեզի համար թուրը արօր թող ըլլայ, սաղաւարտը՝ գլխարկ, եւ առաւօտուն աքաղաղը չըլլայ մեզ արթնցնողը, այլ փողը հովիւին մէջ: Արդ ո՞ւր են գեղեցիկ առասպելները, կատակները, վրէժխնդրութիւնները, բանաստեղծութիւնները: Ցեխի մէջ պատերազմ ըրինք, հիւանդութեան պատերազմ, առանց եռանդի եւ առանց աւարի: Ասիկա կեանք չի կոչուիր, այլ ապաշխարանք:

Բացի կուսապղծութենէ, սիրոյ մէջ տեւելութիւն չէր ճանչնար: Դատաստանին մէջ դատեր տեսնելու կողմնակից չէր, ըստ իրեն՝ վճռահանութիւնը պէտք էր հասնէր մինչեւ յանցանքի ներմանը, հիւրասիրութիւնը՝ երեք հոգի մէկ անկողնին մէջ պառկելու, կինը, ամուսինը եւ հիւրը:

— Ինչ աղուոր կ՚ըլլայ,— կ՚ըսէր — կոչունք ընել երբոր թշնամիդ նկուղին մէջ շղթաներով կապկպուած կը մռնչէ եւ կը հառաչէ:

Այդ պատճառաւ, տան մէջ իր թոյլ եւ հանդարտ շունը մեծ շղթայի մը կը կապէր, որպէսզի բանտարկեալի ձայն հանէ:

Անոր կատակ մը ընելու համար երբոր Ֆրուզայլիացիներս այդ շունը ներքինացուցինք, սատանիկ բարկութենէն ամիս մը շարունակ լեզուն ծամեց:

— Ամբողջ Ֆրուզայլիացիները բռպաննել կ՚ուզեմ,— կ՚ըսէր Սանթա Մարիացիներուն:

Եւ ասոնք կը պատասխանէին.

— Զանոնք խնամքիդ տակ առ:

Արդ, բժիշկը երկու չափահաս աղջիկ ունէր: Քոթթիգիա եւ Սանկուինեթթա: Առաջինը Նանոյին հետ կը սիրաբանէր, Սանկուինեթթան՝ ինծի հետ: Տղայական սէր, ճիշդ է, բայց վա՛յ մեզի, եթէ Սանթա Մարիացիք գիտցած ըլլային: Գաւառին կիներուն հետ գաւառին մարդիկը յաճախելու էին: Այսպէս թէ ոչ, կռիւ:

Կէս մը Ռոմանեոյի, Սանթա Մարիացիք տաքարիւն են:

Ապուխտավաճառներու երկիր: Անոնք են, որ մեր կաղնիի անտառին խոզերը կը խողխողեն, եւ դանակը կոկորդին մէջ՝ թող կուտան: Խեղճ խոզերը խանչելով կը փախչին դէպի մեր տուները, եւ կը խորտակեն ամէն արգելք, մինչեւ որ անձայն, դողդողուն, իյնան ուժասպառ արեան մեխակներու մէջ: Տեղւոյն լաւագոյն գինին քացախն է: Մինչեւ իսկ կ՚ըսեն որ մատրանապետը աղցանը հրացանի վառօդով կը համեմէ:

Մենք դարձեալ Սանթա Մարիա կ՚երթայինք սիրաբանելու, բայց գիշերանց եւ դանակով: Կ՚անցնէինք դաշտերէ, կը ցատկէինք մացառներու եւ վանդակորմերու վրայէն, գլխարկը մեր աչքերուն վրայ իջեցուած եւ գրպանին մէջ դանակ: Փոքրիկ ձայնէ մը վրդովուած, փոքրիկ շուքէ մը մատնութիւն:

Աստղերուն տակ, գրեթէ գրաստի մէջ, գողերու նման սիրաբանութիւն կ՚ընէինք: Զուարթութիւն եւ վախ: Շատ կամաց կը համբուրուէինք: Սիրոյ խօսքերը մութին մէջ միջատներու պէս կը ճզզային:

— Ի՞նչ է, Նանօ, ի՞նչ կը ճռնչայ:

Դանակն էր: Իսկ Նանօ կը պատասխանէր.

— Սի՛րտը, Քոթթիգիա:

— Բայց ի՞նչ կը փայլի ձեռքիդ մէջ:

— Խնձոյներու լորձունքը, օ՜, Քոթթիգիա:

Վերը աստղեր կը շողային սիրոյ առասպելին վրայ, կարծես հէքեաթի մէջ:

Մարտ ամսուան մէջ օր մը: Առաւօտուն, մեծ հրաշքով՝ նշենիները ծաղկած էին, եւ անտառին մէջ ճնճղուկները տարփանքի մէջ էին:

Ի՛նչ ուրախութիւն դաշտին մէջ: Ծաճէները ծովու պէս աղմուկ կը հանէին, եւ բլուրներուն տակ ծովը կը շառաչէր անտառի մը պէս: Ֆինֆին աղջիւ, տասը տարեկան մանուկի մը բարձրութեամբ դեղձենի մը ամբողջովին ծաղկած, կը սպասէր:

Մարդուս փափաքը կուգար գիտել լայն, մետաքսեայ ժապաւէն մը կապել անոր մէկ ճիւղէն եւ ծաղիկներուն վրայ նուրբ նշխար դնել: Անճառելի օրհնութիւն մը կը սփռէն դաշտակներ, բարձրէն, տանիքներուն վրայ: Եւ Սանկուինեթթա ինծի կը սպասէր հոն վարը, ծովուն մօտ, Սանթա Մարիայի մէջ:

Ես ու Նանօ վերջալոյսէն վերջ մեկնեցանք:

Երեկոյեան կարմրագոյն մեծ ըստուերներուն տակ, ամէն բան փոխուած էր: Մեր հոգիներուն մէջ, օդին մէջ, անբացատրելի տխուր նախազգացում մը կար: Հրացանաձգութիւններու ձայն մը օդին մէջ, եւ թաւուտներու եռեւ որոգայթի ստուերներ:

Փոսէն սայլ մը: Ո՞վ գիտէ ով էր: Մերկացուցինք դանակները:

Կէս ճամբուն վրայ, Քոթթիգիա եւ Սանկուինեթթա գոյնզգոյն հագուստներու մէջ դէպի մեզ վազեցին, գունատ եւ դողդղջուն:

— Մի՛ երթաք: Կաղնիներուն եւեւ մարդ կայ: Տերեւներու շարժիլը լսեցինք:

Բայց մենք յառաջացանք: Առանց ձին՝ պիտի փախչէինք, բայց աղջիկներուն հետ գիրկընդխառն ո՛չ վախուն անգամ սիրահարին հետ՝ չի փախչիր:

Կաղնիներուն եւեւ, կանգ առինք դաղտուկ, առանց խօսելու: Վերջալոյսին բոցերուն մէջ, հոն վերը, ամփոփուած կաղնիները հոյակապ էին: Եկեղեցիի մը շուքը ծառերու սիւներուն մէջ: Ամբոխի շշնչիւն մը թաւուտներուն մէջ: Կաղնիները կը սպասէին որ ծովը զգէ իրենց, ինչպէս միշտ, հեռաւոր շունչը հովիւուն, երեկոյեան երգերուն համար:

Թերատառներուն մէջ Նանօ բանի մը շարժիլը տեսաւ: Դանակը ակռաներուն մէջ դրաւ եւ հողաբլուրին վրայ նետուեցաւ: Քոթթիգիա անոր հետեւեցաւ: Աղաղակ մը լսեցինք: Քոթթիգիա նուաղեցաւ:

— Սպաննեցի՞ն:

— Ո՛չ:

— Նանօ՜, ճչաց Սանկուինեթթա: Ուստի մենք ալ յառաջ նետուեցանք:

Կաղնիի մը կռթնած, ձեռքերը փորին վրայ, Նանօ խնդալէն կը մեռնէր: Քոթթիգիա գգուելով, բանէ մը լուր չունէր այլ եւս:

Կաղնիի մը բունին եւեւ Կոմսը կար դեղձենիի մը հետ: Կոմսը ամօթէն կաս-կարմիր կտրած եւ քրտնած՝ մեզի կը նայէր, մինչդեռ ան, դեղձենիին, բոլորովին երանութեան մէջ, կիսամերկ ու արձակուած, ձեռքերով երեսը կը ծածկէր:

— Հայր,— պոռաց Սանկուինեթթա,— ինչ որ կ՚ընես, աւելի է, այդ բանին համար մայրիկը պիտի մեռնի վիշտէն:

— Ի սէ՜ր գթութեան,— կը յանձնարարէր Կոմսը — մայրիկին բան մի ըսէք, պէտք չէ որ բան մը ըսէք: Դուք համոզեցէք զանոնք որ լռեն,— ըսաւ ինծի եւ Նանոյի,— դուք համոզեցէք զանոնք: Գիտեմ սխալեցայ, տկար ու կամազուրկ գտնուեցայ, բայց ի սէր գթութեան, լռեցէք: Ա՛հ, դուք չէք գիտեր տանս աւելի կոծին որքան կարծր ըլլալը, կինս չէք ճանչնար, իրեն եղունգները երբեք չէք փորձած, իր կանչուըրտուքը, իր գզրզումները, չէք լսած: Եթէ դեռ քիչ մըն ալ բարութիւն կը կամենաք ձեր հօրը, ազատեցէք զայն: Պիտի նախընտրէի անձնասպան ըլլալ քան թէ իր հարուածները վերստանալ:

Մինչեւ տուն անոր ընկերացանք: Քոթթիգիա հազիւ սթափած, Նանոյի բազուկին կը կռթնէր, եւ Սանկուինեթթա արմունկիս վրայ կուլար:

Պահն էր աշխարհաւէրներու ժամադրութիւններուն: Պահ մը երբ քաղքի պարոնները կը զուարճանան, եւ զանոնք դուրս շղթկառքերը եւ սրիկաները օձերու պէս կը սուրին: Պահ մը, երբ անոնք եկեղեցիներու վրայ, ինչպէս արեւը ցորենին եւ այգիներուն վրայ, ամենամուր մեծ խորհուրդը կը բարձրանայ, եւ կը հնչեն զանգակները գինիին ու հացին վրայ:

— Գեղեցի՜կ երեկոյ, Պ. Կոմս:

Բայց Կոմսը չպատասխանեց: Այլ եւս առանց հոգիի, ոչ ալ արիւնի, փիրանի դրասին նման եռեւէն կուգար:

— Ասիկա կեանք չէ, չարչարանք է, — կ՚ըսէր Կոմսը, երեք օր վերջ պանդոկին մէջ: Մեծն Երեմիայի ժամանակները ուրիշ ժամանակներ էին: Բանակի մը դիմադրելու համար պատերազմիկ մը շատ էր, կէս մը կը բաւէր: Բուռն մարդիկ առանց թեւութեան եւ առանց վախի, տառապանքին տակ մահուան հետ եւ կուրծքին մէջ սիրտ մը խռովայոյզ, ինչպէս առիւծ մը վանդակին մէջ, լեառը մը տակծրի նման:

— Հասկցա՛յ, Կոմս, բայց վտանգնե՞րը, վէրքե՞րը— կ՚առարկէր ժողովրդականը:

— Ինչպէս վտանգները: Ի՞նչ բան են վտանգները, ձեռքին մէջ թուր մը բոցավառ եւ հասու, այնպէս ինչպէս դուրս կուգայ դարբինին ձեռքէն: Վէրքե՞րը: Ի՞նչ բան է վէրքը, եթէ այդ վէրքէն արեւու ճառագայթներ եւ յաղթանակի ձայներ կ՚անցնին:

ՖԱՏԻՕ ԹՈՄՊԱՐԻ

Իտալ. թարգմ. ԱՐԱՄ ԽՈՒԽՈՒՌՈՒՆԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼՈՅՍ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Հազիւ խաղի թուղթի մը մեծութեամբ՝ ձմռթկուած մագաղաթի մը գիւտը եւ ընթերցումը տակնուվրայ ըրաւ քրիստոնէութեան կանխագոյն պատմութեան շուրջ ինչ ինչ ծանօթութիւններ: Այս գրուածքը Նոր Կտակարանին յատուկ ձեռագիրներուն ամէնահինն է: Գիտունները համաձայն են թէ այս մագաղաթը կը վերաբերի Երկրորդ Դարուն առաջին կիսուն: 200 տարի աւելի հին է քան Սինայի կանոնը կոչուածը, որուն համար Մեծն Բրիտանիա կէս միլիոն տոլար վճարեց Սովետ կառավարութեան, որ ատեն եղած էր այդ Codex Sinaiticus ձեռագրին:

Այս գիւտը հիմա կը հանգչի Մանչեսթրի Ճոն Ռայլէնտսի մատենադարանին մէջ, ուր զետեղած էր զայն հանգուցեալ փրոֆ. Պէրնըրտ Փ. Կրէնֆէլ, Եգիպտոսէն իր ձեռք անցուցած տրցակ մը խառն պապիրոսներուն հետ: Վերջերս միայն գրադարանապետը տրցակը կարգի կանոնի տակ դրած մէջէն, նոյն մագաղաթին հանդիպեցաւ:

Յունարէն հատուածին մէկ կողմին վրայ բաւական թիւով բառեր գրուած են Յովհաննու Աւետարանէն քաղուած, Գլուխ ԺԸ. Համար 31—33, ի մասին Յիսուսի՝ Պիղատոսի առջեւ: Միւս կողմին վրայ կան նոյն գլուխին 37 եւ 38 համարները, որոնք կը պարունակեն Պիղատոսի ծանօթ հարցաքննութիւնը, որ դարէ դար հասած է մինչեւ մեր օրերը.— Ի՞նչ է ճշմարտութիւնը:

Այս երկկողմեան յարակցութիւնը գործնականապէս կ՚ապացուցանէ թէ ամբողջ նոյն Աւետարանին կանոնին մաս կը կազմէ, ոչ թէ պարզապէս Աւետարանէն մէջ բերուած բառ մը: Քննիչ գիտունները կարծիքը այն է թէ անիկա մաս չի կազմեր ամբողջ Ս. Գիրքին, այլ պարզապէս մէկ մասն է այն աւետարանին որ գաղափարուեցաւ Եգիպտոսի մէջ, հաւանաբար Աղեքսանդրիա, եւ յետոյ տարուեցաւ Վերին Նեղոս, ուր կլիման վերջին ծայր չոր է յարմարագոյն ձեռագիրներու անեղծ պահպանութեան:

Մր. Կրէնֆէլ, Օքսֆորտ եղած ատեն, գաղափար ունեցաւ թէ կարելի է պապիրոսի խոշոր հանք մը փորել գտնել Ֆայեումի մէջ քաղաքներու աւերակոյտէն, Նեղոսի հովիտին մօտ: Ընկերոջ մը հետ հոն գնաց 1895ին եւ անմիջապէս հարուստ հունձքի մը առջեւ գտնուեցաւ: Հաւաքածոյի ձեւով անոնց մէջ կային «Բանք Յիսուսի» կամ Յիսուսի Խօսքերը, որոնք հրատարակուեցան 1904ին: Վերջ ի վերջոյ այս գիւտերը նոյն Ռայլէնտսի գրադարանը գացին:

Իբրեւ ամենահին նկատուած հատուածները թուականը կը վկայէ ըստ Յովհաննու Աւետարանին գոյութեան, անկէց զատ մասնագիտական նիւթ մը կը հայթայթէ ի մասին գիրերու ձեւին եւ գաղափարողին (դպիր) ընդհանուր ոճին: Գիտունները նկատի ունենալով գաղափարողին կամ ընդօրինակողին հասած, բոլորչի եւ պարզատիպ ձեռքը, կը հասկնան որ եւ է դարու դրչութեան դրոշմը: Նոյն թերակիանով ձեռագիրներ կան, որոնք համեմատութեան կամ բաղդատութեան միջոց կը հայթայթեն: Գիտուններու համար այնքան ալ մեծ դժուարութիւն մը եղած չէ ճշդելու թուականը Ռայլէնտսի մագաղաթին՝ որքան ստորական մարդու մը համար դժուար չէ ձեռք բերել տարբեր շրջաններու մէջ գրուած երկվեցեակ մը նամակներ եւ վերադրել զանոնք հազիւ կէս դարու շրջանէ մը առաջ կամ վերջը, երբ գրուեր է այդ նամակներէն իւրաքանչիւրը: Գեղագրութեամբ ձեւեր եւ ոճեր այնքան կը զանազանուէին հին ժամանակներու մէջ որքան հիմա, ներկայիս:

Ռայլէնտսի գրադարանին կողմէ այդ մագաղաթին վրայ հրատարակուած տեղեկագրին մէջ Ռոպըրթս ինչ ինչ դրչական թելադրութիւններ կ՚ընէ ի մասին անոր հնագոյն թուականին.— «Անիկա կրնայ առնչութիւն ունենալ ըստ Յովհաննու Աւետարանին ամենահին բնագիրին է, այլ եւ յոյժ հաւանաբար ամենահին իրական ապացոյցը Աւետարանին գոյութեան:

Յուստինոս Վկայ յայտնապէս կ՚ըսէ թէ Աւետարանը Հռոմի մէջ ծանօթ էր դարուն կէսէն անմիջապէս վերջը եւ կարելի է որ Պապիաս, որուն գրութիւնները 135ին եւ 165ին միջեւ կ՚ենթադրուին, կ՚ակնարկէ անոր, թէեւ չի յիշատակեր յանուանէ: Ներկայ գիւտին հիման վրայ, կրնանք ենթադրել թէ այդ Աւետարանը Միջին Եգիպտոս շրջաբերութեան մէջ էր Երկրորդ դարուն Ա. կիսուն: Ասով թեթեւակի աւելի կանուխ թուական մը տուած կ՚ըլլանք յօրինումին համար, մանաւանդ բարար եթէ ընդունինք կարծիքը քանի մը քննադատներու, թէ այդ Աւետարանը Եփեսոսի ընտրելագոյն դասակարգի մը շրջանակին համար պատրաստուած էր: Եփեսոսէն մինչեւ Միջին Եգիպտոս անանկ շուտով ձայն չի հասնիր, եւ Անծանօթ Աւետարանի պարագային՝ առնուազն երեսուն տարի միջոց կ՚ենթադրուի յօրինումին եւ մեզ զբաղեցնող ձեռագրին միջեւ: Բայց ինչ որ ապահովաբար կրնանք ըսել, այն է թէ այս մագաղաթը ուժ կուտայ այն քննադատներուն, որոնք նոյն Աւետարանին յօրինումի համար հնագոյն թուական մը կը ջատագովեն (Ա. դարուն վերջերը կամ Բ. դարուն սկիզբները), փոխանակ այն քննադատներուն՝ որոնք նոյն Աւետարանը երկրորդ դարուն միջին տասնեակներուն գործ կը համարի:

Քսան տարի շարունակ Բրիտանական Թանգարանին տնօրէն եւ մատենադարանապետ Սըր Ֆրետերիք Քէնեընի կարծիքով, այս մագաղաթին գիւտը վերջին զամը կը զամէ վերջին դարու կարգ մը գիտնականներու կողմէ ջատագովուած տեսութեան դագաղին, թէ Չորրորդ Աւետարանը (ըստ Յովհաննու) բաղդատաբար յետնագոյն գործ մըն է:

«Այս գիւտը», կը շարունակէ Սըր Ֆրետերիք քաջալերական է նաեւ այն պատճառաւ որ կը նշանակէ թէ նոր լոյս մը միշտ կրնայ մէջտեղ գալ: Նոյն իսկ կրնայ կարծուիլ թէ կարելի է ձեռք բերել Ա. դարու Աւետարան մը, թէեւ առաջին դարը չվերջացած հաւանական չէ որ Եգիպտոս Աւետարան գտնուէր: Բայց Եգիպտոսի միջին եւ վերին մասերը իրենց կլիմային պահող պահպանող հրաշալի յատկութիւններով ամէն տեսակ գրական մնացորդներ Քրիստոսէ առաջ չորրորդ դարէն սկսեալ մինչեւ եօթներորդ դար Քրիստոսէ վերջ: Ուստի ալ աւելի հին Աւետարանի մը գիւտը հնարաւորութեան սահմանին մէջ է»:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԴՐՈՇՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՈՅԹԻ ԲԱՇԽՄԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

Ձեր յանձնաժողովը, անցեալ աշնան, կարգ մը Միութիւններ զրկելով Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթէ իրենց բաժինէն, համբերելու օրօրով մը կը յայտարարէր թէ յառաջիկայ բաշխումի գումարը մեծ պիտի ըլլայ եւ պիտի բաշխուի Միութիւններուն:

Այնուհետեւ ձեր յանձնաժողովը մամուլին չյայտարարեց թէ բաշխում կատարե՞ց թէ ոչ:

Զ. Ո. Միութիւնը երկու անգամ նամակ գրեց ձեր դրասենին, որ կը կարծենք Յանձնաժողովին ամէն բանն է միաժամանակ, հարցնելով որ պատասխանէ մեզի թէ ձեր Յանձնաժողովը որ եւ է բաշխում կատարա՞ծ է այս տարի: Երկու նամակներուն ալ չպատասխանեց ձեր դրասենը, որ թէեւ անկարող է ազգային գործ կատարելու, բայց անպայման կարող է նամակ մը գրելու չափ:

Երրորդ անգամ ահաւասիկ մեր հարցումը, քիչ մը տարբեր ձեւով.— Գիտենք որ բաշխումը կատարուած է, բայց կ՚ուզենք որ պաշտօնապէս ձեզմէ իմանանք: Կատարուա՞ծ է բաշխումը, եւ ինչո՞ւ չէք հրատարակեր բաշխումի ցանկը, երբ այնքան կ՚աճապարէիք առաջ՝ հրատարակելու համար:

Այս առթիւ կը հաղորդենք ձեզի եւ շահագրգռուողներուն թէ Զ. Ո. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը լիազօր պատուիրակ նշանակած է ընկերներ Տ. Նարգունին եւ Ա. Խանէեանը, որոնք յառաջիկայ ամիս կը մեկնին Ժընեւ, ներկայացնելու Զ. Ո. Միութեան, ինչպէս եւ մեր Միութեան կապուած երիտասարդական Միութիւններու խօսքը: Թերեւս ասիկա նախաքայլ մը ըլլայ երիտասարդութեան համար, որ ինքզինք ներկայացնէ իր ուժերով, երբ այլ եւս ոչ մէկ հաւատք ունի Պոլսոյ կամ այլ օտար մեծ քաղաքներու հին մասնաւորականութեան վրայ, արդէն պարպուած հոգեկան կորովէ եւ անհաղորդ մեր նոր օրերուն:

Զ.Ո.Մ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Իրաւ է, որ Սոնիան շատ անգամներ չէր հանդիպած Լեւոնին, բայց այդ քիչ հանդիպումներով կարծիք մը կազմած էր արդէն: Սոնիայի կարծիքով Լեւոնը մարմարէ շինուած մարդ մըն էր, գրեթէ անհոգի մեքենայ մը, որ նպատակի մը կը դիմէր առանց շուրջը նայելու, առանց ազդուելու զոհերու քանակէն, թափուած ու թափուելիք արիւնէն: Սոնիան միշտ ակամայ սարսափ մը կը զգար Լեւոնին ներկայութեան:

Սոնիան, առանց ուշադրութիւն գըրաւելու, առաջին անգամ լինելով հընարաւորութիւն ունեցաւ ազատօրէն զայն դիտելու: Ճրագի երերուն լոյսը տղու դէմքին էր ինկած, հազիւ կէս խաւար՝ կը լուսաւորէր զայն: Անկատար տպաւորիչ դէմք մըն էր: Եթէ չինէր սարսափելի վէրքին ձգած աւերը, առնական նոյն իսկ գեղեցիկ գըլուխ մը կրնար համարուիլ: Բայց այդ վիճակին մէջ ինչպէս որ կար, այլ այլանդակուած դէմքը ծանր տըպաւորութիւն կը ձգէր տեսնողին վըրայ:

Թերեւս այդ է պատճառը, խորհեցաւ Սոնիան որ Լեւոնի մէջ առաջացուցած է դաժան բնաւորութիւն մը, անհաղորդ ընելով զայն քնքուշ զգացումներու, վերապահ դարձնելով դէպի շուրջինները: Ո՞վ գիտէ, թերեւս այդ սառնութիւնը արտաքին դիմակ մըն է վարագուրելու ներքին կրակը, ծածկելու բաբախուն սիրտ մը: Ցամենայն դէպս, Սոնիայի համար Լեւոնը անլուծելի հանելուկ մը կը մընար:

Լեւոնն ու Մելօն համաձայնութեան մը եկած՝ ոտքի ելան:

— Ուրեմն, այս երեկոյ իսկ կ՚անցնիս գործի,— ըսաւ Լեւոնը Մելոյի ձեռքը թօթուելով.— Ամէն օր Ջարուլը գործի ընթացքի մասին թող լուր բերէ, իսկ եթէ ես պէտք լինիմ, կուգամ...

— Չեմ կարծեր, թէ քեզի պէտք ունենամ: Քեանքեան Օհանէսը հետս կը վերցնեմ... միւս շան գործը վերջացնելու է. քանի ան ողջ մնայ, մենք ազատ շարժիլ չենք կրնար...

— Տեսնե՛նք,— պատասխանեց Լեւոնը ու լապտերը վառելով՝ Սոնիայի հետ դուրս ելաւ Մելոյի տնէն:

Այս անգամ առանց պատահարի տուն հասան:

Ընդհանուր խուզարկութիւնը, ինչպէս կրնայ ենթադրել ընթերցողը, անցաւ առանց հետեւանքի:

Ամբողջ Այգեստանը ենթարկուած էր մանրակրկիտ խուզարկութեան մը, բայց Լեւոնը չէր գտնուած: Ոստիկանութիւնը այդ անյաջողութիւնը բացատրեց անով, որ Լեւոնը թէեւ Այգեստան մտած, բայց անմիջապէս նորէն դուրս ելած է, դէպի գաւառները: Ոստիկանութեան այդ կարծիքը, ինչպէս նաեւ հիւպատոսներու ազդու բողոքը պատճառ եղան, որ խստութիւնները դադրին, փողոցներու հսկողութիւնը թուլնայ: Առաջուան նման Այգեստանի հայ բնակչութեան թոյլատրուեցաւ գիշերները դուրս գալ, իրարու այցելել, ընտանեկան հաւաքոյթներ ունենալ:

Այդ համեմատական խաղաղութենէն Լեւոնը գիտցաւ մեծագոյն չափով օգտուիլ: Յաջորդ գիշերը, Յակոբի ընկերակցութեամբ այգիներով գնաց Սաթենիկենց տունը:

Մայր ու աղջիկ կ՚ապրէին երկու սենեակնոց փոքր տան մը մէջ: Տան այգիի կողմը դատարկ ախոռ մը կար: Սաթենիկի մայրը բակի մէջ պահակ կանգնեցաւ, իսկ Լեւոնը, Յակոբը եւ Սաթենիկը մտան ախոռ, ու դուռը գոցեցին: Հետերնին տարած բարձերով ախոռի երկու փոքր պատուհանները թմելէ վերջ, ձէթի ճրագը վառեցին ու նախ եւ առաջ երկար ժամանակէ ի վեր անգործածելի մնացած մսուրի վերի մասը մաքրեցին:

— Այս տեղէն կը բացուի բերանը, — բացատրեց Սաթենիկ՝ մատնանշելով մսուրի եւ պատի անկիւնը:

Լեւոնն ու Յակոբը գործի սկսան: Լեւոնը փոքր բրիչով մը, որ զինուորներուն յատուկ է, սկսաւ մսուրի մէջը քանդել՝ առանց կողին դպչելու, իսկ Յակոբը դիզուած աղիւսն ու հողը մէկդի կը քաշէր: Մսուրի մէջ բացուած ծակը հետզհետէ խորունկնալով ախոռի մակերեսէն ալ վար անցեր էր, երբ Լեւոնի ձեռքի բրիչը զարնուելով գետնին՝ բութ ձայն մը հանեց:

— Սաթենի՛կ, ճրագը աւելի մօտ բեր,— խնդրեց Լեւոնը:

Երբ Լեւոնը ձեռքով մաքրեց բացուած ծակի յատակը, երեւան եկաւ հորիզոնական դիրքով փայտէ լայն շրջանակ մը, շարժական խուփով մը, որու վրայ երկաթէ օղակ մը ամրացուած էր: Լեւոնը ոտքերը շրջանակի երկու կողքերուն դնելով՝ կռացաւ ու երկու ձեռքով օղակը բռնած ամբողջ ուժով վեր քաշեց խուփը, որ շատ հաստ լինելուն՝ ահագին ծանրութիւն ունէր: Սովորաբար երկու մարդով կը բացուէր այդ, բայց Լեւոնը արտակարգ ուժի տէր լինելով՝ առանց դժուարութեան խուփը տեղէն հանեց ու երկարեց Յակոբին:

Մսուրի յատակը մութ ծակ մը բացուեցաւ, ուրկէ հողի անախորժ կծու հոտ մը դուրս ելաւ: Ձեռքերը շրջանակի կողերուն դրած՝ Լեւոնը ինքզինքը կախեց ծակէն ներս, մինչեւ որ ոտքերը գետին դպան:

Սաթենիկն ու Յակոբը այլ եւս չէին տեսներ Լեւոնը, որ ամբողջովին կորած էր ծակէն ներս:

— Սաթենի՛կ, ճրագը ինծի տուր, ծակէն դուրս երկարեց Լեւոնի ձեռքը:

Լեւոնը իջած էր յեղափոխականներու պահեստներէն մէկուն մէջ, որու գոյութեան մասին դաւաճանը գաղափար չունէր, եւ ատոր համար ան անվտանգ մնացած էր: Քառակուսի սենեակ մըն էր, չորս սուաղած պատերէն ամէն մէկը ութ ոտք երկայնքով: Մանր գերաններով շինուած առաստաղը, որու վրայ ախոռի յատակը կը ծանրանար, վեր բռնուած էր երեք հաստ սիւներով:

Այդ գետնափոր սենեակի մէկ անկիւնը, յատակին դրուած տախտակներու վրայ խնամքով դարսուած էին յիսունէ աւելի զինկէ տուփեր, որոնք մօսինի փամփուշտ կը պարունակէին: Գետնափոր սենեակի մէկ ամբողջ պատը յատկացուած էր հրացաններու: Իրար կողքի պատէն վար կախուած էին քսանըհինգ հրացաններ՝ ձէթոտած թղթերու մէջ փաթթուած: Լեւոնը հրացանի մը թղթին մէկ մասը պատռեց, ու դուրս ինկած հրացանի խողովակը ձեռք առնելով՝ ուշադրութեամբ քննեց: Խողովակի վրայ իւղախառն մոմի հաստ շերտ մը նստած էր, երկաթը ժանգէ պաշտպանելու համար:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ընկերահաւաքական ժողովը 14 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Գարակէօզեանի սրահը, 45 բիւ տը լա Ցէֆանս: կը խօսի ընկ. Ա. ԳԻԻԼԽԱՆԽԱՆԵԱՆ (շարունակութիւն նախորդ դասախօսութեան):

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ 7.30

Սալ կալմանի սրահին մէջ:

կը նախագահէ ընկ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Արտասանութիւն, երգ եւլն.։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր,

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

կազմակերպուած Անիէռ-Գուա-Քոլոմպի Սրամ ենթակոմիտէի կողմէ

այսօր, կիրակի:

ընկերներէ կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամը 2—2.30 Ալժանթէօյի կայարանը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Պօմոնի (Մարսէյլ) Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի կողմէ, Յունիս 20ին:

Նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Յ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին կողմէ

ի նպաստ իր դպրոցին

Այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Սեվրի Պէշիկթաշլեան Թատերասրահին մէջ,

26 Rue Troyon, Sèvres, *մէթրօ* Pont de Sèvres.

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՂԱՐԱՊԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ

Մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի դերասանական խումբին

եւ ղեկավարութեամբ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ:

Մուտք՝ 10, 7 եւ 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆր.:

Թէյասեղան

Փարիզի եւ շրջանի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները ներկայ գտնուիլ Միութեանս կազմակերպած թէյասեղանին, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի, 20 Յունիս, ժամը 2էն մինչեւ 8, Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահներուն մէջ 8 rue Bossuet, Paris (9), մէթրօ Gare du Nord եւ Poissonnière

Գեղարուեստական բաժնին կը նուագէ ԹԱՌԻՍՏ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Տախսերու համար կը գանձուի 5 ֆր. փոքրիկներու 2 ֆր. 50:

10րդ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ,

ՍԷՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, *շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին,* **Salle Gaveau**ի *մէջ*

45 Rue La Boëtie, *մէթրօ* **Miromesnil**

Ժողովուրդի ընդհ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ նահատակներու յիշատակին ձօնուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳԷՈՆԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ, ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր:

Տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր.: կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince, Paris (6):

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՇԷՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Փարիզի Հարաւ. Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութեան կողմէ, ի նպաստ իր վարժարանին

Այսօր, կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ կէսգիշեր,

Բոպինիի, **Grand Arbre, Maison Fiquet**ի *մէջ.*

(Ընդարձակ պարագային ընդարձակ սրահ)

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ Ղեկավարութեամբ Պ. Տ. ՕՀԱՆԵԱՆԻ

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ

Գին 3 ֆրանք:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 128 օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 Յունիս, կիրակի օր, Մէօտօնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ:

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութեանս տարեկան Ցերեկոյթ—Պարահանդէսը տեղի պիտի ունենայ 27 *Յունիսին, իր կեդրոնատեղին,* **8 Rue Bossuet, Paris (10**

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 17 *Յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին,*

8 Rue Bossuet, Paris

կը դասախօսէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նիւթ՝ Նկարչութիւնը երաժշտութեան մէջ:

Բացուած է

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan,

Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի *ճիշդ դիմացը:*

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՅԻՍ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1937

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՎ, ՕԴԱՆԱՒՈՎ, ՇՈԳԵՆԱՒՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ: ՏԵՂԵԿԱՆԱԼ ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** *(անփոփոխ)*

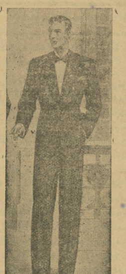
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Agence de Voyage et de Tourisme

OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	54 Rue de la République
Tel. Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-42

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով: Գաղթականական գրասենեակ, վաւերացուած կառավարութենէն: Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները Հարաւային եւ Կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թէլէֆոն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.—Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր զեղչեր իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.—Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակաւործ Տիկ. Հայկանէի Կիւլպօլեան, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, *պայմանաւ որ գնորդը վճարման բաժանորդագրուի յառաջքին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել յառաջի կտրօնը:* Rue la Charbonnière*ի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով* à façon, *նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթուանաժ:*

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով: Շատ նպաստաւոր գին: Դիմել Պ. JACQUES*ի,* 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ *մասնագէտ գործաւորուհիներ Լաքոսթ* (Lacoste) *եւ Սան Րէմօ* (San-Remo) *շրմիզներ կարելու համար (մաշին փլաթով): Լաւ վճարում, տեւական գործ: Դիմել՝* A. KRANCZER*ի,* 2 Rue d'Enghien, Paris (10).

ՎԱՐՁՈՒ Է *Փարիզի մօտիկ եւ հայաշատ կեդրոնի մէջ, շատ աժան գինով մէկ սենեակ եւ խոհանոց մը: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, պտղատու ծառերով պարտէզ եւ բանջարանոց: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Բիւզանդ Աճէմեանի,* 43 Rue Surmelin, *Փարիզ* (20). *հեռաձայն* Ménilmontant 78—41.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Պետիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անտոն Պետիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աբգար Պետիկեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օղլեան, Այրի Տիկին Մելքոնեան եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, մամուլով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ ողբացեալ մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Արմենակ Մարգարեան եւ Տիկին Մարգարեանները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ ողբացեալ մահուան առթիւ, իր այրին եւ պարագաներուն: Մոնփելիէ, 10 մայիս 937

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 16 *յունիս, չորեքշաբթի գիշեր, ժամը ճիշդ 9ին,* Café des Sports*ի մէջ:*

Պարտաւորիչ ներկայութիւն, անդամատետրով:

Մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42–69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԱՄԷՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Մամուլի տակ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ Guide *մը, յատկապէս պատրաստուած Փարիզ բնակող օտարականներու համար:*

GUIDE DES ETRANGERS

Որ կը պարունակէ Փարիզի օտար բոլոր հաստատութիւններու, հիմնարկութիւններու, *կազմակերպութիւններու, հիւպատոսարաններու, օֆիսներու, նաւային, ճամբորդական եւ հեռագրական գործակալութիւններու, ճաշարաններու, ակումբներու, եկեղեցիներու, գրավաճառներու, գրադարաններու, դրամատուներու, առեւտրական գրասենեակներու, թերթերու, երգչախումբերու, միջազգային կազմակերպութիւններու, զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հասցէներ,* դասաւորուած երկիրներու եւ ցեղերու կարգով:

Guideը *կը պարունակէ նաեւ Փարիզի ֆրանսական բոլոր պաշտօնատուններու եւ բազմաթիւ օգտակար հասցէներ:*

Guideը *ունի յատուկ բաժին մը՝ յատկացուած օտար գրասենեակներու, որոնք հոն պիտի գտնեն զիրենք հետաքրքրող անհրաժեշտ հասցէները:*

Գ Ի Ն ՝ 6 Ֆ Ր Ա Ն Ք

Մինչեւ Յունիս 20 *եկած ապսպրանքներու առաքման ծախքը մեր վրայ: Ղրկել 6 ֆրանքի նամականիշ, հետեւեալ հասցէին.—* «Guide des Etrangers», 13, Rue de la Colonie, Paris (13), Tél. Gobelins 11-40:

Champs Elyséesի ՄՕՏ

ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris

9 rue Lord Byron

à l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՔՈՒՐ, ԹԱՐՄ, ՀԱՄՈՎ, ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մէթրօ **Pelletier** *կամ* **Cadet**

Ալանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով:

Մասնաւոր սրահ հացկերոյթի եւ հարսանիքի համար:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — *Հեռաձայն* **Danton : 52 · 78**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD **68—02**

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Առեւտրի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթուրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 15 JUIN 1937

ԺԳ. ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3447

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՀԱՍԱԿԱՆԻ ՋՂԱՁԳՈՒՄՆԵՐ

Ուրիշ կերպ կարելի չէ որակել քաղաքական այն ծանր տագնապը, որուն ենթարկուած է առենէ մը ի վեր խորհրդային իշխանութիւնը:

Տակաւին չէին մոռցուած Զինովիեւ - Կամենեւի (1936 օգոստոս) եւ Պիատակով - Սերեբրիակովի (1937 յունուար) խմբակներուն ծիծաղաշարժ դատավարութիւններն ու անոնց յաջորդող անողոք գնդակահարումները, երբ աւելի զարհուրելի տրամ մը՝ իր չանթահարող արագութեամբ եւ անակնկալ խստութեամբ ցնցեց բոլորը, բուռն յուզում ու զայրոյթ առաջ բերելով բացի աշխարհի մէկ վեցերորդէն նաեւ մնացեալ հինգ վեցերորդ մասին մէջ:

Անկէ առաջ պետական - քաղաքական դէմքեր էին զոհերը, մեծ մասամբ Ստալինի հին օրերու ընկերները, որոնք իրեն չափ եւ թերեւս աւելի վարիչ դեր ունեցած էին հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ծագումին եւ զարգացումին մէջ: Լէնինի մահուընէն վերջ, Ստալին յաջողած էր արդէն վերջնապէս ասպարէզէն քշել անոր գլխաւոր աջակիցն ու Կարմիր Բանակի կազմակերպիչը Լէոն Տրոցկին, որ վտանգաւոր եւ ուժեղ մրցակից մըն էր իրեն համար: Կրցած էր նոյնպէս ստուերի մէջ ձգել միւս առաջնակարգ վարիչները՝ Զինովիեւ, Կամենեւ եւ ընկերները, որոնք իրեն չափ իրաւունք եւ կարողութիւն ունէին՝ Կրեմլինի ղեկատարը դառնալու:

Ստալին չատ զղջացած է անշուշտ որ Տրոցկին ողջ ձգեց: Այսօր իր ամբողջ մղձաւանջն է «տրոցկիզմ»ը, որ, ըստ իրեն, վարակած է Խորհ. Միութիւնը մէկ ծայրէն միւսը, քաղաքական վարիչ դէմքերէն սկսեալ մինչեւ կարմիր բանակի հրամանատարներն ու սպաները, մինչեւ մեր խե՛ղճ հայրենիքը:

Եւ որպէսզի նոր «տրոցկիզմ» մը չատեղծուի, ուզեց մխանդամ ընդ միշտ ձերբազատուիլ Զինովիեւի, Կամենեւի եւ ընկերներուն պէս զօրաւոր հակառակորդներէ:

Այս ձեւով բացատրուեցան անցեալ օգոստոսի եւ յունուարի խմբական գնդակահարումները:

Իսկ այս անգամուան գնդակահարումներուն ոչ ոքի խելքը հասաւ:

Իբրեւ դաւաճան կ'ամբաստանուին մարաջախտ Թուխաչեւսքի եւ զօրավար Կամառնիկ (անձնասպան եղած), որոնք դեռ մինչեւ երէկ Խորհրդային Միութեան հողին կազմող կարմիր բանակին վարիչ ուժերն էին: Հայրենադաւ կը հռչակուին զօրավար Եաքիր՝ Ուկրայնիոյ եւ զօրավար Ուբորեվիչ՝ Սպիտակ Ռուսիոյ զինուորական վերին հրամանատարները, զօրավար Քորք՝ որ յեղափոխութեան առաջին օրերէն սկսեալ Սպիտակ Ռուսիոյ եւ Լէնինկրատի նման կարեւոր շրջաններու վերին հրամանատարութիւնը եւ ուրիշ պատասխանատու պաշտօններ վարած է, զօրավար Այտէման՝ որ 1917էն ի վեր անդամ է համայնավար կուսակցութեան եւ 1932էն ի վեր վարիչը՝ քիմիական եւ օդանաւային պաշտպանութեան ճիւղին, զօրավար Ֆէլտման՝ որ տասը տարի վարիչն եղաւ կարմիր բանակի սպաները նշանակող ու քննող պաշտօնատան, զօրավար Փրիմաքոֆ, որ Տէնիկինի եւ Գերմաններուն դէմ կռուեցաւ եւ Քիեւի շրջանին փոխ - հրամանատարն էր, զօրավար Փութնա՝ Լոնտոնի դեսպանատան զինուորական կցորդ:

Մինչեւ վերջին օրերս 160 միլիոննոց երկրի մը կենսական ջիղը իրենց ձեռքին մէջ պահող բարձրաստիճան զինուորականներ յանկարծ կ'ամբաստանուին իբրեւ հասարակ լրտեսներ, որոնք պատերազմական գաղտնիքներ հաղորդած են Խորհ. Միութեան գլխաւոր թշնամիին՝ Գերմանիոյ եւ ծրագրած՝ դրամատիրական վարչաձեւ հաստատել Ռուսիոյ մէջ...

Ստալինին երկրպագող ամէնէն սարկամիտ համայնավարն անգամ դժուար թէ հաւատայ այս յերիւրանքին: Գնդակահարուող զինուորականներէն շատեր Գերմանիոյ դէմ կռուած են եւ մահու չափ կ'ատեն զայն: Նոյնինքն Թուխաչեւսքի որ մեծ պատերազմին գերի ինկած էր Գերմաններու ձեռքը, հինգ անգամ փորձեց փախչիլ գերանոցէն եւ դժուարաւ յաջողեցաւ:

Թուխաչեւսքի եւ ընկերները դեռ քանի մը շաբաթ առաջ պաշտօնապէս եւ հրապարակաւ կը հռչակուէին իբրեւ անխորտակելի պատուարները կարմիր բանակին եւ խորհրդային վարչաձեւին, արժանանալով զանազան պատիւներու եւ տիտղոսներու:

Յունիս 12ի գնդակահարումները սահմռկեցնող տպաւորութիւն առաջ բերին մանաւանդ անոր համար, որ 1919էն ի վեր — երբ Չեկան իբրեւ դաւաճան գնդակահարեց կարմիր բանակէն հինգ սպաներ — առաջին անգամ ըլլալով կը խօսուի զինուորականներու անհաւատարմութեան մասին: Բայց ի՜նչ զինուորականներ ու ի՜նչ տեսակ անհաւատարմութիւն:

Ֆրանսական մամուլը հիասթափուած է: Ձախերը վախ կը յայտնեն որ փրանքեւխորհրդային դաշինքին հակառակորդները այս առիթը պիտի չահագործեն՝ պայքարելու համար անոր դէմ: Կարմիր բանակի ամենազօրութեան ջատագովները սկսած են յուսահատական խօսքեր ընել անոր իրական արժէքին մասին: Ամէնէն պահպանողական եւ զուսպ լեզու գործածող թերթերն անգամ զգուանքով կ'արձանագրեն յեղափոխութենէն 20 տարի վերջ կատարուած նման անիմանալի արարքները:

Այս բոլորը օրհասականի ջղաձգումներ են պարզապէս: Արեւելեան ճակատին վրայ նոր բան կայ:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Կատաղի կռիւներ Պիլպաոյի առջեւ

Ազգայնականները ընդհ. յարձակողականի անցան, շաբաթ օր, Պիլպաոյի ճակատին վրայ:

Պասք կառավարութեան մայրաքաղաքը պաշտպանուած է լեռներու բոլորաձեւ շղթայով մը, զոր հանրապետականները ամրացուցած են ամէնէն արդիական սպառազինութեամբ, «երկաթէ գօտի» մը կազմելով Պիլպաոյի մէջքին: Ահա այդ երկաթէ գօտիին վրայ է որ տեղի կ'ունենան կռիւները:

Ազգայնականները հետաձիգ հրետանիի ուժեղ, եւ բազմաթիւ օդանաւերու դժոխային կրակին պաշտպանութեամբ՝ գրոհ տուին երկաթէ գօտիին վրայ, շաբաթ առաւօտ: Յառաջացող բանակին մէկ թեւը նախ իջաւ Թալվէկի հեղեղատը, կարենալու համար թշնամիին նահանջը: Առաջին իսկ վայրկեանին, ազգայնականները դէմ առ դէմ եկան հանրապետականներու կորովի դիմադրութեան: Իւրաքանչիւր մացառի կամ ծառախումբի ետեւ ամրացուած դիրք մը գնդացիրի կրակով արգելք կը հանդիսանար յառաջխաղացութեան: Այնպէս որ ազգայնականները, իւրաքանչիւր հանգրուանի վրայ, ստիպուած էին ջոկատ մը հանել լեռն ի վեր, եւ շրջանիկ շարժումով մը վտանգի մէջ ձգել ամրացուած դիրքերը: Նախ լեռ բարձրանալ, յետոյ վար իջնել իրապէս տաժանելի գործողութիւն մըն էր, զոր յանձն առին ազգայնականները, մինչեւ որ յաջողեցան գրաւել պաշտպանութեան առաջին դիրքերը: Ժամը 9ին ամպերը, որ ծածկած էին լերան գագաթը, վար կախուեցան հետզհետէ, մինչեւ Թալվէկի հեղեղատը: Քայլ մը անգին տեսնել կարելի չէր: Ազգայնականները դադրեցուցին յառաջխաղացութիւնը:

Կէս օրին հով մը քչեց տարաւ ամպերը եւ յարձակումը վերսկսաւ: Հանրապետականները աւելի խիտ ամրութիւններ շինած էին լերան վերի կողերուն վրայ: Ծառէ ծառ, ժայռէ ժայռ հալածանք մը կատարուեցաւ նախ, յետոյ ծանր հրետանին լերան ստորոտէն իր պաշտպանութեան տակ առաւ յառաջացող ուժերը, մինչ օդանաւերը հանգիստ չէին տար լերան գագաթի ամրութիւններուն: Ժամը 4ին Թալվէկի հեղեղատին գլխաւոր ուժերը դէպի ձախ շարժումով մը ետեւ անցան եւ սկսան բարձրանալ լեռն ի վեր: Դէպի գագաթ վեր յառաջխաղացումը պէտք է կատարուէր գրոհով, կարճ ոստումներով, որովհետեւ հանրապետականները գնդացիր հաստատած էին այդ ճամբուն վրայ: Հրետանին օգնութեան հասնելով՝ ազգայնականները երկար ոստում մը կատարեցին եւ մտան խրամներուն մէջ, որոնք արդէն ինկած ռումբերուն տակ լուութեան դատապարտուած էին: Մինչեւ գագաթի խրամներուն գրաւումը բաւական զոհեր տուին յարձակումները: Ժամը 5ին ազգայնականներու դրօշը կը ծածանէր Ուրքուլուի վրայ, մինչ հանրապետականները կը նահանջէին լերան արեւմտեան զառիթափին ի վար: Երկու կողմերն ալ չեն խոստովանիր իրենց կորուստները: Սակայն ամրութեանց ձեւը ցոյց կուտայ, որ մեծ են կորուստները: «Երկաթէ գօտի»ին ամրութիւնները այսպէս են շինուած,— Պիլպաօն շրջապատող լեռներուն վրայ փորուած են խրամներու երեք գիծեր, իւրաքանչիւր խրամ ունի 2 մեթր խորութիւն եւ ստորերկրեայ ապաստաններ: Խրամներու անկիւններուն վրայ զետեղուած են առաջնակարգ գնդացիրներ: Խրամներուն առջեւ՝ երկաթաթելի հինգ ցանց, որոնք կը գտնուին գնդացիրներու պաշտպանութեան տակ: Խրամներու զանազան հատուածներ իրարու կապուած են ստորերկրեայ ուղիներով: Ֆրանքոյի բանակը անշուշտ մեծ զոհեր տալով միայն կրցաւ գրաւել այս դիրքերը, թէեւ պաշտպանեալներն ալ քիչ զոհեր չտուին:

Պասքերը, նահանջէն վերջ, դիրք գրաւեցին պաշտպանութեան երկրորդ գիծին վրայ, որ կը գտնուի Քորտիլէրիի լերան արեւմտեան կողմը բարձրացող բարձունքներուն վրայ, Ուրքուլուէն 1500 մեթր հեռու:

Վերջնական համաձայնութիւն ոչ-միջամտութեան մասին

Երկար ու դժուարին բանակցութիւններէ վերջ, կարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել ոչ - միջամտութեան անգլիական ծրագրին մասին, ընդմէջ Գերմանիոյ, Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն:

Ըստ այդ համաձայնութեան.

1.— Երեքշաբթի (այսօր) կոչ մը պիտի ուղղուի Սպանիոյ հանրապետական եւ ազգայնական կառավարութիւններուն, խնդրելով,

Ա.— Որքան կարելի է, ընդարձակել ապահովութեան գօտիները:

Բ.— Խօսք տալ որ պիտի զգուշանան ստեղծելէ այնպիսի միջադէպեր, որ տեղի ունեցան անցեալ շաբթուներուն (Տէօյչլանտ, Հընթէր, եւայլն):

Գ.— Յարգել, ուր որ ալ գտնուի, օտար դրօշը:

2.— Այն պարագային, երբ Սպանիոյ ջուրերուն մէջ միջադէպ մը պատահի, հսկողութիւն կատարող չորս նաւատորմները անմիջապէս խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարեն՝ գործելու համար համերաշխ:

3.— Հետեւաբար, յիշեալ պետութիւններէն ոչ մէկը իրաւունք ունի անհատաբար պատժական միջոցի դիմելու:

4.— Այս վերջին յօդուածը երբեք չարգիլեր օրինական ինքնապաշտպանութեան դիմել՝ յարձակումի ընթացքին:

5.— Այս համաձայնագիրը ի յառաջագունէ ճշդած չէ զինուորական պատժական որ եւ է միջոց:

***

ԼԷՆԻՆԻ ՔՈՅՐԸ, Տիկին Ուլիանովա, որ անդամալուծուած էր ուղեղային արիւնահոսութեան մը հետեւանքով, մեռաւ Կիրակի օր:

ՏԻԿԻՆ ԼԻԹՎԻՆՈՎ, Ռիկայէն հասած լուրերու համաձայն, աքսորուած է Ուրալեան շրջանը:

ՌՈՒՍԻՈՅ ներքին գործավարին օգնականը, Ագրանով, իբրեւ մեղսակից Եակոտայի, չնորհազրկուելով զրկուեցաւ Վոլկայի շրջանը: Կ'ըսուի թէ ձերբակալուած է Պրոկովիեւ, որ նոյնպէս կը պաշտօնավարէր Եակոտայի գրասենեակին մէջ:

ԼԷՆԻՆԱԿԱՆԻ մէջ մեռած է Ատրպետ, 87 տարեկան, հեղինակ բազմաթիւ գործերու: Իր գրական բարոյականին, ինչպէս եւ մտաւորական արժէքին մասին՝ յառաջիկային:

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԸ

Թուրքերը դարձեալ կը շոյեն մեզ, յետոյ կը սպառնան

Փայասէն կը հեռագրեն Պոլսոյ թրքական թերթերուն.—

Սուրիոյ մարզպանին պատուիրակը երկու թարգմաններով կառախումբով հօս ժամանեց Ատանայէն եւ ողջունուեցաւ գիւղախումբի տնօրէնէն եւ այլ անձնաւորութիւններէ: Կայարանին մէջ քիչ մը հանգչելէ ետքԱլեքսանտրէթէն եկած երկու ինքնաշարժներով մեկնեցաւ Ալեքսանտրէթ: Ալեքսանտրէթէն հասած ստոյգ լուրերու համաձայն Հայոց միջեւ նոր շարժում մը սկսած է թրքութեան հանդէպ բարեկամութեամբ: Հայերը կ'ըսեն.— «Թուրքերը խիստ անկեղծ անձեր են: Ֆրանսացւոց մեզի չըրածը չմնաց: Ժամանակին երբ Թուրքիոյ հողերէն քշուեցան, միայն 24 ժամ առաջ լուր տուին մեզի եւ մինչեւ այն առեն ուզածնուննպէսուրծիք ըրին մեզ իրենց: Մենք Թուրքերուն մէջ մեծցանք, անոնց հետ պիտի բարեկամանանք եւ պէտք է բարեկամ մնանք: Մեզի այս վիճակին բերողները մեր փոլիթիքաճիներուն հետ մեզ իրենց քաղաքական գործիք ընող օտարներն են»:

Ի՞նչ կ'ըսեն Պոլսոյ թուրքերէն թերթերը.—

Հաթայի մէջ Թուրքերու դէմ տեղի ունեցած ճնշումներուն եւ յարձակումներուն առթիւ, Թուրք մամուլը իր ցասումն ու վրդովումը կը յայտնէ եւ հետեւեալ կարգի սպառնական արտայայտութիւններ կ'ունենայ. «Եթէ Սուրիացիները չարունակեն անգիտանալ իրենց չափը, մենք գիտենք թէ ինչպէս պէտք է տալ անոնց դասը»: «Եթէ չարունակեն ճնշումը, Սանճաքի մէջ ՋՆՋՈՒՄԻ անհրաժեշտ միջոցներուն պիտի դիմենք»:

Իսկ Արաբներուն զայրոյթը արդարօրէն կ'աճի.—

Կարգ մը արաբ ազգայնական շրջանակներ հետզհետէ աւելի զայրոյթ ցոյց կուտան Թուրքիոյ հանդէպ:

«Նիտա» թերթը հետեւեալ կերպով կ'արտայայտուի.—

Ալեքսանտրէթը գնաց մեր ձեռքէն: Ահա օգնութեան եւ վիշտի այն աղաղակը, որ կը լսուի ամբողջ Սուրիոյ մէջ: Ոչ պատուիրակութիւնները, ոչ ճամբորդութիւնները եւ ոչ ալ դաշնագիրները ո եւ է բանի չծառայեցին: Հիմա ամբողջ աշխարհի եւ Թուրքիոյ սա կերպով պէտք է խօսինք.—

«Այլեւս Ալեքսանտրէթը մեզի չի բաւեր: Մենք Ալեքսանտրէթէն աւելի հեռուն կը պահանջենք: Կը պահանջենք այն վայրերը, զորս դուք Թուրքիա կը կոչէք եւ որոնք սակայն իրականութեան մէջ արաբական են: Եթէ այդ տեղերը Թուրքերուն իսկ պատկանին, դարձեալ կ'ուզենք, որովհետեւ մեզի պէտք է»:

Աթաթիւրք պտոյտի գնաց արեւելեան նահանգներ

Աթաթիւրք, 8 յունիսին, «Իզմիր» շոգենաւով Պոլսէն Տրապիզոն մեկնեցաւ: Այս ճամբորդութեան նպատակն է քննական պտոյտ մը կատարել Արեւելեան Նահանգները, տեղւոյն վրայ տեսնելու համար երկրին այս շրջանի պահանջները եւ փութացնելու համար անոնց գոհացումը:

Իրեն կ'ընկերանան ներքին գործավար եւ Հայքի ընդհ. քարտուղար Շիւքրիւ Գայա, Զօր. Ֆահրէտտին, Տրապիզոնի երեսփոխան եւ Ազգ. Մեծ Ժողովի Բ. Նախագահ Հասան Սագա:

Մեկնումի պահուն օդանաւորդուհի Պայան Սապիհա Կէօքչէն թռիչքներ կատարեց «Իզմիր» շոգենաւին վրայ, իբր բարի ողջերթի արտայայտութիւն:

*** «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Եօնուս Նատի հետեւեալ խմբագրականը կը գրէ Աթաթիւրքին արեւելեան նահանգներու ուղեւորութեան առթիւ.—

«Աթաթիւրք արեւելեան նահանգներու իր այս ուղեւորութեան կը ձեռնարկէ ծովի ճամբով: Աթաթիւրքի Պոլսէն Սեւ ծով ամէն մեկնում կը յիշեցնէ մեզի 1919 մայիս 19ին իր Սամսոն պատմական ուղեւորութիւնը: Այսուհանդերձ այդ օրերէն ամէն իմաստով հեռի ենք: Նախ անկէ ի վեր 18 տարի անցած է: Յետոյ, այս 18 տարուան մէջ մեր սիրելի հայրենիքն ու ազգը հարիւրապատիկ, միլիոնապատիկ եւ անհաշուելի անգամ փրկուած է այն սոսկալի աղէտներէն, որոնց ենթարկուած էր այն ատեն:

Աթաթիւրքին Սեւ ծով առաջին ուղեւորութեան եւ յետագայ ուղեւորութեանց միջեւ հեռաւորութիւնը այնքան մեծ ըլլալով հանդերձ, թրքական նոր վարչաձեւին բացորոշ մէկ յատկանիշը ի վեր հանած կ'ըլլանք յայտնելով որ Մեծ Առաջնորդին այս անգամուան ուղեւորութիւնը՝ արդար իրաւամբ՝ պտոյտի եւ հանգիստի ուղեւորութիւն մը չէ:

Աթաթիւրք կ'ուզէ որ մեր արեւելեան նահանգները արագ, ամուր եւ արդիւնաւոր քայլեր առնեն քաղաքակրթութեան եւ յառաջդիմութեան ճամբուն մէջ: Այս անգամուան ճամբորդութեամբ Աթաթիւրք պիտի տեսնէ թէ կացութիւնը ինչ բարւոքում ունեցած է նոյն տեղերը, ու նպատակները փութով իրականացնելու համար, հարկ եղած միջոցները պիտի ճշդէ ու ըստ այնմ հրահանգներ պիտի տայ: Այս տեսակէտէն Աթաթիւրքի ուղեւորութիւնը միեւնոյն նպատակին կը ձգտի: Անոր հայեացքով, երկրին բարգաւաճման վրայ աւելցուած իւրաքանչիւր քար հայրենիքի բերդին վրայ աւելցուած նոր քար մըն է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կիրակի առաւօտ ժամը 8.40ին արեւելեան ճեպընթացով Փարիզ հասաւ Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ Էմիլ Էտտէն, որուն կ'ընկերանային Ազգային պաշտպանութեան եւ կրթութեան նախարար Պ. Հապիպ Ապի Շահլա, Հանր. նախագահի դիւանապետ Պ. Ժորժ Համարի, մամուլի ընկերակցութեան նախագահ եւ «Ահրար» թերթի խմբագրապետ Պ. Խալիլ Քաէյալի եւ ֆրանսերէն «Օրիան» թերթի խմբագրապետ Պ. Նաքաշ: Հանրապետական պահակներու ջոկատ մը զինուորական պատիւներ ըրաւ այս պատուիրակութեան:

Կայարանը դիմաւորելու գացած էին Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին եւ կառավարութեան ներկայացուցիչները, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպան Պ. տը Մարթէլ, Փարիզի Լիբանանեան գաղութի ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ Հայեր, Հ. Հ. պատուիրակութեան կողմէ ընկ. Ալ. Խատիսեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ՝ ընկերներ Ա. Գիւլխանդանեան, Ս. Տէր Թովմասեան եւ Վիշապեան: «Յառաջ»ի կողմէ Հ. Սամուէլ, Լ. Գիւոնեան եւ Վ. Համբարձումեան, Վենետիկի Մխիթարեանց աբբահայր Հ. Սրապեան վրդ. Ոսկեհռեան եւ քանի մը Մխիթարեան հայրեր, Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին կողմէ Պ. Պ. Ա. Զօպանեան եւ Մատթ. Նալպանտեան.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՈՍԿԻՆ ԳԱՀԱԶՐՈՒՐԿ ԿՐՆԱ՞Յ ԸԼԼԱԼ
(ՎԵՐՋԻՆ ԽՈՒՃԱՊԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Մետաղ ոսկիին էական պաշտօնը տնտեսական կեանքի մէջ իբրեւ դրամ ծառայել է, այսինքն՝ դիւրացնել, եթէ ոչ անհատներու, գէթ ազգերու առեւտրական եւ ուրիշ տնտեսական փոխանակութիւնները:

1914էն առաջ խելահաս տարիքի մէջ գտնուող մարդիկ կը յիշեն անշուշտ դեռ այն կլորիկ, դեղին ոսկի սպառակիկները որոնք օսմանեան ոսկի, սթերլին, նափոլէոն, մարք անուններով շրջաբերութեան մէջ էին տակաւին: Այսօր անոնք քաշուած են հրապարակէն, անոնց դերը, ընդհանուր պատերազմէն ի վեր, դրամատուներն են որ կը կատարեն, բայց այս թուղթերուն ետին, վարագոյրի ետեւ կը մնայ միշտ ոսկին: Խնամով պահուած պետական դրամատանց նկուղներուն մէջ, մետաղ ոսկին չէ դադրած դեռ կատարելէ իր բուն պաշտօնը: Ան երաշխաւորն է շրջաբերութեան մէջ եղող բոլոր արուեստական դրամներուն (monnaie fiduciaire): Վայ այն օրուան երբ ժողովուրդը իմանայ թէ պետական դրամատան ոսկիի մթերքը մեծապէս նուազած է կամ բոլորովին սպառած: Իսկոյն բոլոր դրամատուները իրենց արժէքը պիտի կորսնցնէին եւ անոնց տէրերուն գնման կարողութիւնը պիտի չքանար, ուրիշ խօսքով՝ բոլոր ապրանքներու գները տարապայման բարձրութիւններու պիտի հասնէին: Աս է էնֆլասիոնի (inflation) ամէնէն խոտելի ձեւը, որուն օրինակները զանազան սաստկութեամբ պատերազմէն ի վեր տեսանք Ռուսիոյ, Աւստրիոյ, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Ռումանիոյ, Յունաստանի, Պուլկարիոյ մէջ, եւն.:

X

Յետպատերազմեան շրջանին կարծուեցաւ ատեն մը որ երկրի մը դրամական դրութիւնը հաստատուն հիման վրայ պահելու համար հարկ չկայ ոսկիի մեծ մթերք ունենալու: Այս կարծիքը ունէին մանաւորապէս անգլիացի եւ ամերիկացի տնտեսագէտներ: Բայց, զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, այնպէս պատահեցաւ որ, մանաւանդ սա վերջին տարիներուն մէջ, Անգլիան եւ Մ. Նահանգները եղած ըլլան ոսկիի ամենագլխաւոր գնորդները: Արդարեւ, անոնց ազգային դրամատանց եւ պետական արկղներուն մէջ է որ ամբարուած կը գտնենք աշխարհի ոսկի մթերքին մեծագոյն մասը:

Ասկէ զատ ոսկին այնքան փնտռուած մետաղ մըն է դեռ որ անոր արտադրութիւնը տարուէ տարի կ'աւելնայ. սա վերջին քանի մը տարուան մէջ միայն, այս քանակութիւնը 30 միլիոն ունցէն (մէկ ունցը մօտ 32 կրամ է) անցած է 35 միլիոն ունցի, ինչ որ կը նշանակէ մօտ 15 առ հարիւրի յաւելում մը: Եւ որքան ալ մեծ եղած ըլլայ ոսկիի համաշխարհային արտադրութիւնը, պատահած չէ բնաւ որ այս թանկագին մետաղը գնորդ գտած չըլլայ:

Սակայն, վերջացող շաբաթներուն մէջ, խուճապ մը առաջ եկաւ որ քիչ մնաց խախտէր ոսկիի ապագային վրայ հաստատուած հաւատքը: Այս խուճապին հիմնական պատճառները կարելի է երկուքի բաժնել:

1. Ինչպէս յայտնի է, քանի մը ամիսէ ի վեր, ապրանքներու համաշխարհային գները հետզհետէ աւելի բարձրանալու հակամիտութիւն ցոյց տուած են, մանաւորապէս Մ. Նահանգներու մէջ: Շահադիտական լայնածաւալ գործառնութիւններու եւ գիներու անարդարանալի բարձրացումներու հետեւանքով առաջ գալիք նոր տագնապէ խուսափելու համար, կարծուեցաւ թէ հարկ է սանձ դնել այս բարձրացումներուն, ու Նախագահ Ռուզվէլթի վերագրուեցաւ սանկ դիտաւորութիւն մը: Այսպիսի քաղաքականութեան մը հետեւանքը ուրիշ բան չէր ըլլար, բայց միայն անկում մետաղ ոսկւոյ արժէքին եւ բարձրացում տոլարի արժէքին:

2. Երկրորդ պատճառը ռուսական ոսկին է: Վերջին տարիներու մէջ, սովետ կառավարութիւնը մեծ մղում տուած է իր ոսկիի արտադրութեան: Եթէ հրատարակուած վիճակագրութիւններուն հաւատ ընծայել հարկ ըլլայ, կը տեսնուի որ մօտ ատենէն Ռուսիա ի վիճակի պիտի ըլլայ արտադրելու տարին մօտ 100.000 թոնօ ոսկի: Ամէն պարագայի մէջ, սա ստոյգ է որ վերջին 4—5 տարուան մէջ այս երկիրը իր արտադրութիւնը քառապատկած է, մինչդեռ ուրիշ երկիրներու մէջ մօտ 20 առ հարիւր միայն աւելցած է:

Ահա Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի մէջ զանգուածային կերպով ծախու հանուած սովետ ոսկին է որ խուճապի մատնեց բոլոր անոնք՝ որոնք քանքարաթաքոյց եղած էին, այսինքն, իրենց հարստութիւնը, ներկայ խառնաշփոթ կացութեան պատճառելիք վտանգներէն զերծ կացուցանելու համար, մետաղ ոսկիի վերածած եւ այս ոսկին ամրափակ պահած էին իրենց արկղներուն մէջ, թոյլ չտալով որ ան կատարէ իր տնտեսական պաշտօնը:

Թէ ռուսական եւ թէ անհատական այս մատուցումները օրէ օր ծաւալ առին: Ոսկի գնելու կարող գլխաւոր երկու երկիր կայ. — Մ. Նահանգները եւ Անգլիա: Մատուցուած ոսկին խուժեց ուրեմն այս հրապարակները: Օրեր եղան որ Լոնտոնի մէջ ծախուած ոսկին հասաւ աննախընթաց քանակութիւններու. Յունիս 3ին մէկ օրուան մէջ ծախուեցաւ 900 կտոր (*) 2 միլիոն 533.000 անգլ. ոսկի արժէքով, յաջորդ օրը այս քանակութիւնը հասաւ 1493 ձողիկի, մօտ 4.200.000 անգլ. ոսկի արժէքով:

***

Այս մեծաքանակ մատուցումները քանի մը փէննի միայն իջեցուցին ոսկիին գինը որովհետեւ թէ Անգլիա եւ թէ Մ. Նահանգները հաստատապէս որոշած կ'երեւային գնել մատուցուած ոսկին, ինչ քանակութեան ալ հասնէր ան: Ասիկա կը նշանակէր թէ որոշած էին չփոխել գնման ներկայ գինները (Անգլիոյ մէջ մօտ 141 շիլին, մէկ ունց ոսկիի համար, իսկ Մ. Նահանգներու մէջ՝ 35 տոլար մէկ ունցի համար):

Առաջարկուած ոսկին գնելէ խուսափելու մէկ միջոց կար, որ է ոսկիին գնման գինները պակսեցնել, որով բնական բերմամբ, աւելցուած կ'ըլլայ տոլարին եւ սթերլինին արժէքը:

Ահա ճիշդ աս է որ չուզեցին ընել ոչ Անգլիա եւ ոչ ալ Մ. Նահանգները հետեւեալ պատճառներով:

Անգլիա իր գաղթապետութեանց հետ այն պետութիւնն է որուն սահմաններուն մէջ կ'արտադրուի ոսկիի ամենախոշոր քանակութիւնը, ան ոսկի արտադրող երկիրներուն առաջինն է: Ոսկիի գնման գինը պակսեցնելով, Անգլիա նախ ինքզինքին է որ վնասած կ'ըլլայ անուղղակի: Եւ երկրորդ մեծ դժգոհութիւն պատճառած կ'ըլլայ ոսկեհանքի ընկերութեանց, որոնք բրիտանական կայսրութեան մէջ զօրաւոր տարր մը կը կազմեն: Մինչդեռ մետաղ ոսկիին գինը պահելով, բնականօրէն կ'աւելնայ անգլիական թղթադրամին արժէքը, բան մը՝ որ գլխովին հակառակ է Անգլիոյ այս պահուս հետեւած տնտեսական քաղաքականութեան:

Մ. Նահանգներու գալով՝ հոն ալ ոսկիի անկումը անշուշտ պիտի ունենար միեւնոյն հետեւանքը. բարձրացնել տոլարին արժէքը: Արդ՝ հասարակ տեղիք դարձած է ալ ըսել թէ՝ որքան հակառակ է աս Ռուզվէլթի տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան որ աւելի էնֆլասիոնի վրայ հիմնուած է քան տէֆլասիոնի:

Ահա այս նկատումներն էին որ խուճապի առաջին եռուզումները անցնելէ ետք, երկու օրէ ի վեր հանդարտութիւն առաջ բերին ոսկիի հրապարակներուն վրայ: Երէկ, Լոնտոնի մէջ ծախուած ոսկին հասած է հազիւ 450 ունցի որ շատ դիւրութեամբ յաճախորդ գտած է: Կը յուսացուի որ — եւ շատ ալ հաւանական է — քանի մը օրէն խուճապի որ եւ է հետք չմնայ. ոսկի ունեցողները պահեցին զայն, իսկ տրամադրելի դրամ ունեցողները կը գնեն զայն, այնքան փութկոտութեամբ որքան առաջ:

Վերջին խուճապը անգամ մըն ալ ցոյց տուաւ թէ ոսկին պիտի մնայ միշտ այն մետաղը՝ որ, իր բնական յատկութիւններուն շնորհիւ, հիմը պիտի կազմէ տակաւին անհատներու եւ ազգերու տնտեսական գործունէութենէն ծագում առնող բոլոր արժէքներուն: «Ոսկեպաշտութիւնը» որով կ'ամբաստանուին շատ անգամ ոսկիի ապագային մասին լաւատես եղողները, կրօնական աղանդի մը մոլեռանդ նկարագիրը չունի. ան հիմնուած է տնտեսական իրականութիւններէ եւ մարդկային բնութենէն բխող անյեղլի դրդապատճառներու վրայ: Անիկա պիտի մնայ, դեռ շատ երկար ատենի համար, տնտեսական կուռքը ու պիտի ունենայ իր անհամար երկրպագուները մինչեւ որ անոր դերը կատարող ուրիշ մետաղ մը կամ որ եւ է նիւթ գտնուի:

ՀՐԱՆՏ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(*) Ոսկին կը ծախուի ձոյլ վիճակի մէջ գտնուող կտորներով որոնք barre եւ lingot անունները կը կրեն:

ՈՒՔՐԱՅՆԱՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

(Գ. եւ վերջին մաս)

1917ին յեղափոխութիւնը այլ ժողովուրդներու հետ ազատագրեց նաեւ ուկրանացի ժողովուրդը: Հետաքրքրական է այն պարագան, որ ռուսական յեղափոխութեան մէջ բախտորոշ դեր կատարեցին պահակազօրքի երկու գունդերը (Փեթերպուրկի մէջ), որոնք գրեթէ ամբողջովին կազմուած էին Ուկրանացիներէ:

Յեղափոխութեան սկզբնական շրջանին Ուկրայնան եւս կը մտածէր դաշնակցային կապերով կապուած մնալ Ռուսիոյ, սակայն պոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը իր այլանդակութիւններով եւ առաջ բերած աղէտներով, վերջնապէս խզեց Ուկրայնիոյ եւ Ռուսիոյ կապերը: Ուկրայնան դարձաւ անկախ ժողովրդական հանրապետութիւն: 1918ին գերմանական զօրքերը գրաւեցին երկիրը եւ վերահաստատեցին նախկին հեթմանութիւնը, հեթման կարգելով Զօր. Սկորոպատսկին: Սակայն ժողովուրդը երկար չմնաց գերմանական լուծի տակ եւ ղեկավարութեամբ (յետագային ազգային հերոս դարձած) Պետլիւրայի, վերականգնեց ուկրայնական հանրապետութիւնը, որ արիւնալի պայքար բացաւ մղել պոլշեւիկներու եւ սպիտակ Ռուսերու դէմ: Սպիտակ Ռուսերու հրամանատար Դենիկին փոխանակ միանալու Ուկրայնացիներուն եւ միացեալ ուժերով արշաւելու պոլշեւիկներուն դէմ, իր ուժերու մեծ մասը ուղղեց Ուկրայնա, «վերականգնելու Ռուսաստանի միասնականութիւնը»: Զօր. Դենիկինի այս անհեռատես քայլը շատ սուղի նստաւ իրեն: Թէեւ պոլշեւիկները կը հարուածէին Սպիտակները ճակատի վրայ, բայց ուկրայնական գիւղացիութիւնը կը պայքարէր Դենիկինի դէմ:

Պահ մը Պետլիւրա յաջողեցաւ դաշն կնքել Լեհաստանի հետ եւ մարաջախտ Պիլսուտսկիի եւ իր ղեկավարութեամբ լեհ-ուկրայնական միացեալ ուժերը ջարդեցին Ռուսերը եւ ազատագրեցին Ուկրայնան: Սակայն քաղաքական պայմաններու աննպաստ դասաւորման շնորհիւ, Լեհերը հաշտութիւն կնքեցին Ռուսերու հետ, ապահովեցին լիովին իրենց շահերը, ստիպելով ձեռք քաշել Ուկրայնայէն: Ուկրայնան վերջնապէս դարձաւ Խորհ. Հանրապետութիւն եւ յետագային մաս կազմեց Խորհ. Միութեան: Բաւական տարիներ Ուկրայնան ունէր լայն իրաւունքներ, մանաւանդ մշակութային ասպարէզի մէջ: Զիջումներով պոլշեւիկները կ'ուզէին իրենց կողմը շահիլ Ուկրայնան, ուր միշտ անպակաս էին «պետլիւրական» ապստամբական շարժումները:

Ստալինեան բռնակալութեան եւ վերածնուող ռուս ազգայնականութեան առաջին հարուածները իջան Ուկրայնիոյ վրայ: Ազգային թեքումները ստացան քրոնիկ հիւանդութեան նկարագիր եւ վերջացան Սկրիպնիկի անձնասպանութեամբ: Այս անձնասպանութիւնը խոր տպաւորութիւն ձգեց ժողովուրդի վրայ:

Այսօր Ուկրայնան հալածուած հանրապետութիւններէն մէկն է: Ռուսերը ջանք չեն խնայեր ռուսացնելու համար երկիրը, հազարներով Ռուսեր կը տեղաւորեն երկրի մէջ, իսկ Ուկրայնացիները կ'աքսորեն Սիպերիա: Բնորոշ է որ վերջերս Մոսկուա (ի հարկէ «ուկրայնական կառավարութեան» ձեռօք) արգիլեց ուկրայնական մէկ տառի եւ որոշ բառերու գործածումը: Խորհրդային թերթերը կը շեշտէին, թէ ռուսական եւ ուկրայնական լեզուներու տարբերութիւնները «արհեստական» են եւ համայնավարները պարտաւոր են բոլոր միջոցները ձեռք առնել «մօտեցնելու այս երկու քոյր լեզուները»: Ուկրայնական հարցին մէջ ալ, պոլշեւիկները գրեթէ տառացի կ'իւրացնեն նախկին Ռուսաստանի տեսակէտները եւ մեթոտները:

Այսօր Ուկրայնան (ինչպէս ժամանակին կը վկայէր ռուս բանաստեղծ Պուշկինը) խուլ իրարանցումի մէջ է: Հակառուս պայքարը շատ սուր կերպարանք ստացած է: Ուկրայնիոյ համայնավար կուսակցութիւնը կ'ենթարկուի անվերջ մաքրագործումներու: Վերջերս Մոսկուա ստիպուեցաւ ռուս քարտուղարներ ճամբել Ուկրայնա, բնաւ չվստահելով տեղական ուժերուն:

Ուկրայնական կնճիռը Խ. Միութեան մէջ ամէնէն բարդ հարցն է: 40 միլիոննոց տաղանդաւոր ժողովուրդ մը, փառաւոր պատմական անցեալով, բարձր մշակոյթով (ուկրայնական ժողովուրդի մշակութային մակարդակը քանի մը անգամ բարձր եղած է, քան բուն ռուս մշակոյթը) եւ իր երկրի բնական հարստութիւններով չի կրնար մնալ իբրեւ ռուսական գաղթավայր: Պայքարը կը շարունակուի եւ անոր վախճանը ճակատագրական եւ վճռական նշանակութիւն կ'ունենայ նաեւ միւս ժողովուրդներու համար: Հարցը դրուած է այսպէս, — ռուս ժողովուրդը կրնա՞յ ռուսացնել Ուկրայնան: 90 միլիոնը կրնա՞յ իր մէջ ձուլել 40 միլիոնը: Ի հարկէ անկարելի է, եթէ մանաւանդ նկատի առնենք ժողովուրդին բուռն ձգտումը դէպի պետական անկախութիւն: Այսպէս թէ այնպէս Ուկրայնան կ'անջատուի Ռուսիայէն եւ կը դառնայ անկախ պետութիւն: Անկախութեան ուղղութեամբ կ'աշխատին նաեւ ուկրայնական տարագրութիւնը, որու մէջ կը գտնուի նախկին կառավարութիւնը, նախագահութեամբ Պ. Պրոկոպովիչի եւ ընդհանուր ղեկավարութեամբ Պ. Լեւիցկիի: Իրենց տեսակէտները կը պարզուին շաբաթաթերթ «Տրիզուբ»ի մէջ: Այդ կեդրոնէն զատ գոյութիւն ունին բազմաթիւ քաղաքական կուսակցութիւններ, բոլորն ալ, ամէնէն աջէն մինչեւ ամէնէն ձախը, կանգնած անկախութեան տեսակէտի վրայ: Անկախութեան գաղափարը կը տարածուի նմանապէս օրաթերթերու միջոցով, որոնց մէջ ամէնէն կարեւորը՝ «Դիլօ»ն որ կը հրատարակուի Լվովի մէջ:

Կովկասեան ժողովուրդները տիրանալով իրենց անկախութեան, հիւսիսէն հարեւան պիտի ունենան ոչ թէ Ռուսերը, այլ Ուկրայնացիները եւ Խազախները: Մեզի Հայերուս կը մնայ աւելի մօտիկէն ուսումնասիրել ուկրայնական հարցը, քաղաքականապէս հաստատել Ուկրայնացիներու հետ բարեկամական յարաբերութիւններ, միշտ յիշելով որ Ուկրայնայի արդար դատին հետ խորապէս կապուած է Կովկասեան ժողովուրդներու եւ Հայերու դատը:

Ուկրայնայի անկախութիւնը կը նշանակէ վերջը ռուս աշխարհակալութեան: Ուրեմն ազատագրութիւն կովկասեան ժողովուրդներու: Միւս կողմէ ազատատենչ Կովկասը բնական եւ արժէքաւոր դաշնակիցն է Ուկրայնիոյ, որ նոյնպէս, ինչպէս մենք, կը տառապի ռուսական լուծի տակ: Ուժեղ Ուկրայնան եւ Կովկասը, միացած Խազախներու հետ, իրական քաղաքական ուժ կը դառնան, ուժ մը զոր հաշուի պիտի առնէ նաեւ Թուրքիան:

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ

Փարիզի մէջ հրատարակուող Կովկաս թերթին թիւ 41ին (մայիս 1937) մէջ Ֆ. Դարիալ յօդուած մը ստորագրած է, ուղղուած վրաց Սոց. Դեմ. կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Բրձոլիս խմայ»ի եւ Ռասուլ Զադէի «Կուրթուլուշ»ին դէմ, «Կեղծիք եւ ճշմարտութիւն» վերնագրով, ուր ի մէջ այլոց կ'ըսէ.—

«Ինչ կը վերաբերի Ազրպէջանի եւ Հիւս. Կովկասի Միութեան, պէտք է ըսենք որ այդ գաղափարին մէջ, ոչինչ կայ դատապարտելի, որ սրտնեղութիւն պատճառէր Կովկասցի իրական հայրենասէրներուն: Ազերի եւ Հիւս. Կովկասցի կարգ մը տարագիրներ, ազգայնական, տարագրութեան մէջ, ապրելով նոյն վայրը եւ ղեկավարուելով ընդհ. գործին օժանդակելու գիտումով, առաջադրած են եւ քննութեան նիւթ դարձուցած գործնական գաղափար մը, որ իր էութեան մէջ նոր չէ: Եթէ իրականացած իսկ ըլլար այդ միութիւնը, այդ կ'ըլլար շարունակութիւնը ազերի-լեռնցի միութեան, որ արդէն եղած էր Թիֆլիզի մէջ (ԽՄԲ.— 1920ին): Նման միութիւն երբեք կարելի չէ համեմատել եւ նմանցնել «Հայ-վրացական Միութեան», որ ունի անջատողական քաղաքականութեան նպատակ: Ան անհրաժեշտ համարեց, արդարացնելու համար ինքզինք, դիմել պատմական փաստերու, կրօնական հիմերու եւ պաշտօնական յայտարարութիւններու, համեմուած եկեղեցական մաղթանքներով: Անոր նպատակները մասամբ մը քօղարկած են:

"Եթէ այդ քաղաքականութիւն չէր, ինչո՞ւ ստիպեց վրացի փոքրամասնականները (մենշեւիկ) կրօնը ժխտող, մասնակցիլ եկեղեցական արարողութեանց Հայոց եկեղեցիին մէջ, որու մասին տեղեկացանք «Միութեան» թերթիկէն: Հիմա, երբ ուրիշ հովեր կը փչեն, նկատելով անօգտակարութիւնը հայ-վրացական անջատողական ձեռնարկին, նոյն փոքրամասնական մամուլը նահանջի փող կը փչէ, ձգելով Հայ Դաշնակները զոյգ մը Վրացիներու հետ: Պէտք է յուսալ, որ Դաշնակները կը հանեն հարկ եղած եզրակացութիւնը իրենց հաւատակից փոքրամասնականներու խաղէն:

Ռասուլ Զադէն ալ թերեւս չէ եղած «Հայ-Վրացական Միութեան» եկեղեցիին մէջ, այսուհանդերձ իր ձայնը միացուցած է ընդհանուր խմբերգին, մեղադրելու համար ազերի-լեռնական միութիւնը:

Ան համեմատելով վերջին հայ-վրացական Միութեան հետ, իր դատումներուն մէջ՝ դուրս կ'ելլէ Կովկասի սահմաններէն եւ նոյն գծին վրայ կը դնէ Հիւսիսն ու Հարաւը, նկատելով երկուքն ալ վտանգաւոր կովկասեան անկախութեան համար: Զափազանցուած իր համադրութեան մէջ, ան կը յայտարարէ որ «Հայ-վրացական Միութիւն»ը կը նպատակէ Ռուսաստանն ամրացնելու Կովկասի մէջ, ինչպէս «Ազերի-լեռնական Միութիւնը» վերջ ի վերջոյ, կամայ ակամայ կը դառնայ պատճառ մահմետական պետութեանց միջամտութեան կովկասեան գործերու մէջ, հասկնալի է, որ ի վնաս Կովկասի անկախութեան:

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Գիւղի կալուածի ամբողջ մատակարարութիւնը ձգուած է նոյն գիւղացի Հայու մը, ամառը գործ շատ եղած ժամանակ քանի մը ամսուան համար այս շանտատակ լեռին աշխատանքի կ'առնուի, ու յետոյ նորէն կ'արձակուի: Երկու շաբաթէ ի վեր Հայրս ձերբակալուած ու բանտն է դրուած առանց որ եւ է յանցանքի: Կ'ըսեն թէ բանտերը լեցուած են Հայերով, իսկ երկու օրէ ի վեր շատերը աքսորուած են անծանօթ ուղղութեամբ, անոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Հայրս...

«Այս առաւօտ կանուխ այս շանտատակը երբ մեր դրան շէմքին երեւցաւ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ տեսակ մը չար նախազգացում ունեցայ: Մեր վիճակը հարցուց, մենք ալ Հօրս ձերբակալուիլը, բանտ տարուիլը, յետոյ աքսորուիլը պատմեցինք: Կեղծաւորը մեզի ամէն տեսակ հաւատալիք տուաւ թէ կացութիւնը քանի մը օրէն պիտի բարւոքի, բանտարկեալները ազատ պիտի արձակուին, ու ամէն մարդ նախկին դրութեամբ իր գործը պիտի շարունակէ: Կէս օրուան ճաշը ուզեցինք որ միասին ընենք, առաջին անգամ ըլլալով մերժեց, առարկելով թէ կարեւոր գործեր ունի ու հեռացաւ գնաց: Իրիկուան նորէն դուռը զարնուեցաւ: Եկողը նորէն այս մարդն էր: Երբ դուռը բացի սկսաւ այնպիսի եղանակով մը խօսիլ որուն կեղծաւորութեան վրայ ոչ մէկ կասկած կրնայինք ունենալ, որպէս թէ Հայրս կրկին բանտ վերադարձուցեր են, բանտէն ազատուիլը օրերու խնդիր է եղեր, ինք կառավարութեան մէջ քանի մը հոգի ճանչնալով իբրեւ թէ անոնց հետ խօսած է, իսկ Հայրս իր աչքերով դացեր տեսեր է, հետը ժամանակ մըն ալ խօսած է եղեր, այս խնդրին յաջողութեան համար կուսակալը եւ քանի մը պաշտօնեաներ կաշառել պէտք է եղեր, Հայրս խնդրած է եղեր որ 25 ոսկիի գումար մը ղրկուի իրեն այս իրիկուն: Ալ չեմ գիտեր, տեսակ տեսակ անվերջ խոստումներ, հաւաստիքներ:

— Եթէ դրամով Հայրդ պիտի ազատուի, 25 ոսկին անոր եղունգին թող մատաղ ըլլայ, աւելցուց մայրս: Եւ անմիջապէս դրամը պատրաստելով ուզեց այս մարդուն յանձնել, որպէս զի Հօրս տանի: Մարդը մերժեց առնել, առարկելով որ թէեւ մենք իրար հինէն կը ճանչնանք, իրարու կրնանք հաւատարմութիւն ունենալ, բայց երբ խնդիրը դրամի կը վերաբերի, չեմ ուզեր մինակս գործին մէջ մտնել, ու յարմար տեսաւ որ ես իմ ձեռքովս տանիմ ու յանձնեմ Հօրս, իսկ ծառայութիւն մը ըրած ըլլալու համար եթէ ուզէք ձեզի կ'ընկերանամ, ըսաւ:

«Այս արտայայտութենէն վերջ, եթէ դրամի մասին մայրս փոքր կասկած մը ունէր, այդ կասկածն ալ անհետացաւ գնաց: Ա՜խ, որքան դիւրահաւան ենք ամէն ինչի կը հաւատանք, մանաւանդ երբ յոյսը նպաստաւոր է:

Սուրճ մը ուզեց խմելու, անմիջապէս սուրճը պատրաստուեցաւ, յետոյ սիկար մըն ալ վառելով, ըսաւ թէ առաւօտուընէ մինչեւ հիմա Հօրս խնդրին համար ամէն կողմ վազած է նպաստաւոր արդիւնք մը ձեռք բերելու համար, եւ շատ ուրախ է եղեր յաջողելուն համար:

«Չեմ գիտեր ինչո՞ւ մարմինս սարսուռ մը պատեց եւ կասկած մը ծագեցաւ մէջս, երբ մայրիկս հրաժեշտ տալով ճամբայ ելանք Հօրս մօտ երթալու համար...

Դեռ կէս ճամբան չհասած սկսաւ իրենց ընտանեկան անհատնում պատմութիւնները ընել, որոնցմէ ոչ մէկ բան միտքս մնաց: Քիչ մը եւս քալեցինք, ճամբանիս ճիւղաւորուեցաւ: Ա՜խ, այդ վայրկեանին Հայրս տեսնելու տենչս այնքան աւելցաւ, որ ամէն անկիւնի վրայ Հօրս ստուերը կը ցցուէր առջեւս: Անհրաժեշտ գործ մը ունենալը առարկելով, սկսաւ մեզ քաղաքէն բաժնող ճամբէն քալել: Վախ մը ծագեցաւ սրտիս մէջ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ վախնալով մէկէնեղ արագօրէն կը քալէի այս մարդուն հետ: Քառորդ ժամ վերջ քաղաքը մեր ետեւը ձգեցինք, մութը սկսաւ տարածուիլ: Ուզեցի վերադառնալ, մերժեցի իրեն այլ եւս հետեւիլ: Այդ միջոցին հեռուէն ձիաւոր մը նշմարեցի, քաղաքի կողմէն արագօրէն մեզի կը մօտենար, իսկ այս լկտին շարունակ զիս խօսքի բռնելով ժամանակ շահիլ կ'ուզէր: Ձիաւորը երբ մեզի մօտեցաւ կանգ առաւ ու ձիէն վար իջաւ, իրարու ծանօթ են եղեր, զիս բռնի ձիուն վրայ նստեցնելով առանց ժամանակ կորսնցնելու սկսան արագօրէն հեռանալ: Ընդդիմութիւնս ոչ մէկ արժէք ունէր. կարեւորութիւն ալ տուած չունէին. ուզեցի պոռալ, օգնութիւն խնդրել... Բայց ձեռքերս ու բերանս կապեցին: Հասանք աղբիւրի մը մօտ, ուր դարձեալ ճամբանիս երկուքի կը բաժնուէր: Հոն զիս ձիէն վար իջեցնելով քովս գտնուած 25 ոսկին ձիաւորը առաւ եւ հեռացաւ գնաց, զիս ալ ձգելով այս մարդուն: Հասկցայ թէ ինչու կէս օրին մեզի չճաշեց եւ քովս գտնուած դրամը եւ զիս բաժնեցին երկուքին մէջ... Իր խելքով զիս կնութեան պիտի առնէ եղեր կեանքս փրկելու համար: Ճամբէն շեղելով սկսաւ արտերուն մէջէն քալել: Յոյս ունէի թէ աղաչելով գութը պիտի կրնամ շարժել որպէսզի զիս մօրս քով վերադարձնէ. սկսաւ հետս հայհոյանքով խօսիլ, սպառնալ, ամէն հաւանականութիւն աչք առնելով կեցայ այս ծառին տակ ու մերժեցի իրեն հետեւիլ:

— Մնացեալը գիտեմ, մի շարունակէք, աւելցուց Միքայէլ:

— Ի՞նչպէս թէ գիտես:

Միքայէլ համառօտ կերպով պատմեց թէ ինչ պայմաններով հոդ կը գտնուէր եւ ուր պահուած էր:

— Ուրեմն դուն մեզ կը լսէի՞ր պահուած տեղէդ:

— Այո, ամէն բան կը լսէի:

— Ի՞նչպէս երախտապարտ պէտք է ըլլամ քեզի որ զիս մահուընէ ազատեցիր: Ախ, հիմա մայրս կը խենթենայ որ կը մեռնի մինակը, չե՞ս կրնար դիւրեր զիս քաղաք վերադարձնել:

— Մի վախնար, հիմա շուտ մը ճամբայ կ'ելլենք, ու առտու չեղած մայրիկիդ քով կ'ըլլաս, բայց գիտե՞ս որ բոլոր Հայերը պիտի աքսորուին, որ պիտի ջարդուին, դուք անտէր անպաշտպան էք, ըսէ ինծի քոյրիկ, ի՞նչ պիտի ըլլայ ձեր կամ մեր վիճակը, ինչ...

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԻՐԱԿԱՆ ՈՑԺԸ

— • —

Անգլիա, որուն գրահաւորներուն մուխը պիտի մարի, երկրագունդի վերջին մարդուն մահէն դոնէ քանի մը ժամ ուշ, մեր հաւատքը կասկածի փոխեց անցած 11 մայիսին իր գահակալին թագադրութեան առթիւ:

Հոն, այդ շքատօնին, ճոխութիւնն ...

...

բենճներուն եւ սովորութիւններուն»:

Բարեբախտ եմ որ ներկայ չէի հոն, ապա թէ ոչ Գ. Միջազգայինի անդամի մը պէս պիտի կարմրէի, մօտէն լսելով աշխարհի ամենահզօր երկրի վեհապետին այնքան ակնյայտ արտայայտութիւնը եւ տեսնելով Նեւտոնի, Շէյքսփիրի եւ Տարվինի հայրենակիցներուն՝ թագաւորի մը շուրջը համբուրելու ատեան հնապաշտութիւնը:

...

Կովկասը եւ ներկայիս ալ կը տառապի անոր թաթին տակ: Տարրական այդ բաներու մասին պարտաւոր էր գիտնալ Ռասուլ Զադէն, ծնած Կովկասի մէջ եւ որոշ ժամանակ ալ կերած աղուհաց Նոր Թուրքիոյ մէջ:

Ինքօնիւի յաղթականը, այս բոլորը տեսնելով, մինչեւ իսկ չուզեց մնալ Փարիզ:

Ալ ո՞վ կը վախնայ բրիտանական գրահաւորներէն...:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Պ. ՅՈՎՍԷՓ ՓԻՒՇՄԱՆ

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

— • —

Վերջերս Ամերիկայէն Փարիզ հասաւ մեծանուն նկարիչ Յ. Փիւշման իր բնտանիքով՝ կարճ ժամանակի մը համար:

Հ. Ա. Ա. Միութեան վարչութիւնը, Բարեգործականի Տան սրահներուն մէջ, ի պատիւ մեր հիւրին եւ ...

...

Ռանժէլեան արտասանեց, ֆրանսերէն, իր ստեղծագործութիւնը «Ուրֆայի լքուած տունը», Օր. Շուշանիկ Թիւրապեան՝ դաշնակի կտորով մը արտայայտեց խոստմնալից արուեստագէտի մը յատկանիշները:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՓ ՄԸ ՀԱՅԵՐ

ՊԼՍԷԺ (Կառ), 10 յունիս.— Զորս տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարեմ տեղւոյս մետաքսի մանարանին մէջ իբր քօնթռմէթր: 110ի չափ տեղացիներ կ՚աշխատին: Մեր տեղը ըլլալով մեծ մասով գործաւոր դասակարգի կեդրոն, անշուշտ գործադուլներ եւն. տեղի ունեցան եւ մէկ երկու շարաթ գործերու դադարումէ վերջ վերսկսաւ ...

...

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

— • —

« Յուսաբեր » հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 յունիս).

Մօտ է դպրոցական արձակուրդը:

Նորէն քննութիւններ, հանդէսներ, շրջանաւարտներ, քիչ մը յուզում, խրախուսանք, ճառ ու ծափ եւ, յետոյ, լռութիւն երկու - երեք ամիս:

Ամէն տարի նոյն երեւոյթը կը կրկնուի, առանց զգալի փոփոխութեան. ու մենք կը դիտենք երեւոյթը՝ իբրեւ եղանակի յատուկ բերք մը:

Հարցուցա՞ծ ենք, կամ կը հարցնե՞նք թէ տարիները ինչ փոփոխութիւն կը բերեն դպրոցներէն ներս, մեր կրթական կեանքին ու գործին մէջ:

...

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԳԱՎՈՒՔՃԵԱՆ

եւ

Comte LATERRIE DE LORENCEZ

Ամուսնացած

Փարիզ, 10 Յունիս 1937

տեւական ու կենսական հողերուն:

Որ՝ իր վրայ դրոշմը կրէր հաւաքական աշխատանքին ու ազգային ուժերու լարումին:

Տեղեակ ենք, որ կրթական Յանձնախումբ մը շուրջ տասը ամիսէ ի վեր ծրագիր մը կը մշակէ Եգիպտոսի հայութեան բոլոր դպրոցներուն համար: Չենք գիտեր դեռ այս մշակումին արդիւնքը, որ անաւարտ է, թէեւ լսած ենք ելքի մասին, որքան ալ մէկ ...

...

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՄԷՈՆ ԴՊՐԻ ԼԵՀԱՑԻՈՑ ՈՒՂԵԳՐՈՒԹԻՒՆ, Ուսումնասիրեց եւ հրատարակեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան, տպ. Վիէննա, Մխիթարեան, 1936, գին 4 զ. Փր.:

ԵՂԻՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԵՒ ԻՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ (մատենագրական - պատմական ուսումնասիրութիւն), Գրեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան, Մասն Երկրորդ, տպ. Վիէննա, Մխիթարեան տպարան 1936 գին 4 Զ. Ֆր.:

ՄՈՎՍԷՍ Գ. ՏԱԹԵՒԱՑԻ, ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ ՈՒ ԻՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ, Գրեց Հ. Ներսէս Վ. Ակինեան, տպ. Վիէննա, Մխիթարեան, 1936, գին 4 Զ. Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (983)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

— Ուշացանք, Յակոբ, անմիջապէս ճամբայ ելլենք: Սաթենիկ, ուրեմն հոս կրնանք հաւաքուիլ:

— Ես ոչ մէկ անպատեհութիւն կը տեսնեմ, — պատասխանեց մանկամարդ աղջիկը,— անշուշտ ստվորական զգուշութիւնները ձեռք կ՚առնենք...

...

խանեց.

— Ակամա, ուշացանք. մինչեւ որ պահեստի բերանը բացինք... ի զուր սպասեր էք: Գիշեր բարի...,— ու Լեւոնը իր սենեակի դուռը բանալով ներս մտաւ.

— Գիշեր բարի,— հաղիւ լսուեցաւ ...

...

ձայնին մէջ, սրտցաւ շեշտ մը, որուն չէր կրնար դիմադրել Սոնիան: Անմիջապէս Վարդանի պատկերը գծագրուեցաւ աղջկան մտքին մէջ: «Արդեօք ինք ապրա՞ծ էր նման օրեր», ու դառն ժպիտ մը կծկեց Սոնիայի նուրբ շրթները:

Լեւոնը չորս բոլորը նայելով՝ դառնութեամբ ժպտեցաւ: Որքա՜ն նմանապահեստներ կառավարութեան ձեռքը անցած էին: Ի՜նչ սարսափելի հարուած էր յեղափոխական շարժման համար Դաւոյի դաւաճանութիւնը: Թշուառականը տասնեակներով մեծ պահեստներու տեղերը ցոյց տուած էր կառավարութեան: Անոնց քով Լեւոնի մօտ գտնուած պահեստը աննշան բան մըն էր: Այդ փոքր պահեստը կը պարունակէր քանի հինգ զինուորի անհրաժեշտ պարագաները:

Լեւոնը ուշադրութեամբ քննեց այդ պահեստին մէջ գտնուող բոլոր իրերը: Հրացաններու կողքին դրուած էին լեցուած փամփշտակալներ, դարակներու վրայ դասաւորուած ջրամաններ, խղամաններ, չանթաններ, ...

...

(Շար.)

ՄԱՒԽԱՍ

ինչպէս նաեւ Հայոց եկեղեցիի, Աղքատախնամի եւ այլ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները:

Ընկ. Ա. Խատիսեան բարեգալուստ մաղթեց Հանրապետութեան նախագահին՝ յանուն Հ. Հ. Պատուիրակութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ «Յառաջ»ի: Բոլոր ներկաները նախագահին ձեռքը սեղմեցին:

Հանրապետութեան նախագահը եւ հետեւորդները, որոնք կառավարութեան հիւրը պիտի ըլլան, պետական ինքնաշարժներով գացին Օթէլ Քրիյեոն, ուր մասնաւոր յարկաբաժին մը յատկացուած է իրենց:

Ժամը 10ին նախագահը գնաց րիւ տ'Ուլմի Մարոնիներու եկեղեցին, ուր հանդիսաւոր պատարագ մատոյց, Լիբանանի Մարոնիներու պատրիարք մոնսէնեօր Արիտա: Այս վերջինը Հռոմ եւ Վատիկան այցելելէ վերջ Փարիզ հասած էր յունիս 5ին շաբաթ առաւօտ եւ նոյն պատիւներով ընդունուած: Ամսոյս 17ին հացկերոյթ մը կը տրուի ի պատիւ պատրիարքին:

Թուխաչեւսքիի եւ ընկերներուն գնդակահարութեան վրայ

Շաբաթ գիշեր, Մոսկուայի մամուլին կը հաղորդուէր 3 տողնոց լուր մը, թէ մարաջախտ Թուխաչեւսքիի եւ եօթը զօրավարներուն տրուած մահավճիռը գործադրուած է:

Ոչ մէկ տեղեկութիւն թէ մահավճիռը ո՞ր ժամուն եւ ո՞ր վայրին մէջ տրուեցաւ: Ամէն ինչ գաղտնի կը պահուէր, վախնալով հաւանական յարձակումէ մը Թուխաչեւսքիի համակիրներուն կողմէ: Գնդակահարուած զօրավարներուն մարմինները ալ չյանձնուեցան իրենց ընտանիքին, եւ այնպէս կ'ենթադրուի թէ այրեցին:

Այս դրուշութիւններն իսկ կը մատնեն սոսկ վախը, որ պաշարած է Կրեմլի պալատին բնակիչներուն հոգին: Ամէնուն ուշադրութիւնը ուղղուած էր բանակին, այն անկարելի յոյսով թէ պիտի ընդվզէ՞ր արդեօք: Միայն Թուրքեստանի եւ Կովկասի շրջանէն է որ խռովութեան ձայներ կը հասնին,— Մոսկուա անմիջապէս լիազօրներ ղրկեց, անշուշտ «չանթահարելու համար»: Միւս կողմէ, Ստալին եւ Վորոշիլով կ'ուզեն իրենց դիրքն ամրացնել եւ բանակը սիրաշահիլ՝ իրենց թերթերուն տալով բանուորներու եւ զինուորներու բանաձեւեր, թէ կը գնահատեն կառավարութեան ցոյց տուած արթնութիւնը եւ մահավճիռներուն արդարութիւնը: Խորհրդային թերթերուն էջերը այժմ լեցուած են նման բանաձեւերով: «Շուները պէտք է սատկեցնել շուներու նման»:

Արտասահմանի մէջ գրեթէ ամէն քաղաքական դէմք այն տպաւորութիւնը կը կրէ թէ ռուսական բանակն էր որ գլխատուեցաւ: Ու կարծես այդ տպաւորութեան պատասխանելու համար Ստալին կը յայտարարէ. «Մեզի մարդ չի պակսիր, հազարներ ունինք, կը բաւէ միայն մէջտեղ հանել զանոնք եւ յառաջ մղել»: Եւ իբրեւ պատասխան «մաքրագործում»ի վայրագութեան.— «Անցա՛ւ մարդ համոզելու շրջանը, այժմ հարկ է չանթահարել եւ բնաջնջել ժողովուրդին թշնամիները»:

Քաղաքական ընդդիմադիր շրջանակներու մէջ կ'ըսեն թէ Ստալին ուզելով բնաջնջել իր վրայ չուք ձգող կուսակցական դէմքերը՝ կոթնեցաւ Կէփէուին, ուզելով բնաջնջել հետզհետէ զօրացող Կէփէուին ղեկավարները՝ կոթնեցաւ բանակին, այժմ բանակն է որ կը կրէ իր «չանթերը»: Ասոր համար է, որ անգլիական թերթերը կ'ըսեն թէ կարելի չէ բացատրել այս գնդակահարութիւնները որ եւ է ձեւով, բայց եթէ «յանկարծական խենթութեամբ»:

Երբ Թրոցքի իմացաւ գնդակահարութեանց լուրը, յայտարարեց.— «Ստալին, գլխատելէ վերջ կուսակցութիւնը եւ կառավարական կազմը, այժմ նոյն բախտին կ'ենթարկէ բանակը: Այսպէս իր գոյութիւնը պաշտպանելու համար կը զոհէ երկրին շահերը: Վերջին գնդակահարութիւններով սակայն, կը հաստատուի թէ մօտ է Ստալինի տապալումը»: Յետոյ Թրոցքի կը յայտնէ թէ ռուսական բանակին մէջ ժողովրդականութեան տեսակէտով ոչ ոք կը հաւասարի Թուխաչեւսքիի, Եաքիրի եւ Կորկի, բացի Պուտիէննիէն: Թէ Թուխաչեւսքի դոհ կ'երթայ Վորոշիլովի հետ մրցակցութեան:

Գերմանական թերթերը ծիծաղելի կը գտնեն այն ամբաստանութիւնը թէ Թուխաչեւսքի կը ծառայէր գերմանական լրտեսական կազմակերպութեանց:

Վորոշիլով երկար զեկոյցով մը կ'արդարացնէ գնդակահարութիւնները եւ կը յարձակի Թրոցքիի վրայ զոր կ'անուանէ ֆաշիստ, (ԽՄԲ.— Երբ ֆաշիստ է Թրոցքին ալ, ուրեմն ֆաշիստ եւ կոմունիստ միեւնոյն բաներն են):

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ ԵՒ ՊԼԻՒԽԷՐ ԱՊԱԳԱԾԵԼԻ (?)

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ սթալինեան վերջին «չանթահարումը» կը հաստատէ որ Ռուսիա 1917էն ասդին ամենամեծ տագնապն է որ կ'անցընէ: Արդարեւ մաքրագործումները կը շարունակուին տակաւին:

Զրոյց կը շրջի թէ կասկածելի կը համարուին նաեւ Վորոշիլովը, գործավար Խորհր. Միութեան Ազգ. Պաշտպանութեան, Պլիւխէրը, ընդհ. հրամանատար Ծայր. Արեւելքի բանակներուն (մօտ 300,000 զինուոր), Եժովը, որ պետն է ներկայիս Կէփէուին:

Վերջերս մարաջախտ Պլիւխէր քննադատուեցաւ որ Ծայր. Արեւելքի բանակը քիչ մը շատ անկախ կը վարէ, ինքզինք դարձնելով Սիպերիոյ դիկտատորը: Ու կանչուեցաւ Մոսկուա, ուր Կրեմլի պալատին մէջ ծանր վիճաբանութիւն մը ունեցաւ Ստալինի հետ: Ստալին, խորամանկութեամբ, կը պատասխանէ թէ իր հաւատարմութեան փաստը տալու համար պէտք է մտնէ Գեր. Ատեանի մէջ, դատելու համար Թուխաչեւսքին:

Այս զրոյցներէն անկախ, Մոսկուայի մամուլը կը գրէ թէ բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ եւ սպաներ ձերբակալուած են Սիպերիոյ մէջ, իբրեւ տրոցկիստ եւ լրտես:

Երբ խնդիրը այսպէս է, մինչեւ Պլիւխէրի մեղսակցութեան հասնիլը քայլ մը միայն կը մնայ:

Զանգուածային ամբաստանութիւններու եւ ձերբակալութիւններու այս համաճարակը, բանակէն ներս, սկսած է արդէն բարոյալքել զինուորները: Ռոստովի, Կորքիի եւ այլ մեծ քաղաքներու մէջ, կ'ըսուի թէ բողոքի ցոյցեր եղած են Կէփէուին շէնքին առջեւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ոստիկանական ընդհ. տեսուչին (Անգլիացի) դէմ մահափորձ մը կատարուեցաւ: Երբ իր պաշտօնատեղին կ'երթար, երեք անծանօթներ յարձակեցան կրակեցին ինքնաշարժին վրայ, զոր կը վարէր անգլիացի ոստիկան մը: Ինքնաշարժին վարիչը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, ընդհ. տեսուչը ազատեցաւ: Ոճրագործները փախան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղաւ հաղորդակցութեան փոխ գործավարը, Զիմին, որուն տեղ պաշտօնի կոչուեցաւ Պիննաիքթովիչ-Պաքուլին:

ՓՈՒԱՆԻ արձանը կանգնեցին, կիրակի, արտաքին նախարարութեան շէնքին առջեւ: Ցիշատակարանին զանազան երեսներուն վրայ արձանագրուած են պարբերութիւններ Պուանի ճառերէն: Բազման առթիւ ճառեր խօսեցան Փօլ-Պոնքուր, Թէատր Թիսիէ, Լէոն Պլում, արտայայտելով Ֆրանսայի կամքը՝ խաղաղութիւնը պահպանելու մասին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 Յունիս, կիրակի օր. Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները եւ համակիրները, այս հինգշաբթի, 17 Յունիս, երեկոյեան ժամը 8.30ին, երրորդ Թաղապետարանի մատենադարանին մէջ:

Կը դասախօսէ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»էն

Ա. Շարք, Երեք երգ դաշնակի բաժինով:

1.— ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք:

Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:

H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ:

ԻՐԱՒԱԳԷՏ — ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

122 Bld. Murat, Paris (16), Tél. Jasmin 52—69

Մէթրօ Բօրթ տը Սէն Քլու Ելքը, Ամբնիւ տը Վէրսայլի կողմէն:

Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, արկածի, առնելիքի եւ գործի համար: Գիները չափաւոր:

10—12, 6,30—8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ց. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 16 յունիս, չորեքշաբթի գիշեր, ժամը ճիշդ 9ին, Café des Sportsի մէջ:

Պարտաւորիչ ներկայութիւն, անդամատետրով:

Մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 17 Յունիս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միութեան սրահներուն մէջ, 7 րիւ տէ Պըլմարտէն, Փարիզ (5): Օրակարգ՝ նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Զառացի Տօնիկ Էվճուկեանի աղջկան հօրեղբօր աղջիկները՝ Մէխմիա եւ Արմենուհի Էվճուկեանները: 1924ին Յունաստանէն որբերու հետ միասին Եգիպտոս մեկնած են: Իմացնել Մարիամ Ղուկասեանի, 23, Rue Danton, Issy les Moulineaux, Seine, France: Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

11 — 17 Յունիս

Երեկոները ժամը 8.30

Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Jean Murat
dans
Les Mutines de l'Elseneur

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի առմսակ զեղչուած գինով

ԴԱՆԻԷԼ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

ԺԱՄԱԳՈՐԾ եւ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ

54 rue Petite St. Jean, Մարսէյլ

Ի գիտութիւն Հայ հասարակութեան կուգամ ծանուցանել որ 54 ՐԻՒ ՓԸԹԻԹ ՍԷՆ ԺԱՆ նոր բացած խանութիս մէջ կը ծախեմ ամէն տեսակ գոհարեղէններ, նշանտուքի մատանիներ, հարսանեկան նուէրներ, արանց եւ կանանց թեւի ժամացոյցներ եւլն. նպաստաւոր գիներով: Կը կատարեմ անթերի ամէն տեսակ նորոգութիւններ: Կը գնեմ փլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը ստանձնեմ յարկաբաժիններու եւ սենեակներու ամէն տեսակ նորոգութիւն եւ փոփոխութիւն (թուղթ, ներկ, ելեկտրական զետեղում), կահկարասիներու նորոգութիւն եւլն.: Մատչելի գին: Դիմել՝ Danielի, 4 rue Labat, Փարիզ (18): Հեռ. Montmartre 87-82:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՌՈՒՍ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ (52 rue Regnault, Paris 13) կը ծանուցանէ թէ Միջազգային Ցուցահանդէսի միջոցին վարձու կուտայ իր հանրակացարանին մէջ, մէկ հոգիի համար մէկ անկողին հետեւեալ պայմաններով.—

1 օրուան համար	10 ֆր.
Շաբաթը	60 ֆր.
Երկու շաբաթը	110 ֆր.

Կը տրուի նաեւ աժան ճաշ 4.50 ֆրանք: Ճաշարանի տնօրէն Շավերնէֆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 17 Յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 Rue Bossuet, Paris

Կը դասախօսէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նիւթ՝ Նկարչութիւնը երաժշտութեան մէջ:

ԱՍԹՕՐԻԱ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՀԻՒՐԱՆՈՑԸ

Նոր բացուած, նախկին Լոնտոն օթէլի փոխան

Պաղտատի գլխաւոր Էլ-Ռաշիտ պողոտային վրայ

Տէր եւ Տնօրէն՝ Յ. ՍՈՒԼԹԱՆԵԱՆ

40 սենեակներ տաք ու պաղ ջուրով, բաղնիքով, 3 մեծ սալօններ՝ բոլորովին նոր կահաւորումով: Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ: Արագ եւ կանոնաւոր սպասարկութիւն: Տեղական լեզուին ու պայմաններուն անծանօթ հիւրերուն համար կ'ընծայուի ամէն տեսակ ծառայութիւն: Téléphone No. 98

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue, Chaville

Աչքի, երախաներու եւ ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի առաւօտները 10—12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ լաւ գործաւորուհիներ գոնֆէքսիոն ռապ կարող: Դիմել՝ Պ. Անանիկեանի, 3 Rue Nicolas Roret, Paris (13):

ՎԱՐՁՈՒ Է Փարիզի մօտիկ եւ հոյաշուտ կեդրոնի մէջ, շատ աժան գինով մէկ սենեակ եւ խոհանոց մը: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, պտղատու ծառերով պարտէզ եւ բանջարանոց: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Բիւզանդ Աճէմեանի, 43 Rue Surmelin, Փարիզ (20). Հեռաձայն Ménilmontant 78—41.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով: Շատ նպաստաւոր գին: Դիմել Պ. JACQUESի, 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ Թիւ 1

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿ. ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ» եւ «Հ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ», գրեցին տեղակալ՝ Յ. Սահակեան եւ գնդ. Տ. Բաղտասարեան

Հայրենակիցներ, յիշեցէք թէ ինչ հետաքրքրութեամբ եւ հեւիհեւ կարդացիք մեր մօտիկ ու փոթորկալից անցեալի այս յուզիչ եւ անոյշ յուշերը «Յառաջ»ի մէջ:

Արդ այդ բոլորը ամփոփուած, վերամշակուած ձեզի կը ներկայացուի սիրուն հատորի մը մէջ, տպագրուած մաքուր թուղթի վրայ եւ զարդարուած բազմաթիւ նկարներով եւ քարտէսներով:

Այժմէն իսկ բաժանորդագրուելու եւ ստանալու համար դիմել.—

ՖՐԱՆՍԱ, Միութեանս կեդրոնատեղին 163, Av. Jean Jaurès, Paris.

Պալքաններ՝ Յ. Սահակեան, St. Atelerilor N. 29, Constantza, Roumanie.
Սօֆիա՝ «Մասիս» Հրատարակչ. Ընկ. Ցար Սիմէոն, թիւ 72:
Իրաք—Սուրիա՝ Գ. Սիւրմէնեան, New Street, Bagdad—Irak.

Գրատուն Հրանտ - Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince, Paris, որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չենք տուած:

Գին՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ	10 ֆր.:
Ամերիկա, Անգլիա, Իտալիա, Կիպրոս, Զուիցերիա	15 ֆր.

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ՄԻՃԱՌՆԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)

Գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Melkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie H. Samuel 51 rue Mr. le Prince, Paris.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Dupleix, PARIS (15)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Վերջիններիս հանդէպ նա խիստ հակակրութիւն ունէր (այս խօսքերը ես իրենից եմ լսել): Ցատկապէս չէր սիրում Ազեւին, որի միայն տեսքը նրան զզուանք էր պատճառում: Գուշակե՞լ էր արդեօք նա Ազեւի իսկական դերը: Ի հարկէ, չէր գուշակել, ինչպէս եւ չէր գուշակել այն ժամանակ եւ ոչ ոք: Բայց կարո՞ղ է պատահել արդեօք, որ այդքան բանիմաց եւ փորձառու մի մարդ հաւատար, որ այդ բոլոր տեղեկութիւնները Ազեւը ստանում է կողմնակի միջոցներով, «կնոջ միջոցով», «Գերշունիի հետ ունեցած իր մտերմութեամբ», կամ թէ չէ «հէնց այնպէս», ձեւի համար յենելով մարտական կազմակերպութեան հաւանական է, որ Լոպուխինը այդ մասին աշխատում էր չմտածել: Նրա հոգեբանութիւնը նման է բարձրաստիճան սպայի հոգեբանութեան, որ պատերազմի ժամանակ վարում է հակահետախուզութիւնը: Յեղափոխականների հետ կռիւ է տեղի ունենում. հակահետախուզական խմբի վարիչը ժամանակ չի ունենում մտածելու իր եւ օտար գործակալների գործելու կերպի մասին:

Առաջին յեղափոխութեան ժամանակ Լոպուխինը ընդմիշտ թողեց կառավարական ծառայութիւնը: Ըստ երեւոյթին նա արդէն հէնց այդ ժամանակ հոգեկան մեծ յոգնածութիւն էր ըզգում. Նրա արտաքին տեսքն անգամ վկայում էր այդ: Իր վերջին պաշտօնի ժամանակ (Էստլենդական նահանգապետ) նա յայտնեց որպէս ազատամիտ: Գրաֆ Վիտտէն, որ նրան շատ էլ չէր սիրում, չներելով նրա մօտիկութիւնը Պլեւէյի հետ, Լոպուխինին կադէտ էր համարում:

1905 թուից սկսած Լոպուխինը, առանց յաջողութիւն ունենալու, աշխատեց լաւ յարաբերութիւններ ստեղծել ազատամիտ շրջանների հետ (այս տեսակէտից նա մնաց անդաւաճան մինչեւ իր տարագիր վերջին օրերը):

VII

Ցանկանալով մերկացնել եւ ոչնչացնել գաղտնի գործակալներից ամենից կարեւորին, Բուրցեւը տեղեկութիւններ առնելու համար դիմեց մի մարդու, որ դեռ վերջերս առաջնակարգ դիրք էր գրաւում քաղաքական ոստիկանութեան մէջ: Միտքը, որ յղացել էր Բուրցեւը, արտասովոր էր իր համարձակութեամբ եւ պարզութեամբ:

1908 թուի ամառը Լոպուխինը ընտանիքով անց կացրեց Նէյհէյմում: Ոչ մի մերկացման մասին նա չէր մտածում, ինչպէս եւ չէր մտածում ընդհանրապէս քաղաքականութեան մասին: Նա պատրաստւում էր մեկնելու Իտալիա: Բուրցեւի հետ ունեցած նրա հանդիպումը ճակատագրական եղաւ: Իտալիայի փոխարէն նա ընկաւ Սիբիր: Եւ շատ մարդկանց համար Բուրցեւի եւ Լոպուխինի խօսակցութիւնը ողբերգական հետեւանքներ ունեցաւ (եղան նոյնիսկ անձնասպանութեան դէպքեր): Այդ խօսակցութիւնը շուտով իր վրայ հրաւիրեց ամբողջ աշխարհի հետաքրքրութիւնը եւ դարձաւ մեր դարի ամէնէն աղմկոտ դատական գործերից մէկը:

Պատահմամբ իմանալով, որ Լապուխինը սեպտեմբերի սկիզբին անցնելու է Կելնից Բեռլին, Բուրցեւը գնաց Կելն եւ սպասեց կայարանում:

Սեպտեմբեր 5ին, ցերեկուայ ժամի 1ին Լոպուխինը Նէյհէյմի երկաթուղուց դուրս եկաւ եւ նստեց Բեռլինի երկաթուղին: Բուրցեւը հետեւեց նրան. հազիւ էր երկաթուղին շարժուել, երբ նա մտաւ Լոպուխինի խցիկը:

Նրանց խօսակցութիւնը տեւեց 6 ժամ: Ոստիկանութեան նախկին վարիչին նեղը գցել Բուրցեւը, ի հարկէ, չէր կարող: Լոպուխինից էր կախուած ցանկացած րոպէին վերջ տալ այդ խօսակցութեան: Ինչո՞ւ նա այդպէս չվարուեց: Նա չզգա՞ց արդեօք, թէ ինչպիսի անդունդ է բացւում իր ոտքերի տակ: Երկաթուղու մէջ տեղի ունեցած խօսակցութեան մանրամասնութիւնը դժուար է այժմ բացատրել: Բուրցեւի պատմածը, որ հրատարակեց մամուլի մէջ, չի համապատասխանում Լոպուխինի տուած ցուցմունքներին՝ տրուած քննիչին: Չի համապատասխանում դրան նաեւ այդ խօսակցութեան ներկայ եղողների հետ ունեցած տեսակցութեան ժամանակ իմ լսածները: Բայց ընդհանուր պատկերը նոյնն է:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 16 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3448

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ՕՖԻՍԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհանուր Ժողովը ութ տարի առաջ որոշած էր մինչեւ 1938ի վերջը հաշուեյարդարի ենթարկել «Նանսէնեան» կոչուած Օֆիսը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Ժընեւ եւ վարիչն է Պ. Միքայէլ Հանսոն (հանգուցեալ Նանսէնի հայրենակիցն ու յաջորդը):

Տարի մը առաջ Ընդհ. Ժողովը յանձնարարած էր Պ. Հանսոնի՝ ծրագիր մը պատրաստել՝ յայտնելու համար թէ ի՛նչ ձեւով կարելի է լուծել այս հիմնարկութիւնը, որ կը գործէ 15 տարիէ ի վեր՝ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ:

Պ. Հանսոն պատրաստած է արդէն իր ծրագիրը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը զայն ղրկած զանազան պետութեանց, որոնց սահմաններուն մէջ կ'ապրին քաղաքական տարագիրներ եւ որոնք ունին «Նանսէնեան Օֆիս»ներ:

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը պիտի քննէ ստացուած պատասխանները: Նանսէնեան վարիչ մարմինը նոր տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ Ընդհ. Ժողովի յառաջիկայ նստաշրջանին: Որմէ ետք պիտի տրուի վերջնական որոշումը:

Մեր ձեռքը չունինք դեռ Պ. Մ. Հանսոնի ծրագիրը: Անոր ամփոփումը կարդացինք «Թայմզ»ի մէջ, որ խմբագրական մըն ալ նուիրած է այս խնդրին:

Պ. Հանսոն կ'ըսէ թէ Օֆիսին ջնջումով լուծուած չըլլար գաղթականներու խնդիրը եւ թէ դեռ ընելիք շատ բան պիտի մնայ: Ու կ'եզրակացնէ որ այդ մարմինը պէտք է շարունակէ իր աշխատանքները:

Պ. Հանսոն այս ուղղութեամբ պրոպագանդ ընելու համար պտոյտներ ալ կը կատարէ եւ ցարդ քանի մը երկիրներ այցելած է արդէն:

«Նանսէնեան» գաղթականներու ընդհանուր թիւը կը հաշուէ շուրջ 700,000,— Ռուս, Հայ, Սարցի, Ասորի, Ասորա - քաղդէացի եւ Թուրք: Այս թիւին մէջ են անոնք որ նիւթական ու եւ է աջակցութիւն չեն պահանջեր Օֆիսէն, որովհետեւ կամ «ամբողջովին ձուլուած են եւ կամ իրենց հիւրընկալուած երկրին մէջ բաւական լաւ վերաբերումի առարկայ դարձած»:

«Սակայն եւ այնպէս տակաւին կը մնան խիստ կարեւոր թիւով գաղթականներ, որոնք լուրջ օժանդակութեան կը կարօտին եւ պիտի շարունակեն կարօտիլ նոյնիսկ 1938էն վերջ, եթէ երբեք անօթութենէ չմեռնին կամ յուսահատական միջոցներու չդիմեն՝ սպառնալիք մը դառնալով հանրային ապահովութեան»:

Նանսէնեան Օֆիսի վարիչ մարմնի նախագահը չի ճշդեր այս դասակարգին թիւը, որ փոփոխական է՝ աշխատանքի շուկայի եւելեւէջներուն համաձայն: Յետոյ նաեւ իրենց չարքաշ աշխատանքին պատճառով, շատեր ժամանակէն առաջ կը կորսնցնեն իրենց առողջութիւնն ու աշխատելու ընդունակութիւնը:

Ու կ'առաջարկէ միջազգային վիճակահանութիւն մը կազմակերպել՝ այս կարգի գաղթականներուն օժանդակելու համար:

Ներկայիս «Նանսէնեան ներկայացուցիչներ» կան 18 երկիրներու մէջ: Ցարդ միայն 7 երկիրներ համաձայնած են շարունակելու իրենց նիւթական օժանդակութիւնը: Նանսէնեան դրոշմաթուղթերու, դրամական փոխառութեանց եւ օժանդակութեանց, գաղթականներու տեղաւորման եւ կրթութեան, մասնաւորաբար անոնց հետզհետէ լուծման ու ձուլման հարցերը շօշափուած են խնդրոյ առարկայ ծրագրին մէջ: Բայց թէ ի՛նչ ձեւով, այդ մասին պիտի տեղեկանանք՝ երբ ստանանք ծրագրին պատճէնը:

«Հայմաթլոս» գաղթականներու հարցին վերջնական լուծում տալու համար երեք կարելիութիւններ նկատի առնուած են. — գաղթավայրի մը մէջ տեղաւորում, հայրենիք ներգաղթ եւ կամ գտնուած երկրի հպատակութեան ստացում:

Առաջինը կարելի չէ, քանի որ քաղաքականէն զատ, կլիմայական եւ դրամական դժուարութիւններ կան, հաշուեւ եղած է՝ որ մէկ ընտանիքի տեղաւորման համար 22,000 ֆրանք պէտք է: Ընդհանուր ներգաղթ ալ կարելի չէ, քանի որ ներկայիս տակաւին իշխանութիւնը իրենց ձեռքն ունին այն կառավարութիւնները, որոնք խնդրոյ առարկայ գաղթականները երկրէն դուրս հանեցին: Կը մնայ ուրեմն հպատակութեան խնդիրը. «բայց ո՛չ մէկ կառավարութիւն, ըլլայ հիմա, ըլլայ ապագային դժուար թէ զանգուածային կերպով քաղաքացիական իրաւունքներ շնորհէ գաղթականներուն» (Թայմզ): Ֆրանսայի մէջ շատեր հպատակութիւն ստացած են, ասկէ զատ հազարաւոր ռուս եւ հայ մանուկներ՝ ֆրանսական հողին վրայ ծնած ըլլալով կը մեծնան իբրեւ ֆրանս. քաղաքացիներ: Սակայն ուրիշ երկիրներու մէջ նման իրաւունքներէ զրկուած են անոնք եւ կ'ապրին իբրեւ անհայրենիք՝ թշուառութեան մատնուած:

Այս բոլորը քննելէ վերջ, անգլ. թերթը կը յանգի մէկ կարճ եւ կտրուկ եզրակացութեան.— Գաղթականներու եւ անոնց զաւակներուն աստիճանական ձուլումը այն երկիրներուն մէջ՝ ուր անոնք բախտ ունեցած են օջախ մը գտնելու: Ծնողքներու վիճակը դժուար պիտի ըլլայ. միջազգային կլոր սեղանի մը շուրջ պէտք է հաւաքուին պետութիւնները՝ կարգ մը իրաւունքներ շնորհելու համար անոնց: Ատիկա «մարդասիրական մեծ գործ մը պիտի ըլլայ»:

Ծանրագլուխ «Թայմզ» այս առթիւ կը խոստովանի սակայն թէ «գաղթականները զոհեր են եւ խորհրդանշան մը Եւրոպայի անմխիթարանութեան: Առաւել կամ նուազ չափով բոլոր Մեծ Պետութիւններն ալ, զանցառութեան եւ յանձնառութեան մեղքերով, պատճառ եղան՝ որ անոնք գաղթական դառնան»:

Եւ որպէսզի իրենց այս ծանր մեղքը քաւեն, պէտք է որ անոնք հիմա աշխատին ո՛չ թէ հայրենիք մը տալ իրենց այդ «զոհերուն», այլ կլոր սեղանի մը շուրջ հաւաքուին — մարդասիրակա՛ն գործ է վերջապէս — որպէսզի միջոցներ խորհին անոնց ձուլումն ու այլասերումը դիւրացնելու համար: Որովհետեւ եթէ գաղթական մնան, «անոնք պիտի երթան գան եւ խիղճեր խռովեն, դատաւորներուն կամ ներգաղթի իշխանութեանց դուռը ցուցնեն»: (Թայմզ, 10 յունիս):

Այս բոլոր փորձանքներէն ազատուելու միակ ելքն է ձուլումը:

Ահա՛ Եւրոպայի խիղճը:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ո՞ւ՞մ են որ պիտի դատուին եւ...

«Արիւն թափելը տարափոխիկ է», կ'ըսէ Սթալին

«Թան»ի թղթակիցը, Փիէր Պէրլան, կը գրէ Մոսկուայէն թէ խորհրդային մամուլը անխնայ կը հարուածէ «ժողովուրդին թշնամիները, տրոցկիստ լրտեսները, որոնք երկիրը ծախեցին գերման, ճափոն եւ լեհ աշխարհակալներուն»: Սակայն այդ «թշնամիներուն» մէջ շատ քիչեր ծանօթ անուն ունին:

Տպագիր թերթէն զատ, ինչպէս ամէն բանակետական երկրի մէջ, գոյութիւն ունի նաեւ «խօսուն թերթը», որուն խմբագրատունը անծանօթ կը մնայ, բայց որուն աշխատակիցները ամէն տեղ են: Տպագիր թերթը կը վախնայ լուր տալ, մինչ «խօսուն թերթը» կը հաղորդէ քեզի այնպիսի տեղեկութիւններ, որոնք ամիսներ վերջ միայն կը դառնան պաշտօնական: Օրինակ, Մոսկուայի «խօսուն թերթը» 20 սեպտեմբեր 1936ին մեզի լուր կուտար թէ ձերբակալուած է Ռատէկ, մինչ այդ լուրը պաշտօնապէս պիտի հաղորդուէր 8 հոկտեմբեր 1936ին միայն: Թուխաչեւսքիի շնորհազրկումը «խօսուն թերթէն» իմացանք անցեալ Յունուարին, մինչ լուրը պաշտօնական դարձաւ չորս ամիս վերջ միայն:

Արդ, Մոսկուայի «խօսուն թերթ»ը կը հաղորդէ թէ շուտով տեղի պիտի ունենայ նոր դատավարութիւն մը: Ձերբակալուածներուն անուանացանկը երկար է ու թերեւս պակասաւոր,— դեսպաններ, գործավարներ, բարձրաստիճան սպաներ եւ պաշտօնատարներ: Յիշենք Փօքէր, գործավար ազգ. պաշտպանութեան, Կէքքէր, վարիչ ազգ. պաշտպանութեան արտաքին յարաբերութեանց դիւանին, Գարախան, դեսպան, Ռողէնպէրկ, դեսպան, Քրեսթինսքի, փոխ-գործավար, Լորով, փոխ - գործավար անտառային արդիւնաբերութեան, Էլիավա, փոխ - գործավար թեթեւ արդիւնաբերութեան, Մուխլէվիչ, փոխ - գործավար ռազմական ճարտարարուեստի, Ռուցուտակ, անդամ Քաղաքական Բիւրոյի, Բեխովսքի, բարձրաստիճան պաշտօնատար Կէփէուի, Շթէրն, բարձրաստիճան պաշտօնատար արտաքին գործավարութեան:

Թէ ի՛նչ ճակատագիր կը սպասէ այս դժբախտներուն, յայտնի չէ, ստոյգը այն է որ շնորհազրկումէն մինչեւ ձերբակալութիւն հեռաւորութիւնը այնքան է, որքան ձերբակալութենէն մինչեւ մահապատիժ: Ով որ դադրած է հաճելի ըլլալէ իր տէրոջ, կամ տրոցկիստ է կամ լրտես: Կրեմլի պալատը շատ բարակը չի փնտռեր: Սթալինի դէմ դաւադրութեան մը սարսափը առեր կը քալէ: Ռատէկ, իր դատավարութեան ընթացքին, ըսաւ թէ իբրեւ դաւադրական կազմակերպութիւն գոյութիւն ունի նաեւ երրորդ «զուգահեռ կեդրոն» մըն ալ, եւ աւելի տեղեկութիւն չկրցաւ տալ: Այդ կեդրոնէն Տրէյէր գնդակահարուեցաւ անցեալ Օգոստոսին եւ զաղանիքը հետը տարաւ: Ահա դաւադրական այդ խորհրդաւոր կեդրոնը երեւան հանելու ճիգով մը, անխնայ կը ձերբակալուին անոնք որ հաճելի չեն թուիր այլեւս: 1933ին, սարսափելի սով մը կը տիրէր երկրին մէջ, անոնք որ տնտեսական քաղաքականութիւնը քննադատեցին մեղմօրէն, անոնք անգամ կը ձերբակալուին:

1936 Օգոստոսի դատավարութենէն ասդին՝ ամէն դէպք մոռցնել կուտայ ֆրանսական յեղափոխութիւնը: Լէնին կը վախնար, որ պոլշեւիկները իրարու գլուխ կ'ուտեն 1793ի ժաքոպէններուն նման,— այդ է որ տեղի կ'ունենայ հիմա:

Սկիզբները Սթալին հաւատարիմ կը թուէր Լէնինեան պատգամին,— արդարեւ 1925ին, երբ տեղի կ'ունենար կոմունիստ կուսակցութեան Դ. համագումարը, Զինովիեւ եւ Քամենեւ կը պահանջէին Բուխարինի գլուխը, Սթալին կը յայտարարէր.

— «Բուխարինի արի՞ւնը կ'ուզէք: Պիտի չտանք ձեզի, աւելի լաւ գիտցէք: Համակարծիք չենք, որովհետեւ անդամատելու քաղաքականութիւնը մեծ վտանգներ կը բերէ կուսակցութեան գլխուն, որովհետեւ արիւն թափելը վտանգաւոր բան է եւ տարափոխիկ, այսօր մէկուն գլուխը, վաղը ուրիշի մը գլուխը: Ու մարդ չի մնար կուսակցութեան մէջ: Մեր կուսակցութիւնն է, որ կը կառավարէ երկիրը, մի մոռնաք այս պարագան: Մի մոռնաք որ դեկավարներուն մէջ ամէն տարակարծութիւն կը տկարացնէ մեզ երկրի, չըսելու համար արտասահմանի մէջ»:

Այսպէս կ'ըսէր Սթալին 23 դեկտեմբեր 1925ին: Սակայն խղեց այդ քաղաքականութիւնը 1936ին, նախ գնդակահարելով Զինովիեւը, Քամենեւը: Ու չէ՞ որ «տարափոխիկ» է արիւն թափելը, գնդակահարութիւնները կը շարունակուին այնքան որ «մարդ պիտի չմնայ կուսակցութեան մէջ»:

Սթալինի եւ Վորոշիլովի յարաբերութիւններ

«Մաթէն» կը պնդէ այն լուրին վրայ թէ խուլ պայքար մը կը մղուի Սթալինի եւ Վորոշիլովի միջեւ: Գեր. Ատեանի կազմին մէջ Վորոշիլովի բացակայութիւնն ալ կը հաստատէր այն կասկածը, զոր Սթալին կը տածէ մարաջախտին մասին: Կ'ըսուի թէ Եժովի (Կէփէուին պետը) հրահանգ տրուած է պատրաստել Վորոշիլովի վերջին հինգ տարիներու «վարք բարուցը»:

Սկիզբէն ի վեր, արդէն, Վորոշիլով չէր ծածկեր իր զգացումները: Յաճախ քննադատած է Սթալինը, որ թոյլ կուտայ քաղաքական պաշտօնեաներու միջամուխ ըլլալ զինուորական խնդիրներու եւ բանակին վերաբերեալ հարցերու մէջ: Անգամ մը, 1931ին, Քաղաքական Բիւրոյի մէկ նիստին, Սթալինի երեսին կը նետէ բանակին դժգոհութեանց արձանագրութիւնը:

Այժմ Սթալին իր վրէժը կը լուծէ դժգոհ բանակէն, որուն հրամանատարները ընդդիմացած էին նաեւ իր «թաղադրութեան», նախապէս ծրագրուած կատարել անցեալ մայիս 1ին:

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ՆՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հավաս կը հեռագրէ Մոսկուայէն թէ ազգ. պաշտպանութեան փոխ - գործավար նշանակուեցաւ Իվան Թէվոսեան: Զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած է Թէվոսեանի նախորդը, Միշէլ Քականովիչ, որ մինչ այդ՝ կը պաշտօնավարէր ազգ. պաշտպանութեան գործավարութեան մէջ: Միշէլ եղբայրն է հաղորդակցութեանց գործավար Լազար Քականովիչի, որ մտերիմն է Սթալինի: Դարձեալ զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած է Պալթեան նաւատորմին հրամանատարը, ինչպէս նաեւ Զօր. Լեվանտովսքի, զինուորական հրամանատար Անդրկովկասեան շրջանի:

Թաս հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հաղորդէ թէ պաշտօնանկ եղած է արտաքին առեւտուրի գործավարը, Ռողէնկոլց, իբր թէ այլ պաշտօնի մը կոչուած:

Հավաս կը հեռագրէ թէ Խաբարովսկի շրջանին մէջ իբրեւ տրոցկիստ եւ Ճափոնի ծախուած լրտես՝ գնդակահարուած են 28 հոգի: Նոյն շրջանին մէջ, 9 Մայիսին արդէն գնդակահարուած էին 44 հոգի, 15 Մայիսին՝ 11 հոգի, որով մինչեւ այսօր՝ 83 հոգի: Իսկական սպանդանոց:

Լեհական թերթ մը կը կարծէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը, շեղելու համար արտաքին աշխարհի ուշադրութիւնը, որ այս պահուս կեդրոնացած է Ռուսիոյ վրայ՝ իբրեւ հետեւանք վերջին գնդակահարութիւններուն, զինուորական արկածախնդրութիւն մը կը պատրաստէ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Պիլպաոյի վերջին օրերը

Ամենայն կատաղութեամբ կը շարունակուին կռիւները Պիլպաոյի դռներուն առջեւ: Ազգայնականները արդէն մտած են կարգ մը արուարձաններէն ներս: «Թայմզ»ի թղթակցին կարծիքով, սակայն, Զօր. Ֆրանքօ կ'ուզէ գրաւել պատք մայրաքաղաքին բոլոր ճամբաները, պաշարել ամէն կողմէ եւ այնպէս մտնել քաղաք: Արդարեւ ազգայնականները շրջանիկ շարժումով մը իջան մինչեւ ծով եւ գրաւեցին Պիլպաոյի նաւահանգիստը, ինչպէս եւ հիւսիսային ճանապարհները:

Յառաջխաղացող բանակին գլուխը կը գտնուին իտալացի լեգէոնականները, որոնք «Սեւ Նետ» կը կոչուին եւ լաւ սպառազինուած են:

Պահ մը զրոյց շրջեցաւ թէ Պիլպաոյի կառավարութիւնը լքեց քաղաքը եւ քաշուեցաւ Սանթանտէր: Սակայն կառավարական զեկոյց մը կը հաղորդէ թէ իշխանութիւնը չէ հեռացած քաղաքէն եւ Պասք ժողովուրդը կը կռուի հերոսական խոյանքով մը: Զօր. Ֆրանքօ, որ ռազմաճակատին վրայ կը գտնուի, իր յաջողութիւնը կը պարտի որքան իր խիզախ ռազմախաղին, նոյնքան հրետանիի եւ օդանաւային ուժերու գերազանցութեան:

Հրետանին կը գործէ անընդհատ եւ անխնայ, մինչ օդանաւերը հանգիստ չեն տար բնակչութեան: Երբեմն խմբովին եւ ցածէն թռչելով՝ գնդացիրի կրակին կը բռնեն բնակչութիւնը, որ չի համարձակիր դուրս ելլել ապաստաններէն:

Ֆրանսական հիւպատոսը հեռացաւ քաղաքէն, անգլիական հիւպատոսը եւս պիտի հետեւի նոյն օրինակին: Շատ դժուար թէ Պիլպաօ դիմանայ աւելի երկար: Ազգայնականներու խողովակով հասած տեղեկութեանց համաձայն, քաղաքին ծայրամասի տուները արդէն ճերմակ դրօշ պարզած են: Իսկ Սէվիլլայի անթելը կը հաղորդէ թէ քաղաքը կարելի է գրաւուած նկատել, փոքր կազմով ջոկատներ հետզհետէ կը թափանցեն արուարձաններէն ներս, բանակը կը զգուշանայ քաղաք մտնել, կասկածելով որ ուժանակ դրուած կ'ըլլայ յուսահատ դիմադրողներու կողմէ:

Արդէն ազգայնականները, վստահ իրենց յաջողութեան վրայ, կը ծրագրեն Պիլպաոյէն վերջ յարձակումը շարունակել Սանթանտէրի ուղղութեամբ:

Հանրապետական բանակը, շեղելու համար ուշադրութիւնը, յարձակողական անցած է այլ ճակատներու վրայ:

*** Լոնտոնի մէջ որոշ ջղագրգռութիւն մը կը տիրէր Պիլպաոյի կռիւներուն առթիւ: Ժամէ ժամ լուրի կը սպասէին: Հանրապետական կառավարութեան կողմնակիցներն անգամ դիրք պիտի փոխեն՝ երբ ազգայնականները գրաւեն Պիլպաօն: Զօր. Ֆրանքոյի տալով իրենց համակրութիւնը, անոնք անշուշտ կը խորհին անգլիական շահերուն մասին, որոք մեծ են այս շրջանին մէջ: Եւ յետոյ Պասքեան ամբողջ ծովեզերքը իյնալէ վերջ ազգայնականներուն ձեռքը, Ֆրանքոյի նպաստաւոր փոփոխութիւն մը յառաջ պիտի գայ ոչ միայն Անգլիոյ, այլեւ մեծ պետութեանց ապագայ յարաբերութեանց մէջ:

ՓՈԼ ՖՈՐ ԿԸ ԽՕՍԻ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, միաժամանակ անպաշտօն նախարար, Փօլ Ֆօր, երկուշաբթի օր ճառ մը խօսեցաւ Լիոնի մէջ եւ ի մէջ այլոց ըսաւ.

— Մեր ընկերներուն թիւը կ'աճի ամէն օր, որովհետեւ դրամատիրութեան սպառնալիքը ակնյայտնի է ամէնուն: Մարդարէանալու օրերը անցած են, ահա մենք, ահա մեր գործը: Ընկերվարական նախարարները յարատեւ եւ յամառ գործունէութեամբ մը իրագործեցին մէկ տարուան մէջ մեծ մասը այն բարեփոխութիւններուն, որոնք արձանագրուած էին մեր հանգանակին մէջ: Շարունակենք մեր գործը եւ թող ամէն ընկերվարական ջանայ հաստատել թէ աշխատաւորներու եւ երկրին փրկութիւնը կը կայանայ միայն ու միայն ընկերվարական ժողովրդապետութեան մէջ: Թող ամէն ընկերվարական ըսէ ինքն իրեն.— «Եթէ դուն ան ես ինչ որ ես, պատճառն այն է որ ետեւդ կանգնած է անշահախնդիր քաղաքացիներու բանակ մը»: Կրկնապատկենք մեր հաւատքը կուսակցութեան վրայ:

Մեծ յեղափոխութիւն մը կ'անցնի աշխարհի վրայէն: Ամէն ինչ վեր-վար շրջուած: Ժողովուրդները ճամբայ կ'որոնեն իրենց համար: Անոնց կարելի պիտի ըլլայ գտնել իրենց ճամբան միայն ընկերվարութեան մէջէն: Մեր նպատակն է միշտ,— ընկերվարականացնել արտադրութեան եւ փոխանակութեան բոլոր միջոցները, ամէն հարստութիւն դնել ի սպաս ամէնուն: Համայնավարութիւն չէ այս, մենք կ'ուզենք ազատ ժողովրդապետութիւն մը ազատ միջազգայինի մէջ: Եթէ հանրապետական կուսակցութիւնները կ'ուզեն քալել

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՓՐՈՖԱԿԱՆՏԻ ԳՈՐԾԸ

Վերջերս իտալացի բարեկամ մը մեզի կ'ըսէր. «Առիթը ունեցայ տեսնելու հայ թերթեր ու հանդէսներ, հարուստ ու հետաքրքրական մամուլ մը ունիք։ Պակաս մը սակայն աչքի կը զարնէ, — կը գրէք միայն ձեզի համար»։ Սխալ չէ մեր բարեկամին դիտողութիւնը, սակայն մեր պակասը մասամբ արդարանալի է, եւ մենք ջանացինք զինքն ալ համոզել։ Յիշենք միայն մեծ պատերազմի ու զինադադարի շրջանները։ Հայ ժողովուրդը միլիոններ ծախսեց եւ գրականութիւն մը ստեղծեց աշխարհին ծանօթացնելու համար հայ ազգը, իր արժանիքները, ծառայութիւնները, զորս մատուցած էր ու կը մատուցանէր մարդկութեան, պայքարները, զորս մղած էր վառ պահելու համար քաղաքակրթութեան կանթեղը ժողովուրդներու մէջ, որոնց կեանքի միակ իմաստը եղած էր ջարդը եւ կողոպուտը, եւ վերջապէս արիւնի տուրքը զոր հայ ժողովուրդը վճարած էր, դաշնակից բանակներու յաղթանակին համար։

Արդիւնքը այս զոհողութեանց բոլորին ծանօթ է։ Ոչ մէկը հասկցաւ հայ ազգին արժանիքները եւ ողբերգական վիճակը, եւ շատեր մեր արդար դատը լքեցին մեզ խաբելէ ետքը։ Շատ բնական էր, ուստի, որ Հայերը այս անորակելի ու ցաւալի իրականութեան առջեւ յուսալքուած՝ քաշուէին իրենց պատեանին մէջ բուժելու համար իրենց վէրքերը։ Այսպէս կը պարտադրէր ազգային արժանապատւութիւնը։

Բոլորի այս վհատանքն ու ազնիւ չարժուճելը եթէ հասկնալի ու արդար էր մինչեւ որոշ շրջան մը, այժմ արդէն անիմաստ է ու կը սկսի նոյն իսկ վնասակար ըլլալ, քանի մենք կ'ուզենք ապրիլ ու տեւել։

Պատերազմի շրջանին Հռոմ առիթը ունեցած էինք լսելու Պարագդան, նշանաւոր իտալացի սուսանորդը, որ իր քաջագործութիւններով հերոսացաւ։ Պարագդան հայրենասէր սպայ մը, կ'ըսէր. «Մարդ խրամ մտնելու է, որպէսզի հասկնայ թէ ապրելու համար պէտք է նորոգուիլ»։

Կեանքը պայքար է, եւ մենք բոլորս կրնանք ըսել թէ խրամներու մէջ դիրք բռնած ենք։ Ընդունինք ուրեմն Պարագդայի խօսքերուն ճշմարտութիւնը, եթէ կ'ուզենք ապրիլ, տեւել։ Գիտնանք նորոգուիլ։ Մշակենք մեր ծրագիրները նոր հիմերու վրայ, չըմոռնանք երբեք անցեալի փորձառութիւնները, լքենք ցնորքները, եւ լծուինք աշխատանքի, քանի դեռ ուշ չէ։ Աշխատանք կայ բոլորին համար եւ բոլորը կրնան իրենց բաժինը բերել։

Եւրոպայի քարտէսը փոխուած է, ծնած են նոր պետութիւններ, հիներէն ոմանք կորսնցուցած են իրենց նախկին ուժը, ուրիշներ ընդլայնած են իրենց սահմանները, եւ ազդեցութեան շրջանակները։ Ամէն երկրի մէջ զգալի կերպով պետական գործերու ղեկավարութիւնը կ'անցնի նորերու, մանաւանդ երիտասարդներու ձեռքը։ Նոր սերունդը միայն պատմական ծանօթութիւններ կրնայ ունենալ հայ ազգին մասին։ Այժմ այդ ծանօթութիւններն ալ կրնան սխալ ըլլալ։ Ի վնաս մեզի եւ ի շահ մեր թշնամիներուն։ Առանց հեռուները երթալու, ահա Իտալիան, երկիր մը որ լաւ կը ճանչնանք եւ այնքան մօտ է մեր սրտին։ Մեծ պետութիւն մը ըլլալով հանդերձ, զինադադարին, հայկական դատին լուծման առթիւ, չկատարեց այն դերը որ մենք բոլորս կը սպասէինք իրմէ, եւ սակայն այսօր հակառակ 52 պետութիւններու թշնամութեան՝ ստեղծեց իր կայսրութիւնը, ընդլայնելով քաղաքական գործունէութեան սահմանները։ Միջերկրականի արաբական երկիրներու եւ Պալքաններու մէջ Իտալիոյ ազդեցութիւնը եւ հմայքը ամէն օր կ'աւելնայ, եւ ըսել չէ թէ անցեալին բռնած բացասական դիրքը պիտի բռնէ նաեւ ապագային։ Չմոռնանք նաեւ յիշել Հռոմ-Պերլին առանցքը, որուն կարեւորութեան վրայ մեր պարտականութիւնն է հրաւիրել հայ քաղաքական շրջանակներու ամենալուրջ ուշադրութիւնը։ Մեր շուրջը նայելով մեզի բնական կուգայ հարցնել թէ գոնէ Իտալիոյ հայ գաղութը ըմբռնա՞ծ է նոր կացութիւնը, եւ եթէ ըմբռնած է, ի՞նչ աշխատանք կը կատարէ փրոփականտի տեսակէտով։ Ներկայիս ալ այս երկրին մէջ ունինք բարեկամներ հին թէ նոր, — կը գրեն, կը խօսին, վերջապէս կ'աշխատին ի նպաստ հայկական դատին։ Ահա քեզի նորերէն Վարվիոր եւ մանաւանդ Մայինարտին, զոր միայն վերջերս ճանչցանք։ Պէտք է քաջալերել մեր բարեկամները, պէտք է աշխատցնել ոչ թէ շնորհակալութեան կամ երախտագիտութեան նամակներ գրելով միայն, այլ իրենց տրամադրութեան տակ դնելով միջոցներ, կազմակերպուելով, ենթարկուելով կարգապահութեան, եւ յօժարակամ ընդունելով անհրաժեշտ զոհողութիւնները։ Այդ ատեն միայն կարելի է կատարել լուրջ ու օգտակար գործ եւ այդ գործը պէտք է ըլլայ ի նպաստ Հայաստանին եւ Իտալիոյ, միակ ազնիւ ու պատուաւոր եղանակը, մեր անշահախնդիր բարեկամներուն յոգնութիւնը փոխարինելու համար։

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ԻՊՆԸ ՍԻՆԱՅԻ 900ԱՄԵԱԿԸ

Պատմութեան Թրք. ընկերութիւնը ձեռնարկած է պանծացնելու յիշատակը Թուրք մեծ բժիշկ եւ փիլիսոփայ Իպնը Սինային, անոր 900ամեակին առթիւ։ Առ այս կազմուած է կոմիտէ մը՝ նախագահութեամբ փրոֆ. Շէմսէտտին Կունալթայի։ Տարեդարձի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 21ին Պոլսոյ Իւնիվէրսիթէի կաճառին մէջ։ Թուրք եւ օտար գիտունները դասախօսութիւններ պիտի տան՝ ի վեր հանելով գիտութեան մատուցած ծառայութիւնները Իպնը Սինայի կողմէ։ Կոմիտէն պատրաստած է նաեւ գործ մը մեծ փիլիսոփային կեանքին եւ գործին վրայ, ինչպէս եւ ցանկը անոր գործերուն։ Իպնը Սինայի գործերուն մէկ ցուցահանդէսը պիտի կազմակերպուի եւ Թուրք պատ. ընկերութիւնը դունաւոր տպագրել պիտի տայ մեծ գիտնականին բնական մէկ մանրանկարը, որ կը գտնուի Թուրք եւ իսլամ գործերու թանգարանին մէջ։

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Կուտանք ռումէն փրոֆէսօրին ճառին Բ. եւ վերջին մասը.—

Հայաստան կը գտնուի ճամբաներու քառուղիի մը վրայ։ Եթէ այս պարագան յաճախ վտանգած է Հայաստանը՝ զինք կոխոտող արշաւանքներուն երեսէն, միւս կողմէ եղած է բարիք մը։ Ան եղած է թատրը զիրար խաչաձեւող ազդեցութեանց, հակընդդէմ մշակոյթներու եւ քաղաքակրթութեանց։ Հայ մշակոյթը խառնուրդը եղած է այս զանազան ազդեցութիւններուն, անոնցմով ստեղծելով երբեմն ինքնատպութեան վայրկեաններ իր պատմութեան մէջ, ինչպէս պիտի ըլլար հայ գրականութիւնը Զ. դարէն սկսեալ՝ մարսելէ յետոյ Դ. եւ Ե. դարերու ազդեցութիւնները, եւ ճարտարապետութիւնը Ը. եւ Թ. դարերուն՝ Բագրատունեաց օրով։ Հայ մշակոյթը մեծ շտեմարան մըն է փոխառութիւններու, բայց հայ ժողովուրդը կրցած է անոնց վրայ իր կնիքը դնել։ Արեւելքն ու Արեւմուտքը ներկայ են հայ ժողովուրդի մտքի համադրութիւններուն մէջ, բայց հոգին առաւելապէս Արեւելքն է որ կը քաղէ իր տարրերը։

Ժողովուրդի մը անցեալ քաղաքակրթութիւնը ըմբռնելու համար, ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է անոր երբեմնի կեանքը ճանչնալ։ Դժբախտաբար քիչեր զբաղած են հայ անցեալ բարքերու ուսումնասիրութեամբ։ Հայ պատմիչները ժլատ են այդ մասին տեղեկութիւններ տալու։ Ու այդ տեսակէտով ամէնէն բարեխիղճ պատմիչը Բիւզանդ Փաւստոս անտեսուած է երկար ատեն, իր պատմած անհաճոյ բարքերուն համար։

Ժողովուրդի մը կեանքը իր կլիման է որ կը ստեղծէ նախ։ Ու արդարեւ Հայաստանի կլիման ամէն յարմարութիւն ունի բարդուած մշակոյթ մը ստեղծելու։ Բարեխառն իր բազմաթիւ մասերուն մէջ, հարուստ ծաղիկներով, առուներով, արօտավայրերով,— ինչպէս կը նկարագրէր Զենոբ Գլակ, — ունի նաեւ ձմեռնային քաղաքակրթութեան տուեալները իր խստաշունչ ձմեռով, որուն ահաւոր նկարագրութիւնը կը գտնենք Քսենոփոնի մէջ։ Քրիստոսէ առաջ Դ. դարուն անցնելով Հայաստանէն՝ իր 10.000 նահանջող զինուորներով, Քսենոփոն Հայաստանը կը գտնէ բարօրութեան եւ առատութեան մէջ, նոյն իսկ հայ գիւղերէն ներս։

Հարուստ տափարակ մասերով՝ Հայերը ունեցած են բազմակողմանի արդիւնաբերութիւն։ Անուանի էին անոնց այգիները եւ գինիները։ Բայց երկրագործութիւնն էր անոնց ամէնէն յառաջադէմ ասպարէզը։ Հայ վեհապետները մեծ զարկ կուտային երկրագործութեան։ Կը յիշուի Վաղարշակը որ երկիրը աշխատանքի մղեց այդ ուղղութեամբ եւ նշանակեց պետական կալուածներու վերին հսկող մը որ հազարապետ անունը կը կրէր։ Ան ձեռնարկներ ըրաւ ճահիճները եւս չորցնելու։ Կը խօսուի նաեւ հայ թագաւորներու շինած փարքերուն մասին։ Փաւստոս եւ Ագաթանգեղոս ակնարկութիւններ ունին Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցող ձկնարաններու մասին։ Իսկ օտար պատմիչներէն գիտենք որ Հայաստան ցորենի շտեմարան մըն էր Հռոմի համար։ Մետաքսը կը ճանչնային Հայերը, եւ անոնց միջոցաւ է որ Եւրոպա եւ Մոլտովա եկաւ ան, ինչպէս կը հաւաստէ Մաքլէր։

Պարտէզներու համար տարուած խնամքն ալ գովեստով յիշատակուած է։ Ծիրանը, զոր լատինները «հայկական սալոր» կը կոչեն, Հայաստանէն կը սերի։

Ինչպէս յիշեցինք՝ հին Հայերը մասնագէտ էին ձիաբուծութեան։ Այդ մասնագիտութիւնը անոնք պահեցին յետոյ ալ։ Կը յիշուի որ Հայերը տարեկան 20.000 ձի կը հայթայթէին պարսկական բանակին։

Հայաստան հանքերով ալ հարուստ էր։ Աւելին, կը շահագործէր զանոնք։ Երկաթը, պղինձը, կապարը, աղը, արծաթն ու ոսկին գլխաւորներն են Հայաստանի շահագործուած հանքերուն։ Ու այդ պատճառով մեծ զարկ տրուած էր մետաղագործութեան՝ ինչ որ սանդղամատերէն մէկն է քաղաքակրթութեան։

Հին Հայոց Աստուածները բացի Վահագնէն, օտար ծագում ունին, ինչպէս Անահիտը, Արամազդը, Աստղիկը, Տիրը, Նանէն, Միհրը, Դեմետրը եւ Գիսանէն, որոնց համապատասխան աստուածութիւնները կը գտնենք ուրիշ ժողովուրդներու մօտ ալ։ Անոնց արձանները կը գտնուէին՝ Թիլ, Աշտիշատ, Երիզա, Բագաւան եւ Բագարիճ։ Հայ դիցաբանութեան մաս կազմող երկրորդականներ էին Յաւալէք, Դեւերը եւ Քաջերը։ Հայ քրմական դասը որոշ դասակարգ մըն էր հին Հայոց մէջ, իր սեփական իրաւունքներով, որոնք կը փոխանցուէին ժառանգաբար, եւ որոնք կորիզն էին հայ հեթանոս մշակոյթին, որուն հետքերը դժբախտաբար ոչնչացուց առաջին քրիստոնեաներուն մոլեռանդութիւնը։

Աւատական երկիր մըն էր հին Հայաստանը, եւ իրական ուժը կը գտնուէր տոհմապետներուն ձեռքը՝ որոնց ենթակայ էր նաեւ իրենց շրջանի զօրքը։ Թէեւ թագաւորը պետն էր բոլորին, բայց անոնք յաճախ պայքար կը մղէին թագաւորին դէմ, ինչպէս եւ իրարու միջեւ։ Մեծն Տիգրանի եւ Արտաշէսի օրով է միայն որ զօրացած է արքայական իշխանութեան դիրքը։

Եռուն էր կեանքը հայ գիւղին մէջ։ Հայ գիւղերը կը կը գտնուէին կէս մը հողին տակ, ինչպէս կը պատմէ Քսենոփոն այնքան կենդանի գոյներով։ Ահա հասարակաց գիծ մը եւս Փռիւգիացիներու հետ։ Հայ գիւղական տան մէջ առատ էր ըմպելին, անդեղէնը, եւ մանաւանդ ջերմ հիւրասիրութիւնը։ Ամբողջ գերդաստանը միակ տունի մը մէջ կ'ապրէր, եւ մեծ ու պզտիկ բոլորը, բոլորը կոյր հնազանդութեամբ մը կը հպատակէին տան նահապետին։ Պարզ եւ մաքուր էր հայ տունը՝ հակառակ կէս մը գետնին տակ ըլլալուն։ Կինը անձնուէր կերպով կապուած էր իր ամուսնոյն։

Քաղաքներու ազնուականութեան, մանաւանդ արքունիքին մօտ տարբեր էին անշուշտ բարքերը։ Արեւելեան ճոխութիւնը կը տիրէր հոն։ Նոյն իսկ հարէմ ունէին հայ վեհապետները։ Պատմիչները մեծ յափշտակութեամբ կը խօսին Մեծն Տիգրանի արքունիքին մասին, ուր չորս գերի թագաւորներ կը կենային գահուն մօտ եւ ձիով որսի գացած միջոցին կը քալէին անոր ձիուն քովէն»։

Ռումէն փրոֆէսօրը ծանրացած է նաեւ հայ ոսկեդարուն մասին՝ սկսելով տառերու գիւտէն, մինչեւ դպրոցներու բացումը, թարգմանիչներու շրջանը, եւ ստեղծագործական աշխատանքները։

Թուած է քաղաքակրթական ձեռնարկները Դ. եւ Ե. դարերուն, երբ Հայաստանի մէջ կը շինուէին հիւանդանոցներ, որբանոցներ, ուրկանոցներ, ճամբորդի հանգստակայաններ եւն.։

Ի վերջոյ արագօրէն անցած է հայ թատրոնին, երաժշտութեան եւ մանրանկարչութեան վրայէն, պահ մը կանգ առնելու համար հայկ. ճարտարապետութեան վրայ, որուն մէջ է որ հայ հանճարը գտած է իր ինքնատպութիւնը եւ որուն ազդեցութիւնը մեկնած է Հայաստանի սահմաններէն դուրս, ինչպէս կը վկայեն Սթրզիքովսքի եւ Շարլ Տիլ, նշանակելով նոյն իսկ թափանցման ուղիները։

Յետոյ ռումէն փրոֆէսօրը եզրակացուց.—

«Ի զուր չէ որ արծիւը՝ խորհրդանշանն է եղած հայ արքայական հարստութիւններուն, ինչպէս ոճի վերածուած հայ արուեստին մէջ,— արծիւը որ ճախրել գիտէ, եւ որ կրնայ տոկալ։ Հայկական արծիւը մեռած չէ. ան միշտ գոյ է հայ վերածնութեան վրայ սաւառնելու համար»։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 1 Յունիս.— Արաբ ղեկավար շրջանակներ լուրջ մտահոգութեան մատնուեցան այն յամառ զրոյցներուն համար, որոնք շրջան կ'ընեն քաղաքիս բոլոր խաւերուն մէջ, թէ Պաղեստինի կառավարութիւնը պիտի չարգիլէ որ եւ է Արաբի, եթէ ան ուզէ վաճառել իր հողը հրեայ գնորդին։

Ուրիշ լուր մը եւս, թէ ըստ մամուլին, Լոնտոն խորհուրդ կուտայ Արաբներուն Պաղեստինէն անջատուելիք իրենց մասը կցել Անդրյորդանանի, որուն հետ միասին ենթարկուելու համար Իրաքի թագաւորութեան։ Նուրբ ու փափուկ հարց արդարեւ։

Մինչդեռ Պաղեստինի Արաբներուն մէկ մասը կ'ուզեն որ իրենց երկիրը առանձին թագաւորութիւն կազմէ եւ վեհապետ դառնայ մեծ Մուֆթին։

Անջատուելիք Պաղեստինը, որ ապագային իր շուրջը պիտի ստեղծէ բարդ խնդիրներ, քանի որ Հրեան եւ Արաբը ազատ պիտի ըլլան մէկը միւսին սահմանէն ներս տեղաւորուելու եւ հոն առեւտրական գործերով զբաղելու, վերջապէս պիտի կամենան կալուածներու տիրանալ։

Հրեայ դրամագլուխը հանդարտ պիտի չթողու արաբ բնակչութիւնը,— առաջինը պիտի ուզէ արմատ արձակել, իսկ երկրորդը պիտի չհանդուրժէ ուրիշներու տեղաւորումին իր տունէն ներս։

Յուլիսին Լոնտոնէն պիտի հասնի Պաղեստինեան ապագայ ... չափիկը, եթէ կրկին չյետաձգուի զանազան պատճառներով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՄԱՅԻՍ 28 ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

ՍՈՖԻԱ, 7 յունիս (Յառաջ).— Երէկ կիրակի, Սոֆիայի մէջ, Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը տօնուեցաւ իրապէս աննախընթաց շուքով եւ հանդիսաւորութեամբ։ Նախաձեռնութիւնը առանձնած էր «Քրիստափոր» ընթերցարանը, իսկ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Գ. Խաչէն ու Մալկարացիներու Հայր. Միութիւնը։ Հանդէսը տեղի ունեցաւ կէս օրէ վերջ, ժամը 4ին, «Ալիանս Ֆրանսէզ»ի շքեղ սրահին մէջ։ Որոշուած ժամանակին սրահը ամբողջովին լեցուն էր։ Բայց, հետզհետէ՝ կարելի է ըսել՝ յորդեցաւ, միջանցքը եւ սրահին չորս կողմերն ու վերնամասը ամբողջովին խճողուած ըլլալով։

Նախագահ Լ. Գազանճեան բացումը կատարեց։ Շեշտեց թէ անկախութեան տօնը միաժամանակ տարեդարձն է Սարդարապատին, որ երկու արժէք ունի,— յաղթանակը Հայուն եւ պարտութիւնը Թուրքին։ Իսկ այս երկրորդը առաւել եւս կը շեշտէր անոր մեծութիւնը։ Յետոյ, հրաւիրեց խուռներամ բազմութիւնը յոտընկայս յարգել յիշատակը բոլոր այն թանկագին հերոսներուն, որոնք ինկան Հայաստանի ազատագրութեան հզօր տենչանքը իրենց կուրծքին տակ, կամ մեծ երազին ի խնդիր։ Նախագահի բացման խօսքէն վերջ «Քնար» երգչախումբը երգեց պուլկար ազգային ու յարական քայլերգներն ու «Մեր հայրենիք»ը։

Օրուան բանախօսներէն Տոքթ. Մ. Թահթաճեան խնամուած ճառով մը նախ ընդգծեց հայ բազուկին անժխտելի դերը՝ հայ հայրենիքի ստեղծումին մէջ եւ բնորոշեց առհասարակ պետութեան մը երեք գլխաւոր տարրերը։ Հաւատաւոր ու ջերմ խօսքերով թելադրեց ամուր փարիլ անկախութեան գաղափարին եւ հաւատարիմ մնալ այդ գաղափարը արծարծողներու սրբազան կտակին։

Գեղեցիկ անակնկալ մըն էին Տիկ. Զ. Խաչատուրեանի մեներգները,— «Ո՛հ ինչ անուշ», «Կռունկ ուստի կուգաս» եւն.։ Մարզուած ձայն մը, նուրբ ու կշռութաւոր զգայնութիւն, քնքշանք ու դիւրաթեքութիւն մը որ քաղցր է միանգամայն եւ առանց սեթեւեթի։ Այս յայտնութիւնը վարձատրուեցաւ անշուշտ բուռն ծափերով։ Դիւցազնաշունչ Սիամանթօն իր եղերական ու որոտագին պատգամները խառնեց արդէն իսկ խանդավառուած սրահին, շնորհիւ Օր. Հ. Ագասեանի, իսկ Օր. Մ. Մանուկեան, շնորհալի դաշնակահարուհին, երկու ընտիր ու յաջողապէս նուագուած կտորներու վայելքը շնորհեց։

Յայտագրին Բ. մասը սկսաւ Կարօ Ղազարոսեանի ճառով։ Ան բնորոշեց նախ, խորհուրդները Մայիս 28ին, եռագոյնի սրբազան արժէքին, ընդգծեց դերը հայ մարտական ուժին, վեր առաւ անհրաժեշտութեան ոգին եւ պարզեց այն պայքարը որ կը մղուի «Հայաստան»ին ու «խորհրդային»ին միջեւ։ Այս ճառի միջոցին ու վերջաւորութեան սրահին խանդավառութիւնը հասած էր իր գագաթնակէտին, երբ «Քնար» երգչախումբը տուաւ վայելքը գեղջուկ երգերու փունջի մը, զոր երգեց քիչ ժամանակի մէջ ձեռք ձգուած մեծավարժութեամբ ու բծախնդիր ճշտութեամբ մը։ Անկէ յետոյ Օր. Սոնա Զէրչեան արտասանողի իր անժխտելի արժանիքը անգամ մը եւս

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Նորէն սարսուռ մը պատեց ամբողջ մարմինը։ Պատահելիք անխուսափելի անակնկալները ընկճեցին իր բարոյական կորովը թէեւ իր կեանքը փրկող երիտասարդին քով ինքզինք ապահով կը զգար։

Արշալոյսէն առաջ տուն հասնելու համար քայլերնին արագացուցին։ Բարեբախտաբար լուսնի լոյսը իրենց ճամբորդութեան կ'օգնէր, երկուքը միասին կը քալէին քով քովի, առանց յոգնութիւն զգալու։

Աղջիկը տունէն մեկնելէն մէկ ժամ վերջ խեղճ մայրը սկսաւ մտահոգուիլ, պէտք էր մինչեւ հիմա վերադարձած ըլլար, կ'ըսէր ու միտքը կը փոխէր ու կը սկսէր տարբեր մեկնութիւններ տալ ինքնիրեն.— Աղջիկս իր հայրը շատ կը սիրէ, անպայման այս վայրկեանիս հօրը քովն է։

Քանի մը վայրկեան այս տրամադրութիւնով տարուելէ վերջ, միտքը նորէն կը փոխուէր, ու կը սկսէր մտահոգուիլ։ Ահա ժամ ու կէս է անցեր, աղջիկէն լուր մը չկայ։ Գնաց դրացիներուն լուր տալու։ Քանի մը կիներ մինչեւ բանտ երթալ եւ ստուգում կատարել յանձն առին։ Պարզուեցաւ որ բանտի աքսորեալներէն ոչ ոք է վերադարձեր եւ իրենք զոհ գացած են կատարեալ խաբէութեան մը։

Ժամ մը եւս սահեցաւ։ Դրացիներէն քանի մը հոգի հաւաքուած՝ չէին ուզեր մինակ ձգել խեղճ կինը, որ բոլորովին ընկճուած, եւ անկիւն մը կծկուած, անվերջ կը հեկեկար։

Որքան վայրկեանները սահէին, նոյնքան վիշտը կ'աւելնար։ Լուսնալէն վերջ ի՞նչ պիտի ընէ մինակը, ի՞նչ պատասխան պիտի տայ դուռ դրացիին։ «Ես բերի այս փորձանքը քու գլխուդ, ախ աղջիկս, դուն դուրսէն դուրս ելլել չէիր ուզեր, ես պնդեցի որ երթաս, հօրդ դրամը տանիս, որպէսզի հայրդ բանտէն ազատի, ահա հայրդ, ահա դուն, երկուքդ ալ դէմս էք նստեր, դէհ, խօսէ, աղջիկս, մայրդ մի տառապեցներ...

Խեղճ կինը անվերջ կը խօսէր, կուլար, իր դրացիները սիրտ չունէին զայն մխիթարելու, տունին մէկ հատիկ աղջիկն էր, ուսումը առած, ծաղիկ հասակին հասած աղջիկ...

Տունին մէջ մեռելային լռութիւն տիրած էր եւ յանկարծ դուռը զարնուեցաւ։

«Աղջիկս դուռ զարնողն է» ըսելով մայրը մէկէն ոտքի ցատկեց, ու խելայեղ վազեց դուռը բանալու։ Բանալին ձեռքերուն մէջ դողալ սկսաւ։ Արդեօք աղջի՞կն էր, թէ ուրիշ մէկը եկած էր սեւ լուր մը տալու։ Քովը գտնուող դրացիներն ալ իրենց կարգին մինչեւ դուռ իջած էին ու կը սպասէին որ եկողին ինքնութիւնը պարզուի։ Դուռը կամաց մը բացուեցաւ, մայրը աննկարագրելի ճիչ մը արձակելով նետուեցաւ աղջկան վիզը,

— Աղջիկս...

— Մայրիկ...

Մայր եւ աղջիկ իրար այնքան էին փակած, այնքան կ'արտասուէին, որ ներկաները չկրցան զսպել իրենց յուզումը։

— Ո՞ւր մնացիր աղջիկս, ո՞ւր է հայրդ։

Քովը կեցող երիտասարդը ցոյց տալով.

— Ահա հայրս, մայրիկ։

Բոլորը ապշած քրտական տարազով ծպտուած երիտասարդին երեսը նայեցան, իսկ այս վերջինը հազիւ թէ յուզումէն ինքզինքը կրնար զսպել։ Զարմանազան անակնկալները եւ հաւանական պատահելիք աղէտները աչքի առջեւ պատկերացնելով կեանքի բոլոր փորձութիւնները ճաշակողի մը տպաւորութիւնը կ'առնէր Միքայէլ։

Ահա խոնարհ, համեստ ընտանիք մը, որ մօտ ատենէն դատապարտուած է ոչնչանալու, ու դեռ այսպէս քանիներ, քանիներ ... Ամբողջ հայ ժողովուրդին կը սպասէ միեւնոյն տխուր վիճակը, դժբախտ ժողովուրդ, ինչո՞ւ այս զարհուրելի արհաւիրքը, դուն ի՞նչ մեղաւոր ես։ Ի՞նչպէս պիտի դիմաւորես արհաւիրքը, ըմբոստանալո՞վ, բայց ըմբոստութիւնը ծնունդն է արհաւիրքի ու բռնութեան։ Ըմբոստութիւնով յաճախ կարելի է խափանել շատ մը չարիքի աղբիւրներ, բայց ո՞վ պիտի կազմակերպէ այդ ըմբոստութիւնը, երբ ժողովուրդի ընտրանին լեցուած է բանտերը։ Խանդավառութիւնը, որ լեցուցած էր բոլորին սրտերը, ասուպի մը կեանքը հազիւ ունեցաւ երբ Միքայէլ նկարագրեց այդ գիշերուան պատահարը, ու իր գլխուն պատահած աղէտները։ Նոյն աղէտը պիտի պատահէր նաեւ Խարբերդի եւ համայն հայութեան, ըլլայ այսօր կամ վաղը, չարիքը պէտք էր պատահէր ...

X

Շնորհիւ այս ընտանիքին, քանի մը օր վերջ Միքայէլ տեղաւորուեցաւ Թուրք սպայի մը քով իբրեւ ծառայ։ Սպան իր համեստութեամբ ու նկարագրով բոլորովին կը տարբերէր իր միւս պաշտօնակիցներէն։ Միքայէլը իր մօտ առնել պահելու առաջարկութիւնը սիրով ընդունեց, պայմանաւ որ Միքայէլ երեսանց թրքութիւնը ընդունէր, որովհետեւ ո եւ է Թուրք ընտանիքի արգիլուած էր Հայ պահել։ Այսպէս Միքայէլը կոչուեցաւ Րիզա..

Սպան նախանձոտ վերաբերմունք մը ունէր իր գեղանի կնոջը հանդէպ, առանց սպասուհիին՝ կինը պէտք չէր ոտքը դուռէն դուրս հանէր, պաշտօնեաներու ընթացքին կամ գնումներու համար սպասուհին միշտ պէտք է միասին առնէր, պաշտօնի բերումով շատ անգամներ սպան քանի մը օրուան համար կը բացակայէր, ամուսնոյն բացակայութեան միջոցին՝ կինը եթէ ուզէր, կրնար օգտագործել իր ազատութիւնը, բայց կը նախընտրէր մնալ այնպէս ինչպէս որ իր ամուսինը կը փափաքէր։ Անոր հոգեբանութիւնը շատ լաւ էր հասկցեր, չէր ուզեր երբ եւ իցէ կասկած արթնցնել։

Սպան իրաւունք ունէր կասկածոտ վերաբերմունք ունենալու իր կնոջ հանդէպ, երբ աչքի առջեւ պատկերացնէր ամուսնութեան նախօրեակին աղջկան ցոյց տուած ընդդիմութիւնը, եւ մանաւանդ երկուքին մէջ եղած տարիքի տարբերութիւնը։ Արդարեւ կինը հազիւ 20էն 22, իսկ ինքը 50ի մէջ։ Կինը ամէն միջոցով գրեթէ մինչեւ վերջին օրերը ընդդիմացած էր այս ամուսնութեան, բայց վերջ ի վերջոյ ծնողքին հարկադրանքին տեղի տալով ակամայ տեղի տուած եւ ամուսնացած էր։

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

ՆՇՄԱՐՆԵՐ

ՍԵՐՄԵՐ ՈՐ ԿԸ ԾԼԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 Յունիս.— Պատահար կը մտնեմ Պուլվառ Օտտոյի ազգային վարժարանը, ուր հաւաքուած կը տեսնեմ Կ. Խաչի Թաղին սանուհիներէն մաս մը, որոնց աղջիկներու հետ համաքանոյ մը կազմած։

Քանի մը տասնեակ այդ դեռատի աղջիկները, ղեկավարութեամբ Կ. Խաչի երկու անդամուհիներու ձեռագործ կ'ընեն։

Օրը հինգշաբթի է։ Դպրոցները գոց են եւ Կ. Խաչը կրցած է օգտագործել օրը թէ հաճոյալի եւ թէ արդիւնաւոր դարձնելու համար։

Փոխանակ փողոցներու պատերուն տակ կծկտելու կամ տուներու անկիւններուն մէջ ձանձրալի ժամեր անցնելու, հոս հաւաքուած են հայ աղջիկները իրենց յատուկ աշխատանքի մը եւ գործերու վարժուելու, ու կեանքի վաղուան պայքարին մասամբ մը պատրաստ դառնալու համար։

Սեւաչուի թէ կապուտաչեայ Հայուհիները եղանակին տաքութենէն չիկնած են եւ քրտինքը պտուղ պտուղ կը ծլի անոնց մատաղատի այտերուն եւ ճակատներուն վրայ։

Լուռ են, կարգապահ ու հետաքրքիր իրենց բաժին ինկած գործերուն մէջ։ Պահեր կը սահին, բայց յոգնութեան ոչ մէկ նշոյլ։ Համբերատար են նաեւ վարիչները եւ ժրաջան։ Կը ցուցնեն, կը բացատրեն ձեռագործի վերաբերեալ գործեր եւ խնդիրներ։

Մեղուներու փեթակ մը իրաւամբ, ուր ի յայտ կուգան եւ մայր Թաղուհին եւ մոմ պատրաստողներըեւ մեղր լեցնողները։

Ղեկավարնե՛ր... Բայց դիւրի՞ն բան է ընտանեկան հոգեր, զաւակներու խնամատարական պարտականութիւններ կատարել լիուլի եւ միեւնոյն ատեն ժամանակ ու տրամադրութիւն ստեղծել հանրային ստեղծագործ, շինարար աշխատանք կատարելու համար։

Ու եթէ դիւրին է, հապա ինչո՞ւ մեր բազմահազար հայ «փափկասուններ»ը նոյնպէս բան գործ չեն դարձներ Հայը Հայ պահելու սրբազան պարտականութիւնը։

Եւ ինչո՞ւ անտարբեր կը մնան հայ մեծահարուստին կինն ու աղջիկները, երբ կարիքը այնքան մեծ է, պահանջը հրատապ։

Պուլվար Օտտոյի Կ. Խաչը իր կազմակերպութեան սկզբնաւորութենէն մինչեւ այժմ, իր ժրաջանութեամբ եւ կորովին համար, մինչ ալ Թաղեցիներու եւ Մարսէյլի հայ գիտակից տարրերու ուշադրութիւնը գրաւած է։

Անշուշտ բոլոր ձեռնարկները Կ. Խաչի Պուլվար Օտտոյի եկող գացող վարչութիւններու նախաձեռնութեանց եւ բոլոր անդամուհիներու որոշումներու եւ զոհողութեանց արդիւնքն են։

Ու եթէ մերթ այս ու մերթ այն վարչական անդամուհին մասնակի եւ խմբական աշխատանքները, դրի կ'առնուին, ատոնք բոլորը արդիւնք են հաւաքականութեան ջանքերուն եւ նուիրումին։ Հաւաքականութիւնն է որ կայ, կը մնայ եւ իրական գնահատանքի կ'արժանանայ։

Բաւական ատեն խորհրդածելէ ետք, կը դիմեմ այդ օրուան վարիչներուն ու կը պարզուի որ ձեռագործի դասընթացքի մնայուն ղեկավարներն են տիկիններ Բ. Արզումանեան, Արաքսի Սուքիասեան եւ Ե. Հայրապետեան, թէեւ վարչութեան միւս անդամներն ալ երբեմնակի կ'այցելեն ու կը մասնակցին զանազան աշխատանքներու։

Մօտ չորս ամիս է որ կը շարունակուին ձեռագործի այս դասերը։

Ձեռագործի բոլոր տեսակները կ'ուսուցանեն ու դասերը կը տեւեն ժամը երկուքէն վեցը։

Աղջիկներէն ոմանք, ունեւորները, ամսական 5 Ֆ. կը վճարեն եւ այդ դրամները կը յատկացուին նիւթերու։ Պարզ է թէ որչափ նիւթ կը սպառեն նոր սորվողները, երբ ձեռագործ կամ ձեռական աշխատանք կը դասաւանդուի։

Թաղեցիները առհասարակ գոհ են, ծնողները խիստ ուրախ եւ օրէ օր կ'աւելնայ աղջիկներու թիւը։

Ցարդ ոչ ոք այցելած է ձեռագործի այս փեթակը։ Անտարբեր են նոյն իսկ գրոց բրոց «փափկասուն»ները։

Ո՞վ բսաւ որ միայն քանի մը տասնեակ անդամուհիներու ճիգին պարտքն է իրական սեւին յատուկ գործերը։

Բայց կ'աշխատին մեր քոյրերը, որոնք բոլորն ալ անխտիր, համեստ ընտանիքներու կը պատկանին, մեծ մասամբ մայրեր են 4—5 զաւակներու տէր, գործաւորներու կիներ են եւ ծանր մտահոգութիւններ ու պարտականութիւններ ունին։

Կը դիտեմ, երկար, մեր աղջիկներու աշխատանքները, իրենք ալ կը նային ինծ ու կը զարմանան։

Կը զգամ որ անոնցմէ ոմանք մտովի կը կրկնեն. «Ի՞նչ կը հասկնայ այս պարոնը մեր ձեռագործներէն»։ Եւ սակայն ուրախ եմ ու կը բաժնուիմ իրենցմէ լաւ տպաւորութիւններով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ցոյց տուաւ խոր ապրումով մը ոգեկոչելով Սիամանթօն եւ երկարատեւ ծափեր խլելով։

Տօնակատարութեան գեղարուեստական բաժինը փակեց նախագահը, մաղթելով որ յառաջիկան ըլլայ աւելի բարեդէպ ու մեր ժողովուրդը իր անկախութիւնը վերագտնէ՝ զայն տօնելով իր հայրենիքին մէջ։

Անկէ յետոյ, մինչեւ կէս գիշեր, «Ալիանս Ֆրանսէզ»ի զոյգ սրահներուն մէջ շարունակուեցաւ տօնակատարութիւնը, սեղաններու շուրջ, պարերով ու երգերով։

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ԳՈՂԵՐԸ ԵՒ ԳՈՂՑՈՒՈՂՆԵՐԸ

Ֆրանսերէն թերթ մը իր յունիս 3 թիւին մէջ կը գրէ հետեւեալ քրոնիկը.—

Սանկ փոքրիկ նուէրները բարեկամութիւն կը ստեղծեն։ Կ'երեւի որ այդպիսի պարգեւներ վառ կը պահեն նաեւ ոստիկանութեան եռանդը։ Գէթ վառ կը պահէին դեռ մինչեւ ասկէց քանի մը օր առաջ՝ երբ ոստիկանութեան արդիլուեցաւ պարգեւ ստանալ, եւ սաոր որոշում տալու համար ալ գայթակղութեան բաւական լուրջ սկզբնաւորութիւն մը հարկ եղած էր։

Անցեալ շաբթու Սէնի Երդուեալներու ատեանին առջեւ եղած գոհարեղէնի վաճառատեղի մը գողութեան եւ կրկին գողութեան «սիրուն» գործէն յայտնի կ'ըլլայ որ, որպէսզի ոստիկանութիւնը գողերը փնտռէ՝ պէտք է եղեր վառ պահել անոր եռանդը դրամական գումարներով որոնք, աւա՜ղ, այլ եւս հնչուն չեն։ Բայց գողերը եւ գողութեան արդիւնքը երեւան ելլելէն վերջն ալ, որպէսզի քու ստացուածքիդ տէր ըլլաս, նորէն պէտք է «փսխես», այսինքն նոր պարգեւներ ալ պէտք է տաս։ Այս ամէնը, բնականաբար, սրտարուխ վարձատրութի՛ւն մը, բարեացակամ փոխ մը եւ գոհունակութեան ապացո՛յց։

Մնաց որ չատ կարելի է թէ սկզբնաւորութեան այդպէս եղած ըլլայ, եւ երբեմն ալ իրաւ այդպէս է։ Երբ խոշոր գումար մը, մեծագին գոհարներ աներեւոյթ կ'ըլլան, փոխ մը կրնայ խոստացուիլ գողերը երեւան հանողին։ Իմ կարծիքով, սակայն դէշ մեթոտ է զանազան պատճառներով, բայց ամէն ժամանակ եւ ի յաւետենից գոյութիւն ունեցած է այս մեթոտը։ Մարդասպանութիւններու եւ ամէն տեսակ ոճիրներու համար ալ եղած է։ Դժբախտութիւնը այն է որ այս մեթոտը կանոնաւոր ձեւ մը կ'առնէ եւ փորձութեան կը դրդէ խել մը մարդիկ, որոնք այնքան ալ յանձնաբարելի չեն եւ ոստիկանութեան շուրջ կը դառնան եւ ոստիկանութիւնն ալ անոնց պէտք ունի — եւ ահա կը սկսի գայթակղութիւնը, երբ ոստիկանութիւնը, ինքն ալ, փոխ ու վարձատրութիւն կը պահանջէ։ Այն ատեն խեղճ գողցուողը կրկին փրկանքի հետեւութեան առջեւ կը դտնուի, թէ հարստութիւնը կ'երթայ եւ թէ վրան դրամ ալ պիտի տայ։ Ասոր երեւէն կրնան ամէնէն անբարոյական կարգադրութիւնները առաջ գալ։

Անշուշտ որ պաշտօնական ոստիկաններու եւ ոստիկանական քննիչներուն մեծամասնութիւնը չատ պատուական մարդոցմէ կը բաղկանայ, որոնք քաջասիրտ ալ են։ Բայց ճիշդ այդպիսիները պէտք է պաշտպանել ուրիշներուն առաջ բերած սպարքներուն կասկածին դէմ։ Պէտք է նաեւ առիթ չտալ անոնց որ չափազանց եռանդ ցոյց տալով անընդունելի սովորութիւններու անձնատուր ըլլան եւ, ինչպէս տեսնուեցաւ, գայթակղութիւններու ալ պատճառ դառնան։ Եթէ դեկուցիչներու հետ չփումը պէտք է, առողջ ընթացք չէ,որովհետեւղեկուցիչ բռնածները ընդհանրապէս «արքեպիսկոպոսներու զաւակներ» չեն, այսինքն երկինքէն զամբիւղով իջած չեն։ Եթէ հարկ իսկ ըլլայ վարձատրել այդ մարդիկը, պէտք չէ ի վնաս գողցուողներուն ըլլայ, որոնք այս կերպով երկու անգամ գողցուած կ'ըլլան։ Նոյն իսկ խնդիր է թէ ի՞նչպէս այսքան երկար ատեն աչք գոցուեր է յատուկ սնտուկի մը սարսափելի գեղծումին դէմ, մանաւանդ այդ սնտուկը լեցնելու համար գործադրուած այնքան բացառիկ միջոցներուն դէմ։ Որովհետեւ, վերջապէս խնդիրը ընդհանուրին ապահովութեան վրայ է — եւ մենք տուրք վճարելով, վաճառականները փաթանթ վճարելով հանդերձ, ստիպուա՞ծ ալ պիտի ըլլանք միթէ մենք մեր ձեռքով մեզ պաշտպանելու գողերուն դէմ եւ անոնց դէմ, որոնց վճարում կ'ըլլայ ճշդիւ, գողերուն դէմ մեզ պաշտպանելու համար։ Ուրեմն չի գիտցուիր այլ եւս թէ ուր կը սկսի ոստիկանութիւնը եւ ուր կը վերջանայ ոճիրը կամ յանցանքը։

Կարծեմ Լուի Պարթուն էր որ օր մը Երեսփ. Ժողովին մէջ կը յայտարարէր թէ փտած բան մը կայ բարձր պաշտօնատարութեան կամ դատաւորութեան մէջ։ Խիստ յաճախադէպ գայթակղութիւններ ցոյց կուտան որ այսօր ոստիկանութեան մէջ ալ փտած բան մը կայ, եւ ստիպողական է կարմրած երկաթը, այսինքն խարանը խոթել անոր մէջ — նոյն իսկ ի շահ չատ պատուաւոր մարմինին որ օժանդակ է արդարութեան։ Ոստիկանութիւնը կեսարի կնոջ պէս է. պէտք չէ բնաւ կասկածի ենթարկուի, որովհետեւ լաւ բան մը չէ որ քաղաքացիներու ապահովութիւնը նուազուրդի կամ աճուրդի դրուի եւ անիկա կախում ունենայ ո եւ է «սեւ դրամարկղի» մէջ դրամ ձգելու կարողութենէն։

ՓԻՒՆԻԿԵԱՆ ՄԵԾ ՆԱՒԱՀԱՆԳԻՍՏԻ ՄԸ ՀԵՏՔԵՐԸ

Հարաւային Լիբանանի մէջ, Ցիսուսեան Հայր մը՝ հնէաբանական հետախուզութիւններ կատարած միջոցին, հնադարեան նաւահանգիստ մը երեւան հանած էՏիւրոսի հարաւակողմը։

Նաւահանգիստի քարափին պատի հաստութիւնը մօտ 25 մեթր է։ Կը կարծուի որ եթէ այս նաւահանգիստը վերաշինուի, կրնայ Միջերկրականի մեծագոյն նաւահանգիստներէն մին դառնալ։

Հնէաբան պատմագէտ յայտնի անձնաւորութիւն մը հետեւեալ յայտարարութիւն ըրաւ լրագրողներուն.

«Ցայտնի է թէ ընդհանրապէս Փիւնիկեան քաղաքները օժտուած էին երկուքական նաւահանգիստներով, մին հարաւակողմը, իսկ միւսը հիւսիսակողմը, որպէսզի նաւերը ամէն վայրկեան հնարաւորութիւն ունենան հողմերէ զերծ մնալու։

Հին գրողներու համաձայն՝ Տիւրոս 2 նաւահանգիստ ունեցած է. Հիւսիսակողմի նաւահանգիստը ամբացուած է Խաչակիրներու կողմէ եւ մինչեւ այսօր գոյութիւն ունի ու կը գործածուի։

Ինչ կը վերաբերի հարաւակողմի նաւահանգիստին, աւազով ծածկուած էր դարերու ընթացքին։

19րդ դարուն, բազմաթիւ գիտնականներ փնտռտուքներ կատարեցին այդ նաւահանգիստը երեւան հանելու համար եւ յաջողեցան անոր որոշ մասերը ի յայտ բերել ու ճշդել։

Հ. Փուատըպառ որ հանրածանօթ է անապատի մէջ կատարած իր օդային հետախուզութիւններով, երկու տարիէ ի վեր Ֆրանսական ծովակալութեան աջակցութեամբ եռանդագին փնտռտուքներ կը կատարէ Տիւրոսի հարաւակողմը, Փիւնիկեան հին նաւահանգիստին քարափները երեւան հանելու համար։

Ան արդէն ստուգած է քարափի մը գոյութիւնը ծովափէն քանի մը քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, ծովու մակերեսէն 10 մեթր խորութեան մը մէջ։

Այս քարափին երկարութիւնը մէկ քիլոմեթր, կերտուած է քարի խոշոր զանգուածներէ։ Հ. Փուատըպառի կարծիքով այս նաւահանգիստը իր տարածութեամբ չատ ընդարձակ է եւ այս բնաւ զարմանալի չէ, տրուած ըլլալով որ Տիւրոս Փիւնիկեան չրջանին Միջերկրականի մեծագոյն նաւահանգիստն էր իր առեւտուրով ու ճարտարարուեստով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (30 մայիս).

— Ժամանակէ մը ի վեր ռամկավար խմբագիրները, Գահիրէէն սկսած մինչեւ Պոսթըն, իրենց կաշիէն դուրս կուգան համոզելու համար ընթերցող հասարակութիւնը, թէ իրենք ոչ միայն համայնավարները կամ համայնավարութեան համակիրներ չեն, այլ եւ թշնամի են համայնավարներուն եւ համայնավարութեան։

Հետաքրքրական է, որ միեւնոյն ատեն նոյն ռամկավար խմբագիրները միամտութիւնն ունին զարմանալու եւ աներեսութիւն ունին գայրանալու եւ գազազելու, որ իրր թէ իրենց համակրանքն ու սէրը դէպի Հայաստանն է որ մենք համայնավարութիւն կը կոչենք եւ այդ համակրանքին ու սիրոյն համար է որ զիրենք համայնավարներու գործակալ կը նկատենք։ Մինչդեռ ամէն մարդ գիտէ, թէ համայնավարներու գործակալ մենք կը կոչենք զիրենք ոչ թէ Հայաստանը, այլ խորհրդային կառավարութիւնը չափէն աւելի սիրելուն համար։

Ի՞նչն է, սակայն, որ այժմ կը ստիպէ ռամկավար խմբագիրները ամէն ձեւով հաւատացնելու, թէ իրենք ոչ համայնավար են եւ ոչ ալ նոյն իսկ համայնավարութեան համակիր։

Ինչո՞ւ ասկէ դեռ երկու երեք տարի առաջ անոնք ամէն ջանք կ'ընէին իրենց համակրանքը չչտելու դէպի համայնավարներն ու համայնավարութիւնը. ինչո՞ւ անոնց հետ միասին հրապարակային ժողովներ կը սարքէին, հանդանակութիւններ կ'ընէին, փողոցային ցոյցեր կը կազմակերպէին եւ նոյն իսկ արիւնահեղ կռիւներ կը մղէին Դաշնակցութեան դէմ։ Ինչո՞ւ նոյն իսկ դեռ անցեալ տարի չէին քաշուեր համայնավարներու հետ միասին նոյեմբերի 29ը «տօնելու»։ Եւ ինչո՞ւ յանկարծ այսօր այնքան նախանձախնդիր դարձած են իրենց վրայէն ամէն կերպով թօթափելու համայնավարութեան փոշին. ինչո՞ւ այսօր կը մերժեն համայնավարներու հետ որ եւ է գործ ունենալ եւ ինչո՞ւ շարունակ համայնավարներու վրայ կը յարձակին՝ կրկնելով տարիներէ ի վեր մեր կողմէ լսուածները, բայց իրենցմէ յամառօրէն հերքուածները։

Կը թուի թէ այս անակնկալ փոփոխութեան պատճառը ոչ միայն քաղաքական է, այլ եւ հոգեբանական։

Ճիշդ է, թէ քաղաքական հաշիւը մեծ դեր կը կատարէ հոս։ Համայնավարներու հետ գործակցութիւնը դրական արդիւնք մը չտուաւ ռամկավարներուն. անոնց հետ միշտ կապուած կամ մօտ ըլլալը աւելորդ կը դարձնէր իրենց կուսակցութեան գոյութիւնը եւ համայնավարներու դերը կը մըղէր իրենց չարքերը, մանաւանդ նոր սերունդը. աղէկ զատ՝ կը վարկաբեկէր, կը վտանգէր զիրենք դրամատիրական երկիրներու մէջ, ուր համայնավարներու բարեկամ ըլլալը չատ ալ ձեռնտու բան մը չէ։

Սակայն, ակներեւ է նաեւ, որ վերջին տարուան ընթացքին Խ. Միութեան, Անդրկովկասի եւ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած իրադարձութիւնները, մասնաւորապէս Ա. Խանջեանի «ինքնասպանութիւնը», այդ առթիւ խորհրդային իշխանութեան ցոյց տուած ամարդի վերաբերումը, ականաւոր խորհրդահայ գրողներու եւ գործիչներու ձերբակալութիւնը, խորհրդային նոր սահմանադրութեան շուրջն եղած մերկացումները, ցնցող ազդեցութիւն ըրած են մեր ռամկավար խմբագիրներու թանձր գլուխներուն վրայ, իսկ՝ անոնց մէջ առաջ բերելով հոգեբանական որոշ բեկում, որքան ալ անոնք աշխատին ծածկել զայդ։

Ո՞վ չի գիտեր այժմ, թէ ռամկավարները մեծ յոյսեր էին դրած իրենց բարեկամութեան վրայ բոլշեւիկ Ա. Խանջեաններու հետ եւ այժմ ոչ միայն խորտակուած կը տեսնեն իրենց այդ յոյսերը, այլ եւ կը տեսնեն, որ, հակառակ իրենց այսքան տարիներու ծառայութիւններուն, իրենք եւս դասուած են խորհրդային կառավարութեան թշնամիներուն չարքը, իրենց ատելի Դաշնակցականներու կողքին։

Որոշ է նոյնպէս, որ ներդաղթի, Նուպարաշէնի եւ Հայաստանի զանազան շինարարական ձեռնարկներու մէջ խորհրդային կառավարութիւնը չարդարացուց ռամկավարներու ամենահամեստ յոյսերն իսկ, եւ դէթ ներքնապէս համոզեց զիրենք, որ տարիներու մեր քննադատութիւնները այդ մասին անհիմն չէին։

Վերջապէս, կասկած չկայ, որ Հոկը եւ խորհ. կառավարութեան հովանաւորած զանազան ուրիշ կազմակերպութիւններ արտասահմանի մէջ նոյնպէս սնունդ տուին ռամկավարներու յիասթափութեան, որովհետեւ՝ ցոյց տուին, որ ճիշդ էին անոնց մասին մեր բոլոր ըսածները, այն է՝ թէ անոնք համայնավար փրոփականտի համար կը վատնեն Հայաստանի շինարարութեան համար հաւաքուած հանրային դրամները եւ կ'աշխատին ամէն գնով քանդել բոլոր ազգային հայ կազմակերպութիւնները, եկեղեցիէն սկսած մինչեւ Բարեգործականը, Դաշնակցութենէն սկսած մինչեւ ռամկավար կուսակցութիւնը։

Այս բոլոր յուսախաբութիւնները ունենալէ յետոյ, ռամկավարները բնականաբար չէին կրնար այլ եւս երես չդարձնել համայնավարներէն, չէին կրնար անոնց դէմ «պատերազմ» չյայտարարել»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (983)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Մօտ երկու հարիւր մաւզէրի փամփուշտներ ու երկու փոքր պրաունինկ ատրճանակներ դրպաններ դնելով, Լեւոնը դուրս եկաւ պահեստէն, իր-նամքով կափարիչը տեղը դրաւ, ու ժամանակաւոր կերպով ծածկեց պահեստի բերանը, մինչեւ որ յաջորդ օրը Յակոբը ցեխեկով գար եւ առաջուան նման սուաղելով անյայտացնէր ծակի բերանը։

×

Եթէ միայն այդ երիտասարդը գիտնար իր ապրած ողբերգական կեանքը, եթէ միայն կարողանար տեսնել իր դրաւիչ արտաքինին տակ թաղնուած աւերակ սիրտը։ Սոնիայի գլուխը կրծքին ինկաւ։

— Ուրեմն,— չշնչաց Լեւոնը,— դուք ծանր ողբերգութիւն մը ապրած էք...

Լեւոնի չոր ու վանողական ձայնը զարմանալի կերպով մտերմիկ ջերմութիւն մը ստացած՝ փոթորկեց Սոնիայի հոգին։ Այդ անհրապոյր մարդը հարազատի կարեկցութեամբ կը խօսէր, քնքշօրէն կը վերցնէր աղջկան սիրտը ծածկող սեւ քօղը։ Սոնիայի աչքերը արցունքոտեցան ու անբացատրելի պահանջ մը զգաց իր վիշտը պատմելու այդ մարդուն, որու սիրտ մը ունենալու մասին դեռ քիչ մը առաջ կը կասկածէր։

— Դուք ճիշդ գուշակեցիք,— հազիւ չրթները շարժելով խօսեցաւ Սոնիան,— ես տարիներ առաջ անդառնալի մեծ կորուստ մը ունեցեր եմ...

— Այո՞...

— Մենք երկուքս,— հազիւ լսելի ձայնով մը շարունակեց Սոնիան,— գրեթէ մէկ տան մէջ մեծցած երեխաներ էինք, իսկ մե՛ր ծնողքը համագիւղացի սերտ բարեկամներ։ Մանկութեանս միակ ընկերս էր ան, խաղընկերս, հովանաւորողս, սրտակիցս, վերջապէս ամէն ինչ՝ որ ինծ նման քմայքոտ աղջիկ մը կը պահանջէր, թէեւ ան, հազիւ երկու տարով մեծ լինէր ինծմէ։ Տարիներ անցան, ու տարիներու հետ մեր մանկական յարաբերութիւնը կերպարանափոխուեցաւ։ Երբ ան պատանի մըն էր, ու ես աւարտական դասարանի մէջ, մենք արդէն կը սիրէինք իրար բուռն անշիջելի սիրով մը։ Անոր համար ես ամբողջական տեսլերք մըն էի, ինծմով կը ծաղկէր արեւը, ինծմով կեանքը իմաստ մը ունէր։ Իսկ ես...

— Իսկ դո՞ւք... շարունակեցէք, խնդրեմ։

— Ես, օ՜, ես յիմար աղջիկ մըն էի, ծնողքիս մէկ հատիկ չփացած զաւակը... Անչափ կը սիրէի զայն, ինչպէս դեռատի աղջնակ մը կրնար սիրել, բայց իմ սիրուս մէջ գնահատելու գիտակցութիւնը կը պակսէր։ Վառ երազներ ունէի։ Իմ խեղճ ծնողքս ալ թեւ կուտային իմ երազներուս... Ու եղաւ որ օր մը հանդիպեցայ ռուս ազնուական երիտասարդի մը... Մէկ երկու չաբթէն նշանուեցանք։

Սոնիայի ձայնին մէջ արցունք ու անչափ տառապանք կար։ Լեւոնը եւ ինկած բազմոցի յենարանին, խոհուն հայեացքը անորոշ կէտի մը ուղղած, երկիւղածութեամբ մտիկ կ'ընէր, որպէս թէ խոստովանահայր մը լինէր այդ պահուն։

— Նշանուելով ռուս ազնուականին, կը թուէր թէ,— ձայնը հազիւ մեղմ չչուկ մը դարձած շարունակեց Սոնիան,— կը թուէր թէ երջանիկ էի, բայց երբեք, երբեք չէի յաջողեր մոռնալ առաջին սէրս, իմ մանկութեան ընկերը, որ երեւակայութեանս մէջ՝ կարծես միաձուլուած լինէր նշանածիս հետ... Այդ հոգեվիճակը չատ չուտով տառապանքի աղբիւր մը դարձաւ ինծ համար։ Եղաւ ժամանակ, որ ես այլ եւս ինքզինքս չէի ճանչնար, յափռփոխ զգացումներու յորձանքը զիս ակամայ կը տանէր դէպի անորոշ ապագայ մը։ Սիրտս մանկութեան ընկերոջս կը պատկանէր, մինչդեռ միտքըս ու ապագայի մասին ունեցած փառասէր ձգտումներս զիս կը մղէին դէպի նշանածս...

— Իսկ ի՞նչ եղաւ ձեր մանկութեան սիրած տղան. ի՞նչ վախճան ունեցաւ, անշուշտ մէկ ուրիշ աղջիկ սիրեց,— հարցուց Լեւոնը կրծքային լեցուն ցած ձայնով մը, որ սուր դանակի նման խրուեցաւ աղջկան սիրտը։

Սոնիան հոգիին մէջ անհնարին պաղ մը զգաց ու կծկուեցաւ, ինչպէս որսկան չներէ շրջապատուած եղէ մը։ Գլուխը աւելի վար կախեց ու արցունքները, որոնք մինչեւ այդ յաջողած էր զսպել, առատօրէն սկսան երեւն ի վար կաթկթիլ։

— Ձըսիք թէ ի՞նչ եղաւ այդ տղան,— յամառօրէն կրկնեց Լեւոնը։

Սոնիան ճիգ մը ըրաւ ինքզինքը զսպելու, թաշկինակը աչքերուն տարաւ ու հազիւ լսելի մեղմ ձայնով մը ըսաւ.

— Մեռաւ...

Տիրեց ծանր մեռելային լռութիւն մը։ Այդ փոքր սենեակի մէջ յանկարծ գերեզմանատան ճնշող խաղաղութիւն մը ծանրացաւ։ Սոնիան ու Լեւոնը անշարժ նստած՝ կարծես կը վախնային շարժում մը ընել, ձայն մը հանել։ Առաջինը՝ տղան սկսաւ խօսիլ, միապաղաղ անդղայ ձայնով մը.

— Օ՜, այդ վատ վերջաւորութիւն մըն է, ծանր խղճահարութեան պատճառ մը ձեզ համար, եթէ իրօք դուք եղած էք անոր մահուան պատճառը...

Այնքան անհոգի ձեւով կը խօսէր Լեւոնը, որ Սոնիան առանց հասկնալու Լեւոնի այդ յանկարծակի փոփոխութեան պատճառը, սեղմուած բազմոցի անկիւնը, զարմացած աչքերով կը դիտէր քովը նստող երիտասարդը։ Այդպէս կրնար խօսիլ միայն անխիղճ դատաւոր մը, առանց տեսնելու կամ տեսնել ուզելու դատապարտեալի հոգեկան տառապանքը։

Սոնիան աչքերը չորցուց, ու ինքզինքը հաւաքեց։ Հիմա արդէն դժգոհ էր ինքն իրմէ, որ այնքան հեշտութեամբ սիրտը բացաւ այդ երիտասարդին առջեւ։ Լեւոնի կիսադէմը կ'երեւէր. երկարած, քարացած դէմք մը, որու վրայ ի զուր Սոնիան կը փնտռէր նախկին ջերմ հետաքրքրութիւնը, մտերիմ արտայայտութիւնը։

— Մենք բոլորս ալ,— ըսաւ Լեւոնը, կարծես քիչ առաջուան խօսքերուն ծանր տպաւորութիւնը ցրելու համար, — մենք բոլորս ալ քիչ թէ չատ անգութ բան մը ըրած ենք մեր կեանքին մէջ... Անշուշտ ծանր է ամէն ժամ հալածուիլ այն յիշողութենէն, չկրնալ մոռնալ։ Ժամանակը, միայն ժամանակը կրնայ հին վէրքի մը հետքերը գոցել։ Թոյլ կուտա՞ք որ հարցում մը տամ։

— Այո, ի հարկէ,— պատասխանեց Սոնիան, թէեւ անմիջապէս զղջաց։ Ո՞վ գիտէ թէ ի՞նչ պիտի հարցնէր այդ մարդը։

— Ձըսիք թէ ի՞նչպէս մեռաւ ձեր սիրած տղան ու ո՞վ էր ան...

Սոնիան անմիջապէս չկրցաւ պատասխանել, բնազդօրէն ձեռքը կոկորդին տարաւ, ուր կարծես բան մը դէմ էր առած։ Երբ սկսաւ խօսիլ, ձայնը զգացած յուզումէն կը դողար։

— Դուք կարծեմ լսած պիտի ըլլիք անոր մասին... Պոնտըլովսկին ըսպաննող երիտասարդը...

— Ա՜, լսած եմ, որ վերջին զաղանի կերպով Պարսկաստան անցած ժամանակ Արաքսի մէջ խեղդուեցաւ կամ ատոր մօտ բան մը...

— Կղզիի մը վրայ ապաստանած էր երկու ընկերներով, երբ հետևրնին տարած վառօդը կայծ առնելով կը պայթի ու Վարդանը...

— Իրօք, տխուր պատմութիւն մըն է... Կը ցաւիմ, պատճառ եղայ որ վերյիշէք...

— Միեւնոյնն է, ես երբեք չեմ մոռնար այդ դժբախտ դէպքը, մանաւանդ որ ես եմ միակ պատճառը անոր եղերական մահուան...

— Գիտէ՞ք ինչ, օրիորդ Սոնիա, ես կը կարծեմ թէ դուք կը չափազանցէք՝ մեղքի ծանր բաժին մը վերցնելով ձեր ուսերուն վրայ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

մեր կողքին, պիտի շարունակենք մեր աշխատանքը Ժող. Ճակատին մէջ, այլապէս պիտի քալենք մինակ :

Ամէն երկիր կքած կը մնայ պատերազմական պարտքերու եւ զինուորական ծախքերու ծանրութեան տակ : Տնտեսական տագնապ մը անցաւ երկրէ երկիր, Միացեալ-Նահանգներէն վերջ Գերմանիա, յետոյ Անգլիա : Ամէնէն վերջ Ֆրանսան էր որ ինկաւ ելմտական եւ ճարտարուեստական տագնապի անդունդին մէջ : Բայց կը բաւէ որ ընկերվարականները եւ հանրապետականները ձեռք ձեռքի տան, որպէսզի վերականգնի երկիրը : Միլիոնաւոր աշխատաւորներ իրենց քուէն տուին Ժող. Ճակատին, ստեղծելով ուժեղ շարժում մը : Այժմ պէտք է որ կազմակերպուին, կարգապահութիւն ցոյց տան աշխատաւորները, որպէսզի կարենանք ամրացնել մեր շահած նուաճումները : Յեղափոխութիւնը չի նշանակեր անկարգութիւն, այլ յօժար կարգապահութիւն եւ կազմակերպուած գործունէութիւն :

Գալով մեր արտաքին յարաբերութեանց, կը կրկնեմ այստեղ որ եթէ նոյնիսկ ապահով ըլլանք մեր յաղթութեան վրայ, դարձեալ պիտի չուզենք պատերազմ յայտարարել ուրիշին : Մէկ տարի առաջ, կը յիշէք, մազ մը մնաց որ Ֆրանսա պատերազմի մէջ նետուէր : Տեղի պիտի ունենար այդ պատերազմը, եթէ հրաշքով իշխանութեան գլուխ չգար Լէոն Պլումը, որ փրկեց ոչ միայն ֆրանսական ժողովրդապետութիւնը, այլեւ Եւրոպան, համայն աշխարհը :

Մենք վստահ ենք թէ կատարեցինք մեր պարտականութիւնը, եւ այսօր ուրախութեամբ կը տեսնենք Ժող. Ճակատին առաջին տարեդարձը : Բայց կը զգանք որ դժուարութիւնները եւ թշնամութիւնները կը կրկնապատկուին մեր շուրջը : Հարկ է որ ղանդուածները արթուն գտնուին եւ պատրաստ : Երբեք չենք խորհիր հրաժարիլ համայնավարներու եւ արմատականներու աջակցութենէն, անոնց հետ՝ մենք, ընկերվարականներս, ելմտական դժուարութիւններուն առջեւ որ գլուխ կը ցցեն, որոշած ենք խորհրդարանէն պահանջել այնպիսի միջոցներ, որ կարողանանք խորտակել դրամատէրներու երկաթէ օղակը մեր շուրջ : Դրամագլուխը խոյս կուտայ երկրէն, ճարտարարուեստի վարիչները արտասահման կը հաստատուին, գործատէրեր կան որ օտար երկիր կը փոխադրեն իրենց արդիւնաբերութիւնը, եւ ասո՛նք են որ մեր սնանկութեան մասին կը խօսին : Խորհրդարանէն պիտի պահանջենք արագ միջոցներ վերջ դնելու համար այս հայրենադաւութեան :

Ֆրանսայի ելմտական նոր ծրագիրը

ՊԻՏԻ ՍՂԵՆ ԾԽԱԽՈՏԸ, ԼՈՒՑԿԻՆ, Կ'ԶԸ. ՍՈՒՐՃԸ, ՇԱՔԱՐԸ

Ֆրանսական դահլիճը նիստ գումարեց երէկ առաւօտ եւ զբաղեցաւ ելմտական նախարարին ծրագրին քննութեամբ :

Վէնսան Օրիոլի ելմտական ծրագիրը կը տրամադրէ 10 միլիարի փոխառութիւն ունել Պանք տը Ֆրանսէն, արտօնելով զայն նոր թղթադրամ շրջաբերութեան հանելու : Կառավարութիւնը, այդ բացը գոցելու համար, պիտի աւելցնէ ժառանգութեան եւ աւելի քան 60,000 տարեկան հասոյթ ունեցողներուն տուրքերը : Պիտի աւելցուին նաեւ ծխախոտին եւ լուցկիին գինները : Տուրք պիտի դրուի ալքոլին, վառելանիւթին (էսանս), սուրճին, եղերդին (շիֆորէ), շաքարին, երկաթուղիի փոխադրութեանց վրայ : Պիտի բարձրացուին ելեկտրականութեան, կազին, թղթատարութեան, հեռախօսին գինները : Պիտի աւելցուի մաքսային սակը :

Ասոնց փոխարէն կառավարութիւնը կը խոստանայ ծերացած աշխատաւորներու համար հանգստեան թոշակ սահմանել եւ ուրիշ ընկերային բարեփոխութիւններ կատարել :

Այս ամբողջ ծրագիրը, վերջնապէս մշակուելէ վերջ, պիտի ներկայացուի խորհրդարանին :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ գեղչի սակը 4 առ հարիւրէն բարձրացուց վեց առ հարիւրի :

ԺԸՆԵՒԻ նահանգը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ քուէարկեց օրէնք մը, որ կ'արգիլէ համայնավար կուսակցութեան գոյութիւնը նահանգին մէջ :

ԱԹԱԹԻՒՐՔ իր ամբողջ հարստութիւնը, մօտ 200 միլիոն ֆրանք, նուիրեց ազգին :

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ լաւ գործաւորուհիներ գոնֆէքսիոն ռոպ կարող: Դիմել՝ Պ. Անանիկեանի, 3 Rue Nicolas Roret, Paris (13):

Փարիզ

ՊԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ընկերահաւաքական դասախօսութիւնը 18 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131 Faubourg du Templeի սրճարանը, կը խօսի ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, օրուան հետաքրքրական հարցերու շուրջ:

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները եւ համակիրները, այս հինգշաբթի, 17 Յունիս, երեկոյեան ժամը 8.30ին, երրորդ թաղապետարանի մատենադարանին մէջ:

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Նիւթ՝ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 Յունիս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ:

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **ԴՈԿՏ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ** ԵՒ **Պ. ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ**

Կ'երգէ ՏԻԿ. Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, կ'արտասանեն՝ Պ. Պ. Լ. ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ:

Ընտիր նուագախումբ եւրոպական եւ հայկական պարերու համար: Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՀԱՂ. ՄԻՋ. — Շոգեկառք Էնվալիտէն, իջնել վալ ֆլէօռի, մէթրօ Մէրի տ'Իսիէն առնել թաքսի (2 ֆր. մէկ անձի համար) եւ իջնել անտառին մէջ, թափի վէռ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի

20 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **ԽՈՆՈՅԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ**

Հ. Յ. Դ. Ազգային թատերախումբը կը ներկայացնէ

ՎԷՑՈՒԿԷՍ ՊՈՐՏԻ ԺԱՌԱՆԳ ՄՆԱՑԱԾ ՍՆՏՈՒԿԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԳԻՆԵՎԱՐՈՒԽՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ:

Կ. Խաչի սանուհիներու կողմէ հայկական տարազով հայկական պարեր: Զանազան անակնկալներ ընկ. Ռ. ՅԱՆՈՐԵԱՆԷ. Որբեւեկեան նուագ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 2 ֆր.:

Քուէ. Պէզոնսէն առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 17 Յունիս, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր կեդրոնատեղին, **8 Rue Bossuet, Paris**

կը դասախօսէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նիւթ՝ Նկարչութիւնը երաժշտութեան մէջ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Սէնթ Անթուանի (Մարսէյլ) մասնաճիւղի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 6ին, անողաստ օդերուն պատճառաւ յետաձգուած է Յունիս 20ին, կիրակի ամբողջ օրը, Գամբանեը Ռօզէրի լէ Բէն տը Պասթիա, Պ. Նաճարեանի ագարակը, Սէնթ Անթուան:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ շատ լաւ կարուհիներ: Անմիջապէս ներկայանալ ժամը 9–11, **Sorèneի, 20 Rue St. Didier,** Փարիզ:

ՎԱՐՁՈՒ Է Փարիզի մօտիկ եւ հայաշատ կեդրոնի մէջ, շատ աժան գինով մէկ սենեակ եւ խոհանոց մը: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, պտղատու ծառերով պարտէզ եւ բանջարանոց: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Բիւզանդ Աճէմեանի, 43 Rue Surmelin, Փարիզ (20). Հեռաձայն Ménilmontant 78—41.

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20: Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Champs Elyséesի մօտ

ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris

9 rue Lord Byron

à l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՔՈՒՐ, ԹԱՐՄ, ՀԱՄՈՎ, ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՉԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

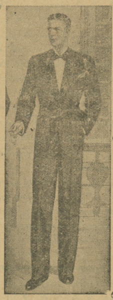
Մէթրօ **Pelletier** կամ **Cadet**

Ազանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով:

Մասնաւոր սրահ հացկերոյթի եւ հարսանիքի համար:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թելէֆօն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՑՐՏՆՍՈՒՆԵՆԻ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ. — Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280–400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատ կ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստա ալ մուշտակ-պործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեան, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վերջնական բաժանորդագրուի Յառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմանն երէն ներկայացնել Յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթունած:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	**ORIENT LLOYD**
48 rue de la République	**7 rue Auber, Paris**
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ:

Յոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Մի քանի ժամուայ ընթացքում Բուրցեւը չափազանց յուզուած բացատրեց Լոպուխինին «Ռասկինի» խնդական դերը: «Ամէն մի նոր ապացոյցից յետոյ ես դիմում էի Լոպուխինին եւ ասում. «Եթէ թոյլ կը տաք, ես ձեզ կ'ասեմ այս գործակալի իսկական անունը: Դուք միայն ասացէք՝ այո կամ ոչ»: Լոպուխինը լռել էր. լռել էր մէկ ժամ, երկու ժամ, հինգ ժամ: Համաձայն Բուրցեւի խօսքերին, նա «ցնցուել» էր: Ես հաւատում եմ դրան: Ի հարկէ, նա չիմացաւ նոյնիսկ մէկ հարիւրերորդ մասը այն պարհուրելի ճշմարտութեան, որ նրա համար պարզեց Բուրցեւի պատմածներից: Նրանց այդ տեսակցութիւնը շատ իւրայատուկ էր: Կուպէներում էին իրենց տարօրինակ հարեւաններին: Կէլն — Բերլին երկաթուղու մէջ, մանաւանդ տարեւ այդ եղանակին, յաճախ կարելի էր հանդիպել Ռուսների: Ճամբորդների մեծ մասը Գերմանացիներ էին: Բայց Լոպուխինը, անկախ պատահական հարեւաններից, լուրջ ուշադրութիւն չդարձրեց գաղտնիքի պահպանութեան վրայ: Բուրցեւը գրում է. «Ինչ աստիճանի ուշադրութիւն կարող էր Լոպուխինը դարձնել այս խօսակցութեան վրայ: Միթէ նա կարող էր երեւակայել, որ խօսքը կառավարական գաղտնիքի մասին է... քանի որ նա լսեց Ազեֆի գործունէութեան մանրամասն պատմութիւնը, նախ քան արտասանելը նրա (Ազեֆի) անունը»: Եթէ Լոպուխինը նշանակութիւն չէր տար այդ խօսակցութեան, ապա նա չէր կարող «ցնցուած լինել»: Ինչպէս չհասկանալ, թէ ինչ արժէ Ազեֆի անունը արտասանելը:

Երկար կանգ չեմ առնում այդ զրոյցի հոգեբանական կողմի մանրամասնութեան վրայ: Կարծում եմ, որ որոշ նշանակութիւն ունեցան Լոպուխինի համար Բուրցեւի այն խօսքերը, որոնք վերաբերում էին թագաւորի դէմ «Ռասկինի» պատրաստած մահափորձին եւ այն արեան պատասխանատուութեան մասին, որ նա դեռ պիտի թափէր ապագային: Ցամենայն դէպս, վեց ժամուայ խօսակցութիւնից յետոյ, արդէն Բերլինի մօտ, Լոպուխինը կործանեց իր կեանքը, ասելով Բուրցեւին, որ ճարտարապետ Ազեւը Ոստիկանութեան գաղտնի գործակալն է:

Զարժէր կանգ առնել նաեւ այն բանի վրայ, թէ ինչքան ժամանակից յետոյ եւ ինչպէս երկաթուղու մէջ տեղի ունեցած ամբողջ խօսակցութիւնը յայտնի դարձաւ Ազեւին: Համաձայն քրէական օրէնսգրքի 102րդ յօդուածի Ոստիկանութեան նախկին վարիչը դատապարտուեց տաժանակիր աշխատանքի, որ յետոյ փոխեց աքսորի՝ Սիբիր: Արդէն մնացածը յայտնի է: Դրանից յետոյ գալիս է Բուրցեւի դէմ բացուած դատը՝ Ազեւի դէմ իր արած բամբասանքների համար, դատապարտեալի ուշադրաւ պատմութիւնը՝ երկաթուղու մէջ Լոպուխինի հետ ունեցած իր տեսակցութեան մասին, սոց.—յեղափոխականներին հետապնդելը, Ազեւի ալիպիների քննութիւնը, կուսակցութեան ներկայացուցիչների բացատրութիւնը Ազեւի հետ եւ վերջապէս մերկացած մատնիչի փախուստը:

VIII

Ազեւի մերկացումից յետոյ սոց.—յեղափոխական կուսակցութեան համար սկսուեցին նեղ օրեր: Մարտական կազմակերպութեան ղեկավարի դերի մէջ նրան փոխարինեց Բ. Վ. Սաւինկովը, որ չկարողացաւ այդ գործը տանել եւ որ ըստ Կոլոսովի խօսքերի, որպէս անհարեկիչ կարող էր միայն լինել Ազեւի ծրագիրների գործադրողը:

Ազեւի վերաբերմամբ Բուրցեւի կատարած մերկացումները մեծ աղմուկ հանեցին ամբողջ աշխարհում, որ շատ լաւ կը յիշեն իմ սերնդի մարդիկ: Այն ժամանակ այն կարծիքն էր տիրում, որ կարող է գոյութիւն ունենալ հակակառավարական մարտական կուսակցութիւններ, առանց իրենց «ներքին կեանքը արտաքին աշխարհին պարզելու» եւ առանց մատնութիւնների: Բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւնների պատմութիւններն էլ խճճուած են մատնութիւնների եւ դաւաճանութիւնների դէպքերով: Ռուսաստանում քաղաքական պայքարը արիւնոտ բնոյթ ունէր:

(Շար.)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

CinémaREXY

Rue Cours Lafayette angle Garibald

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17 Rue [illegible] PARIS (1?)

ՑՈՒՑԱՏԱԽՏԱԿ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 16 յունիս, չորեքշաբթի գիշեր, ժամը ճիշդ 9ին, Café des Sportsի մէջ:

Պարտաւորիչ ներկայութիւն, անդամատետրով:

Մասնաւոր հրաւէր չէ ղրկուած:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 17 Յունիս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միութեան սրահներուն մէջ, 7 րիւ տէ Պէռնարտէն, Փարիզ (5): Օրակարգ՝ նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով: Շատ նպաստաւոր գին: Դիմել Պ. JACQUESի, 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 17 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3449

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ներկայիս Փարիզի մէջ ֆրանսական կառավարութեան հիւրն է Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ Պ. Էմիլ Էտտէ:

Նախագահը հոս պիտի մնայ շուրջ ամիս մը, արտաքին պաշտօնատան հետ բանակցութիւններ վարելու եւ մասնաւորաբար առպահովելու համար ֆրանքօ-լիբանանեան դաշնագրին վաւերացումը ֆրանսական խորհրդարանին կողմէ:

Ինչպէս կը յիշուի, 1936 սեպտեմբեր 9ին ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրէն վերջ, անցեալ նոյեմբերին ստորագրուեցաւ նման դաշնագիր մը Ֆրանսայի եւ Լիբանանի միջեւ: Ըստ այդ դաշնագրին, երեք տարի ետք, ինչպէս Սուրիոյ, նոյնպէս Լիբանանի վրայէն պիտի վերցուի ֆրանսական հոգատարութիւնը եւ այդ երկու երկիրները իբրեւ անկախ պետութիւններ պիտի անդամակցին Ազգերու Դաշնակցութեան:

Մեծ պատերազմէն վերջ, Օսմանեան կայսրութենէն բաժնուած հողամասերը դրուեցան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ, իսկ Հիճազ, Եէմէն եւ Անդրյորդանան տեղական ինքնավարութիւններ ունեցան:

Իրաքն էր որ ամէնէն առաջ իր վրայէն նետեց հոգատարութիւնը եւ տարիներէ ի վեր կ'անդամակցի Ժընեւի արիսպագոսին: Պաղեստին կը մնայ ենթակայ անգլիական հոգատարութեան: Արաբի ու Հրեայի կռիւը տեւական կերպով խռովայոյզ վիճակի մէջ կը պահէ այդ երկիրը: Վերջերս Լոնտոնի մէջ գումարուած անգլիական կայսերական համաժողովը կ'երեւի թէ կարգ մը որոշումներ տուած է Պաղեստինի մասին, միանգամ ընդ միշտ լուծելու համար արաբեւհրէական կնճիռը:

Սուրիոյ եւ Լիբանանի Արաբները մշակոյթով, քաղաքակրթութեամբ եւ անցեալի փառքերով երբեք վար չեն մնար Իրաքի Արաբներէն: Շատ բնական էր ուրեմն որ անոնք եւս ձգտէին անկախութեան:

Իր սահմանները պաշտպանելու համար Իրաք զօրաւոր բանակ մը չունենալով, Անգլիոյ հետ կնքեց դաշնագիր մը, որով այս վերջինը կը ստանձնէ Իրաքը պաշտպանել ներքին եւ արտաքին թշնամիներու դէմ: Իրաք կը գտնուի Հնդկաստանի ճամբուն վրայ, Մուսուլի նաւթահորերը կը գտնուին Իրաքի սահմաններուն մէջ. հետեւաբար Անգլիա չէր կրնար բախտին ձգել այսպիսի կարեւոր երկրի մը պաշտպանութիւնը՝ մերձաւոր կամ հեռաւոր մրցակիցներու ոտնձգութեանց դէմ: Անգլիա օդային կայաններ կը պահէ Իրաքի զանազան կէտերուն մէջ, այս նպատակով:

Այսօր, շնորհիւ հզօր Անգլիոյ հետ կնքած դաշնագրին, Իրաք կ'աճի ու կը բարգաւաճի խաղաղութեան մէջ եւ շնորհիւ քարիւղին եւ կատարուած շինարար աշխատանքներուն, պատմական Միջագետքը՝ չտեմարան Արեւելքի՝ պիտի վերածնի ու ծաղկի՝ ճիշդ ինչպէս Եգիպտոսը:

Պարագան մօտաւորապէս նոյնն է Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար: Այս երկու երկիրներն ալ զուրկ ըլլալով կարեւոր բանակներէ, զօրաւոր դաշնակիցի մը պէտք ունէին՝ իրենց երկրի սահմանները պաշտպանելու համար արտաքին թշնամիներու դէմ: Սուրիա հիւսիսէն սահմանակից է Թուրքիոյ, որ վերջերս սկսած է աշխարհակալական ախորժակներ սնուցանել: Սանճաքի խնդրին առթիւ, Էնգիւրիի վարիչները այլեւս նետեցին իրենց դիմակները եւ ինչ որ տարիներէ ի վեր թաքուն կերպով եւ վճարուած գործակալներու ձեռքով կը կատարէին, սկսան բացէ ի բաց գործադրել:

Նման թշնամիի մը դէմ պաշտպանուելու համար, Սուրիա պէտք ունէր զօրաւոր դաշնակցի մը: Ու Ֆրանսան եղաւ այդ դաշնակիցը, որ ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրով կը ստանձնէ պաշտպանել Սուրիոյ հողային ամբողջութիւնը: Այս նպատակով որոշ կէտերու մէջ զինուորական ուժ պիտի պահէ:

Լիբանան ցամաքէն թշնամի չունի, բայց ծովէն կրնայ միջերկրականեան ո եւ է պետութեան մը յարձակման ենթարկուիլ: Իր եզերքները պաշտպանելու համար նաւատորմէ զուրկ է: Հոս ալ Ֆրանսան է որ կը ստանձնէ Լիբանանի եզերքներուն եւ ցամաքամասին պաշտպանութիւնը: Մանաւանդ որ Մուսուլի քարիւղները կը թափին Տրիպոլիս, որ մաս կը կազմէ Լիբանանի:

Ուրեմն Փարիզի մէջ կնքուած երկու դաշնագիրներով Սուրիա եւ Լիբանան վայելելով հանդերձ Ֆրանսայի նման զօրաւոր պետութեան մը պաշտպանութիւնը, երեք տարի վերջ դիրք պիտի գրաւեն անկախ ժողովուրդներու շարքին մէջ:

Ֆրանսայի հանրային կարծիքին մէջ որոշ դժկամակութիւններ կան խնդրոյ առարկայ դաշնագիրներու վաւերացման դէմ: Տեղական թերթերու մէջ այս օրերս պակաս չեն յօդուածաշարքեր, որոնց նպատակն է ցոյց տալ թէ՝ Ֆրանսայի քաշուելէն վերջ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ բնակիչները իրար պիտի ջարդեն: Ցաւով կը յիշեն նաեւ թէ Ֆրանսա 18 տարիէ ի վեր միլիոններ ծախսեց հոն, ու հիմա պիտի քաշուի՝ առանց ո եւ է շահ ապահովելու:

Բայց արդէն Ֆրանսա իր կնքած զինուորական եւ բարեկամական դաշնագիրներով ընդմիշտ իրեն կը կապէ այդ երկիրները, որոնց վրայ դարաւոր հովանաւորութիւն ունի, հին սուլթաններու օրերէն սկսեալ:

Լիբանան միշտ բարեկամ եղած է Ֆրանսայի: 1860ին Տիւրզիներու ջարդէն վերջ, 8000 ֆրանսացի զինուորներ ցամաք ելան եւ Օսմ. պետութեան պարտադրեցին մասնաւոր վարչաձեւ մը լեռնային Լիբանանի համար: Եօթը պետութեանց հաւանութեամբ, Լիբանան 1864 Սեպտեմբերէն ի վեր ինքնավարէր, Բ. Դրան կողմէ նշանակուած քրիստոնեայ կառավարիչի մը իշխանութեան տակ: Վերջին կառավարիչն էր Յովհաննէս փաշա Գույումճեան: Մեծ պատերազմին սկիզբը՝ 1914ին, Թուրքիա ջնջեց ինքնավարութիւնը եւ Դ. զօրաբանակի հրամանատար Ճէմալ փաշա Սուրիոյ փոխարքան՝ ամբողջ չորս տարի սովի եւ թշուառութեան մատնեց Լիբանանը:

1918 Սեպտեմբերին դաշնակիցներու մեծ յաղթանակին հետեւանքով, Լիբանանն ալ ազատագրուեցաւ, շնորհիւ անգլիական եւ ֆրանսական ուժերուն, այս վերջիններուն գլխաւոր յենարանն ըլլալով Հայկական լեգէոնը:

Հանդրուանէ հանդրուան, աստիճանական յառաջացումներով եւ առաջին օրէն իսկ իր ետեւ ունենալով մեծ պետութեան մը հեղինակաւոր պաշտպանութիւնը, Լիբանան այժմ կը մտնէ ազատ ազգերու շարքին մէջ:

Հայ ժողովուրդը ուրախ է այս առթիւ եւ անկեղծօրէն կ'ողջունէ արշալոյսը այդ նորազատ երկրին, որուն սահմաններուն մէջ բազմահազար Հայեր խաղաղ ու շինարար աշխատանքի լծուած են, սպասելով այն երջանիկ օրուան՝ երբ պիտի երթան շէնցնելու իրենց պատմական Հայրենիքը:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ժող. ճակատը մեծ տագնապ մը անցուց

Քիչ մնաց որ դահլիճը իյնար

Կառավարութիւնը լիազօրութիւն ստացաւ 346 ձայնով ընդդէմ 247ի

Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը երեքշաբթի մեծ տագնապի մը մատնեց կառավարութիւնը, որ «լիազօրութիւն» կը պահանջէր «ապահովելու համար երկրին տնտեսական զարգացումը եւ ելմտական վերականգնումը»:

Կառավարութեան ելմտական ծրագիրը, որուն գլխաւոր կէտերը տուինք երէկ, կը տրամադրէ յաւելում տուրքերու, թղթատարական սակերու, ստորճի, շաքարի, լուցկիի գիներու: Այս ծրագիրը դժգոհութիւն պատճառած էր մասնաւորաբար համայնավարներուն: Կառավարութիւնը, սակայն, որ եւ է խորհրդարանային ընդդիմութեան չքախելու համար, կ'առաջարկէր որ լիազօրութիւն տրուի իրեն, ուզած ժամանակ հրովարտակով մը օրէնքներ դնելու, յետոյ, առ առաւելն երեք ամիս վերջ խորհրդարանին վաւերացման ենթարկելու համար:

Բայց այս լիազօրութեան պահանջը ուրիշ պատճառներ ալ ունէր: Խորհրդարանի կուսակցական խմբակները ջղագրգիռ վիճակ մը ունէին, բոլորը բացատրութիւն կ'ուզէին լիազօրութեան պահանջին պատճառներուն մասին:

Տալատիէ խորհրդարանի արմատական խմբակին առջեւ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ լիազօրութիւն պահանջել՝ իբրեւ հետեւանք Պօտուանի եւ Ռիսթի հրաժարականներուն, (այս երկուքը անդամ էին սակաւաշրջանային հաւասարութեան յանձնաժողովին): Երկու փորձագէտներու պատճառաբանեալ հրաժարականը կը մատնէր ելմտական ծանր կացութիւն մը, որուն դարմանումը կը պահանջէր դիմել արագ եւ կտրուկ միջոցներու: Թէ ինչ պատճառներ ունէին փորձագէտները հրաժարելու համար, Տալատիէ մերժեց պատասխանել, ըսելով որ կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ հրապարակել զանոնք երբ յարմար դատէ:

Իր կարգին, խորհրդարանի համայնավար խմբակն ալ սկսած էր այդ ժամուն քննել կառավարութեան ծրագիրը: Համայնավարները դէմ էին տուրքերու յաւելման, մանաւանդ որ քիչ կը մնէին տրուած փոխարինութիւնները (տարիքը առած աշխատաւորներու հանգստեան թոշակ): Երկար խորհրդակցութենէ մը վերջ, համայնավարները մամուլի ներկայացուցիչներուն տուին զեկոյց մը.—

« Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն եւ խորհրդարանական խմբակը կը յայտարարեն թէ խորապէս կապուած կը մնան հացի, ազատութեան եւ խաղաղութեան Ժող. Ճակատին, իրենց զգուանքը կը յայտնեն ելմտական սակաւապետութեանց խաղերուն եւ չանթաժներուն առթիւ, որոնցմով կ'ուզեն կառավարութեան պարտադրել ելմտական այնպիսի միջոցներ, որոնք հակառակ են ժողովուրդին կամքին, այնպէս ինչպէս արտայայտուեցաւ 1936 Մայիսին: Համայնավար կուսակցութիւնը չի կրնար յօժարիլ թղթատարի, երկաթուղիի, ծխախոտի, լուցկիի գիներու աւելումին, որ պատճառ պիտի դառնայ ապրուստի սղութեան ի վնաս բանուորներու, գիւղացիներու եւ աշխատաւոր բնակչութեան, առանց սակայն երկրին ելմտական կացութիւնը վերականգնելու եւ պետութեան վարկը ապահովելու: Համայնավար կուսակցութիւնը համոզուած է որ ելմտական դժուարութիւնները կարելի է հարթել գործադրելով Ժող. Ճակատի ծրագիրը եւ խորհրդակցելով Ժող. Ճակատը կազմող կուսակցութեանց հետ: Համայնավար կուսակցութիւնը, յետադիմութեան կատաղի յարձակման առջեւ, կը յայտարարէ թէ պատրաստ է ստանձնելու ամէն պատասխանատուութիւն կառավարութեան մը մէջ, որ զօրացած է եւ կազմուած Ժող. Ճակատի պատկերով, յանուն փրկութեան Ֆրանսայի, ժողովրդապետութեան, խաղաղութեան »:

Ի՞նչ կը նշանակէին մանաւանդ այս վերջին խօսքերը: Համայնավարները մինչեւ այժմ կը մերժէին մտնել դահլիճին մէջ, ուրեմն հիմա կ'ուզեն որ տապալի՞ կառավարութիւնը, նոր մը կազմելու համար իրենց մասնակցութեամբ: Դահլիճի տագնապի մը վախը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ: Ուրեմն համայնավարները քաւէ պիտի չտան կառավարութեան: Ներքին նախարարը անմիջապէս վազեց համայնավարներուն մօտ, բայց Տիւքլօ, յանուն իր կուսակցութեան, յայտարարեց թէ չեն կրնար նոր որոշում մը տալ:

Միւս կողմէ, համայնավարներու այս ընդդիմութիւնը ուրիշ նշանակութիւն մը կը ստանար կարգ մը զրոյցներով: Համայնավարները այժմ կը փափաքին դահլիճին մէջ մտնել, որովհետեւ կ'ուզեն որ Ֆրանսա ուղղակի միջամտէ սպանիական կռիւներուն, աւելի մտերիմ գործակցութիւն մը ստեղծուի Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ, ոչ միայն փոխադարձ օգնութեան համա-

(Լուրերու շարունակութիւնը նայիլ Դ. էջ)

ԵՐԲ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ, ԹՈՒՐՔԻԱ ՈՐՈ՛Ի ԿՈՂՄ ՊԻՏԻ ՀԱԿԻ

Այս հարցումը խորագիր առած, « Փարի - Սուար »ի աշխատակիցը, Քլօտ Պլանշար, կը գրէ Պոլիսէն.—

Եւրոպական նոր պատերազմ մը ծագելու պարագային, Թուրքիա ո՞ր պետութեան կամ ազգերու ո՞ր խմբակցութեան կողմը պիտի հակէր, դարձեալ Գերմանիոյ կողքի՞ն պիտի կենար,— ահա հարցումը որ կը կրկնուի յաճախ:

Առաջին ակնարկով, այնպէս կ'ենթադրուի թէ իր դիկտատուրայի վարչաձեւը, քաղաքական համակրանքի օրէնքով, Թուրքիան պիտի մօտեցնէ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի: Սխա՛լ: Ֆրանսական հանրային կարծիքը այնքան տեղեակ չէ թէ քէմալական Թուրքիան, հակառակ իր վարչաձեւին, որոշապէս հակաֆաշական տրամադրութիւններ ունի, միւս կողմէ նոյն ուժգնութեամբ մերժելով հանդերձ Մոսկուայի վարդապետութիւնները: Եւրոպայի հետ իր քաղաքական շփումներուն մէջ, Թուրքիա միշտ հեռու կը մնայ վարդապետական հոսանքներէ:

Բայց Թուրքիա, իր յեղափոխութենէն ի վեր, արտաքին ազդեցութեան զանազան շրջաններէ անցաւ: Երբ Քէմալ իշխանութեան գլուխ եկաւ, Սովետները քանի քանի անգամ փաստօրէն ցոյց տուին իրենց օժանդակութիւնը: Դիկտատորը այդ շրջանին շատ հակառակ չէր համայնավարութիւնը ընդունելու: Այդ շրջանէն խոր երախտագիտութեամբ կապուած է Ռուսիոյ, որ նիւթապէս օժանդակեց իրեն, անկախութեան պատերազմի վերջաւորութեան, երբ 1923ին ծով թափեց յունական գրաւման բանակը:

Քանի մը տարի ռուսական փորձին հետեւելէ վերջ, Քէմալ վախցաւ որ ի վերջոյ երկիրը քաղաքական ձեւով կ'ենթարկուի Ռուսիոյ, ուստի յանկարծ ձերբակալեց իր կառավարութեան համայնավար անդամները եւ իր ներքին քաղաքականութենէն հեռու պահեց Մոսկուան:

Գերմանիա, առեւտրական յաւիտենական ճամբորդը, զգաց թէ եկած էր իր ժամանակը: Եւ ապարէզ իջաւ իր ճարտարագէտներով եւ վաճառքներով, սկսաւ կրցածին չափ նախանիւթ գնել իր ռազմական ճարտարարուեստին համար: Այսուհանդերձ երբեք չփորձեց իր Նացի փրոփականտը խառնել այս տնտեսական հովուերգութեան, որ տեւեց հինգ տարի եւ խզուեցաւ յանկարծակի դեռ անցեալ տարի: Այսօր գերման մասնագէտները անխտիր կը ճամբուին թրքական ձեռնարկներու մէջէն:

Յանկարծ ասպարէզ իջաւ երրորդ մրցակից մը: Անգլիա նիւթապէս չէր հետաքրքրուէր կարծես Թուրքիայով: Բոլոր պետութիւնները կը սակարկէին, խաղեր կը լարէին, տեղ գրաւելու համար Թուրքիոյ մէջ, իսկ բրիտանական առիւծը թարթիչներն անգամ չէր բարձրացներ: Յանկարծ, անցեալ տարի, արթնցաւ: Առանց աղմուկի, երկարեց իր թաւշապատ թաթը դէպի Էնկիւրիի կառավարութիւնը: Եւրոպայի հանրային կարծիքը հազիւ թէ նշմարեց, բայց կառավարութեանց պետերը իրարու նայեցան զարմանքով: Ինչո՞ւ բրիտանական կայսրութիւնը ասպարէզ կ'իջնէր այսպէս յանկարծակի:

Այստեղ է որ քաղաքականութիւնը կը դառնայ հետաքրքրական, ինչպէս փօքէր: Տեղի ունեցած էր դէպք մը, որուն հետեւանքները մոռցուելիք չունին,— Իտալիոյ սպառնալիքը Միջերկրականի մէջ: Անգլիոյ պատասխանը կը հասնէր խումբ ի խումբ: Լոնտոն կ'աշխատէր նեղուցներու տէրը դնել հակիտալական իր խաղին մէջ, ամրութեանց թնդանօթները ուղղելով Միջերկրականի վրայ: Թուրքիոյ հետ կնքուած բարեկամութիւնը, մանաւանդ նեղուցներու տեսակէտով, զէնք մըն է որ կ'ուղղուի ֆաշական աշխարհակալութեան դէմ այս շրջանին մէջ:

Իտալիա արդէն լաւ յարաբերութիւններ չունէր Քէմալի հետ:

Մուսոլինի, իր ճառերուն մէջ, աղմկարար ձեւով մը ցոյց կուտար Փոքր Ասիան, իբրեւ ֆաշական աշխարհակալութեան ապագայ հողամաս: Ներկայիս որոշ մեղմացում մը կը նշմարուի երկու պետութեանց յարաբերութիւններուն մէջ, սակայն իտալական աշխարհակալութեան ստեղծած վախերը մոռցուելիք չունին՝ հակառակ դիւանագիտական քաղաքավարութեան:

Կարեւոր դիրք մը գրաւելու նպատակով Թուրքիոյ մէջ, Անգլիացիները, որ ոչ իսկ շիլլին մը տուած էին այս երկրին, այժմ կը տրամադրեն 25 միլիոն սթերլին — մօտ երեք միլիարփրանք — շինելու համար Քարապիւքի մէջ մետաղագործական հսկայ ձուլարաններ եւ գործարաններ, որոնք պիտի ծառայեն անշուշտ երկրին ճարտարարուեստին, այլ մանաւանդ սպառազինութեան:

Միւս կողմէ, Ռուսիա չուզեր իր ոտքերը կտրել Արեւմուտքի այս սեմէն: Ինչ վարչաձեւ ալ ունենան, Ռուսերը միշտ պիտի մտածեն Պոլսոյ մասին: Ռուսիա պէտք ունի նեղուցներուն, իր դերը խաղալու համար Եւրոպայի մէջ: Նեղուցները, ինչպէս երէկ եւ այսօր, միշտ պիտի ներկայացնեն հսկայական կարեւորութիւն մը: Օգնելով Թուրքիոյ որ ազատագրուի յունական լուծէն, ան կարծեց թէ իրաւունքներ ունի երկրին վրայ եւ ուզեց վարուիլ խնամակալի պէս: Ան հաշուի չէր առած Քէմալը, որ չափազանց ինքնիշխան է: Երբ Սովետները ուզեցին, Սպանիա ղրկելու համար, նեղուցներէն դուրս հանել իրենց նաւերը, շատ դժգոհ մնացին՝ պարտաւորուելով հակակշռէ անցընել թրանզիթ ղրկուած զէնքերը: Սակայն խզուած չեն յարաբերութիւնները երկու երկիրներուն միջեւ: Այսուհանդերձ Ռուսիա ծանրօրէն կը ճնշէ սահմանագլուխին վրայ: Եւ արեւելեան առածը, որ կ'ըսէ, «Համբուրէ այն ձեռքը, զոր չես կրնար խածնել», Թուրքիոյ կը թելադրէ ճկուն վարուիլ յաղթանդամ դրացիին հետ:

Գալով Ֆրանսայի, որ հինէն ի վեր բարոյական եւ իմացական գերակշռութիւն մը ունէր Վոսփորի եզերքներուն վրայ, եւ որ ոչ մէկ պատճառ ունէր այդ գերակշռութիւնը կորսնցնելու Քէմալի ժողովրդապետականացնող — եթէ կարելի է այսպէս ըսել — դիկտատուրային տակ, ընդհակառակն դետին կը կորսնցնէ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին հարցով: Թրքական տեսակէտով, Սանճաքին վէճը վտանգի կ'ենթարկէ մեր բարեկամական յարաբերութիւնները երկրի մը հետ, ուր ամէն մարդ ֆրանսերէն կը խօսի (ԽՄԲ.— ???) եւ ուր մեր մրցակիցներուն ազդեցութիւնը շատ տկար է: Ինչ որ մենք կը կորսնցնենք, Իտալիան կը շահի, նոյն համեմատութեամբ:

Ահա, ինչպէս տեսնուեցաւ, Թուրքիա կանգնած է առանցքին վրայ կշիռքի մը, որուն նժարներուն մէջ դրուած են հսկայական շահեր: Ուժեղ ճնշումներ կը կրէ, սակայն այս ժողովուրդը, իր ազգայնականութեան զարթօնքին մէջ, ամէն բանէ առաջ իր անկախութեան մտահոգութիւնն ունի:

ԹԵԹԵՒ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏՆ ՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Համաձայն Խորհ. Միութեան գործավարների խորհուրդի որոշման, Յունիսի 1ից թեթեւ ճարտարարուեստի արտադրած ապրանքների գները իջեցրուած են 5—15 տոկոսով: Այժմ խորհ. քաղաքացին, բացի սննդեղէնից, իր գործածութեան անհրաժեշտ բոլոր իրերը, երեխաների խաղալիքներից սկսած մինչեւ ճաշասրահի կահաւորումը, կարող է գնել աւելի աժան քան առաջ: Տրամաբանօրէն այս որոշումը պէտք է բարձրացնէ ժողովրդի գնողական կարողութիւնը եւ բարելաւէ նրա ապրուստի նիւթական պայմանները: Դժբախտաբար տրամաբանութիւնն ամէն անգամ դառնում է անարժէք բան, երբ նա կիրառւում է խորհ. կարգերին: Նոյնը եւ այս դէպքում: Շնորհիւ երկու ժողովուրդների թեթեւ ճարտարարուեստի ու ներքին առեւտրի վատառողջ ու թերի կազմակերպութեան՝ գների կրճատման ողջունելի երեւոյթը վեր է ածուելու իշխանութեան կողմից արուած խաբուսիկ ու դրաւիչ ցոյցի, առանց չօշափելի արդիւնքի բազմութիւնների համար: Լեռը մուկ է ծնելու, որովհետեւ գների սղութիւնը չէ, որ սահմանափակում է անկուսակցական բազմութիւնների սպառողական ձգտումները, այլ ապրանքների քանակի ու որակի անբաւարարութիւնը եւ նրանց մատակարարման քաոսային վիճակը: Ի՞նչպէս ուրախանալ օրինակ կօշիկի կամ հիւսուածեղէնի, էլ չենք ասում կարի մեքենայի կամ դաշնամուրի աժանացումով, երբ խանութներում գոյութիւն չունին. իսկ երբ նրանք հրաշքով լինում են, արդէն գինը չեն հարցնում եւ յարձակւում են բռնէ առաջ գնելու կամ աւելի ճիշդ յափշտակելու: Գնել բառը իր տնտեսական հօգեբանական իմաստով սխալ կը լինէր գործ ածել այս դէպքում: Երբ լուսամուտի ապակին կամ դրանդ փականքը կոտրած է եւ ամիսներով չես կարողանում նրանց փոխարինել, երբ դպրոցի երեխաների համար տետրակ չի ճարւում կամ օճառը հազուագիւտ է, եւ եթէ մի դիպուածով նրանց կարող ես ունենալ, գնի 10 առ հարիւր աւել կամ պակասը քեզ չի կանգնեցնի: Շատ ու շատ բաներից աշխատաւորները զուրկ են խորհ. երկրում. պատճառը նրանց կծծիութիւնն ու խնայողութիւնը չէ, այլ լոտ էութեան հակընկերվարական ու հակաժողովրդական վարչաձեւի ընկերվարական տնտեսութիւն ստեղծելու անկարողութիւնը: Բամբակի հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստն այս տարուան առաջին եռամսեակին 60 միլիոն մեթր, իսկ կօշիկի գործարանները 230 հազար զոյգ աւելի պակաս են արտադրել քան ծրագրուած էր, բայց եթէ նրանք նոյն իսկ գերազանցած լինէին ծրագիրը, միեւնոյնն է այդ ապրանքների սովը չէր մեղմանալ, որովհետեւ ծրագիրները կազմւում են ոչ թէ ժողովրդի պահանջի քանակը, այլ եղած գործարանների արտադրական կարողութիւնն ի նկատի ունենալով, օրինակ հիւսարանները 1932ին արտադրել են ամէն մի բնակչի մէկ զոյգ գուլպայ, 1936ին 170 միլիոն ազգաբնակութեան համար 304 միլիոն, իսկ 1937ին «պլանի» արտադրեն 393 միլ. զոյգ կամ մարդագլուխ երկու զոյգից քիչ աւելի: Ուրեմն իրականացած «պլաններով» իսկ անկարելի է միլիոնաւորների չապիկ հասցնել ու մերկ ոտքերը ծածկել: Ցիչենք նաեւ, որ խորհ. թեթեւ ճարտարարուեստի միջին վարիչները, ենթակայ ապրանք պահանջողների թախանձանքին ու սպառնալիքին, մտահոգուած են նախ եւ առաջ իրենց հիմնարկութիւնների արտադրութեան քանակով եւ բնաւ որակով, այդ պատճառով խորհրդային գուլպան, գրիչը, աթոռը, ելեկտրական ճրագը, սանտրը, բաժակը եւն. եւն., միշտ պիտի երկուքը մէկի տեղ հաշուել:

Խորհրդային մամուլում ինքնաքննադատութեան հրամանը գործադրուելուց ի վեր աններդաշնակութիւնը սովորական երեւոյթ է դարձել, մի սենեակում որ եւ է յաջողութիւն հարայ հրոց, իսկ կողքին ցցւում է ողբերգական «ինչուներից» մէկը. ինչո՞ւ Թրիքօ չկայ, հարցնում են ժողկոմին տիկինները, չմոռնանք, որ խորհրդային երկրում կանայք աւելի արժէք ունին, քան տղամարդիկ, ժողկոմը չտապում է նրանց պատասխանել, թէ Թրիքօյի գործարանը մանուածք չի ստացել, մանարանին բամբակ չեն տուել, բամբակ մատակարարողին երկաթուղու վարչութիւնը կառախումբ չի հասցրել, որովհետեւ ցորեն փոխադրողները ժամանակին չեն դատարկել վակոնները, այսպէս բոլորը պտտւում են անելի մէջ:

Աշխարհի անտառով ամենահարուստ երկրում ժողովրդի գործածութեան (եւ ոչ թէ պետական պրոպագանդի համար) թղթի սով կայ. փայտահատներն են մեղաւոր, ասում են թղթի գործարանների վարիչները, փայտահատները մեղադրում են բանուորական ուժ մատակարարողներին, որոնք՝ եղմտական վարչութեան եւն.: Միայն խորհ. թերթում կարելի է հանդիպել այսպիսի յայտարարութեան. «Գնորդ եմ մի ձեռք հագուստի բաւարար բրդի կերպասի, հետախօսի համար ... Ցաճախ երեկոյեան Մոսկուայում»: Կարմիր բանակի երիտասարդ սպայ Լուկինի նամակը տպուած է «Իզվեստիա»յում.— «1936 թւին ես գնեցի լուսանկարչական եւ անթելի գործիքներ, հեծանիւ, որսորդական եւ նշանառութեան հրացաններ: Լուսանկարչական գործիքից չկարողացայ օգտուել, ոչ մի տեղ լուսանկարի ապակի եւ թուղթ չի գտնւում. հեծանիւս քանդեցի եւ մասերը խղելուց յետոյ պահարան դրեցի, վրան եղած անիւի խժաչերտը մաշուելուց յետոյ նրան փոխարինելու համար ուրիշը չկարողացայ գնել՝ խանութներում գոյութիւն չունենալու պատճառով. անթելի մէկ ճրագը փճացաւ երեք ամիս յետոյ ու այդ գործիքն էլ մտաւ պահարան, ճրագները չափազանց հազուագիւտ են, հրացաններն իբրեւ թանգարանային իրեր կախուած են սենեակիս պատից, որովհետեւ փամփուշտ չուկայում չի ծախւում: Այսպիսով կարելի է ունենալ շատ օգտակար իրեր, բայց չօգտուել նրանցից, քանի դեռ լրացուցիչ կամ փոխարինող մասերի հարցը չի լուծուած մեղնում»:

Ներքին առեւտրի կազմակերպութիւնը թեթեւ ճարտարարուեստից աւելի խայտառակ վիճակի մէջ է: Խորհ. թերթերը լիքն են աղաղակող փաստերով: Բաւականանանք միայն խորհ. պաշտօնաթերթի եզրակացութիւններով.— «Ժամանակ է պետական եւ կօօպերատիւ առեւտրի ցանցի մէջ վերջ տալու թալանի ամօթալի դէպքերին: Պէտք է ազատուել վերջապէս դողերից, սրիկաներից ու դրամաչորթներից, որոնք օգտւում են խորհ. առեւտրի վարիչների անհոգութիւնից: Ներքին առեւտրի գործավարութեան մէջ տիրում է անմրցելի բիւրոկրատիզմ. անթիւ են սխալներն ապրանքների բաշխման ու գնահատման գործում: Մայրաքաղաքում իսկ նոյն ապրանքը տարբեր գներով է ծախւում քով քովի գտնուող պետական խանութներում, բարձր որակի ապրանքը յաճախ աւելի աժան է ծախւում քան վատ որակինը»: Իսկ մեղաւո՞րը: Մեղաւորը իրենք չեն, այլ ... տրոցկիստները: «Ներքին առեւտրի պակասութիւնները այն յարմար անկիւններն են, ուր բոյն են դրել մեր կուսակցութեան թշնամիներն ու վնասարարները»: Կատուն ինչպէս էլ ձգես, ոտքերի վրայ կ'ընկնի:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Այս տարի փառաշուք տօնուեցաւ Մայիս 28ը Պէյրութի եւ իր արուարձաններուն մէջ: Ուրբաթ 28ին, երեկոյեան, խումբերում, երկսեռ բազմութիւն մը լեցուած էր Պէյրութի Հայ բողոքականներու ժողովարահը: Օրուան նախագահը՝ ընկ. Լեւոն Շանթ, բանախօսներ՝ Նիկոլ Աղբալեան եւ Խ. Թիւթիւնճեան: Մէջ ընդ մէջ երգ եւ արտասանութիւն: Նոյն ժամերուն, քաղաքի արուարձաններէն Անդր Նահրի Նոր Սիս աւանին մէջ, նախագահութեամբ տեղւոյն քահանային, կը խօսէին ընկերներ բժ. Բենեամին Գուլաղեան, Մանուկ Տէօվլէթեան եւ Կարապետ Թաթուլեան: Դարձեալ նոյն ժամերուն, Հայաշէնի ժողովուրդը հրախաղութիւններով կը սկսէր Մայիսի 28ի տօնակատարութիւնը: Ժամանակէն առաջ, պատանիները փողոցը կը թնդացնէին մեր ռազմերգներով: Երեկոյեան արդէն, երկսեռ բազմութիւն մը հաւաքուած մտիկ կ'ընէր ընկերներ Նիկոլ Նիկողոսեան եւ Փիլիպպոս Փեհլիվանեան:

Յաջորդ օր, շաբաթ երեկոյեան, Էշրաֆիէի մէջ խօսեցան ընկերներ Ղազար Ջարրդ, Արամ Սահակեան եւ Եդուարդ Տարոնեան, իսկ Քարանթինայի մէջ ընկերներ բժ. Բ. Գուլաղեան, Խ. Թիւթիւնճեան եւ Գ. Գուտուլեան, որ Տրիպոլիէն հիւրաբար քաղաքս կը գտնուէր Տրիպոլսոյ այս տարուան շրջանաւարտահներով, որոնք այցելելով քաղաքին ազգ. վարժարանները քննութեան ենթարկուած են: Արփիարեան գերապայծառը անոնց տուած չքանշաններ:

X

Կիրակի, մայիս 30ին, լուսաբացէն առաջ, քաղաքին եւ արուարձանի հայ ժողովուրդը խումբ խումբ քալելով, ինքնաշարժներով, հեծելանիւով եւ ապա շոգեկառքով կը մեկնէր Նահր-Բէյրի հովասուն հովիտը, ուր տեղի պիտի ունենար խրախճանք, Մայիս 28ի առիթով:

Ահա, այս պատմական վայրին մէջ է որ, ժողովուրդը սեղաններուն շուրջ, մեր վերջին կէս դարու յեղափոխական դիւցազներգերը շրթունքին կ'ուրախանար, կը հրճուէր:

Խանդավառութեան այդ ժամերուն, ժամը 10ին, այցելութեան կուգայ Լիբանանի վարչապետ Խայրէտտին պէյ Ահտէպ ու կը հիւրասիրուի ընկ.ներ բժ. Գուլաղեանի, Թիւթիւնճեանի եւ Սասունիի սեղանը, ուր քիչ մը հանդչելէ ետք, ընկ. Թիւթիւնճեան, սեղանի մը վրայ բարձրացած, նախ հայերէն, ապա ֆրանսերէն վարչապետին յայտնեց ժողովուրդին զգացումները հանդէպ Լիբանանի եւ Սուրիոյ կառավարութիւններուն եւ աւելցուց.—

«Երբ մենք հալածուած էինք ամէնուն կողմէ, Սուրիան եւ Լիբանանը բազկատարած մեզ ընդունեցին, եւ աւելին, քաղաքացիներ արձանագրելով մեզ՝ հաւասար իրաւունք տուին: Եւ մենք իբրեւ քաղաքացիներ մեր երկրորդ հայրենիքին, պատրաստ ենք ոչ միայն նիւթական զոհողութիւններ ընելու, այլեւ հարկ եղած պարագային պատրաստ ենք տալու կեանքի մէջ ամէնէն սուղ բանը — մեր արիւնը»:

Ընկ. Թիւթիւնճեանի խօսքէն ետք, «Քնար» նուագախումբը հնչեցուց Լիբանանեան քայլերգը, որմէ վերջ, ներկաները բուռն ծափերով փափաք յայտնեցին որ վարչապետը խօսի: Խայրէտտին պէյ Ահտէպ բաժակը բարձրացնելով՝ Հայոց կենացը խմեց եւ յետոյ բուռն ծափերու տակ հրաժեշտ առաւ:

Կէս օրէ վերջ այցելութեան եկաւ Լիբանանի Ազգ. պաշտպանութեան եւ կրթական նախարար Ապիշահլան: Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիները ինչպէս եւ ընկերներ Թիւթիւնճեան եւ Գուլաղեան դիմաւորելով նախարարը առաջնորդեցին պարտէզի սրճարանին ստուգաններուն վրայ, որ իր բարձրութեամբ կարելի կ'ընէր տեսնելու հիւրը ամէն կողմէ: Քիչ մը հանգիստէ ետք, ընկ. Թիւթիւնճեան ֆրանսերէնով ներկայացուց յարգելի հիւրը, թարգմանը հանդիսացաւ Հայոց զգացումին հանդէպ Լիբանանի եւ Սուրիոյ կառավարութիւններուն, անոնց սատնջական ոգիին, եւ երախտագիտութեան խօսք ուղղեց Լիբանանի նախագահ Էմիլ Էտտէին, յիշելով նաեւ անունը Ապիշահլային: Ընկ. Թիւթիւնճեանի խօսքէն ետք, խօսք առաւ նախարարը.—

«Սիրելի բարեկամներ, սիրելի քաղաքացիներ, շնորհակալ եմ այն խօսքերուն համար որ արտասանուեցան մեր երկրին, մեր սիրելի նախագահին Էմիլ Էտտէին եւ ինձ համար: Այսօր երջանիկ կը զգամ ինքզինքս որ ձեզ հետ, ձեր մէջ կը գտնուիմ: Մեր նոր կառավարութեան այս առաջին օրերուն, պէտք ունինք ձեզ նման եռանդոտ երիտասարդութեան մը: Տօնեցէք ձեր անկախութեան տարեդարձը, ատիկա ձեր տօնն է, ձեր օրն է: Ճառ խօսիլ չեմ սիրեր, բայց երիտասարդներ, երբ կը տեսնեմ ձեր այս խանդավառութիւնը, կը հարկադրուիմ ըսելու որ այս երկրին մէջ մենք դուք ենք, իսկ դուք՝ մենք: Այս է նաեւ մեր սիրելի նախագահին հաւատքը, որ ոչ միայն Հայերուդ բարեկամն է, այլ եւ սիրուած պետը մեր Երկրին: Կը խմեմ երիտասարդներուդ կենացը, կը խմեմ հոս գտնուող բոլոր Հայերու կենացը եւ կը մաղթեմ իմ բոլոր սրտովս, որ եկող տարի ճիշդ այս օրը տօնէք Հայաստանի եւ Լիբանանի անկախութիւնը»: Այս ջերմ խօսքերուն յաջորդեց Քնարի կողմէ Լիբանանի քայլերգը: Այս ծափերու տակ մեկնեցաւ նախարարը:

Պետական բարձր անձնաւորութիւններու այս այցելութիւնները, որոնք առաջին անգամն է որ տեղի կ'ունենային ամբողջ 15 տարուան ընթացքին, անկասկած աւելի եռանդ պիտի տան մեր տղոց, որովհետեւ իրենքզիրենք զգացին աւելի ազատ եւ անկաշկանդ: Ունհիւրերն ալ տեսան մեր ժողովուրդը, լսեցին մեր երգը: Երրորդ այցելուն էր նախկին երեսփոխան Պ. Փէթրօ Թրատ, որ եկաւ անակնկալ ժամու մը:

Դարձեալ խօսք առնելով ընկ. Թիւթիւնճեան.— «Ձեզ ուզեր զինքը ներկայացնել իբրեւ կարող իրաւաբան, պետական մարդ, այլ այստեղ կը ներկայացնեմ իբրեւ Հայերուս բարեկամ մը որ միշտ պատրաստ է մեզ պաշտպանելու: Մենք որ այս երկրին մէջ բազկատարած ընդունուած ենք, մենք իր ներկայութեամբ իրեն եւ Լիբանանի կառավարութեան կը ներկայացնենք մեր զգացումները»: Պ. Թրատ խօսք առնելով բսաւ.

«Բարեկամներ, չեմ սիրեր ճառերը, բայց երբ երիտասարդութեան հետ եմ չեմ կրնար լուռ մնալ: Ես պատրաստ եմ ձեր որ եւ է մէկ խնդիրը մտիկ ընելու եւ պաշտպանելու: Դուք այս երկրին մէջ ձեր տունն էք, ապահով, որովհետեւ դուք այս երկրին որդեգիր զաւակներն էք: Հաւատացած ենք որ դուք այս երկրին այնքան օգտակար էք, որքան Լիբանանցիները: Մենք կը հաւատանք նաեւ որ դուք որոշ դեր մը ունիք այս երկրի վերելքին մէջ: Բաժակս կը վերցնեմ Հայոց կենացը»:

Պ. Թրատ հազիւ խօսքը աւարտած էր ու նստած, երբ եկան Նահր Բէյրի գաւառակի՝ ձիւէյյաէի գայմագամն ու հրամանատարը, որոնց իշխանութեան մէջ կ'ապրի աւելի քան 20 հազար հայութիւն, Նոր Մարաշ, Նոր Սիս, Սին էլ Ֆիլ, Թրաաններու հող եւն.: Նուագախումբը հնչեցուց լիբանանեան քայլերգը, բոլորն ալ ոտքի են: Տեղատարափ ծափերով ընդունուեցան հիւրերը, որոնք քիչ մը զովանալէ ետք մեկնեցա՛ն նուագախումբի առաջնորդութեամբ:

Այս այցելութիւնները նորութիւն էին մեզ համար, մանաւանդ Մայիս 28ին: Եկան, տեսան ու Հայ երիտասարդութիւնը հակառակ գարեջուրի սեղանին շուրջ նստած ըլլալուն, գիտէ օրուան տօնին իմաստին թափանցելով՝ ամբողջ օր մը անցընել գինովութեան կարգապահութեամբ: Հայերներու բազմութիւն մը եւ ոչ մէկ վէճ, կռիւ, բսի ըսաւ, բոլորն ալ ուրախ են ու զուարթ:

Սրտագին կը շնորհաւորենք այս հանդէսին կազմակերպիչ մարմինը, որ լաւագոյն գաղափարն էր յղացեր հրաւիրելու երկրին տէրերը: Մեզ համար հրճուանք էր տեսնել պետական այդ մարդոց մուտքը եռագոյնին ծալքերուն տակ, որ մուտքին վրայ կը ծփար աջին եւ ձախին լիբանանեան եւ ֆրանսական դրօշներով:

Մայիս 30ին, կիրակի ամբողջ օրը, Հայ տարագիր ժողովուրդը, իր ղեկավարներուն հետ, ապրեցաւ ուրախութեան եւ խրախճանքի ժամեր: Վերապրեցաւ անցեալը իր խաղերով ու պարերով, վերապրեցաւ անցեալը իր դիւցազներգութիւններով — «Վէրքերով լի ջան ֆէտայի»ները, «Գունդ գունդ կազմած հայ զաւակներ» իրենց խրոխտ ու խիզախ չարքերով «Տալւորիկի լեռներուն մէջ շրջում էին անդադար», «Իբրեւ արծիւ»ներ կը սլանային անոնք Հայրենի լեռներու կատարէն ու ահեղ ձայնը «գնդակ որոտաց»ներու, «պատուհանէն ինկած թումպալա»ները լսուեցան կարծէք ու անոնց արձագանգը տարածուեցաւ ձորէ ձոր: Շարժանկարի ժապաւէնի վրայէն եկան ու անցան «Սեբաստացի ընկեր Մուրատ»ները, «Հայոց պաշտպան Քեռի»ն, «Համազասպը պանծալի»ն եւ այսպէս ամբողջ ֆէտայական խումբերն ու հայկական գունդերը, եկան ու անցան Բասէնի դաշտէն, Սալնոյ Ձորէն, Արարատեան դաշտէն, Սիփանայ սէգ սարէն Կարնոյ լեռները, ամբողջ Հայոց աշխարհը:

Եւ այդ երգերուն անձրեւին տակ հոգիները վերացած, թռիչք կ'առնէին դէպի Հայոց «Արիւնոտ երկիրը»ը: Սիրելի «Յառաջ», վառասերածները ի՞նչ կ'ուզեն թող ըսեն, մենք կը հաւատանք ցեղին յարութեան, կը հաւատանք անոր վերադարձին:

Եւ մեր հաւատքը աւելի զօրաւոր է քան մամոնան:

ՇԱՀՐՈԶ

Ի ՊԷՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Հայ լեզուն կը շարունակէ իր խորխտ, անվեհեր գնացքը միջազգային կացութեան բոլոր աննպաստ, նոյն իսկ հետզհետէ վտանգաւոր իրադարձութիւններուն մէջէն: Աս ալ իր օրհնութիւնը ունի: Եթէ բոլոր ասոնց կամ անոնց մէջ վազցնելիք ձի մը չունինք, գոնէ մեր լեզուին դու չեշտը ունինք, մեր անսասանութիւններուն մէջ ամենասասանդ յատկանիշը, յատկանի՛շը մեր կենդանութեան, մեր ներուժութեան: Եթէ չենք կրնար սաւառնիլ երկինքները մեքենաներով, մեր լեզուն սակայն չէ կորսնցուցած իր թռիչքը հնութենէն սեւցած թեւերուն, որոնք համակ ջիղ, թափ կուտան սէգ ու դէզ, իրենց ճապուռները ցցած, մրցումի ելած ո եւ է երեւակայելի լեզուի հետ:— Սիրելի Արազ, մի ակօսեր կնճիռներդ: Հանդչայ: Բայց իմ ըրածս գրօսախաղ մըն է միայն, տեսակէն այն գրօսախաղերուն, որոնց այնքան մոլութեամբ անձնատուր եղած են հիմա բոլոր անոնք որ չեն ախորժիր այլապէս բարոյականութեան եւ մարդկայնականութեան անժպիտ ոլորտներուն վրայ կենալէն:— Բան մըն ալ ըսեմ,— վերջացնեմ այս անտեղի պալարը մեր գաւին դալարուտին վրայ: Ինձի այնպէս կը թուի, թէ (արդեօք նախապաշարում չէ՞) մեր անուանեալ եւրոպական մեծերուն լեզուները, քաղաքային եւ միջազգային անհատնում բարբանջանքներու թնջուկին մէջ բռնուած դարհուրելի միօրինակութեան մը ենթարկուած են ամէն կողմ ոճիրներ համբելու ալ պարտաւորուած, մինչ սա մեր գեղադաշը, թրվուռն, աշխոյժ, կը խոյանայ քառասմբակ, յիշեցնելով այն շրջանը ուր Ե. դարու մէջ նոյն ինքն, այն գեղադաշը, հերյէն ու լատին դպրութիւններու մէջ կ'արշաւէր ահիպարանոց, ու Եհովային խարայէլեան արամերէնը Հայկեան բարբառին կը ձուլէր: Վերջացա՛ւ:

ԻՆՁ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Ինչպէս ըսինք, սպան քաղաքավարի ու հեզ վերաբերմունք ունեցողի մը տպաւորութիւնը ձգած էր: Ժողովուրդին բոլոր խաւերուն կը նայէր հաւասար աչքով, Հայը, Քիւրտը կամ Թուրքը զանազանութիւն չունէին իրեն համար, բոլորն ալ մարդ են եւ բոլորն ալ ապրելու եւ չնչելու իրաւունք ունին, կ'ըսէր:

Երբ Հայերու կոտորածի լուրերը սկսան, առանձին դիմումներ ըրաւ աւելի բարձր ու հեղինակաւոր պաշտօնատարներու մօտ, կիներ ու մանուկներ կամ հիւանդներ խնայելու յոյսով, ի հարկէ իր ըրած բոլոր դիմումներն ալ անցան ապարդիւն: Ընդհանրապէս բոլոր շրջանի Թուրքերը սովալլուկ գայլերու նման անհամբեր առիթի կը սպասէին: Կողոպուտէն ձեռք բերուելիք որ եւ է՝ բան սրած էր բոլորին ախորժակը: Սպային յորդորները բոլորովին պարապ կ'անցնէին, իսկ ոմանք ալ դայն խնդիր տեղ կը դնէին ...

Աքսորի եւ ջարդի չչուկները օրէ օր սկսան չատնալ, ամէն Հայ վախի եւ դողի մէջ կ'ապրէր: Անորոշութիւնը եւ օրը օրին պատահած անակնկալ դէպքերը փոխած էին բոլորին տրամադրութիւնները: Ժողովուրդը բարոյալքուած վիճակ մը ունէր, ամէն գործ երեսի վրայ ձգուած, ամէն մարդ իր բախտին ապաւինած կը սպասէր ..

Այս շրջանին էր, երբ Միքայէլ ծառայութեան մտաւ Թուրք ընտանիքին մէջ, փոխեց անունը եւ տարազը, տունէն դուրս ելլելու անպատեհութիւնը տեսակ մը բանտարկեալի կեանք ստեղծեց իրեն համար:

Պաշտօնի բերումով սպան ստիպուած էր բացակայիլ տունէն 20 օրուան համար: Ցաճախադէպ էին անոր երկու երեք օրուան բացակայութիւնները, բայց երկարատեւ բացակայութիւն շատ քիչ անգամ կը պատահէր:

Միքայէլ, նոր անունով Ռիզա, ամէն օրուան պէս տատուն կանուխ ելլելով սկսաւ սովորական աշխատանքով զբաղիլ, տունին գործը 12 տարեկան պատանի մը իսկ պիտի կրնար դիւրութեամբ կատարել, այնպէս որ Միքայէլի պէս ուժով երիտասարդի մը համար եղածը գործ ըլլալէ աւելի խաղալիկ կարելի էր համարել: Տունի սպասուհին, քառասունոց կին մը, անկեղծ մտերմութիւն մը ցոյց կուտար Սալիհէ հանըմի նկատմամբ, — այս էր սպային կնոջ անունը: Սպասուհիին համար գաղտնիք մը չէին Սալիհէ հանըմի ամուսնութեան պարագաները: Նախ քան ամուսնութիւնը, Սալիհէ հանըմ ուսանողութեան շրջանին ծանօթութիւն էր հաստատած ուրիշ ուսանողի մը հետ: Սակայն իր ներկայ ամուսնոյն թեկնածութիւնը եկեր է խորտակելու ունեցած սիրային բոլոր կապերը: Անկէց ի վեր միշտ մռայլ էր, շատ չէր խնդար, ոչ ալ շատախօսութիւնը կը սիրէր: Որքան կը փափաքէր միշտ մինակ ըլլալ, խօսիլ իր սիրածին յիշատակներուն հետ: Միքայէլի երեւումէն ի վեր Սալիհէ հանըմի դէմքին, շարժուձեւերուն մէջ փոփոխութիւն մը կը նշմարուէր: Որքան պիտի ուզէր որ ամուսինը ամիսներով բացակայէր երթար հեռո՜ւ, հեռու երկիրներ, կամ արկածի մը հանդիպելով՝ հաշմանդամ, անպէտ, անյնաս մէկը դառնար: Ամէն անգամ ամուսնոյն բացակայութեան միեւնոյն երազներով կը տարուէր, բայց ամէն անգամ ալ ամուսինը անվնաս կը վերադառնար:

Սալիհէ սովորականէն կանուխ ելաւ այդ առաւօտ, ինչ որ քիչ մը զարմանք պատճառեց սպասուհիին:

— Անհանգի՞ստ էք, հանըմ էֆէնտի, ինչո՞ւ այսպէս կանուխ էք ելած:

— Ձեզ գիտեր, այս գիշեր չկրցայ լաւ քնանալ:

— Էֆէնտիէն լուր մը չեկա՞ւ:

— Երէկ հեռագիր մը առի, հանդիստ տեղ հասեր է:

Սպասուհին որքան որ տեղեակ էր Սալիհէ հանըմի գաղտնիքներուն, ամուսնոյն հանդէպ ունեցած ատելութենէն բնաւ լուր չունէր: Սալիհէ անանկ հաւատացուցած էր թէ իր ամուսինը կը սիրէ:

Բայց ինչո՞ւ Միքայէլ չերեւցաւ, ինչո՞վ էր զբաղած, ո՞ւր կը գտնուէր, չէ՞ որ այդ ատոււ ինք դիտմամբ կանուխ ելած էր: Պատրուակ մը ստեղծելով վար իջաւ եւ սկսաւ չորս կողմը պտտիլ: Ցայտնի էր, որ մէկը կը փնտռէր: Քանի մը անգամ հայը կեղծեց, սպասուհիին հետ խօսիլ ձեւացուց: Ապարդիւն: Նախազգացումը իրեն բսաւ որ պարտէզ երթայ: Կամաց մը դուռը բանալով զգուշաւորի ներս մտաւ: Մէկէն սիրտը սկսաւ տրոփել: Բոլորովին անհետացաւ այն համարձակութիւնը, որ քիչ առաջ զինքը առաջնորդած էր: Ուզեց ետ դառնալ, չերեւալ Միքայէլի: Ինչո՞ւ համար դժբախտ երիտասարդի մ ըհոգին խռովէր: Անոր ցաւը, վիշտը արդէն իրեն կը բաւէին:

Մէկ քանի քայլ ետ քաշուեցաւ առանց ակնարկը Միքայէլէն հեռացնելու:

Ուրեմն պիտի հեռանա՞ր, պիտի չուզէ՞ր հետը խօսիլ ... բայց ինչո՞ւ պիտի ամչնար: Չէ՞ որ ամէն օր Միքայէլին հետ կը խօսէր: Այսօր ալ սովորականին պէս կրնար բաներ մը ըսել: Չէ, չէ, անպայման պէտք էր հետը խօսէր: Ա՜խ, Ռիզան որքա՜ն կը նմանէր դպրոցական այն պատանիին:

— Որքա՞ն աշխատասէր էք, Ռիզա, բնաւ պարապ կենալ չէք սիրեր:

— Սրտի նեղութեան հետեւանք է, անպայման փոքր գործով մը կ'ուզեմ պարապիլ:

— Գիտեմ, գիտեմ ձեզի պատահած դժբախտութիւնը, ի՞նչ ընենք, Ռիզա, իմ եւ քու ձեռքէն ի՞նչ կուգայ:

— ....

— Չկարծես որ դժբախտը միայն դուն ես, ես ալ քեզի պէս դժբախտ մըն եմ, այո, անխրաւօրէն զոհուած ... եւ սկսաւ հեկեկալ:

Սալիհէ պատրուակ ստեղծել կ'ուզէր, որպէսզի Ռիզա իրմով հետաքրքրուի, հարցափորձէ իր անցեալը, ներկան, ինք պատրաստ էր ամէն գաղտնիք յայտնելու անոր:

Փղձկումը առիթ տուաւ Ռիզային, որպէսզի իր կարգին քանի մը հարցումներ ընէ եւ մխիթարական քանի մը խօսք ըսէ:

— Ինչո՞ւ համար դժբախտ կամ զոհուած մըն էք, չէ՞ որ հանդիստ կեանք եւ բարի ամուսին մը ունիք, մեզի պէս ջարդի, աքսորի, հալածուելու, նախատուելու վախ չունիք:

Սալիհէ քանի մը վայրկեան վարանելէ վերջ բաւական մանրամասնութեամբ սկսաւ պատմել դպրոցական կեանքէն մինչեւ ամուսնութիւնը:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

Տղաքը ուզեցին, ես ալ դասապետէն խնդրեցի: Դառնանք մեր իրականութեան. —

Մանիկները, ըլլան գիր, կամ գիրի բաղադրութիւններ, ամէն լեզուի մէջ հիանալի դեր կը կատարեն: Անոնք են որ կ'եղանակաւորեն իմաստը: Երեւակայեցէք որ Հայրկ ըլլայ իմաստի մէկն մի աւելի կամ նուազ կարեւոր փոփոխութեան կամ եղանակաւորումի համար նոր բառեր կերտելու — ինչ մեծ անպատեհութիւն մը պիտի ըլլար սակաւ եւ ճաշակի ի՛նչ ծանր պակասութիւն: Ընդհակառակն, այդ գիրը կամ գիրերը աւելցնելով բառերուն սկիզբը կամ ծայրը, նորակերտ բառերու տալուկէն, — ծանրաբեռնութենէն ոչ միայն կը պրծինք, այլ եւ թեթեւ ու մանր գնացքի յատկութիւն կ'ապահովենք լեզուին: Այդ յատկութիւնը լիովին ունի Հայ Լեզուն, մանաւանդ եթէ քիչ մը աւելի ուշադրութեամբ եւ բանաւոր թոյլտուութեամբ մանիկներու գործածութիւնը ընդհանրացընենք: — Ճիշդ տեղն է որ առիթէն օգտուելով դիտել տանք, թէ երբ հիմա խորթ կը թուի — եւ իրաւամբ — կարգ մը մանիկներուն գործածութիւնը սա կամ նա յայտնի գրողի մը կողմէ, բուն պատճառը մանիկին կամ մանիկներուն յարակից ներքին անպատեհութիւնը չէ, այլ անոնց տեսակ մը խորթութիւնը, որ յառաջ կուգայ անոնց ցարդ անգործածութենէն: Այսպէս առնելու համար ովի կամ ովին մանիկը (գործիական հոլովէն առանցուած), ոչ ոք խորթ կամ անպատեհ կը գտնէ, զոր օր. լիովին: Բայց երբ բուռի նաեւ «գլխովին», «քաղաքովին», լիովինին ընդունելութիւնը չեն գտներ, նոյն իսկ խորթ կ'երեւին: Սակայն խորթ չեն բնաւ. ով գիտէ՝ «լիովին»ը երբ առաջին անգամ երեւցաւ ռամկօրէնին կամ աշխարհաբառին մէջ, ինչ թթու երեսներ եղան: Երբ «բոլորովին» կ'ըսենք, ինչո՞ւ չենք ըսեր նաեւ «գլխովին», որ թարգմանութիւններու համար ալ գեղեցիկ բառ մըն է: Ինչո՞ւ չկրնամ ըսել — «գլխովին սխալ է այդ մարդուն բառերը», փոխանակ «բոլորովին» միայն գործածելու: «Քաղաքովին» քաղաքացիութեան ամէն իրաւունք ոչ է՞ վայելէ, եւ կ'արժէ ալ, ինչպէս «ամենեւին», «կամովին»: Վստահ եղէք որ մանիկներու անգործածութենէն յեղուն կը մնայ թէ ճոխութեան եւ թէ ճաշակի տեսակէտով: Կամովին ի՛նչ գեղեցիկ կերտուած մը. բայց ե՞րբ եւ քանի՞ անգամ գործածուած է: Գոհ պիտի մնայի՞ք արդեօք, երբ ակամայ այս երկու մանիկով հրաշալի բառը թողնէինք լեզուին թառէն: Գոհ էք, չէ՞, ամբողջովինէն:

Եթէ մեր լեզուն, իր կազմախօսական կամ — ներեցէք — իր մարդակազմական վիճակին բերումով, բարդ եւ ածանց ընելու կամ չընելու կարողութենէն զուրկ ըլլար, պանծալի դրուխ գործոններու իրաւունքը առ յաջէտ պիտի զլացուէր մեզի: Ճիշդ այս ճոխութեան եւ զանազանութեան միջնորդութեամբ է որ խոնարհարար պիտի խնդրեմ ապաքայ սերունդէն նկատի ունենալ այս պարագան խտաղաղ ժամանակներու մէջ (Ամէն), բազմապատկելու համար լեզուին չէնութիւնը:

Երբ խիստ տաքերը մեղմանան եւ ցրուած դասարանը կրկին իր սթափ զօրութիւնը գտնէ, դիւրին պիտի ըլլայ մեզի համար մանիկներու օրինակներով դոհացում տալ հետաքրքրութիւններուն:

Բառեր ունինք, որոնց վերջաւորութիւնը անգամ մանիկ է, կամ միավանկով մանիկ կը ձեւացնեն. ինչպէս՝ գիրտ, խլիրդ, խիղր, եղծ, պիղծ, կիրթ, անխլիրտ, այլովքն հանդերձ:

Սկզբունքը միաք պահենք:

ՏԱՐԱԶ

ՀԻՒԹ = ESSENCE

Սիրելի Տարազ. — Ֆրանսերէն essence բառին դեղարանական իմաստն որոշող յարմարագոյն բառն՝ խնդապէս ձեր առաջարկած «Հիւթ»ն է, փոխանակ գործածուած «իսկութիւն»ի: Ես ժամանակ մը գործածած եմ «ոգիք», երբ թարգմանութիւն essenceի համազօր՝ huile essentielle բառի: Բայց այժմ աւելի լաւ կը տեսնեմ «Հիւթ»ը:

Կը տեսնէք, որ միայն ԱՐԱԶը չէ «ի պէտս զարգացելոց» նամակները կարդացողն ու ըմբռնողը, այլ ձեր հիացողն եւս՝

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԻ ՖՈՆՏԸ

— o —

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ունենալով իր յառաջիկայ օդափոխութեան կայանը (1937ի ամրան) իրական դարձնել՝ բարիք մը հարիւրաւոր հայ մանուկներու համար, չէ ուզած բաւականանալ իր սահմանափակ միջոցներով եւ հետեւեալ կոչը ուղղած է իր բախտաւոր հայրենակիցներուն, խնդրելով անոնց աջակցութիւնը կայանի համար, կցելով իր իւրաքանչիւր դիմումին մէկ կամ երկու երեխայի ծախքին համապատասխան արժէքով նուիրատուս:

Ցարգելի հայրենակից,

Կ'ուզէինք ամփոփ տեղեկութիւն մը տալ այն ձեռնարկի մասին որ կոչուած է փրկարար դեր մը կատարել Փրանսահայ գաղութին մէջ, արեւէ եւ սնունդէ զուրկ մանուկները ազատելով վտանգաւոր հիւծումէ:

1937ի ամրան Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը պիտի կազմէ օդափոխութեան կայան մը (colonie de vacances) երրորդ անգամ ըլլալով, խումբ խումբ հայ երեխաներու համար, տեղի, բնակարանի, սնունդի լաւագոյն պայմաններով: Այս գործը որ երկու տարի (1935 եւ 1936) այնքան ձեռնհաս կերպով գլուխ հանուեցաւ, այնպիսի գեղեցիկ եւ քաջալերիչ արդիւնքով մը պսակուած է որ, Ֆր. Կ. Խաչը ամէն ճիգ պիտի թափէ զայն տեւականացնելու համար:

1935ի ամրան 40 հայ մանուկներ տարուեցան Նիս, ընտրուած դաղթականական կայաններէ, զօնէրու խրճիթներէն, բազմանդամ եւ անգործ ընտանիքներու խեղճուկ յարկերէ: Այդ մանուկները ամիս մը վայելեցին օդասուն ծովափնեայ շէնքի մը մէջ, լաւագոյն խնամքը եւ մայրական գուրգուրանքը մեր միութեան անձնուէր անդամուհիներուն, հայ ոգիով ու շունչով շրջապատուած, խօսելով իրենց մայրենի լեզուն եւ ստանալով ազգային ներշնչում, հայ երգերով, պատմութիւններով ու խաղերով:

Իրենց տխեղծ մարմինները կազդուրուեցան հրաշափառ արեւին, օդին եւ լաւագոյն սնունդին շնորհիւ ու զինուեցան տարուան մը իրենց զրկանքի կեանքին համար:

Այս 40 երեխաներուն համար մեր Միութիւնը ծախսեց 12.000 ֆրանք:

1936ի ամրան եւս, քաջալերուած նախորդ տարուան գեղեցիկ արդիւնքէն, 70 երեխաները տարուեցան մեծ մասով Փարիզէն, նոյնպէս Մարսէյլէն, Լիոնէն եւ ուրիշ գործարանական կեդրոններէ եւ Նիսի մէջ դրուեցան 2 խումբերով, մէկ մէկ ամիս տեւողութեամբ, դարձեալ Կ. Խաչի անդամուհիներուն խնամքին տակ, վայելելու կենսատու բարիքները բնութեան եւ մեր միութեան ջանքերով հայթայթուած բնակարանի եւ սնունդի առաւելութիւնները:

Այս երկրորդ շրջանին համար եւս Միութիւնը ծախսեց 20.000 ֆրանք:

Այսքան գեղեցիկ գործ մը որուն համար աջակից ունինք Նանսէնեան գրասենեակը, պիտի չուզէինք որ պատահականութեան մնար եւ սահմանափակուէր 1937ի ամրան, տասնեակ մը մանուկներով, երբ պէտքը հետզհետէ մեծցած է տնտեսական տագնապին պատճառով, դիմումները այժմէն հասած են կարեւոր թիւի մը եւ մեր միջոցները նուազած:

Ահա ինչու համար Ֆր. Կ. Խաչը ստիպուած է դիմել ազնիւ հայրենակիցներուն, ներկայացնելով գործին առանձին եւ կարեւոր հանգամանքը, խնդրելով որ պէտք եղած ուշադրութեամբ անդրադառնան մեր բախտաւոր Հայորդիները հայ թշուառ մանուկներու վիճակին, եւ միջոցը տան մեզի որ շարունակենք այս գեղեցիկ ձեռնարկը, փրկելով սերունդ մը թոքախտի աւերներէն:

Վստահ ենք որ այս կոչը բոլորին սրտին ու ազգային զգացումներուն ուղղուած, առաւելագոյն արդիւնքը պիտի տայ եւ այս ամառ 70ի տեղ 170 երեխայ պիտի ստանան փրկարար աւիշը կեանքին:

Այս կոչին ի պատասխան, շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ նուիրատուութիւնները ի նպաստ մեր Կայանի Ֆոնտին. — Տիկ. Նուարդ Գալուստ Կիւլպէնկեան 500 ֆր., Պ. Վահան Խորասանճեան (Պրիւքսէլ) 500, Պ. Ներսէս Կիւլպէնկեան (Լոնտոն) 500, Տիկ. Նոյեմի Գափամաճեան 100, Տիկ. Շուշանիկ Ե. Պէնլեան (Լոնտոն) 100, Տիկ. Ալիս Ճէվա 100, Տիկ. Ագնիւ Տամլամեան 100, Տոքթ. Իգմիրլեան 100, Պ. Զօրայեան 100, Պ. Աթիֆեան 50, Սէն Ժէրմէի մեր մասնաճիւղը 50, Ամեր. Կեդր. Վարչութիւնը 215 (10 տոլար), ընդհ. գումար 2415 ֆրանք:

Շրջ. Վարչութիւնս հրապարակաւ եւս կը յայտնէ իր խորին շնորհակալութիւնը վերոյիշեալ նուիրատուներուն եւ վստահ է որ իր բոլոր միւս դիմումները եւս հետզհետէ պիտի քաջալերուին սրտցաւ հայրենակիցներէ եւ այս ամառ շատ աւելի ընդարձակ եւ խնամուած կերպով պիտի կազմակերպուին մեր կայանները ի նպաստ չքաւոր հայ մանուկներուն:

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւն

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՕՏԱՐ ՔԱՐՈԶՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքերէն Թան հետեւեալ բաց նամակն է ուղղած մամուլի ընդհ. տնօրէնին. —

Համաշխարհային դէպքերուն նայելու համար մենք միայն մէկ չափանիշ ունինք: Այն ալ Թուրք չափանիշն է:

Այսօր քարոզութեան միջեւ կը գտնուինք: Թերթերու վրայ կը տեսնան, աշխարհի չորս կողմերէն, քարոզչութեան լուրեր եւ նկարներ: Ոչ ոք կրնայ առարկել որ ամէն մէկ երկիր նման գործունէութիւն մը ցոյց կուտայ իր հայեցողութեան կերպը ցուցնելու համար:

Բայց, օտար անձ մը Թուրքիոյ մէջ գործունէութեան կեդրոն մը կը հաստատէ, Թուրք հայեցողութեան տեղ եւ Թուրք կնիքին ներքեւ կ'աշխատի իր տեսակէտը անցընելու, անհնարին է աչք գոցել ասոր:

Գերման լրատու կազմակերպութիւնը Պոլսոյ մէջ գրասենեակ մը եւ ներկայացուցիչ մը ունի: Այդ գրասենեակէն մեր թերթին ղրկուած է գիր մը՝ «Համաշխարհային առեւտուրի վերակառուցումը» խորագրով: Ճիշդ չենք գտներ որ օտար քարոզչութիւնը այս ձեւով երկրին մէջ գործունէութեան սկսի: Գրութեան հետ ղրկուած է նամակ մը, ուր կ'ըսուի, — «Այս յօդուածը յատկացուած է միայն ձեր թերթին. ան լոյս պիտի չտեսնէ տեղական այլ թերթի մը մէջ. կրնաք վստահ ըլլալ: Հետեւաբար, այնպէս ցոյց տուէք թէ յօդուածը ղրկուած է Պերլինի ձեր թղթակցէն: Հարկ չկայ նաեւ որ յիշէք լրատու գրասենեակին անունը»: Ան այժմ առեն առեն նման յօդուածներու թուրքերէն թարգմանութիւնը պիտի ղրկենք ձեր յարգելի թերթին՝ առանց որ եւ է փոխարժէքի, այդ մասին ձեր թոյլտուութիւնը կը խնդրենք»...

Ուրեմն, գերման լրատու գրասենեակը չի բաւականանար մեզի քարոզչական գիր մը ղրկելով: Առանց ցոյց տալու այդ գրութեան աղբիւրը, — կը յանձնարարէ մեզի, — զայն ցոյց տուէք իբրեւ ձերը, որով, կ'ուզէ որ Թուրք երկրին մէջ հիմնուի օտար տեսակէտ մը՝ կեղծ միջոցով:

Թուրք թերթ մը կրնայ միջոց ըլլալ մի միայն Թուրք տեսակէտի ծառայումին: Օտար տեսակէտները կրնան հրատարակուիլ լոկ լուրի ձեւով՝ ցոյց տալով անոնց աղբիւրը: Թուրք թերթ մը եթէ օտար գրութիւն մը հրատարակէ իբրեւ իրը՝ գործիք եղած կ'ըլլայ օտար նպատակի: Գերման լրատու գրասենեակը կը ձգնի մեզ որսալ եւ իր քարոզչութեան գործիք դարձնել:

Այնքան ատեն որ մամուլը ձայն չբարձրացնէ, այս քարոզչական կազմակերպութիւնը իր գործունէութիւնը պիտի շարունակէ: Անոնց այս գործունէութիւնները կասեցնող հրատարակութիւններ ընել մեզ համար հնարաւոր է: Բայց, մենք աւելի յարմար նկատեցինք որ մամուլի ընդհ. տնօրէնութիւնը միջոցներ ձեռք առնէ այս վնասակար քարոզչութեանց դէմ: Այդ պատճառով, առ այժմ անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելով կը բաւականանանք:

ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ ԿԱՐԻՆԻ ՄԷՋ

Այս վերնագրով կը գրէ Ճումհիւրիէթ»ի Կարնոյ թղթակիցը. —

Կարին շարունը կը դիմաւորէ մեծ ոգեւորութեամբ մը: Քաղաքին մէջ ու շուրջը բանուորական լայն շարժում մը կայ — շոգեկառք, Իրանի թրանզիթի ճամբան, կուսակալութեան խրճողինները, ընդհանուր քննչութեան շինութիւնները եւ Կարնոյ շինարարական միութեան մեծ շինութիւնը ըսկսած է: Հազարաւոր բանուորներ այս մեծ ձեռնարկներուն վրայ կ'աշխատին:

Նոր Կարինը արդիական շէնքերովն ու երկաթուղիով՝ որ քաղաքակրթութիւնը պիտի բերէ՝ 1938ին բոլորովին կերպարանափոխուած պիտի ըլլայ: Քաղաքին մէջ մեծ կարեւորութիւն ընծայուած է ծառ տնկելու եւ հանրային պարտէզ մշակելու գործին: Մանաւորապէս Ենիշէհիրի մէջ մանկական պարտէզներ կը շինուին: Կ'աշխատուի նաեւ գիտական կաթնագործութեան մասին:

Կարնոյ աշխատասէր կուսակալ Հաշիմ Իշճան, ամէն մարզի մէջ ծրագրել աշխատանքի շարժում մը ստեղծած է: Ցունիսի մէջ կիրարկուիլ պիտի սկսի Կարնոյ կեդրոնի եւ շրջակայքի նոր պլանէն, ինչ որ շինարարական գործի զարկ տալու պիտի ծառայէ:

Օր օրի Կարինը կը բազմանայ եւ տունի տագնապը իր բոլոր ձեւերով կը շարունակուի: Տարեկան կամ վեցամսեայ պայմանագրութեամբ, ու նոյն իսկ կանխիկ վարձքով առնուած ու բնակութեան համար միջին աստիճանի տուն մը կարելի է առնել առնըւազն 250 ոսկիի:

Պետութիւնը, հաշուակալական դիւանի եւ Շինարարական Միութեան կողմէ այս պահանջը ի նկատի ունենալով խորհած է պաշտօնէից ափարթմաններ շինել: Այս տարուընէ գործի պիտի սկսուի: Իբրեւ առաջին գործ ընդհ. քննչութեան թաղին մէջ արդիական պանդոկ մը պիտի շինուի: Պիտի աւելցուին հաշուակալութեան տուները եւ Շին. Միութեան կողմէ ափարթման մը պիտի կառուցուի:

Կարնոյ մէջ ալրուստը եւս աժան չէ: Ոչխարի միսը 30 զրշ.էն պակաս չըլլար (քիլօ): Բանջարեղէնի նուազութիւնը անգամ մը եւս կը կրկնապատկէ կեանքի սղութիւնը: Հանքածուխը զոր նոր սկսած են գործածել, մասամբ կը թեթեւցնէ վառելանիւթի տագնապը: Հանքեր պրպտող հաստատութեան կողմէ Կարնոյ շուրջ գտնուող եւ շատ հարուստ հանքածուխի մարզին մէջ պրպտում կը կատարուի:

ՄԵՐ ՓՈՔՐԻԿՆԵՐԸ

Կիրակի, Անկէնի Սալ տէ Ֆէթի ընդարձակ սրահին մէջ, Ֆրանսացիները մեծ հանդէս մը ունէին «Մայրերու Տօն» անունով, ուր ի մէջ այլոց մրցանակ տրուեցաւ բազմաթիւ մայրերու:

Հայերուս համար ամենէն ոգեւորիչ երեւոյթն էր հայ խոստմնալի աղեկի մը յաջողութիւնը: Անկէնի եւ շուրջի թաղային դպրոցներու մէջ շարադրութեան մրցում մը կատարուած էր 8—11 տարեկան աշակերտներու միջեւ եւ Անկէնի դպրոցին մէջ ամենէն յաջողը եղած էր Ժիրայր Բաբերդեանը, 9 տարեկան: Կիրակի այդ առթիւ եւս մրցանակաբաշխութիւն տեղի ունեցաւ եւ Ա. grand Prixի մրցանակը տրուեցաւ այս ժրաջան հայ մանուկին, որ արդէն ամէն ամիս իր դասարանին առաջինը կը հանդիսանայ եւ առարկայ է իր ուսուցիչներու հիացումին:

Եւ Ժիրայրը միեւնոյն ժամանակ մաքուր հայերէն կը խօսի, կը գրէ եւ կը կարդայ, կատարեալ հայ տղայ մը:

Դիտող մը

ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՃԱՌԸ

Շաբաթ օր կէս օրէ վերջ ընդունելութիւն մը կատարուեցաւ ֆրանսական Կաճառի բարոյական եւ քաղաքական Գիտութեանց բաժնին մէջ, ի պատիւ Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարաններու հարիւրամեակին: Ներկայ էին Մխիթարեանց աբբահայրը, մեծաւոր Հ. Ցովհ. վրդ. Թորոսեան, տեսուչ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան եւ զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Կաճառի ընդհ. քարտուղար պարոն Լըքոնթ Սէյյէր կարդաց Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի մասին գրութիւն մը, վեր հանելով 100 տարուան ընթացքին անոր կատարած դերը, մանաւորապէս ֆրանսական մշակոյթի տարածման մէջ:

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԹԵՄ. ԿՆՃԻՌ

Ամերիկահայ թերթերէն կը տեղեկանանք թէ կաթողիկոսական նուիրակ Գարեգին արք. Ցովսէփեան, Մ. Նահանգներու արեւելեան թեմին մէջ իր վարած ձախաւեր քաղաքականութենէն չէ խրատուած եւ նոյն մեթոտին կը հետեւի Քալիֆորնիոյ թեմին մէջ ալ: Գործին եկած տեղը լիազօր է, կրնայ ընել ուզածը, բայց լիազօրուած չէ ընելու չուզածը: Կ'արհամարհէ ժողովուրդը եւ ուժ կուտայ երեք չորս անձերու, որոնք առանց ժողովուրդէն իրաւունք ձեռք բերելու դաւադրական միջոցներով կրցեր են էջմիածնէն ճանչցուիլ իբրեւ Քալիֆորնիոյ Հայոց թեմին Կեդր. Վարչութիւնը:

Եփրատի ամփոփ թերթին Քալիֆորնիոյ թղթակիցը յունիս 4ի թիւով կը գրէ. «Կարելի՞ է հարցնել թէ Երուսաղէմի Պատրիարքը ինչո՞ւ եւ ու չի կանչեր եւ չի սաստեր Գեղամ վարդապետը, որ պարագլուխն է Դաշնակցութեան կողմը անցած քահանաներու այս շրջանին մէջ»:

Քալիֆորնիոյ մէջ չկան եւ չեն եղած քահանաներ, որ Դաշնակցութեան կողմը անցած ըլլան: Իսկ Գեղամ վարդապետ արդէն իսկ դիմափոխ եղած է ոչ - պատուաբեր շարժումներով եւ ներկայիս ի պատուի է անոնց կողմէ որոնք ժամանակին կ'անպատուէին զինքը անպատկառ վերագրումներով: Նուիրակին Նիւ Եորքի մէջ կրած պարտութիւնը պիտի թեթեւնայ անշուշտ այս մխիթարական երեւոյթով — չըսելու համար ողբալի եւ ողորմելի:

Ներկայիս կայ միայն Ֆրէզնոյի հոգաբարձութիւնը, կառչած իր օրինական կոչումին, որ թոյլ չի տար բարձրագոյն իշխանութեան ի չարն գործածել իր հեղինակութիւնը եւ ջանալ օրինականացնել քմահաճոյքն ու կողմնակալութիւնը:

Պ.

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Երանի ձեր ըսածը ճշմարիտ լինէր, — տխրօրէն ժպտեցաւ Սոնիան, — բայց ինչ որ ես գիտեմ, բաւական ծանր բեռ մըն է խղճիս վրայ... Եթէ միայն ես այն ժամանակ կարենայի հասկնալ Վարդանը...

— Ինչպէս կ'երեւի, հետաքրքրական երիտասարդ մը եղած լինելու է ձեր մանկութեան ընկերը:

Սոնիայի մռայլ դէմքը յանկարծ պայծառացաւ. դեռ քիչ առաջ արցունքով թրջուած աչքերը ոգեւորութեամբ փայլեցան, ու Լեւոնին դառնալով՝ ան ըսաւ հնչեղ ձայնով մը.

— Պայծառ երիտասարդ մըն էր Վարդանը, ամբողջական կատարելութիւն մը եռանդով ու անձնուիրութեամբ լեցուն: Հայրենիքի հանդէպ անոր ունեցած պաշտամունքը մոլեռանդութեան կը հասնէր, Հայաստանը սրբազնագոյն խորանն էր իր սրտին... Դժբախտաբար այն օրերուն մենք այդ կէտի մէջ իրար չէինք հասկնար, կամ աւելի ճիշդը, ես զայն հասկնալու վիճակի մէջ չէի... Եթէ միայն տեսած լինէիք Վարդանը, բարձրահասակ, կորովի, առնական, գեղեցիկ գլուխ մը լայն ուսերուն վրայ...

Սոնիան յանկարծ կանգ առաւ ու չվերջացուց նախադասութիւնը՝ Լեւոնի դէմքի ցաւագին կծկումը նշմարելով: Պէտք էր փափկանկատ լինել, խորհեցաւ Սոնիան, հաշմանդամներու մօտ ուրիշի մը արտաքին գեղեցկութեան մասին խօսելու ժամանակ, ա՛յ, թէ Լեւոնի դէմքը ինչպէս ցաւէն կծկուեցաւ:

Իրօք, Լեւոնի այլանդակուած դէմքը անհնարին տառապանքով կծկուած էր: Իւրովի ակամայ կը կրկնէր Սոնիայի այնքան ոգեւորութեամբ ըսած վերջին խօսքերը՝ «առնական, գեղեցիկ գլուխ մը ուսերուն վրայ». ինչպէ՛ս չէ, առնական գեղեցիկ գլուխ մը... Ու բնազդօրէն տղու ձեռքը դպաւ այլանդակուած դէմքին:

Քիչ անցած, երբ Ցակոբը դանէն ներս մտաւ, սենեակը սկսած էր մթնել: Սոնիան ու Լեւոնը բազմոցի վրայ միեւնոյն դիրքով նստած կը մնային, ամէն մէկը իր մտքերուն մէջ խորասուզուած:

— Շուտով պէտք է երթալ, արդէն սկսաւ մթնել, — Ցակոբը ձեռքի սամավարը սեղանի վրայ դնելով խօսքը ուղղեց Լեւոնին:

— Ուրեմն, նստէք սեղանի մօտ, — տեղէն բարձրանալով ըսաւ Սոնիան, — ես անմիջապէս բան մը կը պատրաստեմ:

Ցակոբն ու Լեւոնը հաչեւելով ըսկսան ընթրել:

— Ցակոբ, տեսնես քանի՞ հոգի եկած կը լինին, — կոտր մը հաց ծամելով հարցուց Լեւոնը, — այս, օրիորդ, եթէ կարելի է բաժակ մըն ալ թէյ լեցուցէք ինձ համար:

— Ո՞վ գիտէ, թէ քանի հոգի կուգան, — տարակուսած աջ ուսը բարձրացնելով պատասխանեց Ցակոբը, — թերեւս մարդ ալ չգայ... հիմա ամէնքն ալ իրենց շուքէն կը վախնան...

— Իրա՞ւ, Ցակոբ եղբայր, — Լեւոնին բաժակ մը թէյ լեցնելով հարցուց Սոնիան, — կը կարծէ՞ք թէ՝ մարդ չի գայ: Այդ պարագային ամէն ինչ ի զուր է: Եթէ երիտասարդութիւնն ալ երես դարձնէ, ուրեմն պէտք է խաչ քաշել գործի վրայ...

— Ես Ցակոբի տեսակէտը չեմ բաժներ, — յօնքերը կիտած երկաթի ծանրութեամբ խօսեցաւ Լեւոնը, — ո՛չ, չեմ բաժներ... Եթէ այդ այդպէս լինէր, պիտի նշանակէր որ ազգային գիտակցութենէ զուրկ ժողովուրդ մըն ենք: Ինչ որ է, շուտով յայտնի կը լինի: Ցակո՛բ, ես պատրաստ եմ...

Երկու ընկերները ոտքի ելան: Դուռը կարգին մթնած էր ու ժամանակ՝ ճամբայ ելլելու:

Տունէն դուրս գալու պահուն, Լեւոնը մեղմօրէն խօսեցաւ Սոնիայի հետ:

— Մի մտահոգուիք եթէ ուշանաք:

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻ ՄԸ ԺՈՂՈՎԸ

— Սըստ...

— Սըստ... սըստ...

Սաթենիկենց այգիի կողքէն անցնող ջրի խոր առուի մէջէն բարձրացաւ խորհրդաւոր գլուխ մը: Առուի մէջ թաքնուած մարդը, պահ մը բոլորտիքը քննելէ վերջ, կիսովին բարձրացաւ պահած տեղէն, երբ այգիի ծայրէն զգուշաւոր քայլերով եկող մէկը մօտեցաւ իր թաքնուած տեղին:

— Արսէ՞ն...

— Հա, ես եմ... փայտ կտրած պիտի լինես էս ցրտին... մարդ եկա՞ւ...

— Հինգ վեց հոգի մը անցան: Արսէն, քիչ վերջը մէկը ղրկէ իմ տեղս մնալու, ոտքերս փետացան:

— Լաւ, լաւ...

Առուին մէջ թաքնուած երիտասարդը կրկին տափեցաւ սառած առուին մէջ, մինչ միւսը արագ քայլերով մօտեցաւ Սաթենիկենց տան այգիի դըրանը ու դուռը բանալով աներեւութացաւ:

— Սըստ...

— Սըստ... սըստ...

Այգիի զանազան կողմերէն իրարու ետեւէ կուգային զգուշութեամբ շարժող ստուերներ, մէկ երկու բառ կը փոխանակէին առուի մէջ թաքնուած երիտասարդին հետ ու կը դիմէին դէպի Սաթենիկենց տունը, որ խաւարի մէջ կորած հազիւ կը նշմարուէր: Այդ տան անլոյս պատուհանները դրսէն դիտողի մը ենթադրել կուտային, որ տնեցիք կամ տանը չեն եւ կամ՝ արդէն քնած: Բայց իրողութիւնը այն էր, որ տան պատուհանները բարձր՝ բուրդ ծածկուած էին, ու փոքր սենեակի մը մէջ իրարու կողքի նստած բազմաթիւ պատանիներ շշնջալով կը խօսակցէին իրարու հետ: Նեղ ու երկար սենեակի մէջտեղը, ցածկեկ աթոռակի մը վրայ ձէթէ ճրագ մը կը պլպլար՝ շարժող ստուերներ ստեղծելով պատերու վրայ:

Դուռը զգուշութեամբ բացուեցաւ, եւ երկու նորեկներ ներս մտան: Անոնցմէ մէկը մօտ քսանըմէկ տարեկան բարձրահասակ տղայ մըն էր, իսկ միւսը միջահասակ, նիհար պատանի մը, որ հազիւ 16—17 տարու կ'երեւար, բոլորովին լերկ երեսով, բայց զարմանալիօրէն կենդանի աչքերը վայրենի կրակով մը վառուած: Մինչ ներս մտնողներէն տարիքաւոր երիտասարդը բոլորին բարեւելով սենեակի վերի գլուխը, ընկերներուն մօտ նստաւ, պատանին, որու դէմքի արտայայտութիւնը բոլորովին չէր համապատասխաներ անհամարձակ շարժումներուն, ընկերներէն քիչ մը հեռու պատի տակ կկզեցաւ:

— Այդ տղան ինչո՞ւ հետդ բերիր, — ընկերոջ ականջին շշնջաց երիտասարդ մը քովը տեղ ընելով ընկերոջը:

— Բայց ի՞նչպէս չբերէի, — նոյնպէս շշնջալով պատասխանեց երիտասարդը, — չէ՞ որ մեր խմբի անդամներէն է:

— Անշուշտ գիտեմ... բայց այս երեկոյ մենք ուրիշ բանի համար հաւաքուած ենք... ծծկեր երեխաներու տեղը չէ...

Հետզհետէ նորեկները ներս կը մտնէին ու առանց աղմուկ հանելու սենեակի պատերուն տակ իրարու քով կը շարուէին: Պատանիի մօտ ծունկ ծունկի նստած էր մէկ ուրիշը, որ տարեկից կը թուէր լինել անոր: Երկուքը մօտ ընկերներ էին:

— Հը՞, Պարգեւ, դո՞ւն ալ եկար, — ուրախացած ըսաւ պատանին, — քանի՜ շաբաթ եղաւ... չենք հաւաքուած:

— Զօրս շաբաթը անցաւ... տեսնես պարոններէն ո՞վ պիտի գայ այս գիշեր... դու խապար ունի՞ս...

— Կ'ըսեն՝ պարոն Գէորգը...

— Սխալ է, Տաճատ, պարոն Գէորգը Կաւկասի կողմերն է... Էսօր պազարի մէջ շշուկ մը տարածայնուեցաւ, չեմ գիտեր որքան ճիշդ է: Որպէս թէ Բաղէշի կողմէն Կաւկաս վացող զօրքի հետ, մերոնք Խնձորուտի ձորին մէջ տաք կռիւ մը ունեցեր են: Զօրքը Խնձորուտը այրելէ վերջ, քաշուեր ու հեռացեր է Կաւկասէն:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ժողովուրդին, այլեւ գինակցութեան դաշինքով ։

Անգլիա ընկերվարական արմատականներն ալ ալեկոծութեան մէջ էին ։ Շօթան եւ Տալատիէ յուզիչ կոչեր արտասանեցին, յայտարարելով որ կրնայ նախարարական տագնապ ծագիլ, երբ այնքան կնճռոտ է միջազգային կացութիւնը։ Ընկերվարական արմատականները որոշեցին 21 ձայնով (14 դէմ եւ 9 ձեռնպահ) ուժ տալ կառավարութեան, ժող. ճակատի քաղաքական պատասխանատուութիւնը ձգելով Համայնավարներուն վրայ ։

Բայց կարելի չէր թողուլ որ Համայնավարները տապալեն դաշինքը եւ քաղքային ժող. ճակատը։ Լէօն Պլում ամէն բան փորձեց համոզելու համար զանոնք։ Յայտարարեց թէ երբեք բանուորական դասին շահերուն հակառակ հրովարտակներ պիտի չհրատարակէ։ Եթէ նախորդ դաշինքները «լիազօրութիւն» ստացած եւ չարաչար գործածած են՝ արձակուրդ տալով խորհրդարանին, տակա պատճառ մը չէ ենթադրելու թէ ժող. ճակատի կառավարութիւնն ալ պիտի չարաչար գործածէ տրուած լիազօրութիւնը։ Համայնավարները անդրդուելի մնացին։ Կացութիւնը յուսահատական էր, ամէնուն դէմքին վրայ ծանր մտահոգութիւն մը։ Լէօն Պլում, ինչպէս լուսանկարներն ալ ցոյց կուտան, այդ բանակցութեանց ընթացքին, յոգնած եւ ընկճուած երեւոյթ մը ունէր, թէեւ կը յայտարարէր թէ պիտի կռուի մինչեւ վերջին վայրկեանը՝ փրկելու համար ժող. ճակատը քայքայումէ, փրկելու համար երկիրը ծանր անակնկալներէ ։

Լէօն Պլում հաւատիքներ տուաւ միաժամանակ թէ պիտի պահէ Ֆրանքին գինը ։

Ամբողջ գիշերը անցաւ այսպէս տենդագին մթնոլորտի մը մէջ։ Երեսփ. ժողովէն դուրս, կուսակցութեանց խորհրդարանական խմբակները չարու - նակ նիստ կը գումարէին։ Չորեքշաբթի առտու, ժամը 5էն վերջ, համայնավար երեսփոխանները երրորդ անգամ ըլլալով կրկին խորհրդակցութիւն մը կատարեցին, — կը մասնակցէին նաեւ կեդր. կոմիտէի անդամները։ Ի վերջոյ որոշեցին քուէ տալ կառավարութեան, «միշտ մնալով հակառակորդ անոր ծրագրին» ։

Ժամը 6·10ին, Երեսփ. ժողովը քուէարկութեան դրաւ կառավարութեան լիազօրութեան պահանջը։ 346 քուէով, ընդդէմ 247 քուէի, լիազօրութիւն տրուեցաւ կառավարութեան ։

Կառավարութիւնը, կ'ըսեն լաւատեղեակ շրջանակները, անմիջապէս ձեռք պիտի առնէ հետեւեալ միջոցները ․—

1․— Բարեփոխութիւն մտցնել ճարտարարուեստին մէջ ։

2․— Պայքարիլ հարկային խարդախութեանց դէմ ։

3․— Բարեփոխութիւն մտցնել ապահովագրական ընկերութեանց մէջ։

4․— Անմիջական զանձում մեծագումար տուրքերու։

5․— Հիմնական վերակազմութիւն երկաթուղիներու։

6․— Պաշտպանել հանրային վարկերը ։

Ֆոն Նէօրաթ Լոնտոն, Զօր. Պէք Փարիզ

Գերման դիւանագիտութիւնը մեծ գործունէութեան մէջ է այս պահուս։ Արտաքին նախարար Ֆոն Նէօրաթ որ Պալքանները կը շրջէր, անգլիական կառավարութեան հրաւէրին վրայ Լոնտոն մեկնեցաւ ուր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Եւրոպան այս պահուս զբաղեցնող խնդիրներուն շուրջ։ Օրակարգին վրայ կը գտնուի մասնաւորաբար արեւմտեան դաշինքի խնդիրը, Գերմանիոյ դարձը Ազգաժողովին մէջ եւ գինարշաւի սահմանափակումը ։

Միւս կողմէ գերման ընդհ. սպայակոյտի պետ զօրավար Պէք Փարիզ կը հասնի իբր թէ անպաշտօն հանգամանքով, այցելելու ցուցահանդէսը, սակայն իրականին մէջ դիւանագիտական այց մըն է այս, որոշուած Լոնտոնի մէջ, պահակալութեան տոնին, մարաջախտ Ֆոն Պլոմպէրկի եւ Ֆրանսայի ընդհանուր սպայակոյտի պետ Զօր. Կոմըլէնի, արտաքին նախարար Պ. Տէլպոսի միջեւ ։

Կռիւը կը շարունակուի Պիլպաոյի շուրջ

Կատաղի ճակատամարտը կը շարունակուի Պիլպաոյի շուրջ, ուր ապգայնականները թէեւ յաջողութիւններ ունեցան բայց տակաւին քաղաքը գրաւուած չէ եւ կառավարութիւնը չէ լքած իր դիրքը՝ Ազգայնականները կը յայտնեն թէ գերի առնուած կառավարական զօրքերուն թիւը մօտ 10,000ի բարձրացած է, եւ թռուցիկներ նետած են քաղաքին վրայ, հրաւիրելով որ անձնատուր ըլլան՝ խուսափելու համար ապարդիւն արիւնհեղութենէ ։

Իտալական նոր զօրքեր Սպանիոյ համար

Մուսոլինի որոշած է երկու նոր զօրաբաժին (30,000 զօրք) ղրկել Սպանիա ամսուն վերջէն առաջ։ Այս նոր բանակին զօրավարներն ու սպայակոյտը արդէն հասած են Սպանիա ։

Անգլիա որ կ'ուզէ ամէն գնով վերջ մը տալ սպանիական հարցին, Ֆոն Նէօրաթի միջոցաւ պիտի աշխատի ազդել Իտալիոյ վրայ որ այս նոր միջամտութենէն հրաժարի։ Անգլիական դիւանագիտութիւնը այս պահուս կը ջանայ տկարացնել Պերլին - Հռոմ առանցքը, գոհացում տալով Գերմանիոյ կարգ մը պահանջներուն, կ'ըսէ Ֆրանսերէն թերթ մը ։

Ինէօնիւի ճառը Սանճաքի մասին

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ արտաքին նախարար Իսմէթ Ինէօնիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին առջեւ որ ուր ի մէջ այլոց ըսաւ․

« Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ տիրող համակրական ջերմ մթնոլորտին շնորհիւ այժմ մեր ձեռքն ունինք բոլոր անհրաժեշտ տարրերը Սանճաքի համաձայնութիւնը ուղղամտօրէն գործադրելու համար։ Սանճաքին ամբողջականութիւնը ամէն միջոցով պահպանելու պաշտօնը կը պատկանի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի։ Դաշնագրին բոլոր տրամադրութիւնները ասկից վերջ մաս կը կազմեն Ազգաժողովի իրաւասութեան որ կոչուած է հսկելու անոնց գործադրութեան։ Կրնամ ըսել նոյնիսկ թէ Ազգաժողովին պատասխանատուութեան տակ կը գտնուի այդ դաշինքը ։

Թուխաչեւսքի վաղուց գնդակահարուած էր

Ռուսիոյ ներքին վիճակին վրայ հակասական ու զգայացունց լուրեր շըրջան կ'ընեն միշտ։ Այսպէս, լեհական թերթի մը նայելով Թուխաչեւսկի եւ Եաքիր դատավարութենէն ութ օր առաջ գնդակահարուած էին արդէն։ Թուխաչեւսկի իբր թէ սարքած էր դաւադրութիւն մը որ եթէ յաջողէր, ինք պիտի անցնէր Սթալինի տեղը եւ պիտի հռչակէր սահմանադրութիւն մը քուէի իրաւունք տալով բոլոր քաղաքացիներուն ։

*** Մոսկուա պաշտօնապէս կը հերքէ Սպանիոյ սովետական նախորդ դեսպան Ռօզէնպէրկի եւ Ճարոնի նախորդ դեսպան Իւրէնէվի ձերբակալման լուրը ։

Բացուած է

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ 87 Rue Ernest Renan,
Issy-les-Moulinaux

Մէթրօ Mairie d'Issyի ճիշդ դիմացը։

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ Ներքին հիւանդութիւններ։

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7 ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ - Բաշանի Արծիւ կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը 19 յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ։

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Դաշնակցութեան եւ Իթթիհատի յարաբերութիւնները անցեալին մէջ։

ՊԵԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը 18 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131 Faubourg du Templeի սրճարանը, կը խօսի ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, օրուան հետաքրքրական հարցերու շուրջ։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբը։

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը 19 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. ծանօթ վայրը։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները եւ համակիրները, այսօր հինգշաբթի, 17 Յունիս, երեկոյեան ժամը 8.30ին, երրորդ Թաղապետարանի մատենադարանին մէջ։

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ։

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ Օրուան խնդիրները եւ մեր ուղեգիծը (Ֆրանսա, Խ. Միութիւն, Հայաստան եւ գաղութներ)։

Պիտի խօսի նաեւ գինուորագրութեան շուրջ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պօմոնի (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի

20 յունիս, կիրակի օր, ԹՐՈՒԱ ԼԻՒՔ. Իքնոյեան եղբայրներու պարտէզին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԿ ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԳՈՅԵԱՆ

Ճոխ գեղարուեստական բաժին։

Մեներգ, արտասանութիւն, զաւեշտ եւ անակնկալներ։

Հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Կը նուագէ ծանօթ Ջութակահար ԹՈՐԳՈՄ։

Տախսերու համար մուտք 2 ֆր.։

ԾԱՆՕԹ.— Քաղաքէն առնել 7 թիւ հանրակառքը։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի

20 յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԽԱՆՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Հ. Յ. Դ. Ազգային Թատերախումբը կը ներկայացնէ

ՎԷՑՈՒԿԷՍ ՊՈՐՏԻ ԺԱՌԱՆԳ ՄՆԱՑԱԾ ՍՆՏՈՒԿԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ։

Կ. Խաչի սանուհիներու կողմէ հայկական տարազով հայկական պարեր։

Զանազան անակնկալներ ընկ Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆԷ։ Արեւելեան նուագ։

Տախսերու մասնակցութիւն 2 ֆր.։

Քուռ. Պէզոնսէն առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 յունիս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Մէօտօնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ։

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Տ՚ՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ
ԵՒ Պ. ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ

Կ'երգէ Տիկ. Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, կ'արտասանեն՝ Պ. Պ. Հ. ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ։

Ընտիր նուագախումբ եւրոպական եւ հայկական պարերու համար։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք Էնվալիտէն, իջնել վալ Ֆլէօրի, Մէթրօ Մէրի տ'Իսիէն առնել Թաքսի (2 ֆր. մէկ անձի համար) եւ իջնել անտառին մէջ, թափի վէռ։

Ընտանեկան հաւաքոյթ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ իր հիմնարկութեան առաջին տարեդարձին առթիւ,

19 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Պ. Միրզայեանի սրճարանը, 45 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ։

Գեղարուեստական բաժին՝ մասնակցութեամբ Եփրատ նուագախումբի, Յ. Նաճարեանի եւ Միութեանս անդամներու կողմէ։

Հիւրասիրութիւն շամբանեայով։ Մուտք 5 ֆր.։

ՑՈՒՑԱՏԵՍԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 17 յունիս հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միութեան սրահներուն մէջ, 7 րիւ տէ Պէրնարտէն, Փարիզ (5)։ Օրակարգ՝ նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibald

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» փարիզի եւ շրջանի Յառաջի գրասենեակէն։ Գ. ՊԻՆՏԻՆԵԱՆ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն Nord 84-04 (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԱՄԷՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Մամուլի տակ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ Guide մը, յատկապէս պատրաստուած Փարիզ բնակող օտարականներու համար ։

GUIDE DES ETRANGERS

Որ կը պարունակէ Փարիզի օտար բոլոր հաստատութիւններու, հիմնարկութիւններու, կազմակերպութիւններու, հիւպատոսարաններու, օֆիսներու, նաւային, ճամբորդական եւ հեռագրական գործակալութիւններու, ճաշարաններու, ակումբներու, եկեղեցիներու, գրավաճառներու, դրադարաններու, դրամատուներու, առեւտրական դրասենեակներու, թերթերու, երդուեալ թարգմաններու, միջազգային կազմակերպութիւններու, զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հասցէներ, դասաւորուած երկիրներու եւ ճիւղերու կարգով ։

Guideը կը պարունակէ նաեւ Փարիզի ֆրանսական բոլոր պաշտօնատուներու եւ բազմաթիւ օգտակար հասցէներ ։

Guideը ունի յատուկ բաժին մը՝ յատկացուած օտար դրօշակիրներու, որոնք հոն պիտի գտնեն գիրենք հետաքրքրող անհրաժեշտ հասցէները ։

ԳԻՆ՝ 6 ՖՐԱՆՔ

Մինչեւ Յունիս 20 եղած ապսպրանքներու առաքման ծախքը մեր վրայ ։ Ղրկել 6 ֆրանքի նամականիշ, հետեւեալ հասցէին․— «Guide des Etrangers», 13, Rue de la Colonie, Paris (13), Tél. Gobelins 11-40:

“ՇԻՐԱԿ„ Արեւելքի միակ խմիչքն օղին է Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով՝ Հայ աւանդական սեղանին զարդը

Agence de Voyage et de Tourisme
OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	54 Rue de la République
Tel. Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-12

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով։ Գաղթականական դրասենեակ, վաւերացուած կառավարութենէն։ Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները Հարաւային եւ կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար ։

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիօնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ դործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ լաւ գործաւորուհիներ գոնֆէքսիոն ռոպ կարող։ Դիմել՝ Պ. Անանիկեանի, 3 Rue Nicolas Roret, Paris (13)։

ՎԱՐՁՈՒ Է Փարիզի մօտիկ եւ հայաշատ կեդրոնի մէջ, շատ աժան գինով մէկ սենեակ եւ խոհանոց մը։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, պտղատու ծառերով պարտէզ եւ բանջարանոց։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Բիւզանդ Աճէմեանի, 43 Rue Surmelin, Փարիզ (20). հեռաձայն Ménilmontant 78—41.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով։ Շատ նպաստաւոր գին։ Դիմել Պ. JACQUESի, 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

ՀՐԱՒԷՐ ԲՈԼՈՐ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒ

Համախարբերդցիական Միութեան Վիէնի Մ. ճիւղի վարչութիւնը դաշտահանդէս մը կազմակերպած է Փօնթ Էվէքի պաղ աղբիւրին մօտիկ, ծառաստաններու մէջ, յունիս 20ին, կիրակի ամբողջ օրը ։

Այս առթիւ վարչութիւնս իր սրտագին հրաւէրը կ'ուղղէ Լիոնի, Տէսինի, Շասի եւ Վալանսի բոլոր Խարբերդցիներուն, ներկայ ըլլալու դաշտահանդէսին ։

Հայրենակիցներ, վստահ եղէք որ պիտի վերադառնաք սրտուրախ, քանզի առիթը պիտի ունենաք ծանօթանալու հարիւրաւոր Խարբերդցիներու, վերապրելու մեր ծննդավայրի յիշատակները, եւ հոգեպէս կազդուրուելու ։

ԴԱՆԻԷԼ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ
ԺԱՄԱԳՈՐԾ եւ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ

54 rue Petite St. Jean, Մարսէյլ

Ի գիտութիւն Հայ հասարակութեան կուզամ ծանուցանել որ 54 ՐԻՒ ՓԸԹԻԹ ՍԷՆ ԺԱՆ նոր բացած խանութիս մէջ կը ծախեմ ամէն տեսակ գոհարեղէններ, նշանտուքի մատանիներ, հարսանեկան նուէրներ, արանց եւ կանանց թեւի ժամացոյցներ եւլն. նպաստաւոր գիներով։ Կը կատարեմ անթերի ամէն տեսակ նորոգութիւններ։ Կը գնեմ փլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 18 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3450

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Ազգային Պաշտպանութեան նախարարին զեկոյցը (Յառաջ, 9 *Յունիս) բաւարար չափով լուսաբանեց օտարականներու զինուորութեան խնդիրը, փարատելով շարք մը թիւրիմացութիւններ:*

Այդ զեկոյցէն վերջ, շաբթու ընթացքին, փարիզաբնակ կարգ մը հայրենակիցներ, եւ իրենց զինուորագրութեան գրասենեակէն ստացած են հետեւեալ բազմագրուած տոմսը, 12 *Յունիս թուակիր ·*

« Ներկայիս ի զօրու եղող օրէնքները ձեզ զինուորական գործօն ծառայութենէ զերծ կը կացուցանեն· ձեզի պահեստիներուն մէջ ցուցակագրելու համար, կը խնդրեմ որ ստիպողաբար ինծի տեղեկացնէք·

1· Ձեր մականունը, անունը, ծննդեան թուականն ու վայրը, ներկայ հասցէն, արհեստը, մասնաւոր գիտելիքները (ելեկտրականութիւն, անթել, մեքենագրութիւն) եւ ընտանեկան վիճակը:

2· Ունի՞ք ինքնաշարժ վարելու արտօնագիր:

Ձեր պատասխանին միացնել բոլոր փաստաթուղթերը, պարզ թուղթի վրայ (ամուսնական վկայագիր, ձեր զաւակներուն ողջ ըլլալուն մասին վկայագիր, ձեր ինքնաշարժ վարելու վկայագրին վաւերացուած պատճէնը):

Իսկ եթէ ձեր հպատակութեան ձեւակերպութիւններն արագացնելու նպատակով կ'ուզէք գործօն ծառայութիւն կատարել (ձեզի տարեկից Ֆրանսացիներուն հաւասար պայմանաժամով) ինծի ղրկեցէք խնդրագիր մը, վաւերացնել տալով ձեր ստորագրութիւնը »:

Այս գրութեան առաջին նախադասութիւնը կը հաստատէ Ազգ· Պաշտպանութեան նախարարին ծանօթ զեկոյցը, երբ կ'ըսէ թէ ներկայ օրէնքներով, այս հրաւէրն ստացող երիտասարդները ենթակայ չեն զինուորական գործօն ծառայութեան: Քանի որ, ըստ վերջին կարգադրութեան, զինուոր պիտի առնուին — յառաջիկայ հոկտեմբերէն սկսեալ — միայն անոնք որ ծնած են 1915 *յունուար* 1*էն վերջ:*

Ուրեմն զինուորութիւնը պարտաւորիչ չէ 22*ուկէս տարեկանէն վեր եղողներուն համար: Ո եւ է օրէնք չկայ՝ ստիպելու համար զանոնք որ զինուորական գործօն ծառայութիւն կատարեն:*

Երկրորդ նախադասութեան մէջ, զինուորագրութեան գրասենեակը կը յայտնէ թէ՝ հրաւէր ստացող երիտասարդները թէեւ գործօն ծառայութիւն չպիտի կատարեն, սակայն պիտի արձանագրուին պահեստիներու ցուցակին մէջ: Ու այդ առթիւ տեղեկութիւններ կ'ուզէ խնդրոյ առարկայ պահեստի զինուորցուին տարիքին, մանաւանդ արհեստին մասին: Արհեստներու շարքին՝ յայտնապէս նախապատուութիւն կը տրուի անոնց որ ելեքտրագէտ, մեքենագրող կամ ինքնաշարժի վարիչ են:

Այստեղ որոշ տարբերութիւն կայ նախարարական զեկոյցին հետ բաղդատմամբ, քանի որ այս վերջինին մէջ երբեք խօսք եղած չէր պահեստիներուն մասին:

Պէտք է ենթադրել որ պահեստիներու մասին նախապէս տըրւած որոշում մը կայ, որ բարեփոխուած չէ վերջին զեկոյցին հըրատարակութեան առթիւ: Այնտեղ բարեփոխուած կէտերը երկու էին· 1· *Գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ չկանչել այն երիտասարդները, որ ծնած են* 1915 *յունուար* 1*էն առաջ:* 2· *Հոկտեմբերին միայն մէկ տարուան համար զէնքի տակ առնել անոնք որ ծնած են* 1915 *յունուար* 1*ի եւ* 1916 *փետրուար* 28*ի միջեւ (առանց* 1936*ի հոկտեմբերին կանչուած պիտի ըլլային երկու տարուան համար):*

Ուրեմն բոլոր անոնք, որ 22*ուկէս տարեկանէն վեր են (մինչեւ ֆրանսական օրէնքով պահեստի տարիք ունեցողները), պարզապէս պիտի ցուցակագրուին պահեստիներուն մէջ: Այսպիսիները զէնքի տակ կը կանչուին միայն ընդհանուր զօրաշարժի մը պարագային: Որով ցորչափ նման խնդիր մը չկայ, կրնան հանգիստ սրտով իրենց գործերը շարունակել:*

Վերի հրաւէրին վերջին մասը կը հաստատէ նախարարական զեկոյցին այն հատուածը, ուր ըսուած է թէ 22*ուկէս տարեկանէն վեր երիտասարդ մը՝ երբ կը փափաքի հպատակութեան ձեւակերպութիւններն արագացնելու համար գործօն ծառայութիւն կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուի իրեն տարեկից Ֆրանսացիներուն համար պարտադիր պայմանաժամով:*

Ֆրանսական քաղաքացիութեան ստացումը բաւական դժուարացած է վերջին տարիներս: Շատեր, զինուորական գործօն ծառայութիւն կատարելու տարիքին մէջ գտնուելով հանդերձ, տարիներ առաջ խնդրագիր ներկայացուցած են, սակայն յետ քննութեան, յետաձգուած է անոնց ընդունելութիւնը: Նոր օրէնքով, այսպիսիներուն առիթ մը կը տրուի՝ արագացնելու իրենց հպատակ դառնալու ձեւակերպութիւնները:

Հպատակութիւնը պիտի տրուի զինուորական ծառայութիւնը կատարելէ վերջ միայն եւ ոչ թէ դրօշի տակ կանչուած օրը, ինչպէս կը պահանջէին մեր զինուորցուները: Հպատակութեան շնորհին արժանանալէ առաջ, թեկնածուն ամբողջ իր զինուորական ծառայութեան ընթացքին հսկողութեան տակ պիտի մնայ: Անբաղձալի տարրերը չեն կրնար այդ շնորհին արժանանալ, որքան զինուորութիւն որ ալ կատարեն:

Պահեստիներու խնդիրը այս կերպով պիտի կարգադրուի ուրեմն:

Գալով բուն իսկ գործօն ծառայութեան ենթակայ զինուորցուներուն, այսինքն 22*ուկէս տարեկանէն վար եղողներուն, անոնց ալ առաջին օրէն չպիտի տրուի քաղաքացիութեան շնորհը: Այլ՝ շրջանը լրացնելէ վերջ, երբ արժանի դատուին:*

Բայց անոնք այն առաւելութիւնն ունին, որ առանց ֆրանս· քաղաքացի ըլլալու, պիտի վայելեն քաղաքացիի բոլոր իրաւունքները, մասնաւորապէս աշխատելու, գործադրկութեան նպաստ ստանալու, ընտանիքին թոշակ կապել տալու եւայլ կենսական նշանակութիւն ունեցող բոլոր հարցերու մէջ: Տեսակ մը անպաշտօն քաղաքացիներ պիտի ըլլան, պահելով հանդերձ իրենց հպատակութիւնը (Հայերու պարագային՝ Նանսէնեան):

Նման հրաւէրներ ստացող հայ երիտասարդներուն կը մնայ գրութեամբ մը յայտնել իրենցմէ պահանջուած տեղեկութիւնները (անուն, մականուն, ծննդեան թուական եւ վայր ու արհեստ) եւ վկայագրեր (ամուսնութեան, ծնունդի, զաւակներու, ինքնաշարժ վարելու): Յիշեալ վկայագրերը ճարելու համար բաւական դժուարութեանց պիտի ենթարկուին մեր երիտասարդները: Լաւ կ'ըլլար որ մեր Գաղթական· Օֆիսները մասնաւոր սպասարկութիւն մը հաստատէին անոնց համար, ժամանակաւոր կերպով:

Հ· Ս·

Յ· Գ·— Այս տողերը գրուած էին, երբ մեզի հաղորդեցին տարբեր բովանդակութեամբ գիր մը, ղրկուած նոյնպէս յունիս 12*ին Զինուորագրութեան 6րդ Գրասենեակէն:*

« Հաճեցէք տեղեկացնել ինծի 1937 յունիս 18էն առաջ թէ՝ կը փափաքի՞ք ձեր զինուորական գործօն ծառայութիւնը կատարել 1937 սեպտեմբեր – հոկտեմբերէն սկսեալ:

Եթէ այո, այն ատեն յայտնեցէք որ կ'ուզէ՞ք Օտար Լեգէոնի՞ թէ ուրիշ զօրագունդի մը մէջ ծառայել: Այս առթիւ ստիպողաբար ղրկեցէք ինծի խնդրագիր մը, ձեր ստորագրութիւնը վաւերացնել տալով ոստիկանութենէն:

Յայտնեցէք ձեր ծննդեան թուականը եւ ընտանեկան վիճակը (ամուսնացա՞ծ էք, քանի՞ զաւակ ունիք եւայլն):

Ինչպէս այս հրաւէրէն ալ կ'երեւայ, զինուորական գործօն ծառայութիւն կատարելը պարտադիր չէ: Միայն անոնք որ կը փափաքին ծառայել (հպատակութեան ձեւակերպութիւնները կըրճատելու նպատակով), պէտք է խնդրագրով մը դիմեն Զինուորագրութեան Գրասենեակին: Չփափաքողներուն համար օրինական ո եւ է պարտադրութիւն չկայ եւ անոնք ենթակայ չեն ըլլար ո եւ է խստութեան: Ամէն ոք ինք է պատասխանատուն իր առնելիք որոշումին: Մեր պարտականութիւնն է պարզապէս մեկնել օրէնքը: Լաւագոյն ձեւը պիտի ըլլայ պատասխանել հետեւեալ ձեւով· «Կը հպատակիմ օրէնքի տրամադրութեանց»: *Իսկ օրէնքի տրամադրութիւնները բացատրած ենք վերեւ:*

Հ· Ս·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Հավաս հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ Իզմիրէն .—

Թուրքիոյ հարաւ - արեւելեան շրջանի քիւրտ բնակչութեան մէջ ապստամբութեան ոգին դարձեալ արթնցաւ վերջերս: Ներկայիս ծանր կռիւներ կը մղէ քիւրտ եւ արաբ բնակչութիւնը թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին մօտ, Մարտինի եւ Ուրֆայի միջեւ:

Այս ապստամբութեան մասին բացարձակ լռութիւն կը պահէ թուրք իշխանութիւնը: Ձեռնարկուած է զինուորական զապիչ ուժեղ գործողութեանց, որոնց կը մասնակցի Քոնիայի զօրաբանակը:

Ապստամբները վար ձգած են երկու զինուորական օդանաւեր:

ԽՄԲ.— Աթաթիւրքի ճամբորդութիւնը, դէպի արեւելեան նահանգներ, ապահովաբար կապ ունի որքան ռուսեւթրքական յարաբերութիւններու ցրտութեան, նոյնքան Քիւրտերու ապըստամբութեան հետ:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԴԱՇԻՆՔՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍ· ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ֆրանսական ծերակոյտի արտաքին յանձնաժողովը, նախագահութեամբ Պէրանժէի, Զորեքշաբթի նիստ գումարելով, լսեց տեղեկաբեր Լիւսիէն Հիւպէրի զեկոյցով, ի մասին Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Լիբանանի, Թուրքիոյ միջեւ կնքուած դաշինքներուն:

Հիւպէրի զեկոյցը կը շօշափէ կրկնակ հարցեր,— վերջ դնել հոգատարութեան, զոր Ֆրանսա ստացած էր Ազգերու Դաշնակցութենէն, 1919*ին: Համաձայնագիր մը կնքել Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ, Ֆրանսայի եւ Լիբանանի միջեւ՝ յետհոգատարութեան յարաբերութիւններու մասին:*

Տեղեկաբերը յետոյ դիտել տալով թէ հոգատարութեան սկզբունքն իսկ կը բովանդակէ վարչաձեւին առժամեայ հանգամանքը, կանգ առաւ այն իրաւունքներուն վրայ, զորս Ֆրանսա ունի Միջ· Արեւելքի այդ երկու երկիրներուն մէջ,— պատմական իրաւունքներ, ֆրանսական շահեր, ինչպէս եւ կարգ մը յանձնառութիւններ, քափիթիւլասիոններու աւանդութիւնը որ սկսեալ Շարլըմանի օրերէն՝ կը հաստատէ Ֆրանսայի հեղինակութիւնը: Հիւպէր մեծ գնահատութեամբ խօսեցաւ ֆրանսացի միսիոնարներու գործին մասին: Յետոյ ներկայացուց այն պայմանները, զորս հոգատարութեան ենթակայ պետութիւնը պարտաւոր է լրացնել դառնալու համար իր լիակատար ազատութիւնը եւ դուրս գալու համար հովանաւորութենէն Ազգերու Դաշնակցութեան, որ սակայն կը մնայ գերագոյն դատաւորը Ազգաժողովի մէջ ընդունելութեան ժամանակ:

Ֆրանսական դրամագլուխին շահերը, ըստ Հիւպէր, թէ կարեւոր են եւ թէ բարդ: Անշուշտ ազատագրուող պետութիւնը, ըստ հոգատարութեան պայմանագրին, պարտաւոր է վճարել դրամագլուխը որ փոխ տրուած է իրեն:

Շնորհիւ հոգատար պետութեան ջանքերուն, Տիւրզիները եւ Ալեւիները սիրով կապուած են սուրիական պետութեան: Այս փոքրամասնութեանց վայելած ինքնավարութիւնը, ինչպէս Ալեքսանտրէթի Սանճաքին տրուած ազատութիւնները անհաշտ չեն սուրիական միութեան հետ: Սուրիոյ պետութիւնը յանձն կ'առնէ ապահովել համայնքներու հանրային իրաւունքները համաձայն սահմանադրութեան տրամադրութիւններուն: Այս ապահովութենէն անկախ, հարկ է դաշնագրին մէջ դնել մասնաւոր տրամադրութիւններ, ի պաշտպանութիւն քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց շահերուն:

Յանձնաժողովին նախագահը յանուն իր աշխատակիցներուն շնորհաւորեց տեղեկաբերը, յետոյ որոշուեցաւ զեկոյցին մասին վիճաբանութիւնները կատարել գալ Չորեքշաբթի:

ԵՐԿՈՒ ԾԱՆՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ

Խոր ցաւով «Յուսաբեր»էն տեղեկացանք գոյժը, զոր Պոսթընի եւ Թաւրիզի թղթակիցները կը հեռագրէին միաժամանակ: Հ· Յ· Դաշնակցութեան երկու երախտաշատ եւ սիրելի դէմքերը, Զաւէն Մաթիկեան՝ Ամերիկայի մէջ, Տոքթ· Ռուբէն Ստեփանեան՝ Թաւրիզի մէջ, անդարձ մեկնած են, առաջինը 3 *Յունիսին, երկրորդը* 4 *Յունիսին:*

Մշտապէս սիրելի Զաւէնի մահով կ'անհետի Ամերիկայի մեր կազմակերպութեան հնագոյն եւ ամէնէն սիրուած դէմքերէն մէկը: Տասնեակ տարիներ ան գործած է Դաշնակցութեան մէջ, յաճախ պատասխանատու դիրքերու վրայ:

Իսկ բժիշկ Ռուբէնը, թէեւ բաղդատաբար շատ աւելի երիտասարդ, կազմակերպութեան ականաւոր դէմքերէն մէկն էր բարեկամ Իրանի մէջ:

Յառաջիկային կ'անդրադառնանք մեր այս զոյգ մը սիրելի ընկերներուն բեղուն կեանքին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ի՞նչ պիտի խօսին Նէօրաթ եւ Իտըն

Երէկ գրեցինք թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոն հրաւիրուած է (գալ Չորեքշաբթի), կարծիքի փոխանակութիւններ ունենալու համար բրիտանական կառավարութեան հետ:

Ֆոն Նէօրաթի այս նոր ճամբորդութիւնը օրուան հարցն է դրեթէ: Արդարեւ, Ֆոն Նէօրաթ դիւանագիտական երկար ճամբորդութեան մը ելած էր վերջերս, նախ Վիէննա, յետոյ Հռոմ: Այնուհետեւ տարբեր ուղղութեան մը վրայ՝ Պելկրատ, Սոֆիա եւ Պուտափէշթ: Կը հաստատուի, որ Ֆոն Նէօրաթ առիթով մը խօսակցութեան մտած է Շուէտի, յետոյ Տանըմարքայի արտաքին նախարարներուն հետ:

Այս ամէնէն վերջ « կարծիքներու փոխանակութիւն » մը Լոնտոնի հետ անշուշտ պիտի գրաւէր ամէնուն ուշադրութիւնը: Պէտք է անմիջապէս ըսել որ հրաւէրը ղրկուած է Լոնտոնէն, ֆրանսական կառավարութեան կարծիքը առնուելէ վերջ:

Ներկայիս, Ֆոն Նէօրաթի ճամբորդութենէն քանի մը օր առաջ, քաղաքական թերթերը այս «հրաւէր»ով է որ կը զբաղին:

Ի՞նչ կ'ըսեն գերմանական թերթերը .—

Պերլինի մամուլը նախ գոհունակութիւն կը յայտնէ, որ այս հրաւէրով Լոնտոն կը հաստատէ Գերմանիոյ արժէքը, հեղինակութիւնը: Յետոյ կը նշանակէ թէ մասամբ մեղմացած է անգլեւգերմանական ցրտութիւնը: Այնպէս կ'ենթադրուի որ այս խօսակցութիւններուն գլխաւոր նիւթ պիտի կազմէ Սպանիոյ հարցը, բայց Ֆոն Նէօրաթ պիտի ուզէ խօսիլ նաեւ «ամէն բանի մասին»: Գերմանիոյ արտաքին կացութիւնը, կ'ըսեն գերմանական թերթերը, բոլորովին ամրացած է ներկայիս, այն պարագան եւս կայ որ արտաքին նախարարը ծանօթ է Դանուբեան աւազանի պետութեանց տեսակէտներուն: Ինչ որ ալ խօսուի, երբեք հաւանականութիւն չկայ որ գերման կառավարութիւնը շեղի Պերլին - Հռոմ առանցքէն: Գերմանները կ'ենթադրեն նաեւ որ խօսք պիտի դառնայ արեւմտեան Եւրոպայի ապահովութեան, նոր Լոքառնոյի մը կազմութեան մասին: Այս հարցերուն կարգին, թերեւս Ֆոն Նէօրաթ խօսակցութեան նիւթ դարձնէ տնտեսական խաղաղութիւնը, Գերմանիոյ անհրաժեշտ նախանիւթերու հայթայթումը եւ գաղթային հարցը:

Գերմանական թերթերը չեն մոռնար աւելցնել, որ Ֆոն Նէօրաթ Լոնտոն կ'երթայ իտալական կառավարութեան կարծիքն առնելէ վերջ,— այդ պարագան թերեւս առիթ ըլլայ որ Գերմանիա փորձէ նաեւ հաշտութեան գիծ մը գտնել Լոնտոնի եւ Հռոմի միջեւ:

Իսկ ի՞նչ կ'ըսեն անգլիական թերթերը .—

Լոնտոնի մամուլը կ'ըսէ թէ կարծիքի փոխանակութիւններ պիտի կատարուին եւ ոչ թէ բանակցութիւն: Ֆրանսա եւս համաձայն է որ երես առ երես խօսակցութիւն մը տեղի ունենայ Գերմանիոյ հետ, մանաւանդ որ Ազգերու Դաշնակցութենէն քաշուելէն ի վեր՝ առիթները պակսած են նման խօսակցութիւններ ունենալու: Անգլիական թերթերուն ենթադրութիւնն ալ այն է թէ Լոնտոնի խօսակցութիւններուն նիւթ պիտի կազմեն 1·— *Սպանիոյ հարցը, (Անգլիա կը փափաքի որ ամէն ձեւով ձեռք քաշուի Սպանիայէն եւ ետ կանչուին կամաւորները),* 2·— *Արեւմտեան Եւրոպայի խաղաղութեան դաշինք մը, տեսակ մը նոր Լոքառնօ, որ պիտի ծառայէր աւելի ամրացնելու ընդհ· խաղաղութիւնը:*

Ասիական դաշինք Թուրքիոյ եւ հարեւաններու միջեւ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Ռիւշթիւ Արաս մեկնեցաւ Պաղտատ, ուրկէ պիտի անցնի Թէհրան: Թուրքիոյ արտաքին գործավարին այս ճամբորդութիւնը, կ'ըսեն թերթերը, գետին պիտի պատրաստէ կնքելու ասիական դաշինք մը ընդմէջ Թուրքիոյ, Իրանի, Աֆղանիստանի եւ Իրաքի:

ԽՄԲ.— Այս դաշինքին արժէքին մասին շուտով կուտանք պուլկարական « Սլովօ » թերթին խմբագրականը:

Ռուսական տագնապը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Վորոշիլով բանակի քաղաքական բաժնի տնօրէն նշանակեց Փիէր Ալեքսանտրովիչ Սմիրնովը, որ կ'անցնի անձնասպան Գամառնիկի տեղը:

Պաշտօնանկ եղաւ տնտեսական եւ ընկերային վիճակագրութեանց կեդր· վարչութեան տնօրէնը, Սթանիսլաս Սթրումիլին, որ դեռ նոր կոչուած էր այդ պաշտօնին:

**** Հռոմի թերթերը համակրանքով կը խօսին Ստալինի մասին, որ կ'աշխատի զօրացնել դիկտատուրան եւ պայքար կը մղէ տրոցկիզմի դէմ (Տրոցկի կը ներկայանայ իբրեւ ախոյեան համաշխարհային յեղափոխութեան): Հռոմի թերթերուն համաձայն, բոլշեւիզմը լաւ է՝ երբ դուրս չելլէր ռուսական սահմաններէն: « Թան »ի թղթակցին համաձայն, Ստալինի հանդէպ իտալական թերթերուն համակրանքը կ'ենթադրէ ռուսեւիտալական համաձայնութեան կարելիութիւն մը:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ. ԺՈԽ ԲԱԺԻՆ

Այն պահուն, երբ ամէն երկիր իր պատմութիւնը վերագնահատութեան ենթարկելով՝ նոր ուղիներ կ'որոնէ, մեր ժողովուրդը տակաւին ձիւթ կը ծամէ։ Երբ ամէն երկիր ասպարէզ կանչելով երիտասարդութիւնը՝ կը թարմանայ, մեր ժողովուրդը լալու աստիճան տխուր conformismeով մը ջաղացքէն կուգայ՝ իր ցամքած եզներուն կառքը նստած, տակաւի՜ն։ Երբ երկիրներ կան որ արիւնով կը լուան իրենց մեղքերը, մեր ժողովուրդը կը պարէ ···

Արդարեւ, ի՞նչ կ'ընէ Հայոց ժողովուրդը։

Հանդէս, դաշտարշաւ, ճառախօսութիւն, արտասանութիւն, ու երգ մը, «Ծառին տակը մանիշակ» ··· Երանի՜ թէ վերանորոգութիւն մը փորձուէր գէթ այդ հանդէսներուն ու դասախօսութիւններուն մէջ։ Բոլոր Միութիւններն ալ կը պարծին իրենց դասախօսին նուիգնոր անունով եւ գեղարուեստական բաժնին «ճոխութեամբ», յետոյ քանի մը տող թերթին թէ ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ, թէեւ մեր գիտցածն այն է թէ իրական գոհունակութիւնը կը զգան միայն Ֆրանսական սրահներուն տէրերը։ Եթէ Փարիզի մէջ տրուած սա դասախօսական հաւաքոյթներուն վարձքը մէկ սնտուկի մէջ կեդրոնացուէր, կարծեմ շատ աւելի օգտակար գործեր կրնայինք ընել։ Չէ՞ք կարծեր որ հարկ է նախ ընդհ. ղեկավարութիւն մը ստեղծել, եթէ կ'ուզէք լաւ դասախօսութիւններ տալ։

ՅԱՐԴԳՈՂ գրական երիտասարդական Միութիւնն էր, որ քանի մը տարի առաջ հիմնեց Ժողովրդային Համալսարան մը, մշակեց մանաւոր ծրագիր, դասախօս նշանակեց ծանօթ հեղինակութիւններ, անոնց տալով դասավճար ալ։ Ես դասախօսութիւն ատոր կ'ըսեմ,— ամէն մասնագէտ իր նիւթին տէրն էր, կը պատրաստուէր ու կուգար «նիւթ» տալու։

Այժմ ամէն Միութիւն «դասախօսութիւն» կուտայ, կ'երթաս մտիկ ընելու,— դասախօսը ոչ նիւթին տէրն է, ոչ ալ փորձեր է քիչ մը նիւթ հաւաքել։ Մարդը խորհեր է որ այս ժողովուրդին համար բաւական է լեզու փարել, միմոսութիւններ ընել։ Ինծի ծանօթ են մտաւորականներ, որոնք ժամանակին իրենց քթին անգամ չէին տանիր գրականութիւնը, բայց հիմա դասախօսութիւն կուտան գրական հարցերու մասին, այն պատճառաբանութեամբ թէ թափուր գտած են գրական ասպարէզը։ Ես ժամանակին այս ինքնակոչ դասախօսները նմանցուցած եմ կկու թռչունին,— կկու թռչունը բոյն չի շիներ, երբ պարապ տեսնէ թռչունի մը բոյնը՝ կ'երթայ հաւկիթ կ'ածէ եւ կը փախչի։

Մեր մէջ յանցաւորը ան է որ հաւկիթ ածելու կը կանչէ պարապ բոյներուն մէջ։ Ժամանակին, Զոմը Փարիզի մէջ հայերէնի դասընթացք մը բացած էր մանուկներու համար։ Որբերեան կը գնահատէ ձեռնարկը եւ պզտիկ գումար մը կը նուիրէ Բարեգործականի խողովակով։ Բարեգործականէն կը կանչեն Զոմի տղաքը,— «Ձեզի ամսէ ամիս 200 Ֆրանք պիտի վճարուի, այդ դրամը պիտի յատկացնէք հայերէնի ուսուցիչին»։ Ի՜նչ լաւ բան, կ'ըսեն Զոմունիք։ Սակայն Բարեգործականը կ'աւելցնէ.— «Պայմանո՛վ որ ···» (այս բառը արտասանել Հրեայի շարժումներով եւ ժպիտով, ու կ'ունենաք խօսողին դէմքը)։ Ի՞նչ պայման։ Բարեգործականը ուսուցիչ մը կ'առաջարկէր։ Այդ ալ լաւ։ Վերջը կը հասկցուի, որ առաջարկուած ուսուցիչը, հանգստեան կոչուած՝ իր իմացականութեամբ եւ ֆիզիքական ուժով, ամսական որոշ գումար մը կը ստանայ եղեր Բարեգործականի «Մտաւորականներու Ֆոնտ»էն։ Ուզեր են Բարեգործականը ազատել այդ ամսավճարէն, ու Զոմունեաց ձեռքով վճարել Որբերեանի դրամը։ Բարեգործականին տեսակէտով՝ բոյնին մէջ կկո՞ւն է ածեր թէ սոխակը, կարեւոր չէ։ Մէկու մը վճարում պիտի ըլլայ, թող գայ թռչունը ածէ։

Ատոր մէկ ուրիշ փաստը։

Փարիզի մէջ Նուպար փաշա տուն մը շինեց,— Հայ Ուսանողներու Տունը։ Ժամանակ մը հայ ուսանողներ կային այնտեղ, հիմա չեմ գիտեր։ Օրին մէկը օգտակար կը համարուի դասախօսութիւններու շարք մը սկսիլ այնտեղ օթեւանած ուսանողներուն համար։ Պիտի դասաւանդուէր Պատմութիւն հայ գրականութեան եւ Պատմութիւն Հայոց։ Ո՞վ կանչէին դասախօս։ Զօպանեան եւ ··· Բաշալեան։ Խօսք չունինք Զօպանեանի մասին,— իր նիւթին տէրն է։ Ե՞րբ լսեր էք որ Բաշալեան զբաղած ըլլայ Հայոց պատմութեան ուսումնասիրութեամբ։ Վերջէն հասկցուեցաւ որ Բարեգործականը ամսական կը վճարէ եղեր անոր՝ իբրեւ փրոփականտիսթի։ Երբ փրոփականտի գործը կը փակուի, շարունակելու համար ամսականը՝ Բաշալեան կը հրաւիրուի ··· հաւկիթ ածելու Հայոց Պատմութեան բոյնին մէջ,— ճիշդ կկուին պէս։ Եւ մեր դասախօսը նոր սերունդին Հայոց պատմութիւն կը ծախէ ··· մոն-շէռիզմը շփոթած պատմութեան վերագնահատութեան ոգիին հետ։

Թերեւս այստեղ նուազ մեղք ունի Բարեգործականը։ Անուններ կան, որ հմայքներ շինած են։ Այդ հմայքէն խաբուած՝ ՅԱՐԴԳՈՂը օր մը դասախօսութեան կանչեց այս Բաշալեանը։ Նիւթը ինք ընտրեց,— Հայկական տաղաչափութիւն։ Երբ ողբացեալ Թէոդիկ լսեց, խենթ կտրեցաւ,— երկու երիտասարդ գրողներու ոտքն ինկաւ. «Բա՛ռ չփախցնէք, Բաշալեանին դասախօսութիւնը տարեցոյցիս մէջ պիտի դնեմ»։ Սկսաւ դասախօսութիւնը, տղաքը թուղթ ու մատիտ բռնած՝ կը սպասեն որ նիւթին անցնի մեր պլպուլը։ Կը դայլայլէ՜ դասախօսը, այնքան ներդաշնակ որքան իր մոն-շէ-ռը։ Կը սպասենք դեռ որ նիւթին անցնի։ Յանկարծ մէջբերում մը.— «Նիւէֆսէֆ գալտըբըրմտան չըքար իչէն ···»։ Յետոյ Զարենցի «արեւահամ» բառը եւ իր շողինքը։ Վերջացա՜ւ։ Ի՞նչ, ա՞յս էր դասախօսութիւնը, Թէոդիկի համար նօթագրողները դեռ կը սպասեն որ նիւթին անցնի դասախօսը։ Երբ վար կ'իջնէինք, մէկը կ'ըսէր թէ դժուար չէր, իր պատիւը փրկելու համար, գիրք մը բանալ դասախօսութեան գալէ առաջ, քիչ մը ծանօթութիւն առնել նիւթին մասին,— մեղքցա՜նք վրան այդ գիշեր, երբ ան մեր քթին կը խնդար՝ հաւկիթ մը ածելով ՅԱՐԴԳՈՂի բոյնին մէջ, կկուին պէս։

Ոմանք կրնան մեղադրել կկուն, ուրիշ մը պարապ բոյնին տէրը, երրորդ մը՝ պարապ բոյնն իսկ։ Կը խորհիմ թէ բուն մեղքը պէտք է ուրիշ տեղ փնտռել։ Հին սերունդը չի ճանչնար մեզ,— ամէն անգամ որ մեզի կը ներկայանայ, կը կարծէ թէ իր անունը բաւական է յարգանքի հրաւիրելու համար մեզ։ Տակաւին այն հին բարոյական ըմբռնումներն ունին թէ պէտք է նոր սերունդը խոնարհի իրենց առջեւ։ Ատով կ'ենթադրեն որ ծուռ նստին թէ շիտակ, ոչ ոք պիտի քամահրէ զիրենք։ Դեռ աւելին, կը պահանջեն որ նոր սերունդը անպայման աղուոր բաներ ըսէ իրենց ականջին(*)։ Այդ մտայնութեան էր որ կ'ակնարկէի Մենթի մէջ.— Ջաղացքին ետեւ հնդկահաւեր ունէինք։ Սուլելու մասնաւոր եղանակով մը, որ կը շոյէր անոնց ականջը, կը հրաւիրէինք որ բանան իրենց դմակի փետուրէ հովահարը սիրամարգի մը պչրանքով։ Խորթ սուլում մը եւս եւ կլու-կլու — կլու կը ցնցուէին՝ օրօրելով իրենց վզին կեռասները, մինչ մենք կը ճաթէինք խնդալէն։ Այն օրերուն, կարճ տաբատով տղոց տարիքն ունէինք։

Հիմա հանած ենք կարճ տաբատները։ Այլ եւս սիրտ չունինք սուլելու հնդկահաւերու ետեւէն։ Անգթութի՞ւն է ցնցել եւ արթնցնել, փոխանակ սուլելու՝ ըսել.— Կործանեցա՜ն մեր տուները եւ օջախները։ Հիմա նոր տուն կը շինուի նոր ձեւով, նոր առաղձով։

×

Հանդէսներու գեղարուեստական բաժնին կազմակերպութեան մէջ եւս մեղաւոր են մեր հին արուեստագէտները։ Կամ Օթէլլոյէն պատկեր մը, կամ ճաթած արտասանութիւն մը։

Զմեղադրենք նաեւ անոնք որ կը կարծեն թէ ամէն տիկին կամ օրիորդ կրնայ երգել բան մը, քանի որ տիկին է կամ օրիորդ։ Շատ բարակը չփնտռենք,— մեծ դերասան Սամսոնի պահանջները չեն որ կը հետաքրքրեն մեզ։ Հինցած են մեր երգերը, արտասանելի ոտանաւորները, ներկայացուած թատերախաղերը։ Եւ մեր արուեստագէտները որ եւ է մտքի յղնութիւն յանձն չեն առներ այս մասին։

Վերջերս ձեռքս հասաւ Սէյիմ Նիւզհէթի մէկ գիրքը,— Թիւրք Թէմաշասը։ Այս գործին մէջ հեղինակը կ'աշխատի Թուրք թատրոնին պատմութիւնը հասցնել մինչեւ ժողովուրդին աւանդութիւնները։ Ու կը պրպտէ հին մէտտահներու, քասսաբներու, քըսսահաններու յիշատակները։ Արդարեւ թատրոնին պատմութիւնը գրելու համար, պէտք է երթալ գտնել ժողովուրդին մէջ առասպելախօսները, հէքեաթասացները եւ պատմիչները,— ի՜նչ հարուստ դիմախաղ, ի՜նչ հարուստ երեւակայութիւն։ Ապահովաբար մենք ալ ունէինք մեր հէքեաթասացները, որոնց շարունակութիւնն են մամիկները։ Երբ անոնք կը պատմեն, միաժամանակ կը կեղծեն հերոսին կերպարանքը, ձայնը, տառապանքը։ Եւ ի՜նչքան կենդանի կը դառնան այդ պատմութիւնները։ Չէ՞ որ այդ պատմութիւններով մեծցեր ենք բոլորս, մեր մամիկներուն շրթներէն կախարդուած։ Վերջերս հայկական թատրոնին ծագումը գտնելու փորձով մը վէճեր կատարուեցան մեր մամուլին մէջ, բայց մէկը խելք չըրաւ իջնելու մինչեւ ժողովուրդը։ Գրուած թատերախաղերը չեն որ սկիզբ կը դնեն թատրոնի պատմութեան, ու Թուրքերը հիմա, թրքական թատրոնին պատմութիւնը գրելու ժամանակ, այլ եւս արժէք չեն տար Տիգրանեաններու ապարանքին մէջ հայ երիտասարդներու ներկայացուցած թատերախաղերուն, որոնցմով կը պարծենայինք թէ Թուրքերէն առաջ սկսած ենք թատերական շարժումը։

Մեր թատրոնը, ինչպէս ամէն ազգի մէջ, կը սկսի ժողովուրդին ծոցէն։ Ուսումնասիրել մեր հէքեաթները, անոնց մէջ գտնելու համար հայ թատրոնին ծագումը,— ահա մեր արուեստագէտներուն առաջին գործը։ Եւ առաջին առթիւ բեմ հանել հայկական հէքեաթները,— ի՜նչ գեղեցիկ պիտի ըլլար, երբ լաւ պատմող մը, լաւ առոգանութեամբ եւ հարուստ դիմախաղերով, հագուէր հին մեր մամիկներուն տարազով, նստէր բեմին վրայ, նախշուն բարձերու մէջ, աղուոր մանուկներու պսակ մը շուրջը, եւ սկսէր, գլուխը աջ ու ձախ շարժելով, աչքերը երեւակայութենէն գինով, իր հերոսներուն ապրումները կեղծելով փոխնիփոխ։

— Կար ու չկար ···

Այո, վերանորոգել ոչ միայն դասախօսութեանց բովանդակութիւնը, այլ եւ գեղարուեստական բաժինները։ Ես քարը նետեցի հին ու պարպուած դասախօսներուն, յետոյ մեղադրելով արուեստագէտները եզան պէս իրենց ծամածը կրկին որոճալու սովորութեան մէջ՝ ցոյց տուի օրինակ մը բեմը նորոգելու։

Խորհեցայ թէ օգտակար կ'ըլլան այս տողերը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Այդ սերունդը կարծուածին չափ ալ բարի չէ սիրտով։ Երբ զլանաս իր սպասած յարգանքը, ամէնէն վատ ձեւով կը յարձակի նիւթական տկարութեանդ վրայ։ Փաստ.— Երիտասարդ գրող մը, տարիներ առաջ, գործարաններու մէջ հալել-մաշելէն վերջ, օր մը ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը ինկաւ։ Մեր խմբագրապետը խորհեցաւ որ կարելի էր Բարեգործականի «Մտաւորականներու Ֆոնտ»էն պզտիկ գումար մը փրցնել երիտասարդ գրողին համար։ Խօսեցաւ Բաշալեանին, որ իր կարգին դիմեց Բարեգործականին։ Պզտիկ նպաստ մը տրուեցաւ։ Տարիներ վերջ երբ երիտասարդ գրողը կը քննադատէր Բարեգործականը, ամէնէն զզուելի ձեւով ըսել կուտային իրենց փոստ շունիկներուն թէ այդ քննադատութիւնները կ'ըլլան անոր համար որ Բարեգործականը զլացած է իր նպաստը։ Իրականութիւնը այն է որ ուրիշներ դիմած են գրողին անունով եւ Բաշալեան ատիկա չկրցաւ ըսել ի հեճուկս իր փաթրոնին։ Երիտասարդութիւնը լռեցնելու եղանակին նայեցէք։ Բայց ոչ Բարեգործականի, եւ ոչ ալ հայ հարուստի հաց են ծամած իմ ակռաներս,— վա՜յ զոհին։

ՍԻՍԱՂ

ԵՐԿՈՒ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

— Պարոն, ես ձեզի բարեկամաբար խրատ մը տամ։ Երբ ձեր դասախօսութիւնը աւարտէք, ձեր ոտքին մատներուն վրայ քալելով անշշուկ հեռացէք։

— Բայց ինչո՞ւ ոտքիս մատներուն վրայ քալեմ, չեմ հասկնար։

— Ժողովուրդը չարթնցնելու համար, պարոն։

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

Երկարատեւ եւ քայքայիչ ստրկութեան մը բազմապիսի արհաւիրքը դառնօրէն ճաշակելէ վերջ, հայ ժողովուրդը ահաւոր երկունք մը ապրեցաւ։ Բազմահազար զոհեր տուաւ, փառայեղ հերոսամարտեր կերտեց։ Եւ Արամի ցեղը, Արամի մը հզօր հրաւէրին ընդ առաջ երթալով արձանագրեց իր ամենամեծ թուականը։

Հայաստանի ազատագրութեան արեւը, բոսորափայլ հրագունտի մը պէս, վեր բարձրացաւ հորիզոնէն, արեան ծովուն մէջէն, շողաց Արարատեան ուխտաբարձրի երկնակամարին վրայ։ Վերապրողներու յուսաբեկ հոգիները, կարօտի եւ հպարտութեան աղաղակներով, դիմաւորեցին զայն սիրագեղ ողջունչացումով։ Ցնծատօն էր, կը խայտար հայ ժողովուրդը եւ ոչ ոք անմասն չմնաց խանդավառութենէն։

Դուք գիտէք շարքը այն նախընթաց դէպքերուն որոնք յանգեցան Մայիս 28ի պատմական իրողութեան, Հայաստանի պետութեան հիմնարկին։ Ի՞նչ հարկ կրկնել այդ դէպքերուն մանրամասն պատմութիւնը, հաստափոր հատորներ են գրուած, յուշեր ու վկայութիւններ են արձանագրուած։ Ես ուզեցի այդ պատմութիւնը վերածել խորհրդապատկերի մը,— արեան ծովուն մէջէն ազատութեան արեւին երկունքը, ահա թէ ինչու այնքան նուիրական է օրը զոր կը տօնենք։

Այս դէպքը ունի իր նիւթեղէն եւ հոգեկան կառուցուածքը։ Մէկը արեւին տակ, միւսը մեր հոգիներուն մէջ։ Հայաստանի ազատագրութեան փաստը ճաճանչաւորեց հայ ժողովուրդի հոգւոյն մէջ հայրենիքի նուաղկոտ գաղափարը։ Յարութիւնը չկատարուեցաւ միայն պետական հիմնադրութեամբ, այլ եւ կերտուեցաւ մեր հոգիներուն մէջ հոգեղէն Հայաստանը, որ ամուր կը մնայ տակաւին այսօր, անկախ եւ անքննաբարելի, որքան ալ թշնամին ջանայ քանդել երկրին սահմանները։ Մեծ է տօներուն ուժը, որովհետեւ հոգեկան կառուցուածք մըն է ան գաղափարի մը վրայ հիմնուած։ Անոնց յիշատակը դարերուն հետ կը քալէ եւ լոյսի ներշնչարան մը կը դառնայ, անհատի եւ հաւաքականութեան կեանքին մէջ։ Օրինակ Վարդանանց տօնը։ Գոյութիւն ունի այսօրուան Հայաստանը, որ իր պայծառ դիմագիծը կորսնցուցած է դժբախտաբար, որովհետեւ պատահեցան շնաւ խառնուած դէպքեր, ոչ միայն մեզի, այլ եւ Եւրոպայի դիւանագէտներու համար։ Ընդհակառակն ամբողջէն կը կանգնի հոգեղէն շէնքը ազատ եւ միացեալ Հայաստանին, մեր հոգիներուն մէջ։ Եւ այս երեւոյթն է, որ մեզ կ'ոգեւորէ, Հայ կը դարձնէ եւ կը խանդավառէ մեզ։ Եւ անկախութեան տենչով կը բաբախէ մեր էութիւնը։ Անկախ ազգ դառնալու համար առաջին պայմանն է ունենալ լուսաշող իտէալ, որպէսզի անոր ներզօր հոսանքին ենթարկէ ամբողջ էութիւնդ, վառէ քեզ սրբազան կիրքով, խռովէ հոգիդ, կռանէ կամքդ եւ մղէ քեզ նուիրական զոհաբերութեանց, յանուն երկրիդ ազատագրութեան, ցեղիդ յարութեան։

Որքան իւրացուցած է այս իտէալը մեր ժողովուրդը։ Ոմանց մօտ, օրուան փաստը, թէ անուանապէս Հայաստան մը կայ, կը համապատասխանէ իրենց իտէալին, որովհետեւ անոնց ազգային ազատագրութեան տեսիլքը ձեւով է միայն ազգային։ Ասոնց հոգիներուն մէջ Հայաստան չկայ, բառը կայ։ Ուրիշներու մօտ, թէեւ օրուան իրականութիւնը չի համապատասխաներ իրենց ցանկութեան, բայց հայրենասիրութիւն ծախած ըլլալ կը կարծեն՝ տարփողելով զայն։ Ուղղութիւն չունեցող սմսեղուկ թշուառականներ են անոնք։ Բարեբախտաբար զանցառելի քանակութիւն մը կը կազմեն մեր մէջ։ Ասոնց «լրջութիւն»ը կը տոկայ իրենց ստացած նախատինքներուն։ Կանք եւ մենք, ջահակիրը ազատութեան եւ անկախութեան, միացեալ եւ ինքնօրէն Հայաստանի գաղափարին։ Կը պահենք յիշատակը անցեալին, կը ձգտինք վերստանալ կորսուած ազատութիւնը, կը դաւանինք ազատագրութեան արձանին պատուանդանը կերտող մեր բիւրաւոր քաջերը, որոնք Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ Ապարանի վճռական ճակատամարտներուն մէջ ինկան քաջաբար։ Պիտի զոհաբերենք մեր արիւնը ազատութեան եւ անկախութեան համար, մինչեւ որ կերտուի ամբողջական, ազատ եւ անկախ Հայրենիքը։ Այլ խօսքով կ'ուզենք մարմնաւորել այն հայրենիքը, որուն գեղաքանդակ եւ հրաշաձոյլ պատկերը կը կրենք մեր հոգիներուն մէջ։ Ապագային պէտք է հռչակել այն Հայը, որ չղեւորուիր իր քաջամարտիկ հերոսներուն յաղթանակով, կ'անտեսէ հրաշափառ յարութիւնը իր ցեղին եւ ահաւոր ողբերգութեան մը տուած տենդայոյզ կատաղութիւնը չի մտրակեր իր հոգին։ Այդ թշուառ «Հայը» նախ կը խաթարէ իր հոգին, յետոյ Հայու դիմագիծը։

Եթէ քաղաքական դէպքերու դժբախտ դասաւորումով հարկադրուեցանք ընդունիլ օտարին լուծը, իբրեւ նուաճողին շարիք, ատիկա բնաւ չէ թէ այդ էր մեր իտէալը։

Անպատիւ երեւոյթ է պաշտպանել նուաճողին շարիքը։ Ո՞վ կը հարկադրէ քեզ որ սաղմոսերգես մեր դժբախտ ճակատագրին երեսէն կրած լուծի պատահար մը։ Եւ անհետացող ստրկամտութեան յետադարձ մը կատարել տես։ Կը բաւէ որքան ատեն աղօթեցիր սուլթանին արեւշատութեան համար։ Հարկ չկայ որ նոյն բուրվառը ձեռք առնես այս անգամ ուրիշ վեհապետներու առջեւ։

Ատեն մը հայութեան բոլոր խաւերը միահամուռ կը տօնէին անկախութեան տօնը։ Կ'ողջագուրուէր համայն հայութիւնը։ Պոլիս եւ այլ հայկական կեդրոններ ազգովին կը տօնէին զայն։ Խրախճանք եւ գինովութիւն։ Իսկ հիմա, կարգ ու վէճ կայ անոր շուրջ։ Ազատութիւն խորհրդանշող դրօշին շուրջ։ Ոչ, Հայու հպարտութիւնը նմանօրինակ պատմական դէպքերու հետ շաղկապուած է։ Անոնք նեցուկն են քու գոյութեանդ եւ յարատեւութեանդ։ Ու կը կազմեն փառքի էջերը քու չգրուած պատմութեանդ։

Աւելորդ չէ, կը խորհիմ, տալ նաեւ հակիրճ բաղդատական մը երէկի ու այսօրուան Հայաստանի վարչաձեւերուն մասին։ Հայաստանի Հանրապետութեան նախկին ձեւը ժողովրդավար էր, ձեւ մը որ կը հալածուէր երկրին մէջ, եւ սակայն կը տարփողուի երկրէն դուրս, իսկ այսօրուանը՝ բռնապետութիւն։ Երէկ անկախ էր, այն չափով որ անկախ են միւս ազգերը։ Այսօր՝ ենթարկուած է Մոսկուայի։ Ե-

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՌԱՆ ՏՂԱՆ

— Ուրեմն էֆէնտիէն դժգո՞հ էք։

— Կեանքի պայմաններուն ստիպուած պիտի համակերպիմ։ Գիտէք, Րիզա, դուք այնքան շատ կը նմանիք դպրոցական աշակերտին, որ նոր տեսած ժամանակս պահ մը շփոթեցայ, ըսելով որ գուցէ ծպտուած վիճակով գիտմամբ եկած էք։

— Այնքա՞ն շատ կը սիրէիք այդ տղան։

— Այո, Րիզա, այդ պատճառաւ ··· գուցէ ··· կ'ուզեմ որ միշտ մեր տունը մեր քովը մնաս։ Ես այս մասին էֆէնտիին կը խօսիմ, որպէսզի ուր որ ալ երթանք, քեզ միասին տանինք։ Արդէն մեր տունը միշտ մէկը պէտք է ···

— Ինչո՞ւ համար կ'ուզէք որ անպայման ես ձեր մօտը ըլլամ, չէ՞ որ ես Հայ եմ, կրնայ պատահիլ որ քանի մը օրէն գլխ ձերբակալեն եւ աքսորեն։

— Ոչ, ոչ, քեզի մէկը բան չի կրնար ընել, քանի որ Թրքութիւնը ընդունեցիր։ Հիմա մեզի պէս Թուրք ես, մեզի պէս ազատ պէտք է ըլլաս։

Առօրեայ գնումներու համար շուկայ երթալ պէտք էր, ժամանակը շատոնց եկած էր։ Ու Միքայէլը մինակ ձգելով շտապով սպասուհիին մօտ գնաց գնումի համար պէտք եղած պատուէրները տալու։

— Չէ՞ք ուզեր ինծի հետ դուրս ելլել, քիչ մը պտըտած կ'ըլլաք։

— Ոչ, այսօր ժամանակ չունիմ։

— Ինչո՞ւ համար լացեր էք, հանըմ էֆէնտի, արդեօք ցա՞ւ մը ունիք։

Սալիհէ պահ մը շփոթեցաւ, բայց առանց կասկած արթնցնելու պատասխանեց թէ ակռան կը ցաւի։

— Երբէ՞ն ի վեր։

— Գիշերը մինչեւ լոյս։

— Ուրեմն այդ պատճառաւ այս առտու կանուխ ելաք։

— Այո ··· քիչ մը պարտէզը պտտեցայ կ'անցնի ըսելով ···

— Հիմա՞ ինչպէս է.

— Բաւական անցաւ ···

Սպասուհին մինակը շուկայ գնաց, խոստանալով վերադարձին ակռայի ցաւի համար դեղ բերել։

Գոնէ ատենի մը համար Միքայէլ անդորրութիւնը գտած ըլլալ կը կարծէր, եթէ Սալիհէի յայտնութիւնը զինքը նոր անակնկալի մը առջեւ չդնէր։ Յայտնուած միտքը լուսաբանութեան չէր կարօտեր, որուն եթէ հետեւանք տար, ուշ կամ կանուխ պէտք էր իմացուէր, այն ատեն մահուան վտանգը անխուսափելի էր։

Միքայէլ չէր կրնար հաշտուիլ այս մտքին հետ անոր համար որ ինք ներկայացուած էր յայտնի հայ ընտանիքի մը կողմէ իբրեւ պատուական, ազնիւ երիտասարդ մը, իսկ սպան տեղի տալով այս առաջարկին, մանաւանդ երիտասարդի մը կեանքը փրկած ըլլալու համար, ընդունած էր որ Միքայէլ քովերնին գայ։ Ապահովութեան համար անունն ալ փոխած էր։ Այս ընթացքէն չեզոք մը արատ չի՞ բերեր թէ իր եւ մանաւանդ զինքը ներկայացնող ընտանիքին։ Բայց ես ի՜նչ յանցանք ունիմ, երբ Սալիհէ պատրուակ կը ստեղծէ։ Կրնայ այսպէս քանի մը փորձեր եւս ընել, իմ կողմէ անտարբեր վերաբերմունք մը անշուշտ յուսախաբութեան պիտի մատնէ զինքը, եւ ստիպուած իր նպատակէն պիտի հրաժարի։

Ինքը հանդարտութեան պէտք ունէր։ Չէր ուզեր հոգին որ եւ է խնդիրով խռովել։ Ո՞ւր կարելի է գտնել նման հանդարտութիւն, կ'ուզէր վանականի մը նման մինակութեան, առանձնութեան մէջ մնալ։

Կանգնած տեղէն չէր շարժած, երբ Սալիհէ նորէն երեւցաւ, այս անգամ աւելի ժպտուն, աւելի համարձակ, այս անգամ աւելի գեղեցիկ երեւցաւ աչքերուն ···

— Մինչեւ որ սպասուհին շուկայ դրկեցի ··· անպիտանը աչքերէս հասկցաւ որ լացեր եմ, ակռայի ցաւ մը պատրուակ բռնեցի։ Շուկայէն վերադարձին խոստացաւ ակռայի ցաւի համար դեղ բերել։ Խեղճը պարապ տեղը մինչեւ դեղատուն պիտի վազէ։ Աւելի լաւ, ամէն առտու այս պատրուակով կանուխ կ'ելլեմ։

— Էֆէնտիին ներկայութեա՞ն ալ պիտի շարունակէք կանուխ ելլել։

Սալիհէ պահ մը շփոթեցաւ երբ թէ ամուսինը գաղտագողի զիրենք լրտեսած ըլլար։

Ու խռոված ձայնով մը աւելցուց.

— Ահ, ոչ Րիզա, չեմ ուզեր որ այդ խնդրի շուրջ խօսակցութիւն բացուի, անոր գալը մօտենալէն քանի մը օր առաջ ակռայիս ցաւը կ'անցնի ···

— Իսկ երբ բացակայի՝ նորէն կը սկսի՞ ···

Երկու երիտասարդներու խօսակցութիւնը անցաւ պանդխտութեան մասին։ Մանաւանդ Սալիհէ ինքզինք որբ, մինակ, պանդուխտ կը կարծէր այդ անծանօթ միջավայրին մէջ, ամիսը քանի մը անգամ Պոլիսէն եկած նամակները որքան ալ մխիթարական կամ զուարթ բովանդակութիւն ունենային, չէին կրնար իրեն սփոփանք տալ։ Դպրոցական կեանքին մէջ բաւականին ազատ մեծցած եւ այդ գաղափարով տոգորուած մէկը, չէր կրնար մինչեւ երեկոյ տունին մէջ հարեմական կեանքին հետ հաշտուիլ, Սալիհէ գիտած էր որ ընդհանրապէս բոլոր Թուրքերը, աղքատէն մինչեւ հարուստը, գիւղացին կամ քաղաքացին եւ կամ մտաւորականը հաշտուած են այս անտանելի կացութեան։ Դպրոցին մէջ փոքր գաղափար մը հազիւ ունէր այս մասին։ Իսկ ներկայիս ինքն ալ դատապարտուած էր ենթարկուելու այդ անտանելի կացութեան։ Հայերու ապրելակերպին պարզութիւնը, կենցաղը իր նախանձը կը շարժէին, որքան պիտի նախընտրէր Հայ ըլլալ..

Այս պատճառաւ հայ երիտասարդի մը ներկայութիւնը յեղաշրջեց իր գաղափարները։ Նոր մտայնութիւն մը եկաւ վրան, սկսաւ ինքնիրմէն տեսակ տեսակ ծրագիրներ որոնել, որոշումներ տալ եւ ··· գործել։

Քանի մը օր վերջ Սալիհէ այնքան էր յափշտակուած մոռնալով Հայերու աքսորի կամ ջարդի պարագան, որ Միքայէլին առաջարկեց միասին փախչիլ, երթալ ուրիշ երկիր, միասին ապրելու։ Սալիհէ պատրաստ էր ընդունելու քրիստոնէութիւնն ալ, միայն թէ Միքայէլ վճռական պատասխաններ կուտար բացարձակ մերժում մը կրնար Սալիհէի վրէժխնդրութեամբ վերջանալ։

Ամուսինին ժամանումէն հինգ օր առաջ Սալիհէ Միքայէլի հարցուց թէ կը սիրէ՞ զինքը։

— Կը սիրէի եթէ ···

— Եթէ ի՞նչ ···

— Ամուսնացած չըլլայիք։

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(12)

բէկ մեր կառավարութիւնը Ամենայն Հայոց կառավարութիւն էր, այսօրուանը ինք ալ չի գիտեր թէ որու կառավարութիւն է: Երէկի կառավարութիւնը ազգային էր, այսօրուանը ապազգային: Նախկին կառավարութիւնը ինքզինք կը համարէր Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի իշխանութիւն, այսօրուանը՝ Երեւանեան նահանգի պետութիւն, սիրայօժար թողլով որ իր հողերը տրուին Վրաստանի, Ադրբէջանի եւ բարեկամ Թուրքիոյ: Մեր երկրի դռները բացինք բոլոր Հայերուն առջեւ, իսկ այսօր՝ ամբողջն փակուած են իսկական Հայերուն առջեւ:

Այսօր արտասահմանի մէջ անվերապահ եւ անկեղծ հայրենասիրութեամբ տոգորուած բազմութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է: Հայաստանով ան է որ կը հետաքրքրուի ուրիշ կազմակերպութիւններէ աւելի, առանց մոռնալու աշխատիլ Սփիւռքի Հայութեան համրանքի պահպանումին համար: Անոր համար կը վերապրեցնէ ազգային աւանդութիւնները, ուժ կուտայ մշակութային ձեռնարկներու, դրականութեան: Եւ վերջապէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է որ կը հետապնդէ թրքահայ դատը:

Անկախութեան տօնին մէջ հանդանակի նման տեղաւորած ենք այս սկզբունքները Ահա թէ ինչու դէմ են անոնք, որ պակաս Հայեր են:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՃԱՆԿԻՕԶԵԱՆ

Գունաւոր պատկերներ

Նորոյթի հետեւելու մարմաջն ու ամբողջութիւնը ընդհանրացած երեւոյթ է այժմ մարդկութեան կեանքի մէջ: Եւ այս երեւոյթը բոլորին ալ ցանկութեան առարկան է:

Ոչ միայն անհատական կամ ընտանեկան նիստ ու կացի, ապրելակերպի, այլ եւ հանրային եւ ընկերային կեանքի մէջ ալ փնտռուած եւ անհրաժեշտ դարձած է:

Ֆիզիքական կազմուածքը յարմարութիւն ունի թէ ոչ նորաձեւութեան, ընտանեկան պարագաները եւ կացութիւնը ներդաշնա՞կ են նորութեան, համոզումները, ըմբռնումները ու հոգեկան զգացումները կրնա՞ս հաշտեցնել նորոյթի վարդապետութեան, խնդիր չէ, կը բաւէ որ նորոյթին հետեւիս, արդիական ձեւերու ամաթէօռ մը ճանչցուիս: Արժէք ես այլ եւս եւ շատերու հետաքրքրութեան առարկայ: Կեանքի բոլոր երեւոյթներուն մէջ, չափաւորութիւնը կը սիրեմ: Այս պատճառաւ ալ, բարեկամներ, ծանօթներ ունիմ, մեր գաղութի մէջ ապրող եւ զանազան դաւանանքի պատկանող շատ մը հայրենակիցներէ: Հայ բոլշեւիկ բարեկամ մըն ալ ունիմ, եւ յաճախ երբ իրար կը հանդիպինք, իրարու հաւ ու խաթրը կը հարցնենք, գիտնալով փոխադարձաբար որ գաղափարակիցներ չենք:

Նորոյթի սիրահար բոլշեւիկ բարեկամս մեզի հետ տարագրութեան եւ տառապանքի օրեր ապրած հայ գիւղացիի մը զաւակն է:

Հիմակ հոս, ժամանակէ մը ի վեր, մոլեռանդ համայնավար է դարձեր: Հազիւ կարդալ - գրելու չափ ալ հայերէն գիտէ: Բայց ըսի, նորոյթի սիրահար է: Մարքսի, Լէնինի գործերը կարդացած, եւ մոլեռանդ բողոքականի մը պէս, իր կարդացած գիրքերէն ամբողջ հատուածներ գոց ըրած է արտասանութիւն ընող տղու մը պէս: Երբ տեղ մը խօսքի, վէճի կը բռնուի, այդ բոլոր սորվածները տեղի անտեղի կ'արտասանէ: Այդ բոլորէն բան մը կը հասկնայ թէ ոչ, կարեւոր չէ:

Այնքան կատղած բան մըն է որ, երբ բանակռիւի ժամանակ նեղը մնայ, իբրեւ վերջաբան կ'ըսէ.— Ինչ կ'ուզէք ըսէք, ինծի համար կայ երեք ճշմարտութիւն, «Հայր Սուրբ Մարքս, Որդին Սուրբ Լէնին եւ Հոգին Սուրբ Սթալին»: Զափազանց յաւակնոտ է: Կը կարծէ որ աշխարհի ամէնէն խելօք բաները միայն իր ուղեղին մէջ կրնան գոյութիւն ունենալ: Շատ տարօրինակ է: Գունաւոր պատկերներուս չղթան կազմող այս մարդը երեք զաւակ ունի, երեքն ալ մարդահասակ մոմեր չակած եկեղեցին տարած եւ կնքել տուած է: Աստուած մի արասցէ, երեխաները առանց միւռոնի կը մեռնին: Ուզածի ոխ կը պահէ իրենց թաղի քահանային հետ, եթէ շփոթութեան մը պատճառաւ, տօն օրերուն իրենց չայցելէ եւ օրհնութիւն չկարդայ: Ժամկոչին նուէր չի տար, եթէ կիրակի օրուան մասը մինչեւ տուն չտանի:

Տան մէջ երեք Ս. Գիրք ունի: Եւ գեղազարդուած ու խաչորատառ «Հայր մեր» մը ապակիին մէջ առնուած, մահճակալին քովէն կախուած: Սթալինի գլխուն վրայ կ'երդնու, բայց առաւօտ գործի երթալէ առաջ անպատճառ գլուխ մը Ս. Գիրք կը կարդայ: Եթէ ամէն կիրամուտքի խունկի հոտով չօծուի տունը, ալ քառասուն հայհոյանքը մէկ փարայի կ'ընէ իր կնոջ: Ամէն տարի ծննդեան տօնին մատաղ մը եւ Զատկին ալ հոգեհանգիստ կը կարդացնէ ննջեցեալներուն համար: Այս տարի Համբարձման տօնին ալ ծնծղայ մը նուիրած էր թաղի եկեղեցիին: Ամիսը չլմնցած համայնավար սէնտիքան կը վազէ, ամսականը տալու եւ կարմիր քարթը կնքել տալու:

Եւ այս բոլորէն ետք, եկեղեցւոյ թաղականութեան ցանկին թիւ մէկ անխուսափելի թեկնածուն է: Արտառոց ու տարօրինակ չէ՞ այս մարդը: Բայց դեռ ի՜նչ գունաւոր պատկերներ կան:

ՀԵԹԱՆՈՍ

Անկախութեան տօնը

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 7 յունիս.— Երէկ կիրակի, կէս օրէ վերջ քաղաքիս Ֆրէրներու գոլէճին ընդարձակ սրահը հայ երկսեռ ժողովուրդով կը յորդէր: Մայիս 28ի անկախութեան գաղափարը արմատացած է հայ ժողովուրդին հոգւոյն մէջ, ան խոր գիտակցութեամբ կը մօտենայ Հայաստանի հանրապետութեան հռչակման տարեդարձի տօնակատարութիւններուն: Հայ ժողովուրդը վեց դարերու ստրկութենէն յետոյ մարտական ուժով, հայ քաջերու բազուկին զօրութեամբ փշրած էր ստրուկի ժանգոտած շղթան: Մեր պատմութեան վեց հարիւր տարիներու ամէնէն նուիրական օրը Մայիս 28ը քանդակուած է հայ ժողովուրդին սրտին մէջ եւ վերացումի, ապրումի եւ կենդանութեան պահեր կ'ընծայէ իրեն ամէն անգամ որ առիթ կը տրուի իրեն մասնակցիլ Անկախութեան հանդիսութիւններուն:

Ճոխ էր երէկուան յայտագիրը: Հանդէսին նախաձեռնարկ եղած էր Հայ Կրթասիրաց «Սիոն» Միութիւնը: Սրահը զարդարուած էր հայկ. եւ անգլ. եռագոյններով: Հաւաքոյթին նախագահ Պ. Կարպիս Ղազարեան հակիրճ կերպով բացումը կատարեց եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կոմիտաս նուագախումբը «Բամ Փորոտան»ով ոտքի հրաւիրեց հայ ժողովուրդը:

Տեղի ունեցան արտասանութիւններ, մեներգ, հայկ. պարեր, նուագ սանթուրիխթ Պ. Արթինի կողմէ, նուագ Կոմիտաս նուագախումբին կողմէ: Ունեցանք երեք բանախօսներ: Առաջին բանախօսը Պ. Ա. Այվազեան պատմականը ըրաւ հայ ժողովուրդին կացութեան պատերազմէն առաջ, անոր նախօրեակին ու վերջապէս 28ի ծնունդ տուող պատճառներուն, կատարուած զոհողութիւններուն եւ արդիւնքին: Երկրորդ բանախօսը Տոքթ. Գէորգ Պահճէճեան ամփոփ կերպով վերլուծեց Ռուսահայաստանի եւ Թրքահայաստանի անշնչելի մթնոլորտը եւ Դաշնակցութեան կատարած ազգանուէր դերը հայ ժողովուրդի ազատագրութեան ի խնդիր: Տոքթ. Պահճէճեան լեցուն տարիքով փորձառու անհատ մըն է, կուսակցական չէ եղած երբեք, բայց մօտէն հետեւած է հայ կեանքին ու գիտակցութեամբ եւ համոզումով պանծացուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան առողջ աշխատանքը հայ ժողովուրդին ազատագրման մէջ: Ցըցուց նաեւ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մեծ նուիրում եւ ազգասիրութիւն ցոյց տուաւ երբ իշխանութիւնը խաղաղօրէն յանձնեց հայ համայնավարներուն, որոնք եկան Մոսկուայէն, բայց սկսան Թուրքին թերի ձգածը լրացնել: Ապա թելադրեց գաղթահայութեան վար առնել պայքարի զէնքերը, ի մի խմբուիլ կրկին տիրանալու ինքնավար եւ անկախ Հայաստանի: Իսկ երրորդ բանախօսը, Գէորգ Զէքիճեան, յատկապէս եկած էր Գահիրէէն: Խօսեցաւ խանդավառ տրամադրութիւն ստեղծելով հանդիսականներուն մէջ: Ինչպէս ըսի մերթ ընդ մերթ նուագ ու արտասանութիւն կը համեմէին չքեղ տօնակատարութիւնը ապրումի հաճելի վայրկեաններ ստեղծելով Երուսաղէմի թմրած հայ գաղութին:

Երեք ժամէ աւելի տեւեց հանդէսը: Դարձեալ օրուան նախագահը Պ. Կ. Ղազարեան կարճ բայց գեղեցիկ խօսքերով փակեց հանդէսը: Կոմիտաս նուագախումբը սկսաւ «Մեր Հայրենիք»ը եւ ժողովուրդը յոտնկայս ընկերացաւ նուագախումբին:

Հոկայ բազմութիւնը իրենց կուրծքերուն վրայ օրուան լաւագոյն յիշատակ՝ թանկագին մասունք՝ Հայկ. Եռագոյնի ժապաւէններով զարդարուն, մեկնեցան ուրախ տպաւորութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ամիրտոլք եւ Ամասիացիները

Քանի մը օր առաջ բախտն ունեցայ ներկայ ըլլալու Ամասիացի հայրենակիցներու մէկ հաւաքոյթին: Առանց ճշգրիտ վիճակագրութիւն մը ունենալու ի ձեռին, Փարիզ եւ շրջակայքը, անոնց համրանքը թէ որակով եւ թէ քանակով, նշանակելի թիւ մը կազմելու է, կը կարծեմ: Ներկաները տարէց կամ երիտասարդ, անապատներէն վերադարձած՝ ամէնքն ալ՝ փափաք յայտնեցին իրենց հայրենակից հայ բժշկապետին՝ Ամիրտոլքթի մահուան հինգերորդ դարադարձը պատշաճ շուքով մը տօնելու: Այս նախաձեռնութիւնը կը ստանձնէ սերունդ մը, որ մահուան եւ կեանքի տարուբերումին միջեւ, ուրիշ դաստիարակ չունեցաւ, բայց եթէ ամէն գնով կեանքին կառչելու բնազդն ու ոգորումն ու հայրենի յիշատակները, երբ անկէ բանի խլուած չէր: Ափ մը, գրեթէ հրաշքով ողջ մնացած տղամարդիկ իրենց մեծ հայրենակիցին յիշատակին ոգեկոչումով կ'ուզեն աւելի սերտ կապ մը ստեղծել այսպէս իրարու միջեւ, ինչպէս էր իրենց ծննդավայրին մէջ՝ ուր բոլոր Հայերը, մէկ ընտանիքի անդամներու պէս, կ'ապրէին, կը գործէին: Բնութենէն այնքան օժտուած այդ հայաբնակ քաղաքին մէջ, հազիւ քանի հարիւր խլեակներ կը վերապրին դեռ: Դեռ երէկ փոքր Ասիոյ ամէնէն բարգաւաճ քաղաքն էր հարուստ տնտեսութեամբ, իր ծոցին մէջ կը հաշուէր մեր մեծագոյն առեւտրականները, ճարտարարուեստները, մեքենագէտներ, ամէն կարգի արհեստաւորներ, մտաւորականներ, կրթական բազմաթիւ հաստատութիւններ, եկեղեցիներ, հիւանդանոց, բժիշկներ եւ դեղագործներ, եւ ամէն կարգի ժողովրդանուէր կազմակերպութիւններ: Առանց չափազանցութեան կարելի է ըսել, թէ իր մեքենագէտները եւ ամէն կարգի արհեստաւոր վարպետները կրնային մրցիլ եւրոպական ո եւ է արհեստակցի հետ: Փոքր Ասիոյ մէջ իր տնտեսական բարգաւաճ վիճակը շատ քիչ հայաբնակ քաղաքներ ունէին: Ամասիացին զինքը ծնող միջավայրին պէս, զուարթ եւ կենսուրախ եղած է միշտ, որքան դրապաշտ, եւ նոյնքան աւելի թերեւս՝ գաղափարապաշտ հանրային կեանքին մէջ: Ուրախութեամբ է որ կը մատնանշեմ, քանի մը երիտասարդ հայրենակիցներու նախաձեռնութեամբ համագործակցութեան այս սկզբնաւորութիւնը, մէկտեղելու եւ միասին խորհրդածելու համար, ինչոր կը պարտադրէ իրենց պարտականութիւնը վերապրող նոր սերունդին հանդէպ: Ամասիացիները, թէեւ քիչ մը յապաղած, բայց հաստատուն հիմերու վրայ կառուցանելու մտահոգութեամբ է որ այսքան մը ուշ հրապարակ կուգան իրենց ալ հայրենակցականը կազմակերպելու, ի չարս այնքան ուրիշներու, ամէն ինչ հաշուի առած: Արդէն ամէն Ամասիացի կը սպասէր այսպիսի ձեռնարկի, որուն շուրջ պիտի բոլորուին, բոլոր համաքաղաքացիները: Վստահ եմ, թէ շատ չանցած՝ իրենց համերաշխ գործունէութեամբ եւ ընդգրկելիք ծրագրին գործադրութեամբ Ամասիան վերապրիլ պիտի տան մեզի, այս օտար ափերուն վըրայ:

ԱՄԱՍԻԱՑԻ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ՏԵՐԵՒԱԹԱՓ»Ը

«Ասպարէզ» խմբագրականով մը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (21 մայիս).

Հայաստանէն հասած թերթերը կը հաղորդեն նորանոր անուններ, ամէնքըն ալ ղեկավար շրջանակներէն, որոնք հետզհետէ դուրս կը շպրտուին Կոմկուսէն, իրենց պաշտօններէն եւ շունչերնին կ'առնեն բանտերը:

Իրապէս ցաւալի տերեւաթափ մըն է տեղի ունեցածը, բայց ոչ սովորական ու բնական, այլ աշնանային: Տերեւաթափը տեղի կ'ունենայ ոչ թէ հատ հատ, այլ աշնան ծառերու տերեւաթափին նման զանգուածօրէն, ամբողջական:

Տերեւաթափը սկսաւ Աղասի Խանջեանի եղերական սպանութիւնով եւ շարունակուեցաւ արագ թափով մը: Առանց չափազանցած ըլլալու կարելի է հաստատապէս ըսել, որ Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան, մտաւորականութեան, գրագէտներու խմբակցութեան ղեկավարներէն ոչ մէկը մնացած է իր պաշտօնին վըրայ:

Հայաստանէն վերջերս եկած տեղեկութիւններէն կ'իմանանք, թէ նոր հաղորդուածներու ցանկին վրայ հետզհետէ կ'աւելնան նորանոր անուններ: Կոմկուսի գործադիր մարմնոյ մարտ 23—27ի նիստերու ընթացքին, նոր քարտուղար Ամատունի բուռն կերպով յարձակած է «ոխերիմ թշնամիներ եւ դաւաճաններ ու սրիկաներ» Դ. Շահվերտեանի, Ա. Երզնկեանի, Ս. Փիրումեանի, Դ. Սիմոնեանի, ապա՝ Խանջեանի եւ նախկին վարչապետ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի վրայ:

Պետական Հրատարակչականի անդամ Ռ. Գասպարեան առանձնապէս քննադատուած է նոյն հաստատութեան վարիչ Եդուարդ Զօփուրեանը:

Վ. Վարդապետեանը դատապարտած է եւ մտական գործավար Եղուրեանը:

Բոլոր յարձակումներու միջուկը միշտ միեւնոյն է, որ այս բոլոր հին ու նոր բոլշեւիկ ղեկավարները եղած են տրոցկիստ - նացիոնալիստ եւ իրբեւ այդպիսիներ գործակցեր են Դաշնակցականներուն եւ կամ տանուաղն աչք գոցած են անոնց հակայեղափոխական արարքներուն:

Բուռն կերպով քննադատուած են Դաշտոյեան, Բալեան եւ Մարտիկեան, որոնք աւելի մեծ մեղք ունին, քան միւսները. «Անոնք ոչ միայն չեն նըկատած թշնամին, այլ նկատելով հանդերձ, իմանալով հանդերձ, ազատական, պաշտպանողական վերաբերմունք են ունեցեր»:

Ամբաստանուած է լուսաւորութեան գործավարութիւնը, ինչպէս եւ այլ բաժանմունքներ, որոնք իրենց մէջ գտնուած դաշնակցական - նացիոնալիստ տարրերու մերկացումէն յետոյ ալ անփոյթ գտնուած են անոնց հանդէպ:

Այլ առիթով մը, խստօրէն քննադատուած է հին բոլշեւիկ Սամսոն Աստուածատրեանը, Երեւանի Թրամվէյներու վարիչը, «իբրեւ անհոգ եւ գործերուն մէջ Դաշնակներ հովանաւորող»:

Այս բոլոր յարձակումներու տակէն դուրս կուգայ շատ յատկանշական պարագայ մը, որ Դաշնակցականներն են եղած պետական գործերու ուղղութիւն տուողը: Իսկ բոլշեւիկ ղեկավարները եղած են անփոյթ կամ զանոնք հովանաւորողներ:

Ասիկա ի հարկէ ճշմարիտ չէ: Ճշմարտութիւնը այն է, որ ժողովուրդի ղեկավարութիւնը ստանձնող բոլշեւիկները, ըլլալով հանդերձ կատաղի թշնամի Դաշնակցութեան, հարկադրուած են եղեր պաշտպանելու ժողովրդային շահերը: Ասիկա խստոր կը համեմատէր Մոսկուայի հայեացքներուն: Անոր հրամանովն է որ այս ամբաստանութիւնները կ'ուղղըւին վարիչներուն դէմ, զանոնք նախ շնորհազրկելու, յետոյ մեկուսացնելու կամ բանտարկելու համար:

Այլ եւս բոլորովին պարզ է որ մասնաւոր ճիգ մը կը թափուի ամբողջապէս անդամալուծելու Հայաստանի ղեկավարութիւնը:

Այս ճշմարտութիւնը որքան աւելի շուտ ըմբռնէ մեր ժողովուրդը մասնաւորապէս արտասահմանի մէջ, այնքան աւելի օգտակար պիտի ըլլայ մեր երկիրը անդամալուծութենէ փրկելու տեսակէտէն»:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Յուշարձանի շինութեան Կեդր. Յանձնախումբս շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ գումարները.

«Յառաջ»ի հանգանակութեան սիւնակէն 4րդ մասնաճր.	330
Տէր եւ Տիկ. Կար. Յակոբեանէ	50
«Յառաջ»ի հանգանակութեան սիւնակէն 5րդ մասնաճր.	882
Պ. Միսաք Երանեանի միջոցաւ նուիրատուներու վաճառումէն	115.—
Գումար	1377.—
Նախորդ գումար՝	23.247.55
Ընդհ. գումար	24.624.55

Յ. Գ. — Զօր. Անդրանիկի ինչպէս նաեւ յուշարձանի նախաձեւին (մաքէթ) լուսանկարները հրապարակ հանուած ըլլալով, յանձնախումբս կը խնդրէ Ֆրանսայի եւ գաղութներու ազգային մարմիններէն եւ միութիւններէն, անոնց վաճառումին ստանձնել պարտք մը նկատելով, իրենց սպառումի կարողութեան չափով ուղել անոնցմէ, պաշտօնական թուղթի վրայ գրուած նամակով կնքուած եւ ստորագրուած դիւանէն:

Գրել Յանձնախումբիս հասցէին.

Comité Central d'Initiative du monument du Général ANTRANIK, 144, Bld. Magenta, Paris (10)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (385)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Տաճատի աչքերը վայրագ խնդութեամբ փայլեցան:

— Ծօ, իրա՞ւ ...

— Այդպէս կը խօսուի:

— Լաւ, ուրեմն, եթէ պարոն Գէորգը չէ, հապա ո՞վ պիտի գայ:

Պարգեւը շրթունքը Տաճատի ականջին մօտեցուցած՝ խորհրդաւոր ձեւով մը փսփսաց.

— Մեր խմբապետը յայտնեց, որ պարոն Լեւոնն է եկողը ...

— Զէ հա,— ու Տաճատի աչքերը պարեցին:

— Ինքն ալ հաստատ չի գիտեր. ուրիշէ մը լսած է...

Ինչ որ է շուտով յայտնի կը լինի:

Սենեակին մէջ պլպլուած ձայնով ընդհ. խօսակցութիւնը կը շարունակուէր: Շաբաթներով իրար չտեսած ընկերներ մէկ երկու պատմելիք շատ մը նորութիւններ ունէին իրենց ապրումներէն, իրարու յաջորդող դէպքերէն, Դուլոյի կատարած դաւաճանութենէն:

Դուրսը այգիի մէջ սպասող պատանին, որ հին պահակի տեղը բռնած էր, առուի մէջ տարած՝ ցրտէն դողալով անհամբեր կը սպասէր ժամանակի լրանալուն: Այլ եւս եկող գացող չէր երեւար, ձիւնապատ այգիներուն մէջ շարժումը դադրած էր:

Կողքի այգիի կիսաքանդ պատի ետեւէն գլուխ մը բարձրացաւ:

— Ծօ՛, Հմայեակ ...

Առուի մէջ թաքնուած պատանին գլուխը բարձրացուց.

— Ի՞նչ է, Վահան:

— Ոտքերս փետացան, ե՞րբ պիտի փոխուինք:

— Ձեմ գիտեր ... իմ ոտքերս ալ ..

— Սըսս ...,— ու պատի ետեւէն երեւցող գլուխը անմիջապէս անյայտացաւ:

Հմայեակը գլուխը քիչ վեր բարձրացուց առուին թումբէն ու չորս բոլորը դիտեց: Այգիի խորքի կողմէն շատ բարձր պատ մը կը զատէր երկու այգիները իրարմէ: Այդ պատին վրայ մարդ մը նստած էր: Ինչպէս կ'երեւէր, այդ մարդը ծռած մէկ կողմի վրայ՝ վեր կը քաշէր մէկ ուրիշը, որ չէր երեւնար: Մէկ ալ երկու ստուերներ երեւցան պատին վրայ: Առաջին երեւցողը, որ բարձրահասակ մէկն էր, հեշտութեամբ վար ցատկեց ու օգնեց ընկերոջը վար իջնելուն: Երկուքը միասին առուի եզերքէն քալելով՝ ըսկսան մօտենալ:

Բարձրահասակ մարդը, որ առջեւէն կը քալէր, թեթեւ մը կը կաղար. ատրճանակը աջ ձեռքին պատրաստ բռնած ան զգուշութեամբ չորս դին քննելով կ'առաջանար: Մօտեցեր էին Հմայեակի թաքնուած տեղին: Պատանին պայմանադրական նշանը տուաւ.

— Սըսս ...

— Սըսս, սըսս,— պատասխանեց կաղացող մարդը ու ընկերոջ հետ շարունակելով ճամբան, ներս մտաւ Սաթենիկենց այգիի դռնէն:

— Հմայեակ,— լսուեցաւ պատի ետեւէն կողքի պահակի ձայնը,— ովքե՞ր էին անցնողները:

— Վահա՛ն, ան էր ... կաղալէն ճանչցայ ...

— Երանի շուտով մեզ փոխարինելու գային: Մենք ալ ներս երթայինք ...

— Հա, լաւ կը լինէր ... ոտքերս բոլորովին սառեցան:

X

— Ես անգամ մը տեսայ ան շունը, — կատաղութենէն փշշալով պատմեց երիտասարդ մը,— Համուտ Աղի Ղչլայի առջեւ կանգնած էր ոստիկաններու հետ: Զիս տեսնելուն՝ հեգնօրէն ծիծաղեցաւ ու գլխ մօտը կանչեց ...

Սենեակի մէջ հաւաքուած պատանիներու փսփսուքը դադրեցաւ: Շունչերնին բռնած մտիկ կ'ընէին:

— «Լակոտներ»,— ըսաւ ինծի՝ ատրճանակը ձեռքին մէջ խաղցնելով,— «իմ մասին գէշ բաներ կը գրէք ձեր աշակերտական թերթին մէջ: Խելքերնիդ գլուխնիդ հաւաքեցէք, ինծի հետ կատակ ընել չըլլար, ինծի Դ.հերցի Դաւօ կ'ըսեն, ձեր խերը կ'անիծեմ ... Անգամ մըն ալ որ տող մը գրէք, ձեզ բոլորդ ալ կը փտեցնեմ բանտի մէջ: Ամէնքդ ալ կը ճանչնամ: Այսպէս խապար տար ընկերներուդ: Տէ, կորսուէ աչքիս առջեւէն, շան լակոտ ... ձեզ բոլորդ ալ պիտի փտեցնեմ»,— ու առանց խօսեցնելու՝ վռնտեց զիս:

Օրուան ամենակարող Դաւոյի իրենց հասցէին ուղղած սպառնալիքը ծանր թաթով չոքեցաւ սենեակի մէջ: Ոմանք սարսափեցան, շատեր ալ ըմբռունցքնին սեղմած՝ կատաղութեամբ լսեցին: Ի՜նչ ըսես չէր կրնար ընել Դաւօն, որ մէկ օրէն միւսը դաւաճանութեան գնով դարձած էր կառավարութեան աչքի լոյսը, ամենակարող գործակալը, որու խօսքը գետին չէր իյնար: Միշտ շրջապատուած ոստիկաններով ու բազմաթիւ զինուորներով՝ Դաւօն Խաչ Փողանի վրայ կ'երեւէր, աջ ու ձախ սպառնալիքներ թափելով:

Տաճատը, որ նոյնպէս ուշադրութեամբ մտիկ ըրած էր, կամաց մը Պարգեւի կողը մխեց: Յայտնի էր, որ կ'ուզէր հարցում մը տալ պատմողին, բայց չէր համարձակեր:

— Հը, Տաճատ, ի՞նչ է:

— Բան չկայ, Պարգեւ, միայն կ'ուզէի գիտնալ, թէ ...

— Էդ ի՞նչ կը խօսիք էդ անկիւնը, — հարցուց պատմող պատանին՝ Տաճատի իրեն յառած աչքերէն կռահելով որ իր մասին կը խօսին:

— Հիչ, բան չկայ ... դուն քովդ ատրճանակ ունէի՞ր:

— Հա, ի՞նչ կայ որ ...

Տաճատի վայրագ աչքերը վայրկեան մը խաղացին իրենց բունին մէջ եւ առանց պատասխանելու՝ գլուխը անդին դարձուց:

Տաճատի պատասխան չտալն ու գըլուխը անդին դարձնելը զայրացուց վերի անկիւնը նստած պատանին ...

— Ծօ, խլլոտ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես ...

— Հէչ,— չոր կերպով պատասխանեց Տաճատը:

— Ինծի նայէ,— մատը թափահարելով սպառնաց պատանին,— կօշիկէդ վեր մի ելլեր ... տեղդ նստէ ու քիթդ մի կոխեր տղամարդու գործի մէջ:

— Ինծի՞ կ'ըսես:

— Հա, քեզի ...

Շուրջի ընկերները միջամտելով՝ հանդարտեցուցին երկու կռուողները, որոնք զայրացած տեղերնէն բարձրացած էին: Անախորժ միջադէպը մոռցնելու մտօք, հաւաքուած պատանիներէն Գալուստը սկսաւ Դաւոյի մէկ ուրիշ քաջագործութեան մասին պատմել:

— Կէս գիշերը անցած էր, երբ յանկարծ չորս կողմէն շրջապատեցին մեր դրացի Էրկան Կարոյենց տունը: Նախ քան Կարոյենց տունը մտնելնին, շըջապատի բոլոր տներու տանիքները բռնուեցան զինուորներու կողմէ: Ատոնցմէ 5—6 զինուոր ալ մեր տան տանիքը բարձրանալով՝ դիրք բռնեցին: Ես աղմուկէն արթնցած էի: Մօտեցայ պատուհանին ու վարագոյրի ծայրը բարձրացնելով՝ սկսայ դիտել փողոցի անցուդարձը: Պայծառ լուսինը ցերեկուան նման կը լուսաւորէր: Որոշ կերպով կարելի էր տեսնել, նոյն իսկ ճանչնալ մարդիկը: Տունը շրջապատող զինուորները դիրքեր բռնած՝ կը սպասէին: Ինչպէս կ'երեւէր, կը սպասէին մէկու մը գալուն: Մէկ ալ փողոցը դառնող զինուորներու կողմէն երեւցան խումբ մը մարդիկ, որոնք արագ քայլերով կը մօտենային: Սիրտս սկսաւ մուրճի պէս զարնել: Ամբողջովին տեսողութիւն կտրած էի: Հասան մեր դրան մօտ ու կանգ առին Կարոյի դրան քով: Գրեթէ միահասակ մարդիկ էին, միաձեւ հագուստներով, ու բոլորի գլուխներն ալ պաշլըխով փաթթուած՝ այնպէս որ ոչ մէկու դէմքը կարելի էր տեսնել:

— Այդ՝ դաւաճանի սովորական ծպտումն է,— Գալուստը ընդմիջեց Արտէնը,— գիշերային խուզարկութիւններու ժամանակ, Դաւօն ինքնութիւնը ծածկելու համար, զինուորի համազգեստով կը պտըտի միշտ բազմաթիւ հետեւորդներով:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Նոր ձերբակալութիւններ

« Տէյլի Մէյլ»ի Թղթակցին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, ընդհ. գրգռութիւն մը կը տիրէ կարմիր բանակին մէջ,— մասնաւորաբար այն կարծիքը կը տիրէ թէ Թուխաչեւսքի ոչ դատարանի առջեւ հանուած է, ոչ ալ գնդակահարուած զինուորական օրէնքներու համաձայն, այլ ընկերներուն դատավարութենէն առաջ առրձանակով դաւադրաբար սպաննուած :

Մոսկուայի մէջ ոստիկանութիւնը խիստ հսկողութեան տակ առած է փողոցները, որ եւ է համախմբում թոյլ չի տրուիր :

Հեռաւոր գաւառներէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, զանգուածային ձերբակալութիւնները կը շարունակուին անընդհատ :

Մինսքի մէջ, մայրաքաղաք Սպիտակ Ռուսիոյ, ձերբակալուած են 200 սպաներ, իբրեւ մեղսակից Թուխաչեւսքիի :

Անձնապաս եղաւ Սպիտակ Ռուսիոյ կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղարը, Չերվիակով, երբ թէ ընտանեկան պատճառներով :

Աւելցնենք որ վերջերս, նոյն հանրապետութեան գործավարներու խորհուրդին նախագահը, Կոլոտեդ, կրթական գործավարը, Դիակով, հողային գործավարը, Բենեկ, յայտարարուեցան « ժողովուրդի թշնամի » ու ձերբակալուեցան անմիջապէս : Դարձեալ այս զինուորական շրջանի հրամանատարը, Ուբորեվիչ, գնդակահարուեցաւ Թուխաչեւսքիի հետ :

Լենինկրատի մէջ Կէփէուն գիշերներն անգամ կը խուզարկէ բնակարանները :

Ծայր. Արեւելքի գործկոմի նախագահը, Կրուտով, Ռոստովի շրջգործկոմի նախագահը, Լարին, պաշտօնանկ եղան :

Ճափոնական լուրերու համաձայն, ծանր խռովութիւններ պատահած են Վլատիվոսթոքի մէջ :

Փոքր Համաձայնութիւնը խորհրդակցութեան մէջ

Պելկրատէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, ռումէն, չեխ եւ եուկոսլաւ պետութեանց ներկայացուցիչները այս օրերուս խորհրդակցութիւն կը կատարեն Պուքրէշի մէջ :

Փոքր Համաձայնութեան այս խորհրդաժողովին մէջ քննութեան կ'առնուին հաւաքական ապահովութեան, ինչպէս եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց ու Դանուբեան աւազանի կառավարութեանց գործակցութեան հարցերը : Այս առթիւ Սթոյատինովիչ պիտի պարզէ իր տեսակցութեան արդիւնքը Ֆոն Նէօրաթի հետ :

Հաւանական կը նկատուի, որ երեք պետութիւնները կարծիքի փոխանակութիւններ ունենան նաեւ ռուսական վերջին դէպքերուն եւ անոնց միջազգային անդրադարձումներուն մասին :

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍ. ԴԱՀԼԻՃԻՆ լիազօրութեանց ծրագիրը ներկայացուեցաւ ծերակոյտին : Վիճաբանութիւնները վաղը :

ՊԻԼՊԱՕ կ'այրի ճգնաժամային վայրկեաններ : Արիւնահեղ կռիւներ տեղի կ'ունենան քաղաքին դուռներուն առջեւ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՓՐԱԴԱՅԻ Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ կիրակի, Ս. Սահակ - Մեսրոպի Տօնը կը կատարուի հանդիսաւոր արարողութեամբ : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթող. Պատուիրակ Գերաշնորհ Տ. Գարեգին եպ. Խաչատուրեան, նիւթ ունենալով «Հայաստան - Հայց Աշխ»: Ս. Պատարագի աւարտումէն ետք մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցիին հիմնադիր - բարերար Պ. Վահան Խորասանճեանի ննջեցեալներուն յիշատակին :

Ի գիտութիւն՝ Անուվիլի եւ մերձակայ արուարձաններու հայ ժողովուրդին, կը ծանուցուի թէ Արնուվիլ լէ կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ յառաջիկայ 20 յունիսի կիրակին Շավիլի Հոգ. Հովիւ Տ. Հրմայեակ վրդ. Պողոսսարեան հանդիսապէս է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ քարոզել :

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9, Ս. Պատարագ ժամը 10:

Հաղորդակցութեան միջոց — Կար տիւ Նորէն 8.05, 8.49, 10.05, 10.36, 11.05:

Հոգաբարձութիւն Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ Արծիւ Ակումբին կողմէ, այս շաբաթ երեկոյ, ժամը9ին, 22 րիւ Րիշէ, Փարիզ (9) : Կը խօսի՝ Պ. Խոնդ-կարեան : Նիւթ՝ Ռաֆֆիի կենսագրութիւնը : Մուտքը ազատ է :

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibald

Թէյասեղան

Փարիզի եւ շրջանի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները ներկայ գտնուիլ Միութեանս կազմակերպած թէյասեղանին, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի, 20 Յունիս, ժամը 2էն մինչեւ 8, Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահներուն մէջ 8 rue Bossuet, Paris (9), մէթրօ Gare du Nord եւ Poissonnière

Գեղարուեստական բաժնին կը նուագէ ԹԱՌԻՍՏ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Տախսերու համար կը գանձուի 5 ֆր. փոքրիկներու 2 ֆր. 50:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կազմակերպած դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ 27 Յունիս, կիրակի օր, ՌՈՊԷՆՍՈՆի մէջ.

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆԹ ԱՆԹուանի (Մարսէյլ) Մասնաճիւղի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 6ին, աննպաստ օդերուն պատճառաւ յետաձգուած է Յունիս 20ին, կիրակի ամբողջ օրը, Գամբանեը Ռօզէրի լէ Բէն տը Պասթիա, Պ. Նաճարեանի ագարակը, Սէնթ Անթուան:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2 – 4 : Իրաւագէտ-փաստաբան Պ. ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ պիտի գտնուի միութեանս կեդրոնատեղին, 8 րիւ Պօսիէ, Փարիզ (10), իրաւագիտական խորհուրդներ եւ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ (տուրքի, վաճառականական, վարչական եւն.) ձրի տալու, միութեանս անդամներուն եւ համակիրներուն :

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը սատանձնեմ յարկաբաժիններու եւ սենեակներու ամէն տեսակ նորոգութիւն եւ փոփոխութիւն (թուղթ, ներկ, ելեկտրական ցեմենդում), կահկարասիներու նորոգութիւն եւլն.: Մատչելի գին: Դիմել՝ Danielի, 4 rue Labat, Փարիզ (18): Հեռ. Montmartre 87-82:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խոհանոց կերակուրներ :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի յանձնախումբին ժողովը 22 յունիս, երկուշաբթի երեկոյ, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՊԱՆԵԽՕ - Քաջունի Արծիւ կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը 19 յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ:

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Դաշնակցութեան եւ Իթթիհատի յարաբերութիւնները անցեալին մէջ:

ՊԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը 18 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131 Faubourg du Templeի սրճարանը, կը խօսի ընկ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, օրուան հետաքրքրական հարցերու շուրջ:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Սիամանթօ Ակումբը:

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը 19 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. ծանօթ վայրը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 20 յունիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'Էքլիզ, Մարսէյլ: կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ:

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ **ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Նիւթ՝ Օրուան խնդիրները եւ մեր ուղեգիծը (Ֆրանսա, Խ. Միութիւն, Հայաստան եւ գաղութներ):

Պիտի խօսի նաեւ զինուորագրութեան շուրջ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պօմոնի (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի

20 յունիս, կիրակի օր, ԹՐՈՒԱ ԼԻՒՖ, Իփոլեան եղբայրներու պարտէզին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ**

ԵՒ **ՏԻԳՐԱՆ ԹՈՓՈՅԵԱՆ**

Ճոխ գեղարուեստական բաժին:

Մեներգ, արտասանութիւն, զաւեշտ եւ անակնկալներ:

Հայկական եւ կովկասեան պարեր:

Կը նուագէ ծանօթ ջութակահար ԹՈՐԳՈՄ:

Տախսերու համար մուտք 2 ֆր.:

ԾԱՆՕԹ.— Քադարէն առնել 7 թիւ հանրակառքը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Պուլվառ Օտոֆի Վռամեան ենթակոմիտէի

20 յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ.

Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **ԽԱՆՈՅԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Պ. ՀԻՍԵԱՆ**

Հ. Յ. Դ. Ադամեան թատերախումբը կը ներկայացնէ

ՎԷՅՈՒԿԷՍ ՊՈՐՏԻ ԺԱՌԱՆԳ ՄՆԱՑԱԾ ՍՆՏՈՒԿԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ:

Կ. Խաչի սաներուհիներու կողմէ հայկական տարազով հայկական պարեր:

Զանազան անակնկալներ ընկ. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆԷ: Արեւելեան նուագ:

Տախսերու մասնակցութիւն 2 ֆր.:

Քուռ. Պէզոնսէն առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 յունիս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,

Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ:

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **ԳՆԴ. Ց. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ**

ԵՒ **Պ. ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ**

Կ'երգէ ՏԻԿ. Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, կ'արտասանեն՝ Պ. Պ. Հ. ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ:

Ընտիր նուագախումբ եւրոպական եւ հայկական պարերու համար:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք Էնվալիտէն, իջնել Վալ Ֆլէօրի, մէթրօ Մէրի տ'Իսիէն առնել Թաքսի (2 ֆր. մէկ անձի համար) եւ իջնել անտառին մէջ, Թափի վէռ:

Ընտանեկան հաւաքոյթ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ իր հիմնարկութեան առաջին տարեդարձին առթիւ,

19 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Պ. Միրզայեանի սրճարանը,

45 րիւ տը լա Ցէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ:

Գեղարուեստական բաժին մասնակցութեամբ Եփրատ նուագախումբի, Յ. Նաճարեանի եւ Միութեանս անդամներու կողմէ:

Հիւրասիրութիւն շամբանեայով: Մուտք 5 ֆր.:

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի Մասնաճիւղին

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

20 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ,

Ա լա Մուշի պաղ աղբիւրին մօտ:

Սիրուն անակնկալներ, երգեր եւ խաղեր:

Կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԱ եւլն.

Եւրոպական ընտիր ճաշ, ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Վիլ տը Լիոնի գեղեցիկ ելեքթրօպիւսները կը մեկնին փլաս-կիշառէն ժամը 9, 10, 11 եւ 13.30ին, վերադարձ ժամը 7, 8 եւ 9ին: Երթ ու դարձի տոմսի գինը 4 ֆր.: Տասը տարեկանէն վեր պզտիկներն ալ տոմսակ պէտք է ունենան:

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Champs Elysées-ի մօտ

ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris

9 rue Lord Byron

à l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՔՈՒՐ, ԹԱՐՄ, ՀԱՄՈՎ, ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԵՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

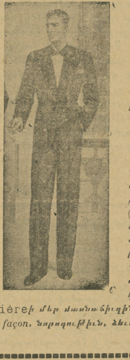
Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները մեր կարգադրութեամբ արագ եւ խղճմտօրէն:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իր յաճախորդներուն հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատ կ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստա ալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեան, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վեցամսեայ բաժանորդագրուի Յառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել Յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք զիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթուռնաժ:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով: Շատ նպաստաւոր գին: Դիմել Պ. JACQUESի, 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

ՎԱՐՁՈՒ Է Փարիզի մօտիկ եւ հայաշատ կեդրոնի մէջ, շատ աժան գինով մէկ սենեակ եւ խոհանոց մը: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, պտղատու ծառերով պարտէզ եւ բանջարանոց: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Բիւզանդ Աճէմեանի, 43 Rue Surmelin, Փարիզ (20). Հեռաձայն Ménilmontant 78—41.

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր: Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88.65

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.– ՄԻԾԱՌՆԻԿ 2.– ԳԱՐՈՒՆ 3.– ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Փ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)

գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Mélkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie H. Samuel 51 rue Mr. le Prince, Paris.

ՀՐԱՒԷՐ ԲՈԼՈՐ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒ

Համախարբերդցիական Միութեան Վիէնի Մ.ճիւղի վարչութիւնը դաշտահանդէս մը կազմակերպած է Փօնթ Էվէքի պաղ աղբիւրին մօտիկ, ծառաստաններու մէջ, յունիս 20ին, կիրակի ամբողջ օրը :

Այս առթիւ վարչութիւնս իր սրտագին հրաւէրը կ'ուղղէ Լիոնի, Տէսինի, Շասի եւ Վալանսի բոլոր Խարբերդցիներուն, ներկայ ըլլալու դաշտահանդէսին :

Հայրենակիցներ, վստահ եղէք որ պիտի վերադառնաք սրտուրախ, քանզի առիթը պիտի ունենաք ծանօթանալու հարիւրաւոր Խարբերդցիներու, վերապրելու մեր ծննդավայրի յիշատակները, եւ հոգեպէս կազդուրուելու :

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER AGOPIAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 19 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 19 JUIN 1937

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3451 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Ամբողջ երեք ամիս գաղտնի պահելէ ետք, Թուրք կառավարութիւնը ի վերջոյ խոստովանեցաւ թէ քրտական ապստամբութիւն մը ծագած է Տէրսիմի մէջ:

Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ Քամութայի (խորհրդարան) ատեանային արձակուրդէն առաջ գումարուած վերջին նիստին մէջ (յունիս 14), պաշտօնապէս յայտարարած է թէ՝ Տէրսիմի Քիւրտերը, ընդդիմանալով կառավարութեան բանի ուժով պարտադրած կրթական եւ այլ բարենորոգումներուն, զէնքի դիմած են: կռիւներու ընթացքին Թուրք բանակէն 13 զինուոր եւ ոստիկան-զինուոր սպաննուած եւ 18՝ վիրաւորուած են: Եւ թէ կացութիւնը հանդարտած է այժմ:

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակցին հաղորդած լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Տէրսիմի Քիւրտերուն ապստամբութիւնը շատ աւելի լայն ծաւալի վրայ տեղի ունեցած է եւ ծանրակշիռ հանգամանք մը կը ներկայացնէ:

Քրտական ապստամբութիւնը ծագած է երեք ամիս առաջ եւ Քիւրտերը առաջին առթիւ յարձակած են Թուրք զինուորական պահականոցի մը վրայ եւ քանդած՝ կամուրջ մը:

Ապստամբները կը պատկանին քրտական Քալան, Ապպասուշաղը, Հայդարան, Տէման եւ Լէյլան ցեղախումբերուն, որոնք կրցած են ոտքի հանել 5,000 հոգի եւ վերջնագիր մը ղրկած են Թուրք կառավարութեան, պահանջելով՝

1. Ո՛չ մէկ զինուորական կամ ոստիկան – զօրքի պահականոց հաստատել Տէրսիմի շրջանին մէջ: 2. Ո՛չ մէկ կամուրջ շինել հոն: 3. Ո՛չ մէկ նոր վարչական բաժանումներ ստեղծել: 4. Ցեղախումբերը պէտք է պահպանեն իրենց զէնքերը: 5. Պէտք է շարունակեն վճարել տուրքերը՝ սակարկելով իրենց ցեղապետներուն հետ, ինչպէս անցեալին մէջ:

Այս վերջնագիրն ստանալով, Թուրք կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է 30,000 զինուոր: Ամբողջ Տէրսիմի շրջանը պաշարուած է, ապստամբները անառիկ լեռներու եւ քարայրներու մէջ ապաստանած են օդանաւերու ռմբակոծութեան չենթարկուելու համար: Ամիսներ տեւած են կռիւները:

Համաձայն թրքական աղբիւրէ հասած հեռագրի մը, երեք ամսուան կռիւներու ընթացքին Քիւրտերու կորուստն է եղած 3000 (?) սպաննեալ եւ վիրաւոր: Ապստամբութեան վարիչներէն երեք հոգի յաջողած են փախչիլ: Օդանաւորդներու շարքին, Աթաթիւրքի հոգեզաւակ, 22 տարեկան Օր. Սապիհա Կէօքչէն՝ իրբեւ կամաւոր մասնակցած եւ քաջագործութիւններ ըրեր է: Այս աղջիկն է որ ռումբով մը սպաններ է ապստամբութեան վարիչներէն Սէյիտ Րիզան եւ ստացած՝ աղամանդակուռ շքանշան մը:

Միւս կողմէ, ինչպէս գրած էր երէկ «Յառաջ», ապստամբական ուրիշ շարժում մըն ալ ծագած է Թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին մօտերը, Մարտինի եւ Ուրֆայի միջեւ: Այս շարժումին կը մասնակցին բացի Քիւրտերէն՝ նաեւ տեղացի Արաբները: Ապստամբները յաջողած են արդէն վար առնել երկու թրքական օդանաւեր: Գոնիայի զօրաբանակը ղրկուած է դէպքին վայրը, ապստամբութիւնը զսպելու համար:

Կը տեսնուի ուրեմն որ, հակառակ 1931էն ի վեր Թուրքերու ձեռք առած ամենախիստ միջոցներուն, քրտական հարցը չէ մարած դեռ Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ եւ կառավարութիւնը հարկ տեսած է շարժման մէջ դնել 30,000 զինուորներ, թնդանօթներ ու օդանաւեր՝ զսպելու համար քրտական այս նոր ապստամբութիւնը:

Դեռ կը պակսին ստոյգ տեղեկութիւններ այս շարժումի իսկական հանգամանքին մասին: Ցարդ մեր ձեռքն ունեցած աղբիւրները ցոյց կուտան սակայն թէ Քիւրտերը ապստամբութեան դրօշ պարզած են միաժամանակ երկու ճակատի վրայ, Տէրսիմ եւ Մարտին - Ուրֆա: Տէրսիմը հանրածանօթ է արդէն իր հերոսական կռիւներով եւ անառիկ դիրքով: Տարիներէ ի վեր, Անգարայի վարիչները զանազան օրէնքներ քուէարկեցին՝ Քիւրտերու այդ արծուի բոյնը քանդելու համար:

Փոքրամասնութիւնները ձուլելու իրենց հետեւողական քաղաքականութեան մէջ, ամէնէն աւելի Քիւրտերու դէմ խստութիւններ ի գործ դրին, քանի որ հակառակ 1926ի և 1931ի կրկնակ ապստամբութեանց եւ անոնց յաջորդող արիւնահեղ դէպքերուն, քրտական ազգային դատը միշտ վառ ու կենդանի մնաց:

Արգիլուեցաւ քիւրտերէն լեզուի գործածութիւնը, քիւրտ բնակչութիւնը ամէն տեղ փոքրամասնութեան վերածուեցաւ շնորհիւ զանգուածային տեղահանութեանց, քիւրտ վարիչները մինչեւ Թրակիա տեղափոխուեցան, Թուրք գաղթականներ տեղաւորուեցան քրտաբնակ շրջաններու մէջ, Թուրք երիտասարդ ուսուցիչներ կամաւոր գրուեցան՝ քրտական գիւղերու մէջ դասախօսելու եւ քիւրտ նոր սերունդը թրքացնելու համար:

Այս բոլորը սակայն կը թուի թէ աւելի եւս արծարծեցին Քիւրտերու ազգայնական զգացումները: Հալածանքը տարածանք է: Թուրքերը իրենց թթու ազգայնամոլութեամբ ստեղծեցին քրտական հարց մը, մինչ սուլթանները դարերով քիւրտ տարրը շոյած եւ իրենց կամակատարը դարձուցած էին:

Անգամ մը որ ազգային գիտակցութիւնը ծնունդ առած է Քիւրտին հոգիին մէջ, այլեւս դժուար թէ կարելի ըլլայ զայն մարել՝ բանի միջոցներով:

Քանի մը միլիոն հոգիի հասնող Քիւրտերը միշտ սպառնալիք մը պիտի ըլլան Թուրքիոյ գլխուն: Փոքր ազգերը, որոնք այսօր ջտար լուծի տակ կը հեծեն, երբեք հանգիստ պիտի չտան իրենց հողերու բռնագրաւիչներուն, մինչեւ որ արդարութիւն չգործուի իրենց համար:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Աւելի քան 25,000 զինուոր Քիւրտերու դէմ

Պոլսէն կը հեռագրեն Փարիզեան թերթերուն.—

Տէրսիմէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, Քիւրտերու ապստամբութիւնը, որ արդէն կը շարունակուէր ժամանակէ մը ի վեր, շատ ծանր հանգամանք կը ներկայացնէ:

Արդարեւ, վերջին 3 ամսուան մէջ, կառավարական զօրքին դէմ, որոնց թիւը կ'ենթադրուի աւելի քան 25,000, իրենց մղած կռիւներուն ընթացքին՝ Քիւրտերը տուած են աւելի քան 3000 սպաննեալ եւ վիրաւոր:

Ապստամբներու ղեկավարներէն 3 հոգի կրցած են փախչիլ:

Ապստամբութիւնը ծագեցաւ իբրեւ հետեւանք թրքական կառավարութեան այն որոշման, որով կը փորձուէր զինուորականացնել Տէրսիմի նահանգին մէկ մասը, ինչպէս եւ իբրեւ հետեւանք կառավարութեան ծրագրած ընտանեկան բարեփոխութիւններուն:

Ասիական դաշինքը եւ Ըսմէթ Ինէօնիւ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Ըսմէթ Ինէօնիւ, Ազգ. Մեծ Ժողովին առջեւ, յայտարարութիւն մը ընելով Ասիական Դաշինքին մասին, ըսաւ.—

Ասիական դաշինքը, որուն մասին շատ խօսուեցաւ վերջերս, համաձայնութիւն մըն է ընդմէջ Թուրքիոյ, Իրանի, Աֆղանիստանի եւ Իրաքի՝ ոչ յարձակման եւ խորհրդակցութեան հիմերով: Այդ դաշինքը ի նշան հաւանութեան ստորագրուած է արդէն, ներկայիս, երեք պետութեանց կողմէ: Դաշինքին մասին տեղեկութիւն տրուած է Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ, իբրեւ անմիջական հարեւան պետութիւններու: Ապահով ենք թէ այդ պետութիւնները նպաստաւոր ընդունելութիւն մը պիտի ընեն այդ դաշինքին: Թուրքիոյ եւ դաշնակցող պետութեանց միջեւ համաձայնութեան գետինը պատրաստուած էր արդէն այն դաշնագիրներով, զորս Թուրքիա կնքած է այդ պետութեանց հետ առանձին առանձին:

Րիւշտիւ Արասի ճամբորդութիւնը, դէպի Պաղտատ եւ Թէհրան, ոչ մէկ կապ ունի այդ դաշինքին հետ:

Թուրք զինուորացուները կը կանչուին

Մարսէյլի թրքական հիւպատոսը ազդ մը հրատարակելով տեղական թերթերուն մէջ, անյապաղ հիւպատոսարան կը հրաւիրէ 1932ի (1916) զինուորացուները եւ բոլոր անոնք որոնց զինուորութիւնը յետաձգուած էր: Ազդը հրատարակուած է նաեւ Լիոնի թերթերուն մէջ:

Ռուսական տագնապը

Մոսկուայէն հասած հեռագիրները կը հաստատեն որ կը շարունակուի տագնապը:

Ֆէոտոր Ցիլքօ, Խորհ. Միութեան հող. գործավարը, պաշտօնանկ եղաւ:

Գնդակահարուած է Պելա Քունը, Մոսկուայի մէջ:

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը Վարշաւայէն կը հեռագրէ թէ Վլատիվոսթոքի մէջ, հակառակ կատարուած ձերբակալութիւններուն եւ գնդակահարութիւններուն, կացութիւնը հետզհետէ կը ծանրանայ: Կէփէուի պետերուն եւ բանակի հրամանատարներուն միջեւ բախումները այնքան սաստկացած են, որ կռիւի յանգած են: Այս պատճառով Վլատիվոսթոք նաւահանգիստին կապը խզուած է երկրին հետ:

*** Ճափոնի ռուսական դեսպանը, Եուրենեւ, Պերլին փոխադրուեցաւ:

*** Ռուսեւֆինլանտական սահմանագլուխը փակուեցաւ:

*** Ռուսեւճափոնական սահմանագլուխին վրայ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ ռուս եւ ճափոնցի զինուորներու միջեւ: Երկու կողմէն բազմաթիւ վիրաւորներ կան:

Կացութիւնը Ճէզիրէի մէջ

Ի՞նչ անկախութիւն է այս

«Ազդակ»ի թղթակիցը կը գրէ Թէլ - Ապիատէն, 7 յունիս թուականով.—

Համաճարակին պատճառով, որուն լուրը տուինք անցեալ օր, քարանթինան կը շարունակուի դեռ, առաջուընէ աւելի խստութեամբ: Դպրոցները կը մնան փակ: Առանց բժիշկի արտօնութեան կարելի չէ դուրս ելլել քաղաքէն: Տասը օրէ ի վեր կտրուած են նաեւ թղթատարական յարաբերութիւնները Հալէպի հետ: Ոչ կարելի է նամակ ստանալ, ոչ ալ ճամբել: Կը վախցուի թէ այս կացութիւնը կրնայ երկար տեւել:

Նոյն թղթակիցը կուտայ նաեւ հետեւեալ տարօրինակ լուրը.—

Կ'իմանամ, թէ Ճէզիրէի կարգ մը շրջաններուն մէջ, անպատասխանատու մարդիկ, առաջ կը քշեն Ճէզիրէի... Անկախութեան գաղափարը: Մեր հայրենակիցներուն կը թելադրենք չխաբուիլ մութ աղբիւրներու այդ դաւերէն եւ մնալ զգաստ: Ճէզիրէն սուրիական հող է եւ այդպէս ալ պէտք է մնայ: Այս է գոնէ Հայերուս դիրքը եւ տեսակէտը: Ո եւ է Հայ, իրաւունք չունի հայ ժողովուրդին անունով հակառակ տեսակէտ պաշտպանելու եւ վտանգաւոր մարզանքներ ընելու...:

ՏՈՒՄԵՐԿ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախորդ նախագահը, մեռաւ երէկ առաւօտ:

ԱԹԱԹՈՒՐՔ խանդավառ նամակ մը ուղղելով Ըսմէթ Ինէօնիւի, կը հաղորդէ 11 յունիս թուականով թէ կը վերադառնայ Պոլիս, քննութենէ անցընելէ վերջ Տրապիզոն - Էրզրում ճամբու շինութիւնները: Առանց արեւելեան նահանգները երթալու՝ շատ կանուխ վերադարձաւ Աթաթիւրքը:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ թիւը կը նուազի, ինչպէս ցոյց կուտայ վերջին շաբթուան վիճակագրութիւնը: 6695 բանուորներ, գործազրկութեան նպաստ ստացողներէն, աշխատանք գտան անցեալ շաբթու:

Թուրք պատուիրակութիւն մը դէպի Սանճաք

Աթաթիւրքն ալ..

Եգիպտոսի «Լա Պուրս Էժիփսիէն» թերթին էնկիւրիի թղթակիցը տալէ վերջ Ժընեւի համաձայնութեան թողած տպաւորութիւնը Թուրքերու վրայ, կ'ըսէ.—

«Թուրքերը Ժընեւի համաձայնութիւնը կը նկատեն քաղաքական մեծ յաղթանակ մը: Բազմաթիւ Թուրքեր կը պատրաստուին Սանճաք այցելել՝ երբ գործադրութեան սկսի դրուիլ համաձայնութիւնը: Հաւանական է որ Աթաթուրքն ու պետական այլ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւս այցելեն Սանճաքը, ինչպէս Հիթլէր այցելեց Սարը՝ երբ ընտրական յաղթանակը ապահովեց իր յաղթանակը այդ երկրամասին վրայ: Թուրքերը կը հաւատան որ, Աթաթուրքի այցելութիւնը դէպի Սանճաք, այդ շրջանի Թուրքերուն կորովն ու հաւատքը պիտի ամրացնէ»:

«Ուլուս» թերթը, որ կիսապաշտօնական օրկանն է Աթաթուրքին, կը գրէ թէ Թուրքիայէն բազմաթիւ պատուիրակութիւններ պիտի մեկնին Սանճաք, որոնց պիտի ընկերանան պետական պատասխանատու անձնաւորութիւններ:

Թրքական թերթերը հրճիգի դերին մէջ

Ահաւասիկ ձեզի նմոյշ մը այն խորագիրներէն, զորս Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը տպեն առաջին էջի վրայ, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ Թուրքերու վիճակը ցոյց տալով աւելի քան ողբերգական եւ անհրաժեշտ... միջամտելու.

— Թուրք պաշտօնեաները կը սպիննահարուին, ժողովրդական գլխարկները կը պատռուին: Թուրք գիւղ մը եւ պարտէզները թալանի տրուած: Իտալական հիւպատոսները քննութեան ձեռնարկեցին: Արաբները կը պարպեն իրենց խանութները, ինչ որ վախ կը պատճառէ թէ քաղաքը կրակի պիտի տան: Կառավարութիւնը անտարբեր է կացութեան, որ խիստ խառնակ է: Թուրք ներկայացուցիչը դժուարաւ փրկեց իր կեանքը Արաբներուն սուրէն: Ժողովուրդին զինեալ յարձակումը կը շարունակուի:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Պասք կռուողները հերոսաբար կը պաշտպանեն Պիլպաոն

Յուսահատ այլ հերոսական դիմադրութեամբ մը, Պասքերը կը կռուին տակաւին Պիլպաոյի առջեւ, որ կը գտնուի ազգայնականներու կրակէ գօտիին մէջ:

Քաղաքը գրեթէ ամբողջովին պաշարուած է եւ հաղորդակցութեան որ եւ է միջոց չունի արտաքին աշխարհի կամ Մատրիտի ուժերուն հետ: Հաղորդակցութեան վերջին գիծը չկտրուած՝ պասք կառավարութիւնը հեռացաւ Պիլպաոյէն եւ հաստատուեցաւ Սանթանտէր: Ազգայնականները իրենց հրետանիի կրակին տակ առին Պիլպաօ - Սանթանտէր ճամբան: Վերջին հեռագիրներու համաձայն, Պիլպաոյի կառավարութիւնը, հեռանալէ վերջ քաղաքէն, խնդրած է Զօր. Ֆրանքոյէն թէ ի՛նչ պայմաններ կը դնէ քաղաքին յանձնումին համար: Պիլպաոյի մարտիկները ուժանակով օդը հանեցին հսկայ կամուրջ մը, Պիլպաօ-Սանթանտէր գծին վրայ, որուն շինութիւնը 60 միլիոնի նստած էր: Ասով կ'ուզեն արգիլել ազգայնականներու յառաջացումը:

Ազգայնականները գրաւեցին այն նաւահանգիստները, որոնք կ'ապահովէին Պիլպաոյի պարենաւորումը: Օդանաւային յարձակումները կը շարունակուին, ինչ որ մեծ սարսափ կը պատճառէ քաղաքէն հետզհետէ հեռացող բնակչութեան: Պիլպաոյի մէջ, իբրեւ հետեւանք հրետանիի կրակին, պակաս չեն հրդեհները: Այսուհանդերձ, աւերակներուն ու կրակին մէջ հերոսաբար կանգնած՝ կը դիմադրէ պասք երիտասարդութիւնը: Մատրիտի տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, Պիլպաօն պաշտպանող զինուորներուն թիւն է 50,000:

Վալենցիոյ կառավարութիւնը ոչ մէկ միջոց ունի օգնութեան հասնելու համար Պիլպաոյի մարտիկներուն, որոնք ձգուած են իրենց բախտին, իրենց քաջութեան, իրենց մինչեւ մահ կռուելու կամքին: Այսուհանդերձ, թեթեւցնելու համար Պիլպաոյի վրայ կատարուած ճնշումը, հանրապետականները ուժեղ յարձակողականի մը անցած են այլ ճակատներու վրայ:

*** Վալենցիայէն կը հեռագրեն թէ Խայմ Ա. գրահաւորը, որ նորոգութեան համար կը գտնուէր Կարթագինէի նաւահանգիստին մէջ, պայթիւնի մը հետեւանքով մեծապէս վնասուեցաւ: 18 հոգի մեռան, աւելի քան 100 վիրաւորներ կան:

Յարձակում իտալական նաւի մը վրայ

Ճիպրալթարէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի թէ իտալական շոգենաւ մը, «Մատտա», 5181 թոն տարողութեամբ, յարձակման ենթարկուեցաւ երկու կառավարական օդանաւերու կողմէ: Շոգենաւը թեթեւ վնասներ կրած է, մարդկային զոհեր չկան: Իտալական թերթերը կատղած են: Քննութիւն կը կատարուի:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ առեւտրական նոր համաձայնութիւնը կնքուեցաւ յունիս 15ին եւ մեծապէս պիտի նպաստէ փոխանակութեանց յաւելման: Տեւողութիւնն է մէկ տարի եւ լռելեայն պիտի նորոգուի, եթէ չեղեալ հռչակուած չըլլայ երկու ամիս առաջ:

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ վրայ աշխատող բանուորները կէս օր գործադուլ պիտի ընեն երկուշաբթի, տարակարծութիւն ծագած ըլլալով երկու հակառակորդ սենտիքաներու միջեւ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ յայտարարուի թերեւս, գալ Չորեքշաբթի, պանդոկի, սրճարաններու եւ ճաշարաններու աշխատաւորներուն կողմէ: Ինչպէս կը յիշուի, այս աշխատաւորներու սենտիքային պահանջով, կառավարութիւնը պահանջեց Ծերակոյտէն, որ շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի ծրագիրը գործադրուի նաեւ աշխատանքի այս ճակատին վրայ: Ծերակոյտը, ուժ տալով հակառակորդ սենտիքային պահանջներուն, սաստիկ ընդդիմութիւն ցոյց տուաւ, այնքան որ վէճը տարուեցաւ մասնաւոր յանձնախումբի մը առջեւ: Սակարկելու ձեւով մը՝ գործատէրերու սենտիքան կ'առաջարկէր ժամանակ մը եւս յետա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԵԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ

Նոր Թուրքիան Գերմանիոյ մէջ մեծ համակրանք կը վայելէ: Ոչ միայն պատերազմի զինակցութեան յիշատակով, այլ եւ անոր համար որ նոր Թուրքիան, իբրեւ առաջինը պատերազմի պարտեալներէն, կրցած էր մէջքը շտկել եւ իր կամքը պարտադրել յաղթական պետութիւններուն եւ պատռել Սեւրի դաշնագիրը: Այսօր առաւելապէս անտեսական կապակցութիւնն է երկու երկիրներու միջեւ, որ առիթ կուտայ սերտ յարաբերութիւններ մշակելու ուրիշ մարզերու մէջ ալ: Թուրքիա կը ձգտի ճարտարարուեստացումի, մեքենայացումի քաղաքակնութեան: Գերմանիա իր առաջացած ճարտարարուեստով ի վիճակի է, իսկ շատ մը ճիւղերու մէջ միակն է որ գոհացում կրնայ տալ թրքական պահանջներուն, մինչ ինք գնորդ կը հանդիսանայ Թուրքիոյ գիւղատնտեսական եւ հանքային արտադրութիւններուն: Ապրանքի փոխանակութեան դրութիւնը երկրէ երկիր իր լաւագոյն օրինակը կը գտնէ Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն մէջ: Այն իսկական համակրանքը որ ստեղծուած էր դեռ 19րդ դարու առաջին կէսէն, յետագային նշանաւոր Մոլտկէի օրերէն սկսեալ գերման զինուորական, քաղաքական եւ տնտեսական վարիչ շրջանակներու մէջ Թուրքիոյ հանդէպ, այսօր ալ կը շարունակուի: Իսկ ժողովուրդն ալ որ ընդհանրապէս տեղեակ է Թուրքիոյ մէջ Մ. Քէմալի կատարած ընկերային եւ մշակութային փոփոխութիւններէն, տեսակ մը ջերմ վերաբերում եւ հիացում ունի նոր Թուրքիոյ նկատմամբ: Շաբաթ չանցնիր որ գերման մամուլին մէջ ամէնէն նշանաւորէն ամէնէն յետին թերթին կամ պարբերականին մէջ, պատկերազարդ յօդուած մը կամ յօդուածաշարք մը չերեւայ նոր Թուրքիան եւ իր Աթաթիւրքը փառաբանող: Ոչ միայն գրչով այլ եւ խօսքով ալ առիթներ կը գտնուին ցոյց տալու համար նոր Թուրքիան եւ Աթաթիւրքը լաւագոյն լոյսի մէջ:

Այսպէս անցեալները տեղի ունեցաւ հետաքրքրական բանախօսութիւն մը փրոֆ. Գոթհարտ Եշկըի կողմէ Պերլինի մէջ, նիւթ ունենալով «Առաջնորդի կամք եւ ազգի կամք Թուրքիոյ մէջ», կազմակերպուած արտասահմանեան բարձրագոյն դպրոցին կողմէ, (որ Պերլինի համալսարանի նախկին արեւելեան լեզուներու ուսուցչանոցին նոր անունն է), «Կուսակցութիւն եւ պետութիւն ուրիշ երկիրներու մէջ» ընդհանուր վերնագրին տակ:

Փրոֆ. Եշկը մօտ 45 տարեկան, միջահասակ եւ աշխոյժ խրատարան մըն է եւ դասախօս յիշեալ բարձրագոյն դպրոցին: Իր ուսումնասիրութիւններուն մարզ ընտրած է նոր Թուրքիոյ քաղաքական եւ մշակութային պատմութիւնը: Դեռ շատ երիտասարդ տարիքէն զբաղած է Թուրքիոյ քաղաքական կեանքով, եւ անդամ՝ այն մարմնին, որ կը գործէր համաշխարհային պատերազմի սկիզբը (1915էն) Պերլինի մէջ «Արեւելեան լուրերու դիւան» անունին տակ, որուն պաշտօնն էր գլխաւորաբար Թուրքիայէն հասած բոլոր լուրերը դասաւորել եւ յղել արտաքին գործերու նախարարութեան եւ մէկ մասն ալ հրատարակել եւ տարածել հանրութեան: Փրոֆ. Եշկը ունի հետաքրքրական ուսումնասիրութիւններ, ինչպէս Թրքական պատմաթեւատմարներ (1918 — 1928էն մինչեւ 1932), Թուրք եւ հայկական սահմանը եւ Գիւմրիի (Ալեքսանդրապոլ) խաղաղութեան դաշնագիրը, Ազգայնականութիւն եւ կրօնք թրքական ազատագրական պատմութեան մէջ, եւն. որոնք ցոյց կուտան մեծ հմտութիւն դիւանագիտական թղթեթերու եւ դաշնագրային փաստաթուղթերու: Փրոֆ. Եշկը թուրքերէն գիտէ, գտնուած է Թուրքիա եւ յաճախ քաղաքականներու հետ շփման մէջ գտնուած, ինչպէս հաւաքոյթին նախագահը շեշտեց իր բացման խօսքին մէջ:

Բուն բանախօսութենէն առաջ նախագահը ողջունեց Թուրք դեսպանը, որ մէկ քանի հետեւորդներով ներկայ էր, եւ բացատրեց թէ գերմաներէնի մէջ «Orient»՝ արեւելք բառին գործածութիւնը բոլորովին սխալ է, քանի որ «օրիան» կամ «օրիէնթալիշ» (արեւելք կամ արեւելեան) ըսելով վերէն վար նայած եւ տեսակ մը անարգական իմաստ տուած կ'ըլլանք մինչդեռ արեւելքի ժողովուրդներն ալ հաւասարազօր եւ բարեկամ ժողովուրդներ են մեզի, եւ պէտք չէ ընել այդ վիրաւորական ձեւով խօսիլ: «Օրիէնթ» բացատրութիւնը Գերմանիա մտած է միջին դարուն խաչակիրներու ժամանակ, երբ դեհեգանութի եւ կնճռոտ չեշտուած տարբերութիւններ կային այնուհետ եւ Եւրոպայի ժողովուրդներուն միջեւ: Միւս կողմէ Իտալացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն համար Orient կը նշանակէ «արեւելք», մինչդեռ գերմաներէնի մէջ կայ նոյն իմաստով Օսթըն: Անհեթեթ են նոյնպէս «արեւելեան ազգեր» կամ «արեւելեան լեզուներ» բացատրութիւնները, որովհետեւ մենք արեւելքի մէջ կը գտնենք սեմական, արիական եւ այլ լեզուներ եւ ազգեր, որոնք մէկ կաղապարի մէջ կարելի չէ ձեւաւորել: Ամէն ազգ պէտք է առանձին առնել եւ առանձին ուսումնասիրել: Այս պատճառով ալ մեկնիլ գնելով «Արեւելեան լեզուներու սեմինար» անունը, առնուած է «արտասահմանեան բարձ. դպրոց» անունը:

Փրոֆ. Եշկըի դասախօսութիւնը վերլուծական աշխատասիրութիւն մըն էր նոր Թուրքիոյ ծնունդին եւ մասնաւորաբար Աթաթիւրքի անձին եւ գործին մասին:

Այն որ, ըսաւ դասախօսը, 1918ի աշնան եկեր եւ ըսէր Թուրք ժողովուրդին թէ պատերազմ մղենք փրկելու համար Թուրքիան, խնդիր տեղ պիտի դնէին, որովհետեւ ժողովուրդը երկարօրէն յաջորդող պատերազմներէն յոգնած էր եւ բռնուած անհասական հանգստի մարմաջէն, կը փափաքէր ամէն գնով խաղաղութիւն, ինչ կ'ուզէր ըլլար վերջը: Նափոլէոնի տուած օրինակը լաւ կը յարմարէր Թուրքիոյ այն ատենի վիճակին: Նափոլէոն կ'ըսէր.— Ժողովուրդը կը նմանի ջուրին, ինչ ամանի մէջ որ լեցնես անոր ձեւը կ'առնէ, բայց եթէ աման մը չըլլայ, հոս հոն կը հոսի»: Պոլսոյ մէջ թէեւ հայրենասիրական խմբակներ կը կազմուէին, բայց անոնք անզօր էին ազգին նոր ճամբայ ցուցնելու:

Երբ Մ. Քէմալ Անատոլու կը ղրկուէր սուլթանական կառավարութեան կողմէ, իր առաջին նպատակը կ'ըլլայ Էրզրումի մէջ կազմակերպել տեղական ուժերը, այնպէս ցոյց տալով որ իբր թէ գաղտնի հրահանգ ունի Պոլսէն: Ան նկատած էր որ ժողովուրդը ամէն տեղ կը գանգատէր պատերազմի կորստեան պատասխանատուներէն եւ կուսակցական եւ պետական վարիչներէն, բայց ոչ մէկը խօսք կ'ընէր սուլթան խալիֆային մասին: Ժողովուրդին հոգեբանութիւնը նկատի առնելով եւ ուզելով շարժման մէջ դնել ջլատուած ուժերը, իր առաջին կարգախօսը ըրաւ կռուիլ եւ ազատել սուլթան խալիֆան որ Անգլիացիներուն ձեռքը խաղալիկ էր: «Արեւելեան նահանգներու հայ տարրին մաքրագործում»ով ստեղծուած վիճակը ոչ մէկ գնով կ'ուզէր թոյլ տալ որ նորէն փոխուի, իսկ հայկական բաղձանքները վտանգ մը չէին ներկայացներ, քանի որ Հայաստանի հանրապետութեան ուժը անվնաս կը համարէր: Միւս կողմէ Մունտրոսի զինադադարի պայմանագրով համաձայնականները հայկական վեց նահանգները չէին գրաւած, այլ անոնց գրաւումով սպառնացած էին միայն»:

Երբ 1919ին սուլթանը զինք ետ կանչեց, Քէմալ չգնաց, այլ կազմեց Սվազի քոնկրէն, ուր իր շուրջ հաւաքուած երեսփոխաններուն յատկանշական երդում մը ընել տուաւ, թէ համաժողովին կը մասնակցին առանց որ եւ է անձնական ակնկալութեան, այլ միայն ազգին եւ հայրենիքին ծառայելու համար, թէ որ եւ է կուսակցութեան հետ կապ չեն պահեր եւ ոչ մէկ կուսակցութեան գործիք պիտի ըլլան: Անոնք որ այս երդումէն ետքն ալ կը կարծէին թէ Միլլի շարժումը «Երիտասարդ Թուրքեր»ու շարունակութիւնն է, շատ կը սխալէին, ապացոյց՝ 1926ի կախաղանները: Մ. Քէմալի յաջողութեան պատճառներէն է Վենիզէլոսի մեծ սխալը, որ ուզեց գրաւել «Թրքական մեծամասնութիւն ունեցող հողեր», եւ Անգլիացիներու խաղերը Պոլսոյ կառավարութեան մէջ: Եւ երբ Մ. Քէմալ յաղթեց Յոյներուն, յաղթած եղաւ Անգլիացիներուն, որոնք խորհրդատուներն էին Յոյներուն, եւ այս կերպով ամբողջ Թուրք ժողովուրդին համակրանքը եւ վստահութիւնը շահեցաւ:

Մ. Քէմալ միշտ զգոյշ էր եւ թաքթով շարժեցաւ: Իրեն նպատակ դրաւ այն բաները, որոնց վայրկեանի տեւականերով՝ կարելի էր հասնիլ: Այսպէս «Ազգ. Ուխտ»ի գծած սահմանները կ'ընդգրկեն գրեթէ միայն այն հողերը, որոնք այն ատեն չէին գրաւուած օտար ուժերու կողմէ: Ան խոհեմութիւնն ունեցաւ իր ծրագիրները առաջուընէ չհրապարակելու թէ քաղաքական եւ թէ մշակութային վերանորոգման մարզին մէջ: Այդ պատճառով ալ չարժանացաւ Ամանուլլահի բախտին: Ընդհանրապէս դարձաւ «Հայր Թուրքերու» (Աթաթիւրք): Բայց սխալ է կարծել թէ Մ. Քէմալ առաջին օրէն կը հրամայէր եւ իր հրամանները պէտք էր գործադրուէին: Ունէր հակառակորդներ եւ մրցակիցներ: Նոյն իսկ Սաքարիայի ճակատամարտին հրամանատարութեան ստանձնելու մասին մինչեւ վերջին օրը բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցած էին: Մ. Քէմալի խօսելու յատկութիւնը իր յաջողութեան ալ գաղտնիքներէն մէկը հանդիսացաւ: Թուրքերը առ հասարակ լաւ փրոփականտիստներ են: Ատոր նոր փաստն ալ Ալեքսանտրէթի խնդրին ի նպաստ իրենց կարգադրութիւնն է: Այն օրէն ի վեր որ Իտալիա Հապէշիստանի վրայ քալեց, Անգլիա մեծ մտերմութիւն ցոյց տուաւ Թուրքիոյ, բայց առանց ներքին եւ արտաքին քաղաքութեան՝ այս յաջողութիւնը ձեռք չէր բերուէր:

Թուրքիոյ քաղաքական ուղեգիծներէն մէկն է նաեւ կրօնական փոքրամասնութիւնները լուծել Թուրք մշակոյթին մէջ միատարր դարձնելու համար երկիրը: Այդ նպատակով կը տեսնենք, որ Խալք կուսակցութեան վերամշակուած ծրագրին մէջ անդամագրուելու համար պէտք չկայ այլ եւս «իսլամ» ըլլալու, կը բաւէ որ թեկնածուն թրքահպատակ ըլլայ եւ ընդունի Թուրք լեզուն եւ մշակոյթը:

Բանախօսը տուաւ մանրամասն տեղեկութիւններ «Խալք էվի»ներու մշակութային գործունէութեան, լեզուական համաժողովին եւ Թուրք լեզուի մշակումին, նոր Թուրքիոյ վեց սկզբունքներուն մասին եւ շեշտեց քանիցս թէ նուիրական սկզբունք կը մնայ «ազգին համար, ազգին միջոցաւ»:

Թուրք եւ գերման ժողովուրդները ոչ միայն կապուած են տնտեսութեամբ իրարու, այլեւ նմանութեամբ երկու ժողովուրդներու ձգտումներուն միջեւ, որովհետեւ երկուքն ալ կ'աշխատին առանց դասակարգային խտրի՝ ազգին յառաջդիմութեան եւ զարգացման, երկուքն ալ վստահութիւն ունին եւ կը հետեւին իրենց առաջնորդներուն:

×

Փրոֆ. Եշկըի տուած այս դասախօսութիւնը մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուեցաւ մօտ 70 երիտասարդ ուսանող-ուսանողուհիներու եւ այլ հրաւիրեալներու կողմէ, լաւագոյն տպաւորութիւնը թողլով ամէնուն վրայ, հանդէպ Թուրքիոյ եւ Աթաթիւրքին:

Իմ նպատակս էր այս յօդուածովս ցոյց տալ տիրող գերման եւ Թուրք բարեկամական մթնոլորտը:

Մենք Հայերս աւելի քան որ եւ է ուրիշ ազգ պարտաւոր ենք ճանչնալ նոր Թուրքիան ոչ միայն իր պատմութիւնով եւ ձգտումներով, այլեւ ուրիշներու տեսակէտներով:

Տ. ՖՐՈՒՆՁԵԱՆ

ՀԱՅ-ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆԸ

(ՍԻՐԵԼԻ ԶԱՒԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Յունիս 5ին հեռագիրը Պոսթոնից գուժում էր մահը դաշնակցական սիրելիներից Զաւէն Մաթիկեանի:

«Մեր Զաւէնը»,— այսպէս էր ճանաչուած նա ընկերների մէջ:

Ու թւում է՝ թէ «Մեր Զաւէնը» դարձած էր, որովհետեւ մերը դառնալուց առաջ՝ եղած էր Դաշնակցութեան Զաւէնը: Հանրօրէն իր բովանդակ էութիւնը շաղախուած էր Դաշնակցականութեամբ: Միաձուլուած էր կուսակցութեան իր հոգեւոր եւ մտաւոր կեանքի բոլոր արտայայտութիւններով:

Ամերիկայի մեր հոյակապ կազմակերպութեան հնագոյն անդամներից էր: Տարիքով սակայն: Իր կենսուրախ նկարագրով, իր վառ հաւատքով եւ իր անխոնջ աշխատանքով մեր ընկերական կազմի ամէնէն երիտասարդ անդամներից էր: Աւելի քան վեց տասնամեակների բեռ ունէր իր ուսերին,— մի պերճ ու բեղուն կեանք, որի գիտակցական մասը գրեթէ ամբողջութեամբ բոլորած էր Դաշնակցութեան մէջ:

Անկարելի էր առանց յուզումի դիտել իր կեանքը առօրեայ արտայայտութեանց մէջ,— լինի ժողովներում, լինի ընտանեկան յարկերի տակ, պարզ զրոյցների մէջ, իր գործի թէ ճաշի ժամանակ, իր հանրային թէ անձնական հոգերի շրջանակում:

Իր ամէն խօսքը սկսում էր Դաշնակցութեամբ եւ վերջանում Դաշնակցութեամբ:

Չափազանցութիւն պիտի լինէ՞ր արդեօք, եթէ երբեք մեր սիրելի Զաւէնի ազգային ծագումը ճշդելիս՝ մենք նրան ոչ թէ Հայ անուանէինք, այլ Հայ-Դաշնակցական: Որովհետեւ այս վերջինը՝ Դաշնակցականութիւնը նոյնքան տարրացած էր իր էութեան — եւ պիտի ըսէի՝ իր արեան,— որքան իր Հայ ծագումը:

Խօսքս կուսակցական մոլեռանդութեան մասին չէ, բառի առօրեայ իմաստով, թերեւս եւ մոլեռանդ չէր իբրեւ կուսակցական. այլ ծնած էր Դաշնակցական, ինչպէս որ ծնած էր Հայ: Եթէ ազգային ծագումը հոգեկան որոշ կնիք է դնում անհատի վրայ, ապա նոյն կնիքը — առաւելագոյն չափով — Զաւէնի վրայ դրած էր իր Դաշնակցական ծագումը: Եւ ինձ դժուար է ճշդել, թէ Զաւէնը Դաշնակցական էր՝ որովհետեւ Հա՞յ էր, թէ Հայ էր՝ որովհետեւ Դաշնակցական էր:

Իր խօսակցութեան միակ նիւթը — Դաշնակցութիւնն էր, ուր եւ լինի, ինչ առիթով էլ որ լինի, եթէ Զաւէնը պիտի մասնակցէր որ եւ է զրոյցի, եթէ կարծիք պիտի յայտնէր որ եւ է հարցի մասին,— պարտադրաբար իր նիւթը պիտի քաղէր Դաշնակցութեան կեանքից, նրա բարքերից ու սովորոյթներից, իր նահատակ ընկերների սրբացած յուշերից: Ու թւում է ինձ, թէ այնքան կեանք ու հաւատք կար իր մէջ, որովհետեւ Դաշնակցականութիւնը — համակ հաւատք եւ կորով— այնքան տարրացած էր իր էութեան:

Հայ կեանքի ամէնէն դժնդակ օրերին նրան չլքեց հաւատքը, եւ կուսակցական կեանքի ամէնէն փոթորկոտ ժամերին նրան չլքեց իր կենսայորդ ժպիտը: Մշտադալար երիտասարդ էր իր հոգիով, իր ձգտումներով եւ երազներով:

Իր մահուան մանրամասնութիւնները չգիտեմ, վստահ եմ սակայն, որ մեռաւ կամ կուսակցական ժողովի մէջ եւ կամ ժողովից դարձին. եւ մեռաւ Դաշնակցութիւն բառը բերնին: Այս բառից նա բաժանուեց իր վերջին շունչի հետ:

Հեռուից տեսնում եմ, թէ Ամերիկայի մեր կազմը ինչ խոր կսկիծով իր Զաւէնին դնում է գերեզման: Նրան պիտի չմոռանան եւ երկար տարիներ իր խօսքը — իբրեւ ոգեղէն քարոզիչ — պիտի պտտի ժողովից ժողով եւ տնից տուն:

Մեռաւ օտարութեան մէջ, սակայն կասկած չունիմ, որ հոգեպէս թաղուեց Հայրենիքում:

Մի հայրենատէր եւս, իբրեւ ոգի եւ իբրեւ երազ, գնաց միանալու այն անհամար նահատակներին, որոնց արիւնով ներկուած է Հայոց Աշխարհը:

Վ. Ն.

Բազմաձայն պատարագ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Յունիս 13ի կիրակին տօնական օր մը եղաւ Պելժիոյ Հայ գաղութին համար: Պրիւսէլի եւ Անվերսի մեր հայրենակիցները ժամադրուած էին Անկլիքան եկեղեցին, լսելու համար հանդիսաւոր պատարագ մը՝ կազմակերպուած գաղթային վարչութեան նախաձեռնութեամբ, եւ ի պատիւ հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ սրբազանի, որ յատկապէս Փարիզէն հրաւիրուած էր նախագահելու օրուան հանդիսութեանց:

Պատարագիչն էր Անթիլիասի միաբանութենէն Զարեհ վարդապետ, որ իբր Նուպարեան սան, տարիէ մը ի վեր կ'ուսանի Պրիւսէլի ազատ արուեստի համալսարանին մէջ:

Եկեղեցական երգեցողութիւնները կատարուեցան վեհաշուք փայլով մը, ղեկավարութեամբ յայտնի երաժշտագէտ Պ. Վ. Սարգսեանի, որ իր խումբը կազմած էր պելժ երգիչներէ, սիրայօժար մասնակցութեամբ Պ. Պ. Ն. Զամքէրթէնի, Զ. Մաճառեանի եւ Լ. Սելճիքեանի:

Եկմալեանի պատարագը, իր սեղմ կառուցուածքով, բայց մանաւանդ խղճամիտ երգուածքի մը շնորհիւ, կարող է գոհացում տալ լեցուն դաշնաւորումներու վարժ՝ եւրոպական ականջներու եւ ճաշակներու: Բազմութեան մէջ պակաս չէին արդարեւ պելժ երաժիշտներ, երաժշտանոցի ուսանողներ եւ համակիր հիւրեր, որոնք սկիզբէն մինչեւ վերջ մնացին եւ հետեւեցան երգեցողութեանց հետաքրքիր ու լարուած ուշադրութեամբ:

Երգչախումբը, հակառակ փոքրաթիւ ըլլալուն, բաղկացած էր այնպիսի կուռ եւ միատարր ձայներէ, որ իրենց ժուժկալ երանգներով, փոխն ի փոխ նուրբ թէ ուժեղ անցքերով, աստիճանաբար ծաւալող կամ նուաղող եւեւէջներով եկեղեցիի կամարները լեցուցին կուշտ ու կուռ, տեւականօրէն ճոխ ու ներդաշնակ հնչականութեամբ մը, գրեթէ հոգեւոր համերգի մը պատրանքը տալով:

Պ. Պ. Սելճիքեան եւ Մաճառեան, մէկը միւսէն աւելի սրտագրաւ իրենց մեղեդիներով, խռովք ու սարսուռ պատճառեցին, լուռ խորհուրդներու մէջ սուզուած կամ կարօտալի յիշատակներու անձնատուր ունկնդիրներու հոգիէն ներս: Հապա ի՞նչ ըսել պելժ երիտասարդ թէնոր Պ. Sirjacobsի, որուն մեներգած պահուն ոչ ոք կրցաւ գուշակել օտար մը ըլլալը, այն աստիճան հայեցի էր ան, որքան իր առոգանութեամբ, նոյնքան եւ իր ջինջ ու պայծառ ձայնով:

Մեծագոյն դժուարութիւնը կը կարծէինք որ կը կայանար բառերու արտասանութեան մէջ: Ի պատիւ պելժ երգիչներուն, պէտք է խոստովանիլ սակայն որ, գրեթէ աննշմարելի էր իրենց օտարականի հնչումը:

Երբ նկատի ունենանք որ մեր մեծաքանչ գրաբարը, լատիներէն տառերով կարդալ ու երգել, նոյն իսկ Հայերուս համար դիւրին գործ մը չէ, զարմանալի կը գտնենք այն արդիւնքը, որ հազիւ քանի մը փորձերով կրցած էր ձեռք բերել Պ. Սարգսեան, որուն ղեկավարի փորձուած տաղանդը պէտք չունի կը կարծենք նոր դըրուատիքի:

Վեր հանելիք մխիթարական երեւոյթն այն է մանաւանդ որ, մեր ազգային մշակոյթի ձեւերէն որ եւ է մէկ-

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՌԱՆ ՏՂԱՆ

Եւ սկսաւ պատմել թէ ինչ անակնկալներ կրնան ծագիլ իրենց այս յանդուգն քայլով, ամէն ինչ կրնայ կարգադրուիլ, եթէ քիչ մը համբերութիւն ունենանք, ու խոհեմութեամբ շարժինք:

Սալիհէ ստիպուած էր համբերել եւ լռել: Խարբերդի Հայերու աքսորի, ջարդի շշուկները սկսան իրականութիւն դառնալ: Ամէն օր բանտարկութիւններ, գնդակահարութիւններ, գիւղերէն ու քաղաքէն բոլոր աչքառու մարդիկ լեցուած էին բանտերը:

Հարիւրապետը արձակուրդէն նոր էր վերադարձած, որ տիրող այս ահաւոր կացութեան մէջ օգտակարութիւն մը չկարենալ ընելնուն համար ինքզինքը անպատուուած կը զգար:

Կառավարական ոստիկաններ որսկան շուներու նման ամէն տուն մտնելու արտօնութիւն ունէին, առանց նախապէս տանտիրոջ կամքը առնելու:

Երբ Թուրք ոստիկանութիւնը տունէ մը ներս կը մտնէ նախապէս որոշած է իր կատարելիք գործը: Ընդհանրապէս հարուստ եւ բարեկեցիկ ընտանիքներու հետ գործ ունենալ կ'ուզէին: Պատահաբար իրենց գտնուած ո եւ է տուն իրենց տունը կը կարծէին: Պէտք էր իրենց ուզած ճաշը պատրաստել, ճաշէ առաջ օղի, տեսակ տեսակ աղանդերներով, սուրճը, քթախոտը եւ անհրաժեշտ ամէն ինչ իրենց բերնով կը պահանջէին, իբր թէ կատակի բերելով: Իսկ տունէն մեկնելու ատեն ալ քսակնին պարպուած: Թուրք պաշտօնէութիւնը կամ ոստիկանութիւնը շատ ճարպիկ են նման խնդիրներու մէջ: Նախապէս սուտեր ու զրպարտութիւններ պատրաստած կ'ըլլան իրենց իջեւանելիք տան վրայ: Այն տունը որ դժբախտութիւնը կ'ունենայ այս ինքնակոչ հիւրերուն այցելութիւնը ընդունելու, ամէն ինչ երեւակայութենէն կ'անցնի: Քաղաքական այդ փափուկ կացութեան մէջ խեղճ տանտէրը ստիպուած է գոհացնել ամբարտաւան պաշտօնեային պահանջը: Պաշտօնեան սուտ չի խօսիր(?) որովհետեւ կառավարական գործակատար է: Օրինակ կ'ըսէ, որ ստոյգ տեղէ լուր է առեր թէ իրենց տունը զէնք պահուած է: Տանտիրոջ ամէն հաւաստիք ականջը չի մտներ, քանի գրպանի քսակը պարպուած չէ: Եթէ անցնին առանց դրամի կը ճամբէ իր հիւրը, քանի մը օր վերջ կասկածի վրայ տունը խուզարկելու կուգայ, այլ եւս իրեն ընկերացողները մէկ երկու չեն, ատրճանակ կամ դանակ պահած են իրենց գրպանին մէջ, խուզարկութեան միջոցին տանտիրոջ տունէն «գտած» ըլլալու համար: Այս տեսակ խաղերու զոհ գացողներէն շատեր, որոնք չէին կրցած ոստիկաններու ակնկալած դրամը վճարել, իրենց մեղքը քաւած են բանտերով ու զանազան տանջանքներով:

Կրնաք երեւակայել խեղճ ժողովուրդին վիճակը: Եւ այս ժողովուրդը քանի մը շաբաթէն պէտք է աքսորի ճամբան բռնէր նախապէս կողոպտուելէ վերջ ...

ԱՐԱԲԿԻՐ

Ինչպէս ամէն կողմ, Արաբկիրի մէջ ալ Թուրքերը իրենց ախորժակները սրած էին Հայերու կոտորածին իրենց մասնակցութիւնը բերելու համար: Ամէն կողմ առիթը իրենց ձեռքն էր պէտք է օգտուէին:

Արաբկիր քաղաքը ունէր 20.000 բնակիչ, կէսը Հայ եւ կէսը Թուրք, քաղաքին ամենագեղեցիկ թաղերը կը գտնուէին Հայերուն ձեռքը: Շուկան, առեւտուրը, բոլոր արհեստաւորները անխտիր բոլորն ալ Հայեր էին:

Քաղաքը շատ տարածուած է, ամէն տուն իր կողքին ունի պարտէզ մը, գարնան եւ ամրան եղանակներուն չորս կողմդ կանաչութիւն կը տեսնես: Ունի տասը վարժարան: Այսքան շատ դպրոց ունենալուն պատճառը այն էր որ թաղերը իրարմէ հեռու են: Աւելցնենք նաեւ որ կան մէկ կաթոլիկ եւ երկու բողոքական վարժարաններ:

Ընդհանրապէս գլխաւոր դպրոցները կը գտնուէին եկեղեցիին մօտ, միեւնոյն փողոցին մէջ: Բոլոր դպրոցները լեցուած էին աշակերտներով: Բարձրագոյն վարժարանին մէջ, որ ուսումնարան կը կոչուէր, կը տրուէին նաեւ անգլիերէն եւ ֆրանսերէն դասեր: 100 հոգիէ բաղկացեալ երկսեռ մեծ երգչախումբ մը կար: Կը տրուէին նաեւ երաժշտութեան դասաւանդութիւններ:

Շնորհիւ ուսուցիչներու ազդեցութեան աշակերտութեան մէջ հետզհետէ սկսած էր արթննալ ու դրոշմուիլ ազգային գիտակցութիւնը: Մէկ կողմէ առեւտրական ու տնտեսական, միւս կողմէ կրթական տեսակէտով Հայերու այս յառաջդիմութեան՝ Թուրքերը նախանձոտ աչքերով կը նայէին, իրենք բթամիտ, ծոյլ, անընդունակ, ամէն արհեստի, գործի եւ ասպարէզի մէջ յետամնաց, դարձեալ իրենք կը վայելէին կառավարութեան օժանդակութիւնը եւ հովանաւորութիւնը, աւելի ազատութիւն ունէին զարգանալու եւ յառաջդիմելու, բայց աղտոտութեան ու թշուառութեան մէջ կը թաւալէին:

Թուրքիա, երբ համաշխարհային պատերազմին մէջ մտաւ ու զօրակոչի ձեռնարկեց 20էն 45 տարեկանները, առանց ազգի խտրութեան, պէտք էր արձանագրուէին իրենց զինուորագրութեան մասնաճիւղին: Արձանագրութեան դիւանները անկանոն ըլլալով զինուորներէն շատերը ամիսներով վերջնական կարգադրութեան կը սպասէին եւ աննպատակ կը թափառէին փողոցները:

Երբ զինուորներէն դասակարգ մը ուրիշ վայր փոխադրելու հրաման կը հասնէր, հարիւր հոգիէ բաղկացեալ խումբէն մինչեւ որոշեալ տեղը հազիւ 35 կամ 40 հոգի կը մնար: Մնացեալները զանազան առիթներէ օգտուելով կը փախէին: Ամիսներով շատ անգամ տարիներով կ'ապրէին փախստական: Զինուորները փախուստի մատնող գլխաւոր պատճառներէն մէկը պէտք է նկատել բանակի պարէնաւորման չափազանց անկանոնութիւնը, հագուստի, կօշիկի պակասութենէն շատ զինուորը շատ անգամ պարտաւորուած էր անօթի օրեր անցընել, շատ անգամ կարելի էր հանդիպիլ զանազան ձեւերով ու գոյներով հագուստ հագուած զինուորներու, որոնք աղտոտութեան եւ ոջիլներու մէջ կը խեղդուէին: Այս պայմաններու մէջ զինուորը անօթի մնալն ալ յանձն կ'առնէր: Դեռ շատ անգամ ալ չնչին պատճառներով դատապարտուած էր ծեծի եւ խոշտանգումի:

ՄԱՄՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

կը, երբ կը յառնուի իր գեղարուեստական արժէքի իրական բարձրութեան մէջ, չէ կրող անտարբեր թողուլ մեր նորահաս սերունդը, այլ իր ազատարիչ ուժով, երբ խայծ կը ծառայէ, լարելու համար նորերուն հետաքրքրութիւնը եւ աւելի տաք ըղձացումներ արթնցնելու անոնց հոգիէն ներս։ Երաժշտութիւնը, հոգեւոր ըլլալ թէ աշխարհիկ, միեւնոյնն է մեզ համար, երբ կարող է նպաստել այս արդիւնքին։

Ահա թէ ինչու կը ցանկայինք որ տրուած աշխատանքը մէկ անգամի համար եղած չըլլար, այլ ուրիշ անգամներ եւս բախտն ունենայինք նոյնքան ներկայանալի եւ հոգեպարար երգեցողութիւն մը լսելու։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՔԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ռոպէնսոնի ղարատաններու ծառերու տակ կատարուեցաւ անցեալ կիրակի օր, եղանակի ամէնէն գեղեցիկ եւ չէն հանդէսը։

Դպրոցի հանդէսն էր։ Փարիզի Հարաւ. Շրջանի «Ցառաջդիմասիրաց»ի, ժողովուրդի գուրգուրանքով ու զոհողութիւններով ապրող, ուռճացող, ութ տարուան անցեալ գործունէութիւնով բեղուն այդ Միութեան «Դպրոցի Օր»ը։

Պահ մը դիտեցէք խմբաւորումները։ Իւրաքանչիւր վայրի, ամէն մէկը իր երկրի, քաղաքի սովորութեան եւ ուտելիքի զանազան ձեւերով։

Ծանօթացումներ, անակնկալ հանդիպումներ, կարօտի եւ սիրոյ խօսքերու փոխանակութիւններ, մրմունջներ, առանձին առանձին գոյներով, ստեղծած էին յատկանշական պատկերներ։

Վարչութեան ատենապետը բացուած կը յայտարարէ հանդէսը, ընդհանուր ակնարկ մը միութեան գործունէութեան մասին, ութ տարիներու տքնաջան աշխատանք, ամէն տարի 80է աւելի աշակերտներու հոգիին մէջ ճգնած է ստեղծել հայ գրի եւ գրքի հանդէպ պաշտամունք։ Պանծօ Թաշանի հայ մանուկները կ'ուզեն հայ մնալ, պայմանաւ որ մենք զօրավիգ կանգնինք անոնց։ Խօսք կ'ուղղուի հայ երիտասարդներուն որ անոնք գտնուին միացման գիծը հին եւ Ֆրանսայի մէջ ծնած ու մեծցած այս նորահաս սերունդին միջեւ։

«Հիւանդտես»ի ներկայացումը կ'անցնի կրկին անգամ ծիծաղներու եւ ծափերու մէջ։ Ուսուցիչ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանի այս գործը անգամ մը եւս ներկայացուեցին, առա յաջող կերպով, «Ցառաջդիմասիրաց»ի աշակերտ եւ աշակերտուհիները, իրենց հրապիկ խաղարկութեամբ, հակառակ բեմի կարգ մը անպատեհութիւններու եւ սրահի ընդարձակութեան։

Աճուրդ կը կատարուի։ Կ'արժէ յիշել մեր Միութեան պատուոյ անդամներէն Պ. Վահան Տէօքմէճեանի լայն մասնակցութիւնը։ Եփրատը պարերու ընթացքին կը նուագէր։

Փարիզէն եւ արուարձաններէն եկած բարեկամներ կը յայտնեն իրենց ապաւորութիւնները եւ հիացումը։

— Կը սիրեմ Միութեան այս ձեւը, որովհետեւ մշակոյթի ճամբուն վըրայ՝ բոլոր հոսանքներու համագործակցութիւնը միակ ճամբան է սերունդներու հայեցի դաստիարակութեան։

Ուրիշ մը աւելի հաւատաւոր դարձած է այսօր եւ ժողովուրդի այս աննման եւ խուռներամ ներկայութիւնը կը նկատէ ազգային գիտակցութեան ցոյց մը։

Կը մօտենամ հայ երիտասարդներու, որոնց ընդհանուր համոզումը այն է թէ հայ օրիորդներու հետ ամուսնութեան մէջ կը կայանայ իրենց իրական երջանկութիւնը։ Այդ օրը հանդիպեցայ շատերու հայ իրականութենէն, հայ կեանքէն ուծացած՝

նորու, որոնք յուզուած փառաբանանքը կ'ընէին հայ մշակոյթին։

Ապրիս, «Ցառաջդիմասիրաց» եւ մշանջենական դառնաս մեր հայ իրականութեան մէջ, արձակած կայծերդ ու բոցերդ տարածուին, ուր որ հայ մը կայ, հայ համայնք մը ձեւաւորուած է, եւ այնտեղ ստեղծուին խարոյկներ եւ հայ կեանքի մշտավառ մորենիներ։

Ս. Գարակէօզեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անկախութեան տօնը

—•—

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 15 յունիս (Ցառաջ). — Հայաստանի ազատագրութեան 19րդ տարեդարձը տօնեցինք ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեամբ։ Հակառակ հեղձուցիչ օդին, Արմոնի թը Սէնթ Էթիէնի չքեղ սըրահը լեցուած էր երիտասարդներով։ Բեմին վրայ շինուած էր հսկայ կամար մը եռագոյն թուղթերով եւ կանանչ ճիւղերով, մէջտեղէն կախուած էր Հայոց տարադիր դրօշը, ստորոտը լայնանիստ Արարատը, կամարին վրայ երկու «Հ. Հ.» գիրերուն մէջ հանրապետութեան զինանշանը։ Վարագոյրը բացուելուն՝ արուեստական բոցեր կը ժայթքէին աուծին եւ արծիւին բերնէն, իսկ պէնկալեան կարմիր բոց մը խորհրդաւոր կերպարանք կուտար բեմին, մինչ Կ. Խաչի երգչախումբը սրահը կը թնդացնէր «Ցառաջ Նահատակ» խմբերգով։ Ներկաները լուռ եւ երկիւղածութեամբ կը դիտէին ու կ'ունկնդրէին։

Նախագահ ընկ. Ա. Պօղիկեան օրուան նշանակութեան շուրջ քանի մը պատշաճ խօսքեր ընելով անցաւ յայտագրի բաժնին։ Արտասանութիւններ ըրին Թագուհի Ստեփանեան՝ «Նայիրի աղջիկը» (Արամ Գառօնէ), Սարգիս Փիլիկեան՝ «Ցարգանք քեզ», Երջանիկ Թաշճեան, փոքրիկն Մարգարիտ Խրիմեան եռագոյնին նուիրուած քառեակ մը, Անահիտ Ստեփանեան «Վրէժ»ը։ Հայերէն գեղեցիկ կտորներ երգեցին Տիկ. Լիլի Տէմիրճեան (Ֆրանսուհի) եւ ընկ. Արամ Տէմիրճեան (Ս. Շամոնէն), ինչպէս նաեւ Արշալոյս Սեդրակեան։ Ուղերձ մը կարդաց Ս. Շամոնէն ընկ. Ս. Ընտրիկեան։ Գէորգ Ջավուշին ձօնուած արտասանութիւն մը ըրաւ Օր. Հռիփսիմէ Մուրատեան։ Խանդավառ ծափերով բեմ եկաւ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան։ Ընկերը մէկուկէս ժամուան կուռ բանախօսութեամբ մը պարզեց Մայիս 28ի պատմական ու նուիրական արժէքը հայ իրականութեան մէջ եւ ձաղկեց մեր անարժան հակառակորդները, որոնք պատմութիւնը վերիվայր շրջելով կ'ուզեն իրենց ըրբամազդուլխ չինել։ Մէջ ընդ մէջ Կ. Խաչի երգչախումբը երգեց «Դարձեալ փայլեց», «Ջէյթունցի ենք» եւ ուրիշ երգեր, խանդավառութիւն եւ ոգեւորութիւն ստեղծելով ժողովուրդին մէջ։

Հանդէսի վերջաւորութեան ներկայացուեցաւ ընկ. Ահարոնեանի «Էլ մի աղօթիր»ը, որ յուզումով համակեց ներկաները։ Ժամը 7ին անկախութեան զաղափարով հաղորդուած հանդիսականները մեկնեցան սրահէն։

** Ցաջորդ երեկոյ ունեցանք ընկերական ժողով, ուր ընկեր Շ. Միսաքեան ընդարձակ զեկուցում մըտաւ կուսակցական ներքին եւ արտաքին կեանքին շուրջ։ Օգտուելով ընկերոջ ներկայութենէն երեքշաբթի երեկոյ սարքեցինք հրապարակային դասախօսութիւն մը։ «Ցառաջ»ի խմբագիրը խօսեցաւ միջազգային քաղաքականութեան մասին եւ ծանրացաւ հայրենիքի ներկայ կացութեան վըրայ, մանրամասնօրէն բացատրեց Հայաստանի աւելի քան 35 ղեկավարներու եւ բազմաթիւ մտաւորականներու ձերբակալութիւնն ու բանտարկութիւնը։ Խօսեցաւ նաեւ զինուորագրութեան շուրջ։ Եղան հարցումներ, որոնց ընդարձակօրէն պատասխանեց։

Հարգանցի

ՔԷՄԷՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆ

—•—

ԹՈՒԼՈՆ. — Մեր հայ գաղութն ալ բարեբախտութիւնը ունեցաւ վայելելու մեծատաղանդ քեմէնչիստ Ռուբէնի հմայիչ նուագը։

Վենետիկի Ռափայէլեան վարժարանի շրջանաւարտներէն Ժ. Գամպուրեան գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը բացատրեց եւ պարզեց հայ համբաւաւոր արուեստագէտին արժէքը, իբրեւ արուեստի միջազգայինտեսակ մօտ վաթսուն պետութիւններու քաղաքներուն մէջ։ Հայ աշուղը, իր սիրական քէմէնչէի լարերուն կախարդանքով ներկաները երեւակայութեամբ փոխադրեց հայ բնաշխարհը։

Հանդէսին յայտագիրը շատ ճոխ էր։ Արուեստագէտը նուագեց 15 կըտորներ, որոնց մէջ Ա. Տիգրանեանի «Անուշ» օփերան ու իրեն եղանակաւորած «Հովիւին երգը», «Հայրենի կարօտը», «Ցուցք Հայաստանի»ն, որոնք ծափեր խլեցին։

«Վոլկա Վոլկան» սքանչելի էր։ «Արարական աղօթք»ը՝ յուզիչ։ Հիանալի էր «Միրանի ծառը» (Կոմիտաս), բայց ո՞ր զոհարը յիշեմ, մէկը միւսէն գեղեցիկ։

Սրահը թնդաց գնահատանքի ինքնաբուխ արտայայտութիւններով, երբ Տիկին Ռուբէնը ստացաւ փառաւոր ծաղկեփունջ մը Թուլոնի հայ գաղութին կողմէ։

Սոյն նուագահանդէսին յաջողութեանը մեծապէս նպաստեցին Պ. Պ. Թորոս Տօրումեան, Արամ Սանտըճեան, Մաքսուտ, Տաղլեան։

Թղթակից

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Մեր նահատակ ընկերներէն Գարմէնի զաւակը, Վիգէն, որ կ'ուսանէր Ժընեւի մէջ, փիլիսոփայութեան առաջին մրցանակը շահեր է անցեալ շաբթու, ինչպէս կը տեղեկանանք «Ժուռնալ տը Ժընեւ»էն։ Այս համալսարանական մրցումներուն կը մասնակցէին մեծ մասով օտար փրոֆէսէօրներ, բժիշկներ եւ տեղացիներ, իսկ Հայ ըլլալով՝ երիտասարդ Վիգէնը, որ լուրջ ուսումնասիրութիւն մը պատրաստած էր։ Եւ ահաւասիկ առաջնութիւնը կը շահի Հայը, այնքան օտարներու մէջ։ Բարոյական փայլուն յաջողութենէն զատ, Վիգէն իբրեւ մրցանակ ստացած է 400 զուիցերիական ֆրանք (2000 ֆրանսական ֆրանք)։

Մեր խնդակցութիւնները իրեն եւ մայրիկին (Տիկին Իսկուհի Գարմէն)։

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

—•—

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խըբագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յունիս).

— «Սանճաքի վերջին դէպքերը բակած են ծանրակշիռ դառնալ։ Արդէն իսկ 17 վիրաւորներ կը գտնուին Անտիոքի հիւանդանոցներուն մէջ ու շրջանը կը հաշուէ Արաբ ու Թուրք՝ մէկ քանի մեռեալներ։

Մէկ կողմէ Թուրքերու անսահման ուրախութիւնը եւ ամբարտաւան կեցուածքը, միւս կողմէ արաբ եւ քրիստոնեայ տարրին բեկումը՝ պատճառ կը դառնան ահա զոյավիճակի մը որ ոչինչ ունի մխիթարական ու կրնայ հետզհետէ աւելի լուրջ եւ աւելի բարդ կացութեան մը առջեւ դնել շըրջանը։

Աւելորդ է ըսել, թէ տնտեսապէս անբաղձալի կացութեան մը մէջ գտնուող այս շրջանը, որուն ժողովուրդը ընդամէնը երկու տասնեակ տարիներ առաջ կրեց պատերազմին բոլոր դառնութիւնները, ծայր տուող ներքին խռովութիւններէն ալ աւելի կը տուժէ ու կ'ենթարկուի նիւթական քայքայման։

Ազգերու Դաշնակցութեան վերջին կարգադրութիւնը հեռի է գոհացնելէ Սուրիան մասնաւորապէս ու Սանճաքի ոչ թուրք ազգաբնակչութիւնը առանձնապէս։

Կարկատանի մը համազօր հաւաձեւը, կը դառնայ ու պիտի շարունակէ աւելի յետոյ եւս դառնալ կռուախնձոր նոր կնճռոտութեան ու բարդութիւններու։

Ջոկուած շրջան մըն է այժմ Անտիոք — Իսքէնտէրուն հողամասը։

Ներքին անդորրութիւնը հոն հաստատուած չէ տարրերու փոխադարձ համագործակցութեան սկզբունքին վրայ։ Թուրք տարրը Էնկիւրիի միջոցով ձեռք բերուած արդիւնքէն գոհ՝ արդէն իսկ ցուցը ցցել սկսած է ու բարձրաղաղակ կը հայհոյէ թէ Արաբին եւ թէ Ֆրանսացիին։

Ան իր դասը կը սորվի հեռուէն, հասկնալի եւ զօրաւոր կապերով կապուած է սահմանամերձ Թուրքիոյ ու հարիւր առ հարիւր հաւատացած է որ Սանճաքը օր մը պիտի միանայ Թուրքիոյ ու դառնայ անոր անբաժանելի մասը։

Իրենց կարգին «վաթանի»ները, անոնք որ նոր Սուրիոյ մաս կը դառնէին շրջանը՝ հասած են այն եզրակացութեան, թէ Ազգաժողովին կարգադրութիւնը անարդար էր ու անցած են հրապարակային բողոքներու։

Աւելին, անոնք համոզուած են թէ ծալապատիկ նստելով պիտի նպաստեն Սանճաքի խաղաղ թրքացման, ուստի բողոքի թափօրներով, ցոյցերով, գործադուլներով ու հեռագիրներով կ'աշխատին երկիրը չհանել ձեռքէ։

Կայ եւ ծայր տուող քաղաքական հասուն տեսակէտի մը արդիւնք բեկումի պարագան նոյնպէս։

«Եթէ օգնութեան ու հրատայլեր ունենայինք» կը մտածեն Սուրիացիները եւ տենդագին կը մղուին ահա աշխատանքի։

Իրաւազրկուած ըլլալու, իրենց հայրենիքին հանդէպ աղաղակող անարդարութիւն մը գործադրուած ըլլալու Սուրիոյ եւ Սանճաքի արաբ տարրին հողերանութիւնը արդէն պիտի բաւէր, որ վէճեր ու խնդիրներ անպակաս ըլլային ԻսքէնտէրունԱնտիոք տարածութեան վրայ։

Կ'ըսենք աւելի, փաստօրէն Սուրիոյ արաբ ազգաբնակչութիւնը, իր քաղաքական բոլոր հոսանքներն ու ղեկավարները յանգած են այն եզրակացութեան թէ Թուրքիոյ նուաճողական ձգտումները Սանճաքով պիտի չվերջանան երբեք։

Սանճաքը դժբախտ մէկ չուկէտն է, ուրկէ նոր ակնկալութիւններովպիտի մեկնին Թուրքերը, հետզհետէ հողային նոր պահանջներ հրապարակ դնելու համար։

Ընդունինք առածին ճշմարտութիւնը, ախորժակը ուտելով կը բացուի։ Ու մանաւանդ՝ մարսելով։ Սուրիոյ քաղաքական երիտասարդ ղեկավարութիւնը կը զգայ ասիկա, կը զգայ եւ Սանճաքի արաբ տարրը, որուն հոգին այս պահուս փոթորկած է ահա։

Շրջանը կը զգայ թէ մայր հայրենիքը պէտք ունի իրեն, ու փոխադարձաբար։

Կապը կը շարունակուի ամուր կերպով միացած մնալ Սանճաքի եւ Դամասկոսի միջեւ։

Նոյնը կ'ընէ Էնկիւրի, որ գործակալներու միջոցով կուտայ շրջանի թրքութեան հետեւելիք ուղղութեան վերաբերեալ անհրաժեշտ հրահանգները։

Ու արիւնը կը հոսի ահա երկրի մը մէջ, որ պէտք ունի ինքնամփոփուելու եւ նուիրուելու ներքին շինարարական աշխատանքի։

Կը թուի սակայն, որ դեռ ծայրն ենք ծրարին։

Սկսուած խուլ պայքարը պիտի շարունակուի, որքան ատեն որ վերջնականապէս շրջանը բաղկացնող դժգոհ տարրերը հաշտուած չեն կատարուածին հետ։

Այս պայմաններուն մէջ ամէն օր աւելի ծանրակշիռ դէպքեր կրնան վըտանգել Սանճաքի տեւական ապահովութիւնը եւ ստեղծել անբաղձալի քաոս մը։

Կը թուի թէ կայ փոխուած հիմնական գիծ մը ժողովուրդներու հոգիին մէջ։ Մարդիկ այլեւս չեն ուզեր կարծես տէքրէթներով պարտադրուած կարգադրութեանց հպատակիլ։ Արդարութիւնը ուրիշ բան կը փնտռէ ահա, ու զայն երբ չի գտներ, կը սկսի հազար ձեւի զալարումներով պոռթկալ։

Ո՞ւր կրնան յանգիլ դէպքերը, ոչ ոք չի գիտեր, մէկ բան միայն յըստակ է, կացութիւնը դեռ երկար պիտի մնայ երերուն Սանճաքի մէջ»։

ՆԻՇԱՂ

Ճաշարանին մէջ

— Արդեօք, Տէր եւ Տիկին կը փափաքի՞ն որ սքանչելի լեզու մը բերեմ։

— Կինս բաւականէն աւելի լեզու ունի։

— Ուրեմն ուղեղ բերեմ։

— Այո, ինծի լեզու, տիկնոջս ալ ուղեղ բեր։

ՋԱՏԻԿ ՄԱԹԻԿԵԱՆ

Ընկեր Ջատիկ Մաթիկեանի մահուամբ, որուն գոյժը տուինք երէկ, Հ. Ց. Դաշնակցութեան Ամերիկայի մեր կազմակերպութիւնը կը կորսնցնէ իր ամէնէն գործօն, նուիրուած եւ վստահելի ընկերներէն մէկը։

Ծնած է Սեբաստիոյ նահանգի Ղավրազ գիւղը (Կովտունի եւ Սեբաստիա քաղաքի մէջտեղ), 1878ին։ Դեռ պատանի՝ մեկնած է Պոլիս եւ աշակերտած Պէրպէրեան վարժարանին։ Շատ կանուխէն, իր աշակերտութեան օրերէն, բերած է իր գործօն մասնակցութիւնը յեղափոխական շարժման։ Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած է, բայց օտար դեսպաններու միջամտութեամբ ազատ արձակուած եւ ապա անցած Փարիզ, ուր ուսանած եւ գործած է քանի մը տարի։ 1896ին անդամակցած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան եւ մինչեւ իր մահը եղած է անոր անխոնջ գործիչներէն մէկը։

1905ին անցաւ Ամերիկա եւ առաջին անգամ մասնակցեցաւ Նիւ Եորքի կոմիտէին։ Այնուհետեւ երկու անգամ կարճ ժամանակով, մեկնեցաւ Եւրոպա։ 1919ին, ժողովրդական ընտրութեամբ, իբրեւ Ամերիկահայ գաղութի չորս ընտրեալ ներկայացուցիչներէն մէկը, բոլորն ալ Դաշնակցական, ընկ. Մաթիկեան մասնակցեցաւ Փարիզի մէջ Ազգ. Պատուիրակութեան նախաձեռնութեամբ գումարուած Արեւմտահայ Համագումարին։ Փարիզէն պիտի մեկնէր Հայաստան՝ ընդմիշտ հոն հաստատուելու համար երբ մեր քաղաքական կեանքի պայմանները անակնկալ կերպով փոխուեցան։

Ամուսնացած էր, կը թողու մէկ աղջիկ զաւակ եւ իր սիրելի այրին։

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

—•—

— Ա՛խ, երանի անգամ մը դէմ դիմաց հանդիպէի այդ սրիկային, — հոգոց հանելով փսփսաց Պարգեւը Տաճատի ականջին. — Ես գիտեմ թէ ինչ կ'ընէի…

Տաճատը ատամները սեղմած՝ նայեցաւ ընկերոջը, քիթը տրորեց ըըռունցքով, աչքերը պշպշացին ու գլուխը շարժեց, որպէս թէ ըսել ուզէր՝ ես ալ գիտեմ թէ ինչ կ'ընէի։

Յանկարծ սենեակի դուռը բացուեցաւ եւ սեմին վրայ երեւցաւ Լեւոնի բարձր հասակը։ Սենեակին մէջ հաւաքուած քսանէ աւելի պատանիները մէկ մարդու նման ոտքի ցատկեցին ու երբ Լեւոնը կաղալով ներս մտաւ, հաւաքուած տղաքը ուրախութենէ ցոլացող դէմքերով շրջապատեցին զայն։ Իրարու խառնուեցան։ Պատանիներէն ամէն մէկը կը մօտենար Լեւոնի ձեռքը թօթվելու։ Կային որ ուրախութենէ կ'արտասուէին։ Կարծես առաջեալ մը լինէր Լեւոնը, շրջապատուած հոգեսուն զաւակներով, որոնք կորսնցուցած էին իրենց առաջնորդը ու ահա յանկարծ կը գտնէին զայն։

Ցուզուած էր եւ Լեւոնը՝ ինքզինք զսպելով այդ պատանիներու հաւաքոյթին մէջ։ Զորս դէն բոցավառ աչքեր, անձնուիրութեան պատրաստ լուրջ դէմքեր, հին օրերու հաւատաւոր վերաբերմունք։

— Նստէք, տղաք, — խնդրեց Լեւոնը, — անցնինք գործի։

Պատանեկան երկու խումբերու միացեալ հաւաքոյթն էր այդ։ Դաւոյի զաւաճանութենէն վերջ, երբ յեղափոխական խումբերը հետզհետէ կը քայքայուէին, հին, փորձառու ընկերները կը քաշուէին հրապարակէն, շատեր իրենց գլուխը ազատելու համար կը լքէին շարքերը, նոր սերունդը՝ դպրոցական պատանեկութիւնը հրապարակի վրայ մնաց, ամէն ժամանակէ աւելի գործելու եռանդով, պատրաստ ամենածանր զոհաբերութեան։ Կը պակսէր միայն ղեկավար ձեռք մը, կամք մը՝ ուղղութիւն տալու, առաջնորդելու զանոնք։ Յեղափոխական ղեկավարներէն Վահէն էր պատանեկան խումբերու խնկական ոգին, սիրուած գործիչը։ Անոր աշխատանքով եւ գուրգուրոտ վերաբերմունքով հետզհետէ կազմակերպուած էին դպրոցներու բարձր դասարաններու աշակերտները, հոգեպէս կապուելով անոր հետ։

Լեւոնը աւելի գործնական աշխատանքներով տարուած՝ անցեալի մէջ հազիւ ժամանակ ունեցեր էր աշակերտներով զբաղելու։ Բացի այդ հանգամանքէն, որ Վահէն կը ղեկավարէր աշակերտութիւնը, Լեւոնին շատ ալ չէր գրաւեր տեսական հարցերով զբաղիլը այդ պատանիներուն հետ, որոնց միտքը նոր փնտռտուքներու եռեւէն ու եռուզեռի մէջ էր։ Սակայն, սարսափելի աղէտէն վերջ, երբ հիները քաշուած էին, Վահէն ձերբակալուած, հրապարակը ամայի, յոյսի վերջին բեկոր մըն էին այդ պատանեկան խմբերը։ Լեւոնը յուսահատ մարդու մը նման՝ կառչած էր այդ խումբերուն։

— Ժողովը բացուած է, — Լեւոնի մօտ տեղաւորուելով խօսեցաւ համակրելի դէմքով պատանի մը։

Սենեակին մէջ փսփսուքը դադրեցաւ։ Այդ պատանիները, որոնցմէ շատեր դեռ մեծ երեխաներ կրնային համարուիլ, լուրջ, կեդրոնացած դէմքերով սկսան խօսիլ զանազան կարեւոր հարցերու մասին, որոնցմէ ամենագլխաւորն էր դաւաճան Դաւոյի խնդիրը։ Լեւոնը լուռ մտիկ կ'ընէր, երբեմն միայն մէկ երկու բառով բացատրութիւն մը կուտար, կամ տրուած հարցէն շեղող մէկու մը նկատողութիւն կ'ընէր։ Հետզհետէ ձայները կը բարձրանային։

Պահակները փոխուեցան, ու Հըմայեակը ընկերոջ հետ ներս մտաւ ցըտէն կիսովին սառած վիճակի մէջ։ Ատեն մը լուրջ մտիկ ընելէ վերջ, Հըմայեակը, շատ նիհար պատանի մը, գունդ մազերով, երկարած դէմքով, յանկարծ փոթորկեց ժողովը, իր անզուսպ, ոգեւոր ճառով։ Փրփուրը բերնին կատաղութենէն դողալով կը խօսէր ան՝ չխնայելով իրենց պատրաստակամութիւնը ամենածանր զոհաբերութիւններ կատարելու, եթէ իրենց միջոցներ տրուէին, եթէ իրենց քայլերը ղեկավարուէին։

Լեւոնը համբերութեամբ կը լսէր բոլորի արտայայտած մտքերը, առանց խօսքի խառնուելու, պարզ հանդիսատես մը լինէր կարծես այդ ժողովին մէջ։ Եթէ Լեւոնը չէր արտայայտուեր, բայց միտքը լարուած մեքենայի մը կանոնաւորութեամբ կը գործէր, թափանցող հայեացքը ուղղած շրջապատող տղայոց դէմքերուն։ Այդ տղաքներէն ո՞րը խօսքերէն մինչեւ գործը կրնար անցնիլ՝ այս ծանր միտքն էր որ կը զբաղեցնէր Լեւոնը։ Պայծառ, ինքնավստահ դէմքեր, ոգեւորութեամբ վառուած աչքեր, պատրաստակամ պատանիներ բոլորն ալ, եւ սակայն Լեւոնը կը դժուարանար որոշ տղաք ընտրելու։

Առաւօտեան ժամը երեքը անցած էր։ Պատանիները անսովոր ոգեւորութեամբ կը շարունակէին դեռ խօսիլ բանտարկեալներու, պահեստները փոխադրելու, դաւաճանի չհատակութիւններուն վերջ մը տալու մասին։ Սակայն, ցրուելու ժամը կը մօտենար։ Ժամհարի կոչնակէն առաջ պէտք էր որ իրենց տները հասնէին։ Ոմանք թէեւ մօտաւոր, բայց շատերն ալ Ագեստանի ամենահեռաւոր թաղերէն եկած էին։

Լեւոնը ամբողջ գիշերը աւելի մտիկ ըրած էր քան թէ խօսած։ Բաւականութեամբ կը հետեւէր պատանիներու ոգեւորուած խօսակցութեան, իւրովի մտածելով, որ կորիզը առողջ մնացած էր, որ համատարած յուսալքումի օրերուն իսկ, նոր երիտասարդութիւնը, գործելու, անձնուիրաբար ծառայելու տրամադրութիւն ունի։

Երբ ցրուելու ժամանակը հասաւ, Լեւոնը մատնանշելով երեք պատանիներ՝ խնդրեց որ դեռ ժամանակ մը մնան իրեն հետ։ Այդ պատանիներէն մէկը՝ Տաճատն էր։

Լեւոնը չէր մոռցած, որ Առիւծ Գեւոն ու Թոփալ Սասանան Ս. Խաչ վանքը իրմէ լուրի մը կը սպասէին։ Պէտք էր կարգադրութիւն մը ընել անոնց մասին։ Պատանիներէն մէկը Փաշի փողոցը կը բնակէր։ Մօտը նստեցնելով զայն՝ ցած ձայնով մը սկսաւ անոր հետ խօսիլ։ Պատանին դրական միտքով գլուխը կը շարժէր։

— Ուրեմն, այդպէս, վաղը գիշեր աչալուրջ կը հսկես, — հրահանգեց Լեւոնը, — եթէ գան, եթէ՝ կ'ըսեմ, որովհետեւ հաստատ չեմ գիտեր, թէ պիտի կրնան ապահով կերպով անցնիլ։ Ուրեմն, եթէ գան, ձեր տանը կը պահես, ու անմիջապէս կ'իմացնես Սաթենիկին։ Ան լուրը ինծի կը հասցնէ։ Տէ, երթաս բարով, փողոցներով զգոյշ անցիր…

Մնացին Ցակոբը, երկու պատանիները եւ Լեւոնը։ Մօտաւորապէս ժամ մը խօսեցաւ Լեւոնը, ցած, հազիւ լսելի ձայնով մը. երկար բարակ բացատրեց, ցուցմունքներ տուաւ, մինչ պատանիները անոր շրթներէն կախուած՝ չորցած սպունգի նման կը ծծէին անոր խօսքերը։ Խօսքը վերջացնելով՝ ամէն մէկուն մաղթեց տասհարուածեան առաջնական մը եւ պրաունինկ մը տուաւ։

Ժամանակ էր որ մեկնէին։

Պատանիները ջերմօրէն Լեւոնի ու Ցակոբի ձեռքը սեղմեցին եւ դուրս եկան սենեակէն։

— Խեղքս շատ բան չի կտրեր, — ըսաւ Ցակոբը, որ ամբողջ գիշեր բերանը չէր բացած։

— Ինչո՞ւ, Ցակոբ…

— Դժուար գործ է։ Մարդ այդպիսի գործ մը կատարելու համար՝ տաք ու պաղ ջուրերէն անցած պիտի լինի։ Շատ մը նոր հայդուկներ տեսած եմ, որոնք առաջին կռուի մէջ, հրացան արձակած ժամանակնին, երկու աչքերը մէկանց գոցեր են… Միայն արիւն տեսած մարդ մը կրնայ պաղարիւնով գործել…

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ձգել ծրագրին գործադրութիւնը եւ շաբաթը 45 ժամ աշխատանքի արտօնութիւն տալ :

Կառավարութիւնը դիտել տուաւ թէ գրեթէ տարի անցած է որ 40 ժամուան շաբաթական աշխատանքի ծրագիրը ընդունուած է, եւ տակաւին կը վիճին, եւ տակաւին ժամանակ կը պահանջեն: Կը թուի թէ համաձայնութիւն կարելի չեղաւ գոյացնել, այնպէս որ անխուսափելի կը համարուի գործադուլը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ մէջ՝ կառավարական «լիազօրութեան» ծրագրին քննութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար երէկ, օր մը եւս յետաձգուեցաւ: Ելմտական յանձնաժողովը կարգ մը լուսաբանութիւններ պահանջեց կառավարութենէն :

Երկրին ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացած է, ներկայիս, այն վիճաբանութիւններուն վրայ, որոնց ենթարկուած է կառավարութեան «լիազօրութեան ծրագիրը»: Ի՞նչ պիտի ընէ ծերակոյտը, պիտի մերժէ՞, փոփոխութի՞ւն պիտի առաջարկէ: Մերժումի պարագային՝ մենամարտ մը տեղի պիտի ունենայ Ծերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովին մէջ:

Տէր եւ Տիկին Միհրան Ֆէրհատեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Իւթիւճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մխաքեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Այրի Տիկին Փափազեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Բարսեղեան, Տիկին Զէյթունցեան, Այրի Տիկ. Ֆէրհատեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Ֆէրհատեան, Այրի Տիկին Գանթարճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Թուլուկեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկ. Քիւրքճեան եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի քրոջ, մօրաքրոջ, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՖԵՐՀԱՏԵԱՆԻ

(Ծնեալ Մխիթարեան)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 16ին 64 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, 19 յունիս, շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին իր բնակարանը, 15 րիւ Փասթէօր, Բօնի սու Պուա, Սէն :

Հաղորդակց. միջոցներ — Կար տը լ'էսթէն շոգեկառք ժամը 14·30ին, օթոպիւս 118, Փլաս Րէպիւպլիքէն եւ Փորթ Վէնսէնէն թիւ 121, Փորթ Մոնթրէօյէն, մինչեւ Բոնի սու Պուա :

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՓՐԱԴԱՅԻ Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ կիրակի, Ս. Սահակ - Մեսրոպի Տօնը կը կատարուի հանդիսաւոր արարողութեամբ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթող. Պատուիրակ Գերաշնորհ Տ. Գարեգին եպ. Խաչատուրեան, նիւթ ունենալով «Հայաստան հայց Աջը»: Ս. Պատարագի աւարտումէն ետք մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցիին հիմնադիր - բարերար Պ. ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԱՍԱՆՃԵԱՆԻ ննջեցեալներուն յիշատակին :

Ի գիտութիւն՝ Առնուվիլի եւ մերձակայ արուարձաններու հայ ժողովուրդին, կը ծանուցուի թէ Արնուվիլ լէ Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ յառաջիկայ 20 յունիսի կիրակին Շավիլի Հոգ. Հովիւ Տ. Հրմայեակ վրդ. Պաղտասարեան հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ քարոզել :

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9, Ս. Պատարագ ժամը 10:

Հաղորդակցութեան միջոց — Կար տիւ Նորէն 8·05, 8·49, 10·05, 10·36, 11·05:

Հոգաբարձութիւն Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ Արծիւ Ակումբին կողմէ, այս շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 22 րիւ Րիշէ, Փարիզ (9): Կը խօսի՝ Պ. Խոնդկարեան: Նիւթ՝ Ռաֆֆիի կենսագրութիւնը: Մուտքը ազատ է :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկ. Փանիկեանի իր ամուսնոյն մահուան առթիւ:

×

Մարսէյլի Սալնոյձոքի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից ՊԱՂՏԱՍԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ (որ երիտասարդ հասակին զոհ գնաց ելեկտրական ուժի մը) իր այրիին, իր եղբօր Պ. Անտոնի, հօրեղբօր՝ Աքգարի եւ պարագաներուն:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

11 — 18 Յունիս

ՊԱՆԵԼՕ, Մազմ.— 35:
ՎԻԼԼՕՐՊԱՆ, Պետր.— 70:
ՓԱՐԻԶ (10), Մինթ.— 17·50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810:
ԿՈՆՍՏԱՆԴԻՆ, Ս. Մ.— 35:
ՊՐՈՆ, Տիկին Մ.— 82:
ՍԷՆԹ ԱՐՕՄԱՆ, Ա. Թ.— 35:
ԼԻՈՆ, Գ. Մկրտ.— 70:
ՄՕՐԷՍԹԷԼ, Պարտ.— 35:
ՓԱՐԻԶ (20), Խապ.—150:
ԼԱՍԷՅՆ ՍԻՒՐ ՄԷՌ, Ս. Կ.— 35:
ՇԱՍ, Ապր.— 25:
ՆԷՕՅԵԻ, Օր. Զ.— 35:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, այսօր, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր դպրոցին մէջ, 6bis Bld. Rodin:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայրենակցական Միութիւնը կը տօնէ Վարդավառը Յուլիս 18ին, Բոպէնեոնի անտառը: կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Matinée Prolongée

կազմակերպուած **Carlo Canti**ի եւ իր օրքէսթրին կողմէ

վաղը, կիրակի ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր,

Restaurant Marigny, 24 Cours Marigny, (Վէնսէնի քաղաքապետարանին դիմացը) մեթրօ Château de Vincennes.

կը մասնակցի յայտնի ռուս ջութակահար M. Veintroube.

Զանազան անակնկալներ — Պիւֆէ մատչելի գիներով.

Մուտք 10 ֆր.:

Սրահը կը գտնուի օդասուն պարտէզի մէջ:

10րդ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, ՍԷՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 1[illegible]0 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, **Salle Gaveau**ի մէջ

45 Rue La Boëtie, մեթրօ **Miromesnil**

Ժողովուրդի ընդհ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ Նահատակներու յիշատակին ձօնուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳԵՀՈՆԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ,

ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր:

Տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր.: կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince, Paris (6):

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի ցանձնախումբին ժողովը 22 յունիս, երեքշաբթի երեկոյ, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՊԱՆԵԼՕ - Քաջունի Արծիւ կոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը 19 յունիս, շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ:

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Դաշնակցութեան եւ Իթթիհատի յարաբերութիւնները անցեալին մէջ:

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբի ընկերական ժողովը 19 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. ծանօթ վայրը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 20 յունիս, կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 րիւ տը լ'Էքլիզ, Մարսէյլ: կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԻԷՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին, Ռ. Ա. Կ. սրահին մէջ:

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ **ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ՆԻՒԹ՝ Օրուան խնդիրները եւ մեր ուղեգիծը (Ֆրանսա, Խ. Միութիւն, Հայաստան եւ գաղութներ):

Պիտի խօսի նաեւ զինուորագրութեան շուրջ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պոմոնի (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Վարանդեան խումբի

20 յունիս, կիրակի օր, ԹՐՈՒԱ ԼԻՒՔ, Իքնոյեան եղբայրներու պարտէզին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ**

ԵՒ **ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ**

Ճոխ գեղարուեստական բաժին:

Մեներգ, արտասանութիւն, զաւեշտ եւ անակնկալներ:

Հայկական եւ կովկասեան պարեր:

Կը նուագէ ծանօթ ջութակահար ԹՈՐԳՈՄ:

Տղաքերու համար մուտք՝ 2 ֆր.:

ԾԱՆՕԹ.— Քաղաքէն առնել 7 թիւ հանրակառքը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Պուլվառ Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի

20 յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ,

Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **ԽԱՆՈՅԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ**

Հ. Յ. Դ. Ազատեան Թատերախումբը կը ներկայացնէ

ՎԵՑՈՒԿԷՍ ՊՈՐՏԻ ԺԱՌԱՆԳ ՄՆԱՑԱԾ ՍՆՏՈՒԿԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ:

Կ. Խաչի սանուհիներու կողմէ հայկական տարազով հայկական պարեր:

Զանազան անակնկալներ ընկ. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆէ: Արեւելեան նուագ:

Տղաքերու մասնակցութիւն 2 ֆր.:

Քուռ Պէզոնսէն առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 յունիս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ:

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **ԳՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ**

ԵՒ **Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ**

Կ'երգէ Տիկ. Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, կ'արտասանեն՝ Պ. Պ. Հ. ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ:

Ընտիր նուագախումբ եւրոպական եւ հայկական պարերու համար:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք Էնվալիտէն, իջնել վալ Ֆլէօրի, մեթրօ Մէրի տ'Իսիէն առնել թաքսի (2 ֆր. մէկ անձի համար) եւ իջնել անտառին մէջ, թափի վեր:

Ընտանեկան հաւաքոյթ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ իր հիմնարկութեան առաջին տարեդարձին առթիւ,

19 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Պ. Միրզայեանի սրճարանը, 45 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ:

Գեղարուեստական բաժին՝ մասնակցութեամբ Եփրատ նուագախումբի, Յ. Նաճարեանի եւ Միութեանս անդամներու կողմէ:

Հիւրասիրութիւն շամպանեայով: Մուտք 5 ֆր.:

Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի Մասնաճիւղին ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

20 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ,

Ա լա Մուշի պաղ աղբիւրին մօտ:

Սիրուն անակնկալներ, երգեր եւ խաղեր:

Կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, Լ. ԱԼԷՄԵԱՆ, ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ լն.

Եւրոպական ընտիր ճազ, ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Վիլ տը Լիոնի գեղեցիկ ելեքթրօպիւսները կը մեկնին փլաս-կիշառէն ժամը 9, 10, 11 եւ 13.30ին, վերադարձ ժամը 7, 8 եւ 9ին: Երթ ու դարձի տոմսի գինը 4 ֆր.: Տասը տարեկանէն վեր պզտիկներն ալ տոմսակ պէտք է ունենան:

Անձրեւի պարագային դաշտահանդէսը կը յետաձգուի:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ամէն շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2 — 4: Իրաւագէտ-փաստաբան Պ. ՆՈՒՊԱՐ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ պիտի գտնուի միութեանս կեդրոնատեղին, 8 րիւ Պօսիէ, Փարիզ (10), իրաւագիտական խորհուրդներ եւ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ (տուրքի, վաճառականական, վարչական եւն.) ձրի տալու, միութեանս անդամներուն եւ համակիրներուն :

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՅՈՐԵԼԵԱՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՃԱՌԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը, կիրակի, ժամը 16ին

26 Rue Troyon, Sèvres, մեթրօ Pont de Sèvres.

Կաճառին պաշտօնական պատուիրակութիւնները, Պ. Պ. **GEORGES GOYAU,** ԶՕՐ. **WEYGAND, HENRI BORDEAUX, CHARLES DIEHL** եւ ուրիշներ ներկայ պիտի ըլլան իրենց համազգեստներով, ինչպէս նաեւ քաղաքապետական, համալսարանական եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ:

Մուտքը ձրի՝ մասնաւոր հրաւիրատոմսով:

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի ունենալով այս աննախընթաց յարգանքը եւ ուզելով գոհացում տալ ժողովուրդի փափաքին, որոշուեցաւ ձայնասփիւռ զետեղել վարժարանին պարտէզներուն մէջ, որպէսզի ներկաները կարենան ունկնդրել ճառերն եւ երաժշտական բաժինը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

27 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր,

ՌՈՊԻՆՍՈՆ, **Maison Fiquet**ի ընդարձակ պարտէզին մէջ.

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ):

Կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆի իտալական ընտիր ճազը,

Եւրոպական պարեր, անակնկալներ եւլն.,

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՇԻՇԼԻԿ

Մուտք 3 ֆր.:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.—Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը, իջնել թէրմինիւս:

Թէյասեղան

Փարիզի եւ շրջանի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները ներկայ գտնուիլ Միութեանս կազմակերպած թէյասեղանին, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի, 20 Յունիս, ժամը 2էն մինչեւ 8, Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահներուն մէջ 8 rue Bossuet, Paris (9), մեթրօ Gare du Nord եւ Poissonnière

Գեղարուեստական բաժինս կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Տղաքերու համար կը գանձուի 5 ֆր. փոքրիկներու 2 ֆր. 50:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Սէնթ Անթուանի (Մարսէյլ) Մասնաճիւղի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Յունիս 6ին, անձրեւոտ օդերուն պատճառաւ յետաձգուած է Յունիս 20ին, կիրակի ամբողջ օրը, Գամբաները Ռօզէրի լէ Բէն տը Պանթիա, Պ. Նաճարեանի ագարակը, Սէնթ Անթուան:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՅՇ»էն

Ա. Շարք, Երեք երգ դաշնակի բաժինով:

1. ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք:

Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:

H. Malakian, [illegible] Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ:

“ՇԻՐԱԿ„ Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական: Անմրցելի: Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով՝ Հայ աւանդական սեղանին զարդը

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով: Շատ նպաստաւոր գին: Դիմել Պ. JACQUESի, 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ Հայ երիտասարդ կին մը նպարավաճառատան մէջ աշխատելու համար, նպաստաւոր պայմաններով: Կ'ուզուի նաեւ չափահաս կին մը որ օր մը գուրգուրանքով խնամէ երկու երախաներ: Պայմաններու համար գրել Պ. Դաւիթի, David, 21 Rue Malakoff, Asnières, Seine.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

կարի մեքենայի վրայ աշխատող վարժ եւ լաւ գործաւորուհիներ էնտէմայեապլի համար: Աշխատանքը արհեստանոցի մէջ կամ իրենց բնակարանը:

Դիմել՝ ARAX, 8 Rue Tracy, երրորդ յարկ, մեթրօ Réaumur Sébastopol.

ՎԱՐՁՈՒ Է Փարիզի մօտիկ եւ հոյաշուտ կեդրոնի մէջ, լաւ ամառանոցի մը: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, պտղատու ծառերով պարտէզ եւ բանջարանոց: Մանրամասնութեանց համար գիմել Պ. Բիւզանդ Անէմեանի, 43 Rue Surmelin, Փարիզ (20). Հեռաձայն Ménilmontant 78—41.

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն.ի համար՝ Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշներ եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibald

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dawesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՔԹՈՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 20 JUIN 1937

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3452

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԽՆԴՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Երէկ նոր տեղեկութիւններ չստացուեցան քրտական ճակատէն:

Բայց ցարդ հասած տեղեկութիւնները բացորոշ կերպով ցոյց կուտան թէ շարժումը բաւական լուրջ եւ կազմակերպուած հանգամանք ունի: Միայն այն փաստը թէ՝ Թուրք կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած է 30,000 կանոնաւոր զինուորներ, իրենց ամբողջ կազմածներով, թնդանօթներով եւ օդանաւերով, կը հաստատէ կացութեան ծանրութիւնը :

Ուրեմն, տարիներէ ի վեր Արեւելեան Նահանգներուն մէջ կատարուած «բարենորոգումները», այդ շրջանի մարզպան Իպրահիմ Թալլիի օրով սկսուած եւ իր յաջորդին անմիջական հսկողութեան տակ շարունակուած խստութիւնները մեծ արդիւնք մը չունեցան:

Քրտական շարժումը կը պոռթկայ այնպիսի ժամանակ մը, երբ Անգարայի վարիչները ամէն օր եւ ամէն տեղ խաղաղութեան մասին կը ճառեն եւ «սասայիչ պէրքէմալ տըր» կը պոռան :

Տարօրինակ երեւոյթ է, որ երեք ամիսէ ի վեր Թուրքիոյ սըրտին վրայ 30,000նոց բանակ մը զինուորական կարեւոր գործողութիւններ կը կատարէ, ու հոս՝ Եւրոպայի մէջ մամուլը մէկ տող իսկ չի գրեր այդ մասին:

Ու ըսէ՛լ թէ արագութեան դարուն մէջ կ՚ապրինք: Անթելը վայրկեանը վայրկեանին կը տեղեկացնէ աշխարհի միւս ծայրը անցած - դարձած բաները: Նոյնիսկ ամէնէն աննշան լուրերը : Ճափոնի կամ Չինաստանի մէջ պատահած պզտիկ ընդհարում մը անգամ արձագանգ կը գտնէ եւրոպական ամենայետին թերթին մէջ: Մինչդեռ ինքզինքը եւրոպական երկիր նկատող Թուրքիոյ մէջ երեք ամիսէ ի վեր արիւն կը թափուի, 3000 Քիւրտեր կը սպաննուին, օջախներ կը քանդուին, ընտանիքներ կը փճանան եւ ոչ ոք կ՚իմանայ հոս: Տեղական թերթերը տարիէ մը ի վեր ամէն օր սիւնակներ, նոյնիսկ էջեր կը յատկացնեն սպանիական հարցին, բայց չեն զիջանիր տող մը իսկ գրելու Թուրքիոյ մէջ պատահած արիւնալի դէպքերուն մասին: Նոյնիսկ Հավասի հեռագիրը, որ կը հաղորդէր 3000 Քիւրտերու սպանութիւնը, քանի մը թերթեր միայն բարեհաճած էին հրատարակել, միւսները քարլռութիւն պահեցին եւ կը յամառին պահել դեռ :

Շատ յատկանշական է «Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակցին 16 յունիս թուակիր հեռագիրը, որ կը սկսի հետեւեալ բառերով.

« Հիմա որ վարչապետը պաշտօնական յայտարարութիւն մը բրաւ Տէրսիմի շրջանի ապստամբութեան մասին, կարելի է քիչ մը տեղեկութիւններ տալ այնտեղ կատարուած զինուորական գործողութեանց մասին »:

Ուրեմն եթէ Ըմէթ փաշան դեռ շարունակէր գաղտնի պահել երեք ամիս առաջ սկսած քրտական ապստամբութեան լուրը, « Թայմզ »ներու թղթակիցներն ալ չպիտի համարձակէին « քիչ մը տեղեկութիւններ տալ այնտեղ կատարուած զինուորական գործողութեանց մասին »:

Այս ո՛րքան սարկամտութիւն է եւ Թուրքին դիմաց ի՛նչ աններելի հաճոյակատարութիւն: « Թայմզ »ները առաջին օրէն իսկ գիտէին անշուշտ այս շարժումին մասին, բայց անոնք լռութիւն պահեցին, որովհետեւ չուզեցին դէչ մարդ ըլլալ Թուրքին հետ:

Հեռագիրը կը հաղորդէ թէ 3000 Քիւրտեր սպաննուած են գործողութեանց ընթացքին: Տարակոյս չկայ թէ սպաննուածներուն մեծագոյն մասը կիներ եւ անմեղ երեխաներ են: Քիւրտերը յաջողած էին ապստամբական շարժման համար ոտքի հանել 5000 ռազմիկներ: Անառիկ դիրքերու եւ անմատչելի բարձունքներու եւ քարայրներու մէջ կռուող այս մարտիկները անկարելի է որ այդքան զոհ տան: Օդանաւը իր բոլոր առաւելութիւններով մէկտեղ վճռական դեր մը չի կրնար խաղալ այդ լեռնային շրջանին մէջ կռուողներուն դէմ: Թուրք օդանաւորդներու գլխաւոր քաջագործութիւնը կրնայ ըլլալ ռմբակոծել բաց գիւղեր և ջարդել անպաշտպան կիներ ու մանուկներ :

Երեսուն հազար զինուորներ Տէրսիմը պաշարելով, ուզած են միանգամ ընդ միշտ քանդել քաջամարտիկ Քիւրտերու այդ միջնաբերդը, որ օսմանեան կայսրութեան օրերէն սկսեալ միշտ կիսանկախ վիճակ ունեցած է, եւ ուր ոտք չեն կրցած կոխել Թուրք հարկահաւաքն ու ոստիկան - զօրքը: Ճիշդ ինչպէս մեր անմոռանալի Զէյթունն ու Սասունը :

Ինչպէս 1925ին եւ 1930ին, այս անգամ եւս տարակոյս չկայ թէ Թուրքերը պիտի յաջողին ճզմել քրտական ապստամբութիւնը, շնորհիւ իրենց մե՛ծ դրացիներուն բարեացակամ աջակցութեան :

1930ին Թուրքերը դժուա՛ր թէ կարենային գլուխ ելլել Արարատեան շրջանի քիւրտ ապստամբներուն հետ, եթէ երբեք հինգ կարեւոր պետութիւններ չօժանդակէին իրենց: Ինչպէս միշտ, այդ անգամ եւս Թուրքիոյ աջակցողներուն գլուխը կը գտնուէր Խորհրդային Միութիւնը: Մոսկուա բացէ ի բաց մէկ կողմէ զինուորական օգնութիւն տուաւ Թուրքիոյ, միւս կողմէ արգիլեց քիւրտ ապստամբներուն խորհրդային սահմանէն ներս ապաստանիլը: Շնորհիւ այդ կարեւոր օժանդակութեանց, Թուրքը կրցաւ ճզմել շարժումը, սակայն չկրցաւ Քիւրտին հոգիէն խլել անկախութեան եւ ազատութեան գաղափարը: Ընդհակառակն այդ գաղափարը հետզհետէ հող կը գտնէ, կ՚ուռճանայ ու կը զարգանայ, փաստ՝ ներկայ ապստամբութիւնը :

Քիւրտերու ընդհանուր թիւն է երեք միլիոն, համաձայն 1925 յուլիս 16ին հրատարակուած պաշտօնական տեղեկագրի մը, պատրաստուած Մուսուլի խնդրին առթիւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ Արեւելք ղրկուած յանձնաժողովին կողմէ :

Երբ անկախութեան գաղափարը բոյն դրած է ազգի մը հոգիին մէջ, երբ Մերձաւոր Արեւելքի առաւել կամ նուազ չափով քաղաքակրթուած ժողովուրդները իրարու ետեւէ կ՚ազատագրուին, կարելի չէ բռնի միջոցներով կաշկանդել այլեւս անոնք որ ցարդ հանդուրժած են օտարի լուծին:

Անոնց ալ ժամը պիտի հնչէ :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՄԵՆԱՄԱՐՏ ՖՐԱՆՍ. ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԵՒ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԻՋԵՒ

Ելմտական լիազօրութեանց ծրագիրը, զոր վաւերացուց Երեսփ. Ժողովը՝ երկար վիճաբանութիւններէ եւ բանակցութիւններէ վերջ, պահ մը նոյնիսկ սարսելով Ժող. Ճակատին կազմը եւ կառավարութեան դիրքը, անմիջապէս ղրկուեցաւ Ծերակոյտին, որ Ուրբաթ օրը պիտի ենթարկէր զայն վիճաբանութեան: Սակայն Ծերակոյտը, ինչպէս ծանօթ է, ընդդիմադիր դիրքի մէջ ըլլալով հանդէպ կառավարութեան, փորձուեցաւ նախապէս կարգ մը բանակցութիւններով եւ բարեկամական միջամտութիւններով՝ հաշտութեան գետին մը գտնել: Այսպէս մէկ օր յետաձգուեցաւ քննութիւնը որ պիտի կատարուէր ծերակոյտին մէջ: Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովին կողմէ առաջարկուեցաւ կառավարութեան, որ ինքն իր ձեռքով քիչ մը «տաշէ» ծրագրին սուր կողմերը: Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը կը փափաքէր, որ կառավարութեան ելմտական լիազօրութիւնը սահմանափակուէր, ճշդուէր կէտ մը որմէ անդին չանցնէր: Կառավարութեան կողմէ, Վէնսան Օրիոլ հասկցուց թէ իրենք կ՚ուզեն որ Երեսփ. Ժողովին վաւերացուցած ծրագիրը ընդունուի այնպէս ինչպէս որ է : Այն ատեն ելմտական յանձնաժողովը ինք ձեռնարկեց գործի, մշակեց հակածրագիր մը, որ բոլորովին անճանաչելի կը դարձնէ կառավարական ծրագիրը:

Յանձնաժողովը իր հակածրագիրը Ծերակոյտին ներկայացուց երէկ, կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին :

Յանձնաժողովին տեղեկաբերը, Աբէլ Կառոէ պաշտպանեց հակածրագիրը, Վէնսան Օրիոլ պատասխանելով մերժեց որ եւ է սրբագրութիւն իրենց ծրագրին վրայ :

Շաբաթ առաւօտ, քաղաքական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէր թէ ճառերու մենամարտ մը տեղի պիտի ունենայ,— Վէնսան Օրիոլի դէմ Ժոզէֆ Քայօ, եւ ի վերջոյ կառավարութեան համակիր ծերակուտականի մը պաշտպանութիւնը, քուէի դրուելէ առաջ:

Ապահով թէ ծերակոյտը ուժ պիտի տայ յանձնաժողովին հակածրագրին, Լէոն Պլում ճարտար ռազմավարութեամբ մը՝ փոխանակ անմիջապէս վստահութեան հարց բարձրացնելու, խնդրեց Երեսփ. Ժողովի նախագահէն, որ նիստ հրաւիրէ իրիկուան ժամը 9ին, վերստին վաւերացնելով կառավարական ծրագիրը՝ ուժ տալու համար դահլիճին: Երեսփ. Ժողովին տրամադրութիւններուն մէջ, սակայն, շաբաթ օր որոշ փոփոխութիւն մը կը նշմարուէր: Երբ կառավարութեան մաքսային լիազօրութեանց ծրագիրը կը քուէարկուէր, արմատականները միացան փոքրամասնութեան: Հետեւաբար Երեսփ. Ժողովին երէկ իրիկուան նիստէն կարելի չէր սպասել որ քուէներու նո՛յն մեծամասնութեամբ վաւերացուի կառավարական ծրագիրը: Քիչ մը նուազ քուէով, այլ սակայն մեծամասնութիւն շահած՝ կառավարական ծրագիրը, մաքոքի պէս, դարձեալ պիտի վերադառնայ անշուշտ Ծերակոյտին: Սակայն չի կրնար երկար տեւել այս: Միւս կողմէ թէ ի՛նչ ձեւով պիտի վերջանայ Ծերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովին մենամարտը, ոչ ոք կրնայ նախատեսել :

Երկու կողմերն ալ ամրօրէն կառչած են իրենց առաջարկներուն,— Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը կը տիրապետէ Լիւքսէմպուրկի մէջ (իր հակառաջարկը ստացած է 6ի դէմ 18 ձայն), մինչ կառավարութիւնը կռթնած է Երեսփ. Ժողովի մեծամասնութեան :

Ի վերջոյ, Լէոն Պլում վստահութեան հարց պիտի դնէ՞ ծերակոյտին առջեւ,— ատիկա սակայն խոստովանութիւն մը պիտի ըլլար պարտութեան, ու պիտի զօրացնէր կարգ մը գրոյցներու ստեղծած տրամադրութիւնը: Արդարեւ, գրոյցներ կը շրջին « ամբողջացնելու » Ժող. Ճակատի կառավարութիւնը: «Էօվր» իր ճակատին վրայ, մեծատառ արձանագրութեամբ մը, կը հարցնէ թէ արդեօ՞ք պիտի կազմուի Ժող. Ճակատի «ամբողջական» կառավարութիւն մը, որ եթէ չստեղծուեցաւ 1936 Յունիսին, պատճառն այն էր որ համայնավարները չուզեցին մտնել կառավարութեան մէջ :

*** Ծերակոյտի նիստին մէջ Ժոզէֆ Քայօ, խօսելով երկու ելմտական փորձագէտներուն, Պօտուանի եւ Ռիսթի հրաժարականին մասին, ըսաւ թէ հրաժարականին պատճառները ծանր են,— երկու փորձագէտները կը գտնեն որ անբաւարար են այն միջոցները, որոնք պիտի ապահովեն ֆրանքին պաշտպանութիւնը, ինչպէս եւ շատ ուշացած է ելմտական վերականգնումի փորձը:

Եւ սկսաւ բուռն վիճաբանութիւն մը: Ամէն հոսանք կ՚աշխատէր իր հակառակորդին կռնակը բեռցնել պատասխանատուութիւնը: Ի վերջոյ, սակայն, որոշուեցաւ հանրութեան չհաղորդել փորձագէտներուն հրաժարականի պատճառաբանութիւնը, չյուզելու համար երկրին ժողովուրդին միտքը :

Կացութիւնը Ալեքսանտրէթի սանճաքին մէջ

Անտիոքէն կը հեռագրեն « Թան »ի թէ ինքնաշարժի վարիչները գործադուլ յայտարարեցին, որովհետեւ կարգ մը գիւղերու մէջ ցոյցերու եւ թշնամական վերաբերմունքի կ՚ենթարկուէին, իբրեւ հետեւանք Թուրքեւարաբական ընդդիմամարտութեանց: Հաղորդակցութեան միջոցներու կանգ առնելով՝ պարենաւորման եւ պտուղի փոխադրութեան գործը դժուարութեան բախած է: Դիմում կատարուեցաւ իշխանութեան, որպէսզի միջոցներ ձեռք առնուին, փոխադրելու համար պտուղները որ պիտի փճանան :

Որ եւ է նոր միջադէպ չարձանագրեր « Թան »ի հեռագիրը, այսուհանդերձ թրքական թերթերը կը շարունակեն այնպիսի լուրեր տալ, որ միտքերու գրգռութիւնը տեւէ եւ Սանճաքին խաղաղութիւնը չվերահաստատուի երբեք: Զուր պղտորելու այս քաղաքականութեան նպատակը յայտնի է սակայն ամէնուն :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒԹ ԿՈՒՏԵՄ...

Թէհրանէն թութ ղրկեր էին ինծ : 15 տարիէ ի վեր թութ չէի կերած: Թութը որ տեսայ, ըսի թէ հիմա, այս ամսուն, հասած կ՚ըլլան թութերը եւ աչքիս առջեւ կանգնեցան մեր գիւղին թութի ծառերը, եւ իրենց անուններն ըսին իծի կարգով .— Կարմիր թութ, չաքըր թութ, խլէզ թութ, աշլամա թութ, սեւ թութ: Ու միտքս ինկան մեր գողութիւնները: Թութի գողութեան մասին չէ խօսքը,— ի՞նչպէս թութի գողութիւն ըսեմ՝ երբ գողութիւնը կ՚ենթադրէ դժուարութիւն մը: Աշխարհի վրայ չկայ աւելի դիւրին բան քան թութ թափել, տիրոջը ներկայութեանն անգամ կրնաս գողնալ իր թութը: Տեսէ՛ք թէ ի՛նչպէս,— գիւղերու մէջ անգիր օրէնք է որ ինքնաբերաբար գետինը թափած թութը կը պատկանի հասնող ուտողին, կրնաս նոյնիսկ տէրը քիչ մը անդին հրել եւ թափած թութը ուտել: Արդ, Աստուած, այն տարիքին՝ երբ դեռ վարտիք չէր տուած մեզի, առանց սակայն մեզ զրկելու սատանան խաբելու չափ կտոր մը խելքէ, երբեմն կը թելադրէր որ երթայինք հանգչէինք թութին շուքին տակ: Ի՛նչ համով է,— գիտէ՞ք արդեօք, դուք՝ քաղքցիներդ,— թութին շուքը: Թութ չտուողը թենին ռումաթիզմ կուտայ, կ՚ըսեն: Մենք ալ, չհիւանդանալու համար, թութ տուող թթենիի շուք կը փնտռէինք: Կը նստէինք, նոյնիսկ պահապան աղջկան հէքեաթ կը խոստանայինք: Մեր մէջէն է՛ն ուժովը կը նստէր՝ կռնակը տուած թութին ծառին: Հէքեաթին մէջ յանկարծ զմէշ մը կը հերոսանար, աջ ու ձախ կը սպաննար, կ՚երթար պատին քսել կռնակը, ճիշդ ինչպէս հէքեաթ պատմողը ծառին կը քսէր կռնակը: Ծառը կը ցնցուէր ու թութ կը թափէր երկինքէն: Հրամմէ՛, Աստուած է որ թութ կը թափէ: վստահ եղէք որ թութի գողութիւն չէր այդ, որովհետեւ մեր հաւաքած թութէն 4 — 5 հատ ալ բաժին կը հանէինք թութին տիրոջ աղջկան :

Թութ ուտելու ուրիշ ձեւ մըն ալ կայ: Կ՚երթաս բարեւ մը տալու թութին պահապանին,— մեզի պէս խլէզ մը: Յանկարծ ընկերդ կուգայ հեռուէն, սուտ մեղադրութիւն մը, եւ կը սկսի կռիւը: Կը բռնես մէջքէն, ու կատաղօրէն կը հրես թութին ծառին վրայ, մէջքը կոտրելու աստիճան կը զարնես ծառին: Ու թութ կը թափի, անշուշտ Աստուծոյ հրամանով որ հաշտուինք: Եւ, հաւատացէք, վայրկենական կը հաշտուինք ու թութ կ՚ուտենք :

Թութին պահապանը երբ տարիքոտ է, ծանօթ է մեր արհեստին, շատ չի մօտեցներ մեզ թթենիի շուքին: Արեւին տակ կանգնած՝ կարօտի աչքերով կը նայինք թութերուն, — ա՜խ, ի՛նչքան աղուորցած կ՚ըլլան, յամպարի պէս դեղին, շաքարը խէժի պէս կը յորդի արդէն, հրեշտակի մատներու կը նմանին: Պահապանին հազար սուտ կը ծախենք, օգուտ չընէր: Երբ մեր բերնին մէջ շատցող թուքը չնեղէ մեզ, վազ պիտի անցնինք թութէն,— բայց ի՞նչպէս դիմանանք, եղբա՛յր, անպայման թութ կ՚ուզէ այս պընը — տիկ բերանը: Ի վերջոյ օգնութեան կը հասնի Եանպաշեանց Մանուկը,— կոյր տղայ մըն է, մայրը իր ուսերէն վար կտաւէ շապիկ մըն է կախած՝ քիչ մը հնազանդելով Ադամ եւ Եւայի աւանդութեան, որ կը յանձնարարէ թզենիի տերեւ գործածել: Մանուկ օժտուած էր մեծ երաժիշտ մը դառնալու ձիրքերով,— երբեմն մեզի նուագահանդէս կուտար՝ փոխն ի փոխ կեղծելով մեզի ծանօթ բոլոր անասուններուն ձայները: Գոմէշի պէս որ պոռա՞ր Օձին Աղբիւրէն, Եանպաշեանց կնիկը կարթին ամանը բռնած՝ դուրս կը վազէր տունէն: Ու կը մայէր ոչխարի պէս, մօրը կը կանչէր ուլիկներուն ձայնով, կամ կը դայլայլէր սոխակի պէս: Մենք քանի՛ քանի՛ անգամ բացած ենք իր բերանը եւ նայած, ի՞նչ կար արդեօք բերնին մէջ, — կոկորդին խորը երկու կարմիր կեռասներ կային, կ՚երեւի թէ, կ՚ըսէինք, այդ կարմիր գնդիկները իրարու կը զարնուին եւ այդպիսի ձայներ կը հանեն: Թռչուններուն լեզուէն կը հասկնար, թռչուններն ալ՝ իր լեզուէն :

Այսպէս, այն պահուն, երբ արեւին տակ կանգնած, անմեղ հրեշտակներու պէս կամ գլուխնիս ծուռ, կը նայէինք թութերուն, կը հասնէր Մանուկը եւ թռչունի այնպիսի ձայներ կը հանէր, որ կը թռչէին կուգային թռչունները, թութ ուտելու, թութ թափելու: Իսկ մենք կրակ կը ձգէինք թութին տիրոջ սիրտը.— Թութդ պիտի ուտեն հաւցնեն :

— Քը՛շ - քը՛շ, կ՚ըսէր պահապանը, ծափ կը զարնէր, քար մըն ալ կը նետէր, մենք ալ իրեն օգնելու համար՝ եօթը քար կը նետէինք, եւ գետինը կը ներմկէր թութով: Ու թէ ծեծ կ՚ուտէինք, թէ թութ :

Թութ ուտելու ուրիշ ձեւ մըն ալ կայ .—

Երբ պահապանը Ուսկուկ Ապլան է, եօթը քայլ հեռուն չի տեսներ: Ձայներէն է որ կը հասկնայ: Մեզմէ մէկը կը զբաղեցնէր զինքը, ուրիշ մը կը շուլլուէր ծառը կ՚ելլէր: Քիչ ետք կը նստէինք Ուսկուկ Ապլային ծունկերուն տակը, որպէսզի հէքեաթ պատմէ: Մեր ընկերը վերէն մէկիկ մէկիկ թութ կը ձգէր մեր վրայ,— թռչունը թութ ձգեց ըսելով կ՚ուտէինք հանդարտ եւ համբերատար, մինչեւ որ կշտանայինք :

Աս չյաջողեցաւ, ան չյաջողեցաւ, գիւղէն դուրս՝ պարտէզները կ՚իջնէինք,— ի՛նչ թութեր, ի՛նչ թութեր, մեղրով կարագի պէս: Խլէզ թութը երկար կ՚ըլլայ, նմանի կը նմանի բայց անուշ է, չաքըր թութը նազարին կարմիր աչքերուն պէս է, սեւ թութը՝ մելանի պէս ...

Շնորհակալութի՛ւն, Թէհրանի բարեկամ, որ մտածեր ես իմ մասիս, թութի չամիչ ես պատրաստեր՝ եւ ղրկեր նուէր, առով ձեր ու մեր գիւղը անգամ մըն ալ յիշեցուցիր ինծի :

Եւ առիթը՝ որ անգամ մը եւս անիծեմ Թուրքերը ...

ԱՐԱՁ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Պատերազմը «մարդկայնացնելու համար»

Ոչ - միջամտութեան յանձնախումբը, որ 28 Մայիսէն ի վեր նիստ չէր գումարած, 18 Յունիսին սկսաւ իր խորհրդակցութիւններուն՝ մասնակցութեամբ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչներուն:

Հսկողութիւնը սաստկացնելու համար նոր միջոցներ ճշդելէ վերջ, քըննութեան առաւ 27 պետութեանց առաջարկը, ուղղուած՝ ազգայնական եւ հանրապետական բանակներուն, քիչ մը «մարդկայնացնելու համար» պատերազմի բարբարոսութիւնները: Ահա թէ ի՛նչ կ՚առաջարկուի.—

1.— Պաշտպանել ոչ կռուողները (կին, երեխայ, ծեր): 1.— Վերջ դնել զանգուածային գնդակահարութիւններու: 3.— Պատանդներուն եւ գերիներուն հետ վարուիլ մարդկային սկզբունքով: 4.— Հրաժարիլ պատանդ վերցնելու եղանակէն: 5.— Ազատ արձակել այն գերիները, որոնք մասնակցած չեն կռիւի: 6.— Մարդկօրէն վարուիլ անոնց հետ, որոնք հակառակորդ բանակին համակիրներ են: 7.— Չքանդել գիւղերն ու քաղաքները, երբ զինուորական անհրաժեշտութիւն չկայ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԷՔԱՐԹ,- ԻՐ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

Ա.

Մեր երիտասարդ մտաւորականները շատ քիչ կը հետաքրքրուին փիլիսոփայական հարցերով, վէպերու կազմած իմացական հորիզոնէն անդին վերջ գտնէր կարծես մտքի աշխարհը: Սխալ, առնուազն նախնական կը համարիմ այն տեսակէտը թէ շատ խակ է, մեր ժողովուրդին իմացական ստամոքսին համար, կարկանդակ - վէպը կամ մանկապարտէզի ոտանաւորը: Ժողովուրդներու մտային տարիքը, ինչպէս կ'ըսէ Տօքթ. Թուլուզ, սովորութիւն չէ չափել գրել - կարդալ չգիտցողներու քանակով,— Ֆրանսացիներուն մէջ գրել-կարդալ չգիտցողներ շա՜տ: Մեր մասին, Ե. դարուն՝ երբ դեռ խժալուր բարբառ մը կը խօսէին Հայաստանի սահմանային գաւառները, հայ «եռամեծ փիլիսոփան», Դաւիթ Անյաղթ, Արիստոտէլի եւ Պղատոնի պարտէզը կը մշակէր մեր մէջ ու պայքար կը մղէր pyrrhonismeի դէմ, այնքան որ միջազգային համբաւի հասեր էր: Ու մեր օրերուն, Էրնսթ Հէքէլի կենդանութեան՝ monismeի վարդապետութիւնը հայերէնի կը թարգմանուէր ու կը տպուէր, — ուշադրութի՜ւն,— Կիրասոնի մէջ:

Կարելի է խօսիլ, ուրեմն, Տէքարթի մասին ալ, նոյն իսկ հիմա, երբ դիւրին գրականութիւնը եւ աղցանը նոյն արժէքն ունին:

Փիլիսոփայութեան պարտէզին մէջ, — ո՜վ սրբապղծութիւն,— Տէքարթ շատ քիչ յարգանք կը ներշնչէ ինծ, եւ եթէ այստեղ կը փորձեմ տալ իր դիմագիծը, տակա՝ պարտքս հատուցանելու համար այժմէութեան:

Արդարեւ Տէքարթի մէկ գիրքին եռեքհարիւրամեակը կը տօնուի այս տարի:

Ինծի զարմանք պատճառեց Ֆրանսացի համայնավարներու դիրքը, — 31 Դեկտ. 1936ին, երկու համայնավար երեսփոխաններ կառավարութեան կ'առաջարկէին տօնել, այս տարուան մէջ, Ճառ Մեթոտի մասին (*) գրքոյկին եռեքհարիւրամեակը: (Կառավարութիւնը ընդունեց, հանդէսներ ու դասախօսութիւններ կազմակերպուեցան, Տէքարթի դիմանկարով դրոշմաթուղթեր տպուեցան (*), անոր վարդապետութեան մասին ուսումնասիրութիւններ լոյս տեսան): Իմ զարմանքս անոր համար որ Տէքարթ շատ հեռու է համայնավարներուն յարգանքի եւ պաշտամունքի փութկոտութիւնը արդարացնելէ, գէթ ինչպէս դիտել կուտան մարքսիստները (*), — բայց այդ մասին յետոյ, երբ ներկայացնենք Փօլ Ժանէի, Էմիլ Պուէհիէի, Ալֆոնս Ֆուլէի աշխատութիւնները Տէքարթի մասին:

×

Ռընէ Տէքարթ ծնած է 30 Մարտ 1596ին, Լա Հէյի մէջ: Ծնունդէն շատ քիչ վերջ մայրը մեռաւ: Տըկարակազմ, բժիշկները կ'ըսէին թէ չի դիմանար, շուտ կը մեռնի: Հայրը չուզեց, հետեւաբար, աւելի յոգնեցնել ու տկարացնել իր զաւակը դպրոցական աշխատութիւններով: Սակայն եւ այնպէս, վաղահաս իմացականութեամբ օժտուած, Տէքարթ իր տարօրինակ հարցասիրութեամբ կը նեղէր քովինները, դեռ 8 տարեկանին: «Փոքրիկ փիլիսոփան» կ'անուանէին արդէն զինք: 1604ին մտաւ Ֆլէշի քոլէժը, որ Եւրոպայի ամէնէն համբաւաւոր վարժարանն էր այդ շրջանին:

Նախ կը տառապի բանաստեղծութեամբ, (մինչեւ իր մահը կը սիրէր ոտանաւոր գրել): Այնուհետեւ կը հետաքրքրուի պատմութեամբ: Կը կարդայ անընդհատ եւ կատաղօրէն: Փիլիսոփայութեան առաջին դասերուն, իր մէջ կը ծնի տարակոյսը, որուն վրայ պիտի հիմնէր, վերջը, ամբողջ վարդապետութիւն մը: Տարակոյսն էր, որ զինք մղեց վերլուծելու, ճշմարտութիւնը փնտռելու: Ընդվզեցաւ բնազանցութեան դէմ որ մութ բաւիղ մը կը ստեղծէր, փոխանակ լուսաւորելու: Սիրեց մաթեմաթիքը, որ կը սորվեցնէր լուծել խնդիրները: Սակայն քանի լեցաւ իր միտքը, նոյնքան տարակոյսը նեղեց զինք,— ու տարօրինակ զզուանք մը հեռացուց զինք ուսումէն: Ձգեց դպրոցը, եկաւ Փարիզ, ինքզինք տուաւ հաճոյքի եւ զուարճութեան: Շուտով ձանձրացաւ ու կարծես քէն ըրած՝ արուարձանի մը մէջ տուն մը վարձելով, քաշուեցաւ աշխարհէն: Կ'ապրէր երկու ծառաներու հետ, ոչ ոք գիտէր իր մենարանին տեղը, ոչ ընտանեկան պարագաները, ոչ ալ բարեկամները, (ահա նախանշանները այն հիւանդութեան, որուն պիտի անդրադառնանք վերջը): Երկու տարի կ'ապրի մեկուսացած, ինքզինք կը նուիրէ խորհրդածութեան եւ ընթերցումի: Պատահաբար, ամայի փողոցի մը մէջ, օր մը իրեն կը հանդիպի բարեկամներէն մին, եւ այս հանդիպումը առիթ կը դառնայ, որ դարձեալ մտնէ մարդոց մէջ:

Երբ տակաւին կը յաճախէր Ֆլէշի դպրոցը, իր տկարակազմութեան պատճառաւ՝ արտօնուած էր անկողինին մէջ անցընել առաւօտեան ժամերը, ու Տէքարթ, մինակը, մտամոլոր, կը մտածէր ու կը խորհրդածէր: Հոգեկան այդ վիճակն էր, որ պիտի ապրէր Փարիզի իր մեկուսարանին մէջ, քիչ մը աւելի շեշտուած ձեւով:

Հազիւ թէ դուրս ելած էր իր մեկուսարանէն, երբ ձգեց Ֆրանսան, սկսաւ ճամբորդել երկրէ երկիր՝ շրջանն ընելով Եւրոպայի, Հոլանտայէն Գերմանիա,— նախ բանակ մտաւ եւ մասնակցեցաւ բազմաթիւ պատերազմներու: Պավարիոյ մէջ, ձմրան եղանակին (1619), մենութիւնը դարձեալ պաշարեց հոգին,— ժամերով կը նստէր ու կը մտածէր, այնքան որ պահ մը սկսաւ ուրուականներ տեսնել, ձայներ լսել,— ձայները զինք կը հրաւիրէին ճշմարտութիւնը փնտռելու: Կը հաւատար թէ երկինքէն կուգային այդ ձայները եւ խոր կրօնասիրութեամբ ու միսթիսիզմով համակուեցաւ:

Իր կենսագիրներէն ոչ ոք կը կասկածի հոգեկան տառմին մասին, բոլորը միաձայն կը վկայեն թէ Տէքարթ մարդիկը կ'ուսումնասիրէր՝ երբ կը ճամբորդէր, իրերը կ'ուսումնասիրէր՝ երբ կ'առանձնանար: Ոչ ոք կը խօսի Տէքարթի cyclothymieին մասին, որ նախ մենութեան եւ երազանքի, ձանձրոյթի եւ մելամաղձութեան մէջ կը նետէ փիլիսոփան, յետոյ՝ հաճոյքի եւ զուարճութեան, ռազմասիրութեան եւ զբօսաշրջութեան մէջ:

Արդարեւ, Տէքարթ կ'երթէ դէպի հարաւ, Հունգարիա, Իտալիա, յետոյ դարձեալ դէպի վեր, Պալթիկի եզերքը եւ Անգլիա: Ամբողջ Եւրոպայի մէջ, միայն Սպանիա եւ Փորթուկալ չէ տեսած:

Այս ճամբորդութիւններուն ընթացքին, երբեմն երկրաչափութիւնն է զբաղեցուցած իր միտքը, երբեմն բընագիտութիւնը, վերջապէս գրեթէ զբաղած է բոլոր գիտութիւններուն, — բժշկական, ակնագիտական, մեքենագիտական, աստեղագիտական, օդերեւութաբանական, երաժշտագիտական եւն.: Յանկարծ կը խանդավառուէր թուահաշիւով, բայց կը ձանձրանար անմիջապէս ու տարօրինակ նախասիրութիւն մը ցոյց կուտար երկրաչափութեան համար՝ շուտով լքելու համար զայն եւս: Այսպէս ալ քաղաք կը փոխէր անդադար, եւ քաղաքին մէջ՝ բնակարան:

32 տարեկան էր, երբ խաղաղութիւն մը իջաւ իր հոգւոյն վրայ: Որոշեց հաստատուիլ Հոլանտայի մէջ, երկու պատճառով, (իր խոստովանութեամբ, ինչ որ շա՜տ հետաքրքրական է).— Որովհետեւ Հոլանտայի կլիման աւելի զով է քան Ֆրանսայի կլիման, այն կարծիքով թէ օդին տաքութիւնը կը բորբոքէ իր երեւակայութիւնը, եւ յետոյ Հոլանտայի մէջ դիւրին է մեկուսանալ:

Ու բնակութիւն հաստատեց Հոլանտայի մէջ՝ մերժելով հասցէ տալ իր բարեկամներուն ու ծնողքին: Իր մէկ բարեկամն էր, որ կը ստանար նամակները եւ կը ղրկէր իրեն, իսկ Տէքարթ, երբ պատասխանէր, տարբեր քաղաքի մը անունը կը դրէր նամակներուն գլուխը: 20 տարի դուրս չելաւ Հոլանտայէն, սակայն միշտ բնակավայր փոխեց, ընդհանրապէս ընտրելով գիւղերը եւ գիւղին մէջ՝ ծայրամասի մեկուսի տուները:

Հետաքրքրական նամակ մը ունի, ուղղած Պալզաքի: Այնտեղ գովքը կը հիւսէ գիւղին խաղաղութեան, առուին որ իր կարկաչով ներշնչումի կը կանչէ, հովիւին որ իր մենութեամբ կախարդանքի մէջ կը ձգէ: «Ամէն օր կը պտտիմ մարդոց բազմութեան մէջ այնքան խաղաղօրէն, ինչպէս դուք ծառուղիներուն մէջ,— մարդիկ, որոնց կը հանդիպիմ, վրաս կը թողուն այն տպաւորութիւնը զոր պիտի զգայի դիտելով անտառին ծառերը կամ ձեր գիւղերուն ոչխարի հօտերը»:

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ,— իր այս տարօրինակութիւններո՞ւն պատճառաւ, — Հօրմէն զատ՝ ընտանիքին մէջ ոչ ոք կը սիրէր զինք: Իր մէկ կենսագիրը կը վկայէ թէ կարեւորութիւն չէին տար իրեն, զայն կ'անուանէին «փիլիսոփայ»՝ այս բառին մէջ դնելով անարգական շեշտ մը. (մեր մէջ եւս, սովորութիւն է փիլիսոփային վրայ տեսնել «պակաս» մը, որ անուշ ծիծաղի նիւթ է յաճախ), ու կ'աշխատէին չյիշել իր անունը, կարծես թէ ամօթ բերէր գերդաստանին: Կենսագիրները կը քննադատեն իր եղբայրը, որ հօրը մահն անգամ չիմացուց եւ աշխատեցաւ ժառանգէն բաժին չհանել Տէքարթի: Ստոյգ է, սակայն, որ Տէքարթ ալ իր կարգին չէր սիրեր եղբայրը եւ նիւթական իր լայն միջոցներուն մէջ անգամ՝ չափազանց ժլատ գտնուեցաւ հանդէպ անոր:

Ընտանիքին կողմէ յարգանքի սակաւին մէջ դեր ունէ՞ր իր տարօրինակութիւնները,— չենք գիտեր: Սակայն ինչպէս ըսինք, իր տարիքի հասունութեան մէջ խաղաղութիւն մը գտեր էր այլ եւս հոգին: Ու կ'ապրէր իսկական փիլիսոփայի պէս, լատին բանաստեղծին խօսքը նշանաբան ընտրած. Bene qui latuit, bene vixit (մեկուսացած ապրիլ կը նշանակէ երջանիկ ապրիլ): Այսուհանդերձ այս ճգնաւորը շատ կը սիրէր կիները: Կ'ըսէին թէ գաղտնի ամուսնացած է, բայց իր խոստովանութեան համաձայն՝ աղջիկ մը ունեցած է իր մէկ բարեկամուհիէն: Այդ աղջկան տուած էր իր անունը, Ֆրանսին Տէքարթ, եւ խանդակաթ հօր մը պէս կը մեծցնէր զայն, բայց 5 տարեկանին մեռաւ: Տէքարթ երբեք չկրցաւ մոռնալ իր աղջկանը սուգը: 11 Փետր. 1650ին, մեռաւ ինքն ալ, թոքային բորբոքումի մը հետեւանքով, Սթոքհոլմի մէջ: Թագուհին բժիշկ բժիշկի ետեւէ ղրկեց, երբ իմացաւ թէ հիւանդ է փիլիսոփան: Բժիշկները որոշեցին արիւն առնել, սակայն Տէքարթ մերժեց. «Պարոննե՛ր, խնայեցէք Ֆրանսական արիւնին»: Ի վերջոյ տեղի տուաւ, բայց ուշ էր:

16 տարի վերջ, իր աճիւնը փոխադրուեցաւ Ֆրանսա եւ ամփոփուեցաւ Սէնթ Ժընըվիեւի եկեղեցին մէջ:

Իր գործերուն եւ փիլիսոփայութեան մասին՝ յաջորդով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Փարիզի հայերէն թերթերէն մին, յառաջապա՛հ բանակէն, Մեթոտի Ճառ կը թարգմանէր Discours de la méthodeը, զոր մենք կը թարգմանենք Ճառ Մեթոտի մասին: Ուշադրութիւն նրբերանգին:

(*) Դրոշմաթուղթերուն վրայ գրուած էր Discours sur la méthode,— Տոբինոյի թերթը բրբիջով ողջունեց այս սխալը, որ շուտ սրբագրուեցաւ: Պէտք է դիտել տալ, որ Թոմա, երբ կը գրէ Տէքարթի կենսագրութիւնը, Ճառ Մեթոտի վրայ անունով կ'արձանագրէ ծանօթ գրքոյկը:

(*) LENINE,— Matérialisme et empiriocriticisme, էջ 368.

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ՆՐԳԻԾԱՆՔ

ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բարեկամ մը կ'ըսէր.

— Օր մը, խումբ մը բարեկամներով նստած էինք ու կը շատախօսէինք զանազան հարցերու մասին: Մօտաւորապէս տասը հոգի կային: Հետեւեալ հարցումը ուղղեցի. «Եթէ ստիպուած ըլլաք ընտրութիւն մը ընել ոճրագործութեան, գողութեան եւ մուրացկանութեան մէջ՝ ո՞րը կ'ընտրէք»: Բարեկամներս ամէնքն ալ մուրացկանութիւնը նախընտրեցին: Ապշեցայ եւ յուզուեցայ մարդկային ինկածութեան վրայ: Ես երբեք այդ յիշեալ երեքէն մուրացկանութիւնը պիտի չնախընտրէի: Գողութիւնը աւելի ասպետական է քան մուրացկանութիւնը որ մահն է արժանապատուութեան: Կը կարծէի որ ողորմածութեան խնդիրը կարգ մը ինկածներու գործն է ու ճշմարիտ մարդը նախամեծար պիտի համարի գողնալ, խղճմտութեամբ գողնալ եւ ապրիլ վտանգուելով՝ քան թէ ապահով կերպով մուրալ, ինքնասպանութիւն գործելով բարոյապէս: Գողնալը մարդկային է իսկ մուրալը ստորին անկում: Անշուշտ խօսք չի կրնար ըլլալ ոճրագործութեան մասին որ հրէշային է: Մարդիկ ընդհանրապէս պիտի նախընտրեն՝ մուրացկանութիւնը: Ի՞նչ կը մտածէք այս մասին:

Բարեկամ մը պատասխանեց.

— Մարդը չի կրնար իյնալ քանի որ ինկած մըն է արդէն: Կրնայ բարձրանալ անշուշտ: Դժուար է բարձրացումը ու քիչերն են որ կը յաջողին: Ամէն մարդու մէջ ալ կայ թէ' ոճրագործը, թէ' գողը եւ թէ մուրացկանը: Մարդուն չափ յանցաւոր է ու ոճրագործ, գող եւ մուրացկան Օրէնքը եւ Կրօնքը: Մարդոց մեծամասնութիւնը վատ է, զուրկ քաղաքացիական քաջութենէ՝ որով մուրացկան: Եթէ պաշտօնական եւ անպաշտօն պատիժները չըլլային՝ մարդը պիտի սպաննէր ու գողնար: Միշտ յանցանքի մաս ունին անհաւասարութիւնները, ապրելու պայմանները եւ օրէնքները որոնք շինուած են հզօրներուն կողմէ՝ հզօրներուն համար: (Հզօր քաջ չի նշանակեր): Ու ոճրագործ ըսելով պէտք չէ հասկնալ միայն զէնքով մարդ սպաննողը: Գող ըսելով պէտք չէ հասկնալ գաղտնօրէն խլողը: Ինչպէս մուրացկան ըսելով պէտք չէ հասկնալ միմիայն ափը բացողը: Ի՜նչ անզէն, չխլող ու ափ չկարկառող ոճրագործներ, գողեր եւ մուրացկաններ կան...

Այս խօսակցութենէն քանի մը օր վերջ հետաքրքրուեցայ մուրացկաններով եւ անոնցմէ մէկուն հետ հետեւեալ տեսակցութիւնը ունեցայ.

— Գո՞հ ես արհեստէդ:

— Ատեն մը լաւ էր: Գործերը գէշ կ'երթան ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը հաստատուելէն ի վեր:

— Ինչո՞ւ համար:

— Նախ ամէն բան սղեց: Մեզի առաջ ինչ որ կուտային ողորմութիւն՝ նոյնը կուտան հիմա ալ: Ասկէ զատ՝ միջակ դասակարգը մեզի կ'ողորմէր. մինչ հիմակ ինք կարօտ է ողորմութեան: Պրոլետարիատը անտարբեր է ու ողորմութիւն չի տար: Վէրքս բացիր: Ահագին վնասի մէջ ենք:

— Գործադուլ մը կազմակերպեցէք եւ յաւելում պահանջեցէք:

— Մոլեռանդ կաթոլիկ երկրի մը մէջ կը յաջողէր ձեր ըսած գործադուլը. այստեղ սակայն ոչ մէկ յոյս կայ յաջողութեան: Աղէտը կատարեալ է:

— Քեզի բան մը ըսե՞մ, ծերուկս. գողութիւն ըրէ:

— Պարոն, ես քառասուն տարուան պարկեշտ մուրացկան մըն եմ:

— Քառասո՞ւն տարի: Յոբելեան մը սարքելու է ուրեմն:

— Ես խոնարհ մուրացկան մըն եմ ոչ թէ «մեծապատիւ մուրացկան» մը:

— Հանգստեան թոշակի մը իրաւունք ունենալու ես:

— Մուրացկաններուն համար հանգիստ չկայ: Անդադար պիտի մուրանք որպէսզի հաւատացեալները արքայութիւն երթան:

— Արքայութիւն կա՞յ:

— Կայ կամ չկայ՝ տակա մեր գիտնալիք բանը չէ: Կը բաւէ որ քրիստոնեաներուն համար կայ եւ առանց մեզի չեն կրնար դէպի հոն ճամբորդելու յոյս ունենալ:

— Ի՞նչ կը մտածէք ողորմածներուն մասին:

— Մեզի ողորմութիւն տուողները համակրելի տխմարներ են:

— Կա՞ն համակրելի տխմարներ:

— Ինչպէս կան հակակրելի խելացիներ՝ նոյնպէս ալ կան համակրելի տխմարներ:

— Ըսէ տեսնեմ, ի՞նչ կը շահիս ներկայիս, օրական, միջին հաշիւով...

— Օ՜, սեւ թշուառութիւնն է հիմակ: Օրական հազիւ յիսուն ֆրանք:

— Իսկ առա՞ջ:

— Մինչեւ երկու հարիւր ֆրանք շահած եմ, օրական:

— Կարելի բան չէ:

— Ոչ մէկ պատճառ ունիմ ստելու: Առաջին անգամն է որ կը խոստովանիմ: Կեանքս լիուլի ապահոված եմ:

— Ի՞նչ մտադիր ես ընել:

— Դժուար է բաժնուիլ օրական շահէն: Ագահ եղած եմ շիտակը: Եթէ ուզեմ կրնամ դադար քաշուիլ եւ ապրիլ հանգստօրէն: Ծերացած ըլլալուս համար սակայն՝ մարդիկ հիմակ աւելի սկսած էին ողորմիլ ինծի, երբ ժողովրդական ճակատը եկաւ... Հիմա որոշած եմ հարստութիւնս մեծ գումարի մը հասցնել ու անկէ վերջ հրաժեշտ տալ ասպարէզիս: Յոյս ունիմ որ երկու տարիէն կ'աւարտեմ առաքելութիւնս:

— Կեանքիդ մէջ բնաւ չե՞ս աշխատած:

— Երբեք: Շատ անգամ, միամիտներ գործ առաջարկած են ինծի, տարիներ առաջ, առանց գիտնալու որ ես իրենց տալիք օրականին գրեթէ տասն անգամը աւելի կը շահէի, չյոգնելով: Սկիզբները անշուշտ յոգնած եմ, ըլլալով խուլ, համր, կոյր, որը զաւակաց հայր, լուսնոտ, երգեհոնահար եւն.: Արուեստագէտի մը յաջողութեամբ կը խաղայի դերերս:

— Եթէ օր մը դադար քաշուիս պիտի ողորմի՞ս մուրացկաններուն:

— Ես տանձ չեմ:

— Քեզի ողորմողները տա՞նձ են:

— Նոյնը չէ: Անոնք կը հետեւին պատուիրանի մը.— «Տուէք միշտ, տուէք անդադար»: Մուրացկանութիւնը այնքան ընթացիկ արհեստ է որ պէտք չունի մուրացկանին ողորմութեան:

— Ձեր մէջ ալ չքաւորներ կա՞ն:

— Անշուշտ մեր մէջ ալ կան դասակարգեր: Եւ, սակայն, երբեք մի հաւատաք մուրացկանի մը չքաւորութեան:

— Ի՞նչ ըսելով կը մուրայիր:

— Կ'ըսէի. «Նայեցէք, ողորմեցէք թշուառիս: Եօթը հիւանդութիւն ունիմ»:

— Որո՞նք էին այդ եօթը հիւանդութիւնները:

— Բղջախոհութիւն, որկրամոլութիւն, արծաթասիրութիւն, ագահութիւն, ալքոլամոլութիւն, ծուլութիւն եւ ստախօսութիւն:

Յիշեցի մուրացկան մը որ ողորմութիւն կը խնդրէր աղաղակելով.

— Հինգ զաւակի տէր եմ. նայեցէք, ողորմեցէք:

Մուրիկ մըն ալ տեսած եմ, մահմետական երկրի մը մէջ, որ կ'աղաղակէր.

— Երեք կիներու տէր եմ. նայեցէք, ողորմեցէք:

Շատ հաւանաբար օր մը — եւ մօտ է այդ օրը — երբ մուրացկանուհիի մը բերնէն պիտի լսէք հետեւեալ աղախարշ աղաղակը.

— Չորս ամուսինի տէր եմ. նայեցէք, ողորմեցէք:

Ու հետաքրքրական է գիտնալ թէ մարդիկ ինչ չափով ու ինչ ձեւով պիտի ողորմին:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԳԻՇԵՐԱՅԻ՜Ն ԱՅԳԵՄՈՒՏՔ

Հայկական գիշեր: Որ կ'ըլլայ որ մատդ ակը խրես՝ չես նշմարեր,— այնպէս խաւար է ահաւոր: Իսկ ատեն ալ կայ, վերը լազուարթ, կանթեղ մըն ալ կախ,— ասեղ կրնաս անցընել:

Այդպէս լուսնակ գիշեր է: Աստուածածնայ օրհնուած խաղողին ողկոյզները սարմաններուն վրայ զիրար կը գգուեն, սեւ ու ճերմակ, ու զոյներու կոխ չունին:

Սեւուկ մարմնոյը, մեծ ու պզտիկ ձաղուկները զրկած, վիզը երկարեր է վարդ —վարդ շարուած եղան պտուղին դիրկը, Մագդաղենացիին պէս աչքերը դէպի երկինք, ու կը մրմնջէ հին պատմութիւն մը, թէ ինչպէս ինք առաջին անգամ ծնած է Արարատի կողերէն, անարեմարդ Նոյի աղջիկներուն սրունքներէն փաթած կաթէն, երբ հայ կանդերը կը սուրային արդէն լերան բարձունքէն:

Այգիի պահնորդ տղան խուղը լքեր՝ առէջները համտեսել է եւեր աղջիկներուն պէս: Զոյգ մը համբոյր մէկէն «ասա ինչ քաղցր է», հատ մը միւսէն «շաքարի պէս», ճութ մը ասկէ «սիրտ կը զովացնէ», կուշ մը քովէն «այնպէս ալ անո՜ւշ», ճթիկ մը վերէն «մեղրէ զոն կը նմանի», կապ մը վարէն: Ողկոյզ մըն ալ խաղ եւեր աջին, հաղձեղով դէպի ցանկը կը վազէ: Մի ըսեր, ոզնի մը խեւք ըրեր պուտ պուտ քաղեր պտուղները, զողնոց չունի՝ վար է թափեր գետին, ի՞նչպէս տանի իր ձագերուն, պառկեր դարձեր է՝ փորը լուսնին — ամօթ իրեն —, շարեր իր սուր նիզակներուն, ու իր բաժինը առեր կը քալէ: Ինք քի՞չ աշխատեր է այգին: Դեռ քանի՞ օր եղաւ, երբ քարբանքին վրայ քարին արինաքամ իր վերջին գալարումով անոր փուշերը ցուցուց: Խլուրդները սողոսկով իրենց ծակերէն դուրս չելան: Անդիտան կապոյտ ճանճերը որսալով սիրտ հատցուցած է, ի՞նչ կ'ըլլայ, ողկոյզ մը խաղող ալ թող ինք ուտէ, մանաւանդ որ շատոնց Հրէին աղջկան պաղկները Արարատի բոսոր ծաղիկներու միատոսով օծուած են, բաղինի պէս ժամուն սեղանին վրայ: Ո՞վ է դրան սողնակը խանողը: Մազոտ թաթ մը ի դուր կը փորձէ գոնէ դրան գաղտնիքը լուծել:

Զեփիւռ բուռ բուռ սաղեր կը թափէ, ու թզենին նախանձէն կը սրտաքի ինչպէս եւ իր նորահաս պտուղները,— «ինչու խաղողները իրենցմէ քաղցր ըլլան, մանանա՞ն էր սպասս»: Տերեւները կը խնդան կաթնուկ տունկին, մարդին վրայ թօթափող, լողանքէն ելլող զաւկներուն պէս:

Զեփիւռ, հայ աղջկան քալուածքով, կուգայ բոյրով ու երգով: Սա դիմացի ծառը ինչո՞ւ այդչափ կը դողայ՝ թեւր երկարած այգիէն դուրս:

Մի ըսեր, արջ մը զոց դուռը ձգեր ինքնակոչ հիւրի մը պէս ծառին թեւէն բռներ՝ ներս կը մտնէ: Ցորի ձլուրը ուտելէն ձանձրացած՝ խաղող չելու եկեր է հոս:

— Ինչ կայ չկայ, արջ աղբար, հրացանի ձայնը շատոնց է որ չես լսեր, չըլլա՞յ թէ բոլորս մեռած կարծեցիր:

Հազիւ անունը լսեց, Քիւրտի մը պէս վրան ցռեց, ցանկը ճեղքեց ու փախաւ: Ճամբուն վրայ քանի մը ճըռեր իրենց գինին վազցուցին անոր տասանին տակ, ոչինչ, ապա եթէ Թուրքի պէս անցնէր....:

Լուսնակը բարակ շղարշ մը երեսին՝ չտեսնելու կուգայ: Բոլորն ալ հայ գիւղին զաւակներն են, այդպէս բարի լուս գիշերով հրացանն ինչո՞ւ արթննայ, ինչո՞ւ երկունքը խանգարուի: Ու գիշերուան խաղաղութիւնը վայրկեան առ վայրկեան կ'այլափոխուի:

Այգին մեծ օրօրոց մըն է դարձեր, օր - օր, օր - օր, ու լուսածին մանուկ մը յուշիկ մըշիկ անոր մէջ կը քնանայ: Անկիւնէ անկիւն շուրթ ու ցնծղայ կը ցնծերգեն, ծիծաղն ու մրմունջը կը տարածուին ամէն կողմ ներդաշնակ, ներդաշնակ:

Բոյլ մը կայծոռիկներ ծառերէն վար կ'իջնեն սրսփացող տերեւներու հետ եւ ակօսներուն մէջ կը պահուին: Լուսնակը կալ կը մտնէ հասած ցորեններու խուրձերուն մէջ: Երփներանգ ծաղիկներ կամ են նստեր ու կը դառնան:

Հոյլ մը թիթեռնիկներ իրար կը փորձեն շղարշ մը պատռել, ոսկի փոշի կը մաղեն երէն: Դողով ու ցողով այգին կը լողնայ. եւ այգեստանը կ'արթննայ արդասաբեր խոնջէնքով:

Մանուկ մը աքաղաղի պէս գիլ - գիլ կը կ'աղաղակէ:

Փրփուր ու պղտոր ջուր կը հոսի կաւտէն եւ եղերքի անմուխները կ'ողողէ:

Բլուրին վրայէն լուսինը հազիւ կ'երեւայ հիմա, ձեռքը դրած բերնին, արմնալով որ գեղի մարդիկ քուն չունին: Գիշեր մը կը վերջանայ ու գիշեր մը կը սկսի:

Այգին երանգ կը հագնի եւ անհանգիստ ջերմով կը տառապի, ակնակէն դարձող փարչաւոր աղջիկներու պէս աղմկելով:

— Ո՞վ պիտի ըմպէ գլգլացող կարմիր փարչէդ:

— Ո՞վ իմ ծաղիկներուս անուն մը շակեց:

— Որո՞ւն բաժակն է, որ պիտի լեցընես մեղրահամ ջրէդ:

— Կարմիճ բազկին ոսկի բաժակը:

Երնէկ, երնէկ այն շրթներուն, որոնք պիտի ըմպեն ձեզմէ ծորող գինին, երնէկ:

Յանկարծ կուժ մը շղշղացող ուռէ մը վար կ'իյնայ ու կը փշրուի, ինչպէս խոշոր, մարգրտային նուռ մը կարմիր: Հատիկները կը ցրուին այգիին մէջ ամէն կողմ, արեւով անճրկի պէս: Ու ծիրանի գօտի մը կը փայլատակի թումբէ թումբ: Ջուր ու գինի կը խառնուին տարուշանի մը ծուխ ու բոցին պէս, ու շատրուաններ կը ժայթքին, ու գետինը պապակած շրթներ կը վիվիան:

Միջատ մը նուագը շալկած ճիւղէ մը վեր կը մագլցի: Վերէն զոյգ մը թռչուն կտուց կտուցի թռիչներուն մէջ կ'իջնեն կը պահուին: Նապաստակ մը խոցոտուքի բռնուեր ծանր ծանր կը ոքայ:

—Արտա ըլլայ քեզի, ամէն չգիտցած արմատ չկրծես: Անդիէն մարդ է թէ թռչուն, անոր ցաւը կը ծաղրէ, ա՜յ, ա՜յ, ա՜յ,: Գիշերուան լռութիւնը յամրաբար տեղի կուտայ: Ծառեր ականջ անկեր մտիկ կ'ընեն: Բարտի մը նախ անկողնէն նոր ելլողի մը պէս կը կոտրտուի ու գլուխը կը շարժէ աջ ձախ, «գիշերը ինչ՛ր տեսայ»: Վիզը երկայն մանր գլուխ, գաղտնիք պահել չե՞ս գիտեր: Ես ալ տեսայ, ծառերն իրար դրկեցին սօսափելով, պահնորդ տղան քովի այգիէն նոր վերադարձաւ շրթունքները ծծելով:

Աս իրիկուան տղա՞ն է: Լուսնակն արեւի կարօտով մաշեցաւ: Բոցեղէն անձրեւի մը մէջէն արծիւ մը լայն թեւերը թափահարելով բլուրին կատարէն վեր կը բարձրանայ:

Արշալոյսին նուագող, այգիի մարմար հնձաններն ողկոյզ առ ողկոյզ գինի կը քամուի՝ կարմիր, ճերմակ յորդահոս: Պահնորդ տղան մինչեւ պրտոր գետին փռուեր անյագօրէն կը ծծէ, մինչ սպասողէն նժոյգ մը դրան առջեւ անհամբեր կը վրնջէ:

Խ. ԱՐԱԾԱՆԻ

ԳԻՒՂԻ ՍԻՐՔԵՐ, ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

— Լըճա՛կ, ինձմէ մի՛ փախիր, մերկ ոտքերով մի՛ փախիր,
Ես դըժբախտ մարդ եմ եղեր, բարկ կայծերով լի մոխիր ·
Ամէն մարդ ինծ վէրք տըւեր, վէրքէս ծաղիկ է բուսեր,
Ծաղիկիս դէմ ամէն օր աչքէդ շաղիկ է հոսեր :

= Որ քեզ ըլլամ սիրուհի, որ իր հետ քեզ ալ վառէ,
Ա՛յ տըղամարդ, ինծ լըսէ, պայման մ'ունիմ կատարէ՛,
Կ'երթաս սեւ ձիդ կը հեծնես, երկինքն ի վեր կ'արշաւես,
Արեգակն ու լուսընկան ինծի նըւէր կը բերես :

Արեգակն ու լուսընկան շապիկիս մէջ կը բերես,
Ապարանջան կը շինես՝ երկու ձեռքիս կ'անցընես,
Սիրոյ նըշանն այդ կ'ըլլայ, լինն ալ քեզի եար կ'ըլլայ,
Ոսկի ծուկիս ոսկի սիրտն՝ աղու վէրքիդ ճար կ'ըլլայ :

— Կը հեծնեմ ձին, ա՛յ լըճակ, երկինքն ի վեր կ'արշաւեմ,
Արեգակն ու լուսընկան քեզի նըւէր կը բերեմ,
Որ չըկըրնամ քեզ բերել, սեւ ձիէս ես վար կ'իյնամ,
Խորունկ գըրկիդ մէջ, իմ եա՛ր, ոսկի ծուկիդ վա՛րմ կ'ըլլամ :

×

Ձիւմպի՛ւլ, մի՛ գար, մի՛ բախեր, դուռիս սըրտին մի՛ զարներ,
Դուռիս սիրտն իմ սըրտի՛ս պէս, դուն իր խայթին մի՛ զարներ,
Սըրտին կարմիր վարդն եկեր անգութ եարն է արիւներ,
Արիւն արցունք է եղեր, պալիքէն վար է կաթեր :

Ձիւմպի՛ւլ, տեսա՞ր, ո՞վ անցաւ, կէս գիշերին եա՞րս անցաւ ·
Հեռաւոր տանս երդին տակ՝ վիրաւոր հարս մը լացաւ,
Լուսնէն ներմակ շող քաղեց՝ արծաթ պալիք մը շինեց,
Եարիս արծաթ լըճակէն՝ դըռնակս ալիք մը ծեծեց :

Ձիւմպի՛ւլ, եկո՛ւր այս գիշեր, *մէհլէմ* շաղուէ դուռիս տակ,
Սուր մըկրատով բուրդ քաղէ ճակտէն զառիս ըսպիտակ,
Խորունկ հորէն գիշերուան՝ ոսկի դոյլով կուպր հանէ,
Լուսնին դեղին փեթակէն դեղին թելով մեղր հանէ :

Ծունկի՛ եկուր, ցած ձայնով աղօթք ըսէ դուռիս տակ,
Որ սատանին խաղերէն չըմոլորիս շարունակ ·
*Մէհլէմ*ն աղու խըմորով սըրտիդ սանդին մէջ ծեծէ,
Դուռիս սըրտիկն աղէկնայ, թող մութին մէջ չըհեծէ :

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԱՌԱԿՆԵՐ

— • —

ԽՄԲ. — Հետեւեալ առակները քաղուած են Վարդան Այգեցիի ԱՂՈՒԵՍԱԳԻՐՔԷՆ : Հայկական Կիլիկիոյ այս տաղանդաւոր զաւակը, Վարդան, որ վանքէ վանք եւ ճգնարանէ ճգնարան քարոզ տուաւ իր կեանքը մինչեւ ԺԳ. դարու սկիզբը, անմահացած է իր այս առակներով, որոնց առաջին ժողովածուն տպագրուած է 1668ին Ամստէրտամի մէջ, երկրորդ անգամ՝ Մարսէյլի մէջ (1676), երրորդ անգամ դարձեալ Մարսէյլի մէջ (1683), չորրորդ անգամ Լիվոռնոյի մէջ (1698) :

Վարդանի առակագիրքին մասին կատարեալ ուսումնասիրութիւն մը ունի Ն. Մառ : Երկու տարի առաջ Ա. Բակունց եւս հրատարակութեան տուաւ այդ առակները արեւելեան բարբառով եւ ներածականով մը : Գիրքը սքանչելի նըկարներով զարդարած էր Յակոբ Կոջոյեան :

Ճաշակ մը տալու համար առակներուն մասին, կուտանք այստեղ քանի մը հատ : Յառաջիկային, բաղդատութեան մը համար, պիտի տանք քանի մը նմոյշներ ալ հելլենական եւ լատինական հին առակներէ.—

ԱՌԻՒԾԸ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍԸ

Առիւծ մը կորիւն մը ծնաւ եւ կենդանիները հաւաքուեցան՝ տեսնելու կորիւնը եւ ուրախանալու: Աղուէսն ալ եկաւ եւ բազմութեան մէջ, խնջոյքի պահուն, բարձրաձայն անարգեց առիւծը, թէ սակա՞ւ է զօրութիւնդ, որ միայն մէկ կորիւն կը ծնիս եւ ոչ բազմաթիւ:

Առիւծը հանդարտութեամբ պատասխանեց.

— Այո, ես ծնայ միայն մէկ կորիւն, բայց առիւծ ծնայ եւ ոչ թէ քեզի նըման աղուէս:

ԱՌԻՒԾԸ, ԳԱՅԼԸ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍԸ

Առիւծը, գայլը եւ աղուէսը եղբայրացան եւ որսի ելան: Գտան խոյ մը, մաքի մը, գառ մը:

Ճաշի ժամուն, առիւծն ըսաւ գայլին. — «Բաժնէ՛ որսը բոլորիս»:

Եւ գայլն ըսաւ. — «Ո՛վ, Թագաւոր, Աստուած արդէն բաժներ է՝ խոյը քեզի, մաքին ինծի, գառն աղուէսին»:

Եւ առիւծը բարկանալով, ապտակ մը իջեցուց գայլին ծնօտին: Դո՛ւրս թռան գայլին աչքերը: Եւ ան նստաւ ու գառնօրէն լացաւ:

Եւ դարձաւ առիւծն ըսաւ աղուէսին. — «Բաժնէ՛ որսը բոլորիս»:

Եւ աղուէսն ըսաւ. — «Ո՛վ, Թագաւոր, Աստուած արդէն բաժներ է, խոյը քեզի՝ ճաշի համար, մաքին քեզի՝ հրամմեցէքի համար, գառը քեզի՝ ընթրիքի համար»:

Եւ առիւծն ըսաւ. — «Ո՛վ խորամանկ աղուէս, քեզի ո՞վ սորվեցուց այսպէս ճիշդ բաժնել որսը»:

Եւ աղուէսն ըսաւ. — «Ինծի սորվեցուցին գայլին աչքերը, որ գլխէն դուրս թռան քիչ առաջ»:

ՈՒՂՏԸ, ԳԱՅԼԸ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍԸ

— . —

Ուղտը, գայլը եւ աղուէսը եղբայրացան եւ ճանապարհ ինկան: Ճամբան՝ հաց մը գտան եւ իրարու ըսին թէ ո՛վ որ տարիքով աւագ է, ան պէտք է ուտէ: Եւ սկսան ըսել իրենց տարիքը: Աղուէսն ըսաւ. — «Ես այն աղուէսն եմ, որուն անունը Ադամն էր որ դըրաւ»: Գայլը ըսաւ. — «Ես այն գայլն եմ, զոր Նոյ իր տապանին մէջ առաւ»: Ուղտը տեսաւ, որ երկուքն ալ իրմէ աւագ դուրս եկան եւ հացը պիտի առնեն: Հացը բերանը առաւ եւ բարձրացնելով ըսաւ. — «Միթէ ես երէկուան տղան եմ, երբ այսչափ մեծցուցեր եմ սրունքներս»: Եւ սկսաւ ուտել հացը: Իսկ աղուէսն ու գայլը ցատկռտելով հանդերձ իր չուրջը, փըշուր մը չկրցան առնել եւ անհետացան:

ԷՇԸ ԹՈՌ ՈՒՆԵՑԱՒ

Էշուն աւետիս բերին. — «Ցնծա եւ ուրախացիր, եւ մեծ ընծայ տուր, որովհետեւ թոռ մը ծնաւ քեզի»:

Եւ էշն ըսաւ. — «Վա՛յ ինծ, բարեկամներ, եթէ հարիւր թոռ ալ ունենամ, դարձեալ չի թեթեւնար քամակիս բեռը»:

ԱՅՐԻ ԿԻՆԸ ԵՒ ԽՈՐԹ ՈՐԴԻՆ

Այրի կին մը կով մը ունէր, իսկ իր խորթ զաւակը՝ էշ մը: Եւ խորթ զաւակը կը զողնար կովուն կերը՝ կուտար իր էշուն: Եւ այրի կինը աղաչեց Աստուծոյ, որ էշը սատկեցնէ: Բայց սատկեցաւ կովը եւ այրին լալով ըսաւ. — «Ո՛վ Աստուած, չկրցա՞ր էշն անգամ զանազանել կովէն»:

ԳՈՂ ՔԱՀԱՆԱՆ ԵՒ ԱՅՐԻ ԿԻՆԸ

Քահանայ մը գողցաւ կնոջ մը կովը եւ տարաւ կապեց ախոռին մէջ: Եւ կինը իմացաւ ու քահանային ըսաւ. — «Տէր Հայր, մահուան ժամս հասաւ, երթանք ախոռ, որպէսզի խոստովանիմ մեղքերս»: Եւ այն ժամանակ քահանան տարաւ ներսի տուն, այնտեղէն ժամատուն, եւ այնտեղէն եկեղեցի: Եւ կինն ըսաւ. — «Տէր Հայր, վերջին խոստովանութիւնը մահէս առաջ կ'ուզեմ կատարել եկեղեցիին մէջ»: Եւ քահանան կովը սեղան բարձրացուց եւ վարագոյրը քաշեց: Երբ եկեղեցի մտան եւ նստան, այն ժամանակ կինը բարձրացուց վարագոյրը եւ ըսաւ կովին.

— «Ո՛վ զարչելի, ես քեզ կով գիտէի, բայց ո՞վ պատարագիչ ըրաւ քեզ»:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

— . —

Երկու գերիրապաշտ քերթողներ, Անտրէ Պրըթոն եւ Փոլ Էլիւար, գըրքոյկի մը մէջ հաւաքեցին իրենց տեսակէտները բանաստեղծութեան մասին: Քաղուածաբար փունջ մը ահաւասիկ.—

*** Գիրքերը ունին նոյն բարեկամները զորս մարդիկ,— կրակը, խոնաւութիւնը, անասունները, ժամանակը: Եւ իրենց բովանդակութիւնը:*

*** Մտածումները, յուզումները երբ բոլորովին մերկ են, այնքան հըզօր են որքան մերկ կիները: Հարկ է ուրեմն զանոնք մերկացնել:*

*** Մտածումը սեռ չունի, չի կրնար սերնդագործել:*

*** Բանաստեղծին մէջ, ականջը կը խօսի, բերանը կը հայհոյէ:*

Իմացականութիւնը կամ զարթօնքն է որ կը սպաննէ:

Քունն է որ կ'երազէ եւ կը տեսնէ յստակ:

Տեսիլքն է, զգայավառութիւնն է որ կը խփեն աչքերը:

*** Բանաստեղծութիւնը փորձն է ներկայացնելու կամ վերակազմելու,— աղաղակներով, արցունքներով, գգուանքներով, համբոյրներով, հառաչներով կամ առարկաներով,— այն բաները կամ բանը, զոր կ'աշխատի մթագին արտայայտել բանաւոր լեզուն, ամէն բանի մէջ որ կենդանի երեւոյթ ունի կամ ենթադրեալ գծագրութիւն:*

Այդ բանը կարելի չէ սահմանել այլապէս:

*** Կատարելութիւնը ծուլութիւն է:*

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂ. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Լիվիու Ռուսու, գրականութեան դասախօս ռումանական համալսարանի, երկու տարի առաջ հրատարակեց հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը ֆրանսերէն լեզուով.— Գոյութեան իմաստը ռումէն ժողովրդական բանաստեղծութեան մէջ :

Հեղինակը, որ ծանօթ է նաեւ ուրիշ նոյնքան կարեւոր գործով մը, Փորձ արուեստագիտական ստեղծագործութեան մասին (*ֆրանսերէն*), *գիտել կուտայ թէ շատ քիչ ուսումնասիրուած է ռումէն ժողովրդական բանաստեղծութիւնը,— բանաստեղծները եւ պատմաբաններն են որ զբաղած են ընդհանրապէս, բայց փիլիսոփայական քննութեան ոչ մէկ փորձ կատարուած է: Այդ աշխատանքն է որ կը կատարէ ինք, մէջբերելով ժողովրդական բազմաթիւ երգեր, դժբախտաբար ոչ - ամբողջական ձեւով: Ահա քաղուածք մը կիսովին կամ ամբողջապէս յիշատակուած երգերէն.—*

Օ՛ տոյնա, տոյնա, քաղցրահնչուն երգ, երբ մտիկ կ'ընեմ քեզի, ալ չեմ կրնար շարունակել ճամբաս :

Օ՛ տոյնա, տոյնա, հրաքորքոք երգ, երբ դուն կը թնդաս, կանգ կ'առնեն ոտքերս :

Կը փչէ գարնանային հովը,— Ես տոյնա կ'երգեմ բաց օդին մէջ, ծառերուն մէջ, սոխակներուն մէջ :

Կուզայ ձմեռը բուք ու բորանով ու... ուած, ես տոյնա կ'երգեմ տանս մէջ փակուած, մխիթարելու համար օրերս ու գիշերներս :

Երբ առաջին տերեւները կը բողբոջին անտառին մէջ, ես կ'երգեմ հայդուկներուն տոյնան : Տերեւները կը թափին, ես կ'երգեմ սուգի տոյնան : Տոյնա կ'ըսեմ, տոյնա կը հառաչեմ, ես կ'ապրիմ միայն տոյնայով :

Հիմա սա փոքրիկ գոհարը, հայրենադարձութեան անհնարին ցաւով մը բաբախուն.—

Ցանկալ կը ցանկամ բարձրանալ ծաղկած լեռն ի վեր, ինծի քոյր ընել թուփերը եւ եղբայր՝ երկար առնինեերը, որպէսզի օտարականներու մէջ չըզգամ ինքզինքս, ինչպէս ծաղիկ մը՝ փուշերուն մէջ : Եթէ խեղճ հայրիկս գիտնար թէ ի՛նչ կեանք կ'ապրիմ այստեղ, իր աչքերը՝ թափած արցունքով առուակներու պիտի նմանէին, ինչպէս իմ աչքերս :

Եւ ահա սիրոյ տաղ մը, Երգ - Երգոցեան պատկերներով.—

Ընկուզենիի կանանչ ծիլ, աղջիկները խմբովին կ'երթան դաշտերը եւ անտառները, թութ ու ելակ ժողվելու :

— Ըսէ՛, իմ սիրականս, քու բերնէդ աւելի գեղեցիկ ելակ կա՞յ միթէ, որ եւ է տեղ : Քու աչքերէդ աւելի քաղցր թութ տեսե՞ր ես դուն մեր երկրին մէջ :

Սիրոյ երգ մը եւս.—

Ա՛յ, ա՛յ, ափսո՛ս, իմ սիրականս շատ փոքր է դեռ, կ'ուզէի սպասել որ մեծնար, բայց սէրս անհամբեր է :

Ա՛խ, ո՛րքան գեղեցիկ է ան, նման է սիրուն ծաղիկի մը :

Երբ կը նայիմ իր աչքերուն որ թութի կը նմանին, սրտիկս կ'էրի :

Երբ կը նայիմ իր այտերուն, որ շուշանի կը նմանին, չեմ կրնար զսպել հառաչանքներս :

Երբ զինք կը տեսնեմ շուրջ - պարի մէջ, սիրոյս կրակէն կը հալիմ :

Չեմ գիտեր դեղախոտ մը որ վէրքիս վրայ դնէի, մեղմացնելու համար սիրոյս կրակը, որպէսզի սպասէի իր մեծնալուն :

Իրապէս հրաշալի է սա երգը, որ կը պատմէ պատանի հովիւի մը մահը, լերան մը վրայ կայծակնահար.—

— Երեք ծաղիկով կանանչ տերեւ, պատանի հովիւ, ո՞ւր զարկաւ մահը քեզ :

= Բա՛րձր, լերան գագաթը, եղեւնիի մը ճիւղերուն տակ, ուր հովը կը փչէ :

— Ի՞նչ մահով մեռար :

= Կայծակը զարկաւ ինծի եւ այնպէս մեռայ :

— Բայց, ա՛յ իմ պզտիկս, ո՞վ լացաւ վրադ :

= Թռչնիկները դայլայլեցին եւ անոնք սգացին վրաս :

— Բայց, ա՛յ իմ պզտիկս, ո՞վ լըւաց մարմինդ :

= Անձրեւ մը տեղաց եւ անձրեւը լուաց զիս :

— Բայց, ո՛վ իմ պզտիկս, ո՞վ կապեց պատանքդ :

= Լուսնկան ելաւ, իր շողերով պատանքեց զիս :

— Ո՞վ վառեց սուգի մոմերը :

= Արե՛ւը, երկնքին խորէն :

— Բայց, ա՛յ իմ պզտիկս, ո՞վ թաղեց քեզ :

= Ինկան երեք մեծ եղեւիններ, ու զիս թաղեցին :

— Իսկ սրինգդ ո՞ւր թողուցիր :

= Եղեւինին ճիւղերուն մէջ, երբ հովը փչէ՝ իմ սրինգս կը նուագէ, ոչխարներս կը հաւաքուին ու կուլան վրաս :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՑՈՒԱԶ»Ը

ՄԱՆԿԱԿԱՆ

ՃՊՈՒՌԸ ԵՒ ԻՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

— Կ'երգէի՛ր դուն, հա՞, ամառուան այն տաքին,
Հիմա գնա՛ պարէ— ցատկէ ցնծագին»,
Պատասխանեց մրջիւնն ագահ՝ ճպուռին :

....

Տուն էր շինեւր ոսկի եգնակն քիչ անդին :
Լսեց աղերսն ու ցաւերը Երգիչին,
Շուտ ներս կանչեց հին բարեկամն իր անգին :
— «Արդար վաստակ՝ ես քակորի դէզ ունիմ,
Ինչո՞ւ երթաս աղաչես գող մրջիւնին,
Ամբողջ ձմեռ հիւր կը մնաս իմ գլխին»,
Ըսաւ, ելաւ կանչեց դրկից - դրացին,
Հրաւիրեց որ խնջոյքին մասնակցին,
Եւ հրճուին երգովն Անոր սրինգին,
Ինչպէս պայծառ արեւափառ Յուլիսին,
Գեղ - գեղական կ'աշխատէին - տքնէին
Երբ կը հնչէր երգ ու նուագ կենսածին :
Բզեզն, բզէզ, զատիկ, ցատին լսեցին,
Ամէն մէկը նուէր մ'իրեն անութին,
Մեծ Երգիչին պատիւ տալու վազեցին :
Եւ ուխտեցին՝ մինչեւ Մայիս, միասին,
Պալատ շինել, Երգի կորող թանկագին,
Ի հեճուկըս սա վաշխառու մրջիւնին :

Խ. Կ. ՎՇՏՈՒՆԻ

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Բաւծդ ուղիղ է, թէեւ այս՝ պարզապէս մեր ձեռնարկներէն մէկն է... միւսներուն մասին յետոյ քեզի կը խօսիմ : Մէկ ձայն տայիր Սաթենիկին, անոր ըսելիք մը ունիմ :

Երբ Սաթենիկն ու Յակոբը կողքի սենեակէն ներս մտան, Լեւոնը եկած ժամանակ Սաթենիկի տուած տոմսը ձեռքը բռնած՝ խօսքը ուղղեց ման - կամարդ աղջկան :

— Սաթենիկ, դու գիտե՞ս թէ ին - չո՞ւ զիս տեսնել կ'ուզեն այդ աղջիկները ...

— Ոչ, պարոն Լեւոն, չուզեցին յայտնել. ըսին՝ շատ, շատ կարեւոր խնդրի մը համար կ'ուզեն քեզ տեսնել, եւ եթէ ես տեղը գիտեմ, քեզ յանձնեմ իրենց տոմսակը :

— Հըմ, ու Լեւոնը սկսաւ մտածել :

— Թէեւ ես կը կարծեմ որ ...

— Հը՞, ի՞նչ կը կարծես, Սաթենիկ :

— Կը կարծեմ, որ դաւաճանի խնդրի մասին կ'ուզեն անձամբ հետդ խօսիլ :

— Շատ լաւ, Սաթենիկ, կ'ըսես իրենց, որ վաղը երեկոյեան կողմ թող Յակոբը տեսնելու գան : Զրոյտնես, որ զիս հոն պիտի գտնեն :

— Շատ լաւ, պարոն Լեւոն :

Սաթենիկը այլեւս դուռը բացաւ, Ոչ ոք չէր երեւար : Յակոբն ու Լեւոնը առըձանակները պատրաստ բռնած՝ մեկնեցան :

Երբ տուն հասան եւ Լեւոնը բարձրացաւ իր սենեակը, թէեւ պատուհանները մութ էին, բայց Սոնիայի սենեակէն յուշիկ քայլերու ձայն մը լսուեցաւ : Հակառակ Լեւոնի հաւաստիացումին, Սոնիան չէր քնած ու կը սպասէր երկուքի վերադարձին :

Լեւոնը նետուեցաւ անկողնին վրայ, գլուխը թաղեց բարձի մէջ, մինչեւ կոկորդը բարձրացող հեծկլտանքը խեղդելու համար :

— Ձեզ համար հեշտ է մինչեւ կուռուպաշ երթալը, որպէս թէ հիւանդի մը պէս այցելէք : Այդ ձեւով Յակոբը հնարաւորութիւն կ'ունենայ Պաղտոյի հետ տեսնուելու ... Այդքանը բաւական է, ուրիշ ընելիք չունիք : Պաղտօն լաւ կուտայ վանքի տղոց : Շատ կը ցաւիմ, որ ձեզ ակամայ վտանգաւոր գործերու մէջ խառնեցի, բայց ներկայ պայմաններու մէջ ...

— Այդ մասին չխօսինք, ամէն մէկս իր պարտքը պիտի կատարէ : Ե՞րբ կ'ուզէք որ երթամ :

— Որքան կանուխ մեկնիք, այնքան լաւ :

Սոնիան ու Լեւոնը առտու կանուխ, նախաճաշի սեղանի քով նստած, իրարու հետ վերջին խօսակցութիւնը կ'ունենային : Երկուքն ալ յոգնած երեւոյթ մը ունէին գիշերային երկար սպասումի պատճառով ու, կը խուսափէին չիտկէ չիտակ իրարու նայելէ : Սոնիան ինքն ալ չէր կրնար բացատրել դէպի այդ չոր երիտասարդը ունեցած խառն զգացումը. մինչ կ'աշխատէր խուսափիլ անոր ներկայութենէն, կը զգար սակայն, որ ներքին հոգեկան կապ մը հետզհետէ կը կաշկանդէր զինք :

Առջի գիշեր, մինչեւ Լեւոնի եւ Յակոբի վերադարձը Սոնիան ջղային վիճակի մէջ սենեակը չափչփելով սպաննած էր ժամերը, անկարող նստելու կամ որ եւ է կերպով հանդարտանալու : Հոգեկան այս վիճակը խորապէս կը վրդովէր Սոնիան : Կ'աշխատէր ինքզինքը համոզել, որ Լեւոնի վտանգաւոր վիճակն էր պատճառը իր ջղային անհանդստութեան : Կ'աշխատէր ինքզինք համոզել թէ՝ Լեւոնի մասին ունեցած անհանգստութիւնը պիտի ցուցնէր ուրիշներու ալ, եթէ անոնք ալ միեւնոյն պայմաններու մէջ գտնուէին : Սակայն մէկտեղ Սոնիան զարմանալի բաւականութիւն մը կը զգար Լեւոնի համար տառապելով : Այդ տառապանքը հետզհետէ կը ջերմացնէր աղջկան սիրտը անորոշ քաղցրութեամբ լեցնելով զայն :

— Ուրեմն, կ'ըսէք որ անմիջապէս ճանապարհուեմ :

— Այո, միայն զգոյշ եղէք, ձին չյաճի, ճանապարհը շատ վատ է, սառոյցը ...

— Անհոգ եղէք. լաւ ձիավարժ եմ : Ուրեմն, դուք մինչեւ վերադարձս ձեր սենեակէն դուրս չէք գար : Գիտէք, աղախինը երբեմն սենեակս կը բարձրանայ, խեղճը գաղափար իսկ չունի որ դուք իմ մօտ թաքնուած էք : Ուրեմն ես գացի, ցտեսութիւն :

Սոնիայի ու Յակոբի մեկնելէն վերջ, Լեւոնը քաշուեցաւ իր սենեակը՝ բանալին դարձնելով : Առջի գիշեր գրեթէ չէր քնացած : Երկնցաւ անկողնին վրայ եւ ի զուր փորձեց աչքերը գոցել : Վահէն փախցնելու ձեռնարկը, դաւաճան Դաւոյի հարցը, վտանգուած պահեստներու խնդիրը, քայքայուած խումբերը վերակազմելու հոգը պաշարած էին Լեւոնի միտքը : Բայց որ եւ է հարցի մասին մտածած ժամանակ անսպասելիօրէն Սոնիայի պայծառ դէմքը կուգար խաչաձեւելու այդ խորհուրդները՝ տիրականօրէն եւ վանելով ուրիշ ամէն մտածում :

Սոնիայի յանկարծական երեւումը տակնուվրայ ըրած էր Լեւոնի անդորրութիւնը, կոտրած՝ անոր պողպատէ կամքը : Մասնաւորաբար Սոնիայի մօտ սպասատնեկէ վերջ, Լեւոնի հոգիին մէջ վերակենդանացած էին հին օրերը, երբ դեռ ինք Թիֆլիս էր, ու Սոնիան՝ իր երազներու թագուհին :

— Պէտք է շուտով հեռանալ այս տեղէն,— ինքնիրմէ դժգոհ, խօսեցաւ Լեւոնը,— այս վիճակը արդելք պիտի լինի աշխատանքիս :

Կէս օրէն հազիւ ժամ մը անցած՝ Սոնիան ու Յակոբը վերադարձան : Բակի մէջ սովորական հիւանդներու խումբ մը կը սպասէր : Սոնիան անմիջապէս գործի անցաւ, մինչ Յակոբը վեր ելաւ յայտնելու Լեւոնին, որ կուռուպաշ պէտք եղածը կարգադրուած էր :

Հաւաքուած կիներէն շատեր, ինչպէս սովորաբար, եկած էին օտարական հարուստ խանումէն օգնութիւն խնդրելու : Անոնցմէ ազատուած՝ Սոնիան Յակոբի սենեակի մօտ գտնուող փոքր սենեակը մտաւ, ուր կ'ընդունէր հիւանդները : Երկու աթոռ, սեղան մը, բազմոց մը եւ դեղերու պահարան մը կը կազմէին ամբողջ կահաւորումը այդ սենեակին : Հիւանդները մէկիկ մէկիկ ներս մտնել ըսկսան : Բակի մէջ, պատի տակ Սոնիան նկատած էր երկու կիներ, որոնք իր սովորական հիւանդներէն չէին : Անոնց հագուստներէն ենթադրեց որ անոնք Վանի գիւղացիներու ցեղէն կը պատկանէին, բայց առանց մասնաւոր ուշադրութիւն մը դարձնելու անոնց վրայ, ներս մտած էր՝ հիւանդները ընդունելու :

Երբ վերջին հիւանդը դուրս ելաւ, ու Սոնիան կը պատրաստուէր ձեռքերը լուալու, մէկ ալ երկու գիւղացի կիները համարձակ քայլուածքով դոնէն ներս մտան ու իրարու կողքի նստան յատակի վրայ : Ճահիլ կիներ էին այդ գիւղացիները ու երկուքն ալ չափազանցուած ձեւով ձիւթ կը ծամէին՝ երբեմն դետնի վրայ թքնելով :

— Տօքթոր խանում,— սկսաւ մէկը, միջահասակ նիհար աղջիկ մը,— կ'ուզե՞ս բախտդ նայիմ ... բաժակ մը ջուր բաւական է ... բաց դըքի նման ապագադ մէջը կը կարդամ ... կ'ուզես քար նետեմ,— ու գիւղացի կինը Սոնիայի լռութիւնը հաւանութիւն համարելով ծոցէն կարմիր թաշկինակ մը հանեց ու գետին փռելով՝ ափին մէջ սկսաւ շարժել զանազան գոյնի եւ մեծութեան քարեր :

(Շար.) *ՄԱԼԽԱՍ*

Այս առաջարկները ընդունուեցան միաձայնութեամբ, միայն թէ Ռուսիոյ ներկայացուցիչը արձանագրել տուաւ իր դիտողութիւնը թէ Վալենցիոյ կառավարութիւնը, միակ օրինաւոր իշխանութիւնը Սպանիոյ, երբեք ամբաստանուած չէ բաց քաղաքները :

*** Պիլպաոյի շուրջ կռիւները կը շարունակուին այնքան արիւնահեղ, որքան առաջին օրերուն: Ազգայնականները քայլ առ քայլ կը յառաջանան, սեղմելով պասք մարտիկները: Հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ ազգայնական նաւատորմը կը գրաւէ բոլոր այն նաւերը, որոնք յատկացուած են Պիլպաոյի բնակչութեան պարպումին :

Գաղթական դրամագլուխներու վիճակը

Շան վիճակի մատնուած են գաղթական դրամագլուխները: Ճիշդ ինչպէս ժողովուրդները, դրամագլուխներն ալ դարձած են հայրենազուրկ :

Ֆրանսական մեծաթիւ դրամագլուխներ փախած են արտասահման, — առոնց դէմ կառավարութիւնը ձեռնարկած է խիստ պայքարի մը: « Փոփիւլէր » կը սպառնայ գործադրել ընող դրամագլուխին: Միւս կողմէ, Նիւ-Եորքէն կը հեռագրեն թէ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութիւնը խոստացած է օժանդակել Լէոն Պլումի, երկիր վերադարձնելու մղելով փախստական դրամագլուխները: Այսպէս, ծանր տուրքեր պիտի դրուին օտար դրամագլուխներու վրայ, որ կը պահուին ամերիկեան դրամատուներու մէջ, եւ ֆրանսական կառավարութեան պիտի հաղորդուին այն դրամագլուխները, որոնք եկած են Ֆրանսայէն :

Այսպէս դրամագլուխներն ալ ճարթ տ'իտանթիթէի ցուեր պիտի ունենան շուտով, մեզի պէս: Բայց չէ՞ որ այդ դրամագլուխը կերաւ մեր գլուխը, աշխարհակալութեան ծրագիրներ հիւսելով, — հիմա լալու կարգը իրն է :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ մէջ ձերբակալուեցան 50 համայնավարներ:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ ձերբակալուեցան 250 տրոցկիստներ :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը, ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովէն կը խնդրէ օրակարգի նիւթ դարձնել օտար կամաւորները Սպանիայէն ետ կանչելու իր պահանջը:

ՊԵՐԼԻՆԻ մամուլը կատաղի յարձակում մը կը գործէ Ներկայիս Չեխո-սլովաքիոյ վրայ, պատճառաբանելով որ Գերմանացիները կը հալածուին Չեխիոյ մէջ: « Անցա՛ւ այն շրջանը կ'ըսեն, երբ անպատիժ կը հալածուէին Գերմանները »:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ Զօր. Եաքիրի կինը կ'անարգէ իր ամուսնոյն յիշատակը «Փրավտա»յի մէջ հրատարակուած նամակով մը :

ՏՈՒՄԷՐԿԻ մահուան լուրն առնելէ վերջ կառավարութիւնը հարցուց Տիկին Տումէրկի թէ կը յօժարի՞ ազգ. յուղարկաւորութիւն կատարել :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ 20 Յուլիսին պիտի այցելէ Միւնիխ, արուեստի տան բացումին առթիւ, Հիթլէրի հրաւէրով :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի Յանձնախումբին ժողովը 22 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ, ծանօթ հաւաքատեղին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը,

Ռօպէնսոն, **Fiquet**ի զովասուն պարտէզներուն մէջ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

20 Յունիս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,

Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ:

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Փ'ՆԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ**

ԵՒ **Պ. ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼ**

Կ'երգէ Տիկ. Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, կ'արտասանեն Պ. Պ. Հ. ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ:

Ընտիր նուագախումբ եւրոպական եւ հայկական պարերու համար:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.—Շոգեկառք ընվալիտէն, իջնել վալ ֆլէօրի Մէօտոն մէթրօ մերդ տ'իսիէն առնել թաքսի (2 ֆր. մէկ անձի համար) եւ իջնել անտառին մէջ, թափի վէռ:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայրենակցական Միութիւնը կը տօնէ Վարդավառը Յուլիս 18ին, Րօպէնսոնի անտառը: կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԾԱԽՈՒ **Peugeot** ՕԹՕՄՕՊԻԼՆԵՐ

Անոնք որ կը փափաքին գնել նոր կամ քիչ գործածուած օգտակար PEUGEOT օթօմօպիլ մը, կանխիկ կամ ապառիկ, կրնան ամենայն վստահութեամբ դիմել Պ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆի 65 կամ 67 Ave. Champs-Elysées, Փարիզ: Հեռաձայն Elysées 66—28 կամ 66—29.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Dantos : 52 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Բացուած է

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

27 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր,

ՌՈՊԷՆՍՈՆ, **Maison Fiquet**ի զովասուն պարտէզին մէջ.

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ):

կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆԻ խուլական ընտիր ճազը:

Եւրոպական պարեր, անակնկալներ եւլն.:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՇԻՇԼԻԿ

Մուտք 3 ֆր.:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.—Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը, իջնել թէրմինիւս:

10րդ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **Պ. ԼՈՒԻ ՄԱՐԷՆԻ**

(Երեսփոխան եւ Նախկին Նախարար)

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ, ՍԷՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, **Salle Gaveau**ի մէջ

45 Rue La Boëtie, մէթրօ **Miromesnil**

Ժողովուրդի ընդհ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ Նահատակներու յիշատակին ձօնուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳԵՈՆԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ, ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր:

Տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր.: կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince եւ գրատուն ժէրար 36 rue Montholon:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Բուէթիս) 45–47 Rue de la Boëtie

մէթրօ Miromesnil

29 Յուլիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՐՈՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(11 տարեկան)

Կը դաշնակահարէ կտորներ Պախ Պուզոնիէն, Պէթհովէնէն, Շոփէնէն, Ֆորէէն, Շումանէն, Կապրիէլ Բիէռնէէն եւ Լիստէն:

Գիներ.— Ա. կարգ 20, Բ. կարգ 15 եւ Գ. կարգ 10 ֆր.: Պանքէ 5 ֆր.:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

27 Յունիս, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, իր կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Paris

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ:

Այս առթիւ հանդիսաւորապէս պիտի բաշխուին թէնիսի խաղերու մրցանակները:

Մուտք ոչ-անդամներու 10 ֆր., անդամներու 7 ֆր.:

Matinée Prolongée

կազմակերպուած **Cario Canti**ի եւ իր օրքէսթրին կողմէ

Այսօր, կիրակի ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր,

Restaurant Marigny, 24 Cours Marigny, (Վէնսէնի քաղաքապետարանին դիմացը) մէթրօ Château de Vincennes.

կը մասնակցի յայտնի ռուս ջութակահար M. Veintroube.

Զանազան անակնկալներ — Պիւֆէ մատչելի գիներով.

Մուտք 10 ֆր.:

Սրահը կը գտնուի օդասուն պարտէզի մէջ:

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով: Շատ նպաստաւոր գին: Դիմել Պ. JACQUESի, 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

SAUVETEURS VOLONTAIRES DE DÉCINES

Տէսինի Կամաւոր Ազատարարներու Միութիւնը իր եղբայրական ողջոյնը հաղորդելով իր հայ բարեկամներուն, կը խնդրէ աջակցիլ իրենց լուղորդական հանդէսին, որ տեղի կ'ունենայ կիրակի, 27 յունիս:

Տոմսակին գինն է 2 ֆրանք :

Դիմել՝ Կարօ Օհանեանի սրճարանը, եւ Պ. Յակոբ Գարոյեանի:

MONTAGNIER

(Փոխ - Նախագահ)

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

18 — 24 Յունիս

երեկոյները ժամը 8.30

իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

Eddie Cantor dans Cent Blagues

et Toni avec les vedettes Dangèle

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

ԴԱՆԻԷԼ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

ԺԱՄԱԳՈՐԾ եւ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌ

54 rue Petite St. Jean, Մարսէյլ

Ի գիտութիւն Հայ հասարակութեան կուգամ ծանուցանել որ 54 ՐԻՒ ՓԸԹԻԹ ՍԷՆ ԺԱՆ նոր բացած խանութիս մէջ կը ծախեմ ամէն տեսակ գոհարեղէններ, նշանտուքի մատանիներ, հարսանեկան նուէրներ, արանց եւ կանանց թեւի ժամացոյցներ եւլն. Նպաստաւոր գիներով: Կը կատարեմ անթերի ամէն տեսակ նորոգութիւններ: Կը գնեմ փլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Լիոնի Յառաջի ցրու[illegible]

Պ. Ա[illegible]

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dauzerre, PARIS (14)

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42–69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

Champs Elyséesի ՄՕՏ

ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris

9 rue Lord Byron

à l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՔՈՒՐ, ԹԱՐՄ, ՀԱՄՈՎ, ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ:

Ն'ՈՒԶՈՒԻՆ

կարի մեքենայի վրայ աշխատող վարժ եւ լաւ գործաւորուհիներ էնտէմայեապլի համար: Աշխատանքը արհեստանոցի մէջ կամ իրենց բնակարանը:

Դիմել՝ ARAX, 8 Rue Tracy, երրորդ յարկ, մէթրօ **Réaumur Sébastopol.**

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մէթրօ **Pelletier** կամ **Cadet**

Աղանդեր, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով:

Մասնաւոր սրահ հացկերոյթի եւ հարսանիքի համար:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Agence de Voyage et de Tourisme

OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	54 Ruede la République
Tel. Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-12

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով: Գաղթականական դրամատնեակ, վաւերացուած կառավարութենէն: Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները հարաւային եւ կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար :

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թէլէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.—Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը օգտուելու համար փերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել յառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բլթուննաժ:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 22 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3453

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Տագնապալից նիստեր եւ բանակցութիւններ

Ժողովրդական ճակատը անխախտ կը մնայ

Կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը, Ծերակոյտը մերժեց իրաւախոհութեան բանաձեւն ալ, որ ներկայացուեցաւ վաւերացման համար: Առտուան դէմ, ժամը 2.30ին, դահլիճը նիստ գումարեց եւ որոշեց Հանրապետութեան նախագահին ներկայացնել դահլիճին հաւաքական հրաժարականը:

Ահաւասիկ պատկերը այն յուզումնալից նիստերուն, որոնք տեղի ունեցան, որոշ ջղագրգռութիւն ստեղծելով ամէն կողմ, նախ քան դահլիճին հրաժարականը.—

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Ծերակոյտն ու Երեսփ. Ժողովը դէմ առ դէմ կանգնեցան շաբաթ եւ կիրակի օր,— կիրակի օրուան թիւով տասը էինք արդէն վէճին տրամաբանական զարգացումը եւ ճշգեր՝ դիրքերը:

Խորհրդարանական բոլոր վարպետութիւնները ցոյց տրուեցան, որպէսզի կառավարական տագնապի մը չյանգի դահլիճին պահանջը ելմտական «լիազօրութեանց» մասին: Ուրբաթէն Շաբաթ յետաձգելով իր նիստերը՝ Ծերակոյտը աշխատեցաւ որ Ելմտական յանձնաժողովը իրաւախոհութեան մը գայ կառավարութեան հետ: Որ եւ է արդիւնքի չյանգեցան Ծերակոյտի ելմտական տեղեկաբերին (Ապէլ Կարտէ) եւ ելմտական նախարարին (Վէնսան Օրիոլ) խորհրդակցութիւնները: Այն ատեն ելմտական յանձնաժողովը, բոլորովին ձեւափոխելով ելմտական լիազօրութեանց ծրագիրը, զոր Երեսփ. Ժողովը վաւերացուցեր էր, ներկայացուց Ծերակոյտին: Վիճաբանութիւնները սկսան Շր. կէսօրէ վերջ: Կառավարութիւնը վստահ էր թէ Ծերակոյտը պիտի մերժէ «լայն լիազօրութիւն» տալ եւ պիտի առաջարկէ յանձնաժողովին մշակած ծրագիրը: Որպէսզի կառավարութեան եւ Ծերակոյտի միջեւ ստեղծուած վէճը պատճառ չդառնայ դահլիճին անկումին, Լէոն Պլում խնդրեց Երեսփ. Ժողովէն, որպէսզի Շաբաթ երեկոյ նիստ գումարելով՝ կրկին քուէարկէ իր ծրագիրը եւ պաշտպանէ զայն ընդդէմ Ծերակոյտին: Այսով, Ծերակոյտը կը կանգնէր Երեսփ. Ժողովին դէմ:

Շաբաթ կէսօրէն վերջ, ճառախօսական մենամարտը սկսաւ նախ Ապէլ Կարտէի եւ Վէնսան Օրիոլի միջեւ, յետոյ Լէոն Պլումի եւ Ժոզէֆ Քայեոյի միջեւ:

— Մենք, կ՚ըսէր վարչապետը, կ՚ուզենք երկիր վերադարձնել այն դրամագլուխները, որոնք արտասահման փախան: Այս երկրին մէջ անկարելի է ելմտական հաւասարակշռութիւն ստեղծել, քանի ազգային դրամագլուխի հսկայական թիւ մը կը գտնուի արտասահման եւ շրջաբերութեան մէջ չի դրուիր երկրին բարօրութեան համար: Ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ նոր զոհաբերութիւններ կատարէ երկիրը, երբ փրանսական հարստութեան կարեւոր բաժին մը կը խուսափի կատարելէ իր պարտքը:

Ու Լէոն Պլում, ակնարկելով այն առաջարկին, որով կ՚ուզեն սահմանափակել կառավարութեան «լիազօրութիւնը», յայտարարեց.— Մենք կը պահանջենք գործելու լիակատար ազատութիւն:

Ժոզէֆ Քայեօ, իր կարգին բեմ ելլելով ըսաւ.

— Ընդունեցէք որ, 20 տարիէ ի վեր, Ֆրանսա կ՚ապրի իր կարողութենէն վեր միջոցներով: Ճիշդ է որ ելմտացոյց մը պատրաստելու համար բաւական չէ մէկ տարին, սակայն երբ կըձեռնարկէք ելմտական վերականգնումի, անհրաժեշտ է որ քիչ մըն ալ խնայողութիւն կատարէք, օրինակ թոյլ չտաք որ 1937ի ցուցահանդէսը մէկ միլիար արժէ պետութեան, երբ նախորդ ցուցահանդէսները շատ ձգած են: Դուք 5 միլիառ տուրք կը պահանջէք, առանց համապատասխան խնայողութիւն կատարելու: Ի՞նչպէս պիտի կրնաք կանգուն պահել փրանքը: Պանք տը Ֆրանսի ոսկիո՞վ: Սակայն այդ ոսկիները կենսական անհրաժեշտութիւն մըն են ազգային պաշտպանութեան համար, հանեցէք չմոռնալ ատիկա: Ձեր ներկայացուցած ծրագիրով՝ դուք ոչ թէ կը վերականգնէք, այլ աւելի ծանր կացութիւն մը կը ստեղծէք:

Այս ծանր վիճաբանութենէն վերջ, քուէի դրուեցաւ Երեսփ. Ժողովին ընդունած ծրագիրը,— մերժուեցաւ 72ի դէմ 188 ձայնով: Անմիջապէս քուէարկուեցաւ Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովին ծրագիրը, որ սահմանափակելով կառավարութեան «լիազօրութիւնները», իրաւունք կուտար միայն պայքար մղելու չհաւատարմութեան դէմ,— 52ի դէմ 238 քուէ:

Շաբաթ գիշեր, Երեսփ. Ժողովը, յուզումով լսելէ վերջ թէ Ծերակոյտը մերժած է իր ծրագիրը, անմիջապէս քուէարկութեան ձեռնարկեց: Ընդդիմադիր մը խօսք ուզելով աշխատեցաւ քննադատել Երեսփ. Ժողովին ընդունած ծրագիրը: Երեսփոխանները չէին ուզեր ճառ լսել,— քուէ՛: Լէոն Պլում, յոգնած եւ յուսահատ, չուզեց միջամտել: Քուէարկութիւնը կատարուեցաւ, Երեսփ. Ժողովը գրեթէ նոյն մեծամասնութեամբ, 346 ձայնով ընդդէմ 248ի, կը վաւերացնէր իր ծրագիրը:

Այսպէս Ծերակոյտ եւ Երեսփ. Ժողով, անսասան իրենց դիրքերուն վրայ, կը կանգնէին դէմ առ դէմ:

Կիրակի առաւօտ ընդհ. ջղագրգռութիւն մը ամէն կողմ: Ի՞նչ ելք պիտի գտնէ այս տագնապը: Որոշ բացատրութիւններ աւելի կը սաստկացնեն ջղագրգռութիւնը,— Ծերակոյտը՝ կառավարութեան դէմ, բայց կառավարութիւնը չի հրաժարիր: Ծերակոյտը՝ երկրին դէմ, քանի որ կառավարութիւնը կը ներկայացնէ Ժող. Ճակատը: Կիրակի ժամը 3ին նիստի հրաւիրուած էր Ծերակոյտը: Անհրաժեշտ էր որ այդ նիստէն առաջ ելք մը գտնուէր, չգահավիժելու համար տագնապը: Ծերակոյտը իր նիստը կը յետաձգէ մինչեւ ժամը 6: Քամփինչի եւ Հիմանս կ՚աշխատին պատրաստել իրաւախոհութեան բանաձեւ մը, զոր կը ներկայացնեն Երեսփ. Ժողովի ձախերու պատուիրակութեան: Ահաւասիկ այդ բանաձեւին գլխաւոր կէտերը.—

1.— Պաշտպանել փրանքը, 2.— Պաշտպանել հանրային վարկը, 3.— Աշխատիլ երկրին ելմտական վերականգնումին: Առանց սակայն, 1.— Մաքսային արգելք դնելու օտար արժեթուղթերու վրայ, 2.— Նոր սպասարկութիւն եւ պաշտօն հաստատելու, 3.— Հանրային պարտքերը ծանրացնելու:

Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը կ՚ուզէր կարգ մը փոփոխութիւններ կատարել այս բանաձեւին մէջ եւս: Լէոն Պլում ներկայացաւ Յանձնաժողովի նիստին, աշխատելով դէթ փրկել իրաւախոհութեան բանաձեւը: Քայեօ խնդրեց, որ Ապէլ Կարտէ եւ Վէնսան Օրիոլ խորհրդակցին, կարծիքներու փոխանակութիւն կատարեն նախ քան Ծերակոյտին նիստը: Բայց այդ խորհրդակցութիւնն ալ անօգուտ անցաւ: Կիրակի երեկոյ, ժամը 6ին Ծերակոյտը սկսաւ իրաւախոհութեան բանաձեւին քննութեան:

Լէոն Պլում պաշտպանեց այդ բանաձեւը եւ հեղինակն արտայայտութեամբ մը ըսաւ.— Երեսփ. Ժողովը որ սկիզբէն ի վեր դէմ է եղած «լիազօրութեանց», մեզի տուաւ իր վստահութիւնը, իսկ Ծերակոյտը որ այնքան առատաձեռն եղած է հանդէպ այլ դահլիճներու, կը զլանայ մեզի:

Ծերակոյտը լեցուած էր աննախընթաց բազմութեամբ: Երեսփոխանները մեծ մասամբ ներկայ էին այս վիճաբանութիւններուն:

Ի վերջոյ բեմ ելաւ Քայեօ եւ քննադատելէ վերջ կառավարութիւնը, ըսաւ.

— Ըսէք մեզի, թէ ի՛նչ միջոցներ ծրագրած էք՝ դուրս ելլելու համար այս անելէն, ծրագիր մը ներկայացուցէք մեզի, ըսէք ճշմարտութիւնը երկրին առջեւ:

Քիչ վերջ քուէարկութեան դրուեցաւ իրաւախոհութեան բանաձեւը, որ մերժուեցաւ 96ի դէմ 168 ձայնով: Լէոն Պլում իր պաշտօնակիցները խորհրդակցութեան հրաւիրեց Օթէլ Մաթինեօն, այնտեղ որոշեցին Հանրապետութեան նախագահին ներկայացնել դահլիճին հաւաքական հրաժարականը:

Ո՞վ պիտի կազմէ կառավարութիւնը

Լէոն Պլում կոչով մը հանդարտութիւն թելադրեց երկրին ու քաշուեցաւ: Ու մինչ, առաջին պահուն, ամէն ոք կը մտածէր թէ ի՛նչպէս վերջ պիտի գտնէ կառավարական տագնապը, Մորիս Թորէզ հեռախօսով հաղորդակցութեան մէջ մտաւ Մոսկուայի հետ, ինչպէս կը տեղեկացնէ անթելը:

Ընդհանուրին կարծիքն այն է թէ Ժող. Ճակատը կը մնայ ամուր, Լէոն Պլումի դահլիճին անկումը չի կրնար ազդել Ժող. Ճակատին վրայ, քանի որ Լէոն Պլում վստահութեան խնդիր չհանեց եւ Ծերակոյտին մէջ չտապալեցաւ, այլ հրաժարեցաւ՝ անկարելի գտնելով իրաւախոհութեան դալ: Հետեւաբար Ժող. Ճակատը կրնայ կառավարութեան գլուխ բերել, ընկերվարական պետի մը տեղ, արմատական մը՝ կազմելով դարձեալ Ժող. Ճակատի կառավարութիւն մը, միայն թէ այս անգամ կ՚ենթադրուի որ նոր կառավարութիւնը քիչ մը աւելի դէպի աջ հակումով պիտի երեւայ: Կուտան գլխաւորաբար Շօթանի անունը,— արդարեւ Շօթանն էր որ աշխատեցաւ իրաւախոհութեան գետին մը գտնել Ծերակոյտին եւ ձախակողմեան տարրերուն միջեւ: Կը յիշուի նաեւ Տալատիէի անունը, ինչպէս եւ Էրիօ, Սարօ: Երբ կ՚ուզեն իմանալ Քայեոյի կարծիքը, կը պատասխանէ.

— 76 տարեկան եմ, այլեւս չեմ կրնար նման բեռներու տակ մտնել:

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ.— Հանրապետութեան նախագահին հրաւէրին վրայ, երէկ կէսօրին՝ Շօթան սկզբունքով ընդունեց կազմել դահլիճը:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Պիլպաօ ինկաւ

Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.40ին Պիլպաօ ինկաւ հերոսական երկար դիմադրութենէ մը վերջ:

Երբ տեսնուեցաւ որ ամէն դիմադրութիւն անօգուտ է, պասք մարտիկները օդը հանեցին կամուրջները որ նետուած են Ներվիոն գետին վրայ եւ իրարու կը միացնեն հին ու նոր քաղաքները: Պասքերը քաշուեցան նոր քաղաքին մէջ: Քաղաքին արեւմտեան կողմէն, անոնք որ թշնամի են Ֆրանքոյի բանակին, սկսած են խոյս տալ դէպի Սանթանտէր, սակայն Սանթանտէրի իշխանութիւն կը յայտարարէ թէ քաղաքը չափազանց խճողուած է եւ կարելի չէ այլեւս նոր փախստական ընդունիլ: Փախստականներուն կացութիւնը յուսահատական է: Ֆրանսական եւ անգլիական նաւերը, որոնք կը փորձեն այլուր փոխադրել փախստականները, դժուարութեան մատնուած են խուճապինպատճառով:

*** Պիլպաոյի գրաւման առթիւ Հիթլէր եւ Մուսոլինի շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղեցին Ֆրանքոյի:

Անգլիական քաղաքի մը մէջ, ուր կը պատսպարուին 500 երեխաներ Սպանիայէն փոխադրուած, երբ լուր հասաւ թէ գրաւուած է Պիլպաօն, 500 երեխաները փախան իրենց օթեւաններէն,— այնքան սարսափած են Ֆրանքոյի բանակէն, որ կարծեցին թէ Պիլպաոյի գրաւումով իրենց օթեւանն ալ կ՚իյնայ Ֆրանքոյի բանակին ձեռքը: Փոքրիկ փախստականները կարելի եղաւ գտնել մօտիկ անտառի մը մէջէն:

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը եւ Գերմանիոյ բողոքը

Գերման կառավարութեան ներկայացուցիչը, Ֆոն Ռիպպընթրոփ, Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին ներկայացուց բողոքագիր մը, ամբաստանելով Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը, որ իր սուզանաւերով կը շարունակէ յարձակում գործել գերմանական մարտանաւերուն վրայ: Այսպէս, «Լայփցիկ» զրահաւորը Միջերկրականի մէջ 4 անգամ ենթարկուած է անծանօթ սուզանաւի մը թորփիլահարումին, առանց վնասուելու: Զրահաւորին ձայնագիր գործիքը կրցած է արձանագրել նետուած թորփիլներուն ուղղութիւնը:

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը քննութիւն կը կատարէ այդ մասին:

Տոքիո ծանր պարտութիւն մը կրեց

Ս.Է.Ն. Նահանգի քաղաքապետական խորհուրդներուն մէջ Թափուր կը մնային 3 աթոռներ: Կիրակի կատարուեցան ընտրութիւնները:

Փարիզի 10րդ Թաղամասի ընտրութիւնները արդիւնքի մը չյանգեցան: Համեմատականի մնացին բոլոր թեկնածուները, որոնց մէջ ամէնէն շատ քուէ ստացած է ազգ. ճակատի թեկնածուն, Փիւրէ:

Փարիզի 13րդ Թաղամասի ընտրութիւններուն մէջ շահեցաւ Մոնժօլի, համայնավար:

Սէն-Տընիի ընտրութիւններուն մէջ ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Քիւրտերու տեղահանութիւնը Հայերուն նման

Ըսմէթ Ինէօնիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ Յունիս 14ին, Էնգիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, երբ կը վաւերացուէր Թուրքեւֆրանսական համաձայնագիրը Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մասին: Պոլսոյ թերթերը ամբողջութեամբ կը հրատարակեն այդ «պատմական» ճառը:

Իր ճառին մէջ, որ Թուրքիոյ ամբողջ հորիզոնին վրայ նետուած ակնարկ մըն է, Ըսմէթ Ինէօնիւ, յայտարարելէ վերջ թէ որ եւ է ցրտութիւն չկայ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, կ՚անցնի քրտական ապստամբութեան.

— Ընկերնե՛ր, արտաքին խնդիրներէն վերջ այժմ մէկ երկու տեղեկութիւն տամ մեր ներքին քաղաքականութեան վրայ:

Ներքին քաղաքականութեան մասին, երբ միակ խնդիր կ՚ուզեմ նախապէս մեր Տէրսիմ կոչած Թունճէլիի կուսակալութեան դէպքերուն հիմը եւ այսօրուան կացութիւնը պարզել ձեր ներկայութեան՝ հանրային կարծիքին:

Ազգ. Մեծ Ժողովին յայտնի է թէ կառավարութիւնը երկու տարիէ ի վեր Թունճէլիի շրջանակին մէջ կը գործադրէ բարենորոգման մասնաւոր ծրագիր մը: Այս ծրագիրը, այդ շրջանակը քաղաքակրթելու համար ամէն միջոցներով եւ մասնաւոր տրամադրութիւններով, աշխատանքի լայն մանրամասնութիւն մը կը պարունակէ: Մինչեւ հիմա «բէյեր»ները լաւ ընդունելութիւն մը չըրին ասոր: Ուզեցին բարենորոգման ծրագրին ընդդիմութիւն ընել: Ասիկա, թուականը ճիշդ չեմ կրնար ըսել, մարտի վերջերը եւ ապրիլին սկիզբները հարկադրեց զին. մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնելու: Հոն ասա խորհեցանք: Ի՞նչ պէտք է ընենք այն շրջանակին մէջ որ կը դիմադրէ կառավարական բարենորոգման ծրագրին դէմ:

Մինչեւ հիմա Տէրսիմի մէջ եղած փորձերուն համաձայն, հոն կառավարութեան մէկ հրամանին անսաստելնուն պէս, կարեւոր ուժ մը կը հաւաքուէր, ու այդ շրջանակին մէջ զսպողական լուրջ միջոցներ ձեռք կ՚առնուէին: Ասիկա կոչեցինք «հեղեղի արշաւանք»: Մենք սա համոզումը գոյացուցինք թէ երկրին մէկ կողմը դէպք մը ծագելուն պէս, ո եւ է օգուտ չկայ որ ան ուժգին կերպով եւ հեղեղի վիճակին մէջ անցնի երթայ: Ընդդիմութիւն ընողներուն դիմադրութիւնը խորտակելէ յետոյ, մենք էական պարտականութիւն մը նկատեցինք մեր ծրագիրը գործադրել, երբ թէ բան մը եղած չըլլար:

Ահա՛ այսօրուան կացութիւնը.— Կատարելապէս վերահաստատուած են ժանտարմըրիի եւ կառավարական ուժերը: Թունճէլիի համար մեր պատրաստած ծրագրին համաձայն՝ միջոցներ ձեռք կ՚առնուին անընդհատ: Ճամբայ կը շինենք, դպրոց կը կառուցանենք, պահականոց կը շինենք: Այս գործերը վերսկսանք այն տեղերը, ուր մէկ-երկու ամիս ընդհատուած էին անոնք:

Լուրերու համաձայն, կարծողներ կան թէ մինչեւ հիմա հոն կատարուած շարժումներու եւ ցոյց տրուած գործունէութեան ընթացքին ծանր ընդհարումներ ու մեծ կորուստներ առաջ եկած են: Ուստի կ՚ուզեմ ձեզի ըսել մեր կրած բուն կորուստները մինչեւ հիմա, այսինքն երեք ամսուան շարժումներու ընթացքին: Յունիս 14 թուակիր ստացած տեղեկագրիս համաձայն, ցարդ եղած կորուստներն են, զինուոր եւ քաղաքապահ ըլլալով, 13 նահատակ, 18 վիրաւոր: Ասոնց մէկը սպայ է, Թէկմէն անուն: Կը տեսնեմ որ այս կորուստները մեզի վիշտ կը պատճառեն ու Ազգ. Մեծ Ժողովին ալ շատ ցաւ կ՚ազդեն: Սակայն, կ՚ուզեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել սա կէտին վրայ թէ դէպքին կարեւորութեան, մասնաւորաբար չափազանցուած հրատարակութիւններու հանդէպ կատարուած զոհողութիւնը մեծ չէ:

Ընկերներ, կը կրկնեմ թէ ոստիկան-զինուորները եւ կառավարութիւնը կացութեան տէրն են: Բաւարար թուով զինուորական ուժ կը գտնուի հոն: Բարենորոգումներու ծրագրին գործադրութիւնը կը շարունակուի:

Ձեր ներկայութեան խօսած պահուս՝ կ՚ուզեմ որ երկրին ու տեղւոյն վրայ գտնուող բոլոր հայրենակիցները լսեն իմ խօսքերս: Հանրապետական կառավարութիւնը իբր զարդ եւ փափաք հոն չտարաւ բարենորոգումներու ծրագիրը: Որքան ալ դժուարութիւններ ըլլան, օդերը որքան ալ գէշ ըլլան, մենք այդ ծրագիրը պիտի գործադրենք առանց թէ ձմեռ:

Ո եւ է խնդիր Ազգ. Մեծ Ժողովին կողմէ ընդունուելէ ետք, մինչեւ հիմա սովորութիւն չենք ըրած ընկրկիլ փոքր ընդդիմութեանց եւ դժուարութեանց հանդէպ: Ուստի Ազգ. Մեծ Ժողովին որոշումը գործադրելէ ետք պիտի չկենանք:

Կարծեմ թէ այս համոզումը պիտի դիւրացնէ մեր գործերը, ու տակաւին խելքերնին գլուխնին չեկած պարագլուխներն ալ պիտի համոզէ ժամ առաջ իրենց փրկութիւնը փնտռելու կառավարութեան զօրաւոր ու նոյնքան արդարասէր եւ կարեկից գրկին մէջ:

Ընկերներս, ինչպէս կը տեսնէք, բոլոր խնդիրները ձեր առջեւ պարզեցի բացայայտօրէն: Ասկէ ետքը, Ազգ. Մեծ Ժողովին օրակարգին մէջ գտնուող խնդիրները մէկ մէկ կենդանի օրինակ են, կառավարութեան ընդհանուր գործունէութեան վրայ խօսելու համար»:

*** Ֆրանսերէն թերթի մը ստացած հեռագրին համաձայն, Էնգիւրիի կառավարութիւնը որոշած է տեղահանել ամբողջ քիւրտ ժողովուրդը իր բնաշխարհէն, ճիշդ ինչպէս Հայերը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՈՒՄԷՐԿԻ ազգ. յուղարկաւորութեան համար տրուեցաւ 200,000 ֆրանքի վարկ մը:

ՅՈՒԼԻՍ 14Ը աննախընթաց եղանակով մը տօնելու համար այս տարի, հսկայ գումար մը քուէարկուեցաւ:

ՌՈՒՍ 3 օդանաւորդներ, հիւս. բեւեռէն անցնող գծով մը, փորձեցին Մոսկուայէն թռչիլ մինչեւ Սան-Ֆրանսիսկօ (9.530 քիլոմեթր): Օդանաւորդները ետք չյաջողեցան Սան-Ֆրանսիսկօ իջնել, գէթ իջան ամերիկեան հողի վրայ:

ՃՈՐՃԹԱՈՒՆԻ մէջ (Ամերիկա) կառավարութիւնը փակեց գործարանները, վերջ դնելու համար բանթող աշխատաւորներու կռիւներուն: Իսկ Եունկսթաունի մէջ բանթողներու եւ ոստիկաններու միջեւ ծանր բախում մը տեղի ունեցաւ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 14 Յունիս (Յառաջ) .— Անցեալ շաբաթ օր, Պերլինի Հայ Գաղթային Միութեան վարչութիւնը կազմակերպած էր հանդիսաւոր տօնակատարութիւն մը, Հայաստանի անկախութեան հռչակման 19րդ տարեդարձին առթիւ: Հանդէսը տեղի ունեցաւ արտասովոր շքեղութեամբ մը, Պերլինի ընդարձակ հաւաքավայրերէն մէկուն՝ Շուպէրթ սրահին մէջ: Ներկայ էին բազմաթիւ հայրենակիցներ եւ օտար հիւրեր, վերջիններու թիւին շատ մը Գերմանացիներ, Վրացիներ, Ազրբէջանցիներ, Ուկրայնացիներ եւ Ղազախներ: Սրահը զարդարուած էր հայկական եւ գերմանական ազգային դրօշներով եւ Հայաստանի Հանրապետութեան կազմակերպիչներէն Արամի մեծադիր ու սիրուն մէկ պատկերով:

Հանդէսին բացումը կատարեց գաղութիս նախագահ Տոքթ. Ա. Աբեղեան, գերմաներէն լեզուով ողջունելով բոլոր ներկաները եւ ի մասնաւորի օտար հիւրերը ու բացատրեց օրուան նշանակութիւնը: Ապա հայերէն ճառով մը ան իր խօսքը ուղղեց գաղութիս անդամներուն, ակնարկ մը նետելով հայ ազատագրական շարժումներուն եւ մասնաւորապէս Մայիս 28ի հետ կապուած դէպքերուն վրայ որոնց արդիւնքն եղաւ հայ պետականութեան վերահաստատումը, դարերու ստրկական կեանքէ մը յետոյ: Հայաստանի անկախութիւնը ձեռք բերուեցաւ հայ ժողովուրդին եւ անոր ընտիր զաւակներուն անօրինակ զոհաբերութեանց եւ հերոսական քաջագործութեանց գինով: Դժբախտաբար, 1920ին մանուկ Հայաստանի անկախութիւնը վտանգըւեցաւ հարաւի եւ հիւսիսի թշնամիներուն միացեալ ուժերուն յարձակումով: Եւ սակայն, չեչտեց բանախօսը օրինակ բերելով ուրիշ ազգերու ազատագրական պայքարները, տակաւին երիտասարդ է հայ ժողովուրդին ազատագրութեան պատմութիւնը, վառ պահել պէտք է հաւատքը եւ յոյսը հայրենիքի վերջնական ազատագրման:

Տոքթ. Աբեղեանէն յետոյ, խօսեցաւ Հայ-Գերման Միութեան նախագահ Տոքթ. Ռոհրպախ: Վեր հանելով հայ ժողովուրդին մշակութային եւ քաղաքական տենչերը, բաղձանք եւ յոյս յայտնեց որ Հայաստան վերստանայ իր ազգային անկախութիւնը: Օրուան հանդէսին առթիւ, խօսեցաւ նաեւ Տ. Ֆրունձեան, «Երիտասարդ» Միութեան կողմէ:

Բանախօսութիւններէն վերջ, տեղի ունեցաւ հանդէսին գեղարուեստական բաժինը որուն սիրալիր կերպով իրենց մասնակցութիւնը բերած էին քանի մը գերման եւ հայ արուեստագէտներ: Այսպէս, Օր. Աւանեանի ղեկավարութեամբ իր դպրոցին աշակերտուհիները խաղացին քանի մը պարեր՝ առնըւած երաժշտական ներկայացումէ մը: Օր. Սեդա Ներսիսեան մասնագէտ թատերական գեղարուեստական պարերու, հանդէս եկաւ գնչուհիի պարով մը: Տոքթ. Ալոս Քունսթման, գերման ծանօթ երգիծաբան գրող եւ բեմախօս, արտասանեց իր նորագոյն գործերէն մին: Օր. Շ. Տէր Մարտիրոսեան նըւագեց թաւջութակի, իսկ Օր. Թ. Յարութիւնեան՝ դաշնակի վրայ: Օր. Մ. Դաւիթխանեան, Պերլինի գերասանական վարժարանէն ընթացաւարտ նոր ու խոստմնալից ոյժ մը, արտասանեց հայերէն «Առ Հայաստան» (Մ. Շահինեանի) եւ գերմաներէն Թարգմանութիւնը «Արաքսի արտասուքը» ծանօթ ոտանաւորին: Տիկ. Ռուզան կարդաց «Մայիս 28» ոտանաւոր մը՝ անյայտ երիտասարդի մը կողմէ յօրինուած օրուան առթիւ: Բոլոր մասնակցողները յաջող կերպով եւ շնորհալիօրէն կատարեցին իրենց ըստանձնած կտորները, գեղարուեստական անխառն հաճոյք պատճառելով ներկաներուն:

Գեղարուեստական բաժինով վերջացաւ հանդէսին պաշտօնական մասը որ եւ փակուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով եւ գերման ազգային քայլերգներով, զորս երգեցին բոլոր ներկաները, յոտնկայս:

Ապա տեղի ունեցան եւրոպական ու կովկասեան պարեր: Հայ տիկինները պատրաստած էին ճոխ պիւֆէ մը: Հանդէսը տեւեց մինչեւ լոյս, գոհ ձգելով ամէնը:

×

Պերլինի Հայ Գաղթ. Միութեան վարչութեան կազմակերպած դասախօսական հաւաքոյթներուն 5րդը նուիրուած էր Րաֆֆիի: Բանախօսը՝ Տոքթ. Ա. Աբեղեան ամփոփ կերպով ներկայացուց Րաֆֆիի կեանքը եւ գրական գործունէութիւնը, բաժնելով զայն երկու շրջանի: Համառօտ ակնարկ մը նետելով Րաֆֆիի գրական ժառանգութեան վրայ եւ վեր հանելով մշակութային ու ազգային արժէքը, բանախօսը Րաֆֆին բնորոշեց իբրեւ ամէնէն մեծ դէմքը 19րդ դարու հայ գրականութեան:

Յաջորդ 6րդ դասախօսական հաւաքոյթին խօսեցան գաղութիս հոգեւոր հովիւ Հ. Գր. վրդ. Շահլամեան, նիւթ ունենալով «Հայ եկեղեցին դերը պատմութեան մէջ»: Բանախօսը հայ եկեղեցին ներկայացուց իբրեւ ամենակարեւոր ազդակներէն մին անցեալին մէջ: Այլ եւ ներկայիս, ըսաւ, ան կը շարունակէ կատարել իր պատմական դերը, մասնաւորապէս գաղութներու հայապահպանման գործին մէջ:

Դասախօսական 7րդ հաւաքոյթը նուիրուած էր «Պերլինի Հայ գաղութը 25 տարի առաջ» նիւթին: Բանախօսն էր Պ. Հ. Տէր Օհանեան, որ ներկայացուց Պերլինի հայ ուսանողական կեանքը պատերազմէն առաջ (երբ հայ գաղութ տակաւին գոյութիւն չունէր Գերմանիոյ մէջ), ապա պատերազմի եւ յետպատերազմեան տարիները, հայ փոքրիկ գաղութին սկզբնաւորութիւնը ու յարակից խնդիրներ: Միեւնոյն ժամանակ, բանախօսը վեր հանեց Պերլինի անուան հետ կապուած շարք մը դրուագներ Հայոց նորագոյն պատմութենէն:

Ինչպէս միշտ, դասախօսական այս հաւաքոյթներէն վերջ եւս տեղի ունեցան մտքերու փոխանակութիւն, որոնց մասնակցեցան շատ մը հայրենակիցներ տալով հարցումներ եւ կամ լրացումներ կատարելով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ .— Կաճ մասնիկը բառերու ի՛նչկարութիւններ ծածկած է իր գեղեցիկ պատրուակով,— ըծկան, լալկան, ծծկան, այլովքն հանդերձ: Թող որ հասարակ ռամկօրէնի մէջ նոյն կաճ մասնիկը բովանդակիչ իմաստ կուտայ.—տալուկաճ, երթալուկաճ, առնելուկաճ (թէեւ գրականին մէջ իրաւամբ անգործածելի, բայց ժողովրդական բարբառին համար անհրաժեշտ):

Ի՞նչ բառ աւելի խօսուն, աւելի կենդանի կրնար ցոյց տալ քան զաճ մասնիկը՝ կռուազան բառին ծայրը: Թեթեւակի, ուղղակի, կողմնակի, չեչտակի, ինչ կենդանի բառեր են ակի զրահով: Փառացի, ձեռամբացի, աքացի, ացի զէնքով: Աւելորդ է ըսել կամ կրկնել ցու, ացու մասնիկին ոյժը մարտացու, մատաղցու, եւ ուրիշ այս կարգի բառերուն համար :Ն գիրը իբրեւ մասնիկ ի՛նչկարութիւններ ծածկած է, իր կարգին, նմանապէս արդ (ձեւ) մասնիկը, որուն վրայ ոլորուելով կը խաղան տասնեակներով բառեր, ներդաշնակ եւ ուժեղ: Կը սպասէ՞ միթէ դրուատիքը ի մասին մասնիկներուն, որոնցմէ ամենամեծ մասը առանձին աննշան ու անիմաստ բայց, հրամանի վրայ, կուզան գեղաջօրէն յարմարիլեւպատկիլ հազարաւոր բառերու վրայ՝ նիշ, երանդ տալով անոնց: Ահա աղդոյ կամ ազդու (ոյ, ու մասնիկով), ազդել բային արմատին վրայ, բայց իբր այն՝ աւելի ազդեցիկ, աւելի տպաւորիչ իմաստով: Ի՛նչ գեղեցիկ է իկ մասնիկը ոստանիկ, դիւցիկ, ազդեցիկ բառերուն վրայ, բայց ի նաեւ այն պարագայէն որ փոփուկ, փոքր (փափկիկ, փոքրիկ) իմաստ ալ ունի:

Հետաքրքրութիւնը սթափ պահելու համար (քանի որ կանոնական աւելի կարեւոր դասերը յետաձգեցինք աւելի զով օրերու), չե՞նք կրնար արդեօք նոյն նկատել «թշուառ» ու «դժուար» բառերը, գիրերու (յաճախ լծորդ) փոփոխութեամբ (այս պարագային՝ դ, թ, ժ, շ, ր, ռ,): — Սիրելի Արազ, մեր տղաքը կը հաւանի՞ն արդեօք որ ըսենք, թէ կող բառն է որ արմատական է կողմ, կողր բառերուն (կողր, ճիւղ, ոստ ծառին կողմնակի մասերը): Կը դիտէ՞ք արդեօք գեղեցկութիւնը «արեւակնակ» բառին, որ կը նշանակէ պատշգամ (պալքօն) արեւակին վրայ ակ մասնիկով կատարուած պատուաստին շնորհիւ: Գեղեցիկ չէ՞ նաեւ «ըմպանակ» — գաւաթ, մասնիկի ուժով յարդարուած: Քղանցք բառին արմատը աւելի քան հաւանական է որ ըլլայ «քուղ» բառը,— կար, դերձան: Չէ՞ որ լուսանցքը եկած է լոյսէն, ահա ուրեմն քղանցք եւ լուսանցք հօրամօրյն բառեր: Չէ՞ որ «էջ»ը իջնելէն է: Համբուրել, համբերել միեւնոյն արմատով, իմաստի եւ բանդաւորումով: Թմբիր— ր գիրը ինկած թմբիլ բային մէջէն — թմրութիւն — թմբրութիւն, ինչպէս՝ «արժան» բառին ր գիրը ինկած ու եղած «աժան», «բարժանել» եղած բաժնել, բարժին — բաժին (partage): Մեր հետեւողները գիտեն անշուշտ Արազին յանձնարարած մեթոտը՝ որով կը սիրենք մերթ կրկնել, տարբեր ձեւերով, հին դասերու նիւթերը: — Ո՞ւրկէց ուր, երբեմն մեր լեզուին բառերը նոյն իսկ Ֆրանսերէնին մէկ մօտիկ համազօրին առջեւ կը գտնենք, ինչպէս դաս (tâche, անգլ. task), ինչպէս՝ մեր ումպը, ըմպանակը՝ գերմաներէն Humpenին հետ: Ընթերցողներս կը գիտեն անշուշտ որ ոստէ ոստ այս ընդոստ շարժումը նպատակ ունի թեթեւացնի, դիւրացնի ընծայելու ամառնային տաքը: Խորունկ ուշադրութիւնը վերապահեցէք գրաբառ դաստրակու — թեան: Ոստ, ընդոստ բառերուն նոյնաձեւութենէն քաջալերուած ինչո՞ւ չըսել թէ նոյն (ոստնուլ, ցատկել) արմատն է նաեւ ըմբոստը: Ըմբռնել է արմատը բռնել բային, եւ եթէ ուշադիր ըլլանք «ըմբռնել» եղած է «առնել» բայէն (ըլլալով նախ բռնել, ապա ըմբռնել): — Գիտէք արդէն ոտ, ոտ մասնիկը՝ որ առատութիւն ցոյց կուտայ (բայց աւելի յոռեգոյն իմաստով, péjoratif) եղ մասնիկին պէս: Այս ոտ մասնիկին եւ բուն բառին միջեւ երբեմն դրուած կամ սպրդած կը տեսնենք շ (կամշոտ), կ (ծիծաղկոտ, ցասկոտ), ղ (կենեղոտ) գիրերը, չէ՞: Պերլինի մեր ուշիմ հետաքրքիրը դիտա՞ծ է արդեօք մեր «վաշխ» (անիրաւ տոկոս) եւ գերմ. wucher բառերուն գրեթէ նոյնութիւնը, մեր «կարի» (խիստ շատ) եւ գերմ. gar (ֆրանս. guère) բառերուն նոյնութիւնը, նաեւ գերմ. karieren եւ հայերէն «նկարել» բառերուն նմանութիւնը.— Կը խնդրեմ մեր հետեւողներէն որ այս ամէնը ըսաւ ... բանասիրական չնկատեն, խորհելով որ բանասիրութենէ քաջ ի բաց կը գտնուի իրենց տրուպ ուսուցիչը, որ աւելի ... բանդխոսութիւն ծախել կ՚ուզէ քան բանասիրութիւն:

Կուրծքը, մասնաւանդ կանացի կուրծքը պնդ ու կայուն պահելու գործիքը շատ հին է, հնուց մնացած է, corset: Բուն հայկական բառը մոռացուեթեան տրուելով, հնարուած է բաւական առաջ «սեղմիրան»: Խնդիրը այս բառին անյարմարութեան վրայ չէ հոս, այլ պէտք է գիտնալ թէ ունէինք ճիշդ նոյն իմաստով «պախճաւանդ», որուն օղակները կը կոչուին «ծոփի» եւ օղակներէն անցնող ժապաւէնն ալ «խրայ»:

Բիչ մը զովացանք, չէ՞ ...

ՏԱՐԱԶ

ԲԱՆՔ ՀԵԴՆԱԿԱՆՔ

ՕՏԱՅԻՆ ՄԱՐԴՈՒՆ ՄԷԿԸ...

Ատեն մը «օտային» հեգնականը կը կպցնէին այն մարդոց կռնակը որ, փոխանակ կաշի ծեծելու կամ կերպաս չափելու, թուղթ ու գրիչի հետ կը խաղային կամ հասարակական գործի պոչ կը բռնէին:

Այսօր, երբ օդը իր ոլորտներուն մէջ առած է գազանամուռնջ սաւառնակը եւ վիթխարի ցէփլինը և շիւղի մը պէս կը տարուբերէ այդ հսկաները իր թեւերուն մէջ, քաղաքակիրթ ժողովուրդները յարգանքով եւ քիչ մըն ալ վախով կը նային օդին:

Անոնք գլխարկով կը գրեն «օդային» բառը եւ հոմանիշ կը նկատեն հերոսութեան:

Արձաններ ու յիշատակարաններ կը ցցեն՝ օդի պարտեալներուն եւ յաղթականներուն պատիւին:

Մենք, արեւելքի քաղաքակրթութեան ջահակիր Հայերս, տակաւին կը մնանք հոն ուր որ էինք, եւ երբ ուզենք մէկը ծաղրել եւ արհամարհել «օդային մարդուն մէկն է» կը պիտակենք զայն քանի որ մերինները տակաւին գետնախնձորի պարկէն կամ քուրջի հակէն վեր չեն կրցած ելլել: Եւ հոն այդ «բարձրութենէն» միայն կրնան դիտել աշխարհն ու մարդիկը:

— Ո՞վ է այդ մարդը որ բարեւեցիր..

— Վարժապետ մըն է:

— Երեւոյթէն յայտնի է :Եղբայր որքան շատ ունինք այս թիփիրէն: Մեր ազգին բախտէն է, սանկ չէնք չնորհք մարդու քիչ կը հանդիպիս:

— Գէշ մարդ չէ սակայն:

— Ուֆ, թող գէշ մարդ ըլլայ, գործի մարդ ըլլայ:

Ես միշտ փախուստ կուտամ այս տեսակներէն, մարդուս վնաս կը հացնեն սանկ, գրագէտ, վարժապետ, մտաւորական ... լեցուն, աչքդ գոցէ բռնէ ...

Հայ վաճառականի կամ խանութպանի համար խոտելի է գրիչ բռնողը եւ գիտութիւն հերկողը:

Գրականութիւնն ու գիրքը, պեխաւոր մարդոց համար պարապ ժամուխաղալիկ է նկատուած:

Ափ մը բացառութիւնները թող ներս քաշուին մնացածներուն համար, ամբարտաւանութիւնն ու արհամարհանքը առաքինութիւն են դարձած:

Այս սառմոքսի փիլիսոփաները արհամարհանք կը թքնեն մտքի եւ սրտի գործաւորներուն վրայ:

— «Վարժապետ մարդ է ձգէ» ...

Ծիտակ է, քանի որ չի գիտեր սոխ ու սխտորով զինովնալ:

Ինչքան ալ յանձնապաստան են իրենց տգիտութեան մէջ:

Կրպակին փեղկը զարդարած քանի մը կունտ օճառով, երկու կոթ աւելով կամ հինգ տասը ծրար քուրջով, արհամարհոտ եւ յօնքերը պռստած՝ վերէն կը չափեն սա «թուղթ մրոտողները» ...

— Գործի մարդ եղիր, տղաս, պօշ բաներէն վազ անցիր ...

Կը խնայեն նոյն իսկ պօշ Թուրքերէն բառին հայերէնը:

Այս կուտապաշտները, խոշոր շատ խոշոր գաղափար ունին իրենց խելքի տարրակին վրայ, որ կը գտնուի սրտէն վար, հոն ուր մարդ արարածը կը ցեղակցի ու կ՚եղբայրանայ կենդանիներուն հետ:

Սամո՛քս, ահա իրենց զանկը ուր կը գտնէ եւ իրենց ուղեղը:

Դարերով իրենց փերեզակի խուրձնը լեցնելով զրպնելէ ետքը, օր մը Թուրքին արմաղան ընելով եկած են արեւմուտք իրենց խոտելի առաքինութիւնները չալկած:

Այսօր, այս մարդիկն են կրկին, որ իրենց որկորին կսկռոցովը կ՚ազմկեն հրապարակը:

Ափի մեծութիւնով եղի կաշիի կամ պարկ մը հոտած ապուխտի սահմանէն չանցնիր անոնց առաքինութիւնը:

Իրենց սափրիչ չտեսած կզակէն վար կախ ինկած է ճենճոտ զոգնոց մը, որ ճանճերուն իսկ զանանք կուտայ, իրենց նկուղանման կրպակին մէջ, ուր փոշին անկախութիւն հռչակած է եւ մուկերը հարսնիք են սարքած, կը յոխորտան սա միւս պարապ մարդոց դէմ, որոնք իրենց ուղեղին սպառումով լոյս եւ գիտութիւն կը ջամբեն այս մարդոց զաւակներուն եւ վեր կը բռնեն հայ պատիւը:

«Գործի մարդ»: Ժամացոյցի ամէն մէկ թիք - թաքին սուտ մը կը ծրտէ, խարդախութիւն մը կը պճռթկէ:

— «Պարապ մարդուն մէկն է»:

Երկու բառ իրարու քով բերելու կամ երկուքը չորսին վրայ բարդելու համար կը կարօտի այս «պարապ մարդոց» խելքին:

Հացէ մը դրել տալու համար, խեղճ դոտած պահարան մը ձեռքը դուռնէ դուռ «օդային» մարդ կը փնտռէ:

Դրամ ունի: Եւ այդ դրամը սատամոքսին ու պորտին մէջտեղը գօտեպնդած է վախէն:

— Մարդ եղիր տղաս, գործի մարդ:

Այս «մարդ ըլլալը» իրենց համար կը նշանակէ լոլիկին փտածները յաճախորդին կլլեցնել կամացուկ մը:

Սակայն անիրաւ չեն այս եղկելիները, երբ «պարապ մարդ» կ՚անծանեն մտաւորականները, քանի այս վերջինները գլխահակ կ՚ընդունին այդ պատիւը:

Յաճախ կ՚ամչնան իրենց այդ հանգամանքէն, եւ կարծես թէ համակերպած են այդ «պակասութեան»:

Փորձելու համար կանչեցէք զիրենք «էյ պարապ մարդ» որակումով:

Բնագդօրէն ետեւ կը դառնան, տեսնելու համար թէ ով է զիրենք կանչողը...

Եւ մեր Գրարոնները, այս ձեւով կ՚ամրանան իրենց տգիտութեան մէջ:

Տգիտութիւն մը որ հազիւ կրնայ երկու տող բարեւագիր շարադրել եւ որուն տակը իր կնիքսութիւնը կը ստորագրէ Օով եւ Ցով:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Անժէլ Նիզամեանի նուագահանդէսը

— 2 —

Փոքրիկ Րաֆֆիէն վերջ փոքրիկ Անժէլը:

Ո՞վ պիտի կրնայ բացատրել սա երեւոյթը, որ արուեստագէտները ամէնէն քիչ գնահատող եւ սիրող ազգի մը ծոցէն կը ծլին շարունակ, բնական օրէնքի մը թափով, նոր նոր ծիլեր արուեստի անդաստանին մէջ, օժտուած մեծնալու, բարգաւաճելու, գեղապարդուելու բոլոր յատկութիւններով՝ նոյն իսկ խստամբեր եւ անբարենացակամ պայմաններու տակ:

Երկու հակասական երեւոյթ:

Փոքրիկ դաշնակահարուհիին յայտնութիւնը գրական եւ նշանակելի երեւոյթ մըն է արդարեւ:

Կաւոյի սրահին մէջ հայ եւ ֆրանսացի արուեստագէտներու կողմէ ծափահարուող եւ գնահատուող գեղատի արուեստագիտուհին արժանի է մասնաւոր ուշադրութեան եւ անվերապահ քաջալերութեան:

Փոքրիկ Նիզամեան օժտուած է երաժշտական արուեստին պահանջած բոլոր յատկանիշներով՝ զգայուն ականջ, մատներու նշանակելի մեքենականութիւն, յիշողութիւն եւ ինքնավստահութիւն:

Զգացումի եւ խորութեան բացակայութիւնը կը բացատրուի կեանքի ապրումներուն դեռ անծանօթ ըլլալու հանգամանքով:

Հոգեկան արտայայտութիւններ վերարտադրելու համար պէտք է ապրիլ եւ տառապիլ:

Գիտակից արտայայտութեան միակ երաշն է ան:

Փոքրիկ Անժէլի ցուցադրած արժանիքները սակայն շատ ուշագրաւ են:

Իր յայտագրին մէջ նշանակուած դասական մեծ վարպետներու փոքրիկ եւ դիւրին կտորները անվարան եւ բաւարար կերպով նուագուեցան:

Կարելի չէ անշուշտ տաղանդաւոր

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Տգէտ ու անուս զինուորականներ զինուորը չարչարելուն մէջ կը տեսնէին իրենց փառասիրութիւնը: Շատեր սպայ դարձած էին կամ կաշառք տալով, կամ աւազակային քանի մը գործեր կատարած ըլլալով: Աքսորի մէջ ծանօթացայ հարիւրապետի մը, որ ոչ միայն կարդալ, այլ ստորագրութիւնն իսկ դնել չէր գիտեր: Սպան ունէր քարտուղար մը, որ թղթակցութիւնը կ՚ընէր, ստորագրութեան պարագային սպան մատը մելանին մէջ թաթխելէ վերջ կը դրոշմէր գրուած նամակին տակը:

Հայ զինուորը այս պայմաններուն տակ էր որ պիտի երթար ու զինուորութիւն ընէր «բարեխնամ» կառավարութեան դրօշին տակ:

Զօրակոչի թուականէն 5—6 ամիս վերջ զինուորական տարիքի մէջ գտնուող 20էն 45 տարեկան բոլոր Ասարկիրցի Հայերը կը գտնուէին զինուորական ծառայութեան մէջ:

Որովհետեւ Թուրքը որոշած էր հայկական կոտորածներ կազմակերպել, պատրուակ ստեղծելով սկսաւ հայ զինուորներու ձեռքէն հրացանները հաւաքել, զանոնք աշխատցնել ճամբաներու շինութեան, տաժանելի պայմաններու մէջ:

Հայ զինուորը զինուած վիճակի մէջ պահելը վտանգ մըն էր իրեն համար, հրէշային արարքը պիտի ձախողէր: Ահա թէ ինչու երէկուան զինուած հայ զինուորը մէկ օրէն միւսը դարձաւ տաժանակիր աշխատութեան դատապարտուած բանուոր մը, որ օրն ի բուն տգէտ եւ անխիղճ զինուորականներու հրամանին տակ պիտի աշխատէր անօթի ու ծարաւ: Հայ զինուորին վիճակը որքան ալ դառն եւ անտանելի ըլլար, բողոքելու իրաւունք չունէր, ամենապարզ դիտողութիւն մը, որքան ալ արդարացի ըլլար, միշտ անպատասխան արդիւնքով կը վերջանար, միշտ բողոքողը կը պատժուէր: Կացութիւնը հետզհետէ սկսաւ անտանելի դառնալ, անօթութիւնն ու հիւանդութիւնը սկսան աւերներ գործել, այս կացութիւնն ալ երկար չտեւեց, մէկ վայրէն միւսը փոխադրելու պատրուակով սկսան տասնեակ առ տասնեակ անդէն հայ զինուորները ամայի վայրեր փոխադրելով հրացանազարկ ընել:

Պատերազմի շրջանին երբ այս էր հայ զինուորին վիճակը, ժողովուրդն ալ կ՚ապրէր աքսորի մղձաւանջին տակ: Ուրաքանչիւր կուսակալութիւն հրաման ստացած էր տեղահան ընել եւ ոչնչացնել հայ ժողովուրդը:

Ապրիլեան օր մըն էր: Արաբկիրի կառավարիչը բոլոր տեղացի, Հայ թէ Թուրք, ծանօթ մարդիկը կառավարատուն հրաւիրեց: Հայերուն թիւը կը հասնէր 70ի, Թուրքերը աւելի քիչ էին: Կէս ժամ վերջ կառավարիչին՝ ներկայանալով յայտնեց որ հրաման մը ունի հաղորդելիք, բայց վերջնական պատասխանը եկած չըլլալուն՝ դեռ քիչ մը պէտք է սպասել: Ու ներողութիւն խնդրելով ներկաներէն հեռացաւ:

Քիչ վերջը նորէն ներկայանալով յայտարարեց որ «հրամանը եկած չըլլալուն դեռ ամէն ոք ազատ է, կրնայ մեկնիլ»: Այս անգամ դուռին առջեւ երկու կարգի վրայ սուինաւոր զինուորները շարուած կը սպասէին, դուրս ելլելու համար պէտք էր շարուած զինուորներու մէջտեղէն անցնիլ: Թուրքերը ազատօրէն դուրս ելան, իսկ Հայերուն արգիլուեցաւ դուրս ելլել, եւ առաջնորդուեցան քովի բանտը: Նախապէս կասկած չարթնցնելու համար, կառավարիչը դիտումնաւոր կանչեր էր Թուրքերը:

Լուրը քաղաքին մէջ ամէն կողմ տարածուեցաւ, ամէն մարդ իր հասկցած ձեւով սկսաւ մեկնութիւն տալ, բոլորին սրտին մէջ չարագուշակ կասկած մը արթնցած էր: Յաջորդ օրը տեղական քահանաներէն՝ Կորիւն քահանայ, ուրիշ երկու հոգիի ընկերակցութեամբ կառավարիչին ներկայանալով բացատրութիւն պահանջեց կատարուած դէպքին մասին:

Կառավարիչը յայտարարեց որ կասկածելի շարժումներ տեսած ըլլալով, պէտք տեսած է քանի մը օրուան համար՝ արգելափակել կանչուած Հայերը:

— Պէյ էֆէնտի, մենք երբեք ամէն կերպով երաշխաւոր կ՚ըլլանք որ հոս բանտարկուած Հայերէն ոչ մէկը վնասակար տարր է: Բոլորն ալ պատուաւոր ընտանիքի տէր հայրեր են: Շատ պիտի խնդրենք որ այս խեղճերը ազատ արձակէիք եւ մեզ բանտարկէիք անոնց տեղը: Ամենափոքր կասկած մը որ գտնէք, մենք պատասխանատու ենք, մեզ պատժեցէք, գնդակահարեցէք, ըրէք ինչ որ կ՚ուզէք, միայն թէ թիւրիմացութեան հետեւանքով բանտարկուած այս անձերը ազատ արձակեցէք: Քահանան յուզուած կերպով խօսքերը վերջացուց եւ նպաստաւոր պատասխանի մը կը սպասէր:

— Քանի որ այդքան յուզուած կ՚երեւիք, եւ ժողովուրդին մէջ տեսակ մը անհանդստութիւն կը տիրէ, պատուոյ խօսք կուտամ որ երեք չորս օր վերջ բոլորն ալ ազատ կ՚արձակեմ, մտահոգուելու եւ իրար անցնելու պատճառ մը չկայ ըսելով, կառավարիչը ճամբեց պատգամաւորները:

Երեք օր վերջ բանտարկուած 70 անձերը գիշերանց ճամբայ հանուելով առաջնորդուեցան Եփրատի եզերքը: 70 հոգիէն միայն մէկ հոգի ազատած էր:

Շարժուան մէջ սկսան խմբական ձերբակալութիւնները, դասակարգի, տարիքի կամ դաւանանքի մէջ տարբերութիւն չկար, բոլորն ալ ձերբակալուած ձեւով կը չարչարէին բանտար... Իսկ բանտին մէջ տրուած չարչարանքները կարելի չէ նկարագրել: Կառավարութիւնը պաշտօնի կոչած էր բազմաթիւ քիւրտ աշիրէթապետներ, Թուրք դատարկապորտներ, որոնք իրենց հետեւորդները ունէին, եւ իրենց ուզած ձեւով կը չարչարէին բանտարկեալները: Արաբկիրի շրջանի բոլոր հայաբնակ գիւղերն ալ Թուրք եւ քիւրտ խուժանին քմահաճոյքին ենթարկուած էին, զէնք փնտռելու պատրուակով ոստիկանները ամէն տունի մէջ խուզարկութիւններ կը կատարէին: Բոլորէն զէնք կը պահանջէին, պահանջուած զէնքը բնական է չունենալու համար դատապարտուած էին ծեծի ու խոշտանգումի: Ծեծէն ազատելու մէկ միջոց կար, պէտք էր ոստիկաններու քսակը պարարտացնել, վայ անոր ոչ զէնք ունէր, ոչ ալ նիւթական կարողութիւն:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

փոքրիկին մօտենալ խստապահանջ ուշադրութեամբ, տրուած ըլլալով սկսնակի եւ դժուարին արուեստի մը ճամբուն վրայ իր առաջին քայլերը ընողի պարագան: Այսպէս, եթէ Մոցարթի «Մարշ Թիւրք»ը եղաւ քիչ մը հապճեպ եւ խճճուած, Շումանի երկու կտորները սակայն «Ծանօտ փօփիւլէր»ը եւ «Ծանօտ ռիւսթիք»ը արտաբերուեցան հնչականութեան եւ յաջող նուագածութեան արժանիքներով:

Աւելի գնահատելի էր Ալպէնիցի Malaguenaն, սպանիական մթնոլորտի ճիշդ վերարտադրութեամբ, որուն կրկնումը պահանջեց ժողովուրդը ջերմ ծափերով:

Իր մեծատաղանդ ուսուցչուհին՝ Օր. Գ. Ղազարոսեանի, երկրորդ դաշնակի մը վրայ, ընկերակցութեամբ կատարուած Կոմիտասի երկու պարերը (Էրանկի եւ Մարալի) հնչականութեան եւ կշռոյթի տեսակէտով յաջող եւ հաճելի էին:

Փոքրիկ դաշնակահարուհին փորձած է նաեւ ստեղծագործել:

Անշուշտ երեք պարերը որ նուագեց, կը կրեն սպանիական կամ վրացական ծանօթ պարերու ազդեցութիւններ եւ տպաւորութիւններ:

Իմ կարծիքով ստեղծելու այդ տրամադրութիւնը պէտք չէ քաջալերել առ այժմ, ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացնելու համար նուագածութեան պահանջած արժանիքները խորացնելու խնամքին վրայ:

Ցանկալի էր նաեւ որ այս հաճելի յայտնագործումէն վերջ, փոքրիկ Անժէլը նուիրուէր այդ տարիքին համար վնասաբեր ծափերէն հեռու լուրջ, շարունակական եւ յամառ աշխատանքի, անշուշտ պետական երաժշտանոցին մէջ, մեծ վարպետի մը խնամքին տակ:

Պիտի մաղթէի որ հայ տաղանդին շողարձակութեամբ նախանձախնդիր անձեր գնահատէին նորածիլ տաղանդը, որուն արդի կազմաւորումին մէջ Օր. Ղազարոսեան ունի մեծ բաժին մը:

Ան իր դաշնակահարուհիի եւ նուագահանի մեծ եւ իրական արուեստէն ներարկած է այնքան, որքան կրնար տանիլ Անժէլի դեռատի ուժը: Թէեւ բեմէն եղած շնորհաւորական արտայայտութեան մը մէջ ըսուեցաւ որ իր ուսուցչուհին անոր տուած էր իր բովանդակ արուեստը:

Բարեմտօրէն եւ դովարանելու համար՝ հրապարակային ձեւով արտաբերուած նմանօրինակ արտայայտութիւնները, մանաւանդ երբ կը խօսուի արուեստի մասին, իրենց սխալ գնահատութեամբ վնասակար, կրնան պատճառ ըլլալ չեղելու անհաստատ յատկութիւնները եւ դիւրաբեկ արժանիքները:

Համակրանքի եւ քաջալերանքի ցոյցերու մէջ փոքրիկ դաշնակահարուհիին նուիրուեցան բազմաթիւ ծաղկեփունջեր:

Փուշմանի յիշած վարդաստանը կը մտաբերեմ:

Հայ վարդաստանին մէջ նոր կոկոն մը բուրումնաւէտ, պերճ վարդ մը ըլլալու կոչուած է:

Սրտագին մաղթանքներս որ ան չխամրի...

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԻՄ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՍ

Անժէլ Նիզամեան, իննամեայ աղջընակ մը, իր առաջին ռէսիթալով երեւաց Կաւոյի սրահներէն մէկուն մէջ շուշանային անմեղութեամբ, ունկընդրել ուղող հասարակութեան մը ծափերուն տակ: Ու փոքրիկ արուեստագիտուհին իր փոքրիկ ոտքերը տեղաւորելով աթոռակի մը վրայ, սկսաւ նուագել ինքնավստահ եւ հանդարտ Bach, Beethoven, Mozart, Schumann, Chopin Tchaikovsky, Albeniz, Բարխուդարեան, Կոմիտաս և... Նիզամեան: Վարպետներու գործերուն մէջ դրաւ հասկացողութիւն, ըմբռնում, հիանալի յիշողութիւն, եւ մատներու ճարպիկ խաղարկութիւն: Առաջին մասը հազիւ աւարտած, արդէն իսկ ստացած գեղեցիկ ծաղկեփունջները չէր կրնար երկար պահել իր փոքրիկ թեւերուն մէջ:

Բ. մասը սկսաւ իր իսկ հեղինակութիւնով, զուարթ, կայտառ, անհոգ երեք պարերով, որոնց մէջ մանկունակ իր իսկ հոգիին բխումը կ'արտայայտէր: Բարխուդարեանի արեւելեան պարն ալ շատ տպաւորիչ նուագեց: Իսկ Կոմիտասի երկու, դաշնակի համար իր ուսուցչուհիին կողմէ գրի առնուած երկու պարերուն «Էռանկի եւ Մառալի» չափականութիւնը պահեց, մեծ ուրախութիւն պատճառելով իր ուսուցչուհիին:

ԱՐԱՔՍԻ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ

Ցինեմանոց մը

Ֆրանսայի աստեղագիտական ընկերութիւնը որ հիմնուած էր հանգուցեալ նշանաւոր աստեղագէտ հայասէր Քամիյլ Ֆլամարիոնի կողմէ, յունիս 16ի գիշերը իր հանդիսաւոր յիսնամեակը տօնեց Սորպոնի մեծ ամֆիթատրոնին մէջ, ներկայութեամբ հանրապետութեան նախագահ Պ. Լըպրէնի: Օտար աստեղագիտական ընկերութեանց պատուիրակները ընկերութեան վարչական անդամներուն հետ բեմը գրաւած էին: Սրահը լեցուն էր խուռն բազմութեամբ մը, ուր կը նշմարուէին բազմաթիւ ֆրանսացի եւ օտար աստեղագէտներ, գիտնականներ, ուսանողներ եւայլն: Ներկայ էին նաեւ հայ աստեղագէտ Պ. Լեւոն Ասատուրեան, հայ լրագրողներ եւ բազմաթիւ Հայեր:

Աստեղ. ընկերութեան գործունէութեան վրայ խօսեցաւ իր նախագահ Պ. Ժիւլ Պայեօ, իսկ փրօֆ. Ֆապրի ըրաւ շահեկան դասախօսութիւն մը:

Խանդավառ ընդունելութիւն մը եղաւ Ֆլամարիոնի գործունէութեան մասին ցոյց տրուած ֆիլմին եւ ջերմապէս ծափահարուեցաւ Տիկին Ֆլամարիոն որ արժանաւոր յաջորդն է իր ողբացեալ ամուսնոյն եւ գործօն մէկ ուժը նոյն ընկերութեան:

Գեղարուեստական խնճոյք բաժին մը եւ Ֆիւլէրի զմայլելի պալէթները վերջ տուին այս փառաւոր հանդիսութեան:

Տ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Հայաստանի անկախութեան 19րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը կատարուեցաւ այստեղ եւս, Սէրքըլ Կաթոլիկ սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Հանդէսը բացուեցաւ ճիշդ ժամանակին: Հակառակ օրուան կիզիչ արեւին, ներկայ էր անսովոր բազմութիւն մը, մեծ մասամբ երիտասարդներ: Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանս. զոյգ եռագոյն դրօշները: Օրուան նախագահ Հ. Կ. Տէրմոյեան քանի մը հակիրճ խօսքերով բացաւ հանդէսը եւ ըսաւ.— «Աշխարհի վրայ չկայ ժողովուրդ մը որ կարողանայ ապրիլ առանց հայրենիքի: Մայիս 28ը այն օրն է երբ վերջապէս մենք ալ ունեցանք մեր սեփական հայրենիքը: Մենք այսօր պիտի տօնենք օտարութեան մէջ, մինչեւ որ օր մը բոլորս հաւաքուինք մեր ազատ հայրենիքին մէջ եւ այն ժամանակ պիտի տօնենք ոչ թէ այս ձեւով, այլ զինուորական տողանցքներով»: Յետոյ Տիկ. Գարմէն Քէշիշեան ջութակի վրայ նուագեց «Մեր հայրենիք»ը ընկերակցութեամբ Պ. Ա. Ալէքսանեանի եւ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Կարդալ արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Յակոբ Մաթոսեան եւ Մովսէս Կարապետեան, օրիորդներ Շնորհիկ Ճղլկեան, Հերմինէ Փանոսեան: Գեղեցիկ մեներգ մը Օր. Փայլիկ Թէրզեանի կողմէ, յաջող արտասանութիւն մը փոքրիկն Սիրվարդ Մաթոսեանի կողմէ: Հանդէսին երկրորդ բաժինը սկսաւ դարձեալ Տիկ. Գարմէն Քէշիշեանի ջութակով (նուագեց «Կիլիկիա»ն): Տիկ. Գարմէն թէեւ Ֆրանսուհի մըն է, բայց խոր զգացումով կը նուագէ հայկական կտորներ:

Այս տարի Մայիս 28ը տօնուեցաւ շատ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ: Խանդավառութիւնը ծայր աստիճանի հասաւ, երբ սկսան հայկական պարերը: Եւ ահա բեմին վրայ կ'երեւան խումբ մը պարուհիներ, բոլորն ալ ճերմակ զգեստներով, մաքուր հագուած, վառվռուն դէմքով, նման մեր Նայիրեան աղջիկներուն,— Օր. Ծաքէ Պէյլէրեան, Շնորհիկ Ճղլկեան, Հերմինէ Փանոսեան, Պերճուհի Մաքինաճեան, Մարի Պարոնեան, Ծաքէ Մկրեան եւ Փայլիկ Թէրզեան, որոնք Պ. Ա. Ալէքսանեանի նուագի առաջնորդութեամբ՝ յաջողապէս պարեցին քանի մը հայկական պարեր եւ մէկ ալ ֆրանսական պար: Այս առաջին խումբէն վերջ ահա զոյգ զոյգ բեմ կուգան աւելի փոքրիկներ, 18 հոգինոց պարախումբ մը այս անգամ տիկ. Աննա Զոպոյեանի առաջնորդութեամբ: Օրերով աշխատանք թափուած էր այս 18 փոքրիկները վարժեցնելու համար: Շատ գնահատուեցան բոլորին կողմէ: Բեմին վրայ հաստատուած է երկար ձող մը, որուն չորս կողմերէն կախուած են երկար եռագոյն ժապաւէններ, կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն: Դրօշակ հիւսելու պար: Բոլորին աչքերը ուղղուած են դէպի բեմ: 18 Հայկակներ եւ Հայկուհիներ, կարգապահ զինուորներու պէս զոյգ զոյգ շարուած են ձողին բոլորը: Իրենք ալ հանդիսականներուն չափ անհամբեր կը սպասեն իրենց ղեկավարին ազդանշանին: Հազիւ թէ ազդանշանը կը տրուի դիտակից իրենց դերերուն՝ իւրաքանչիւրը բռնած երկու երկու ժապաւէններ, հայկական դրօշին գոյնը երգելով կը դառնան ձողին շուրջ ու քանի մը վայրկեանէն ցցուած ձողը կը դրօշազարդուի վերէն վար կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն: Սրահը կը ցնծայ ծափերու տեղատարափին տակ: Ահա շնորհիւ Կ. Խաչի դպրոցին եւ թափուած ջանքերուն, մեր փոքրիկները այսօր զարդը կը կազմեն մեր հանդէսներուն եւ երեկոյթներուն

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ծ. Միսաքեան, որ ամէնէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ բուռն ծափերու տակ: Ընկերը մօտ մէկուկէս ժամ տեւող կուռ բանախօսութիւնով մը փաստացի պարզեց Մայիս 28ի պատմական արժէքը: Խօսելով նաեւ Հայաստանի ներկայ կացութեան մասին, համառօտակի թուեց այն դէպքերը, որ տեղի կ'ունենան ներկայիս մեր հայրենիքին մէջ եւ ներկաներուն յիշեցուց իրենց պարտականութիւնները հանդէպ Հայաստանի եւ արտասահմանի հայութեան:

Յետոյ հանդէսը փակուեցաւ «Տալւորիկի զաւակ» երգով եւ ներկաները մեկնեցան վաղուան մեր ազատ եւ անկախ Հայաստանի մասին իրենց հաւատքը աւելի ամրացուցած:

** Տեղւոյս հայ պատանիներու սկաուտական խումբը, օգտուելով ընկ. Միսաքեանի այցելութենէն, նոյն օրը երեկոյեան սարքած էր խնջոյք մը ռամկավարներուն սրահին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը: Խնջոյքը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր ատենապետութեամբ Հ. Կ. Տէրմոյեանի: Երգուեցան բազմաթիւ ազգ. յեղափոխական եւ գեղջկական երգեր: Աճուրդի դրուեցաւ շիշ մը շամփանեա եւ նապաստակ մը, զորս շահեցաւ Պ. Թոմաս Կիւնճեան 10 ֆր. վերջին անգամ նուիրելով: Այստեղ եւս խօսք առաւ ընկ. Միսաքեան եւ բացատրեց թէ ինչպէս ծագում առած է սկաուտիզմը եւ ի՞նչ է անոր բուն պարտականութիւնը: Յետոյ խրախոյսի եւ հաւատքի խօսքեր ընելով, ներկաներուն առաջարկեց իրենց գաւաթները պարպել հայ ապրող ժողովուրդին կենացը: Այսպէս մօտ երեք ժամ ապրեցանք մեր պատանիներուն հետ, ուրախացանք եւ ուրախացուցինք կոկիկ գումար մը ձգելով իրենց դանադան կարիքներուն համար:

Գաբուճի

ՌՈՊԷՍԶԻ ԿԱՆԳՈՒՆ ՄՆԱՅ

—.—

ՍԷՆ ԺԷՌՈՄ (Մարսէյլ).— Հայ երիտասարդներէ կազմուած Լսարանական Երկսեռ Միութեան անդամները գեղեցիկ նպատակ մը յղացած էին Ս. Ժէռոմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ պարտուց հատուցման համար հանդէս մը կազմակերպել եւ հասոյթը յատկացնել նոյն նպատակին: Հայ երիտասարդը, միշտ նախանձախնդիր հայ ազգային, կրթական եւ մշակութային հիմնարկութեանց պահպանման, այս օտար ափերու վրայ եւս կրնայ արժեցնել ինքզինք, եւ գիտէ զոհաբերուիլ հայ աւանդութիւններուն պահպանման համար, գիտէ պաշտպանել ու հոգալ իր եկեղեցին ու դպրոցը: Այսպէս Լսարանական Միութեան «Արարատ» թատերական խումբին կողմէ ներկայացուեցաւ «Թալէաթի անկումը»: Պարտուց հանգանակիչ յանձնախումբին կողմէ խօսք ըրաւ Թաղականութեան ատենապետ Պ. Բարդամեան, պանծացնելով հայ ժողովուրդի ճիգն ու ջանքը, կորովն ու աննկուն եռանդը, ապացոյց հայ Լսարանական Միութեան տարած անուրանալի աշխատանքը ազգային հիմնարկութեան պարտուց հատուցման համար: Խաղարկութիւնը անցաւ բաւական յաջող, հակառակ բեմի անյարմարութեան: Իրենց դերերուն մէջ էին Պ. Հ. Համբարձումեան (Թալէաթ), Պ. Գեղամ (Սողոմոն), Պ. Յ. Դաւիթեան (Ջաւէն պատրիարք), Պ. Յովհ. Սիմոնեան (Համտի պէյ), լաւագոյն կերպով իրենց դերերը կատարեցին «Բողոքականը», Սողոմոնի նշանածը, քոյրը, մայրը, Ոգի Հայաստանին եւն.: Գ. արարուածին պզտիկ ուլ մը աճուրդի դրուեցաւ եւ գոյացաւ 375 ֆրանք, նոյն նպատակին յատկացնելու համար: Կը լսեմ որ Ս. Ժէռոմի Լսարանական Միութեան այս ձեռնարկով կլորիկ գումար մը հաւաքուեցաւ եւ յանձնուեցաւ պարտուց հանգանակիչ յանձնախումբին:

Թղթակից

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

—•—

ՏԷՍԻՆ, 18 Յունիս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կազմակերպած երկրորդ թատերական ներկայացումը, Ա. Շիրվանեանի «Թիապարտը» տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Տան սրահին մէջ: Ինչպէս առաջին ներկայացման, սրահը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ մը: Երկու անգամուան այս խուռն բազմութիւնը աղաղակող փաստ մըն է որ հակառակ տարիներէ ի վեր կարգ մը ապազգայնացած տարրերու մղած պայքարին եւ տարած աշխատանքին, Տէսինահայութեան մէջ դեռ չէ մեռած ազգային ոգին եւ վառ մնացած է իր ազգային յեղափոխական դիմագիծը:

Խաղարկութիւնը այս անգամ եւս անցաւ յաջող եւ ներկաները մեկնեցան գոհ սրտով: Պ. Պ. Պ. Տէր Պօղոսեան (Ներսէս Արծրունի), Կ. Պօտուրեան (Հազարապետ եւ Պետօ), ընկերներ Ա. Միքայէլեան (Լութֆի), Թ. Հերոյեան (Վանական), Վ. Հիւսեան (Պատրիկ եւ Միրօ-ախպար), Օր. Օր. Լ. Պօստանեան (Սէյվի եւ Լուսիա), Մ. Պասմաճեան (Մեծ-հանըմ), Գ. Գասպարեան (Լալեզար եւ Հռիփսիմէ), Ա. Պետրոսեան (Պատրիկի մայր), Ա. Արապեան (կախարդ կին), Մ. Շատեան (հայ աղջիկ մը), Պ. Պ. Յ. Յովսէփեան (Սիրվարդ), Վ. Աթմաճեան (մարտիկ), Գ. Շաթրեան (Աւետիսեան), Ժ. Պառաւեան (հիւպատոս), Մ. Խորէնեան (շէյխ), Փ. Փանոսեան (Զէքի), Գ. Պօյաճեան (յուշարար), բոլորն ալ յաջող խաղացին իրենց դերերը, եթէ նկատի չառնենք բեմի անյարմարութեան պատճառաւ կարգ մը փոքրիկ Թերութիւններ: Գնահատելի է Տէսինի կոմիտէն, որ տքնաջան աշխատանքով յաջողեցաւ գլուխ հանել երկու յեղափոխական ներկայացումներն ալ, ստեղծելով հետաքրքրութիւն մը Տէսինի հայութեան մէջ: Շնորհաւորելի են նաեւ ներկայացման մասնակցողները:

*** Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը օգտուելով գնդ. Տ. Բաղտասարեանի Մարսէյլէն Փարիզ անցնելու պատեհութենէն, սարքած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը: Սակայն գնդապետի Տէսին ուշ հասնելու պատճառաւ, որոշուած ժամէն կէս ժամ առաջ ժողովրդի մէջ լուր տարածուած էր թէ՝ գնդապետը պիտի չգայ, որով ամէն մարդ տաղին անդին պըտոյտի ելած էր եւ պէտք եղած բազմութիւնը չկար սրահը: Բանախօսութիւնը, տեղի ունեցաւ սեղմ շրջանակի մէջ, ներկայութեամբ Տէսինի ֆրանսական Les Médaillés Militairesի 717 մասնաճիւղի վարչութեան 2 անդամներուն, որոնք ի վերջոյ հիւրասիրուեցան սրահէն դուրս կամաւորներու կողմէ:

Վեհունի

ԿՈՉ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ

—•—

Մարսէյլ — Գամփանե — Ֆրէզի Մուրատատուր Ս. Կարապետ եկեղեցիի Թաղ. Խորհուրդը պարտք կը նկատէ Ֆրանսայի եւ արտասահմանի հայ բարեսէր եւ հաւատացեալ ժողովուրդին ուշադրութեան յանձնել այն որ իր ծանրածանր ճիգերով տարիներէ ի վեր կանգուն պահած տաճարը լուրջ նորոգութեան կը կարօտի, փրկուելու համար փլուզման սպառնացող վըտանգէն:

Եւ կոչ կ'ընէ բոլորին, որ հաճին իրենց կարողութեան չափով մասնակցիլ եկեղեցին նորոգելու համար անհրաժեշտ դառնուած ձեռնարկին, խորհուրդիս հասցէին ուղղելով իրենց նիւթական օժանդակութեան բաժինը, որուն համար, յանուն Թաղեցիներու, շնորհակալութիւն կը յայտնենք անոնց որ ուխտավայր այս եկեղեցիին փրկութեան կ'ընծայեն իրենց աջակցութիւնը, անոր պահպանման եւ պայծառացման ազնիւ նախանձախնդրութեամբ:

Ի դիմաց Թաղական խորհրդոյ ատենադպիր՝ Օհաննէս Վարօնեան, ատենապետ՝ Մ. Օհաննէսեան:

Յ. Գ.— Նուիրատուութիւնները կը խնդրուի ղրկել հետեւեալ հասցէին.— O. Varonian, 34, Chemin du Pradel, Campagne Freize, St. Antoine, Marseille:

ԾԻԾԱՂ

— Մամա, աղօթքներուդ մէջ խոստովանեցա՞ր այսօրուան անառակութիւնդ:

— Բայց, մայրիկ, տանը բաները թող մեր երկուքին մէջ մնան, օտարները ինչո՞ւ գիտնան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (388)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Սոնիան աղջի բերան զգացած զարմանքէն չէր կրցած խօսիլ: Ջինքը աւելի շփոթողը այդ կնոջ գործածած շատ մաքուր հայերէնն էր, մինչեւ Վանի ցիկանները բացի իրենց լեզուէն միայն թուրքերէն կը խօսէին: Բնականաբար առաջին մտածումն այն եղաւ, որ այդ կիները լրտեսներ էին, թերեւս կառավարութեան կողմէ ճամբուած: Սոնիայի դէմքը մռայլուեցաւ, յօնքերը կիտեց, ու ոտքի ելլելով՝ բարկացած պոռաց.

— Դուրս, խնդրեմ դուրս ելէք, ինծի բախտ ըսող հարկաւոր չէ: Կարծեցի թէ հիւանդներ էք: Յակոբ եղբայր...

— Խանում, ան վերն է,— գլուխը ներս կոխելով ըսաւ Մարիամը,— կ'ուզե՞ս վեր ելլեմ կանչեմ:

— Չէ՛, չէ՛, չուզեր,— դող ելած ըսաւ Սոնիան, գիտնալով որ Յակոբը Լեւոնի հետ է,— ես ինքս կը կանչեմ,— ու առանց այլ եւս ուշադրութիւն դարձնելու ցիկան կիներու վրայ՝ հապճեպով դուրս ելաւ եւ բարձրացաւ վեր:

Իրօք, Յակոբը Լեւոնի մօտ անկողնին վրայ նստած էր: Երկուքն ալ այնքան տարուած էին իրենց խօսակցութեամբ, որ նոյն իսկ չնկատեցին Սոնիայի սենեակ մտնելը: Բայց երբ ան յուզուած ձայնով սկսաւ խօսիլ, զարմացած ոտքի ցատկեցին:

— Վարը ցիկան լրտեսներ եկած են,— այլայլած ըսաւ Սոնիան,— վստահ եմ որ կառավարութեան կողմէ ղրկուած են: Թէեւ ցիկանի զգեստներով՝ բայց պարզ է, որ ծպտուած են, հայերէն կը խօսին...

— Հայերէ՞ն,— դէմքը երկարած հարցուց Լեւոնը:

— Եւ շատ մաքուր հայերէն. վախնամ փորձանք մը պատահի,— յուսահատութեամբ ձեռքերը ճմլելով ըսաւ Սոնիան:

— Յակոբ,— վայրկեան մը երկու մտածելէ վերջ կարգադրեց Լեւոնը,— մէկ վար իջիր, տես ինչպէ՞ս են... Օրիորդ, մի վախնաք, սիրտերնիդ պինդ պահեցէք...

— Օ՛, ես իմ մասին չեմ մտածեր.. Տէր Աստուած, եթէ բան մը պատահելու ըլլայ ձեզ... — ու Սոնիան շառագունած՝ լռեց:

Լեւոնը որպէս թէ չլսեց Սոնիայի վերջին խօսքերը եւ կաղալով սկսաւ ման գալ սենեակի երկայնքին, թեթեւ մը սուլելով: Արդեօք ո՞վքեր էին այդ կիները, կը մտածէր Լեւոնը, երբ սանդուղի վրայ մէկէ աւելի ոտնաձայներ լսուեցան: Յակոբը դուռը բանալով նախ ցիկան կիները ներս մտցուց ու վերջէն ինքն ալ սենեակը մտաւ եւ դուռը գոցեց:

— Ահա, պարոն Լեւոն, քեզի երկու չարաճճի բոշա կիներ,— ծիծաղելով ըսաւ Յակոբը,— սատանաները լաւ յարմարցուցեր են:

— Ա՛յ թէ ինչ ցիկաններու կը հանդիպիմ,— ձեռքը պարզած ծիծաղելով ողջունեց Լեւոնը,— լաւ վախցուցիք մեզ ... Օրիորդ Սոնիա, ծանօթ եղէք մեր փորձուած, լաւ ընկերուհիներէն են: Էդ մէկը Համասփիւռն է, միւսը՝ Աննիկը: Նստէք, բոշա աղջիկներ, էս բարեկենդանային ծպտումը ինչո՞ւ համար է...

— Կրնա՞մ ազատօրէն խօսիլ...

— Անշուշտ, հոս օտար մարդ չկայ: Օրիորդ Սոնիան մեր ընկերներէն է:

— Պարոն Լեւոն, կ'ուզէինք ձեզ հետ խօսիլ կարեւոր խնդրի մը մասին,— ինքնավստահ ձեւով սկսաւ խօսիլ Համասփիւռը.— քանի մը օր առաջ մեր խմբական ժողովը ունեցանք: Ձեր քաղաք վերադառնալու մասին գաղափար չունէինք այն ատեն: Ընկերուհիներու մեծամասնութիւնը ներկայ էր: Որոշեցինք, որ...

— Այո, որոշեցինք որ ... — ու Լեւոնը իր սովորական լրջութեամբ, հարցական նայեցաւ Համասփիւռին, որ քիչ մը շփոթած՝ մէջքի գօտիին հետ կը խաղար,— որոշեցինք, որ ի՞նչ..

— Որ մեր վրայ վերցնենք դաւաճանը սպաննելու գործը,— այտերը շառագունած, բայց հաստատուն ձայնով մը պատասխանեց Համասփիւռը՝ ուղիղ Լեւոնի աչքերուն նայելով:

— Ա՛,— Լեւոնի յօնքերը կիտուեցան, ու քիչ առաջուան ծիծաղկոտ դէմքը խոհուն արտայայտութիւն մը ստացաւ:

Կը ճանչնար այդ աղջիկը, որ երբեմն յեղափոխական վտանգաւոր յանձնարարութիւններ կատարած էր, եւ կանանց ու աղջիկներու խմբերու առաջնորդը կը համարուէր: Մտացի աղջիկ մըն էր, ուժեղ կամքի տէր, համարձակ ու անվախ բնաւորութեամբ:

Սոնիան անկիւն մը կանգնած՝ զարմացած կը նայէր այդ աղջիկներուն, որոնք եկած էին խնդրելու, որ իրենց թոյլ տրուի դաւաճանը ահաբեկումի ենթարկելու: Դեռ քանի մը վայրկեան առաջ կը կարծէր, թէ անոնք թրքական լրտեսներ էին: Սոնիան մօտեցաւ ու Համասփիւռի կողքին նստելով՝ գրկեց զայն:

— Քաջ աղջիկ մըն էք դուք, հիացած եմ ձեզմով ...

— Չէ՛, ի՞նչ քաջ ... դաւաճանը մեր ամբողջ գործը պիտի քանդէ. մէկը մահը աչքն առնելու է՝ զայն վերջացնելու համար: Օրինակ, մենք երկուքս պատրաստ ենք ...

— Իսկ ի՞նչ ձեւով կը յուսաք անոր մօտենալ,— հարցուց Լեւոնը,— գիտէ՞ք որ միշտ բազմաթիւ մարդերով շրջապատուած կ'երեւնայ հրապարակի վրայ:

— Այդ, այնքան ալ դժուար չէ մասնաւորապէս երեկոները, երբ ժողովուրդը քաղաքամիջէն կը վերադառնայ Այգեստան: Հրէշը Խաչ Փողանի վրայ, պահակատան առջեւ կը սպասէ եկող գացողը տեսնելու, ոմանց սպառնալու, բարեկամ համարուածներուն հետ մէկ երկու խօսք փոխանակելու ...

— Շարունակէ, յետո՞յ ...

— Բոշաներու վրայ ուշադրութիւն դարձնող չկայ, անոնք կառավարութեան հաւատարիմ շները կը համարուին: Մեզի համար դժուար պիտի չըլլայ՝ առանց կասկած հրաւիրելու մեր վրայ, մօտենալ զինուորներուն՝ անոնց բախտը նայելու պատրուակով ու մինչ Աննիկը զինուորները կը զբաղեցնէ, ես պիտի մօտենամ դաւաճանին ու պիտի կրակեմ ...

— Իսկ վերջը՞ ...

— Վե՞րջը,— երկու աղջիկները իրարու նայեցան ու բնազդօրէն մօտենալով իրար գրկեցին:

Պատասխանը աւելի քան պերճախօս էր: Յակոբն ու Սոնիան յափշտակութեամբ կը նայէին այդ երկու ճահիլ աղջիկներու վրայ, որոնք եկած էին խնդրելու թոյլտուութիւն զոհաբերելու իրենց կեանքը: Լեւոնը գլուխը կախած՝ ատեն մը ման եկաւ եւ ուղիղ Համասփիւռի առջեւ կանգնելով ըսաւ.

— Լաւ, հիմա ի՞նչ կ'ուզէք:

— Նախ ձեր համաձայնութիւնը, եւ երկրորդ՝ երկու փոքր ատրճանակներ..

— Ինչո՞ւ համար երկու, մի՞թէ մէկը բաւական չէ:

— Այո, ի հարկէ, բաւական է ... բայց մենք,— ու Համասփիւռը խորհրդաւոր հայեացք մը նետեց ընկերուհիին վրայ,— մենք հաստատ որոշած ենք .. կենդանի չիյնալ Թուրքերուն ձեռքը ...

— Հասկցայ, ի հարկէ, այդ ձեւը լաւագոյն վերջն է: Միայն կը թուի թէ աններելի շռայլութիւն մը պիտի ըլլայ ձեզ պէս երկու արժէքաւոր աղջիկներ զոհել ...

— Ինչո՞ւ համար որ,— ինքնասիրութիւնը վիրաւորուած զգալով ջերմութեամբ ընդդիմախօսեց Համասփիւռը,— եթէ պէտք ըլլի, գիտեմ որ դուք կանգ չէք առներ զոհերու քանակի առջեւ, միայն թէ սատկի այդ հրէշը: Եթէ տղամարդիկ կրնան զոհուիլ, պատճառ մը չկայ որ հայ աղջիկը հայրենիքի համար կեանքը չզոհէ, մանաւանդ որ ներկայ պայմաններու մէջ մենք աւելի դիւրաւ կրնանք տեսնել, աւելի հեշտութեամբ կրնանք մօտենալ հրէշին ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Տրիօ, որ այս կացութեան առջեւ հրաժարեցաւ նաեւ երեսփոխանութենէ, բոլորովին նուիրուելու համար «հակաբոլշեւիկեան պայքարի»։ Իր կուսակցութեան ուղղած շրջաբերականի մը մէջ, Տրիօ կատաղի յարձակում մը կը գործէ Մոսկուայի «վարձկաններուն» եւ «մարդասպաններու կառավարութեան» վրայ, որուն «ազդեցութիւնը հետզհետէ կը զօրանայ Սէնի շրջանին մէջ»։

Րիւշտիւ Արաս ճամբայ ելեր

Հալէպ կը հեռագրէ Հալէպէն.—

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Րիւշտիւ Արաս, ընկերակցութեամբ ազգ. տնտեսութեան գործավարին, Իրաք անցնելու համար Հալէպ եկաւ։ Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Պաղտատ կ'երթանք, յետոյ պիտի անցնինք Թէհրան ու Մոսկուա, մեր կառավարութեան բարեկամական ողջոյնը հաղորդելու համար այդ երկիրներուն, առանց պաշտօն ունենալու մասնաւոր բանակցութեանց, ոչ իսկ գրաւելու համար արեւելեան դաշինքով։ Ընկերս Պաղտատի մէջ, տնտեսական գետնի վրայ, խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարէ Իրաքի կառավարութեան հետ։ Գալով Սանճաքի հարցին, Ժընեւի համաձայնութիւնը պիտի գործադրուի առանց յետին - մտքի։ Մենք հետեւեցանք լաւագոյն մեթոտին՝ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնելով վէճին կարգադրութիւնը։ Այդ կարգադրութեան մէջ, Ֆրանսա եւ Թուրքիա աշխատեցան սատարել սուրիական մանուկ հանրապետութեան զարգացման, դիւրացնել անոր ընդունելութիւնը Ազգերու Դաշնակցութենէն ներս, պաշտպանել սահմանները։ Այս պարագան կը կազմէ խաղաղասիրութեան անուրանալի երաշխիք մը։

Մանուկ Մանուկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մանուկեան (Գավայեօն), Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մանուկեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Սէվկիւլ Արշակունի եւ զաւակունք (Զահլէ), Տէր եւ Տիկին Տօքթ. Եղիա Արշակունի, Տէր եւ Տիկին Վահան եւ Եղիա Ավշարեան եւ զաւակունք, Տէր Կիրակոս Քհնյ. եւ երեցուհի Ներեդեան եւ զաւակունք (Ցունաստան), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Բէթէնեան, Մինաս Բէթէնեան, Տէր եւ Տիկին Աստուր Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մաղաքեան եւ զաւակունք (Կարտան), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ագիրեան (Հալէպ), Տէր եւ Տիկին Միսաք Ագիրեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Ագիրեան եւ զաւակունք (Լարնաքա), Այրի Տիկին Եւա Տալտապանեան (Գըրըդխան), Տէր եւ Տիկին Գամճեան (Պոլիս), Տիկին Գալֆաեան (Արթ), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Գազանճեան (Ամերիկա), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի տիկնոջ, հարսին, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Ծնեալ ԱՎՇԱՐԵԱՆ, Սիս)

ցաւնազէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 18ին, 33 տարեկան հասակին, Գավայեոնի հիւանդանոցը։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ, Կիրակի, 20 յունիս, առաւօտեան ժամը 9.30ին, Գավայեոնի հիւանդանոցին մէջ։

Գավայեոն, 21 յունիս 1937

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ Ի ՊԱՏԻՒ Պ. Ե. ՊԱԼԹՐՈՒՇԱՅԹԻՍԻ

Հայ մտաւորականներու Ակումբը ընդունելութիւն մը սարքած է յառաջիկայ Յունիս 30ի չորեքշաբթի իրիկունը, ժամը 9ին, Օթէլ Լիւթէսիայի մէջ, ի պատիւ Պ. Ե. Պալթրուշայթիսի, հայկական ճարտարապետութեան եւ մանաւորապէս կրթական արուեստին հայկական ծագման մասին հրատարակած ուսումնասիրութեանց առթիւ Փարիզի հայ գաղութին երախտագիտութիւնն ու յարգանքը արտայայտելու համար։

Մասնակցութեան ծախքն է 10 ֆրանք։

Փափաքողներէն կը խնդրուի իրենց մասնակցութիւնը ծանուցանել Պ. Հ. Պէրպէրեանի, 10, Պոլ Տըլըսեր, Փարիզ, 16րդ.։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջանի մեր բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնենք ընկեր Ջատիկ ՄԱԹԻԿԵԱՆԻ (Ամերիկայի ընկերներէն) եւ ընկ. Բժիշկ ՌՈՒԲԷՆԻ (Թաւրիզի ընկերներէն) մահուան առթիւ իրենց պարագաներուն եւ ոյն շրջաններու մեր ընկերներուն։

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

SAUVETEURS VOLONTAIRES DE DÉCINES

Տէսինի Կամաւոր Ազատարարներու Միութիւնը իր եղբայրական ողջոյնը հաղորդելով իր հայ բարեկամներուն, կը խնդրէ աջակցիլ իրենց լուղորդական հանդէսին, որ տեղի կ'ունենայ Կիրակի, 27 յունիս։

Տոմսակին գինն է 2 ֆրանք։

Դիմել՝ Կարօ Օհանեանի սրճարանը, եւ Պ. Յակոբ Գարոյեանի։

MONTAGNIER

(Փոխ - Նախագահ)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ Գ Ա Ւ Ե Ն Ի Ն Է

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼՈՒՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
RueCours Lafayette, angle Garibald

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԼՈՒԻ ՄԱՐԷՆԻ
(Երեսփոխան եւ Նախկին Նախարար)
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ
26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին,
Salle Gaveauի մէջ,
45 Rue La Boëtie, մէթրօ **Miromesnil**
Ժողովուրդի ընդհ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ նահատակներու յիշատակին ձօնուած
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳԷՈՆԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ, «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ» նկարագրական կտորը։ Ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր։
Տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր.։ կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince եւ գրատուն Ժէրար 36 rue Montholon։
Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամանակին։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Պրօպականտի յանձնախումբին ժողովը այսօր երեքշաբթի երեկոյ, ծանօթ հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ պրօպագանտի յանձնախումբի ընկերները, Ուրբաթ (25 Յունիս) երեկոյեան ժամը 8ին, «Շաhրիկեան» սրահին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վահագն» խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Rmede l'Eclipse.
Կարեւոր օրակարգ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ
27 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր,
ՌՈՊԻՆՍՈՆ, **Maison Fiquet**ի զովասուն պարտէզին մէջ.
(Ընծրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)։
Կը նուագէ ԹԱՌՈՒՍ ԳԱՐԵԳԻՆԻ խաղական ընտիր ճազը։
Եւրոպական պարեր, անակնկալներ եւլն.
ՃՈՒ ՊԻՒՖԷ — ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՇԻՇԼԻԿ
Մուտք 3 ֆր.։
ՀԱՂ.ՄԻՋ.—փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը, իջ. եւ Թէրմինիւս։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Քուաթր) **45 - 47 Rue de la Boëtie**
մէթրօ Miromesnil
29 Յուլիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին,
(Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 8.30ին)
ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(11 տարեկան)
Կը դաշնակահարէ կտորներ Պախ-Պուզոնիէն, Պէթհովէնէն, Շոփէնէն, Ֆոքէէն, Շումանէն, Կապրիէլ Բիէռնէէն եւ Լիստէն։
Գիներ.— Ա. կարգ 20, Բ. կարգ 15 եւ Գ. կարգ 10 ֆր։ Պանքէ 5 ֆր.։

Մրցանակաբաշխութեան հանդէս

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԻԷՌԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹ. ՑՔՆԵՐՈՒ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆԻԷՌԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
նախագահութեամբ Պ. ՕՆՆԻԿ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ
կիրակի, 27 Յունիս, կէսօրէ վերջ. ժամը 2.30ին
Պուաքոլոնպի Թաղապետական սրահը (րիւ տէ Հալ)
Հատընտիր արտասանութիւններ, մեներգ, խմբերգ, ներկայացում եւ հաճելի անակնկալներ
Անիէռի, Պուաքոլոնպի, Քոլոնպի եւ շրջանի կրթասէր հայութիւնը սիրով կը հրաւիրուի
Մուտք 3 եւ 5 ֆրանք

Ամառնային դաշտահանդէս

Կազմակերպուած ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
1 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ յետոյ, Ermitage de Longchamp-ի գեղատեսիլ եւ օդասուն պարտէզին մէջ
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն.

ԱՍԹՈՐԻԱ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՀԻՒՐԱՆՈՑԸ
Նոր բացուած, նախկին Լոնտոն օթէլի փոխան
Պաղտատի գլխաւոր էլ-Ռաշիտ պողոտային վրայ
Տէր եւ Տնօրէն՝ Յ. ՍՈՒԼԹԱՆԵԱՆ
40 սենեակներ տաք ու պաղ ջուրով, բաղնիքով, 3 մեծ սալոններ՝ բոլորովին նոր կահաւորումով։ Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ։ Արագ եւ կանոնաւոր սպասարկութիւն։
Ցեղական լեզուին ու պայմաններուն անծանօթ հիւրերուն համար կ'ընծայուի ամէն տեսակ ծառայութիւն։ Télephone No. 98

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ՏԽՄԱՌՆԻԿ 2.- ԳԱՐՈՒՆ 3.- ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ
Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԻՍՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)
Գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50
Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Melkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie H. Samuel 51 rue Mr. le Prince, Paris.

ԾԱԽՈՒԻ **Peugeot** ՕԹՕՄՕՊԻԼՆԵՐ

Անոնք որ կը փափաքին գնել նոր կամ քիչ գործածուած օրազին PEUGEOT օթօմօպիլ մը, կամիոն կամ ապարիկ, կրնան ամէնայն վստահութեամբ դիմել Պ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆի 65 կամ 67 Ave. Champs-Elysées, Փարիզ։ Հեռաձայն Elysées 66—28 կամ 66—29.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով։ Շատ նպաստաւոր գին։ Դիմել Պ. JACQUES-ի, 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը ստանձնէ յարկաբաժիններու եւ սենեակներու ամէն տեսակ նորոգութիւն եւ փոփոխութիւն (թուղթ, ներկ, ելեկտրական զետեղում), կահկարասիներու նորոգութիւն եւլն.։ Մատչելի գին։
Դիմել՝ **Daniel**ի, **49 rue Labat,** Փարիզ (18)։ Հեռ. Montmartre 87-82։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD
48 rue de la République
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD
7 rue Auber, Paris
Tél. Opéra 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։
Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Etude de Me BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ծառերու եւ գրասենեկութիւններու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ - ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Դրա համար էլ Ազեւի պատմութիւնը մի խակական ողբերգութիւն էր։ Նա շատ թանկ արժեց սոց.—յեղափոխական կուսակցութեան։ Այդ կուսակցութեան փոթորկոտ պատմութեան մէջ հակաժողովրդական այդ երկրորդ դէպքն էր, որ բաժին ընկաւ նրան։

1909 թ. յունուար 29ին Լ. Մարտովը գրում է Ա. Ն. Պատրեսովին. «Այստեղ ամէն ինչ լի է Ազեւի գործով։ Այն բոլորը, ինչ հրատարակել է այդ դէպքի մասին, գլխաւորապէս սոց.—կուսակցութեան կենտրոնի միջոցով, արմատապէս խորտակում է սոց. — յեղ. կուսակցութիւնը։

Այս հասարակութեան հետ գործ ունենալը աւելի վատ է, քան դուք կարծում էիք Գերշունիի գործի մասին գրած ձեր յօդուածով։

Եթէ դուք այնտեղ գրել էիք, որ մարտական կազմակերպութիւնը հաւասար է Գերշունիին, ապա նրանք մամուլով ընդունեցին, որ ոչ միայն մարտական կազմակերպութիւնը, այլ եւ կենտրոնական Կոմիտէն եւ ընդհանրապէս կուսակցութեան գլուխը հաւասար է՝ Գերշունի Ազեւ։ Նրանք, աւելի շատ Ազեւը, քան Գերշունին, իրենց կողմը գրաւեցին Գարդենինին (Չերնով) եւ Գոցին, նրանք «Յեղափոխական Ռուսաստանը» դարձրին կենտրոնական օրգան եւ յայտարարեցին կուսակցութեան գոյութիւնը»..

Ազեւի պատմութիւնը, բացի սոց.—յեղափոխականների շրջանից, ամէն տեղ էլ վատ տպաւորութիւն թողեց։ Դրամատիկական դասի համար շատ վատ կը լինէր, եթէ յեղափոխականներն առէին «դրամատէր դասակարգին» այնպէս, ինչպէս նրանք ասում են իրար։

Շատ երկար հալածանքի սկսեցին ենթարկել սոց.- յեղ. կուսակցութեան ղեկավարները իրենց կուսակցութեան կողմից։ Ոմանք մեղադրում էին կենտրոնական կոմիտէին, ուրիշները՝ մարտական կազմակերպութեան։ Ոմանք կարծում էին, որ դէպի անհարեկչութիւնը չափազանց շատ հրապարակեցին, իսկ ոմանք էլ կարծում էին, որ դէպի անհարեկչութիւնը անբաւարար ուշադրութիւն է դարձած։

Յատկապէս զայրոյթ առաջ բերեց այն, որ Ազեւին հենց տեղնուտեղը «չան պէս չսատկեցրին»։ Այդ բանի մէջ գլխաւորապէս մեղադրում էին Սաւինկովին (Տիտաչեւը եւ գերման Լապատինը)։ Ոմանք Ազեւի փախուստի յաջողութիւնը բացատրում էին նրանով, որ «Սաւինկովը վախեցաւ»։ Դա, ի հարկէ, ճիշդ չէ։ Անհամարձակութեան մէջ մեղադրել Սաւինկովին՝ շատ դժուար է, որովհետեւ հենց այն տրամադրութեան մէջ, որ տիրում էր Եւրոպայում, Ազեւի սպանողի համար պահուած էր արդարացումը։

Ինքը Սաւինկովը ասում էր, որ ձեռքը չբարձրացաւ իր նախկին ընկերոջ եւ առաջնորդի վրայ. «Այդ ժամանակ ես նրան սիրում էի եղբօր պէս»։ Իրականի մէջ Ազեւին չսպանեցին, որովհետեւ բոլորն էլ գլուխները կորցրել էին։ Եւ դա էլ ահա թէ ինչու։

սոց. - յեղափոխականներից ոմանք Ազեւի մերկացման հետեւանքով «իրենց կեանքի ամբողջ ընթացքում բարոյապէս սօսկալի ընկճուեցին», ուրիշները հեռացան կուսակցութիւնից, եղաւ եւ անձնասպանութեան դէպք։

Ազեւի մերկացումից յետոյ, 1909 թւի յունուարին, Փարիզում կայացաւ յայտնի սոց. եղափոխականների ժողովը, որի ժամանակ Վ. Մ. Չերնովը պատմեց մարտական կազմակերպութեան ղեկավարի դաւաճանութիւնը։ Աս ժողովի մանրամասնութիւնը Գարտինդ Լանդէյզենը հետագրով անմիջապէս յայտնեց Պետերբուրգի ոստիկանութեան վարիչին։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 23 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3454

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի Արասի Պաղտատ եւ Թէհրան այցելութեան առթիւ, կրկին օրակարգի վրայ դրուած է Ասիական կամ աւելի ճիշդ է ըսել Արեւելեան դաշինքը, որուն մասին կը խօսուի երկու տարիէ ի վեր :

Չորս իսլամ պետութիւններ՝ Թուրքիա, Իրան (Պարսկաստան), Իրաք եւ Աֆղանիստան չուտով պիտի կնքեն բարեկամութեան, խորհրդակցութեան եւ ոչ - յարձակման դաշինք մը :

Նկատի առնելով դաշնադիր կողմերու իսլամ ըլլալու հանգամանքը, շատեր կը տարուին մտածելու թէ Աթաթիւրքի Թուրքիան արդեօ՞ք յետադարձ ոստում մը կ'ընէ՝ նոր համիսլամական քաղաքականութեան մը հիմերը դնելու համար, քաղաքականութիւն՝ որ այնքան սիրելի էր Կարմիր Սուլթանին եւ որուն շնորհիւ Օսմանեան կայսրութիւնը կրցած էր իրեն դրաւել ոչ - Թուրք իսլամ ժողովուրդներու համակրանքը՝ Ատլանտեան ծովէն մինչեւ Հնդկաց Ովկիանոս :

Ապտիւլ Համիտի համիսլամական քաղաքականութեան ուժ կուտար նաեւ Գերմանիոյ Վիլհելմ Բ. կայսրը, որ 1898ին դէպի Պոլիս, Դամասկոս եւ Երուսաղէմ կատարած իր դղրդագին այցելութեան առթիւ՝ ինքզինքը հանդիսաւորապէս Իսլամներու հովանաւոր ու պաշտպան կը հռչակէր, կատղեցնելով Մեծն Բրիտանիան, որ այդ տիտղոսը իր մենաշնորհը կը նկատէր :

Համիսլամական քաղաքականութիւնը ջուրն ինկաւ 1908ի Օսմանեան Սահմանադրութեամբ, երբ Իթթիհատականները նոր նշանախօսք մը նետեցին հրապարակ,— Թուրանականութիւն :

Ազգի եւ ցեղի գաղափարը աւելի ճիշդ պաշտամունքը — առուերի մէջ ձգեց կրօնական ըմբռնումը, որ այլեւս ժամանակավրէպ մը դարձած էր քսաներորդ դարու քաղաքակրթութեան սրբաջաւ յորձանքին մէջ :

Սահմանադրական Թուրքիան իր գահին վրայ պահեց Սուլթան - Խալիֆան եւ առերեւոյթս Օսմանեան բոլոր տարրերու եղբայրութիւն քարոզեց, ծածկելով իր թաքուն միտքը, որ համաթրքական քաղաքականութիւնն էր :

1914ի աշնան, երբ Թուրքիա մասնակցեցաւ Մեծ Պատերազմին, Իթթիհատը Գերմանիոյ դրդումով՝ փորձեց համիսլամական շարժում առաջ բերել : Սուլթան Րէշատ՝ իր Շէյխիւլ իսլամի ֆէթվային վրայ յենած՝ « Ճիհատ » հռչակեց Դաշնակիցներուն դէմ՝ Թուրքիոյ կողքին դիրք բռնելու հրաւիրելով աշխարհի բոլոր Իսլամները :

Այս « նուիրական պատերազմ »ը ոչ մէկ արձագանգ գտաւ իսլամական աշխարհին մէջ : Ընդհակառակն Թուրքիա՝ Տարտանէլի, Պաղեստինի, Իրաքի եւ Արաբիոյ ճակատներուն վրայ իրեն դէմ գտաւ հնդիկ, ափրիկեցի եւ արաբ իսլամ զինուորներ, որոնք աւելի կատաղի կերպով կը կռուէին քան բուն իսկ քրիստոնեայ զինուորները :

Ուրեմն համիսլամութիւնը ընդմիշտ խեղդուեցաւ պատերազմի թոհուբոհին մէջ : Ու նոր Թուրքիոյ առաջին յեղափոխական գործերէն մէկն եղաւ խալիֆայութեան, Շէրիաթին եւ շէյխիւլ - իսլամութեան ջնջումով կրօնքին ու պետութեան բաժանումը :

Արեւելեան Դաշինքին հիմը կրօնքը չէ ուրեմն, հակառակ իր արտաքին երեւոյթին :

Անոր հիմը Թուրանականութիւն ալ չի կրնար ըլլալ, քանի որ բացի Թուրքիայէն՝ ուրիշ Թուրանական ցեղ չկայ դաշնադիր կողմերուն մէջ, Իրանը արիական է, Իրաքը՝ արաբ, Աֆղանիստանը՝ պարսկախօս :

Նկատելով որ այս Դաշինքին գաղափարը յղացողն ու գլխաւոր դերակատարը Թուրքիան է, շատ թափանցիկ է անոր միտ բանին :

Ասիական դաշինքին հիմնական նպատակն է՝ արգիլել քրտական շարժումը Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ — քանի որ միւս երկիրներու Քիւրտերը ոչ մէկ անջատողական ծրագիր կը մշակեն — եւ պահպանել Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը (նոյնպէս միւս երկիրներու հողերուն վրայ ո՛չ մէկ ներքին կամ արտաքին թշնամի աչք ունի) :

Խնդրոյ առարկայ դաշինքին ծրագիրը կազմուեցաւ 1935ին Ժընեւի մէջ : Դաշնադիր կողմերը ոչ - յարձակողական, բարեկամական եւ խորհրդակցական դաշինք մը կնքելով, կը յայտարարէին թէ նպատակ ունին Մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի մէջ խաղաղութիւնը պահպանել, Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Պրիան - Քէլլոկի Ուխտերու հիման վրայ : Կողմերը յանձնառու կ'ըլլան չմիջամտել իրարու ներքին խնդիրներուն, փոխադարձաբար յարգել իրենց հասարակաց սահմանները եւ մէկը միւսին դէմ առանձին կամ հաւաքաբար ո եւ է յարձակողական շարժում չկատարել : Եթէ կողմերէն ո եւ է մէկը միւսին դէմ յարձակողական արարքի մը մէջ գտնուի՝ դաշինքը չեղեալ կը նկատուի յարձակող կողմին համար :

Իսկ ամէնէն կարեւոր կէտն է հետեւեալը, որ կը հաստատէ մեր վերի ենթադրութիւնը.— Կողմերը յանձնառու կ'ըլլան ամէն կերպով արգիլելու իրենց հողերուն վրայ կազմութիւնը հրոսախումբերու կամ քաղաքական ընկերակցութեանց, որոնց նպատակը պիտի ըլլար խաղաղութիւնը վրդովել դաշնադիր պետութեանց ո եւ է մէկուն հողին վրայ :

Այս հաստատը ուրիշ մեկնութեան չի կարօտիր :

Վերջին յօդուածին համաձայն, դաշինքին տրամադրութիւնները ո եւ է կերպով չեն խանգարեր այն յանձնառութիւնները, զորս կողմերը առանձնաբար ստանձնած են իրարու հանդէպ, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն :

Ասիկա կ'ակնարկէ այն երկկողմանի անջատ դաշինքներուն, զորս Թուրքիա եւ Իրան, Թուրքիա եւ Աֆղանիստան եւ միւսները կնքած են իրարու միջեւ :

Երկու տարիէ ի վեր կարելի չէ եղած ստորագրել այս դաշինքը, անոր համար որ սահմանային վէճեր ունէին Թուրքիա եւ Իրան, Իրան եւ Աֆղանիստան ու Իրան եւ Իրաք : Առաջին երկու վէճերը կարգադրուած են արդէն : Կը մնայ Իրանի եւ Իրաքի վէճը, զոր կարգադրելու նպատակով է որ ներկայ ճամբորդութեան ձեռնարկած է Թ. Րիւշտի Արաս : Իրեն կ'ընկերանան Թուրքիոյ Տնտեսութեան գործավար Ճէլալ Պայար, Իրանի եւ Իրաքի դեսպանները եւ թուրք տնտեսագէտներ : Տնտեսութեան գործավարը Պաղտատի մէջ պիտի բանակցի իր ճիւղին վերաբերեալ խնդիրներու մասին :

Իրանի եւ Իրաքի միջեւ ծագած վէճը կը վերաբերի Շաթ - էլ - Արապի,— Եփրատ եւ Տիգրիս գետերու միացած մասը : Այս գետը կը գտնուի երկու երկիրներու սահմանագլուխին վրայ : Համաձայն Էրզրումի դաշնագրին, այս նաւարկելի մեծ գետին ջուրերուն գերիշխանութիւնը կը պատկանէր Թուրքիոյ, հակառակ անոր որ այդ գետին ձախ ափը՝ Մոհամմէտայէն մինչեւ Պարսից ծոց կը գտնուի պարսիկ հողի վրայ : Իբրեւ ժառանգորդ հանգուցեալ օսմանեան կայսրութեան, օրինապէս Իրաքի փոխանցուեցաւ այդ գերիշխանութիւնը : Իրականին մէջ սակայն, Իրանեան մարտանաւեր ազատ երթեւեկ ունին այդ ջուրերուն վրայ . այժմ Րիզա Շահ կը փափաքի որ օրինական ձեւ ստանայ Իրանի ազատ երթեւեկի իրաւունքը : Իսկ Իրաք կը դժկամակի տալ այդ իրաւունքը՝ առարկելով թէ Շաթ - էլ - Արապը իր միակ ճամբան է դէպի ծով :

Այս խնդիրը 1934ին եւ 1935ին երկու անգամ դրուեցաւ Ժընեւի արիսպագոսի սեղանին վրայ, առանց կարգադրուելու : Այժմ վէճը պիտի կարգադրուի ուղղակի բանակցութեամբ եւ երկու կողմերուն համար ալ գոհացուցիչ կերպով : Րիւշտի Արաս միջնորդի դեր պիտի կատարէ եւ կը յուսայ յաջողիլ :

Այդ յաջողութենէն վերջ միայն պիտի կնքուի ասիական դաշինքը, որուն իրենց հաւանութիւնը տուած են Լոնտոն եւ Մոսկուա : Արդէն Րիւշտի Արաս իր ճամբորդութիւնը պիտի շարունակէ դէպի Մոսկուա :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԱՀԼԻՃԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ինչպէս կը գրէինք երէկ վերջին պահուն, Հանրապետութեան նախագահը Շօթանի յանձնեց դահլիճ կազմելու պաշտօնը : Շօթան անմիջապէս ձեռնարկեց աւանդական խորհրդակցութեանց :

Որոշ է թէ նոր կառավարութիւնը պիտի ներկայացնէ դարձեալ Ժող. Ճակատը, այս անգամ այն տարբերութեամբ որ արմատական ուղղութիւն պիտի ունենայ, ինչպէս Լէոն Պլումի կառավարութիւնը ունէր ընկերվարական ուղղութիւն :

Նոր կառավարութեան իբրեւ անդամ կը ներկայացուին հետեւեալ անունները — Տալատիէ պիտի մնայ նախարար ազգ. պաշտպանութեան, Քամփինչի՝ ծովային, Տէլպոս՝ արտաքին : Ելմտական նախարարութեան համար կը յիշատակուին Ալպէլ Կարտէի, Փիէթրիի, Փօլ Ռէյնոյի անունները : Թերթ մը կը գրէ թէ Շօթան հետախօսով հաղորդակցութեան մէջ մտաւ Ժորժ Պոնէի հետ, որ Ուաշինկթընի Ֆրանսական դեսպանն է :

Այս խորհրդակցութիւններուն արդիւնքին մասին արտայայտուելու համար, թէ պիտի յաջողի՞ կազմել նոր դահլիճը, Շօթան ժամանակ խնդրած էր մինչեւ երէկ կէսօրէ վերջ : Մամուլին տուած իր յայտարարութեան մէջ, Շօթան կ'ըսէ թէ կ'աշխատի կազմել կառավարութիւն մը, որ ներկայացնէ Երեսփոխանական ժողովի մեծամասնութիւնը՝ վայելելով հանդերձ Ծերակոյտին վստահութիւնը :

Դահլիճին հրաժարականէն վերջ, որ եւ է թշնամական ցոյց տեղի չունեցաւ Փարիզի եւ գաւառներուն մէջ :

Համայնավար կուսակցութիւնը, յանուն Հացի, Ազատութեան եւ Խաղաղութեան, յարձակողական կոչով մը կը հարուածէ Ծերակոյտը, որ, կ'ըսէ, կ'աշխատի ետ առնել շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի, վճարեալ արձակուրդի եւ ընկերային բարօրութեան վերաբերեալ բոլոր աշխատաւորական նուաճումները :

Իսկ ընկերվարական կուսակցութիւնը կոչով մը կը յորդորէ պաղարիւն մնալ եւ ամբողջն կառչիլ Ժող. Ճակատի հանդանակին : «Փօփիւլէր » կը հրատարակէ աշխատաւորական բազմութեանց աղաղակը, որով կը պահանջուի դարձեալ իշխանութեան գլուխ բերել Լէոն Պլումը :

Ժող. Ճակատի կեդր. կոմիտէն յայտարարութեամբ մը կ'ողջունէ Լէոն Պլումի կատարած անհուն գործը, կը շնորհաւորէ ընկերվարական կուսակցութեան պետը, որ ցոյց տուաւ ժողովրդապետութեան պատիւը եւ ստեղծագործ ուժը : Ու կ'աւելցնէ թէ Ֆրանսայի մէջ ներկայիս կրնայ գործել միայն մէկ հանդանակ, մէկ մեծամասնութիւն, Ժող. Ճակատի մեծամասնութիւնը, Ժող. Ճակատի հանդանակը :

Ժող. Ճակատի Փարիզի շրջանի կոմիտէն կ'առաջարկէ կեդր. կոմիտէին միթինկ մը կազմակերպել Փարիզի մէջ, պահանջելու համար որ երբեք տկարութիւն ցոյց չտրուի Ժող. Ճակատի հանդանակին գործադրութեան մէջ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԸ ՊՐՈՒՔԷՐ հրաժարեցաւ Բ. Միջազգայինի նախագահութենէն :

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ պիտի յայտարարուի ամբողջ Միացեալ Նահանգներուն մէջ, եթէ ճարտարարուեստական կազմակերպութեան սկսած բանուորական շարժումը ձախողի :

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՉԷ ԶՍՊՈՒԱԾ

Ըսմէթ Ինէօնիւ Տէրսիմ կը մեկնի

Թուրքերը ձեռնարկած են պաշարման

Պոլսոյ թրքական թերթերը բացին իրենց բերանը եւ սկսան մանրամասնութիւններ տալ զինուորական գործողութիւններուն մասին, որ տեղի կ'ունենան ներկայիս Տէրսիմի մէջ : Ահա թէ ի՛նչ կը գրեն թրքական թերթերը .—

Ըսմէթ Ինէօնիւ, ընդհ. ապայակոյտի պետին հետ խորհրդակցելէ վերջ, մեկնեցաւ Էլ - Ազիզ, անկէ ընդհ. քննութեան համար՝ պիտի անցնի Տէրսիմի շրջանը :

ԷԼ - ԱԶԻԶ, 16 Յունիս .— Թրքական ջոկատները գրաւեցին Տէրսիմի ցեղախումբերու գործօն կեդրոն՝ Տէնիմանի գիւղերը, որոնք անառիկ եւ բարձր դիրքերու վրայ կը գտնուին : Ժողովուրդը կառավարական ուժերուն անձնատուր կ'ըլլայ ու կը խոստովանի որ չէյխերու սպառնալիքին ու դրդումին տակ միայն ապստամբած է :

ԱՆԳԱՐԱ, 16.— Վերջին պահուն հոս հասած լուրերու համաձայն, Տէրսիմի զինուորական գործողութիւնները կատարող մեր զօրախումբերը ապստամբներուն վերջին ապաստանարանը՝ Գութու Տէրէն եւ Սուլթանպապա լեռը պաշարած են : Եւ հոն սկսած՝ մաքրագործման գործողութեան : Ապստամբները 140 — 150 քառ. քիլոմեթր գետնի մը վրայ սեղմուած մնացած են : Կը շարունակուի ապստամբներուն անձնատուութիւնը կարաւան կարաւան : Անոնց պարագլուխը Սէյիտ Րիզա այս վերջը մնացած մասին հետ է : Այս ապստամբներուն թիւը կ'ենթադրուի 1000—1500 հոգի : Հողամասին խիստ ժայռոտ, եւ Սուլթանպապա լերան բարձրութիւնը բաղդատմամբ Գութուտէրէին՝ 3000 մեթր ըլլալուն, գործողութիւնները կամաց կամաց տեղի կ'ունենան : Մեր զօրքերէն ոչ մէկ նահատակ եւ վիրաւոր կայ : Մեր վարչապետին Թունճէլիի ուղեւորութիւնը այն համոզումը կը ներշնչէ թէ Տէրսիմի մէջ յաջողութեամբ վերջացած զին. գործողութեանց պիտի յաջորդեն վարչական գործողութիւններ : Վերջին օրերս մեր օդանաւերը շատ յաջող գործունէութիւն ցոյց տուին :

ԷԼԱԶԻԶ, 16.— Տէրսիմի արկածախնդիրներուն դէմ կատարուած զին. գործողութիւնը կը զարգանայ առանց արիւնհեղութեան : Ապստամբներէն Հայտարանցի Քամէր Հըտըր, Տէմէնանցի Ճիպրայիլ, Եուսուֆխանցի Գամպէր Րէհպէր անձնատուր եղած են :

Միւս թափթփուքները ապաստանած են Գութուտէրէ : Այս ամբողջ շրջանը խիստ պաշարման մը տակ առնող շղթան հետզհետէ կը նեղնայ : Աշիրէթապետներէն շատ օրը հարիւրաւոր զինեալ ապստամբներ անձնատուր կ'ըլլան : Դեռ անձնատուր չեղած երկու աշիրէթապետ կայ : Անձնատուր եղողները կը յայտնեն թէ խաբուած են եւ կ'ապաւինին հանրապետական կառավարութեան գթութեան : Որոշ կը նկատուի որ մնացեալներն ալ մէկ երկու օրուան մէջ անձնատուր պիտի ըլլան : Ամէն գնահատումէ վեր է մեր գիւցազն բանակին ցոյց տուած մեծ քաջութիւնը եւ զինուորական կարողութիւնը վերջին աստիճան սեպ եւ ժայռոտ հողամասերու մէջ :

ԳԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱԼ ԳՈՐԾ ԿԱՅ...

« Գուրուն » խօսելով Տէրսիմի ապստամբութեան մասին, կը գրէ .— «Յառաջիկայ գարնան, կարգը պիտի գայ Տէրսիմի տակաւին կառավարական կազմակերպութեան տակ չառնուած ուրիշ մասերուն : Եթէ այդ կողմերու ժողովուրդը այս տարուան զինուորական շարժումներէն ազդուած է, բնական է որ առանց ընդդիմութեան պէտք եղած տեղերը պահականոցներ, կառավարական պաշտօնատուններ եւ դպրոցներ պիտի հաստատուին եւ պէտք եղած թիւով ոյժ պիտի գտնուի անդորրութեան պահպանման համար : Իսկ եթէ հակառակ ակնկալութեան դարձեալ ընդդիմութիւն պատահի, առանց ընկրկումի բուռն միջոցներ պիտի գործադրուին : Կարճ խօսքով, քանի մը տարուան մէջ, Թունճէլի, երկրին միւս մասերուն նման, ամէն կարգի օրէնքներու եւ կանոններու հպատակող նահանգի մը պիտի վերածուի :

« Ճումհուրիյէթ » իր խմբագրականին մէջ կը գրէ .— Կառավարութիւնը Թունճէլիի լեռնական Պէյէվլիներուն կը հասկցնէ սա ճշմարտութիւնը թէ այլեւս անցողակի հեղեղի արշաւ չկայ . կամ պէտք է համակերպին եւ կամ այդ լեռնէն հեռանան :

Միակտուր թուրք հայրենիքին մէջ փոքր արատ մը ձեւացնող այդ տեղը իր սովորութիւններով ու աւանդութիւններով պիտի թաղուի պատմութեան մէջ, ու այդ սեպ լեռներուն ժողովուրդին ձեռքով դուրս պիտի գայ վարդի պէս ալրող հայրենիքի հողամաս մը :

Թուրքերը ի՛նչպէս կը պատմեն կռիւներուն ծագումը

« Ճիւմհուրիյէթ » կը գրէ .—

Քանի ամիս է, որ հանրային կարծիքը տեղեկութիւն ունէր այս դէպքերէն : Բայց երկրին մամուլը կը սպասէր ձեռնհաս նշանի մը եւ լռութիւն կը պահէր՝ նկատի ունենալով զինուորական շարժումները : Հիմա որ վարչապետը Թուրք ազգին պարզեց իր ճառով՝ դէպքին իսկութիւնը, այլեւս մամուլը պարտք կը համարի իրեն հաղորդել դէպքին մանրամասնութիւնները :

Ելազիզի մեր թղթակցին յաջորդաբար գրկած թղթակցութիւնները ցոյց տալով հանդերձ ապստամբութեան շրջանակին մէջ ժողովրդեան որքան միատարր համոզուիլը, կ'ապացուցանեն թէ հանր. ուժերը հայրենիքին վերաբերեալ դէպքերու մէջ ո՞ր աստիճան արթուն են եւ ի հարկին որքան տէր են կացութեան : Նշանաւոր Տէրսիմի դասական դարձած ապստամբութիւնն ու յեղուզակութիւնը Ըսմէթ Ինէօնիւի ձեռքով պատմութեան մէջ կը թաղուին այլեւս : Այդ շրջանները, որոնց մինչեւ վերջին ժայռը շղթայի տակ առնուած է, անպայման պիտի քաղաքակրթուին :

ԷԼԱԶԻԶ, 8 մայիս .— Զինուորական շարժումներուն պարտադրած վերջին կացութենէն առաջ, անսահման անդորրութեան մէջ գտնուող Թունճէլիի այսօրուան ապստամբական կացութեան պատճառ եղող դէպքերը բացատրենք, ինչ որ օգտակար պիտի ըլլայ :

Վաղուց, անապահովութեան ամէնէն ցաւալի տիպարը կազմող այդ շրջանին մէջ անբնական համարուելու աստիճան շափազանց ապահովութիւն մը կը տիրէր Դ. ընդհանուր քննիչ եւ Թունճէլիի կուսակալ - հրամանատարը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՐԿՆԱԿԱՄԱՐԸ ՄԹԱԳՆԱԾ...

Խորհրդային Ռուսիան անտարակոյս անկիւնադարձի մը վրայ է: Սթալին կեցած է այդ անկիւնադարձին կեդրոնը: Բացայայտ է որ անոր նոր քաղաքականութիւնը կը հանդիպի մեծ ընդդիմութեանց՝ Լէնինի հաւատարիմ հետեւորդներուն կողմէ: Ըր չանցնիր, որ Մոսկուա չհաղորդէ հրաժարեցուած «թրոցկիական»ի մը անունը: Կը հաղորդուին նաեւ, ատեն ատեն, զանազան ինքնասպանութիւններ, ինչպէս օրինակ Կամարնիկը,— պատերազմական գործավարի փոխանորդը, որ նախապէս անդամ էր Կեդր. Կոմիտէին: Հեռագիրները հաղորդեցին, անկէ վերջ, ձերբակալութիւններ՝ զինուորական ղեկավարութենէն եւ արտաքին գործավարութեան շրջանակէն: Ցեղոյ՝ կուսակցութեան վարիչ տարրերէն:

Այս ձերբակալութիւններէն, պաշտօնանկութիւններէն եւ գնդակահարութիւններէն դուրս կուգայ, որ Սթալինի նոր քաղաքականութիւնը, իբրեւ թէ ազգային պետական, յառաջ է բերած հակազդեցութիւն մը եւ ընդդիմութիւն մը ազանդաւորներու մօտ:

Զմոռնանք, որ Ռուսիա 170 միլիոնից պետութիւն մըն է, իսկ համայնավար կուսակցութիւնը կը համրէ առաւելագոյն 2—3 միլիոն անդամներ: Այդ կուսակցականները կը կազմեն «քաղաքականացեալ» տարրը Ռուսիոյ կամ «քաղաքական Ռուսիան», որուն կը պատկանին նաեւ Սթալինի հակառակորդները:

Կասկած չկայ, որ ռուս քաղաքացիներու հսկայ մեծամասնութիւնը պիտի կանգնի Սթալինի կողքը, կամ, առնուազն,— որովհետեւ ան է պետութեան գլուխը,— այդ զանգուածը պիտի պահէ կրաւորական դիրք մը: Նափոլէոն ատենին «քաղաքական Ֆրանսային» հանրագրութեամբ եւ անոր շնորհիւ պարտադրեց ինքզինքը:

Կը թուի թէ Սթալին եւս, նոր սահմանադրութեան եւ կուսակցական ընտրութեանց շնորհիւ, կը հակի դէպի մեծ ու պզտիկ նափոլէոնականներու հանրաքուէական քաղաքականութիւն: Պետական իշխանութեան շնորհիւ, կուսակցական մեքենան եւ ժողովրդային զանգուածներու քուէն պիտի ուզէ շահագործել՝ անոնց միջոցաւ ինքզինքը պարտադրելու համար քաղաքական բոլշեւիզմին,— քաղաքային ըլլայ թէ զինուորական:

Սթալին, այս կամ այն պատճառաւ իր հակառակորդներու ֆիզիքական ու բարոյական մաքրագործման կը դիմէ: Իրեն համար այլ եւս կասում չկայ ու չի կրնար ըլլալ: Ան պիտի շարունակէ գնդակահարումի այս ճամբան, որպէսզի չնչէ, ու ընդդիմադիրներէն վերջ կարգը գայ կասկածելի ու ենթադրեալ թշնամիներուն:

Քայքայուած համայնավար կուսակցութիւնը, որուն կը յենուր ինք, այժմ կը քայքայէ նաեւ կարմիր բանակի սպայակոյտը, որուն կը յենուր Խորհ. Միութիւնը:

Սթալին որո՞ւ յենուլ կը խորհի վաղը:

«Անկուսակցական բոլշեւիկներո՞ւն», ինչպէս կը կոչէ ան: Ոչ մէկ կասկած, որ այդ անկուսակցականներու շարքին մէջ կան շատեր, որոնք կարմիր բանակին նայած են իբրեւ միակ նեցուկին ռուսական պետութեան: Ահա թէ ինչու այդ անկուսակցական բոլշեւիկները այսօր չեն կրնար անկեղծօրէն ըլլալ Սթալինի հետ: Անկէ զատ, սովետականին նման վիթխարի բանակ մը, ներկայի թէքնիք կատարելութեանց շրջանին, չի կրնար ղեկավարուիլ կիսապատրաստ հրամանատարութեամբ մը:

Ուրեմն, կարելի է նախատեսել թէ ինչ պիտի ըլլայ ինքը՝ Սթալինը: Իսկ թէ ինչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը ռուս պետութեան,— այդ է որ մութ ու մռայլ է առ այժմ: Ռուսական երկինքը կրկին մթագնած է:

Ռուսիոյ մէջ ինկան նաեւ 8 զօրավարներ: Երբ կը մտածենք այս գնդակահարութիւններու մասին, որքան մեծ նմանութիւն կը տեսնենք բոլոր յեղափոխութիւններուն միջեւ: Յեղափոխութեան դաւաճանելու եւ լրտեսութեան մեղադրանքները առնոք կ'ընէր եւ Ռոպէսփիէր՝ իր ընդդիմադիրներու հասցէին: Ու, իրարու ետեւէ զանոնք կը ղրկէր կառափնատ: Նման մեղադրանքներ լսեցինք նաեւ Մոսկուայէն՝ ընդդէմ Պուխարինի եւ Ռիքովի, իսկ այժմ՝ մարաջախտ Թուխաչեւսքիի ու եօթը զօրավարներու:

Տարիներ առաջ, դարձեալ Մոսկուայի մէջ, տեղի ունեցաւ դատավարութիւն մը՝ այսպէս կոչուած «ճարտարարուեստական կուսակցութեան» համար: Մեղադրեալները դատապարտուեցան իբրեւ լրտեսները Փուանքարէի ու Ֆրանսայի: Այն ատեն Խորհրդային Ռուսիան լաւ յարաբերութիւններ չունէր Ֆրանսայի հետ, իսկ այժմ լաւ չէ Գերմանիոյ հետ: Այդ պատճառաւ, Թուխաչեւսքի եւ իր ընկերները դարձան Գերմանիոյ «լրտեսները»...:

Անկարելի է, անշուշտ, հաւատալ որ բոլշեւիզմի ղեկավարները, որոնցմէ մնացին միայն Սթալինն ու աքսորեալ Թրոցքին, — իրապէս լրտեսները եղած ըլլան: Ահաւոր բան է, երբ մարդ իշխանութիւնը խլէ յեղափոխութեամբ եւ հասնի դիկտատորութեան: Անոր քունը չի կրնար հանդարտ ըլլալ: Ամէն կողմ կը տեսնէ դաւադիրներ եւ ամէն ոք իրեն կը թուին ոճրագործներ ու թշնամիներ: Երբ մանաւանդ դիկտատորը կը սկսի մէկիկ մէկիկ մաքրագործել իր ընդդիմադիրները: Ու որքան շատ կը սպաննէ, այնքան շատ դաւադիրներ կ'երեւակայէ:

Մարդ ի՞նչ կարծիք կրնայ կազմել բոլշեւիզմի բարոյական դիմագիծի մասին — երբ անոր բոլոր ղեկավարները իրարու ետեւէ կը մեղադրուին ու կը սպաննուին իբրեւ յեղափոխութեան դաւաճաններ եւ թշնամի պետութեանց լրտեսներ: Ապահովաբար, եթէ ողջ ըլլար Լենինը, որ ատենին անցաւ գերմանական զինուորական գիծերէն՝ Փեթրոկրատ հասնելու համար, այսօր պիտի մեղադրուէր իբրեւ գերման գործակալ:

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին Ռուսիոյ մէջ տեղի ունեցող փոփոխումներն ու նոր սահմանադրութիւնը նկատի ունենալով, մարդ կը տարուէր խորհելու թէ Խորհրդային Ռուսիան կ'ընթանայ դէպի խաղաղ յեղաշրջում: Այդ ենթադրութիւնը աւելի խորացաւ ու դարձաւ նոյնիսկ — թէեւ կեղծ ու պատրանաւոր, — համոզում, երբ սահմանադրութիւնը հրատարակուեցաւ եւ ի զօրու դարձաւ:

Քաղաքական դատավարութիւնները, սակայն, որոնք իրարու կը յաջորդեն եւ որոնց վերջը չերեւիր տակաւին, կը ժխտեն այն բոլոր յոյսերը թէ Ռուսիա կ'ընթանայ դէպի բնականոն յեղաշրջում: Մանաւորապէս վերջին գնդակահարութիւնները խոր յուսահատութեան մատնեցին խորհրդային Ռուսիոյ համակիրները եւ նոյնիսկ ընդդիմադիրները, անժխտելի վկայութիւն ներքին խոր ցնցումներու: Աւելին, — այդ գնդակահարութիւնները բոլորովին կը փարատեն յեղաշրջման բոլոր յոյսերը եւ կը ստեղծեն մութ անակնկալներու մեծ մտահոգութիւն մը:

Պատմութենէն ծանօթ է որ Տանթոն պետական պահանջներէ մղուած, եւ ի նպաստ յաղթանակէ մը՝ թշնամիներուն վրայ որոնց դէմ Ֆրանսա կը պայքարէր իր բոլոր սահմաններուն վրայ, յեղափոխական դատավարութիւնը կազմակերպեց՝ սեղմելու համար ներքին ընդդիմադիրները: Այն ատեն, դատավճիռները կը տրուէին լսելէ վերջ վկաներն ու դատապարտեալները: Ռոպէսփիէր հրովարտակով մը վերցուց մեղադրեալներու այդ իրաւունքը: Ու վերցուց այն ատեն, երբ Ֆրանսայի ամբողջականութիւնը գրեթէ ապահովուած էր: Դատավարութիւններուն չթոյլատրեց վկայութիւններ, ոչ ալ պաշտպանութիւն: Տանթոն պայքարի սկսաւ պետութեան համար այլեւս անպէտ գնդակահարութեանց դէմ: Իսկ Ռոպէսփիէր, յեղափոխական դատարաններով, կը հետապնդէր հատուածական նպատակներ:

Ռոպէսփիէրի պարտադրած հրովարտակը շատ կը յիշեցնէ այն օրէնքը, որ հրատարակուեցաւ Խ. Ռուսիոյ մէջ՝ Կիրովի սպանութենէն վերջ (Լենինկրատ): Ըստ այդ օրէնքին՝ թոյլ չի տրուիր վկաներ ու պաշտպանութիւններ ունենալ ու կը նախատեսուի միայն մէկ պատիժ, — մահ: Այն ալ՝ 24 ժամ վերջ:

Ռոպէսփիէրի թէ Սթալինի օրէնքները գործիքներ են քաղաքական պաշտօնական սպանութիւններու:

Ֆրանսական յեղափոխութեան մէջ, պետական գաղափարի եւ ժողովրդապետութեան ներկայացուցիչն է Տանթոն, որ, իր բացառիկ պայմաններուն ներած չափով, ի նկատի ունէր Մոնթէսքիէոյի եւ Պիրիկլէսի քաղաքական վարդապետութիւնները:

Կարծողներ կան թէ Թրոցքի կրնար դառնալ Ֆրանսացի Տանթոնը: Եւ սակայն, Թրոցքիի «ժողովրդապետութիւնը» բոլորովին այլ բան է, բայց երբեք ժողովրդապետութիւն՝ իրաւուած իմաստով: Թրոցքի այնքան ժողովրդապետական է, ինչքան Սթալինը: Ի դժբախտութիւն Թրոցքիի, սակայն, Սթալին խլեց բիրը...: Եթէ զայն խլած ըլլար ուրիշ մը կամ նոյնինքն Թրոցքին՝ մենք պիտի ունենայինք միեւնոյն պատմութիւնը, թերեւս աւելի լայն գիծերով ու աւելի մռայլ հեռանկարներով Ռուսիոյ համար...:

Վ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՄԱԺԻՆՈՅԻ ԳԾԻՆ» ՎՐԱՅ

ՖՐԱՆՍ. ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

— . —

Զինուորական աւանդութիւններն ու զէնքի եղբայրակցութիւնը միշտ վառ պահելու մտքով, Ֆրանս. Նախկին Ռազմիկներու Լիկը ամէն տարի զինուորական արշաւներ կը կազմակերպէ դէպի նախկին գլխաւոր ռազմավայրերը: Այս տարուան համար ընտրուած էր Մէց բերդաքաղաքը եւ իր շրջակայքը:

Հայ Մարտիկներու Միութիւնն եւս հրաւէր ստացած ըլլալով մասնակցելու այս արշաւին, Փարիզի շրջանէն 5 հոգիով ընկերացանք ֆրանսական խումբին:

Յունիս 13ին, առաւօտեան ժամը 6.30ին համախմբուած ենք Կառ տը լ'Էսթի կայարանը: Մեզի կը սպասէր նոր օթօ-ռայ վակոն մը, որ քիչ յետոյ կը սուրայ ինչպէս քամին, կտրելով ժամական 90 քիլոմեթր:

Փարիզեան շրջանէն դուրս գալէն անմիջապէս վերջ, կը սկսին այն ռազմավայրերը, ուրտեղ 22 տարի առաջ Ֆրանսացիները վերջին եւ գերագոյն պայքարը մղեցին, իրենց հայրենիքի փրկութեան համար:

Ահա Մօ, Շաթօ-Թիէռի եւ այն բոլոր ալիքաւոր հողամասերը, որոնք այնքան նպաստաւոր են զինուորական շարժմանց եւ կրակի ահաւոր ազդեցութեան: Ձախ թեւի վրայ կը մնայ Ջօր. Կալլիէնիի արձանը, մեծ ու ճարտար զինուորը, որ, Փարիզի բոլոր փոխադրական միջոցները համախմբելով՝ ճիշդ ժամանակին եւ ճիշդ վայրը կրցաւ հասցնել պահեստի թարմ ուժերը, շրջելով այսպէս ամբողջ կռուին բախտը: Աւելի հեռուն Պէլլօյի սիրուն անտառը, ուր առաջին անգամ կրակի գիծը մտաւ ամերիկեան Ա. զօրաբաժինը, իր արիւնը սրսկելով այդ հողերուն վրայ եւ ուր կանգնած է հիմա փառաւոր յուշարձան մը, որ իր սպիտակ ու տիրական դիրքով կը գրաւէ մեր բոլորիս ուշադրութիւնը:

Իսկ Մառնը... Իր ոլոր մոլոր ու պղտոր ջուրերը մեր Արաքսը կը յիշեցնեն ինծի: Ան ամբողջ այս հողամասերը կ'ակօսէ եւ ամէն ուղղութեամբ: Ինչ ահաւոր պայքար մղուեցաւ իր ափերուն վրայ եւ անթիւ դիակներ ծուարեց իր ծոցին մէջ:

Կը յառաջանանք միշտ բարձրանալով: Լօքսէվիլլի լեռնադաշտն ենք, որ կը կազմէ ջրերու հեռաւոր բաժանման գիծը: Մէկ կողմը Սէնի եւ միւս կողմը Մէօզի հովիտները: Անմիջապէս ձախակողմէն սկիզբ կ'առնեն Սանկոնի նշանաւոր անտառները: Երկաթուղիէն ոչ շատ հեռու, ծառերու եւ կանաչութեան ընդմէջէն կը նշմարուի սպիտակ դղեակ մը — Փուանքարէի սեփականութիւն — որ նոյնպէս գերմանական ռումբեր ընդունելու պատիւն ունեցած է:

Աւելի առաջ, երկաթուղին երկուքի կը բաժնուի, մեր աջին կը թողունք Նանսի եւ Սթրազպուրկ տանող գիծերը եւ կ'իջնենք դէպի Վուավռի դաշտը, ընդարձակ, միշտ կանանչազգեստ ու ծառազարդ, հրաշալի եւ հրապուրիչ է ողջ բնութիւնը: Հեռուն, հորիզոնին վրայ կ'ուրուագծուի Մոն-Սէք եւ Սէն-Միչէլ: Գերմանացիները բռնած էին այդ տիրապետող բարձունքները, իսկ Ֆրանսացիները ստիպուած էին բաց դաշտի վրայ խրամներ փորել եւ յամառօրէն մնալ հոն, մինչեւ վերջին մարդը: Դեռ մինչեւ այսօր կը մնան ռումբերու բացած հսկայ փոսերը, այդ զօտեմարտի կատաղութեան չափը յիշեցնելով մեզի: Մոն-Սէքի վրայ եւս կը նշմարուի սպիտակափառ յուշարձան մը — յար եւ նման Պէլլոյի անտառին մէջ տեսնուածին — շինուած դարձեալ Ամերիկացիներու կողմէ, ի պատիւ այնտեղ ինկած իրենց նահատակներուն:

Հետզհետէ կը մօտենանք Մէցին:

Կ'անցնինք Նօվէան, հին՝ 1870ի սահմանը: Կը հանդիպինք հռոմէական բերդերու աւերակներուն: Կ'եզերենք Մոզէլ գետը: Աջ կողմին վրայ է Գերմանացիներու շինած ցէփլիններու հսկայ հանկարը, որ այժմ կը ծառայէ ֆրանս. օդանաւերուն: Ճիշդ մեր դէմ ցցուած է Մայր Տաճարին բարձր գմբէթը, եւ ահա վերջապէս կը մտնենք կայարանը, շինուած դարձեալ Գերմանացիներուն կողմէ, ամուր, հսկայ, տիրական:

Կ'այցելենք Մայր-Տաճարը, գոթական սքանչելի շինութիւն: Դիմացը կառավարչատունն է, շինուած 1771ին: Իսկ մէջտեղը Մէցի պաշտպան, մեծ ու անձնուէր զինուորին մարաջախտ Ֆապէրի արձանը:

Լիկի փոխ-նախագահ աբբայ Միլլէրի կողմէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուելէ վերջ, չորսական զօրաշարք կազմած՝ դրօշներով եւ ծաղկեփունջերով, կ'ուղղուինք դէպի Անծանօթ Զինուորին դամբարանը: Կ'անցնինք էսփլանատի հրապարակէն, մէկ կողմը երկու զօրանոցներ, որոնցմէ մէկուն մէջ այրուեցան բոլոր գունդերուն դրօշակները, Պազէնի անձնատուութեան ժամանակ: Մէկ կողմը կանգնած է Նափոլէոնի այնքան սիրած քաջ ու յանդուգն Զօր. Նէյի արձանը, իսկ միւս կողմը «Ազատարար Զինուոր»ի յուշարձանը: Պարզ, բայց հմայիչ ու խորհրդաւոր գործ մը: Իր առջեւ կը տարածուի կանաչաւուն եւ ծառազարդ սիրուն դաշտ մը, ոռոգուած Մոզէլի ջուրերով: Հեռուն հորիզոնին վրայ Սէն-Քանթէնի անտառապատ բլուրները:

Ամբողջ խումբով յուշարձանին առջեւն ենք երկիւղած: Լիկի նախագահ Փ. Ֆուոնիէ յուզուած շեշտով Մէցի ազատագրումը կը պատկերացնէ, յիշելով թէ ինչպէս ճիշդ այս միեւնոյն վայրին մէջ կանգնուած գերմ. կայսեր արձանը եւ ստրկութեան շղթաները խորտակուեցան եւ այսօր «մենք հպարտ ու հզօր ենք մեր միացեալ հայրենիքով»...

Ո՞վ չափեց արդեօք հոգեկան խռովքը եւ ներքին փոթորիկը հայ ռազմիկներուն, ի տես այս խորհրդաւոր արարողութեան:

Իսկ մեր միացեա՞լը... Ե՞րբ պիտի իրականանայ: Ե՞րբ մեր գերութեան շղթաները պիտի խորտակուին, որպէսզի մենք ալ մեր «Ազատարար Զինուոր»ին յուշարձանը բացվածելու երթանք...

Կէս օրուան ճաշէն վերջ, տեղաւորուեցանք մեզի տրամադրուած չորս օթօքառերու մէջ: Մեզի ընկերացաւ տեղական սպայակոյտէն գնդապետ մը, որուն առաջնորդութեամբ ամբողջ չորս ու կէս ժամ թափառեցանք Մէցի ռազմավայրերը, սահմանագլուխի եւ «Մաժինօ» գծին երկայնքին ու լայնքին:

Այցելեցինք նոյնպէս գերմանական Քոնիկսմակէրա ամրոցը, շինուած 1908ին, որու աշտարակին վրայ պահակ կեցած է այժմ Ֆրանսացի զինուորը եւ որուն հրետանիին փողերը ուղղուած են դէպի ... Սառ: Բախտի խաղեր:

Աւելին իրաւունք չունիմ գրելու պաշտպանողական այս հսկայ աշխատանքներու մասին, սակայն անոնց մով կ'արտացոլայ ֆրանսական ռազմական մտքի բարձր հանճարը:

Մեր վերադարձը անցաւ նոյնպէս շատ հաճելի: Եւ անկասկած լաւագոյն յիշատակներ պիտի պահենք այս դաստիարակիչ արշաւէն:

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

[illegible]ԱՄԻԱԿԱՆ ՌԻՍՏԸ

— . —

ԽՄԲ.— Պուլկարերէն Սլովօ թերթը հետեւեալ առաջնորդողը հրատարակած է.—

Մեր հարաւային դրացին, Թուրքիա, յաջողութիւն յաջողութեան ետեւէ ձեռք կը ձգէ, իր արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ. եւ, ինչո՞ւ ծածկենք,— այդ բոլորը կուգան կազմով ու գաղափարաբանութեամբ միատարր կառավարութեան մը գործակցութեամբ:

Երեւակայեցէք որ, Փոքր Ասիոյ արշաւանքէն վերջ,— որմէ ասդին 17 տարիներ են անցած— կառավարութիւնը կրէ անկայութեան դրոշմը: Երեւակայեցէք որ, այդ 17 տարիներու տեւողութեան իբրեւ արտաքին նախարարներ իրարու յաջորդէին շատ մը անձեր: Այդ բանը չպատահեցաւ: Ուրեմն ինչո՞ւ նախանձինք Ր. Արասի յաջողութիւններուն: Անոնք միայն իրենները չեն: Անոնք յաջողութիւններն են կանխամտածուած ու կորովի կերպով հետապնդուած քաղաքականութեան մը, որ արդիւնքներ տուաւ ու յառաջիկային եւս պիտի տայ:

Հանրապետական Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը, շլացած իր յաջողութիւններէն եւ յաջողած քաղաքական բոլոր սակարաններու մէջ, կ'ուզէ յաջողութիւններ ձեռք ձգել նաեւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Նոր Թուրքիան տողորուած է իսլամական աշխարհին ղեկավար դառնալու գաղափարով: Իսլամական աշխարհին, որ տարածուած է Եփրատի ու Տիգրիսի հովիտներէն եւ Պաղտատէն մինչեւ Թէհրանի տափաստանները: Եւ ինչո՞ւ չէ, ո՞վ պիտի կարենար առարկել Թրքական այս յաւակնութեան, երբ ծանօթ է որ նիւթական կարելիութիւններով եւ ձեռք ձգուած միջազգային իր հեղինակութեամբ՝ Թուրքիան է որ կոչուած է խաղալու այդ դերը, եւ ոչ Իրանը, բայց մանաւանդ Սուրիան, ուր [illegible] վերջերս առանձնաշնորհեալ դիրք մը ապահովեց իրեն:

Թուրքիոյ, Իրանի եւ Իրաքի միջեւ բարեկամական կապերը օր օրի աւելի սրտագին կը դառնան, որուն փոխփղումը պիտի տեսնենք մօտ օրերուն, քանի որ արդէն իսկ հաղորդուած է Թ. Րիւշտի Արասի այցելութիւնը Պաղտատ: Բարեկամական այս կապերը սկիզբն են պատրաստուած այն ուխտին, որ պիտի կրէ Ասիական Ուխտ անունը: Եթէ հարկ պիտի ըլլայ հաւատալ Թուրք կառավարական մամուլին, աւելի բնական քայլ մը չկայ, քան կնքումը ուխտի մը՝ ընդմէջ երեք իսլամ պետութեանց: Ուխտ

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Թուրք դատարկապորտ մը, Արաբկիրի գիւղերէն, Ծիւծիւկենցի, կը կոչուէր Կիւչիւք աղա:

Մարդասպանութեան հետեւանքով 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր Խարբերդի մէջ: Տասը տարի բանտ մնալէ վերջ ներման արժանացած:

Կիւչիւք աղա կարճահասակ, գէր, փոքր մօրուքով եւ բաւական ուժով մէկն էր: Տարիքը 55ը անց, դէմքին ու մարմնոյն զանազան մասերուն վրայ դանակի վէրքերու սպիներ կային: Ամէն անգամ որ բանտային պատմութիւն մը սկսէր, պիտի յիշէր թէ ո՞ր կռիւին մէջ ստացած էր այդ վէրքերը: Երբ կը ժպտէր, կապոյտ ու խոշոր աչքերը չար արտայայտութիւն մը կ'առնէին, դժուար չէր ժպիտին կեղծաւորութիւնը հասկնալ: Աքսորի շրջանին այս դատարկապորտը կառավարութեան կողմէ լիազօրութիւն բացուած կազմակերպելու համար Արաբկիրի շրջանի կարգ մը հայկական գիւղերու կոտորածը: Կիւչիւք աղա մինակը չէր, ուրիշ բազմաթիւ աւազակներ պաշտօնի կոչուած էին: Ո՞ւր պիտի գտնէին այդպիսի առիթ, մարդասպանութիւն ըրէ, աւազակութիւն ըրէ, կողոպտէ ըրէ, մտիր Հայերու տուները, բարբարոսութիւն ըրէ, ոչ հաշիւ պահանջող կար, ոչ ալ արգելք հանդիսացող:

Արաբկիրի ամենատխուր եւ զուտ հայաբնակ գիւղերէն մէկը կը կոչուէր Ծաղ գիւղ: Տիրան Զրաքեանի (Ինդրա) ծննդավայրը, որ կը բաղկանար 100 տունէ:

Գիւղացիներուն հրաման տրուեցաւ երեք օրէն պատրաստ ըլլալ աքսորի համար: Երեք օրուան մէջ ինչ որ ունէիր կրնայիր ծախել, փոխանցել, շարժուն ամէն ինչ հետդ տանելու պատեհութիւն ունէիր:

Քանի մը օրուան ընթացքին հայաբնակ գիւղը լեցուեցաւ հազարաւոր Թուրք խուժանով, բոլորն ալ դրացի շրջակայ գիւղերու Թուրքերն էին, որ գնումի համար հայ գիւղը եկած էին: Գիտնալով որ աքսոր երթալու համար չորքոտանի կենդանիի պէտք կայ, Թուրքերը իրենց ծերացած ձիերը եւ դանդաղաշարժ էշերը առնելով, եկած էին հայ գիւղացիին հետ «առեւտուր» ընելու, այդ կենդանիները զանազան առարկաներու հետ փոխանակելու համար:

Մէկ ոսկի արժող էշուն երեք չորս ոսկի տալէ վերջ, պիտի տայիր տունիդ կարասիները, անկողինները, տեսակ տեսակ արժէքաւոր առարկաները, պահարանները, գորգերը մէկ երկու եզ, այծ կամ կամ ոչխար: Դեռ գո՞հ չէին: Եթէ տաքդ նոր կօշիկ եւ հագած, կօշիկդ ալ կը պահանջէին, գուլպադ ալ եւ մէկ ձեռք հագուստ: Այս ամբողջը ծերացած էշ մը գնելու համար:

Երեք օրուան մէջ գիւղը թալանուեցաւ: Ամէն ոք կրցածին չափ ուտելիք առաւ, եւ առտու կանուխ պատրաստուեցաւ գաղթելու չարաչուք րոպէին:

Ուրիշ հրաման մըն ալ տրուած էր գաղթը կազմակերպող յանձնախումբին կողմէ: Այն ընտանիքը որ 15 հնգուն ոսկի դրամ կուտայ, զերծ պիտի մնայ աքսոր երթալէն: Ունեւորներէն 20—25 ընտանիք որոշեալ ժամուն այդ գումարը տուած ըլլալով առաջին օրուան աքսորէն ետ մնացին: Այս գործը տեսակ մը խորամանկութիւն էր կազմակերպող խմբակին կողմէ: Մէկ կողմէ բացառիկ գումար մը բացատած կ'ըլլային, միեւնոյն ատեն բոլոր ունեւորներուն այս միջոցաւ կը ծանօթանային, յետագային իրենց ուզած եղանակով վարուելու համար:

Գիւղին մէջ տասը տարեկանէն վեր այր մարդ չէր մնացած: Բոլոր հայ գիւղերու այրերը հաւաքելով, Եփրատի եղերքը ամայի վայր մը՝ Աւնաւուտ Խան կոչուած միայարկանի տունին մէջ, մէկ գիշերուան ընթացքին սպաննեցին բոլորը եւ յանձնեցին Եփրատի ալիքներուն ...

Այս բարբարոսութիւնը կատարուած էր գիւղին աքսորէն 12 օր առաջ: Ահա թէ ինչպէս կը նկարագրէ Եփրատէն ազատած դժբախտ մը՝ Կարապետ Գարագաշեան.

«Երբ մեզ առաջնորդեցին Աւնաւուտ Խան, արդէն մութը կոխած էր ու գիշերուան խաւարը բոլորիս սրտին մէջ չարաշուք կասկած մը արթնցուց. Հարիւրաւոր ոստիկաններ դուռին առջեւ երկու կարգի վրայ շարուած, խոժոռադէմ դէմքերով մեզի կը նայէին: Ոստիկաններու շղթան դուռէն սկսելով կը վերջանար ճիշդ Եփրատի եզերքը: Եզերքի խուժանը աւելի շատ էր, բոլորն ալ զանազան հրացաններով զինուած՝ կը սպասէին, իսկ Խանի տանիքին վրան ալ ջարդարարները զինուած՝ մեզի նախատական խօսքեր կ'ուղղէին անհամբերութեան նշաններ ցոյց տալով:

Կէս ժամ վերջ ուրիշ հայ գիւղի մը կարաւանն ալ մեզի միացաւ: Երբ հասկցուեցաւ որ նոր գալիքներ չկան, դուռին առջեւ սպասողներէն ութեակ մը դուրս կանչեցին: Բոլորն ալ իրարու կապուած էին: Ժողովուրդը ութական կամ տասնական հոգի իրարու կապուած էր: Խանին մէջ գտնուողները բոլորս ալ հետաքրքիր կը սպասէինք արդիւնքին: Առաջին ութեակը ուղղակի առաջնորդուեցաւ Եփրատի եզերքը: Քանի մը հոգի սկսան անոնց վրան խուզարկել,— դրամ, ժամացոյց, մատանի, ինչ որ վրանին գտան՝ առին: Նոյն իսկ ստիպեցին որ հագուստներն ալ հանեն: Երբ կողոպուտի գործողութիւնը լրացաւ, բոլորը մէկ կարգի վրայ շարեցին ու մէկ ազդանշանի վրայ հրացանները պայթեցան: Սպաննուողներուն դիակները բռնելով յանձնեցին Եփրատի ալիքներուն: Երբ դէպքը մեզի յայտնի եղաւ, Խանին մէջ աղաղակ մը, իրարանցում մը փրթաւ: Փոքր պատանիները սկսան լալ, աղաչել, ոմանք կ'աղօթէին, ոմանք կը հայհոյէին: Դժբախտաբար բոլորս թեւերն ալ կապուած ըլլալով՝ զրկուած էինք ինքնապաշտպանութեան ամէն միջոցներէ: Մեր ներքին իրարանցումը Թուրքերը հեղնանքով կը դիտէին, մինչ շարան շարան դէպի Եփրատ առաջնորդելով գնդակահարումը կը շարունակուէր: Կարգը եկաւ ինծի: Մեր խմբակն ալ առաջնորդեցին ջուրին եզերքը, կողոպտեցին, մերկացուցին, երբ կարգը եկաւ հրացանաձգութեան, հրացանները պայթելէ առաջ գետին փռուեցայ, կարծեցին որ յանկարծամահ եղայ:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

մը որով չեն հետապնդուիր քաղաքական նպատակներ, այլ միայն աւելի սերտ համակցութիւն մը՝ երեք պետութեան տնտեսական շահերուն ըսկզբունքին վրայ յենած:

Ճիշդ է որ, ինչ կը վերաբերի ուխտի քաղաքական կողմին, առիկա բարի-դրացիական յարաբերութենէ կը բաղկանայ, յարաբերութիւն մը որ պահ մը խանգարուած էր: Բայց, առիկա յատուկ է միայն դաշնագիրներու ներքին յարաբերութեանց: Կը մնայ գիտնալ թէ ուխտը կոչուած չէ՞ արդեօք շահեր հետապնդելու: Առաջինը,— ծառանալու Իտալիոյ աճող ազդեցութեան Միջերկրականի մէջ: Այս հարցերը չեն յարուցուիր երեք պետութեանց մամուլներուն մէջ, իսկ առիկա բացատրելի է: Թուրք մամուլը մեծ տեղ կուտայ այն տնտեսական ու մշակութային շահերուն, որոնք կը կապեն իրար երեք իսլամ պետութիւնները, ու մանաւորապէս կը շեշտէ թէ ուխտը երաշխիք մըն է Մերձաւոր Արեւելքի մէջ խաղաղութեան պահպանումին: Ի՞նչ պէտք է հասկնալ այս նախադասութենէն, երբ ծանօթ է որ Թուրքիոյ, Իրանի եւ Իրաքի միջեւ խաղաղութիւնը որ եւ է պարագայի չի կրնար վտանգուիլ: Ոչ մէկուն կողմէ՝ ոչ մէկ պատճառով: Ֆրանսական որոշ խրադէկ շրջանակներու կարծիքին համաձայն, Թուրքիա՝ ասիական ուխտի կնքումով կը փնտռէ նախապահովում մը՝ այն պարագային, երբ կռիւ մը ծագի Իտալիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ:

Ինչ կը վերաբերի տնտեսական շահերուն, անոնք առաւելապէս Թուրքիան կը շահագրգռեն,— Իրաքի մէջ էն քարիւղի հանքերը: Թուրք կառավարութիւնը, համաձայն ստորագրուած համաձայնագրի մը, սուրիական (?) կառավարութենէն տարեկան կը ստանայ շահագործումէն իր մասնակցութեան բաժին մը: Քարիւղի ակերու այդ շահագործումէն միլիոններ կը գոյանան ու կասկած չկայ, որ յառաջին կերպով պիտի ապահովէ իր շահերը՝ նորոգելով եւ պաշտօնական թուղթերով յիշատակելով իր մասնակցութիւնը:

Մշակութային շահերու մարզին մէջ դարձեալ Թուրքիան է որ ամէն գնով կ'ուզէ լինել առանձնաշնորհեալ դիրք մը՝ որպէս ամէնէն մշակեալ երկիրը Մերձաւոր Արեւելքի: Թուրքերը շատ ըլլացած են որ իրենց բարձրագոյն վարժարաններուն մէջ երկու երեք տարիէ ի վեր կ'ուսանին Իրաքէն եւ Իրանէն եկող ուսանողներ: Եւ իրաւացի է լաւատեղեակ «Ուլուս»ը, որ Բ. Արասի Պաղտատ այցելութեան առթիւ կը գրէր.— «Մշակութային մարզին մէջ, մեր կապերը օր օրի կը սերտանան, Թուրք եւ իրաք երիտասարդութիւնը, իրար ճանաչելով, պիտի ըլլայ ամէնէն ապահով խթանը՝ երկու երկիրներու ապագայ բարգաւաճումին: Թուրքերն ու Սուրիացիները երկու ազգեր են, որոնք գիտեն լաւագոյնս հասկցուիլ եւ որոնք ըմբռնած են թէ իրենց շահերը կը նոյնանան: Մեր արտաքին նախարարին համբորդութիւնը պիտի ըլլայ արտայայտութիւնը թուրքեւսուրիական համաստատակամութեան՝ խաղաղութեան պահպանումին ի խնդիր»:

Բ. Արասի Պաղտատ այցելութենէն վերջ, պիտի մեկնի Իրանի մայրաքաղաքը՝ Թէհրան: Այս այցելութիւնը Թուրքիա կը պարտի Իրանին, վասնզի: Ծանօթ է, որ 1934ին Իրանի Շահը այցելեց Էնկիւրի՝ Թուրք հանրապետութեան նախագահին, ու անկէ աւելին կնքուեցան երկու համաձայնութիւններ՝ Թուրքիոյ եւ Իրանի միջեւ, մէկը՝ առեւտրական յարաբերութեանց կարգաւորումին համար իսկ միւսը բարեկամական:

Այս այցելութիւններէն վերջ, պիտի տեսնուի թէ Թուրք շրջանակներէն ոմանց փափաքը պիտի իրականանա՞յ Աֆղանիստան եւս մասնակից տեսնելու ասիական ուխտին: Այն ատեն իրապէս ուխտը պիտի ըլլայ ասիական, որովհետեւ պէտք է անցնի Մերձ. Արեւելքի սահմանները՝ մերձենալու համար Հնդկաստանի սահմաններուն:

Վերջացնելէ առաջ, յիշենք այն ցանկութիւնը զոր յայտնեց վերոյիշեալ Թուրք թերթը.— «Մենք երջանիկ պիտի ըլլանք տեսնելով այս երազին իրականացումը, յուսանք որ ասիական ուխտին կնքումը պիտի գնահատուի խաղաղութեան բոլոր բարեկամներէն ու գլխաւորաբար պալքանեան մեր բարեկամներէն»:

Թէ ինչ օգուտ կրնան ունենալ պալքանեան պետութիւնները ասիական ուխտէն, պիտի տեսնենք ապագային. առ այժմ միայն Թուրքիան կը շահագրգռէ:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ (Յառաջ).— Կիրակի կէս օրէ վերջ Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի կազմակերպած ներկայացումը, «Ղարաբաղի մելիքները» կամ «Պըլը-Պուղի»ն, ղեկավարութեամբ դերասան ընկ. Ուզունեանի եւ իր թատերախումբին: Հակառակ ճնշող օդին եւ կիզիչ արեւին, Իսիէն եւ Շավիլէն խումբ խումբ հայրենակիցներ եկած քաջալերելու Կ. Խաչի ձեռնարկը: Ընկ. Ուզունեան ստանձնած էր Պըլը-Պուղիի դերը զոր շատ յաջող խաղաց, կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները: Դերակատարները առհասարակ յաջող էին: Ցանկալի է որ ընկ. Ուզունեան պահէ իր այս խումբը եւ այսպէս ներկայացումներ տայ շարունակ: Նման թատերախումբի մը պակասը զգալի է Փարիզ եւ շրջաններու մէջ: Թատերախումբի նման գիտակից վարիչ մը, այսպիսի դաստիարակիչ ներկայացումներով, կրնայ վերջ դնել «Արշին մալ ալան»ներուն կամ «Մաշադի Իպադ»ներուն: Թատրոնը տեսակ մը դպրոց է, եւ լաւ է ներկայացնել բարոյական եւ պատմական խաղեր, ինչպէս «Ղարաբաղի Մելիք»ները: Ի՞նչքան թելադրիչ էր, երբ վերջին արարին կը միանային իրարու հետ թշնամացած հայ մելիքները: Արդեօք Ղարաբաղի մելիքներուն օրինակը դաս մը չէ՞ կրնար ըլլալ մեր քաղաքական կուսակցութիւններուն, որ միասնաբար գործեն ազատ եւ անկախ Հայաստանի մը գոյութեան համար:

Շրջ. Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28

ՏԷՍԻՆ.— Այս տարի ալ օտար երկինքներու տակ տօնեցինք Մայիս 28ը: Այս անգամ ալ եկած էր հաւատաւոր երիտասարդութիւնը գէթ քանի մը ժամ ապրելու համար մեր նոր օրերու նոր «Վարդանանց»ը: Հանդէսը կազմակերպուած էր տեղւոյս Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէ, Հ. Յ. Դ. ընդարձակ շէնքին մէջ: Կը նախագահէր ընկ. Հիւսեան: Իբրեւ բացում երգուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ը, յոտնկայս, բոլոր ներկաներու կողմէ: Մայիս 28ի դէպքերուն ամփոփ պատմականն ըրաւ ընկեր նախագահը: Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Մարիցա Պասմաճեան (Ծաղկոց մը տամ), Պ. Նուպար Գազազ (Զարենցի «Հայաստանին»), Օր. Թաթուլաճեան (Ես լըսեցի մի անուշ ձայն), Օր. Լիւսի Պոստանճեան Մայիս 28ի առթիւ ուղերձ մը, եւ Պ. Ռ. Կէնճօյեան Պեխիկոն ու ժողովուրդի փափաքին վրայ՝ ուրիշ կտոր մը:

Այս խանդավառ ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ ընկ. Տ. Մխաքեան: Պիտի չկարենամ տալ ընկերոջ իմաստալից ճառին ամբողջութիւնը, որ տեւեց մէկ ու կէս ժամ: Ակնարկ մը նետեց այն դժոխային օրերուն վրայ, երբ հայ ժողովուրդը երիտասարդէն սկսած մինչեւ ծերունին, մէկ մտածում միայն ունէին — փրկել Հայրենիքը: Այսպէս դէպքերու թւումն ու վերլուծումը ընելով հասաւ մեր օրերուն: Եւ հաւատք ներշնչեց այն յոյսով թէ աւելի դժբախտ պայմաններու տակ ալ այս ժողովուրդը կրնայ տոկալ եւ ողջունել դարձեալ իր հայրենիքին ազատութիւնը: Բուռն ծափերու տակ բեմէն իջաւ ընկերը: Նախագահը քանի մը խօսքով փակեց հանդէսը ուշ գիշերին:

Հ. Քարտաշեան

×

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ակնունի ենթ. կոմիտէի ձեռնարկութեամբ մեծ շուքով տօնուեցաւ Հայաստանի անկախութեան 19րդ տարեդարձը: Առաւօտէն սկսեալ ժողովուրդը մեծով պզտիկով, իրենց ճաշերով, գունդագունդ կը բարձրանար ընկ. Լ. Եօթնեղբայրեանի օդասուն ագարակը, լսելու եւ հաղորդուելու հայ ժողովրդի պահակ Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքով:

Կէս օրէ վերջ դաշտավայրը լեցուած էր մօտ 450 հանդիսականներով: Բացումը կատարուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով եւ «Մարսէյլէզ»ի եղանակին վրայ Փորթուգալեանի մէկ երգով, որոնք երգուեցան տեղւոյս Կ. Խաչի սանուհիներուն կողմէ:

Օրուան նախագահը հրաւիրեց հանդիսականները մէկ վայրկեան ոտքի կանգնիլ յարգելու համար ազատութեան ճամբուն վրայ ինկած յայտնի եւ անյայտ հերոսներու յիշատակը:

Բացման խօսքէն վերջ, Պատ. Միութեան եւ Կ. Խաչի սանուհիներու կողմէ եղան օրուան պատշաճ արտասանութիւններ, մեներգ, խմբերգ եւ կենդանի պատկեր մը: Ասոնցմէ դուրս Թաղիս երիտասարդները արտասանեցին՝ Պ. Պ. Ցոլաքեան, Վ. Եղբովանեան, մեներգեցին Օր. Պէնկոեան եւ ընկ. Ա. Սարգիսեան: Բոլորն ալ յաջող էին եւ գնահատելի իրենց արտայայտութիւններով:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկ. Ա. Մարտիրոսեան որ մեզի պատկերացուց անցեալին դէպքերը, հայ ժողովուրդի աննկուն կամքը, զոհողութիւնը որով կերտեցին մեծ օրը՝ Մայիս 28ը: Տեղւոյն «Վահան Խորէնի» թատերախումբին կողմէ ներկայացուեցաւ ուրախ օփերէթ մը: Խաղը անցաւ բաւական յաջող: Խումբէն դուրս իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Գ. Պօղոսեան եւ Անուշաւան: Ներկայացումէն վերջ օրուան նախագահը փակուած յայտարարեց հանդէսը:

Սկսաւ խրախճանքը սեղաններու շուրջ,— երգ, պար, ոգեւորութիւն, որ տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 10ը:

Գ. Փիլիկեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՐՉ. ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— o —

Բաշխի Ներսիսեան նշանակուեցաւ Հայաստանի անտառային արդիւնաբերութեան գործավար:

Վարդգէս Վարդապետեան նշանակուեցաւ արուեստի վարչութեան պետ:

** «Պրաւդայ»ի մէջ լոյս տեսաւ Երեւանէն ղրկուած թղթակցութիւն մը որ կը քննադատէ Երեւանի վարիչները այն մեղադրութեամբ որ ուժ չեն տար «ինքնաքննադատութեան»: «Պրաւդայ»ի խմբագրութիւնը, թղթակցութեան տակ ծանօթութիւն մը աւելցնելով՝ կը փակէ Ամատունիի օձիքէն.— Մայիս 7ին եւ 17ին «Պրաւդայ»ի մէջ տպուած էին թղթակցութիւններ, որոնք կը հաստատէին թէ Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնը «աղտոտած է խորթ մարդոցմով», ինչպէս եւ այն որ ինքնաքննադատութիւնը ճնշումի ենթարկուած է Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին կողմէ: Կը յուսայինք որ Կեդր. Կոմիտէն կը սրբագրէր այս սխալները, ընդհակառակն «ընկ. Ամատունին բռնեց սխալները ծածկելու եւ քննադատութիւնը արհամարհելու ուղին»: (ԽՄԲ.— Այս հաշիւով, Ամատունին ալ կասկածելի կը դառնայ):

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐԱԾԻՆ ՄԱՆՈՒԿԻ ԽՆԱՄՔԸ, ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ (Պատկերազարդ), ռուսերէնէ թարգմ. Յովհ. Թադէոսեան, գին 15 ֆրանք: Դիմել թարգմանիչին Ave. Paris, Manzil Danialoff, Téhéran (Iran).

LE CAUCASSE, Organe de la pensée nationale indépendante, Juin, Paris.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՆՔ ԵՒ ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ

«Յուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (10 յունիս).

—«Մեր հարեւանները — գրեթէ բոլորը — սեփական լեզուներով բազմաթիւ պարբերականներ կը հրատարակեն: Անոնք բոլորը — Թուրք, Վրացի, Ազէրի, Լեռնական, Քիւրտ եւն.— զանազան առիթներով յաճախ կ'անդրադառնան նաեւ մեր հարցին: Իրենց բոլոր արտայայտութեանց մէջ մեր հարեւանները գրեթէ միշտ մեզ կը ներկայանան իբրեւ դասատու: Հազուադէպ է տեսնել, որ անոնցմէ որ եւ է մէկը խօսէր մեզ հետ իբրեւ աշակերտ: Այսինքն, ոչ միայն ուսուցանէր մեր ժողովուրդին, այլ եւ ուսանէր անկէ: Անգամ Ազէրին՝ որ տակաւին երէկ բեմ իջաւ իբրեւ առանձնատիպ ժողովուրդ. անգամ Լեռնականները, որ մեզ բաղդատմամբ միայն աղօտ հետքեր պահած են իրենց ազգային գանձերէն. անգամ Քիւրտը, որ զուրկ մնաց իր այբուբենէն,— այս ժողովուրդներն իսկ, երբ բերան կը բանան մեր մասին, կը սիրեն խօսիլ իբրեւ դասատու:

Այս անհամեստութիւնը երկու աղբիւր ունի. առաջին՝ մեր հարեւաններու տգիտութիւնը. երկրորդ՝ մեր լալկանութիւնը:

Մեր հարեւանները անտեղեակ են մեր անցեալին, անծանօթ են նաեւ մեր ներկային. ինչ որ գիտեն մեր մասին՝ մեր լացն է:

Տարօրինակ նկարագիր ունինք մենք. մեր աչքին մեզմէ դուրս եղած ազգերը իրենց դարաւոր արիւնոտ պայքարներուն մէջ միայն «մուտք»ի բաժին ունին (առանց «ելք»ի բաժիններու). անոնք կը կռուին, գրեթէ միշտ շահելով, առանց երբեք կորսնցնելու: Եւ ընդհակառակն. երբ խօսք կ'ըլլայ մեր մասին, մեր համոզումով ազգային մեր դարաւոր պայքարները միայն «ելք»ի բաժին ունին (առանց «մուտք»ի բաժիններու). մեր կարծիքով, մենք կը կռուինք՝ գրեթէ միշտ կորսնցնելով, առանց երբեք շահելու:

Ու մեր հարեւանները, որ բաղդատաբար նուազ լալկան են, միշտ մեր այս լացը լսելով եւ անծանօթ ըլլալով մեր անցեալին եւ ներկային, ակամայ եւ անգիտակցաբար կը տարուին խորհելու, թէ իրենց ազգային պայքարին մէջ — հիները՝ դարերով, իսկ նորերը՝ մերձաւոր անցեալին մէջ — մեզմէ աւելին շահած են: Ու՝ «փաստ»էն իմաստութիւն քաղելով՝ արդարօրէն անոնք կը տարուին եզրակացնելու, թէ մեզմէ աւելին շահած են, որովհետեւ մեզմէ աւելի հմուտ, աւելի ձեռնհաս, աւելի քաղաքագէտ, աւելի արի եղած են:

Պատրանքներէ ծնունդ առած այս համոզումով է, որ մեր հարեւանները մեր մասին խօսած ատեն մեր նկատմամբ կը դառնան ճշմարիտ դասատուներ: Կասկած չունինք, որ եթէ անոնք, գէթ ընդհանուր գծերով, ծանօթ ըլլային մեր հազարամեայ պայքարներու զոյգ բաժիններուն, ոչ միայն «ելք»ի (որու մասին կը սիրենք միշտ խօսիլ), այլ «մուտք»ի (որու մասին չենք սիրեր խօսիլ, մանաւանդ օտարներուն), այն ատեն, անոնք այդ բաժինները բաղդատելով իրենց «ելք»ի եւ «մուտք»ի բաժիններուն հետ, պիտի տեսնէին, որ մեր նկատմամբ ոչ միայն դասատու ըլլալու իրաւունքը, այլ եւ աշակերտ ըլլալու պարտականութիւնը ունին: Պիտի համոզուէին, որ ինքնատիպ եւ ուշագրաւ ազգ մըն ենք, որուն ոչ միայն կարելի է ուսուցանել, այլ եւ որմէ հարկ է ուսանիլ:

Մեր այս դիտողութիւնը լրիւ կերպով կը վերաբերի նաեւ մեր ժողովուրդին: Նոյն ախտաւոր երեւոյթը, անշուշտ աւելի նուազ չափերով, նաեւ մեր կեանքի մէջ:

Հայը անծանօթ է իր հարեւաններու անցեալին, ան յստակ գաղափար չունի նաեւ անոնց ներկայ կացութեան մասին. իր գիտցածը թռուցիկ տեղեկութիւններ են միայն, եւ այն ալ գրեթէ բացառաբար անոնց ազգային պայքարներու «մուտք»ի բաժիններէն: Աւելին: Հայը անծանօթ է նաեւ իր սեփական անցեալին. ստոյգ կերպով ոչ իր անցեալը գիտէ, ոչ ալ իր ներկան: Եւ որովհետեւ բաղդատութեան համար ստոյգ տուեալներ չունի — մինչ հին է խօսքը՝ թէ միայն բաղդատումով երեւան կուգան արժէքները,— ուստի Հայը կը դառնայ լալկան իր նկարագրով, կը մնայ աշակերտ՝ իրեն աշակերտելու արժանի ազգերու նկատմամբ, եւ իր կարծիքներու եւ եզրակացութեանց մէջ շարունակ կը նետուի սխալէ սխալ:

Պիտի պայծառանար մեր ժողովուրդի հոգին, պիտի ամրանար իր կորովը, հայութիւնը պիտի լեցուէր արդար հպարտանքով եւ տոգորուէր անխորտակելի հաւատքով, եթէ երբեք իր ձեռքը տրուէր ազգերու պատմութեանց բաղդատական ուսումնասիրութիւն մը: Գիրք մը, ուրկէ Հայը կարենար անվիճելի տեղեկութիւններ քաղել իր եւ ուրիշներու մասին՝ դիւրութեամբ ազգային իր դարաւոր պայքարներու վաստակներն ու կորուստները այլոց կորուստներուն եւ վաստակներուն հետ բաղդատելու համար:

Արդար չէ մեր յուսահատութիւնը: Մէկն ենք այս աշխարհի հնագոյն եւ յաղթանակած ազգերէն: Ինչ որ կորսնցուցած ենք (մեր անկախութիւնը)՝ բաղդատաբար դիւրին է ձեռք բերել, սակայն ինչ որ հազարամեակներու ընթացքին շահած եւ պահած ենք մինչեւ այսօր (մեր ինքնատիպ ազգութիւնը)՝ շահած ենք մեծ ճիգերով եւ պահած՝ «արութեան» բազմաթիւ գործեր կերտելով:

«Ծանիր զքեզ»— եթէ այս իմաստութիւնը ոչ միայն յորդոր մնար, այլ եւ գործ դառնար, ինքնաճանաչումի կազդուրիչ լոյսին տակ պիտի հոգեփոխուէր հայութիւնը եւ պիտի կրկնապատկուէր իր կորովը»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (389)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Սխալ հասկցար զիս,— ներողամտաբար ժպտելով հանդարտօրէն պատասխանեց Լեւոնը, որ Համասփիւռի հետ կը վարուէր, ինչպէս պիտի վարուէր ընկերոջ մը հետ,— սըխալ հասկցար զիս: Անշուշտ ես չէ որ հայ աղջկան զոհաբերութեան ոգին պիտի չգնահատեմ, նոր չէ որ կը ճանչնամ քեզ, գիտեմ երկուքիդ արժէքը... Որքան ալ որ ձեր զոհաբերութիւնը մեծ է, մերժելու իրաւունք չունիմ: Ամէնքս՝ հայրենիքի համար: Բայց ձեր երկուքի միասնաբար գործելը աւելորդ շռայլութիւն մը կը համարիմ: Գործեցէք անկախաբար, ամէն մէկդ առանձին: Տարբեր միջոցներ ալ ձեռք առնուած են: Երանի մէկն ու մէկը յաջողի, ու ժողովուրդը ազատի այս անօրինակ պատուհասէն:

Սկսած էր մթնել, երբ Համասփիւռն ու Աննիկը այգիի դռնով դուրս եկան Սոնիայի տնէն: Երկու ժամէ աւելի մնացին Լեւոնի հետ: Ամէն հնարաւոր արգելքները կշռելով վերջնական ծրագիր մը կազմած էին: Աղջիկները բարձր տրամադրութեամբ կը քալէին այգիներով՝ գօտիներու մէջ խրուած ատրճանակներու կարծրութիւնը ըզգալով իրենց մարմնի վրայ, որ առանձին ինքնավստահութիւն մը ներշնչած էր իրենց:

Այդ գիշեր Լեւոնը մեկնեցաւ Սոնիայի մօտէն: Գիշերը Սաթենիկենց մօտ մնաց, իսկ առաւօտեան շատ կանուխ Փաշի փողոցի պատանին եկաւ իմացնելու Սաթենիկին, որ Առիւծ Գեւոն եւ Թոփալ Սատանան ապահով կերպով հասած են իրենց տունը:

Դեռ ժամանակ կար շարժելու: Լեւոնը պատանիին հետ ճամբայ ելաւ, երբ ժամհարը կոչնակը զարնելով՝ կը սկսի ման գալ Այգեստանի փողոցները՝ հաւատացեալները առաւօտեան աղօթքի հրաւիրելով:

×

— Վալլահ, էլ չեմ սպասեր:

— Զէ, ախպէրս, «մէկ շաբաթ ըսպասեցէք» պատուիրեց մեզ պարոն Լեւոնը: Դեռ երկու օր ալ ունինք. եթէ խապար մը չելաւ, այն ատեն շատ լաւ, ճամբայ կ'ելլենք:

— Սարսախ սարսախ կը խօսիս,— բարկացաւ Առիւծ Գեւոն,— մէկ շաբաթն ալ անցաւ, երկուքն ալ: Փառք Աստուծու, ես ալ խելք ունիմ, հաշիւ ընել գիտեմ ...

— Գեւօ, Աստուածդ սիրես, մենք հինգշաբթի գիշեր եկա՞նք թէ չէ ...

— Հա, հինգշաբթի գիշեր:

— Որ էդպէս է, ուրբաթ մէկ, շաբաթ երկու, կիրակի երեք, երկուշաբթի չորս, երեքշաբթի հինգ, էս օր էլ չորեքշաբթի ...

— Ծօ, աւանակ, ինծի Առիւծ Գեւօ կ'ըսեն, դո՞ւն ինծի հաշիւ ընել պիտի սորվեցնես, ծօ՛, քեզի որ կ'ըսեմ օխթը, ութ օր անցաւ, ուրեմն անցաւ, հասկցա՞ր, ալ բերանդ չբանաս ... Բայց որ կ'ուզես երկու օր մըն ալ սպասել, քու խօսքդ թող ըլլի: Աստուած պելադ տայ, քեզի ընկեր չտայի ինձ, գլխուս փորձանք տուիր, կոտոշով փորձանք: Ի՛նչ ընեմ, ճախս մեղքն ես, ճար չունիմ՝ պիտի քաշեմ ...

Լեւոնի Սուրբ Խաչ վանքէն մեկնելու օրէն իսկ, Առիւծ Գեւոն ու Թոփալ Սատանան անվերջ շուն ու կատու խաղցեր էին: Մարագի մէջ իրարու կողքի երկնցած՝ Առիւծ Գեւոն գիշերները կը լուսցնէր անընդհատ ծխելով եւ հայհոյելով Թոփալ Սատանային, որ յարդի վրայ երկնցած՝ հանդարտօրէն կը խռկար: Մեր Առիւծ Գեւոն մարագի մէջ բանտարկուելու անսովոր, կը պնդէր երթալու մասին: Ան իւրայատուկ կերպ մը ունէր օրերը հաշուելու, որ սովորական թըւաբանութեան հետ նմանութիւն չունէր: Երկրորդ օրէն սկսած՝ կռիւը փրթաւ երկու ընկերներու միջեւ:

— Ծօ ... մեռելի տղայ, շաբաթը շատո՞ւց անցաւ,— կ'ըսէր Առիւծ Գեւոն՝ երկար բեխերը ոլորելով,— ի՞նչ նստեր ենք, երթանք Հայոց Ձոր Մոսոյի քով:

Թոփալ Սատանան մատներու վրայ օրերու հաշիւը բռնելով՝ վերջ ի վերջոյ կը համոզէր ընկերը դեռ օր մըն ալ սպասելու: Այդ օր սակայն, Առիւծ Գեւոյի համբերութիւնը մագլցեր էր սանդուղի ամենավերի աստիճանը, այլ եւս Թոփալ Սատանայի մատի հաշիւներն ալ չէին զօրեր զայն համոզելու:

— Որ գիշեր եղաւ, հայտա՛, ճամբայ կ'ելլենք, հասկցա՞ր, Սատանայ: Ալ բերանդ չբանաս, վալլահ ձեռքէս փորձանք մը կ'ելլէ ... էս քանի՛ շաբաթ եղաւ, նստեր՝ վանքի հացը կ'ուտենք:

Թոփալ Սատանային կը մնար համաձայնիլ ընկերոջ պահանջին, ալ աւելի զայն չգրգռելու համար: Սակայն կէս օրուան մօտ, Կուռուպաշի Պաղտօն անակնկալօրէն յայտնուեցաւ վանքի մէջ: Առիւծ Գեւոյի հետ հին ընկերներ էին: Պաղտօն յայտնեց, որ Լեւոնէն լուր կայ, որ այդ գիշեր իսկ պէտք է Այգեստան անցնին:

— Տեսա՞ր,— խօսքը Առիւծ Գեւոյին ուղղելով ինքնավստահ շեշտով, ըսաւ Թոփալ Սատանան,— որ կ'ըսէի սպասենք ...

— Ծօ, ձէնդ կտրէ՛,— թունդ բարկացաւ մեր Գեւոն,— իմ հաշիւովս հինգ վեց օր եղաւ գալերնիս, տահա մէկ երկու օր ալ ունէինք ... Ալ բերանդ մի բանար, Թոփալ: Հա Պաղտօ, ուրեմն այս գիշեր կ'երթանք:

— Մթնելուն ես կուգամ, ձեզ առաջնորդելու: Հիմա մէկ՝ վանահօր մօտ երթամ:

Քաղաք երթալու լուրը առնելով, այլ եւս Առիւծ Գեւոյի քէֆին քէֆ չէր հասներ: Փափախը ծռեց ու յանկարծ բռունցքի ուժեղ հարուած մը իջեցուց Թոփալ Սատանայի մէջքին.

— Հը՞, Թոփալ, որ կ'ըսէի համբերենք, քիչ մըն ալ սպասենք, անշուշտ խապար մը կ'ելլէ մեր պարոն Լեւոնէն: Մէրը չմեռնի անոր. աշխարհ տակնուվրայ ընես, նորէն մէջտեղ կ'ելլէ ... Հապա ի՞նչ գիտցար, մենք, հին յեղափոխականներս էդ թաւուր մարդ ենք: Ծօ, մեզի գերեզման ալ դնեն՝ նորէն չհաւատաս, օխտը օր չանցած, անկէ ալ դուրս գալու կերպը կը գտնենք: Հէ՛յ, հէ՛յ, ասկէ աւելի ծանր օրեր տեսած է Առիւծ Գեւոն. ծօ, աս օրերը ի՞նչ են որ: Երբ որ մեծ ջարդի տարին ... Ծօ՛, բերանդ չբանա՞ս, ի՞նչ ես անլեզու հայվանի նման նստեր երեսիս կը նայիս. Հայր Աբրահամի կնի՞կը դարձար ...

— Ղովտի կնիկը,— ընկերոջ սխալը ուղղեց Թոփալ Սատանան:

— Ծօ քեզի ալ, Ղովտին ալ, Աբրահամին ալ բան մը պիտի ըսէի, մեղայ, մեղայ ... բերանդ բաց, երկու խօսք խօսէ:

— Ախպէր, մարդու կա՞րգ կուտաս խօսելու ... Մէկ սաղ սալամաթ Այգեստան հասնէինք ...

— Հա՛յ հո՛յ, ծօ, Այգեստան ալ կ'երթանք, աշխարհի ծէրն ալ. բաւական է որ Առիւծ Գեւոյի հետ ես ... փափախդ ծռէ, քեզի էնպէս ապահով Այգեստան մտցնեմ որ ինքդ ալ չիմանաս ...

— Եանի ճամբան գիտե՞ս,— տարակուսած հարցուց Թոփալ Սատանան:

— Ճամբա՞ն մի,— Առիւծ Գեւոն ինքնավստահ կերպով ձախ ձեռքի ափը պարզեց ու աջի ցուցամատով ըսկաւ գիծ մը քաշել ափին մէջ,— ծօ՛ Թոփալ, էս մեր վանքն է, էյ ըսէ, էս ալ Հաճի Պէքիր Ղշլան է, ախպօրս ըսեմ, էս ալ ճամբան, հասկցա՞ր:

— Է՛, լաւ, ըսենք թէ հասկցայ:

— Արդէն դու որ խելք ունենայիր դդում գլխուդ մէջ, էդ պոյին չէիր մնար: Ես ալ մարդ գտայ՝ շունչ կը հատցնեմ քեզի համար ... Ծօ, հայվան, էս Ղշլան է, էս ալ Խոշապու ճամբան: Ղշլան չհասած՝ քիչ մը աջ կը ծռինք, յետոյ շիտակ Այգեստան, պրծաւ գնաց ... հիմա հասկցա՞ր ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

գործի սկսելուն պէս: Այս կացութեան հանդէպ, այդ տեղերը զաւ գիտցող մասւորականներէն ոմանք կ'ըսէին թէ վարչութիւնը ցոյց տուած էր իր կարողութիւնը, իսկ ուրիշներ ալ կը յայտնէին թէ Հանրապետութեան զօրութիւնը հասկցնելուն համար, այդ տեղերը հանդարտած էին: Ըսողներ ալ կային թէ ծածկամիտ ընթացքի մը կը հետեւէին, մինչեւ որ կառավարութեան գործելակերպը հասկցուէր:

Եթէ երբեք ամէն կարծիք նկատի ունենանք, դէպքերը կարճ եզրակացութեան մը կրնանք յանգեցնել: Նախ, Թունճէլիի ժողովուրդը Թուրք ցեղէ ըլլալուն (?), ես անձնապէս բնաւ հաւանական չեմ գտներ որ իրր անջատ ազդ՝ օտար գաղափարական մը կը հետապնդէ: Ես չեմ կրնար երեւակայել թէ կեանքը ազատութեամբ անցընող եւ նախահայրերէն սկսեալ ինքզինքը Թուրք նկատող ժողովուրդին այս միջավայրը տարբեր գաղափարականով մը տոգորուած ըլլալուն պատճառ եւ ուժ կը գտնուի: Ուրեմն, անիկա զէնք գործածելու հակում ունի խիստ բնաւորութեան մը հետեւանքով, եւ այդ հակումին խառնուած ազատութեամբ աւելի դիւրաւ կը շահի եւ կ'ապրի: Թունճէլիի օրէնքին հրատարակութիւնը իսկոյն մեծ ազդեցութիւն յառաջ բերած է այդ միջավայրին մէջ: Ցետոյ զօրավարին գործի սկսիլը եւ մէկ քանի Թունճէլիցիներուն Էլազիզի փողոցներուն մէջ կախաղան հանուիլը ուրիշ ազդեցութիւն գործած է: Ասոր վրայ, ամէնէն վաղեմի ազատականները, ամէնէն կատաղի աշիրէթներն իսկ սկսած են անդէն պտտիլ, անձնատուր ըլլալ եւ իրենց պատիժները յետաձգել տալ: Զօրավար Ալփ Տօղանի հետապնդած վարչական եւ քաղաքական գործելակերպը այդ միջավայրին մէջ այնքան յաջողութիւն գտած է որ ժողովուրդը սկսած է զօրավարը սիրել ու յարգել հօր մը պէս:

Այս վիճակը չարունակուած ատեն, ոմանց զօրաւոր պնդումին համաձայն, կարգ մը լրտեսներ հարաւի սահմանէն անցնելով զրգռութիւններ ըրած ու գործը ծայրայեղութեան մղած են: Անոնց ըրած հետեւեալ տարօրինակ առաջարկները Տէրսիմցիներու կողմէ ընդունուելու յանգանքը գործուած է.

Ա.— Մեր մէջ պահականոցներ չպիտի չինէք: Բ.— Կամուրջ չպիտի ձգէք: Գ.— Գիւղախումբի եւ գաւառակի նոր կեդրոններ չպիտի հաստատէք: Դ.— Մեր զէնքերուն չպիտի դպչիք: Ե.— Մենք ալ ըստ առաջնոյն մեր տուրքերը պիտի վճարենք սակարկութեան եղանակով:

Ներելու եւ անհոգութիւն ցոյց տալու հնարաւորութիւն չկար, եթէ ենթադրենք որ Թուրք յեղաշրջումին եւ Հանրապետութեան դէմ այդ լիրբ յանդգնութիւնը եւ ընթացքը ցոյց տուած են Օղուզ Խանի պղտիկ զաւակները: Մեր հարաւային սահմանի դէպքերուն նախօրեակին, Թունճէլիի մէջ սա դէպքերը պատահած են.

Ա.— Արեւմտեան Տէրսիմի Ինի պահականոցին վրայ գիշերային յարձակում գործուած է:

Բ.— Հարչիք ջուրին վրայ, Եահ եւ Գահմուտ գիւղախումբերը իրարու միացնող փայտաշէն կամուրջը կրակի տրուած է եւ ամէն կողմէ ինքնագլուխ շարժումներ յառաջ եկած են:

Իսկոյն հարկ եղած միջոցները ձեռք առնուած են, ու այդ շրջանի ըմբոստութեան հակամէտ տեղերուն մէջ պահակազօրք հաստատուած է: Համախումբ յարձակումներ եղած են Նազմիէի եւ Մալազկերտ գիւղախումբին վրայ: Նաեւ ուզած են յարձակումներ գործել մեր կարգ մը ջոկատներուն վրայ: Բայց արդիական եւ զօրաւոր զէնքերով փոխադարձութիւն եղած է իսկոյն: Ըմբոստ լեռնցիները ամէն կողմ կորուստ տալով ստիպուած են խոյս տալ:

Կը կարծուի թէ ըմբոստներէն շատեր անձնատուր եղած են: Առաջին շարժումին ատեն, ընդհանուր համաձայնութիւն մը եւ միաբանութիւն մը տեսնուած է անոնց մէջ, սակայն կացութեան ծանրակշիռ ըլլալը հասկցող աշիրէթները ստիպուած են իսկոյն անձնատուր ըլլալ: Խական շարժումներ ընկլուկլուած ենք: Ամէն կողմէ ղրկուած զինուորական ուժը եւ ջոկատները ամբողջովին պաշարած են Թունճէլիի լայն շրջանը, ու միջոցներ ձեռք առնուած են, որպէսզի դուրսի հետ ամենափոքր շփում մը յառաջ չգայ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Այժմ դէպի Սանթանտէր

Պիլպաոյի գրաւումէն վերջ, պաշտ մարտիկները տակաւին կը դիմադրէին հին քաղաքին մէջ: Իբրեւ նահանջի ճամբայ՝ ունէին, արեւմտեան կողմէն, Պիլպաոյի հանքային աւազանը, որուն գրաւումը եւս բաւական նեղութիւն պիտի պատճառէ ապգայնականներուն: Ճիշդ է որ ապգայնականները կը յառաջանան դէպի Սանթանտէր, բայց տակաւին չեն գրաւած Փորթուկալէթէն: Կիրակի գիշեր, Պիլպաոյի համալսարանական թաղին մէջ սարսափելի պայթիւն մը տեղի ունեցաւ,— ուժանակ մը դրուած ըլլալով՝ օդը ելաւ թաղին հիւանդանոցին մէկ թեւը:

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովի զեկոյցը

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը, իր 44րդ նիստէն վերջ, զեկոյց մը հրատարակեց: Ըստ այդ զեկոյցին, Լորտ Փլիմութ, յանուն բրիտանական կառավարութեան, ցաւով կը յայտնէ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին որ հսկողութեան համար ձեռք առնուած միջոցները անօգուտ են: Սպանիոյ կռուող երկու կողմերն ալ կանոնաւոր զէնք եւ ռազմանիւթ կը ստանան արտասահմանէն, մեծ թիւով օտար կամաւորներ կը գտնուին կռուող բանակներուն մէջ:

*** Գերմանական « Լայփցիկ » զրահաւորին կրած յարձակումին մասին կասկած կը յայտնուի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ, ու Գերմանիոյ պահանջները նկատի չեն առնուած:
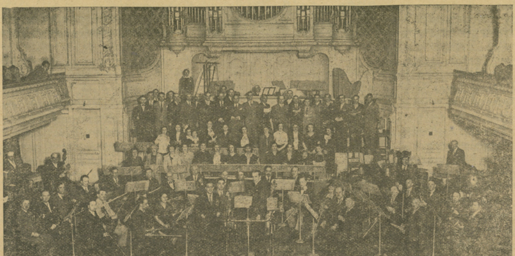
Այս պատճառով գերման կառավարութիւնը յետաձգեց արտաքին նախարար Ֆոն Նէօրաթի ճամբորդութիւնը դէպի Լոնտոն: Մեծ յոյսեր կապուած էին այս ճամբորդութեան: Լոնտոնի մամուլը ցաւ կը յայտնէ որ անգլիագերմանական խորհրդակցութեան առիթ մը կը կորսուի այս ձեւով:

«Մաքրագործումը» կը շարունակուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղաւ Վրաստանի գործավարներու խորհուրդին նախագահը, Մախարաշվիլի: Պաշտօնանկ եղած են նոյնպէս զատական գործավարութենէն կարեւոր պաշտօնատարներ, իբրեւ «ժողովուրդին թշնամի», ապահովաբար ձերբակալուած: Կ'ըսուի թէ խափանարարութեան եւ գեղծումի կարեւոր դէպքեր տեղի ունեցած են Վրաստանի մէջ:

Մոսկուայի պաշտօնաթերթին հաղորդած տեղեկութիւններուն համաձայն, « ժողովուրդին թշնամի» յայտարարուած են Սպիտակ Ռուսիոյ հողային գործավարը, Բենէկ, կրթական գործավարը, Դիակով, երկաթուղիներու տնօրէնը, Վլատիմիրսկի, (որ չողեկառքի բազմաթիւ արկածներ պատրաստած է), անտառային արդիւնաբերութեան տնօրէնը, Ռոզէն, (որ այրած է գործարանները), մանարանի տնօրէնը, Տուրովսքի, (որ թունաւորած է բանուոր մը), պետային նուաւորութեան տնօրէնը, Գոլովանով:

Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են նաեւ Խրիմի մէջ, զեղծարարութեան ամբաստանութեամբ:

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԼՈՒԻ ՄԱՐԷՆԻ
(Երեսփոխան եւ նախկին նախարար)

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՍԵՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին,

Salle Gaveauի մէջ,

45 Rue La Boëtie, մէթրօ **Miromesnil**

Ժողովուրդի ընդհ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ նահատակներու յիշատակին ձօնուած ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳՉԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ, «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻՆ» նկարագրական կտորը: Ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր:

Տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր.: կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince եւ գրատուն Ճէրար 36 rue Montholon:
Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամանակին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. դասախօսական ժողովը 25 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանը, Առնուվիլ:

Կը խօսի՝ Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՇԱՎԻԼԻ «Արցունեան» խումբի ժողովը 26 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԲԻ « Արամ » ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 25 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ պրօպագանտի յանձնախումբի ընկերները, Ուրբաթ (25 Յունիս) երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼի «Վահագն» խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ. 5 Rme de l'Eclipse.

կարեւոր օրակարգ:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ քառասնամեակը կը տօնուի Շավիլի մէջ, Յուլիս 25ին, Կիրակի օրը:

Նկատի առնել այդ թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

27 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր,

ՌՈԲԷՆՍՈՆ, **Maison Fiquet**ի գովասուն պարտէզին մէջ.

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ):

Կը նուագէ ԹԱՌԻՍՏ ԳԱՐԵԳԻՆԻ խուլական ընտիր ճազը:

Եւրոպական պարեր, անակնկալներ եւլն.:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՇԻՇԼԻԿ

Մուտք 3 ֆր.:

ՀԱՂ.ՄԻՋ.— փորթ տ'օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը, իջնել թէրմինիւս:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

27 յունիս, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, իր կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Paris

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ:

Այս առթիւ հանդիսաւորապէս պիտի բաշխուին թէնիսի խաղերու մրցանակները:

Մուտք ոչ-անդամներու 10 ֆր., անդամներու 7 ֆր.:

Ընկերական դաշտագնացութիւն

Պանեօ-Քաշանի Արծիւ Ենթակոմիտէի կողմէ կազմակերպուած
27 յունիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՀՕՐԱՔի պարտէզին մէջ
Rue Traversière, Պանեօ

Իւրաքանչիւր ընտանիք իր ուտելիքը միասին կը բերէ: Խմիչքը տեղւոյն վրայ կարելի է ունենալ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

26 յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին

Երրորդ թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն

Պիտի ըլլան արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ, երգեր «Համազգային»ի չափահաս աշակերտներու կողմէ

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆ

Մուտքի տոմսակը պարգեւաւոր է:

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Ատամնաբուժական աշխատանքները ժամադրութեամբ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մէջ Պ. Քէչիչեանի վիճակահանը տեղի ունեցաւ յունիս 20ին եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 321 էյֆէլի աշտարակը, 211 տուփ մը, 380 շրջանակ մը, 515 խաչ մը: Ստանալու համար դիմել Պ. Յ. Գարակէօզեանին սրճարանը:

Champs Elysées ի մօտ
ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԱՄԱՆՕԹ
Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris
9 rue Lord Byron
à l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՔԱՔՈՒԻ, ԹԱՐՄ, ՀԱՄՈՎ, ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մէթրօ **Pelletier** կամ **Cadet**

Ազանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով:

Յատուկ սրահ հացկերոյթի եւ հարսանիքի համար:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

կարի մեքենայի վրայ աշխատող վարժ եւ լաւ գործաւորուհիներ էնտէմայեալի համար: Աշխատանքը արհեստանոցի մէջ կամ իրենց բնակարանը:

Դիմել՝ ARAX, 8 Rue Tracy, երրորդ յարկ, մէթրօ Réaumur Sébastopol.

ԾԱԽՈՒ **Peugeot** ՕԹՕՄՕՊԻԼՆԵՐ

Անոնք որ կը փափաքին գնել նոր կամ քիչ գործածուած օքազիոն PEUGEOT օթօմօպիլ մը, կանխիկ կամ ապառիկ, կրնան ամենայն վստահութեամբ դիմել Պ. ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆի 65 կամ 67 Ave. Champs-Elysées, Փարիզ: Հեռաձայն Elysées 66—28 կամ 66—29.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով: Շատ նպաստաւոր գին: Դիմել Պ. JACQUESի, 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թէլէֆօն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ փանթէգի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատ կ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեան, արհեստակցորդ, մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը օգտուին ցանկանայ բաժանորդագրուի Ցառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել Ցառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon. Նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթուննում:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
RueCours Lafayette, angle Garibald

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 24 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3455

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՇՈՒՐՋ

Աւելի քան մէկ տարի տիրականօրէն կառավարելէ վերջ, Լէոն Պլումի դահլիճը պարտաւորուեցաւ հրաժարական տալ :

Ժողովրդական Ճակատը, որուն արտայայտիչն էր հրաժարեալ կառավարութիւնը, անցեալ շաբթուան ընթացքին ուշագրաւ նեղքուածներ ունեցաւ :

Պատճառը դահլիճին պահանջած ելմտական լիազօրութիւնն էր: Առաջին հակառակորդները եղան համայնավարները, որոնք չէին ուզեր որ կառավարութիւնը՝ ելմտացոյցին բացը գոցելու համար՝ անուղղակի տուրքերն աւելցնէ : Այդ նոր տուրքերը զգալիօրէն ապրուստի սղութիւն առաջ պիտի բերէին: Արդէն ամէն ինչ սղած է եւ գործաւորներու աշխատավարձքին յաւելումը անիմաստ կը դառնայ գրեթէ :

Համայնավարները յունիս 16էն 17 լուսցող գիշերը, երեսփոխանական ժողովին մէջ բուռն դիմադրութիւն ցոյց տուին եւ չուզեցին կառավարութեան պահանջած լիազօրութիւնը քուէարկել : Սակայն, ի վերջոյ անդրադառնալով իրենց քայլին հետեւանքով առեղծուելիք վիճակին, վճռեցին լիազօրութիւն տալ կառավարութեան, որ երեսփ. ժողովին մէջ 346 քուէ ստացաւ, ընդդէմ 247ի: (Չար լեզուներ կ՚ըսեն թէ Մոսկուա վերջին պահուն արտօնեց տալ Պլումի ուզած լիազօրութիւնը) :

Այս ձեւով առաջին ճեղքուածքը գոցուեցաւ. անկէ վերջ կատարուած քուէարկութեան ընթացքին ալ, կառավարութիւնը կրկին 346 քուէ գտաւ ի նպաստ իրեն:

Երկրորդ ճեղքուածքը բացին Ծերակոյտին մէջ արմատականընկերվարականները, գլխաւորութեամբ նախկին վարչապետ Ժոզէֆ Քայեօյի, որ մեծ մասնագէտ մըն է ելմտական խնդիրներու:

Ծերակոյտը, այս երկրին մէջ, միշտ պահպանողական եղած է եւ միշտ իր հակակշիռը ի գործ դրած՝ երեսփոխանական ժողովի քուէարկած օրէնքներուն վրայ: Արդէն սահմանադրական երկիրներու մէջ Ծերակոյտին բնական դերն ալ այդ է:

Կառավարութիւնը լիազօրութիւն կ՚ուզէր այս անգամ՝ ելմտական կացութիւնը շտկելու համար :

1937ի համար սովորական ելմտացոյցին բացը կը հաշուուի 9 միլիառ ֆրանք: Սակայն կայ արտասովոր ելմտացոյցը, որուն ծախքերու բաժինը տուրքերով չէ որ կը ծածկուի, այլ փոխառութիւններով: Արտասովոր ելմտացոյցին մաս կը կազմեն սպառազինութիւնները, մեծ հանրօգուտ ձեռնարկները եւայլն, որոնց համար պէտք է 20 միլիառ ֆրանք: Ասոնց վրայ աւելցնելով յարակից ելմտացոյցներու բացերը —մեծ երկաթուղիները, թղթատար — հեռագրական սպասարկութիւն եւն., — ընդհանուր բացը կը հասնի 40 միլիառ ֆրանքի:

Սովորական ելմտացոյցին մուտքն ու ելքը 48 միլիառ է: 48 միլիառ հասոյթի փոխարէն՝ 88 միլիառ է ծախքը: 40 միլիառի բացը կարելի չէ սովորական միջոցներով ճարել: Կառավարութիւնը կ՚ուզէր այդ կարեւոր բացը գոցելու համար արտակարգ դրամ ճարել, իր յարմար նկատած ձեւով: Յաւելում պիտի ընէր կարգ մը անուղղակի տուրքերու վրայ, պիտի աւելցնէր երկաթուղիներու սակը, յետոյ մասնաւորաբար խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնէր շահադէտներուն դէմ, որոնք ոսկեդրամ կը փախցնեն արտասահման, պակսեցնելով Պանք տը Ֆրանսի ոսկիի պահեստը:

Երբ երկրի մը ելմտական կացութիւնը կը ծանրանայ, դրամատէրներու վստահութիւնը կը վերնայ եւ անոնք աւելի ապահով երկիրներ կը փնտռեն՝ իրենց դրամները պահելու համար :

Ֆրանսա սակաւաթիւ երկիրներէն է, որ արգելք չդրաւ դրամագլուխի ազատ շրջաբերութեան, արտածման ու ներածման դէմ: Հետեւաբար ըստ օրէնի չի կրնար արգիլել դրամներուն արտասահման փոխադրութիւնը: Շատ շատ կրնայ շահաւոր խայծեր ցոյց տալով զանոնք կրկին ներս բերել — ինչպէս եղաւ ամիսներ առաջ — եւ կամ գեղչի սակը բարձրացնել՝ ոսկիի գնումը անշահեկան դարձնելով : Այս միջոցին ալ դիմեց շաբաթ մը առաջ. երբ տեսնուեցաւ որ նոյնիսկ ֆրանքին գինը պահպանելու համար յատկացուած կարեւոր գումարը մեծապէս պակսած է արդէն , ահազանգը հնչեցուցին Ֆրանքի պաշտպանութեան հսկող մարմնի մասնագէտներէն երկուքը, հրաժարական ներկայացնելով:

Ֆրանսայէն արտասահման փոխադրուած դրամին ընդհանուր գումարն է 60 միլիառ ֆրանք, ինչպէս կը յայտարարէր նախարար Վէնսան Օրիոլ, աւելցնելով որ դեռ ֆրանսական դրամագլուխին արտագաղթը կը շարունակուի, ամէն օր աստիճան մը աւելի ծանրանալով կացութիւնը :

Սովորական ժամանակներուն, արդէն 25 — 30 միլիառ ֆրանք կը գտնուի արտասահման, նախանիւթերու եւ օտար արժեթուղթերու գնման համար: Ներկայ անստոյգ կացութեան բերումով, Ֆրանսայէն հանուած դրամագլուխին գումարը կրկնապատկուած է ուրեմն :

Տագնապը, որուն ենթարկուած է այս երկիրը, նոր չէ: Մեծ պատերազմը իր անհաշիւ մսխումներով, ծանր պարտքերու տակ դրաւ Ֆրանսան: Ներքին փոխառութիւնները մեծապէս ուռեցուցին Հանրային Պարտքը, որ ներկայիս կը կլանէ սովորական ելմտացոյցին 100էն 21.30ը:

Հանգստեան կոչուած պաշտօնեաներու եւ պատերազմի ընթացքին սպաննուած կամ վիրաւորուածներու ընտանիքներուն յատկացուած թոշակները կը կազմեն ելմտացոյցին 100էն 20.32ը:

Այս ծախքերը կարելի չէ կրճատել: Ընդհակառակն ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ գործազուրկներուն յատկացուած օժանդակութիւնը, որ տարեկան կարեւոր գումարի մը կը հասնի:

Ելմտացոյցի բեռը աւելի ծանրացաւ այս տարի, սպառազինութեանց համար քուէարկուած բացառիկ վարկերուն պատճառաւ :

Ասկէ զատ, վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան թէ՝ Ֆրանսայի արտածումները զգալի կերպով նուազած են, իսկ ներածումները աւելցած , որով օտար դրամ չի մտներ երկրէն ներս : Նոյնպէս զբօսաշրջիկներու թիւը նուազած է: Այս տարի Միջազգային Ցուցահանդէսը որոշ չափով պիտի դարմանէ այդ պատճառով առաջ եկած կորուստը :

Կառավարութիւնը լիազօրութիւն կը պահանջէր, այս կացութեան դարման տանելու համար: Ծերակոյտը ուզեց սահմանափակել այդ լիազօրութիւնը, վախնալով կարգ մը յախուռն ձեռնարկներէ — դրամատուններու եւ ճարտարարուեստական ու առեւտրական մեծ հիմնարկութեանց ազգայնացում եւայլն :

Այդ մտավախութիւնն էր որ առաջ բերաւ տագնապը :

Նոր կառավարութեան գործը պիտի ըլլայ ժողովրդական Ճակատին կողմէ մէկ տարուան ընթացքին շահուած յաղթանակները պահել, երկրին մէջ վստահութիւնը վերահաստատել եւ խախտուած ելմտական կացութիւնը շտկել :

Շատ ալ դիւրին չէ այս բոլորը յաջողութեամբ գլուխ հանել:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇՕԹԱՆ ԿԱԶՄԵՑ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Երկու օրուան բանակցութիւններէ վերջ, երեքշաբթի երեկոյ՝ Շօթան կազմեց իր դահլիճը, այսպէս. —

Շօթան՝ վարչապետ, Լէոն Պլում՝ փոխ-վարչապետ, Տալատիէ՝ նախարար ազգ. պաշտպանութեան, Տէլպոս՝ արտաքին, Վէնսան Օրիոլ՝ դատական, Տորմուա՝ ներքին, Ժորժ Պոնէ՝ ելմտական, Քամփինշի՝ ծովային, Փիէռ Քոթ՝ օդային, Զէ՝ կրթական, Շափսալ՝ առեւտրական, Մոնէ՝ հողագործական, Մութէ՝ գաղթային, Ռիւքար՝ առողջապահական, Քէօյլ՝ հանրօգուտ շինութեանց, Ֆէվրիէ՝ աշխատանքի, Լըպա՝ թղթատարական – հեռագրական, Ռիվիէր՝ պետական թոշակներու :

Իբրեւ խորհրդական՝ արտաքին նախարարութեան մէջ կը մտնէ Տը Թէսսան, Պրիւնէ՝ ելմտական , Օպօ՝ ներքին, Պլանքօ՝ պատերազմական նաւատորմի, Անտրօ՝ օդային, Լակրանժ՝ մարմնակրթութեան, Ռամատիէ՝ հանրօգուտ շինութեանց, Թասօ՝ առեւտրական նաւատորմի, Հիմանս՝ առեւտրական, Լիօթէ՝ հողագործական, Մոնէտվիլ՝ գաղթային, Ֆ. Սէր՝ աշխատանքի:

Կազմուած դահլիճին մէջ կը տիրապետեն արմատականները,— Շօթանի դահլիճը ունի 17 արմատական եւ 14 ընկերվարական նախարար, մինչ Պլումի դահլիճը ունէր 18 ընկերվարական եւ 14 արմատական նախարար :

Անմիջապէս որ դահլիճը կազմեց, Շօթան իր նախարարներով, կէս գիշերին, ներկայացաւ Հանրապետութեան նախագահին: Խորհրդարանին պիտի ներկայանայ գալ երեքշաբթի, սպասելու համար ելմտական նախարարին՝ Ժ. Պոնէի, որ երկուշաբթի Փարիզ կը հասնի Նիւ – Եորքէն: Ինչպէս գրած էինք, Շօթան հեռախօսով քանիցս հաղորդակցութեան մէջ մտաւ Ժորժ Պոնէի հետ, որ Ուաշինկթընի ֆրանսական դեսպանն է: Երբ Պոնէ համաձայնեցաւ մտնել դահլիճին մէջ, անմիջապէս նաւ նստաւ օր առաջ հասնելու համար Փարիզ :

Շօթան երկար խորհրդակցութիւններ կատարեց նաեւ Լէոն Պլումի հետ, ընկերվարական կուսակցութեան համաձայնութիւնը եւ օժանդակութիւնը ապահովելու համար կանխաւ: Ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը նիստ գումարելով քննութեան առաւ այն հարցը թէ պէ՞տք է մասնակցիլ նոր դահլիճին : Լէոն Պլում եւ Փոլ Ֆօր յուզիչ ճառեր արտասանեցին, թելադրելով մասնակցիլ՝ հետապնդելու համար Ժող. Ճակատի նուաճումները : 3972 ձայնով ընդդէմ 1369ի, որոշուեցաւ մասնակցիլ կառավարութեան , հոգ չէ թէ ան ունենար արմատական ուղղութիւն: Եւ սակայն հարկ դատուեցաւ բանաձեւին մէջ արձանագրել հետեւեալ պայմանները.—

1.— Պէտք չէ թողուլ որ դահլիճին մէջ մտնեն այն երեսփոխանները, որոնք դէմ քուէարկած են Պլումի կառավարութեան :

2.— Պէտք է գործադրուի Ժող. Համախմբումի բանաձեւած հանգանակը:

3.— Պէտք է պահուին ընդունուած բարեփոխութիւնները, (Պլումի կառավարութեան նուաճումները) :

4.— Պէտք է ապահովել համաժողովրդական կամքին գերիշխանութիւնը ընդդէմ դրամատիրական սակաւապետութեան :

6.— Պէտք է պայքարիլ խաղաղութիւնը պահպանելու համար :

7.— Պէտք չէ երբեք հակիլ Ժող. Համախմբումէն դուրս կազմուած որ եւ է գոյնի մեծամասնութեան կողմ, այլապէս Ընկերվարական կուսակցութիւնը պիտի պահանջէ իշխանութեան գլուխ գալ դարձեալ :

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Պիլպաոյի հիւսիս արեւմուտքը, քաղաքէն 10 քիլոմեթր հեռու, հանքային աւազանին մէջ, 2 գունդ պասք մարտիկներ անձնատուր եղան իրենց զէնքերով, սա ըսելով, կ՚ըսեն ազգայնական թերթերը, Ֆրանքոյի բանակը աւելի դիւրին պիտի կարենայ յառաջանալ մետաղագործութեան այդ կարեւոր շրջանին, Ներվիոն գետին հիւսիսային հովիտին մէջ: Իսկ օդանաւերը կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը: Սանթանտէր քաղաքին վրայ նետեցին հազարաւոր թռուցիկներ, անձնատուութեան հրաւիրելով բնակչութիւնը: Հետեւակազօրքը յաջողեցաւ գրաւել Փորթուկալէթէն, որով Պիլպաոյի հիւսիսը, ճարտարարուեստական շրջանը, գրեթէ մեծ մասամբ կ՚իյնայ ազգայնականներու տիրապետութեան տակ:

Ազգայնականները կը հաղորդեն թէ օդանաւ մը, որ հանրապետական նախարար մը կը փոխադրէր Սանթանտէրէն դէպի ֆրանսական սահմանագլուխ , ստիպուեցաւ վար իջնել մեքենայի խանգարումի մը հետեւանքով,— ազգայնականները ձերբակալեցին նախարարը :

*** Գերմանական նաւատորմը սկսաւ հաւաքուիլ Ալճեզիրայի առջեւ, — չորս զրահաւորներ Ճիպրալթարէն անցան եւ մտան Միջերկրական :

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ)

ԶՈՒԱՆՈՎ ՈՒ ՍԱՆԴՈՒԽՆԵՐՈՎ ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՆ ԼԵՌՆԷՆ ՎԵՐ ԵՒ ԿԱՄՈՒՐՋ ԿԸ ՆԵՏԵՆ ՀԵՂԵՂՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԷԼԱԶԻԶ, 20 Մայիս.— Մեր զինուորական բոլոր շարժումները մեծ յաջողութեամբ առաջ կը տարուին: Սեղմ եւ պողպատէ շրջանակի մը մէջ առնուած ըմբոստութեան շրջանակը հետզհետէ կը նեղնայ: Ըմբոստներէն անջատ հրոսախումբեր մէկ քանի գիշեր մեր բանակին ետեւէն յարձակելով ուզած են քանդել իրենց նահանջի դիծը կազմող Մալազկերտի, Բէրթէքի եւ Հարչիքի կամուրջները: Վերջին անգամ ցոյց տրուած այս անկարեւոր գործունէութիւնը ամլութեան դատապարտուած է: Ամէն կողմէ, ըմբոստներուն հետ սեղմ շփումի մը մէջ մտած ենք, ու ազդու կրակին դէմ իրենց դիմադրութիւնը խորտակուած Թունճէլլիցիները սկսած են ապաստանիլ իրենց ամրացած միակ վայրը՝ Գութուտէրէ: Գրեթէ 5000 զինեալներէ բաղկացած ըմբոստներէն շատ մը պարագլուխներ վիրաւորուած, մեռած են, եւ մասամբ անձնատուր ըլլալու ստիպուած են :

Նետուած թռուցիկները կ՚ըսէին, որ եթէ ըմբոստ ժողովուրդը կառավարութեան անձնատուր չըլլար, վստահ՝ անոր գթութեան եւ վեհանձնութեան, անողոք բնաջնջումի մը պիտի ենթարկուէր: Իսկ եթէ անձնատուր ըլլար, իւր մէկ մէկ պատուաւոր հայրենակից, պիտի ապրէր: Թռուցիկները նաեւ կը յայտնէին անձնատուութեան կեդրոնները: Ասոր վրայ, քիչ յետոյ, զէնքը առած մաս մը ժողովուրդ, իր զաւակներով սկսած է անձնատուր ըլլալ: Անոնց հետ անձնատուր եղած է նաեւ Եուսիֆան աշիրէթին պետ Գամէր Աղա : Այս վերջինը ելարկ զրկուելով ազատ ձգուած է :

Զինուորական շարժումները սկսած են յաջողութեամբ ու արագութեամբ յառաջանալ: Մեկուսի հրոսախումբերուն օրհասական շարժումները խսկոյն խորտակուած են: Արեւմտեան եւ արեւելեան Տէրսիմի ըմբոստութեան մասնակցող բոլոր աշիրէթները իրենց զաւակներով ապաստանած են Գութուտէրէ, որ 500 տարիէ ի վեր, իբր ամրավայր ծառայած է այդ շրջաններուն: Անոնք ապաստանած են նաեւ Սուլթանպապա լեռները: 3000 մեթր բարձրութեան վրայ, սեպ ժայռերէ բաղկացած այդ շրջանակը շատ կը դժուարացնէ շարժումները, ու մէկ մասը լեցուն է անտառներով, քարայրներով եւ ձորերով : Ուժանակներով, ռումբերով եւ այլազան զէնքերով սպառազինուած քանդիչ ջոկատներ կազմուած են, շուանով եւ սանդուխով ելլելով այդ քարայրները խուզարկելու համար: Հեղեղի պէս հոսող ջուրերուն վրայէն անցնելու համար, կամրջաշէն ջոկատները ամրացուած են օգնական ուժերով :

Գութուտէրէի եւ Սուլթանպապայի մէջ վերջին դիմադրութեան եւ կռիւի մը կը սպասուի: Այս շրջանակին վերջին կռիւը Տէրսիմի վերջին շարժումը եւ հողեվարքը պիտի ըլլայ: Լուր առնուած է որ Տէրսիմի սլաքը համարուող Սէիտ Ռիզա եւ աշիրէթը հիւսիսէն հարաւ ուղղուելով միեւնոյն տեղը ապաստանած են: Արեւելեան Տէրսիմի միակ զինեալ աշիրէթը Տէմնանի գիւղերը մեր զինուորներուն կողմէ գրաւուած են: Ըմբոստութեան գլխաւոր ազդակներէն Հայտար Բէժօ եւ իր զաւակը ծանրապէս վիրաւորուած են: Զախ թեւը ջախջախուած Հայտար Բէժօ ըմբոստներուն կողմէ լեռնոտ շրջանակը փախցուած է:

Հարաւէն եկած անծանօթ չորս քօմիթէճիներ Բէրթէք գաւառակը հասնելով եօթը կնիքներ շինել տուած են: Անոնք Թունճէլլի ներսերը երթալէ յետոյ, ապստամբութեան նշաններ երեւան եկած են: Կիւմիւշմատէնի շրջակայքը ձերբակալուած է կասկածելի երիտասարդ մը: Լրտես կարծուած այդ մարդը ելարկ տարուած է:

Սափիհա Կէօքչէն իր օդանաւով Թունճէլլի մէջ յաջողութեամբ կը շարունակէ իր յարձակումները: Մօտաւորապէս 25,000 զինուորներով սկսուած Թունճէլլի շարժումները վերջ գտնելուն կը սպասուի, առանց արիւնալի կռիւներու :

ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԵՆ 4000 ՄԵԹՐ ԲԱՐՁՐ ԼԵՐԱՆ ԳԱԳԱԹԸ

ԷԼԱԶԻԶ, 6 Յունիս.— Թունճէլլի զինուորական շարժումները կը շարունակուին: Ըմբոստներուն եւ աւազակներուն ամրացած վայրը՝ Գութուտէրէ եւ 3500—4000 մեթր բարձրութեան վրայ Սուլթանպապա լեռները ու Գութուտէրէն շրջանակող լեռնաշղթան մեր զինուորներուն կողմէ ամբողջովին պաշարուած են: Մեր զինուորներուն կողմէ գրաւուած է Գըլըտաղը, որ յեղուզակներուն շարժման ամէնէն կարեւոր խարիսխն էր: Կը կարծուէր թէ դժուարաւ կարելի պիտի ըլլար ձեռք անցընել արեւելեան Տէրսիմի Հարչիք ջուրին վրայ նայող եւ ըմբոստութեանը կեդրոններէն մէկը համարուող Գըլըտաղը: Լասծխ նայելով, ըմբոստ աշիրէթները հետեւեալներն են.— Գալան, Ապպասուշաղի , մասամբ Պահթիարուշաղի, Հայտարան, Տէմնան, Լօլան, կարգ մը փոքր ցեղեր եւ փոքր հրոսախումբեր :

Անշարժութեան մատնուած այդ աշիրէթները հիմակուընէ ապրուստի նեղութեան մատնուած են: Ծանր ընդհարում չկայ: Սպառման շրջանի մը մէջ կ՚ապրին: Պաշարուած ժողովուրդին հնարաւորութիւն կ՚ընծայուի անձնատուր ըլլալու : Շատ մը ապստամբներ անձնատուր եղած են: Ըմբոստներուն գլխաւոր ազդակներէն համարուած Սաիտ Ռիզա, որ յաջողած է իր ախտաւոր աւանդութիւնը շարունակել, մէկ կողմէն կառավարութեան հրամատարութեան հետ կը թղթակցի, միւս կողմէ ըմբոստներուն բարոյական կորովը զօրացնելու կ՚աշխատի :

Կատարուած վերջին քննութեան համաձայն, ըմբոստութեան պատճառը կարելի է սապէս ամփոփել .—

Ըմբոստներուն պետերը աշխատած են սա ստայօդ լուրերով խաբել ժողովուրդը, եւ յաջողած ալ են: Իբր թէ Սաիտ Ռիզայի նամակ մը եկած է չեմ գիտեր ուր տեղէն: Այդ նամակին մէջ հետեւեալը գրուած է եղեր .—

« Ով Տէրսիմցիներ, ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ առանց զինուորի եկող Ապտուլլահ փաշայի անձնատուր կ՚ըլլաք, դուք որ երեք — չորս հարիւր տարիներէ ի վեր ոչ մէկուն անձնատուր եղած էք »:

Սէիտ Ռիզա այդ յերիւրածոյ նամակը աշիրէթապետներուն զրկած է, աշիրէթներուն վրայ բարոյական ազդեցութիւն ունեցող սէյիտներու միջոցաւ : Այդ նամակը կարդացուած է, ու յետոյ հաւաքուելով տեղական սովորութեան համաձայն, երդում ըրած են որ իրարմէ չպիտի բաժնուին, վերջերս հոս հոն

(Տունիրու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԶԱՏԻԿՆ ՈՒ ԲԺ. ՌՈՒԲԷՆԸ

Երկու ծանր կորուստներ կը սգայ դաշնակցական ընտանիքը, — Զատիկ Մաթիկեան եւ բժ. Ռուբէն Սաեփանեան:

Գաղափարական միեւնոյն ընտանիքի վաստակաւոր եւ սիրուած գործիչներէն էին անոնք:

Երկուքն ալ Ամերիկայի մեր կազմակերպութեան աւագ անդամներէն էին:

Զատիկի գործունէութեան դաշտը գրեթէ բացառաբար եղաւ միայն ամերիկահայ իրականութիւնը եւ մնաց դաշնակցական խօսքը իր շրթներուն վրայ: Իսկ Ռուբէնը սկսաւ Ամերիկայէն, 1915ին Հայաստան եկաւ, հոն գործեց, հոն աշխատեցաւ եւ տակաւին երիտասարդ իր հողին աւանդեց Ատրպատականի մէջ:

Անոնք որ պատեհութիւն ունեցած են հեռուէն ու մօտէն ճանչնալու եւ գործակցելու մեր այս երկու լաւագոյն ընկերներուն հետ, յաւէտ անջնջելի պիտի պահեն անոնց յիշատակը իրենց կուրծքի տակ:

Դիտաւորութիւն չունիմ անոնց կենսագրական լիակատար պատկերը տալու: Սոսկ, հպանցիկ տպաւորութիւններ է որ գրի կ'առնեմ անոնց նորաբաց հողաթումբին առջեւ:

Զատիկը ծնած էր Սեբաստիոյ Ղավրազ գիւղը, 1872ին: Բազմանդամ ընտանիքի մը զաւակ էր: Հողագործութեամբ կը պրապէին իր ծնողները, ինչպէս առհասարակ Ալիսի վերին հովտի բոլոր գիւղերը,— Կովտուն, Խորսանա, Ցաղթ, Խանծառ, Կամիս, Կավրա, Գոչհիսար եւն.: Մանուկ հասակէն Զատիկը կը ձգէ գիւղը եւ կուգայ Պոլիս,— պարիսպներու քառաբանը: Կը մտնէ Պէրպէրեան վարժարանը եւ տակաւին դպրոցական նստարաններէն կը յարի Հ.Յ.Դաշնակցութեան: Պոլսոյ ցոյցերուն եւ Պանք Օթոմանի դէպքին Զատիկն ալ կը բերէ իր մասնակցութեան բաժինը: Կը ձերբակալուի եւ օտար դեսպաններու միջամտութեան շնորհիւ ազատ կ'արձակուի: Կուգայ Փարիզ իր ուսումը շարունակելու եւ կը հետեւի ճարտարապետութեան: Այնուհետեւ կ'անցնի Ամերիկա:

Ասկէ քանի մը տարի առաջ լոյս տեսած են Զատիկի յուշերը մեր մամուլին մէջ, Պոլսոյ դէպքերու մասին:

Զատիկ խորայատակ խառնուածքի տէր ընկեր մըն էր: Բնաւորութիւններ կան որ չեն ծերանար երբեք եւ կարծես կը հեգնեն ժամանակը: Զատիկ այդպիսիներէն էր: Կենսուրախ, խանդավառ, դիւրահաղորդ եւ խիստ ընկերական: Զատիկի ներկայութիւնը որ եւ է ընկերական եւ բարեկամական շրջանակի մէջ կը փնտռուէր: Հայկական մօայլ դէմքերը կը ճառագայթէին:

Լաւ ժողովրդական հռետոր էր: Գիտէր զանգուածներու հոգին շարժել, խօսքի անկեղծութիւն եւ ջերմութիւն ներշնչել: Ամերիկայի մէջ կատարուած բոլոր ձեռնարկները,— — կամաւորական շարժման, բանակի հանգանակութեան, եղբայրական օգնութեան եւն.— շատ բան կը պարտին մեր Զատիկին:

Աննման էր ան իբրեւ ընկեր: Երբեք չէր զգացներ իր տարիքի բեռն ու գործը իր խօսակցին: Երիտասարդի հետ՝ երիտասարդ, ծերի հետ՝ ծեր էր: Ես տարակոյս չունիմ որ Ամերիկայի մեր մարմինները, պատմ. ժողովները եւ բազմաթիւ ընկերները հարիւրաւոր դրուագներ ունին Զատիկի անուան հետ կապուած:

Հրապարակախօսն ու հանրային գործիչը Զատիկի մէջ խարանող էր, հեգնող ու ձաղկող: Ան երկար տարիներ եղած է Կ. Կոմիտէի անդամ, գործիչ, Փրէս – Բիւրոյի վարիչ ու գործակից: «Հայրենիք»ի մէջ յաճախ կ'երեւար Ալիքեան ստորագրութեամբ:

Մահը կուգայ մեր սիրելի Զատիկը մեզմէ խլելու ճիշդ այն պահուն, երբ ան դարձեալ կուսակցական գործօն աշխատանքի էր լծուած, դարձեալ դաշնակցական խօսք կը փոխադրէր քաղաքէ քաղաք, նահանգէ նահանգ:

×

Բոլորովին այլ խառնուածք ու կոչում ունէր բժ. Ռուբէնը: Անիկա ոչ կը գրէր եւ ոչ ալ կը խօսէր: Լուռ, համեստ եւ անձնազոհ գործիչ մըն էր:

Ծնած էր Խարբերդ: Հայրը յիսուն տարեկան ըլլար: Բարեկեցիկ ընտանիքի զաւակ էր: Իր նախնական կրթութիւնը կը ստանայ Խարբերդի մէջ, ապա կը մտնէ Կարնոյ Սանասարեան վարժարանը: Պոլիս դեղագործական դպրոց կը յաճախէ եւ յետոյ կ'անցնի Ամերիկա: Հոն դարձեալ կը հետեւի դեղագիտութեան եւ բժշկութեան, միաժամանակ իր գործօն մասնակցութիւնը բերելով Հ.Յ.Դաշնակցութեան:

1915ին, երբ ամէն կողմէ կամաւորական խումբեր կը հասնէին Հայաստան, Ռուբէն կը լքէ Ամերիկան եւ խումբ մը կամաւորներու հետ կուգայ Հայաստան:

Ժամանակ մը Իշխանի գունդի առողջապահական բաժնի վարիչն էր: Ցետոյ Քաղաքներու Միութեան եւ «Եղբայրական Օգնութեան» մարմնի կողմէն Վաղարշապատի բուժարանի բժիշկ էր կարգուած:

Կամաւորական գունդերու լուծումէն վերջ, Ռուբէն կը նուիրուի կուսակցական – հանրային աշխատանքի:

1917—18ին, խումբ մը բժիշկներու հետ ճամբայ կ'իյնայ դէպի Կարին: Անգլուխ նահանջը արդէն սկսած էր: Ռուբէն կը մնայ Մուրատի եւ Սեպուհի գունդին թէ իբրեւ բժիշկ եւ թէ իբրեւ կռուող:

Սարդարապատեան ծանր օրերուն կը մնայ Անդրանիկի ջոկատին եւ այնուհետեւ անոր կողքին կը մասնակցի Նախիջեւանի, Գողթանի եւ Սիւնիքի բոլոր կռիւներուն:

Բժ. Ռուբէնը միաժամանակ լաւ բանագնաց էր: Բագուի մէջ, անգլիացի զօրավարներու հետ վարած է խիստ պատասխանատու բանակցութիւններ:

1919ին, Երեւանի մէջ, Ամերիկայի Նիր Իսթ Րըլիֆի կողմէն նշանակուած էր հայկական որբանոցներու ընդհանուր վարիչ:

Այդ ծանր օրերուն համակ աշխատանք ու անձնուիրութիւն էր դարձած ան: Պէտք էր տեսնել թէ ան ինչպիսի խոր յուզումով ու արցունքով կը գուրգուրար մեր դալկահար ու ծնողազուրկ որբերուն վրայ: Յաճախ խիստ բախում կ'ունենար Ամերիկայի պէխապէր ներկայացուցիչներուն հետ, որոնք անտեղի վերաբերմունքներ կ'ընէին հայ ժողովուրդի հասցէին:

Երեւանի Հ. Յ. Դ. «Հրազդան» խումբի գործօն անդամներէն էր:

1921ին, Փետրուարեան ապստամբութենէն յետոյ, բժ. Ռուբէնն ալ կը բռնէ տարագրութեան ճամբան եւ կը հաստատուի Թաւրիզ: Հոն ալ Ռուբէն, իր բժշկական աշխատանքներէն դուրս անվերապահ եւ եռանդուն մասնակցութիւն կ'ունենայ հանրային բոլոր աշխատանքներուն: Երկար տարիներ եղած է Ատրպատականի Կ.Կ.ի անդամ:

Բժ. Ռուբէնը անաղմուկ ԳՈՐԾԻ մարդ էր:

Իր մահով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ընդհանրապէս եւ Ատրպատականի մեր կազմակերպութիւնը մասնաւորապէս ծանր կորուստ մըն է որ կը սգայ:

×

Ահա երկու թանկագին գործիչներ, որոնք յաւիտենապէս կը բաժնուին մեզմէ, հայրենիքի ջերմ կարօտը իրենց սրտին:

Սիրելի Զատիկ ու Ռուբէն, ձեր հնաւոր ընկերներն ու բարեկամները, որ միշտ մօտ են եղած, երբեք չպիտի մոռնան մաքուր ու բիւրեղ ձեր յիշատակը:

Ցարգա՜նք ձեր հաւատաւոր գործին եւ հանգիստ ձեր ոսկորներուն:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Գործածուած բացատրութիւնն է այս խորագիրը: Բացատրութիւն մը, սակայն, որ չի տար լրիւ պատկերը անոնց փոխյարաբերութեան: Որովհետեւ, այդ կերպով, մենք բնազդաբար կը տարուինք ըմբռնելու Եւրոպայի մաս կազմող երկու երկիրները:

Իրականին մէջ, բրիտանական ու հռոմէական կայսրութեանց յարաբերութիւնն է, սակայն, զոր նկատի պէտք է ունենանք: Հին ու նոր երկու ուժերու, որոնք իրարու կը հանդիպին իրենց տիրակալութեանց եւ ձգտումներու ճանապարհին վրայ:

Ճիշդ չէ ըսել թէ այդ երկու պետութիւնները իրենց պայքարը ըսկսան Եթովպիոյ գրաւումին առթիւ ու անկէ վերջ: Վասնզի, մինչեւ այդ՝ կար միայն Իտալիան: Ուրեմն, պայքարը ծնաւ հռոմէական կայսրութեան հետ, ու առանց անոր Անգլիան կամ նոյն իսկ Մեծն Բրիտանիան ու Իտալիա որ եւ է լուրջ պատճառ չունէին մրցակիցներ դառնալու: Ընդհակառակն, անոնք աւանդական բարեկամներ էին: Իտալիա դաշնակից էր դարձեր Մեծն Բրիտանիոյ՝ դաւաճանելով երբեակ զինակցութեան: Ու կը նկատուէր Անգլիոյ աւանդական բարեկամը: Լոնտոնը յաճախ զօրավիգ կ'ըլլար Հռոմին, առաւելապէս Միջերկրականի մէջ հաւասարակշռութիւնը պահելու համար ընդդէմ Ֆրանսայի:

Այսօր, Միջերկրականը հորիզոն չէ հռոմէական կայսրութեան համար՝ ինչպէս էր Իտալիոյ համար: Այլ՝ ճամբայ մը կամ մեկնակէտ մը, որ կը տանի իր նոր քաղաքականութեան: Երէկուան Իտալիան ցամաքին կը նայէր: Այսօրուան հռոմէական կայսրութիւնը կը նայի ծովուն: Իսկ այդ ծովը իր մէջ կ'ընդգրկէ լայնատարած շրջագիծ մը, որ մտահոգութիւն կը պատճառէ Մեծն Բրիտանիոյ:

Երեւութապէս՝ ոչինչ կայ այս երկու մեծերուն միջեւ: Բայց, իրականին մէջ, անոնք կը մղեն խուլ պայքար մը, որ ատեն ատեն կ'անդրադառնայ իրենց պաշտօնական փոխյարաբերութիւններուն:

Եթովպական արշաւանքի օրերուն, Մեծն Բրիտանիան Միջերկրականի ջուրերը ողողատով ու երկինքը ծուխով ծածկեց: Հռոմ, որ դեռ «Իտալիա» էր միայն, անվարան ու վճռական ձեւով վերցուց ձեռնոցը,— զօրաբանակ Եգիպտոսի սահմանին վրայ եւ ընդծովեաններու արագ զօրաշարժ: «Մազ մնաց» որ փաթթուէին իրարու: Ցետոյ եկաւ «Ճէնթըլմէնական» համաձայնութիւնը: Միջերկրականեան ուխտը անդրոյ դարձաւ: Կարծուեցաւ պահ մը, որ Մեծն Բրիտանիա կլլած է լեղի դեղահատը: Բայց, աննախընթաց պնտաճէ մը եկաւ ժխտելու այս ենթադրութիւնները:

Անկէ վերջ, սկսաւ կամ շարունակուեցաւ հակադիր դիրքերու ամրացումը: Եգիպտոսը ամրացուց Մեծն Բրիտանիան: Սուէզի մէջ միջոցներ ձեռք առաւ: Ծովային խարիսխները զօրացուց եւ նորեր ստեղծեց: Կարմիր ծովու մէջ, ինչպէս նաեւ մինչեւ Եաֆա պաշտպանումի բոլոր միջոցներ ձեռք առաւ: Կարելի է ըսել աւելի արագ թափով փոխադարձեց հռոմէական կայսրութիւնը: Ան եւս, իր կարգին, ամրացաւ ու դեռ կ'ամրանայ Միջերկրականի մէջ: Գրեթէ անանցանելի դարձուց Սիկիլիան — Ափրիկէի ափունքի նեղ անցքը: Զօրացուց իր դիրքը Կարմիր ծովուն մէջ գրաւելով կղզի ու ամրացնելով զայն: Կամ՝ ունեցածը պողպատելով: Զմարանեցաւ նաեւ, Լոնտոնի քուէարկած մեծ պնտաճէին իբրեւ պատասխան, հսկայ գումար մը քուէարկելու: Եւ անդադար կը շարունակէ պատրաստութիլ,— ինքնաբաւութեամբ, բնակչութեան աճումի ձեռնարկով, մարտանաւերու եւ օդանաւերու շինութեամբ: Ու նաեւ՝ անվիճող ու ինքնավստահ կերպով կը պահէ դեռ Լոնտոնի նետած ձեռնոցը ափին մէջ: Մեծն Բրիտանիա, թերեւս առաջին անգամ ըլլալով, իր համաշխարհային հեղինակութիւնը այս աստիճան անտեսող պետութեան մը կը հանդիպի: «Այդպէս, ես քեզմէ չեմ վախնար»,— կարծէք այս է Մուսոլինիի կեցուածքին միտ բանին: Հիմնուա՞ծ է իր այս ինքնավստահութիւնը, կե՞ղծ է, քաղաքական խա՞ղ, փորձի դրուած թո՞ւղթ մը,— եղածը այն է, որ ան կեցած է անտեղիտալի կերպով, ու երբեք չի վարանիր փոխադարձելու կամ տանելու քայլեր, որոնք կրնան թելը փրցնել:

Լոնտոնէն ետ կանչեց իր թղթակիցները ու չմասնակցեցաւ թագադրութեան հանդէսին, որովհետեւ Մեծն Բրիտանիան հրաւիրած էր նաեւ «Եթովպիոյ» ներկայացուցիչը: Լոնտոն կը ցանկար, որ թագադրութեան հանդիսութիւնը կատարուի կայսրութեան ներսն ու դուրսը անդորր ու հաշտ պայմաններու մէջ: Պոլտուին, հանքագործներուն առջեւ չվարանեցաւ իրենց այդ ցանկութիւնը յայտնելու: Հռոմ անտեսեց Լոնտոնի այդ փափաքը, անտեսելով նաեւ Մեծն Բրիտանիոյ մեծագոյն օրը: Նոյնը բրաւ Լոնտոնը՝ չմասնակցելով Հռոմի մեծագոյն օրուան,— կայսրութեան հիմնումի տարեդարձին: Անկէ յետոյ Հռոմ ներկայ չեղաւ նաեւ Լոնտոնի կազմակերպած մարտանաւային մեծ տողանցքին:

Աւելին,— Սպանիոյ զինուորական ու անտեսական ամենակարեւոր մասը կը նկատուի Պիլպաօն եւ շրջակայքը: Ֆրանքօ, իտալական ուժերու օգնութեամբ, մեծ յարձակում մը գործեց: Մեծն Բրիտանիա ջանաց ծովէն արգելք ըլլալ եւ, «մարդկայնական» նպատակներով միջամտեց իր մարտանաւերով: Ու անգամ մը եւս ջղայնացուց Հռոմը: Առոր փոխարէն Ֆրանքօ եւ Մուսոլինի, կայսրութեան տարեդարձին առթիւ իրենց փոխանակած հեռագիրներով բացայայտ կերպով ըսին թէ միասին կ'ընթանան, ինչ որ քաղաքական ցոյց մըն էր Մեծն Բրիտանիոյ դէմ:

Անտարակոյս, նոյն պատճառաւ է որ Հռոմը անքան սերտ գործակցութիւն մը հաստատած է Պերլինի հետ: Հռոմ - Պերլին առանցքը իրականին մէջ «հակաբոլշեւիկ ճակատ» մը չէ, ինչպէս փորձեցին ներկայացնել: Թուղթէ փամփուշտ մը դարձան այդ բացատրութիւնները եւ արդէն իսկ ցնդեցան: Հռոմ, որ Պերլինի ամէնէն չհաշտուած ընդդիմադիրն էր, պատաժարկումէն ատըն ձեռք երկարեց անոր, հանդուրժեց գերմանական ձգտումներուն՝ կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայի թէ Պալքաններուն մէջ, զանազան առիթներով միշտ քալեց անոր հետ, ընթացք չառաւ, անոր նման, նոր Լոքարնոյին, ու նոյն իսկ չվարանեցաւ զինուորական գործակցութեան դիմելու:

Պլոմպէրկի այցելութիւնը Իտալիա եւ ներկայութիւնը հռոմէական ուժերու տողանցումին կամ առամախորձերուն, միջոցներէն մէկն է, զոր Իտալիա կը ցուցահանէ կամ կը հակադրէ Մեծն Բրիտանիոյ: Լոնտոն – Փարիզ գործակցութեան կամ բարեկամութեան վերջ, Տալատիէի այցելութեամբ զօրացած զինուորական գործակցութեան ուղղակի պատասխան մըն էր Պլոմպէրկի Հռոմ այցելութիւնը, որ Հռոմ - Պերլին զինուորական գործակցութիւնը կը հիմնաւորէր:

Ի՞նչ եւք կ'ունենայ այս հակամարտութիւնը: Այս երկու կայսրութիւնները կը բախի՞ն իրարու: Կամ՝ յեղու կը գտնուի՞ իրենց միջեւ,— դժուար է որոշ բան մը ըսել: Առայժմ, ստոյգ է միայն որ երկուքն ալ անտեղիտալի շահեր ունին, անվիճող կը գտնուին եւ անվարան կերպով կը պատրաստուին ոչ միայն տկար չըլլալու, այլ դիմացինէն աւելի ուժով ըլլալու:

Անհաւանական չէ որ այս պրկուած կեցուածքը՝ ճակատ ճակատի բախում մը դառնէ իր լուծումը:

Թէեւ, անհաւանական չէ նաեւ որ ճիշդ այս լարուածութիւնը ստեղծէ հաշտեցողութեան ու նոյն իսկ մերձեցումի կարելիութիւններ:

ՎԱՀՐԻՃ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՅՑ ՄԸ ՃԻՊԷՅԼԻ ՈՐԲԱՆՈՑԻՆ

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Ճիպէյլը պատմական Բիպլոսն է: Փիւնիկեան մեծ քաղաք մը եւ միեւնոյն ատեն նաւահանգիստ մը: Եօթը տարբեր քաղաքակրթութիւններ եկեր եւ անցեր են: Այս օրերուն անդադրում աշխատանք կը կատարուի պեղումներով ի յայտ բերելու հնութիւններ, որոնք ոչ միայն կը ճոխացնեն անցեալին պատմութիւնը անոր առատ նիւթ հայթայթելով, այլ եւ կը հարստացնեն երկրին եւրոպական թանգարանները արքայական զանձերով: Ահա, այս պատմական քաղաքին անմիջական կից, քիչ մը ցած հողամասին վրայ, կը կանգնին Ճիպէյլի որբանոցին շէնքերը: Այս որբանոցի պատմութիւնը, մեր միւս որբանոցներուն բաղդատմամբ, բացառիկ տեղ ունի: Այնտեղէն եկեր եւ անցեր են հազարաւոր հայորդիներ, այնտեղ պաշտօնավարեր են նաեւ տասնեակներով հայ ուսուցիչներ, որոնք կրցան դարբնել հայ որբերու միտքը: Այս եւ նման շատ մը պատճառներու վրայ Ճիպէյլ անմոռանալի կը մնայ — երբեք չի նմանիր, օրինակ Անթիլիասին:

Երբ 1926ի աշխատանքը այս որբանոցը բոլորովին պարպուեցաւ, ժամանակ մը պարապ մնաց, յետոյ գնուեցաւ Տանիմարքեան միսիոնարական ընկերութեան մը կողմէ, որ Նպաստամատոյցի օրերուն իսկ Սայտայի բլուրներէն մէկուն վրայ կը պահէր Birds Nest (Թռչնոց բոյն) որբանոցը: Ուրեմն երբ գնուեցաւ Ճիպէյլի ընդարձակ հողը, իր մեծ շէնքերով, այն ատեն Սայտայի «Թռչնոց բոյն»ը փոխադրուեցաւ Ճիպէյլ:

Յունիս 6ին, կիրակի, Ճիպէյլի նախկին որբերէն քանի հոգի, օթոպիւսով կ'ուղեւորինք Ճիպէյլ՝ տեսնելու 10—12 տարիներէ ի վեր ձըգած մեր տունը, «Թռչնոց բոյն»ին թռչունները եւ օր մը ամբողջ անոնց հետ անցընելով վերապրիլ անցեալի տակաւին կենդանի յիշատակներով:

Ինքնաշարժը, կիրակի օրուան նորածագ արեւին հետ, ճամբայ կ'ելլէ «Ցառաջ Նահատակ»ի եղանակին ու բառերը ցանելով քաղաքին պողոտաներուն վրայ: Այդ ոգեւորութեամբ, երգով ու ծափերով կ'անցնինք արուարձանի հայկական թաղամասերէն, ինքնաշարժը կլրապատ ճամբայէն սուրալով հետզհետէ կ'անցնի Ճիտէյտէէն, Ճէլ - ըլ – Տիպէն, Անթիլիասէն, Նահր Քելպէն, Ճունիէն, Մամլթէյնէն եւ երեսուն քիլոմեթր ճամբորդութենէ մը ետք կանգ կ'առնէ Նահր Իպրահիմի արձարաններուն առջեւ: Հոս ալ ժամանակին մեծ որբանոց մը հիմնուեցաւ, բայց դժբախտաբար վայրին սխալ ընտրութիւնը մեծ դժբախտութիւն մը եղաւ մեր հարիւրաւոր որբերուն համար, որոնք երկար ատեն տառապեցան մալարիայէն: Նահր Իպրահիմ, նոյնքան յիշատակելի տեղ մը մեզ համար, ինքնաշարժէն վար իջնելով՝ կը տարածուինք գետափին կառուցուած գեղեցիկ արձարաններուն առջեւ, նախաճաշ ընելու: Մօտ երկու ժամ այդտեղ ուրախանալէ ետք կը շարունակենք մեր ճամբան ու 15 քիլոմեթր ճամբորդութենէ ետք արդէն Ճիպէյլ

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Ոստիկան մը աւելցուց.— «Եթէ վերան կէս հոգի մնաց, այդ բաժինն ալ Եփրատին ձգեցէք, թող իր հաշիւը անոր հետ մաքրէ»: Երբ հրացանաձգութիւնը վերջ գտաւ, ձեռքերնիս քակելով մէկ առ մէկ նետեցին Եփրատին մէջ: Ալիքներուն հետ սկսայ մաքառիլ: Պիտի կրնայի՞ դիմադրել ալիքներուն թէ պիտի յաղթուէի: Պահ մը կռնակի վրայ պառկած՝ սկսայ լողալ: Անմիջապէս հրացանաձգութեան ձայներ հասան ականջիս: Վրաս հետզհետէ թուլութիւն մը, յոգնութիւն մը սկսաւ գալ: Պահ մը ալիքը գլխս գլխոնեց, խորասուզուեցայ ջուրին յատակը: Մաքառելով երես ելայ, սկսայ դարձեալ լողալ: Ձեռքս բանի մը դպաւ: Ցամաք կարծեցի: Երկու ձեռքերովս փաթթուեցայ, կարծելով ցամաքը գտակ մըն էր: Ալիքը անգամ մըն ալ գլխս յատակը տարաւ, հազիւ երես ելած էի, նորէն յատակը իջայ: Ինքզինքս տարբեր աշխարհի մը մէջ կը կարծէի: Կինս, զաւակներս, բոլորը պատկերացան աչքիս առջեւ, կարծես գլխս տեսնելով վազեցին մօտս, հայրական ժպիտով մը զանոնք գրկել, համբուրել ուզեցի, այդ միջոցին երկիրը խաւարեցաւ, մթութիւն, ամայութիւն տիրեց ամէն կողմ, եւ ես այդ ամայութեան մէջ անկիւն մը ուժաթափ գետին ինկայ: Երբ աչքերս բացի ինքզինքս գտայ Եփրատին մէջ գտնուող կղզեակի մը վրայ: Արշալոյսին աստղը դեռ նոր էր ծագեր, այդ ամայի վայրին մէջ ինծմէ զատ ոչ մէկ կենդանի էակ կար, ոչ մէկ ձայն կը լսուէր, բացի ալիքներէն:

Վրաս հագուստ չկար, մերկ էի: Սկսայ խորհիլ թէ ի՛նչ պիտի ընեմ, երբ արեւը ծագի: Կղզեակին չորս կողմը պտտելով, տեսայ որ եղերքին մօտ կը գտնուիմ, հետեւաբար ցամաք ելլելը ոչինչ բան մըն էր: Բայց ինչո՞ւ մարմինիս վրայ երբեմն տաքութիւն մը կը զգայի: Ձեռքս ընդդարար գլխուս տարի եւ արիւնի մէջ թաթխուած գտայ: Գլուխէս երեք տեղէ վիրաւորուած էի: Բարեբախտաբար վէրքը մակերեսային էր, գլուխս սկսայ լուալ, որքան կը մաքրէի, այնքան արիւնը կը շատնար: Ճարահատ թողուցի որ ուզածին չափ վազէ:

Երբ օրը լուսցաւ, տեսայ որ կղզիին եղերքը դիակներով լեցուած է, բոլորն ալ կը ճանչնայի, սկսայ մէկիկ մէկիկ քննել, վէրքերուն նայիլ, կարծես թէ պիտի կրնայի բժշկել, լալ ուզեցի, չկրցայ լալ: Սկսայ խենթի պէս վրանին պտտիլ: Բոլոր ուժովս կը կանչէի, մէկիկ մէկիկ անունները տալով: Հէ՜յ, հէ՜յ, ձեզի եմ, ձեզի, իմ թանկագին եղբայրներս, մեռա՞ծ էք թէ ողջ: Եթէ ողջ էք, մի վախնաք ելէք, ձայն տուէք, ձայն, ես հոս եմ, կ'օգնեմ ձեզի: Այս, խենթի պէս կը պտտէի ջուրի ալիքներուն խաղալիկ դարձած դիակներուն:

Ցանկարծ մեղի դրացի փոքր պատանիի մը դիակը հանդիպեցաւ աչքիս: Խելայեղ վրան վազեցի, դրկելով ծունկերուս վրայ դրի եւ սկսայ մանուկի պէս լալ, աղաչել որ հետս խօսի: Մազերը սկսայ շոյել: Վայրենիները խեղճ տղեկին դանկն էին ջախջախած: Ի՞նչ պէտք է ընէի այս փոքրիկին դիակը, նորէն ջուրին մէ՞ջ նետէի, չէ՛, չէի կրնար: Ձեռքերովս հողը սկսայ ճանկռտել, քանի մը մատնաչափ փորեցի, եւ աւազներուն մէջ թաղեցի: Եթէ մենք շախհաստութեան յանցանքը ունէինք, քու յանցա՞նքդ ինչ էր, սիրելի պատանի, որ քեզի ալ չխնայեցին:

Մերկութիւնս ծածկելու համար դիակներուն վրայ գտնուած հագուստները հանելով՝ արեւը փռեցի որ չորնան: Գլուխս ալ շապիկով մը կապած էի:

Այդ օրը մինչեւ իրիկուն համարձակութիւն չունեցայ տեղէս շարժելու: Մութը իյնալէն վերջ լողալով անցայ միւս եղերքը եւ սկսայ ուտելիք փնտռել, վայրի պտուղներէն ու խոտերէն զատ ուրիշ ոչինչ կարելի էր գտնել ամբողջ 10 օր այս միջոցաւ սնանեցայ: Ցորեկները լրտես սկսաւ դող մը գալ: Իսկ գլուխիս վէրքը բոլորովին անխնամ մնացած ըլլալուն՝ սկսած էր գէշ նեխել: Փորս երբեմն ցաւիլ կը սկսէր ու ցորեկ ատեն յաճախ աչքերս կը մթնէին: Այդ օրը գլուխս չափէն աւելի ցաւ պատճառեց: Վէրքին մէջ որդ կար: Լուրջ դարմանի կարօտ էր, ամէն հաւանականութիւն աչք առնելով՝ որոշեցի գիւղ վերադառնալ: Այդ գիշերն իսկ ճամբայ ինկայ:

Կէս գիշերը շատոնց անցած էր, գիւղ հասայ: Գաղտագողի մեր տունին մօտենալով դուռը կամաց մը զարկի, չպատասխանեցին: Անշուշտ այդ ժամուն բոլորն ալ քնացած էին, կը մտածէի: Քանի մը անգամ եւս զարկի, ամէն բոպէ աչքս ճամբուն երկու ծայրն էր, չէի ուզեր որ տուն մտնելս մէկը նշմարէր: Թող գիս ալ մեռած կարծէին ուրիշներուն պէս: Բայց ես ինչո՞ւ համար ողջ մնացի, այդ գիշերը հարիւրաւորներ գնդակահարուեցան, ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ ես ալ անոնց պէս մեռած ըլլայի: Դուռը կրկին զարկի, այս անգամ ներսէն ձայներ մը լսեցի, յայտնի էր որ կինս եւ զաւակներս արթուն էին, եւ համարձակութիւն չունէին գիշերուան յառաջացեալ այդ ժամուն մինչեւ դուռ գալ եւ ով ըլլալը հասկնալ: Թրքական դաւադրութիւն, ջարդ ու կոտորած ամէն կողմ, աւարառութիւն, կողոպուտի շրջան, ինչե՞ն պիտի կարծէին որ այդ ժամուն դուռ զարնողը ջարդի մէջէն ողջ մնացող իրենց հայրը, ամուսինը ըլլար: Ոտքի ձայնէն հասկցայ, որ մէկը գաղտագողի դրան մօտեցաւ. հասկցայ որ կինս էր, կասկածը չերկարելու համար կամաց մը ըսի որ ես եմ, Հեղինա՛յ, ես, դուռը բա՛ց: Ձայնս ճանչցած էին, երբ դուռը բացին, բոլորն ալ հագուած վիճակի մէջ կը սպասէին, վախի տպաւորութեան տակ: Երբ գիս տեսան, բոլորը մէկէն թափեցան վրաս, պոռալ, լալ ուզեցին: Բնական է չթողուցի, եւ համոզեցնելով ներս տարի: Առանց մեղի պատահած աղէտին մանրամասնութեան մէջ մտնելու, գլուխիս վէրքը մաքրել ու լուալ տուի: Կինս յայտնեց որ աքսորի հրաման տրուած է, երեք կամ չորս օրէն պէտք է պատրաստ ըլլանք գաղթելու: Ուրեմն գիւղի այրերը սպաննելէ վերջ կիներն ալ պէտք է աքսորէին: Այլ եւս չէի կրնար մինչեւ վերջ պահուած մնալ: Որոշեցի դրացի թուրք գիւղը երթալ ծառայութեան համար, եթէ յաջողէի՝ զուցէ ընտանիքս ալ փրկէի:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Շար.)

դիւղի չուկային մէջ ենք, կ'երդենք Լիբանանի ադդ. քայլերգը եւ ապա որբանոցի պատերուն տակ՝ «Յառաջ նահատակ»ը: Քիչ մը եւս, արդէն վար կ'իջնենք: Որբերը աղօթքի են: Կ'ու-դեւորինք աղօթատեղին: Կէս ժամ եաք պատուելին լրացուցեր էր իր խօսքը: Որբ-որբուհի դուրս կ'ելլեն: Մեր ձէքրպուրն, Տանիմարքացի, Հայ Թռչուններուն մայրիկը, ժպիտը դէմ-քին մեզ կը դիմաւորէ: Բոլորս ալ յարգանօք կը մօտենանք ու մեր ա-նուններով կը ծանօթանանք:

Ցեսապային երբ դրուի գաղութնե-րու պատմութիւնը, անկասկած պի-տի խօսուի նաեւ որբանոցներու մա-սին եւ ուրտեղ պէտք է տեղ տրուի նաեւ այս մայրիկին, որ անտրտունջ, վերցուցած մեր ցեղին խաչը, հարա-պատ մօր մը նման կը հոգայ ցեղին պէյպիները, որոնք իրեն քով կուգան երբ 1—5 տարեկան են ու կը մեծնան իր ձեռքին տակ, իր շունչով:

Միս Ճէյքըպսըն, մեզի բարի գա-լուստ մաղթելու համար, կը կանչէ որբանոցին երգչախումբը, բաղկա-ցած փոքրիկներէ եւ մեծերէ, որոնք կ'երգեն, այնքան ներդաշնակ, նախ անգլիերէն երգ մը, ապա «Հայաս-տան»ը, յետոյ «Իբրեւ արծիւ» ու կը վերջացնեն անգլիերէն երգով մը:

Դուրս գալով սրահէն կը պտտինք որբանոցը:

— Ահա մեր դասարանը:

— Երթանք մեր ննջասենեակը, քե-զի ցուցնեմ իմ պառկած տեղս:

— Պանտիկեանին դասարանը, աս ալ Տարտունիին դասարանն է:

— Ահա խոհանոցը, ճաշարահնե-րը, մթերանոցները:

— Այս շէնքերուն հիմը դրած ա-տեննիս՝ ինչե՞ր քաշեցինք:

Եւ այսպէս անդիր գիրք մը կը բաց-ուի մեր առջեւ ուր կը կարդանք որ-բին կեանքը:

Տղաքը մաս մը հաղուած են տանը-մարքեան արիներու տարազով, եւ աչխոյժ քայլերով մեզ կ'առաջնոր-դեն: Կան նաեւ ուրիշներ, փոքրիկ տղաք, որոնք շրջապատած մեզ՝ կը բացատրեն, կը խօսին, չատ կը խօ-սին մանաւանդ իրենց այս տարուան ամառանոցի մասին, կը խօսին որբա-նոցի հաւերուն, կովերուն, խչուկին, խոզերուն, հնդկահաւերուն, պզտիկ պարտէզին մասին: Թռչուններու պէս կ'ոստոստեն նիւթէ նիւթ: Յաջորդա-բար կ'այցելենք «պէյպի»ներու ննջա-սենեակը: Մաքուր է գետինը, ճեր-մակ ներկուած են փոքրիկ մահճա-կալները, սպիտակ սաւաններով, մա-քուր անկողիններով: Կ'այցելենք նա-եւ մեծերուն ննջասենեակները—մաք-րութիւնը ամէն տեղ կը ցոլայ: Նոյն մաքրութիւնը նաեւ դուրսը: Ոչ մէկ տեղ աղբ, թուղթի կտոր կամ աւե-լորդ իր մը: Կ'այցելենք նաեւ որբա-նոցին հիւանդանոցը: Մէկ երկու տա-րեց աղջիկներ իրենց պառկած վիճա-կին մէջ կ'ամչնան եւ իրենց գլուխը վերմակին տակ կը ծածկեն: Կը մօ-տենանք «պէյպի»ներուն, որոնց մէջ մեր ուչադրութիւնը կը գրաւէ, ան-կողնին մէջ խեղօքիկ մը նստած Սր-բուհին, հազիւ չորս տարեկան, գը-րաւէչ, կլոր դէմք մը, սեւուկ աչուկ-ներ այնքան նման բոլոր Հայկուհի-ներուն աչուկներուն: Անկասկած ա-նուշ լեզու ունէր, թոթով բառեր իր մանկական պզտիկ բերանին մէջ: Խօսեցանք հետը, բայց ամչցաւ, մի-այն չատ մեղմ ձայնով մը անունը ը-սաւ, այդքան:

Կը դիտենք փոքրիկները: Կայտառ են եւ աչխոյժ, ցեղը խաղ են: Կը վազվզեն մեր չորս կողմը: Կը բարեւեն բոլորն ալ, ձեռք երկարելով, ու ձեռքդ կը լեցուի տասը, քսան մանրուկ ափե-րով, բոլորն ալ 2—5 տարեկան, իրենց ծծեռնակի ազմուկներով կ'ու-զեն ձեռք թօթվել: Կը խօսինք բոլո-րին հետ, կը խօսինք իրենց ուսեալ-քին, հանդիստին, կարիքներուն մասին, բոլորն ալ գոհունակութիւնով եւ հրճուանքով կ'արտայայտուին: Պէյ-պիներն ու քիչ մը տարեկները կը հա-ւաքենք ու կը լուսանկարուինք,— ա-սիկա մեծ հաճոյք պատճառեց իրենց:

Կէս օր է: Ճաշի զանգը կը հնչէ: Բոլորս ալ տեղաւորուած ենք, բա-ցօթեայ չարուած, սպիտակ սփռոց-ներով սեղաններու շուրջ: Կերակո՞ւ-րը,— ամբուկի, լոլիկի եւ դդումի լեցք, թան, պտուղներ՝ վարունգ, պանիր ու ծիրան, եւ այդ ամէն օր, ինչպէս հիմա բոլորիս:

Գրգռուած ախորժակով կ'ուտենք յետոյ կը խմենք թանը եւ գինին: Ինք-քը, ժամանակ ալ սեղանին վրայ է որբե-րուն հետ, ուրախ եւ զուարթ, կը ճա-չէ: Ճաշը հազիւ լրացած, մամուն կ'առաջարկէ մեզի որ երգենք: Ճի-պէյլի նախկին որբերէն, նչանաւոր Սիմոնիկը, եկեղէր իր չրթունքներով կը թրքէ եւ «Յառաջ նահատակ», յե-տոյ «Գնդակ որոտայ»: Փոքրիկ-ներու կողմէ արտասանութիւններ: Անոնք իրենց թոթով լեզուով՝ հայ-կական անուշ բառերով կ'արտասա-նեն սրտանց եւ համարձակ: Հոս աս-ցին է խոստովանիլ որ, ամբողջ օր-ուան ընթացքին չլսեցինք ոչ մէկ թրքերէն խօսք կամ բառ, մամուն ինքն ալ կը խօսի չատ մաքուր, աս-հուն հայերէն: Մէջ ընդ մէջ կը չա-րունակուի երգն ու արտասանութիւ-նը,— Պէյպիները մանկապարտէզեան երգեր կ'երգեն, քիչ մը տարեկները՝ ազգային: Երգին կարգը նորէն մեզի կուգայ.— «Պանք Օթօման», յետոյ յառնեցա «Բամ փորոտան», «Մեր հայրենիք»ը:

Այս երգերէն եաք կ'երթանք հնու-թիւնները տեսնելու: Արար պաչտօն-եան Ֆրանսերէնով կը բացատրէ: Կ'անցնինք փիւնիկեան եւ եգիպտա-կան տաճարներուն մէջէն, ուր են իւ-ղի անօթները, ննջեցեալը լուալու ջուրը: Կը մօտենանք արքայական գերեզմանատան, հոն են հսկայ դամ-բանաքարերը, կը մտնենք քարայրը, ուր կան ուրիչ դամբանաքարեր: Ցե-տոյ անցնելով պարսկական տաճարի աւերակներուն առջեւէն, կը բարձրա-նանք Խաչակիրներու չինած բերդը, աստիճաններուն քով կը տեսնենք մարտկոցները, կը տեսնենք կամա-րակապ ոճը, որ տիրող գիծն է ամ-բողջ բերդին: Մեր առաջնորդ արար պաչտօնեային առաջարկով կ'երդենք Լիբանանի քայլերգը, երբ բերդին տանիքն ենք, ուր կը լուսանկարու-ուինք: Կ'իջնենք վար: Կ'այցելենք Միս Ճէյքըպսընին բնակարանը: Կա-նոնչներուն մէջ նստած իրեն կը բա-ցատենք: Կուգայ Ցարդանքով ուզել ենք: Կրկին անգամ բարեկալուստ կը մաղթէ ու կը նստի: Վաթսուն տարե-կանի մօտ է, կ'ըսեն, բայց երբեք չի ցուցներ, կը պահէ իր կորովը, աչ-խուժութիւնը ու կը խօսի որբերու մասին, իր ծրագիրներուն մասին, իր դժուարութիւններուն մասին: Կը խօ-սի 14 տարեկան տղոց տարիքի վերա-բերեալ խնդիրներու շուրջ, կը խօսի չափահաս աղջիկներու մասին եւ այդ ամէնուն մէջ կը տեսնենք անկեղծու-թիւնը, կը տեսնենք ճշմարիտ մօր մը հոգածութիւնը: Երբեմն բողոք ունի, մանաւանդ այն աղջիկներուն համար, որոնք որբանոցէն կ'ելլեն:

— Կ'երթան դուրս, կը գտնեն մէկը եւ կ'ամուսնանան: Առաջին օրերուն լաւ են, երբ օր մըն ալ դժբախտու-թեան մը հանդիպին, կը վազեն մա-մային, այն ատեն մամուն լաւ է, բա-րի է: Կը ցաւիմ անչուշտ իրենց վի-ճակին, բայց կը նեղուիմ ալ, որով-հետեւ ինծի խորհուրդ չեն հարցու-ցած որ ես ալ իմ կարգին տղան տես-նէի, կարծիքս տայի: Իրաւունք ու-նիմ, ես կը մեծցնեմ զիրենք, 4—5 տարեկանէն մինչեւ ամուսնութեան տարիքը:

Այս խօսքերուն մէջ կը տեսնենք բոլոր մայրերուն բողոքը: Մեզ կը հիւրասիրէ պաղ օչարակով: Հար-ցումներ կուտանք, բոլորին ալ հան-գարտ հանդարտ կը պատասխանէ, յե-տոյ մեր կարգին չնորհակալութեան խօսքերով կը բաժնուինք:

Տղաքը կ'իջնեն ծով: Ժամ մը եաք արդէն պատրաստ ենք մեկնելու: Մա-նչերն ու աղջիկները կը շրջապատեն ինքնաչարժը: Մամերու եւ հուսաս-ներու տեղապապահին տակ՝ ինքնա-չարժ կը չարժի: «Յառաջ նահա-տակ»ի բառերը կրկին անգամ կը տա-րածուին որբանոցին շուրջ: Գիւղին փողոցներէն կ'անցնինք: Կլըրատառ պողոտան ենք: Տարեց աղջիկներն ու մաս մըն ալ փոքրիկներ իրենց վար-ժուհիներով պտոյտի են: Կ'երգենք «Վերքերով լի»ն, կը ծափահարեն մեզ ու սուրացող ինքնաչարժին եաեւէն թաչկինակ կը չարժեն:

Երգով ու ծափով կը հասնինք Մա-մըլթէյն, ուր ինքնաչարժը կը կեց-նենք, կը բարձրանանք բաժարանը մեր հիւանդները տեսնելու: Քանի մը վայրկեանով կը չրջինք բոլորին առջեւէն ու կը դառնանք մեր կառ-քը:

Ջայներնիս մարած կը հասնինք քա-ղաք:

Փափաք ունինք յունիս 6ի կիրակին Ճիպէյլի Օր հաչակելու: Ամէն տարի նոյն օրը այցելութեան երթալու եւ մէկ օր որբերու հետ ապրելու հա-մար:

Ս. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ըն-թեռնլի եւ մելանով:

«ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ»

Այս տարի ցուցահանդէսին առթիւ Փարիզ կը գտնուին միջազգային ե-րաժշտական ծանօթ դէմքեր, Պերլի-նի, Վիեննայի, Սթոքհօլմի, Վարշա-ւիոյ եւ այլ մայրաքաղաքներու նը-ւագախումբերը, իրենց ազգային ե-րաժշտութեան փոխանորդն հա-մար, ամէն ջանք կը թափեն յաջողու-թեան մրցանիշը խլելու: Անշուշտ հը-պարտանալու առիթ մըն է մեզի հա-մար, որ հայ երաժիշտ մը միջոց եւ ժամանակ կը գտնէ, այս ընդհանուր չարժումին մէջ, օր մը գրաւելու եւ նուագահանդէս սարքելու համար:

Մեր խօսքը Արա Պարթեւեանի յա-ռաջիկայ նուագահանդէսի մասին է, որուն նախագահութիւնը հաճած է ստանձնել Պ. Լուի Մարէն, նախկին նախարար եւ երեսփոխան, որ ծանօթ է իբրեւ հայասէր Ֆրանսացի: Իրենց ներկայութիւնն ու հովանաւորութիւ-նը խոստացած են նաեւ, ինչպէս այս առթիւ հրատարակուած յայտագրէն կ'երեւի Պ. Ֆրէտերիք Մաքլէր, հա-յագէտ յայտնի ուսուցիչը, Պ. Աբիբ Ժան Պէնոար, միջազգային հեղինակ-ներու ընկերութեան ընդհ. տնօրէնը, եւ այլ ծանօթ անձնաւորութիւններ: Տասներորդ անգամն ըլլալով՝ մեր ե-րիտասարդ երգահանը բեմ պիտի բարձրանայ, թէ պատասխանատու յայտագրով եւ թէ համեմատաբար ընտիր բաղմութեան մը առջեւ: Այս առթիւ արդար է վեր հանել անոր գործին կարեւոր մասերը:

Անցեալին մէջ կը նախընտրէինք թատրոնը քան նուագահանդէսը: Եւ չափաղանցութիւն չէ ըսել որ եթէ չատ անգամ արուեստագէտ մը սոն-սերը կը սպառէին գայն քաջալերելու կամ չմերժելու համար, նոյնը չէ հի-մա: Այժմ ժողովուրդ մը կայ, որ կը սպասէ իր ազգային նուագահանդէ-սին, իրապէս ունկնդրելու եւ ճաչա-կելու համար երաժշտութիւնը:

Այսպէս, 1932էն ի վեր Պարթեւեան հիմը դրած է հայ սէնֆոնիկ նուագա-հանդէսներու չարքի մը:

Այս տարուան յայտագիրը, որուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ «Հանդիսաւոր Պատարագ»ը նուագա-խումբի ընկերակցութեամբ,— որուն մէկ մասին ծանօթացանք անցեալ տա-րի,— մեր երաժշտական կամ եկեղե-ցական պատմութեան մէջ իր նախըն-թացը չէ ունեցած: Մեր մէկ միլիոն հայ նահատակներու յիչատակին ձօն-ուած է այս գործը, որպէսզի անոնց անմահութիւնը երգուի, ինչպէս Եւրո-պացիները ունին իրենց մեռելներու պատարագը կամ զինուորական պա-տարագը:

Գուցէ պատշաճ պիտի ըլլար նուա-գել այս հանդիսաւոր պատարագը, ամէն տարի մեր Ապրիլ 11ի սգահան-դէսին առթիւ: Պէտք չէ խորհիլ որ ոտնձգութիւն մը պիտի ըլլար մեր ե-կեղեցական արարողութեանց դէմ, որ առ այժմ չատ հեռու է ընդունե-լէ ջութակի, փողի եւ թմբուկի գործածութիւնը: Բայց արուեստ եւ աւանդութիւն յաճախ քալած են տար-բեր ճամբաներէ, առաջինը յառաջդի-մական է, երկրորդը պահպանո-ղական է: Որքան յանդուգն ձեռնարկ է ուրեմն առանց երկուքին համադրու-թեամբ կերտուած գործ մը հասարա-կութեան հրամցնելը:

Ամէնուն յիշողութեան մէջ է դեռ «Քրիստոս պատարագեալ»ին մեծաչը-ռինդ երաժշտութիւնը, որուն պիտի գան աւելնալ անչուշտ յաջորդ մասե-րը, մինչեւ «Եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ»: Ջոհաբերութեան առթիւ չընկրկող մեր տաղանդաւոր արուես-տագէտներէն մէկն է Պարթեւեան: Պէտք է գիտնանք գնահատել զայն:

ԼԵՒՈՆ ՊԱՂՕՆԵԱՆ

ՕԳՏԱԿԱՐ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Պէտք է գնահատել եւ քաջալերել բոլոր այն ձեռնարկները, որոնք նը-պատակ ունին հայ մշակոյթը եւ հայ գեղարուեստը օտարներուն ծանօթա-ցնելու: Այդ ուղղութեամբ չատ քիչ աշխատանք կը տարուի մեր կողմէ, եւ եթէ կան անձնաւորութիւններ, ո-րոնք ինքնաբերաբար կ'աշխատին այդ նպատակին համար, չատ անգամ ա-նուշադրութեան կը մատնուին եւ ժո-ղովուրդը լայն խաւերը անփոխակ կը մնան կատարուած աշխատանքին:

Այդ պատճառաւ, ուրախութեամբ պէտք է մատնանչել այն գեղեցիկ եւ օգտակար միտքը, զոր մօտաւորապէս երեք տարիէ ի վեր ունեցած են Նան-սէնեան գրասենեակի ներկայացուցիչ Պ. Փան եւ իր տիկինը, պարբերա-բար հաւաքոյթներ կազմակերպելով իրենց բնակարանին մէջ: Այդ հաւա-քոյթներուն նպատակն է տարբեր ազգութիւններու պատկանող դաղթա-կաններուն ծանօթացնել իրենցփոխա-դարձ պատմութիւնն ու մշակոյթը, միեւնոյն ժամանակ առիթներ ընծա-յելով ֆրանսացի եւ օտար անձնաւո-րութիւններու, ծանօթանալու այդ ժո-ղովուրդներու մշակոյթին եւ պատ-մութեան հետ:

Հաւաքոյթներուն մեծ մասը, որոնց միջեւ ներկայ կ'ըլլայ ֆրանսացի եւ օտար ընտրանի մը, յատկացուած էր հայ գեղարուեստին եւ մշակոյթին:

Տէր եւ Տիկին Փանի վերջին ընդու-նելութեան, որ տեղի ունեցաւ յունիս 14ին, հրաւիրեալները լսեցին մեր ա-մէնուս սիրելի Րաֆֆիկ Պետրոսեա-նը: Մեր փոքրիկ հայրենակիցը կը-ցաւ իր զարմանալի տաղանդով դրա-ւել Ֆրանսացիներէ, օտարներէ եւ Հայերէ կազմուած գիտակից հասա-րակութիւն մը: Ան տիրաբար նուա-գեց Շումանի «Արապէսք»ը եւ Շոփէ-նի «Էթիւտ»ը, իսկ Ֆօրէի «Նօթիւր-ն»ը եւ Փիւրնէի «Էթիւտ ար քօն-սէր»ը բացառիկ նրբութեամբ եւ կա-տարեալ հասկացողութեամբ կրցաւ արտայայտել: Բոլոր ստուգներն ալ ընդունուեցան ոգեւորութեամբ եւ սքանչացումով:

Օտար գիտակից հասարակութեան մէջ մեր հրաշք-մանուկին տարած բացառիկ յաղթանակէն անչուշտ չող մըն ալ կ'իյնայ այն ժողովուրդին վը-րայ, որ կրցած է այսպէս զարմանա-լի տղայ մը հանել իր ծոցէն:

Պ. Բ.

« ԱԶԳԵՐՈՒ ՏՕՆԸ » ՌԷՆՍԻ ՄԷՋ

Յունիս 12 եւ 13ին տեղի ունեցաւ Ռէնս քաղաքին մէջ «Ազգերու տօնը» յողնախումն բազմութեան մը ներկա-յութեան:

Ինչպէս ամէն տարի, Փարիզի Հայ Ուս. Միութեան պարի խումբը, բաղկացած 14 երիտասարդ, երիտա-սարդուհիներէ, ամսոյս 12ին մեկնե-ցաւ դէպի Ռէնս, ներկայացնելու համար հայկական պարը եւ երգը:

Նոյն իրիկունը տեղի ունեցաւ Ռէն-սի նորաչէն եւ չքեղ թատրոնին մէջ Ազգերու տօնին առաջին ներկայա-ցումը: Աւստրիական եւ պուլկարա-կան ուրախ եւ երբեմն երգիծա-խառն պարերուն յաջորդեցին յունա-կան գեղական պարերը, իսկ Հոնի-գարացիներու խումբը մեծ փարձու-թեամբ պարեց «Զարդաշ»ը: Ցետոյ երբ կարգը եկաւ Հայերուն, Փարիզի Հայ Ուս. Միութեան նախագահ Պ. Շ. Թիւրապեան ներկայացուց հայ-կական խումբը եւ քանի մը խօսքով պարզեց իրենց կատարելիք յայտագի-րը: Եւ անոնք սկսան պարել մեր հին պարերը, մեր տարազներով, սաեղծե-լով քանի մը վայրկեանի համար հայ-կական գիւղի մը արեւոտ հրապարա-կին միջնոլորտը:

Հայկական խումբին կը մասնակ-ցէր այս տարի համակրելի երգչուհի Օր. Աստղիկ Ասաքելեան, որուն ներ-կայութիւնը մասնաւոր փայլ մը տը-ւաւ յայտագրին: Օր. Ասաքելեան իր գրաւիչ ձայնով արժանացաւ բուռն ծափահարութեան, ինչպէս նաեւ Օր. Զարիկ Ճամկարեան, Ուս. Միու-թեան խումբի առաջին պարուհին, որ նուրբ ճաշակով մը պարեց «Ուզուն-տարա»: Եւ երբ «Հոյնար»ի ուրախ եւ արագընթաց քայլերով մեր երիտա-սարդները բեմէն հեռացան, սրահը երկար ծափահարութիւններով իր գոհունակութիւնը կը յայտնէր:

Հետեւեալ առաւօտ, բոլոր օտար խումբերը, իրենց ազգային տարազ-ները հագած, անծանօթ զինուորի յուշարձանին այցելեցին ու յետոյ ընդունուեցան Ռէնսի քաղաքապետա-րանին մէջ: Կէս օրէն վերջ երկար թափօր մը կազմեցին ու Ռէնսի դը-խաւոր փողոցներէն անցնելով հասան քաղաքին հանրային պարտէզը: Թա-փօրին անցած փողոցներու երկու կող-մի մայթերը գրաւած էր խուռն բազ-մութիւն մը, մեծ հետաքրքրու-թեամբ կը դիտէր երփներանգ տա-րազները: Ամէնէն չատ ուչադրու-թիւն գրաւողը հայկական գլեանին էին եւ մանաւանդ մեր օրիորդներու ճաշակաւոր եւ ճոխ հագուստները: Նորութիւն էին անոնք Ռէնսի ժողո-վուրդին համար, որ Հայերը կ'ողջու-նէր Vive l'Arménie բացականչութիւն-ներով: Երբ թափօրը պարտէզ հա-սաւ, ժողովուրդին մէկ մասն ալ այն-տեղ կը սպասէր: Յունիս 12ին իրիկ-ուան յայտագիրը կրկնուեցաւ նոյն յաջողութեամբ: Այն գիչեր օտար խումբերը մեկնեցան դէպի Փարիզ, ուր հրաւիրուած են պարելու ամսոյս 26ին եւ 27ին Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսին մէջ:

Յովհ. Ս. Եղիազարեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Հա, հա, ախպերս, հասկցայ, — կարճ կապելու մաքով Գեւոյի հետ համաձայնեցաւ Սատանան՝ ընկերոջ բարկացած տրամադրութենէն գուչա-կելով, որ Արիւծ Գեւօն չուտով բը-ռունցքի օժանդակութեան պիտի դի-մէր, ըսածը հասկցնելու համար:

Հազիւ մթնած, մեր երկու բարե-կամները Պաղտոյի հետ ճամբայ ելան ու առանց պատահարի հասան Այդեստան, Փաչի փողոցը ու թաքնուեցան այն պատանիի մօտ, որու հետ նախօրօք խօսած էր Լեւոնը: Առտու լուսը հրացուած՝ Լեւոնը եկաւ ընկերնե-րուն քով:

Այդ երեկոյ հազիւ մթնել սկսած, Մելօն եկաւ Լեւոնի մօտ, եւ երկուքը միասին դուրս ելան փողոց: Ման-տապուրի մէջէն անցնելով՝ քիչ ատե-նէն հասան Կլոր Դարի թրքական փո-ղոցները, քայլերնին ուղղած դէպի Քաղաքամէջ:

Այդ շրջանի փողոցները բոլորովին ամայի էին: Մելօն հետաւեսութեամբ այդ ճամբան ընտրած էր: Ընդհան-րապէս թրքական թաղերուն մէջ զին-ուորական հսկողութիւն գոյութիւն չունէր, եւ ինչո՞ւ էր պէտք հսկողու-թիւնը, երբ Թուրքերը փառնչահի հոգեսուն զաւակներն էին, առանձ-նաչնորհեալ դիրքի մէջ, իսկ հայ յե-ղափոխականներն ալ որ եւ է ատեն այդ շրջաններով չէին անցներ:

Լեւոնն ու Մելօն, ամայի փողոցնե-րով կէս ժամէ աւելի քալելէ վերջ, մօտեցան Հայկաւանք կոչուած վայ-րին, որ առենօք հայկական գերեզ-մանատուն մըն էր, ուր դեռ մէկ եր-կու տապանաքարեր կ'երեւէին:

— Հիմա պէտք է զգուչութեամբ չարժիլ, կը մօտենանք արդէն,— չը-չնջալով խօսեցաւ Մելօն,— Օհաննէ-սը անչուշտ մեզի կը սպասէ: Ես ա-ռաջ կ'անցնիմ: Հինգ տասը քայլ վրայ հետեւէ ինծի. ես ինչ որ ընեմ, դուն ալ միեւնոյնը կ'ընես:

Մելօն առաջ ինկաւ: Բաւական յա-ռաջանալէ վերջ, ելան Սղդեայի Ջաղ-ոէն: Մարդ մարդասան չկար: Խաւա-րի մէջ կ'երեւէր քաղաքի արեւելեան պարիսպը: Հող ճանապարհը ուղիղ եռանկիւն մը կազմած՝ երկու մասի կը բաժնուի: Մէկ թեւը կ'երկարի դէպի հիւսիս, Դաւրէժի Դուռ եւ Ա-ւանց գիւղը, գլխաւոր նուահանդիս-տը Վանայ ծովու վրայ, իսկ միւսը՝ գլխաւոր թեւը չեղակի կ'իջնէ դէպի Թաղա Դարկեախ կամ Նոր Դուռ ըս-ուած փողոցը, որու ձախ կողմը պե-տական չէնքերն են, կառավարչատու-նը, ոստիկանատունը, իսկ աջ կողմի վրայ քաղաքամէջը եզերող պարպը, պետական բանտը, որ ուղիղ քաղա-քամէջի հարաւ-արեւելեան անկիւ-նը կը գտնուի, արեւելեան պարսպի ծայրը:

Ժամանակով Վան քաղաքը ամբող-ջովին չրջապատուած էր հողէ չին-ուած ժանիքաւոր չատ հաստ պարս-պով մը: Դարերու ընթացքին հարա-ւային պարիսպը քանդուած էր՝ հետ-զհետէ մեծցող քաղաքին տեղ բանա-լու համար: Արեւմտեան կողմը դեռ կը մնար պարսպի կտոր մը, իսկ Ա-րեւելեան պարիսպը, կամ Դաւրէժի Դրան կողմը, զարմանալի կերպով անվթար մնացած էր: Քաղաքը չրջա-պատուած կիսաքանդ պարիսպով, իր կարգին պարիսպն ալ չրջապատուած էր լայն փոսով մը: Այդ փոսը ջրով կ'ողողէին քաղաքացիք, երբ թշնամին մօտենար քաղաքի պարիսպներուն:

Ուրբաթ Առուն՝ Այգեստանը եւ Կլոր Դարը կարելով անցնելէ վերջ, քաղաքի արեւելեան պարիսպէն տաս-նեակ մը քայլ հեռաւորութեամբ կ'երկարի, ու Թաղա Դարկեախ փո-ղոցը լայնքէն կարելով՝ կ'երթայ կը միխնայ Կուռուպաչի գետակին:

Սղդեայի Ջաղոէն եկող մը, որ չուզեր Դաւրէժի դռնով քաղաք մտ-նել, անպատճառ պիտի անցնի այն տեղով, ուր Ուրբաթ Առուն՝ պարս-պին քովէն կամուրջի տակէն կ'անցնի: Այդ կամուրջը միացման կէտն է Սղդեայի Ջաղոէին եւ Թաղա Դարկեախին, միեւնոյն ժամանակ ա-րեւելեան պարսպի հարաւային ծայ-րը: Ուղիղ այդ կէտի վրա՞յ պարսպէն ներս չինուած է պետական բանտը, միայարկ ընդարձակ չինութիւն մը:

Ինչպէս ըսինք, Մելօն առջեւէն կ'երթար: Մէկ ալ Լեւոնը նկատեց, որ ընկերը չորեքթաթ՝ ատեն մը ա-ռաջանալէ վերջ, փոսի մը մէջ ան-յայտացաւ: Լեւոնը հետեւեցաւ Մե-լոյի օրինակին: Երբ մօտեցաւ փոսին, որ ուրիչ բան չէր, եթէ ոչ Ուրբաթ Առուն, Մելոյի գլուխը բարձրացաւ փոսի մէջէն ու լսուեցաւ անոր չչնջո-ցը.

— Զգոյշ վար ցատկէ, այս կողմը սարսափելի տղմուտ է:

Կուզէ կուզ, իրարու ետեւէ սկսան առուի հունով առաջանալ, մինչեւ որ հասան կամուրջին:

— Է, հիմա՞,— հարցուց Լեւոնը:

Մելօն չպատասխանեց եւ ընկերոջ ձեռքէն բռնած՝ մտաւ կամուրջի թանձր մթութեան մէջ:

— Ծօ, Օհաննէս,— չչնջաց Մելօն, — ծօ, Օհաննէս...

— Խաւեղ եմ, Մելօ, ինչո՞ւ ուչա-ցար, էդ հետինդ ո՞վ է...

— Պարոն Լեւոնը ... տէ, մի տե-տնար, տեւաքանդ, արդէն ուչացած ենք, չուտով ներս մտիր:

Կամրջի տակ սաստիկ մութ էր, Լեւոնը չէր կրնար բան մը զանազա-նել, նոյն իսկ Օհաննէսը, որու ձայնը սակայն չատ մօտէն կուգար:

— Հետեւէ ինծ,— լսուեցաւ Մելո-յի ձայնը,— հա էղպէս, փէչէս բռ-նէ, հիմա ծունկի եկուր, գլուխդ վար պահէ, չորեքթաթ ծակէն ներս մը-տիր ... չուտով ծակը կը լայնանայ ..

Լեւոնը մեծ դժուարութեամբ Մե-լոյի քղանցքը բռնած՝ ծակէն ներս մտաւ: Գարչելի հոտ մը կար հող: Գրեթէ սողալով նեղ անցքէն, թերեւս տասնըհինգ քայլաչափ առաջանալէ վերջ, Լեւոնը աւելի ազատօրէն բա-կաւ չարժիլ:

— Հիմա հանդիստ կրնաս կանգնիլ, — լսուեցաւ Մելոյի ձայնը,— ծօ, Օհաննէս մոմպատը կպուր:

Սեւ ձիւթի նման թանձր խաւարը յանկարծ զունաթափուեցաւ, երբ Յովհաննէսը լուցկի մը վառելով՝ մոմպատը վառեց: Քիչ քիչ Լեւոնի աչքերը վարժուեցան՝ կէս խաւար լոյսով չրջապատը տեսնելու:

Երկարաւուն ընդարձակ սենեակ մըն էր գտնուած տեղը: Ոչ մէկ պա-տուհան կար, միայն առաստաղէն օդի պաղ հոսանք մը զուչակել կուտար, թէ վերէն բացուածք մը գոյութիւն ունի: Սենեակի մէկ կողմը, յատակի վրայ, նոր փորուած հողի կոյտեր թափուած էին իրարու վրայ: Երբ Լեւոնի աչքերը աւելի պարզօրէն բա-կսան տեսնել, ան նոր միայն նկատեց որ այդ սենեակի հակադիր կողմե-րուն վրայ երկու անցքեր բացուած էին: Անչուշտ տասնըմէ մէկով ներս մտած լինելու էին, մտածեց Լեւոնը, բայց թէ ո՞րն էր մուտքի ծակը՝ այդ դժուար էր ըսել:

— Ես ո՞րտեղ կը գտնուինք,—զար-մացած հարցուց Լեւոնը:

Մելօն ու Յովհաննէսը դրաղած էին գետին թափուած քանքեանի դոր-ծիքները հաւաքելով եւ պարկի մը մէջ լեցնելով:

— Ինչ ըսի՞ր,— հարցուց Մելօն:

— Ես ո՞րտեղ ենք:

— Քաղաքի հինաւուրց պարսպի մէջ. էսպէս չատ ուրիչ սենեակներ ալ կան ... Ես անցքը մեր բացածն է, դէպի բանտի բակի տակը կ'երթայ ... Հիմա էս կողմը վերցուր եւ հետե-ւէ մեզ: Ծակը լայն բացեր ենք, կըր-դելու պէտք չունիս, համարձակ կը-նաս քալել:

— Իսկ ինչո՞ւ արտաքին մուտքը այնքան փոքր բացեր էք:

— Զնկատուելու համար: Երբ ա-մէն ինչ պատրաստ կը լինի, մէկ եր-կու ժամուան աշխատանք է լայնացը-նելը: Տէ երթանք, արդէն ուչ մնա-ցեր ենք:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Նպաստաւոր կարգադրութիւն մը

ԼԻՈՆ, 22 Յունիս.— Այս շաբաթէն սկսեալ Լիոն մեր անգործ հայրենակիցները տեղացիներու հաւասար նպաստ ստացան: Մինչեւ հիմա, իբր օտարական օրական կը ստանային 3 ֆրանք 45 սանթիմ, փոխանակ 7 ֆրանքի: Այժմ տեղացիներուն հաւասար պիտի ստանան օրական ութ ֆրանք եւ յառաջիկայ շաբաթէն սկսեալ 10 ֆրանք: Այս նպաստաւոր կարգադրութիւնը ձեռք ձգուեցաւ շնորհիւ մեր անգործ հայրենակիցներուն ջանքերուն: Անցեալները, խումբ մը անգործ հայրենակիցներ, գործի ձեռնարկեցին եւ քանի մը ժողով գումարեցին, յետոյ 5 հոգինոց պատուիրակութիւն մը ղրկեցին քաղաքապետ Պ. Էռիոյի մօտ: Քաղաքապետը ուշադրութեամբ լսեց խնդրանքը: Ուրախ ենք յայտնելու, որ առանց յապաղման ընթացք տուաւ:

Այս առթիւ աւելցնեմ որ, մեր անգործ հայրենակիցներուն տրուեցան միանուագ գումարներ: Ոմանք 500, ոմանք 1000, նոյնիսկ 1500 ֆրանք միանուագ ստացողներ եղան, իբրեւ «յետնեալ նպաստ»: Մեր իմացածին նայելով, այս նպաստը պէտք էր տրուէր վեց ամիս առաջ, բայց յետաձգուած է: Եւ որովհետեւ որոշումը տրուած է ժամանակին, հիմա իւրաքանչիւր թաղամասի մէջ հայ անգործներուն վճարեցին սովորական նպաստէն դուրս 8 ֆրանքի հաշուով գումար մը: Օրինակ, հայ անգործ մը մինչեւ հիմա կը ստանար 3,45, վեց ամիսներու ընթացքին պէտք էր ստանար օրական 8 ֆրանք փոխանակ 3.45ի, եւ որովհետեւ այդ գումարը չէր տրուած, այժմ միանուագ կը վճարեն:

Կատարեալ օրհնութիւն մը եղաւ այս կարգադրութիւնը մեր հայրենակիցներուն համար: Մ. Մ.

տեղաւորուած զօրախումբերու վրայ պիտի յարձակին, կամուրջները եւ պահականոցները պիտի քանդեն: Այս երգումը տեսակ մը դաշինքի զօրութիւն ունի: Եղած գրգռութիւններէն մէկն ալ սա է.— Եթէ կառավարութիւնը զինուոր ունենար, շատոնց պիտի գար ան: Եթէ հոս զինուոր ղրկուի, Անգլիա եւ Ֆրանսա պատերազմ պիտի բանան, ու մեզ պիտի ազատեն: Արաբներն ալ մեզի հետ են:

Սալիհա Կէօքչէն լաւ նշանաւութեամբ ամբակոծած է Սախտ Բիզայի տունը: Մեր օդանաւորդներուն շատ անծանօթ եղող Թունճէլիի յարափոփոխ երկինքին վրայ Սալիհա Կէօքչէն շատ յաջող թռիչքներ կատարած է, ռմբակոծութեան եւ խորտընկէցի կրակին մէջ մեծ յաջողութիւն ցոյց տուած է:

Ցարձակման հրաման տրուած չըլլալուն, տեղաւորուած զինուորները կը սպասեն հրամանի:

Գերմանիա կը սպառնայ քաշուիլ ոչ—միջամտութեան կոմիտէէն

Գրած էինք թէ գերմանական «Լայփցիկ» զրահաւորը թորփիլահարումի փորձ մը անցուցած է Միջերկրականի մէջ, երբ կը հսկէր Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ,— եւ այս՝ համաձայն գերմանական աղբիւրներու: Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը, որուն ներկայացուեցաւ խնդիրը, երկարօրէն զբաղեցաւ այս հարցով եւ Գերմանիոյ պահանջներով: Հասած տեղեկագիրները կը հաստատեն որ իբրալէս թորփիլ արձակուած է «Լայփցիկ»ի դէմ, թէեւ վրիպած: Միայն թէ ստուգուած չէ թէ ո՞ր պետութեան կը պատկանէր յարձակող սուզանաւը:

Գերման կառավարութիւնը կը պահանջէ նաւային ցոյց մը կատարել, չորս մեծ պետութեանց նաւատորմներուն մասնակցութեամբ, Վալենցիայի առջեւ, առկէ զատ չէզոքացնել Սպանիոյ կառավարական սուզանաւերը նաւահանգիստի մը մէջ:

Գերմանական պահանջը, որուն ուժ կուտար Իտալիոյ ներկայացուցիչը, բուռն ընդդիմութեան բախեցաւ: Անգլիական եւ ֆրանսական ներկայացուցիչները միաձայն կ'ընդդիմանային գերմանական պահանջին: Լոնտոնի ոչ—միջամտութեան յանձնախումբը 4 նիստ նուիրեց այս հարցին, սակայն որ եւ է համաձայնութեան կարելի չեղաւ յանգիլ: Ի վերջոյ ֆրանսական ներկայացուցիչը առաջարկեց ծանուցագիր մը ուղղել Սպանիոյ կռուող կողմերուն, յայտարարելով որ հսկողութեան յատկացուած զրահաւորներէն մէկուն դէմ իրենց կողմէ յարձակում մը փորձուած պարագային, չորս պետութեանց նաւատորմները հաւաքաբար պիտի ձեռնարկեն զինուորական միջոցներու ընդդէմ յանցապարտ կողմին: Անգլիոյ ներկայացուցիչը ուժ տուաւ այս առաջարկին, բայց Գերմանիոյ ներկայացուցիչը կը պահանջէր դարձեալ նաւային ցոյց կատարել:

Ոչ - միջամտութեան յանձնախումբին խորհրդակցութիւնները վերջ չեն գտած տակաւին, բայց յոռետեսութիւն կը տիրէ ելքին մասին:

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Հիթլէր օդանաւով Պերլին վերադառնալէ վերջ գաւառէն, կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները պատերազմական, օդային եւ ծովային նախարարութեանց հետ: Զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր կը սպասէ ոչ – միջամտութեան յանձնաժողովին խորհրդակցութեան վերջանալուն, որոշելու համար թէ ի՛նչ միջոց ձեռք պիտի առնէ ընդդէմ Սպանիոյ: Հռոմէն հասած հեռագիրները կը հաստատեն թէ Իտալիա եւս պիտի գործակցի Գերմանիոյ, երբ Հիթլէր ձեռնարկէ պատժական միջոցներու, ընդդէմ Վալենցիայի կառավարութեան: Գերման արտաքին նախարարը, Ֆոն Նէօրաթ, որ Լոնտոն պիտի երթար խորհրդակցելու համար բրիտ. կառավարութեան հետ «ամէն բանի մասին», պիտի չմեկնի այլեւս, ինչ որ ոչ միայն ցաւ պատճառած է Անգլիոյ կառավարութեան, այլ եւ մտահոգութիւն՝ քաղաքական շրջանակներուն, իբրեւ նախանշան մը թէ Գերմանիա պիտի գործէ իր պատասխանատուութեան տակ, հեռանալով ոչ-միջամտութեան յանձնախումբէն, եթէ դոհացում չստացուի իրեն Լոնտոնի Զօրսերու կոմիտէին մէջ:

Այս մտահոգութենէն մեկնելով, կ'ըսուի թէ ոչ – միջամտութեան յանձնաժողովը խնդրած է Միացեալ - Նահանգներու կառավարութենէն արտայայտել իր կարծիքը ու դիրքը այս կացութեան մասին: Նկատի ունենալով, սակայն, Ամերիկացիներու «դիտող»ի քաղաքականութիւնը, յոյս չկայ որ դուրս ելլեն չէզոքութեան աշտարակէն եւ միջամտեն եւրոպական վէճերու:

ՃԱՆԱՃԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, պանդոկներու, սրճարաններու եւ ճաշարաններու աշխատաւորութիւնը ընդհ. գործադուլ պիտի յայտարարէ շաբաթ օր:

ՀԱՅ մը, Աւքանալ Եալմաթայեան, վաճառական, 37 տարեկան, ձերբակալուեցաւ առջի օր Սէն – Ժէրմէնի պուլվարին վրայ, հնազանդած չըլլալով տրոտաքսումի հրամանագրին, ինչպէս կը գրէ «Փրթի Փարիզիէն»:

ՄԱՆՃՈՒՔՈՒՈՅԻ կայսրը, Փու - Եի, անձնասպանութիւն փորձեց: Վիճակը ծանր է: Թէեւ կը հերքուի այս լուսահատական փորձը, սակայն կը կարծուի որ,— եթէ հոգեկան պատճառներ չունի (Ծայր. Արեւելքի մէջ անձնասպանութեան համաճարակ մը կը նշմարուի երբեմն),— հետեւանք է Մանչուքուոյի եւ Ճափոնի միջեւ ստեղծուած անհամաձայնութեան:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Ներկայացուցիչ փարիզի ցուցահանդէսին մէջ լոքում ծախելու համար: Պարտաւորիչ է հայկական տարազ կրելը եւ խօսիլ սահուն կերպով: գոհացուցիչ վճարում: դիմել կամ գրել հետեւեալ հասցէին Confiserie Marmara H. Papazian 49-51 rue Raspail, Alfortville, Seine. Tél, Entrepôt 16 06

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. դասախօսական ժողովը 25 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանը, Առնուվիլ:

Կը խօսի՝ Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը 26 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱՆԻԷՌ – ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԲԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 25 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ Կ. Կ.ի Ներկայացուցիչը:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երք. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ պրոպագանտի յանձնախումբի ընկերները, Ուրբաթ (25 Յունիս) երեկոյեան ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼի «Վահագն» խումբի ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ 27 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Rmede l'Eclipse.

կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները յառաջիկայ 25 Յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Զարդարեան գրադարանը, 181 քուր Լաֆայէթ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ց. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

27 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր,

ՌՈԲԷՆՍՈՆ, **Maison Fiquet**ի զովասուն պարտէզին մէջ.

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ):

կը նուագէ ԹԱՌՈՒՍ ԳԱՐԵԳԻՆԻ խաչական ընտիր ճազը:

Եւրոպական պարեր, անակնկալներ եւլն.:

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ — ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՇԻՇԼԻԿ

Մուտք 3 ֆր.:

ՀԱՂ.-ՄԻՋ.—փորթ տ'օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը, իջնել Թէրմինիւս:

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին եւ Փօն տ'Օպնայի կոլէն խումբի

27 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին եւ տեղւոյն խումբին

26 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 6էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8 Սէն Փէրէ անտառին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Հրապարակային դասախօսութիւն

կազմակերպուած ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ

3 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին պետական Թատերասրահին մէջ

կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐԳՐԻՏ ԲԱՔԱՅԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

28 Յունիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8,45ին Schola Cantorum, 2 9 rue Saint Jacques, Փարիզ(5)

Եւրոպական եւ հայկական երգեր:

Տոմսերու ժամանակցութեան համար 5 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

26 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին

Երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն

Պիտի ըլլան արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ, երգեր «Համազգային»ի չափահաս աշակերտներու կողմէ

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆ

Մուտքի տոմսակը պարգեւաւոր է:

ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ.— 25 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին:

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ.— 26 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ.— 2 Յուլիս, Ուրբաթ եւ կիրակի, 4 Յուլիս, ժամը 9ին:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԳԱԼ ԿԻՐԱԿԻ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 33 (ՅՈՒՆԻՍ)

Բովանդակութիւն.— ԾՈՎ ԳԱՑԷՔ (Տոքթ. Ա. Աչճեան): ՏՈՔԹԷՕ'Ր, ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՄ ՄԱՐՍԵՐ (Տոքթ. Ռ. Պլոնտէլ): ԾԱՐԱՒԻ ԵՄ (Տոքթ. Ց. Գաբրիէլեան): ՄԱՐԶԱՆՔԻ ՈՐ ՁԵՒԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼ (Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան): ՊՏՈՒՂ ԿԵՐԷՔ (Տոքթ. Շ. Այվազեան): ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

Բացուած է

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

“ՇԻՐԱԿ„ Արեւելքի միակ իսկական օղին է Անզուգական: Անմրցելի: Ան խմեցէք Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով՝ Հայ աւանդական սեղանին գարդը

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

կարի մեքենայի վրայ աշխատող վարժ եւ լաւ գործաւորուհիներ էնտէմայեալի համար: Աշխատանքը արհեստանոցի մէջ կամ իրենց բնակարանը:

Դիմել՝ ARAX, 8 Rue Tracy, երրորդ յարկ, Մէթրօ Réaumur Sébastopol.

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԿՆՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌԱՒ ծախու է այրերու եւ կիներու յատուկ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով եւ 4 աթոռներով: Շատ նպաստաւոր գին: Դիմել Պ. JACQUESի, 79 Ave. Henri Barbusse, Colombes, Seine.

Agence de Voyage et de Tourisme

OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	54 Ruede la République
Tel. Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-12

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով: Փաղթականական դրամներ, վաւերացուած կառավարութենէն: Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները Հարաւային եւ կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլաւաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, Թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն.ի համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար դեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրափոխագրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

27 Յունիս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ

Լա Մուշ կոչուած պաղ աղբիւրին վերեւի ծառաստանին մէջ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մարզական խաղեր եւ հաճելի անակնկալներ

ճոխ պիւֆէ եւ ըմպելիքներ ժողովրդական գիներով

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Վարձուած են Վիլ ու Լիոնի էլէքթրօպիւս կառքերը որ կը մեկնին Փլաս Կիշառէն առաւօտեան ժամը 9ին, 10.30ին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1,30ին: Երթուդարձի համար 3 ֆր. 50 .:

Ընտանեկան դաշտահանդէս

ՎԱՍՊ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

իր հիմնադրութեան 6րդ տարեդարձին առթիւ

27 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ եղբայրներու պարտէզին մէջ, Սէնթ Անթուան

կը խօսի Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

կը ներկայացուի ԱՆԻԻՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ

գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին

Զօրպաճեան եղբայրներուն կողմէ կովկասեան պարեր

Հանդիսավայրը բաց է առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ, փափաքողները կարող են ճաշերնին միասին բերել: Մուտք 2 ֆր.:

Մրցանակաբաշխութեան հանդէս

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԻԷՌԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆԻԷՌԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Նախագահութեամբ Պ. ՕՆՆԻԿ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ

կիրակի, 27 Յունիս, կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին

Գուաքոլոմպի Թաղապետական սրահը (ըիւ տէ Հալ)

Հատընտիր արտասանութիւններ, մեներգ, խմբերգ, ներկայացում եւ հաճելի անակնկալներ

Անիէռի, Գուաքոլոմպի, Քոլոմպի եւ շրջանի կրթասէր հայութիւնը սիրով կը հրաւիրուի

Մուտք 3 եւ 5 ֆրանք

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 25 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3456 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐ

Սպանիական տագնապը, որ երկար ատենէ ի վեր դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած է «խաղաղասէր» Եւրոպայի գլխուն վերեւ, յանկարծ վտանգաւոր փուլի մը մէջ կը մտնէ:

Քաղաքային կռիւներու առաջին օրերէն իսկ, վախ կար արդէն որ ամբողջ Եւրոպան բռնկի:

Համաշխարհային նոր աղէտի մը առաջքն առնելու համար, մեծ պետութիւնները համաձայնեցան չմիջամտել Սպանիոյ գործերուն եւ ստեղծեցին ոչ-միջամտութեան յանձնաժողով մը:

Բայց արդէն մինչեւ այդ մարմնին ստեղծումը, ամէն պետութիւն «միջամտած» էր համաձայն իր հայեցողութեան: Ժողովրդավար պետութիւններն ու Մոսկուա կ'աջակցէին հանրապետական կառավարութեան, իսկ Գերմանիա եւ Իտալիա՝ ապստամբներուն: Վերջին երկու պետութիւնները կանուխէն ճանչցան ապստամբներու պետ զօրավար Ֆրանքօյի կառավարութիւնը:

Հակառակ ոչ-միջամտական այս ռազմախաղերուն, Սպանիոյ մէջ կռուող կամաւոր կամ կանոնաւոր զինուորներու մեծ մասը կը պատկանի այն պետութեանց, որոնք պաշտօնապէս յանձնառու եղած են չխառնուելու քաղաքային պատերազմին: Հոն գործածուած ռազմանիւթերն ու պատերազմական գործիքները — օդանաւ, հրասայլ եւայլն — նոյնպէս հայթայթուած են խնդրոյ առարկայ պետութեանց կողմէ: Կարելի է ըսել թէ Սպանիոյ մէջ այլեւս տեղացի ժողովուրդը չէ որ երկու ճակատի բաժնուած իրարու դէմ կը կռուի, այլ քաղաքական եւ ընկերային երկու տարբեր հոսանքներու միջազգային ներկայացուցիչները ռազմադաշտի վերածած են այդ երկիրը:

Նշանակուած էր որոշ պայմանաժամ մը, որմէ վերջ այլեւս ոչ մէկ զինուոր կամ կամաւոր պիտի մտնէր Սպանիա, որուն սահմանագլուխներն ու ծովեզերքները հսկողութեան տակ առնուեցան: Եւ սակայն այդ պայմանաժամը լրանալէ վերջ եւ դեռ մինչեւ այսօր պատերազմիկ կողմերը կը շարունակեն ստանալ զինուորական օժանդակութիւն, պարէն, օդանաւ ու ռազմանիւթ:

Իսկ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը Լոնտոնի մէջ նստած, հանդիսաւոր ժողովներ կը գումարէ եւ որոշումներ կու տայ, թերթերն ալ կ'արձանագրեն այդ բոլորը, ժողովուրդներու աչքին փոշի ցանելու համար:

Քանիցս տարակարծութիւններ ծագեցան յանձնաժողովին մէջ, խորհրդային ու գերմանեւիտալական պատուիրակներուն միջեւ:

Օր մըն ալ, սպանիական կառավարական օդանաւեր կրակ բացած ըլլալով, գերմանական «Տէօյչլանտ» մարտանաւին վրայ, գերման նաւատորմը, առանց ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին կարծիքն առնելու, ռմբակոծեց Ալմէրիան, քաշուեցաւ յանձնաժողովէն, իր հետ քաշելով նաեւ Իտալիան, որուն հետ համախորհուրդ կը գործակցի Սպանիոյ խնդրին մէջ:

Եւրոպայի խաղաղութիւնը վտանգի տակ էր: Անգլիա ու Ֆրանսա շատ աշխատեցան, մինչեւ որ համոզեցին Գերմանիան ու Իտալիան վերստին դրաւելու իրենց աթոռները յանձնաժողովին մէջ: Ու յունիս 2ին կնքուած համաձայնութեամբ, կողմերը յանձնառու եղան հաւաքական կերպով հսկողութեան տակ առնել Սպանիոյ ամբողջ եզերքները եւ պատիժի ենթարկել պատերազմիկ կողմերէն այն որ սպանիական ջուրերուն մէջ պահակ պտըտող մարտանաւի մը վրայ յարձակում կը գործէ: Այս ձեւով կազմուեցաւ «Չորսերու Խորհուրդը»:

Արդ, Գերմանները կը պնդեն որ յունիս 15ին եւ 18ին սպանիական կառավարական սուզանաւի մը կողմէ յարձակում գործուած է գերմանական «Լայփցիկ» յածանաւին վրայ: Սակայն արձակուած թորփիլները չեն հանդիպած: Սուզանաւը տեսնող ալ չէ եղած: Միայն յածանաւին չարժադիր մեքենան արձանագրած է սուզանաւին մերձենալը:

Գերմանիա պահանջեց «Չորսերու Խորհուրդ»էն, հաւաքական նաւային ցոյց մը կատարել Վալենսիոյ առջեւ, իբրեւ պատասխան «Լայփցիկ»ի դէմ կատարուած յարձակման:

Անգլիա եւ Ֆրանսա խոտիւ հակառակեցան այս պահանջին եւ առաջարկեցին քննութիւն մը բանալ հաստատելու համար թէ իրապէս կառավարական սուզանաւ մը յարձակում գործա՞ծ է «Լայփցիկ»ի վրայ: Եթէ հաստատուի, հաւաքական պատիժը կը գործադրուի, ըստ յունիս 12ի համաձայնութեան: Վալենսիոյ կառավարութիւնը բացարձակապէս հերքեց սուզանաւի յարձակման պատմութիւնը եւ նոյնպէս քննութիւն պահանջեց:

Այս կարգադրութիւնը չընդունուեցաւ Գերմանիոյ կողմէ, որուն ձայնակցեցաւ նաեւ իտալական պատուիրակը:

Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ֆոն Նէօյրաթ որ Լոնտոն պիտի այցելէր յունիս 23ին, այս դէպքին պատճառաւ ետ կեցաւ իր ճամբորդութենէն: Հիթլէր հապճեպով Պերլին վերադարձաւ, ուր երկարօրէն տեսնուեցաւ ծովակալ Ռէօտէրի եւ մարաջախտ Պլոմպէրկի հետ: Զինուորական մեծ խորհուրդ մը գումարուեցաւ Հիթլէրի նախագահութեամբ: Լոնտոնի գերման դեսպան Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Պերլին վերադարձաւ, պաշտօնապէս յայտնելէ վերջ թէ Գերմանիա վերջնականապէս կը քաշուի Չորսերու Խորհուրդէն եւ հաւաքական հսկողութենէն կը հրաժարի վերստանալով իր գործելու ազատութիւնը սպանիական ջուրերուն մէջ: Նոյնն ըրաւ Իտալիա: Երկուքն ալ կը շարունակեն սակայն մնալ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ:

Ու հիմա մթնոլորտը ելեկտրականացած է արդէն: Անոնք որ ձեռքի տակէ եւ գաղտագողի կ'օժանդակէին, այժմ բացէ ի բաց պիտի գործեն: Վերջին չարթուան ընթացքին 10,000 իտալացի զինուորներ ցամաք հանուած են Սպանիոյ եզերքները, ինչպէս կը հաղորդեն անգլիական աղբիւրէ: Պիլպաոյի անկումը օտար օժանդակութեանց շնորհիւ ձեռք բերաւ Ֆրանքօ:

Պզտիկ միջադէպեր ալ սկսան պատահիլ սպանիական ջուրերուն մէջ: Անգլիական երկու նաւեր խուզարկութեան ենթարկուեցան առջի օր, մէկը իտալական, միւսը ապստամբ մարտանաւի մը կողմէ:

Անգլիա Ճիպրալթարի, Ֆրանսա Մարոքի մէջ կենսական շահեր ունին: Թոյլ չպիտի տան որ Գերմանիա եւ Իտալիա սանձարձակ գործեն այդ ջուրերուն մէջ:

Կողմերէն մէկուն յախուռն եւ անհաշիւ մէկ քայլը կրնայ խիստ ծանր հետեւանքներ ունենալ: Համաշխարհային հրդեհը, որմէ այնքան կը սարսափին պետութիւններն ու ժողովուրդները, կրնայ բռնկիլ կայծէ մը:

Անհրաժեշտ է փարատել հորիզոնին վրայ կուտակուած մութ ամպերը:

Հ. Ս.

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

Թուրքերը կ'ըսեն թէ ապստամբութիւնը զսպուած է Բայց.. կը շարունակուին կռիւները

Մեր այս բոլոր տեղեկութիւնները կը քաղենք թրքական թերթերէ, որոնք կը պնդեն թէ զսպուած է ապստամբութիւնը, սակայն իրենց այդ զեկոյցներուն մէջ տողեր կան, (մենք ստորագծած ենք), որոնք կը մատնեն կռիւներու գոյութիւնը:

Եւլպելէն կը հեռագրեն թէ, յաջողութեամբ կը շարունակուի Տէրսիմի մէջ սկսուած բարենորոգման գործը: Այսպէս, մօտ 60 հազար զտարիւն Թուրքեր (ԽՄԲ.— Խօսքը Քիւրտերու մասին է?), բարենորոգման ծրագրի գործադրութեան շնորհիւ, Թուրք քաղաքակրթութեան լոյսով եւ գիտութեամբ զօրացած, ընկերային եւ մշակութային նոր կեանք մը պիտի ստանան:

Տէրսիմի ժողովուրդը ասկէ յետոյ պատմութենէ ժառանգ մնացած աշիրէթական կեանքէն, աղաներու եւ շէյխերու գերի ըլլալէ պիտի ձերբազատուի, ազատ ու աշխատասէր քաղաքացի պիտի ըլլայ:

Պարզուած է որ այս շրջանակի տեղական վերջին ընդդիմութիւնը ամբողջովին աղաներուն եւ շէյխերուն գործն է եւ տգէտ ժողովուրդը խաբուած է անոնց կողմէ: Այնպէս որ, տեղ տեղ սկսած են անձնատուր ըլլալ քրտական Թուրքերը, երբ ըմբռնած են իրականութիւնը: Այս ընդդիմութեան գրգռիչներուն մէկ մասը գերի առնուած է, միւսներն ալ սկսած են յանձնուիլ: Ցանձնուողներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Գուրէյշանի շէյխերէն Հասօ:

Թուրք դիւցազն զինուորները, որոնք կը մագլցին ժայռոտ սեպ լեռները, կը շարունակեն մաքրել յելուզակներուն բոյները: Հաւաքական դիմադրութիւն մը չկայ, այլ երբեմն կուգան տեղ տեղ պահուըտած յելուզակներու ընդդիմութիւններ, որոնք շուտով կը խորտակուին:

Ըմբոստներուն գլխաւոր պետերէն Սէյիտ Րիզա եւս սկսած է նամակներ ղրկել կառավարութեան, յայտնելով թէ պիտի հպատակի: Իր յանձնուելուն կը սպասուի: Թէեւ միւս կողմէ անոր այս ընթացքը կասկածելի ալ կը նկատուի, խորհելով որ ան ժամանակ շահելու խորամանկութիւնը ցոյց կուտայ:

Զօր. Ալփ Տօղան, որ իր հետեւորդներով Թունճէլիի մէջ (Տէրսիմ) քննական պտոյտի մը ելած էր, վերադարձած է:

Այս զսպողական շարժումը, որ կը կարծուէր թէ երկարատեւ պայքարի եւ ընդհարումներու պիտի կարօտի, իրեն սկզբնաւորութիւն ունեցաւ փառաւոր եւ առանց արիւնի ձեռք բերուած յաջողութիւն մը, շնորհիւ հանրապետական կուսակցութեան արտակարգ ռազմավարական ընդունակութեանը, որով բացարձակ է թէ կարճ ժամանակի մը մէջ ամբողջովին վերջ պիտի գտնէ այս շարժումը:

Մաքրագործումը կը շարունակուի եւ ամէն կողմ ժողովուրդը սկսած է իր բնական կեանքին եւ դաշտային աշխատանքներուն:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԱՒԵԼԻ ԶԿԱՐԵՆԱԼՈՎ ՅԱՌԱՋԱՆԱԼ,
ԿԱՇԽԱՏԻ ՊԱՇԱՐՈՒՄՈՎ ՆԵՂԵԼ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ (20 Յունիս).—

Տէրսիմը, որուն հիմա «Թունճէլի» անունը կուտանք, Արեւել. Նահանգներուն վերջին մնացորդն է, ուր հանրապետական վարչաձեւին պատշաճ բարենորոգմանց շրջան մը պիտի սկսի:

Այս մասին պետութիւնը հետեւեալ ծրագիրը գործադրել որոշած է.—

1.— Լեռնոտ վայրերուն մէջ ճամբաներ շինել, ամէն տեղ պահականոցներ հաստատել եւ անդորրութիւնը ապահովել, եւ չքաւորութեան պատճառաւ յելուզակային կեանքի վարժուած ժողովուրդին գործ հայթայթելու միջոցներ ընծայել, պարտաւոր կերպով իրենց ապրուստը ապահովելու համար:

2.— Եթէ այս որոշումին ընդդիմացողներ գտնուին, մինչեւ վերջ հետապնդել զիրենք եւ անշարժութեան մատնել:

3.— Այս պարագային իսկ կառավարութիւնը գթութեամբ պիտի վարուի: Խնդիրը ամբողջ բնակչութիւն մը բնաջնջել չէ(?), այլ անոնց պարգեւել քաղաքակիրթ կեանքի վայելքները:

Ահա այս ծրագիրը պիտի գործադրուի, միեւնոյն ժամանակ ապստամբներուն ցոյց տալով թէ պետութիւնը կարող է ցվերջ զանոնք հետապնդել: Արդէն աւանք այս պարագան ըմբռնած ըլլալով անառիկ վայրեր խոյս տալ սկսած են: Բանակը, զանոնք պաշարումի ենթարկելով, խաղաղ վայրերուն մէջ բարենորոգումները գործադրելով պիտի զբաղի:

Պետութիւնը օդանաւերէն նետուած յայտարարութիւններով այս պարագան տգէտ ժողովուրդին ծանուցած է եւ խոստացած ներել անձնատուր եղողներուն: Այս յայտարարութեանց վրայ, հազարաւորներ այսօր կառավարութեան գթութեան ապաւինելով անձնատուր կ'ըլլան:

Կրնանք ուրեմն եզրակացնել թէ, մէջտեղը Թունճէլիի խնդիր մը չկայ եւ այդ գաւառին մէջ բնականոն կեանք մը սկսիլը քանի մը տարուան խնդիր մըն է միայն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ՔԱՇՈՒԵՑԱՆ

Չորեքշաբթի առաւօտ, խոր անձկութեամբ, ամէն մարդ կը սպասէր Հիթլէրի խորհրդակցութեանց վախճանին: Ինչպէս ծանօթ է, «Լայփցիկ» զրահաւորին միջադէպին առթիւ, Գերմանիա կ'առաջարկէր նաւայինցոյց մը կատարել Վալենսիոյ նաւահանգիստին առջեւ չորս մեծ պետութեանց նաւատորմին մասնակցութեամբ: Գերմանիոյ ուժ կուտար Իտալիա, իսկ Անգլիա եւ Ֆրանսա կ'ընդդիմանային: Հիթլէր խորհրդակցութեան հրաւիրեց ծովային, ցամաքային եւ օդային բանակներու հրամանատարները, ինչ որ խոր մտահոգութիւն պատճառեց ամէն կողմ: Պահ մը վախ յայտնուեցաւ, որ Հիթլէր իր պատասխանատուութեան տակ կը ձեռնարկէ նաւային ցոյցի մը, կամ կը հրամայէ ռմբակոծել սպանիական երկրորդ քաղաք մը, կամ կը զրաւէ Սպանիոյ հանրապետական դրօշով առեւտրական նաւերը, եւ կամ օգնական ուժ եւ ռազմամթերք կը ղրկէ Սպանիոյ ապգայնական բանակին:

Եւ ղարձեալ պատերազմի մը վախը սաւառնեցաւ Եւրոպայի վրայ:

Ժամէ ժամ կը սպասուէր Հիթլէրի որոշման: Չորեքշաբթի, երեկոյեան դէմ, Ֆոն Ռիպպընթրոփ ներկայանալով Անգլիոյ արտաքին նախարարին՝ հաղորդեց թէ գերման կառավարութիւնը կը հրաժարի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին Չորսերու տուած հսկողութեան պարտականութենէն: Կը նշանակէր թէ Գերմանիա չի լքեր ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը, այլ միայն կը քաշէր իր զրահաւորները, որոնք պաշտօն ունէին հսկելու Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ:

Նոյնիմաստ հաղորդագրութիւն մը ըրաւ Իտալիոյ դեսպանը՝ ներկայանալով Իտընի:

Այսպէս, յանուն ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին՝ Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ հսկող չորս պետութեանց նաւատորմներէն իտալականն ու գերմանականը կը քաշուին: Ի՞նչ անդրադարձ կ'ունենայ այս որոշումը, անորոշ է, թերթերը կ'արձանագրեն միայն որ Չորեքշաբթի օրուան վախը փարատած է առ այժմ: Ներկայիս անգլիական եւ ֆրանսական նաւատորմներն են միայն, որ պիտի կատարեն հսկողութիւնը: Գերմանական եւ իտալական զրահաւորները, սակայն, չեն հեռացած Միջերկրականէն, իրենց հաշւոյն՝ կը հետեւին անցուդարձերուն սպանիական ջուրերու վրայ: Այդ պարագան եւս վախեր կը ներշնչէ, որովհետեւ ծանր միջադէպեր կրնան ծագիլ՝ երբ նեղը դնեն Սպանիոյ հանրապետական նաւերը:

Սպանիոյ հարցը անգլ. խորհրդարանին մէջ

Չորեքշաբթի, անգլիական խորհրդարանը զբաղեցաւ սպանիական հարցին ընթացքով: Իտըն պատասխանելով երեսփոխանի մը, յայտարարեց թէ Զօր. Ֆրանքօ դիմում կատարած է բրիտանական կառավարութեան, խնդրելով ճանչնալ պատերազմիկի իր հանգամանքը, (Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը, ինքզինք միայն ճանչնալով իբրեւ օրինաւոր տէրը երկրին, ապստամբ կը հռչակէ Զօր. Ֆրանքօն): Իտըն աւելցուց, որ Զօր. Ֆրանքոյի դիմումը քննութեան առարկայ է ներկայիս:

Հէնտէրսըն յետոյ լուսաբանութիւն պահանջեց «Լայփցիկ»ի միջադէպին եւ գերմանական ու իտալական կառավարութեանց դիրքին մասին հանդէպ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան:

Իտըն յայտարարեց թէ կարելի չեղաւ համաձայնիլ Գերմանիոյ հետ, որ կը պահանջէր նաւային ցոյց կատարել իբրեւ պատասխան «Լայփցիկ»ի դէմ կատարուած յարձակումին: Ասոր վրայ գերմանական եւ իտալական կառավարութեանց դեսպանները հաղորդեցին թէ իրենց զրահաւորները կը հրաժարին հսկողութեան համար իրենց տրուած պաշտօնէն: Այսուհանդերձ կը մնան ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ: Պերլինի բրիտանական դեսպանին միջոցով հարցուեցաւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին թէ որ եւ է ուրիշ ձեռնարկի պիտի դիմե՞ն: Ապահովութիւն տրուեցաւ որ Գերմանիա որ եւ է ուրիշ միջոցի պիտի չդիմէ ընդդէմ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան: Իսկ այն հարցին թէ, գերմանական եւ իտալական զրահաւորներուն քաշուելով՝ կը դժուարանայ Սպանիոյ ծովեզերքներուն հսկողութիւնը, ուստի հարկ է, հսկողութեան համար, խնդրել այլ պետութեանց զրահաւորներուն օժանդակութիւնը,— այդ մասին խորհրդակցութիւն կը կատարուի:

Լոյտ Ճորճ հարցուց թէ գերմանական եւ իտալական կառավարութիւնները, քաշելէ վերջ իրենց զրահաւորները, պիտի չխորհի՞ն զինուորական օգնութիւն հասցնել Զօր. Ֆրանքոյի բանակին: Իտըն պատասխանեց թէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հաղորդագրութիւնը կը վերաբերէր միայն հսկողութենէ հրաժարելու մասին:

Գերմանիա մարտանաւ կը ղրկէ Միջերկրական

Ճիպրալթարէն կը հեռագրեն թէ գերմանական բազմաթիւ մարտանաւեր, որոնք խարիսխ նետած էին Ալճէզիրասի դէմ, չորեքշաբթի մեկնեցան անծանօթ ուղղութեամբ: Միւս կողմէ Պերլինէն կը հեռագրեն թէ «Ամիրալ Կրաֆ Սփէ» զրահաւորը Միջերկրական ղրկուեցաւ, «պաշտպանելու համար գերմանական շահերը»: Ներկայիս Միջերկրականի մէջ կը գտնուին «Լայփցիկ», «Նիւրէմպէրկ», «Քարլսրուհէ», «Լուխս», «Քէօլն», «Լէոփարտ» մարտանաւերը:

Գերմանական մարտանաւերու այս համախմբումը մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ: «Էօվր» կ'իմանայ թէ Իտըն խիստ ազդարարութիւն մը ուղղած է Ֆոն Ռիպպընթրոփի, որ Պերլին մեկնեցաւ անմիջապէս, Հիթլէրի հաղորդելու համար անգլիական կառավարութեան տրամադրութիւնները: Միւս կողմէ, նոյն թերթը կը գրէ թէ Միացեալ-Նահանգներու Պերլինի դեսպանը եւս խիստ ազդարարութիւն մը ըրած է գերմանական կառավարութեան: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ կացութիւնը լուրջ մտահոգութիւն կը ներշնչէ, ինչպէս կարելի է հետեւցնել այն իրողութենէն որ Իտըն ներկայացած է Ճորճ Զ. թագաւորին՝ պարզելու համար կառավարութեան մտահոգութիւնը:

*** Ճիպրալթարէն կը հեռագրեն թէ 10,000 իտալացի զինուորներ Մալագա հասան: Մօտ ատենէն Իտալիա պիտի ղրկէ 15,000 զինուոր եւս:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՇԱՐՔԸ Կ'ԵՐԿԱՐԻ ՄԻՆՉԵՒ ԶՈՒԲԱՐ ԵՒ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

Այն ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ Խորհ. Միութեան մէջ, կ'երեւի տակաւին սկիզբն է երկանց:

Քսան տարի վերջ, Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնը կարմիր ժանիքներով ինքզինք կը փարատէ:

Ծայրադաւաճը անբան հօտի մը նման կը հետեւի կեդրոնին եւ «ինքնաքննադատութեան» ու «մերկացումներ»ու պիտակին տակ սարսափ կը ցանէ իր չուրջը: Այսօրուան իշխանաւորը վաղը դաւաճան է, տրոցկիստ, հակայեղափոխական, նացիոնալիստ եւ Դաշնակ: Բոլոր ծիրանաւորները կը դողան իրենց աթոռներուն վրայ: «Համայնավար բարոյական»ը վարակիչ մանրէներու պէս կը տարածուի երկրէ երկիր, գիւղէ գիւղ, տունէ տուն եւ մարդէ մարդ:

«Մոսկուայի աչքեր»ը արթուն կը հսկեն ամենուրեք: Բաւական է փոքրիկ դանցառութիւն մը, թերացում մը եւ անուշադիր վերաբերմունք մը, որպէսզի այսօրուան ամենազօրը զնտանի մութ պատերուն մէջ դառնայ անզօր հառաչող մը:

Խորհ. Հայաստանը չէր կրնար խուսափիլ «զինծուղումներ» ընելէ: Ազդանշանը կուտայ «Պրաւդայ»ի Երեւանի «Թղթակից» Մ. Կոտլիարով: Մայիս 7, 17 եւ 26ի «Պրաւդայ»ի մէջ խիստ դժգոհութիւններ կը յայտնուին Երեւանի տեղական ղեկավարութեան հանդէպ, ուր ծաղկեր է «լիբերալ վերաբերմունք ժողովրդի թշնամիներին եւ ինքնաքննադատութեան չլսուած ճնշում: ... Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութեան ղեկավարները սխալները կոծկելու, քննադատութիւնն արհամարհելու դիրք են բռնել» («Խ. Հ.», 27 մայիս):

Ուրեմն, ակներեւ է դժգոհութիւնը եւ եղած ձերբակալութիւններն ու մերկացումները անբաւարար են Մոսկուայի աչքին:

Եւ անմիջապէս Մ. Կոտլիարով «հարուածային կրակի տակ» կ'առնէ Երեւանի Քաղկոմի քարտուղար Վարդգէս Վարդապետեանը եւ Հայաստանի Կ(բ)Կ Կենտկոմի քարտուղար Ամատունին:

—«Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւնն աղտոտուած է խորթ մարդկանցով, որոնք սողոսկել են նոյն իսկ Հայաստանի Կ(բ)Կ Կենտկոմի ապարատը: Բացի դրանից, մատնանշուել էին («Պրաւդայ»ի 26 մայիսի թիւին մէջ) ինքնաքննադատութեան ճնշման փաստեր: Պէտք էր սպասել, որ Երեւանի քաղաքային կուսակցական կոնֆերանսում, Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի եւ Երեւանի Քաղկոմի ղեկավարները կը գլխաւորեն ինքնաքննադատութիւնը եւ բոլոր անհրաժեշտ հետեւութիւնները կ'անեն թոյլ տրուած ամենակոպիտ սխալներից: Սակայն ընկեր Ամատունին բռնեց սխալները կոծկելու եւ քննադատութիւնն արհամարհելու ուղին, որի մասին պերճախօս կերպով վկայում է հրապարակուող թղթակցութիւնը» («Խ. Հ.», 27 մայիս):

Եւ կը խոստովանի, որ Երեւանի քաղաքային կուսակցական ժողովին մէջ սանձուեր է «ստորաքարշութեան, ի պատիւ տեղական ղեկավարների արտասանուած հրճուալից ճառերի մթնոլորտ ... եւ ուռցրած հեղինակութիւնների առջեւ անտախպաշտութեամբ երկրպագելու» մթամաղրութիւն:

— «Մեկուսի նստած է, կ'ըսէ Թղթակիցը, քաղաքի կենտրոնական ռայոնի պատգամաւորութիւնը, ռայկոմի քարտուղարն է Վարդգէս Վարդապետեանը, որ ժամանակին յարել է տրոցկիստական օպպոզիցիային» («Խ. Հ.», 27 մայիս):

Արդ, կասկածելի էին ոչ միայն «Երզնկեան, Շահվերդեան, Գ. Տ. Սիմոնեան եւ շայկան», այլ եւ կասկածելի էն Ամատունին, որ «սխալները կոծկելու» քաղաքականութիւն է որդեգրեր, Վարդապետեանը, որ «ժամանակին յարել է տրոցկիստական օպպոզիցիային»:

Սակայն կասկածելիներու շարքը, ըստ Մ. Կոտլիարովի, տակաւին չէ վերջացած:

Կայ նաեւ մէկ ուրիշ «Համբաւաւոր» մը, Եղիշէ Զուբար, «Խ. Հայաստան»ի խմբագիրը, որ մերկացուած է կոնֆերանսի մէջ ոմն Գինօ Շաղզամեանի կողմէ: «Շաղզամեանը, կ'ըսէ թղթակիցը, մերկացրեց կուսակցութեան մէջ սողոսկած Դաշնակ Զուբարին, որը չգիտես ինչո՞ւ, մինչեւ այժմ էլ գտնւում է հանրապետական թերթի, Հայաստանի կոմկուսի Կենտկոմի օրկանի խմբագրի պաշտօնում: Այդ Զուբարն արտասահմանում լաւ յարաբերութիւնների մէջ էր լինում Դաշնակների լրտեսների հետ, որոնք այժմ ձերբակալուած են» («Խ. Հ.», 27 մայիս):

Գինօ Շաղզամեանն իր այս յանդուգն ելոյթին համար «դասակարգային թշնամու ձայնափող» են կոչեր ...

Տերեւաթափը տակաւին չէ վերջացած, սակայն: Քաղկոմի ժողովին մասնաւորապէս մեծ արտօնութիւններ են վայելեր «քննող ճառախօսները», «մանր բուրժուական շողոքորթութեան մրցորդները ... եւն.»: Միթէ կարելի՞ բան է խորհրդային դրախտի մէջ հանդուրժել այդպիսի անճմանալի երեւոյթներու ...:

Այդ նոյն ժողովին մէջ, ոմն Աղաբաբով կը պոռայ.

— «Ո՞վ է քննադատում մեր պանծալի ղեկավարութիւնը»:

Եւ անոր ի պատասխան, ոմն Բագիկեան եւ Սիմոնեան, առաջուընէ նախապատրաստուած կ'ըսեն.

— «Միմիայն Դաշնակները»:

Կատարեալ խորհրդային բարեկենդան:

Եւ այսպէս օրն ի բուն «քննող ճառախօսները» ամէն սուեր եւս կը տեսնեն Դաշնակները եւ Դաշնակցութեան գաղափարական սարսափը: Անդադար կը մեղադրեն, անդադար կը «մերկացնեն», նոյն իսկ իրարու կեանքի թել քաշելով, որպէսզի Մոսկուան գոհ ձգեն, որպէսզի «ժողովուրդներու հանճարեղ առաջնորդը» իր ցուցամատը չշարժէ:

Մէկ ուրիշ յատկանշական երեւոյթ եւս:

Կուսակցական փաստաթուղթերու վերաքննութիւնը սկսած է չուրջ մէկ ու կէս տարի առաջ: Սակայն ի՞նչ է եղած արդիւնքը: Արդիւնքը եղած է հետեւեալը.

— «Այդ ժամանակամիջոցին ոչ մի մարդ չի ընդունուել: Դրա փոխարէն վտարուել են (միմիայն վերջին տարում) աւելի քան հազար հոգի» («Խ. Հ.», նոյնը):

Ուրեմն, աւելի քան հազար հոգի մաղելէ վերջ, տակաւին մաքրուած չէ Հայաստանի համայնավար կուսակցութիւնը եւ կասկածելիները կը վխտան օրուան իշխանաւորներուն մէջ: Ասկէ աւելի ցաւալի բան դժուար է երեւակայել:

Իսկապէս այնքան «աղտոտուած է խորթ մարդկանցով», որ անկարելի է մաքրագործել առանց ջնջելու ... համայնավար կուսակցութիւնը:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՎԱՌՆԱ.— Կեցցես, Վառնայի Հօ-Մէն-ԸԹ-Մէն: Հայաստանի Անկախութեան Օրը, Մայիս 28ը, տօնեց փառայեղ եւ աննախընթաց հանդէսով մը: Ազգային այս մեծ տօնը, մէկ քանի տարիէ ի վեր, Վառնան տօնած չունէր, որովհետեւ ռամկավար Ազգ. Միութիւն կոչուած խըտուիլակին քէֆը անանկ կ'ուզէր: Անոնք ոստիկաններու միջոցաւ արգելք հանդիսացած էին, որպէսզի տարագիր ժողովուրդը մոռնայ իր երէկի անկախութեան թուականը ու չայրի վաղուան ազատագրման յոյսով ու հաւատքով:

Երբեւիցէ տեսնուած չէ այսքան ստրկամտութիւն, նոյն իսկ Տէր Զօրի կիզիչ անապատին մէջ, ուր հայ գաղթականը միշտ կապուած մնաց իր ազատութեան յոյսին:

Անոնք ժամը խանութի վերածած են, կը բանան միայն պսակ բռնելու եւ «անտես մի տանէք» աղաղակելու համար: Այդ պաշտօնը, անշուշտ, շատ յարմար է իրենց նկարագրին,— անոնք սորված են «անտես մի տանէք» ըսել Բարեգործականի դռներէն: Երանի թէ դոհանային իրենց այդ պաշտօնով: Բայց կարծես չբաւէր պսակ բռնելը, կ'ուզեն արգիլել նաեւ անկախութեան տօնը տօնել: Արդարեւ անցեալ տարի Մայիս 28ը պիտի տօնուէր, հակառակ ամէն արգելքի, բայց ճիշդ օրը, վերջին պահուն, երբ թափօրը կազմ ու պատրաստ զինուորական նուագախումբով ճամբայ պիտի ելլէր դէպի Անծանօթ Զինուորին գերեզմանը՝ ծաղկեպսակ դնելու, ոստիկանական տեսուչին կողմէ արգիլուեցաւ, ափ ի բերան ձգելով նուագախումբը, բազմութիւնը եւ կազմակերպիչները: Հրամանը վերէն էր եկած, անշուշտ թեմականի խողովակով (իմա Զաքարեան եղբարք):

Այս տարի սակայն չկրցան եւ պիտի չկրնան բան մը ընել: Որովհետեւ ժամանակը փոխուած էր:

Այսպէս Վառնայի Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ սկաուտներու նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան 19րդ տարեդարձը պարտ ու պատշաճ ձեւով:

Առաւօտուն, Հայոց եկեղեցին մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ, յետոյ ժամը 11ին, բոլոր Միութիւններու պատուիրակները, իրենց ծաղկեպսակներով առաջնորդութեամբ հայկական եւ պուլկարական մեծածաւալ եռագոյններուն, զորս կը կրէին պալքանեան պատերազմի երկու նախկին կամաւորներ եւ 100է աւելի սկաուտներով, զինուորական նուագախումբը առջեւէն, քաղաքին գլխաւոր պողոտաներէն անցնելով, գացին ծովային պարտէզը, ուր ծաղկեպսակներ դրին պուլկար Անծանօթ Զինուորին շիրմին վրայ:

Ճամբու ամբողջ ընթացքին, հայ ժողովուրդի սրտագին մասնակցութիւնը եւ տեղացի հետաքրքիր ամբոխին հետեւիլը, օրուան մեծ տօնին առթիւ, մեր ներքին թշնամիներուն համար լաւագոյն ապտակ մը եղաւ: Ասկէ աւելի գործնական պատասխան կարելի չէր տալ բոլոր այն վայրերան մարդոց, որոնք մութին մէջ կամ ոստիկանութեան կրթնած, Մայիս 28ը արգիլելով, չնական քրքիջներ եւ սադայէլեան ժպիտներ կը նետէին կաշկանդուած եւ ազատութեան կարօտով տոչորուող ժողովուրդին:

Ինչպէս չյուզուիլ ի տես այն հսկայ, մեծածաւալ հայ եռագոյնին, իր որբացած ցեղին ուսերուն վրայ, որ հովի ծփանքէն՝ կարծես կաշկանդուած Մայր-Հայաստանի հեծկլտանքը կը սփռէր:

Թափօրը կանգ առաւ Անծանօթ Զինուորի շիրմին մօտ, այնտեղ կը սպասէին մեր գալստեան, զինուորական վաշտ մը, ինչպէս նաեւ պահեստի սպաներու, ենթասպաներու, Մակեդոնական, Թրակիացիներու եւ Տոպրուճացիներու ներկայացուցիչներ:

Պաշտօնապէս հրամանատարին փոխանորդը մէկ երկու խօսքով իր յարգանքն արտայայտեց, հազիւ աւարտած, հնչեցին զինուորական փողերը եւ բազմութիւնը երկիւղածութեամբ մէկ վայրկեան լուռ մնաց:

Այդ խոր լռութեան մէջ քաղաքիս համակրելի երիտասարդ բժիշկը, Տոքթ. Պերճ Հաճօլեան, օրուան տօնին առթիւ գեղեցիկ ճառ մը խօսելով, ի մէջ այլոց ըսաւ. «Պուլկար Անծանօթ Զինուորին շիրմին վրայ դնելով այս ծաղկեպսակները, մենք սովորական պարզ ձեւակերպութիւն մը չէ, որ կ'ընենք, այլ այսպէսով կ'ուզենք մեր սրտագին երախտագիտութիւնը յայտնել եղբայրական պուլկար ժողովուրդին, իր ասպնջական եւ ասպետական վերաբերմունքին համար, որ միշտ ցոյց կուտայ մեզի հանդէպ:

Հայ եւ պուլկար երկու ժողովուրդներն ալ, անցեալին մէջ ճակատագրով իրարու միացած են ընդդէմ բռնակալութեան: Մենք Պուլկարիան կը նկատենք մեր երկրորդ հայրենիքը եւ միշտ պատրաստ իր կոչին՝ երբ փողը հնչէ: Հայը պուլկար զինուորին հետ կողք կողքի եղած է եւ հերոսաբար ինկած Պուլկարիոյ պատւոյն համար, որ մեր ալ պատիւն է»:

Ճառեր խօսեցան նաեւ պուլկար զանազան պատուիրակութիւններու ներկայացուցիչները, որոնք բոլորն ալ գովեցին եւ գնահատեցին աշխատասէր հայ ժողովուրդին կամքն ու կորովը:

Հանդէսը փակուելէն վերջ, թափօրը նոյն կազմով եւ զինուորական նուագախումբով, վերադարձաւ Բարկէն Սիւնիի Ակումբը, յետոյ ցրուեցան, օրուան մեծ տօնին ոգիով հագորդուած, եւ լաւագոյն օրերու յոյսով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԷՐՍԻՄ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Թուրքերէն Թան կը գրէ.—

Տէրսիմ 6300 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն ունի: Խորութիւնն է 70 քիլոմեթր, լայնութիւնը՝ 90 քիլոմեթր: Տէրսիմը կը շրջանակեն հետեւեալ երկրամասերը.— Հիւսիս արեւելքէն՝ Էրզրում, Դերջան, Մամախաթուն, հիւսիսէն՝ Երզնկա, Քէմախ, արեւմուտքէն՝ Քէմալիէ եւ Արաբկիր, հարաւէն՝ Էլազիզ, Քէմանմատէն, մասամբ Բալու, արեւելքէն՝ Երզնկա, Քղի:

Եօթը միլիոն մեթր հողամասին մէկուկէս միլիոնը մշակելի է: Կէս միլիոն մեթր տեղ արօտատեղի եւ անտառ է: Հինգ միլիոն մեթր տեղ ապառաժներէ կը բաղկանայ: Սակայն, մշակելի հողերէն շատ քիչ կ'օգտուին: Անոնք մասամբ իբր արօտատեղի կը գործածուին:

Կ'ենթադրուի որ 65—75.000 հոգի բնակչութիւն մը ունի:

Տէրսիմի նախկին բնակիչները բոլորովին Թուրք են (?), ինչ որ կը հաստատուի արդէն ձորերու եւ գագաթներու անուններէն: Յետոյ հոն հաստատուած արեւմուտքի Տէրսիմցիները կը պնդեն որ իրենք Խորասանէն եկած են, Զազաները՝ Միջին Ասիայէն: Իրենց դանկին կազմութեան եւ բնաւորութեան նայելով, ամէնքն ալ Թուրք են: Նախնական կրօնքներէ վերջ մասամբ Շաֆի եւ Ղզլպաշ դարձած են:

Շատ տարօրինակ է որ Թանզիմաթէն ի վեր, այդ տեղերը փոխանակ երկրին մօտենալու, ընդհակառակն հեռացած են անկէ: Տէրսիմի լեռները յետադիմութեան ամուր մէկ բերդը կը կազմեն: Տէրէպէյլիութեան ամէնէն նախնական ձեւը պատուար եղած է պետական ազդեցութեան դէմ: Ան պատճառ դարձած է որ Թուրք միջավայրը թրքանայ: Համիտէ զօրագունդերուն տրուած առանձնաշնորհումները անգամ մը եւս զօրացուցած են քրտական շարժումը:

Թրքական Տէրսիմը լեզուի տեսակէտով հարիւրին 70, իսկ զգացման տեսակէտով հարիւրին 20 քրտացած է այսօր: Սակայն Թուրք լեզուն ոչ մէկ կողմ կորսուած է: Գործադրուելիք բարենորոգումներու շնորհիւ, այդ հուժկու լեռնցիները քիչ ատենէն պիտի թրքանան:

Եթէ Տէրսիմի մէջ բնականոն վիճակ մը տիրէ, երկու միլիոն արտավարնոց արտերը եւ արօտատեղիները դիւրաւ պիտի կրնան սնուցանել 60—70 հազար հոգի բնակչութիւնը: Սակայն, աղաները հարիւր տարիէ ի վեր յաջողութեամբ ընդդիմացած են ճամբաներու շինութեան, ինչպէս նաեւ ապահովութեան եւ քաղաքակրթութեան հոն տեղաւորուելուն: Ասոր համար է որ ապրուստի շատ նեղ միջոցներ ունին: Ամէնէն նախնական շրջաններուն մէջ իսկ, փոխադրութեանց ծառայող անիւները Տէրսիմի կեանքին մէջ մուտ չեն գործած դեռ: Շատ մը մասերու մէջ արահետներ չկան, որպէսզի հոնկէ անիւ անցնի: Փոխադրութիւնները գրաստներով միայն կը կատարուին, ինչ որ շատ սուղի կը նստի: Բուրդ, մորթ, բամպակ, պանիր, քիլիմ, չուրխա, սալ, մեղր, մեղրամոմ, իւղ, ընկոյզ, փայտ, ածուխ շատ քիչ քանակութեամբ կը ղրկուին Էլազիզ եւ ուրիշ կեդրոն տեղեր: Վաճառականները չեն կրնար մինչեւ Տէրսիմ երթալ, այդ բերքերը առնելու համար: Փոքրաքանակ վաճառականութիւնն ալ մինչեւ վերջերը վաշխառուներու ձեռքը կը գտնուէր:

Եթէ ճամբայ ըլլար, ապահովութիւն հաստատուէր, հունձքը մեծ չափով շուկայ ղրկուէր, Տէրսիմի տնտեսականութեան դրդապատճառ եղող ապրուստի նեղութիւնը պիտի անհետանար: Հաւանական է որ այդ տեղերը գտնուին ոսկի, արծաթի, արծաթախառն կապարի, մանկանէզի եւ ուրիշ նիւթերու թանկագին հանքեր: Սակայն, մինչեւ հիմա լուրջ հետազօտութիւններ չեն կատարուած: Այդ հանածոները պիտի կրնան դիւրացնել ժողովուրդին ապրուստը: Տէրսիմը ճանչցողները կ'ըսեն թէ այդ գեղեցիկ լեռնաշղթան Թուրքիոյ շարժում մը յառաջ պիտի բերէ մօտաւոր ապագային մէջ:

Երկրին ամբողջ հողերը եւ հունձքերը աղաներուն ձեռքը կը գտնուին: Աշխատաւորներուն կուտան այնքան ուտեստեղէն որքան պէտք է չմեռնելու համար: Ժողովուրդը կ'ապրի կորեկի հացով եւ չուրխայով: Սակայն, այդ լեռնոտ երկրամասին մէջ օդը եւ ջուրը լաւ ըլլալուն, առողջապահական մակարդակը բարձր է:

Աւատականութիւնը բնական պատնէշ մը դարձած է: Շրջակայ գաւառակները այլ եւս ձանձրացած են սովորական դարձած յարձակումներէն: Այդ տեղուանքը, 150 հազար հայրենակիցներ տարիներէ ի վեր անապահովութեան մէջ կ'ապրին եւ յելուզակներու յարձակմանց կ'ենթարկուին:

1931ին, Քէմալիէի Առեւտրական Սենեակին պատրաստած մէկ յիշատակագրին համաձայն, միայն մէկ ամսուան ընթացքին, հոն 60.000 ոսկիի վնաս առաջ եկած է աւարառութեան հետեւանքով:

Տէրսիմի ժողովուրդը փոքր աշիրէթներու բաժնուած է, որոնք իրարու հետ չեն ապրիր բնականոն կերպով: Անոնք ունին արեան անվերջ դատեր եւ առկախ մնացած կողոպուտի հաշիւներ: Սակայն, լեռներուն կատարները գտնուող աւազակներու որջերը արտաքին յարձակում կրելնուն պէս, աշիրէթները իսկոյն կը միանան, ու բնաւ չեն վստահիր անոնց, որոնք կառավարութեան հաւատարիմ մնալու դերը կը կատարեն:

Քանիցս ձեռնարկներ եղած են Տէրսիմի ընտանիքները դաշտավայրերուն մէջ տեղաւորելու համար: Դաշտավայրին ժողովուրդը լաւ աչքով չէ դիտեր այդ բանը, վախնալով որ լեռան գոյքերը ձեռքէ կ'ելլեն: Մէկ կողմէն, բողոքներ կը տեղացնէին կառավարութեան թէ Տէրսիմցիները կը քրտացնէին դաշտավայրի գիւղերը, իսկ միւս կողմէ դաշտավայրին մէջ տեղաւորուած Տէրսիմցիներուն միջեւ կառավարութեան ձեռնարկներուն դէմ դէշ փրոփականտ կ'ընէին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Յաջորդ առտու Թուրքին գիւղն էի: Ներկայացայ գիւղապետին: Ըսի որ վերջնականօրէն Թրքութիւնը ընդունած եմ, հետեւաբար կ'ուզեմ հոս հաստատուիլ իբրեւ ծառայ: Ամբողջ գործերդ կ'ընեմ առանց վարձատրութեան, միայն թէ կ'ուզեմ ընտանիքս ալ բերել:

Գիւղապետը ընդունեց առաջարկս: Յաջորդ օրը ընտանիքովս միասին հաստատուեցայ Թրքական գիւղին մէջ:

Գիւղապետին կինը շատ բարի կին մը ըլլալուն՝ իր ձեռքերով ամէն օր վէրքս կը խնամէր, մէջի որդերը կը զատէր, միշտ դեղը կը փոխէր: Երեք ամիս վերջ վէրքս բոլորովին աղէկցաւ:

Յարգելի ընթերցող, այս գիւղապետը ուրիշ մէկը չէր, եթէ ոչ մեզի ծանօթ Կիւչիւք աղան, Եփրատի եզերքը գտնուող Առնաւուտ Խանի կոտորածի գլխաւոր հեղինակներէն մին:

Գիւղերու այդ մարդիկը կոտորելէ վերջ, հիմա ալ աքսորի գործը կազմակերպելու պաշտօնը իրեն պէս քանի մը ջարդարարներու տրուած էր:

Ինչպէս ըսինք, Կիւչիւք աղայի կինը շատ բարի կին մըն էր, ամուսինը սրտանց կ'ատէր, որքան պիտի ուրախանար եթէ վրէժխնդիր մէկը ելլէր ու չանտատակ ընէր: Կիւչիւք աղա միայն դրամով եւ ապրանքով դոհացող մարդոցմէն չէր, անպայման որոշած էր հայուհի մըն ալ առնել իբրեւ կին, ո՞վ իրեն արգելք պիտի հանդիսանար:

Լրտեսութեան համար գիւղին մէջ մէկ Հայ ողջ մնացեր էր, որուն անունն էր Բէօր Առաքել,— փակագիծի մէջ ըսենք որ Թուրքերը Բէօր Առաքելը ողջ թողուցին մինչեւ գիւղին երկրորդ աքսորը:

Այն ընտանիքները որոնք 15 ոսկի տուած էին աքսորէն զերծ մնալու համար, մէկ ամիս վերջ աքսորուեցան, անոնց մաս կը կազմէր նաեւ Բէօր Առաքել: Հազիւ երեք չորս ժամ ճամբայ կը քալեն, ամէնէն առաջ լրտես խումբէն զատելով, 50 քայլ հեռաւորութեան վրայ կը սպաննեն, ըսելով որ «դուն քու ազգիդ օգուտ չունեցար մեզի բնաւ չես կրնար օգուտ ունենալ»:

Բէօր Առաքել, Կիւչիւք աղային կին մը մատնանշած էր արդէն, ըսելով որ գիւղի ամէնէն հարուստ ու համեստ կիներէն մէկն է: Օր մը երկուքը մէկ մատնանշուած հայ կնոջ մօրը ներկայանալով իրենց նպատակը յայտնեցին ու բացէ ի բաց ըսին որ պէտք է իր աղջիկը այսուհետեւ Կիւչիւք աղայի կինը դառնայ:

— Իմ աղջիկս ասկէ վերջ ամուսնութի՞ւն. անկարելի է, եթէ անոր ամուսինը սպաննեցին, թող աղջիկս ալ սպաննուի, ես ալ սպաննուիմ, զաւակներս ալ, մենք ոչ Թուրք կ'ըլլանք եւ ոչ ալ այդ առաջարկը կ'ընդունինք:

Այդ մերժումը պատճառ մը չէր, որ անբաղձալի տարրերը միեւնոյն տունը նոյն առաջարկով չներկայանային: Այս անգամ խօսողը Կիւչիւք աղան էր, կէս մը սպառնական ձեւով:

— Երէկ մեզի տուած պատասխանիդ վրայ բաւական խորհեցայ, ըսաւ դէմքին վրայ ժպիտ մը կեղծելով, եւ այն համոզման եկայ որ տուած որոշումս չեմ կրնար ետ առնել: Անպայման պէտք է գործադրեմ: Եթէ անուշութեամբ առաջարկս կ'ընդունիք, յանձն կ'առնեմ փրկելու թէ քու, թէ աղջկանդ եւ թէ իր զաւակներուն կեանքը: Իսկ եթէ մերժէք, աքսորի կարաւանին մէջէն աղջիկդ բռնի կերպով կրնամ առնել ու հեռանալ, ձեզ ալ ձգելով բոլորովին անպաշտպան: Աւելի բաց խօսիմ ձեզի, քանի մը օր ճամբորդութենէ վերջ ձեր ամբողջ ունեցածը կողոպտելէ վերջ, կէսէն աւելին ալ սպաննուած կ'ըլլան, աքսոր ըսուածը ուրիշ բան չկարծէք, այլ միայն կողոպուտ եւ ջարդ:

Կիւչիւք աղայի խօսքերը բացարձակ ճշմարտութիւն էին: Խեղճ կինը կեցած տեղը քար էր կտրած: Ի՞նչ պէտք էր ըսէր: Եթէ ոչ ըսէր, մարդը դարձեալ որոշումը պիտի գործադրէր, աղջիկը բռնի պիտի խլուէր, ինք պիտի մնար չորս թոռնիկներուն հետ առանձին, անպաշտպան, ամայի լեռներուն գլուխը: Ի՞նչպէս պիտի խնամէր, կամ ի՞նչպէս պիտի ճամբորդէր այդ աննպաստ պայմաններով: Իսկ եթէ այո ըսէր, ի՞նչպէս բերանը պիտի արտասանէր այդ «այո» բառը ...

Գիւղին կարաւանը աքսոր ելած օրը Կիւչիւք աղա քանի մը ձի ղրկելով իր տունը փոխադրել տուաւ Բէօր Առաքելի յանձնարարած կինը, իր մօրը եւ զաւակներուն հետ: Կինը Արաբկիրի գոլէջներուն մէջ երգի եւ երաժշտութեան ուսուցիչ Մկրտիչ Տէր Պետրոսեանի կինն էր:

Քանի մը ամսուան մէջ Կիւչիւք աղա հարստացաւ, տեսակ տեսակ ոսկիէ եւ արծաթէ ժամացոյցներ, մատանիներ, ապարանջաններ, դոհարեղէններ, հազարներով ոսկի դրամ, ամէն տեսակ ապրանք կերպասեղէն, երեխայի խաղալիկներ, աթոռներ, մահճակալներ, գորգեր եւն., անասուններուն քանակը քառապատկուած, որոնք բոլորն ալ հայ գիւղացիներէն յափշտակուած էին:

Կիւչիւք աղա գործը գիտցող մարդ էր: Աւարառութեամբ ահագին ապրանք ձեռք ձգեց: Յետոյ ուզեց օգտուիլ թշուառութեան կամ անելի մատնուած հայ երիտասարդներէն, խոպան ու չմշակուած կալուածներ ունէր, ուզեց մշակել: Հայերէն զատ ո՞վ յանձն պիտի առնէր կատարել այդ գործը: Այս պատճառաւ ամէն ուր, երբ առոյգ եւ կայտառ հայ երիտասարդի մը կը հանդիպէր, կեանքը փրկելու խոստումով կը բերէր իր մօտ եւ առանց որ եւ է վարձատրութեան՝ գերիի նման կ'աշխատցնէր: Ատեն մը այս կարգի հայ գործաւորներուն թիւը բարձրացաւ 12ի: Այս խեղճերը առաւօտ, արեւը ծագելէն շատ կանուխ գործի կը սկսէին, մինչեւ երեկոյ, երբ մութը լաւ մը նստած կ'ըլլար:

Անվերջ դաշտային աշխատանք, ամառ թէ ձմեռ: Օրին մէկը երիտասարդ մը եւս բերած էր, որուն կայտառ ու հսկայ քալուածքը բոլորին ուշադրութիւնը կը գրաւէր:

Եկած էր այս երիտասարդն ալ կատարելու ամենադժուար աշխատանքը, միայն թէ իր երիտասարդութեան խնայէին: Այս նորեկ երիտասարդը մեզի ծանօթ լերան տղան՝ Միքայէլ Շահինեանն էր, որ Խարբերդի մէջ Թուրք անունով կոչուած էր Ռիզա:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Շար.)

(17)

Ռաֆֆիկ Պետրոսեան

Ռաֆֆիկ Պետրոսեան, տասնըմէկ-ամեայ մեր հրաշալի արուեստագէտը, Յունիս 29ին նուագահանդէս ունի, Կավօ տան Քուամթոր սրահին մէջ։

Ռաֆֆիկը պիտի ներկայանայ բարձրագոյն ու բարդ յայտագրով մը՝ ցուցնելու իր հրաշքը ունկնդիրներուն։

Յաճախ չափազանցութիւն, յաճախ ալ խանդավառութիւն եւ ազգասիրութիւն է կարծուած մեր արտայայտութիւնները Ռաֆֆիկի մասին։ Այդ կասկածը ունեցողները բաւական եղած է որ մէկ անգամ ունկնդրեն հրաշք տղան՝ փոխելու համար իրենց կարծիքը եւ նոյն իսկ քիչ գտնեն մեր գնահատութեան չափը։

Ո՞ւր է, սակայն, Ռաֆֆիկի մեծութիւնը, ըստ իր աշխարհահռչակ ուսուցչին եւ հայ ու օտար երաժշտագէտներու։ Ո՞ւր է անոր բացառիկ կարողութիւնը։

Ժամանակ է որ դնենք այս հարցումը շատ չիտակ կերպով։

Փոքր տարիքի մէջ դաշնակահար ըլլալը երեւոյթ մը չէ։ Հազարաւորներ կան վեց, եօթը, ութ, տասը տարեկան, որոնք կը դաշնակահարեն կտորներ ծանօթ հեղինակներէ։

Թիպէրժը ու իր նման հռչակաւոր դաշնակուսոյցներ փոքր տարիք ունեցող երկսեռ աշակերտութիւն մը ունին միշտ։

Ռաֆֆիկ իրեն հասակակից դաշնակահարներու մեծ խումբի մը մէջ է գրեթէ միշտ։

Ո՞ւր է վերջապէս իր աշտարակումը, իր թռիչքը, իր անօրինակութիւնը, իր հրաշքը։

Բանդի ընտրեալ մըն է ան. ընտրեալ ծնունդով, բնութենական արտակարգ մէկ խմորումով, օծուած եւ օժտուած ամբողջ էութեամբ երաժշտական աւազանին շառայլներով։

Բան մը կայ իր մէջ անսովոր։ Այդ օրհնեալ բանը անպակաս է, լի է, յորդուն է իր մէջ։ Այդ բանն է սկիզբը արուեստին որ կ'երկարի մինչեւ անվախճանութիւն։

Երբ ան կը դաշնակահարէ, մեծութեան համայնապատկերներ, տեսիլքներու ողկոյզի մը նման, կը բոնկին միջոցին մէջ։ Խանդավառութիւնը կը համբուրէ հոգիէ հոգի, ջահակիր եւ յաղթական։ Երբ ան կը նուագէ հասուն տարիքով արուեստագէտի մը ըմբռնումը, տաքցած մարդու մը ըղձայնութիւնը, մողի մը զօրքը ունի։

Ու միշտ դժգոհ է ինքզինքէն։ Ու միշտ աններող է ինքզինքին հանդէպ։ Ամէն օր իր մէջ նոր ոգի մը կը ծնի եւ կը մահանայ հինը։ Այս դժուարահաճութիւնը մանաւանդ իր ստեղծագործութիւններուն հանդէպ։ Ափ մը տարիքի մէջ, ամէն գնահատութենէ վեր է իր որոնումը, կատարելութեան ձգտումը եւ ստեղծուածին վրայէն անխնայ գիծ քաշելու իր անըմբռնելի տենդը։

Ու անգամ մըն ալ դառնալով իր եղականութեան՝ ըսենք որ իր յայտագիրը բաւական է ցոյց տալու համար թէ մինչեւ ուր կը սուզի, մինչեւ ուր կը թեւածէ։ Ինչ լոյսով կը պատկերացնէ վիհերը եւ ինչ լուսապսակով կը գագաթանայ։ Ռաֆֆիկ շատ մը ամենադժուար կտորներու կարգին կը դաշնակահարէ Լիսթի «Քօնսէրթօ»ն, Ֆօրէի «Նօքթիւրն»ը, Շոփէնի «Էթիւտ»ները եւ «Սկէրցօ»ն, Պէթհովէնի «Սոնաթ փաթէթիք»ը, եւ Պախ-Պըզոնիի «Շագոն»ը, որ աշխարհի մեծագոյն արուեստագէտներուն փորձաքարերէն մին է, ըլլալով երաժշտական առեղծուածային գլուխ գործոց մը, որուն նուագածութիւնը 15 վայրկեան կը տեւէ։

Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, անուանի նուագապետ մը Ֆէլիքս Վօյֆէս, ունկնդրելէ վերջ Ռաֆֆիկը՝ կը յայտարարէր բառ առ բառ. «Ըսելիքս պարզ մեծարանք մը չէ։ Յիսունըհինգ տարեկան եմ ու լսած եմ աշխարհի մեծագոյն նուագողները։ Դժուար է զիս ցնցել կամ շլացնել։ Սակայն այս փոքրիկը ապշեցուց զիս եւ կարծես կը հարուածէր զիս։ Կեանքիս մէջ այսքան տպաւորուած ըլլալս չեմ յիշեր»։

Իսկ Թիպէրժ կ'ըսէր. «Հին ու նոր աշակերտներուս մէջ երբեք չեմ ունեցած Ռաֆֆիկի չափ օժտուած դաշնակահար մը»։ Ու կ'աւելցնէր. «Քիչ մը աշխատութիւն եւս եւ ան կոչուած է դառնալու երաժշտական աշխարհի մեծագոյն արուեստագէտներէն մին»։

Ուրեմն յանուն ազգասիրութեան չէ որ կը հիանանք Ռաֆֆիկին վրայ։ Ու յանուն բարեկամութեան չէ որ կ'օրոշենք իր արժէքն ու տեղը։ Ոչ, եւ հազար անգամ ոչ։ Արուեստը գերագոյն կրօնք մըն է, որուն մէջ կեղծիքը անպայման կը փշրանայ։ Ոչ ոք կրնայ խուսափիլ — եթէ իրական ոսկի չէ — արուեստին հարուածէն։

Ու իմ կարողութենէս վեր է, յանուն ազգասիրութեան կամ բարեկամութեան, կեղծ ոսկի մը քշել, հրապարակին վրայ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դաշտահանդէս

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 Յունիս.— Մարսէյլի մէջ հայրենակցական միութիւնները իրարու ետեւէ կը շարունակեն դաշտահանդէսներ սարքել։ Եղանակն ալ յարմար է։ Գրեթէ ամէն կիրակի 4 — 5 տեղ դաշտահանդէսներ կը տրուին։

Սալնոյ Ձորի Հայրենակցական Միութեան դաշտահանդէսը եւս տեղի ունեցաւ 13 յունիս կիրակի, Սէնթ Անթրէի օդասուն պարտէզին մէջ։

Սալնոյ Ձորցի եւ համակիր հայրենակիցներ իրենց ընտանեկան պարագաներով եւ մեծ պատրաստութեամբ, կանուխէն եկած էին դաշտահանդէս։ Մեծամասնութիւնը կը կազմէին Տարօն Տուրուբերանցիները եւ Վասպուրականցիները որոնք եկած էին յարգելու Սալնոյ Ձորի նահատակ հերոսները որոնց յիշատակին կազմակերպուած էր հանդէսը։

Պարտէզին դրան եւ բեմին երկու կողմերը իրար կը գրկէին զոյգ եռագոյնները։ Կեդրոնը զետեղուած էր Աղբիւր - Սերոբի եւ զինակիցներուն մեծադիր նկարը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Ով որ քաջ է» երգով, զոր նուագեց նուագախումբը։

Յետոյ օրուան նախագահը Պ. Բենիամին Աւիկեան պարզեց հանդէսին նպատակը։

Թոմաս Ասատուրեան ուղերձ մը կարդաց հերոսներուն յիշատակին։ Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին նաեւ Օրիորդ Վարդուհի Զէօբէօքեան, Պ. Պ. Աշոտ Յակոբեան, Գրիգոր Մանուկեան, Արամ Մուրատեան, Արտաշէս Սիրունեան, Գէորգ Գէորգեան, Գառնիկ Տիրօեան, Աշոտ Վարդանեան եւ ուրիշներ։

Օրուան բանախօսն էր Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեան, որ ներկայացուց հերոսական Սալնոյ Ձորի կատարած դերը հայ յեղափոխութեան մէջ եւ անոր տուած մեծ յեղափոխականը, Սերոբ Աղբիւրը, յիշատակեց անոր անմահ ընկերները առիւծ Աւագ, Փալապեխ Կարապետ, Աշոտ Երկաթ, Զուլումաթ Յովհաննէս, Առաքել Մուշեղ, Դէլէմաք, Դանիէլ, Ասատուր, Աշոտ Լեւոնեան, Գասապ Սարգիս, Մօրուք Յակոբ, Մուրատ Արրօն եւ ուրիշներ։

Յետոյ աճուրդի դրուեցաւ դառնուկ մը որ կլորիկ գումար մը ձգեց։

Ի վերջոյ դերասան Ղազարեան եւ Տիկին Սիրուշ իրենց խումբով ներկայացուցին ուրախ օփերէթ մը։ Ներկաները շատ գոհ մնացին եւ դաշտէն բաժնուեցան ուշ ատեն։

Ա. Յ.

ՔԱՂԱՔՆԵՐԷՆ ԴՈՒՐՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քասիս կը գտնուի Մարսէյլէն 21 քիլոմեթր հեռու։ Ունի մօտաւորապէս երեք հազար բնակչութիւն, մեծ մասամբ ձկնորս։ Քաղաքապետը ընկերվարական։ Ամէն տարի այս քաղաքը ամառուան այս օրերուն իր մէջ կ'ընդունի այլազգի զբօսաշրջիկներ, գրեթէ Եւրոպայի բոլոր կողմերէն։

Վերջերս պատեհութիւնն ունեցայ կարեւոր գործով մը այս քաղաքը այցելելու։ Օտարոտի նայուածքներու տակ, տարադիր հոգիս ընկճուած, լուռ եւ գլխիկոր կը քալեմ փողոցներէն, դիտելով կապոյտ Միջերկրականը։ Աւելի եւս մտերմանալու համար այս անծանօթ քաղաքին՝ կը բարձրանամ պալիվերը բնութեան ծոցին մէջէն դիտելու համար իրապէս հաճելի եւ պճնազարդ Քասիսը, որ երկու լեռներու մէջ սեղմուած, կը մտնէ կապոյտ ծովին մէջ։

Կ'իջնեմ քաղաքին մէջ։ Յանկարծ պտոյտի ժամանակ կը հանդիպիմ տարէց երիտասարդի մը, որու արտաքինէն կը կռահեմ որ Հայ է։ Բարեւելով կը մտնենք սրճարան մը։

— Ո՞ր տեղացի էք։

— Խարբերդի կողմերէն։

Անծանօթ հայրենակիցս սկսաւ պատմել.— «Հոս մինակ եմ, իմ ընտանիքիս հետ, ունիմ երկու պզտիկներ, որոնք տեղական դպրոց կը յաճախեն։ Ես շատ հոգերով ծանրաբեռնուած եմ, ժամանակ չունիմ անոնց հայերէն սորվեցնելու։ Ինծի կը ցուցնէ սափրիչի խանութ մը։ Տես, երեք տարիէ ի վեր հոս ինկած եմ, հազիւ հաց օրապահիկ մը կը ճարեմ ինծի եւ ընտանիքիս համար։ Տեղացիներէն շատ գոհ եմ, շատ լաւ վերաբերմունք ունին մեզի հանդէպ։ Կը ստանամ «Յառաջ» օրաթերթը։

Դուրս կուգանք սրճարանէն, եղբայրացած նոյն հոգերով։ Կը քալենք փողոցներէն, աւելի մօտէն ճանչնալու համար զբօսաշրջիկներու քաղաքը, Քասիսը։ Ընկերս կը պատմէ թէ ինչպէս տօնական օրերուն, մանաւանդ յուլիս 14ի եւ օգոստոս 15ին, տեղացի ժողովուրդը խանդավառ կը տօնէ եւ կը հպարտանայ իր փառքերով եւ հերոսներով, իսկ մե՞նք։

Երեկոյեան ուշ ատեն լաւ օրերու մաղթանքներով կը բաժնուինք Քասիսէն, գոհ եւ ուրախ տրամադրութեամբ։

Կ. Տէրտէրեան

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

«Զուարթնոց»ի խմբագրութիւնը, ինչպէս անցեալին, ներկայիս ալ Տարեգրքի ձեւին տակ դրած իր ընդունելութենէն քաջալերուած, մօտ օրէն կը հրատարակէ անկախ տարեգիրքէն եւ անոր կից՝ «Զուարթնոց» ամսաթերթ մը։ Ա. թիւը հրապարակ կ'ելլէ յառաջիկայ Յուլիսին, օրաթերթի ծաւալ, առայժմ վեց էջ, պատկերազարդ եւ գեղարուեստական շքեղ տպագրութեամբ։

Առաջին թիւը, երկու մեծադիր էջերով, կը սկսի ներկայացնել Փարիզի միջազգային մեծ ցուցահանդէսը, սեփական լուսանկարներով եւ բազմաթիւ վիճակագրական տուեալներով։

Կ'աշխատակցին Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ, Ե. ԱՅՎԱԶԵԱՆ, Բ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ, Ա. ԵՐԵՄԵԱՆ, ԿՐՕՆ ԶԱԼԸԳԵԱՆ, Ե. ՍԻՄՔԷՇԵԱՆ եւայլն։ Անտիպ էջ մը՝ ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԵԱՆԷՆ։ Բազմաթիւ գրախօսականներ, արուեստի նօթեր, գեղարուեստական նամականի եւն.։

Տարեկան բաժանորդագրութիւնը կ'արժէ 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 ֆրանք։ Հատը ձեռքէ 2 ֆրանք։ Դիմել Հ. Բալուեանի.— 1, Rue de l'Aqueduc, Paris (10)։

ԾԻԾԱՂ

Խորհ. Միութեան մէջ.

Լէնին հրամանագիր մը կը հրատարակէ, որուն համաձայն բոլոր ուղտերը պէտք է պայտուին։

Նապաստակներուն մէջ իրարանցում կ'իյնայ եւ ամէնքը մէկ հաւաքուած փախուստ կուտան դէպի Իրանի սահմանագլուխը։

Սահմանագլուխի պահակը կը կեցնէ փախչողները եւ կը հարցնէ.

— Ո՞ւր կ'երթաք այսպէս քափքրտինքի մէջ։

Անոնցմէ մէկը առաջ կը նետուի եւ կ'ըսէ.

— Նոր հրամանագիր է ելած, որ բոլոր ուղտերուն Խորհ. Միութեան մէջ պէտք է պայտ զարնուի։

— Ձեզ ի՞նչ, կ'ըսէ պահակը, դուք ուղտ չէք, նապաստակ էք։

Նապաստակը կը պատասխանէ՝

— Խորհ. Ռուսաստանի մէջ մինչեւ որ հասկցնենք անոնց թէ ուղտ չենք, մեզի պայտ կը զարնեն արդէն ...

ՄԱՄՈՒԼ

ՅԵՏ ՄԱՀՈՒ

Սեղանիկի Հորիզոնը այս խորագրով հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (17 յունիս).

— «Երեք շաբաթ առաջ Ժընեւի մէջ մեռած հայ հերոսուհի եւ շնորհալի գրագիտուհի Տիկին Հայաստան Գէորգեան Վինքլէրի գրականութիւնը անակնկալ մը եղաւ գրեթէ մեր բոլոր ընթերցողներուն համար։ Շատերէ լսեցինք հիացումի արտայայտութիւններ։

— Ի՛նչ համով կը գրէ եւ որքա՛ն սահուն, հաճելի, դիւրահասկնալի ու միանգամայն գեղեցիկ ... Ի՛նչպէս մինչեւ հիմա չէինք իմացեր, որ այսպիսի արժէքաւոր գրագիտուհի մը ունինք ... Կուտայի՞ք անգամ մը «Վիշապների աշխարհում» գիրքը, որպէսզի ամբողջը կարդայինք ...

Արդարեւ, բոլորովին անակնկալ յայտնութիւն մը եղաւ ընթերցող հասարակութեան համար շնորհալի գրագիտուհին եւ անոր գրականութիւնը։ Մատի վրայ համրուող քիչեր միայն լսած էին Տիկին Հայաստանի անունը, իսկ աւելի քիչ էր թիւը անոնց, որ կարդացած էին անոր առաջին գիրքը։ Գրագիտուհին պէտք է մեռնէ՛ր, որպէսզի խօսուէր իր մասին եւ մարդիկ վայելէին ճաշակ մը անոր գրականութենէն։ Պէտք էր մեռնէր, որպէսզի սիրուէր հանրութենէն եւ արժանանար անոր գնահատանքի, անոր հիացման ...

Ինչո՞ւ սակայն հայ հասարակութիւնը մինչեւ հիմա տուած չըլլար իր ուշադրութեան տուրքը այս գրագիտուհիին եւ անոր մահէն վերջ միայն հասկնար, թէ այդ մահով, հայ գրականութիւնը արժէք մըն է որ կը թաղէ, այնքան վաղահասօրէն։ Ինչո՞ւ համար «գնա մեռիր, եկուր սիրեմ»ը պատշաճէր նաեւ այս տիկնոջ, որ գոնէ, իր ապրուստին համար հայ գրականութենէն եւ հայ գրասէրներէն սպասած բան մը չունէր։ Ինչո՞ւ անտեսուէր եւ անծանօթ մնար մինչեւ այսօր։

Եթէ առ հասարակ, այսպիսի պարագաներու մէջ, հասարակութիւնն է գլխաւոր մեղաւորը, հայկական արժէքներու նկատմամբ ցոյց տրուած անտարբերութեան համար, այս գրագիտուհիին պարագային, սակայն, այդ միեւնոյն հասարակութիւնը մեղք մը չունի։ Վաղամեռիկ գրագիտուհիին անտեսուելուն, անծանօթ մնալուն եւ անոր գրականութեան հանրային լայն խաւերու սեփականութիւնը չըդառնալուն պատճառները ուրիշ են։ Մեզի բաժին մը կը վիճակի պատասխանատու գրագիտուհիի համեստութեան։ Վասնզի, ինչպէս զայն ճանչցողները պատմեցին, այս արժէքաւոր Հայուհին չէր սիրեր ուրիշները խօսեցնել իր հերոսական անցեալի մասին։ Չէր ուզեր աղմուկ ստեղծել իր շուրջը։ Իսկ այսքան համեստ եղող մէկը անտարբեր պիտի գտնուէր անշուշտ նաեւ այն կէտին նկատմամբ, թէ ինչ կը խորհի հանրութիւնը իր գրական արժանիքներուն մասին։ Եթէ գրագիտուհին, անձնական որոշ նախաձեռնութեամբ ուզէր գոնէ քիչ մը ծանօթացնել իր գրականութիւնն ու գիրքը գրասէր հասարակութեան, մենք վստահ ենք, որ յետ մահու իր հասցէին ուղղուած գնահատանքն ու հիացումը կ'ըլլային ի կենդանութեան։

Մեզի բաժին մը, այս պարագաներու ներքեւ, կ'իյնայ նաեւ մեր մամուլին վրայ, որ նոր հրատարակութեանց մասին գրախօսական գրելու մասնաւոր ժլատութիւն մը ունի, առհասարակ։ Նոր գիրքեր լոյս կը տեսնեն եւ մամուլը, ընդհանրապէս, պարզ «Ստացանք» մը հրատարակելով կը բաւականանայ։ Նոր հրատարակութեանց կէսն իսկ գրադարաններու բոլէն չանցնիր։ Կարծիք չի յայտնուիր անոնց մասին։ Չեն գնահատուիր կամ քննադատուիր։ Եթէ կարգ մը թերթերու համար աշխատակիցներու պակասն է այս ժլատութեան պատճառը, ուրիշներ սակայն, ունին գրադատի արժանիք ունեցող աշխատակիցներ, որոնք կրնան ընթերցողներուն ծանօթացնել նոր հրատարակուած գիրքերը։ Ընթերցողը, մամուլի միջոցով կրնայ ծանօթանալ հրատարակութեան մը արժէքին։ Առեւտրական ռեքլամն ալ կրնայ միեւնոյն դերը ունենալ, բայց ուրիշ է գրախօսականներու դերն ու կարեւորութիւնը։ Ռէքլամը կրնայ երբեմն մոլորանքի տեղի տալ եւ չաժեմը քշել հրապարակի վրայ ամեմին տեղ։ Մինչդեռ հեղինակաւոր գրադատի մը կարծիքը Կեսարինը կուտայ Կեսարին եւ Աստուծոյնը՝ Աստուծոյ։

Այստեղ ալ, սակայն, հրատարակիչներուն վրայ կ'իյնայ մեղքի ուրիշ բաժին մը։ Այն՝ որ անոնք, կանոնաւոր կերպով չեն ղրկեր իրենց հրատարակութիւնները թերթերու խմբագրութեանց։ Կը ղրկեն պատահօրէն։ Ու կը ղրկեն մէյմէկ օրինակ, որ ընդհանրապէս կը մնայ խմբագրական գրադարանին մէջ եւ նոյն քաղաքը կամ ուրիշ տեղ բնակող գրադատ-աշխատակցին ձեռքը չանցնիր։ Այդ մէկ օրինակն ալ, սակայն, յաճախ չի ստացուիր։ Հրատարակիչներ կամ հրատարակչականներ կան, որոնք հաշի՛ւ կ'ընեն փօսթի ծախքը։ Կամ գիրքին անուանական արժէքը։ Մինչդեռ, իրենց հրատարակութեանց կանոնաւոր առաքումներով, իրենք պիտի շահէին ամէնէն առաջ, քանի որ այս միջոցով եւ մասնաւորապէս գրախօսականի ձեւին տակ, այդ հրատարակութեանց ռէքլամն էր որ պիտի ըլլար մամուլի էջերէն։

Ահաւասիկ, այս եւ այս կարգի պատճառները մթութեան մէջ ձգած էին նաեւ վաղամեռ գրագիտուհին՝ Տիկին Հայաստան Գէորգեան Վինքլէրը։ Այսպէս, կը կրկնենք, որ անիկա անծանօթ չէր մնար եւ իր գրական արժանիքներուն շուրջ յետ մահու յայտնուած գնահատանքը կ'արտայայտուէր իր ողջ եղած ժամանակ, իր գողարիկ գրքի ունենալիք սպառման շնորհիւ, ամէնէն առաջ»։

** ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ Սպանիոյ մէջ պայքարող օտարականներու 25րդ կիսաբաժինին 3րդ գումարտակը կը կրէ Ստալինի անունը եւ կը հրատարակէ ֆրանսերէն շաբաթաթերթ մը՝ Ստալին անունով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Լեւոնը կողովը շալկած՝ հետեւեցաւ ընկերներուն։ Ծակը շեղակի բաւական մը վար իջնելէ վերջ՝ հորիզոնական ուղղութիւն մը կը ստանար։ Տասը քայլ անդին սակայն, բացուած անցքը կը վերջանար։ Մելօն ու Յովհաննէսը մօտեցան, քլունկով եւ կարճ փետատով սկսան աշխատանքի։ Հողի կարծրացած զանգուածը առանց դժուարութեան կը քանդուէր, երբեմն միայն խոշոր քարեր գործը կը դանդաղեցնէին։ Լեւոնը շարունակ կողովը կը լեցնէր հողով ու պարապի մէջի սենեակը վերադառնալով՝ կը դատարկէր յատակի վրայ։

Հինգ ժամ անընդհատ աշխատեցան արիւն քրտինք մտած՝ առանց հանգստանալու։ Անցքը վեց արշինով երկարած էր։

— Է, էս օրուան համար այսքանը բաւական է,— ժամացոյցը նայելով ըսաւ Մելօն,— երեք օրէն պարոն Վահէի սենեակի տակ կը հասնինք։ Աստուծով հինգ վեց օրէն ...

— Իսկ հիմա ո՞ւր տեղ կը գտնուինք,— հարցուց Լեւոնը՝ ճակատի քրտինքը սրբելով։

— Բանտի բակին կէսը հասանք։ Այդ բակի վրայ կը բացուին չորս գովուշներու պատուհանները, թէեւ մուտքերը հակառակ կողմը կը գտնուին։ Երրորդ գովուշի մէջ բանտարկուած է պարոն Վահէն։

— Բայց չէ՞ որ առանձին չէ։

— Ի հարկէ, չէ. իրեն հետ այդ միեւնոյն գովուշին մէջ էն քիչը քսան երեսուն հոգի մըն ալ գտնուելու են ... Ի՞նչ կրնանք ընել. այդ մարդիկն ալ ուզենք չուզենք՝ պիտի ազատուին Վահէի շնորհիւ։

— Այդ մասին մտածել իսկ չարժէ ... Թող միայն Վահէն ազատուի, հետն ալ քանի մը բանտարկեալ ... Թերեւս այդ բանտարկեալները աւելի փոքր չարագործներ են, քան դրսի ազատութեան մէջ գտնուողները։

— Երթանք, ուշացանք,— գործիքները հաւաքելով ըսաւ Մելօն,— շատ ճամբայ ունինք երթալիք մինչեւ կօչնակի զարնելը։

Եւ երեքը միասին դուրս եկան անցքէն՝ սենեակին մէջ ձգելով գործիքները եւ մտան մուտքի նեղ անցքին մէջ։

Գետնափոր անցքին մէջ երկու օր աշխատելէ վերջ, Լեւոնը այլ եւս հնարաւորութիւն չունեցաւ այդ աշխատանքին մասնակցելու։ Ստիպուած էր հեռանալ Փաշի փողոցէն, ուր իր եւ երեք ընկերներուն ներկայութեան լուրը բերնէ բերան տարածուած էր։ Աչկէ զատ իր ներկայութիւնը Այգեստանի կեդրոնական թաղի մը մէջ անհրաժեշտ դարձած էր։ Հարցն այն էր, որ դաւաճանը, գիտցած պահեստները կառավարութեան մատնելէ վերջ, աջ ու ձախ սպառնալով ահաբեկած էր ժողովուրդը եւ գտած ու կառավարութեան յանձնած էր երկու նոր պահեստներ եւս, որոնց գոյութեան մասին, ինք առաջուց գաղափար իսկ չունէր։

Այդ պայմաններու մէջ, ամէն բանէ առաջ, հրամայական անհրաժեշտութիւն մը դարձաւ հրէշի գործը վերջացնելը։ Լեւոնը կը գիտակցէր, թէ ինչ գնով ալ ըլլար, պէտք էր այդ խնդիրը կարգադրել։

Փաշի փողոցը Այգեստանի ծայրը՝ մեկուսացած հանգամանք մը ունէր։ Լեւոնը իր ընկերներով եւ երկու նոր զինուորներով, որոնք պատանեկան խումբին կը պատկանէին, փոխադրուեցաւ Փոքր Քէնտրճիի վրայ նայող տուն մը։ Տան պատուհանները կը բացուէին ուղիղ Սղգեայի Ձաղի վրայ։ Այդ տունը յարմար դիրք մըն էր հսկելու դաւաճանի քայլերուն, որ շրջապատուած զինուորներով, ազատ համարձակ կը պտտէր Սղգեայի Ձաղի վրայ, թէեւ Այգեստանի ներքին փողոցները մտած ժամանակ ծայրայեղ զգուշութիւն կը բանեցնէր, նոյն իսկ կը ծպտուէր։

Առիւծ Գեւօն ու Թոփալ Սատանան հրացանները կողքերնին դրած՝ նստած էին պատուհաններու քաշուած վարագոյրներու ետեւ եւ անոնց առանքէն ուշադիր կերպով փողոցի անցուդարձի վրայ կը հսկէին։ Դաւաճանը եթէ երեւար, առանց այլ եւայլի պիտի կրակէին։ Այդ էր Լեւոնի կարգադրութիւնը։

— Ծօ, Թոփալ, էս օր աչքս կը խաղայ ... Վալլահ, էս օր խապար մը պիտի ելլէ ...

— Աջ աչքը որ խաղայ՝ խէր է կ'ըսեն, ձախն որ խաղայ՝ շառ է։

— Ծօ, աջ աչքս էր, առտու երկու անգամ խաղաց, վալլահ, էս օր խեր բան մը պիտի ըլլի։

— Անօթի հաւը երազին մէջ կուտ կը տեսնէ,— յօրանջելով փիլիսոփայեց Սատանան,— էս երկրորդ օրը եղաւ արձանի նման նստեր ենք ... ոչ եկող, ոչ գացող ...

— Պարոն Լեւոնը ի՞նչ կ'ընէ ներսը։

— Ի՞նչ պիտի ընէ. նստեր՝ երկան երկան նամակներ կը գրէ ... Գեւօ, գիտե՞ս քաղաքին մէջ ի՞նչ կը խօսին..

Առիւծ Գեւօն ընկերոջը նայեցաւ հետաքրքրութեամբ։

— Հա ծօ, ի՞նչ կը խօսին։

— Կ'ըսեն թէ պարոն Վահէն ... լեզուս վրայ չերթար՝ որ ըսեմ ...

— Հա, ես ալ լսեր եմ ...,— Առիւծ Գեւօն երկար ա՜խ մը քաշեց,— Թոփալ էս շունը մեր մէջքը կոտրեց ... Ծօ Վասակի ծնունդ, ա՜խ, մէկ մը դէմս ելլէր։

— Է, ի՞նչ կ'ընէիր։ Շատ շատ կիւլլէ մը ...

— Չէ հա, սարսախ, կիւլլէն մարդու համար է, դէմդ կոռող դուշմանի համար. էդ Վասակը ծէրը սրցուած դաշոյնի վրայ պէտք է նստեցնել ...

— Որ ի՞նչ ...

— Որ քառասուն օր չարչարուելէ վերջը սատկի։ Տահա ատ ալ քիչ է ... Հէ՛յ, հէ՛յ, դաւաճան Դաւօ, որ մէկ ձեռքս անցնէիր, մէկ ղալխ մը սրցնէի, մէկ ղալխ մը սրցնէի ...

— Սուս Գեւօ, աչքդ բաց,— վարագոյրի բացուածքին մօտեցնելով դէմքը՝ շշնջաց Թոփալ Սատանան,— զօրք կ'անցնի։

Սատանայի բռնած պատուհանը, տան անկիւնի մօտ բացուած ըլլալով, հնարաւորութիւն կուտար անոր, Ձաղէի երկայնքով դէպի Համուտ Աղայի կողմը ինկած ընդարձակ տարածութիւն մը տեսնելու։

— Տղայ ... պատանի նոր զինուորներէն մէկուն ուղղելով հրամայեց Առիւծ Գեւօն,— շուտ գնա, պարոն Լեւոնը կանչէ ... Ծօ, Թոփալ, շատո՞ւր են ...

— Տասը տասներկու մը կան։ Հրացանները պատրաստ, աչքերնին աջ ու ձախ տնկած՝ կամաց կամաց կը շարժին ... օհօ՜ ... օհօ՜ ... բան մը կայ ..

— Ծօ, ի՞նչ կայ .. համբերութիւնս հատցուցիր, շան զաւակ ...

— Զօրքի ետեւէն բեռցուած սէլ մը կուգայ ...

— Թոփալ, բե՞ռը ինչ է, գուն անկէ խապար տուր։

— Հեռու եմ, չեմ կրնար ջոկել ... Համբերէ, սէլի ետեւէն ալ զինուորներ, տասը - քսան հատ մըն ալ անոնք..

Լեւոնը այդ գիշեր հազիւ լուսցուցած՝ նստեր էր նամակներ գրելու Պիծային ու Գէորգին։ Մանրամասնօրէն նկարագրելով քաղաքի կացութիւնը, բանտարկուածներու վիճակը, Վահէի սպառնացող կախաղանը, դաւաճանի չհատակութիւնները, ժողովուրդի յուսալքուած վիճակը՝ Լեւոնը երկարօրէն կ'անդրադառնար գործունէութեան նոր ուղղութեան մը որու ծանրութեան կեդրոնը անհրաժեշտօրէն պիտի փոխադրուէր դաշտ՝ Կառկառ կամ Շատախի շրջանը։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

*** Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ այն պարագային, երբ Գերմանիա եւ Իտալիա գործնապէս մասնակցին Սպանիոյ պատերազմին, Միացեալ – Նահանգներու կառավարութիւնը պիտի աշխատի իր չէզոքութեան դաշինքին մէջ առնել այլ պետութիւններ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ ծանր բախումներ տեղի ունեցան նախկին պատերազմիկ – ներու եւ ոստիկաններու միջեւ, առաջիններուն կազմակերպած ցոյցին առթիւ: Բազմաթիւ վիրաւորներ կան :

ՌՈՒՍԱԿԱՆ սուզանաւեր տեսնուած են Միջերկրականի մէջ, ըստ Ջօր · Ֆրանքոյի օդանաւերու տուած տեղեկութեանց :

ՌԱԴԷԿ ազատ արձակուած է, կը գրեն Վարշաւայէն, վարձատրելու համար զինք որ հրապարակած էր Թուխաչեւսքիի դաւադրութիւնը :

ԶՕՐ · ՖՐԱՆՔՈՅԻ բանակը յարձակման անցաւ Սանթանտէր քաղաքին վրայ,— օդանաւերու եւ հրետանիի սաստիկ ռմբակոծութիւն մը կը կատարուի միաժամանակ :

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ կը հեռագրեն թէ 35 առ հարիւր տուրք դրուած է այն օտար դրամագլուխներուն վրայ, որոնք կը պահուին ամերիկեան դրամատուներու մէջ :

ՓԱՐԻԶԻ Միջազգ · Ցուցահանդէսին համար, օտար լրագրողներու տրըուած տեւական մուտքի կապոյտ քարթերը, յունիս 18էն սկսեալ, կորսնցուցած են իրենց արժէքը,— նորոգելու համար դիմել Սէրվիս տէ Փառս տը լ'Էքսփոզիսիոն, Քէ տ'Օրսէ:

Մահտեսի Մաքսուտ Կոտաճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Կոտաճեան, Տէր եւ Տիկ · Աբրահամ Կոտաճեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Այրի Տիկ · Մարիամ Ալիքսանեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկ · Եւգինէ Յովնանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ · Յակոբ Պապաեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկ · Շապուհ Համբարձումեան, Տէր եւ Տիկ · Նուպար Ալիքսանեան, Տէր եւ Տիկ · Օ · Ալիքսանեան, Տէր եւ Տիկ · Գառն · Սերոբեան եւ զաւակունք, Պ · Յարութիւն Կոտաճեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Մարիամ Փափազեան (Պոլիս), Տոքթ · Օննիկ Փափազեան (Պոլիս), Այրի Տիկ · Կատարինա Ալիքսանեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ · Բիւզանդ Տէրեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արմենակ Սիմոնեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Սիմոնեան (Պոլիս), Այրի Տիկին Վարսենիկ Թագւորեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Սուլթան Տ · Արիստակէսեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Մ · Զարեհ Եղիաեան եւ զաւակունք (Ռումանիա), Այրի Տիկին Քրիստինէ Համբարձումեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Իսկուհի Թօլեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Նարինեան ցաւօք սրտի կը ցանուցանեն

ՏԻԿ. ԿԻՒԼԻՒԶԱՐ ԿՏԱՒՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ, Նիկոմիտիացի)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 22ին, առաւօտեան ժամը 8ին, իր բնակարանին մէջ, Սէն Ժէռօմ, 11, Պուլվար Նէօֆ, 54 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 23 Յունիս, չորեքշաբթի ժամը 2.30-ին Սէն Ժէռոմի եկեղեցին: Մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն Ժէռոմի Գերեզմանատունը :

Թատերական ներկայացում

Պօմոնի ՉԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, «վարանդեան» սրահին մէջ, պօմօն

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՉԸՐՇԸԼԸ ԸՐԹԻՆ ԸՂԸ**

Մուտք 3 ֆրանք:

Ընկերական դաշտազնացութիւն

կազմակերպուած Պանեօ-Բաշանի Արծիւ Ենթակոմիտէի կողմէ

27 Յունիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՀՕՐԱՔԻ պարտէզին մէջ

Rue Traversière, պանեօ

Իւրաքանչիւր ընտանիք իր ուտելիքը միասին կը բերէ: Խմիչքը տեղւոյն վ բայկարելի է ունենալ:

— • • —

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

27 Յունիս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,

Մէօտօնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ:

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **ԴՈԿԴ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ**

ԵՒ Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

կ'երգէ ՏԻԿ. Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, կ'արտասանեն Պ. Պ. Հ. ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ:

Ընտիր նուագախումբ եւրոպական եւ հայկական պարերու համար:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.—Շոգեկառք Էնվալիտէն, իջնել վալ Ֆլէօրի Մէօտօն մէթրօ մէաի տ'իսիէն առնել Թաքսի (2 ֆր. մէկ անձի համար) եւ իջնել անտառին մէջ, թափի վէռ:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ՑԱԽՈՒ ԵՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ԹԻՒԵՐԸ

6րդ. 7րդ. 8րդ. 9րդ. 10րդ. 11րդ 12րդ: Բոլորն ալ լման: Տարեկանը 50 ֆր.: վճարումը կանխիկ: փոստի ծախսը գնոյին վրայ:

Դիմել.— Hatchikian Nerses, 124 rue Lafayette (coiffeur) Vienne (Isère) France.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, յունիս 26 շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր դպրոցին մէջ, 6 bis bld. Rodin.

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Մարսէյլի Մասնաճիւղի վարչութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, համակիրները եւ պատուակալ անդամները շաբաթ, 26 յունիս երեկոյեան ժամը 8.30ին իր սրահը, 2 rue Colbert, Bar de la Poste.

Օրակարգ.— Տարեկան գործունէութեան տեղեկագիր, հաշուետուութիւն, Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութ. ընդհ. անդամական ժողովը 28 Յունիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Ճահիրկեան» սրահին մէջ, 5 rue de l'Eclipse.

Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՅԵՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

8 Cours Lafayette, angle Garibald

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Լիոնի Յառաջի ցրուիչ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆէ

Le Gérant: H. STEPHAN

17 Rue Dessoux. PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՔԵՐԻՆ» Նկարագրական կտորը: Ինչպէս եւ զանազան հեղինակներէ կարեւոր գործեր:
Տոմսեր՝ 25, 20, 15, 10 եւ 7.50 ֆր.: կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 rue Mr. le Prince եւ գրատուն ժէրար 36 rue Montholon:
Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ժամանակին:

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. **ԼՈՒԻ ՄԱՐԷՆԻ**

(Երեսփոխաննեւ նախկին նախարար)

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՍԷՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

26 Յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին,

Salle Gaveauի մէջ,

45 Rue La Boëtie, մէթրօ **Miromesnil**

Ժողովուրդի ընդհ. փափաքին վրայ պիտի երգուի Հայ նահատակներու յիշատակին ձօնուած

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱԺԻՆՆԵՐ, ՄԵԾ ԵՐԳԷՈՆԻ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ, «ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ ՆՈՅԵՄ-

---

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Վարդան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. դասախօսական ժողովը 25 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Արփիար Մարտիրոսեանի բնակարանը, Առնուվիլ:

Կը խօսի՝ Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՇԱՎԻԼԻ «Արզութեան» խումբի ժողովը 26 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱՆԻԷՌ – ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԲԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 25 յունիս, ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի՝ Կ. Կ.-ի Ներկայացուցիչը :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

27 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր,

ՌՈԲԷՆՍՈՆ, **Maison Fiquet**ի զովասուն պարտէզին մէջ.

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ):

Կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆԻ խաւալական ընտիր ճազը:

Եւրոպական պարեր, անակնկալներ եւլն.:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՇԻՇԼԻԿ

Մուտք 3 ֆր.:

ՀԱՂ.ՄԻՋ.—Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը, իջնել թէրմինիւս:

ՄԱՅԻՍ 28-Ը ՏՕՆՈՒԻ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կամիտէին եւ Փօն տ'Օպնայի Կոմիտէին խումբի

27 յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի Կամիտէին եւ տեղւոյն խումբին

26 յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐԳՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

28 յունիս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.45ին Schola Cantorum, 269 rue Saint Jacques, փարիզ(5)

Եւրոպական եւ հայկական երգեր:

Տախսերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Քոնսերթ) **45 – 47 Rue de la Boëtie**

մէթրօ Miromesnil

29 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(11 տարեկան)

Կը դաշնակահարէ կտորներ Պախ-Պուզոնիէն, Պէթհովէնէն, Շոփէնէն, Ֆորէէն, Շումանէն, Կապրիէլ Բիէռնէէն եւ Լիստէն:

Գիներ.— Ա. կարգ 20, Բ. կարգ 15 եւ Գ. կարգ 10 ֆր.: Պանք 5 ֆր:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

27 յունիս, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, իր կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Paris

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ:

Այս առթիւ հանդիսաւորապէս պիտի բաշխուին թէնիսի խաղերու մրցանակները:

Ընտիր ճազ ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար Պ. ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ

Մուտք ոչ-անդամներու 10 ֆր., անդամներու 7 ֆր.:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

26 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն

Պիտի ըլլան արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ, երգեր «Համազգային»ի չափահաս աշակերտներու կողմէ

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Մուտքի տոմսակը պարգեւաւոր է:

Ընտանեկան դաշտահանդէս

ՎԱՍՊ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

27 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ եղբայրներու պարտէզին մէջ, Սէնթ Անթուան

Կը խօսի Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

կը ներկայացուի ԱՆԻՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ

գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին

Հանդիսավայրը բաց է առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ, փափաքողները արող են ճաշերնին միասին բերել: Մուտք 2 ֆր.:

Champs Elysées-ի ՄՕՏ

ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris

9 rue Lord Byron

à l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՐԱԲՈՒԻՈ, ԹՂԹԱՐ, ՀԱՄՈՎ, ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ Ներկայանալի հայ օրիորդներ փարիզի ցուցահանդէսին մէջ լօքում ծախելու համար: Պարտաւորիչ է հայկական տարազ հագնիլ եւ խօսիլ սահուն կերպով: Գոհացուցիչ վճարում: Դիմել կամ գրել հետեւեալ հասցէին Confiserie Marmara, H. Papazian 49-51 rue Raspail, Alfortville, Seine. Tél, Entrepôt 16 06

ԱՄԷՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Լոյս տեսաւ Guide մը, յատկապէս պատրաստուած Փարիզ բնակող օտարականներու համար :

GUIDE DES ETRANGERS

Որ կը պարունակէ Փարիզի օտար բոլոր հաստատութիւններու, հիմնարկութիւններու, կազմակերպութիւններու, հիւպատոսարաններու, օֆիսներու, նաւային, ճամբորդական եւ հեռագրական գործակալութիւններու, ճաշարաններու, ակումբներու, եկեղեցիներու, գրավաճառներու, գրադարաններու, դրամատուններու, առեւտրական գրասենեակներու, թերթերու, երդուեալ թարգմաններու, միջազգային կազմակերպութիւններու, զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հասցէներ, դասաւորուած երկիրներու եւ ցեղերու կարգով :

Guideը կը պարունակէ նաեւ Փարիզի ֆրանսական բոլոր պաշտօնատուներու եւ բազմաթիւ օգտակար հասցէներ :

Guideը ունի յատուկ բաժին մը՝ յատկացուած օտար զբօսաշրջիկներու, որոնք հոն պիտի գտնեն զիրենք հետաքրքրող անհրաժեշտ հասցէները :

ԳԻՆ՝ 6 ՖՐԱՆՔ

Ղրկել 6 ֆրանքի նամականիշ, հետեւեալ հասցէին.— «Guide des Etrangers», 13, Rue de la Colonie, Paris (13), Tél. Gobelins 11-40:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

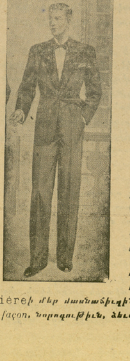
Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եկած ապսպրանքներ կը կարգադրուին ա եւ խղճմտօրէն:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թէլէֆօն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280–400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել ցառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք գիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բրթունում:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 26 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 26 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3457
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Բ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Երէկ Փարիզի մէջ բացուեցաւ Ընկերվարական Բանուորական Միջազգայինի (Բ. Միջազգային) Գործադիր Խորհուրդի լիակատար ժողովը, քննելու համար նախ իր դիւանի հրաժարման պատճառները, յետոյ նաեւ՝ քաղաքական կացութիւնը, մասնաւորապէս Սպանիոյ խնդիրը: Ժողովին կը մասնակցի նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը :

Մինչեւ 1934ի յուլիսը, ընկերվարական եւ համայնավար Միջազգայինները (Բ. եւ Գ.) իրարու հետ հակառակորդի դիրքին մէջ կը գտնուէին: Երրորդ Միջազգայինը՝ բազմած Մոսկուայի մէջ՝ կը յոխորտար կոկորդիլեան՝ իրեն մենաշնորհ դարձնելով ընկերվարական սկզբունքները: Գ. Միջազգայինի նախագահ հանգուցեալ Զինովիեւներու եւ յաջորդներուն համար՝ աշխարհի բոլոր ընկերվարականները «սոցիալ-դաւաճաններ» էին եւ ընկերվարական կուսակցութիւնները՝ հլու կամակատարներ քաղքենի դրամատիրական պետութեանց:

Ամբողջ 17 տարի Մոսկուա այս քաղաքականութիւնը ջատագովեց ու վարեց, հսկայական գումարներ տրամադրեց եւ քարոզութիւններ ըրաւ՝ քայքայելու համար ընկերվարական կուսակցութիւնները, ու յաջողեցաւ անոնց ծոցէն խլելու համայնավար կուսակցութեանց վարիչներ ու շարքայիններ:

Յիշելու համար միայն Ֆրանսան, ծանօթ է արդէն թէ ինչպէս 1920ի աշնան Թուրի ընկերվարական համագումարին մէջ, կուսակցութիւնը երկուքի բաժնուեցաւ: Ձախ թեւը քաշուելով կազմեց համայնավար կուսակցութիւնը, Մարսէլ Քաշէնի եւ Ֆրոսարի գլխաւորութեամբ, որոնք Մոսկուայէն վերադարձած էին: Զինադադարի վաղորդայնին, բանուորները՝ որոնք տարիներով ճակատին վրայ կռուած էին եւ այլեւս յոգնած պատերազմէն, խանդավառուած էին համայնավար յեղափոխութեամբ, որ երկրային դրախտ կը խոստանար մարդկութեան :

Խանդավառութեան այդ ալիքը վարակած էր ամէնէն առաջ ընկերվարական շարքերը :

Մոսկուայի գործակալները օգտագործեցին այդ առիթը եւ պառակտեցաւ ընկերվարական կուսակցութիւնը : Համայնավարները իրենց հետ տարին նաեւ ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ «Իւմանիթէ»ն, հիմնուած մեծ Ժօռէսի կողմէ:

Այնուհետեւ ինչպէս Ֆրանսայի, նոյնպէս զանազան երկիրներու մէջ պառակտումի եւ հակառակութեան համայնավարական քաղաքականութիւնը աւերներ գործեց :

Գերմանիոյ մէջ համայնավարները կարեւոր յաջողութիւններ ձեռք բերին, Ռայխսթակին մէջ իսկ կարեւոր դիրք մը գրաւելով: Մինչեւ որ Հիթլէր եկաւ եւ մէկ հարուածով հրապարակէն քշեց համայնավարներն ու գերման Սոցիալ-Դեմոկրատիան, որ արդէն կարեւոր դեր մը կը խաղար 1914էն առաջ եւ որ պատերազմէն վերջ ալ երկրին մէջ գլխաւոր վարիչ ուժը դարձած էր :

Հիթլէրի այս հակահամայնավար եւ հակընկերվարական քաղաքականութիւնը ահազանգի մը պէս հնչեց Մոսկուայի մէջ, որ յետադարձ շարժում մը ըրաւ եւ ձեռք երկարեց ընկերվարութեան: Մօտեցաւ երկրորդ Միջազգայինին՝ զոր մինչեւ այդ վայրկեանը կ'արհամարհէր:

Այդ ձեւով է որ հիմը դրուեցաւ երկու Միջազգայիններու գործակցութեան, 1934 յուլիսին կնքուած դաշինքով մը:

Ժողովրդական ճակատը, որ այսօր տիրական դեր կը խաղայ Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին մէջ, արդիւնքն է երկու Միջազգայիններու գործակցութեան :

Ֆրանսայի ընկերվարութիւնը յարած է Միացեալ ճակատի գաղափարին եւ կը գործադրէ զայն :

Սակայն Երկրորդ Միջազգայինի մէջ կան ուրիշ երկիրներու ընկերվարական կուսակցութիւններ ալ, որ հակառակ են Երրորդ Միջազգայինի հետ գործակցութեան: Ասոնց գլուխը կը գտնուին Անգլիացիները, իրենց հետ ունենալով Հոլանտայի եւ Սկանտինաւեան երկիրներու ընկերվարական կուսակցութիւնները :

Անցեալ շաբաթ Անըմասի մէջ հանդիպում մը ունեցան երկու Միջազգայիններու դիւանները, մասնաւորապէս զբաղելու համար սպանիական խնդրով: Սպանիոյ համայնավարներն ու ընկերվարականները իրենց շարունակական դիմումներով կը պահանջէին երկու Միջազգայիններէն կտրուկ եւ ազդու կերպով միջամտել Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ, որպէսզի քաղաքացիական կռիւներուն վերջ տայ եւ ապստամբները զսպէ :

Այս խնդրին առթիւ քանիցս զբաղեցաւ արդէն Միջազգայինի Գործադիր Խորհուրդը: Սակայն իր ամբողջ գործունէութիւնը բանաձեւ քուէարկելէն անդին չանցաւ: Կարգ մը երկիրներու ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւններն ու արհեստակցական միութիւնները դրամ հանգանակելով զէնք, ռազմանիւթ եւ պարէն յաջողեցան ղրկել Սպանիա, երբ դեռ արգելք չկար :

Անըմասի հանդիպումէն վերջ, Բ. Միջազգայինի Գործադիր Խորհուրդի նախագահ տը Պրուքէր հրաժարական ներկայացուց, իրեն հետեւեցան դիւանի քարտուղար Ֆրից Ադլէր եւ գանձապահ Վանտէրվրոք: Պատճառը՝ Անգլիոյ եւ սկանտինաւեան երկիրներու ընկերվարական կազմակերպութեանց բռնած անհաշտ դիրքն է Մոսկուայի հետ գործակցութեան խնդրին մէջ :

Երկրորդ Միջազգայինը ներկայիս կ'անցընէ տագնապ մը: Այդ տագնապը կապ ունի սպանիական խնդրին հետ, որ նոյնպէս քաղաքական տագնապ ստեղծած է եւ կը մտատանջէ ներկայիս ամբողջ մարդկութիւնը :

Ընկերվարական տագնապը կը լուծուի՝ երբ փարատի քաղաքական տագնապը: Մէկը միւսին հետ կապուած է անքակտելի :

Յանկանք որ Միջազգայինը դառնայ այն մեծ ուժը, որ կարենայ իր հզօր ազդեցութիւնը գործել՝ լուծելու համար քաղաքական տագնապը :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԻՐՔԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Սպանիոյ ծովեզերքներուն հսկողութիւնը կատարելէ հրաժարելով հանդերձ, գերմանական եւ իտալական նաւատորմը չի հեռանար Սպանիոյ ջուրերէն: Եւ որքան ալ ապահովութիւն տրուած ըլլայ թէ Գերմանիա ինքնագլուխ ուրիշ պատժական որ եւ է միջոցի պիտի չդիմէ՝ իբրեւ պատասխան «Լայփցիկ»ի միջադէպին, այսուհանդերձ մտահոգութիւնը փարատած չէ քաղաքական շրջանակներու մէջ:

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ քաշուելով՝ բաց կը մնայ, Միջերկրականի մէջ, ֆրանսական սահմանէն մինչեւ Մալակա ծովեզերեայ գիծը, որուն հսկողութիւնը յանձնուած էր գերմանական եւ իտալական նաւատորմներուն: Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը չի խորհիր օժանդակութեան հրաւիրել այլ պետութեանց նաւատորմները, ու կը թողու ֆրանսական եւ անգլիական նաւատորմին՝ հսկել այդ բաց մնացած գծին վրայ: Սակայն այդ գիծը բաց մնալով է որ աւելի մտահոգութիւն կը ներշնչէ: Որովհետեւ այդ գիծը կը պատկանի հանրապետական կառավարութեան, որ եթէ օգտուի հսկողութեան պակասէն՝ գերմանական եւ իտալական նաւատորմը, այդ պարագային, պիտի օգնէ Ֆրանքոյի կառավարութեան :

Հեռագիրները առ այժմ որ եւ է նորութիւն կամ միջադէպ չեն հաղորդեր, Ֆրանսական թերթերը կը գոհանան մեկնութիւններով եւ արձագանգ տալով Պերլինի, Հռոմի եւ Լոնտոնի մամուլին արտայայտութեանց :

Պերլինի մամուլը կը պնդէ թէ գերմանական նաւատորմը չէր կրնար շարունակել այլեւս հսկողութիւնը, երբ ջուրերուն մէջ համերաշխութեան ոգի չկայ եւ ամէն առթիւ «Վէրսայլի ոգի» ցոյց կը տրուի: Ըսել կ'ուզեն թէ ամէն ինչ կը պարտադրուի Գերմանացիներուն, բայց չեն լսուիր գերմանական պահանջները: Գերմանիա պահանջած էր ցոյց մը կատարել, մինչդեռ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները կ'առաջարկէին քննութիւն կատարել միջադէպին մասին: Երբ գերմանական կառավարութիւնը կը բանաձեւէ իր պահանջները, չի կրնար այլեւս ետ վերադառնալ իր որոշման վրայ,— պատուոյ հարց է: Հրաժարելէ վերջ հսկողութենէն, ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ մնալը փաստ մըն է թէ Գերմանիա չուզեր ստանձնել ընդհ. պատերազմի հրձիգի դերը, եւ եթէ իր նաւատորմը կը պահէ Միջերկրականի մէջ, պատճառն այն է որ կ'ուզէ պաշտպանել իր առեւտրական նաւերը :

Իտալական մամուլը ուժ կու տայ գերմանական այս պատճառաբանութեան:

Ընդհակառակն, անգլիական եւ ֆրանսական մամուլը հակասութիւն մը կը տեսնէ Գերմանիոյ ընթացքին մէջ,— մնալ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ եւ հրաժարիլ այդ յանձնաժողովին պարտականութենէն, որ կը կայանայ հսկողութեան մէջ: Եւ յետոյ ինչո՛ւ մեծ թիւով մարտանաւ կը համախմբէ Սպանիոյ ջուրերուն մէջ :

Քաղաքական միջազգային մեքենան համր է այսօր,— ծանր մտահոգութիւնը պահ մը փարատեցաւ, բայց «խաղաղութեան շաբաթը կարճ է միշտ» կը գրէ թերթ մը, խաղաղ օրերը շուտ իրիկուն կ'ըլլան :

Հայ գաղութին ընդունելութիւնը Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ

Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Փարիզի քաղաքապետութիւնը հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը սարքած էր հայ գաղութին համար, Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններու հարիւրամեակին առթիւ :

Ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ քաղաքապետարանի շքեղ հանդիսարահներուն մէջ: Ներկայ էին հայ գաղութի բոլոր դասակարգի ներկայացուցիչներէն քանի մը հարիւր հոգի, համախմբուած Վենետիկի Մխիթարեանց Աբբահայր Հ. Սրապեանի եւ Սէվրի Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի վարիչներուն շուրջ: Ներկաներուն մէջ էին Զօր. Պրէմոն, Հալէպի հայ-կաթոլիկ առաջնորդ գերապայծառ Հինդիյէ եւ հայ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները:

Փարիզի քաղաքապետական ժողովի նախագահ Ռ. Լօրան խօսք առնելով պանծացուց Մխիթարեանց կատարած գործը եւ բացատրեց Հայերու կատարած ծառայութիւնները Ֆրանսայի, որուն հողին վրայ հիւրընկալուած են անոնք, զարկ տալով ֆրանսական առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի զարգացման: Իր խօսքերը ջերմ ծափերով ընդունուեցան :

Յետոյ Սէվրի վարժարանի վարչական մարմնին կողմէ խօսեցան Պ. Պ. Ֆիքէ եւ Ժորժ Փիքօ, առաջինը յիշելով Հայերու կատարած դերը Արեւելքի մէջ ինպաստ ֆրանսական ազդեցութեան, իսկ երկրորդը՝ պատմեց թէ ինչպէս Պոլսոյ դեսպան Փօլ Քամպօն 1896ի ջարդերուն ատեն պաշտպանեց հայկական դատը՝ ի հեճուկս արտաքին նախարարին հրահանգներուն :

Յետոյ քաղաքապետարանի Ոսկեմատեանին մէջ ստորագրեցին ներկայ կարեւոր անձնաւորութիւններ: «Յառաջ»ի անունով ստորագրեց Հրանդ-Սամուէլ :

Ընդունելութենէն վերջ, քովնտի սրահի մը մէջ շամփանիայով եւ զովացուցիչներով պատուասիրուեցան ներկաները :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, 150,000 աշխատաւորներ, պատասխանելով Ժող. Համախմբումի կոմիտէի կոչին, Հինգշաբթի երեկոյ հաւաքուեցան Նասիոնի հրապարակը, արտայայտելու համար իրենց կամքը թէ պիտի պաշտպանեն Ժող. Ճակատի կառավարութեան նուաճումները:

ԷՏՄՈՆ ԺԱԼՈՒ, որ ակադեմական ընտրուած էր բայց ակադեմականի պատմուճանը պատրաստ չըլլալով՝ չէր մասնակցեր Անմահներու նիստին, Հինգշաբթի ընդունուեցաւ Անմահներու կամարին տակ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ՓԱՌՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱՆԴԻՆ

Ի վերջոյ շատրուանի մը կը նմանցնեմ հայ ժողովուրդը,— ձեզի ծանօթ են անշուշտ ջուրերուն խաղերը, ջուրի երակ մը կարկաչելով կը ցատկէ հողին մէկ շրթունքէն, քար մը կը դնես վրան, եւ ահա եօթը քայլ հեռուէն դարձեալ վեր կը նետուի ջուրը, անուշ ձայնով քրքջալով եռեւէկ որ խաբեց քեզ, կը բարկանաս եւ կը սկսիս կոխկրտել, ամէն ծակ ու ծուկ կը փակես, կ'ըսես, ա՛լ թաղուեցաւ, բայց յանկարծ կռնակէդ՝ փը՜շշ, ետեւ կը դառնաս, ի՞նչ տեսնես, ջուրն է նորէն, որ շատրուան է շիներ, երկինք կը ցայտէ շուշանի մը ցողունին պէս, օդին մէջ երկնելով, կարծես արեւին շողերը բռնելով խաղցնելու համար աչքիդ դէմ :

Այսպէս է հայ ժողովուրդին տաղանդն ալ,— Լէնկթիմուրը կուգայ կը կոխկրտէ Հայկեան հանճարին ծաղիկները, կը սատկի կ'երթայ ինք՝ բայց յանկարծ մեր ժողովուրդն է դարձեալ որ աշխարհի առջեւ կը բանայ իր մշակոյթին հրաշքները: Կուգայ Թուրքը, կը կոտրէ կը քանդէ հայկական վարդաստանը, բայց յանկարծ կը տեսնես որ Թուրքին նախանձոտ աչքին դէմ կը բացուի հայ գրականութեան եւ արուեստին հրաշափառ տեսիլքը: Եւ կուգայ Ռուսը, կը ճրնշէ, կը ցամքեցնէ ամէն բան, բայց եւ այնպէս կենդանի է հայ արուեստը, որովհետեւ յաւիտենական :

Փա՞ստ :

Տարագրութեան մէջ ենք: Ազգերը եւ ժողովուրդները տնտեսական եւ քաղաքական տագնապներու մէջ կը խաշին: Տխո՛ւր է նաեւ մեր կացութիւնը, եւ սակայն ի՜նչ ծաղիկներ բացինք, ի՜նչ արուեստագէտներ տուինք օտարութեան մէջ: Ամէն շաբաթ գեղարուեստական երեկոյթ մը:

×

Ահա երիտասարդ երաժիշտ մը, Ա. Բայ Պարթեւեան, այս երեկոյ կու տայ նուագահանդէս մը, Սալ Կավոյի մէջ: Իր տասներորդ նուագահանդէսն է այս, որուն կամարակապը կը հանդիսանայ իր *Նոր պատարագը*, նուիրուած մեր Ապրիլեան նահատակներուն յիշատակին:

Մեր եկեղեցին ունի աւանդական իր պատարագը, որ քրիստոնէական մաշած պատմութեան մը յաւերժացումն է երաժշտական շքեղ պատմուածքի մէջ: Ես կ'ողջունեմ վերանորոգումի ամէն փորձ,— պէտք է ազգայնացնել այլեւս կրօնական երաժշտութեան *մոթիֆները*: Մեր ոսկեդարին յատկանիշն է արտայայտութիւնը հայ ժողովուրդին այն կարողութեան, որ միշտ զինք հալածող եւ իր վրայ արշաւող քրիստոնէութիւնը առած, իւրացուցած, ազգայնացուցած, հայացուցած է գրականութեան, կրօնական արուեստի եւ հայ մշակոյթին մէջ: Այժմ եւս հայկեան հանճարը պէտք է ստեղծագործէ նոյն ուղղութեամբ,— մեր ժողովուրդը կը զարգանայ օրուան շունչով: Եւ օրուան շունչը կը պահանջէ որ իր ապրումները յաւերժացուին ներմուծուելով հայ մշակոյթէն ներս: Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք է երգել մե՛ր նահատակները, ոչ թէ խաչին ստորոտը կերկերաձայն ողբացող Մագդաղինացիներու եղանակով, այլ Շ. Գարահիսարի բերդին, Վասպուրականի լեռներուն, Տարօնի աշխարհին սարերուն, Ուրֆայի պատնէշներուն եւ Մուսա-Տաղի գագաթին վրայ պայքարող, իր արիւնովը ազատութիւն գնող ժողովուրդին ցաւի, յոյսի եւ յաղթութեան աղաղակներուն երաժշտութեամբ, թնդանօթի որոտումով, սուրերու շխկիւնով, գնդակներու սուլոցով, փողերու գոչիւնով: Ֆրանսացին իր սուրբերուն կարգը անցուց Ժան տ'Արքը եւ անոր արձանը կանգնեց իր եկեղեցիներուն մէջ՝ հակառակ աւանդապաշտներու պայքարին,— մենք եւս կ'ուզենք որ մեր եկեղեցիներէն ներս լսենք Սերոբ Աղբիւրներու, Անդրանիկներու, Մուրատներու եթէ ոչ պատկերը, գէթ անոնց ազատութեան խոյանքին, անոնց արծուային սաւառնումին ու թեւաբախումին երաժշտութիւնը: Մենք կ'ուզենք նոր Աստուածներ, մե՛ր Աստուածները եւ անոնց յաղթանակին պատգամը:

Պարթեւեան յաջողա՞ծ է,— այս երեկոյ իր նուագահանդէսին մէջ միայն պիտի լսուի այդ :

×

Եւ Հայկեան հանճարին շատրուանը մտաբերելով դարձեալ, ահա տեսէք սա շուշանի մը հասակով տղեկը, Ռաֆֆիկը,— հայկական տաղանդին ծիածանումն է ան, որ հետզհետէ կամար կը կապէ, երկինքները կը բռնէ, ապշութեան եւ հիացումի զգայնութիւններ անձրեւելով հոգիներու վրայ: Երեքշաբթի կը տեսնէք զինք:

Յիշատակենք նաեւ, որ մեր վաստակաւոր երաժշտուհին՝ Մարգարիտ Բաբայեան նորահաս եւ տաղանդաւոր արուեստագէտներու հոյլ մը կը ներկայացնէ երկուշաբթի երեկոյ, Փարիզի մէջ

Ի փառս հայկական հանճարին, ժողովուրդ Հայոց, ոտքի կանգնէ իրպարտօրէն եւ ծափահարէ՛ :

ԱՐԱԶ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

Քիւրտերը երդում ըրած են կռուիլ ցմահ

ԷԼԱԶԻԶ, 17 Յունիս.— Թունճէլիի զին. գործողութիւնները յաջողութեամբ կը շարունակուին: Մօտ 1000 — 1500 զինեալ ապստամբներ ամբողջովին համախմբուած են Գուզթուտէրէ: Այս տեղը 3000 մեթր բարձրութիւն ունի, եւ մասամբ անտառոտ է: Ցարդ այս շրջանակը, պատմութեան ոչ մէկ շրջանին, չէ գրաւուած պետութեան զօրքերէն: Անձնատուր եղած ապստամբներուն մէկ մասը իրեն հետ մեր ուժերուն կը յանձնէ նաեւ զէնքը ապստամբութեան մղողները՝ անոնց ձեռքերը, թեւերը կապած վիճակի մէջ:

Այս շրջանակին Թունճէլի անունին տակ զին. վարչութեան մը ենթակայ կացուցուելուն եւ լայն չափով բարենորոգմանց սկսուելուն վրայ՝ հոն բաղդատական հանդարտութիւն մը հաստատուած էր: Ժողովուրդէն բռնի տուրք առնող, իրենց հանդիպած անձերը կողոպտող եւ սպաննող այս լեռ չէյխերը եւ իրենց աղբանեակները հանրապետական վարչութեան կատակ չվերցնող կարգապահական շարժման վրայ՝ ամքած մնացած էին, բայց վերջերս այս աշիրէթապետները որոշած են ապստամբիլ այն զրկումներու հետեւանքով որ, կը պնդուի թէ, հարուէն եկած են: Նոյնպէս, պնդուածին համաձայն, այս չէյխերն ու աշիրէթապետները Խօզաթ-Օվաճըգ ճամբուն վրայ՝ Սարըսալթըք թիւրպէին մէջ գաղտնի գումարում մը կատարած են եւ երդում ըրած կառավարութեան դէմ ցվերջ պայքարիլ: Ասոնք են երդում ընող աշիրէթները.— Շախիլլի, Քուրէյշան, Հօրմիք, Արթիլլի, Շէյխ-Հասան, Հայտարանլը, Լօլան, Տէմէնան, Պախթիար, Եօքարը Ապպաս Ուշաղը, Աշաղը Ապպաս Ուշաղը, Լաչին, Քօչուշաղը, Շամուշաղը, Բիլավնիք, Քօրպան, Քալան, Եօքարը Գաբապէլլի, Ֆէրհատուշաղը, Ապանուշաղը, Մազուտուշաղը :

Ասկէ ալ հասկցուածին համաձայն, ապստամբութեան սկզբնաւորութեան, ապստամբներուն թիւը շատ մեծ էր: Բայց կառավարութեան ձեռք ա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌՈՒՍԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ԸՆԴՀ. ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական թերթ մը թարգմանաբար.—

Տեղեկութիւնները, որոնք Մոսկուայէն կը հասնին, կը պարզեն կացութիւն մը, որմէ կրնան ծնունդ առնել ամէնէն անսպասելի դէպքերը: Ամէն ինչ ցոյց կուտայ, որ Ռուսիոյ մէջ բոլորովին վերցած է փոխադարձ վստահութիւնը, առանց որուն անկարելի է ապահով ու ամուր կառավարութիւն մը ունենալ: Մոսկուայի դատավարութեանց ամբողջ պատմութեան մէջ ի յայտ կուգայ պայքարը գերակայութեան եւ տիրապետութեան, ինչպէս սովորաբար տեղի կ'ունենայ ամէն մէկ յեղափոխութեան եւ դիկտատուրայի ժամանակ:

Սթալին յաջորդաբար մաքրագործեց՝ ամէնէն առաջ՝ կոմունիստ կուսակցութիւնը՝ ձերբազատուելով անոր ղեկավարներէն, որոնք Լէնինի ընկերները եւ 1917ի յեղափոխութեան հեղինակներն էին: Յետոյ մէջտեղէն վերցուց Չեկային անբաղձալիները, հարուածելով Եակոտան, ի վերջոյ, կարգը եկաւ զինուորականութեան: Կամարնիք անձնասպան եղաւ, իսկ մարաջախտ Թուխաչեւսքի եւ 7 կարմիր զօրավարներ գնդակահարուեցան:

Եւրոպական թերթերը կը սուզցի դիտել տուին, որ եթէ եղած ամբաստանութիւնները ճիշդ են, ապա ուրեմն սովետ բանակին մէջ կը տիրէ քայքայում ու կազմալուծում. քանի որ բարձրագոյն դիրքերու հասած անձեր — ինչպէս Թուխաչեւսքին եւ պատերազմական փոխ-գործավար Կամարնիքը — այնքան ստորնացած են, որ կը ծառայեն օտար պետութեանց եւ կը մոռնան իրենց տարրական պարտականութիւնը հանդէպ Ռուսիոյ եւ կոմունիզմին:

Իսկ եթէ մեղադրանքները ճիշդ չեն, ապա ուրեմն քայքայում գոյութիւն ունի ոչ թէ բանակին, այլ երկրին ղեկավարութեան մէջ: Այսինքնդոյութիւն ունի պայքար մը գերակայութեան ու մենատիրութեան, որուն երբ կրնայ ըլլալ բոլոր համայնավար ղեկավարներու գնդակահարումը եւ հաստատում զինուորական դիկտատուրայի,— ինչպէս տեղի ունեցաւ Ֆրանսական յեղափոխութեան ժամանակ: Միայն թէ՝ Ֆրանսական Թէրմիտորը շատ կարճատեւ էր: Ռոպէսփիէր շատ արագ վերջացուց իր մենատիրութիւնը, մինչ Խորհրդային Միութեան մէջ այդ մենատիրութիւնը դեռ կը շարունակուի եւ վախճանը տակաւին կը մնայ անյայտ:

Ֆրանսայի մէջ՝ ահաբեկումի առթեն՝ ղեկավար անձերէն ոչ ոք ինքզինքը ապահովուած կը զգար: Նոյնը կը տեսնենք այժմ Խորհրդային Միութեան մէջ: Այն ատեն, Ֆրանսայի մէջ, կառափնատէն անցան յեղափոխութեան ամէնէն անուանի գործիչները: Ռուսիոյ մէջ, այժմ, դահիճներու փամփուշտներով կ'իյնան ու պիտի իյնան հոկտեմբերեան յեղափոխութեան մեծագոյն դէմքերը. իսկ վերջին օրերուն՝ բանակի ղեկավարները: Բացառութիւն կազմեցին, ցարդ Թրոցքին, որ շատոնց աքսորուած է, եւ Սթալինը՝ որ մենատէրն է Խորհրդային Ռուսիոյ:

Կոմունիստ կուսակցութեան մաքրագործումը Սթալինի հակառակորդներուն կողմէ կը նկատուէր մենատիրական քաղաքականութեան ամրացում, ինչպէս նաեւ ամրացումը Խորհրդային Ռուսիոյ կացութեան: Այսօր, սակայն, երբ պայքարը փոխադրուած է բանակին մէջ, դժուար է պահել այդ կացութիւնը: Սովետական բանակը կը զրկուի իր ղեկավարներէն, որոնք առենօք այնքան մոլեռանդօրէն ծառայեցին բոլշեւիկ յեղափոխութեան ու զայն պաշտպանեցին քաղաքացիական պատերազմներու ընթացքին, իսկ մինչեւ վերջերս անոր պատուանդանը կը կազմէին: Թրոցքի, Մաքսիկայի իր աքսորավայրէն կը յայտարարէ թէ Սթալին ու Վորոշիլով կը գլխատեն սովետական բանակը ամրացնելու համար իրենց անձնական դիրքերը, իբրեւ ղեկավարներ Խորհրդային Ռուսիոյ:

Արեւմուտքի մէջ հետզհետէ կը խորանայ այն մտահոգութիւնը թէ ռուսական տագնապը կրնայ մեծ անկնկալներ առեղծել Եւրոպայի մէջ: Մասնաւորապէս Փարիզի մէջ խոր է մտահոգութիւնը, որովհետեւ ամբողջ ֆրանսական արտաքին քաղաքականութիւնը կը հիմնուի ռուսաֆրանսական դաշնակցութեան վրայ, որուն ապահովութիւնը կախում ունի սովետական բանակէն: Եթէ այդ բանակը քայքայուի, կ'աճի նաեւ պատերազմի վտանգը:

Որովհետեւ, ինչքան ալ խօսուի խաղաղութեան մասին, պատերազմի ոգին կը յածի Եւրոպայի վրայ: Խաղաղութիւնը այսօր կը պահուի ոչ այնքան դէպի պատերազմը տանելու թեամբ, այլ առաւելապէս հաստատուած զինուորական հաւասարակշռութեան շնորհիւ, ինչպէս եւ այն անորոշութեան պատճառաւ թէ ինչ դիրք պիտի բռնեն, պատերազմի մը պարագային, Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայի պետութիւնները:

Երբ ստեղծուի այն համոզումը թէ բոլշեւիկեան Ռուսիան, իբրեւ զինուորական ուժ, կորսնցուցած է իր արժէքը՝ բանակին մէջ տիրող ու շարունակուող պայքարին պատճառով, խաղաղութիւնը լուրջ փորձութեան պիտի ենթարկուի: Որովհետեւ, մենք կ'ապրինք ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ ազգերը կասկածով կը նային իրարու: Միջազգային ապահով կացութիւնը, որու մասին կը խօսէր անցեալները Լէոն Պլում, Պրիանի յիշատակին սարքուած հանդիսութեան առթիւ, դժբախտաբար գոյութիւն չունի հիմա: Այսօր գոյութիւն չունի նոյնիսկ այնքան՝ որքան գոյութիւն ունէր այն շրջանին, երբ Պրիան կը պարզէր համեւրոպայի իր ծրագիրը:

Այնպէս որ ռուսական դէպքերը կ'ազդեն ոչ միայն ներքին կեանքին այլեւ Եւրոպայի միջազգային կացութեան վրայ:

Այն փաստը թէ բոլշեւիկեան մամուլը կը մեղադրէ գնդակահարեալ զօրավարները իբրեւ դաւաճաններ՝ ի նպաստ «գերմանական եւ ճափոնական աշխարհակալութեան», ցոյց կուտայ թէ ինչ հոգեվիճակ կը տիրէ Մոսկուայի մէջ: Խորհ. Ռուսիոյ մայրաքաղաքէն բացորոշ մեղադրանքներ կ'ուղղուին երկու մեծ ուժերու հասցէին, մինչ Հիթլէր Թէկէնտալուրկի մէջ խօսած իր ճառով կը պատասխանէ թէ բոլշեւիկները թշուառական աւազակներ են:

Ամէն պարագայի տակ ոչ միայն Խորհրդային Միութիւնը, այլեւ եւրոպական խաղաղութիւնը կը գտնուի քառուղիի վրայ: Եթէ Ռուսիոյ ներքին պայքարը խաղաղի եւ պահպանուի միջազգային հաւասարակշռութիւնը, հաւանականութիւն կայ որ խաղաղութիւնը տեւէ. իսկ եթէ, ընդհակառակն, Ռուսիոյ մէջ խռովքը եւ քայքայումը շարունակուին, այդ երկիրը դիւրաւ պիտի դառնայ արշաւանքի ենթակայ՝ նման բոլոր երկիրներուն, որոնք կը կորսնցնեն իրենց ազգային կարգապահութիւնը: Սովետներուն ուժը բանակին մէջ էր: Անոր քայքայումը կրնայ վախճանին տանիլ ոչ միայն սովետական վարչաձեւը, այլեւ նոյնիսկ Ռուսիան:

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Արդարեւ ճիշդ է Մեծն Բրիտանիա, ոչ թէ Մեծ Բրիտանիա: Մեծն մակդիր է, ոչ թէ պարզ ածական: Կ'ըսենք, կամ ըսուած է Մեծ կամ Բարձր Հայք, ցոյց տալու համար բուն Հայաստանի բարձրաւանդակը կամ մեծագոյն մասը, քանի որ կայ Փոքր Հայք, բուն Հայաստանի դէպ իր սահմանները օտարամերձ մասերու անունը: Մեծն Բրիտանիա բուն իր անունն է միայն, մեծով, բարձրով, փոքրով: — Կ'ըսենք, կամ ըսուած է Վերին Եգիպտոս, Միջին Եգիպտոս, ինչպէս Կապոյտ, Կարմիր (կամ դեռ ինչ գոյն որ կ'ուզէք) Նեղոս: Կրնանք նոյն իսկ այս ածականներն ալ մակդիր նկատել, բայց սուտ խախտած չենք ըլլար Բրիտանիոյ «Մեծն»ը: Անհատ անուններ կան, պատմութեան կամ ժամանակակիցներուն կողմէ իրենց տրուած մակդիրով, Քաջն Վարդան, Ուրացողն Վասակ, Մեծն Պետրոս, Առաքեալն Հեթանոսաց (Պօղոս Առաքեալ): Այն ձեւով մակդիրներ են ասոնք, որ մինչեւ իսկ կարելի է, ինչ ինչ պարագաներու մէջ, մակդիրը միայն տալ առանց անհատին՝ որուն յատուկ է, եւ կը հասկցուի անհատը: Այսպէս յաճախ «Ուրացողն» միայն ըսուած է եւ անմիջապէս Վասակը հասկցուած, Որդին Որոտման կ'ըսուի, Յովհաննէս Առաքեալը կը հասկցուի: Այսպէս տասնեակներով պատմութեան մէջ:— Ֆրանսայի Պըրթայնը փոքր դաւառին իբրեւ մեծը ցոյց տալ Մեծն Բրիտանիան — չենք կարծեր որ բանի գործի դայ այս պատճառաբանութիւնը: Արդէն Մեծըն գլխագիր Մ էնով կը գրուի թէ անգլիերէնի թէ ֆրանսերէնի մէջ: Հզօր պետութեան մը անունն է այն, զոր պէտք է որակել իբրեւ մակդիր եւ երկրին յատուկ անունը: Ֆրանսերէնի մէջ յատուկ անձի անուններուն մակդիրը, անձէն վերջ կը դրուի յօդով, իսկ յատուկ երկրի անուններուն առաջ.— Pierre le Grand, la Grande Bretagne: Թերեւս այս ծանօթութիւններուն մինչեւ Մոնթէվիտէօ երթալը՝ ովկիանոսի հովը փճացնէ զանոնք, բայց այս այս է, ցնոր տնօրինութիւն:

** Համ մասնիկ մըն է համազօր համ մասնիկին, որ կը նշանակէ կից, նմանապէս: Հանդիպիլ — բուն բառն է դիպիլ — դէպք: Համբերել — բուն բառն է բերել, որ արդէն առանձինն կը նշանակէ համբերել: Հանդէս — շատ հաւանաբար՝ տեսարան ընդհանուր (համ մասնիկ, դէս մէկ ձեւը «տես»ին, ըստ դիպաց այսպէս փոխակերպուած): Բնականաբար կարելի չէ հանդիպութիւնը կամ նմանութիւնը ապացուցանել համ մասնիկով զուգորդուած բոլոր բառերուն: Բայց տարակոյս չկայ որ բոլոր համ մասնիկով եղած բառերուն վրայ կրնանք պատշաճեցնել այս տեսութիւնը, արմատականները կարելի ըլլայ գտնել կամ ոչ: Զոր օր. թէեւ չենք գիտեր ճշդիւ թէ «համբարել» բային արմատը ո՞րն է (թերեւս ամբարելն եղած է հ—ամբարել), կամ «բարել» ուրկէ՞ եկած է, բայց անշուշտ որ համ մասնիկն է մեր հոս տեսածը, ինչպէս համդէպի մէջ, ինչպէս համօգուել, համոզել ձեւին մէջ (թերեւս արմատը հոս «ուզել»): Հանդամանք — նոյնն է նաեւ համ հոս, ծայրն ալ անք յոգնաձայն (յոգնակի ընող) մասնիկը — անդին կը մնայ դամ արմատը եւ հոս կը կենանք: Հանդամանքը պարագային է (դայք եւ պար, շրջակայքին պէս— շուրջ եւ կայք): Համապատիւ — բնաւ տարակոյս չկայ հոս թէ պատիւ է արմատը, ինչպէս հանդունակ (միեւնոյն, կից, նոյն գոյնով բան մը): Ֆրանսերէն synthèse— լատինական բառ — ըրած ենք, ճշդիւ եւ համազօր, «համադրութիւն», synthétique, համադրական, syntaxe, համաձայնութիւն — ուրեմն syn, համ, համ:

Հոս կարծես աւելորդ չէ յիշեցնել մեր հետեւողներուն, թէ ֆրանսերէնը ամենամեծ մասամբ իւրացուցած է այլ եւս, ինքնայատուկ բառերու ձեւով, հելլենական եւ լատինական մասնիկներ եւ բառեր բիւր չափերով: Մենք համազօր, համարժէք բառերը ունինք եւ, ի հարկին, կը կերտենք: Այս մասին մեր լեզուին համեմատ է գերմաներէնը: Առեւտրական, գիտական – բժշկական, քերթողական - փիլիսոփայական բոլոր բառերը եւ ասութիւնները որոնք հելլէն կամ լատինական դրոշմ կը կրեն ֆրանսերէնի մէջ, գերմաներէնը զանոնք մեր ըրածին, մեր նախնիքներուն ըրածին նման ազգայնացուցած է եւ շատ իրաւունքով: Հետեւաբար, Երեւանի եւ հետեւորդներուն կողմէ մէջ բերուած այն տարկութիւնը, թէ «համաշխարհային» բառեր են անոնք եւ պէտք է մնան, պարզապէս տղիտութիւն է եւ մտաթափութիւն: Երեւանի բազմահմուտ ազգայնականները պէտք է գիտնան, թէ բոլոր նոյնազգի (առեւտրական, գիտական – բժշկական, քերթողական - իմաստասիրական, վերջապէս արհեստագիտական, մասնագիտական) բառերը ռուսերէնի մէջ գերմանականին եկամուտներն են: Արդ, ինչո՞ւ իբրաքանչիւր լեզու, որ իր առակութիւնը, անյատուկ ճոխութիւնը ունի, չունենայ իր բառերուն յատուկ խանձարուրքը, եւ հետզհետէ որձեւէգ, ազճատ, եղծումեղծ, վիժած հրէշի մը վերածեն հայկեան հարազատ, ընդոծին բարբառը, Արարատեանը, ոստանիկը, որուն բոյնին այնքան մօտիկ կ'ապրին, որ կարող է իրմով պատուաստել ամէն ընձիւղ եւ ձուլել ամէն նորոյթ իւրայատուկ բնոյթով: Ի՞նչ կը բանին ուրեմն հոն ի նպաստ լեզուին: — Եւ ի՞նչ է իրենց հատորներով բառարանին նպատակն ու գործունէութիւնը:

Ապաքէն, սիրելի Արազ, եթէ Երեւանի ճարտարապետութիւնը, արմատականութիւնը պիտի յաղթէ, «ողորմելի եմք քան զամենայն մարդիկ»:

Բայց, բարեբախտաբար Հայերէն լեզուն յարալէզ ոգի մըն է, նաեւ կը կէի այլ չի կտրիր այս եղէգը...

ՏԱՐԱԶ

ՏԵՐՍԻՄ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տէրսիմցիները զինուորութեան ու տուրքի մասին իրենց պարտքերը կատարելապէս չեն հաստուցած կառավարութեան: Մինչեւ Թանզիմաթ, որ եւ է ձեռնարկ չէ եղած հոնկէ զինուոր եւ տուրք առնելու համար:

1875ին, Տէրսիմցիները անպատասխանի ձգած են պահեստի վաշտին զինուոր տալու մասին եղած դիմումը:

1877—78ի պատերազմին ատեն, Կազի Ահմէտ Մուխթար փաշա Տէրսիմցիներէն պահանջած է 10000 քաղաքապահ զինուոր, բայց անոնք մերժած են, ու պատերազմէն առաջ չինուած առաջին զօրանոցներն ալ քանդած են:

Սահմանադրական շրջանի, կառավարութիւնը մուտ գործած է Տէրսիմի հարաւակողմը: Սակայն, համաշխարհային պատերազմին ատեն՝ նախորդ վիճակը վերահաստատուած է: Զինուորութեան ընդդիմութեան համեմատութիւնը.— Բէրթէքի եւ Զմշկածագի մէջ՝ հարիւրին 80, Մալազկերտի մէջ՝ հարիւրին 60, Նազմիէի մէջ՝ հարիւրին 24, Տէրսիմի միւս կողմերը՝ հարիւրին 10:

Գալով տուրքին, 1903ին, Տէրսիմի գաւառին Իսարէ Մէճլիսին մէկ տեղեկագրին համաձայն, Տէրսիմէն 50 հազար ոսկի, իսկ բարենորոգում ի գործ դրուելէն վերջ 80.000 ոսկի տուրք պիտի կրնար գանձուիլ: Սակայն ստացուած տուրքերուն մեծ մասը անվճար մնացած է: Ատեն մը առաջարկուած է տասը տարի տուրք չառնել Տէրսիմէն, ճամբաներու շինութեան փոխարէն, բայց ատ ալ ապարդիւն եղած է: Տէրսիմցին միշտ վախցած է ճամբաներէ: 1860ին, առաջին քայլը նետուած է Տէրսիմի մէջ ճամբայ շինելու համար: Այդ թուականէն յետոյ ձեռնարկները շարունակուած են, բայց միշտ կառավարութիւնը տկարութիւն ցոյց տուած է:

1931ին, հինգ գաւառակներէ 99.244 ոսկի տուրք առնուած է, այս գումարէն 48.045 ոսկի համրանքի տուրքէ գանձուած է: Ասոր ալ 20515 ոսկին առնուած է տուրքի մասին աւելի պարտաճանաչ Բէրթէքէ: Մնացեալ 37.530 ոսկին գանձուած է միւս չորս գաւառակներէն: Այս հասոյթին փոխարէն, միեւնոյն տարուան մէջ, Տէրսիմի վարչական կանոնաւոր ծախքը եղած է 185.650 ոսկի: Հարիւր հազարաւոր ոսկիի յետնեալ պարտք կայ:

Տէրսիմցին դարերէ ի վեր չէ հատուցած արեան եւ տուրքի պարտքը:

1854էն ի վեր, Տէրսիմի բարենորոգման խնդիրը պետութեան գլխաւոր հոգերէն մէկն է: Այդ թուականին եղած է առաջին վարչական կազմակերպութիւնը, Խօզաթը ընտրուելով իբր կեդրոն: Նախապէս 40—50 տնուոր Խօզաթ գիւղը քիչ ատենէն 1600 տնուոր գիւղաքաղաք մը դարձած է:

Վաղուց չինուած կառավարչատուն մը կայ, որուն տակ կը գտնուի բանտը:

Այն ատենէն ի վեր շատ մը ձեռնարկներ եղած են բարենորոգումներու համար: Այդտեղը մերթ ընդ մերթ գաւառակ եղած է, ու գաւառակները մերձակայ կուսակալութեանց կապուած են:

Առաջին քայլը առնուած է՝ աշիրէթները դայմադամ կարգելով, սակայն կառավարական ուժ չունենալուն, տարբեր արդիւնք մը չէ տուած:

Այդ տեղերուն մէջ դպրոցներու ալ կարեւորութիւն չէ տրուած սկիզբէն ի վեր: 1891ին, Տէրսիմ կը գտնուէին 750 աշակերտներ, 9 նախակրթարան եւ 170 աշակերտներ, 6 մետրէսէ: Դպրոցներու մէջ աշակերտներ հաւաքելու համար, ամէն տարի իւրաքանչիւր տղու կը տրուէին էնթարի մը, զօտի մը, ֆէս մը, ամէն օր հարիւր դրամ ցորենի հաց: Ընտանիքներէն ոմանք կ'ընդունէին այս նուէրները, բայց միւս կողմէ՝ իրենց ձեռքէն եկածը կ'ընէին, դպրոցը ամլութեան դատապարտելու համար:

1863ին, բաւական քաջութիւն ցոյց տրուած է: Այն ատենի ամէնէն մեծ տէրէպէյին Հիւսէյին պէյը Վիտին աքսորուած է:

1892ին ալ բաւական զօրաւոր զապտական շարժում մը կատարուած է: 1893էն 1905, մերթ խառնաշփոթութիւններ ու ցապտական շարժումներ առաջ եկած են:

1896ին, Շաքիր փաշա եւ Դ. զօրաբանակի հրամանատար Զէքի փաշա միանալով պատրաստած են զսպումի եւ բարենորոգմանց ծրագիր մը: Սակայն, Զէքի փաշա յետոյ միտքը փոխած է, ու խնդիրը առկախ մնացած է: Այդ ծրագրին համաձայն, կարող հրամանատարի մը ղեկավարութեամբ 25 վաշտերէ բաղկացած ուժ մը շարժման մէջ պիտի դրուէր, աշիրէթներու միութեան արգելք պիտի ըլլային, ընդդիմացողները Եմէն ու Տրիպոլիս պիտի աքսորուէին, պաշարման վիճակ ու զինուորական ատեաններ պիտի հաստատուէին ու դայմադամութիւնները զինուորականներու պիտի յանձնուէին:

Զէքի փաշա Հայկական Խնդիրը աչքի առջեւ ունենալով այդ ուղղութենէն ետ կեցած է, եւ ընդհակառակն, Համիտիէ զօրագունդերը կազմած է:

1907ին ալ, 20.000 զինեալ մարդիկ ապստամբած են: Այն ատեն ջանացած են ժամանակ շահիլ, եւ հանդարտեցուցիչ միջոցներ ձեռք առնել, որովհետեւ կարելիութիւն չկար քան փաշա ղրկելու: 1908ին ալ շարունակուած է ըմբոստութիւնը: Այս միջոցին սահմանադրութիւն հռչակուած ըլլալով, այլ եւս վերջ տրուած է զին. գործողութիւններու, որպէսզի արիւն չթափի:

1909ին եւս, Հայտարանլըները ըմբոստութիւն հանած ու զսպուած են: Միւշիր Իպրահիմ փաշա այդ միջոցին մտած է Հայտարանլըներու շրջանակը, ուր կարելի չէր եղած թափանցել վաթսուն տարիներէ ի վեր: Յետոյ, ատեն մը հանդարտութիւն տիրած է:

1911ին, 1912ին, 1914ին ըմբոստութեան եւ զսպումի շարժումներ եղած են: Պատերազմի ատեն գործերը վատթարացած են: Մինչեւ այդ ատեն Տէրսիմի զէնքերը հաւաքելու խօսք կ'ըլլար, սակայն պատերազմի ատեն զէնք մտցուած է Տէրսիմ: Ռազմատականութիւնը պիտի յաղթէ, «ո-

---

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՌԱՆ ՏՂԱՆ

Խարբերդի մէջ հինգ վեց ամիս աշխատելէ յետոյ, սպան կը տեղափոխուի ուրիշ քաղաք: Հակառակ ըսպայի կնոջ թախանձանքին, Միքայէլ չուզեր իրենց ընկերանալ, ու վերջնականօրէն կը բաժնուի, կրկին ձեռք առնելով թափառականի ցուպը:

Ակն քաղաքին մէջ Կիւչիւք աղա կը ծանօթանայ Միքայէլի եւ կ'առաջարկէ իրենց գիւղը տանիլ, ըսելով որ մեր տունը քիչ պէս 10—12 հայ երիտասարդներ կան, բոլորն ալ հանգիստ եւ գոհ են, իրենց կեանքն ալ ապահով է: Բաւական հաւատալիք տալէ վերջ կը յաջողի Միքայէլը համոզել ու հետը բերել: Միքայէլ շատ ուժով ու հպարտ տղայ մըն էր: Իր ընկերակցութիւնը խումբի աղոց աշխատելու աւելի եռանդ ու աշխուժութիւն կուտար կարծես: Միշտ կը կատակէր ու երգել շատ կը սիրէր: Սակայն պահեր ունէր, երբ կ'իյնար խոր մտածմունքի մէջ: Կատակախօս տղան կը դառնար սակաւախօս: Ու կը սկսէր մելամաղձոտ երգ մը երգել:

Նազելիս պառկեր է,
Ծամը կը տէգայ
Ջրս կողմը կը նայի
Հայր ու մայր չկայ...

Եւ կամ աքսորի երգեր կ'երգէր:

Աքսորի մասին Հայերը շատ մը երգեր յօրինած կ'երգէին, դժբախտաբար բառերը մեծ մասամբ թուրքերէն էին: Թարգմանաբար ստորեւ երկու տուն.—

Բարձր լեռներ, բա՛րձր,
Ի՞նչ վնաս ունիմ
Եարս կորսնցուցեր եմ,
Կ'այրիմ կը վառիմ:
Ապրիլը մեզի
Մե՞ղք է, յանցա՞նք է,
Գոնէ ազատ թողուցէք
Երգելով մեռնիմ...

Մարդկութենէ այլ եւս յոյսը կտրած, լեռներուն, բարձր լեռներուն հետ սկսած էր խօսիլ հայ գաղթականութիւնը:

Երբեք շատ անգամ մարդուս տրամադրութիւնը կը փոխէ, երբեք թէ վիշտ կ'աւելցնէ, թէ կը փարատէ: Երբեք մարդուս աշխուժութիւն ու քաջութիւն կուտայ: Հայ ժողովուրդը ամէն ինչ կորսնցնելէ վերջ երգին մէջ կը գտնէր իր մխիթարութիւնը, կարծես ուզէր երգելով մեռնիլ:

X

Գիւղացի Թուրքերը մոլեռանդ, հայատեաց, իւրաքանչիւր տուն անմասն չէր մնացած Հայերու կողոպուտէն: Բոլորն ալ իրենց կարողութեան ու ճարպիկութեան չափով օգտուած էին: 150ի չափ տուն համրող թրքական գիւղ մըն էր, ուր կ'ապրէին 12ի չափ հայ երիտասարդներ ու մէկ քանի ընտանիքներ:

Բոլոր Հայերն ալ իբրեւ Թուրք, ձեւականօրէն իրենց անունները փոխած, շատ անգամ օրուան աղօթքներէն ալ ետ չէին մնար, Ապտէսթ առնելու տաղտկալի ծիսակատարութենէն վերջ:

Թուրքերը ի հարկէ ուրախ էին նոր «իսլամացած» Հայերու ձեւապաշտութիւնը տեսնելով: Շատ չարեր հաւատացած էին թէ բոլոր Հայերն ալ իսլամութիւնը ընդունած են: Այս պատճառաւ իրենց կրօնական խնդիրներով կը սկսէին դլուխ ցաւցնել:

Միքայէլ եղած էր նորէն Բիզա: Շատեր այնքան ալ լաւ աչքով չէին նայեր, ոչ անոր համար որ Բիզայի դաւանափոխութեան կը կասկածէին, այլ անոր ունեցած ուժին ու առնականութեան համար: Որքան ալ այդ Հայը իսլամացած նկատէին, դարձեալ չէին կրնար ներել որ իսլամացած Հայու տղայ մը ֆիզիքական առաւելութիւններով օժտուած ըլլար: Գիւղին մէջ չկար մէկը որ զօտեմարտութեամբ անոր կռնակը գետին բերած ըլլար: Ահա թէ ինչու համար Բիզա փողոցէն անցած միջոցին, Թուրքերը դաղտագողի անոր նայիլ կ'ուզէին:

Կիւչիւք աղա իր կարգին բաւական ուժով մէկն էր: Անմիկ հաւատացած էր որ գիւղին մէջ իրմէն ուժով չկայ: Մտքէն իսկ անցընել չէր ուզեր, որ Բիզա կրնայ իրեն յաղթել, որքան ալ անոր մասին աջէն կամ ձախէն գովասանական բառեր լսէր:

Ամառ երեկոյ մը կալին մէջ տղաքը հաւաքուած խօսակցութեան բռնուած էին, երբ մէկէն Կիւչիւք աղա երեւցաւ ու ժպտադէմ քանի մը կատակի խօսքեր փոխանակեց տղոց հետ: Յետոյ խօսքը փոխելով սկսաւ խօսիլ ուժի եւ զօտեմարտութեան վրայ: Ցանկարծ առաջարկեց Միքայէլի թէ կ'ուզե՞ կամ կրնա՞յ հետը զօտեմարտիլ:

— Եթէ կ'ուզես փորձ մը կ'ընենք, աղա:

— Շատ լաւ:

Յայտնի եղաւ որ Կիւչիւք աղա եկած էր Միքայէլի հետ զօտեմարտելու նպատակով: Երկու ախոյեանները պատրաստուեցան եւ անցան դէմ դիմաց, քանի մը անգամ գիրկընդխառնուեցան ու զատուեցան: Կարծես իրարու ուժ հասկնալու փորձ մըն էր, որ կը կատարէին: Նորէն իրարու մէջք բռնեցին, իւրաքանչիւրը իր կողմ քաշել տալով գետնել կ'ուզէր հակառակորդը:

Շուտով յայտնի եղաւ որ Միքայէլ պիտի տանի յաղթանակը, բայց տղաքը կ'ուզէին որ յաղթողը Միքայէլը ըլլար, այլապէս յառաջիկային այդ յաղթանակը սուղի կը նստի Բիզային: Կիւչիւք աղա պատիւին չէր կերցներ յաղթուիլը, մանաւանդ Հայու մը ուժէն:

Մեր ախոյեանները զօտեմարտութիւնը կը շարունակէին դեռ: Այնպէս ճարպիկութեամբ մը Միքայէլ Կիւչիւք աղայի մէջքէն բռնեց եւ օդը հանեց, որ գետին զարնելը այլ եւս րոպէի խնդիր եղաւ: Տղաքը Միքայէլին հասկցուցին, որ պէտք է յաղթուի: Միքայէլ ինքն ալ աչքով նշան ըրաւ որ նկատի առած է այդ պարագան, սակայն նախ քան յաղթուիլը իր արժէքը պէտք էր անոր հասկցնէր:

Մէկ երկու վայրկեան վերջ Միքայէլ իրր թէ ուժասպառ եղաւ ու յաղթուեցաւ:

Ինչպէս ըսինք Միքայէլ շատ ուժով մէկն էր, ամենածանր գործերը իրեն համար խաղալիկ էին: Յոգնիլ բնաւ չէր գիտեր:

Տարին սահեցաւ եւ անցաւ: Ինչքան ալ շատ, հայ տղաքը որոնք տարբեր տարբեր շրջաններէ հաւաքուած էին, բոլորն ալ սիրով կ'ապրէին ու կը գուրգուրային իրարու վրայ: Երկու եղբայրներ եկած էին Թրիփոլիէն, մէկ ընտանիք Կիրասոնէն, ընտանիք մը Կէրճէնիսէն, Հաւիկէն, Տիվրիկէն, Արաբկիրէն, Սեբաստիայէն, Ծագ գիւղէն: Բոլորն ալ կ'աշխատէին միայն իրենց կեանքի ապահովութեան համար:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Շար.)

նութերու փոխադրութեան առեն անոնց կարեւոր մէկ մասը Տէրսիմ փախցուցած են։ Նահանջներու առեն ամէնէն արդիական զէնքերը ձեռք անցուցած եւ առաջուընէ աւելի ամրացուցած են իրենց դիրքերը։

Թուրքերը քաշուելէ յետոյ, Քիւրտերը քիչ մը ամքած են։ Զինադադարին նորէն ոտքի ելած են։ 1926ին, զսպողական գործողութիւն մը կատարուած է։ 1927ին, տեսնուած է որ օտար մարդիկ Տէրսիմ կ'երթեւեկեն։ 1928ին եւ 29ին ապստամբութեան դէպքեր պատահած են։ 1930ին, Բլիմէրի մէջ զսպողական գործողութիւն կատարուած է։ 1931ին, օտար մարդիկ հոն սպրդելով աշխատած են աշիրէթները իրարու հետ հաշտեցնել եւ քրտական շարժումին ծառայել։

Բոլոր այս փորձերուն հետեւանքով Տէրսիմի շարժման մասին հիմնական ծրագիր մը պատրաստուած է։ Այդ ծրագրին համաձայն, Տէրսիմի մէջ բարենորոգումներու կազմակերպութիւն պիտի ըլլայ բարձր իրաւասութեամբ, մայր ճամբաներ պիտի շինուին, զէնքերը պիտի հաւաքուին, ապահովութեան համար էական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, ամէնէն լաւ պաշտօնեաները գործի գլուխ պիտի դրուին, Թուրքերէնը ամէն միջոցներով պիտի տարածուի, ու հողեր պիտի տրուին գիւղացիներուն։

Այս ծրագրին գործադրութեան շնորհիւ, 6300 քառակուսի քիլոմեթր գեղեցիկ երկրամաս մը եւ 70.000 հայրենակիցներ պիտի շահինք, ու շրջակայքը բնակող 150 հազար հայրենակիցներու կրօնքը եւ ինչքերը տեւական ապահովուած եւ վտանգէ պիտի ազատին։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ թուրքերէն Թան կը գրէ․—

Էմիր Ն․ Վսեմութիւն Աբդուլլահ այսօր Էնկիւրի հասաւ։ Թուրք ազգը շատ անկեղծ մաղթանք մը ունի բոլոր այն երկիրներու մասին որ նոր են հիմնուած նախկին օսմ․ կայսրութեան հողերուն վրայ, այդ մաղթանքը՝ անոնց արագ յառաջդիմումն է, խաղաղութեան եւ զարգացումի ճամբուն վրայ։

Այդ երկիրներէն այն որ կը գտնուի Էմիր Աբդուլլահի լուսաւոր առաջնորդութեան տակ, շատ մեծ բարգաւաճում մը ունեցած է։ Էմիրը, շատ դժուարին պայմաններու մէջ, յաջողած է ներքին ու արտաքին խաղաղութիւնը ապահովել եւ երկրին մէջ ըստեղծած է քաղաքակրթական տարրեր։

Էմիր Աբդուլլահ միշտ անկեղծ բարեկամի վերաբերում ունեցած է մեզի հանդէպ։ Այդ բարեկամութիւնը մեր երկրին մէջ եւս իրական փոխարինութիւն մը գտած է։ Էմիր Աբդուլլահ միայն իր երկրին նախագահը չէ։ Ան զաւակն է ընտանիքի մը որ մեծ դեր կատարած է արաբական անկախութեան համար, ու հիմնադիրն է արաբական ընդարձակ աշխարհին։ Օսմանեան կայսրութեան մեծագոյն սըխալներէն մին այն էր որ առենին չըտեսաւ արաբական ազգային շարժումին արդար ըլլալը, չգնահատեց զայն, եւ հեղեղին դէմ անպէտ ու վնասակար ընդդիմութիւն մը ցոյց տուաւ։ Այսօր այդ աշխարհը, անջատ անջատ մասերու վրայ, իր գոյութեան տէրն է դարձած, ատով ալ չի բաւականանար ու ներքին մերձեցման ձեռնարկած է։ Բայց, ատիկա ոչ մէկ մօտիկ նպատակ կը հետապնդէ։ Առաջին նպատակն է մշակոյթի մարզին մէջ գործակցիլ։

Գալով երկրորդ նպատակին, Թուրքիա եւս նոյն խաղաղասիրական եւ յառաջդիմութեան ձգտող ճամբորդն ըլլալուն համար, մեր ու մեր արաբ դրացիներուն միջեւ նպատակներու կատարեալ զուգորդութիւն մը կայ։ Այս ճամբուն վրայ մեր ու արաբ աշխարհին միջեւ հետզհետէ պիտի հաստատուի, անկասկած, անկեղծ ու սերտ բարեկամութիւն մը։ Առեն մը, կարգ մը դրդիչներ, Հաթայի գործը աշխատեցան դարձնել Թուրք – արաբ վէճ մը։ Գործին նման գոյն մը տալ կը նշանակէ պարզապէս արտաքին կարգ մը շահագրգռեալներու հացին իւղ քսել։ Երբեք անարդար չէ նման դրդիչ շարժումներուն ետեւ օտար մատ մը տեսնելը։ Հաթայը առկախ մնացած գործ մըն էր օսմ․ կայսրութեան հաշուեյարդարին մէջ։ Մերձ․ Արեւելքի գոյավիճակի պահպանումի տեսակէտէն ան պէտք էր օր մը անպատճառ վերջնական ձեւ մըստանար։ Այդ գործը եղած լմնցած է։ Եթէ նոյն իսկ պահ մը իրարմէ բաժնուած իսկ ըլլան Սուրիան եւ Թուրքիան, ի վերջոյ գոյացած համաձայնութիւնը երկու երկիրներու միջեւ՝ Ֆրանսան ալ միասին՝ բարեկամութեան կամուրջի դեր պիտի կատարէ։ Կասկած չունինք ասոր, ինչպէս նաեւ այն մասին թէ Սուրիա եւս մօտերս պիտի միանայ Թուրքիոյ հետ բարեկամական եւ փոխադարձ վստահութեան յարաբերութիւն հաստատող արաբ աշխարհին։

Էմիր Աբդուլլահ, անկասկած, պիտի տեսնէ արդէն մեր բարեկամական եւ խաղաղասիրական զգացումները։ Բայց, տարածութիւնը արգելք մըն է անշուշտ։ Երբ մեր մօտ կուգայ՝ այդ պարագան աւելի մօտէն կը տեսնէ եւ դրացի պետութիւններու պիտի տեղեկացնէ։ Մեր արժէքաւոր հիւրին այցելութիւնը այս տեսակէտէն քննելով, զայն կը նկատենք երջանիկ դէպք մը Մերձ․ Արեւելքի խաղաղութեան ի նպաստ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 22 Յունիս (Յառաջ)․— Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան Վիէնի կոմիտէն, օգտուելով «Յառաջ»ի խմբագիր ընկ․ Շ․ Միսաքեանի այցելութենէն, անցած շաբաթ երեկոյ կազմակերպած էր հրապարակային դասախօսութիւն մը, որ տեղի ունեցաւ ռամկավարներու սրահին մէջ։ Ճիշդ ժամանակին ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը բոլոր խաւերէն։ Ամէնքը խիստ լարուած ուշադրութեամբ եւ առանց շշուկի հետեւեցան ընկերոջ դասախօսութեան։ Օրուան նախագահ ընկ․ Ս․ Գալուստեան բեմ հրաւիրեց ընկ․ Միսաքեանը։

Ընկեր դասախօսը խօսեցաւ ճիշդ երկու ժամ։

Այս շահեկան դասախօսութիւնը սկսաւ ընդհ․ ակնարկով մը քաղաքական անստոյգ հորիզոնին վրայ, յետոյ պարզեց Ռուսիոյ ներքին քաղաքական տագնապը, եւ անոր անդրադարձումը Հայաստանի վրայ, ուր երբեմն իշխանաւորը յանկարծ կը դառնայ «դաւաճան», «լրտես», վերջապէս կ'ենթարկուի ամէնէն սարսափելի ամբաստանութիւններուն եւ կ'աքսորուի կամ կը բանտարկուի։ Ընկերը Հայաստանի կացութիւնը ներկայացուց «Խորհ․ Հայաստան»էն կատարուած քաղուածքներով, ուրեմն անհերքելի փաստերով։ Յետոյ անցնելով մեր օրուան կեանքին, լուսաբանութիւններ տուաւ զինուորցուներու վիճակի մասին։

Ընկեր Միսաքեանի այս հրապարակային դասախօսութենէն առաջ ունեցանք ընկերական ընդհ․ ժողով, ուր ընկերը լայնօրէն տեղեկութիւններ հաղորդեց մեր կուսակցութեան ընդհանուր կեանքին մասին, եւ պատասխանեց ընկերներուն կողմէ եղած բազմաթիւ հարցումներուն։ Փոխադարձաբար ընկերը ինքն ալ իր կարգին հարցումներ ուղղեց մեզի, հետաքրքրուեցաւ մեր գաղութին կեանքով։

Գարունի

ՌՈՒԲԷՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԹՈՒԼՈՆ․— Ռուբէնի երեւումը մեծ խանդավառութիւն յառաջ բերաւ Թուլոնի եւ շրջակայ գաղութին մէջ։ Խանդավառութիւնը այն աստիճանին հասած էր, որ ինքնաբերաբար յանձնախումբ մը կազմուելով երկրորդ նուագահանդէս մը կազմակերպուեցաւ Սալ Փէյէնկի մէջ։ Ներկայ էին Հայերու հետ նաեւ օտարներ, որոնց մէջ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւ երաժիշտներ։ Երկրորդ նուագահանդէսին բացումը կատարեց տեղւոյս երաժշտանոցի դասատուներէն Mlle Sibon։ Ամբողջ գաղութը մէկ սիրտով կը բաբախէր Ռուբէնի կախարդական նուագին տակ։ Երկու նուագահանդէսներուն ալ ապրեցանք իրական գեղարուեստական վայելք։ Հպարտութեամբ կը լեցուէին մեր սիրտերը տեսնելով օտարները, որոնք մեծ խանդավառութեամբ կը ծափահարէին։ Գաղութին կողմէ շքեղ ծաղկեպսակ մը տրուեցաւ Ռուբէն ամոլին։

Շնորհաւորութեան արժանի են Թուլոնի եւ Լասէյնի գաղութը եւ յանձնախումբի անդամները, որոնք առիթ տուին մեզի եւ օտարներուն գնահատել հայ մեծ աշուղը։

Թ․ Տօրումեան

ՐԱՖՖԻԿԻ ՆՈՐ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Րաֆֆիկ Պետրոսեան այն վաղահաս եւ օժտուած արուեստագէտներէն է, որ հակառակ իր փոքր տարիքին՝ մեզի կը ներկայանայ ճոխ եւ դժուարին յայտագրով մը եւ զայն կը գործադրէ հասուն, լաւ պատրաստուած, խղճամիտ եւ իսկապէս տաղանդաւոր երաժշտի մը ինքնավստահութեամբ։ Րաֆֆիկի արուեստը կրնայ գոհացնել ամէնէն դժուարահաճ քննադատները, առանց զիրենք ստիպելու որ իր տարիքը կամ ուրիշ մեղմացուցիչ պարագաներ նկատի առնեն։ Արուեստը ընդհանրապէս եւ հայ ազգը մասնաւորապէս կրնան պարծիլ Րաֆֆիկով։ Ես վստահ եմ որ փարիզահայութիւնը ամսոյս 29ին, Կավոյի սրահին բոլոր աթոռները գրաւելով՝ պիտի ուզէ հասկցնել որ ինք եւս կրնայ պարծիլ իր Րաֆֆիկով։

Շատեր անարդարօրէն եւ հրապարակաւ գանգատ կը յայտնեն, որ մեր ժողովուրդը չի գնահատեր արուեստն ու արուեստագէտները։

Ես հակառակին խորապէս համոզուած եմ։ Փաստ որ Րաֆֆիկ սիրուած եւ գնահատուած արուեստագէտ մըն է։

Գ․ Մ․ ԱԼԷՄՇԱՀ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ․— Օգտուելով ընկ․ Շ․ Միսաքեանի ներկայութենէն, Հ․ Յ․ Դ․ Լիոնի կոմիտէն սարքած էր դասախօսական ժողով մը Թաղապետարանի գրադարանին մէջ։ Սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր։ Ընկեր խմբագիրը դասախօսեց Ռուսաստանի եւ Հայաստանի վերջին դէպքերուն մասին։

Հայաստանի ներքին կեանքին մէջ ստեղծուած խայտառակ բարքերուն կարգին չմոռցաւ նաեւ տալ «խորհրդային» կոչուած հայ գրողներու բարոյական պատկերն ալ։ Անդրադարձաւ Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած իրողութեանց հակազդեցութեան՝ արտասահմանի մէջ, մասնաւորաբար Հօկերուն վրայ։

Մէկուկէս ժամէ աւելի տեւող այս գեղեցիկ դասախօսութենէն վերջ, տրուած հարցումներուն սիրով պատասխանեց ընկերը։

Մ․ Տէր Պետրոսեան

ՈՒՐԱԼԵԱՆ շրջանի Կիմէլ փոքրիկ քաղաքին մէջ կ'ապրի Իսահակ Ֆէդորով անունով ծերունի մը, ծնած 1802ին։ Ֆէդորով աշխատիլ սկսած է 8 տարեկանին, եւ հանգստեան կոչուած՝ 124 տարեկանին ստանալով կենսաթոշակ խորհ․ կառավարութենէն։ Ունի 17 զաւակ, մէկը մեռաւ վերջերս 102 տարեկան հասակին մէջ, ամենափոքր աղջիկը 70 տարեկան է։ Թոռները արդէն թոռներ ունին։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Գեղարուեստական թատրոնը Յուլիսին կամ օգոստոսին պիտի գայ Փարիզ քանի մը ներկայացումներ տալու։ Իր հետ կը բերէ անհրաժեշտ բոլոր կահաւորումները։ Այս թատրոնը հին եւ նոր Ռուսաստանի առաջին թատրոնն է եւ ունի համաշխարհային հռչակ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՍԿՍՆԱԿՆԵՐԸ

Թէհրանի Ալիքին մէջ, այս խորագրին տակ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կը կատարէ աշխատակից մը (8 յունիս)․—

Հնուց սովոր ենք մեր մշակութային օջախները եւ գրականութեան ասպարէզը նկատել սրբազան հաստատութիւններ, թերեւս ուրիշները չունեն նուիրական այն վերաբերումը դէպի իրենց գիրն ու գրականութիւնը, ինչ որ մեր մէջ տիրական է շատ հասկանալի պատճառներով։ Դարերի հոլովոյթով են կաղապարուել այս հասկացողութիւնները մեր մէջ։ Այդպէս են ըմբռնել հինները՝ սկսած մեր գրականութեան ոսկեդարից մինչեւ նորերը, մինչեւ երէկուայ մեր աւելի նոր սերունդը՝ աշխարհի բոլոր ծագերում։

Պահպանուո՞ւմ է սրտայոյզ ու նուիրական այդ ըմբռնումը վերջին մի քանի տարուայ ընթացքում մեր գրական ասպարէզը ոտք դնող սկսնակների մօտ։ Պատասխանը ժխտական է։ Տեղից վերկացող ամէն մի գրաճանաչ փորձում է բանաստեղծ դառնալ։ Թերեւս սխալ գործածեցի բառը․ ոչ թէ փորձում է, այլ յամառօրէն ինքն իրեն արդէն նկատում է բանաստեղծ, գրող, եթէ գրել է կամ ինչպէս նման դէպքում ընդունուած է ասել՝ թխել է մի երկու ոտանաւոր, կատարել է մի սովորական թարգմանութիւն կամ յօրինել է մի մանկամիտ պատմուածք։ Եւ տեսնում էք, դրանից յետոյ անաւին ու անարիւն «բանաստեղծ»ների շարանն սկսում է երկարել, շարքերն ստուարանալ եւ փորձում մեր գրական բոլոր շրջանների մրցանիշը կոտրել։

Այդ տպաւորութիւնն են ստանում մեր պարբերաթերթերի եւ օրաթերթերի խորացող ընթերցողներն ու դառն մտածումների մէջ խորասուզւում ի տես այս վիճակի։ Ոմանք մի քանի բառ սերտելով յաւակնութիւն են ունենում «գրող» դառնալու, յատկապէս ոտանաւոր գրելու։ Միայն պէտք է անհաշիւ յանդգնութիւն՝ գրուածքը ծրարելու եւ որ եւ է օրաթերթի կամ պարբերականի ուղարկելու համար։

Յաճախ, հոգ չէ, եթէ առաջին անգամ ուղարկած «ստեղծագործութիւնը» չտպուի կամ կը տպուի այնպիսի փոփոխութեամբ, որ ինքը՝ սկսնակը նոյն իսկ շփոթութեան կը մատնուի, չի հաւատայ իր աչքերին, եթէ ստորագրութիւնը չտեսնի։

Այսպէս չէր անցեալում, նոյն իսկ մօտիկ անցեալում։ Հինները, ինչպէս եւ երէկուայ նորերը, իրենց սկսնակութեան շրջանում կարդում էին, սովորում, շատերը գիտէին որ եւ է օտար լեզու, որով հաղորդակից էին դառնում ընդհանուր գրականութեան, իսկ եթէ միայն գիտէին իրենց մայրենի լեզուն, կատարելագործում էին այն եւ նրա միջոցով ծանօթանում մեր հին, միջնադարեան, նոր, եւ իրենց ժամանակակից ինքնուրոյն ու թարգմանական գրականութեան։ Նրանցից ոմանց ստեղծագործութիւններն եթէ ազդեցութիւններ էլ կրում էին ուրիշից, բայց եւ այնպէս, իրենց խորքի մէջ, ինքնուրոյն էին միանգամայն։

Սկսնակը կարդում էր իր գրածը, տնտղում, փորձեր կատարում, յաճախ իր ապրումները ձեւակերպում զանազան փոփոխակներով եւ յետոյ միայն համարձակւում էր հրապարակել այն՝ մամուլի միջոցով։ Սակայն, այսուհանդերձ ինչպիսի ամաչկոտութեամբ, ներքին վախով ու յուզումներով էր հրապարակ գալու այդ փորձը անում։

Իսկ քանի քանի օրինակներ կարելի է յիշել մեր գրականութեան անցեալ շրջանից, երբ հաւատաւոր, կոչում ունեցող եւ իրօք շնորհալի որ եւ է գրող մնում էր անյայտ, մինչեւ որ մի խուզարկու գրասէրի, ուսուցչի պրպտումների կամ որ եւ է դիպուածի շնորհիւ հրապարակ էր քաշւում, յաճախ նոյն իսկ բանաստեղծի կամքին հակառակ։

Նոյնպէս քանիսներին կարելի է թուել, որոնք իրենց հոգին այրող ներքին հուրը արտացոլելուց յետոյ իրենց ստեղծագործութիւնները նուիրական մասունքի պէս պահել են այնքան գաղտնապահութեամբ, անճանաչ մնացել երկար տարիներ, եւ մեր գրականութեան մէջ հրապարակուել այն ժամանակ միայն, երբ արդէն իրենք չկային։

Իսկ նրանք, ովքեր մասամբ համարձակ են եղել, աներեւակայելի հոգածութեամբ թաքնուել են գրական կեղծանունների տակ, գրել երկար տարիներ, նոր միայն ճանաչուել։

Մինչդեռ այսօրուայ մեր սկսնակները չունեն սիստեմաթիկ կրթութիւն, շատերը զուրկ են նոյն իսկ միջնակարգ կրթութիւնից, հայերէն գիտեն այնքան, որքան ամէն մի գրաճանաչ անհատ։ Իսկ նրանք, ովքեր գիտեն իրենց մայրենի լեզուն, չեն փորձում ճոխացնել իրենց միտքը, բառապաշարը, ձեռք բերել ընդհանուր, լայն զարգացում, անհաղորդ են ոչ միայն օտար գրականութեան, այլ եւ մեր հին, միջին, նոր եւ նորագոյն գրականութեան։ Նրանց նոյնքան անծանօթ է Եղիշէն, Շնորհալին, Նարեկացին, Քուչակն ու Ս․ Նովան, որքան Խ․ Աբովեանը, Րաֆֆին, Յ․ Յովհաննիսեանը, Յ․ Թումանեանը, Իսահակեանը, Պ․ Դուրեանը, Արփիարեանը, Թէքէեանն ու աւելի նորերից՝ Կ․ Զարեանը, Համաստեղը, Շ․ Նարդունին, Զարենցը, Զօրեանը, եւ իրենց ժամանակակից տաղանդաւոր գրողները։ Յատկապէս խօսք մասնաւորեցնելով մեր շրջապատի սկսնակների մասին, չափազանցութիւն արած չեմ լինի, եթէ ասեմ, որ շատերը ծանօթ են միայն Վ․ Տէրեանի բանաստեղծութիւններին, այն էլ ոչ նրա ամբողջական գործերին, որոշ չափով անգիր գիտեն նրա բանաստեղծութիւնները, Պ․ Դուրեանից՝ «Տրտունջք»ը, Սայաթ Նովայից՝ «Մի խօսք ունիմ»ը (հանդէսներում ու հաւաքոյթներում շատ երգուած լինելու շնորհիւ), Ա․ Իսահակեանի ու Յ․ Թումանեանի մի քանի բանաստեղծութիւնները (նոյնպէս եղանակուած երգերը)։ Եւ ահա, այսքանով լրանում է նրանց մտաւոր պաշարի ակն ու աղբիւրը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (397)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Նամակները վերջացնելով՝ Լեւոնը քովը կանչեց տան փոքրիկ աղջիկը, հազիւ վեց տարեկան, Արտամետի խնձորի նման կարմիր թշերով պզտիկ մը, ու վար ճամբեց, որ թոնրատան մէջ սպասող պառաւ կինը իր մօտ ճամբէ։ Փոքրիկը ցատկռտելով դուրս ելաւ սենեակէն, ու քիչ վերջ դրան մէջ երեւցաւ պառաւ կին մը, ճմռթկուած դէմքով, հազիւ մերկութիւնը ծածկած հազար գոյնի ցնցոտիի մէջ։

Այդ պառաւը ընթերցողի նախածանօթ Բերդակցի Ալմաստ մօրքուրն էր։

— Հա, քէ մեռնիմ, պարոն Լեւոն, — ձեռքի փայտին վրայ կռթնելով մօտեցաւ պառաւը, — նամակները հա՞զր են ...

— Վերջացաւ, մարէ։ Հիմա ճամբայ կ'ըլլաս, էս գիշեր կը մնաս Արտամետ կամ Սուրբ Վարդան, մէկ էլ օր կը հասնիս Ախավանք ... Նամակներս կը յանձնես Աղթամարի նաւավար Մակարին։ Հասկցա՞ր, ուրիշ մարդու չտաս ...

— Ողորմի հօրդ, Ալմաստ մօրքուրդ էղքա՞ն ալ խելք չունի․ գործիդ նայէ, դուն լալ ըսէ․ ես լավլավուն կը հասկնամ։

Լեւոնը, երբ կը խօսէր Ալմաստ մօրքուրի հետ, պառաւի ձեռքէն փայտն առաւ, վարի ծայրի խցանը հանեց, նամակները ոլորելով կոխեց բացուած ծակին մէջ, դարձեալ խըցանով ծակը գոցեց եւ փայտը երկարեց պառաւին․

— Աստուած հետդ, մարէ ... հիմա ճամբայ ել։

— Աստուած քէ պահէ ... ես էղնիմ չեղնիմ որ ի՞նչ, դուն անուշ մընաս, ազգն անուշ մնայ։

Հազիւ թէ պառաւը մեկնած, Լեւոնը սկսաւ նոր նամակ մը գրելու պատրաստուիլ, երբ Առիւծ Գեւոյի զրկած պատանի զինուորը ներս մտաւ՝ յայտնելով որ փողոցի մէջ արտակարգ շարժում մը կը նկատուի եւ որ զինք կը կանչեն կողքի սենեակէն։

Վայրկենաբար չանթան հաւաքելով Լեւոնը մտաւ ընկերներու գտնըւած սենեակը։

— Ի՞նչ կայ։

Թոփալ Սատանան առանց պատասխանելու աչքով փողոցի կողմը ցուցուց։ Լեւոնը երկար նայելու պէտք չունէր՝ հասկնալու համար սայլի եւ անոր ընկերացող զինուորներու նշանակութիւնը։ Անշուշտ այդ գիշեր դաւաճանը նոր պահեստ մըն ալ ձեռք անցուցած էր։

— Տղաք, չանթանները, — կարգադրեց Լեւոնը Թոփալ Սատանայի տեղը բռնելով, — կալկլեցէք, բան չըճգէք ... Թերեւս Դաւօն սէլը շրջապատող զօրքի մէջ գտնուի։

Առիւծ Գեւօն, անմիջապէս չանթան մէջքին կապելով, նորէն նախկին տեղը գրաւեց։ Հին հայկուկը, հրացանը ափին մէջ սեղմած, վարագոյրի ծայրը քիչ վերցուց եւ կատաղի հայեացքով փողոցի անցուդարձին հետեւեցաւ։ Ա՛խ թէ Դաւօն մօտեցող զինուորներու մէջ գտնուէր։ Առիւծ Գեւօն թերեւս աղօթեց ալ, որ իր ենթադրութիւնը ուղիղ դուրս գար։ Մինչ այդ, իր դիրքի պատճառով, մեր Գեւօն մօտեցող ոչ սայլը եւ ոչ ալ զինուորները կրնար տեսնել։ Մէկ ալ երեւցան փողոցի լայնքով ցրուած զինուորները, հրացանները պատրաստ բռնած, աչքերնին տան պատուհաններուն, շարքով կուգային, ամէն պատահականութեան պատրաստ վիճակի մէջ։

Զինուորներուն տեսքը այն ազդեցութիւնը գործեց Առիւծ Գեւոյի վրայ, ինչ որ անսպասելի մօտեցող շուն մը, անկիւն մը սեղմուած կատուի վրայ կ'ունենայ։ Անօրինակ կատաղութեամբ վառուեցան Գեւոյի աչքերը, դէմքը սպրթեցաւ, ու ատամները կճրտացնելով, հրացանի բունը սեղմեց ափին մէջ։

— Շան զաւակներ, շան ծնունդներ, — կը քրթմնջէր ինքնիրեն, վարի շրթունքը արիւնելու աստիճան խածնելով։

Բայց երբ զինուորներէն վերջ սայլը մտաւ Առիւծ Գեւոյի տեսողութեան սահմանին մէջ, բեռնաւորուած հրացաններու խուրձով, փամփուշտներու յատուկ ցինկէ տուփերով, ջրամաններով, փամփշտակալներով, մեր բարեկամի կատաղութիւնը չափ ու սահման չունեցաւ։ Առիւծ Գեւոյի աչքերուն առջեւ կանաչ կարմիր կայծեր երեւցան, աւելի շուտ բնազդօրէն առանց ինքնիրեն հաշիւ տալու, հրացանը կռթնցուց ուսին ու նշան բռնելով սայլը քշող զինուորի վրայ կըրակեց։

Այդ մէկ հատիկ հրացանի պայթիւնը աննկարագրելի իրարանցում մը առաջ բերաւ։ Փողոցի զինուորները, իրար անցած սկսան աջ ու ձախ կրակել ու փախչիլ դէպի ետ, սայլը ճամբու մէջտեղ ձգելով։ Պակաս շփոթութեան պատճառ չեղաւ անակնկալ հրացանի պայթիւնը սենեակի մէջ գտնուողներուն՝ մասնաւորաբար Լեւոնի համար, որ Թոփալ Սատանայի հետ ծունկ չոքած անկիւնի մօտ գտնուող պատուհանի առջեւ, վարագոյրի արանքէն զինուորներու անցքը կը դիտէին, դաւաճանը անոնց մէջ գտնելու յոյսով։

Առաջին մէկ երկու բոպէին ոչ ոք հասկցաւ կատարուածը։ Սայլէն քանի մը քայլ անդին երկու զինուորներ ինկած էին, իսկ մնացածներէն մաքրուած էր փողոցը։ Մէկ ալ Լեւոնը գլուխը ետ դարձուց, ու տեսաւ Առիւծ Գեւօն։ Դէմքը այլակերպուած՝ անվերջ հայհոյանքներ մրթմրթալով, Առիւծ Գեւօն կը շարունակէր կրակել, ծառերու արանքէն փախչող զինուորներու ետեւէն։

— Գեւօ՛, դադրեցո՛ւր, — տեղէն ցատկելով զոռաց զայրացած Լեւոնը, — այս ինչ յիմարութիւն ըրիր, — եւ սակայն անմիջապէս զգաց, որ բարկանալու ժամանակը չէ, որ եղածը եղած է արդէն եւ պէտք է առիթէն օգտուիլ։

— Թոփալ, տեղէդ մի շարժիր․ տըղաք, ետեւէս, սայլի ապրանքը, — ու Լեւոնը դուրս թռաւ սենեակէն։

Բայց Առիւծ Գեւօն կանխած էր Լեւոնը։ Առանց փափախի, արծաթախառն մազերը հովին տուած, ան երկու ոտքինով հասաւ սայլին քով եւ ձախ ծունկը գետին դրած՝ փախչող զինուորներուն վրայ սկսաւ կրակել։

Լեւոնն ու ընկերները երկ երկու ցինկէ տուփեր գրկելով՝ տուն մտան եւ իրենց բեռները թոնրատան մէկ անկիւնը դրին։ Երբ կրկին անգամ փողոց վազեցին նորերը բերելու, Լեւոնը տան սեմին վրայ արձանացած կանգ առաւ։ Չտեսնուած պատկեր մըն էր աչքին առջեւ պարզուած տեսարանը։ Կողքի տուներէն կին, երեխայ, նոյն իսկ պառաւ մամիկներ փողոց թափած էին, ու ինկած սայլին վրայ։ Քրքջալով, իրարու օգնելով, սայլի մէջ դիզուած ապրանքը կը կըրէին տուն։ Նոյն իսկ Լեւոնի թաքնուած տան փոքրիկ աղջիկը, երկու փամփշտակալ շալկած՝ բեռան ծանրութեան տակ օրօրուելով, ուրախ ուրախ տուն կը վազէր։

— Վարդուհի, էդ ի՞նչ կ'ընես, աղջիկ, — որպէս թէ խոժոռած հարցուց Լեւոնը։

Երեխան վայրկեան մը շփոթած՝ նայեցաւ Լեւոնի դէմքին, շրթները վըրայ բերաւ եւ պիտի սկսէր լալ, երբ Լեւոնի դէմքի վրայ մեղմ ժպիտ մը նկատելով՝ շրթները երկարած, թոթով լեզուով ըսաւ․

— Ուզեմ թէքեւու գլուխը ... մել ապրանքն ի, ո՞ւր կը տանին, — եւ հընչեղ ծիծաղով դանէն ներս փախաւ։

Հազիւ մէկ երկու բոպէ անցած՝ սայլը բոլորովին դատարկուած էր եւ միայն մեծ թիթեղէ տուփ մը կը մնար վրան։ Թէեւ քանի մը կիներ փորձեցին այդ տուփն ալ շալկած փախցնել, բայց շատ ծանր ըլլալուն, թողուցին եղած տեղը։

(Շար․)

ՄԱԼԽԱՍ

առաջ լուրջ եւ արմատական միջոցներուն վրայ, այս հաւաքականութիւնը խա-կոյն ցրուած է :

ՈՎ Է ՍԷՅԻՏ ՐԻԶԱ

Այսօր Գուծուտէրէի մէջ պաշարուած ապստամբներուն գլուխը գտնուող Սէյիտ Րիզա անուն արկածախնդիրը Տէրսիմի աշիրէթապետներուն էն ազդեցիկն է եւ երեւելին : Սէյիտ Րիզա իր «տէտէ»ներէն իրեն փոխանցուած չէյ-խութեան եւ աշիրէթապետութեան շնորհիւ ամբողջ Տէրսիմի շրջանակին մէջ երկիւղով կը յիշուի : Կողոպտիչ եւ լիբր մարդ մը եղող Սէյիտ Րիզա առկէ ա-ռաջ Սուլթան Համիտի վարչութեան դէմ ալ ըմբոստացած է եւ այն ատենէն ի վեր նենգութեամբ, սատանայութեամբ եւ աւազակութեամբ զբաղած :

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԳԱՐԱ, 17 Յունիս — Երկու օր առաջ անձնատուր եղող Եուսուֆխանցի աշիրէթին ու աշիրէթապետէն ետք, երէկ Հայտարանցի Քամէր Հըտըր, Տէ-մէնանցի Ճիպրայիլ եւ արբանեակները անձնատուր եղան : Գուծուտէրէի Տէր-սիմցիներուն մէկ մասը ապստամբած է իր պետերուն դէմ եւ անոնցմէ ոմանք սպաննելով եւ ոմանք ալ կապելով միասին բերած են եւ անձնատուր եղած : Ժողովուրդը մեծ ուրախութեամբ կ'ողջունէ մեր զօրքերը եւ Սէյիտներուն ու պէյերուն իրր բանտ գործածած միջնադարեան բերդերու նմանող տուներն ու շէնքերը կը բռնկցնէ եւ կ'այրէ : Մեր օդանաւերը Գուծուտէրէ եւ Սուլթան-Պապայի վրայ թռիչքներ կատարած են :

ԻՆՉ ԿԸՍԷ « ԳՈՒՐՈՒՆ »

« Գուրուն » կը գրէ Թէթունճէլիի բարենորոգման ձեռնարկը մէկ բանի շաբաթուան կամ մէկ բանի ամսուան մէջ աւարտելիք գործ մը չէ : Կանոնաւոր ծրագրով մը 2 տարիէ ի վեր շարունակուող այս բարենորոգումը առաւ եւ ձմեռ կանգ պիտի չառնէ եւ շարունակ դպրոց, պահականոց, կառավարչատուն եւ ճամբայ պիտի շինուի քաղաքակրթական կեանքէ զերծ այդ տեղերուն մէջ :

*** « Թան » կ'ըսէ թէ Գուծուտէրէի մէջ 3, Սուլթան-Պապայի եւ Գըզըլ-տաղի մէջ 5 — 7,000 են պաշարուած ապստամբները :

ՏԷՐՍԻՄ ՊԻՏԻ ՊԱՐՊՈՒԻ ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՊԻՏԻ ԱՔՍՈՐՈՒԻՆ

ԱՆԳԱՐԱ, 17 Յունիս — Վարչապետը Տէրսիմի բարենորոգման ուղեգիծ-ները անձամբ պիտի տայ տեղւոյն վրայ : Տէրսիմի համար պատրաստուած եւ գործադրուիլ սկսելուն համար ընդդիմութեան բախած ծրագիրը պիտի գոր-ծադրուի մինչեւ իր վերջին կէտը.—

1.— Տէրսիմի մէջ պիտի շինուի ճամբայ, դպրոց եւ կամուրջ :

2.— Զինուորութեան եւ տուրքի գործերը պիտի կանոնաւորուին :

3.— Աղայութիւնը, տէրէպէյիութիւնը, շէյխութիւնը արմատախիլ պիտի ըլլան եւ բռնապետներուն ինչքերը պետութեան պիտի անցնին :

4.— ՎԵՐՋԱՊԷՍ ՏԷՐՍԻՄԸ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԲՈՅՆ ԴԱՐՁՆՈՂՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԵՒ ՀՈՆ ԲՆԱԿԵՑՈՒՑՈՒԵ-ԼՈՎ պիտի վերածուին պատուաւոր եւ արտադրող հայրենակիցներու :

5.— ՏԷՐՍԻՄ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՊԻՏԻ ՊԱՐՊՈՒԻ ԵՒ ՀՈՆ ՈՉ ՈՔ ՊԻՏԻ ԲՆԱ-ԿԻ ԿԱՄ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԻ ԱՌԱՆՑ ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՐՏՕՆՈՒ-ԹԵԱՆ :

6.— ԵՐԿՐԻՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆԿԻՒՆՆԵՐԸ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ ՏԷՐՍԻՄՑԻՆԵՐԸ ՏՈՒՆ ՏՈՒՆ ՊԻՏԻ ՑՐՈՒՈՒԻՆ :

Այս կերպով ի րնէ Թուրք, հարազատ Թուրք եւ Թիմուրլէնկին աւելէն փախչելով Խօրասանէն եկած Թուրքեր եղող Տէրսիմցիները պիտի արժանանան իրենց բուն շրջանակին, հայրենիքի քառակուսի 7000 քիլոմեթրոյ տեղ մը, եւ երկրին բնակչութիւնը 70,000 հայրենակից պիտի շահի » :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾՕԹԱՆԻ դահլիճը, հինգշաբթի, իր առաջին նիստը գումարելով զբաղե-ցաւ դահլիճի ներքին ծրագրին քննութեամբ եւ կառավարական յայտարարու-թեան խմբագրութեամբ :

ՌՈՒՍԱԿԱՆ տպագիրը կը շարունակուի : « Իզվեստիա »յի խմբագիրներէն ձերբակալուեցան 12 հոգի, որոնց մէջ Միշալսքի, կեդծանունով՝ Լափինսքա, որ մտերիմ բարեկամն է եղած Լէնինի : Վրաստանի գործավարներու խորհուր-դին նախագահը, որ պաշտօնանկ եղած էր, ձերբակալուեցաւ 58 Վրացիներու հետ, որոնք ամբաստանուած են թէ կ'աշխատէին Վրաստանը անջատել Խորհ. Միութենէն եւ կազմել Անգլիովկասեան Դաշնակցութիւն մը :

ՖՐԱՆՍ. պաշտօնաթերթը հրատարակեց հրովարտակ մը, որով գոր-ծադրութեան մէջ կը մտնէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագիրը սրր-ճարաններու, ճաշարաններու եւ պանդոկներու մէջ : Գործատէրերը ժողով մը գումարելով յայտարարեցին որ եթէ տառացի գործադրուի հրովարտակը, պիտի փակեն իրենց վարած սրճարանները, ճաշարանները եւ պանդոկները :

ՍԱՆԹԱՆՏԷՐ, ուր ապաստանած են պասք մարտիկները եւ կառավարու-թիւնը՝ Պիլպաոյի անկումէն վերջ, կը դիմադրէ տակաւին : Ապստամբական աղ-բիւր մը կը հաւաստէ թէ քաղաքը մօտ է անձնատուր ըլլալու :

ԱՄԱՍԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ արծիւ մը առեւանգած է մէկ ամսու Թուրք երեխայ մը, որ կը քնանար տունի մը եզերքը, լաթ լուացող մօրը կողքին : Արծիւը յետոյ երեխան անվնաս գետին դրեր է բլուրի մը գագաթը, երեխային ծոցէն առնելով... ապուխտի մը կտորը :

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Քուաթոր) 45—47 Rue de la Boëtie

մէթրօ Miromesnil

29 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(11 տարեկան)

կը դաշնակահարէ կտորներ Պախ-Պուզոնիէն, Պէթհովէնէն, Շոփէնէն, Ֆոռէէն, Շումանէն, Կապրիէլ Բիէռնէէն եւ Լիստէն։

Գիներ.— Ա. կարգ 20, Բ. կարգ 15 եւ Գ. կարգ 10 ֆր.: Պանք 5 ֆր։

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին եւ Փօն տ'Օպնայի կորիւն խումբի

27 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէին եւ տեղւոյն խումբին

26 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Ընկերական դաշտահանդէս

կազմակերպուած Պանեօ-Բաշանի Արծիւ Ենթակոմիտէի կողմէ

27 Յունիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ԶՕՐԱՔի պարտէզին մէջ

Rue Traversière, Պանեօ

Իւրաքանչիւր ընտանիք իր ուտելիքը միասին կը բերէ։ Խմիչքը տեղւոյն վաճառելի է ունենալ։

Թատերական ներկայացում

Պոմոնի ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, «Վարանդեան» սրահին մէջ, Պոմօն

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՉԸՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Մուտք 3 ֆրանք։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

27 Յունիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր,

ՌՈՊԻՆՍՈՆ, Maison Fiquetի զովասուն պարտէզին մէջ.

(Ընդրեկի պարագային ընդարձակ սրահ):

կը նուագէ ԹԱՌՈՒՍ ԳԱՐԵԳԻՆԻ իտալական ընտիր ճազը։ Եւրոպական պարեր, անակնկալներ եւլն.։

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՇԻՇԼԻԿ

Մուտք 3 ֆր.։

ՀԱՂ.ՄԻՋ.—Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը, իջնել Թէրմինիւս:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ Հ.Յ. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԸ

27 Յունիս, կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, իր կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Paris

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ։

Այս առթիւ հանդիսատրապէս պիտի բաշխուին Թէնիսի խաղերու մրցանակները։

Ընտիր ճազ ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար Պ. ԱՐՄԻՐԵԱՆի

Մուտք ոչ-անդամներու 10 ֆր., անդամներու 7 ֆր.:

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Պ. ԼՈՒԻ ՄԱՐԷՆԻ

(Երեսփոխան եւ Նախկին Նախարար)

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ 120 ՀՈԳԻ

Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին,

Salle Gaveauի մէջ, 45 Rue La Boëtie, մէթրօ Miromesnil

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ կրթական եւ Հրատարակչական Ընկերութեան Ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը ֆրանսական հանրապետական կառավարութենէն ար-տօնութիւն ստացած ըլլալով վիճակահանութիւն մը կազմակերպելու ի նը-պաստ Համազգայինի վարժարաններուն, կարօտ ուսանողներուն, եւ իր մշակութային այլ ձեռնարկներուն, շրջաբերութեան հանուած են 3 ֆրանք արժէքով 3000 տոմսեր, եւ մեծարժէք առարկաներ եւ իրեր տրամադրուած են շահողներուն, որոնց համեմատութիւնը պիտի ըլլայ հարիւրին 10: Օրինա-կի համար պիտի շահուին մեծ եւ շքեղ նկար մը մեծատաղանդ նկարիչ Պ. Խաչատուրեանէն, Արեւելեան գորգեր, լուսանկարի գործիքներ, անթել հե-ռաձայնի գործիք մը, Ազգային վիճակահանութեան տոմսեր, թերթերու բա-ժանորդագրութիւն, գրքեր, եւն. եւն.:

Տոմսեր գնելու համար դիմել Հրանտ Սամուէլ գրատան, «Յառաջ»ի վարչութեան, Պ. Եր. Յարութիւնեանի, 13, rue d'Orsel, Paris (18ᵉ).

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

26 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին

Երրորդ Թաղապետարանի սրահին մէջ, Լիոն

Պիտի ըլլան արտասանութիւններ, տրամախօսութիւններ, երգեր «Համազգային»ի չափահաս աշակերտներու կողմէ

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Մուտքի տոմսակը պարգեւաւոր է։

Ընտանեկան դաշտահանդէս

ՎԱՍՊ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

27 Յունիս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ եղբայրներու պարտէզին մէջ, Սէնթ Անթուան

կը խօսի Ս. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

կը ներկայացուի ԱՆԻՒՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ

գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին

Հանդիսավայրը բաց է առաւօտեան ժամը 9էն սկսեալ, փափաքողները պէտք են ճաշերնին միասին բերել։ Մուտք 2 ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլէն Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Մինասեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկ. Փ. Ռուստուլիկեան եւ զաւակը իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Սըրի Տիկ. Պէաթրիս Քէպապճեանի. Քէպապճեան ընտանիքին եւ պարագաներուն Պ. ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՔԷ-ՊԱՊՃԵԱՆի մահուան առթիւ որ տե-ղի ունեցաւ Նիս:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

CinémaREXY

RueCours Lafayette, angle Garibald

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Յունիս 26 շաբաթ ե-րեկոյ ժամը 9ին, իր դպրոցին մէջ, 6 bis bld. Rodin.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Մասնաճիւ-ղի վարչութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ան-դամները, համակիրները եւ պատ-ուակալ անդամները շաբաթ, 26 Յունիս երեկոյեան ժամը 8.30ին իր սրահը, 2 rue Colbert, Bar de la Poste.

Օրակարգ.— Տարեկան զեկուցում, հաշուետուութիւն, Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՖԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ ներկայանալի հայ օրիորդներ փարիզի ցուցահանդէսին մէջ լոքում ծախելու համար: Պարտաւորիչ է հայկական տարազ կրելը եւ խօսիլ սահուն կերպով: Գոհացուցիչ վճարում: Դիմել կամ գրել հետեւեալ հասցէին Confiserie Marmara H. Papazian 49-51 rue Raspail, Alfortville, Seine. Tél, Entrepôt 16 06

“ՇԻՐԱԿ„ Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական: Անմրցելի: Ամ խողովակ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ ամենամաքուր սեղանին զարդը

ԾԱԽՈՒ Է Պէլվիլի մէջ նպարավաճառի խանութ մը՝ իր բոլոր յարմարութիւններով։ Պայմ. 6 տարի Տարեկան վարձք 2250 ֆր. շարժով միասին։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Café Harem, 30, rue de Trévise (9ᵉ) Հեռախօս Taitbout 40-68.

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD
48 rue de la République
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD
7 rue Auber, Paris
Tél. Opera 67-77 67-78

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։

Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու հաւատարիմ ընկեր։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Dantos : 52 · 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիօնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերու-թիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ դործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծառերու եւ պատասխանութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԼԻՈՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

27 Յունիս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ երեկոյ

Լա Մուշ կոչուած պատ աղբիւրին վերեւի ծառաստանին մէջ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մարզական խաղեր եւ հաճելի անակնկալներ

ճոխ պիւֆէ եւ ըմպելիքներ ժողովրդական գիներով

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Վարձուած են Վիլ տը Լիոնի էլէքթրօպիւս կառքերը որ կը մեկնին Փլաս Կիշառէն առաւօտեան ժամը 9ին, 10.30ին, իսկ կէսօրէ վերջ ժամը 1,30ին։ Երթուդարձի համար 3 ֆր. 50.։

Մրցանակաբաշխութեան հանդէս

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԻԷՌԻ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆԻԷՌԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Նախագահութեամբ Պ. ՕՆՆԻԿ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ

կիրակի, 27 Յունիս, կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին

Պուաքոլոնպի Թաղապետական սրահը (րիւ տէ Հալ)

Հատընտիր արտասանութիւններ, մեներգ, խմբերգ, ներկայացում եւ հաճելի անակնկալներ

Անիէռի, Պուաքոլոնպի. Քոլոնպի եւ շրջանի կրթասէր հայութիւնը սիրով կը հրաւիրուի

Մուտք 3 եւ 5 ֆրանք

Le Gérant: H. STEPHAN 17. Rue Damesme. PARIS (13ᵉ)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԹՐԹՈՒԹԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 27 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3458 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՎԱՌԱՐԱՆԸ

Փարիզի քաղաքապետութիւնը հինգշաբթի օր քաղաքապետարանի հանդիսասրահներուն մէջ պաշտօնական ընդունելութիւն մը ըրաւ Փարիզի հայ գաղութին, Մուրատեան եւ Ռափայէլեան վարժարաններու հարիւրամեակին առթիւ:

Որքան գիտենք, առաջին անգամն է որ այսպիսի պատիւ մը կ'ընծայուի Հայերուն այս լոյսի ոստանին մէջ:

Երկու շաբաթ առաջ ալ Ֆրանսական Ակադեմիայի քաղաքական եւ բարոյական գիտութեանց կաճառը իր մէկ նիստին մէջ հանդիսաւորապէս փառաբանեց Մխիթարեան հայրերու կատարած հսկայ եւ դարաւոր գործը՝ կրթ. եւ գրական մարզերու մէջ:

Իսկ անցեալ Կիրակի Սէվրի վարժարանին մէջ Ֆրանսայի ակադեմականներ ու ականաւոր մտաւորականներ դրուատեցին Վենետիկի Մխիթարեանց անմոռանալի աշխատանքները:

Հինգշաբթի օրուան պաշտօնական ընդունելութիւնով վերջ կը գտնեն հարիւրամեակի հանդէսները, որոնք սկսած էին անցեալ տարուան օգոստոսին Վենետիկի մէջ, ուր փութացած էին երթալ մեր հայրենակիցները զանազան երկիրներէ, իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու մեր գիտնական հայրերուն: Ս. Ղազարի վանքը իսկական ուխտատեղի մը դարձաւ այդ առթիւ:

Ու շատեր, որոնք հնարաւորութիւն չեն ունեցած այցելելու Իտալիոյ հրաշագեղ երկինքին տակ, խաղաղ ու կապոյտ ջուրերու վրայ խարիսխ նետած այդ պաշտելի մենաստանը, պահ մը կը զգան իրենց սրտին մէջ:

Ամէն հայրենասէր Հայ նուիրական ուխտ ունի՝ մեռնելէ առաջ անգամ մը տեսնելու այդ կղզեակը, որ հայ ժողովուրդին պարգեւած է՝ անմահն Մխիթարի շունչով ու հոգիով սնած ու մեծցած հոյակապ դէմքեր, որոնց անունները հայ մշակոյթի, հայ գրականութեան ու բանասիրութեան պատմութեան մէջ ոսկի տառերով արձանագրուած են:

Այսօր բոլորս ալ պաշտամունքով կը յիշենք մեծ քնարերգակ Հ. Արսէն Բագրատունին, որ անմահ «Հայկ Դիւցազն»էն զատ մեզի տուաւ հին եւ նոր մատենագրութեան հրաշակերտներուն ոսկեդարեան լեզուով թարգմանութիւնները, Հոմերոսի «Իլիական»ը, Վիրգիլիոսի «Մշակականքը», Միլտոնի «Կորուստ Դրախտին»ը, Պոսիւէի «Դամբանականք»ը, «Ճաշակք հին եւ նոր ողբերգութեանց» եւ «Հելլէն եւ լատին ճարտարախօսաց»: Բոլորն ալ հոյակապ գրաբարով մը, որուն նմանը Ե. դարէն ի վեր շատ քիչեր միայն փորձած էին տալ: Իսկ իր Ի պէտս Զարգացելոց քերականութիւնը մինչեւ այսօր ալ իբրեւ աղբիւր կը ծառայէ հայերէնի ուսուցիչներուն:

Նոյն շրջանին ինքնագիր երկերէ զատ դասական գրականութեան թարգմանութիւններ տուին Եդուարդ եւ Գէորգ Հիւրմիւզեան արքեպիսկոպոսները, ինչպէս Վիրգիլիոսի Ենէականն եւ Հովուերգութիւնքը եւ Ռոլէնի Հնախօսութիւնքը: Հ. Վրթանէս Ասկէրեան եւ Հ. Մանուէլ Ջախջախեան թարգմանեցին Ռոլէնի Պատմութիւն Հռովմէականը, 6 հատոր: Ռափայէլ Ղարամեանց իր կտակին առթիւ գլխաւոր պայման դրած էր Ռոլէնի այս գործերուն հայացումը:

Յիշենք անմոռանալի Հ. Միքայէլ Չամչեանը, որ երեք մեծադիր հատորներով մեզի տուաւ Հայոց Պատմութիւն մը, տպուած 1781 – 86 տարիներուն եւ որ ահագին նիւթ կը պարունակէ, օգտագործելի մինչեւ այսօր:

Իսկ Բառգիրք Նոր Հայկազեան լեզուին, որ ծանօթ է երից վարդապետաց (Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան, Հ. Խաչատուր Սիւրմէլեան եւ Հ. Մկրտիչ Աւգերեան) անունով, ցարդ անհաւասարելի մնացած է՝ իբրեւ ճոխ գանձարան եւ անհուն շտեմարան հայ մեծասքանչ լեզուի:

Ո՞ր հայրենասէր Հայը պաշտամունք չունի անզուգական Ալիշանի հանդէպ, որ իսկական համայնագիտարան մը եղաւ: Իր նուագքով ճոխացուց հայ բանաստեղծութիւնը, հայ բանասիրութեան տուաւ թանկագին գանձեր. իր Այրարատը, Հայապատումը, Շիրակը, Սիսականն ու Սիսուանը այնպիսի հրաշակերտներ են, որոնք առանձին առանձին առած հեղինակի մը անմահութիւնը ապահովելու բաւական էին: Իսկ Հ. Ղեւոնդ Ալիշան քառասուն հոյակապ երկեր տուած է, տասներկու օտարալեզու կարեւոր գործեր հայերէնի վերածած է, ասկէ զատ լատիներէն, իտալերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ գերմաներէն լեզուներով հրատարակութիւններ ըրած է՝ Հայը ճանչցնելու համար Եւրոպացիին:

Այս բոլորէն զատ Ալիշան իր հայրենաշունչ գրութիւններով գլխաւոր ռահվիրաներէն եղած է հայ ազատագրական պայքարին, ու սերունդներ սնած են իր շունչով: Իր Բամ Փորոտանը մինչեւ այսօր ալ թունդ կը հանէ բոլորիս սրտերը:

Սակայն ո՞ր մէկը յիշել Վենետիկի Մխիթարեանց գիտնականներու փաղանգէն: Կարելի՞ է մոռնալ Հ. Ղուկաս Ինճիճեանը՝ որուն Հնախօսութիւն Հայաստանեայց եռահատոր գործը միշտ պիտի փնտռուի. Հ. Գարեգին Զարբհանալեանը, որուն Հայ Մատենագրութեան պատմութիւնը, մանաւանդ Հայկական Մատենագիտութիւնը իւրաքանչիւր մտաւորականի աշխատանքի անհրաժեշտ գործիքն է:

Երկա՜ր է շարքը, որ կը հասնի մինչեւ Հ. Արսէն Ղազիկեանը, բազմաթիւ դասական գործերու թարգմանութիւններով եւ Մատենագիտութիւնով, որ կիսատ մնաց իր անակնկալ մահով:

Հայ ժողովուրդը երախտապարտ է Մխիթարեան Միաբանութեան (մէջն ըլլալով Վիեննայի քոյր Միաբանութիւնը) եւ անոր կը ցանկայ նորանոր հարիւրամեակներ, որպէսզի հայ մշակոյթի վառարանին հուրը անշէջ մնայ յաւիտեան: Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱՆԳԼ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ուրբաթ օր, անգլիական խորհրդարանին մէջ, ազատական երեսփոխանի մը հարցապնդումին ի պատասխան, վարչապետ Չէմպըրլէյն ներկայացուց բրիտանական կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը, մասնաւորաբար իր դիրքը սպանիական հարցին մէջ:

Ըստ Չէմպըրլէյնի, Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներուն ծանր եւ բարդ հանգամանքը կը կայանայ այն տեսակէտին մէջ, զոր ունին եւրոպական կարգ մը պետութիւններ: Անոնք այնպէս կ'ընդունին թէ Սպանիոյ ներքին կռիւը կը ներկայացնէ քաղաքական երկու վարդապետութիւններու, ժողովրդավար եւ բռնավար վարչաձեւերու պայքարը,— անոնք որ համակրանք ունին մէկ կամ միւս հոսանքին, կ'ուզեն իրենց օժանդակութիւնը բերել անոր յաղթանակին: Ասկէ կը ծագի միջազգային այն ծանր բարդութիւնը, զորս միջադէպերը ցոյց կուտան: Ահա այդ ըմբռնումին դէմ է որ, յանուն Եւրոպայի խաղաղութեան, կազմուեցաւ ոչ-միջամտութեան տեսակէտը, որ ուրիշ նպատակ չունի, բայց եթէ սահմանափակել պատերազմը Սպանիոյ մէջ: Ոչ ոք կ'ուզէ որ պատերազմը ծաւալի եւ բռնկի Եւրոպան, բայց ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը դժուարութիւններ կը ներկայացնէ: Ահա թէ ինչո՛ւ կացութիւնը լուրջ մտավախութիւն կը պատճառէ, առանց սակայն բոլորովին յուսահատական ըլլալու: Լեռներուն վրայ երբ ձիւնը կը նստի առատօրէն, անշուշտ վախ կը ծագի ձիւնի հիւսերու կազմութեան, ուժեղ բացագանչութիւն մը կամ փոքրիկ աղմուկ մը, եւ ահա ձիւնի հսկայ դէզը կ'իյնայ վար՝ տապալելով, իր անցքին վրայ, խրճիթներն ու գիւղերը:

Այսպէս է կացութիւնը քաղաքական ներկայ վայրկեանին: Անհրաժեշտ է որ պահենք մեր պաղարիւնը, խոհեմ շարժինք, որպէսզի չբռնկի Եւրոպան:

Բրիտանական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ գերմանական եւ իտալական նաւատորմին քաշուելով՝ միջադէպերը նուազ պիտի պատահին այսուհետեւ: Գերմանիոյ կառավարութեան ընթացքը ուրիշ իմաստ չունի, բայց եթէ զգուշանալ նոր միջադէպերու ծագումէն: Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ միջազգային ոստիկանութեան դերը, զոր կը կատարէին Գերմանիա եւ Իտալիա, այսուհետեւ պիտի կատարուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ: Միւս կողմէ, բրիտանական կառավարութիւնը չի գոհանար միայն միջադէպերը կանխելով, այլեւ կը փափաքի երկիր վերադարձնել օտար կամաւորները Սպանիոյ ռազմաճակատէն:

Չէմպըրլէյնի այս յայտարարութիւնները շատ գոհ չթողուցին ազատականները եւ աշխատաւորականները: Լոյտ Ճորճ կատաղի յարձակում մը կատարեց բռնավար պետութեանց դէմ, պաշտպանելով ժողովրդավար պետութեանց օժանդակութեան անհրաժեշտութիւնը, միւս կողմէ Իտլի առաջարկեց վերջ դնել ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան:

Ի պաշտպանութիւն ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան, արտաքին նախարար Իտըն հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Կը կարծէք թէ, ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան ջնջումով, հանրապետական Սպանիան չա՞տ պիտի նպաստաւորուէր: Պէտք չէ մոռնալ, նախ, որ բրիտանական կառավարութիւնը զբաղած է իր սպառազինութեամբ եւ ըստ իր կնքած պայմանագրութեանց՝ պատերազմական պիտոյք հայթայթելով կարգ մը օտար պետութեանց, որով չի կրնար օգնել կամ հրասայլ ծախել Սպանիոյ: Գիտէք որ Միացեալ-Նահանգները արգելք դրին ռազմանիւթի արտածութեան վրայ: Ֆրանսա չի կրնար մեծաքանակ ռազմանիւթ ծախել: Որով պատերազմական պիտոյք կրնան ծախել կամ արտածել միայն բռնավար պետութիւնները,— Ռուսիա, Իտալիա, Գերմանիա: Այս պարագան նպաստաւոր չէ անշուշտ Սպանիոյ, ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը ջնջուելէ վերջ: Եւ երբ պատերազմիկի իրաւունքներն ալ վայելեն կռուող կողմերը, դարձեալ պիտի չնպաստաւորուէր Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը, որովհետեւ Զօր. Ֆրանքօ պիտի գրաւէր, ծովուն իսկ վրայ, բոլոր ռազմանիւթերը որ Վալենցիոյ կառավարութեան կը ղրկուին, անոր համար որ Զօր. Ֆրանքօ նաւային ուժերու կողմէ աւելի զօրաւոր է քան իր հակառակորդը: Եւ յետոյ մի՛ մոռնաք որ Ռուսիա մեծ քանակութեամբ օդանաւ, հրասայլ եւ ռազմանիւթ հասցուցած է Վալենցիոյ կառավարութեան:

Ի՞նչ է բրիտանական կառավարութեան ուզածը,— սահմանափակել պատերազմը, զերծ պահել Եւրոպան: Մենք պիտի փորձենք ամէն բան որ մեր ուժերուն մէջ է, որպէսզի ընդհ. պատերազմ չծագի:

Քաղաքական մթնոլորտը կը մեղմանա՞յ

Լոնտոնէն հասած տեղեկութիւններու համաձայն, որոշ մեղմացում մը կը նշմարուի քաղաքական մթնոլորտին մէջ: Անգլիա եւ Ֆրանսա այսուհետեւ իրենք մինակ պիտի կատարեն հսկողութիւնը Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ, եւ իրենց մարտանաւերուն մէջ պիտի առնեն մէկ-մէկ չէզոք «դիտող»ներ:

Ֆրանսական նաւատորմը պիտի հսկէ Ատլանտեանի մէջ, անգլիականը՝ Միջերկրականի մէջ: Դարձեալ, Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի աշխատին ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ ընդունիլ տալ որ ետ կանչուին օտար կամաւորները:

Զրոյց կը շրջէր նաեւ թէ Ֆոն Նէօյրաթի այցելութիւնը, որ

(Յօդուածը շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

ԷԼԱԶԻԶ, 19 Յունիս.— Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ երէկ գիշեր Շէֆքաթլը կայարանը մասնաւոր կառախումբին մէջ անցընելէ ետք, այս առտու ժամը 8ին քաղաք մտաւ: Եւ առանց սպասելու, իր հետեւորդներով ու առողջապահական գործավարին հետ գնաց Թունճէլի:

Վարչապետը զսպողական շարժումը մօտէն պիտի քննէ եւ ժողովուրդին հետ շփման մէջ մտնելով, վերջին դէպքերու ազդակներուն վրայ հիմնական ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ, քննելով պողպատէ շղթայի մը մէջ առնուած յեղուզակներուն, ցրուիլ սկսած հրոսախումբերուն վերջին կացութիւնն ու զօրաւոր ուժերը, ինչպէս նաեւ տակաւին անձնատուր չեղած ապստամբապետներուն վերջին դիմադրութեան ազդակները:

Լուր առնուած է որ ձիւնով ծածկուած Գութաւէրէի մէջ ապաստանած աւարառուները սկսած են ուտելիքի նեղութիւն կրել եւ շատ ահեղի կացութեան մը մատնուած են այդ ձիւնակոյտերուն մէջ:

Ուտելիք չգտնող յեղուզակները սկսած են ձիւներուն տակ բուսնիլ սկսող վայրի խոտեր ուտել: Անոնց ձգած հունձքերը մեր զօրաց ձեռքն են: Արկածախնդիրներէն մէկը ընդհարման մէջ զարնուած է եւ անոր գլուխը փախցնելու համար եղած ջանքերը դիմադրուած են մեր կրակով: Կը հասկցուի որ յուսահատ վիճակի մը մատնուած վերջին ապստամբները իրենց վախճանին հասած են: Մեր զօրքերը ամէն կողմ կացութեան տէրն են եւ շփման մէջ մտած ցերեկները շատ չերեւցող աւարառուներուն հետ: Հետապօտական կանոնաւոր թռիչքները կը շարունակուին:

*** Զօր. Ապտուլլահ Ալփտօղան որ զսպումի գործողութիւնը կը վարէր, վերադարձաւ Էլազիզ: Հինգ ապստամբապետներ անձնատուր եղած են: Շէյխ Ռիզա ալ փափաք յայտնած է զէնքերը վար դնելու:

Վարչապետը որ Էլազիզ կը գտնուի, պիտի քննէ բարենորոգման ծրագիրը որ պիտի գործադրուի Տէրսիմի մէջ, ուր բռնապետներու հալածանքէն փրկուած 60,000 Թուրքեր պիտի օգտուին քաղաքակրթութեան բարիքներէն:

ԱՆԳԱՐԱ, 20 Յունիս.— Վարչապետը Թունճէլիի ուղեւորութենէն դարձին՝ Տէրսիմը քաղաքակրթելու համար վերստին կարեւոր որոշումներ պիտի տայ: Կառավարութիւնը մասնաւորաբար այդ շրջանակին մէջ կարեւորութիւն կ'ընծայէ կրթութեան: Կրթական գործավարութիւնը, յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջանին գործադրուելու պայմանով, կը խորհի Թունճէլիի համար կրթական նոր ծրագրի մը հետեւիլ: Բացուելիք մասնաւոր դասընթացքներու համար պիտի հասցուին ուսուցիչներ, որոնք կարենան պաշտօն ստանձնել այդ շրջանակին խիստ պայմաններուն մէջ:

ԷԼԱԶԻԶ, 20 Յունիս.— Ըսմէթ Ինէօնիւ երէկ եւ այսօր իր հետեւորդներով Թունճէլիի մէջ քննեց հիւսիսային Պէյազատի, հարաւային Գըզըլտաղի զօրքերը: Տեսակցեցաւ գիւղացիներուն հետ: Զսպողական շարժումը մօտէն քննեց: Թունճէլիի բնական գեղեցկութիւնները Թուրք քաղաքակրթութեան արժանացնելու համար հարկ եղած բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են: Սէյիտ Ռիզա կարելիութիւններ կը փնտռէ անձնատուութեան համար: Ապստամբներու շարժումը կատարելապէս կասած է, գրեթէ հոգեվարք վիճակի մէջ: Աւարառուները մասնաւորաբար անգործութեան երեսէն շատ ահռելի վիճակի մէջ են:

Զինուորի մը հետ վարչապետին խօսակցութենէն հասկցուածին համաձայն, մէկ ամիս վերջը այդ շրջանակները պիտի արժանանան բացարձակ եւ յաւիտենական հանդարտութեան:

×

Ֆրանսական մամուլը երբեք արձագանգ չտուաւ քրտական ապստամբութեան, միայն մէկ-երկու թերթեր սիւնակի մը տակ քանի մը կարճ տողերով լուր տուին թէ Քիւրտերը ապստամբած են դարձեալ, եւ այսքան:

Անգլիական թերթերը քիչ մը աւելի հետաքրքրութիւն ցոյց տուին: Այսպէս ընկերվարական օրկան «Տէյլի Հէրըլտ» գրեց թէ աշխարհի ամէնէն զաղտնի պատերազմը տեղի ունեցած է վերջին երեք ամիսներու ընթացքին Թուրքիոյ մէջ: 25,000 զինուորներ պատերազմած են քրտական ցեղախումբերու դէմ: Ապստամբութիւնը սահմանափակելէ եւ շղթայելէ վերջն է միայն որ լուրեր հաղորդուած են մղուած պատերազմին մասին: Նոյն թերթը կը գրէ թէ հասկցուեցաւ որ Տէրսիմի քրտ. ապստամբութիւնը կը ղեկավարեն Հայտէր Պէքիճօ եւ իր տղան, որոնք ծանրօրէն վիրաւորուած են եւ իրենց մարդոց կողմէ փոխադրուած լեռները: Ապստամբութեան պատճառը հետեւեալն է.— Կառավարութիւնը որոշած էր քրտական շրջաններու մէջ նոր պահականներ հաստատել եւ զինաթափ ընել ժողովուրդը: Երբ գործադրութեան դրուեցան այդ որոշումները, դժգոհութիւնը սաստկացաւ Քիւրտերու մէջ եւ յանգեցաւ ապստամբութեան: Քիւրտեր ռումբերով օդը հանեցին կամուրջները եւ գրաւեցին պահականները: Քիւրտ պարագլուխներ յայտարարած են որ Արաբներ, Ֆրանսացիներ եւ Անգլիացիներ կ'օգնեն իրենց:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ պանդոկապետներու, սրճարաններու եւ ճաշարաններու տէրերը կը դիմադրեն կառավարական որոշման,— շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագրին: «Էօվր» կը թելադրէ պետականացնել պանդոկները, դաս մը տալու համար պանդոկապետներուն, ուրիշ խօսքով՝ դրամատէրներուն:

«ԱՅՐՈՂ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ՄԷՋԷՆ»

ԹԻՖԼԻԶ, ԲԱԳՈՒ ԵՒ ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Ա.

Այս խորագիրով, 1934ին, Պերլինի պատկերազարդ շաբաթաթերթներէն «Նոյէ Եուգէնդ»ի մէջ, Գուգիյար կը հրատարակէ ընդհանուր պատերազմի իր յուշերը: Պալթիկցի մըն է: Ռուսահպատակ, եւ սպայ՝ 1916ին: Կը վիրաւորուի եւ դարմանուելու համար կը տարուի Ցարսկոյէ Սէլոյի հիւանդանոցը, ուր ցարին երկու աղջիկները կը ծառայէին իբր հիւանդապահուհի: Հանդէսի մը պահուն յանկարծակի ներս կը մտնէ նշանաւոր Ռասպութինը: Իր ընկերը զայն տեսնելուն պէս՝ բարձրաձայն կը հրամայէ դուրս ելլել: Արդիւնքը կ'ըլլայ այն որ երկու օր վերջ ճակատ կ'ուղարկուին: Պալթիկցի Գերմանացին համար դէչ չըլլար այս կարգադրութիւնը: Ընդհակառակն քիչ ետք ցարին կրտսեր աղջկան հետեւորդ կը նշանակուի, վասնզի ցարուհին ալ Գերմանուհի էր եւ չատ կը համակրէր անոր: Բայց յեղափոխութեան յաղթութեամբ եւ ցարին ձերբակալութեամբ ամէն բան կը փոխուի: Կը վերադառնայ իր բանակատեղին, ուր ամէն ինչ կը տեսնէ քայքայուած վիճակի մէջ: Իրեն կ'առաջարկուի քանի մը ընկերներով Գերմանիա փախչիլ, բայց կը մերժէ: Քերենսկիի կառավարութեան ճիգերը կը ձախողին: Եւ երբ բանուորներու եւ զինուորներու խորհուրդներուն յաղթանակի լուրը ճակատ կը հասնի, ամէն ինչ տակն ու վրայ կ'ըլլայ: Կ'որոշէ փախչիլ Կովկաս: Գիւղական կայարանի մը մէջ, կարմիր Թեւկապ անցուցած, կը մտնէ շոգեկառք, ուր կը գտնէ իրենց բանակէն երկու սպաներ: Բոլշեւիկեան շրջուն ճառախօս մը զինուորներուն ուշադրութեան կը յանձնէ թէ իրենց «ամէնէն մեծ թշնամին կը կազմեն սպաները, ուր որ անոնց հանդիպիք, սպաննեցէք»: Գիշերը հանդիստ կ'անցընեն եւ քով քովի կը քնանան, բայց առտուն զէնքի կոթի հարուածներով կ'արթննան: Օրերով չլուացուած եւ չածիլուած ըլլալնին կ'օգնէ որ չզանազանուին պարզ զինուորէն, կը սկսին իրենք ալ հայհոյել միւսներուն պէս ...: Այդ քարոզիչներուն գործունէութիւնը այն արդիւնքը կ'ունենայ, որ յանձնախումբ մը կը կազմուի մէջտեղ հանելու համար ծպտեալ սպաները: Հինգ քննիչներ այս երեքին չուրջ կեցած կը սկսին հարցափորձել: Քարոզիչները ըսած էին, որ սպաները կարելի է ճանչնալ անոնց ձեռքի փափկութենէն: Երբ քունի մէջ էին, քննած էին արդէն անոնց ձեռքերը եւ չատ կասկածելի գտած: Սպան կ'ըսէ թէ ինք «Զինատանի կայսրն է. գրողը տանի ձեզ, աւազակներ, ձգեցէք որ պարկեշտ եւ յոգնած պրոլետարները քնանան: Կ'երեւայ թէ դուք ծպտուած սպաներ էք եւ կ'ուզէք այս կերպով կասկածը ուրիշներու վրայ հրաւիրել: Այս տեսակ բաներ մենք չատ տեսած ենք: Ցոյց տուէք նայինք ձեր Թուղթերը ... »:

Այս խօսակցութենէն վերջ յանձնախումբը կը հեռանայ բարկացայտ սպառնալիքներ պատգամելէ ետք: Լուր կ'առնեն որ այս յանձնախումբը 5—6 սպաներ եւ բժիշկ մը սպաննել տուած են ճամբու ընթացքին:

Սոլոթոն Նոշա կայարանի մէջ երկու ընկերները կ'իջնեն վար Քիեւ երթալու համար: Ինք կը մնայ առանձին:

Ճամբորդութեան շարունակութեան ընթացքին պայմանները կը ծանրանան, որովհետեւ կը հեռանար ...ակաւ պատերազմի ճակատէն, ուր ենթակայ էր ճանչցուելու վտանգին եւ գնդակահարուելու իբրեւ սպայ: Բայց այնքան լաւ ծպտուած էր Վոլոգդացի գաղթականի եւ գրագրի դերին մէջ, որ կը հաւատան եւ համեմատաբար քիչ դժուարութիւն կը յարուցանեն իրեն: Քանի կը մօտենային Դոնի աւազանին եւ մայրաքաղաք Ռոստովի, այնքան կը պակսէր ճամբորդներու թիւը: Խօսակցութիւններէն կ'իմանար թէ Ռոստովի մէջ քանի մը հազար զինուորականներ, պատերազմական դպրոցի ուսանողներ եւ Խազախներ քչած էին մեծամասնականները քաղաքէն դուրս եւ հիմնած «ճերմակ կառավարութիւն» մը: Վերջապէս միս մինակ կը մնայ իբր ճամբորդ եւ կը ...ինայ որ շոգեկառքն ալ կանգ առնէ ճամբան, եթէ յաջորդ կայարաններէն մէկուն մէջ կարմիրները հաստատուած կէին: Բարեբախտութիւն մը կ'ըլլայ այն պարագան, որ վայրաշարժին վարիչը, Կուբանցի Խազախ մը, ամբողջ կացութիւնը ըմբռնած էր եւ կայարաններուն մէջ կանգ չէր առներ ժամ առաջ իր հայրենիքը հասնելու մտքով: Կառախումբը հրացանազարկի կը բռնուի, բայց կը շարունակէ ճամբան: Շատեր հայհոյելով, անիծելով եւ վիրաւորուելով ինքզինքնին գծին քովի խրամներուն մէջ կը նետէին, իրենց տուները երթալու համար:

Կը հասնին վերջապէս Ռոստով, ճերմակ կղզին որ լեցուն էր ջախջախուած եւ ընկղմած երկրին դաղթականներով, զօրավարներով եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներով: Հարիւրներով էին այս վերջինները: Բազմահազար զինուորականներ եւ ուսանողներ ժուռ կուգային իրենց զէնքերով: Զարմանալի էր միայն որ այս մարդիկը անխախտ կամքով մը որոշ արամադրութիւն եւ նպատակ չէին հետապնդեր: Քաոս մը, ուրկէ չնորհք բան կարելի չէր սպասել: Ամէն ոք կ'ուզէր հրամայել: Աստիճանի վէճեր եւ խարդաւանանք: Զինուորականութիւնը կարելի էր համարել ինքն իր մէջ կործանած: Նոր պետական ձեւի մը, միակամ վարչութեան մը մասին բնաւ կարելի չէր խօսք ընել: Լեցուն էին միայն գրօսավայրերը: Մարդիկ կը ճեմէին եւ կը սիրաբանէին Սադովայի պողոտային վրայ ...

Ոչ, չատ օտար կը զգար ինքզինք այս մարդոց մէջ, որոնք թէեւ նոյն հին համազգեստները կը կրէին, բայց չէին զգար կացութեան անհրաժեշտ լրջութիւնը: Այսպէս ինքզինք կ'ազատէր զինուորական երդումէն եւ կը դիմէր դէպի Կովկաս, որ ըստ տարածուած լուրերուն՝ ազատ էր համայնավարներէն: Կը հասնի Վլադիկովկաս, ուր զրոյց կը շրջի թէ լեռնական ցեղեր ապստամբած են եւ կառախումբերու վրայ կը կրակեն, բայց վրացի պաշտօնեայ մը կը փափսայ թէ կարելի է շուտով կառախումբ մը ճամբայ հանել: Պէտք է պատրաստ ըլլալ: Իրաւ ալ մութը կոխելուն պէս վայրաշարժը երեք կառք կապած ճամբայ կ'ելլէ առանց ազդանշանի: Ոչ մէկ կարգ կանոն ոստիկանութեան, երեթեւեկութեան եւ հեռագրական հաղորդակցութեան գործերուն մէջ: Ճամբորդներուն մէջ՝ երկաթուղիի պաշտօնեաներ Տէրբէնդէն, քանի մը Թաթար բանուորներ, երկու Հայ հոգեւորական Բագուէն եւ երեք բազմանդամ Հայ ընտանիք Երեւանէն: Կայարաններէն կ'անցնին առանց կանգ առնելու: Լուսնալու մօտ՝ երբ կը յուսային թէ Կասպեան ծովը պիտի տեսնեն, շոգեկառքը յանկարծակի կանգ կ'առնէ եւ ամբողջ խումբը իրարու վրայ կ'իյնայ: Ակնթարթ մը կատարեալ լռութիւն, յետոյ իրարանցում: Հրացանաձգութիւն: Ամէն մարդ գետին կը փռուի: Երկու հարիւրի չափ ձիաւոր եւ զինուած խումբ մը Ինգուշներ, կառք մը քչած գծին վրայ եւ ճամբան գոցած, կը կրակէին օդին մէջ եւ կը սպառէին հեռուն: Սպասարկողներէն ոչ ոք կ'երեւէր: Կառքերը մեռելի պէս ինկած էին գիծերուն վրայ: Կառախումբէն քառն քայլ եւ, քանի մը Ինգուշներ գիծին երկաթները կը հանէին, որպէսզի ետ երթալն ալ անկարելի դառնայ, ինչ որ մտադրեր էին ընել կառավարները: Գերմանացին առանց երբեք ժամանակ կորսնցնելու կ'առնէ ... չոր մը Հայուհիներէն եւ վար իջնելով կը բանայ զայն իբրեւ յանձնուելու նշան: Հրոսախումբը կը դադրեցնէ հրացանաձգութիւնը եւ կը սկսի մօտենալ: Ծեր Ինգուշ մը, ճերմակ եւ երկար մօրուքով, աւազակապետը, խոկոյն ձիէն վար կը ցատկէ իր չորս-հինգ հետեւորդներուն հետ: Խիստ նայուածքով մը քննելէ վերջ՝ մօրուքը արագ-արագ կը խառնէ եւ ոգեւորուած ճառ մը կը խօսի, որմէ ոչ մէկ բառ կը հասկնայ Պալթիկցին: Հետեւորդներէն մէկը դէշ ռուսերէնով մը կը թարգմանէ իր մեծաւորին խօսքերը. «Ալլահը մեծ է եւ Մուհամմէտ անոր մարգարէն: Ինք նշանաւոր մարտիկ մըն է եւ մինչ այդ շրջանին անկախ տիրակալը: Ինչ որ իր իշխանութեան ենթակայ վայրերուն մէջ կը գտնուի, իր սեփականութիւնն է, — այս պարագային նաեւ կառախումբը մէջինններով»:

Այս խօսքերը կ'ընդհատուին կառախումբէն լսուող ճիչերով, որովհետեւ այս «ողջոյն»ի խօսքերը արտասանուած ժամանակ Ինգուշները կառքերուն մէջ մտած, կապոցներուն եւ գրպաններուն վրայ յարձակած էին: Իրենց աւարը կը նետէին պատուհաններէն դուրս եւ ամէն ինչ որ հաստատուն չէր, տիրակալին եւ հետեւորդներուն սեփականութիւնը կը համարուէր: Մինչեւ իսկ հագուստները մարդոց, տղոց եւ ...կիններուն: Իր գրպաններն ալ դուրս կը դարձնէ երկաբահասակ թարգմանը եւ նկատելի յուսախաբութեամբ մը կը հարցնէ թէ Ռո՞ւս է, համայնավա՞ր է: Կը պատասխանէ հանդարտութեամբ թէ Գերման է: Այս բացատրութիւնը մեծ ազդեցութիւն կը գործէ: Երբ հրոսապետը կ'իմանայ, խոնարհութիւն կ'ընէ եւ ձեռքը ճակտին եւ սրտին կը տանի, ըսել տալով թարգմանին թէ «Ինքը հաւատարիմ բարեկամ մըն է մեծ կայսր Վիլհէլմի եւ ամէն ինչ որ գերմանական է՝ կը յարգէ եւ կը սիրէ: Մանաւանդ Լէմերու (Գերմաններու) կրօնքը իսլամականին այնքան... նման է: Բայց Ռուսերն ու Հայերը, մանաւանդ Հայերը սատանան տանի իր հազար հետեւորդներով ... »: Ծերունիը երթալով բարեկամ եւ մեծխօսիկ կը դառնայ եւ կը խնդրէ որ բարի ըլլայ իր ողջոյնները հաղորդելու Վիլհէլմ կայսեր եւ առաջարկելու զինակցութիւն, վասնզի «վերջ ի վերջոյ իրական եղբայրներու պէս էին երկուքն ալ, ինքը՝ Ինգուշներու չէյխը, Ռուսերուն եւ Հայերուն դէմ կը կռուի հարաւը, մինչ Վիլհէլմ նոյնը կ'ընէ հիւսիսը »:

Գուգիյար անշուշտ կը խոստանայ բարեւները հաղորդել եւ կարելին ընել որ այսպէս սկսած յարաբերութիւնները երկու զինակից եղբայրներու միջեւ ծաղկին եւ զարգանան: Ասոր վրայ հրաման կ'ընէ պետը կայսեր եւ իրեն համար քանի մը նուէրներ վերցնել... աւարին բլուրէն:

Այն պաճառաբանութեամբ որ կը տաւր չատ հաղուադիւտ բան մըն է Գերմանիոյ մէջ, կայսեր համար կը գտնէ Հայ կիներուն ամենակարեւոր ճերմակեղէնները եւ իրեն համար՝ գլանիկի տուփը Հայ քահանաներէն մէկուն, որովհետեւ տէր Հայրը չատ նեղացուցած էր զինք, չհասկնալ ձեւացնելով իր ծխելու փափաքն ալ եւ ծխած էր քթին տակ ինքնաբերաբար:

Վերջապէս կը լրանայ ամբողջական գրաւումը իրեղէններուն եւ ամէն ձեւականութեան, որ կը ձգտէր մանաւորաբար անարգելու մոլեռանդօրէն ամբողջ Հայերը եւ ամէն ինչ որ հայկական էր: Կը վերցուի երկաթուղին վրայ դրուած արգելքը եւ կը շարունակէն ճամբան:

Տխուր վիճակ կը տիրէր ներսը: Ամէնքը իրենց ճերմակեղէններով մնացեր էին: Գէշ աչքով կը նայէին իրեն, բայց կը բարեփոխուի կացութիւնը երբ կիներուն կը վերադարձնէ հագուստներու փրկուած մասը եւ քահանային՝ իր ծխատուփը, թէեւ առանց ... պարունակութեան, որպէսզի հիմա ալ ան հեռուէն դիտէ թէ ինչպէս կը ծխեն ինքնաբերաբար:

Տէրբէնտ: Կասպեան ծով: Քանի մը ժամ վերջ ուրիշ կառախումբով մը Բագու: Հին բարեկամներ կ'ընդունին զինք իրենց մէջ:

ԱՐՄԷՆ ՏՈՀՄԻԿ

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԱՆՄԱՀՆ

ՆՈՒՊԱՐ ԱՆՄԱՀԱԿԱՆԵԱՆ

Թատերախաղ՝ քառորդ արար: Տեսարան՝ հիւրասենեակ: Գործող անձեր՝ հայրիկը, տանտիրուհին, քսանամեայ օրիորդը, տիկին Զարուհի անուն հիւր մը եւ պարոն Սմբատ, նոյնպէս հիւր:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Շիտակը ըսելով Գ. Անմահականեանը թուրքի մարդ է: Անդուլ անդադար կը յառաջանայ:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Ա՜հ, մամա, կ'արժէ տեսնել զինքը իր գործունէութեան ընթացքին: Ի՜նչ խանդ, ի՜նչ եռանդ. ինչ չէնչող անձնուրութիւն:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Կ'երեւակայեմ, աղջիկս: Աշխատութեան ու տաղանդի մարդ է պարոն Անմահականեանը:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Ա՜հ, ա՜հ, տիկին Զարուհի, տեսնէք, ի՜նչ ճաշակով դասաւորուած է ամէն ինչ: Ի՜նչ բուրդեր, ի՜նչ կամարներ:

(Ներս կը մտնէ Սմբատ)

ՍՄԲԱՏ. — Բարեւ ձեզ: (Տիկին Զարուհիին) Ձեր ամուսնոյն հետ էինք: Քառորդէ մը հոս պիտի ըլլայ: Ներեցէք ինծի որ մինչեւ իր գալը գրացիմ կարգ մը Թուղթերու ընթերցումով: Կը խնդրեմ որ, եթէ արգելք չեմ, շարունակէք ձեր խօսակցութիւնը:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Բարի եկաք: Երբեք արգելք չէք մեզի: Դուք ձեր գործով զբաղեցէք:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Ի՞նչ կ'ըսէի ... Ա՜հ, այո, ճաշակաւոր մարդ է Գ. Անմահականեանը: Ֆրանսացի մը հազիւ թէ կարենայ մրցիլ իր հետ՝ ճաշակի, մաքրութեան եւ խղճմտութեան կողմէ:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Թուի՜չքը, իր Թուիչքը ... Մոռցայ ըսել որ թեւաւոր է:

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ. — Մօտաւորապէս տասը տարի կայ որ չեմ տեսած զինքը: Առաջ ծոյլին ու խաբեբային մէկն է կ'ըսէին: Կարծեմ քիչ մըն ալ Տոն Ժուան:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Պարզապէս չարախօսութիւն: Նախանձի եւ չկամութեան արդիւնք:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Կ'արժէ որ անգամ մը այցելէք իրեն: Պիտի շլանաք, հիանաք ու չնորհաւորէք զինքը:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Բոլոր ծանօթ ազգայինները կ'այցելեն իրեն մտերմաբար:

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ. — Երջանիկ էք որ մօտ էք իրեն:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Ամուսինն ալ ճիշդ այդպէս կ'ըսէ: Վստահ եմ որ ամուսինս հիմա իր քովն է: Երբեմն տասը վայրկեանի համար կ'երթայ եւ ժամ մը իր քով կը մնայ:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Որովհետեւ չատ հրմուտ մարդ է: Կը խօսի ամէն նիւթի մասին: Գիտէ բուսաբանութիւն, պատմութիւն, փիլիսոփայութիւն եւ քաղաքագէտ իսկ է:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Անուրանալի կերպով բազմակողմանի տաղանդ մըն է:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Մեր թաղը իրմով չէն է:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Ինչ որ գտնէք իր աշխատանոցին մէջ, մէյմէկ գըլուխ գործոցներ են:

ՍՄԲԱՏ. — (Աշխատանքը կը դադ. րեցնէ եւ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի խօսակցութեան):

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Ձեւի, գոյնի, բովանդակութեան, համ ու հոտի տեսակէտով մարդ երանութիւն կը ստանայ իրեն այցելելով:

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ. — Իր գինիները ինչպէս են: Անշուշտ չատ բարձր են:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Անտարակոյս, սակայն, ամէնէն առաջնակարգը կը ստանաք իրմէ:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Հարուստ տուները իրմով կը զարդարուին, հիւրասենեակ, ճաշասենեակ:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Ես մասնաւորապէս կը սիրեմ իր խիղերը, անոնց գոյնը, նրբութիւնը:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Մամա, կը մոռնաս իր քաղցրութիւնները, իր արբեցութիւնները:

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ. — Այս ի՜նչ յուզումով եւ խանդավառութեամբ իր գովքը կը հիւսէք ...

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Անշուշտ քանդի գինուն մը եւ արուեստագէտ մըն է միանգամայն:

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ. — Լէոնար տը Վինչիի նման:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Կրնաք չափազանցութիւն նկատել՝ բայց ես կը նախընտրեմ զինքը իտալական բոլոր Վինչիներէն:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Այդ ճիւղին մէջ թէեւ Իտալացիները առաջնակարգ են, բայց մեր Գ. Անմահականեանը գլած անցած է զիրենք: Անիկա արեւմուտքին հետ ունի նաեւ բովանդակ արեւելքը: Ի՜նչ համեմներ:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Ամէն ազգէ անձեր կը յաճախեն իրեն ու կը զինեն անդադար:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Իր գործին մէջ հանճար է: Մի կարմանաք եթէ ըսեմ որ չենք կրնար ապրիլ առանց իրեն:

ՍՄԲԱՏ. — Ներողութիւն, ո՞ր նկարիչին մասին կը խօսիք ...

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Նկարի՞չ ...

ՍՄԲԱՏ. — Արձանագործի՞ մասին կը խօսէիք ...

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Արձանագո՞րծ.. Բայց, Գ. Սմբատ, բան չեմ հասկնար ձեր ըսածէն ...

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Ո՞վ խօսք ըրաւ նկարիչի կամ արձանագործի մասին ...

ՍՄԲԱՏ. — Գիտնականի՞ մը մասին կը խօսէիք ...

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Բայց երբեք, բնաւ երբեք, Գ. Սմբատ:

ՍՄԲԱՏ. — Կ'աղաչեմ, մի չփոթեցնէք զիս. քիչ առաջ, անդադար, կը խօսէիք հմուտ մասնագէտի մը մասին ...

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Այո, եթէ կ'ուզէք, սակայն նկարիչի կամ արձանագործի մասին բնաւ չխօսեցանք ...

ՍՄԲԱՏ. — Անմահականեանն չէ՞ անունը:

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Բայց այո՛ ...

ՍՄԲԱՏ. — Ո՞վ է սա Անմահականեանը, ի՞նչ գործ կ'ընէ ...

ՏԱՆՏԻՐՈՒՀԻՆ. — Մեր թաղին նպարավաճառն է.

ՍՄԲԱՏ. — Եւ ալ կ'ենթադրէի որ մեծ, բացառիկ արուեստագէտի մը մասին կը խօսիք ոգեւորութեամբ: Սխալեր եմ, բոլորովին սխալեր:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Բայց երբեք ալ սխալած չէք: Ճիշդ է ձեր ենթադրութիւնը: «Յարայ» նպարավաճառատան տէր ու տնօրէն Գ. Անմահականեանը բացառիկ կարողութեան տէր մէկն է: Ահաւասիկ իր քարթը: Այցելութիւն մը բաւական է համոզուելու եւ իրեն կապուելու համար: Ունի եւ — րոպական եւ արեւելեան ամէն տեսակ նպարեղէններ:

ՍՄԲԱՏ. — Ոչ մէկ կասկած ունիմ այդ մասին: Գ. Անմահականեանը յաճախորդները իրեն կը կապէ: Եթէ իրեն ալ չկապէ, առնուածը կը կապէ եւ կամ կապուելու առիթները կը բեռէ ...

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Պէտք է խոստովանիլ որ պարոն Անմահականեանը դիւրաբռնուող կամ ըմբռնուող մէկը չէ:

ՍՄԲԱՏ. — Ձեր խօսակցութեան ընթացքին՝ ձեր գործածած բառերէն եւ ձեր արտայայտութիւններէն դատելով ես կարծեցի թէ Հայ գեղարուեստի մէկ մեծ մշակին մասին կը խօսիք: Ձեր խանդավառութիւնը գոհունակութիւն պատճառեց ինծի: Բայց քիչ ըլլար կարծես նպարավաճառատուն-խօսարաններու մէջ տեղի ունեցած ասուլիսները, տան մէջ ալ կը չարունակուի այդ բանաստեղծական ոգեւորութիւնը: Մեր մէջ, բանահիւսութեան տեղը բռնած է նպարավաճառութիւնը: Ասիկա պատիւ կը բերէ ցեղին որ գիտէ տօլման լեցնել քերթելածով, հաւուն փորը ուռեցնել բանաստեղծութեամբ ու նպարավաճառը նմանցնել Ողիմպոսի դագաթը, անկէ վար առնելով անպիտան քերթողները: Կը փափաքիմ իմանալ Գ. Անմահականեանի փոքր անունը:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Նուպար է: Մենք, սակայն, կրճատելով Նպար կ'ըսենք: Աւելի գրական պիտի ըլլայ եթէ քիչ մըն ալ կարճեցնելով Պար ըսենք, անանկ չէ՞, մայրիկ:

ՍՄԲԱՏ. — Բայց դուք նպարավաճառ Նուպարը ո՛չ Նպար, ո՛չ ալ Պար կոչելու էք, այլ «Ար», ֆրանսական իմաստով՝ այսինքն «արուեստ»:

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Հանճարեղ գաղափար է:

ՀԱՅՐԻԿԸ. — (Ներս մտնելով) Նուպարէն անմահական վարունգ մը գնեցի ...

ՕՐԻՈՐԴԸ. — Արէն վարունգ մը զըննեցի, բո՛ւ', պապա: (Վարագոյր):

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ

ԱՀԱՐՕՆԻԿ ՄԵՍԻՆ

Նաւարկելէն խոր երազէն անոնք դարձեալ,
Որոնեցին աստուածարեալ մարդն յարուցեալ,
Եւ ափերուն վըրայ կեանքի պըղտոր գետին,
Կառուցին Յոյսն, իբրեւ մեհեան ցայգամբբին:

Իրենց զանկերն արիւնաբբու ջահ շինեցին,
Ու վազեցին գեհենածին մեծ աստուածին.
— Պիտի պատենք երկինքն, ըսին, իբրեւ բեհեզ,
Եւ պիտի մեր պարզենք կուրծքերն անհունակէզ:

Տառապանքի ծովին յատակն օր մը շողաց
Խորհրդափայլ լոյսն, արցունքի մէջ շաղախած.
Նաւարկողներն երանութեամբ ընկղմեցան
Ծո'ցը ծովին, ծիածանով լուսածածան:

— Ահա'ւասիկ, ահա'ւասիկ մեր Մեսիան,
Մըրըմնջեցին խոր ջուրերէն բազմազունեան,
Ու բոցաշաւ կառքին լըծուած նոր արեւին՝
Ծովահէններն երգ երգեցին, ե'րգ հոգեւին:

ԱՀԱՐՕՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔՈՒՐ, ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Լերան մէջ ծառ ձըգեցի, ծառէն մեծ տաշտ շինեցի,
Այն օր մեղքերս արձակած՝ Աստուծոյ հետ հաշտ գացի.
Կարմիր լարով չափդ առի, հասակդ այնտեղ գըծեցի,
Ջիւմպիւլ, հասակդ երկնի գիծ՝ գիծդ ես խօթն հեղ սիրեցի:

Ա'յ տաշտ, անմա'շ եղիր միշտ, ծոցդ ալ տաքուկ ջուր վըճիտ,
Ջուրին մէջ եարս որ լոգնայ, մատա'ղ ըլլամ ես խաչիդ.
Ա'յ տաշտ, ճերմակ ձի' եղիր, հոգիս շէկ թամբ վըրադ դիր,
Մերկ եարս հոգուս վրայ կապած՝ լեռն ի վեր քովըս թըռիր:

Ջուրը շատ տաք մի' ընէր, Ջիւմպի'լ, վախով կը մըտնես,
Աղբիւրէն ջուր որ բերես՝ տաքը պաղով կը մարես,
Տաշտին խորունկն որ իջնես՝ սըրտիս հըրդեհ կը վառես,
Տաշտը քընար, դուն լար ես, ես կ'արտասուեմ կիթառէս:

Լեռը, Ջիւմպի'լ, պաղ աղբիւր, աղբիւրէն ջուր կը բերեմ,
Տաշտըս հըրդեհն է բռներ, բոցն ես ի զո՜ւր կը մարեմ,
Վարդըս կըրակն է ինկեր՝ տաք ջուրէն դուրս կը հանեմ.
— Ջիւմպի'լ, մարմնիդ դըրըրատան դեռ ես թերուս տըղան եմ:

ՖՐԻԿԻ ՄԱՍԻՆ

Միջնադարեան Հայ մեծ բանաստեղծ Ֆրիկի լաւագոյն ստեղծագործութիւնները (Գանգատ, Ընդդէմ ֆալաքին, եւն.), թէ իրենց բովանդակութեամբ եւ թէ արուեստով կապուած են ժողովրդական բանահիւսութեան զուլալ ակունքներին հետ: Եւ դա բնական ու հասկանալի է միանգամայն: Լինելով աշխարհական եւ ընչազուրկ մարդ, Ֆրիկը չէր կարող անտեղեակ մնալ աշխատաւորական խաւերի ծոցից ելած՝ ժողովրդական անանուն երգիչ — գուսանների ու աշուղների բանաւոր ստեղծագործութիւններին: Մինչդեռ Հայ հին կղերական գրողներից շատերը, ոչ միայն չէին օգտագործում ժողովրդական բանահիւսութիւնը, այլ տեղ տեղ յիշատակելով ժողովրդական քնարական երգերի մի քանի տեսակներ, բառ չէին խնայում պարսաւելու համար վերջիններս — «հեթանոսական», «պիղծ», «ճիւաղային» եւն.: Ֆրիկը միջնադարեան մեր մի քանի լաւագոյն բանաստեղծների (Կ. Երզնկացի, Գ. Աղթամարցի, Մ. Նաղաշ եւն.) նման, ոչ միայն չի խորշում ժողովրդական ստեղծագործութիւնից, այլեւ սիրում եւ տեղին օգտագործում է վերջինս, համարելով այն «խելօքնուն ասած մասալ» կամ «խելօքնուն խրատ»:

Մտիկ լեռներուն արա՛,
Խելօքնուն ասած մասալ է,
Այն որ բարձր է ձիւն ունի,
Այն որ ցածն ի՛նչ խոշ կանանչ է:
Կամ՝
Մտիկ լեռներուն արա՛,
Խելօքնուն խրատ հերիք է,
Ուր բարձր լեռ, հոն ձիւն կայ,
Այն որ ցածն՝ ի՛նչ խոշ կանանչ է:

Ժողովրդական բանահիւսութեան տարբեր տեսակներից Ֆրիկն ամէնից աւելի օգտագործել է առածներն ու ասացուածքները: Վերջիններիս միջոցով նա ընդգծել է իր շրջապատում տիրող անհաւասարութիւնները, արտայայտել է իր վերաբերմունքը յոյզերն ու մտորումները, հասարակական, բարոյական եւ այլ խնդիրների մասին:

Մէկն ի պալատն, պարոնորդի,
Մէկն ի հարանց մուրող լինի,
Մէկին հազար ձի եւ ջորի,
Մէկին ոչ մի ուլ մի, ոչ մաքի:
Մէկին հազար դեկան ոսկի,
Մէկին ոչ փող մի պըղընձի,
Մէկին ոչ ուլնիկ մի ապիկի ···

Ժողովրդական բառ ու բանին ծանօթ ընթերցողը, կարդալով Ֆրիկի

Հռչակաւոր Գանձակի այս տողերը, չի կարող չմտաբերել ժողովրդական ասացուածքները.— «Որին տար, ուրին խաւար, Որը ունի Շաքի Շիրվան, որը չունի խեղդուելու չուան, Որին կուտաս Նախջեւան, որին չես տայ չարխի չուան, որոնց մէջ այնքան սեղմ ու պատկերաւոր, արտացոլուած է հարստահարուած մասսայի տրտունջն ու բողոքը՝ տիրող ընկերային անհաւասարութիւնների եւ նրանց կարծեցեալ հեղինակ՝ Աստուծու դէմ: Որ Ֆրիկի ապրած ժամանակ կարող էին լինել նման ասացուածքներ, որոնցից օգտուէր նա, բնաւ անհաւանական չէ: Չէ՞ որ այդ նոյն դարաշրջանին են վերաբերում՝ Վ. Այգեկցու եւ Մ. Գօշի անուններով մեզ հասած գրքային եւ ժողովրդական ծագում ունեցող միջնադարեան մեր առակները, որոնց մէջ յաճախակի խօսւում է ունեցուածքի անհաւասարութիւնների, ճնշող ու ճնշուած դասակարգերի եւ նրանց միջեւ տեղի ունեցող դասակարգային խուլ պայքարի մասին:

Այնուհետեւ, ժողովրդական ասացուածքի մի նմոյշ գտնում ենք Ֆրիկի Ընդդէմ Ֆալաքին վերնագրով յայտնի տաղի մէջ:

Աղքատն իմաստունն լաւ է,
Քան հազար անգէտ գանձաւոր...

որը յիշեցնում է՝ Աղքատ իմաստունը, անգէտ հարուստից հազար անգամ լաւ է ժողովրդական ասացուածքը:

Մի այլ նմոյշ գտնում ենք Ֆրիկի վասն Արղունն ղանին եւ Բուղային վերնագրով, պատմական նիւթ ունեցող ընդարձակ պօէմ - տաղի մէջ: Խօսելով դաժան եւ չար հարկահաւաք Բուղայի կողմից նեղուող գաւերի մասին, Ֆրիկը տեղին օգտագործելով Հոր փորողը ինքը կ'ընկնի հորատակ ժողովրդական յայտնի ասացուածքը, գրում է.

Ով անմեղաց հոր կը փորէ,
Ինքն անկանի ի մէջ գբին:

Ժողովրդական ասացուածքներով ու առակներով է համեմուած նաեւ Ֆրիկին վերագրուող Կ'ուզես որ ազիզ կենաս... տաղը: Վերջինիս մէջ, մի տեղ՝ պանդխտութեան գնացողի յաջողութեան միակ նախապայմանը խելքն ու համեստութիւնը համարելով, Ֆրիկն ասում է.

Մարդն, որ ի ղարիպութիւն երթայ,
Գէմ նորա շատ խելք պիտենայ,
Քան զամէնն ցած կենայ,
Հապա թէ իւր բանն կու լինայ...

Եւ անմիջապէս աւելացնում է.

Մտիկ դուն ծառին արա,
Թէ քանի՛ հիւնիր կայ ինա,
Այն ճիւղն որ պտուղն ունի,
Քան զպարտակն հե՞ր ցած կու կենայ:

Այդ էլ յիշեցնում է՝ Ծառը քանի բար (պտուղ) շատ ունենայ, գլուխը կախ կը գցի ժողովրդական ասացուածքը:

Մի այլ տեղ, խօսելով խելօք եւ անխելք մարդկանց մասին, եւ այն գերադասութեան մասին, որ ունեն առաջինները վերջինների համեմատութեամբ, Ֆրիկ գրում է.

Զանգէտ անզգամ մարդոյն հետ
Երթալն խիստ դժար է...

Կամ՝

Հետ անգէտին մի դատիր,
Թէ հազար որ զքեզ կու սիրէ...

որ յիշեցնում է՝ խելօք մարդու հետ քար կրելը լաւ է, քանց գժի հետ փըլաւ ուտելը, Իմաստունի հետ քար կրի, յիմարի հետ կերուխում մի անի ժողովրդական ասացուածքները:

Բացի վերոյիշեալ ժողովրդական ասացուածքներից, Ֆրիկի տաղերում գտնում ենք նաեւ մի շարք ժողովրդական կամ վերջինիս ոգուն հարազատ առածանման ասոյթներ, անէծքներ, օրհնէնքներ ...

Սակայն ժողովրդական ստեղծագործութիւնը Ֆրիկի համար չի եղել լոկ բովանդակութիւն, «Խելօքնուն խրատ» կամ «Խելօքնուն ասած մասալ»: Իբրեւ «ճարտար» բանաստեղծ (այդպէս է անուանում Ֆրիկն իրեն) նրա ուշադրութիւնից չէին կարող վրիպել ֆոլքլորին յատուկ արտայայտչական միջոցները, առածների ու ասացուածքների հարուստ նմանահնչիւնութիւններն ու ներքին յանգերը, ոճերի ու ասոյթների հակիրճ ու պատկերաւոր լեզուն, ժողովրդական երգերի բազմազան ու ռիթմիկ չափերը: Եթէ առաջին խնդրի (ժողովրդական առակների եւ այլ արտայայտչական միջոցների օգտագործման) վերաբերմամբ, բաւարարւում ենք լոկ հաւանական ենթադրութեամբ, ապա վերջին խնդրի (ժողովրդական երգերի տաղաչափական ձեւերի օգտագործման) համար ունենք Ֆրիկի անմիջական վկայութիւնները: Իր տաղերի մէջ նա մի քանի տեղ իրեն համար գրում է՝ թէ «Շատ մի հայերէն բաներ» է յօրինել, չատ «հայերէն մասալ ու առակ» ասել: Ինչպէս յայտնի է, «հայերէն» կամ «հայրէն»ը եղել է մեր ժողովրդական երգերի հնագոյն չափը, որը սիրուած է եղել մեր գուսանների ու ժողովրդ. երգիչների կողմից եւ որը օգտագործել են նաեւ մեր միջնադարեան աշխարհիկ բանաստեղծներից մի քանիսը (Գ. Աղթամարցի, Մ. Նաղաշ եւն.):

Ֆրիկի ուշադրութիւնը գրաւել է «հայերէնների» ռիթմիկ երաժշտական ոտանաւորը (կարճ 7 եւ 8 վանկանի տողերով եւ նոյնայանգ կամ տողընդմէջ նոյնայանգ տներով), որի հետեւողութեամբ է նա յօրինել եւ իր լաւագոյն տաղերից մի քանիսը:

Ա. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ

Ծանօթ երաժիշտ Մարգարիտ Բաբայեանի աշակերտները երգահանդէս մը կուտան, վաղը, Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 8.45ին, Սքօլա Քանթորոմի մէջ (269, Rue St.Jacques):

Ցայտագիրը երեք մասէ կը բաղկանայ, որուն արեւելեան բաժնին կը մասնակցին Տիկ. Արմենուհի Գեւոնեան՝ իր երկու նոր երգերով, Օր. Ալպան՝ Օր. Ղազարոսեանի նոր հեղինակութիւններով, Օր. Պիւլպիւլեան՝ հրէական եւ հայկական երգերով:

ԹՈՒՐՔ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ

Այս պատմուածքով ձեզի պիտի ներկայացնեմ մեր փողոցը:

Մեր փողոցին մէկ կողմը կը բարձրանային հսկայ պալատներ: Այս մեծ պալատներուն մէջ, — որոնք, իրենց թափած ծեփերով բայց կանգուն ճակատներով կը նմանէին ինկած երբեմնի հարուստներուն, — կը բնակէին միջակ դասակարգի ընտանիքներ: Միւս կողմը կը գտնուէին երեք աւերակ խրճիթներ եւ մեծ՝ հին ձեւով շինուած քանի մը տուներ: Այդ խրճիթները նախկին խանութներ էին, որոնց փրթած փեղկերուն տեղ դրեր էին կոտրած ապակիներ, ծակերը փակեր ու քանի մը աղքատներ պատսպարեր էին: Այդ երեք խրճիթներուն բնակիչները լուռ էին ու խելօք: Բայց, բոլոր աղքատներուն նման, ունէին անչուշտ յանցանքներ, որոնք անհանդուրժելի էին փողոցին: Ես խսկ՝ երբ տուն կուգայի՝ աճապարանքով կը հնչեցնէի զանգը եւ կ'ուզէի անմիջապէս ներս մտնել: Որովհետեւ, այդ խրճիթներէն մէկուն մէջ կը բնակէր կարճահասակ ծերունի մը, որ ունէր նոր ծնած կատուներ, հակառակ անոր որ ինք կարօտ էր օգնութեան: Անոր կից կը բնակէր գիրուկ հայ լուացարարուհի մը: Ես կը վախնայի որ ծերուկին կատուները չուրջս կը դառնան, իսկ հայ լուացարարուհին, անխուսթօրէն իր կոնքը պարզելով փողոցին մէջտեղը, վրաս գլուխս կը թրջէ:

Ամէն անգամուն ալ կը տեսնէի աղջիկ մը, որ նստած կ'ըլլար խրճիթներէն մէկուն առջեւ, ցած ու յարդէ աթոռի մը վրայ՝ բոլորովին անշարժ: Ամբողջ խնդիրը կը դառնար ահա այս աղջկան շուրջ: Ան գեղեցի՞կ էր թէ տգեղ՝ չեմ գիտեր. իր երկար ու սուր դէմքով, ցցուն այտոսկրներով, մինչեւ ուսերը անխնամօրէն իջնող սեւ մազերով: Թշուառութիւնը անոր դէմքէն սրբեր տարեր էր այդ բոլոր տարբերութիւնները: Իր պարզ չպարին կարմիր փայլը այդ տխեղծ դէմքին վատ ու դէշ կնոջ մը արտայայտութիւնը տուող միակ ու թշուառ իմաստն էր ...

Տեսնելով իր բաց թեւերն ու կուրծքը, իր կապոյտ գունատ պլուզը եւ, հակառակ իր չպարին, աչքերուն տակի կապոյտը, տուներէններուն հարցուցեր էի իր ով ըլլալը: Ինծի ըսին թէ մէկը չունի եւ ամուրիներու կարերը կարելով կ'ապրի:

Ուրեմն, եթէ հաւատ ընծայուէր փողոցի ըսի ըսաներուն, այս աղջիկը, հակառակ իր անշնորհ մարմինին եւ տգեղ դէմքին, վերջերս սկսած էր դէշ ճամբու հետեւիլ, եւ մեր փողոցի թշնամանքը աւելցած էր խրճիթի տէրերուն դէմ:

Արդէն երկար ատենէ ի վեր փողոցին հանդիսար խռովուած էր՝ ծերունին կատուներուն եւ գիրուկ հայ կնոջ աղտոտութեան պատճառաւ: Փողոցի բնակիչները համբերած ու ձայն հանած չէին: Բայց, այս աղջիկը ամէն բանի վրայ լեմոն քամած էր: Ամէն ոք անէծքով կը խօսէր անոր մասին:

Օր մը, սակայն, լսեցի որ մեզի դրացի աղջիկ մը միայն Թոյլատու լեզու կը գործածէ անոր հանդէպ: Զայրոյթէն աչքերը բացեր եւ «Ի՞նչ կ'ուզէք, չեմ գիտեր, կ'ըսէր, աղջիկը անկարող է աշխատելու, տխեղծ է, հիւանդ, հիւանդանոց գացեր է՝ չեն ընդուներ: Ի՞նչ ընէ: Եւ յետոյ՝ ամբաւ մէկ երկու ամուրիի կարերը կարելով կրնա՞յ ապրուստ ճարել: Առանց պատճառի չէ անշուշտ որ այդ ճամբան է ինկեր» ...

Այդ երեք աղքատ խրճիթներուն միակ պաշտպանը այս երիտասարդ աղջիկն էր եղած: Բնականաբար ոչ ոք կարեւորութիւն ընծայած էր անոր խօսքերուն: Ու որոշած էին այդ կառքուհի աղջիկը միւսներուն հետ փողոց նետել՝ ակերազդիր մը տալով իրենց դատառակի միտումին:

Երբ լսեցի թէ թաղին մէջ վէճեր կան այդ աղջկան շուրջ, չահագրգռութիւն մը ծնաւ մէջս աղջկան հանդէպ, ու, օր մը, պատահաբար գիտէր կրկին տեսայ դրան առջեւ: Կեցած էր ոտքի, եւ ուշադրութեամբ կը շտկէր խաւաքարտի կտոր մը, որ կախուած էր փայտէ փեղկերուն վրայ եւ մէկ կողմ էր նետուած ցերեկ ըլլալուն պատճառաւ: Այդ խաւաքարտի վրայ հետեւեալն էր գրուած.— «Տիեզերական զերծակատուն»: Այս բառերը, որոնք գրուած էին հաւէն չարժող աղտոտ խաւաքարտի մը վրայ, որքան ծիծաղ կը պատճառէին, նոյնքան ալ խոր ազդեցութիւն մը կը գործէին զանոնք կարդացողին: Մանաւանդ սա խաւաքարտը ուղղող վախի ու աժգոյն ձեռքերուն զգզգանքը եւ չոր դէմքին անզօրութիւնը այնքան սիրտ կը ճմլէին, որ այս հանդիպումէս վերջ զինքը պաշտպանող աղջկան իրաւունք տուի: Թշուառութիւնը շատ բաներ ընել կուտայ մարդուս ...

Իրիկնադէմի մօտ էր: Տուն կը վերադառնայի:

Երբ մեր փողոցը մտայ, ուշադրութիւնս գրաւեց աննախընթաց իրարանցում մը: Տղաքներ կը վազէին ու տուներէն կիներ իրենց գլուխները կը շարժէին: Երբ քիչ մը աւելի մօտեցայ, տեսայ մեր կարուհին, երկու ոստիկաններու միջեւ: Ան կուլար ու մեր փողոցի բնակիչներու երեսին կը պոռար.— «Դուք պատճառ եղաք»: Իր մազերը որոնք երբեք սանտրուած չէին, զոցած էր սեւ լաչակով մը, իսկ իր ցցուն այտերը թրջեր էին արտասուքի կաթիլներով: Ան իր շուրջը անէծքներ թափելէն կը յառաջանար:

Երբ ներս մտայ, հասկցայ իրողութիւնը: Ժամ մը առաջ իր խրճիթը խուզարկեր են ոստիկանները: «Մարդկայ» ըսելով ներսը փնտռտեր էին բրեր: Ու հիմա ոստիկանատուն կը տանէին հարցաքննելու համար: Այս դէպքէն անմիջապէս վերջ ապահովուեցաւ խրճիթներուն պարպումը՝ աղջկան մէկուն միջոցաւ:

Փողոցէն վռնտուողներէն այն որ ծեր էր ու կատուներու սիրահար՝ զողդղալէն ու անձայն հեռացաւ: Լուացարարուհին իր իրերը բեռցուց ձեռքի կառք մը ու լալով մեկնեցաւ: Իսկ կարուհին դեռ վերադարձած չէր ոստիկանատունէն: Պաշտօնեաները իր կոտրած թափած իրերը խրճիթէն վերցուցին, դրան անցուցին մեծկակ կղպանք մը եւ հեռացան:

Այն գիշեր, երբ կը մթնէր, պատահեցաւ դէպք մը որ կրկին գլուխները պատուհաններէն վար կախեց:

Կարուհին կը վերադառնար ... Բընականաբար բանէ մը լուր չունէր: Դանդաղօրէն մօտեցաւ խրճիթին: Բայց դրան մեծկակ կղպանքը զինքը խրտչեցուց յանկարծ: Ցետոյ զարմանքով երկարեց գլուխը եւ նայեցաւ, փեղկերուն ճեղքին մէջէն, խրճիթի մթին զեստին ու այն պարպումութեան որ գոյացեր էր վերցուած իրեղէններուն տեղ:

Վերցուց գլուխը: Եւ երբ պատուհաններուն մէջ տեսաւ հետաքրքիր մարդոց գլուխները, կրկին նայեցաւ աղջին, եւ պահ մը, կարծես ընելիքը չգիտնար, խրճիթին առջեւ անշարժ կեցաւ: Ցետոյ, դանդաղօրէն դարձաւ ու ուղղուեցաւ դէպի այն ճամբան, ուրկէ եկեր էր:

Կարուհին ու միւս երկուքը անգամ մըն ալ չվերադարձան:

Ցաջորդ օրը, սակայն, թերեւս մեր փողոցի ընթերցողներուն ուշադրութիւնը գրաւեցին, թերթին մէջ, հետեւեալ տողերը.

«Տարօրինակ մահ մը: Երէկ գիշեր, Իսթանպուլի կողմը, երիտասարդ աղջիկ մը, երբ պողոտան բոլորովին ամայացած էր, հանրակառքին առջեւ նետուեր դանդաղօրէն անցնելու ատեն, անիւներուն տակ մնաց: Այս մահը որ քիչ մը տարօրինակ կը թուի եւն.»...

Բնականաբար ոչ ոք մտածեց թէ ան մեր կարուհին էր: «Ցիմա՞րը, կո՞յր էր, ի՞նչ էր» ըսին ու լրագրերն էջը դարձուցին:

Հիմա մեր դրացիները շատ հանգիստ են: Որովհետեւ խրճիթները այլեւս ոչ ոքի պիտի տրուին: Եւ կարելի չէ որ զայցողներն ալ վերադառնան:

Մանաւանդ կարուհին ...

ՖԻՐԻՏԷ ՃԵԼԻԼ

Թարգմ. Վ. Ի.

ԱՏՐՊԵՏԻ ԿԵԱՆՔԸ

Գրեցինք թէ Մայիս 27ին Լէնինականի մէջ մեռաւ Ատրպետ, բուն անունով Սարգիս Մուբայաջեան: Ծընած է Կարս, 1850ին: Միջնակարգ կրթութիւնը ստացաւ Պոլսոյ մէջ, յետոյ անցաւ Կովկաս:

Գրել սկսած է 80ական թուականներուն: Ունի պատմագիտական եւ հընագիտական ուսումնասիրութիւններ, — խալիֆաթ, Իմամաթ, Կայսածական հարցերը Ատրպատականում, եւայլն: Ատրպետ զբաղած է նաեւ դրամագիտութեամբ եւ ...գիրքի փոխանակութեամբ: Ունի նորավէպեր, ոչ այնքան արժէքաւոր:

Իր գրական քարոյականին եւ նկարագրին մասին շատ քննադատութիւններ կատարուած են:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԻՋՕՐԵԱՅ ԼՈՅՍԸ Ս. ՊԵՏՐՈՍԻ ՎԵՐԵՒ

— . —

(Հռոմի պատմական հրաշալիքը)

Քու հրաշքդ է այս, գեղեցկոլորդ
գմբէ՛թ,
Երբ լիալիր լոյսն առաշէկ քու վերեւ

Կանգնի, շողին մէջ դողդողուն
երերին,
Ու ծանրութիւնդ իջնայ քու քար
զանգուածէդ:

Լոյսն երերուն, եւ արեւն ալ
փողփողուն,
Կումբրդ շողայ սարսուռն օդին
շունչին հետ:

Քարն բալխտակ, ամուր ագոյցքդ
ալ թեթեւ:
Շուքն անհետի ամէն ծերպէ,
խորը լոկ

Թափչի մութ... Կ'ոսկեզօծէ միջօրէն
Տատանումով աղօտ շողը զազաթիդ:

Եւ կապարեայ ծածկոյթն ահա
զանգուածիդ
Ակնախտիդ կը պրպըղայ լուսանեմ:

Շառայլ, շարժում կ'ըլլաս հրաշքի
լոյսին մէջ
Հանդարտ ոյժդ թրթռուն շողի
կը լուծուի...

Բայց խուսափուկ ժամը ոչինչ
չի զօրեր
Ցաւէրժութեանդ հոգիի, դուն լուռ
բըրգաձեւ,

Դէպ անմարմին կապոյտն, հեռի՛
ամբոխէն,
Քու մարմնացած գեղոյդ ոյժը
կ'արձակես:

Կ'արձակես զայն, դաշտէն մութ
լեռն ալ սողոսկ,
Եւ դէպ ի ծովը պաղպաջուն:
Ամէն կողմ

Գրաւէ նայուածքն հզօր պատկերդ,
հեռաւո՛րդ,
Մեծ զերդ արեւ, ջինջ զերդ գիշերը
լուսին:

Անեզրութիւ՛ն... Ոչ ծանր հիմա,
երբ ճօճես
Լուռ զերդ երազ, եւ գեղեցիկ
զերդ երսիհ,

Մեր առօրեայ քայլերէն վեր
խայտալով
Ցաւերժական Հռոմին վրայ:

Թրգմ. Գեղմ. ԵՍԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

GUIDE DES ETRANGERS, Տպ. Փարիզ, 1937: Ամբողջովին ֆրանսերէն, կը պարունակէ օտարականներու եւ ցուցահանդէսին առթիւ Փարիզ այցելողներու համար օգտակար եւ անհրաժեշտ բոլոր հասցէները: Գինը 6 ֆրանք: Դիմել 13, Rue de la Colonie, Paris.

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Լեւոնը կարծես պարզ հանդիսատես մը լինէր: Առաջին անգամ սայլի քով վազելէն վերջ, դրան կշտին յենած, տեղէն չէր շարժած: Մինչ տեղացի երկու ընկերները կիներուն կ'օգնէին, Լեւոնը կը մտածէր հետեւանքի մասին: Առիւծ Գեւօն կարծես սայլէն չէր ուզեր բաժնուիլ, անիւի եւին դիրք բռնած՝ հոն ալ զամուեր մնացեր էր: Արդեօք վիրաւորուա՞ծ է, ինքնիրեն մտածեց Լեւոնը ու հազիւ թէ երկու քայլ առաւ անոր մօտ երթալու, երբ փողոցի վերի եւ վարի կողմերէն բազմաթիւ հրացաններ պայթեցան, ու օդը լեցուեցաւ գնդակներու վզզոցի անախորժ ձայներով:

— Գեւօ,— ինքզինք դրան մէջ նետելով՝ գոռաց Լեւոնը,— Գեւօ՛ ...

Առիւծ Գեւօն՝ աչքերը արիւնով լեցուած՝ վայրկեան մը նայեցաւ Լեւոնին, որպէս թէ հասկցած չլինէր Լեւոնի կանչին իմաստը ու դարձեալ սկսաւ կրակել, կուրծքը տուած սայլի անիւին:

— Հա՛, եկայ ...

— Գեւօ՛, չո՛ւտ ...

Գեւօն բոլորովին հանդարտօրէն հնդանոց թիթեղ մըն ալ ամրացնելով հրացանի պահեստին՝ բթամատովը փամփուշտները վար մղեց եւ տասնեք ալ իրարու վրայ կրակելէ վերջ, ծանր ու մեծ բարձրացաւ տեղէն ու անհոգ քայլուածքով մը դէպի դուռը ուղղուեցաւ, մինչ բազմաթիւ գնդակներ վզզալով կողքէն կ'անցնէին:

— Գեւօ՛, չուտ ...

— Հա՛, պարոն Լեւոն:

Հազիւ թէ դրան մօտեցեր էր մեր Առիւծ Գեւօն, երբ Լեւոնի պողպատէ ձեռքը աքցանի նման ուսէն բռնած՝ դռնէն ներս նետեց զայն:

— Շո՛ւտ, Գեւօ՛, տղաքներուն հետ պատուհանները բռնեցէք, ես հիմա կուգամ:

Թոնրատան մէջ, ուր սայլի վրայէն բերուած ապրանքը մէկտեղած էր, բազմաթիւ դերկից կիներ հաւաքուած էին:

— Քոյրեր, լաւ գործ կատարեցիք,— Թոնրատնէն ներս մտած, ժպտելով ըսաւ Լեւոնը,— բայց ձեր սկսած դեղեցիկ գործը կիսատ մի ձգէք ... Մենք դեռ ատեն մը զօրքը կը զբաղեցնենք, իսկ դուք ապրանքը կրեցէք Թերլեմեզենց այգին, լեցուցէք քէօշկին մէջ ... Տէ, ձեզ տեսնեմ:

Կիներէն ամէն մէկը բան մը վերցնելով՝ իրարու ետեւէ դռնով դուրս ելան:

Ժամանակն էր որ Լեւոնը վեր բարձրանար: Սանդխամատները երկերկու ցատկելով՝ Լեւոնը մտաւ տղոց սենեակը:

Հիմա արդէն կանոնաւոր կռիւ մը սկսած էր: Սայլին հետեւող պահակները թէեւ առջի բերան փախած էին, բայց վրայ հասնող պահակախումբերով ուժովցած, փողոցի հակառակ կողմերէն հետզհետէ կը մօտենային դէպի սայլը, անընդհատ աջ ու ձախ կրակելով:

Սայլի դէպքն ու անոր յաջորդող կռիւը կանխամտածուած ձեռնարկ մը չէր եղած: Առիւծ Գեւոյի անհաշիւ քայլը պատճառ դարձած էր անսպասելի կռիւին: Բախտաւոր ելք մը ունեցեր էր այդ դէպքը, եթէ միայն Լեւոնը կարգադրեց որ տղաքը գոհանար բարդութիւններ չառաջանային: Նման որոշ հեռաւորութեան մը վրայ պահելով զօրքը եւ խուսափին արիւնահեղութենէ, եղածը արդէն բաւական համարելով:

Առիւծ Գեւօն երիտասարդ զինուորներէն մէկուն հետ նախկին դիրքը բռնած էր, Թոփալ Սատանան միւս երիտասարդի հետ՝ անկիւնի պատուհանը: Լեւոնը ոտքի վրայ, երբեմն մէկուն, երբեմն միւսին կը մօտենար՝ աչալուրջ հետեւելով զօրքի շարժումներուն, որոնք տան պատերու տակէն սողալով, փողոցի հակադիր կողմերէն զգուշութեամբ կը մօտենային:

Մէկ ալ փողոցի մէջ ընդհանուր գոռոց մը փրթաւ, ու զօրքը երկու կողմէն նաշասուն պոռալով վազեցին դէպի ճամբու մէջ մնացած սայլը: Գիտակցօրէն թէ անգիտակցօրէն, այդ ոչ ոք չի կրնար ըսել, մեր Առիւծ Գեւօն, հրացանի խողովակը դարձուց եւ սայլի վրայ մնացած թիթեղէ մեծ տուփին նշան բռնելով՝ կրակեց:

Յանկարծ կարծես սարսափելի երկրաշարժ մը հիմէն ցնցեց ամբողջ թաղը: Զարհուրելի որոտում մը լսուեցաւ, տները երերացին, փողոցի վրայ գտնուած տուներու ապակիները փըշուր փշուր եղան, ծառերու ջարդուած ճիւղերը օդը բարձրացան, բազմաթիւ տներու ծեփերը թափեցան:

Լեւոնը սենեակի պատին զարնուելով՝ գետին փռուեցաւ գրեթէ անզգայ վիճակի մէջ: Թոփալ Սատանան ու ընկերը, որոնց դիրքը ճիշդ սայլի դիմացն էր, ամբողջովին ծածկուեցան առաստաղէն թափած կիրի ծեփով:

Առիւծ Գեւօն չչմած մնացեր էր նստած տեղը: Հրացանը կողքին ինկած էր, գլխու փափախը քանի մը քայլ անդին: Երկու ձեռքերով գլուխը բռնած՝ եղան նման կը աքար:

— Վա՛յ, զարկուայ ... մեռայ ... վայլահ ես մեռայ ...

Պայթիւնին հետեւեցաւ զարմանալի լռութիւն մը: Ոչ մէկ հրացանի ձայն: Ամբողջովին թաթխուած փոշիի մէջ, էն առաջ Լեւոնը ինքզինքը գտաւ ու ոտքի ցատկեց, չորս բոլորը նայեցաւ:

— Գեւօ՛ ...

— Ախ, պարոն Լեւոն, ես մեռայ, ես զարկուայ ...

—Գեւօ ջան,— Լեւոնը երկու ոստումով ցատկեց Գեւոյի մօտ, դըրկեց ու տեղէն բարձրացուց զայն,— բան չկայ, Գեւօ՛, ոտքդ գետին դիր ... բան չկայ:

Առիւծ Գեւոյի ճակտէն արիւնը առատօրէն կը հոսէր: Ջարդուած պատուհանի ապակիի կտորներէն մէկը, խորունկ ճեղք մը բացած էր ճիշդ յօնքերուն մէջտեղը:

Թոփալ Սատանան, որ պարզապէս չչմած էր, ինկած տեղէն երերաց, ճիգ մը ընելով բարձրացաւ ու զարմացած չորս բոլորը կը նայէր: Ես ի՞նչ էր պատահած իրեն հետ:

Լեւոնը Գեւօն թողլով վազեց երիտասարդ զինուորի մօտ: Տղան աչքերը բացած՝ կոյլի անիմաստ հայեացքով պիշ պիշ կը նայէր Լեւոնին, առանց տեղէն շարժելու:

— Ծօ, Թոփալ, ես մեռայ,— սրտաճմլիկ ձայնով մը ըսաւ Առիւծ Գեւօն,— ես մեռայ, տնաքանդի տղայ:

— Չէ, հա,— Գեւոյի ճակատէն վազող արիւնը տեսնելով՝ վախեցած պոռաց Թոփալը, ցատկեց ընկերոջ մօտ ու դրկեց զայն,— Գեւօ, Գեւօ ջան ...

— Գլխէս զարկուայ ...

— Պինդ կեցիր, Գեւօ ջան, բան չըկայ ...

— Ես պիտի մեռնիմ, Սատանայ ... ես պիտի մեռնիմ:

— Գեւօ՛ ...

— Գիտէի գլխուս գալիքը, արդէն առտու ձախ աչքս խաղաց ... Օ՜ֆ, ես մեռայ, կիւլլէն ճակտէս մտաւ,— ու Գեւօն ձեռքը ճակատին քսելով՝ չչմած հայեացքով կը նայէր սեւփական արիւնին:

— Ձախ աչքդ չէր, Գեւօ, դուն ըսիր որ աջ աչքդ խաղաց ...

— Չէ, ձախն էր ...

— Աջը ըսիր ...

— Ծօ՛, ես քու...,— բարկութեամբ ոտքի ցատկեց Առիւծ Գեւօն՝ բոլորովին մոռցած՝ որ ինք մեռած կամ մեռնելու մօտ էր, որ կիւլլէն ճակատէն անցած էր:

Բայց օդի մէջ բարձրացած բռունցքը այն դիրքով ալ մնաց յանկարծ, ու Գեւօն բոլորովին ինքզինք գտած՝ ապշած ընկերոջ երեսն ի վեր բարձրաձայն ծիծաղիլ սկսաւ.

— Ծօ, սարսախ, կատակ կ'ընէի:

Քիչ թէ շատ չչմած, բայց բոլորն ալ ոտքի վրայ, կրկին հրացանները ձեռք առած էին: Լեւոնը կիսաքանդ պատուհանին մօտենալով՝ փողոցը դիտեց:

(Տար.)

ՄԱԼԽԱՍ

յետաձգուեցաւ «Լայփցիկ»ի մինջադէպին հետեւանքով, պիտի կատարուի դարձեալ դէպի Լոնտոն, ինչ որ յոյս կը ներշնչէ քաղաքական մտահոգութիւնը փարատելու։ Հիթլէր դարձեալ մեկնեցաւ իր լեռնային մենաստանը՝ հանգչելու։ Կ՚ըսուի թէ մթնոլորտի խաղաղեցումին նպաստած է Միացեալ-Նահանգներու Պերլինի դեսպանին կատարած ճնշումը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ տագնապը կը շարունակուի։ Ձերբակալուեցաւ Խրիմի կառավարութեան անդամներէն գործավարուհի Տիկ. Զիմպլիրովա, որ պետութեան դրամը «զեղծելով» երկանը կը յանձնէր։ Ուզբեկիստանի մէջ եւս «ժողովուրդի թշնամի» յայտարարուեցաւ եւ ձերբակալուեցաւ գործավարներու խորհուրդին նախագահը, — իր հետ ձերբակալուած են նաեւ բազմաթիւ բարձր պաշտօնատարներ։

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ վարձքերու օրէնքը, որուն պայմանաժամը կը լրանայ այս յուլիսին, կառավարութեան նախաձեռնութեամբ դարձեալ պիտի երկարաձգուի մինչեւ յունուար։

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԿՐՏԻՉ ԽԵԹՆԵՂԱՑՐԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

4 յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

Ռօպէնսօնի Grand Arbre Maison Fiquutesի օդասուն պարտէզը

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

կը խօսին ընկերներ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ եւ ԱՇՈՑ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ընկերական դաշտահանդէս

կազմակերպուած Պանեօ-Քաշանի Արծիւ Ընթակոմիտէի կողմէ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՀՕՐԱՔԻ պարտէզին մէջ

Rue Traversière, Պանեօ

Իւրաքանչիւր ընտանիք իր ուտելիքը միասին կը բերէ։ Խմիչքը տեղւոյն վրայ կարելի է ունենալ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր,

ՌՈՊԷՆՍՈՆ, Maison Fiquetի զովասուն պարտէզին մէջ.

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)։

կը նուագէ ԹԱՌԻՍ ԳԱՐԵԳԻՆԻ խուլական ընտիր ճազը։

Եւրոպական պարեր, անակնկալներ եւլն.։

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ — ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՂ ՇԻՇԼԻԿ

Մուտք 3 ֆր.։

ՀԱՂ. ՄԻՋ.—փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը, իջնել Թէրմինիւս

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր, իր կեդրոնատեղին,

8 Rue Bossuet, Paris

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ։

Այս առթիւ հանդիսաւորապէս պիտի բաշխուին թէնիսի խաղերու մրցանակները։

Ընտիր ճազ ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար Պ. ԿԱՐՄԻՐԵԱՆի

Մուտք ոչ-անդամներու 10 ֆր., անդամներու 7 ֆր.։

×

Երեքշաբթի, 29 Յունիս ժամը 21ին կը դասախօսէ

Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ նիւթ ունենալով

ՈՍԿԵԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Փ. Բիւզանդացին)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 33 (ՅՈՒՆԻՍ)

Բովանդակութիւն.— ԾՈՎ ԳԱՑԷՔ (Տոքթ. Ա. Աչճեան)։ ՏՈՔԹԷՕ՛Ր, ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՄ ՄԱՐՍԵՐ (Տոքթ. Ռ. Պլոնտէլ)։ ԾԱՐԱՒԻ ԵՄ (Տոքթ. Յ. Գաբրիէլեան)։ ՄԱՐԶԱՆՔԻ Ո՞Ր ՁԵՒԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼ (Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան)։ ՊՏՈՒՂ ԿԵՐԷՔ (Տոքթ. Շ. Այվազեան)։ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք։ Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր։

Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը ստանձնեմ յարկաբաժիններու եւ սենեակներու ամէն տեսակ նորոգութիւն եւ փոփոխութիւն (թուղթ, ներկ, ելեկտրական ցանցում), կահկարասիներու նորոգութիւն եւլն.։ Մատչելի գին։ Դիմել՝ Danielի, 49 rue Labat, Փարիզ (18)։ Հեռ. Montmartre 87-82։

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

25 Յունիս — 1 Յուլիս

երեկոյները ժամը 8.30

Իսկ Հինգ. եւ Կիր. ցերեկ եւ գիշեր։

Madeleine Soria et L. Baroux

dans

Maître Bolbec et son marie

et King-Kong

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք։

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարոփոր եւ Երեւանի Յառաջի գրադ...

...

Le Gérant: H. STEPHAN

...

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՅԻՍ — ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1937

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՎ, ՕԴԱՆԱՒՈՎ, ՇՈԳԵՆԱՒՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։ ՏԵՂԵԿԱՆԱԼ ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ։

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14 - 20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Բացուած է

Տոքթ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը։

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց։ Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ։

Կ՚ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7։

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.։ Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ։

Կ՚ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Բուաթոր) **45—47 Rue de la Boëtie**

Մէթրօ Miromesnil

29 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(11 տարեկան)

Կը դաշնակահարէ կտորներ Պախ-Պուզոնիէն, Պէթհովէնէն, Շոփէնէն, Ֆօրէէն, Շումանէն, Կապրիէլ Բիէռնէէն եւ Լիստէն։

Գիներ.— Ա. կարգ 20, Բ. կարգ 15 եւ Գ. կարգ 10 ֆր.։ Պանք 5 ֆր։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

Այսօր կիրակի, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,

Մէօտոնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ։

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Գնդ. Տ. ՊՕՂՏԻՍԱՐԵԱՆ**

եւ **Պ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ**

Կ'երգէ Տիկ. Զ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, կ'արտասանեն Պ. Պ. Հ. ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ, Ս. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ԳԱՐԱԵԱՆ։

Ընտիր նուագախումբ եւրոպական եւ հայկական պարերու համար։

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ԱՂ. ՄԻՋ.—Շոգեկառք Էնվալիտէն, իջնել Վալ Ֆլէօրի Մէօտոն մէթ լը Պէոի տ'Իսիէն առնել թաքսի (2 ֆր., մէկ անձի համար) եւ իջնել անտառին մէջ, թափի վէռ։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի։

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ԾԻԾԱՌՆԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)

գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Mélkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie H. Samuel 51 rue Mr. le Prince, Paris.

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԴՐԻԴՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Champs Elyséesի մօտ

ՀԱՅ ՃԱՇԱՐԱՆ ՄԸ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ

Մ. ՀԱՅԿ

Restaurant LE LORD

Paris

9 rue Lord Byron

à l'angle de la rue Balzac

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՄԱՔՈՒՐ, ԹԱՐՄ, ՀԱՄՈՎ, ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ

ԾԱԽՈՒ Է Պէլվիլի մէջ նպարավաճառի խանութ մը՝ իր բոլոր յարմարութիւններով։ Պայ 6 տարի։ Տարեկան վարձք 2250 ֆր. շարժով միասին։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Café Harem, 30, rue de Trévise (9) Հեռախօս Taitbout 40 66.

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մէթրօ **Pelletier** կամ **Cadet**

Ազանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով։

Մասնաւոր սրահ հացկերոյթի եւ հարսանիքի համար։

Agence de Voyage et de Tourisme

OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	54 Ruede la Républiqu e
Tel. Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-12

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով։ Գաղթականական գրասենեակ, վաւերացուած կառավարութենէն։ Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները հարաւային եւ կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար։

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին ս... եւ խղճմտօրէն։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 · 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թէլէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր զեղչեր իւրաքանչիւր հագուստ համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարման բաժանորդագրուի ցառաջին։ Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել ցառաջի կտրօնը։ Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք զիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըրթուռնած։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 29 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3459 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ

»»»» o ««««

Ռումանիոյ Կարոլ Թագաւորին Վարշաւա այցելութիւնը օրուան կարեւոր դէպքերէն մէկն է։

Վերջին ամիսները ընթացքին Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպան դիւանագիտական այցելութեանց եւ քաղաքական սակարկութեանց արգաւանդ դաշտ մը եղաւ։

Ամէնէն ուշագրաւը Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ֆոն Նէօյրաթի կատարած ճամբորդութիւնն էր՝ դէպի Պելկրատ, Սոֆիա եւ Փէշթա։

Ռումանիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ պատասխանատու վարիչներն ալ ճամբորդեցին զանազան ուղղութեամբ, ոմանք ալ իրարու փոխադարձ այցելութիւններ տուին։

Ռումանիոյ Թագաւորը հիմա փոխադարձ այցելութիւն կու տայ Լեհաստանի Հանրապետութեան նախագահ Մոշիցքիի, որ երեք շաբաթ առաջ Պուքրէշ գացած էր՝ ընկերակցութեամբ արտաքին նախարար գնդապետ Պէքի։

Երկրէ երկիր բոլոր այս այցելութիւնները մէկ բան ցոյց կու տան որոշակի՝ թէ փոքր պետութիւնները հետզհետէ կը ձգտին ձերբազատուիլ մեծերու խնամակալութենէն եւ իրենց համար քաղաքական անկախ ուղի գծել։

Այս ձգտումը չէշտուեցաւ մասնաւորապէս քանի մը ամիս առաջ, երբ Եուկոսլաւիա անջատ համաձայնութիւններ կնքեց իր երկու դրացիներուն՝ Իտալիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ։

Ու քանի կը շարունակուի անկախ գործունէութեան այս դրութիւնը, այնքան հող կը կորսնցնէ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը, այնքան ալ սիրելի՝ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Խորհրդային Միութեան։

Փոքր Համաձայնութիւնն ու Պալքանեան Համաձայնութիւնը՝ Լոքառնոյէն վերջ հաւաքական ապահովութեան գլխաւոր կռուաններն էին։

Հիմա որոշ չափով խախտած է Փոքր Համաձայնութիւնը, որ օրէ օր աստիճան մը աւելի կը հեռանայ Ֆրանսայի ազդեցութենէն եւ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքէն։

Երբ որ Եուկոսլավիա համաձայնեցաւ Իտալիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ, կատարուած իրողութեան մը առջեւ դրաւ Չեխոսլովաքիան, Ռումանիան, Յունաստանն ու Թուրքիան, որոնց հաւանութիւնը չառած իրաւունք չունէր քաղաքական ո եւ է յանձնառութեան տակ մտնելու օտար պետութեան մը հետ։

Այս ձեւով հետզհետէ ի պատուի կ'ըլլայ պետութենէ պետութիւն զինակցութիւն կնքելու սկզբունքը, որուն գլխաւոր ջատագովներն են Գերմանիա եւ Իտալիա։

Անդրադառնալով Ռումանիոյ Թագաւորին կողմէ Լեհաստանի մայրաքաղաքը կատարուած այցելութեան, քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի ատոր։

Ինչպէս կը յիշուի, 1924ին Լեհաստան եւ Ռումանիա զինուորական համաձայնութիւն մը կնքած էին, ուղղուած Խորհրդային Միութեան դէմ։ Այդ համաձայնութիւնը շատոնց մոռացութեան տրուած է արդէն։

Այս անգամ շատ աւելի ուժեղ զինակցութիւն մը կը կնքուի երկու երկիրներուն միջեւ։ Լեհաստանի արտաքին նախարար գնդապետ Պէք երեք անգամ Պուքրէշ այցելեց՝ այս զինակցութեան գետին պատրաստելու համար։ Ռումանիոյ սպայակոյտի պետն ալ Վարշաւա գնաց անցեալ դեկտեմբեր 10ին։ Երկու երկիրներու պատասխանատու զինուորականներուն միջեւ որոշուեցան նոր զինակցութեան բոլոր մանրամասնութիւնները։

Անգլիա եւ Ֆրանսա տեսնելով այս բոլորը, բացատրութիւն պահանջելու համար հաւաքական դիմում մը կատարեցին Պուքրէշի եւ Վարշաւայի կառավարութեանց, որոնք ապահովութիւններ տուին։

Բայց անկէ ի վեր պատահեցան զանազան դէպքեր, որոնք փութացուցին Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ զինակցութեան կնքումը։ Այդ դէպքերուն գլխաւորն էր Խորհրդային Միութեան զինուորական տագնապը,— Կարմիր Բանակի հրամանատարներուն գնդակահարումը — որ նշան մը կը համարուէր թէ ներքին խլրտումներ կը նիւթուին այդ երկրին մէջ, ուր հաւանաբար քաղաքային պատերազմ մը ծագէր։ Երկրորդ դէպքն էր Պիլպաոյի գրաւումը՝ որ յոյս կը ներշնչէր Ֆրանքոյի վերջնական յաղթանակին մասին։ Երրորդը՝ ֆրանսական դահլիճի տագնապն էր, որ շնորհիւ իր արագ լուծումին՝ բազմաթիւ չարակամ յոյսեր ի դերեւ հանեց։

Լեհ եւ ռումէն զինակցութիւնը, ըստ արժանահաւատ լուրերու, պաշտպանողական եւ յարձակողականէ աւելի բան մը պիտի ըլլայ։ Երկու երկիրները փոխադարձաբար իրարու պիտի օժանդակեն, ոչ միայն երբ իրենցմէ մէկը յարձակման ենթարկուի օտար պետութեան մը կողմէ, կամ երբ իրենցմէ մէկը յարձակի երրորդի մը վրայ, այլեւ երբ ներքին անդորրութիւնը խանգարուի մէկ կամ միւս երկրին մէջ։

Այսպէս ուրեմն նոր խմորումներ տեղի կ'ունենան կեդրոնական Եւրոպայի եւ Պալքաններուն մէջ։ Լեհաստան քանի մը տարիէ ի վեր ազատուած արեւմտեան պետութեանց, մասնաւորաբար Ֆրանսայի հովանաւորութենէն, իրեն համար անկախ քաղաքականութիւն մը կը վարէ, նոյնիսկ ղեկավարի դեր ստանձնելով։ Երեւոյթները ցոյց կու տան թէ կ'ուզէ փոքր պետութեանց օղակ մը կազմել Խորհրդային Միութեան շուրջ։ Այս քաղաքականութիւնը կը համապատասխանէ Գերմանիոյ հետապնդած ուղղութեան եւ հակառակ է Ֆրանսայի, մասնաւորապէս Չեխոսլովաքիոյ շահերուն։

Այս դէպքերը ցոյց կու տան թէ Գերմանիա հետզհետէ իր ազդեցութեան կ'ենթարկէ կեդրոնական Եւրոպայի եւ Պալքանի պետութիւնները։

« Պերլին - Հռոմ առանցքը» հետզհետէ կը զօրանայ ի հեճուկս « Լոնտոն - Փարիզ » առանցքին։

Եւրոպայի մէջ իրարու դէմ կը ճակատին երկու գլխաւոր խմբաւորումներ։ «Լոնտոն-Փարիզ»ը կը ջանայ իր կողմը շահիլ Միացեալ Նահանգները, նժարը ընդմիշտ իր կողմը հակեցնելու համար։ Մոսկուան սկսած է մտահոգութիւն ներշնչել այս «առանցք»ին։

Նոր խմորումները շատ յատկանշական են։ Բայց դեռ Եւրոպան իր վերջնական ձեւը չէ գտած։

Շատ բան կախուած է սպանիական եւ խորհրդային տագնապներու լուծումէն։

Հ. Ս.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

»»»» o ««««

ԷԼ ԱԶԻԶ, 21 Յունիս.— Թունճէլիէն վերադառնալով, վարչապետը Էլ Ազիզի մէջ կեցութիւնը անգամ մըն ալ քննելէ ետք հիմնապէս, պտտեցաւ օդային բանակետը եւ իրիկունը իր հետեւորդներով Էնկիւրի մեկնեցաւ։

Երբ Էնկիւրի հասաւ, կայարանին մէջ, զինք դիմաւորող եւմտական զօրծավարին ըսաւ.— « Ձեզի հասոյթի նոր աղբիւրներ բերի»։

ԷԼ ԱԶԻԶ, 21 Յունիս.— Վարչապետը 24 ժամ տեւող քննական այցելութեան միջոցին տուաւ կարեւոր հրահանգներ, որոնց անմիջապէս գործադրութեան ձեռնարկուեցաւ։

Թունճէլիի մէջ անդորրութիւնը հաստատուած եւ դէպքը քանի մը պարագլուխներու մէջ սահմանափակուած է։ Գութուտէրէի ներսը եւ Գըզըլտաղի գագաթը բարձրացած հետապնդիչ ջոկատները կը հաւաքեն ապստամբներու հատուկտոր մնացորդները։ Պարագլուխներէն Սէյիտ Րիզայի եւ անոնց հետեւորդներէն զատ, Տէրսիմի մէջ հանրապետական օրէնքներուն սրտովին չհամակերպող մարդ չէ մնացած։

Օդային ուժերը Թունճէլի հասնելէ վերջ, հոն գտնուողները պոռացած են. « Քէմալի թռչունները » կուգան։

ԷԼ ԱԶԻԶ, 22 յունիս.— Տէրսիմի շրջակայից մէջ յելուզակներուն ապաստանած կարեւոր դիրքերէն Գըզըլտաղ, Եիրմիպէշչինճի եւ Պէյազտաղ մեր հետեւակազօրաց ձեռքը անցած են։ Գըզըլտաղ գրաւուած է։ Մուհաֆըզ զօրագունդը պաշարած է Եիրմիպէշչինճին։ Յելուզակներուն գլուխներէն Սէյիտ Րիզա նամակ մը գրելով անձնատուր ըլլալ ուզած է։ Դեռ յայտնի չէ թէ ի՛նչ պայմաններ կան նամակին մէջ։ Այս պարագան ցոյց կու տայ որ յելուզակներուն վիճակը դէշ է։ Րէյիսներէն զատ հազարաւորներ կան անձնատուր եղած։ Շարժումը ամէն կողմէ կը յառաջանայ։ Շրջած զրոյցի մը համաձայն յելուզակները իրենց թշնամութիւնները պահելու պայմանով, առ այժմ, միութեան համար Գութուտէրէի մէջ ըրած իրենց երդումը խզած են։

Թունճէլիի դատարանը սկսած է պատրաստուիլ դատելու յելուզակներուն պարագլուխները։ Առջի օր ձերբակալուած ցեղապետը արգելափակուած է։

×

Փարիզի « Ժուռնալ » թերթը 27 յունիս թուականով կը հրատարակէ հետեւեալ հեռագիրը Էնկիւրիէն, անշուշտ թրքական փրոփականտի գիւմնէն.—

Կիսապաշտօնական աղբիւրէ առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Տէրսիմի ապստամբները պաշարման տակ առնելու գործողութիւնները յաջողութեամբ շարունակուեցան երէկ, մասնաւորաբար Քութուտէրէի շրջանին մէջ, Էլ - Ազիզի հիւսիս - արեւելեան կողմը, 75 քիլոմեթր հեռու։

Այս շրջանին մէջ տեղի ունեցածկռիւներուընթացքին, Քիւրտերը մօտ 40 սպանեալ ձգեցին կռիւին դաշտը, եւ Թուրքերուն ձեռքը ինկան բազմաթիւ գերիներ, որոնց կարգին երկու քիւրտ ցեղապետներ։ Գերիները ղրկուեցան Էլ - Ազիզ, դատուելու։

Միւս կողմէ, այնպէս կ'ենթադրուի թէ Փօքիրի լեռնաշղթայի կիրճերուն մէջ ապաստանած ապստամբները անձնատուր պիտի ըլլան մօտ օրէն։

Տը Պրուքէր եւ ուրիշ հրաժարականներ

»»»» o ««««

Գրած էինք թէ Բ. Միջազգայինի նախագահ Տը Պրուքէր հրաժարեցաւ եւ իրեն հետեւեցան քարտուղարը, Ֆրէտէրիք Ատլէր, գանձապահը, Վան Ռօօզպրոք։

Ուրբաթ եւ շաբաթ Միւթիւալիթէի մէջ Բ. Միջազգայինի Գործադիր Կոմիտէն ժողով գումարեց եւ զբաղեցաւ այս հրաժարականներու հարցով։ Գործադիր կոմիտէն մերժեց ընդունիլ հրաժարականները։ Տը Պրուքէր բացատրութիւն տուաւ իր հրաժարման պատճառներուն մասին։ Տը Պրուքէր մասնաւորապէս դիտել տուաւ որ Բ. Միջազգայինի կարգ մը հատուածներ, ինչպէս նաեւ ընկերվարականներէ կազմուած կառավարութիւններ, արտաքին ու ներքին քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերու մէջ, համերաշխ չեն ընթանար Բ. Միջազգայինի վերին մարմնոյն հետ։

Գործադիր Կոմիտէն, վստահութիւն յայտնելով նախագահութեան քաղաքականութեան մասին, խնդրեց ետ առնել հրաժարականները, միաժամանակ բանաձեւով մը դատապարտեց այն բարբարոս վերաբերմունքը, որոնց ենթարկուած է հրէութիւնը Լեհաստանի մէջ, յետոյ այն ահաբեկումները, որոնք, Ազգերու Դաշնակցութեան կամազրկութեամբ, վտանգաւոր կացութիւն մը ստեղծած են Տանցիկի մէջ, եւ ի վերջոյ զգուշութեան հրաւիրեց ժողովրդավար կառավարութիւնները այն ձեռնարկներուն դէմ, զորս Վան Զէյլանտ կը կատարէ Ուաշինկթընի մէջ, աշխատելով որ վարկ բացուի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ, որպէսզի այդ փոխառութիւններուն վրայ երկու պետութիւնները հետեւին առեւտրական ազատական քաղաքականութեան մը, միաժամանակ կրճատելով իրենց սպառազինութեան ծախքերը։ Բ. Միջազգայինի Գործադիր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

»»»» o ««««

Զօր. Ֆրանքօ կատաղի յարձակում մը ձեռնարկեց Խարամայի ճակատին վրայ։ Օդային տորմիղ մը թռչններով ռումբ տեղաց Մատրիտէն Վալենսիա մեկնող ճամբաներուն վրայ։ 50 հրասայլեր քանի մը քիլոմեթրի վրայ մաքրագործումի ձեռնարկեցին այդ ճամբաներուն եզերքը։ Կ'ըսուի թէ այս յարձակողականին նպատակն է ձեռք անցընել Մատրիտը ծովուն կապող վերջին ճամբան, ու միացնել Մարանոզայի, Սան Մարթէնի եւ Վաչիամատրիտի շուրջ կռուող ուժերը։ Արդարեւ քանի մը օրէ ի վեր Զօր. Ֆրանքօ շարունակ զինուոր կը համախմբէր այս շրջանին մէջ, սկսելու համար իր յարձակողականը։

Միւս կողմէ ազգայնական բանակը յամրօրէն կը յառաջանայ դէպի Սանթանտէր, որ հետզհետէ կը պարպուի։

«Գերմանիա կ'ուզէ ապրիլ խաղաղութեան մէջ»

»»»» o ««««

Վուրցպուրկի Նացիներու շրջ. ժողովին մէջ ճառ մը խօսելով կիրակի օր, Հիթլէր յայտարարեց ի մէջ այլոց.

— Նացի Գերմանիան մէկ ցանկութիւն ունի, ապրիլ խաղաղութեան մէջ եւ բարեկամաբար գործակցիլ բոլոր պետութիւններուն հետ, պաշտպանելով իր սեփական շահերը։ Այսուհանդերձ իրաւունք ունինք կասկածելու տրուած խոստումներու եւ միջազգային երաշխիքներու վրայ։

Լոնտոնի մէջ կրնան վստահ ըլլալ որ վերջին դէպքերու մեզի տուած փորձառութիւնը պիտի չմոռցուի երբեք։ Նման դէպքերու մէջ, այսուհետեւ, մենք պիտի պաշտպանենք մեր ազատութիւնը, մեր անկախութիւնը, մեր պատիւը եւ մեր երկրին ապահովութիւնը մեր սեփական միջոցներով։ Փառք Աստուծոյ, բաւական զօրաւոր ենք հիմա, այդ պաշտպանութիւնը կատարելու համար։ Կատուն մէկ անգամ կ'այրէ իր պոչը, ինչպէս ամէն մարդ մէկ անգամ կ'իյնայ սխալի մը մէջ։ Ցիմարներն են միայն, որ կը կատարեն նոյն սխալը երկու անգամ։ Ո՛չ ես, ո՛չ ալ գերման ժողովուրդը ցանկութիւն չունինք երկրորդ անգամ մը եւս մեզ վտանգի ենթարկելու։

Ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը

»»»» o ««««

Վերջին հեռագիրները կը հաղորդեն թէ գերման նաւատորմին մեծագոյն ուժերը մեկնեցան Միջերկրականէն, անցնելով Ատլանտեան։ Այս պարագան նշան մըն է, կ'ըսեն թերթերը, թէ միջազգային քաղաքական հորիզոնը քիչ մը աւելի կը պայծառանայ։ Այսուհանդերձ գերմանական եւ իտալական մամուլը թշնամական վերաբերում մը ցոյց կու տայ անգլօ-ֆրանսական առաջարկին, որ այսօր պիտի դրուի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովի օրակարգին վրայ,— Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները կ'առաջարկեն Սպանիոյ ծովեզերքներուն ամբողջ հսկողութիւնը յանձնել անգլօ-ֆրանսական նաւատորմին։ Այս երկու պետութեանց ստեղծելի դերը գոհացուցիչ չեն գտներ Պերլինի եւ Հռոմի մէջ։

Թուրքերը ռազմանիւթ կը փոխադրեն Սուէյտիա

»»»» o ««««

Դամասկոսի « Ֆէթէլարապ» թերթը կը գրէ.— Թրքական առագաստանաւ մը եկած է Սուէտիայի ծովեզերքը։ Խարսխած է Թիւրքմէնտաղի Մաղարաքէօյի մօտ։ Տեղին Արաբներուն ուշադրութիւնը գրաւած է այդ առագաստանաւը։ Անոնք ուզած են նաւուն մօտենալ, բայց առագաստանաւը պարպելէ յետոյ բեռը՝ դէպի բաց ծով ելած է։ Մեր իմացածին նայելով, այդ առագաստանաւին ընկերացած է Ապտուլլահ պէն Էլ - Շէք Մարուֆ - էլ - Հալէպի։ Այդ մարդը Թուրքիա գացած եւ ռազմանիւթ բերած է։ Ապտուլլահ պէն Մարուֆ իր ինքնութիւնը ծածկած է, Արաբներուն վրէժխնդրութենէն վախնալով։ Կը կարծուի թէ ռազմանիւթը գիւղերուն մէջ պահած է։ Այդ մարդը մօրուքն ալ ածիլած է։ Ոստիկանները քննած են թրքական կարգ մը ինքնաշարժներ եւ անոնց մէջ գտնուած հրացանները եւ ռազմանիւթերը գրաւած են։

Ռուսիոյ քաղաքական տագնապը

»»»» o ««««

« Մաթէն » կը գրէ թէ Ռուսիոյ ներքին քաղաքական տագնապը կը շարունակուի նոյն խստութեամբ։ Վերջ գտած չեն ձերբակալութիւնները, պաշտօնանկութիւնները, գնդակահարութիւնները, աքսորները, ոչ իսկ... անձնասպանութիւնները։ Օրուան կարգախօսն է,— հալածել լրտեսները։ Եւ բովանդակ երկրին մէջ, մէկ ծայրէն միւսը, ամէն կոմունիստ ստիպուած է լրտես տեսնել իր շուրջը։ Ու եւ է ձախողութիւն կը վերագրուի « լրտեսի » մը գոյութեան։

Այսպէս Կովկասի մէջ գիւղատնտեսական ծրագիրները ձախողեցան,— պատճառը լրտեսութիւնն է եւ ձերբակալութիւն։ Ծայր Արեւելքի մէջ, ձկնորսութեան պետական ծրագիրները չիրագործուեցան,— պատճառը ճափոնական լրտեսներն են եւ ձերբակալութիւն։ Խրիմի մէջ, հսկայ գործարան մը չի կրնար ժամանակին տալ ծրագրուած արտադրութիւնը, եւ գործարանին տնօրէնը կը հրամայէ ածիլել բոլոր բանուորներուն գլուխները, որպէսզի... արդիւնաբերութիւնը աւելնայ։ Ու ծանր բախումներ տեղի կ'ունենան գործարանին մէջ։ Կը ձերբակալուին գործարանին վարիչները, այն ամբաստանութեամբ թէ շարժած են ֆաշական լրտեսներու հրահանգով։

« Իզվեստիա » կը գրէ թէ Խաբարովսկի մէջ ձերբակալուեցան բազմաթիւ բարձր պաշտօնատարներ, որոնք կը գործէին ի հաշիւ դրացի պետութեան մը որ աչք ունի Խորհ. Միութեան արեւելեան հողամասերուն եւ կ'ուզէ գրաւել զանոնք զինուորական յարձակումով մը։

Կը հաղորդուի դարձեալ թէ պաշտօնանկ եղած է Չեփքին, որ վարիչն է գիւղատնտեսական բարձր. վարժարաններու։ Ձերբակալուած են նաեւ երկաթուղիի վարչութենէն բարձր պաշտօնատարներ, որոնք ամբաստանուած են թէ Սիպերիոյ երկաթուղիներուն գաղտնիքը կը հաղորդէին օտար պետութեան մը։

«ԱՅՐՈՂ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ՄԷՋԷՆ»

ԹԻՖԼԻԶ, ԲԱԳՈՒ ԵՒ ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Բ.

Բագու, մէջը հաշուելով նաւթային քաղաքամասերը՝ Սաբունճի, Բալախանի, Բիբի-Այպաթ, Սուրախանի, ըստ Գուրգէնի այն ատեն ունէր 500 հազար բնակիչ: 50,000ը Ռուս էին, մնացեալը կէս առ կէս Հայ եւ Թաթար: Կային նաեւ քանի մը Անգլիացի, Ֆրանսացի եւ Սկանտինաւեան երկիրներէ եկած մարդիկ, որոնք կը գործէին քարիւղի ճարտարարուեստին մէջ: 1905-ի Հայ-Թաթարական կռիւներէն վերջ, վէճը դադրած էր, բայց յարաբերութիւններու իրական բարելաւում մը չէր յաջողած: Ատելութիւնը, իբր մոխիրի տակ թաղուած կրակ, կը մնար: Առաջուան պէս Հայերն ու Թաթարները իրարմէ բաժնուած կ'ապրէին իրենց թաղամասերուն մէջ եւ այս բաժանումը՝ ոչ միայն քաղաքին մէջ, այլ եւ ամբողջ երկրին մէջ: Անկարելի էր երեւակայել որ Հայ մը Թաթարական գիւղի մէջ կամ Թաթար մը Հայկական գիւղի մէջ հաստատուէր:

Ռուսական տիրապետութիւնը այլեւս ձեւականօրէն միայն գոյութիւն ունէր եւ կը ներկայացուէր Քերէնսկիի շրջանի մնացորդներուն կողմէ իբրեւ ժամանակաւոր միջին ելք մը, մինչեւ որ մէկը կամ միւսը ինքզինք զօրաւոր զգար եւ վարչութիւնը ձեռք առնէր: Կար նաեւ Համայնավար կուսակցութիւն մը, որ օրէօր կը զօրանար եւ կը ձգտէր կառավարութեան տիրանալ: Ամէն կուսակցութիւն իր կողմը կը քաշէր եւ հանրային կեանքը դեռ իր հին ձեւով կը շարունակուէր, բայց միայն ցերեկը: Գիշերը պէտք էր հաշուի առնել կողոպտիչը մինչեւ մերկացում: Ոստիկանութիւն շատոնց չկար: Կացութիւնը աւելի ծանրացաւ երբ Հայերը, Թաթարները եւ Համայնավարները սկսան հրապարակ գալ լաւ զինուած եւ մեծ խումբերով: Ասոնք երբ իրար տեսնէին, ճամբանին կը փոխէին, վասնզի հրաշէնի հարուած մը բաւական պիտի ըլլար վառօդի տակառը պայթեցնելու: Քանի մը շաբաթ վերջ յարաբերութիւնները անտանելի դարձած էին: Ռուսիայէն ոչ մէկ լուր: Ամբողջ Կովկասը յեղափոխութեան մէջ էր:

Այդ օրերուն, դեռ ուժանակը չպայթած, բարեկամներ ծառայութիւն մը կը խնդրեն Գուրգէնէն: Ունէին բամբակի դաշտեր եւ այգիներ Բագուի եւ Թիֆլիսի միջեւ գտնուող տափաստանին վրայ, շոգեկառքի գծին քով, որ կը կտրէ Անդրկովկասը արեւմուտքէն արեւելք: Ագարակէն եկած լուրերու համաձայն, այնտեղի վիճակը անտանելի դարձած էր: Թաթար բնակչութիւնը սկսած էր կենդանիները եւ անշարժ ստացուածքները դուրս կրել: Ագարակին վարիչը անկարող էր, զօրաւոր ձեռք մը պէտք էր: Գուրգէն կ'ընդունի առաջարկը, բայց ինչպէս դուրս ելլել Բագուէն: 500 քիլոմեթր ճամբայ էր: Պէտք էր շոգեկառք առնել եւ ատոր համար ալ ամէն օր կայարան քալել եւ բախտ ունենալ:

Շաբաթը այսպէս կ'անցնի, երբ շոգեկառքի պաշտօնեայ մը կը յայտնէ թէ այդ իրիկունը կառախումբ մը դէպի Թիֆլիս ճամբայ պիտի ելլէ: Թէ որքան առաջ պիտի կրնայ երթալ, կարելի չէր ըսել, քանի որ Բագուի եւ Թիֆլիսի միջեւ տարածուած տափաստանն ալ յեղափոխութեան մէջ էր: Ամբողջ Թաթար ժողովուրդը շարժումի վրայ էր՝ ռուսական վերջին խումբերուն ձեռքէն առնելու համար զէնքերը: Կռիւներ տեղի ունեցեր էին արդէն: Բայց պէտք էր գտնուիլ կայարանը, որպէսզի շոգեկառք կարենար նստիլ: Կայարանը առնելու համար տուն դացած պահուն, կը հանդիպի «Հայ Երիտասարդ Կազմակերպութեան» վարիչներէն մէկուն, որ նախապէս ռուսական տեղակալ էր եւ ծանօթ էր իրեն կանուխէն: Կը նայի փայլփլուն աչքերով եւ կը մրմնջէ. «Ձեզի խորհուրդ մը պիտի տամ, լաւ կ'ընէք որ հեռանաք Բագուէն, գիտեմ որ դուք կրնաք դաշնակից ըլլալ եւ այստեղ ապրողներու հետ կապ չունիք: Այս տարի Ռուսերուն հետ համաձայնեցանք, որ Թաթարներու եւ մեր միջեւ հաւանական ընդհարումի մը ժամանակ, անկողմնակալ չէզոքութիւն պահեն եւ զէնք տալով մեզի օգնեն: Հիմա, այս իրիկուն վերջապէս 1905ի վրէժը պիտի լուծենք: Թէ ի՛նչ կ'ըլլայ վերջը, համայնավարութիւն թէ անիշխանութիւն, այդ միեւնոյնն է: Թերեւս ալ կը յաջողի խաղը եւ Բագուն կը դառնայ մեծ եւ ազատ հայկական քաղաք մը»:

Խորհելով որ վերջին վայրկեանը հասած է, դարձեալ անխուսափելի համայնավարութեան հաստատումէն առաջ Գուրգէն կ'աճապարէ, մանաւանդ որ կը գտնուէր սեւ ցանկին մէջ եւ ստացած էր սպառնագրեր դանակներով եւ կախաղաններով նկարուած... Իր կարգին կը զգուշացնէ իր ծանօթները, բայց ատիկա աւելորդ իսկ էր, քանի որ ամբողջ քաղաքը կը զգար մօտալուտ պատահարը: Կայարանի պաշտօնեայէն կը խնդրէ կառախումբը ցոյց տալ: Ընդամէնը երկու կառք կապած էր վայրաշարժը, եւ պատրաստ մեկնելու: Արդէն իբրեւ ճամբորդ կային մէկ քանի Վրացիներ եւ երկու ռուս երկաթուղիի պաշտօնեայ՝ իրենց կիներով: Ոչ մէկ Թաթար կամ Հայ կ'երեւէր: Երկու պաշտօնեաներ, իրենց ձեռքին մէջ քարիւղի աղօտ լոյս մը, կը մօտենան, դռները կը բանան եւ ճամբորդները տեղ կը բռնեն: Մութ կառքին մէջ շփշփելով նստարան կը փնտռեն: Լոյս պէտք չէր վառել, որպէսզի Թաթարները զէնք չպարպէին շոգեկառքին: Ամէնէն առջեւի բաժանմունքին՝ կը յուսար մինակ մնալ: Դուռը կը հրէ եւ պայուսակը կը նետէ ներս... մէկուն վրայ, որ այնտեղ նստած կը մշ՞ր: Ձեռքը ատրճանակին կը տանի: Ով էր գոց կառքին մէջ: Հարցում ռուսերէն լեզուով: Ոչ մէկ պատասխան: Միայն կը լսուէր հեւալ մը: Գրպանի լամբը վառելով կը տեսնէ... նոյն հայ քահանան, որուն ծխատուփը առած եւ գլանիկի պաշարը գրաւած էր այն օրը, Ինչուշ տիրակալին բարեխնամ օժանդակութիւնով:

Հայ քահանան գոհունակութիւն կը յայտնէ Աստուծոյ, որ ներս մտնողը Թաթար չէր: Խօսակցելով կը յայտնէ որ մութէն օգտուեր կոտրած պատուհանէ մը ներս է մտեր, քաջ գիտնալով, որ ոչ մէկ պարագայի Հայ մը միասին պիտի առնուէր: Թիֆլիս կ'ուզէ երթալ: Երբ կը հարցնէ թէ զուտ թաթարական բնակչութիւն ունեցող հարիւրաւոր քիլոմեթր ճամբայէ անցնելէն չի՞ վախնար, քահանան անվրդովօրէն կը պատասխանէ թէ ինք շատ լաւ տեղեակ է անցքերուն, վստահ է որ ողջ չի հասնիր Թիֆլիս, բայց նոյնքան եւ աւելի վստահ է, որ այդ օրը պիտի սկսին ջարդերը Բագուի մէջ: Քահանան, գիտէր թէ առաջին զէնքի հարուածէն 24 ժամ ետք ճամբու երկայնքին ոչ մէկ Հայ ողջ պիտի մնայ, բայց հակառակ ատոր՝ «պարտաւոր եմ, կ'ըսէր, կեանքը վտանգի տակ դնելու, ոչ թէ ինծի համար այլ շա՜տ շատերու համար...»:

Քահանան խօսքը կը կտրէ պէտք եղածէն աւելին բսած ըլլալու վախէն: Շոգեկառքը ճամբայ ելած էր: Գուրգէն կ'առաջարկէ քահանային վերի անկողինը պառկիլ: Բայց պատասխան կը ստանայ որ եթէ մասնաւոր կարեւորութիւն մը չունէր, ինք կը նախընտրէր վարը պառկիլ: Գուրգէն վեր կը ցատկէ, եւ ատրճանակը բարձին տակ կը դնէ եւ կ'երկննայ:

Վարէն կլկլոց մը կը լսուի.— «Կ'արտօնէ՞ք որ քնանալէ առաջ ձեզի քոնեակ մը տամ, ես միշտ կ'առնեմ...»:

Կը խմէ փոքրիկ գաւաթով խմիչքը եւ կը քնանայ...:

ԱՐՄԷՆ ՏՈՀՄԻԿ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԿԻՊՐՈՍԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ

Երբ դեռ Կիպրոս կղզին բիւզանդական կայսրութեան մաս կը կազմէր, մեծաթիւ հայ գաղութ մը կ'ապրէր այս պատմական կղզիին մէջ: Այն շրջանին, երբ Կիպրոսի վերջին յոյն կառավարիչը, Իսահակ Կոմնենոս, որ ինքզինքը «կայսր» հռչակելով ուրացաւ Բիւզանդիոնի տիրոջ վեհապետութիւնը, պատերազմեցաւ երրորդ խաչակրութեան մասնակցող Անգլիոյ Ռիչարտ Առիւծասիրտին դէմ (1191), Կիպրոսի հայ գաղութը օգնեց Կիպրոսի Յոյներուն, իսկ Կիլիկիոյ Հայերը օգնեցին՝ Անգլիացիներուն ու խաչակիրներուն:

Մինչ Հայոց իշխանապետ Լեւոն Բ. 1192ին Կիպրոսի մէջ կնքահայր կը ներկայանայ Անգլիոյ թագաւորին ամուսնութեան հանդէսին, Կիպրոսի Հայերը Յոյնաց միացած՝ Իսահակ Կոմնենոսի յաջորդ մը կը հռչակէին իբր «Կայսր Կիպրոսի»:

Երբ Լուսինեանները հաստատուեցան Կիպրոսի մէջ (1192 - 1489), Հայերը մեծվստահութիւն կը ներշնչէին անոնց արքունիքին մէջ: Խնամիական կապերով հաստատուեցան Կիպրոսի եւ Կիլիկիոյ արքունիքներու յարաբերութիւնները, ու Կիպրոսի Լուսինեանները Հայոց տուին երկու թագաւորներ:

Կիպրոսի երկու ծաղկեալ քաղաքներուն մէջ, Նիկոսիա ու Ֆամակուստա, Հայերը ունէին իրենց եկեղեցիները ու թեմակալ երկու եպիսկոպոսները՝ բազում վարդապետներով ու քահանաներով: Կղզիին ընդարձակ տափաստաններուն մէջ կային բազմաթիւ հայկական գիւղեր, որոնցմէ «Արմէնոհորի»ն ցարդ կը պահէ իր անունը: Այս հին շրջանէն մնացած՝ իր գոյութիւնը կը պահէ նաեւ Կիպրոսի Հայոց միակ վանքը, Ս. Մակար, որ կը գտնուի հիւսիսային լեռնաշղթային զովարար լանջերուն վրայ, ու շատ գեղեցիկ տեսարաններով պճնուած: Ըստ աւանդութեան՝ հոս այցելած է Հայոց Թորոս Բ. իշխանապետը, իսկ յետագայ դարերուն, այս վանքի մատրան մէջ տեղի ունեցած էր եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն մը, ձեռամբ այցելու Հայոց Պիծակ կաթողիկոսին:

Երբ վերջ գտաւ Հայոց թագաւորութիւնը (1375), Կիպրոսի լատին արքաները, իբրեւ Լեւոն Ե.ի ազգակից եւ արենակից, իրենք զիրենք «Հայաստանի թագաւոր» հռչակեցին մինչեւ 1489 թուականը: Այս տիտղոսաւոր թագաւորութիւնը կը շնորհուէր հայ եպիսկոպոսներու ձեռքով, որոնք Կիպրոսի հոյակապ տաճարներուն մէջ հայկական միւռոնով թագաւոր կը պսակէին Կիպրոսի թագաւորները:

Լուսինեաններէն վերջ Կիպրոս նախ ենթարկուեցաւ Վենետիկցիներուն տիրապետութեան (82 տարի), յետոյ գրաւուեցաւ Թուրքերու ու Անգլիացիներու կողմէ: Այս շրջանին հայ գաղութը երթալով պակսեցաւ, եւ երբ Թուրքերը յաղթական մուտք գործեցին Նիկոսիոյ մէջ, խումբ մը Հայեր Լալա-Մուսթաֆա փաշայէն եկեղեցի մը խնդրեցին իրենց համար: Թուրք փաշան Հայոց նուիրեց լատինակերտ Notre Dame de Tyr ի եկեղեցին, որ ցարդ Հայոց կը պատկանի (1570էն ի վեր) ու կը կոչուի «Սուրբ Աստուածածին»:

Կիպրոսի հայ արդի գաղութը կը բաղկանայ 4,000 անձերէ, բայց ունի թեմակալ արքեպիսկոպոս մը եւ 3–4 քահանաներ: Նիկոսիոյ ու Լառնաքայի մէջ գոյութիւն ունին հայ եկեղեցիներ, ու ջանքեր կը թափուին եկեղեցիներ հիմնելու Կիպրոսի գլխաւոր միւս քաղաքներուն մէջ ալ:

Նիկոսիոյ ու Լառնաքայի գլխաւոր հայկական ակումբներուն մէջ կան գեղեցիկ գրադարաններ, որոնցմէ կ'օգտուի ընթերցասէր հայ երիտասարդութիւնը: Նիկոսիոյ մէջ կայ նաեւ Հայուհեաց Միութիւնը, որ ժրաջանութեամբ լծուած է օգտակար ձեռնարկներու: Կիպրոս ունի Ազգաբաշխումի մարմին մը եւ Բարեգործականի մասնաճիւղ մը, իսկ Նիկոսիայէն հազիւ մէկ ու կէս մղոն հեռու՝ Մելքոնեան Կրթական Հաստատութիւնը:

Կիպրոսի հայ գաղութը ունի քանի մը կալուածատէրներ (Մելիքեան, Երամեան, Կիւլպէնկեան ու Ցակոբ Պոյաճեան), բազում վաճառականներ երկու Պօհճալեաններ, Ճիվէլէկեան, Մելիքեան, Մատուռեան, Մկրեան, Գույումճեաններ, Համբարչեան, Ագիրեան, եւայլն), բժիշկներ (Կէօքճեան, Մանկոյեան, Թումայեան ու Գալայճեան), ատամնաբոյժներ Ռ. Թագւորեան, Ս. Մուրատեան, Ճ. Կիրակոսեան, Ց. Սարեան, Ց. Թէօքճեան ու Մաթոսեան) եւ հոյլ մը կառավարական պաշտօնեաներ ու պատուաւոր արհեստաւորներ:

Ազգային վարժարաններ գոյութիւն ունին Նիկոսիոյ, Լառնաքայի, Լիմասոլի, Ֆամակուստայի եւ Ամխոստոյի մէջ, ուր կը յաճախէ հարիւրաւոր հայ երկսեռ աշակերտութիւն մը: Անցեալ տարուան առաջին եւ ամենափայլուն շրջանաւարտուհին էր Վարսենիկ Պոյաճեանը, դուստր Արարայի հերոսամարտին մասնակցող դաշնակցական Ցակոբ Պոյաճեանին:

Կիպրոս կղզին նախ պատկանեցաւ Եգիպտոսի փարաւոններուն, յետոյ կարգաւ գրաւեցին՝ Յոյներ, Ասորիներ, Պարսիկներ, Փիւնիկեցիներ, Պտղոմեան Յոյներ, Հռովմայեցիներ, Բիւզանդացիներ, Արաբներ, Լուսինեաններ, Վենետիկցիներ, Թուրքեր ու ամէնէն վերջը Անգլիացիները (1878):

Կիպրոս ունի հետեւեալ բնակչութիւնը.—

Յոյներ 300,000,— Թուրքեր 66,000, — Մարոնիներ 1,800,— Հայեր 4,000, — Եւրոպացիներ 3,000:

Կիպրոսի պաշտօնական լեզուներն են՝ անգլիերէն, յունարէն ու թուրքերէն:

ԿԻՊՐԱՑԻ

ԿԱՐՕ՛Տ ՀԱՅՐԵՆԻ...

ԱՏԱՓԱԶԱՐՑԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՆԱՄԱԿԸ

ՍԵԼԱՆԻԿ.— Սիրելի՛ Ատափազարցիս, Եղիշէ.—

Փնտռած մարդդ էս էմ: Հաճի Վարդերես աղան: Ոչ մատուռական եմ, ոչ դրոց-բրոց, ոչ ա ըլլալու միտք ունիմ: «Այր»ը տեսնեմ ոչ Մելքիսեդեկենց դուքէնուն սանտրը կը կարծեմ: Բայց նամակդ ստացած վախթս, էս ա, ճիշդ պաւելին էօրտէկներուն պէս, սանկ տալմըշ մը եղած էի մինչեւ Ատափազար: Ամա ի՛նչ ըսեմ քի, Թիւյլու-փետուրս խուսմ ըլլալ դուրս էկայ: Արուն-քրտինքի մէջ մնացի: Մեր քաղաքին այնքան քաղցր յիշատակները խոցեցին սիրտս:

Է՛յ կիտի Ատափազար, է՛յ...: Ի՛նչպէս մոռնամ քեզ, ինչպէ՞ս մոռնամ Ջուրճի Մինացդ, իր անըմժան թէնէքէններով, դաղէթէներուն մէջ դրող Սիրունիին պապան՝ Ճօլօլենց Առաքելը, որ զարկին յետոյ, գինով Հապիպը, Խենթ Կակին, Դամարպէյը, Քէօսէլէճի բոբոս Պէյրօսը, Թուլումպաճի Խուլ Խազարը, պատերազմի ժամանակ թրքացած Հաճի Հաննէսը, Քէօր Մինացին աղան՝ Ուչուրթմաճի Կրկրոը, Եանիճը, Վըլկիտէյը, որուն անունը փոխանցուած էր նաեւ իր եղբօր, Իրի Մինացը, քըխ քըխ ընող Ղույումճի Խորէնը, Ղալիպճի Նշանը, Տօմպուլենց Հաննէս աղան, Ալթըպարմախէնց փրկիչցու Խենթ Արմէնակը, Ամերիկայէն եկած Ճամճի Արթինը, Պոյլնները թրաշ ըրած՝ պանքէսի սուրաթով Փաթլիճի մեծխօսիկ Ներսէսը, Զայլիկենց էդաճի Անդրանիկը, Օննիկ էֆէնտին, փանֆարին մէջ Էլիfoնը հնչեցնող ցօղուղճի տափակքիթ Մնացականը, Էքմէքճի Կօլօպիճը, Տօքթ. Զարուհին, բորոտխատան եկմէնիճի Սանդր աղբարը, Աչխենց Հաճի մարը, չարաթապաշ մեծ... Արբուկ տուտուն...

Ինչպէ՞ս մոռնամ Ղըզըլ-պէյլիկը՝ իր բմբշամարտներով, Արտին արայըխը, Հօրօզէրը, Ս. Հրեշտակապետ թաղը, Քէօմիւր Պազարը, Նէմսէյէ-րը, պատուական «Ժառէ՛ն»ը:

Ինչպէ՞ս մոռնամ հեռաւոր Պէչ-Քէօփրին, ուր Պօշխաները կեդրոնականցիի մը գլուխը կերան, Սախաուին ճամբան, Զաուխին Զայրները, Անանիկին տէրմէնը, Ազգային Բաղնիքը, Օղանլարը, մէզարլըխները, բորոտներուն ժողովարանը, Սէֆա օթէլին,էյէնվէրը, Խէնտէկը եւ իր կեռասներով, թութերով ու... կնիկներով նշանաւոր Սարդուղանը:

Ո՞ւր մնացին կ'ըլլէ Գամճոյ Խախան, Տաշճի Ներսէսը, Զէնէն, դէյվէճի էրկան Դաւիթը, Ղարղըճին տակի պախալ Աստուրը, Ծէշօ Թէփիլոսը եւ ուստա Մինացը՝ որ կնիկի պէս խոշոր կուրծքեր ունէր:

Նամակիդ պատասխանելով, սակայն, աղէ՞կ ըրի: Հիմա սիրտդ նորէն ճըղըր-ճըղր չէ՞ ըրի:

Կ'երեւի թէ դուն ա փիւս-փիւթիւն մինակ էս ատտեղ: Մենք նորէն հոս էինք մը կանք: Այծի-մօրուքը հոս է, Աչճիենց Մելքէսը, Քիւրճիենց Վարպետը, Թէրզի Պարուրը (դեռ կարգուած չէ), Մխքճիենց Տամաճի Ակոբը, Ուստա Զաքարը, սարը Օհանիկը, Վանլըենց Գէվորքը, Մաղաքենց Նարդուկը, Մակարենց Արմենուհին, Աչճիենց Թագուորը, Մուրատենց Ներսէսը, Թեւըրղ Թիւֆէնկճին, մանչ Վարդանուշը, Թահմիզ Պօղոսը: Ո՞ր մէկը յիշեմ սակայն: Կարծես թէ չաւրուած ու չաւրուելիք կըտոր մը կայ հոս Ատափազարէն: Ոչ լեզունին փոխուած է, ոչ ալ սովորութիւնին: Անցեալ կիրակի Սանտալեաճի Զիչնիկ պապային տունը գացի: Լմա՛ն Ատափազար... Մխքճիենց մահլէն: Տասնամեայ Լօրիսը անունք մը կը խօսէր ատափազարցիերէնը, որ հօգիդ վեր կ'ելլէր: Ամբողջ Ատափազարով լեցուեցայ նորէն: Ցիչեցի իր փոշոտ կամ ցեխոտ փողոցները, փայտաշէն տուները, թախտավուլլու պարտէզները՝ իրենց ճէնէրիկի ծառով, թզենիով եւ անխուսափելի... նոյով, ուր օր մը թաղուեցաւ Ճրակյեանին շշման կնիկը, մինչեւ պօղազը:

Ահա Սարաֆենց զօս-զօճաման Ղաբա-Պօղոսը, որ կ'անցնի մեր խանութին առջեւէն ու խանութ կը մտնէ: Ահա բրախին ջուրի պէս կոնծող Ղալիպճի Արմենակը, Կէվէզէնց Դօճապաշ Ահարոնը եւ Կազօզճի Արթինը, որուն աղան պիլլաները առնելու համար ամէն օր 2-3 շիշ կը կոտրէր, պապայէն գաղտուկ: Ինծի նայող ու քեզի տեսնող Պոյաճի Վռամշապուհը, որ հանրային ճեմիշները սախ-փէնիքով մաքրելէ զատ, աղբին անդին ապրեր կը փակցնէր չիրիչով ու շրջուն թատրոններուն նոյնքան շրջուն ռէքլամները կը պտտցնէր փողոցէ փողոց, զանգակ զարնելով: Տախտակի պէս չիտակ քալող, բրդոտ ու չըրխոփ հաւկիթ ծախող Համբարձում աղբարը, որ կը պնդէր, թէ Մէքքէէն հացին մէջ պահած չխաշուած հում սուրճ փախցնելով՝ ցանած է պաղերը ու հրաշալի արդիւնք ստացած: Ափսոս սակայն, որ մոռցած է սերմնցու վար դնել եւ բերքը ամբողջութեամբ խարկած է: Այլապէս, Ատափազարը հիմա փաթթթէյէն, միսէրէն եւ իր հռչակաւոր դդումներէն զատ սուրճ ալ պիտի արտադրէր:

Ահա՛ նաեւ Պէզիրճեան Աստուրը, մեր թէնէքէ զոլէճին տէրն ու տնօրէնը, որուն կրակոտ ու հզօր աչքերը փոխանակ քնանալու՝ քնացուցած էին զէնքը քնացնել փորձող օխտապապը: Ո՞ր մէկը յիշեմ, սակայն: Ունանենց Սուրէ՞նը, ընկուզի դող Շինենց Հաննէ՞սը, որուն ձեռքերը միշտ դեղին էին, արհեստի՛ն բերմամբ, Ջուրճի Մինացին աղան չիվ Ազի՞զը, Ակոնայենց պաղ սուրաթ Կարապե՞տը, Շան

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

Աշխատանքը որ կը կատարէին, անտանելի էր: Առաւօտ կանուխ բահն ու բրիչը ուսերնին առած՝ քանի մը քիլոմեթր պիտի քալէին, եւ արեւը չծագած, աշխատանքի սկսէին:

Կէսօրուան դադարը հազիւ կէս ժամ կը տեւէր, ճաշէն անմիջապէս վերջ նորէն պէտք է գործի սկսէին, մինչեւ որ օրը լաւ մը մթնէր:

Տարիներու աշխատանքին շնորհիւ ամայի ու խոպան վայրերը մշակելի դարձան, ծառեր ու որթատունկեր տնկուեցան, սակայն այս աշխատանքը չէր կրնար Կիւչիւկ աղան գոհ ձգել: Օրինակ, մէկ երկու պատանիներ չէին կրնար գործը պէտք եղած աշխուժութեամբ կատարել: Կիւչիւկ աղան առիթը չէր փախցներ ծեծով ու նախատական խօսքերով վարձատրելու խեղճ տղաքը:

×

Միքայէլ յաճախ մելամաղձոտ էր: Մէկ երկու հոգիէ զատ, ուրիշներուն հետ գաղտնի խօսակցութիւն ունենալ չէր ուզեր: Կը տեսնէր անարդարութիւնները, վաշխառութիւնը եւ գերի կեանքը այն մարդուն, որու մօտ կ'աշխատէր: Այս մարդը մէկն էր շրջանի հայութեան ջարդին կազմակերպիչներէն, թալանիչներէն: Եւ այսօր ալ տասնեակ մը տղաք գերիի նման աշխատցնելէ վերջ, դարձեալ հայհոյանք, նախատինք եւ սպառնալիք:

Այս բոլորէն զատ այդ տան մէջ, երբ ամէն անգամ հալած ու մաշած հայ կնոջ ներկայութիւնը կը տեսնէր, Նազելին միտքը կ'իյնար եւ անոր վերջին վայրկեանները: Վերջին խօսքը, կտակը կը յիշէր.— «Եթէ ողջ մնաս, մեր վրէժը չմոռնաս»: Ան ալ այս կնոջ նման բռնաբարուած դժբախտ մը պիտի չըլլա՞ր, եթէ Քիւրտերը յաջողէին զայն առեւանգել: Միքայէլ կ'երեւի շատ կը սիրէր իր նշանածը, շարունակ խօսակցութիւն բանալ կ'ուզէր նշանտուքի օրերէն մինչեւ սպանութիւնը, թերեւս տասն անգամ պատմած էր, ամէն անգամին ալ աչքերը արցունքով կը լեցուէին ու կը սկսէր իր սովորական երգը:

×

Տարի մը եւս անցաւ:

Թուրքին կողոպուտը շատ չուշ վերջացաւ: Իրենք զիրենք հարուստ կարծողները ինկան թշուառութեան, անօթութեան եւ աղքատութեան մէջ: Կացութիւնը աւելի ծանրացաւ օր ըստ օրէ, աճող Թուրք գաղթականներու խճողումով, որոնք կուգային Բարձր Հայքի շրջաններէն, ռուսական բանակի յառաջխաղացութեան հետեւանքով:

Կեանքը չափազանց սղեց: Ուտելիքին հետ դրամն ալ սպառեցաւ: Ժողովուրդը ինքզինքը գտաւ սովին դիմաց: Հաց չկայ, գործ չկայ, դրամ չկայ: Հայ ալ չմնաց, որ կողոպտէին: Մէկ կողմէ տնտեսական տագնապ, միւս կողմէ ռուսական բանակի յառաջխաղացութիւն, Թուրքերը մատնուած էին լուրջ եւ իրական տագնապի մը: Կարին, Տրապիզոն, Երզնկա, իրարու ետեւէ Ռուսերու ձեռքն էին անցած: Բէմախը վտանգի տակ էր, թնդանօթին ձայները ամէն կողմէ լսուելով սարսափ կը տարածէին բնակչութեան մէջ: Խմբովին փախիլ կ'ուզէին, բայց ո՞ր կողմը պէտք էր երթային:

Թուրքերը Ռուսերէն չէին վախնար այնքան որքան հայ կամաւորական գունդերէն եւ անոնց վրէժխնդրութենէն:

Ամբողջ ընտանիքը, հարստութիւնը, տունը, օճախը կորսնցնող հայ կամաւորին չէ կարելի խօսք հասկցնել: Բոլորը գազան են կտրած: Մենք մերձաւոր Հայերը մեզի թշնամացուցինք, մենք եղանք անոնց դժբախտութեան ու թշուառութեան պատճառը: Մենք սպաննեցինք անոնց կիներն ու երախաները: Հիմա անոնցմէ գո՞ւթ, մարդասիրութի՞ւն կը սպասենք: Ինչ որ ցանեցինք նոյնը պիտի հնձենք:

Այսպէս կ'ըսէին դառնացած սրտով եւ օրէ օր տառապող Թուրք գաղթականները:

Ռուսերու յառաջխաղացումը մէկէն կանգ առաւ: Թուրքերը ազատագրական խաղ մը կը կարծէին ու կը սպասէին նորանոր անակնկալներու: Դժբախտաբար իրականութիւն էր: Ռուսական բանակը կանգ էր առած, որովհետեւ Լէնինի վարդապետութիւնը քայքայած էր զինուորներուն կորովը: Անիշխանութիւն կը տիրէր ամէն կողմ: Տարիներու պայքարով ձեռք բերած յաջողութիւնը, անամօթաբար կրկին թշնամիին յանձնելով՝ սկսած էին ճակատը լքել ու քաշուիլ երկրին ներսերը: Լէնին իր վարդապետութիւնով յեղաշրջեց ամէն ինչ: Անդունդին ծայրը հասած Թուրքը կանգնեցաւ ոտքի: Համայնավարութիւնը ռուսական բանակին հետ քանդեց նաեւ հայ ժողովուրդին բաղձանքները:

×

Հարեւան Հայու գիւղին 600 բնակչութենէն հազիւ 40 հոգի վերապրողներ կային, ասոնք բոլորն ալ հետզհետէ ծանօթացան Կիւչիւկ աղայի քովը աշխատող հայ տղոց: Գիւղին կալուածները կը շահագործուէին Կիւչիւկ աղայի ու իրեն նման քանի մը ջարդարարներու կողմէ: Հայ տղաքը օրերով, շատ անգամ շաբաթներով, ստիպուած էին գիշերել այդ գիւղին մէջ:

Այդ օրը Միքայէլ սովորականէն տարբեր թուեցաւ աշխատանքի պահուն, քովը աշխատող ընկերոջ կամաց մը մօտենալով.

— Այսօր կարեւոր եւ գաղտնի բան մը պիտի ըսեմ քեզի:

— Ըսէ՛, տեսնեմ, գաղտնիքներու տղան ես, անանկ ալ պիտի մնաս:

— Դէ՛հ, կատակը մէկդի: Պէտք է հեռանամ Կիւչիւկ աղայի քովէն:

— Ինչո՞ւ համար:

— Այս մարդուն քով այլեւս պիտի չկրնամ աշխատանքս շարունակել:

— Ի՞նչ է ծրագիրդ:

— Նախ քան քովէն հեռանալս, իրեն պիտի իմացնեմ ամուսնանալու ցանկութիւնս. պիտի ըսեմ որ ամուսնանալէս վերջ պիտի ուզեմ ընտանիքիս հետ առանձին ապրիլ:

— Ուրեմն պիտի ամուսնանա՞ս:

— Այո:

— Որո՞ւ հետ:

— Այս գիւղացի Մ...ին հետ: Իրարու խօսած եւ համաձայնած ենք...:

— Դէ՛հ, չըսես, որ ամուսնութիւնդ օրերու խնդիր է, սկսաւ կատակել ընկերը:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(Շար.)

(19)

Հաւկի՞թը···:

Ընտո՞ր է, արխատաշ, նամակէս հազ առի՞ր: Բայց կայնէ, դեռ օխտը էրէս չեղաւ: Ես քեզի ուրիշ բան մը մակդ ալ եթէ չըլլար, ես ասիկա «դաըռեմ տէ, լաւ մը մտածէ վրան: Նաթէն ալլէ՛»···:

Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, եթէ մենք ալ սանկ Մարաշցիներուն պէս բան մը ընենք: Այսինքն ձեռք ձեռքի տանք եւ համօրի մը մէջ ամփոփենք Ատափազարի կորսուելու վրայ եղող պատմութիւնը: Հիմա աղէկ դէչ հին սերունդէն մարդիկ կան դեռ, որոնք ամէն բան մանրամասնօրէն կը յիշեն: Հապա եթէ վաղը միւս օր անոնք ալ էրթան,— ո՞վ պիտի յիշէ Աստուածարեալ քաղաքը:

Մէյ մը, սա Փարիզ տօքթօրի ղազէթէ հանող Արմաշցի սեւուլիկ մանչուն ականճը թըխըրցուր: Ատափազար մեծցած ու ամէն բանին ըխկըծըխկը գիտէ: Եթէ ծախքի փարան ապահովուի, պատրա՞ստ է սանկ գործի մը լծուելու: Կ'ուզես նէ Ճօլոլենց Առաքելին տղուն ա գրէ մէյ մը, ինչպէս նաեւ Կէնճենց Անդրանիկին ու Թաչճենց Բենեամինին:

Ի՞նչ, պիտի սրբուի՞ ուրեմն մեզի յաջորդող սերունդի հոգիին մէջ «Ժառոէն»ին զմայլելի նկարը եւ Ջախի ջուրին բիւրեղէ խոխոջը պիտի դադրի՞ արձագանգելէ: Երեք հատ ղասապալը՞խ ալ չպիտի կրնայ ընել յաջորդող սերունդը Ղաղըճիին տակէն··· Ոչ իսկ տէմէտ մը մառուլ ու քիչ մը կանաչ սո՞խ···:

Ո՞ւր ես, մեծապա՜նծ ոգիդ տատափազարեան, Սամսոնեան չարժո՛ւմ մը ես, ու յետոյ փիլ՛ր···:

Ջախին ջուրին պէս անուշ համբոյրներով

Քոյդ՝

ՀԱՅՐ ՎԱՐԴԵՐԵՍ

Ընդօրինակեց՝ Քէօմիւր – Պազարը պանքային դիմացի թախմիզ Պօղոսին տղան՝

ՊԵՅՐՕՍ

ՆԱՄԱԿ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ

Դասախօսութիւններ

ԱԼԻՇԱՆԻ ՄԱՍԻՆ.— Երուսաղէմի [illegible] մէջ 13 Յունիսի կիրակին Ֆրէրներու քոլէճին սրահին մէջ դասախօսեց Մխիթարեան Միաբաններէն Հ. Քերոբէ Վ. Զրաքեան (տնօրէն Աղեքսանդրիոյ Մխիթարեան վարժարանի) նիւթ ունենալով «Հայր Ալիշանի կեանքն ու գործը»: Սրահը գրեթէ լեցուած էր երկսեռ բազմութեամբ: Մէկ ժամ, պատրաստուած կուռ դասախօսութեամբ մը Հ. Զրաքեան ներկայացուց Ալիշանը իբրեւ կրօնաւոր, բանաստեղծ, գրագէտ եւ մատենագիր ու թուեց անոր ազգասիրական բուռն տենչերը հայրենիքին եւ անոր ապագային համար:

Ժողովուրդին վրայ խոր տպաւորութիւն թողուց այս դասախօսութիւնը:

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՇՈՒՐՋ.— Հայ Կրթասիրաց Սիոն Միութեան սրահին մէջ Յունիս 15ին խօսեցաւ Պ. Գասպար Իփէկեան. պատկերացուց Սանճաքին հարցը, անոր ճակատագիրը, վերջապէս կացութիւնը, որուն ենթարկուած են Ալէքսանտրէթի ժողովուրդները: Ներկաները մէկ մարդու պէս դասախօսին շրթներէն կախուած մտիկ ըրին անոր տուած փաստացի տեղեկութիւնները, նկատի ունենալով որ սանճաքին մէջ հայ բազմութիւն մը ունինք: Ժամ մը տեւող այս կարեւոր հաւաքոյթը ապահովաբար իր օգուտը պիտի ունենայ:

Հաւաքուած ունկնդիրները երբ իմացան թէ Պ. Գասպար Իփէկեան պիտի խօսի յաջորդ օրն ալ, աւելի ընդարձակ սրահի մը մէջ, ուրախացան: Արդարեւ Յունիս 16ին ամերիկեան շքեղ սրահին մէջ խուռն բազմութեան առջեւ Իփէկեան կրկին խօսեցաւ:

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ.— Իր խօսքին մէջ կարեւոր, Հայը Հայուն կապելու, օգնելու միակ միջոցը գաղութները իրարու ճանչցնելն է: Պ. Իփէկեան որ պարզ, հասկնալի, ժողովրդական լեզուով, մէկիկ մէկիկ առաւ Իրանը, Իրաքը, Սիւրիան, Եգիպտոսը, Պալքանները մինչեւ Ջինաստանը, Ճափոնը, Ֆրանսան, Իտալիան, Գերմանիան, Ամերիկան, պարզեց հայութեան տնտեսական, մշակութային կեանքը ամփոփ մանրամասնութիւններով:

Ես ալ զարմացայ թէ մէկ ժամէն քիչիկ մը աւելի կարճ ժամանակամիջոցին, չարժանկարի ժապաւէնի նման, ի՞նչպէս ներկայացուց մեզի գաղութի հայութիւնը այնպէս ինչպէս որ է: Առանց ուռուցիկ եւ փքուն խօսքերու, բառերու կոյտի, հայ գաղութները մեր առջեւն էին իրենց տնտեսական, մշակութային եւ ընկերային կեանքով, այնքան յստակ: Առաջին անգամն ըլլալով լսեցի Իփէկեանը, դիտողի եւ դատողի սուր աչքով օժտուած:

Այս դասախօսութիւնները եւս խոր տպաւորութիւն թողուցին մեր գաղութին մէջ, գէթ անոնց վրայ որոնք ներկայ էին՝ Հայու խօսքին կարօտով, ազգային կեանքի մասին իրենց հետաքրքրութեամբ:

Ս. Լ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 23 Յունիս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պուլվար Օտտոյի Վառմեան ենթակոմիտէն գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր դաշտահանդէսով մը յաւերժացնել հայ հերոսներուն յիշատակը: Հանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի Սէնթ Անտրէի ծառախիտ պարտէզին մէջ: Երկսեռ խուռներամ բազմութիւն մը եկած էր տեղ գրաւելու հայկական եւ ֆրանսական զոյգ եռագոյններու հովանիին տակ:

Սիրելի «Յառաջ», դժուար եւ երկար պիտի ըլլար խումբերու բաժնըւած հայրենակիցներուն խօսակցութիւնները հոս գրի առնել, միայն այս քանը ըսեմ, որ ամէն հայրենակից այդ օրը պահ մը մոռցած իր ներկայ վիճակը, կ'ապրէր իր վերյիշումներով, իր հայրենի յիշատակներով, կը հպարտանար իր հերոս զաւակներով, եւ վաղուան ծագելիք արեւին համար իր արեան վերջին կաթիլը տալու երդում կ'ընէր:

Հանդէսը բացուեցաւ Կ. Խաչի Սանուհիներու «Մեր Հայրենիք»ով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Օրուան նախագահ ընկեր Խանոյեան դրօշակեց հայ հերոսներու կեանքը եւ անոնց զոհաբերութեան մեծ ոգին, կոչ ըրաւ հայ մայրերուն, որ իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութիւն տան պատրաստելու համար ազատութեան նոր հերոսներ: Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Պ. Հիւսեան, որ խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ, չարժանկարի նման պարզելով ժողովուրդին առջեւ, մեր վերջին կէս դարու ազատագրական պայքարը եւ անոր ղեկավար դէմքերը, սկսելով Գամառ-Քաթիպայէն, Խրիմեան Հայրիկէն, Րաֆֆիէն մինչեւ Ահարոնեանի գրականութիւնը յանուն ազատութեան, Կուկունեանի, Գոլոշեանի եւ ուրիշներու երկիր մուտքը, ապա Խանասորի, Պանք Օթթոմանի, Սասունի, Զէյթունի, Մուսա լերան, Վասպուրականի, Տարօնի, Շապին-Գարահիսարի, Ուրֆայի հերոսամարտերը: Երկար կանգ առաւ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ Ապարանի գօտեմարտին վրայ ուր հայ հերոսը մղեց գերմարդկային կատաղութեամբ եւ անձնուիրութեամբ, ստեղծելով Օրերուն մեծագոյնը, հայ ազատ եւ անկախ պետականութեան հաստատութիւնը: Յետոյ ընկերը հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել անմահներու յիշատակը: Ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնեցաւ:

Ընկերը իր գեղեցիկ բանախօսութիւնը վերջացուց, ըսելով.— «Եթէ հայ հերոսը չըլլար, վաղուան Մեր Հայաստանի կորիզը՝ այսօրուան Հայաստանը գոյութիւն չէր ունենար: Եթէ հայ հերոսը չըլլար աշխարհ այսօր մեր հայ անունը կը մոռնար»:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւն բերած էին Կ. Խաչի Սանուհիները իրենց խմբերգներով եւ արտասանութիւններով: Տիկին Ք. Արզումանեան եւ Օր. Է. Տէրտէրեան եւ Պ. Ս. Բրուտեան երգեցին եւ արտասանեցին գեղեցիկ կտորներ:

Ամէնէն վերջ Հ.Յ.Դ. Պուլվար Օտտոյի Աղամեան Թատերական խումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ ընկեր Գ. Քէնտիրեանի, ներկայացուեցաւ «6 ու կէս պորտի ժառանգ մնացած սնտուկը»: Բոլորն ալ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ: Մեր այս հանդէսներուն յաջողութիւնը տեսնելով, հակառակորդները պիտի գիտնա՞ն թէ ապտակ մըն է իրենց:

Ա. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒՆ, ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի «Յառաջ», հայկական առածը կ'ըսէ լաւ է, ուշ քան երբեք: Թէեւ ուշացած՝ կուգամ ներկայացնել մեր գաղութը··· պատմութեան համար: Սէն–Լու–Կրան Փէն, Մարսէյլ քաղաքէն 5 քիլոմէթր հեռու, դէպի հարաւ-արեւելք, լերան ստորոտը շինուած, հայաշատ արուարձան մըն է:

Նախքան Հայերու հոս հաստատուիլը, կատարեալ անտառ էր, (իր անունը արդէն փաստ է, «մեծ սաճիներ»:) Ունի 63 հազար քքմ. տարածութիւն: Այս տարածութեան վրայ շինուած են 182 տուներ, 132ը Հայերու սեփականութիւն, իսկ 50ը Ֆրանսացի, Իտալացի, Սպանիացի, ինչպէս Յոյն եւ Հրեայ դրացիներու: 1923ին առաջին անգամ ըլլալով Թաղին հիմը դրած են Կիլիկիացի չորս ընտանիքներ, Փիլոյեան եղբարք, Մ. Մարկոսեան, Կ. Ինճէեան եւ Յ. Չէօրէքճեան: Ներկայիս բնակչութիւնը կը բաղկանայ (վարձակալներով միասին) 420 ընտանիքներէ, 340ը լուսաւորչական, 15ը բողոքական, 3ը կաթոլիկ, 62ը այլազգիներ: Ընդհ. բնակչութեան թիւն է 2,100: Այսինքն 1765 լուսաւորչական, 75 բողոքական, 12 կաթոլիկ եւ 248 օտար ազգեր: Վերը յիշուած 132 հայ տուներու շինութեան համար ծախսուած է 6,500,000 ֆր., իւրաքանչիւր տան շինութեան նուազագոյն ծախք հաշուելով 50,000 ֆր.: Բոլորովին պարտքէ ազատ են 106 սեփականատէրեր, պարտք ունին այս կամ այն ընկերութեան 23 հողատէրեր, 10էն մինչեւ 30 հազար ֆրանք: Դատական ճամբով ծախուած են երեք տուներ:

1927ին շինուած է Թաղիս մատուռ-մանկապարտէզի շէնքը, նուազագոյն ծախսուած է 130,000 ֆրանք, բայց երկրորդ անգամ, դատական ծախք ըրինք 42 հազար ֆրանք (ժամանակին այս մասին գրուած է «Յառաջ»ի մէջ): Այս հաշիւով մեզի արժած է 172 հազար ֆր.: Մեր գաղութին մէջ մեծամասնութեան կարգով կուգան. Կիլիկեցիները, Խարբերդցիները, Սեբաստացիները, Իզմիթցիները եւ Քղեցիները: Ընդհանրապէս հայերէն կը խօսին, մեր Թրքախօս հայրենակիցները բաւական սորված են հայերէնը, անոնց միակ փափաքն է որ իրենց զաւակները եւս մայրենի լեզուն խօսիլ վարժուին:

Բաղդատմամբ 1929էն մինչեւ 1935ի տարեշրջանին, այս վերջին երկու տարիներուն՝ մխիթարական չէ հայ դպրոցին վիճակը: Ներկայիս ունինք երկու մանկապարտէզներ, գրեթէ հաւասար աշակերտութեամբ, (թէ ինչո՞ւ երկու, այդ մասին կ'անդրադառնանք ուրիշ առթիւ): Մէկը Ազգային, ուր կը պաշտօնավարեն մանկապարտիզպանուհի Օր. Սիրանուշ Վիշանեան եւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւը, Եղիշէ քահ. Մխիթարեան, իսկ միւսը՝ Արոյեանի ձեռքին տակ Ազատ Մանկապարտէզ անունով: Երկուքը միասին ունին մօտ 142 աշակերտներ, 83ը մանկապարտէզ, իսկ 59ը գիշերային դասընթացքի հետեւողներ: Վերջերս ամերիկեան Պորտ ընկերութեան կողմէ շինուեցաւ ժողովարան մը մօտ 125 հազար ֆր. արժէքով: Հոս եւս տեղի կ'ունենան գիշերային դասընթացքներ, ուսուցչութեամբ Պ. Յ. Քիւրքճեանի:

Սեփական հաստատութիւններ.— 1 բաղնիք, 3 սրճարան, 9 նպարավաճառատուն, 4 մսավաճառանոց, 3 հացագործ, 10 սեփական ինքնաշարժ ունեցողներ:

Արհեստաւորներ.— 4 սափրիչ, 7 կօշկակար, 3 դերձակ, 2 ածխավաճառ, 1 երկաթագործ եւ 1 ոսկերիչ:

Ուրիշի հաշւոյն աշխատող արհեստաւորներ.— 56 կօշկակար, 22 սայաճի, 9 սափրիչ, 4 դերձակ, 22 կին դերձակ, մնացեալը գործարաններու մէջ աշխատող բանուորներ են:

Ուրախ ենք ըսելու որ բաղդատմամբ անցնող երեք տարիներուն, այս տարի հազիւ 15էն 20 անգործներ ունինք, որոնք կ'օգտուին կառավարական նպաստէն, (բացի 3էն, որ սուրիական հպատակ են):

Գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւնները.— Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Հ. Կ. Խաչ, Կ. Խաչի Սանուհիներ, Պատ. Միութիւն, Հայ Արի, «Մասիս» մարզական, Հօկ, Կիլիկիոյ Վերաշինաց, Քղիի Հայրենակցական եւ Վերաշինաց: Թուականէս 1—2 տարի առաջ կային ուրիշներ ալ, որոնք այսօր դադրած են գոյութիւն ունենալէ:

Ազգային ոգին միշտ բարձր է Թաղիս մէջ եւ տիրապետող, շնորհիւ այդ ուղղութեամբ աշխատող կազմակերպութիւններուն:

Այս վերջերս Մայիս ամսուան ընթացքին տեղի ունեցան շարք մը հրապարակային եւ ընկերական դասախօսութիւններ, ուր խօսեցաւ Ընկ. Ս. Վրացեան, նիւթ ունենալով «Հայաստան եւ հայ գաղութներ»: Ընկերը մանրամասն մեզի պարզեց թէ ի՛նչ չափով կարելի է օգտակար դառնալ Հայաստանին, կամ Հայաստանը՝ հանդէպ արտասահմանի, ներդաշն, ինքնապաշտպանութեան միջոցներ, եւ այս ուղղութեամբ մեր կատարելիք դերը գաղութներու մէջ:

Ընկ. Վրացեան խօսեցաւ նաեւ տեղւոյս Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ սարքուած մէկ հաւաքոյթին, ուր յստակօրէն պատկերացուց հայ կնոջ դերը երէկ եւ այսօր, և թէ ի՞նչ պէտք է ըլլայ վաղը: Այս զոյգ դասախօսութիւնները խոր տպաւորութիւն ձգեցին շրջանիս բոլոր խաւերուն վրայ:

ԳՐԻԳՈՐ ՓԻԼԻԿԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱԶՄԻԿԻՆ ՓԱՌՔԸ

— · —

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան պաշտօնաթերթը, ՌԱԶՄԻԿ, իր նոր թիւով կը գրէ վերի խորագրին տակ.—

« Քանի երկար տեւէ տարագիրի մեր դառն կեանքը, ստիպուած ենք խանդավառութեան եւ ներշնչման նոր աղբիւրներ գտնել, հաւատքը միշտ կենդանի պահելու համար հայկական արտասահմանի մէջ:

Այդ նախանձախնդրութեամբ է որ, Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը յաճախ նախաձեռնողն ու ոգին կը հանդիսանայ մեր հերոսամարտներու եւ ռազմական գործերու տօնակատարութեանց:

Փարիզեան շրջանի հայութիւնը դեռ չէ մոռցած այն շքեղ ու աննախընթաց հանդիսութիւնները, զորս կազմակերպած էր Կեդր. Վարչութիւնը Ճէպէլ-Մուսայի եւ Ուրֆայի հերոսամարտներու առթիւ:

Այս անգամ ալ Մարսիլիոյ մեր Շրջանային Վարչութիւնը կազմակերպած էր Ատրպատականի հերոսամարտի տարեդարձը:

Եթէ կան ռազմական փայլուն գործեր, որոնցմով հայ ժողովուրդը կրնայ պարծենալ, անկասկած առաջին գծի վրայ կարելի է դասել Ատրպատականի հերոսական պայքարը:

Հեռու մենք ամենափոքր կասկածն անգամ նսեմացնելու Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի պատմական ճակատամարտները: Սակայն եթէ բաղդատութեան դնենք երկու ռազմաբեմերու աշխարհագրական եւ ռազմական պատկերը, պիտի նկատենք որ անհամեմատ շատ աւելի ծանր եւ դաժան եղած է Ատրպատականի պայքարը:

Արարատեան դաշտին մէջ մղուող ճակատամարտին լծուած էր ամբողջ հայկական հաւաքականութիւնը, իր ֆիզիքական, նիւթական եւ մարտական բոլոր միջոցներով: Արարատեան բանակը գոնէ թիկունք մը ունենալ կը յուսար — Նոր Բայազէտ - Զանգեզուր - Դարալագեազ: Մինչդեռ Ատրպատականի մարտնչող զօրամասերը բոլորովին կտրուած արտաքին աշխարհէն եւ սեղմուած Ուրմիոյ լճին աւազանին շուրջ, գերագոյն հերոսութիւն եւ մարտական յամառութիւն ի յայտ բերին, փրկելով մօտ 75 հազար հայ եւ ասորի ազգաբնակութիւն:

Հայ ժողովուրդի զինուորական առաքինութեանց եւ հայ ռազմիկի հերոսութեան մասին շատ մը յայտարարութիւններ լսած ենք մեր օտար բարեկամներէն: Բայց լաւ կ'ըլլար յիշել եւ մեր թշնամիին մէկ քանի խոստովանութիւնները: Վանէն, անպատիւ կերպով փախչելէ յետոյ, Ճէվտէթը երկտող մը ձգած էր իր սեղանին վրայ.— «Հիմա կը հասկնամ թէ ինչքան դժուար է եղած, խռովեալ երկիր մը կառավարելը »:

« Ասոնք մեր գիտցած սովորական գեաւուրները չեն, ուրիշ տեսակ Հայեր են ասոնք », կ'ըսէր Ատրպատականի Թուրք զօրաց հրամանատար Ալի Իհսան փաշա: Իսկ Ուրֆան պաշարող ու Հայերու կատաղի դիմադրութենէն յուսահատած Ֆախրի փաշան կը բացագանչէր. « Ի՜նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը, եթէ քանի մը հատ Ուրֆաներ ունենայինք մեր դէմ »···

Ահա այստեղ է ռազմիկի հպարտութիւնը եւ փառքը: Այդ բոլոր ոդիսականները մեր խանդավառութեան, մեր հաւատքի, մեր ներշնչման եւ մեր փորձառութեան ակնաղբիւրներն են:

Այսպէս դաստիարակուած ենք, ու պիտի ջանանք այդպէս ալ դաստիարակել մեր նոր սերունդը:

Ականջ չենք կախեր մեր զզուելի հակառակորդներուն, որոնք ֆաշական եւ այլ գունաւորումներով կը պատկերացնեն մեզ: Այո՛, մենք ամէն բանէ վեր եւ ամէն բանէ առաջ մեր փոքրիկ «ածուի» մասին կը մտածենք, ոչ թէ «տիեզերք»ին: Եթէ յանցանք է այս, թող ողջ հայ ժողովուրդը նզովք կարդայ մեզ: Եթէ ոչ, — եւ համոզուած ենք որ այդպէս է — մենք բաւական ճամբայ կտրած ենք ու պիտի շարունակենք կարել առանց ընկրկելու··· »:

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— • —

Կառքի հետքն իսկ չէր մնացած. ճամբու վրայ խորունկ փոս մը կ'երեւար միայն, որ առաջ չկար, ու շրջակայ ծառերու ճիւղերէն կախուած՝ թշուառ եզներու պատառ պատառ եղած մսերը, փորոտիքը:

Փողոցը բոլորովին ամայի էր: Թուրք զինուորներու մէկ մասը Համուտ Աղի պէյլն ապաստանած էր, միւս մասը՝ շունչը առած Խաչ փողոցի պահականոցը:

— Մենք քաշուինք,— կարգադրեց Լեւոնը.— քանի զօրքը սահմռկած է, հեռանանք: Տղաք փամփուշտի դատարկ կեղեւները հաւաքեցէք, հետք մը չմնայ: Տէ՛, Գեւօ, առաջ անցիր:

ԴԱՒԱՃԱՆԻ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Այգեստանի մէջ օրը ցերեկով, առաջին անգամն էր, որ զինուած խումբ մը կ'անցնէր այգիներով: Լեւոնն ու ընկերները, Խամուր Քէսէնէն քիչ վար, տան մը փողոցի դուռը բանալ տուին տնեցիներուն: Վեր ու վար նայելէ վերջ, երբ ապահովուեցան, որ փողոցը ամայի է, արագ քալուածքով մը անցան Պուռնազի նեղ փողոցը: Հազիւ երկու հարիւր քայլ մը առաջացած այդ փողոցով, ձախ թեւի վրայ գտնուող տան մը դուռը զարկին:

Զարմանալի հոգեկան յեղաշրջումով, դեռ երկու երեք օր առաջ այնքան անտարբերացակամ ընտանիքները, որոնք դուները պինդ մը փակած, չէին ուզեր որեւէ աջակցութիւն ցոյց տալ, այժմ խնդումերես կը դիմաւորէին մեր փախստական հինգ ընկերները, ճամբայ կը ցուցնէին, կ'օրհնէին անոնց երեւումը:

Փոքր կռիւ մ'էր տեղի ունեցածը, բայց այդ՝ ժողովուրդի տրամադրութիւնը զարմանալի կերպով յեղաշրջեց: Այդպէս է ժողովուրդը: Եթէ միայն դաւաճանութեան առաջին օրերուն կռիւ մը փրթէր, թէկուզ կատաղի, արիւնալի կռիւ մը, շատ շատեր, որոնք իրենց անցեալը ցեխոտեցին դաւաճանութեամբ կամ դասալքումով, պատնէշներու վրայ կանգնած, հերոսաբար պիտի կռուէին ու թերեւս մեռնէին, առանց վայրկեան մ'իսկ տատամսելու:

Այգիէ այգի անցնելով, վերջապէս Թերլեմեզենց այգիի մէջ կանգ առին Լեւոնն ու չորս ընկերները: Քէօշկի առջեւն ու մէջը իրարու վրայ թափթփած էին սայլի վրայէն վերցուած ապրանքները: Թաղի կիներն ու երեխաները իրենց յանձնուած գործը լիովին կատարած էին:

Հոդ թափուած ապրանքը ցերեկով չէր կարելի շարժել, կը մնար որ Լեւոնն ու ընկերները այդ շրջանին մէջ, մօտաւոր տան մը մէջ թաղնուէին, մինչեւ որ կատարելապէս մթնէր:

— Մեր ընկերներէն Հմայեակի տունը, հոս շատ մօտը կը գտնուի,— ըսաւ տեղացի կամաւորներէն մէկը,— քանի մը ժամ հոն կրնանք մնալ:

Ուրիշ ճար չկար: Տեղացի զինուորը առաջ ինկաւ, ու քանի մը այգի անցնելէ վերջ, տան մը այգիի դուռը բանալով ներս մտաւ: Հմայեակը տանն էր: Մայրը, ինքն իր վրայ կքած խեղճ կին մը, սենեակի դուռը բացաւ: Մեր բարեկամները տեղաւորուեցան քիւրսիի չորս բոլորը: Հմայեակի փոքր քոյրը, շիկահեր մազերով ութ տասը տարեկան աղջնակ մը, սենեակի մէկ անկիւնը կծկուած, սարսափէ ու հետաքրքրութենէ աչքերը խոշոր բացած, կը դիտէր այդ օտարականները, որոնց մասին այնքան առասպելական պատմութիւններ լսած էր:

Լեւոնն ու ընկերները հոդ պէտք է սպասէին մինչեւ մթնելը: Հազիւ կէս օրուան մօտ լինէր: Հմայեակը քովը նստեցուցած, Լեւոնը կարգադրեց, անմիջապէս դուրս գալ իր խմբի անդամներուն լուր տալու, որ երեկոյեան հաւաքուին իր մօտ, կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար: Պէտք էր Թերլեմեզենց այգիի մէջ թափուած զէնքերն ու պարագաները այդ գիշեր իսկ փոխադրուէին ապահով վայր մը, Հմայեակի ընկերներու օգնութեամբ:

— Վերադարձիդ՝ Փոքր Քէնտիրճիի մօտով անցիր,— խօսքը վերջացուց Լեւոնը,— տես, ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ, ի՞նչ կը խօսուի:

Հմայեակը դուրս մազերը հովին տուած, ուրախութեամբ տնէն դուրս թռաւ: Մէկ երկու ընկերներու տները հանդիպելով՝ յայտնեց եղած կարգադրութեան մասին ու անցաւ Փոքր Քէնտիրճիի կողմը: Պայթումէն ի վեր երկու ժամէ աւելի անցած էր: Երբ Հմայեակը մօտեցաւ այդ տեղին, ուր պայթիւնը տեղի ունեցած էր, տեսաւ դռներու վրայ հաւաքուած կիներու եւ երախաներու բազմութիւն մը, որոնք զանազան մեկնաբանութիւններով կը պատմէին դէպքի մանրամասնութիւնները: Ամէն մէկը իր հասկցած ձեւով բացատրութիւն մը կուտար պայթումը առաջացնող պատճառներու մասին:

— Քա, աղջիկ,— դրան սեմին վրայ նստած կին մը կը բացատրէր դրացի կնոջ մը,— պատուկը թոնիրի կուշտը դրած, թանապուրը կը խառնեմ, որ տակը չառնէ. մէկ ալ, ապա՛ր···երկինք գետին ժաժք եկաւ: Քա՛, կ'ըսեն մեր տղաքը ղումպարա նետեցին տակերի վրայ: Էն թավուր ձէն··· Քոռնամ ես, քիչ մնաց ծծկերս դըկէս վար ինկնար···

— Հա՛, ես ալ քիւրսիի տակ կը կնքվարտէի,—կ'ըսէր պառաւ կին մը, — մէկ ալ··· էն ի՛նչ ձէն էր···տեսնեմ տան պատերը երերացին···փարջով ջուրը քիւրսիի վրայէն վար ինկաւ: Թօզն ու դումանը աշխարհ բռնեց: Հը՞, աճապ չներէն քանի՞ հոգի սատկեցան···

— Մէրս, հաշի՞ւ կայ··· սատկողը սատկեցաւ, սաղ մնացողներն ալ էնպէ՛ս փախան··· Ժամ մը անցաւ, մարդ մարդասան չերեւցաւ Ջադէի վրայ: Մէկ ալ պատերու տակերէն չուներէ աւելի ասկեար թափեցան, սողալով փողոցի վերէն ու վարէն տուները մտան, ճամբու վրայ բացուած փոսը քննեցին եւ հայտէ գնա որ կ'երթաս: Աստուած տայ, նոր կռիւ մը չկսի···

— Աղջիկ, տխերդ «անոնցմէ» է, դուն կը գիտնաս, դո՞րթ որ պարոն Լեւոնը նորէն քաղաք մտած է···

— Քա՛ չտեսա՞ր, էն պէտ պէտ մա՞րդը··· Աժդահա կը նմանէր···

Հմայեակը հոս ու հոն կանգ առնելով, զանազան փողոցներ պտտելէ վերջ, ուրախ ուրախ ներս մտաւ դռնէն եւ տեսածն ու լսածը մանրամասնօրէն պատմեց Լեւոնին:

Լեւոնը աւելի քան ուրախ էր: Առիւծ Գեւոյի ինքնաբերաբար արձակած գնդակը, բարեբախտաբար, ծանր հետեւանք մը չունեցաւ: Շատ շատ՝ քանի մը օր եւս զինուորական խստութիւնները պիտի շարունակուէին ու ամէն ինչ կրկին պիտի մոռցուէր, ինչպէս մոռցուած էին նման շատ մը դէպքեր:

Մթնելու մօտ, անգամ մ'ալ Հմայեակը դուրս ճամբուեցաւ: Անոր երթալէն կէս ժամ անցած էր: Առիւծ Գեւոն, որուն վէրքը Լեւոնը լուացեր ու վիրակապով փաթթեր էր, քիւրսիի վրայ, Թոփալ Սատանայի հետ թրիֆ կը խաղար: Տեղացի երկու զինուորները անոնց մօտ նստած, ուշադրութեամբ խաղին կը հետեւէին, իսկ Լեւոնը քիւրսիէն քիչ հեռու նստած՝ չանթան որպէս սեղան գործածելով նամակ կը գրէր:

— Ծօ 100,— զսպուած ձայնով մը ձեռքի թղթերը նայելէ վերջ՝ ըսաւ Առիւծ Գեւօն:

— 120, Գեւօ՛:

— Խերդ կ'անիծեմ, Թոփալ···150:

— Ա՛ռ, նայիմ ինտո՞ր մէջէն պիտի ելլես:

— Ծօ՛, ինծի Առիւծ Գե···

Բայց Գեւօն նախադասութիւնը չկրցաւ վերջացնել:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

կոմիտէն կ՚ըսէ թէ անարեկլին այդ պետութեանց տրուած ելմտական օժանդակութիւնը պիտի նպաստէր անոնց բռնութեան եւ ռազմատենչութեան :

*** Հազիւ ընդունուած էր այս բանաձեւը, յանուն Գ. Միջազգայինի՝ Տիմիթրով կը հեռագրէ թէ իրենք տարբեր բան կը սպասեն Բ. Միջազգայինէն քան ինչ որ բանաձեւուած են: Հեռագիրը ղրկուած էր Թորէզի ձեռամբ: Տը Պրուքէր պատասխանով մը, որ տպուեցաւ «Փոփիւլէր»ի մէջ, կը յայտարարէ թէ Բ. Միջազգայինը հաւատարիմ կը մնայ Անըմասի խորհրդակցութեան ընթացքին յայտնուած տեսակէտներուն, չմոռնալով աւելցնել թէ Բ. Միջազգայինը չէ թերացած իր առաքելութեան մէջ՝ պահանջելով փաշական զինուորներու ետ կանչուիլը Սպանիայէն եւ գործադրութիւնը միջազգային իրաւունքին եւ Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքին :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ հայ գաղութին մասին խօսելով, աշխատակից մը «Փըթի Փարիզիէն»ի մէջ կը ներկայացնէ հայկական համրանքը եւ անոր պատմութիւնը, աւելցնելով որ Հայերը երէկ առանց մէկ սուի եկան, բայց այսօր բարեկեցիկ գաղութներ ունին Սէն Լուի եւ Սէն Ժէրոմի մէջ, երէկ աշկերտ էին առեւտրական ձեռնարկներու մէջ, այսօր դարձած են գործատէր :

ՊԱՆԴՈԿԱՊԵՏՆԵՐՈՒ, սրճարանատէրերու եւ ճաշարանատէրերու սէնտիքաներու համադաշնակցութիւնը որոշած է փակել սրճարանները, ճաշարանները եւ պանդոկները, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, գալ չաբաթ օր, եթէ կառավարութիւնը գործադրէ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագիրը : Միւս կողմէ աշխատաւորական սէնտիքան կը պահանջէ անյապաղ գործադրել օրէնքը: Երկու ճակատներն ալ կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ: Շօթան համերաշխութեան կոչ մը ըրաւ: Կը շարունակուին բանակցութիւնները :

ՇՕԹԱՆԻ դահլիճը նիստ գումարեց երէկ կէս օրէ վերջ, եւ զբաղեցաւ իր յայտարարութեան վերջնական խմբագրութեամբ, ինչպէս նաեւ ելմտական կացութեան քննութեամբ: Ելմտական նախարարը, Ժորժ Պոնէ, որ երէկ առաւօտ Փարիզ հասաւ, ներկայ էր դահլիճի նիստին: Այսօր կառավարութիւնը կը ներկայանայ Երեսփ. Ժողովին :

ՄԵՐԱԿՈՅՑԻՆ դէմ պայքարը կը շարունակուի ձախակողմեան կազմակերպութիւններու կողմէ: Ընկերվարականները եւս կ՚առաջարկեն փոխել սահմանադրութեան այն գլուխները, որ լայն իրաւասութիւններ կուտան: Մերակոյտին: Աջակողմեան թերթերը դիտել կուտան, որ Տումէրկ ձախակողմեան թերթերու քննադատութեան ենթարկուեցաւ, երբ ուզեց վերափոխել սահմանադրութիւնը :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը,

Ռոպէնսոն, **Fiquet**ի զովասուն պարտէզներուն մէջ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 6էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8

Սէն Փէրէ անտառին մէջ

Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Հրապարակային բանախօսութիւն

կազմակերպուած ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ

3 յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին պետական Թատերասրահին մէջ

կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ կրթական եւ Հրատարակչական ընկերութեան Ֆրանսայի կեդր. վարչութիւնը ֆրանսական հանրապետական կառավարութենէն արտօնութիւն ստացած ըլլալով վիճակահանութիւն մը կազմակերպելու ի նպաստ Համազգայինի վարժարաններուն, կարօտ ուսանողներուն, եւ իր մշակութային այլ ձեռնարկներուն, շրջաբերութեան հանուած են 3 ֆրանք արժէքով 3000 տոմսեր, եւ մեծարժէք առարկաներ եւ իրեր տրամադրուած են շահողներուն, որոնց համեմատութիւնը պիտի ըլլայ հարիւրին 10: Օրինակի համար պիտի շահուին մեծ եւ շքեղ նկար մը մեծատաղանդ նկարիչ Պ. Խաչատրեանէն, Արեւելեան գորգեր, լուսանկարի գործիքներ, անթել հեռաձայնի գործիք մը, Ազգային վիճակահանութեան տոմսեր, Թերթերու բաժանորդագրութիւն, գրքեր, եւն. եւն.:

Տոմսեր գնելու համար դիմել Հրանտ Սամուէլ գրատան, «Յառաջ»ի արչութեան, Պ. Եր. Յարութիւնեանի, 13, rue d'Orsel, Paris (18·).

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԿՐՏԻՉ ԵԹԻՆԵՂԱՅՐԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

4 յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

Ռոպէնսոնի Grand Arbre Maison Fiquuteի օդասուն պարտէզը

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

կը նախագահէ **ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ**

կը խօսին ընկերներ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ եւ ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին օրիորդներ Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ (կովկասեան պար) Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ) Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), կը նուագէ Թառիստ Գարեգին:

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Սթանոզի Հայր. Միութեան կողմէ

11 յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

երգ, պար, եւ ջազ.

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Maison Gaveau (Սալ տէ Քուաթռ) 45—47 Rue de la Boëtie

մէթրօ Miromesnil

29 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին,

(Սրահին դուռները կը բացուին ժամը 8.30ին)

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(11 տարեկան)

Կը դաշնակահարէ կտորներ Պախ-Պուզոնիէն, Պէթհովէնէն, Շոբէնէն, Ֆոքէէն, Շումանէն, Կապրիէլ Բիէռնէէն եւ Լիստէն:

Գիներ.— Ա. կարգ 20, Բ. կարգ 15 եւ Գ. կարգ 10 ֆր: Պանք 5 ֆր:

ՊԱՏԱՐԱԳ ՍԷՆԹ ԷԹԻՈՒԱՆ ԳԱՄՓԱՆԷԸ-ՖՐԷԶ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

—.—

Հոգաբարձութիւնս կը ծանուցանէ հայ եկեղեցասէր հասարակութեան թէ յառաջիկայ Յուլիս 4ի կիրակի օրը, Տօն Վարդավառի, Թաղիս Ս. Կարապետ Եկեղեցիի տօնախմբութեան առթիւ յատկապէս հրաւիրուած է Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ հանդիսապէս Ս. Պատարագ մատուցանելու եւ քարոզելու:

Սիրով կը հրաւիրենք Մարսէյլի եւ շրջակայքի երկսեռ հաւատացեալ հասարակութիւնը ներկայ գտնուիլ այս հանդիսաւոր արարողութեան եւ մխիթարուիլ հոգեպէս:

Սկիզբ ժամերգութեան 8ին. Ս. Պատարագ ժամը 10ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Ժէռոմի (Մարսէյլ) կրթ. տիկնանց վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Մաքսուտ Կտաւճեանի եւ պարագաներուն իր տիկնոջ՝ տիկ. ԿԻԼԻՒԶԱՐ ԿՏԱՒՃԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի-լէ-Մուլինոյի «Դրօշակ» Գրադարանը փոխադրուած է Պ. Զատիկ Միրզայեանի սրահը, 45 բիւ տը լա Տէֆանս, Իսի: Բաց է հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Մարսիլիոյ Յառաջի գրատան, [illegible]

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	8 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԴՈԵՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. Ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախադիծ Ժողովրդ. Ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԴԻԻԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ՋԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ. ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօշեան եւ Յ. Ագրիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ:

Դիմել հետեւեալ հասցէին.— «ՅԱՌԱՋ», ԱՐՑԱԽԵԱՆԻՆ :

ԱՍԹՈՐԻԱ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՀԻՒՐԱՆՈՑԸ

Նոր բացուած, նախկին Լոնտոն օթէլի փոխան

Պաղտատի գլխաւոր էլ-Ռաշիտ պողոտային վրայ

Տէր եւ Տնօրէն՝ Յ. ՍՈՒԼԹԱՆԵԱՆ

40 սենեակներ տաք ու պաղ ջուրով, բաղնիքով, 3 մեծ սալօններ՝ բոլորովին նոր կահաւորումով: Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ: Արագ եւ կանոնաւոր սպասարկութիւն:

Տեղական լեզուին ու պայմաններուն անծանօթ հիւրերուն համար կ՚ընծայուի ամէն տեսակ ծառայութիւն: Telephone No. 98

ԾԱԽՈՒ Է Պէլվիլի մէջ նպարավաճառի խանութ մը՝ իր բոլոր յարմարութիւններով: Պայլ 6 տարի: Տարեկան վարձք 2250 ֆր. չարժով միասին: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Café Harem, 30, rue de Trévise (9·) Հեռախօս Taitbout 40-68.

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլավաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, Թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. ի համար:

Աժենալու ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ՚ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»էն

Ա. Շարք, Երեք երգ դաշնակի բաժինով:

1. ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք:

Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:

H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ:

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԳԱՒԻԹԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue, Chaville

Աչքի, երախաներու եւ ներքին հիւանդութիւններ:

կ՚ընդունի առաւօտները 10—12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր:

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 33 (ՅՈՒՆԻՍ)

Բովանդակութիւն.— ԾՈՎ ԳԱՑԷՔ (Տոքթ. Ա. Աչճեան): ՏՈՔԹԷՕ՛Ր, ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՄ ՄԱՐՍԵՐ (Տոքթ. Ռ. Պլոնտէլ): ԾԱՐԱՒ ԵՄ (Տոքթ. Յ. Գաբրիէլեան): ՄԱՐԶԱՆՔԻ Ո՞Ր ՁԵՒԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼ (Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան): ՊՏՈՒՂ ԿԵՐԷՔ (Տոքթ. Շ. Այվազեան): ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ :

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Այդ զեկուցման մէջ կարդում ենք. «Երբ Զերնովը վերջացրեց իր ճառը, ժողովին նախագահող Ֆունդամինսկին (Բունակով) եւ ներկաներից շատերը լաց եղան. ուրիշները նստած էին գլխիկոր եւ ոչ մի խօսք չասացին»... Գարտինգն ունենալով դգայուն հոգի, դէպքը մի քիչ տխուր գոյներով էր նկարագրել. ինձ պատմեցին այդ ժողովի մասին տարբեր ձեւով: Բայց սոց. յեղափոխականների շրջաններում ցնցումը զարհուրելի էր: Ժողովականներից երեք հոգի կտրուկ կերպով պահանջում էին Ազեւի անմիջական սպանութիւնը: Վ. Մ. Զենզինովն ասում է. «Մի ամբողջ տարուայ ընթացքում չեղաւ ոչ օր կամ գիշեր, որ ես նրա մասին չըմտածեմ»...

Եւ համարեա նոյն ժամանակում հակառակորդ բանակի մէջ Լ. Ն. Ռատայեւը գրում է ոստիկանութեան տեսչին. «Միայն դու կը հասկանաս, թէ ինչքան ծանր է ինձ համար համոզել Ազեւի դաւաճանութեան մէջ:

Նա ինձ շօշափելի այնքան փաստեր է տուել իր ծառայութեան անկեղծութեան վերաբերեալ եւ նրա տուած տեղեկութիւններն այնքան էին գերազանցում իրենց անթերի ճշգրտութեամբ, որ ինձ հրէշային թւաց այն, որ նման պայմանների մէջ մարդ կարող է լինել չարագործ եւ կրկնակի մատնիչ»: Ուրիշները բոլորովին չէին հաւատում դրան: Այն միտքը, թէ Ազեւը կրկնակի մատնիչ է, չէր հաւատում եւ նախարարական խորհրդի նախագահ Ստոլըպինը, որ նրան պաշտպանում էր կառավարական խորհրդի ամբիոնից: Իսկ յայտնի յեղափոխական կարգավիճը, արդէն մերկացումից յետոյ էլ, սպառնում էր սպանել իր կուսակից այն ընկերներին, որոնք կասկածում էին, թէ մարտական կազմակերպութեան ղեկավարը ծառայում է ոստիկանութեան մէջ :

IX

Այդ ժամանակներում յայտնի մատնիչ Ազեւի մասին բոլորովին տարբեր լուրեր էին տարածուած: Թերթերի թղթակիցները միաժամանակ նրա հետքը գտնում էին Եւրոպայի գրեթէ բոլոր երկրներում: Մի քանի մարդիկ նոյնիսկ անցանկալի պատահարների ենթարկուեցին, Ազեւի հետ ունեցած իրենց նմանութեան հետեւանքով :

Եւ իսկապէս Ազեւին եւրոպական մայրաքաղաքներում գտնելը շատ դժուար էր, որովհետեւ նա իր ամուսնական ճամբորդութիւնն էր կատարում :

Ազեւը 1907 թուի վերջերին Պետերբուրգի «Ակւարիում» մէջ ծանօթացաւ քաֆէ-շանթանի գերմանացի երգչուհի Կ.ի հետ(*): Այդ ծանօթութիւնը փոխուեց ամուր կապի, որ շարունակուեց մինչեւ Ազեւի կեանքի վերջը: Այս կինը հետեւեց նրան դէպի արտասահման: Այն ժամանակ, երբ Բուրցեւի դէմ յեղափոխական դատ սկսուեց, Ազեւը այդ Գերմանուհու հետ գտնւում էր Բիարիցում եւ հրաշալի ժամանակ էր անցկացնում, զբաղուելով ձիընթացութեամբ եւ ճամբորդելով Սան-Սեբաստիանօ եւ Մադրիտ :

(*) Այս Գերմանուհուն վերջերս հանդիպեց Բ. Ի. Նիկոլայեւսկին եւ նրա պատմածների եւ թղթերի հիման վրայ գրեց իր «Ազեւի վախճանը» շատ հետաքրքրական աշխատութիւնը :

(Շար.)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼՈՒՌԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibald

Le Gérant: H. STEPHAN

17 Rue Damesme PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 30 JUIN 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3460

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

»»»» o ««««

Մերձաւոր Արեւելքի կացութեան մէջ որոշ փոփոխութիւն առաջ եկաւ վերջերս :

Երկար ատենէ ի վեր անստոյգ վիճակ մը կը տիրէր մանաւանդ արաբախօս երկիրներու մէջ։ Վերջին ժամանակներս իրարու ետեւէ կնքուած երեք կարեւոր դաշնագիրներ փարատեցին այդ անստուգութիւնը եւ այժմ դիրքերը վերջնապէս ճշդուած են։

Առաջինը Անգլիոյ եւ Եգիպտոսի միջեւ կնքուած դաշնագիրն էր, որուն մասին գրած ենք ժամանակին եւ որ վերջնական դարձուց փարաւոններու հնադարեան երկրին անկախութիւնը։ Մոնթրէօյի մէջ կնքուած համաձայնագիրն ալ ջնջեց քափիթիւլասիոնները՝ որոշ պայմաններով եւ Եգիպտոս արդէն բազմեցաւ Ժընեւի արիսպագոսին մէջ իբրեւ ազատ եւ անկախ պետութիւն։ Եգիպտոսի ազգայնականներուն տարիներէ ի վեր անդրդուելի կամքով մը փարած ազատագրական պայքարը ի վերջոյ յաղթանակով պսակուեցաւ։ Ներկայիս Եգիպտոս նոր պահանջներ չունի այլեւս Անգլիայէն, որ կարեւոր դեր մը խաղաց Եգիպտոսի տնտեսական զարգացման ու վերելքին եւ վերաշինական աշխատանքներուն մէջ :

Երկրորդ կարեւոր դաշնագիրը կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ։ Ֆրանսա 1919էն ի վեր պաշտօնապէս հոգատարութիւն ստացած է այս երկրին վրայ Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Այս վերջինը հոգատարութեան դրութիւնը ստեղծած էր՝ նորաստ ժողովուրդները դէպի ազատ եւ անկախ կեանք առաջնորդելու համար։ Ուրեմն հոգատարութիւնը ժամանակաւոր հանգամանք պիտի ունենար։ Որոշուած չէր սակայն թէ քանի՛ տարի պիտի տեւէ :

Իրան, որ Անգլիոյ հոգատարութեան տակ դրուած էր նոյն պայմաններով, աւելի կանուխ գտաւ իր անկախութիւնը։ Սուրիա քաղաքակրթապէս Իրաքէն վար չէր մնար, հետեւաբար չատ բնական էր որ անիկա եւս ձգտէր անկախութեան :

Դահիրէ եւ արտասահման նստած սուրիացի հայրենասէրներ այդ է որ կը պահանջէին։ Իրաքի օրինակը գիրենք արդարօրէն կը մղէր բարի նախանձի :

Այժմ, ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրով այդ հարցն ալ լուծուած է. սուրիացի ազգայնական վարիչներ, որոնք ժամանակէ մը ի վեր հեռու կը մնային իրենց հայրենիքէն, այժմ վերադարձած են եւ լծուած՝ երկիրը պատրաստելու նոր վարչաձեւին։ Ինչպէս կը յիշուի, դաշնագրին վաւերացումէն երեք տարի վերջ միայն Սուրիա պիտի ստանայ իր անկախութիւնը եւ անդամ դառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան :

Դժբախտաբար Սանճաքի խնդիր մը ծագեցաւ անակնկալ կերպով եւ մտատանջութեան մատնեց սուրիացի հայրենասէրներուն հետ նաեւ տեղւոյն փոքրամասնութիւնները, որոնք իրենց անվերապահ համակրանքը ցոյց տուին հանդէպ սուրիական պետութեան :

Ժընեւի մէջ Սանճաքի խնդիրը լուծուեցաւ ի նպաստ Թուրքիոյ կարգ մը զիջումներով, ինչ որ գէշ կերպով ազդեց արաբ ազգայնականներուն վրայ :

Մերձաւոր Արեւելքի կացութեան մէջ միակ խոցելի կէտը այս հարցն է, որ դեռ կը զբաղեցնէ պետական վարիչ մարմինները։ Սուրիոյ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտամ պէյ եւ ֆրանսական մարզպան կոմս տը Մարթէլ քանի մը օր առաջ Անգարա երթալով տեսակցութիւններ ունեցան Թուրք պետական դէմքերու հետ, որոնք բացարձակ հաւաստիք տուած են իրենց բարեկամական զգացումներուն մասին՝ հանդէպ Սուրիոյ։ Նոյն զգացումները յայտնած էր անցեալ շաբաթ Հալէպի մէջ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի Արաս, դէպի Պաղտատ իր ճամբորդութեան ընթացքին :

Ցանկալի էր որ այդ հաւաստիքները անկեղծ ըլլային եւ Սուրիան իր առաջին քայլերուն մէջ խոչընդոտներու չհանդիպէր :

Երրորդ դաշնագիրը կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Լիբանանի միջեւ։ Այս վերջնոյն Հանրապետութեան նախագահ Պ. Էմիլ Էտտէ ներկայիս հիւրն է ֆրանսական կառավարութեան, որուն հետ կը բանակցի՝ փութացնելու համար ֆրանքօ-լիբանանեան դաշնագրին վաւերացումը ֆրանսական խորհրդարանին կողմէ :

Լիբանանի ժողովուրդին բարեկամական եւ երախտագիտական զգացումները հանդէպ Ֆրանսայի՝ ծանօթ են արդէն։ Ֆրանսա՝ իբրեւ Արեւելքի քրիստոնեաներուն պաշտպան՝ 1860ի Լիբանանեան ջարդերէն վերջ յաջողած էր ինքնավարութիւն ձեռք բերել Լիբանանի համար։ Անկէ ի վեր իր ազդեցութիւնը հետզհետէ ծաւալեցաւ այդ շրջանին մէջ, ու ներկայիս նոյն երախտագիտական զգացումը կայ հոգատար պետութեան հանդէպ :

Այստեղ ալ սակայն փոքրիկ տարակարծութիւններ կան իսլամի եւ քրիստոնեայի միջեւ։ Այս վերջինները կողմնակից են անկախ Լիբանանի Հանրապետութեան, մինչ առաջինները կը փափաքին որ Լիբանան եւ Սուրիա միանան եւ երկուութիւն չստեղծուի արաբական աշխարհի այդ կէտին վրայ :

Այս տարակարծութիւնները արդէն փարատելու վրայ են : Սուրիա եւ Լիբանան իբրեւ քոյր երկիրներ ձեռք ձեռքի տուած պիտի քալեն :

Այս բոլորին մէջ Պաղեստինի խնդիրն է որ ամէնէն աւելի կը մտատանջէ արաբ հայրենասէրները :

Արաբներու եւ Հրեաներու ծանօթ ընդհարումներէն վերջ, անցեալ տարի անգլիական կառավարութիւնը քննիչ մարմին մը ղրկած էր Պաղեստին, կացութեան մասին տեղեկագիր պատրաստելու եւ ծրագիր ներկայացնելու համար :

Քննիչ մարմինը ամիսներով պտըտեցաւ երկրին մէջ եւ պատրաստեց իր տեղեկագիրը, որ անցեալ ամիս քննուեցաւ Բրիտանական Կայսերական Համագումարին կողմէ։ Այնտեղ տրուած որոշումները ցարդ գաղտնի կը պահուին։ Կը կարծուի սակայն թէ Հրեայի եւ Արաբի վէճը միանգամ ընդ միշտ լուծելու համար, երկու մասի պիտի բաժնուի Պաղեստինը, մէկ մասը դարձնելու համար « Հրէական Օջախ »։

Այս կարգադրութեան հակառակ են արաբ ազգայնականները, որոնք չեն ուզեր որ իրենց հողերը բաժանումի ենթարկուին : Անոնք իրենց հեռաւոր ծրագիրն ունին, որ ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ Համարաբական Դաշնակցութեան կազմութիւնը :

Երբոր բոլոր արաբախօս երկիրները, երեք տարի վերջ գտնեն իրենց անկախութիւնը, դժուար պիտի չըլլայ ասիճանական կերպով եւ համադաշնակցային կապերով իրարու միացնել զանոնք, Իրաքէն մինչեւ Հիճազ, անցնելով Սուրիայէն ու Անդրյորդանանէն։

Հ. Ս.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն   Ժ Ա Մ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԴՐԿՈՒԻՆ

»»»» o ««««

« Փըթի Ժուռնալ » կը հրատարակէ Սոֆիայէն հասած հեռագիր մը, 28 Յունիս թուակիր, որ կը հաղորդէ թէ Ըսմէթ Ինէօնիւի ճառը, արտասանուած վերջերս, Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, աւելի եւս սաստկացուց այն խիստ դժգոհութիւնը, զոր պատճառած էր Աթաթիւրքի մէկ հեռագիրը, ուղղեալ Ըսմէթ Ինէօնիւի, երբ վերջինս Աթէնք կը գտնուէր եւ հացկերոյթի մը ընթացքին կարդացեր էր ամէնուն առջեւ։

Ահաւասիկ այդ հեռագրին բնագիրը .—

« Պալքանեան դաշնակից պետութեանց սահմանները կը կազմեն մէկ պետութեան սահման։ Անոնք որ աչք տնկած են այդ սահմաններուն, պիտի ենթարկուին արեւուն կիզիչ ճառագայթներուն, եւ ես խորհուրդ կուտամ իրենց որ զգուշանան։Այս սկզբունքին վրայ հիմնուած՝ պալքանեան բարեկամութիւնը պիտի հասնի իր լրութեան, ատոր մէջ կը կայանան արդէն իր մարդկայնական եւ քաղաքակրթական նպատակները »։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԳԱՂՈՒԹ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

»»»» o ««««

Երկուշաբթի առաւօտ, Պերլինի Օփերային մէջ բացուեցաւ Միջազգային Առեւտրական Սենեակի իններորդ համաժողովը, որուն կը մասնակցէին աւելի քան 1600 պատգամաւորներ, այսինքն 40 երկիր,— առեւտրական, ելմտական եւ ճարտարարուեստական աշխարհի ներկայացուցիչները։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն թիւն էր 80, նախագահութեամբ Ռընէ Տիւշմէնի :

Բազմաթիւ ներկայ էին Հիթլէր եւ իր կառավարութեան անդամները, ինչպէս նաեւ օտար դիւանագիտական ներկայացուցիչները։

Կը նախագահէր Աբրահամ Ֆրոլայն, պատուոյ նախագահ միջազգային առեւտրական սենեակի, նախագահ Գերմանիոյ առեւտրական սենեակին։

Ֆրոլայն, ողջունելէ վերջ պատգամաւորները, իր բացման ճառին մէջ ըսաւ թէ համաշխարհային տնտեսական տագնապը կարելի չէ դարմանել նուազեցնելով արտադրութիւնը, ընդհակառակն տագնապին յաղթելու համար պէտք է արտադրել, շարունակ արտադրել :

Յետոյ բեմ բարձրացաւ Կէօրինկ, որ յանուն գերման կառավարութեան բարեգալուստ մաղթեց պատգամաւորներուն եւ աւելցուց որ Միջազգային Առեւտրական Սենեակին համաժողովը, գումարուելով Պերլինի մէջ, առիթ պիտի ըլլայ ճանչնալու նացի Գերմանիան։ Յետոյ անցնելով խաղաղութեան գաղտնին, ըսաւ.

—Աշխարհի մէջ ոչ ոք կրնայ կասկածի ենթարկել Գերմանիոյ դիրքը հանդէպ խաղաղութեան։ Առաջնորդը քանիցս եւ շատ յստակ արտայայտած է այն խոր եւ պարկեշտ սէրը, զոր գերման ժողովուրդը կը զգայ խաղաղութեան մասին։ Նոր փա՞ստ կ'ուզէք Գերմանիոյ խաղաղասիրական կամքին,— փաստը այն դիրքն է զոր Գերմանիա բռնեց, վերջերս, կարմիր Սպանիոյ դրդութեանց հանդէպ։ Գերմանիա կրցաւ եւ ուժգին եղանակով մը փոխադարձեց եւ այդ պատիժով գոհացաւ։ Այնուհետեւ պահեց իր պաղարիւնը այնպիսի պահու մը, երբ դիւրին էր նոր բարդութիւններ ստեղծել։ Այսպէս նպաստեց միջազգային քաղաքական տագնապի մեղմացումին։

Թերեւս հարցնէք,— հապա ինչո՞ւ այս սարսափելի զինարշաւը որո՞ւն լծուած է Գերմանիա, սպառազինուելով հետզհետէ աւելի։ Այս հարցումին դիւրին է պատասխանել, ինչպէս պատասխանուած է յաճախ։ Ոչ մէկ երկիր ուզեց զինաթափուիլ, եւ Գերմանիա, իրաւունքի հաւասարութեամբ, չէր կրնար անոնցմէ ետ մնալ սպառազինութեան մէջ։

Սակայն Գերմանիա, իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքէն մեկնելով, կը պահանջէ տնտեսապէս բարգաւաճելու կարելիութիւն։ Ծանօթ են Գերմանիոյ տնտեսական պահանջները։ Վստահ եղէք որ պիտի չհրաժարինք երբեք ամէնուն ուշադրութիւնը հրաւիրելէ գաղթային հարցին վրայ, քանի գոհացուած չեն մեր պահանջները այդ ուղղութեամբ»։

Համաժողովին մէջ ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Տոքթ. Շախթ, տնօրէն պետական դրամատան եւ նախարար ազգ. տնտեսութեան, որ ըսաւ թէ ընկերային հարցը, աշխատանքի եւ օրուան հացի խնդիրը որքան մաս կազմեն, որ եւ է երկրի մէջ, ներքին քաղաքականութեան, դարձեալ կը ճնշեն նոյն այդ երկրին արտաքին քաղաքականութեան վրայ։ Երբ միջազգային քաղաքականութիւնը չապահովեր երկրի մը կենսական պահանջները, ապարդիւն կ'անցնի ամէն ճիգ որ կը ձգտի բարելաւել համաշխարհային տնտեսական յարաբերութիւնները :

Ազգայնականութիւնը արտայայտութիւնն է ոչ թէ մարդկային կամքին, այլ աստուածային կամքին։ Երբ դուք յաջողիք հաց եւ աշխատանք հայթայթել ժողովուրդներուն՝ նախանիւթերու արդար բաշխումով, մահացու հարուած մը կուտաք տնտեսական ազգայնականութեան :

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ

»»»» o ««««

Երէկ առաւօտ, Լոնտոնի մէջ նիստ գումարեց ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը, օրակարգ ունենալով անգլեւ-ֆրանսական առաջարկը,— անգլեւ-ֆրանսական նաւատորմով հսկել Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ, ստանձնելով այսպէս Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ձգած բաց դիրքերուն հսկողութիւնն ալ :

Աս առաջարկին գտած ընդունելութենէն կախում ունի, կ'ըսեն քաղաքական շրջանակներու մէջ, ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան բախտը : Արդարեւ երկու «տանդք»ները կը կռուին դէմ առ դէմ,— « Հռոմ-Պերլին » տանդքը խիստ քննադատութիւններ կը կատարէ Լոնտոն – Փարիզ տանդքին դէմ, այս վերջնոյն առաջարկին մէջ տեսնելով Սպանիոյ արտ. հսկողութիւնը իրենց մենաշնորհ դարձնելու ձգտում մը, Սպանիոյ ճակատագրին ուղեւոր տալ իրենց դրոշմը։ « Ճիորնալէ տ'Իթալիա» կ'ըսէ թէ առանց Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հաւանութեան, կարելի չէ նման մենաշնորհներ տալ որ եւ է պետութեան : Իսկ Լոնտոնի մէջ, Իտըն, հարցումի մը պատասխանելով կը յայտարարէ թէ բրիտանական կառավարութիւնը ամէն գնով պիտի աշխատի շարունակել ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, այդ նպատակով ալ պիտի ստանձնէ, ֆրանսական կառավարութեան հետ, երկուքով կատարել միջազգային ստուգութիւնը Սպանիոյ ծովեզերքներուն վրայ, փոխան չորսի :

Ինչո՞ւ գնդակահարուեցան Թուխաչեւսքի եւ ընկերները

»»»» o ««««

Լոնտոնի թերթերուն քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Սթալին ֆրանսական կառավարութեան յանձնած է այն դիւանագ[ի]թուղթերը, որոնք կը վերաբերին Թուխաչեւսքիի եւ իր եօթը ընկերներուն դաւադրութեան։

Ինչպէս յայտնի է, Մոսկուայի թերթերը կը պնդէին, որ Թուխաչեւսքի եւ իր ընկերները ձերբակալուեցան եւ գնդակահարուեցան այն ամբաստանութեամբ թէ լրտեսութիւն կ'ընէին ի հաշիւ գերման բանակին՝ անոնց հաղորդելով Ռուսիոյ զինուորական գաղտնիքները։ Ֆրանսական կառավարութիւնը, ռուսեւֆրանսական դաշինքով Ռուսիոյ կապուած, հետեւաբար մօտէն շահագրգռուած, լուսաբանութիւն պահանջեց ռուսական բանակի մեծագոյն հրամանատարներուն կատարած դաւաճանութեան մասին։

Սթալին յարմար դատեց ուղղակի ֆրանսական կառավարութեան յանձնել ամբաստանագիրը եւ վկայութիւնները :

Լոնտոնի թերթերուն քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Թուխաչեւսքիի եւ եօթը ընկերներուն դաւադրութեան փաստերը պակասաւոր են, այսուհանդերձ կը հաստատեն թէ որոշ չափով ճշմարտութիւն կայ ամբաստանութեանց մէջ։ Այսպէս կը հասկցուի որ ընդդիմադիր շարժումը ուրիշ նպատակ չունէր, բայց եթէ մէջտեղէն մաքրել Սթալինը։ Դաւադիրները դէմ չէին սովետական իշխանութեան։ Ուրիշ նորութիւն մը եւս,— դաւադրութեան ղեկավարը ոչ թէ Թուխաչեւսքին էր, այլ Զօր. Կորկը, որ ծրագրած էր նախ գրաւել Կրեմլինի պալատը զինուորական ուժով։ Իսկ մարաջախտ Թուխաչեւսքիի համար կ'ըսուի թէ հաղորդակցութեան մէջ էր գերմանական բանակին հետ, ու թերեւս Թուխաչեւսքիի միջոցաւ Պերլինի իշխանութիւնը տեղեակ էր կազմակերպուած դաւադրութեան :

Անգլիա եւ Ֆրանսա կողք կողքի

»»»» o ««««

Չէմպըրլէյնի իշխանութեան գլուխ գալով, պահ մը կարծուեցաւ թէ Անգլիա պիտի հակի Գերմանիոյ կողմը, նոր վարչապետը ճանչցուած ըլլալով իբրեւ գերմանասէր :

Զօր. Սփիըրս, որ կը նախագահէ Փարիզ գտնուող անգլիական խորհրդարանական պատուիրակութեան մը, խօսելով Եւրոպայի խառնակ կացութեան եւ խաղաղութեան վտանգներուն մասին, ըսաւ.

—Աւելորդ է վախը զոր կ'արտայայտեն ոմանք, խորհելով թէ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ մերձեցումի փորձերը կը մատնեն փոփոխութիւն մը մեր արտաքին քաղաքականութեան մէջ։ Եթէ մենք յաջողինք լուծում մը գտնել Եւրոպան տագնապի մատնող հարցերուն, վստահ եմ որ ամէն մարդ երախտապարտ պիտի ըլլայ մեզի : Բայց ատով ոչինչ կը փոխուի մեր քաղաքականութեան մէջ, պաշտօնապէս բանաձեւուած։ Կը յայտարարեմ,— ով որ յարձակի ձեր սահմաններուն վրայ, կը համարինք յարձակում մը մեր սահմաններուն վրայ։

Իտըն յայտարարեց վերջերս թէ ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ Կեդր. Եւրոպայի մէջ, չի կրնար անտարբեր թողուլ մեզ։ Իմ անձնական համոզումս է, որ ամէն նախայարձակ պետութիւն, ուշ կամ կանուխ, իր ճամբուն վրայ պիտի գտնէ Անգլիան :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

»»»» o ««««

Զօր. Ֆրանքօ կը պատրաստուի ընդհ. յարձակողականի մը, երեք ռազմաճակատներու վրայ միաժամանակ։ Այս յարձակողականով, կ'ուզէ օր առաջ հասնիլ իր նպատակին, ձմեռը վրայ չհասած եւ կանխելու համար ընդհ. դժգոհութիւնը, որ ծնունդ կ'առնէ երկար պատերազմի մը տեւողութենէն :

Այդ երեք ռազմաճակատներն են Մատրիտ, Ալմերիա եւ Սանթանտէր :

Առաջին ճակատին վրայ սկսուած յարձակողականին նպատակը պիտի ըլլայ կտրել Մատրիտի եւ Վալենցիոյ հաղորդակցութեան ճամբան։ Այս ձեւով մայրաքաղաքը պիտի մատնուի պաշարման եւ սովի :

Պաշարողական շարժումէն զատ, մայրաքաղաքի պաշտպանութիւնը նեղը պիտի դրուի կատարելապէս սպառազինուած հարուածային վաշտերով եւ օդնաւերու դժոխային ռմբակոծութեամբ։ Այս յարձակողականին նախերգանքն սկսաւ արդէն Խարամայի ճակատամարտով, որուն ռազմական ծրագիրը կ'ըսեն թէ պատրաստուած էր Զօր. Պատոյլիոյի կողմէ։

Երկրորդ ռազմաճակատին վրայ, Ֆրանքոյի բանակը յարձակողականի պիտի անցնի Մալակայի հիւսիսէն, Մոթրիլէն, ուղղուելով դէպի Ալմերիա։ Այս ճակատին վրայ եւս կռիւները սկսած են զարգանալ այնպիսի ձեւով մը, որ կը մատնեն ազգայնականներու նպատակը։ Ըստ կառավարական տեղեկատուութեանց, 8000 իտալացի զինուորներ ցամաքհանուած են այդ շրջանին մէջ,

(Նուրբրու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

»»»» o ««««

ԽՄԲ.— Մինչեւ այժմ տուինք այն տեղեկութիւնները, զորս Թուրքերը կը հաղորդէին, անշուշտ գրաքննութենէ անցընելէ վերջ: Այս անգամ կուտանք «Ցուսաբեր»ի թղթակցութիւնները.—

... 6 ՅՈՒՆԻՍ.— Ստոյգ աղբիւրներէ կը տեղեկանանք, որ Թուրքիա, օգտուելով քաղաքական աշխարհի մէջ տիրող խառնակ կացութենէն, որոշեր է Տերսիմի քրտական օճախը վերջնապէս քանդել:

Էնկիւրի պատկառելի քանակութեամբ զօրքեր կուտակած է Տերսիմի մէջ եւ ձեռնարկած կանոնաւոր զինուորական գործողութիւններու:

Մեր ունեցած տեղեկութիւններով՝ Թրքական զօրքերու թիւը կը հասնի 45,000ի: Քրտական ամրութիւնները կը ռմբակոծուին 25 օդանաւերու եւ լեռնային թնդանօթներու կողմէ:

Քիւրտերը կը դիմադրեն արտակարգ հերոսութեամբ:

Վերջին մէկ ամսուան ընթացքին Թուրքերը հինգ անգամ յարձակում գործած են՝ ընդհանուր գրոհով Տերսիմի տիրանալու համար, սակայն միշտ ալ կորուստներով նահանջած են դէպի իրենց նախնական դիրքերը:

Առաջին անգամ Թուրքերը ունեցած են 75 սպաննուած եւ 125 վիրաւոր, երկրորդ անգամ 40 սպաննուած եւ 80 վիրաւոր, երրորդ անգամ 62 սպաննուած եւ 93 վիրաւոր, չորրորդ անգամ 25 սպաննուած եւ 37 վիրաւոր, հինգերորդ անգամ 175 սպաննուած եւ 270 վիրաւոր:

Բոլոր վիրաւորները փոխադրուած են Խարբերդ:

Հինգ յարձակումներուն Քիւրտերը տուած են 110 սպաննուած եւ 65 վիրաւոր:

Ամբողջ Տերսիմը միացած եւ ընդհանուր ճակատ յարդարած է Թուրքիոյ դէմ, անոնք որ նախապէս Թուրքերու հետ էին, այժմ եկած եւ ամբողջութեամբ փարած են իրենց հայրենիքի պաշտպանութեան գործին:

Քիւրտերու հերոսական դիմադրութիւնը տեսնելով՝ Էնկիւրի փորձած է դաւադրաբար պառակտել ժողովուրդը, «բարեկամաբար»... հաշտութիւն առաջարկելով:

Այս զաւր անցած է, ի հարկէ, ապարդիւն:

Տերսիմը կ'ապրի իր կեանքի ճակատագրական շրջաններէն մին:

... 7 ՅՈՒՆԻՍ.— Քրտական կոտորածները անակնկալի բնոյթը ունին մեր ընթերցողներուն համար. իրականին մէջ այդպէս չէ, ի հարկէ: Էնկիւրի լուրջ նախապատրաստութիւններ կը տեսնէր քիւրտ ժողովուրդը ջարդելու համար տակաւին խալիֆայական պատերազմը չսկսած: Այդ անակնկալ պատերազմը պահ մը յետաձգել տուաւ նախածրագրուած ջարդը, զայն այսօր գործադրութեան դնելու համար:

Մարտի սկիզբները կառավարութիւնը կ'որոշէ տեղահանել Ղարլ-Ճողի քրտութիւնը (Հարաւային Սասուն). զինուած Քիւրտերը լեռներէն կ'իջնեն, կը սպաննեն Ղարլ-Ճողի գայմագամը եւ ոստիկանութեան պետը՝ ընդդիմանալով ժողովուրդի տեղահանութեան: Կռիւը յամառ եւ արիւնալի բնոյթ կը ստանայ՝ երկուստեք բաւական զոհեր պատճառելով: Լեռներէն եկած Քիւրտերը ի վերջոյ կը յաջողին տանիլ իրենց հետ ժողովուրդը եւ բարձրանալ լեռները: Քրտութեան համար այլեւս որոշ կ'ըլլայ որ Էնկիւրին ծրագրած է քիւրտ ժողովուրդը ջարդել: Տեսնելով, որ քրտութիւնը զէն ի ձեռին պիտի ընդդիմանայ կառավարութեան, Էնկիւրի կ'որոշէ նենգութեան դիմել եւ խաբուսիկ խոստումներով պառակտել քիւրտ ժողովուրդի զինուած ոյժերը: Մարտի վերջերը Մուֆարղիի մէջ (Տիգրանակերտի նահանգ) կը խմբուին Սղերդի, Բիթլիսի, Մուշի եւ Տիգրանակերտի կուսակալները, իբրեւ թէ «բարեկամաբար» քննութեան կ'առնեն ստեղծուած կացութիւնը եւ յանուն «եղբայրութեան» կ'առաջարկեն քիւրտ պետերուն զինաթափ ըլլալ, վստահիլ կառավարութեան եւ լծուիլ խաղաղ աշխատանքի: Քիւրտերը, որոնց պետերէն շատեր նման խոստումներով ինկած էին Թրքական թակարդը եւ ոչնչացուած (ամէնէն թարմ օրինակը Ռաշիտի գնդակահարումը Մարտին, Ատանայի մէջ), հաւատք չեն ընծայեր այս խոստումներուն եւ կ'առաջարկեն, որ կառավարութիւնը ազատ արձակէ իրենց պետերը, զօրքերը ետ քաշէ եւ զինաթափութեան պահանջ չդնէ: Տեսնելով քրտութեան այս ընդդիմութիւնը, Թուրք զօրքերը լայն ճակատով յարձակում կը գործեն քրտաբնակ վայրերու վրայ եւ կատաղի կռիւները կը ծաւալին Սասնոյ, Մալաֆայի եւ Մաբթուկի շրջաններուն մէջ:

Այս դէպքերու կապակցութեամբ Ապրիլի կէսերուն արիւնալի կռիւ մը կը պատահի Փրէ Ռաշէ կամուրջին քով (Տիգրանակերտի վիլայէթին մէջ), Թուրք զօրքերու եւ զինուած Քիւրտերու միջեւ: Ամիսներ առաջ Քիւրտերը նկատած էին արդէն, որ կառավարութիւնը այս շրջանին մէջ զօրքերու կասկածելի տեղափոխութիւններ կը կատարէ՝ ռազմական կարեւոր դիրքեր գրաւելով: Փրէ Ռաշէի դէպքէն յետոյ կառավարութիւնը կը յաջողի շրջանին մէջ քիւրտ աղաներէն 125 հոգի ձերբակալել եւ բոլորն ալ ջարդել: Սպաննուած աղաներու մէջ են՝ Փարղինցի Զիա պէկ, Նուրի Խաճոյ, Համոյի Հաճի Հարէզ, Ալէ Ռըհէ, Շէյխ Գասիմ, Ահմատի Շէյխ Մուսա, Հաճար, Գաչոյ, Մահմուտ Ահմէտ, Զաչան, Սոլէյման, Շէյխ Մուսա, Սալոյ Զինէ (կին), Սոֆի Իսա եւ ուրիշներ:

Աղաները ջարդելէ ետք, կառավարութիւնը իբրեւ թէ քննիչ յանձնախումբ մը կը նշանակէ, Ըմէթ փաշայի գլխաւորութեամբ, դէպքին պատասխանատուները ճշդելու համար: Այս քօղարկուած «քննութեամբ», իրականին մէջ ան նպատակ ունէր ռազմապէս ճշդել ծրագիրը այն մեծ կոտորածին, որուն ձեռնարկած է այսօր:

Այլ եւս անկասկած է, որ Թուրքիա նոր Ապրիլ 24 մը կը պատրաստէ քրտութեան համար:

8 ՅՈՒՆԻՍ.—Հին է Տերսիմի խնդիրը: Բազմաթիւ անգամներ Թուրքիա փորձեր ըրած է — մերթ զէնքով, մերթ նենգ խոստումներով— քրտական ազատագրական այս անառիկ բերդը խորտակելու:

Վերջին անգամ հարցը կարգադրուած կը նկատուէր 1935ի քիւրտեւ-Թուրք համաձայնութեամբ: Ըստ այդ համաձայնութեան, Խոզաթի մէջ պիտի նստէր միայն Թուրք հրամանատարութիւնը եւ Խոզաթը պիտի ըլլար կատարեալ միայն վարչական կեդրոն. կառավարութիւնը ոչ զօրանոցներ պիտի կառուցանէր Խոզաթի մէջ եւ ոչ ալ հոն զօրքեր պիտի կեդրոնացնէր: Միաժամանակ, ըստ նոյն համաձայնութեան, կառավարութիւնը ձեռք պիտի չտար քրտական կենցաղին եւ աշիրէթական վիճակը պիտի պահէր նոյնութեամբ:

Կարճ ատենէ մը վերջ Էնկիւրի իր այս խոստումը դրժեց: Արդէն 1936ի սկիզբին ինքը Քէմալը Ազգ. Մեծ Ժողովի մէկ հանդիսաւոր նիստին կը յայտարարէր, որ կառավարութիւնը, ծրագրած է «բարենորոգումներ» մտցնել Տերսիմի մէջ, շրջանը վարչականօրէն փոփոխութեան ենթարկելով եւ զայն զատ նահանգի մը վերածելով: Կառավարութիւնը միաժամանակ կ'առաջարկէր, որ ժողովուրդը լեռներէն իջնէ եւ տեղաւորուի Բալուի եւ Տերսիմի դաշտավայրը:

Այս «բարենորոգումը» տարբեր բան չէր, բայց եթէ նախածրագրուած կոտորած մը, Տերսիմը իսպառ խորտակելու համար:

Զարասանձի եւ Խոզաթի մէջ կառավարութիւնը կը յաջողի տեղահանել ժողովուրդը եւ զայն առժամաբար տեղաւորել դաշտային մասին մէջ: Վերահաս վտանգը տեսնելով՝ Քիւրտերը կը յարձակին Խոզաթի Թուրք զօրանոցներուն վրայ, ջարդ մը կուտան զօրքին եւ զայն խուճապահար կը քշեն շրջանէն:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այսօր, շարունակութիւնն է այս անցքերուն:

Եւ որովհետեւ բաղդատաբար շատ աւելի ծանր է կացութիւնը Տերսիմի մէջ, քան Սասունի, ուստի Էնկիւրի մաս մը պատժիչ զօրամասերէն, որոնք օգտած են Սասունը, առած եւ տեղափոխած է դէպի Տերսիմ:

Ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանամ, որ Տերսիմի շուրջ կռիւներու ընթացքին թրքական բանակը մեծ կորուստներ ունեցած է: Քանի մը կարեւոր դիրքեր Քիւրտերը վերագրաւած են Թուրքերէն, ամօթալի նահանջ մը պարտադրելով թուրք զօրքին:

Քիւրտերը կը կռուին արտակարգ հերոսութեամբ: Տերսիմը կարելի պիտի ըլլայ ընկճել՝ միայն Տերսիմի բովանդակ ժողովուրդը բնաջնջելով՝ մանուկներէն մինչեւ ծերերը:

Կառավարութիւնը շրջաններէն նոր բանուոր զօրքեր կը տեղափոխէ դէպի Տերսիմի շրջանը: Եթէ դէպքերը այսպէս ընթանան, ամբողջ ամիսներուն արիւնով պիտի ներկուի բովանդակ Քիւրտիստանը:

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

—•—

Թուրքիոյ ներքին գործավար եւ Հալքի ընդհ. քարտուղար Շիւքրիւ Գայա, պիտի մեկնի Մոսկուա, ուր պիտի գտնուի Յուլիս 11ին, երբ Թէհրանէն Մոսկուա հասած պիտի ըլլայ նաեւ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի Արաս:

Ներքին գործավարին այս ճամբորդութեան կ'ընկերանան Սվազի երեսփոխան Հիւսէյին Րահմի, Գասթէմունիի երեսփոխան Շիւքրիւ Շէնօզան եւ արտաքին գործավարութեան պաշտօնեաներէն Շէրէֆէտտին:

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

— o —

Ֆրանսացի գրող մը, Թալօն, որ ամիսներ առաջ Ալեքսանդրէթի Սանճաքը խորագրով հայասէր ընդարձակ յօդուած մը ստորագրեց Լիոնի En Terre d'Islam հանդէսին մէջ, այս անգամ Վէրֆէլի գործին ֆրանսերէն թարգմանութեան առթիւ, միեւնոյն հանդէսին յունիս թիւին մէջ, կը գրէ.—

Գաբրիէլ Բագրատեան կը սերի Բագրատունեաց երեւելի գերդաստանէն, որ Հայաստանի վրայ թագաւորեց նախ քան Կիլիկեան անկախութեան շրջանը: Քաղաքակրթութեան եւ աշխարհային կեանքի իր ճաշակին բերումով, Գաբրիէլ ատեն մը ապրեցաւ Փարիզի մէջ եւ հոն ամուսնացաւ ֆրանսացի երիտասարդ աղջկան մը հետ: Պալքանեան պատերազմին, իր ընտանեկան շահերը եւ իր թրքահպատակութեան հանգամանքը մղեցին զինք ծառայելու Սուլթանին բանակներուն մէջ: Ան կը պահէր գաղտնի կապ մը Արեւելքի իր հողերուն եւ Մուսա Լերան իր բնաշխարհին հետ, ուր 1914ի ամառը գնաց այցելութիւն մը տալու:

Պատերազմը վրայ հասաւ: Ծովային յարաբերութեանց անպատեհութիւնը ստիպեցին Գաբրիէլ Բագրատեանը որ հաստատուի Մուսա Լեռը իր կնոջ եւ Ստեփան զաւկին հետ, որոնք Լիբանանի մէջ կը մնային: Այդ ատենէն կը սկսի նախ Բագրատեանի անձնական, յետոյ իր կողքի Անտիոքի հայ ժողովուրդին դիւցազներգութիւնը:

Պոլսոյ մէջ, Էնվէր փաշա, Թալէաթ եւ Ճեմալ, մարդկային սանձարձակութեամբ որոշեց հայ ցեղին բնաջնջումը: Գերմանիոյ եւ Պոլսոյ մէջ, Տոքթ. Լեփսիուսի կատարած կրկնակի դիմումները չկրցան զաղարեցնել, ոչ ալ գոնէ մեղմացնել, Հայերու տարագրութեան հրահանգը:

Անձնուէր հովիւին վկայութիւնը կը հաստատէ այս իրողութիւնը, աւաղ, այնքան ճշմարիտ: Ասիկա կը մնայ ամբաստանութեան մը ամէնէն աշխոյժ արտայայտութիւնը, կատարուած մէկուն հանդէպ որ կառավարութեան գլուխը կը գտնուէր:

Աքսորի պատրաստութեան համար հրաման կը տրուի նաեւ Մուսա Լերան հայ բնակիչներուն: Վտանգը գիտնալ հասկնալ տուաւ Գաբրիէլի շուրջ, որ կը կէտէր արիւնոտ Բագրատունեաց տոհմին, եւ որուն պատմական կոչումն է առաջնորդել եւ պաշտպանել իրենց ժողովուրդը:

Գաբրիէլ Բագրատեան կը նախատեսէ ամէն պատասխանատուութիւն եւ բաց այնմ կը մշակէ եւ կ'ընդարձակէ իր ծրագիրը: Քանի որ խնդիրը մեռնելու վրայ է, նախընտրելի է կռուիլ քաջաբար, քան քշուիլ անապատներու թշուառութեան մէջ, կարելի է իբրեւ ապաստան դիրք բռնել Մուսա Լերան ցից կատարը եւ այնտեղ պաշտպանուիլ երկար ժամանակ: Ով գիտէ, թերեւս պատերազմը չտեւէր յաւիտեան եւ Համաձայնականներու բանակներուն գալը չուշանայ:

Հայը անվեհեր ցեղ մըն է, եւ երբեք չի հրաժարիր իր արիւնութենէն: Ան կը պայքարի տեւականօրէն եւ չի դադարիր կռուելէ մինչեւ իր մահը: Մուսա Լերան եւ Ճէպէլ Աքրայի հայ գիւղացիները միեւնոյն ոգիով էր, որ պատասխանեցին Բագրատեանի հրաւէրին: Անոնք դարձան աւելի զօրաւոր քան զինուորներ, ապաւեն՝ Հայաստանի, ուրկէ կ'անցնի Վարդաններու, Մուշեղներու եւ Վահաններու հոգին: Անոնց այս քաջութիւնը կը փառաւորուի ամէն կարգի բուռն յարձակումներու դէմ, կազմակերպութեամբ եւ հրամանատարութեամբ Բագրատեանի: Այս միջոցին, ոչ պատերազմիկ ժողովուրդը, ծերեր, կիներ եւ մանուկներ հիւղակներու քաղաք մը կը շինեն եւ կը հաւաքուին այնտեղ, մատուռի մը շուրջ, ուր կը հնչէ հոգեւոր հովիւը, երկրային բարձր հեղինակութիւնը Հայկազուն քահանայ: Անշուշտ որ այս մէկէն կազմուած զաղութին սպանողաց վտանգին դէմ պայքարի իրադարձութիւնները ոչ թէ կը ստեղծեն դժուարութիւն, անփութութիւն, թերացում, այլ ընդհակառակն կը յիշեցնեն իրենց փառաւոր պատմութեան մէջ կրկնուած հերոսական դէպքերը, որոնցմով կ'ազնուացուին, կը զօրացնեն իրենց միութիւնը, իրենց մորթը պաշտպանելու հարկադրանքին տակ:

Վերջապէս, վճռական ճակատամարտի մը նախօրեակին,— որովհետեւ Թուրքերը բերած են հրետանի— ներով եւ գնդացիրներով զինուած կանոնաւոր բանակ մը,— հեռուն, ծովուն բացերը կ'երեւին ֆրանսական նաւերը, որոնց անձկութեամբ սպասեր էին քառասուն օրերէ ի վեր:

Գաբրիէլ Բագրատեանի ստանձնած պատասխանատուութեամբ, աներկիւղ ձեռնարկին յաջողութիւնն ու փրկութիւնը այս էր անշուշտ:

Այս գործին մէջ, սակայն, նպաստաւոր տեղ չի բռներ ամուսնական սիրոյ նուիրուած մասը, որ կը պահէ պատշաճ վայելչութիւն մը Հայաստանի վաւերական իշխանին համար, որ անմոռաց պիտի մնայ եւ բիւրաւոր հերոսի արժանաւոր ժեխթի մը զոհ իր որդւոյն Ստեփանին գերեզմանին վրայ:

Մեր բոլոր սքանչացումին հետ պարտինք ընկերացնել մեր դիտողութիւնը թերութեանց մասին:

Այս գործին մէջ Մուսա Լերան դիւցազներգութիւնը կ'երեւի ինքնին իր — բեւ հաւաքական կռիւի մը յաղթեր — գութիւնը, իբրեւ հայկական անխոնջ արիութեան մը նոր յայտնութիւնը շատ յստակ կերպով: Կը ներկայացնէ նաեւ հնաւորքրական պատկեր մը հայկական գիւղաքաղաքին, եւ անոր կ'ընկերացնէ բնակչութեան սովորութիւններուն, կենցաղին այնքան արժանի նկարագրութիւնը: Բայց այսքան ուժեղ նիւթի մը առջեւ մէնք կը ցաւինք որ հեղինակը ուզած է իր գործին մէջ մտցնել հասարակ կռուելու ստուգման ոչ - հասատարիմ սիրահարական դրուագ մը, ինչ որ կ'անշքացնէ պատմութեան դաւառաւոր գրուագները եւ կը վիրաւորէ անոնց տպաւորութիւնը:

Այս գիրքը կրնայ կոչուիլ գլուխ գործոց մը ոչ միայն Հայերուն, այլ եւ օտարներուն համար: Ասիկա ճշմարտութիւն է: Մարդ դժուարութեամբ պիտի կրէր «ազգային» նման շարժում մը գտնել բոլորովին անջատ քաղաքական նպատակներէ: Այս գործը յատակօրէն լուրին առջեւ կը դնէ հայ անվեհեր ցեղին առաքինութիւններուն եւ թերութիւններուն ամբողջութիւնը: Աւելին, ան, հայկական ջարդերու ցաւագին պատմութեան հետ, պիտի պահէ նաեւ պատերազմական աքանչելի դիւցազներգութեան մը յիշատակը»:

Թարգմ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՏԵՐՍԻՄ ԹՐՔ. ԱԿՆՈՑՈՎ

« Ճիւմհուրիյէթ » կը գրէ.—

Հարիւր տարիէ ի վեր, Տերսիմի մէջ, քաղաքակրթութեան ու յետադիմութեան միջեւ մղուած պայքարը քաղաքակրթութեան կողմէ շահուեցաւ: Այժմ ձեռնարկուած է վերջնական հաշուեյարդարի: Թունճէլիի շրջանէն ի վեր, գործի գլուխ անցած ամէն կառավարութիւն անկարող մնացած է Տերսիմի աղէտին հանդէպ: Բայց շնորհիւ հանրապետական կառավարութեան պատրաստութեանց եւ ծրագրային միջոցներուն, դրական շրջանի մը մէջ մտնելու վրայ ենք: Ամէնքս ալ կը կարծենք թէ Տերսիմին ինչ ըլլալը գիտենք: Քանի մը լաւ ենք Տերսիմի ըմբոստութեան, զաւազական շարժումներու, բարենորոգմանց ձեռնարկներու մասին: Սակայն շատ քիչեր կատարելապէս գիտեն թէ Տերսիմ բառը որքան յետադիմութեան եւ նախնականութեան կ'արտայայտէ:

Երկրին գրեթէ ամէն կողմերուն մէջ գիտեն թէ ինչ կը նշանակէ եկեղեցականութիւն, ռատիօ, օճմոպիլ: Տերսիմ այնքան նախնական վիճակի մէջ կը գտնուի, որ մարդկային ամէնէն հին գիւտը՝ անիւն իսկ փոխադրութեանց մէջ չի գործածուիր հոն:

Տերսիմի մէջ ճամբայ չկայ: Անիւաւոր փոխադրութեան միջոց չկայ: Դպրոցին, վաճառականութեան եւ երկրագործութեան անունը կայ, ինքը չկայ: Աւազակութիւնը ազատականութեան ու հովուութեան պէս ասպարէզ մըն է:

Եղանակը զայրոյն պէս, աւազակները դաշտերուն մէջ կը տարածուին: Ձիւնը ուժով կը հաւաքեն իրենց ձմեռնային պաշարնը: Ցեխոյ իրենց որջերը կը քաշուին, ձմեռը անցընելու համար:

Աւազակութիւնը աղաներուն հաշուին ի գործ կը դրուի: Ժողովուրդը ամէն իրաւունքէ զուրկ գերի մըն է: Տգիտութեան ու վախի մատնուած, անասունի վայել կեանք մը կ'անցընէ: Հանրապետական կառավարութիւնը հիմնական կերպով քննեց խնդիրը, ու զարմանալի եղանակը փնտռեց:

Զօրավար Ապտուլլահ այս տեղերուն ընդհանուր քննիչ անուանուելէ յետոյ, հազարաւոր Տերսիմցիներու գործ տուաւ Սըվազ — Երզրում երկաթուղիին շինութեան մէջ: Տերսիմցիները ու մէկ ուրիշ մասին համար գործ պատրաստեց Տերսիմի ճամբաներու շինութեան մէջ: Ցեխոյ ձեռք զարկաւ Տերսիմցի արդիւնաբերողին ամէնէն մեծ ցաւին, որ սա էր.— Տերսիմցի գիւղացին եւ քաղաքին միջեւ վաճառութիւն կատարող մակաբոյծ դասակարգ մը կար:

Իբր թէ չէր բաւեր աշիրէթապետին ու աղային գերին ըլլալը, Տերսիմի գիւղացին վաշխառուին ալ գերին էր:

Քաղաքին մէջ 70 դրուշի ծախուելիք իւղը այդ միջնորդին կը ծախէր 5 դրուշ ու 10 դրուշի առնուելիք նիւթը 30 — 40 դրուշի կը գնէր անկէ: Բընական էր թէ վաշխառուն շահը կը պահանջէր որ գիւղացին չգիտնար քաղաքին ճամբան: Կառավարութեան հանդէպ միշտ վախու մէջ կը պահէր զայն: Այսպէս, Տերսիմցին թէ կառավարութեան թշնամի կը մնար, եւ թէ իր ապրանքին մէկ շատ փոքր փոխարժէքը միայն կը ստանար: Ընդհանուր քննչութիւնը արգիլեց վաշ...

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՌԱՆ ՏՂԱՆ

—•—

Կիւչիւք աղայի այնքան դիւր չեկաւ Միքայէլի մտադրութիւնը: Սկսաւ աւելի թշնամական վերաբերմունք ցոյց տալ, աւելի ծանր գործերու լծել, բոլորովին պարապ տեղը պոռալ, բարկանալ: Միքայէլ ստիպուած էր տեղն մը եւս համբերել:

Առաւօտ մը Կիւչիւք աղա երբ Րիզան արթնցնելու գնաց, զայն անկողնին մէջ չգտաւ:

Միքայէլը գիշերանց փախած էր:

Քանի մը ամիս վերջ յայտնի եղաւ, որ ուրիշ Թրքական գիւղի մը մէջ, ուրիշ աղայի մը քով գործ է գտեր: Իսկ այս վերջինին հետ Կիւչիւք աղա տարիներէ ի վեր թշնամութեան մէջ էր:

Անպատուած զգաց ինքզինք, երբ իր քովի աշխատաւորը զինք լքելով իրեն հակառակորդ մէկու մը քով ապաստանիլը իմացաւ: Թշնամական միտք մը ծագեցաւ մէջը: Արդեօք չէ՞ր կրնար Միքայէլը մէջտեղէն անհետացնել:

Միքայէլի երկրորդ աղան կ'երեւի աւելի գթասիրտ մէկն էր, Միքայէլի ցանկութիւնը լսելէ վերջ կը հաւանի անոր ամուսնութեան եւ ընտանիք կազմելու գաղափարին:

Կացութիւնը նկատի առնելով Միքայէլ հասկցած էր որ բոլորովին զատուած վիճակի մէջ պիտի չկրնայ հանգիստ ապրիլ: Այս պատճառաւ իրեն յատուկ ծրագիր մը պատրաստած էր, առնել կինը եւ անցնիլ Տերսիմի նահանգը: Քիւրտերը այդ շրջանին լաւ վերաբերմունք սկսած էին ցոյց տալ փախստական Հայերու հանդէպ:

Մանչ զաւակով մը ամիսէ մը վեր, Միքայէլ հայր ըլլալու պատիւն էր ունեցած: Դժբախտաբար անունդի պակասը կը նեղէր խեղճ մայրը, որ իր զաւկին կաթ հայթայթելու համար չէր գիտեր թէ ի՞նչ ընէր: Օրը անգամ մը ցամաք հաց ուտելով չորցած էին ստինքները: Երեխան պարապ տեղը կը ծծէր ցամքած ստինքը:

— Ա՜խ, զաւակս, ի՞նչպէս կերակրեմ, ի՞նչպէս սնունդ տամ քեզի, խեղճ կինը կը չարչարուէր, կը գալարէր, հազար միտք ու գաղափար կը յղանար, տունէ տուն կը պտտէր իր ցաւը հասկցնել կ'ուզէր: Դժբախտաբար միշտ յուսախաբ կը վերադառնար ու կը շարունակէր մնալ անօթի եւ քաղցած, որովհետեւ դրացիներն ալ որ եւ է միջոց չունէին օգտակար ըլլալու, երբ իրենք ալ օգնութեան կարօտ էին:

Օրին մէկը մայրը զաւակը գրկելով որոշեց երթալ Կիւչիւք աղայի մօտ եւ քիչ մը օգնութիւն ուզել, դուցէ մեր այս վիճակը տեսնելով մեզի գթայ ըսելով՝ երեխան գրկած ճամբայ ինկաւ: Մէկ ժամուան լեռնային ճամբան հետեւիլ քալելով հասաւ Թրքական գիւղը:

Երեխան անօթութենէն նիհարցած, աչքերը շարունակ գոց վիճակի մէջ կը պահէր: Ատեն ատեն կէս մը կը բանար, քանի մը բոպէ աջ ձախ կը պտտցնէր ու նորէն կը խփէր:

«Անշուշտ ոչ թէ ինծի, այլ երեխայիս վիճակին վրայ պիտի խղճան», կը յուսար մայրը: Մաշած հագուստները քիչ մը կարգի բերելով, անհամարձակ շարժումով մը դուռը կամաց մը զարկաւ, գրեթէ տուած հարուածին ձայնը իրմէ զատ ոչ ոք լսեց:

Փորձեց երկրորդ անգամ եւս զարնել, երեխան ճիչ մը արձակեց, ու մէկ քանի անհանգիստ շարժումներ ըրաւ մօրը գիրկին մէջ, միշտ աչքերը բանալով ու գոցելով:

Այս անգամ դուռին քիչ մը աւելի ուժգին զարկաւ, զարկին հետ արդէն սարսուռ մը անցաւ, մարմինը փուշ փուշ եղաւ: Բացուեցաւ դուռը: Կիւչիւք աղայի աղան էր, որ զինուորական արձակուրդով տունը կը գտնուէր:

— Դուն հո՞ս, կատաղի կերպով գոռաց խեղճ կնոջ վրայ:

— Ես... ես ինծի համար չէ որ եկեր եմ, աղա, այս փոքր զաւկիս համար, տես անօթի է, սովամահ պիտի ըլլայ, խղճա՛ այս փոքր երեխային վրայ, պուտ մը կաթ զաւկիս...

Խեղճ կինը աչքերը գետին յառած, դեռ քանի մը բառ ունէր ըսելու, երբ Կիւչիւք աղայի աղան բռունցքի ուժգին հարուածով մը խեղճ կինը գետին տապալեց: Երեխան ինկաւ ոտքերուն տակ:

— Ահա քեզի օգնութիւն, ահա քեզի սնունդ, ահա քեզի գթութիւն, ըսելով սկսաւ ոտքերով հարուածել խեղճ կինը:

— Ներէ ինծի, աղա, ես բան մը չըրի, օգնութիւն ուզեցի, եթէ չես տար կ'երթամ, ուրիշ բան չեմ ուզեր, ա՜խ, զաւակս, դժբախտ զաւակս, անօթի պիտի մեռնիս...

— Չէ, զաւկդ անօթի չի մեռնիր, ըսելով ձեռքերուն մէջ առաւ, արդահատական նայուածք մը ձգելով վըրան: Երեխան մէկէն բոլոր ուժովը նետեց դէպի մօր կողմը, որ իրմէ տասը քայլի չափ հեռու կը գտնուէր: Մայրը ճիչ մը արձակեց, բռնել ուզեց զաւակը, չկրցաւ: Չէր կարծեր որ այդ ատաղձանի վայրենութիւն ցոյց պիտի տար երեխայի մը հանդէպ, այլապէս ուշադրութիւն կ'ընէր, կը բռնէր երեխան, չէր թողուր որ գետին իյնայ:

«Հերոս»ը դուռը ամուր մը փակելով ներս գնաց, իսկ խեղճ կինը վիրաւոր երեխան գրկելով հեռացաւ:

Երկու օր վերջ մեռած էր խեղճ մանկիկը...

Համաձայն իր ծրագրին, Միքայէլ երկու անգամ Տերսիմ անցած ու պէտք եղած կարգադրութիւնները ըրած էր ընտանիքին փոխադրութեան համար, նոյն իսկ երկրորդ վերադարձին Միքայէլ ոչ ոք ճանչցած էր քրտական տարազով:

Երեխային եղերական մահը շատ խոր ազդեցութիւն գործեց իր վրայ: Զափահասի մը հանդէպ գործուած բարբարոսութիւնը ընդունինք պահ մը որ ներելի է, բայց ի՞նչ յանցանք ունէր մէկ ամսուան երեխան: Ցանցանքը Հայու զաւակ ըլլա՞լն էր: Փոթորկուեցաւ միտքը ու որոշեց վրէժ լուծել: Միքայէլ որոշած էր մաքրել Կիւչիւք աղան կամ իր տղան: Որոշումը գործադրելը այնքան ալ դժուար չէր, որովհետեւ Կիւչիւք աղա շատ անգամ կը բացակայէր գիւղէն ու կը շրջագայէր մօտակայ գիւղերը:

ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Շար.)

(20)

խառուին գործունէութիւնը եւ դիւղացիին սորվեցուց քաղաքին ճամբան: Ուստի, թէ սկսաւ Տէրսիմ դըրամ մտնել եւ թէ կառավարութեան հանդէպ թշնամութիւնը անհետացաւ:

Աղաները եւ վաշխառուները՝ բնաւ գոհ չմնացին, տեսնելով որ ժողովուրդը դերութենէ կ՚ազատի եւ քաղաքակրթութեան ճամբուն մէջ կը մտնէ: Վերջին դէպքերը այդ դժգոհութեան արդիւնքը եղող օրհասական շարժում մըն է:

Շատ քիչ ատենէն, Տէրսիմ երկրին ամէնէն ապահով տեղերէն մէկը պիտի ըլլայ: Հեռու չեն այն օրերը, երբ Թուրքիոյ Զուիցերիան պիտի ըլլայ այդ տեղը:

Տէրսիմ նիւքին թուրիզմի ամէնէն գեղեցիկ կեդրոններէն մէկը պիտի ըլլայ, շնորհիւ իր լեռներուն, լիճերուն եւ անտառներուն: Մնձուրի լճին խայտաձուկը ուտողները կ՚ըսեն թէ աշխարհի ամէնէն համեղ ձուկն է:

Մինչ[illegible]ւ այսօր, այդ գեղեցիկ վայրերը յետ[illegible]ացէմ մարդոց աւազակութեան որջ դ[illegible]արձած են: Այդ եղկելիները քաղաքա[illegible]կրթութեան դէմ դնելու ցանկութեա[illegible] մը, ինքզինքնին կերած են, սե[illegible]ոունդներէ ի վեր:

ՄԵՐ ԵՐԿՈՒ ՍԻՐԵԼԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ ընտանիքը կորսնցուց երկուքը իր լաւագոյն զաւակներէն: Հեռաւոր Թաւրիզի մէջ մեռած է մեր սիրելի բժիշկ Ռուբէն Տէր-Ստեփանեանը, անդին, Հիւս. Ամերիկա, մեռած է մեր կենսուրախ Զատիկ Մաթիկեանը: Տարբեր խառնուածքներ՝ երկուքն ալ գաղափարական դէմքեր էին, որոնք իրենց անձնական ապրումները ներդաշնակած էին Դաշնակցութեան կեանքին ու գործունէութեան հետ: Մէկը՝ ժլատ խօսքի, բայց հարուստ Դաշնակցականի հաւատքով ու գործով — բժ. Ռուբէնը հաւատքով եւ անձնազոհութեամբ նուիրուած էր Դաշնակցութեան ու հայ ժողովուրդի դատին եւ Ամերիկայէն մինչեւ Հայաստան ու Ատրպատական բերած էր իր եռանդն ու աշխատանքը իր սիրած ժողովուրդին ու կուսակցութեան: Միւսը՝ փայլուն ու զուարթախօս բեմերու վրայ եւ բազմութեան մէջ՝ նոյնպէս իր կեանքի եւ ուժի մեծ մասը նուիրած էր ազգային դատին ու Դաշնակցութեան: Երկուքն ալ բարոյական մեծ դրամագլուխ դըրած են Դաշնակցութեան գանձին մէջ: Կը խոնարհինք անոնց յիշատակին առջեւ եւ կը հրաւիրենք մեր բոլոր ընկերները յարգանքով ներշնչուիլ անոնց գործով եւ հետեւիլ անոնց օրինակին:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Բժ. Յ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ, Գ. ՔԱԼԱՑԵԱՆ, Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Ս. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Հ. ՍԱՄՈՒԷԼ, Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով,

ԹՈՒՐՔԻԱ

« ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՐԵՒԵԼՔ Կ՚ԵՐԿԱՐԻ,— ԱՐԹՈՒՆ ԸԼԼԱՆՔ »

Այս խորագրով, թուրքերէն Թան կը գրէ.—

« Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Պելկրատէն յետոյ Սոֆիա անցաւ:

Գերմանիան, ընդհանուր պատերազմէն առաջ դէպի Պաղտատ քաղաքականութիւն մը կը հետապնդէր: Այսօր եւս քայլ առ քայլ նոյն քաղաքականութեան կը հետեւի: Այդ ճամբուն վրայ կը գտնուին Պելկրատ ու Սոֆիան: Գերման արտաքին նախարարը նախ Պելկրատ, անկէց ալ Սոֆիա անցաւ: Այս այցելութիւնները դէպի Պաղտատ գնացքին առաջին քայլերը կը կազմեն:

Գերմանիա գաղթավայր չունենալով, դէպի Արեւելք երկարելու եւ այս տեղերը կէս-գաղթավայրեր ապահովելու հարկին տակ կը գտնուի: Ճամբուն վրայ, տարօրինա՛կ է, իր դէմ է գտած Իտալիան: Որովհետեւ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ թէեւ համակցողութիւն մը կայ, բայց անոնք իրարու ընդդիմադիրներ են Պալքաններու մէջ: Իտալիա աշխատած է իրեն կապել Եուկոսլաւիան եւ Պուլկարիան: Գերման արտաքին նախարարը Պաղտատի ճամբուն վրայ ցցուող այս մրցակիցը վերցնելով ճամբայ բանալու համար այցելած է: Գերմանացիներուն այս յարձակողական քաղաքականութեանց դէմ՝ Պալքանեան բոլոր երկիրներուն հետ մենք եւս արթուն ըլլալու ենք:

Պուլկարիա շահ ունի Գերմանիոյ հետ համակցելուն մէջ: Որովհետեւ ան եւս, կռթնելով Գերմանիոյ, կը ցանկայ Նէօյի պայմանագիրը պատռել եւ իր բոլոր դրացիներուն նման զինուիլ: Ֆօն Նէօյրաթ Պելկրատէն եւս պարապ ձեռքով չդարձաւ: Գերմանացիք Պելկրատի մէջ հաստատած են կեդրոն մը որ ամբողջ Պալքաններու տնտեսական գործունէութիւնը պիտի վարէ: Այդ կեդրոնը պիտի ուժեղացնէ Պալքաններու մէջ Գերմանիոյ ազդեցութիւնը եւ պիտի ջանայ յառաջացնել գերման տնտեսական գրաւումը Պալքաններու մէջ, որ տարիներէ ի վեր տեղ գտած է հոն:

Գերմանիա քաղաքականօրէն եւ տնտեսապէս դէպի Արեւելք կ՚երկարի: Արթուն ըլլանք »:

ՀԱՅ ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՒԱՌԻՆ ՄԷՋ

Ռէնէն վերջ, ուր կատարուած հանդիսութեանց մասին խօսուեցաւ վերջերս «Յառաջ»ի մէջ, Ազգերու Տօնի յաջորդ հանդէսը տեղի ունեցաւ էքս լը Պէնի մէջ, նոյնքան յաջողութեամբ: Հայ Ուս. Միութիւնն էր, ըստ սովորութեան, որ ղեկավարութեամբ իր նախագահ Պ. Թիւրապեանի, յանձն առած էր ներկայացնել հայկ. ժողովրդական պարերն ու երգերը:

Շաբաթ երեկոյ եւ կիրակի ցերեկ, ներկայացումները տեղի ունեցան Վիլլա տէ Ֆլէօրի ընդարձակ սրահին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, իսկ կիրակի իրիկուն Կրան Սէրքլի գեղեցիկ թատրոնին մէջ: Շատ ճոխ էր յայտագիրը: Հրաւիրուած ազգերու խումբերը տուին իրենց ամէնէն շահեկան ժողովրդական ստեղծագործութիւնները:

Ներկայացան Շուէտացիները բարձրահասակ եւ առողջ՝ իրենց կենսունակ եւ աշխոյժ պարերով: Զուիցերիացիները՝ սիրուն եւ այնքան յատկանշական լեռնային երգերով: Գերմանացիները՝ զարմանալի կերպով տգեղ, սակայն համակրելի, իրենց գիւղական պարերով: Պելժիքացիները՝ տարօրինակ հագուստներով, որոնք կը յիշեցնեն ռոմանթիք շրջանի ֆրանսական քաղքենի դասուն զգեստները, ուշադրութեան արժանացան մարզուած եւ ներդաշնակ երգերով: Հունգարացիներու գիւղական շքեղ տարազը, արտակարգ աշխուժութիւն եւ աշխարհահռչակ «Զարտաշը» մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեցին: Եւ վերջապէս Հայերը՝ որոնց տասը հոգիէ բաղկացած փոքր խումբը անմիջապէս արժանացաւ ամէնուն համակրանքին եւ գնահատութեան: Հայկական սիրուն եւ ճոխ տարազները, Հայուհիներու ժպիտը եւ նազելի շարժումները, գիւղական շուրջպարերը, Թաւիստ Արզարի եւ Բենոյի ընկերակցութեամբ, մեծ յաջողութիւն գտան: 21 Յունիսի թիւով տեղական թերթ մը կը գրէ թէ հայկական խումբը իր շնորհալի պարերով եւ տարազի գեղեցկութեամբ ամէնէն աւելի գնահատուեցաւ: Օր. Զ. Ժամհարեան կատարեալ յաջողութեամբ առանձին պարեց հայկական պարեր, նուրբ շարժումներով, թեւերու վարպետ խաղով եւ դէմքի արտայայտութեամբ՝ ան կրցաւ խորհրդանշել երիտասարդ Հայուհիի հոգեկան ապրումները, սիրադեղ սակայն զուսպ զգացումներու արտայայտութեան մէջ:

Կիրակի առաւօտ, զանազան խումբեր իրենց տարազներով, սովորական այցելութիւնը տալէ վերջ Էքս լէ Պէնի Նահատակներու Յուշարձանին, ընդունուեցան քաղաքի ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Պէտք կը զգամ աւելցնել որ Ուս. Միութիւնը արժանի է ամէն գնահատութեան, որովհետեւ այս Միութիւնն է, որ յարաբերութեան մէջ է օտար շրջանակներու հետ եւ կ՚աշխատի, կարելիութեան սահմաններուն մէջ ծանօթացնել հայ մշակոյթը:

Արմէն Բաբսեղեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 26 Յունիս.— Շաբաթէ մը ի վեր Վալանսի գաղութը անհամբերութեամբ կը սպասէր Տէր եւ Տիկ. Ռուբէնի նուագահանդէսին, որ վերջապէս տեղի ունեցաւ Ուրբաթ երեկոյ Թաղապետութեան սրահին վերնայարկը: Ներկայ էր Վալանսի ընտրեալ գաղութը, սպասուած բազմութենէն աւելի: Առաջին անգամն է որ Վալանսի հայութիւնը այսքան կարգապահ եւ անաղմուկ կը տեսնէինք:

Երեկոյթին շնորհալի նախագահուհին՝ Տիկ. Օտէթ Միքայէլեան (Ֆըրանսուհի) ֆրանսերէն գրաւոր ճառով մը ներկայացուց զոյգ արուեստագէտները, ապա հայերէն լեզուով:

Ժողովուրդին մէջ կը նշմարուէին՝ նահանգապետութեան ընդհ. քարտուղարը, Տիկ. Կապէն եւ այլ օտարներ:

Ռուբէն Վալանսի համար բաւական ճոխ յայտագիր մը կազմած էր: Կը բաղկանար 15 եղանակներէ:

Տաղանդաւոր քեմանչիստը իր նուագահանդէսին բացումը կատարեց իր հեղինակած Արարատ կտորով, զոր ունկնդրեցինք յափշտակութեամբ: Ցետոյ Հով արէք սարեր: Ռուբէն իր քեմանչէի թելերով մեզ փոխադրեց հայրենիք, վայրկեան մը մոռցնելով օտարութիւնը: Ամէն գովեստի արժանի էին իր «Յորժամ»ը, «Հայ հովիւին սրինգ»ը, որ կրկնուեցաւ, «Կռունկ»ը եւ բայց ո՞ր մէկը յիշել, բոլորն ալ մէկը միւսէն յուզիչ: Կը ցանկանք ի սրտէ, որ անոնք տարածեն հայ երգը եւ հայ երաժշտութիւնը երկրէ երկիր, նոր յաղթանակներ շահելով: Գաղութը ծաղկեփունջով մը իր յարգանքը յայտնեց արուեստագէտ ամոլին:

Շահան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէնթ Անթուանի Կ. Խաչի ենթամասնաճիւղը յունիս 20ին, կիրակի, դաշտահանդէս մը սարքած էր Նաճարեան օղասուն եւ գեղեցիկ պարտէզին մէջ: Հայ պատմութիւնը խիստ ժլատ է եղած հայ կիներու դերը արձանագրելու մէջ, կարծես թերագնահատելով կնոջ ընկերային արժէքը: Ահա սակայն Կապոյտ Խաչը կուգայ իր արժէքին բերելու հայ կինը եւ ըսելու թէ ան միայն խոհանոցի զարդ չէ:

Այս ենթամասնաճիւղը որ կազմուած է երկու տարի առաջ ինը համեստ եւ աշխատաւոր հայ կիներու կողմէ, այժմ եօթանասուն երկու անդամուհիներ կը համրէ:

Բացման խօսքն ըրաւ նախագահուհի Տիկ. Սիրանոյշ Բաղիկեան, թուելով այն դժուարութիւնները որոնց դիմագրաւած են մէկ քանի խաչուհիներ, իրենց անձկուն եւ յամառ կամքով, տանելով ծանր բեռը իրենց ուսերուն վրայ, հաստատելով մանուկներու համար հայերէնի դասընթացքներ, փրկելու համար մեր մատաղ սերունդը ուծացումէ եւ այլասերումէ: Հաճելի էր լսել 4—15 տարեկան մանուկներու երգերը, արտասանութիւնները եւ դիտել հայկ. պարերը, մանկական խաղերը եւ կենդանի պատկերները:

Հանդիսականներուն խանդավառութիւնը անսահման է, ի սրտէ շնորհաւորելի Կ. խաչուհիները, որ այնքան խնամքով եւ խղճմտօրէն աշխատած են մեր մանուկներու հայեցի կրթութեան համար:

Այդ օրը թէեւ Մարսէյլի արուարձաններուն մէջ 3—4 դաշտահանդէսներ կային, բայց եւ այնպէս կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու Կ. Խաչի ձեռնարկը:

Օրուան պատշաճ բանախօսութիւն մը ըրաւ Տիկ. Ն. Քիպրիթճեան, որ յատկապէս հրաւիրուած էր այս մանկական հանդիսութեան, եւ ի մէջ այլոց ըսաւ « թէ մինչդեռ ուրիշ ազգեր պետական օժանդակութիւններով հազիւ կրնան կանգուն պահել իրենց նման ձեռնարկները, հայ կինը, հայ խաչուհին, իր անխորտակելի կամքով աշխարհի չորս ծագերուն Կ. Խաչի ցանց մը հիւսած է»:

Համառօտակի թուեց Մարսէյլի եւ արուարձաններու մէջ Կ. Խաչի կատարած դերը, Տոմինիքէն փողոցի բուժարանը, Տոքթ. Արզումանի հսկողութեան տակ: Պուլվ. Օտտոյի, Սէն Ժէռոմի, Լավիստի դասընթացքները: Իսկ Քամփայնը Ֆրէյը 15 սանուհիներ կը պահէ: Այս կազմակերպութեան հարուստներ չեն որ կ՚օժանդակեն, հայ կինը իր հանդիստի ժամերէն կը զոհէ եւ չունեցածէն կուտայ: Պատիւ հայ կնոջ:

Սուրհանդակ

ՄԱՄՈՒԼ

« ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐՈՒ ՊԱՏ »ԷՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՇԻՐԻՄԸ

Եգիպտոսի «Արեւ»էն կ՚առնենք (18 Յունիս) հետեւեալ խմբագրականը, վերի խորագրով, առանց մեկնութեան.—

« Ֆրանսահայ համայնավար կուսակցութեան Փարիզի հայկական հատուածին թերթին մէջ կարդացինք մեծադղորդ յայտարարութիւն մը, որ կը կրէր, ի մէջ այլոց, հետեւեալ վերնագիրները.— «Բոլորդ դէպի Կոմունարներու պատը», «այս առթիւ պիտի այցելենք նաեւ Անդրանիկի շիրիմը»:

Նկարագրութեան մը մէջ, որ հրատարակուած է այդ թերթին յաջորդ թիւով, կ՚ըսուի թէ ինչպէս «Փարիզի համայն հայ աշխատաւորութիւնը» պանծացուցած է «Կոմունայի յիշատակը», որ տեղի ունեցած է 30 Մայիսին «Պէռ Լա-Շէզ»ի գերեզմատան մէջ: Նկարագրողը, կ՚ըսէ թէ ինչպէս թնդած է «Հայ աշխատաւորութիւնը համայն մարդկութեան աշխատաւորութեան հետ նոյնացնող» երգը, երբ «Կոմունարների պատ»ին առջեւ հասած է թափօրը: «Եւ նորից թնդում է հայերէն երգը՝ այնքան սրտաբուխ, այնքան հարազատ — «դու զոհ գնացիր, ահեղ կռւի մէջ »:

Հայ երգը՝ սրտաբուխ եւ հարազատ, որովհետեւ հնչեր է անոնց համար որոնք «զոհ գնացին, ահեղ կռւի մէջ...»: Կարելի՞ էր որ արդեօք հայ երգը նոյնքան սրտաբուխ եւ հարազատ ըլլար, եթէ անիկա թնդար ոչ թէ Փարիզի «Կոմունայի պատ»ին առջեւ ինկած քանի մը հարիւրներու, այլ «Հայաստան աշխարհ» կոչուած երկրին մէջ «ահեղ կռւին զոհուած» քանի մը հարիւր հազարաւորներու համար: Զենք տեսած, այդ միեւնոյն թերթին եւ իր նմաններուն քով, միեւնոյն հարազատ եւ սրտաբուխ յուզումը այս վերջիններուն յիշատակին առջեւ եւ անոնց համար թնդացող հայ երգին ի լուր: «Կոմունարներու Պատ»ին առջեւ « ջախջախուած » կամ «ջախջախուելիք» կապիտալիզմի մահացու թշնամի այս «հայ աշխատաւոր»ները ոչինչ ունին ըսելիք միւս «կապիտալիզմ»ին զոհերուն համար:

Եւ սակայն ահա թէ ինչպէս կը գահազործուի անունը Անոր, որ Հայաստան աշխարհը արիւնով ներկած թշնամիին դէմ «ահեղ կռւի»ին մէջ «զոհ գնացող»ներուն առջեւէն քալեց, « որպէս արծիւ սաւառնեցաւ սարէ սար » եւ ինկաւ, վերջապէս օտար երկնքի տակ, օտար հողի վրայ, ուր անոր շիրիմ մը կանգնելու բարեհաճութիւնը ունեցաւ Փարիզի հայութիւնը, « ողջ հայ աշխատաւորութիւնն » ալ միասին:

Եւ ահա թէ ինչպէս կը շարունակէ իր նկարագրութիւնը, մեր ակնարկած թերթին աշխատակիցը.

«Կոմունայի պատից յետոյ տողանցքը աստիճանաբար ցրւում է: Հայ աշխատաւորներն ու մտաւորականները, սակայն, շարունակում են իրենց երթն ու այնտեղ Կոմունայի Պատից ոչ հեռու գտնւում է Անդրանիկի գերեզմանը: Խումբը շրջապատում է գերեզմանը: ...ի կողմից ընկեր ...ը հակիրճ ճառով բացատրում է ներկաներին Անդրանիկի կեանքի պայքարը, բաժնելով այն երկու մասի: « Եթէ մեզ համար ընդունելի չէ Անդրանիկի կեանքի առաջին շրջանը, հապա մենք չպէտք է մոռանանք, որ Անդրանիկը իր կեանքի վերջին տարիներուն անողոք պայքար էր մղում մեր քաղաքական հակառակորդների դէմ եւ կանգնած էր Խ. Հայաստանի կողքին» :

Եթէ »Կոմունարների Պատ»ին ճամբան է որ հայ աշխատաւորութիւնը պիտի տանի դէպի Անդրանիկի շիրիմը, այդ ճամբան պէտք չէ կարճ ըլլայ, քանի մը տասնեակ մեթր, «Պէր լա Շէզ»ի գերեզմաններուն մէջ կորսուած: Այլապէս ի՞նչ արժէք պիտի ունենայ, թէ «Կոմունան յաղթած է Հայ աշխատաւորութեան հայրենիքին մէջ »:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անմահ վիպագիր Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակի յոբելենական հանդիսութեանց Ելեւմտական Մասնախումբը, հանդէսի պատրաստութեան եւ վիպագրին կեանքին ու գրականութեան նուիրուելիք հատորին հրատարակութեան համար նուիրատուութեանց ցանկը պաշտօնապէս բացուած կը յայտարարէ: Առնուազն 15 ֆրանքի նուիրատուութիւն ընող ամէն ան-հատ նուէր պիտի ստանայ հատոր մը:

Մասնախումբիս գանձապահին հասցէն է Պ. Տիգրան Ներսէսեան, 17, Rue Cadet, Paris (9e), որուն պէտք է ղրկել նուէրները եւ կամ հայ թերթերու խմբագրութիւններուն:

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Ա. Ցանկ

Հ. Բ. Ը. Միութիւն 700 ֆրանք, Տիկին Մարի Կիւլպէնկեան 200,— «Համազգային»ի Ֆր. Կեդր. Վարչ. 200,— Ժիրայր Խմէրեան 200,— Վահան Խմէրեան 200,— Լ. Կիւմիւշկէրտան 100,— Գ. Աղաթօն 100,— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչ. 100,—Թուլլաճեան (Պէրկ-փլաժ) 100, — Տիգրան Ներսէսեան 100,— Վահան Եարճանեան 100,— Տէր Լ. Քհնյ Տէր Արսլանեան 50,— Ա. Խատիսեան 50,— Տիկին Շ. Միսաքեան 50,— Ա. Զօպանեան 50,— Հ. Բալուեան 50 ,— Դաւիթ Պէկ 50,— Ընդհանուր գումար 2400 ֆր.:

ԿՆԻՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (395)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Յանկարծ Այգեստանի խաղաղ մթնոլորտը չնչալով պատռեցաւ հեռուէն արձակուած հրացանի մը սուր ձայնէն: Լեւոնն ու ընկերները ընդոստ ցնցուեցան ու իրարու նայեցան հարցական հայեացքով: Ի՞նչ հրացանի ձայն էր լսուածը: Սակայն, ժամանակ իսկ չունեցաւ այդ մասին բերան բանալու: Քանի մը վայրկեանէն, անկանոն հրացանաձգութեան մը գոռոցը յաջորդեց առաջին հրացանի ձայնին: Անշուշտ նոր կռիւ մը փրթած էր, բայց որո՞ւ հետ, եւ ինչո՞ւ հրացանի ձայները թրքական թաղերու կողմէն կուգային:

Ինչպէս անակնկալ կերպով սկսած էր, այնպէս ալ յանկարծ դադրեցաւ հրացաններու որոտը, երեք չորս րոպէ մը շարունակուելէ վերջ:

Ու հիմա կարծես աւելի ծանր խաղաղութիւն մը տարածուեցաւ Այգեստանի վրայ: Ճնշող լռութիւն մը, քարի նման ծանր, հոգեմաշ հանդարտութիւն մը, որ չես գիտեր թէ ի՞նչ ունի իր ծալքերուն մէջ պահուած:

Սենեակի մէջ հաւաքուած ընկերները, որոնք հրացանաձգութեան ձայնը առած՝ ոտքի ցատկած էին, ամէն մէկը հրացանը դրկած, կամաց մը տեղերնին նստան:

— Հը՞, տեսնես ի՞նչ պատահեցաւ,— ինքնիրեն քթմնջաց Թոփալ Սատանան,— ձէները թրքական մասէն կուգային:

— Ինծի էնպէս կուգայ, որ... հանդիսաւոր չեչոտով մը սկսաւ խօսիլ Առիւծ Գեւօն, բոլորի ուշադրութիւնը իր վրայ կեդրոնացնելով,— ինծի այնպէս կուգայ որ, ըհը՛մ,— բայց առանց ըսելու թէ ի՞նչ կըմտածէր, կամ ինքն ալ հաստատ չգիտնալով ինչ մըտածելը, բարկութեամբ քիթը տրորեց ու այդքանով բաւականացաւ, առանց նախադասութիւնը վերջացնելու:

— Գեւօ, դուն ալ որպէս թէ բան ըսիր,— հեգնեց Թոփալ Սատանան:

— Որ դուն չես հասկնա՛ր...

— Տօ, ի՞նչ ըսիր որ հասկնայի:

— Հա՛, ծամեմ բերա՞նդ դնեմ... արդէն եթէ դուն խելք ունենայիր... Տօ՛, որ հրացանի ձէներ կան, ուրեմն կռիւ կայ... հասկցա՞ր:

Լեւոնը ինքն ալ որեւէ կերպով չէր կրնար բացատրել հրացանաձգութեան պատճառը: Քաղաքին մէջ դրսէն եկած մարդ՝ միայն ինքն էր ու իր հետ եղածները: « Կ՚երեւի, պատահական հանդիպում մը փախստականի մը հետ », մտածեց Լեւոնը ու նորէն չանթան ձեռք առնելով՝ սկսաւ կիսատ ձգած նամակը շարունակել:

Առիւծ Գեւօն ու Թոփալ Սատանան ալ դարձան իրենց կիսատ ձգած խաղին, որ Գեւոյի սիրած ժամանցն էր:

Առիւծ Գեւօն ժամերով կրնար խաղալ այդ խաղը առանց ձանձրանալու: Շատ անգամ գրեթէ բռնութեամբ կը ստիպէր ընկերները, գիշերուան որեւէ ժամուն քնած տեղէ ելլելով թրիֆ խաղալ: Չես գիտեր ո՞րտեղէն Առիւծ Գեւօն ճարած է խաղի թղթերը: Սարսափելի կերպով աղտոտ ու եղլոտած խաղաթղթերը խնամքով փափախին մէջ կը պահէր ու վայ անոր, որ առանց իր գիտութեան ձեռք տար այդ թղթերուն: Ընկերները այդ փորձանքէն ազատուելու համար՝ անգամ մը գողցան խաղի թղթերը: Բայց մեր պատուական բարեկամը այնպիսի աղմուկ մը փրցուց, որ ճարահատ, թղթերը մէջտեղ հանեցին ու անգամ մ՚ալ չփորձեցին խաղ խաղալ Առիւծ Գեւոյի հետ:

— Տօ, Թոփալ, 150...

— Հարիւր եօթանասուն...

Այդպէս կը շարունակուէր թրիֆը: Քսան րոպէէն աւելի անցեր էր: Մեր բարեկամները նոյնիսկ մոռցած էին քիչ առաջուան հրացանաձգութիւնը, երբ յանկարծ տան դրսի դուռը չըխկալով բացուեցաւ, ու Հմայեակը շնչասպառ սենեակ ինկաւ, դէմքը կաս կարմիր կտրած, գլխու ֆէսը ծոցէն բռնած՝ օդին մէջ շարժելով:

— Զարկին... զարկին... Սդեսայի Զաղտի վրայ...

Արտասանած երկդիմի խօսքերէն աւելի, Հմայեակի ուրախութենէ ճառագայթող դէմքէն սենեակի մէջ գտնուողները գլխի ինկան, որ դուրսը անակնկալ նորութիւն մը պատահած էր: Թոփալ Սատանան թղթերը քիւրսիի վրայ դրաւ ու բերանը բաց՝ նայեցաւ Հմայեակին: Առիւծ Գեւօն աշխուժով ոտքի ցատկեց: Լեւոնը չանթան մէկ կողմ դրաւ ու հանդարտօրէն հարցուց.

— Ի՞նչ պատահած է, ո՞վ զարկին... մէկ շունչ առ, Հմայեա՛կ, հանդարտեցիր...

— Դաւաճանը... պարոն Լեւո՛ն, դաւաճան Դաւօն զարկին բաղնիքի առջեւ...,— բառերը իրարու խառնելով վրայ տուաւ պատանին:

— Տօ՛, ի՞նչ ըսիր:

Գոռացողը Առիւծ Գեւօն էր, որու դէմքը վայրկենաբար կաս կարմիր կտրեցաւ հնդկահաւի կատարի նման, հաստ վիզը առաջ երկարեց, կարծես աւելի լաւ լսելու համար:

— Հա՛, շունը սատկեցաւ... բաղնիքի առջեւ զարկին... մեր Տաճատն է սպանողը...

Յանկարծ անօրինակ կատաղութիւն մը բռնեց մեր Առիւծ Գեւոյին, սենեակի մէջ սկսաւ խելառ պար մը պարել, որ սովորական պարերու ձեւը չունէր: Թէ՛ կը խնդար, թէ՛ կուլար: Արցունքի խոշոր կաթիլներ այտերէն վար կը վազէին, մինչդեռ սեղմուած բռունցքներով օդը կը ծեծէր: Մէկ ալ ձեռքը բարձրացնելով բամբեց Թոփալ Սատանայի գլուխը, որու փափախը մինչեւ աչքերը իջաւ:

— Լա՛ւ, Գեւօ, հանդարտեցիր: Հմայեակ, լուրը բոլորովին ստո՞յգ է,— հարցուց Լեւոնը՝ իր յուզումը խեղդել ջանալով:

— Կատապան Յովհաննէսը,— արդէն հանդարտած պատասխանեց Հմայեակը,— Յովհաննէսը աչքով տեսեր է... Քաղաքամէջէն վերադարձած ժամանակ տեսեր է Դաւօն եւ Տաճատը խօսքի բռնուած Թրքերու բաղնիքին առջեւ: Քսան երեսուն քայլ մը յառաջացած՝ մէկ ալ հրազէն մը պայթեր է ետեւէն: Հազիւ ժամանակ ունեցեր է ետին նայելու: Տեսեր է դաւաճանը արիւնլուայ գետին ինկած, իսկ Տաճատը աջ ու ձախ կրակելով փախեր է... Հիմա ամբողջ Այգեստանը գիտէ... ժողովուրդը փողոց թափած՝ իրարու աչքի լոյս կուտան...

— Իսկ Տաճատի մասին ի՞նչ կը խօսուի:

— Փախեր է... բայց ոչ ոք չէ տեսեր ուր երթալը:

— Լաւ, սիրելիս: Այդ այդպէս ուրեմն: Իսկ այս երեկոյեան համար ընկերներուդ լուր տուած ես անշուշտ:

— Ի հարկէ, պարոն Լեւոն:

— Ե՞րբ կը հաւաքուին:

— Երբ որ մթնայ: Պատուիրեցի անոնց՝ որ մեր տունը հաւաքուին:

— Այդ շատ լաւ է: Ուրեմն, կէս ժամէն...

Երբ Լեւոնը կրկին իր կիսատ ձգած նամակը սկսաւ շարունակել, Առիւծ Գեւօն Հմայեակի թեւէն քաշելով՝ մօտը նստեցուց ու իրարու վրայ քանի մը անգամ պատմել տուաւ անոր՝ ինչ որ լսեր ու տեսեր էր փողոցներու մէջ:

Լեւոնը աշխատանքը վերջացնելով չանթան հաւաքեց ու մէջքը տուած բարձին՝ սկսաւ մտածել, մինչ գոհունակ ժպիտ մը կը խաղար դէմքին վրայ: Ի զուր չէ, որ ինք Տաճատը ընտրած էր այդ վտանգաւոր ձեռնարկին համար: Այդ պատանիի աչքերուն մէջ ինչ որ յանդուգն, անզսպելի կըրակ մը կը վառէր, երբեմն վայրագ կայծկլտուք մը կ՚երեւար՝ գարնան կայծակի նման փայլատակող:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

մասնակցելու համար յարձակողականին:

Երրորդ ռազմաճակատին վրայ, արդէն օրերէ ի վեր կը չարունակուին կռիւները՝ գրաւելու համար Սանթանտէրը: Այս ճակատին վրայ եւս կը կռուին բազմաթիւ Իտալացիներ: Պասք մարտիկները կատաղօրէն կը դիմադրեն, այսուհանդերձ ազգայնականները կը յառաջանան՝ թէեւ դանդաղ: Արդէն պաշարած են Վալմասետան, որ կը գտնուի Պիլպաոյէն 25 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք եւ ճարտարարուեստական կարեւոր կեդրոն մըն է:

Պասքերը լաւ ամրացուցած են Սանթանտէրը, սակայն թշնամիին յարձակումէն աւելի սովն է որ կը սպառնայ իրենց: Արդարեւ բնակչութիւնը չատ կը նեղուի ուտելիքի, դեղօրայքի (մասնաւորապէս ալքոլ եւ էթէր) պակասէն, — վիրաբուժական գործողութիւնները կը կատարուին էսանսի գզայազրկութեամբ:

*** «Խօվռ» կ՚իմանայ թէ Հիթլէր իր վերջին ճառին մէջ, զոր մասամբ տուինք երէկ, յայտարարած է թէ Գերմանիա պէտք ունի պասքեան չրջանի երկաթի հանքերուն, — խաղաղութեան դատին համար միջազգային գործակցութիւն մը պայմանաւորուած է Գերմանիոյ յանձնելով այդ հանքերը:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Թագաւորը, Կարոլ, որ Վարչաւա կը գտնուի ներկայիս, Յուլիսի մէջ պիտի այցելէ Փարիզ, անցնելով Պրիւսէլէն եւ Լոնտոնէն:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց 550 միլիոնի հասցնել իր սակարանային հաւասարութեան հիմնադրամը, — այս հիմնադրամը ստեղծուած է 1932ին, սկիզբները 150 միլիոն էր:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը արգիլեց դրամ. արժեթուղթերու սակարանային վաճառքին վրայ, ցնոր տնօրինութիւն:

ՊԱՆԴՈԿԱՊԵՏՆԵՐՈՒ, սրճարանատէրներու եւ ճաշարանատէրներու ըսպառնալիքը, — այս չաբաթ օր փակել պանդոկները, սրճարանները, ճաշարանները ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, — կը մնայ տակաւին: Շօթանի ներկայացաւ, երէկ, պատուիրակութիւն մը, բայց կարելի չեղաւ համաձայնութեան մը գալ: Վաղը նոր տեսակցութիւն մը եւս տեղի պիտի ունենայ կառավարութեան եւ գործատէրերու միջեւ:

ՇՕԹԱՆԻ դահլիճը երեքչաբթի ներկայացաւ Երեսփ. Ժողովին, ուր կարդացուեցաւ կառավարական յայտարարութիւնը:

ՏԱՐՏԱՆԷԼԷՆ անցած ատեն բախում մը տեղի ունեցած էր իտալական եւ սպանիական (կառավարական) երկու փոխադրանաւերու միջեւ: Իտալական նաւը մեծ վնաս կրեց: Թուրք կառավարութեան կատարած քննութեանց համաձայն, պատճառը մառախուղն է: Թուրք կառավարութիւնը կը խնդրէ որ իտալական կառավարութիւնը ուրիշ վերադրում չընէ դէպքին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»ԷՆ

Ա. Շարք. — Երեք երգ դաշնակի բաժինով:

1. ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԽԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք:

Գրատուն Հ. Սամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:

H. Malakian, 3 Bld. Théodore Thurner, Մարսէյլ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 33 (ՅՈՒՆԻՍ)

Բովանդակութիւն. — ԾՈՎ ԳԱՑԷՔ (Տոքթ. Ա. Աչճեան): ՏՈՔԹԷՕ՛Ր, ԻՆՉՈ՛Ւ ՉԵՄ ՄԱՐՍԵՐ (Տոքթ. Ռ. Պլոնտէլ): ԾԱՐԱՒ ԵՄ (Տոքթ. Ց. Գաբրիէլեան): ՄԱՐԶԱՆՔԻ ՈՐ ՁԵՒԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼ (Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան): ՊՏՈՒՂ ԿԵՐԷՔ (Տոքթ. Շ. Այվազեան): ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. — Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր:
Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:
Աշխարհի բոլոր կողմերէն ծասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65

ԻՐԱՒԱԳԷՏ — ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

122 Bld. Murat, Paris (16), Tél. Jasmin 52—69

մէթրօ բօրթ տը Սէն քլու եւ բր. Ավրնիւ տը վէրսայլի կողմն:
Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, արկածի, առնելիքի եւ գործի համար: Գիները չափաւոր:
10—12, 6,30—8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, դաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մըցումներու պատրաստութիւն: Ծառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ՚ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Փարիզ

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» եթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. Հայդուկային կռիւները:

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԿՐՏԻՉ ԽՕԹՆԵՂԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԱԳԻՊՏԱՅԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

Ռօպէնսօնի Grand Arbre Maison Fiquutei օդասուն պարտէզը

(Անծրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

Կը նախագահէ ԱՇՈՏ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ եւ ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին օրիորդներ Հ. ԳԱԶԱՉԵԱՆ (կովկասեան պար) Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ) Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), կը նուագէ Թառիստ Գպրեգին:

Եւրոպական պար ղեկավարութեամբ Carie Cantin նուագախումբին

պիւֆէ Դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ. — Փորթ տ՚օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել թէրմինիւս:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 6էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8

Սէն Փէրէ անտառին մէջ

Ներկայ կըլլայ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ Թուականը:

Հրապարակային դասախօսութիւն

կազմակերպուած ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ

3 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին պետական Թատերասրահին մէջ

Կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Մրցանակաբաշխութեան հանդէս

Ալֆորվիլի Հ. Բ. Ը. Մ. դպրոցին

4 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Թաղապետական սրահին մէջ

148, Rue Villeneuve. Ալֆորվիլ

Ծնող յայտագիրի գիներ 5 եւ 3 ֆր., ոչ աշակերտ երախաներու 1.50:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Սանուց Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Մասնաճիւղի Վարչութեան

10 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ ՏՕՔԹ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

կը ներկայացուի «ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ»

Խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ հայկական պար

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆրանք:

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շավիլի եւ շրջակայից եկեղեցական վարչութիւնը իրիտութիւն ազգայիններու կը ծանուցանէ թէ կիրակի, 4 Յուլիս, Վարդավառի տօնին առթիւ, դաղութին Հոգեւոր Հովիւ Տ. Հմայեակ վրդ. Ասատուրեան հանդերձեալ է հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել եւ քարոզել:

Այս առթիւ Ս. Լուսաւորիչ Մատրան բարերարներէն Ազրիան ապոլոնցի Պ. Գաբրիէլ Փափազեանի նուիրած Ս. Պատարագի ծանրագին զգեստին օրհնութիւնը կը կատարուի: Հոգեհանգիստ կը կատարուի Պ. Փափազ՚եանի գերդաստանի ննջեցեալներու յիշատակին:

Երգեցողութիւնը պիտի կատարուին գպրապետ Պ. Կրպետ Բազտիկեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական կարող ուժերու մասնակցութեամբ: Սկիզբը ժամերգութեան ժամը 9ին, Ս. Պատարագ 10.30ին:

Իսի-լէ-Մուլինոյի Սթանոցի Հայր. Միութեան վիճակախաղէն չահած են հետեւեալ թիւերը

201 պտղաման, 464 ժամացոյց, 366 մէկ շիշ օտը քոլոներ, 499 ձեռագործ բարձ, 151 ինքնահոս գրիչ, 28 ձեռագործ թաշկինակ:

Ստանալու համար դիմել Պ. Գէորգ Հաճի Դանիէլեանի՝ 10 bis bld. Rodin, Issy les Moulineaux (Seine).

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի-լէ-Մուլինոյի «Դրօշակ» Գրադարանը փոխադրուած է Պ. Ջատիկ Միրզայեանի սրահը, 45 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի: Բաց է հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10:

ԾԱԽՈՒ ԵՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ԹԻՒԵՐԸ

6րդ. 7րդ. 8րդ. 9րդ. 10րդ. 11րդ. 2րդ: Բոլորն այլման: Հատը 10 ֆր.: վճարումը կանխիկ: փոստի ախքը գնոյն վրայ:

դիմել. — Hatchikian Nerses 2 4rue Lafayette (coiffeur Vienne (Isère) France.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

RueCours Lafayette, angle Garibaldi

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռախօս Danton: 52 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14-20:
Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ԾԱԽՈՒ Է Պէլվիլի մէջ նպարավաճառի խանութ մը՝ իր բոլոր յարմարութիւններով: Պայլ 6 տարի: Տարեկան վարձք 2250 ֆր. չարժով միասին: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Café Harem, 30, rue de Trévise (9.) Հեռախօս Taitbout 40-68.

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ԾԻԾԱՌՆԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)

Գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Melkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie Samuel 51 rue Mr. le Prince. Paris.

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

PÉRA

Restaurant Franco-Oriental

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ՊԱԼԵԱՆ

9 Rue de Provence, Paris (9)

Մէթրօ **Pelletier** կամ **Cadet**

Աղանդերներ, խնամուած արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ պատրաստուած անարատ իւղով:

Մասնաւոր սրահ հացկերոյթի եւ հարսանիքի համար:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ԱՄԷՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Լոյս տեսաւ Guide մը, յատկապէս պատրաստուած Փարիզ բնակող օտարականներու համար:

GUIDE DES ETRANGERS

Որ կը պարունակէ Փարիզի օտար բոլոր հաստատութիւններու, հիմնարկութիւններու, կազմակերպութիւններու, հիւպատոսարաններու, օֆիսներու, նաւային, ճամբորդական եւ հեռագրական գործակալութիւններու, ճաշարաններու, ակումբներու, եկեղեցիներու, դրավաճառներու, դրադարաններու, դրամատուններու, առեւտրական դրասենեակներու, թերթերու, երդուեալ թարգմաններու, միջազգային կազմակերպութիւններու, զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հասցէներ, դասաւորուած երկիրներու եւ ցիւթերու կարգով:

Guideը կը պարունակէ նաեւ Փարիզի ֆրանսական բոլոր պաշտօնատուններու եւ բազմաթիւ օգտակար հասցէներ:

Guideը ունի յատուկ բաժին մը՝ յատկացուած օտար զբօսաշրջիկներու, որոնք հոն պիտի գտնեն զիրենք հետաքրքրող անհրաժեշտ հասցէները:

ԳԻՆ՝ 6 ՖՐԱՆՔ

Ղրկել 6 ֆրանքի նամականիշ, հետեւեալ հասցէին. — «Guide des Etrangers», 13, Rue de la Colonie, Paris (13), Tél. Gobelins 11-40:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը ստանձնեմ յարկաբաժիններու եւ սենեակներու ամէն տեսակ նորոգութիւն եւ փոփոխութիւն (թուղթ, ներկ, ելեկտրական զետեղում), կահկարասիներու նորոգութիւն եւլն.: Մատչելի գին: Դիմել՝ **Daniel**ի, **49 rue Labat,** Փարիզ (18): Հեռ. Montmartre 87-82:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թելէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստ համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ. — Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակաւոր Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարմունքը բաժանորդագրուի ցառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել ցառաջի կտրօնը: Rue la Charbonnière ի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ բըթուռնաժ:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)